|| ఓం శ్రీ పరమాత్మనే నమః ||

1921

నిత్యకర్మ-పూజా ప్రకాశిక

(नित्यकर्म-पूजाप्रकाश-तेलुगु)

గీతాప్రెస్, గోరఖ్‌పూర్.

1921

॥ ఓం శ్రీ పరమాత్మనే నమః ॥

నిత్యకర్మ-పూజా ప్రకాశిక

(नित्यकर्म - पूजा प्रकाश - तेलुगु)

సంకలనాత్మక వివరణము

మదునూరి వెంకటరామశర్మ

గీతాప్రెస్, గోరఖ్‌పూర్.

॥ శ్రీహరిః ॥

ఆప్త వాక్యం

శ్లో॥ వేదోదితం స్వకం కర్మ నిత్యం కుర్యాదతంద్రితః ।
తద్ధి కుర్వన్ యథాశక్తి ప్రాప్నోతి పరమాంగతిమ్ ॥ (వ్యాసః)

వైదికము, సనాతనము, ధర్మశాస్త్ర సమ్మతము అగు స్వధర్మమును అనుష్ఠించుటయే సర్వేశ్వరుడు, సర్వశక్తిమంతుడు అగు భగవంతుని మహత్తరమైన సపర్య అనగా అతని పూజయే అగును. అది మానవునికి శ్రేయమును అనగా మేలును, శుభమును చేకూర్చును. అందుకే గీతలో భగవానుడు స్వయంగా అంటాడు – 'స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః । (18-46) (తన స్వధర్మాచరణముద్వారా పరమేశ్వరుని పూజించుటవలన మానవుడు పరమసిద్ధిని పొందును.) ఇందువల్లనే నిత్యములు, నైమిత్తికములు అనెడు కర్మలను ఆచరించుట ప్రతివ్యక్తికి పరమధర్మమనియు, ముఖ్యకర్తవ్యమనియు వేదాది సమస్త శాస్త్రములయందు చెప్పబడియున్నది. ప్రతి వ్యక్తికి మూడు విధములగు ఋణములు ఉండును – 1. దేవఋణము 2. ఋషిఋణము 3. పితృఋణము 'యత్కృత్వాఽనృణ్యమాప్నోతి దైవాత్ పైత్ర్యాచ్చ మానుషాత్ ।' అని చెప్పినట్లుగా నిత్యకర్మలను చక్కగా ఆచరించుటవలన మానవుడు ఈ త్రివిధ ఋణములనుండి విముక్తుడైపోవును.

తమ జీవితపర్యంతము అత్యంతశ్రద్ధాభక్తులతో ప్రతినిత్యము యథాధికారముగా స్నానము, సంధ్యా, గాయత్రీజపము, దేవతార్చనము, వైశ్వదేవ-బలి, స్వాధ్యాయము ఇత్యాది నిత్యకర్మలను ఎవరు ఆచరించెదరో, వారి బుద్ధి ఆత్మయందు నిశ్చలమగును. బుద్ధి ఆత్మనిష్ఠమైనమీదట నెమ్మది – నెమ్మదిగా మనిషి బుద్ధిలోగల భ్రాంతి, జడత్వము, వివేకహీనత, అహంకారము, సంకోచము మరియు భేదభావము నశించిపోవును. అప్పుడు ఆ వ్యక్తి పరమాత్మచింతనలో నిమగ్నుడగును. తదనంతరము అతడు అహర్నిశములు పరబ్రహ్మయగు పరమేశ్వరుని సాక్షాత్కారమును పొందుటకై ప్రయత్నము చేయుచుండును. తద్వారా అతనికి పరమానందముయొక్క అనుభూతి కలుగుచుండును. పరమానందముయొక్క అనుభూతి లభించినమీదట ఆ వ్యక్తికి పరమాత్మయొక్క వాస్తవికమైన తత్త్వజ్ఞానముయొక్క పరిజ్ఞానము అనుభవమునకు వచ్చును. అప్పుడతడు శాశ్వతమైన

జీవన్ముక్తస్థితిని చేరుకొనును. చివరగా, 'సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ'లో పరినిష్ఠితుడై ఆత్మోద్ధరణము గావించుకొనును. ఇదియే విశిష్టమైన మానవజీవితమునకు సర్వోత్కృష్టమగు సార్థకత. కావున మానవజన్మమును సఫలమొనర్చుటకొరకై మానవమాత్రుడైన ప్రతివ్యక్తి నిత్యకర్మలను నియమానుసారముగా ఆచరింపవలయును.

నిత్యకర్మలలో కొన్నింటిని ప్రతివ్యక్తి సంతోషపూర్వకంగా నియమితరూపంగా చేయవలసివచ్చును. ఉదా: శౌచాదిక్రియలు, స్నానము, భోజనము, శయనము మున్నగునవి. అయితే ఈ కర్మలన్నియును శాస్త్రమర్యాదను అనుసరించి జరుగవలయును. అప్పుడే అవి ధర్మాచరణముగా రూపాంతరమునొందును. జీవితంలోని అతిసామాన్యమైన, సర్వసాధారణమైన క్రియా-కలాపములనుగూర్చి కూడా శాస్త్రములు చక్కగా వివేచనము చేసి, ఒక నియతముగా తమ సమ్మతిని ప్రకటించినవి. ఉదయము నిద్రనుండి మేల్కొనుట ఎప్పుడు? మేల్కొనిన తర్వాత మొట్టమొదటగా ఏమి చేయాలి? ఇందుకుగాను శౌచము, దంతధావనము, క్షౌరము, తైలాభ్యంగము, స్నానము, వస్త్రధారణము, భోజనము, శయనము మొదలగు వాటినన్నింటిని గూర్చిన విధి-నిషేధములను తెలియజేసినవి. కావున శాస్త్రమర్యాదను అనుసరించి జీవనమును కొనసాగించుటయే శ్రేయపథమునకు దిక్సూచియగును.

ప్రస్తుత పుస్తకమునందు ప్రాతఃకాలమునందు మేల్కొనిన పిమ్మట ప్రాతః స్మరణమునుండి మొదలుకొని భోజన, శయనవిధివరకుగల అంశములన్నీ వేరు-వేరు ప్రకరణములుగా సవివరంగా చేర్చబడినవి. ఋగ్వేదీయ, యజుర్వేదీయ ప్రయోగవిధానములు వేరు-వేరుగా సస్వరముగా పేర్కొనబడినవి. ఇందుకుగాను ముఖ్యంగా ఆశ్వలాయన-ఆపస్తంబ సూత్రములు అనుసరింపబడినవి. విశిష్ట పూజాప్రకరణాంతర్గతంగా దీక్షాపరంగా నిర్వహింపబడు ఏకాహ, త్రిరాత్ర, నవరాత్ర, వార్షిక ఉత్సవాదులవంటి వివిధ కార్యక్రమములకు ఉపయోగపడుటకుగాను - స్వస్తివాచనము, గణేశ-గౌరీపూజనుండి మొదలుకొని ప్రాణప్రతిష్ఠాపనము వరకు మరియు మహాన్యాసము, రుద్రాభిషేకపూజావిధి, దేవీపూజా, గురుపూజావిధానములు కూడా ఇందులో పేర్కొనబడినవి.

ఇంతేగాక, ప్రకీర్ణప్రకరణమునందు పంచదేవ- అథర్వశీర్షములు, నమక, చమక, పురుషసూక్తాదులు, ఆశీర్వచనమంత్రములు మరియు చివరగా వివిధ దేవీ-దేవతా

పూజలకు విహిత-నిషిద్ధ పత్ర-పుష్పములను గురించిన వివరములు కూడా ఇందులో పొందుపరచనైనది.

"నిత్యకర్మ-పూజాప్రకాశిక' అను పేరుతో వెలువరింపబడిన ఈ పుస్తకమును ఎంతో చక్కగా సంకలనముచేసి, అవసరమగుచోట్ల వివరముగా తెలుగుభాషలో విశదీకరించి బహుజనోపయోగముగా సిద్ధపరచిన మదునూరి వెంకటరామశర్మగారికి మా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు.

మా తెలుగు ప్రచురణలను విరివిగా ఆదరించుచున్న తెలుగు పాఠకలోకమునకు ప్రస్తుతము అందించుచున్న ఈ పుస్తకముకూడా అత్యధిక ఉపయోగకరముగా నిలిచి, ఇతోధికలాభమును చేకూర్చగలదని ఆశించుచున్నాము. శేషము భగవత్కృప.

సత్‌గ్రంథములను అందించుట మా పని

సత్‌ఫలితములను సాధించుట మీ పని

వికృతి సం॥ రాఖీపౌర్ణిమ **ప్రకాశకులు**

దివి: 24.08.2010 **గీతాప్రెస్, గోరఖ్‌పూర్**

మలికూర్పు విన్నపము

'నిత్యకర్మ - పూజాప్రకాశిక' అను ఈ పుస్తకము కొద్దికాలములోనే అత్యధిక పాఠకుల ఆదరమును పొందినందులకు మేమెంతో సంతసించుచున్నాము. కొందరు వేదపండితులు, పురోహితులు తెల్పిన సూచనలు, సలహాలమేరకు కొన్ని మార్పులు - చేర్పులు చేయబడినవి. ముఖ్యంగా షట్పాత్రప్రయోగము, జయాదులు, పూర్ణాహుతి మొదలగు వాటిని చేర్చనైనది. అన్నింటి లక్షణప్రమాణాదులు గ్రంథవిస్తరభీతిచే చేర్చబడలేదని మా విన్నపము. మలికూర్పును సిద్ధపరచిన ఆత్మీయులు మదునూరి వెంకటరామశర్మగారికి ధన్యవాదములు. అట్లే తమ సూచనలు తెల్పి, ఇందుకు సహకరించిన వారికి మా కృతజ్ఞతలు. మలికూర్పుతో అందించిన ఈ పుస్తకము తెలుగు పఠితలకు మరింత ఉపయోగకరముగా ఉండగలదని ఆశించుచున్నాము. శేషము భగవత్కృప.

విజయ-వైశాఖ శు.పంచమి **ప్రకాశకులు**

శ్రీశంకరజయంతి

దివి: 15.05.2013

॥ శ్రీహరిః ॥

-: విషయానుక్రమణిక :-

విశిష్ట పూజాప్రకరణము

ప్రకీర్ణ ప్రకరణము

॥శ్రీహరిః॥
॥ శ్రీగణేశ శారదా గురుభ్యో నమః ॥
॥ మాతా పితృభ్యాం నమః ॥

నిత్యకర్మ - పూజా ప్రకాశిక

శ్లో॥ లంబోదరం పరమసుందరమేకదంతం
రక్తాంబరం త్రిణయనం పరమం పవిత్రమ్ ।
ఉద్యద్దివాకరనిభోజ్జ్వలకాంతికాంతం
విఘ్నేశ్వరం సకలవిఘ్నహరం నమామి ॥

నిత్యకర్మ అనుష్ఠాన ఫలము

అథోచ్యతే గృహస్థస్య నిత్యకర్మ యథావిధి ।
యత్కృత్వాఽనృణ్యమాప్నోతి దైవాత్ పైత్ర్యాచ్చ మానుషాత్ ॥

(ఆశ్వలాయనః)

గృహస్థుడైన వ్యక్తికి విధింపబడిన నిత్యకర్మలను గూర్చి శాస్త్రములయందు చెప్పబడినట్లుగా నిరూపింపబడును. ఇట్టి నిత్యకర్మలను యథావిధిగా శ్రద్ధతో ఆచరించిన వ్యక్తి దేవసంబంధమైన, పితృసంబంధమైన, మనుష్యసంబంధమైన త్రివిధరూపములగు ఋణములనుండి విముక్తుడగును.

'జాయమానో వై బ్రాహ్మణస్త్రిభిర్ఋణవాన్ జాయతే' (తై.సం. 6-3-10-5) అనగా పుట్టిన ప్రతివ్యక్తి తన జన్మతోబాటు త్రివిధ **ఋణములతో** జన్మించును. అట్టి ఋణములను తీర్చుకొనుటకై శాస్త్రములు నిత్యకర్మలను విధించినవి. నిత్యకర్మలలో శారీరకశుద్ధి అనగా స్నానము, సంధ్యావందనము, తర్పణము, దేవపూజనము మొదలగు శాస్త్ర నిర్దిష్టమగు కర్మలు పేర్కొనబడినవి. ఇందులో ముఖ్యంగా ఆరువిధములైన షట్-కర్మలు చెప్పబడినవి -

సంధ్యాస్నానం[1] జపశ్చైవ దేవతానాం చ పూజనమ్ ।
వైశ్వదేవం తథాఽఽతిథ్యం షట్కర్మాణి దినే దినే ॥

(బృహత్ పరాశర స్మృతి. 1/39)

సంధ్యాస్నానం జపో హోమో దేవతానాం చ పూజనమ్ ।
ఆతిథ్యం వైశ్వదేవం చ షట్కర్మాణి దినే దినే ॥

(పరాశర స్మృతి. 1/39)

ప్రతిదినము స్నానము చేయవలెను. తర్వాత సంధ్యావందనము ఆచరించుట, జపము (బ్రహ్మయజ్ఞము) చేయుట, నిత్యాగ్నిహోత్రమును ఆచరించుట, దేవతాపూజను, బలి-వైశ్వదేవమును నిర్వహించుట, అతిథిపూజనము చేయుట అనునవి షట్కర్మలు. వీటిని ప్రతినిత్యము ఆచరింపవలెను.

అర్థజ్ఞానము లేని కర్మాచరణము వ్యర్థము

స్థాణురయం భారహారః కిలాభూత్, అధీత్యవేదం న విజానాతి యోఽర్థం, యోఽర్థవి త్సకలం భద్రమశ్నుతే, నాకమేతి చ జ్ఞాన విధూత పాప్మా॥ *(నిరుక్తము)*

వేదమును చదివి, దాని అర్థమును తెలిసికొనకుండా ఉండేవాడు మోడు లేదా మొద్దువంటివాడు అగును. కాని, వేదమును చక్కగా చదివి, దాని అర్థమును తెలిసికొనినవాడు అన్నివిధాలుగా శ్రేయస్సును, శుభములను పొందగలడు. అర్థజ్ఞానముచేత పాపరహితుడై స్వర్గసుఖములను పొందగలడు. అంతేగాక, అతడు సాక్షాత్తు శివస్వరూపుడై జనుల పాపభారమును తొలగించగలడు అని నిరుక్తమునందు పేర్కొనబడినది. వేదాధ్యయనము చేసినవారికంటే అర్థజ్ఞానము కలిగినవాడు ఉత్తముడు. అర్థజ్ఞానమును కలిగి సమన్వయాత్మకమగు వివరణతో సంశయరాహిత్యమును చేయువాడు ఉత్తమోత్తముడు అనబడును.

---

1. ఇచ్చట 'స్నాన' శబ్దము స్నాన పూర్వకముగా అన్ని కార్యములను చేయవలెను అనెడు ఉపలక్షక రూపములో నిర్దిష్టము చేయుచున్నది. 'పాఠక్రమాదర్థక్రమో బలీయాన్' అను సూత్రమును అనుసరించి ముందుగా స్నానము తదుపరి సంధ్యా అని గ్రహింపవలెను.

కావున చక్కగా అర్థమును తెలిసి కర్మను అనుష్ఠించిన యెడల సమస్త శుభములు కలుగునని తెలియవలెను. అందుకే 'జ్ఞాత్వా కుర్వీత కర్మాణి' - శాస్త్రోక్తముగా మంత్ర, అనుష్ఠాన విధులను గూర్చియు మరియు వాటి అర్థజ్ఞానమును గూర్చియు చక్కగా తెలిసికొని శ్రద్ధగా కర్మలను ఆచరించుటవలన సత్ఫలితములను పొందగలము.

ప్రాతఃకాల కృత్యములు

ప్రాతఃకాలమునందు మేల్కొనిన మీదట స్నానమునకు ముందే తప్పనిసరిగా మనము చేయవలసిన వేరు-వేరు కృత్యములు గలవు. వాటిని ఆచరించుటకు తగిన విధివిధానములను గూర్చి శాస్త్రములయందు ఎంతో వివరముగా చెప్పబడినది. ప్రతి గృహస్థుడు తన నిత్యకర్మలలో చేర్చబడిన స్నానమునకు ముందుగల కృత్యములను కూడా శాస్త్రములు నిర్దేశించిన విధముగనే ఆచరింపవలెను. ఇట్లు ఆచరించుటవల్లనే అతనికి మిగిలిన షట్కర్మలను చేయుటకు తగిన యోగ్యత లభింపగలదు. కనుక ఇక్కడ వరుసగా ప్రాతః కాలమునందు స్నానము చేయుటకు ముందు చేయవలసిన కృత్యములను గూర్చి వివరింపబడును.

బ్రాహ్మ ముహూర్తమునందు మేల్కొనుట

సూర్యోదయమునకు ముందు - కనీసము నాలుగు గడియలకు అనగా తొంబది ఆరు నిముషములు (96 ని॥ల)కు ముందే బ్రాహ్మముహూర్తమునందు నిద్రనుండి మేల్కొనవలెను. ఇట్టి పవిత్రమైన సమయమునందు నిద్రించుటను శాస్త్రములు నిషేధించినవి.

బ్రాహ్మే ముహూర్త ఉత్తిష్ఠేత్ స్వస్థో రక్షార్థమాయుషః ।
శరీరం చింతాం నిర్వర్త్య కృత శౌచ విధిస్తతః ॥

(చారుచర్య)

ఆరోగ్యవంతుడు తన ఆయువును కాపాడుకొనుటకై బ్రాహ్మముహూర్తము నందే నిద్రను వదలిపెట్టి పడకనుండి లేవవలయును. అనంతరము శరీరబాధను తొలగించుకొనుటకుగాను నియమముతో కూడిన శౌచవిధిని ఆచరింపవలయును.

అనగా పూర్తిగా, చక్కని ఆరోగ్యవంతునిగా ఉండుటకై ప్రకృతి నియమావళిని తప్పకుండా అనుసరింపవలెను.

బ్రాహ్మేముహూర్తే యా నిద్రా సా పుణ్యక్షయకారిణీ ।
తాం కరోతి ద్విజో మోహాత్ పాదకృచ్ఛ్రేణ శుద్ధ్యతి ॥

(ఆచారేందు పుట సంఖ్య 17 నందు స్మృతి రత్నావళి వచనము)

బ్రాహ్మముహూర్తమునందలి నిద్ర పుణ్యమును నశింపచేయును. అట్టి సమయమునందు నిద్రించినవాడు పాపమునుండి విముక్తుడగుటకుగాను పాదకృచ్ఛ్రమనెడు (వ్రతము) ప్రాయశ్చిత్తమును చేసికొనవలయును.[1]

కరావలోకనము

నిద్రనుండి మేల్కొని కళ్ళు తెరిచిన వెంటనే తమయొక్క రెండు అరచేతులను చూస్తూ కరాగ్రే వసతే.... అను శ్లోకమును పఠింపవలెను-

శ్లో॥ కరాగ్రే వసతే లక్ష్మీః కరమధ్యే సరస్వతీ ।
కరమూలే స్థితో బ్రహ్మ[2] ప్రభాతే కరదర్శనమ్ ॥

(ఆచార ప్రదీపము)

చేతి అగ్రభాగము - ముందుభాగమునందు లక్ష్మీదేవి వసించియున్నది. చేతి మధ్యభాగమునందు చదువులతల్లి సరస్వతీదేవి విరాజిల్లుచున్నది. చేతిమూలమునందు బ్రహ్మదేవుడు నివసించియున్నాడు. కావున ప్రాతః కాలమునందు ఇట్టి దివ్యమైన భావముతో రెండు చేతులను దర్శించవలయును.'

భూమి వందనము

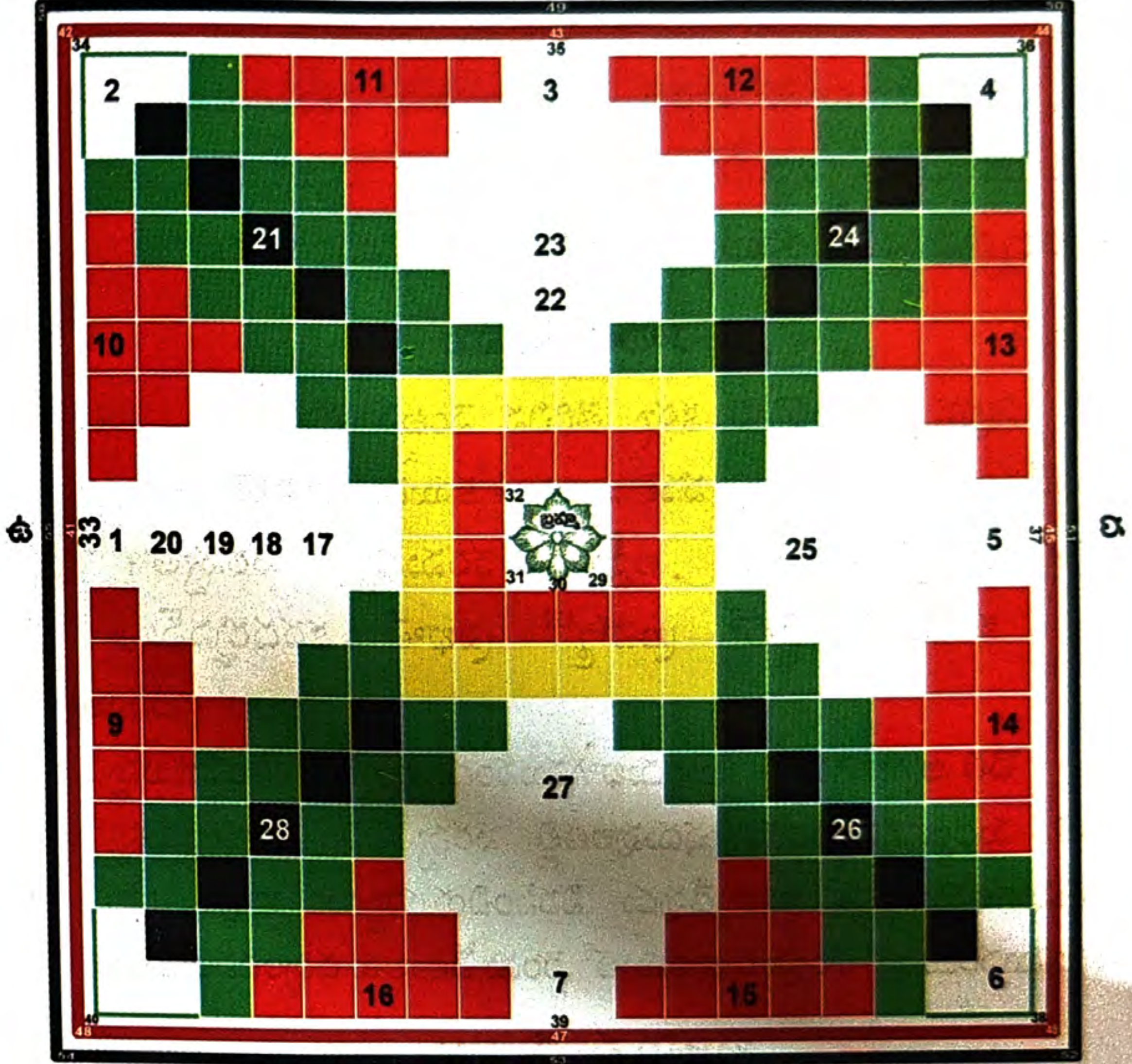
పడకమీదినుండి లేచి భూమిమీద కాలును ఉంచుటకు ముందే భూమాతకు వందనము చేయవలయును. పుణ్యధరిత్రిపై పాదమును మోపకుండా ఉండలేము.

---

1. అవ్యాధితం చేత్ స్వపంతం ..... విహితకర్మశ్రాంతే తు న ॥
(ఆచారేందు పు.సం.17)
వ్యాధిగ్రస్తులైనవారు, సంకీర్తన, హరికథ ఇత్యాది శాస్త్ర విహితకర్మలను ఆచరించిన వారలు ఇట్టి సమయమునందు నిద్రించినయెడల వారికి ప్రాయశ్చిత్తము అక్కరలేదు.

2. కరమూలే తు గోవిందో..... । అను పాఠాంతరము గలదు.

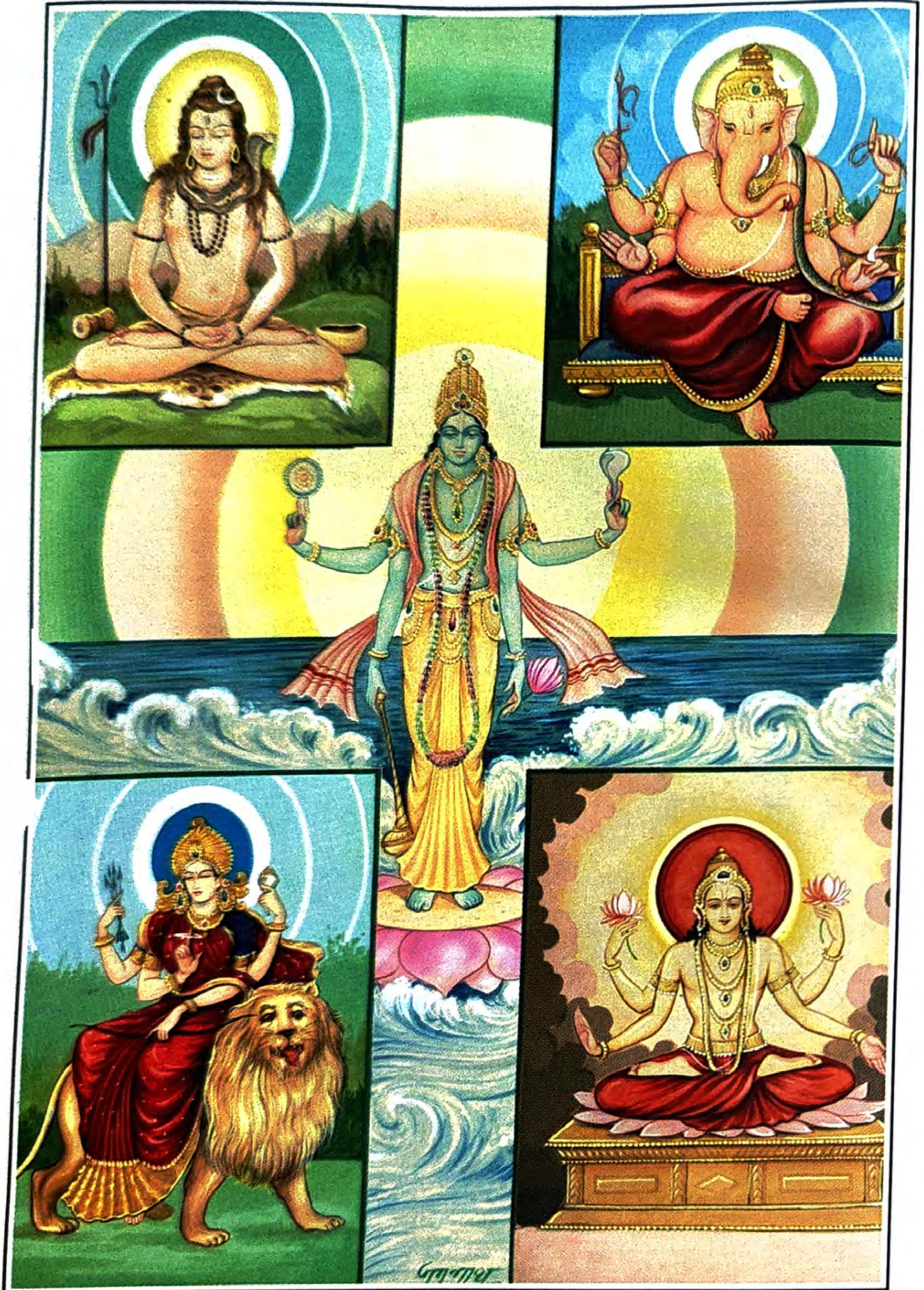
తూర్పు

ప

సర్వతోభద్ర మండలమ్

(सर्वतोभद्र मण्डलम्)

विष्णु पञ्चायतन

वेदमाता गायत्री

गायत्रीदेवी—प्रात:काल बाला हंसवाहिनी ब्रह्मारूपा

मध्याह्नकाल युवती गरुडवाहिनी विष्णुरूपा

सायंकाल वृद्धा वृषभवाहिनी शिवरूपा

కనుక, భూమాతపై కాలు మోపకుండా ఉండలేక పోతున్నందులకు క్షమించమని కోరుతూ క్రింద చూపిన శ్లోకమును పఠించవలెను-

శ్లో॥ సముద్రవసనే దేవి! పర్వతస్తనమండలే ।
విష్ణుపత్ని నమస్తుభ్యం పాదస్పర్శం క్షమస్వ మే ॥

"సముద్రమువంటి వస్త్రములను ధరించినట్టి, పర్వతరూప స్తనములతో శోభిల్లుచున్నట్టి, శ్రీవిష్ణుభగవానుని పత్నియగు ఓ పృథ్వీదేవి! నీవు దయతో నా పాదస్పర్శను క్షమింపుము, తల్లీ!" అని భూమాతను క్షమాపణపూర్వకముగా ప్రార్థింపవలెను.

మంగళద్రవ్యములను దర్శించుట

రోచనం చందనం హేమం మృదంగం దర్పణం మణిమ్ ।
గురుమగ్నిం రవిం పశ్యేన్నమస్యేత్ ప్రాతరేవ హి ॥

(ఆచారమయూఖము-పుట-9, కాత్యాయనుని వచనము)

అటుపిమ్మట గోరోజనము, చందనము, సువర్ణము, శంఖము, మృదంగము, దర్పణము, మణి మొదలగు మంగళప్రదమగు వస్తువులను దర్శించవలెను. అనంతరము గురువునకు, అగ్నికి, సూర్యనారాయణునకు నమస్కరింపవలెను.

మాతాపితృ గురుజన వందనము

అనంతరము కాళ్ళు, చేతులు, ముఖము శుభ్రపరచుకొనవలెను. అటుపిమ్మట రాత్రి ధరించిన వస్త్రములను మార్చుకొని శుభ్రవస్త్రములను ధరించి, ఆచమనము చేయవలయును.[1] తదుపరి క్రింద పేర్కొనబడిన శ్లోకములను

1. ఉత్థాయ పశ్చిమే యామే రాత్రివాసః పరిత్యజేత్ ।
ప్రక్షాళ్య హస్తపాదాస్యాన్యుపస్పృశ్య హరిం స్మరేత్ ॥

(ఆచారరత్నమ్ పుట-8, అంగిర వచనం)

తమ తమ అభ్యాసమును అనుసరించి శౌచాదికృత్యములు నెరవేర్చుకొన్న తర్వాత కూడా శుభ్రమైన వస్త్రములను మార్చుకొనిన మీదట, అనంతరము చెప్పబడిన కార్యక్రమములను నెరవేర్చుకొనవచ్చును.

పఠించి శరీర అంగములపైన జలమును చల్లుకొనవలయును. ఈవిధముగా చేయుటవలన 'మానసికస్నానము' పూర్తి అగును.

మానసిక శుద్ధికి మంత్రము -

ఓమ్ అపవిత్రః పవిత్రో వా సర్వావస్థాం గతోపి వా ।
యః స్మరేత్పుండరీకాక్షం స బాహ్యాభ్యంతరః శుచిః ॥

అతినీలఘనశ్యామం నళినాయతలోచనమ్ ।
స్మరామి పుండరీకాక్షం తేన స్నాతో భవామ్యహమ్ ॥

(ఆచారభూషణమ్ పుట-4 వామనపురాణ వచనము)

గోవిందేతి సదా స్నానం గోవిందేతి సదా జపమ్ ।
గోవిందేతి సదా ధ్యానం సదా గోవింద కీర్తనమ్ ॥

తదుపరి భగవత్స్వరూపులగు తల్లికి, తండ్రికి, గురుజనులకు ఇంటిలోగల పెద్దలందరికి వందనము చేయవలయును[1]. పిమ్మట మనందరికి తండ్రియగు పరమాత్మను కొంతతడవు ధ్యానింపవలెను.

కర్మ-ఉపాసనా సముచ్చయము (తన్మూలక సంకల్పము)

కొంత సమయము పరమాత్మను ధ్యానించిన పిదప ఈవిధంగా పరమాత్మను ప్రార్థింపవలెను - "ఓ పరమాత్మా! నీ ఆజ్ఞలరూపములే శ్రుతులు. స్మృతులు.[2] ఇట్టి మీ ఆదేశములను ఆచరించుటకై నేను నిద్రనుండి మేల్కొని

---

1. (క) ఉత్థాయ మాతాపితరౌ పూర్వమేవాభివాదయేత్ ।
ఆచార్యశ్చ తతో నిత్యమభివాద్యో విజానతా ॥
(ఖ) మాతా పితృ సమందైవం న దైవం పితృమర్చయేత్ ।
సర్వతీర్థఫలం జ్ఞేయం మాతా వందనమాచరేత్ ॥

2. శ్రుతిస్మృతీ మమైవాజ్ఞే...
(వాధూలస్మృతి పుట-189; బ్రహ్మపురాణం; ఆచారేందు పుట-22)

నప్పటినుండి మొదలుకొని తిరిగి నిద్రించువరకు సమస్త కర్తవ్యములను చక్కగా నిర్వహించెదను గాక! యజమాని మెప్పు పొందుటకై ఆతని ఆజ్ఞలను శిరోధార్యములని భావించి మిగుల ప్రసన్న భావముతో వాటిని నెరవేర్చుటకంటే గొప్పదైన సేవాకార్యము వేరొకటి ఉండబోదు కదా! కావున, వినయంతో శిరసువంచి నీ ఆజ్ఞలనే కర్తవ్యములుగా తలంచి నిర్వహించెదు, ఈ బుడుతనిపట్ల మిగుల ప్రసన్నుడవై నన్ను దయతో అనుగ్రహించెదవుగాక! ఇంతేగాక, **తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మర యుధ్య చ।** (గీత. 8.7) అని చెప్పినట్లుగా,[1] నిరంతరము నిన్ను స్మరింపుచూ మా కర్తవ్యమును మేము నిర్వహింపవలెనని కదా! నీ ఆజ్ఞ. ఇట్టి ఆజ్ఞను అనుసరించి నిన్ను మరువకుండా ఉంటూ, యథాసంభవంగా నీ నామస్మరణ చేస్తూ, నా కర్తవ్య కర్మలను నీకు సమర్పింపుచు నేను చక్కగా నిర్వహించెదనుగాక! ఓ ప్రభూ! ఈవిధమైన కర్మరూప పూజతో నీవు మిక్కిలి సంతసించెదవుగాక! అట్లే నిర్హేతుకమైన నీ కృపతో నన్ను అనుగ్రహింపుము అని త్రికరణశుద్ధిగా నిన్ను ప్రార్థింతును".

త్రైలోక్య చైతన్యమనాదిదేవ! శ్రీనాథ! విష్ణో! భవదాజ్ఞయైవ।
ప్రాతః సముత్థాయ తవ ప్రియార్థం సంసారయాత్రామనువర్తయిష్యే॥

సుప్తః ప్రబోధితో విష్ణో! హృషీకేశేన యత్ త్వయా।
యద్యత్కారయసే కార్యం తత్కరోమి త్వదాజ్ఞయా॥

(వ్యాసప్రోక్తం)

1. కర్మకాలేపి సర్వత్ర స్మరేద్ విష్ణుం హవిర్భుజమ్।
తేన స్యాత్ కర్మ సంపూర్ణం తస్మై సర్వం నివేదయేత్॥ *(ఆశ్వలాయనః)*

అజపాజపము[1]

మానవశరీరము అత్యంత మహత్త్వపూర్ణమైనది. మిక్కిలి దుర్లభమైనది. ఒకవేళ శాస్త్రములయందు పేర్కొనబడినట్లుగా ఈ దేహమును ఉపయోగించుకొనిన యెడల మనుష్యుడు బ్రహ్మమును కూడా పొందగలడు. ఇందులకై శాస్త్రములయందు అనేక సాధనములు పేర్కొనబడినవి. వాటిలో అన్నింటికంటే మీదుమిక్కిలి సులభమైన, సుగమమైన సాధనము - 'అజపాజపము'. భగవంతునికి జీవులపట్ల ఎంతటి అంతులేని, అపారమైన కరుణ గలదో, ఈ సాధనమువలన మనకు బోధపడగలదు. అజపాజపమును గూర్చి సంకల్పము చేసినమీదట ఇరువది నాలుగు గంటలలో ఒక క్షణకాలము కూడా వ్యర్థము కాజాలదు. మనము మేలుకొని ఉన్నా సరే, స్వప్నంలో ఉన్నాసరే లేక సుషుప్తిలో ఉన్నా సరే, ప్రతి ఒక స్థితిలోనూ 'హంస'[2] అనెడు జపము శ్వాసక్రియద్వారా మిక్కిలి సహజముగా, అనాయాసముగా అంటే ఎటువంటి ప్రయత్నము లేకుండా

---

1. (క) 'న జప్యతే, నోచ్చార్యతే (అపితు శ్వాస ప్రశ్వాస యోర్గమనా గమనాభ్యాం సంపాద్యతే) ఇతి అజపా ।'
   అనగా-జపించకుండా, ఉచ్చరించకుండా కేవలము ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములద్వారా (పీల్చి విడిచెడు శ్వాసద్వారా) జరుగునట్టి జపమును 'అజపా' అని అందురు.
   (ఖ) తన శరీరమునందు నిలిచియున్న శివుడే స్వయంగా (ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసల ద్వారా సోఽహం, హంసః అని) ఉచ్చరించుచుండును. అట్టి ఉచ్చారణమునే తత్త్వవేత్తలైనవారు 'జపము' అని పేర్కొందురని అగ్నిపురాణము తెలుపుచున్నది.
   ఉచ్చరతి స్వయం యస్మాత్ స్వదేహావస్థితః శివః ।
   తస్మాత్ తత్త్వవిదాం చైవ స ఏవ జప ఉచ్యతే ॥ *(అగ్నిపురాణం-214-24)*
2. (క) ఉచ్ఛ్వాసశ్చైవ నిఃశ్వాసో హంస ఇత్యక్షరద్వయమ్ ।
   తస్మాత్ ప్రాణస్థహంసాఖ్య ఆత్మాకారేణ సంస్థితః ॥
   (ఖ) 'హంతి జీవసంసారమితి హంసః' (ఉత్తరగీత 1-5 గౌడపాదాచార్యులు) (జీవులను సంసారమునుండి ఉద్ధరించుటవలన పరమాత్మ 'హంస'గా పిలువబడినాడు.)
   (గ) భగవంతుడు హంసావతారమును ధరించిన ఘట్టమును శ్రీమద్భాగవతం 11వ స్కంధం, 10 అధ్యాయం, 13వ శ్లోకంలో చూడుము.

జరుగుచునే ఉండును. ఇందలి మరొక విశేషమేమనగా - సంకల్పము చేసినంతలోనే ఈ జపము ఆ వ్యక్తిద్వారా చేయబడినట్లుగా అంగీకరింపబడును. లేదా ఆమోదింపబడును.[1]

1. చేయబడిన అజపాజపమును సమర్పించెడు సంకల్పము:

ఓం గోవింద గోవింద గోవింద[2] అద్య బ్రహ్మణః ద్వితీయ పరార్థే శ్రీశ్వేతవరాహకల్పే వైవస్వత మన్వంతరే అష్టావింశతితమే కలియుగే కలి ప్రథమచరణే జంబూద్వీపే భరతవర్షే భరతఖండే మేరోః దక్షిణ దిగ్భాగే శ్రీశైలస్య వాయవ్య (ఆగ్నేయ) ప్రదేశే, శ్రీకృష్ణా గోదావర్యోర్ మధ్యదేశే (శ్రీకృష్ణాకావేర్యోర్ మధ్యదేశే) లక్ష్మీనివాసగృహే సమస్త దేవతా బ్రాహ్మణ హరిహర గురుచరణ సన్నిధౌ। అస్మిన్ వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన ప్రభవాది షష్టి సంవత్సరాణాం మధ్యే ..... నామ సంవత్సరే ... అయనే...... ఋతౌ ..... మాసే .... పక్షే ..... తిథౌ .... వాసరే ప్రాతఃకాలే .... గోత్రః .... శర్మా (వర్మా, గుప్తః) అహం హ్యస్తన సూర్యోదయాదారభ్య అద్యతన సూర్యోదయ పర్యంతం శ్వాసక్రియయా భగవతా కారితం 'అజపాగాయత్రీ జపకర్మ' భగవతే సమర్పయే॥

॥ ఓం తత్సత్ సర్వం శ్రీ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥

2. వర్తమాన దినమునందు అజపాజపము చేయుట గురించిన సంకల్పము :

నిన్నటి దినమునందు చేయబడిన అజపాజపమును భగవదర్పితము చేసిన పిదప నేటి దినము సూర్యోదయము నుండి మొదలుకొని మరుసటి దినము సూర్యోదయమయ్యేవరకు జరుగవలసిన అజపాజపమును గురించిన సంకల్పమును ఈ విధముగా చెప్పవలెను -

---

1. అజపా నామ గాయత్రీ యోగినాం మోక్షదాయినీ ।
తస్యాః సంకల్పమాత్రేణ జీవన్ముక్తో న సంశయః ॥
(ఆచారభూషణం పుట-2, ఆచారరత్నమునందు అంగిరుని వచనము)

2. ఓం విష్ణుర్విష్ణు ర్విష్ణుః - అని కూడా చెప్పవచ్చును.

ఓం గోవింద..... నుండి ...... అహం వరకు పూర్వమువలెనే చెప్పిన పిదప నాటి సంకల్పమును ఇట్లు చెప్పవలెను -

అద్య సూర్యోదయాదారభ్య శ్వస్తన సూర్యోదయ పర్యంతం షట్ శతాధికైక వింశతి సహస్ర (21,600) సంఖ్యాకోచ్ఛ్వాస నిఃశ్వాసాభ్యాం హంసః సోహం రూపాభ్యాం గణేశ బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ జీవాత్మ పరమాత్మ గురు ప్రీత్యర్థం అజపా గాయత్రీజపం కరిష్యే ॥

అటు తర్వాత కొంతతడవు భగవన్నామ సంకీర్తనము చేయవలెను. అనంతరము ప్రాతఃస్మరణీయ శ్లోకములను పఠించవలెను.

అజపాజపము - విశేషవిధానము

(హిందీమూలము - బ్రహ్మలీనులు శ్రీవాసుదేవానంద సరస్వతీ స్వామి (టెంబేస్వామి) వారు అనుగ్రహించిన అజపాజపము యొక్క విశేష అనుష్ఠాన విధానము, సాధకులకు మరింత సహకరింపగలదని చేర్చనైనది)

సర్వకార్యములను దక్షతతో నిర్వహింపగల ఈ మానవదేహమును మనకు ప్రసాదించినవాడే చక్కగా ఆలోచించి అవగాహన చేసికొని నిశ్చయింపగల సద్బుద్ధిని కూడా అతడే అనుగ్రహించెను. ఇంతేగాక, జనన-మరణ చక్రమునందు బంధించునట్టి, అనేక ఆపద చిక్కులలో పడద్రోయునట్టి మాయయొక్క సంకెళ్ల నుండి సంరక్షించుకొనుటకుగాను, ఒక సులభమైన, సరళతమమైన సాధనను కూడా అతడే దయతో ప్రసాదించెను. అట్టి సాధనము పేరే 'అజపాజపము'. దీనిని జపించవలసిన పనిలేదు; ఉచ్చరించుట కూడా అక్కరలేదు. అయితే మనము నిత్యము పీల్చి - విడిచెడు (గాలి) శ్వాసోచ్ఛ్వాసలద్వారానే సహజముగా ఈ జపము జరిగిపోవును - 'న జప్యతే నోచ్చార్యతే శ్వాస ప్రశ్వాసయోర్గమనాగమనాభ్యాం సంపద్యతే ఇతి అజపా ॥' అని చెప్పబడినది.

శతానిషట్ దివారాత్రం సహస్రాణ్యేకవింశతిః ।
ఏతత్సంఖ్యాన్వితం మంత్రం జీవో జపతి సర్వదా ॥

(ధ్యానబిందూపనిషత్తు. 62-63)

దివారాత్రములందు అనగా (24) ఇరువదినాలుగు గంటలలో మానవుడు ఇరువదిఒక్కవేయి ఆరువందల పర్యాయములు శ్వాసించును. ఇట్టి శ్వాస-ప్రశ్వాసల

ద్వారా 'హంసః - హంసః' అని నిరంతరము జపించుచుండునని ధ్యానబిందూపనిషత్తు నందు వక్కాణింపబడినది.

హకారేణ బహిర్యాతి సకారేణ విశేత్పునః ।
హం స హం సేత్యముం మంత్రం జీవో జపతి సర్వదా ।
అజపా నామ గాయత్రీ యోగినాం మోక్షదాం సదా ॥

మనిషి శ్వాసను పీల్చినప్పుడు 'సః' అనియు; తిరిగి శ్వాసను వదలినప్పుడు 'హ' అనియు ధ్వనించును. (గాఢనిద్రలో ఉన్నప్పుడు ఈ ధ్వని మరింత బిగ్గరగా వినవచ్చును.) ఈవిధంగా జీవుడు 'హంస-హంస' అను మంత్రమును నిరంతరము జపించును. ఇట్టి అజపాగాయత్రి యోగులకు మోక్షప్రదమైనదని యోగ చూడామణి ఉపనిషత్తు (31)నందు మరియు ధ్యానబిందూపనిషత్తు నందు (61-73) పేర్కొనబడినది. ఇంతేగాక, అజపాజపము వంటి అత్యుత్తమమైన జపము కానీ, సర్వోత్తమ విద్యకానీ వేరొకటి లేదు. దీనిని మించినట్టి మరొక పుణ్యకార్యము ఇంతవరకు లేదు; ఇకముందు ఉండబోదు అని అజపాయొక్క ఫలశ్రుతియందు స్పష్టముగా చెప్పబడినది.

అనయా సదృశీ విద్యా అనయా సదృశో జపః ।
అనయా సదృశం పుణ్యం న భూతం న భవిష్యతి ॥

మరొక్క ముఖ్యమైన మాట ఏమన, మొట్టమొదట ఈ మంత్రమును ఏదేని ఒక గురువుద్వారా దీక్షను స్వీకరింపవలెను. ఆ తర్వాతనే జపింపవలెను. ఏలనన, వాస్తవమునకు 'సోఽహమ్, సోఽహమ్' అనియే మంత్రయోగము చెప్పబడినది. కాని సుషుమ్నాయందు ఇది విపరీతముగా అంటే 'హంసః హంసః' అని జపింపబడును అను ఒక విశేషమైన మాటను గూర్చి యోగబీజోపనిషత్తు (135) నందు మరియు యోగశిఖోపనిషత్తు (1-132, 133) నందు ఉల్లేఖింపబడినది. 'సోఽహమ్' అనగా - 'ఆ పరబ్రహ్మ పరమాత్మను నేనే' అని అర్థము. అయినప్పటికినీ 'అస్యాః సంకల్పమాత్రేణ నరః పాపైః ప్రముచ్యతే' - అనగా ఇట్టి అజపా గాయత్రిని గూర్చిన సంకల్పమాత్రం చేతనే మానవుడు పాపములనుండి ముక్తుడై పోవునని ధ్యానబిందూపనిషత్తు (64) నందు వచింపబడినది.

ఈ మాటవలన గురువుద్వారా ప్రప్రథమంగా దీక్ష తీసికొనుట అంతగా అనివార్యము కాదని బోధపడుచున్నది. ఒకవేళ గురుదీక్షద్వారా స్వీకరించినచో జపము మరింత వీర్యవంతమగును అని గమనింపవలెను. సాధకుడు 'హం సః హం సః' అనిగానీ, లేదా 'సోऽహమ్, సోऽహమ్' అనిగానీ, ఈ రెంటిలో ఏవిధంగా జపించినప్పటికినీ దాని ఫలితము మాత్రము సమానముగనే లభించునని స్పష్టమగుచున్నది. అంతేగాక, హంసః, హంసః, అని చెప్పినప్పుడు రెండవమారుగా అది 'సోऽహమ్' (హంసః సో హం సః)గా సహజముగనే మారిపోవును అని గ్రహింపవచ్చును.

ఇప్పుడిక అజపా గాయత్రీ ఉపాసనావిధానమును పరిశీలించెదము. ఎటువంటి సత్కార్యమునకునూ అన్నింటికంటే ముందుగా స్నానము చేయుట తప్పనిసరి. కాని, అజపాగాయత్రీ అనుష్ఠానార్థముగా మానసిక స్నానము చేసికూడా జపమును అనుష్ఠింపవచ్చును. ఏలనన, మొదటగా నిన్నటి సూర్యోదయమునుండి నేటి సూర్యోదయము వరకు చేయబడిన అజపాజపమును సమర్పించుటకుగాను మరియు నేటినుండి రేపటి సూర్యోదయ పర్యంతము చేయబోవు జపమును గూర్చిన సంకల్పము చేయుటకుగాను మానస-సరోవరము (మానసిక తీర్థము) నందు స్నానమాడుటయే సౌకర్యముగా నుండును. మానసిక సరోవరమునందు స్నానము చేయుట ఎంతో ప్రశస్తమైనదని పలు శాస్త్రగ్రంథముల యందు పేర్కొనబడినది.

ఇడా భగవతీగంగా పింగళా యమునానదీ ।
తయోర్మధ్యగతా నాడీ సుషుమ్నాఖ్యా సరస్వతీ ॥
యః స్నాతి మానసేతీర్థే స వై ముక్తో న సంశయః ॥

'ఇడా నాడి సాక్షాత్తు గంగాదేవి వంటిదని అట్లే పింగళా నాడి యమునానది వంటిదని చెప్పబడినది. ఈ రెండింటి మధ్యన ఉండునట్టి సుషుమ్నా నాడియే సరస్వతీనదిగా పేర్కొనబడినది. ఈ త్రివిధ నాడులకు చెప్పబడిన త్రివిధ నదుల త్రివేణీసంగమ స్థలమగు మానసతీర్థమునందు స్నానము చేసినవారు సకలపాపములనుండి నిస్సంశయముగా ముక్తులయ్యెదరు' అని తాత్పర్యము.

కావున ప్రాతఃకాలమునందు నిద్రనుండి మేల్కొని, పడకపై నుండి లేచి కాళ్లు-చేతులు శుభ్రముగా కడుగుకొని, బాగుగా నీటితో నోటిని పుక్కిలించి ఉమ్మివేయవలెను. తదుపరి రాత్రికి ధరించిన వస్త్రములను విడిచి, శుభ్రవస్త్రములను ధరించవలెను. అనంతరము ఆసనముపై కూర్చొని ఆచమనీయ ప్రాణాయామములను ముగించవలెను. పిమ్మట భగవంతుని ధ్యానింపవలెను.

జపానుష్ఠాన విధానము

ఓం అపవిత్రః పవిత్రో వా సర్వావస్థాం గతోఽపి వా ।
యః స్మరేత్ పుండరీకాక్షం స బాహ్యాభ్యంతరః శుచిః ॥

అను మంత్రముతో వివిధ అంగములపై జలమును ప్రోక్షించుకొనవలెను. తదనంతరము చేతిలో ఉదకమును తీసికొని (లేక మానసికముగను) అజపాజపమును గూర్చి సంకల్పము చేయవలెను.

ముందుగా నిన్నటి అరుణోదయము నుండి మొదలుకొని నేటి సూర్యోదయము వరకు చేయబడిన జపమును సమర్పించుటను గూర్చిన సంకల్పము దిగువవిధముగా నుండును.

అద్యేత్యాది...... సంవత్సరే .... అయనే .... ఋతౌ .... మాసే .... పక్షే .... తిథౌ .... వాసరే .... గోత్రః .... నామాఽహం గతదినే సూర్యోదయాదారభ్య అద్య సూర్యోదయపర్యంతం జాగ్రదాద్యవస్థాసు శ్వాసోచ్ఛ్వాస జాత షట్ శతాధికైక వింశతి సహస్ర సంఖ్యాక మజపాజపం - మూలాధారాది చక్రగత గణపత్యాది దేవతారూపి శ్రీ పరమేశ్వరాయ నివేదయామి ॥ ఓం తత్సద్ బ్రహ్మార్పణమస్తు ॥

అను సంకల్పముద్వారా చేతిలో జలమును పాత్రలో విడిచి సమర్పింపవలెను. పునః ఆచమన ప్రాణాయామములను ముగించి నేటి సూర్యోదయాది నుండి ప్రారంభమై రేపటి సూర్యోదయ పర్యంతము చేయబడునట్టి అజపాజపమును గూర్చి మరొక విధముగా సంకల్పము చేయవలెను.

అద్యేత్యాది ... (పూర్వోచ్చరిత ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ.... గోత్రః....... నామాఽహమ్ అద్య సూర్యోదయాదారభ్య శ్వస్తన సూర్యోదయపర్యంతం జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాద్యవస్థాసు శ్వాసోచ్ఛ్వాసరూపేణ జాయమానం షట్శతాధికైకవింశతిసహస్రసంఖ్యాకమజపాజపం శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం కరిష్యే॥

తదనంతరము దిగువవిధముగా వినియోగపూర్వక న్యాసాదులను చేయవలెను.

వినియోగః

అస్యశ్రీ అజపాగాయత్రీ మహామంత్రస్య । పరమహంస ఋషిః । పరమాత్మా దేవతా । అవ్యక్త గాయత్రీ చ్ఛందః । హం బీజమ్ । సః శక్తిః । సోఽహమ్ కీలకమ్ । అజపాగాయత్రీ జపే వినియోగః ॥

కరన్యాసః

ఓం హం సాం గణేశాయ అంగుష్ఠాభ్యాం నమః ।
ఓం హం సీం బ్రహ్మణే తర్జనీభ్యాం నమః ।
ఓం హం సూం విష్ణవే మధ్యమాభ్యాం నమః ।
ఓం హం సైం శంభవే అనామికాభ్యాం నమః ।
ఓం హం సౌం జీవాత్మనే కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ।
ఓం హం సః పరమాత్మనే కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ॥

హృదయాదిన్యాసః

ఓం హం సాం గణేశాయ హృదయాయ నమః ।
ఓం హం సీం బ్రహ్మణే శిరసే స్వాహా ।
ఓం హం సూం విష్ణవే శిఖాయై వషట్ ।
ఓం హం సైం శంభవే కవచాయ హుమ్ ।
ఓం హం సౌం జీవాత్మనే నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ।
ఓం హం సః పరమాత్మనే అస్త్రాయఫట్ ॥

॥ భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ॥

ధ్యానమ్

గమాగమస్థం గమనాది శూన్యం
చిద్రూపదీపం తిమిరాపహారమ్ ।
పశ్యామి తే సర్వజనాంతరస్థం
నమామి హం సం పరమాత్మరూపమ్ ॥

ఆధారే లింగనాభౌ ప్రకటితహృదయే తాలుమూలే లలాటే
ద్వేపత్రే షోడశారే ద్విదశదలదలే ద్వాదశార్ధే చతుష్కే ।
వాసాంతే బాలమధ్యే (డఫ) గళసహితే కంఠదేశే స్వరాణాం
హం క్షం తత్త్వార్థయుక్తం సకలదలగతం వర్ణరూపం నమామి ॥

మానసపూజా

ఓం లం పృథ్వ్యాత్మకం గంధం పరమేశ్వరాయ పరికల్పయామి ।
ఓం హం ఆకాశాత్మకం పుష్పం పరమేశ్వరాయ పరికల్పయామి ।
ఓం యం వాయ్వ్యాత్మకం ధూపం పరమేశ్వరాయ పరికల్పయామి ।
ఓం రం తేజసాత్మకం దీపం పరమేశ్వరాయ పరికల్పయామి ।
ఓం వం అమృతాత్మకం నైవేద్యం పరమేశ్వరాయ పరికల్పయామి ।
ఓం సం సర్వాత్మకం తాంబూలాదిం పరమేశ్వరాయ పరికల్పయామి ।

(చివరగా దిగువమంత్రము చెప్పి జలమును విడువవలెను -)

షట్శతం గణనాథాయ బ్రహ్మణే షట్సహస్రకమ్ ।
విష్ణవే షట్సహస్రం చ షట్సహస్రం చ శంభవే ॥
జీవాత్మనే సహస్రం చ సహస్రం గురవే తథా ।
పరమాత్మనే సహస్రం చ జపసంఖ్యాం నివేదయేత్ ॥

అజపా శక్తి - స్తుతి

శివోఽపి శక్తియుక్తశ్చేత్ ప్రభుః కార్యాయ నాన్యథా ।
స్వమాయయా వినేశస్య పరస్యానుభవాత్మనః ॥

న ఘటేతార్థ సంబంధస్తతో మాయా పరావరా ।
యస్యాః ప్రభావం ప్రవక్తుం బ్రహ్మాద్యా అప్యలం బలమ్ ॥

వైష్ణవీయం మహామాయా సురాసుర మునిస్తుతా ।
శయ్యాం దేవమయీం కృత్వా శేతేఽసావితి గీయతే ॥

సర్వే దేవాశ్చ మునయో విషయే యాం స్తువంతి హి ।
సృష్టిస్థితి వినాశానాం హేతురేకా సనాతనీ ॥

విదుషోఽపి హఠాచ్చేతో మహామోహాయ యచ్ఛతి ।
అభక్తానాం బంధహేతుర్ భక్తానాం ముక్తిదా చ సా ॥

సర్వేష్వపి హి భూతేషు చేతనేత్యుచ్యతే తతః ।
స్వాత్మారామః శివోఽప్యత్రతరత్యర్థమనుధావతి ॥

మాయా చతుష్కపర్దాసౌ యువతిర్నిత్యనూతనా ।
మహేశా చ ధృతాస్యాదౌ వస్తేఽస్య వయునావ్యపి ॥

భక్తిశ్రద్ధాధృతిర్హ్రీః శ్రీర్ధీర్మేధాద్యైశ్చ సత్సు యా ।
తృష్ణా లజ్జాల్యఽఽర్తిభీర్నిద్రాతంద్రా రూపైరసత్సు చ ॥

క్షణే క్షణే విముహ్యంతి వశినోఽప్యత్ర యోగినః ।
సైషానిర్వచనీయార్యా యా హ్యనాదిరజా శ్రుతా ॥

॥ ఇతి అజపా శక్తి స్తుతిః ॥

॥ ఇతి అజపా జపమ్ ॥

అటు తర్వాత కొంతతడవు భగవన్నామసంకీర్తనము చేయవలెను. అనంతరము ప్రాతఃస్మరణీయ శ్లోకములను పఠించవలెను.

ప్రాతఃస్మరణము

ప్రాతఃకాలమునందు ఈ శ్లోకములు పఠించుటవలన మనకు ఎంతో మేలు కలుగును. 1. దినమంతా శుభంగా గడచును. 2. దుఃస్వప్నముల భయము తొలగిపోవును. 3. కలిదోషము హరించును. 4. శత్రుభయము ఉండదు. 5. పాపభయము తొలగిపోవును. 6. భవభయము సమసిపోవును. 7. విషభయము ఉండదు. 8. ధర్మము వృద్ధినొందును. 9. అజ్ఞానికి జ్ఞానము లభించును. 10. రోగములు రాకుండును. 11. సంపూర్ణమైన ఆయువు లభించును. 12. విజయము లభించును. 13. నిర్ధనులకు, దరిద్రులకు ధనము లభించును. 14. ఆకలిదప్పులు మరియు కోరికలు బాధింపవు. 15. సకలబాధలనుండి విముక్తి లభించును. 16. ఇంకను ఎన్నియో లాభములు లెక్కకు మిక్కిలిగా లభింపగలవు.

గమనిక : నిష్కామకర్మను ఆచరించెడువారలు కూడా భగవత్ ప్రీత్యర్థముగా ఈ శ్లోకములను పఠింపవలయును -

గణేశ స్మరణము

ప్రాతః స్మరామి గణనాథమనాథబంధుం
సిందూరపూర పరిశోభిత గండయుగ్మమ్ ।
ఉద్దండ విఘ్నపరిఖండన చండదండ -
మాఖండలాది సురనాయక బృందవంద్యమ్ ॥

విష్ణు స్మరణము

ప్రాతః స్మరామి భవభీతి మహార్తినాశం
నారాయణం గరుడవాహనమబ్జనాభమ్ ।
గ్రాహాభిభూత వరవారణ ముక్తిహేతుం
చక్రాయుధం తరుణవారిజపత్రనేత్రమ్ ॥

శివ స్మరణము

ప్రాతః స్మరామి భవభీతిహరం సురేశం
గంగాధరంవృషభవాహనమంబికేశమ్ ।
ఖట్వాంగ శూల వరదాభయహస్తమీశం
సంసారరోగహరమౌషధ మద్వితీయమ్ ॥

దేవీ స్మరణము

ప్రాతః స్మరామి శరదిందు కరోజ్జ్వలాభాం
సద్రత్నవన్మకరకుండలహారభూషామ్ ।
దివ్యాయుధోర్జిత సునీల సహస్రహస్తాం
రక్తోత్పలాభచరణాం భవతీం పరేశీమ్ ॥

సూర్య స్మరణము

ప్రాతః స్మరామి ఖలు తత్సవితుర్వరేణ్యం
రూపం హి మండలమృచోఽథ తనుర్యజూంషి ।
సామాని యస్య కిరణాః ప్రభవాదిహేతుం
బ్రహ్మాహరాత్మకమలక్ష్యమచింత్యరూపమ్ ॥

త్రిమూర్తులతోపాటు నవగ్రహ స్మరణము

బ్రహ్మా మురారిస్త్రిపురాంతకారీ
భానుః శశీ భూమిసుతో బుధశ్చ ।
గురుశ్చ శుక్రః శనిరాహుకేతవః
కుర్వంతు సర్వే మమ సుప్రభాతమ్ ॥
(మార్క. స్మృ.పుట. 32)

ఋషి స్మరణము

భృగుర్వసిష్ఠః క్రతురంగిరాశ్చ
మనుః పులస్త్యః పులహాశ్చ గౌతమః ।
రైభ్యో మరీచిశ్చ్యవనశ్చ దక్షః
కుర్వంతు సర్వే మమ సుప్రభాతమ్ ॥
(వామన పురా. 14-33)

సనత్కుమారః సనకః సనందనః
సనాతనోఽప్యాసురిపింగళౌ చ ।
సప్త స్వరాః సప్త రసాతలాని
కుర్వంతు సర్వే మమ సుప్రభాతమ్ ॥

సప్తార్ణవాః సప్త కులాచలాశ్చ
సప్తర్షయో ద్వీపవనానిసప్త ।
భూరాదికృత్వా భువనాని సప్త
కుర్వంతు సర్వే మమ సుప్రభాతమ్ ॥
(వామన పురా. 14-24, 27)

ప్రకృతి స్మరణము

పృథ్వీ సగంధా సరసాస్తథాపః
స్పర్శీ చ వాయుర్జ్వలితం చ తేజః ।
నభః సశబ్దం మహతా సహైవ
కుర్వంతు సర్వే మమ సుప్రభాతమ్ ॥
(వామన పురా. 14-26)

ఇత్థం ప్రభాతే పరమం పవిత్రం
పఠేత్ స్మరేద్వా శృణుయాచ్చ భక్త్యా ।
దుఃస్వప్ననాశస్త్విహ సుప్రభాతం
భవేచ్చ నిత్యం భగవత్ ప్రసాదాత్ ॥
(వామన పురా. 14-28)

పుణ్యశ్లోకుల స్మరణము

1. పుణ్యశ్లోకో నలో రాజా పుణ్యశ్లోకో జనార్దనః ।
పుణ్యశ్లోకా చ వైదేహీ పుణ్యశ్లోకో యుధిష్ఠిరః ॥

2. అశ్వత్థామా బలిర్వ్యాసో హనూమాంశ్చ విభీషణః ।
కృపః పరశురామశ్చ సప్తైతే చిరజీవినః ॥

(పద్మ పురా. 51-6,7)

3. సప్తైతాన్ సంస్మరేన్నిత్యం మార్కండేయమథాష్టమమ్ ।
జీవేద్ వర్షశతం సాగ్రమపమృత్యువివర్జితః ॥

(ఆచారేందు పు.22)

4. కర్కోటకస్య నాగస్య దమయంత్యా నలస్య చ ।
ఋతుపర్ణస్య రాజర్షేః కీర్తనం కలినాశనమ్ ॥

(మార్క. స్మృ. పుట-32)

5. ప్రహ్లాద నారద పరాశర పుండరీక
వ్యాసాంబరీష శుకశౌనక భీష్మదాల్భ్యాన్ ।
రుక్మాంగదార్జున వసిష్ఠ విభీషణాదీన్
పుణ్యానిమాన్ పరమభాగవతాన్ నమామి ॥

6. ధర్మో వివర్ధతి యుధిష్ఠిరకీర్తనేన
పాపం ప్రణశ్యతి వృకోదర కీర్తనేన ।
శత్రుర్వినశ్యతి ధనంజయ కీర్తనేన
మాద్రీసుతౌ కథయతాం న భవంతి రోగాః ॥

సర్వదేవ స్మరణము

7. వారాణస్యాం భైరవో దేవః సంసారభయనాశనః ।
బహుజన్మకృతం పాపం స్మరణేన వినశ్యతి ॥

8. వారాణస్యాం పూర్వభాగే వ్యాసో నారాయణః స్వయమ్ ।
తస్య స్మరణమాత్రేణ అజ్ఞానీ జ్ఞానవాన్ భవేత్ ॥

9. కాశ్యాంతు పశ్చిమేభాగే భీమచండీ మహాసతీ ।
తస్యాః స్మరణమాత్రేణ సర్వదా విజయీ భవేత్ ॥

10. వారాణస్యాముదగ్‌భాగే సుమంతుర్నామ వై ద్విజః ।
తస్య స్మరణమాత్రేణ నిర్ధనో ధనవాన్ భవేత్ ॥

11. వారాణస్యాం యామ్యభాగే కుక్కుటోనామ బ్రాహ్మణః ।
తస్య స్మరణమాత్రేణ నశ్యేద్దుస్వప్నజం భయమ్ ॥

12. ఉమా ఉషా చ వైదేహీ రమా గంగేతి పంచకమ్ ।
ప్రాతరేవ పఠేన్నిత్యం సౌభాగ్యం వర్ధతే సదా ॥

13. సోమనాథో వైద్యనాథో ధన్వంతరిరథాశ్వినౌ ।
పంచైతాన్ యః స్మరేన్నిత్యం వ్యాధిస్తస్య న జాయతే ॥

14. కపిలా కాళియోఽనంతో వాసుకిస్తక్షకస్తథా ।
పంచైతాన్ స్మరతో నిత్యం విషబాధా న జాయతే ॥

15. హరం హరిం హరిశ్చంద్రం హనూమంతం హలాయుధమ్ ।
పంచకం వై స్మరేన్నిత్యం ఘోరసంకటనాశనమ్ ॥

16. ఆదిత్యశ్చ ఉపేంద్రశ్చ చక్రపాణిర్మహేశ్వరః ।
దండపాణిః ప్రతాపీ స్యాత్ క్షుత్తృడ్‌బాధా న బాధ(జాయ)తే ॥

17. వసుర్వరుణసోమౌ చ సరస్వతీ చ సాగరః ।
పంచైతాన్ సంస్మరేద్యస్తు తృషా తస్య న బాధతే ॥

18. సనత్కుమార దేవర్షి శుకభీష్మ ప్లవంగమాః ।
పంచైతాన్ స్మరతో నిత్యం కామస్తస్య న బాధతే ॥

19. రామలక్ష్మణసీతాశ్చ సుగ్రీవో హనుమాన్ కపిః ।
పంచైతాన్ స్మరతో నిత్యం మహాబాధాత్ ప్రముచ్యతే ॥

20. అహల్యా ద్రౌపదీ సీతా తారా మండోదరీ తథా ।
పంచకం నా: (సం) స్మరేన్నిత్యం మహాపాతక నాశనమ్ ॥
21. విశ్వేశం మాధవం ఢుణ్ఢిం దండపాణిం చ భైరవమ్ ।
వందే కాశీం గుహాం గంగాం భవానీం మణికర్ణికామ్ ॥
(పద్మపురాణం)

22. మహర్షిర్ భగవాన్ వ్యాస: కృత్వేమాం సంహితాం పురా ।
శ్లోకైశ్చతుర్భిర్ధర్మాత్మా పుత్రమధ్యాపయచ్ఛుకమ్ ॥
23. మాతాపితృ సహస్రాణి పుత్రదారాశతాని చ ।
సంసారేష్వనుభూతాని యాంతి యాస్యంతి చాపరే ॥
24. హర్షస్థాన సహస్రాణి భయస్థానశతాని చ ।
దివసే దివసే మూఢమావిశంతి న పండితమ్ ॥
25. ఊర్ధ్వబాహుర్విరౌమ్యేష న చ కశ్చిచ్ఛృణోతి మే ।
ధర్మాదర్థశ్చ కామశ్చ స కిమర్థం న సేవ్యతే ॥
26. న జాతు కామాన్న భయాన్నలోభాత్
ధర్మం త్యజేజ్జీవితస్యాపి హేతో: ।
ధర్మో నిత్య: సుఖదు:ఖే త్వనిత్యే
జీవో నిత్యో హేతురస్య త్వనిత్య: ॥
27. ఇమాం భారతసావిత్రీం ప్రాతరుత్థాయ య: పఠేత్ ।
స భారతఫలం ప్రాప్య పరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి ॥
(ఆచారేందు పుట-22లో వ్యాసవచనం)

28. సౌరాష్ట్రే సోమనాథం చ శ్రీశైలే మల్లికార్జునమ్ ।
ఉజ్జయిన్యాం మహాకాలమోంకార మమలేశ్వరమ్ ॥
పరల్యాం వైద్యనాథం చ డాకిన్యాం భీమశంకరమ్ ।
సేతుబంధే తు రామేశం నాగేశం దారుకావనే ॥

వారాణస్యాం చ విశ్వేశం త్ర్యంబకం గౌతమీతటే ।
హిమాలయే తు కేదారం ఘుశ్మేశం[1] చ శివాలయే ॥

ఏతాని జ్యోతిర్లింగాని సాయం ప్రాతః పఠేన్నరః ।
సప్తజన్మకృతం పాపం స్మరణేన వినశ్యతి ॥

(శివపురాణం-ఆచారభూషణం)

29. కం॥ నీ పాదకమలసేవయు
నీపాదార్చకులతోడి నెయ్యమును, నితాం
తాపార భూతదయయును
తాపసమందార! నాకు దయసేయఁగదే॥

(పోతనభాగవతము - 10-41-1268)

30. సీ॥ స్వామి! నామనమెందు సంచరించిన నీవు
ప్రేమతో నచట గన్పింపుమయ్య,
కరము నా కరములేకార్యముల్ జేసిన
నదియె నీవయి పూజలందుమయ్య,
చిత్తమెద్దానిని చింతించినన్ దయ
నది నీవుగా మారి యలరుమయ్య,
విమల! నా సకలేంద్రియములేవిగ్రహియించు
నవియె నీవయి వాటికందుమయ్య,
గీ॥ అన్నివేళల నంతట ననవరతము
భావమందున సకలము నీవయగుచు,
సేవ యొసగుము కృపతోడ చిద్విలాస!
పరమ కరుణాంతరంగ! శ్రీపాండురంగ!!

(శ్రీపాండురంగశతకము - 5)

॥ ప్రాతఃస్మరణము సమాప్తము ॥

1. ఘృష్ణేశం - పాఠాంతరం.

ప్రజ్ఞా వివర్ధన స్తోత్రము

స్కంద ఉవాచ-

యోగీశ్వరో మహాసేనః కార్తికేయోఽగ్నినందనః ।
స్కందః కుమారః సేనానీ స్వామీ శంకరసంభవః ॥ 1

గాంగేయస్తామ్రచూడశ్చ బ్రహ్మచారీ శిఖిధ్వజః ।
తారకారిరుమాపుత్రః క్రౌంచారిశ్చ షడాననః ॥ 2

శబ్దబ్రహ్మ సముద్రశ్చ సిద్ధసారస్వతో గుహః ।
సనత్కుమారో భగవాన్ భోగమోక్షఫలప్రదః ॥ 3

శరజన్మా గణాధీశపూర్వజో ముక్తిమార్గకృత్ ।
సర్వాగమప్రణేతా చ వాంఛితార్థ ప్రదర్శనః ॥ 4

అష్టావింశతినామాని మదీయానీతి యః పఠేత్ ।
ప్రత్యూషే శ్రద్ధయాయుక్తో మూకోవాచస్పతిర్భవేత్ ॥ 5

మహామంత్ర మయానీతి మమనామానుకీర్తనమ్ ।
మహాప్రజ్ఞామవాప్నోతి నాత్రకార్యావిచారణా ॥ 6

॥ ఇతి శ్రీ రుద్రయామళే ప్రజ్ఞా వివర్ధన స్తోత్రం సంపూర్ణమ్ ॥

ప్రజ్ఞాకరం హయగ్రీవ స్తోత్రమ్

ప్రాచీసంధ్యా కాచి దంతర్నిశాయాః, ప్రజ్ఞాదృష్టేరంజన శ్రీరపూర్వా ।
వక్త్రీవేదాన్ పాతు మే వాజివక్త్రా, వాగీశాఖ్యా వాసుదేవాస్యమూర్తిః ॥ 1

ప్రణతా జ్ఞాన సందోహధ్వాంత ధ్వంసనకర్మఠమ్ ।
నమామి తురగగ్రీవం హరిం సారస్వతప్రదమ్ ॥ 2

శ్లోకద్వయమిదం ప్రాతరష్టావింశతివారకమ్ ।
ప్రయతః పఠతేనిత్యం కృత్స్నా విద్యాప్రసిద్ధ్యతి ॥ 3

॥ ఇతి ప్రజ్ఞాకరం హయగ్రీవస్తోత్రం సంపూర్ణమ్ ॥

శౌచాచార ప్రకరణము

శౌచే యత్నః సదా కార్యః శౌచమూలో ద్విజః స్మృతః ।
శౌచాచారవిహీనస్య సమస్తా నిష్ఫలాః క్రియాః ॥

(దక్షస్మృతి - 5-2 వాధూలస్మృతి. 20)

'ద్విజులైనవారందరకు అనగా - బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యుల కెల్లరకు శౌచాచారము[1] ఎంతో ముఖ్యమైనది. కావున వీరందరును శౌచాచారమును ఎల్లప్పుడు తప్పక ప్రయత్నపూర్వకముగా ఆచరింపవలయును. శౌచాచారమును పాటించనియెడల చేసిన సమస్తకర్మలు నిష్ఫలములు అగును'.

శౌచ విధి

గ్రామములయందు లేదా పల్లెటూళ్ళలో నివసించెడువారికి మలమూత్ర విసర్జనకై అక్కడ ఏదేని విశాలమైన ఖాళీస్థలము లభించిన యెడల సూర్యోదయమునకు ముందే తమ గ్రామము నుండి నైర్ృతిదిక్కుగా (దక్షిణ - పడమరదిక్కులు కలిసే కోణము వైపునకు) కొంతదూరము వెళ్ళవలెను.[2] చీకటిగా ఉండుటవలన ఎక్కువదూరము వెళ్ళకూడదు. నగరవాసులు మరియు బయట ఖాళీస్థలములేని గ్రామవాసులు కూడా తమ గృహమునందుగల శౌచాలయము (మరుగుదొడ్డి)లో మలమూత్రములను విసర్జింపవలెను. మట్టి లేదా సబ్బు మరియు నీటిపాత్ర వెంట ఉండవలెను. వీటిని శుభ్రమైన ప్రదేశమునందు ఉంచవలెను. నీటిపాత్రను చేతితో పట్టుకొనియుండుట పనికిరాదు - నిషిద్ధము. శిరస్సును, శరీరమును వస్త్రముతో కప్పుకొనవలెను. యజ్ఞోపవీతమును కుడిచెవికి తగిలించుకొనవలెను. లేదా జందెమును కుడిచేతి నుండి తీసివేసి (కంఠమాలగా

---

1. శౌచాచారము అనగా - శౌచ + ఆచారము - శౌచము అనగా శుచిగా లేక శుభ్రముగా ఉండుట. ఆచారము అనగా నడత, సంప్రదాయము అని అర్థము. శుచిగా లేక శుభ్రముగా ఉండునట్టి నడత లేదా ప్రవర్తనమునే శౌచాచారము అని అందురు.
2. నైర్ృత్యామిషువిక్షేపమతీత్యాభ్యధికం భువః । (పరాశరం)

చేసికొని) ముందుగా కుడిచెవికి చుట్టుకొనవలెను. పిమ్మట దానిని నెత్తిపై నుండి తీసి ఎడమచెవికి కూడా చుట్టవలెను.[1] శౌచమునకై కూర్చుండునప్పుడు ఉదయం, సాయంత్రం మరియు దినమునందు ఉత్తరదిక్కునకు ముఖమును ఉంచవలెను. రాత్రికి దక్షిణ దిక్కునకు ముఖము నుంచవలయును.[2] యజ్ఞమునకు పనికిరాని తృణమును (గడ్డిని) నేలపై పరువవలెను. అనంతరము మౌనముగా శౌచక్రియను చేయవలెను. ఇట్టి సమయమునందు శ్వాసక్రియ వేగముగా, గట్టిగా ఉండకూడదు. అట్లే ఉమ్మివేయుట కూడ పనికిరాదు.[3]

శౌచక్రియానంతరము ముందుగా మట్టితో మరియు నీటితో లింగమును ఒకమారు శుభ్రపరుచవలెను.[4] తర్వాత మలద్వారమును మూడుమార్లు మట్టితో, నీటితో కడుగవలెను. పిమ్మట ఎడమచేతిని పది పర్యాయములు శుభ్రపరచు కొనవలెను. అనంతరము రెండు చేతులను ఏడుమార్లు మట్టితో, నీటితో శుభ్రముగా కడుగవలెను.[5] మట్టిని తీసికొని ప్రతిసారి పచ్చి ఉసిరికాయ పరిమాణముతో గ్రహింపవలెను.[6] తర్వాత ఎడమచేతిని ఒకమారు మట్టితో కడుగవలెను. అటుమీదట ఎడమచేతితో దేనిని ముట్టకూడదు. దీనికంటె

---

1. జందెమును ఇట్లు చేయుటవలన శిరము వస్త్రముతో కప్పుకొనెడు పని పూర్తియగును- 'శిరోవేష్టనస్య తు తదా తేనైవ సిద్ధేః ।' *(ఆచారభూషణం. పుట.14)*
2. దివాసంధ్యాసు కర్ణస్థ బ్రహ్మసూత్ర ఉదఙ్ముఖః ।
   కుర్యాన్ మూత్రపురీషే తు రాత్రౌ చ దక్షిణాముఖః ॥
   (యాజ్ఞ 1-16, వాధూలస్మృతి.8)
3. అంతర్ధాయ తృణైర్భూమిం శిరః ప్రావృత్య వాససా ।
   వాచం నియమ్య యత్నేన ష్ఠీవనోచ్ఛ్వాస వర్జితః ॥ *(దే.భాగ.11-2-9)*
4. లింగశౌచం పురా కృత్వా గుదశౌచం తతః పరమ్ ।
   (ఆశ్వలాయన, ఆచారేందు - పుట.24)
5. ఏకా లింగే గుదే తిస్రస్తథా వామకరే దశ ।
   ఉభయోః సప్తదాతవ్యా మృదః శుద్ధిమభీప్సతా ॥ *(మనుస్మృతి 5-136)*
6. ఆర్ద్రామలకమాత్రాస్తు గ్రాసా ఇందువ్రతే స్మృతాః ।
   తథైవాహుతయః సర్వాః శౌచే దేయాశ్చ మృత్తికాః ॥ *(వాధూలస్మృతి.18)*

ముందుగా అవసరమగుచో ఎడమచేతితో నాభికి క్రిందుగాగల అవయువములను ముట్టుకొనవచ్చును. కాని ఎడమచేతిని శుభ్రపరచిన పిమ్మట కూడదని చెప్పబడినది. నాభికి పైనగల స్థానములను ఎప్పుడైననుకుడిచేతనే స్పృశింపవలయును.[1] నీటిపాత్రనుగాని, వస్త్రమునుగాని కుడిచేతనే తాకవలెను. మొట్టమొదటనే కొంతదూరంగా శుభ్రపరచుకొనుటకై మట్టిని మూడుభాగములుగా చేసి నియమితమైన స్థానమునందు ఉంచవలెను. మట్టియొక్క ఈ మూడు భాగములను చేతులను శుభ్రపరచుటకు, నోటిని పుక్కిలించి శుభ్రపరచుకొనుటకు వాడుకొనవలెను. పడమరదిక్కునకు కూర్చొని మట్టిలోని మొదటిభాగమును గ్రహించి ఎడమచేతిని పదిమార్లు, రెండవభాగముతో రెండు చేతులను మణికట్టువరకు ఏడుమార్లు కడుగవలెను. జలపాత్రను మూడుపర్యాయములను కడుగవలెను. చివరి మూడవభాగముతో మొదట కుడికాలును, తరువాత ఎడమకాలును మూడేసిమార్లుగా[2] మట్టిని, నీటిని తీసికొని చీలమండలవరకు కడుగవలెను. అటు తర్వాత ఎడమవైపునకు[3] పంద్రెండు[4] (12) పర్యాయములు

1. ధర్మవిద్ దక్షిణం హస్తమధః శౌచే న యోజయేత్ ।
తథా చ వామహస్తేన నాభేరూర్ధ్వం న శోధయేత్ ॥
(ఆచారభూషణం పుట-18లో దేవలుని వచనం)

2. తిసృభిశ్చాతలాత్ పాదౌ శోధ్యౌ గుల్ఫాత్ తథైవ చ ।
హస్తౌ త్వామణిబంధాచ్చ లేపగంధాపకర్షణే ॥ (మరీచి)

3. పురతః సర్వదేవాశ్చ దక్షిణే పితరస్తథా ।
ఋషయః పృష్ఠతః సర్వే వామే గండూషమాచరేత్ ॥ *(ఆచారరత్నము.పు.15)*
(మనకు ఎదురుగా సకలదేవతలు ఉండెదరు. దక్షిణమున పితృదేవతలు ఉందురు. వెనకవైపున సమస్త ఋషులు ఉండెదరు. కావున ఎప్పుడైనా సరే ఎడమవైపునకే పుక్కిలించి ఉమ్మివేయవలెను.)

4. కుర్యాద్ ద్వాదశ గండూషాన్ పురీషోత్సర్జనే ద్విజః ।
మూత్రే చత్వార ఏవ స్యుర్భోజనాంతే తు షోడశ ॥
(ఆశ్వలాయనం-ఆచారేందు.పు.24)
(ద్విజులెల్లరును మలమును విసర్జించిన పిమ్మట పంద్రెండుమార్లు పుక్కిలించవలెను. మూత్రమును విసర్జించిన మీదట నాలుగుమార్లు, భోజనమైనమీదట పదునారుసార్లు పుక్కిలించవలెను.)

పుక్కిలించవలెను. ఏలనన మనకు ఎదురుగా సకలదేవతలు ఉండెదరు. దక్షిణదిక్కుగా పితృదేవతలు ఉందురు. వెనకవైపున సమస్తఋషులు ఉండెదరు. కావున ఎప్పుడైననూ ఎడమవైపునకే పుక్కిలించి ఉమ్మివేయవలెను. మిగిలిన మట్టిని నీటితో కడిగి శుభ్రపరచవలెను. నీటిపాత్రను మట్టిని, నీటిని ఉపయోగించి శుభ్రపరచిన పిదప విష్ణువును స్మరింపవలెను. తదుపరి జుట్టు ముడివేసి యజ్ఞోపవీతమును తిరిగి 'ఉపవీతము'గా[1] చేసికొనవలెను. అనగా - జందెమును ఎడమభుజముపైన ఉంచి, కుడిచేతి క్రిందుగా (ఎప్పటివలె) మార్చుకొనవలెను. అటుమీదట రెండు పర్యాయములు ఆచమనము చేయవలెను.

మూత్ర - శౌచవిధి

లఘుశంక నివృత్తి అనగా మూత్రమును విసర్జించినప్పుడు చేయవలసిన శౌచవిధి (శుద్ధికార్యక్రమము) కొంత వేరుగా ఉండును. లఘుశంక నివృత్తి అనంతరము శుద్ధిని గూర్చి చెప్పబడిన విధిని ఆచరించని యెడల ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలసియుండును.[2] కావున దీనిని ఉపేక్షింపకూడదు.

శౌచవిధానము : మూత్రమును విసర్జించిన పిమ్మట ఒకమారు లింగమును, మూడుమార్లు ఎడమచేతిని తర్వాత రెండుమార్లు రెండు చేతులను మట్టితో రుద్ది నీటితో కడుగవలయును.[3] ఒక్కొక్క పర్యాయము చొప్పున రెండుకాళ్ళను చీలమండల వరకు మట్టిని రుద్ది జలముతో శుభ్రపరుచవలెను. తదనంతరము

---

1. దక్షిణం బాహుముత్ప్రుజ్య వామస్కంధే నివేశితమ్ ।
   యజ్ఞోపవీతమిత్యుక్తం దేవకార్యేషు శస్యతే ॥
2. మూత్రోత్సర్గం ద్విజః కృత్వా న కుర్యాచ్ఛౌచమాత్మనః ।
   మోహాద్ భుంక్తే త్రిరాత్రేణ జలం పీత్వా విశుద్ధ్యతి ॥ *(అంగిరాస్మృతి)*
3. ఏకాలింగే తు సవ్యే త్రిరుభయోర్ మృద్ద్వయం స్మృతమ్ ।
   మూత్రశౌచం సమాఖ్యాతం మైథునే ద్విగుణం స్మృతమ్ ॥
   (దక్షస్మృతి - 5-5)

చేతిని చక్కగా కడిగి నాలుగుమార్లు పుక్కిలించవలెను. తర్వాత ఆచమనము చేయవలెను. మట్టిని పూర్తిగా తొలగించి, స్థలమును శుద్ధిపరుచవలెను. తొందరగా ఉన్నప్పుడు లేదా ప్రయాణాదులయందు జలముతో లింగమును ప్రక్షాళనము చేయుటవలన చేతులను, కాళ్ళను కడుగుకొనుటవలన, పుక్కిలించుట వలన సామాన్యశుద్ధి కాగలదు. కనుక శుద్ధికొరకై ఇంతమాత్రము తప్పనిసరిగా చేయవలెను.

పరిస్థితి భేదముతో శౌచభేదములు

పరిస్థితులమార్పిడి వలన శౌచము లేదా శుద్ధియొక్క ప్రక్రియ మారిపోవును. స్త్రీలకొరకు, శూద్రులకు మరియు రాత్రులయందు ఇతరులకొరకు కూడా ఈవిధానము సగము లేదా అర్ధభాగము తగ్గిపోవును. యాత్రప్రయాణము చేయునప్పుడు చతుర్థాంశము ఆచరించిన సరిపోవును. వ్యాధిగ్రస్తులకు ఈ ప్రక్రియ వారి శక్తిపై ఆధారపడియుండును. అయితే ఇంతకుపూర్వము పేర్కొనబడిన విధానము అంతయును ఆరోగ్యవంతులైన గృహస్థులకొరకే అని గమనింపవలెను. అయితే బ్రహ్మచారులు రెండురెట్లుగా, వానప్రస్థులు మూడురెట్లుగా, సన్న్యాసులు నాలుగు రెట్లుగా శౌచవిధిని ఆచరించుట విహితము[1].

అభ్యంతర శౌచము[2]

మట్టి మరియు జలముతో చేయబడు ఈ శౌచక్రియ బాహ్యమైనది. ఆక్షేపణ లేకుండా దీనిని తప్పనిసరిగా ఆచరింపవలసినదే. కాని, అభ్యంతర శుచిత్వము

1. స్త్రీ శూద్రయోరర్ధమానం శౌచం ప్రోక్తం మనీషిభిః ।
దివా శౌచస్య నిశ్యర్ధం పథి పాదో విధీయతే ॥
ఆర్తః కుర్యాద్ యథాశక్తి శక్తః కుర్యాద్ యథోదితమ్ ॥
(ఆచారభూషణము - ఆదిత్యపురాణము, దక్షస్మృతి 5-11 నుండి 13)

2. శౌచం తు ద్వివిధం ప్రోక్తం బాహ్యమాభ్యంతరం తథా ।
మృజ్జలాభ్యాం స్మృతం బాహ్యం భావశుద్ధిస్తథాంతరమ్ ॥ *(వాధూలస్మృతి-19)*

లేకుండా బాహ్యశుచి స్థిరపడదు. మనోభావమును శుద్ధముగా నుంచుటయే అభ్యంతర శౌచమనబడును. ఈర్ష్య, ద్వేషము, క్రోధము, లోభము, మోహము, అసహ్యము మొదలగు భావములు ఎవరిపట్లనూ కలుగకుండుటయే అభ్యంతర శౌచము అగును. ఒక పర్వతమంతటి మట్టిని మరియు గంగానదిలోని సమస్త జలమును ఉపయోగించి ఒక వ్యక్తి తన జీవితకాల పర్యంతము బాహ్యశుద్ధి కార్యక్రమమును నిర్వహించె ననుకొందము. ఐతే ఇదే వ్యక్తి ఒకవేళ 'ఆంతరిక శౌచము'ను అనగా భావశుద్ధి లేనట్టి అంతరంగమును కలిగియుండినచో, అతడు పవిత్రుడు - శుద్ధికాలేడు అని శ్రీవ్యాఘ్రపాదుల వారి కథనము[1]. అంతేగాక, **భావ సంశుద్ధి రిత్యేతత్ తపోమానసముచ్యతే ॥** *(గీత.17/13)* భావసంశుద్ధి అనగా అంతఃకరణశుద్ధిని కలిగియుండుటయే మానసిక తపస్సు అని భగవద్గీతలో స్వయంగా భగవానుడే చెప్పియున్నాడు.

కావున ఆభ్యంతర శౌచము అత్యంతావశ్యకమైనది. భగవంతుడు అందరిలో ఉన్నాడు. అందువలన ఎవరిపట్లనూ క్రోధము, ద్వేషాదులు ఎందుకు? అందరిలో భగవంతుని దర్శిస్తూ, పరిస్థితులనన్నింటినీ భగవానుని పరంగా భావిస్తూ, అందరితో మైత్రీభావమును కలిగియుండవలెను.[2] దీనితోబాటుగా ప్రతిక్షణము భగవంతుని స్మరణ చేయుచు, ఆయన అనుజ్ఞగా తలంచి శాస్త్రవిహితములైన సమస్త కార్యములను చక్కగా చేయుచుండవలెను.

1. గంగాతోయేన కృత్స్నేన మృద్భారైశ్చ నగోపమైః ।
ఆమృత్యోశ్చాచరన్ శౌచం భావదుష్టో న శుధ్యతి ॥
(ఆచారేందులో వ్యాఘ్రపాదవచనం - దక్షస్మృతి 5-2-10 యందు కూడ ఇదే భావము కలదు.)

2. అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ ॥ *(గీత.12/13)*

దంతధావన విధి

ముఖశుద్ధి లేకుండా పూజా-పారాయణములు, మంత్ర-జపాదులు నిష్ఫలములగును. కావున ప్రతిదినము ముఖశుద్ధ్యర్థమై దంతధావనము తప్పక చేయవలయును.(1) ఎల్లప్పుడు తూర్పుదిక్కునకు, ఉత్తరదిక్కునకు మరియు ఈశాన్యకోణము వైపునకు ముఖము చేసి కూర్చుండి దంతధావనము చేయవలయును. తద్వారా మంచి ఆరోగ్యము, సౌఖ్యము చేకూరునని చెప్పబడినది.(2) ఐతే దక్షిణ, పశ్చిమములవైపు దంతధావనము చేయకూడదు.(3) బ్రాహ్మణునకు పలుగఱ్ఱ(4) ప్రమాణము పండ్రెండు అంగుళములు ఉండవలెను. క్షత్రియులకు తొమ్మిది అంగుళములు, వైశ్యులకు ఆరు అంగుళములు, శూద్రులు మరియు స్త్రీలకు నాలుగు అంగుళముల ప్రమాణములుగా పలుగఱ్ఱలు ఉండవలెను.(5) పండ్లు దోముకొను పుల్ల దాదాపు కనిష్ఠిక - చిటికెన వ్రేలు ఉన్నంత దొడ్డుగా ఉండవలెను.

---

1. ముఖే పర్యుషితే నిత్యం భవత్యప్రయతో నరః ।
దంతధావనముద్దిష్టం జిహ్వోల్లేఖనికా తథా ॥
అతో ముఖవిశుద్ధ్యర్థం గృహ్ణీయాద్ దంతధావనమ్ ।
ఆచాంతోఽప్య శుచిర్నిత్య మకృత్వా దంతధావనమ్ ॥ *(ఆ.సూత్రా.)*

2. (క) ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖోవాపి । *(వృద్ధహారీత స్మృతి 4-24; బృహత్సంహిత 85-8)*
(ఖ) ఈశానాభిముఖః కుర్యాద్ వాగ్యతో దంతధావనమ్ । *(జాతుకర్ణ్య.)*
(గ) ప్రాఙ్ముఖస్య ధృతిః సౌఖ్యం శరీరారోగ్యమేవ చ । *(గర్గ)*

3. పశ్చిమే దక్షిణే చైవ న కుర్యాద్దంత ధావనమ్ । *(పద్మపురాణం-సృష్టి-51-125)*

4. పలుగఱ్ఱ అనగా పండ్లు కడుగుకొను పుల్ల

5. ద్వాదశాంగులికం విప్రే కాష్ఠమాహుర్మనీషిణః ।
క్షత్రవిట్ శూద్రజాతీనాం నవషట్ చతురంగుళమ్ ॥ (ఆచారభూషణం)

ఒకవైపుగల చివరను మెత్తగా నలగగొట్టి కుంచె (కుచ్చు-బ్రష్) వలె తయారు చేయవలెను.[1] దంతధావనము చేయునప్పుడు చేతులు మోకాళ్ళలోపలికి ఉండవలెను.[2] పలుగట్టి (బ్రష్)ను నీటితో కడిగి దిగువన పేర్కొనబడిన మంత్రమును ఉచ్చరింపుచు అభిమంత్రించవలెను-

శ్లో॥ ఆయుర్బలం యశో వర్చః ప్రజాః పశువసూని చ ।
బ్రహ్మప్రజ్ఞాం చ మేధాం చ త్వం నో దేహి వనస్పతే ॥

(కాత్యాయనస్మృతి 10-4; గర్గసంహిత, విజ్ఞానఖండము-అ.7)

తదనంతరము మౌనము వహించి[3] చిగుళ్ళకు[4] తగులకుండా మరియు బాధ కలుగకుండా పలుగట్టి (బ్రష్)తో దంతములను శుభ్రపరచవలెను. దంతములు చక్కగా శుభ్రమైన పిమ్మట పండ్లు దోముకొను పుల్లను మరల కడిగి త్రుంచివైచి[5] నైఋతివైపున[6] మంచి ప్రదేశమునందు పారవేయవలెను. తదుపరి నాలుకను శుభ్రపరచు పుల్లతో జిహ్వను శుభ్రపరచి పంద్రెండు పర్యాయములు పుక్కిలించవలెను.

---

1. (క) కనిష్ఠికాంగుళివత్ స్థూలం పూర్వార్ధ కృత కూర్చకమ్ । *(విష్ణు.)*

(ఖ) దంతములు చాల చిన్నగా ఉన్నవారు సన్నని పలుగట్టి (బ్రష్)ను వాడవలెను. పెద్ద పెద్ద దంతములను కలిగియున్నవారు దొడ్డ పలుగట్టిను వాడవలెను. మధ్యమంగా దంతములను కలిగియున్నవారు మధ్యమంగా (మీడియం) ఉండే పలుగట్టిను వాడవలెను.

సుసూక్ష్మం సూక్ష్మ దంతస్య సమదంతస్య మధ్యమమ్ ।
స్థూలం విషమదంతస్య త్రివిధం దంతధావనమ్ ॥ *(ఆచారభూషణమ్)*

2. కృత్వా జాన్వంతరా తతః । *(ఆచార భూ.)*

(క) దక్షిణం బాహుముద్ధృత్య హ్యంతర్జానూపవేశ్య చ । *(గౌతమః)*

3,4. వాగ్యతో విమృజేద్ దంతాన్ మాంసం నైవ తు పీడయేత్ ॥ *(ఆశ్వలాయన)*

5. ప్రక్షాళ్య భంక్త్వా శుచౌ దేశే త్యక్త్వా తదాచామేత్ ॥

(ఆచారరత్నము-అంగిరవచనం)

6. రాక్షస్యాముత్సృజేత్ కాష్ఠమ్ । *(ఆశ్వలాయన)*

పనికివచ్చెడు పండ్లపుల్లలు : చంద్ర, కానుగ, కదంబ (కడిమి) మర్రి, చింత, వెదురు, మామిడి, వేప, ఉత్తరేణి, మారేడు, జిల్లేడు, మేడి, రేగు, తుమికి మొదలగు మొక్కలు, చెట్లయొక్క పుల్లలు దంతధావనమునకు ఉత్తమములని చెప్పబడినది.(1) పాలు గారునవి, ముండ్లను గలిగిన వృక్షములు, పండ్ల పుల్లలకొరకు పవిత్రములని పేర్కొనబడినవి.(2) ఇట్టి దంతకాష్ఠములు చక్కగా ఉండవలెను. ఆర్ద్రత (పచ్చిదనము)ను కలిగి, ఛిద్రహీనములు (రంధ్రములు) లేని పుల్లలను ఉపయోగించవలెను. ఎండిపోయినవి, పురుగుపట్టినవి, వంకర, టింకరగా ఉండునవి, పై బెరడు లేనివి అగు పండ్లపుల్లలను ఎప్పుడూ ఉపయోగించకూడదు. మోదుగచెట్టు పుల్లను ఎప్పుడు కూడా వాడకూడదు.(3)

పనికిరాని పండ్లపుల్లలు : మోదుగ, మునగ, ప్రత్తి, దర్భ, గడ్డి, కుంకుడు మొదలగు వృక్షముల కాష్ఠములు దంతధావనమునకు పనికిరావు.(4)

---

1. ఖదిరశ్చ కరంజశ్చ కదంబశ్చ వటస్తథా ।
తింత్రిణీ వేణుపృష్ఠం చ ఆమ్రనింబౌ తథైవ చ ॥
అపామార్గశ్చ బిల్వశ్చ అర్కశ్చోదుంబరస్తథా ।
బదరీ తిందుకాస్త్వేతే ప్రశస్తా దంతధావనే ॥ *(ఆచారేందు)*

2. సర్వే కంటకినః పుణ్యాః క్షీరిణశ్చ యశస్వినః । *(లఘుహారీతస్మృతి 4-9)*

3. న పాటితం సమశ్నీయాత్ దంతకాష్ఠం న సవ్రణమ్ ।
న చోర్ధ్వశుష్కం వక్రం వా నైవ చ త్వక్ వివర్జితమ్ ॥
పాలాశం దంతధావనం నాద్యాత్ ।
(విష్ణుస్మృతి) (స్కందపురాణం, బ్రహ్మ, ధర్మాం 5-59)

4. కుశం కాసం పలాశం చ శింశపం యస్తుభక్షయేత్ ।
తావద్భవతి చాండాలో యావద్ గంగాం నపశ్యతి ॥
(ఆచారమయూఖం (పు-29)

న భక్షయేచ్చ పాలాశం కార్పాసం శాకమేవ వా ।
దక్షిణాభిముఖో వాద్యాన్నీలం ధవకదంబకమ్ ॥ *(ఉశనా)*

నిషిద్ధకాలము : ప్రతిపద, షష్ఠి, అష్టమి, నవమి, చతుర్దశి, అమావాస్య, పూర్ణిమా తిథులయందు, రవి సంక్రమణములయందు, జన్మదినము, వివాహము, ఉపవాసదినము, శ్రాద్ధదినములయందు, గ్రహణ కాలమునందు, సూర్యాస్తమయ సమయమునందు దంతధావనము పనికిరాదు. రజస్వలా మరియు ప్రసూతి కాలమునందు కూడా దంతధావనము నిషేధింపబడినది. కావున పైన పేర్కొనబడిన సమయములయందు పండ్లపుల్లను ఉపయోగించకూడదు.[1]

నిషిద్ధకాలమునందు దంతధావన విధానము: ఏయే సమయముల యందు దంతధావనము నిషేధింపబడినదో, ఆయా కాలములయందు పనికివచ్చెడు వృక్షములయొక్క ఆకులతో లేదా మంచి దంతచూర్ణము (దంతమంజన్)తో దంతములను శుభ్రపరచుకొనవలెను. లేదా పదునారు లేక పండ్రెండు పర్యాయములు నీటితో బాగుగా పుక్కిలించి దంతములను కడుగుకొనవలెను.[2] అనామికా (ఉంగరపువ్రేలు) మరియు అంగుష్ఠము

1. ప్రతిపద్దర్శ షష్ఠీషు చతుర్దశ్యష్టమీషు చ ।
నవమ్యాం భానువారే చ దంతకాష్ఠం వివర్జయేత్ ॥
(క) చతుర్దశ్యష్టమీ దర్శః పూర్ణిమా సంక్రమో రవేః ।
ఏషు స్త్రీ తైలమాంసాని దంతకాష్ఠం చ వర్జయేత్ ॥
శ్రాద్ధే జన్మదినే చైవ వివాహేஉజీర్ణదోషతః ।
వ్రతే చైవోపవాసే చ వర్జయేద్ దంతధావనమ్ ॥ *(ఆచారభూషణమ్)*
(గ) రజస్వలా సూతికా చ వర్జయేద్ దంతధావనమ్ ।
(స్కందపురాణం-ప్రభాసఖండం)

2. వర్జితే దివసే చైవ గండూషాం శ్చైవ షోడశ ।
తతః పత్రైః సుగంధైర్వా ముఖశుద్ధిం చ కారయేత్ ॥
(స్కంధపురాణం.ప్ర.ఖ.17-21)

2.1 కుర్యాద్ ద్వాదశగండూషా నముక్తే దంతధావనే ॥
(స్కందపురాణం వైష్ణవ.కార్తిక 5/15)

గమనిక : తతః పత్రైః సుగంధైః అను మాటలోగల 'సుగంధైః' అను శబ్దమునకు ఆచార భూషణకారుడు రెండువిధములుగా వివరించియున్నారు (1) సువాసనగల పత్రములు - 'పత్రపరత్వే దామనకాది పత్రాణి' దమనమువంటి పరిమళము గలిగిన పత్రములతో దంతధావనము చేయవలెను. (2) రెండవ అర్థము సుగంధచూర్ణము అని చెప్పి వైద్యశాస్త్రమునందు ప్రసిద్ధంగా చెప్పబడిన 'దంతచూర్ణము' వాడుకొనవలెనని చెప్పబడినది - వైద్యశాస్త్ర ప్రసిద్ధమేవ తత్ దంతచూర్ణం గృహీత్వా ॥

(బొటనవ్రేలు)తో దంతచూర్ణమును ఉపయోగించుట ఉత్తమము. మిగిలిన రెండువ్రేళ్ళు - నడిమి మరియు చిటికెన వ్రేళ్ళతో కూడా దంతచూర్ణమును ఉపయోగించి పండ్లను కడుగుకొనవచ్చును. కాని తర్జనీ అనగా చూపుడువ్రేలుతో దంతములను కడుగుట ఎప్పుడునూ పనికిరాదు అని గమనింపవలెను.[1] పనికిరాని పండ్లపుల్లలతో దంతధావనము నిషేధింపబడినది. కాని, నాలుకను శుభ్రపరచుటకు, వాడుకొనవచ్చును. కావున నిషిద్ధ దినములయందు కూడా నాలుకను గీరి శుభ్రము చేయవలయును.[2] దంతధావనము చేయునప్పుడు ఏదో ఒక కారణముగా జుట్టుముడి ఊడిపోయిన యెడల గాయత్రీ మంత్రముతో తిరిగి జుట్టుముడి వేయవలెను.[3]

దంతచూర్ణము : కొన్ని సందర్భములయందు, కొన్ని ప్రత్యేక దివస, తిథ్యాదులయందు పలుగట్టితో (దంతకాష్ఠముతో) దంతధావనము కూడదని శాస్త్రములయందు నిషేధింపబడినట్లుగా పైన పేర్కొనబడిన వాక్యముల ద్వారా స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్టి నిషేధకాలమునందు 'దంతచూర్ణము'ను వాడుటద్వారా దంతములను తప్పకుండా శుభ్రపరచుకొనవలెనని కూడా శాస్త్రములు నిర్దేశించినవి. దంతములకు మరియు శరీర ఆరోగ్యమునకు విడదీయరాని, గట్టి సంబంధము ఉన్నది. అందుకొరకే ఇట్టి విధి-నిషేధములను శాస్త్రములు పేర్కొనుచున్నవని గమనింపవలెను. ప్రతివ్యక్తి తన దంతములను, జిహ్వాను, నోటిని జీవితాంతము స్వచ్ఛముగా, శుభ్రముగా మరియు ఆరోగ్యవంతముగా కాపాడుకొనవలయును. కనుకనే ప్రతినిత్యము ప్రాతఃకాలమునందు మరియు పడుకొనబోయే ముందు రెండుమార్లు తప్పనిసరిగా దంతధావనము చేయవలెనని వైద్యాది అనేక శాస్త్ర గ్రంథములు నొక్కివక్కాణించినవి. ఇంతేగాక, ఆహారమును భుజించిన ప్రతిసారి

1. అనామాంగుష్ఠావుత్తమౌ । మధ్యమాయాః కనిష్ఠికాయాశ్చ విహిత ప్రతిషిద్ధత్వాద్ వికల్పః । తర్జనీ తు సర్వమతే నింద్యా ॥ (ఆచారేందు పు.34)
2. జిహ్వోల్లేఖః సదైవ తు । *(ఆచారేందు పు.34)*
3. స్మృత్వోంకారం చ గాయత్రీం నిబధ్నీయాచ్ఛిఖాం తతః ।
(ఆచారేందు - శౌనకః)

తప్పకుండా పండ్రెండు లేదా పదునారు పర్యాయములు నీటితో బాగుగా పుక్కిలించి ఉమ్మివేయవలెననియు, దంతములను చక్కగా పలుగర్రతో శుభ్రపరచు కొనవలయుననియు పలువిధములైన ఆరోగ్యశాస్త్రములయందు పేర్కొనబడినది.

క్షౌర కర్మ

క్షౌరకర్మను గురించి శాస్త్రము ఒక క్రమపద్ధతిని నిర్దిష్టపరచినది. గడ్డమును ముందుగా కుడిప్రక్కనుండి ప్రారంభించి పూర్తిచేయవలెను. పిమ్మట మీసములను కత్తిరించిన పిదప కక్షము (చంక)ల యందుగల వెంట్రుకలను తీసివైచిన పిదప తలవెంట్రుకలను కత్తిరించవలయును. తదనంతరము అవసరమునుబట్టి ఇతర వెంట్రుకలను కత్తిరించవలయును. చివరగా గోళ్ళను కత్తిరించుకొనవలెననెడు విధానము చెప్పబడినది.[1]

ఏకాదశీ, చతుర్దశీ, అమావాస్య, పూర్ణిమా, సంక్రాంతి, వ్యతిపాతము, విష్టి (భద్రా) ఇత్యాదులయందు, మరియు వ్రతదినములయందు, శ్రాద్ధదినముల యందు, మంగళ, శనివారములయందు క్షౌరకర్మ పనికిరాదు.

ఆదివారము క్షౌరము చేయించుకొనుటవలన ఒకమాసము ఆయువును, శనివారము క్షురకర్మ చేయించుకొనుటచేత ఏడుమాసముల ఆయువును, భౌమవాసరము (మంగళవారము) వలన ఎనిమిది మాసముల ఆయువును, ఆయా దినములకు చెందిన అభిమాన దేవతలు క్షీణింపచేయుదురు. ఇదేవిధముగా బుధవారము క్షౌరము చేయించుకొనుటచే ఐదు మాసముల ఆయుర్దాయమును, సోమవారము వలన ఏడుమాసముల ఆయువును, గురువారమువలన పదిమాసముల ఆయుష్యమును, శుక్రవారమువలన పదునొకండు నెలల ఆయువును, ఆయా దినములయొక్క అభిమానదేవతలు వృద్ధి చేయుదురు.

---

1. (క) శ్మశ్రూణ్యగ్రే వాపయతేఽథోపకక్షావథ కేశానథ లోమాన్యథ నఖాని ।
(గృహ్యసూత్రం)

(ఖ) అథైతన్మమర్వప్రే మిథునమపశ్యత్ । స శ్మశ్రూణ్యగ్రేఽవపత్ ।
అథోపకక్షౌ అథకేశాన్ । (తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణమ్)

పుత్రేచ్ఛగల గృహస్థులు మరియు ఒకే ఒక పుత్రుడు గలవారలు సోమవారమునాడు క్షౌరము చేయించుకొనగూడదు. అట్లే విద్యను, లక్ష్మిని కోరుకొనెడువారలు గురువారమునాడు క్షురకర్మ చేయించుకొనుట పనికిరాదు. అని ఈవిధముగా క్షౌరకర్మను గూర్చి గర్గాదిమహర్షులు వచించియున్నారు.(1)

తైలాభ్యంగ విధి

స్నానము చేయుటకు ముందు మొత్తము శరీరమునకు తైలమును పట్టించుటనే తైలాభ్యంగము అందురు. ఆరోగ్యరీత్యా తైలాభ్యంగము శరీరమునకు ఎంతో మేలు చేకూర్చునని ఆరోగ్యశాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి.

ప్రతిపద, షష్ఠి, అష్టమి, ఏకాదశి, చతుర్దశి, పూర్ణిమ, అమావాస్య మొదలగు తిథులయందు, రవి సంక్రమణలయందు, వ్రత, శ్రాద్ధ దినములయందు శరీరమునకు తైలమును పట్టించకూడదు.(2)

ఆదివారము, మంగళవారము, గురువారము, శుక్రవారములయందు కూడా తైలాభ్యంగము పనికిరాదు.(3)

---

1. భానుర్మాసం క్షపయతి తథా సప్త మార్తండసూనుర్
భౌమశ్చాష్టౌ వితరతి శుభాన్ బోధనః పంచమాసాన్ ।
సప్తైర్వేందుర్దశ సురగురుః శుక్ర ఏకాదశేతి
ప్రాహుర్గర్గ ప్రభృతి మునయః క్షౌరకార్యేషు మాసమ్ ॥
(వారాహీసంహిత)

2. (క) నందాసు నాభ్యంగముపాచరేత్ । (వామనపురాణం 14-48)
(ఖ) షష్ఠీచతుర్దశ్యష్టమ్యాభ్యంగం వర్జయేత్తథా ॥ *(అగ్నిపురాణం 155-31)*
(గ) చతుర్దశ్యష్టమీ చైవ తథామా చాథ పూర్ణిమా । పర్వాణ్యేతాని రాజేంద్ర రవి సంక్రాంతి రేవచ ॥ తైల స్త్రీ మాంససంభోగీ సర్వేష్వేతేషు వైపుమాన్ । విణ్మూత్రభోజనం నామ ప్రయాతి నరకం మృతః ॥
(విష్ణుపురాణం 3-11-118, 119)

3. (క) తైలాభ్యంగం న కుర్వీత వాసరే రవిభౌమయోః ॥
(పద్మపురాణం సృష్టి- 51-18)
(ఖ) నాభ్యంగమర్కే న చ భూమిపుత్రే ॥ *(వామనపురాణం 14-49)*

ఆదివారమునాడు శరీరమునకు నూనె పెట్టుకొనుటవలన తాపము (క్లేశము) కలుగును. సోమవారమునాడు శోభ (కాంతి) పెరుగును. మంగళవారము వలన ఆయువు క్షీణించును. బుధవారము వలన ధనము లభించును. గురువారమువలన హాని కలుగును. శుక్రవారము దుఃఖమునకు కారణమగును. శనివారము తైలము వలన సుఖము లభించును.[1]

ఒకవేళ నిషిద్ధ దినములందు తైలమును పెట్టుకొనవలసి వచ్చినచో, ఆదివారము పుష్పమును, గురువారము దూర్వము (పచ్చిగరక)ను, మంగళవారము మట్టిని, శుక్రవారము గోమయము (ఆవుపేడ)ను, తైలమునందు వేసి శరీరమునకు పెట్టుకొనుటవలన దోషము ఉండదు.[2] సుగంధపుష్పసువాసితములగు అత్తరువంటి తైలములు, ఆయుర్వేద పద్ధతితో తయారుచేయబడిన భృంగరాజ, మహాభృంగరాజ వంటి తైలములు, ఆవాలనూనె నిషేధములు కావు. వీటిని పైన పేర్కొనబడిన నిషిద్ధకాలములయందు కూడా వాడుకొనవచ్చును.

ప్రతినిత్యము స్నానమునకు ముందు తైలాభ్యంగము చేసికొనువారికి ఎటువంటి నిషేధములు వర్తించవు. ఆవాలనూనె మాత్రము ఒక్క గ్రహణకాలము దక్క అన్నిదినములయందు వాడుకొనవచ్చును.[3]

---

1. తైలాభ్యంగే రవౌతాపః సోమే శోభా కుజేమృతః ।
   బుధేధనం గురౌహానిః శుక్రేదుఃఖం శనౌసుఖమ్ ॥ *(నిర్ణయసింధు)*
2. రవౌపుష్పం గురౌ దూర్వా భౌమవారే తు మృత్తికా ।
   గోమయం శుక్రవారే చ తైలాభ్యంగే న దోషభాక్ ॥ *(నిర్ణయసింధు)*
3. (క) సార్షపం గంధతైలం చ యత్తైలం పుష్పవాసితమ్ ।
   అన్యద్రవ్యయుతం తైలం న దుష్యతి కదాచన ॥
   (నిర్ణయసింధు, సమయమయూఖం, భగవంత-భాస్కరం)

   (ఖ) తైలాభ్యంగం చ కుర్వీత వారాన్ దృష్ట్వా క్రమేణ చ ।
   నిత్యమభ్యంగకే చైవ వాసితం వా న దూషితమ్ ॥
   శ్రాద్ధే చ గ్రహణే చైవోపవాసే ప్రతిపద్దినే ।
   అథవా సార్షపం తైలం న దుష్యేద్ గ్రహణం వినా ॥
   (శివపురాణం, రుద్ర. సృష్టి. 13-12, 13)

స్నాన ప్రకరణము

స్నానము చేయకుండా, చేసెడు పుణ్యకర్మలన్నియును నిష్ఫలములగును. అట్టి పుణ్యఫలములను రాక్షసులు గ్రహించెదరు అని శాస్త్రవచనము.[1] ప్రాతః కాలమునందు స్నానము చేసినమీదట మనుష్యుడు శుచిగా అగును. కావున సంధ్యా, జప, పూజాపారాయణాదులగు సమస్త కర్మలు చేయుటకు యోగ్యుడగును. అందువలన ప్రాతఃస్నానము ప్రశంసింపబడినది.

శ్లో॥ అస్నాత్వా నాచరేత్కర్మ జపహోమాది కించన ।
లాలాస్వేద సమాకీర్ణ శ్శయనా దుత్థితః పుమాన్ ॥

శ్లో॥ అత్యంత మలినఃకాయో నవచ్ఛిద్ర సమన్వితః ।
స్రవత్యేష దివారాత్రౌ ప్రాతఃస్నానం విశోధనమ్ ॥

శ్లో॥ ప్రాతః స్నానం ప్రశంసంతి దృష్టా దృష్ట కరం (ఫలం) హి తత్ ।
సర్వ మర్హతి శుద్ధాత్మా ప్రాతఃస్నాయీ జపాదికమ్ ॥

(స్మృతిరత్న మహోదధి, దక్షస్మృతి 2-7,9)

స్నానము చేయకుండా జపము, హోమములవంటి కర్మలను చేయకూడదు. నిద్రనుండి మేల్కొని, పడకమీదినుండి లేచిన పిమ్మట నోటిద్వారా వెలువడిన లాలాజలము (చొంగ), శరీరమునుండి స్రవించిన చెమట మొదలగు మలినములతో దేహము నిండియుండును. తొమ్మిది రంధ్రములను కలిగియున్న ఈ శరీరమునుండి రాత్రింబగళ్ళు మిగుల మలినపదార్థములు వెలువడుచుండును. ఇట్టి మలినములను శుభ్రము చేయుటకు ఉదయమే స్నానము చేయవలయును.

ప్రాతఃకాలస్నానము ఎంతయో ప్రశంసనీయమైనది. అంతేగాక, ఉదయమే స్నానము చేయుటవలన దృష్టఫలము అనగా బయటికి కనిపించే శరీర శుభ్రత,

---

1. వినా స్నానం తు యత్కర్మ పుణ్యకార్యమయం శుభమ్ ।
క్రియతే నిష్ఫలం బ్రహ్మతత్ప్రగృహ్ణంతి రాక్షసాః ॥

(స్కందపురాణం. బ్రహ్మ. చాతుర్మాస్య-1-24)

వర్చస్సు, సౌందర్యము లభించును. అదృష్టఫలము అనగా కంటికి కనిపించని పాపమును నశించిపోవును. పుణ్యమును సంపాదించిపెట్టును. మానసిక సౌఖ్యమును కలుగజేయును. ప్రాతఃకాలమునందే చక్కగా స్నానము చేయువాడు, సంధ్యావందనము, జపము, హోమము మొదలగు సర్వకర్మలను ఆచరించుటకు యోగ్యుడు అగును. కావున, ఉదయకాలమునందే స్నానము చేయవలయును.

శ్లో॥ గుణా దశ స్నానపరస్య సాధో! రూపం చ తేజశ్చ బలం చ శౌచమ్ ।
ఆయుష్యమారోగ్యమలోలుపత్వం దుఃస్వప్ననాశశ్చ తపశ్చ మేధాః ॥
(దక్షస్మృతి అ. 2-13)

ఓ సాధుసత్తమా! రూపము, తేజస్సు, బలము, పవిత్రత (శుచిత్వము), ఆయువు, ఆరోగ్యము, నిర్లోభము, దుఃస్వప్ననాశనము, తపస్సు, మేధస్సు - అను ఈ పదిగుణములు స్నానము చేయువారలకు లభించును. అని దక్షస్మృతికారుడు వచించియున్నాడు.

స్నానమూలాః క్రియాః సర్వాః శ్రుతిస్మృత్యుదితా నృణామ్ ।
తస్మాత్ స్నానం నిషేవేత శ్రీపుష్ట్యారోగ్యవర్ధనమ్ ॥

శ్రుతి స్మృతులయందు చెప్పబడిన సకలకర్మలు స్నానమూలకములైనవే. కావున ఐశ్వర్యము, బలము, ఆరోగ్యము వంటివి వృద్ధిపొందవలయునని కోరుకొను మనుష్యుడు ఎల్లప్పుడు తప్పకుండా స్నానమును చేయవలయును.

ఉత్తమం తు నదీస్నానం తటాకే మధ్యమం స్మృతమ్ ।
కూప స్నానం తు సామాన్యం భాండస్నానం వృథాభవేత్ ॥

నదీస్నానము ఉత్తమమైనది.మధ్యమము తటాక స్నానము. బావి లేదా బావి నుండి తోడిన జలస్నానము సామాన్యమైనది. భాండజలస్నానము అధమమైనదని తాత్పర్యము. దీనినే అగ్నిపురాణము నందు ఈ విధముగా చెప్పబడినది.

"బావినుండి తోడిన జలము కంటే సెలయేటి నీరు పవిత్రమైనది. సెలయేటి నీటికంటే సరోవరము నందలి తోయము పవిత్రమైనది.సరోవరమునకంటే నదీజలము మరింత పవిత్రమైనది. నదీజలమునకంటేగూడ తీర్థతోయము ఇంకెంతయో పవిత్రమైనది. గంగాజలము అన్నింటికంటే అత్యంత పవిత్రము, పుణ్యప్రదము ఐనది.[1]

గృహస్థులు, వానప్రస్థులు దినమునకు రెండు పర్యాయములు స్నానము చేయవలయును. యతి (సంన్యాసి) దినమునకు మూడుమార్లు స్నానమాచరింపవలయును. ఇక బ్రహ్మచారి దినమునకు ఒకసారి స్నానమొనర్పవలయును.[2]

బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు మంత్రసహితముగా స్నానము చేయవలయును. స్త్రీలు, శూద్రులు మంత్రముతో అవసరము లేకుండా మామూలుగా స్నానమును ఆచరింపవలయును.[3]

నదిలో స్నానము చేయునప్పుడు ప్రవాహమునకు ఎదురుగా నిలిచి స్నానమాచరించవలయును. ఇతర జలాశయములయందు సూర్యునకు అభిముఖముగా నిలచి స్నానము చేయవలెను.[4] రాత్రియందు తూర్పు లేదా ఉత్తర ముఖముగా స్నానము చేయవలయును.[5]

---

1. భూమిష్ఠముద్ధృతాత్ పుణ్యం తతః ప్రస్రవణోదకమ్ ।
తతోఽపి సారసం పుణ్యం తస్మాన్నాదేయముచ్యతే ॥
తీర్థతోయం తతః పుణ్యం గాంగం పుణ్యంతు సర్వతః ।
(అగ్నిపురాణం. 155/5,6)

2. ప్రాతర్మధ్యాహ్నయోః స్నానం వానప్రస్థగృహస్థయోః ।
యతేస్త్రిషవణ స్నానం సకృచ్ఛ బ్రహ్మచారిణః ॥

3. బ్రహ్మక్షత్ర విశాం చైవ మంత్రవత్ స్నానమిష్యతే ।
తూష్ణీమేవ హి శూద్రస్య స్త్రీణాం చ కురునందనః ॥
(తైత్తిరీయ స్మార్త బ్రాహ్మణ నిత్యకర్మాష్టకము, (మే-2002) ఉపోద్ఘాతం-పు.45)

4. స్రవంతీ చేత్ ప్రతిస్రోతే ప్రత్యర్కం చాన్యవారిషు । *(మహాభార.అశ్వ.92)*

5. రాత్రౌ ప్రాగుదఙ్ముఖ ఏవవా ॥

భోజనము చేసిన పిమ్మట, రోగిగా యున్నప్పుడు, మధ్యరాత్రి, ఎక్కువ వస్త్రములు ధరించియున్నప్పుడు, పరిచయములేని జలాశయమునందు లేదా బావియందు స్నానము చేయకూడదు.[1]

రాత్రులయందు స్నానము చేయకూడదు. సంధ్యాసమయంలో కూడా స్నానము చేయవలదు. కాని, సూర్య, చంద్ర గ్రహణకాలములయందు రాత్రులలో కూడా స్నానము చేయవచ్చును.[2]

శరీరముయొక్క అలసటను తీర్చుకోకుండా, ముఖము కడుగుకొనకుండా మరియు నగ్నముగా ఉండి స్నానము చేయుట పనికిరాదు.[3] సూర్యతాపము (ఎండవేడిమి) చేత వేసారిన (సంతప్తుడైన) వ్యక్తి విశ్రాంతి తీసుకోకుండా వెంటనే స్నానము చేసిన యెడల అతని కంటిదృష్టి మందగించును మరియు శిరోబాధ (తలనొప్పి) కలుగును.[4] ముఖ్యంగా స్నానము చేయునప్పుడు బట్టలు లేకుండా - నగ్నముగా స్నానము చేయుట ఎంతమాత్రము పనికిరాదని అనేక శాస్త్రములు పదే పదే వక్కాణించినవి.[5]

---

1. న స్నానమాచరేత్ భుక్త్వా నాతురో న మహానిశి ।
న వాసోభిః సహాజస్రం నా విజ్ఞాతే జలాశయే ॥ *(మనుస్మృతి 4-129)*

2. న నక్తం స్నాయాత్ । *(బోధాయన స్మృతి 2-3-42)*
న రాత్రౌ రాహుదర్శనవర్జమ్ । న సంధ్యయోః ॥ *(విష్ణుస్మృతి-64)*
నిశాయాం చైవ న స్నాయాత్ సంధ్యాయాం గ్రహణం వినా ॥
(స్కందపురాణం-బ్రహ్మ-చాతుర్మా - 1-29)

3. నా విగతక్లమో నానాప్లుత వదనో న నగ్న ఉపస్పృశేత్ ॥
(చరకసంహిత-సూత్ర 8-19)

4. ఆతప సంతప్తస్య జలావగాహో దృఙ్మాంద్యం శిరోవ్యథాం చ జనయతి ।
(నీతివాక్యామృతం 25-28)

5. న నగ్నః స్నానమాచరేత్ । న నగ్నః కర్హిచిత్ స్నాయాత్ ।
(మను, బోధాయన, విష్ణుస్మృతులు; కూర్మ, పద్మ, స్కంద, అగ్ని, వామన ఇత్యాది పురాణములు)

స్నానభేదములు

శ్లో॥ మంత్రం భౌమం తథాగ్నేయం వాయవ్యం దివ్యమేవ చ ।
వారుణం మానసం చైవ సప్త స్నానాన్యనుక్రమాత్ ॥

శ్లో॥ ఆపో హి ష్ఠాదిభిర్మంత్రం మృదాలంభస్తు పార్థివమ్ ।
ఆగ్నేయం భస్మనా స్నానం వాయవ్యం గోరజః స్మృతమ్ ॥

శ్లో॥ యత్తు సాతపవర్షేణ స్నానం తద్ దివ్యముచ్యతే ।
అవగాహో వారుణం స్యాత్ మానసం హ్యాత్మచింతనమ్ ॥

(ఆచారమయూఖం.పు.47,48, ప్రయోగపారిజాతము)

మంత్రస్నానము, భౌమస్నానము, ఆగ్నేయస్నానము, వాయవ్యస్నానము, దివ్యస్నానము, వారుణస్నానము, మరియు మానసిక స్నానము - అని స్నానములు ఏడువిధములుగా చెప్పబడినవి.

1. మంత్రస్నానము : ఆపోహిష్ఠాది మంత్రములను పఠింపుచు మార్జనము చేసికొనుట మంత్రస్నానము అనబడును.(1)

2. భౌమస్నానము : పవిత్ర ప్రదేశమునుండి మృత్తికను పరిగ్రహించి స్నాన మంత్రములను పఠింపుచు శరీరమునకు (లేపనము) పూసికొనుటను భౌమస్నానము అని అందురు. దీనినే పార్థివస్నానము అని కూడా వ్యవహరింతురు.(2)

3. ఆగ్నేయస్నానము : "త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః" ఇత్యాది మంత్రములను ఉచ్చరించుచు భస్మమును దేహము నిండ పూసుకొనుటను ఆగ్నేయస్నానము అందురు. దీనిని భస్మస్నానము అని కూడా పిలుతురు.(3)

---

1. కాలదోషా దసామర్థ్యా న్న శక్నోతి యదా హ్యసౌ ।
తదా జ్ఞాత్వా తు ఋషిభిర్ మంత్రైర్ దృష్టం తు మార్జనమ్ ॥
2. శుద్ధదేశే మృదానీయ కుర్యాత్ గాత్రానులేపనమ్ ।
మంత్రపార్థివ సంయుక్తం భౌమస్నానం విదుర్బుధాః ॥
3. త్రియాయుషాదిభిర్ మంత్రైః లింపేదాపాదమస్తకమ్ ।
గోశకృద్భస్మనా దేహం భస్మస్నానం తదుచ్యతే ॥

(తై.స్మా.బ్రా. నిత్యకర్మాష్టకము. ఉపోద్ఘాతము పు.46)

4. వాయవ్యస్నానము : గోవుల గిట్టల రాపిడిచేత బయలువెడలిన ధూళిని దేహమునకు గాయత్రీమంత్రమును పఠింపుచు లేపనము చేసికొనుటను వాయవ్యస్నానము అందురు.[1]

5. దివ్యస్నానము : ఉత్తరాయణ కాలమునందు సూర్యతాపము ఉండగా (ఎండకాయుచుండగా) వర్షము కురియుచున్నప్పుడు అట్టి వర్షపు నీటియందు తడియుటను - స్నానమాడుటను దివ్యస్నానము అనెదరు.[2]

6. వారుణస్నానము : నీటియందు మునకలు వేయుచు చేసెడు స్నానము వారుణస్నానము అనబడును.

7. మానసికస్నానము : ఆత్మచింతన చేయుటయే లేదా నిర్మలచిత్తముతో పరమేశ్వరుని చింతించుటయే మానసిక స్నానము అని చెప్పబడినది.[3]

పైన చెప్పిన సప్తవిధస్నానములే గాక, ఇంకనూ ఎన్నియో విధములగు స్నానములను గూర్చి చెప్పబడినది -

(1) సారస్వత స్నానము : వేదవేత్తలగు వారిచేత "నీవు స్నాతుడవైతివి" అని అనుగ్రహమును పొందుటను "సారస్వతస్నానము" అని వ్యవహరింప బడును.[4]

---

1. గోశకృద్రజ ఆదాయ గో పావిత్రీం జపేత్ బుధః ।
   గాయత్ర్యావా తమం లింపేత్ స్నానం వాయవ్యముచ్యతే ॥
2. ఉత్తరాయణగే సూర్యే యదావర్షతి వాసవః ।
   ఆతపేన సమం స్నానం దివ్యస్నానం తదుచ్యతే ॥
3. (క) చతుర్భుజం మహావిష్ణుం శంఖచక్ర గదాధరమ్ ।
   మనసా ధ్యాయతే నిత్యం మానసం స్నానముచ్యతే ॥
   (ఖ) గోవిందేతి సదా స్నానం గోవిందేతి సదా జపమ్ ।
   గోవిందేతి సదా ధ్యానం సదా గోవింద కీర్తనమ్ ॥
4. విద్వత్సరస్వతీ ప్రాప్తం స్నానం సారస్వతం స్మృతమ్ ॥

(తై.స్మా.బ్రా. నిత్యకర్మాష్టకము, ఉపోద్ఘాతము - పు.47)

(2) కాపిలస్నానము : తడిగుడ్డచేత పూర్తి శరీరమును తుడుచుకొనుటను "కాపిలస్నానము" అనబడును.[1]

(3) ధ్యానస్నానము : విప్రపాదోదకము చేతగాని, విష్ణుపాదోదకము చేతగాని, తులసీమిశ్రిత జలముచేతగాని ప్రోక్షించుకొనుట "ధ్యానస్నానము" అగును.[2]

అశక్తులకొరకు స్నానము

శ్లో॥ అశిరస్కం భవేత్ స్నానం స్నానాశక్తా తు కర్మిణామ్ ।
ఆర్ద్రేణ వాససా వాపి మార్జనం దైహికం విదుః ॥

స్నానము చేయుటకు అశక్తులైనవారు కంఠస్నానము చేయవలెను లేదా తడిగుడ్డతో వారు తమ దేహమును తుడుచుకొనుట కూడా ఒకవిధముగా స్నానమే అగునని చెప్పబడినది.

శ్లో॥ నేత్రరోగీ శిరోరోగీ కఫాది వ్యాధిపీడితః ।
కంఠస్నానం ప్రకుర్వీత శిరఃస్నాన సమం హి తత్ ॥

శ్లో॥ ఆదిత్యకిరణైః పూతం పునః పూతం చ వహ్నినా ।
అతో వ్యాధ్యాతురః స్నాయాత్ గ్రహణే చంద్ర సూర్యయోః ॥

(తై.స్మార్త.బ్రా.నిత్యకర్మాష్టకము, ఉపోద్ఘాతము. పుట.46)

నేత్రరోగము, శిరోరోగము, కఫవ్యాధి మొదలగు వ్యాధిపీడితులు కంఠస్నానము చేయవచ్చును. అప్పుడు ఆ స్నానము శిరఃస్నానముతో సమానముగా అంగీకరింపబడును. రోగపీడితులై అశక్తముగా నున్నవారలు సూర్యకిరణ స్నానము లేదా ఉష్ణోదక స్నానము చేయవచ్చును. సూర్యచంద్ర గ్రహణకాలములయందు కూడా ఉష్ణోదకముతో స్నానము చేయవచ్చును. వారు చేసెడి ఈ ఉష్ణోదక స్నానమును కూడ వీలునుబట్టి కంఠస్నానమును గానీ, శిరస్నానమునుగానీ చేయవచ్చును.

---

1. ఆర్ద్రేణ వాససా దేహమార్జనం కాపిలం విదుః ॥
2. విప్రపాదాత్ విష్ణుపాదాత్ తులస్యాస్సంభవం జలమ్ ।
ప్రోక్షణాత్ స్నాన మాప్నోతి ధ్యానస్నానం విశిష్యతే ॥

రోగములవలనగానీ, భయమువలనగానీ పూర్తిగా అశక్తులై యున్నవాడు తాను ధరించియున్న పూర్వవస్త్రమును విడిచివేసి, వేరొక శుద్ధమైన ధౌతవస్త్రమును ధరించి, అవకాశమునుబట్టి ఏదేని గౌణ స్నానమును చేసిన యెడల జప, సంధ్యాదులను మరియు వేదాధ్యయనము చేయుటకు అతనికి అర్హత లభించును. కానీ, శ్రాద్ధమును, దేవతార్చనమును చేయుటకు మాత్రము అర్హుడుకాడని చెప్పబడినది.[1]

ఇతరులకొరకు స్నానవిధానము

శ్లో॥ మాతరం పితరం వాపి భ్రాతరం సుహృదం గురుమ్ ।
యముద్దిశ్య విమజ్జేత అష్టమాంశం లభేత సః ॥[2]

(అత్రి స్మృతి. 51)

తల్లి, తండ్రి, సోదరుడు, మిత్రుడు, గురువు మున్నగు వారిని గూర్చి తీర్థాదుల యందు స్నానము చేసినయెడల వారికి అష్టమాంశము స్నానఫలముగా లభించుమ అని అత్రిస్మృతి వచనము.

ఈవిధముగా ఉదారహృదయులైన వ్యక్తులు ఎవరైనా తమ తల్లి, తండ్రి, గురువు, సోదరులు, మిత్రులు, మొదలగు తమ తమ సంబంధిత వ్యక్తులను గురించి తాను తీర్థాదులను దర్శించినప్పుడు వారిపేరుతో సంకల్పించి, ప్రతినిధిగా స్నానము చేసి, తత్ఫలితములోని కొంత భాగమును వారికి చెందజేయునట్టి ఒక చక్కని పద్ధతిని గూర్చి శాస్త్రగ్రంథములయందు చెప్పబడినది. ఇది రెండు

---

1. ప్రాతః స్నాతుమశక్తస్య రోగాద్యై ర్వా భయా చ్చవా ।
పూర్వవస్త్రం సముత్సృజ్య గౌణ స్నానేన శుద్ధ్యతి ॥
స చ కర్మ స్వనర్హస్స్యాచ్ఛ్రాద్ధ దేవార్చనాదిషు ।
జపేత్ సంధ్యాం తథా వేదాన్ సోఽధీయీత తథా విధః ॥

2. పితరం మాతరం వాపి భ్రాతరం సుహృదం గురుమ్ ।
మజ్జయేద్యం సముద్దిశ్య ద్వాదశాంశం లభేత సః ॥
తత్ ప్రార్థితే త్వష్టమాంశం లభేత్ స్నానఫలం వరః ॥
(తైత్తిరీయ స్మార్త బ్రాహ్మణ నిత్యకర్మాష్టకము, 6వ ముద్రణ, ఉపోద్ఘాతము. పు.47, 48)

విధములుగా గలదు - (1) జీవించియున్న వ్యక్తులకొరకు ఒకవిధానము. (2) మరణించినవారి గురించి వేరొకవిధానము పేర్కొనబడినది. ఈ రెండు పద్ధతులు ఇచట పొందుపరచబడినవి.

(1) జీవించియున్న వ్యక్తి గురించి : కర్తయైన వ్యక్తి తాను ముందుగా తన స్నానాదికృత్యములను పూర్తిగా చేసికొన్నమీదట, సజీవులై యున్న వ్యక్తుల గోత్రనామాదులను స్మరించి, సంకల్పము చెప్పి వారిని గురించిన భావముతో నీటిలో మూడుమార్లు మునిగి స్నానము చేయవలయును.

అద్య ...... (అముక) గోత్రోద్భవస్య .... (అముక) శర్మణః (వర్మణః, గుప్తస్య, దాసస్య) కృతే...... అముక నదీ స్నానం కరిష్యామి ॥ అని సంకల్పమును చెప్పి నదీజలము నందు మూడుమార్లు మునిగి స్నానము చేయవలెను.

(2) మృతవ్యక్తి గురించి : మృతులైన వ్యక్తులను గురించి స్నానము చేయుటకు ముందుగా మూడు దర్భలను తీసికొని ఒక ముడివేసి, అట్టి ముడివేసిన దర్భలయందు గోత్రనామములతో మృతవ్యక్తిని గూర్చి సంకల్పించి, ఆవాహనము చేసి, దిగువ పేర్కొనబడిన మంత్రమును పఠింపుచు, దర్భముడిని జలమునందు ముంచి, తాను కూడ నీటియందు మునుగవలయును.[1]

శ్లో॥ కుశోఽసి త్వం పవిత్రోఽసి బ్రహ్మణా నిర్మితః స్వయమ్ ।
త్వయి స్నాతే స చ స్నాతో యస్యేదం గ్రంథిబంధనమ్ ॥

ప్రతినిధిగా స్నానము చేయునప్పుడు పై శ్లోకమును చదువుచూ స్నానము చేసినయెడల మృతులైనవారికి అష్టమాంశ పుణ్యఫలము సిద్ధించి, ఉత్తమగతులు లభింపగలవు. స్నానానంతరము దర్భగ్రంథిని విప్పివేసి ప్రక్కన పడవేయవలయును.

1. కుశైః ప్రతికృతిం కృత్వా తీర్థవారిణి మజ్జయేత్ ।
మజ్జయేత్తుయముద్దిశ్య అష్టమాంశం లభేత సః ॥

స్నాన విధానము

శ్లో॥ సంకల్పస్సూక్త పఠనం మార్జనం చాఘమర్షణమ్ ।
దేవాది తర్పణం చైవ స్నానం పంచాంగముత్తమమ్ ॥

స్నానమునకు ముఖ్యంగా ఐదు (5) అంగములు చెప్పబడినవి. 1. సంకల్పము. 2. సూక్తపఠనము. 3. మార్జనము. 4. అఘమర్షణ సూక్త పఠనము. 5. దేవాది తర్పణము. అను ఈ (5) ఐదు అంగములతో కూడినదే స్నానము అనబడును. కావున ఇవి అత్యంతావశ్యకములు. ఐతే గృహమునందు స్నానము చేయునప్పుడు ఈ ఐదు అంగములు అక్కరలేదని ధర్మఖండమునందు చెప్పబడినది.(1)

నదిని సమీపించి నమస్కారముద్రతో గంగాధ్యాన శ్లోకములను పఠించుచు, నదీజలమునందు ప్రవేశించి నాభిలోతువరకు వెళ్ళి నీటియందు నిలువవలెను. జుట్టు(పిగ)ను రెండు పాయలుగా విప్పి, చెవులు, ముక్కును మూసికొని మూడుమార్లు నీటిలో మునుగవలెను.(2) పిమ్మట ఆచమనము చేసి, తర్వాత జుట్టు ముడివేసికొని, సంకల్పము చెప్పుకొని, మరల ముమ్మారు స్నానము చేయవలయును.(3)

ఆకాశమునందు అరుణకిరణకాంతులు వ్యాపించకముందే స్నానము చేయుట ఉత్తమపద్ధతి(4). తద్వారా ప్రాజాపత్యఫలము లభించి మహాపాతకములు నశించిపోవును.(5)

---

1. సంకల్పసూక్తపఠనం మార్జనం చాఘమర్షణమ్ ।
దేవాది తర్పణం చైవ గృహే పంచవివర్జయేత్ ॥ *(ధర్మఖండే)*
2. (క) తతో నదీం సమాగత్య గంగాధ్యాన పురస్సరమ్ ।
నాభిమాత్రే జలేస్థిత్వా త్రివారం స్నానమాచరేత్ ॥
(ఖ) నాభిమాత్రే జలేస్థిత్వా కృత్వాకేశాన్ ద్విధా ద్విజః ।
నిరుద్ధ కర్ణనాసస్తు త్రివారం మజ్జనం చరేత్ ॥
(విష్ణు)
3. త్రిరాప్లుత్య సమాచమ్య శిఖాంబద్ధ్వా సమాచరేత్ ।
ప్రాణానాయమ్య సంకల్ప్య త్రివారం మజ్జయేత్ పునః ॥
4. ఉషఃకాలస్తు లోహితాది గుణలక్షితకాలాత్ ప్రాక్కాలః । *(కల్పతరువు)*
5. ఉషస్యుషసి యత్ స్నానం నిత్యమేవారుణోదయే ।
ప్రాజాపత్యేన తత్తుల్యం మహాపాతకనాశనమ్ ॥ *(దక్షస్మృతి - 2-10)*

తైలము పూసికొని మరియు శరీరమును గట్టిగా రుద్దుతూ నదిలో స్నానము చేయకూడదు. కావున నదికి బయట తీరమునందు నిలిచి దేహమును చేతులతో రుద్దుకొని మురికిని తొలగించిన పిమ్మట నదీజలములోనికి వెళ్ళి, మునకలు వేయుచు స్నానము చేయవలెను.[1] దీనిని 'మలాపకర్షణ స్నానము' అని శాస్త్రములు చెప్పినవి. ఇది అమంత్రకముగా ఉంటుంది. ఈ స్నానము ఆరోగ్యమునకు, పవిత్రతకు ఎంతో ముఖ్యమైనది. దేహమునకు మురికి ఉండుటచేత పవిత్రత, శుభ్రత కొరవడిపోతుంది. అంతేగాక, రోమగ్రంథులు తెరుచుకొనకపోవుటవలన ఆరోగ్యమునకు హాని కలుగుతుంది. అందువలన దళసరిగా ఉండెడు ఒక వస్త్రముతో శరీరమునందలి ఒక్కొక్క అంగమును చక్కగా, బాగుగా రుద్ది - రుద్ది మురికిని వదిలించి నదియొడ్డున నిలిచి స్నానము చేయవలయును. నివీతి-అనగా మెడలో హారమువలె ధరించి యజ్ఞోపవీతమును చక్కగా ప్రక్షాళనము చేసి స్వచ్ఛముగా చేసికొనవలెను. అటుపిమ్మట జుట్టు ముడివేసికొని రెండు చేతులకు రెండు పవిత్రములను ధరించి ఆచమనాదులతో పవిత్రుడై, కుడిచేతిలో జలమును తీసుకొని స్నానసంకల్పమును చెప్పుకొనవలయును. అనంతరము మృత్తికను తీసికొని-

అశ్వక్రాంతే! రథక్రాంతే! విష్ణుక్రాంతే వసుంధరే ।
మృత్తికే! హర మే పాపం యన్మయా దుష్కృతం కృతమ్ ॥

(దక్షస్మృతి 2-46, పద్మపురా. సృష్టి. 20-155)

అని పఠింపుచు శరీరావయవములన్నింటికినీ మట్టిని పూయవలెను. తదనంతరము 'స్నాన సమయమునందు నన్ను గూర్చి ఎక్కడనైనను, ఎవరైనను స్మరించినచో, అక్కడగల జలమునందు నేను వెంటనే వచ్చి చేరిపోవుదును' అని గంగామాత పలికిన పలుకులను స్మరింపుచూ గంగమ్మను ధ్యానపూర్వకంగా ఆహ్వానింపవలెను-

1. మలం ప్రక్షాళయేత్తీరే తతః స్నానం సమాచరేత్ ॥ (మేధాతిథి)

నందినీ నళినీ సీతా మాలతీ చ మహాపగా ।
విష్ణుపాదాబ్జసంభూతా గంగా త్రిపథగామినీ ॥
భాగీరథీ భోగవతీ జాహ్నవీ త్రిదశేశ్వరీ ।
ద్వాదశైతాని నామాని యత్ర యత్ర జలాశయే ॥
స్నానోద్యతః స్మరేన్నిత్యం తత్ర తత్ర వసామ్యహమ్[1] ॥

(ఆచార ప్రకాశ్, ఆచారేందు - పు.45)

వాసాంసి ధావతో యత్ర పతంతి జలబిందవః ।
తదపుణ్యాం జలస్థానం రజకస్య శిలాంకితమ్ ॥

(బృహత్ పారాశర స్మృతి)

రజకులు బట్టలు ఉతుకుటకై నిల్పిన బండరాతి ఉన్నంతవరకు మరియు బట్టలు ఉతికినప్పుడు నీటితుంపరలు ఎంత దూరము చిమ్మునో అంతదూరము వరకు గల జలప్రదేశమును అపవిత్రముగా పేర్కొనబడినది. కనుక అంతదూరము వరకుగల నీటి స్థలమును వదిలిపెట్టి, కొంత ముందుకువెళ్లి స్నానము చేయవలెనని గమనింపవలయును-

ఆ తర్వాత నాభివరకు లోతుగా నీటిలోనికి దిగి ప్రవాహమునకు ఎదురుగా నిలబడి, లేదా సూర్యునకు అభిముఖముగా నిలిచి, జలము పై పొరను రెండు చేతులతో అటునిటు తొలగించి ముక్కు, చెవి రంధ్రములను మూసివేసి[2] నీటిలో

---

1. సాధారణముగా కూప. వాపీ, తటాకాదులయందుగల జలమునందు గంగామాతను తప్పనిసరిగా ఆవాహనము చేయవలయును. ఐతే పవిత్రములైన ఇతర నదులయొక్క జలమునందు కూడా గంగామాతను ఆవాహనము చేయుట ఆవశ్యకమని పేర్కొనబడినది. ఇందుకు ప్రమాణముగా స్కందపురాణము ఇట్లు చెప్పుచున్నది-

స్నానకాలేఽన్యతీర్థేషు జప్యతే జాహ్నవీ జనైః ।
వినా విష్ణుపదీం కాన్యత్ సమర్థా హ్యఘశోధనే ॥

1. నిరుద్ధ కర్ణౌ నాసాం చ త్రిః కృత్వోన్మజ్జనం తతః ।

(బృ. పరాశరం, ఆచారరత్నం పు.30)

మునిగి స్నానము చేయవలెను. మూడు, ఐదు, ఏడు, లేక పండ్రెండు పర్యాయములు నీటిలో మునకలు వేయవలెను.[1] నీటిలో మునగక ముందే జుట్టుముడిని విప్పివేయవలెను. గంగాజలము నందు వస్త్రములను పిండకూడదు. అట్లే మలాన్ని విసర్జింపకూడదు. ఉమ్మివేయుట కూడా పనికిరాదు. శౌచసమయమునందు ధరించిన వస్త్రముతో తీర్థమునందు స్నానము చేయుట నిషిద్ధమని గమనింపవలయును.

స్నాన ప్రయోగ విధానము

(గమనిక : ఇక్కడినుండి ఇప్పుడు ఐదు అంగములతో కూడిన స్నానమును చేయు విధానము సమంత్రకముగా వివరింపబడును).

(1) గంగాధ్యాన పురస్సరం గంగాం ప్రవిశ్య- (అనగా - క్రింద పేర్కొనబడిన గంగా ధ్యానశ్లోకములను నమస్కారముద్రతో పఠిస్తూ గంగాజలమునందు ప్రవేశింపవలయును.)

గంగా ధ్యానము

తీర్థరాజాయ నమః ॥ (అని నమస్కరింపవలెను.)

శ్లో॥ త్వం రాజా సర్వతీర్థానాం త్వమేవ జగతః పితా ।
యాచతో దేహి మే తీర్థం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ 1

శ్లో॥ యోఽసౌ సర్వగతో విష్ణుః చిత్స్వరూపీ నిరంజనః ।
స ఏవ ద్రవరూపేణ గంగాంభో నాత్ర సంశయః ॥ 2

శ్లో॥ గంగా గంగేతి యో బ్రూయాత్ యోజనానాం శతైరపి ।
ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో విష్ణులోకం స గచ్ఛతి ॥ 3

1. నాభిమాత్రజలే తిష్ఠన్ సప్త ద్వాదశ పంచ వా ।
త్రివారం వాపి చాప్లుత్య స్నానమేవం విధీయతే ॥
(విశ్వామిత్ర - ఆచారరత్నం. పు.30)

శ్లో॥ అంబ! త్వద్దర్శనాన్ముక్తిః నజానే స్నానజం ఫలమ్ ।
స్వర్గారోహణ సోపానే మహాపుణ్య తరంగిణి ॥ 4

శ్లో॥ విశ్వేశం మాధవం ఢుండిం దండపాణిం చ భైరవమ్ ।
వందే కాశీం గుహాం గంగాం భవానీం మణికర్ణికామ్ ॥ 5

శ్లో॥ అతితీక్ష్ణ మహాకాయ కల్పాంత దహనోపమ ।
భైరవాయ నమస్తుభ్యం అనుజ్ఞాం దాతు మర్హసి ॥ 6

శ్లో॥ నందినీ నళినీ సీతా మాలినీ చ మహాపగా ।
విష్ణుపాదాబ్జసంభూతా గంగా త్రిపథగామినీ ॥ 7

శ్లో॥ భాగీరథీ భోగవతీ జాహ్నవీ త్రిదశేశ్వరీ ।
ద్వాదశైతాని నామాని యత్ర యత్ర జలాశయే ॥ 8

శ్లో॥ స్నానకాలే పఠేన్నిత్యం మహాపాతక నాశనమ్ ।
(స్నానోద్యతః స్మరేన్నిత్యం తత్ర తత్ర వసామ్యహమ్)[1] ॥ 9

శ్లో॥ పుష్కరాద్యాని తీర్థాని గంగాద్యాః సరితస్తథా ।
ఆగచ్ఛంతు పవిత్రాణి[(2)] స్నానకాలే సదా మమ ॥ 10

---

1. బావి, చెరువు, సరస్సు మొదలగు వాటియందలి జలమునందు గంగాదేవిని ఆవాహనము చేయుట తప్పనిసరి. అట్లే ఇతర నదీనదములయందలి జలమునందు కూడా గంగామాతను ఆవాహనము చేయుట అత్యంత ఆవశ్యకమని స్కందపురాణము పేర్కొనుచున్నది-

స్నానకాలేఽన్యతీర్థేషు జప్యతే జాహ్నవీ జనైః ।
వినా విష్ణుపదీం కాన్యత్ సమర్థా హ్యఘశోధనే ॥

2. పవి = సంసారము;
పవిత్రాణి = సంసారబంధనములనుండి విముక్తిని ప్రసాదించునది-గంగాజలము.

అని ఈవిధముగా గంగామాతను ప్రార్థించిన పిమ్మట, బొడ్డువరకుగల లోతైన నీటిలో నిలబడవలెను. ముందుగా జుట్టుముడిని విప్పవలెను. ముక్కు, చెవులను చేతులతో మూసికొని మూడుమార్లు నీటిలో మునుగవలయును. ఆచమనము చేసి జుట్టు ముడి వేసికొనవలయును. మౌనముగా స్నానము చేయవలయును.[1])

1. సంకల్పము

పునరాచామేత్ । ప్రాణానాయమ్య ॥ (మరల స్మృత్యాచమనము చేసి, ప్రాణాయామము చేయవలయును.) **గోవింద గోవింద శ్రీమహావిష్ణోరాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్య అద్య బ్రహ్మణః ద్వితీయ పరార్థే । శ్వేత వరాహకల్పే । వైవస్వత మన్వంతరే । (అష్టావింశన్మహాయుగే) కలియుగే । ప్రథమపాదే । అస్మిన్ వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన ప్రభవాది షష్టి సంవత్సరాణాం మధ్యే । స్వస్తి శ్రీ .... నామ సంవత్సరే ...... అయనే ..... ఋతౌ .... మాసే ..... పక్షే..... తిథౌ.... వాసరే శుభవాసరే । శుభనక్షత్రే । శుభయోగే । శుభకరణే । ఏవం గ్రహగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ। శ్రీమాన్ .... గోత్రః .... నామధేయోఽహం । ధర్మపత్నీ సమేతోఽహం । శ్రీమతః .... గోత్రస్య .... నామధేయస్య । ధర్మపత్నీ సమేతస్య। మమ ఇహ జన్మని జన్మాంతరేషు మనోవాక్కాయ కర్మభిః జ్ఞానతోఽజ్ఞానతః కాయిక వాచిక మానసిక సాంసర్గిక (స్పృష్టాఽస్పృష్ట, భుక్తాఽభుక్త, పీతాఽపీత) సకల పాపక్షయార్థం । శ్రుతి-స్మృతి-పురాణోక్త ఫలప్రాప్తి పూర్వకం శ్రీభగవత్ప్రీత్యర్థం చ । / ప్రాతఃకాల (మధ్యాహ్న, సాయంకాల) గంగా గోదావరీ స్నానం అహం కరిష్యే ॥ ఇతి సంకల్ప్య । హిరణ్య శృంగమితి సూక్తం జపేత్ ॥**

1. ప్రభాతే మైథునే చైవ ప్రస్రావే దంతధావనే ।
స్నానే భోజన కాలే చ మౌనం షట్సు విధీయతే ॥ (ధర్మప్రవృత్తి)

2. సూక్త పఠనము

హిరణ్యశృంగం వరుణం ప్రపద్యే తీర్థం మే దేహియాచితః । యన్మయా భుక్త మసాధూనాం పాపేభ్యశ్చ ప్రతిగ్రహః । యన్మే మనసా వాచా కర్మణా వా దుష్కృతం కృతమ్ । తన్న ఇంద్రో వరుణో బృహస్పతి స్సవితా చ పునంతు పునః పునః ॥ తతో మార్జయేత్ ॥ (అనంతరము దిగువ మంత్రములతో మార్జనము చేసికొనవలయును.)

3. మార్జనము

(ఆపోహిష్ఠేతి తృచస్యాం బరీషః సింధుద్వీప ఋషిః । ఆపో దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । మార్జనే వినియోగః ॥)

1. ఓం ఆపోహిష్ఠేతి తృచస్యాంబరీషః సింధుద్వీపఋషిః । ఆపో దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । మార్జనే వినియోగః ॥

ఓం ఆపో హి ష్ఠా మయోభువః । తా న ఊర్జే దధాతన । మహేరణాయ చక్షసే । యో వ శ్శివ తమో రసః। తస్య భాజయతే హ నః । ఉశతీరివ మాతరః । తస్మా అరం గమామ వః । యస్య క్షయాయ జిన్వథ । ఆపో జనయథా చ నః ॥

2. హిరణ్యవర్ణా శ్శుచయః పావకా యాసు జాతః కశ్యపో యాస్విన్ద్రః । అగ్నిం యా గర్భం దధిరే విరూపా స్తా న ఆపశ్శగ్గ్ స్స్యోనా భవన్తు ॥ ౧ ॥ యాసాగ్ం రాజా వరుణో యాతి మధ్యే సత్యా నృతే అవపశ్యన్ జనానామ్ ।

మధు శ్చుత శ్శుచయో యాః పావకాస్తాన ఆప శ్శగ్గ్ స్యోనా భవన్తు ॥ ౨ ॥

యాసాం దేవా దివి కృణ్వన్తి భక్షం యా అన్త రిక్షే బహుధా భవన్తి ।

యాః పృథివీం పయ సోన్దన్తి శుక్రాస్తాన ఆపశ్శగ్గ్ స్యోనా భవన్తు ॥ ౩ ॥

శివేన మా చక్షుషా పశ్య తా ప శ్శివయా తను వోపస్పృశత త్వ చం మే । సర్వాగ్ం అగ్నీగ్ం రప్సుషదో హువేవో మయి వర్చో బల మోజో నిధత్త ॥ ౪ ॥

3. ఇద మాపః ప్రవహతాఽవద్యం చ మలంచయత్ । యచ్చాభి దుద్రోహానృతం యచ్చ శేపే అభీరుణమ్ ॥

4. ఆపో మా తస్మాదేనసో విశ్వాన్ముంచ త్వగ్ం హసః । నిర్మాముంచామి శపథా న్నిర్మా వరుణా దధి । నిర్మాయ మస్య షడ్బీశా త్సర్వస్మా ద్దేవకిల్బిషాదుతో మనుష్య కిల్బిషాత్ ॥

పవమాన సూక్తము

5. పవమానస్సువర్జనః । పవిత్రేణ విచర్షణిః । యః పోతా స పునాతుమా ॥ పునం తు మా దేవజనాః । పునం తు మనవోధియా । పునం తు విశ్వ ఆయవః ॥ జాతవేదః పవిత్రవత్ । పవిత్రేణ పునాహిమా । శుక్రేణ దేవ దీద్యత్ । అగ్నే క్రత్వాక్రతూగ్ం రను ॥ యత్తే పవిత్ర మర్చిషి । అగ్నే వితత మంతరా । బ్రహ్మతేన పునీమహే ॥ ఉభాభ్యాం దేవ సవితః । పవిత్రేణ సవేన చ । ఇదం బ్రహ్మ పునీమహే ॥ వైశ్వదేవీ పునతీ

దేవ్యాగాత్ । యస్యై బహ్వీ స్తనువో వీత పృష్ఠాః । తయా మదంతస్సధ మాద్యేషు । వయగ్గ్ స్యామ పతయో రయీణామ్ ॥ వైశ్వానరో రశ్మిభిర్ మా పునాతు । వాతః ప్రాణేనేషిరో మయోభూః । ద్యావాపృథివీ పయసా పయోభిః । ఋతావరీ యజ్ఞియే మా పునీతామ్ ॥ బృహద్భిస్సవితస్తృభిః । వర్షిష్ఠై ర్దేవ మన్మభిః । అగ్నే దక్షైః పునా హి మా ॥ యేన దేవా అపునత। యేనాపో దివ్యంకశః । తేన దివ్యే న బ్రహ్మణా । ఇదం బ్రహ్మ పునీమహే॥ యః పావమానీ రధ్యేతి । ఋషిభిస్సం భృతగ్ం రసమ్ । సర్వగ్ం స పూత మశ్నాతి । స్వదితం మాతరిశ్వనా ॥ పావమా నీ ర్యో అధ్యేతి । ఋషిభి స్సంభృతగ్ం రసమ్ । తస్మై సరస్వతీ దుహే । క్షీరగ్ం సర్పిర్మ ధూదకమ్ ॥ పావమానీ స్స్వస్త్యయనీః సుదుఘా హి పయస్వతీః । ఋషిభి స్సంభృతో రసః । బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితమ్ ॥ పావమానీ ర్దిశంతునః । ఇమంలోకమథో అముమ్ । కామాన్ థ్సమర్ధయంతునః । దేవీ ర్దేవైస్సమా భృతాః ॥ పావమానీ స్స్వస్త్యయనీః । సుదుఘా హి ఘృతశ్చుతః । ఋషిభి స్సం భృతో రసః । బ్రాహ్మణే ష్వమృతగ్ం హితమ్ ॥ యేనదేవాః పవిత్రేణ । ఆత్మానం పునతే సదా । తేన సహస్ర ధారేణ । పావమాన్యః పునంతుమా॥ ప్రాజాపత్యం పవిత్రమ్ । శతోద్యామగ్ం హిరణ్మయమ్ । తేన బ్రహ్మవిదో వయమ్ । పూతం బ్రహ్మ పునీమహే ॥ ఇంద్రస్సునీతీ సహమాపునాతు। సోమ స్స్వస్త్యా వరుణ స్సమీచ్యా । యమోరాజా ప్రమృణాభిః పునాతుమా। జాతవేదా మోర్జయంత్యా పునాతు ॥ పునర్నిమజ్య ॥

(తిరిగి మరొకసారి నీటిలో మునిగి స్నానము చేయవలయును. ఆ తర్వాత)

"నమోఽగ్నయ" ఇతి నమస్కృత్య ॥ ("నమోఽగ్నయే" అను ఈ క్రింది మంత్రమును చెప్పుచు జలరాశికి నమస్కరింపవలెను.)

నమస్కారము

మంత్రః ॥ నమోఽగ్నయేఽప్సుమతే నమ ఇంద్రాయ నమో వరుణాయ నమో వారుణ్యై నమోఽద్భ్యః ॥

అపాం ఆలోడనమ్ (జలమును కదుపుట)

"యదపాంక్రూర" మితి సాంగుష్ఠ యజ్ఞ సూత్రేణాఽలోడితాభిరద్భిస్త్రిరాప్లుత్య । - ("యదపాంక్రూర" మనెడు ఈ క్రింది మంత్రమును పఠించుచు, తమ బొటనవ్రేలితో యజ్ఞోపవీతమును గ్రహించి జలమును గుండ్రముగా త్రిప్పుచూ దాని మధ్యభాగమున మూడుసార్లు మునుగవలయును.)

ఆలోడన పూర్వక మవగాహనమ్

(రెండు చేతులతో నీటిని కదుపుచూ స్నానము చేయుట)

యదపాం క్రూరం యదమేధ్యం యదశాంతం తదపగచ్ఛతాత్ ॥ అత్యాశనాదతీపానా ద్యచ్చ ఉగ్రాత్ ప్రతిగ్రహాత్ । తన్నో వరుణో రాజా పాణినా హ్యవమర్శతు ॥ సోఽహ మపాపో విరజో నిర్ముక్తో ముక్త కిల్బిషః । నాకస్య పృష్ఠ మారుహ్య గచ్ఛేత్ బ్రహ్మస లోకతామ్॥ యశ్చాప్సు వరుణ స్సపునాత్వఘమర్షణః ॥

ఇమమ్మే గంగేత్యాపోభిమంత్ర్య ॥ ("ఇమం మే గంగ" అను ఈ దిగువ మంత్రమును పఠింపుచు జలమును అభిమంత్రించవలయును)

ఇమం మే గంగే యమునే సరస్వతి శుతుద్రిస్తోమగ్ం సచతా పరుష్ణియా ।
అసిక్నియా మరుద్వృధే వితస్త యాఽఽర్జీకీ యే శృణుహ్యా సుషోమయా ॥

4. అఘమర్షణసూక్త పఠనము, అవగాహనము

ఋతం చే త్య ఘమర్షణ సూక్తేనాప్స్వఽవగాహేత ॥ (ఈ క్రింద పేర్కొనబడిన "ఋతం చ" అను అఘమర్షణ సూక్తమును పఠింపుచు జలమునందు స్నానము చేయవలయును.)

ఋతంచ సత్యం చాభీద్ధా త్తపసోఽధ్యజాయత । తతో రాత్ర్యజాయత తత స్సముద్రో అర్ణవః ॥ సముద్రా దర్ణవా దధి సంవత్సరో అజాయత। అహోరాత్రాణి విదధ ద్విశ్వస్య మిషతో వశీ ॥ సూర్యాచంద్రమసౌ ధాతా యథా పూర్వ మకల్పయత్। దివంచపృథివీం చాంత రిక్షమథోస్వః ॥ యత్ పృథివ్యాగ్ం రజస్స మాంతరిక్షే విరోదసీ । ఇమాగ్ స్తదాపో వరుణః సపునాత్వఘమర్షణః ॥ పునంతు వసవః పునాతు వరుణః పునాత్వఘమర్షణః। ఏషభూతస్య మధ్యే భువనస్య గోప్తా। ఏష పుణ్యకృతాన్ లోకానేష మృత్యోర్హిరణ్మయమ్। ద్యావా పృథివ్యోర్ హిరణ్మయగ్ం సగ్ శ్రితగ్ం సువః ॥ సనస్సువ స్సగ్ం శిశాధి॥

ఆచమనము

ఆర్ద్రం జ్వలతీ త్యాచమ్య ॥ ("ఆర్ద్రం జ్వలతి" అను మంత్రముచేత ఆచమనము చేయువలయును.)

ఆర్ద్రం జ్వలతి జ్యోతి రహమస్మి । జ్యోతిర్జ్వలతి బ్రహ్మాహమస్మి । యోఽహమస్మి బ్రహ్మాహమస్మి । అహ మస్మి బ్రహ్మాహమస్మి । అహ మేవాహం మాం జుహోమి స్వాహా ॥[1]

---

1. ఉదకరూపములో తడిగా ఉన్నట్టి ఆర్ద్రము జ్యోతిగా ప్రకాశించుచున్నది. (చైతన్యరూపమైన) ఆ జ్యోతియే నేను అగుదును అనగా బ్రహ్మమే నేనగుదునని భావము. ఇంతకుముందు జీవుడనైయున్న నేనే ఇప్పుడు బ్రహ్మమును అగుచున్నాడను. అయితే జీవాత్మకు సృష్టితో సిద్ధమగు స్వరూపము నశించి బ్రహ్మత్వమనెడు రూపాంతరము సిద్ధించుచున్నదని మాత్రము కాదు. బ్రహ్మస్వరూపుడనగు నా యందు అజ్ఞానముచేత జీవత్వము ఆరోపింపబడినది. వివేకమువలన ఆ అజ్ఞానము తొలగిపోయినది. కనుక పూర్వసిద్ధమగు బ్రహ్మరూపమును నేనే అనుభవించుచున్నాను. కాని నూతనమగు బ్రహ్మత్వము ఎక్కడినుండియో నాకు రాలేదు. నేనే అయిన నేను బ్రహ్మమును అగుచున్నాను. అట్టి నేనే జలరూపుడనగు నన్నే ఈ దేహమునందున్న ప్రాణాద్యభిమాన దేవతలకొరకు జలరూపమగు హవిస్సును, ఉదరాగ్నియందు హోమము చేయుచున్నాడను" అని తాత్పర్యము.

స్నానానంతరము "ఆర్ద్రంజ్వలతి" – అను మంత్రముచేత ఆచమింపవలయునని చెప్పబడినది. ఈ మంత్రములోని తాత్పర్యరహస్యము ఇచట పేర్కొనబడినది. సమంత్రకవిధితో స్నానమును ముగించి జలరాశిలో నిలబడి చేతిలో జలమును తీసికొని – అహమస్మి బ్రహ్మాహమస్మి – నేను నేనే బ్రహ్మమును అని స్మరించుటకు, గుర్తించుటకు, అనుభవించుటకు ఏర్పరచిన సనాతన ఋషిమతము ఎంతగొప్పదో ఇచట గుర్తించవలెను. పాఠకులకు ఇతోధికలాభము చేకూరగలదని ఈ మంత్రరహస్యము ఇచట పేర్కొనబడినదని గమనింపగలరు. (జలరాశియే బ్రహ్మస్వరూపము. చేతిలో తీసికొనిన జలమే, బ్రహ్మమునుండి విడివడిన ఆత్మ లేదా జీవాత్మ స్వరూపము అని తెలియవలెను.)

5. స్నానాంగతర్పణ విధానము

గంగాది తీర్థములయందు స్నానము చేసిన తదుపరి స్నానాంగ తర్పణమును చేయవలయును. సంధ్యకంటే ముందే దీనిని తప్పకుండా చేయవలయునని చెప్పబడినది.[1] అశౌచము నందు కూడా స్నానాంగ తర్పణము నిషేధింపబడలేదనియు, జీవపితరులకు కూడా ఇది విహితమైనదనియు పేర్కొనబడినది.[2] కేవలము చివరి అంశము మాత్రము జీవపితరులైన వారలు విడువదగినది. దానిని కుండలీకరణములో స్పష్టముగా పేర్కొనబడినది. ఇచట జలముతోనే తిలకము, త్రిపుండ్రము ధరించవలెను. అనగా ఎడమచేతిలో ఉదకమును తీసికొని కుడిబొటనవ్రేలితో ఊర్ధ్వపుండ్రమును ధరించి తదనంతరము మూడువ్రేళ్ళతో త్రిపుండ్రమును ధరింపవలెను.

రెండు చేతులను దగ్గరగా ఉంచి అంజలి అనగా దోసిలిగా పెట్టి జలమును నిండుగా తీసికొనవలెను. తదుపరి ఆవు కొమ్ముల ఎత్తు వరకు పైకెత్తి జలములోనే అంజలిని విడువవలయును.[3] ఇందులో దేవ, ఋషి, పితరులకు మరియు తమ, తమ పితృపితామహులకు కూడా తర్పణము విడువవలయును.[4]

---

1. (క) స్నానానంతరం తావత్ తర్పయేత్ పితృదేవతాః ।

(ఖ) స్నానాంగతర్పణం విద్వాన్ కదాచిన్నైవ హాపయేత్ ।

(బ్రహ్మవైవర్తము, హేమాద్రి)

2. ఆశౌచేఽపి తర్పణతి । .... అత్ర దేవపితౄణామేవేజ్యత్వాత్ సాంగస్య చానుష్ఠేయత్వాజ్జీవితపితృకస్యాప్యధికారః ॥ (ఆచారరత్నమ్)

3. ద్వౌహస్తౌ యుగ్మతః కృత్వా పూరయేదుదకాంజలిమ్ ।
గోశృంగమాత్రముద్ధృత్య జలమధ్యే జలం క్షిపేత్ ॥

(మాధవీయే-యమస్మృ-ఆచారా.పు21)

4. దేవానృషీన్ పితృగణాన్ స్వపిత్రాంశ్చాపి తర్పయేత్ ॥ (బ్రహ్మవైవర్తము)

స్నానాంగ తర్పణ విధి

ఆచమ్య । ప్రాణానాయమ్య ॥ (స్మృత్యాచమనము చేసి[1] ప్రాణాయామము చేయవలయును.)

పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ ॥ శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ..... అముక[2] స్నానాంగత్వేన దేవాది తర్పణం కరిష్యే ॥ ఇతి సంకల్ప్య ॥[3] (పైన చెప్పిన విధముగ సంకల్పించిన పిదప-)

దేవ తర్పణము

ఉపవీతీ - దేవతీర్థేన తర్పణం కుర్యాత్ ॥ (ఉపవీతిగ - యజ్ఞోపవీతమును ధరించి దేవతీర్థముచేత ఒక్కొక్కమారు తర్పణము విడువవలయును.)

1. బ్రహ్మాదయో యే దేవాః తాన్ దేవాగ్స్తర్పయామి ॥ ౧
2. సర్వాన్ దేవాగ్ స్తర్పయామి ॥ ౧
3. సర్వాన్ దేవగణాగ్ స్తర్పయామి ॥ ౧
4. సర్వాః దేవపత్నీ స్తర్పయామి ॥ ౧
5. సర్వాన్ దేవపుత్రాగ్ స్తర్పయామి ॥ ౧
6. సర్వాన్ దేవ పౌత్రాగ్ స్తర్పయామి ॥ ౧
7. భూర్దేవాగ్ స్తర్పయామి ॥ ౧
8. భువర్దేవాగ్ స్తర్పయామి ॥ ౧
9. సువర్దేవాగ్ స్తర్పయామి ॥ ౧
10. భూర్భువస్సువ ర్దేవాగ్ స్తర్పయామి ॥ ౧

---

1. వివరణకు పుట సంఖ్య 117 చూడుము.
2. అముక అనుచోట ప్రాతః, సాయం మరియు గోదావరి, కృష్ణ, గంగానదీ ఇత్యాదులను చేర్చుకొనవలెను.
3. సంకల్పించుచోట అనామికాంగుళి (ఉంగరపువ్రేలు)తో ఉదకమును తాకుట సంప్రదాయము.

ఋషి తర్పణము

నివీతీ భూత్వా - ఉత్తరాభిముఖః - ఋషితీర్థేన ద్విరావృత్త్యా - (నివీతియై - అనగా యజ్ఞోపవీతమును కంఠమాలవలె ధరించి ప్రదక్షిణముగా ఉత్తరదిక్కునకు తిరిగి ఋషితీర్థము[1] చేత రెండేసి పర్యాయములు తర్పణము చేయవలయును.)

1. కృష్ణద్వైపాయనాదయో యే ఋషయః
   తాన్ ఋషీగ్స్తర్పయామి ॥ ౨
2. సర్వాన్ ఋషీగ్ స్తర్పయామి ॥ ౨
3. సర్వాన్ ఋషి గణాగ్ స్తర్పయామి ॥ ౨
4. సర్వాః ఋషిపత్నీ స్తర్పయామి ॥ ౨
5. సర్వాన్ ఋషిపుత్త్రాగ్ స్తర్పయామి ॥ ౨
6. సర్వాన్ ఋషిపౌత్త్రాగ్ స్తర్పయామి ॥ ౨
7. భూ ఋషీగ్ స్తర్పయామి ॥ ౨
8. భువర్ ఋషీగ్ స్తర్పయామి ॥ ౨
9. సువర్ ఋషీగ్ స్తర్పయామి ॥ ౨
10. భూర్భువస్సువర్ ఋషీగ్ స్తర్పయామి ॥ ౨

పితృ తర్పణము

ప్రాచీనావీతివా, దక్షిణాభిముఖః - పితృతీర్థేన త్రిరావృత్త్యా తర్పయేత్- (అనగా ప్రాచీనావీతియై (యజ్ఞోపవీతమును కుడిచేతినుండి తీసి ఎడమచేతికి ధరించుటచే ప్రాచీనావీతి అగును.) దక్షిణ దిశవైపు ముఖము చేసి పితృతీర్థము[1] చేత ఒక్కొక్కరికి మూడేసిమార్లు తర్పణము చేయవలయును.)

1. సోమః పితృమాన్ యమోంగిరస్వానగ్ని ష్వాత్తాగ్నిః
   కవ్యవాహనాదయో యే పితరః తాన్
   పితౄగ్స్తర్పయామి ॥ ౩

---

1. వివరణకొరకు పుటసంఖ్య 135ను చూడుము.

2. సర్వాన్ పితౄాగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
3. సర్వాన్ పితృగణాగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
4. సర్వాః పితృపత్నీ స్తర్పయామి ॥ 3
5. సర్వాన్ పితృపుత్రాగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
6. సర్వాన్ పితృపౌత్రాగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
7. భూః పితౄాగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
8. భువః పితౄాగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
9. సువః పితౄాగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
10. భూర్భువస్సువః పితౄాగ్ స్తర్పయామి ॥ 3

(సవ్యం) అనేన ప్రాతః స్నానాంగ దేవర్షి పితృతర్పణేన భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీపరమేశ్వరః సుప్రీణాతు ॥ తత్సత్ సర్వం శ్రీపరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥

స్నానాంగ పితృతర్పణము

(దీనిని తండ్రి జీవించియున్నవారు చేయకూడదు)

స్నాత్వా ॥ ప్రాచీనావీతి - దక్షిణాభిముఖః - పితృతీర్థేన త్రిరావృత్యా తర్పయేత్ ॥ ప్రాచీనావీతిగా యజ్ఞోపవీతమును ధరించి దక్షిణదిక్కు ముఖముచేసి పితృతీర్థము[1]ద్వారా ఒక్కొక్కరికి మూడేసి పర్యాయములు తర్పణము విడువవలయును.

ప్రాతఃస్నానకాలే ॥

1. అస్మత్ - పితృ-పితామహ-ప్రపితామహానాం ... గోత్రాణాం ... శర్మణాం- వసురుద్రాదిత్యరూపాణాం తృప్యంతామ్ ॥ 3
2. అస్మత్ - మాతృ - పితామహి - ప్రపితామహీనాం .... గోత్రాణాం .... దాయినాం.... వసురుద్రాదిత్యరూపాణాం తృప్యంతామ్ ॥ 3

1. వివరణ కొరకు పుటసంఖ్య 135ను చూడుము.

3. అస్మత్ - మాతామహ - మాతుఃపితామహ - మాతుః ప్రపితామహానాం... గోత్రాణాం ... శర్మణాం - వసురుద్రాదిత్య రూపాణాం తృప్యంతామ్ ॥ 3

4. అస్మత్ - మాతామహీ - మాతుః పితామహీ - మాతుః ప్రపితామహీనాం ....గోత్రాణాం ...... దాయీనాం - వసురుద్రాదిత్య రూపాణాం తృప్యంతామ్ ॥ 3

5. ఓం బ్రహ్మాదిస్తంబ పర్యంతం జగత్తృప్యతామ్ ॥[1] 3
సర్వేషాం పిత్రూణామక్షయ పుణ్యలోకావాప్యర్థంఅఖండ పుణ్యతీర్థే ప్రాతఃస్నానమహం కరిష్యే ॥ ఇతి స్నాత్వా ॥

తటే ఉదక ప్రక్షేపణమ్

తతః ఆచమ్య ॥ పిదప స్మృత్యాచమనము చేసి – కొంచము ఒడ్డువైపునకు వచ్చి నీటియందే నిలబడి[2] దిగువన చెప్పబడిన రెండు శ్లోకములను చదువుచు ప్రతి శ్లోకమునకు ఒకమారు చొప్పున దోసిలితో ఉదకమును తీసికొని ఒడ్డునందు భూమిపై విడువవలెను.[3]

1. యన్మయా దూషితం తోయం శారీరమలసంయుతమ్ ।
తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం యక్ష్మాణం తర్పయామ్యహమ్ ॥

2. అసంస్కారాశ్చ యే కేచిత్ జలాశాః పితరో మమ ।
తేషా మాప్యాయనార్థాయ దీయతే సలిలం మయా ॥

॥ ఇతి తటే హస్తాభ్యాం ఉదకం నిక్షిప్య ॥

---

1. ఆబ్రహ్మస్తంబ పర్యంతం జగత్తృప్యత్వితిక్రమాత్ ।
జలాంజలి త్రయం దద్యాదేతత్ సంక్షేప తర్పణమ్ ॥ *(ఆచారదర్పణమ్)*

2. ఇదం జలస్థేనైవ కార్యమ్ ॥ (ఆచారరత్నమ్)

3. స్నానాంగతర్పణం కృత్వా యక్ష్మణే జలమాహరేత్ ।
అన్యథా కురుతేయస్తు స్నానం తస్యాఫలం భవేత్ ॥ (శౌనకః)

శిఖా నిష్పీడనము

జలమునుండి బయటకు వచ్చి దిగువ శ్లోకమును పఠింపుచు జుట్టు (శిఖ)ను కుడివైపునకు పితృతీర్థము (అంగుష్ఠ-తర్జనీ మధ్యభాగము)తో నీటిని భూమిమీద పిండవలెను-

లతాగుల్మేషు వృక్షేషు పితరో యే వ్యవస్థితాః ।
తే సర్వే తృప్తిమాయాంతు మయోత్సృష్టైః శిఖోదకైః ॥

వస్త్ర నిష్పీడనాదికము[1]

వస్త్రం చతుర్గుణీ కృత్య - ప్రాచీనావీతీ - వస్త్రమ్ నిష్పీడ్య-స్నానముతో తడిసిన వస్త్రమును నాలుగు మడతలుగాచేసి యజ్ఞోపవీతమును ప్రాచీనావీతిగా ధరించి ఈ క్రింది శ్లోకమును పఠించుచు ఒడ్డున నీటిని పిండవలయును-

యే కే చాస్మత్కులే జాతా అపుత్రాః గోత్రిణో మృతాః ।
తే గృహ్ణంతు మయా దత్తం వస్త్రనిష్పీడనోదకమ్ ॥

ఇతి వస్త్రం నిష్పీడ్య ॥ శ్రీరామ - రామ - రామ ॥

తర్వాత వేరొక (పొడి) వస్త్రముచేత దేహము నంతయును శుభ్రముగ తుడుచుకొనవలయును.

స్నానము చేసిన పిమ్మట శరీరమును పొడివస్త్రముతో తుడుచుకొనకుండా, తడిదేహముతో తడి ఆరిపోవువరకు అట్లే నిలబడియుండినచో చాలామంచిదని గోభిల స్మృతికారుని అభిప్రాయము.

---

1. స్నానార్థముపగచ్ఛంతం దేవాః పితృగణైః సహ ।
వాయుభూతాస్తు గచ్ఛంతి తృషార్తాః సలిలార్థినః ॥
నిరాశాః పితరోయాంతి వస్త్ర నిష్పీడనే కృతే ।
తస్మాన్న పీడయేద్ వస్త్రమకృత్వా పితృతర్పణమ్ ॥ (పారాశరః)

పిబంతి శిరసో దేవాః పిబంతి పితరో ముఖాత్ ।
మధ్యతః సర్వగంధర్వా అధస్తాత్ సర్వజంతవః ॥
తస్మాత్ స్నాతో న నిర్మృజ్యాత్ స్నానశాట్యా న పాణినా ।
తిస్రః కోట్యోఽర్ధకోటీ చ యావంత్యంగరుహాణి వై ।
వసంతి సర్వతీర్థాని తస్మాన్న పరిమార్జయేత్ ॥

(గోభిలః)

శిరసు నుండి జారెడు నీటిబిందువులను దేవతలు త్రాగెదరు. ముఖభాగమునుండి జారెడు జలమును పితరులు త్రాగెదరు. మధ్యభాగము నుండి జారెడు ఉదకమును గంధర్వులు త్రాగెదరు. క్రిందిభాగమునుండి పారెడు నీటిని సకలజంతువులు త్రాగును. ముప్పది లేదా పదునైదు కోట్ల తీర్థములు సకల అంగములయందు నివసించును. కావున (నదీ) స్నానానంతరము శరీరాంగములను తుడువకూడదు.'

ఒకవేళ అశక్తులైన యెడల శుభ్రమైన పొడి వస్త్రముతో తుడుచుకొనవలెను.[1] గంగాది తీర్థములయందు స్నానము చేసినమీదట శరీరమును పొడిగుడ్డతో తుడువకుండా ఉండుటకు ప్రత్యేకమైన శ్రద్ధ వహింపవలెను. ఇతరప్రదేశముల యందు తడితో కొన్ని క్షణములు నిలచిన పిదప పొడి వస్త్రముతో శరీరమును తుడుచుకొనవలెను. స్నానానంతరము తడి వస్త్రములతో మల-మూత్రములను విసర్జింపకూడదు.[2]

1. అంగాని శక్తో వస్త్రేణ పాణినా న చ మార్జయేత్ ।
ధౌతాంబరేణ వా ప్రోంఛ్య విభృయాచ్ఛుష్కవాససీ ॥ (దేవలః)

2. స్నానం కృత్వార్ద్ర వస్త్రస్తు విణ్మూత్రం కురుతే యది ।
ప్రాణాయామత్రయం కృత్వా పునః స్నానేన శుద్ధ్యతి ॥ (జాబాలి)

నిత్యస్నాన విధి

(వర్తమానకాలంలో నిత్యస్నానమునకు అందరు స్నానపుగదుల (బాత్ రూముల)నే ఆశ్రయిస్తున్నారు. అది కూడా కుళాయి (Tap) క్రిందనే స్నానము చేస్తున్నారు. కావున బకెట్టులో కుళాయి (Tap) ద్వారా నింపిన నీరునే గంగాజలముగా భావన చేయవలెను. దిగువ చెప్పబడిన విధముగా గంగా ప్రార్థన చేసి, సంకల్పము చెప్పి, మూడు అర్ఘ్యములను విడిచి స్నానము పూర్తిచేయవలెను. అందరికి అనుకూలముగ నుండునట్లు నిత్యము ఆచరణకు వీలుగా సంక్షిప్త స్నానవిధి పేర్కొనబడినది. దైనందిన జీవితంలో స్నానము ఎంతో ముఖ్యమైనది. పవిత్రమైనది. స్నానం వలన జీర్ణశక్తి పెరుగుతుంది. చర్మం కాంతివంతమవుతుంది. మానసిక, శారీరక ఉత్తేజం పెరుగుతుంది. శుద్ధిద్వారా పవిత్రతను చేకూర్చుశక్తి ఒక్క జలమునకే గలదు. నిత్యం వాడుకునే జలము నందు పవిత్రమైన భావనచేసి ఉపయోగించుకొనుట ద్వారా బాహ్యాభ్యంతర శుచిత్వము సిద్ధిస్తుందని ఋషిమతము.)

అథ గంగా ధ్యానమ్: (ముందుగా గంగను క్రింది విధముగా ప్రార్థించవలెను)
తీర్థ రాజాయనమః ॥

శ్లో॥ త్వం రాజా సర్వతీర్థానాం త్వమేవ జగతఃపితా ।
యాచతో దేహి మే తీర్థం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥

శ్లో ॥ యోఽసౌ సర్వగతో విష్ణుః చిత్స్వరూపీ నిరంజనః ।
స ఏవ ద్రవరూపేణ గంగాం భో నాత్ర సంశయః ॥

శ్లో ॥ గంగా గంగేతి యో బ్రూయాత్ యోజనానాంశతైరపి ।
ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో విష్ణులోకం స గచ్ఛతి ॥

శ్లో ॥ అంబ! త్వద్దర్శనాన్ముక్తిః నజానే స్నానజం ఫలమ్ ।
స్వర్గారోహణసోపానే మహాపుణ్యతరంగిణి ॥

శ్లో ॥ నందినీ నళినీ సీతా మాలినీ చ మహాపగా ।
విష్ణుపాదాఽబ్జసంభూతా గంగా త్రిపథగామినీ ॥

శ్లో॥ భాగీరథీ భోగవతీ జాహ్నవీ త్రిదశేశ్వరీ ।
ద్వాదశైతాని నామాని యత్ర యత్ర జలాశయే ।
స్నానకాలే పఠేన్నిత్యం మహాపాతక నాశనమ్ ॥

శ్లో॥ పుష్కరాద్యాని తీర్థాని గంగాద్యాః సరితస్తథా ।
ఆగచ్ఛంతు పవిత్రాణి[1] స్నానకాలే సదామమ ॥

ఆచమ్య ॥ ఓం కేశవాయ స్వాహా -------ఓం శ్రీకృష్ణాయ నమః ॥ శిఖాం బద్ధ్వా - దేహం ప్రక్షాళ్య (ఆచమించి జుట్టుముడి వేసికొని శరీరము తడియునటుల స్నానము చేయవలెను.)

పునరాచామేత్ : (మరల ఆచమనము చేసి, దిగువ సంకల్పము చెప్పవలెను.)

గోవింద గోవింద శ్రీమహావిష్ణోరాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్య అద్య బ్రహ్మణః ద్వితీయ పరార్థే, శ్వేత వరాహకల్పే, వైవస్వత మన్వంతరే, (అష్టావింశన్మహాయుగే) కలియుగే, ప్రథమపాదే, అస్మిన్ వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన వ్యష్టి శ్రీ--- నామ సంవత్సరే ---అయనే ---- ఋతౌ----- మాసే --- పక్షే ----తిథౌ---- వాసరే శుభవాసరే, శుభనక్షత్రే, శుభయోగే, శుభకరణే ఏవం గ్రహగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ। మమ ఇహ జన్మని జన్మాంతరేషు మనోవాక్కాయ కర్మభిః జ్ఞానతోఽజ్ఞానతః కాయిక వాచిక మానసిక సాంసర్గిక సకల పాపక్షయార్థం ప్రాతః (సాయం) స్నానమహం కరిష్యే ॥

[అని నీళ్ళు వదలి - మరల స్నానము చేయవలెను. అనంతరము క్రింది విధముగా మూడు అర్ఘ్యములను (దోసిట్లో నీరు నింపుకొని) విడువవలెను]

1. నమః కమలనాభాయ నమస్తే జలశాయినే ।
నమస్తే కేశవాఽనంత గృహాణాఽర్ఘ్యం నమోఽస్తు తే ॥
(ఇతి ప్రథమార్ఘ్యం సమర్పయామి)

---

1. సవి = సంసారము
పవిత్రాణి = సంసారబంధనములనుండి విముక్తిని ప్రసాదించునవి.

2. ఏహి సూర్య సహస్రాంశో తేజోరాశే జగత్పతే ।
అనుకంపయ మాం భక్త్యా గృహాణాఽర్ఘ్యం నమోఽస్తు తే ॥
(ఇతి ద్వితీయార్ఘ్యం సమర్పయామి)

3. ధాతుః కమండలూద్భూతే గంగే త్రిపథగామిని ।
త్రైలోక్యవందితే దేవి గృహాణాఽర్ఘ్యం నమోఽస్తు తే ॥
(ఇతి తృతీయార్ఘ్యం సమర్పయామి)

శ్లో ॥ పుష్యాఽర్కే జన్మనక్షత్రే వ్యతీపాతే చ వైధృతౌ ।
సకృత్‌గోదావరీ స్నానం కులకోటిం సముద్ధరేత్ ॥

శ్లో ॥ శరీరే జర్‌ఝరీభూతే వ్యాధిగ్రస్తే కళేబరమ్ ।
ఔషధం జాహ్నవీతోయం వైద్యోనారాయణో హరిః ॥

శ్లో ॥ హరిగంగే నమోగంగే నమోగంగే నమో నమః ।
సర్వాపరాధినం గంగే సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥
మాసోత్తమే మాసమహామాంగల్య మాస మహాపర్వణి
పుణ్యకాలే గంగా గోదావరీ స్నానమహం కరిష్యే ॥
సుస్నాతో భవ ॥ గంగా గోదావరీస్నానఫల సిద్ధిరస్తు ॥

(అంటూ పూర్తి స్నానమును చేయవలయును. ఆ తర్వాత ఉపవస్త్రముతో శరీరమును తుడుచుకొనుచు శుభ్రవస్త్రమును ధరించునంతవరకు దిగువ శ్లోకములను పఠింపవలయును.)

శ్లో॥ విశ్వేశం మాధవం ఢుంఢిం దండపాణిం చ భైరవమ్ ।
వందే కాశీం గుహాం గంగాం భవానీం మణికర్ణికామ్ ॥

శ్లో॥ అయోధ్యా మధురా మాయా కాశీ కాంచీహ్యవంతికా ।
పురీ ద్వారవతీ చైవ సప్తైతే మోక్షదాయకాః ॥

శ్లో ॥ అచ్యుతాఽనంత గోవింద నామోచ్చారణభేషజాత్ ।
నశ్యంతి సకలా రోగాః సత్యం సత్యం వదామ్యహమ్ ॥
(అచ్యుతాయ నమః । అనంతాయ నమః । గోవిందాయ నమః ॥)

॥ ఇతి నిత్య స్నానవిధిః ॥

సముద్రస్నాన విధి

సింధు తీరం ప్రాప్య,[1] సముద్రతీరమును చేరి,

తత్ర ధనుర్బాణౌ లిఖిత్వా, అచట (ఇసుక/మట్టిలో) ధనుస్సు, బాణము, గుర్తులను వ్రాయవలెను.

తన్మధ్యే ఇదం శ్లోకం లిఖిత్వా - వాటిమధ్యలో ఈ క్రింది శ్లోకమును లిఖింపవలెను-

శ్లో॥ రఘువీర పదాంభోజ పవిత్రీకృత పాంసవే।
దశకంఠ శిరచ్ఛేద హేతవే సేతవే నమః॥

ఆచమ్య। [2] । ప్రాణానాయమ్య॥ (ఆచమనము చేసి, ప్రాణాయామమును చేయవలయును. ఆ తర్వాత సంకల్పమును చెప్పవలెను.)

---

1. అశ్వత్థసాగరౌ సేవ్యౌ । న స్పృష్టవ్యౌ కదాచన ।
అశ్వత్థం మందవారే తు । సాగరం పర్వణి స్పృశేత్ ॥

(అనగా - రావిచెట్టు, సముద్రము అను ఈ రెండూ సేవింపదగినవి. కాని, వాటిని ముట్టరాదు. అయితే శనివారమునాడు రావిచెట్టును, పున్నమి, అమావాస్యలయందు సాగరమును స్పృశింపవచ్చును.)

2. అత్ర సముద్రోదకే నాచమనం న కార్యం । కింతు । ఉదకాంతరేణైవ ॥ తథాచోక్తం అక్షారాభిరద్భిరాచామే దితి ॥ (అనగా - సముద్ర ఉదకము ఉప్పునీటితో కూడినది. కనుక అట్టి సముద్రజలముతో ఆచమనము చేయరాదు. వేరే జలముతో ఆచమనము చేయవలెనని చెప్పబడినది.) తత్రైవాచమన యోగ్యస్థలాని :

శ్లో॥ గోకర్ణే చ ప్రభాసే చ గంగాసాగర సంగమే । జగన్నాథే రామసేతావబ్ధా వాచమనం చరేత్ ॥ (అనగా - గోకర్ణక్షేత్రమునందు, ప్రభాసక్షేత్రమునందు, గంగాసాగర సంగమ స్థలమునందు, జగన్నాథ క్షేత్రమునందు, సేతువుయందు సముద్రజలముతో ఆచమనము చేయవచ్చును.)

.... ఏవంగుణ విశిష్టే శుభేఽభ్యుదయ ముహూర్తే శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । సింధుస్నాన మహం కరిష్యే ॥ ఇతి సంకల్ప్య (అని సంకల్పము చేయవలెను.)

శ్లో॥ కేతవే రామచంద్రస్య మోక్షమార్గైకహేతవే ।
సీతాయా మానసాంభోజ భానవే సేతవే నమః ॥

శ్లో॥ యానికానిచ పాపాని .... రక్ష రక్ష జనార్దన ॥[1]

(మూడుసార్లు ఆత్మప్రదక్షిణము చేయవలెను.)

(మంత్రః-1)

స॒ము॒ద్రాయ॑ వ॒యునా॑య॒ సింధూ॑నా॒ం పత॑యే॒ నమః॑ । న॒దీనా॒గ్॒ం సర్వా॑సాం పి॒త్రే జు॑హు॒తా వి॒శ్వక॑ర్మ॒ణే విశ్వాఽహోఽమ॑ర్త్యగ్ం హ॒విః ॥ (ఇతి నమస్కృత్య॥ (అని సముద్రునకు నమస్కరింపవలెను.)

రత్నహరీతక సహితాని యజ్ఞోపవీతాని సింధౌ ప్రక్షిప్య ॥ (రత్నహరీతక ఫలసహితములగు యజ్ఞోపవీతములను సముద్రమునందు సమర్పింపవలెను.)

శ్లో॥ పిప్పలాదాత్సముత్పన్నే కృత్యే లోకభయంకరే ।
పాషాణం తే మయాదత్త మాహారార్థం ప్రకల్ప్యతామ్ ॥

(తదుపరి దిగువ విధముగా ప్రార్థింపవలయును.)

శ్లో॥ విశ్వాచీ చ ఘృతాచీ చ విశ్వయోనే విశాంపతే ।
సాన్నిధ్యం కురు మే దేవ సాగరే లవణాంభసి ॥ 1

శ్లో॥ త్రితత్త్వాత్మక మీశానం నమో విష్ణుముమాపతిమ్ ।
సాన్నిధ్యం కురు మే దేవ సాగరే లవణాంభసి ॥ 2

1. పూర్తి శ్లోకపాఠమును పుట సంఖ్య 350లో చూడుము.

శ్లో॥ నమస్తే విశ్వగుప్తాయ నమో విష్ణురపాంపతే ।
నమో జలధిరూపాయ నదీనాం పతయే నమః ॥ 3

ఇతి నమస్కృత్య (అని ప్రార్థనపూర్వకముగా నమస్కరింపవలెను.)

శ్లో॥ నమస్త జగదాధార! శంఖచక్ర గదాధర! ।
దేవ! దేహి మమానుజ్ఞాం తవ తీర్థనిషేవణే ॥

ఇత్యనుజ్ఞాం స్వీకృత్య ॥ (అని స్నానము చేయుటకై వినయముతో సముద్రుని అనుమతిని స్వీకరింపవలెను.)

(మంత్రః-2)

అగ్నిశ్చ యోని ర్రవిశ్చ దేహో రేతోఽథవా మృత్యుర్రమృతస్యనాభిః ।
ఏతచ్ఛ్రుభం పాండవసత్యవాక్యం శ్రుత్వాఽవగాహేత పతిం నదీనామ్ ॥

(అని పఠించి)

తతః స్నాత్వా ॥ అనంతరము స్నానము చేసి,

"ఆపోహిష్ఠామయోభువ" - ఇతి తిసృభిః, "హిరణ్యవర్ణా" ఇతి చతసృభిః" పవమానస్సువర్జన" - ఇత్యేతే నానువాకేన చ స్నాయాత్ ॥ [1]
(అనగా – "ఆపోహిష్ఠా", "హిరణ్యవర్ణా", "పవమానస్సువర్జన" అను మంత్రములచేత స్నానము చేయవలయును.)

ఆచమ్య । ప్రాణానాయమ్య ॥ (ఆచమన, ప్రాణాయామములను చేయవలెను.)

ఏవంగుణ .... ప్రీత్యర్థం సింధుస్నానాంగ అర్ఘ్యప్రదానం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించి)

శ్లో॥ సర్వరత్నోద్భవ! శ్రీమన్! సర్వరత్నకరోయతః ।
సర్వరత్న ప్రదాతస్త్వం గృహాణార్ఘ్యం మహోదధే ॥

1. ఈ మంత్రములను పుట సంఖ్య 66, 67లలో చూడుము.

ఇత్యర్ఘ్యం దత్వా ॥ (అని రత్నాకరుడైన సముద్రునకు అర్ఘ్యము నీయవలెను.)

ఉదకాంతరేణాచమ్య । ప్రాణానాయమ్య ॥ (అని వేరేనీటితో ఆచమనము చేసి ప్రాణాయామము చేయవలెను.) ఏవంగుణ .... ప్రీత్యర్థం సింధుస్నానాంగ పిప్పలాది తర్పణం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించి, తూర్పుముఖముగా ఉండి, సవ్యముతో దేవతర్పణ విధానముగా[1] తర్పణము చేయవలెను.)

శ్లో॥ పిప్పలాదం వికణ్వం చ కృతాంతం జీవనే(కే)శ్వరమ్ ।
వసిష్ఠం వామదేవం చ పరాశరమపాంపతిమ్ ॥ 1

శ్లో॥ వాల్మీకం నారదం చైవ వాలఖిల్యాం స్తథైవ చ ।
నలం నీలం గవాక్షం చ గవయం గంధమాదనమ్ ॥ 2

శ్లో॥ జాంబవంతం హనూమంతం సుగ్రీవం చాంగదం తథా ।
మైందం చ ద్వివిదం చైవ వృషభం శరభం తథా ॥ 3

శ్లో॥ రామం చ లక్ష్మణం చైవ సీతాం చైవ యశస్వినీమ్ ।
ఏతాం స్తు తర్పయే ద్విద్వాన్ జలమధ్యే విశేషతః ॥ 4

శ్లో॥ ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతం యత్కించిత్ సచరాచరమ్ ।
మయా దత్తేన తోయేన తృప్తిమేవాభిగచ్ఛతు ॥ 5

తర్పణ విధానము

1. పిప్పలాదం తర్పయామి
2. వికణ్వం తర్పయామి
3. కృతాంతం తర్పయామి
4. జీవ(కే)నేశ్వరం తర్పయామి
5. వసిష్ఠం తర్పయామి
6. వామదేవం తర్పయామి
7. పరాశరం తర్పయామి
8. అపాంపతిం తర్పయామి

1. దేవతర్పణవిధానమును పుటసంఖ్య 135, నందు చూడుము.

9. వాల్మీకిం తర్పయామి	19. సుగ్రీవం తర్పయామి
10. నారదం తర్పయామి	20. అంగదం తర్పయామి
11. వాలఖిల్యాన్ తర్పయామి	21. మైందం తర్పయామి
12. నలం తర్పయామి	22. ద్వివిదం తర్పయామి
13. నీలం తర్పయామి	23. వృషభం తర్పయామి
14. గవాక్షం తర్పయామి	24. శరభం తర్పయామి
15. గవయం తర్పయామి	25. రామం తర్పయామి
16. గంధమాదనం తర్పయామి	26. లక్ష్మణం తర్పయామి
17. జాంబవంతం తర్పయామి	27. సీతాం తర్పయామి
18. హనూమంతం తర్పయామి	28. యశస్వినీం తర్పయామి

ఇతి తర్పయిత్వా ॥ అని ఒక్కొక్కరికి రెండేసిమార్లు తర్పణము చేయవలయును.)

శ్లో॥ ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతం యత్కించిత్ సచరాచరమ్ ।
మయా దత్తేన తోయేన తృప్తిమేవాభిగచ్ఛతు ॥
ఇత్యంజలిం దద్యాత్ ॥

స్నానానంతరం యథాశక్తి గోదానాదికం బ్రాహ్మణాయ దద్యాత్ ॥ (స్నానము చేసిన పిమ్మట శుభ్రవస్త్రమును ధరింపవలయును. ఈ విధిని గురించి పుటసంఖ్య 98లో చూడవచ్చును. అనంతరము యథాశక్తిగా గోదానము, హిరణ్యదానము వంటివాటిని బ్రాహ్మణునకు ఈయవలయును.)

॥ ఇతి సముద్రస్నాన విధిః ॥

పుష్కర స్నాన విధి

(గంగా మొదలగు నదులకు పుష్కరకాలము వచ్చినప్పుడు ఆయా నదులలో పవిత్రస్నానము చేయుటకుగాను శాస్త్రవిధానము పేర్కొనబడినది.)

ఏవంగుణ..... శుభతిథౌ సిధ్యర్థం (గంగ) (మేషంగతే దేవగురౌ ఇతి గంగాయాః । సింహం గతే దేవగురౌ ఇతి గోదావర్యాః । కన్యాగతే దేవగురౌ ఇతి కృష్ణా నద్యాః ॥) సార్ధత్రికోటి పుష్కర ప్రయుక్త గంగా ॥ (గోదావరీ) (కృష్ణా) ఇత్యాది మహానదీ స్నాన మహం కరిష్యే ॥

శ్లో॥ పిప్పలాదా త్సముత్పన్నే కృత్తేలోక భయంకరి । పాషాణంతే మయాదత్త । (సైకతంతే) (మృత్తికాంతే) మాహారార్థం ప్రకల్ప్యతామ్ ॥

॥ ఇతి గంగా నద్యాం త్రివారం బదరీఫల మాత్ర మృత్తికాం విక్షిపేత్॥ (రేగుపండు పరిమాణము మట్టిని తీసికొని మూడుసార్లు నదీజలమునందు సమర్పింపవలెను.)

శ్లో॥ కృష్ణవేణీతి యో బ్రూయాత్ సప్త జన్మార్జి తాన్యపి ।
మహాపాపాని నశ్యంతి విష్ణులోకం స గచ్ఛతి ॥

శ్లో ॥ పుష్యార్కే జన్మనక్షత్రే వ్యతీపాతే చ వైధృతౌ ।
సకృత్గోదావరీ స్నానం కులకోటిం సముద్ధరేత్ ॥

శ్లో॥ పావనిత్వం జగత్పూజ్యే సర్వతీర్థ మయే శుభే ।
త్వయి స్నాతు మనుజ్ఞాం మే దేహి గంగే (కృష్ణే) (గోదే) మహానది ।
కన్యాగతే దేవగురౌ పితౄణాంతారణాయ చ ।
సర్వపాప విముక్త్యర్థం తీర్థస్నానం కరోమ్యహమ్ ॥

శ్లో॥ తీర్థరాజ నమస్తుభ్యం సర్వలోకైక పావన ।
త్వయిస్నానం కరోమ్యద్య భవబంధ విముక్తయే ॥

శ్లో॥ కన్యాసురౌ గిరిజే దేవిభద్రే బ్రహ్మాండ భాండేఽపి చ యాని సంతి।
దివ్యంతరిక్షే భువినాగలోకే సర్వాణితీర్థాని తవోదరేస్యుః ॥

శ్లో॥ తీర్థాని నద్యశ్చ తథా సముద్రాః క్షేత్రాణ్యరణ్యాని తథా క్రమాశ్చ।
వసంతి సర్వాణిచ సర్వరూపాః। గంగానదీమేషగతేఽమరేజ్యే ॥
(కృష్ణానదీ కన్యగతే సురేజ్యే) గోదానదీ సింహగతే సురేజ్యే)

శ్లో॥ గిరిజేతే నమస్తుభ్యం మహాదేవస్య వల్లభే!।
స్నానేనానేన మే పాపం హర శ్రీహర రూపిణి ॥

మహాపాతకకోటీని బహుజన్మార్జితాన్య పి।
హర్తుం త్వత్తోధికా దేవి నాన్యాస్తీహ పరిద్వరే ॥

స్నానాత్త్రిస్సప్త మనుజాన్ పితృమాతృ కులోద్భవాన్।
ముక్తిం ప్రాపయితుం గంగే (కృష్ణే) (గోదే) త్వత్సమీప
ముపాగతః॥

తస్మాద్విష్ణ్వంగ సంభూతే త్వయి స్నానం కరోమ్యహమ్ ॥
అనేన విధినా స్నానం గంగా నద్యాం సమాచరేత్ ॥

ఇతి ప్రథమ స్నానం కృత్వా ॥ పునఃసంకల్ప్య॥ (అని మొదటిసారి స్నానము చేసి తిరిగి సంకల్పించవలెను.)

శ్లో॥ కన్యాగతే దేవగురౌ తీర్థరాజాన్వితేఽమలే।
త్వయి స్నానం కరోమ్యద్య గిరిజేఽహం పరిద్వరే ॥

ఇతి ద్వితీయ స్నానం కృత్వా ॥ అని రెండవమారు స్నానము చేసి తిరిగి సంకల్పము చేయవలెను) తత శ్శరీర శుధ్యర్థం అఘమర్షణ స్నాన మహం కరిష్యే ॥ ఇతి సంకల్ప్య ॥ ఆపోహిష్ఠా మయో భువ

ఇతి పంచాఘమర్షణానువాకాన్ పఠిత్వా ॥[1] మార్జనం కుర్యాత్॥
(ఆపోహిష్ఠా అనెడు ఐదు మంత్రాలను చెప్పుచూ, జలముతో మార్జనము చేసికొనవలయును.)

శ్లో॥ మమదేహ విశుద్ధ్యర్థ మఘమర్షణ మంత్రతః ।
గంగానది మహాదేవి త్వాయి స్నానం కరోమ్యహమ్ ॥
ఇతి తృతీయ స్నానం కృత్వా ॥ (అని మూడవసారి స్నానము చేయవలెను) తతః పిత్ౄన్ సముద్దిశ్య । దక్షిణాభిముఖోభవేత్ ॥ అపసవ్యేన తృప్యేత । సవ్యేన స్నానమాచరేత్ ॥ (పితృదేవతలను ఉద్దేశించి దక్షిణమువైపు తిరిగి తమ పితృదేవతలను స్మరించి, నమస్కరించి, సవ్యముగ స్నానము చేయవలెను) ఇతి చతుర్థ స్నానం కృత్వా ॥ తత స్సంకల్ప్య ॥ విధినా ప్రవాహాభిముఖో భవేత్ ॥ స్నాన సాద్గుణ్య సిద్ధ్యర్థం ప్రసన్నార్ఘ్యాణి కారయేత్ ॥ (నాల్గవసారి స్నానము చేసిన తర్వాత తిరిగి సంకల్పించి ప్రసన్నార్ఘ్యమును విడువవలయును.)

శ్లో॥ **గంగాయై తీర్థరాజాయ ధిషణాయాది విష్ణవే ॥
శివాయ సర్వ దేవేభ్యో మునిభ్యోఽర్ఘ్యాణి కారయేత్ ॥
ఏవంగుణ .... సిద్ధ్యర్థం కన్యాగతే దేవగురౌ సార్థ త్రికోటితీర్థ పుష్కర ప్రయుక్త శ్రీగంగా మహానద్యా మధునా మయా కృత స్నాన సాద్గుణ్య సిద్ధ్యర్థం గంగానదీ తీర్థరాజ జీవ హరి హర సుర మనుష్యేభ్యః ప్రత్యేకం సకృత్సకృత్ ప్రసన్నార్ఘ్య ప్రదానాని కరిష్యే ॥ (ప్రదానం కరిష్యేతి చ వక్తవ్యం) ఇతి సంకల్ప్య ॥**
(అని ఇట్లు సంకల్పించి నదీప్రవాహమునకు ఎదురుగా నిలిచి దోసిట్లో నీరు తీసికొని, దిగువ చెప్పినవిధముగా ఎనిమిది (8) మార్లు అర్ఘ్యమును విడువవలెను.)గంగానదీ ప్రవాహాభిముఖోభూత్వా అంజలావుదకం గృహీత్వా ॥

1. ఆపోహిష్ఠా అనెడు ఈ ఐదు మంత్రాలు పుటసంఖ్య 66, 67లలో చూడుము.

శ్లో॥ గంగానది మహాదేవి సర్వపాప హరేఽమలే ।
స్నాన సాద్గుణ్య సిద్ధ్యర్థ మిదమర్ఘ్యం దదామ్యహమ్ ॥
గంగానద్యై నమః - ఇదమర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥
2. తీర్థరాజ మహాభాగ సర్వతీర్థ సమావృత ।
ఇదమర్ఘ్యం మయా దత్తం గృహాణ వరదోభవ ॥
తీర్థరాజాయనమః - ఇదమర్ఘ్యం సమర్పయామి॥
3. బృహస్పతే సురాధ్యక్ష సర్వదేవసుసంస్కృత ।
ఇదమర్ఘ్యం ప్రదాస్యామి సంగృహాణ మహామతే ॥
బృహస్పతయే నమః - ఇదమర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥
4. శ్రీరమానాథ! శ్రీవిష్ణో! గంగోద్భవ పదాంబుజ ।
సంగృహాణ జగన్నాథ! ఇదమర్ఘ్యం దదామ్యహమ్ ॥
విష్ణవే నమః - ఇదమర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥
5. ఉమానాథ! మహాదేవ! గంగాధర! మహేశ్వర!
ఇదమర్ఘ్యం మయాదత్తం సంగృహాణేఽశ త్ర్యంబక ॥
శివాయనమః - ఇదమర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥
6. బ్రహ్మేంద్రాగ్ని ముఖాస్సర్వే సురాః పుణ్యఫలప్రదాః ।
ఇదమర్ఘ్యం ప్రదాస్యామి గృహ్ణీష్వ విధినాఽధునా ॥
బ్రహ్మాది సర్వదేవేభ్యో నమః - ఇదమర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥
7. వశిష్ఠో గౌతమోఽత్రిశ్చ భారద్వాజో మృకండుజః ।
విశ్వామిత్రో దేవలశ్చ తుభ్యమర్ఘ్యం దదామ్యహమ్ ॥
వశిష్ఠాది మునిభ్యో నమః - ఇదమర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥
8. గంగాద్యాశ్చ మహానద్యో యాశ్చపుణ్యా స్సమాగతాః ।
ఇదమర్ఘ్యం ప్రదాస్యామి గృహ్ణీష్వ విధినాఽధునా ॥
గంగాది సర్వనదీభ్యో నమః - ఇదమర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

॥ ఇతి గంగాదిమహానదీనాం పుష్కరస్నాన విధి స్సమాప్తా ॥

కార్తిక స్నాన విధి

న కార్తిక సమో మాసః న దేవః కేశవాత్పరమ్ ।
న చ వేద సమం శాస్త్రం న తీర్థం గంగయాసమమ్ ॥

'కార్తికమాసమునకు సమానమైన మాసములేదు. విష్ణుదేవునితో సమానమైన దేవుడు లేడు. వేదంతోసమానమైన శాస్త్రమూ లేదు. గంగతో సమానమైన తీర్థములేదు' అని పురాణేతిహాసాలు పేర్కొన్నవి. హరిహరులిద్దరికీ ప్రీతికరమైన కార్తికమాసం పరమపావనమైనది. ఈ మాసంలో స్నానము, పూజాజపాదులు, దానము, దీపదానము, వనభోజనములు వంటి విధులను పాటించినచో జన్మజన్మల సంచిత పాపాలన్నీ పటాపంచలై మోక్షం సిద్ధిస్తుందని శాస్త్రవచనము. కార్తికమాసవిధులలో "వనభోజనం" ఒకటి. ఈ వనభోజనాలు చిన్న, పెద్ద అనే తేడా లేకుండా అందరికీ ఆనందాన్ని, ఉత్సాహాన్ని కలిగించునని చెప్పటంలో సందేహంలేదు.

ప్రతి సంవత్సరము ఆశ్వీయుజ పూర్ణిమ నుండి ప్రారంభించి కార్తిక పూర్ణిమ నాటికి కార్తిక స్నానమును ముగించవలెను. కార్తికమాసమునందు దీక్షగా స్నానము చేయుట ఎంతో ప్రశస్తమైనది. పవిత్రమైనది. పుణ్యప్రదమైనది. బ్రాహ్మీముహూర్తమునందే నిద్రనుండి లేచి నిత్యకృత్యములు ముగించుకొని సూర్యోదయమునకు ముందే స్నానము చేయవలెను. ఉసిరికాయ గంధము లేదా చూర్ణమును శరీరమునకు రుద్దుకొని స్నానము చేయవలెను. ఉసిరికాయ ఆరోగ్యవంతమైనది. ఇది ఆయుర్వేద ఔషధము. ఉసిరిక గంధము, రసము లేదా చూర్ణమును శరీరమునకు లేపనము చేసి స్నానము చేయుటవలన శరీర సౌందర్యము కాపాడబడును. చర్మము కోమలముగా, సున్నితముగా మారును. శీతబాధనుండి కాపాడబడును. శరదృతువు, కార్తికమాసమునందు నిత్యము ఉసిరిచెట్టును పూజించి, ప్రదక్షిణములు చేయుటవలన అనేక శరీరరుగ్మతలు సమసిపోవును. బుద్ధి కుశలత వృద్ధినొందును. ముఖవర్చస్సు పెరుగును. భూతప్రేతాది గ్రహబాధలు మటుమాయమైపోవును.

ఉసిరికచెట్టుకు "ధాత్రీనారాయణము" అని పేరు. కావున ఉసిరిచెట్టును ధాత్రీ నారాయణ స్వరూపముగా భావించి పూజించిన యెడల ఇహ, పర సౌఖ్యములు లభించుననుటలో సందేహమక్కరలేదు.

ఇంతేగాక, ఉసిరికాయలో ఉన్నంత 'విటమిన్-సి' మరెందులోనూ లేదని శాస్త్రజ్ఞులు పరిశోధించి వెల్లడించినారు. ఆయుర్వేద వైద్యవిధానంలో 'ఉసిరిక'కు ప్రముఖ స్థానం ఈయబడినది. ఆయుర్వేదంలో ఉసిరికను ఉపయోగించి రక్తస్రావం, విరేచనాలు, ఎసిడిటి, నేత్రవ్యాధులు వంటి అనేక వ్యాధుల నివారణకు ఔషధాలను తయారుచేయుదురు. ఉసిరికాయతో చేయబడిన మురబ్బా (లేహ్యము)ను, ఊరగాయను ప్రతినిత్యము వాడుకొనుటవలన అనేక ప్రయోజనాలు చేకూరును.

ఇంతటి దివ్యౌషధమైన ఉసిరిక చెట్టును పూజించునప్పుడు, దానిక్రింద కూర్చుని భోజనం చేయునప్పుడు, ఆ చెట్టు గాలిని పీల్చుటవలన పైత్యప్రకోపం శమించి, అనేక ఆరోగ్య ప్రయోజనములు శరీరమునకు చేకూరును.

నిత్యస్నానవిధి[1] ప్రకారంగా స్నానమును ముగించిన పిమ్మట ఈ దిగువన పేర్కొనిన విధముగా భగవంతుని ప్రార్థించి ప్రత్యేకముగా దోసిలితో జలమును తీసికొని మూడుమార్లు అర్ఘ్యములను విడువవలయును.

ప్రార్థన

కార్తికేఽహం కరిష్యామి ప్రాతఃస్నానం జనార్దన! ।
ప్రీత్యర్థం తవ దేవేశ జలేఽస్మిన్ స్నాతుముద్యతః ॥

(అని ప్రార్థించిన పిదప)

అద్య............ శుభతిథౌ కార్తిక దామోదర ప్రీత్యర్థ విశేషార్ఘ్యదానం కరిష్యే॥ (అని సంకల్పమును చెప్పినమీదట ఒక్కొక్క అర్ఘ్యమును మూడుమార్లు విడువవలెను.)

1. నిత్యస్నానవిధి గురించి పుటసంఖ్య 79లో చూడుము.

1. నమః కమలనాభాయ నమస్తే జలశాయినే ।
నమస్తేఽస్తు హృషీకేశ గృహాణాఽర్ఘ్యం నమోఽస్తు తే ॥
ఇతి ప్రథమార్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

2. నిత్యనైమిత్తికే కృష్ణ కార్తికే పాపనాశినే ।
గృహాణాఽర్ఘ్యం మయాదత్తం రాధయా సహితో హరే ॥
ఇతి ద్వితీయార్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

3. అచ్యుతాఽనంత గోవింద! అచ్యుతాఽనంత గోవింద! ।
గోవిందాఽచ్యుత మాధవ! గృహాణాఽర్ఘ్యం నమోఽస్తు తే ॥
ఇతి తృతీయార్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

శ్లో॥ గోవర్ధనధరం వందే గోపాలం గోపరూపిణమ్ ।
గోకులోత్సవమీశానం గోవిందం గోపికాప్రియమ్ ॥

– అని ప్రార్థించి అనంతరము "గోవిందాచ్యుత మాధవ" అని (11) పదునొకండుమార్లు స్మరింపవలెను.

॥ ఇతి కార్తిక స్నానవిధి ॥

కార్తిక పూజ

స్నానము ముగించిన పిమ్మట శుభ్రమైన పొడివస్త్రములు ధరించవలెను. తర్వాత ఉసిరికచెట్టు వద్దకు వెళ్ళి[1] ధాత్రీ నారాయణ స్వరూపంగా ఆ చెట్టును భావించి పసుపు, కుంకుమ, గంధాదులతో సభక్తికంగా పూజించి, చివరగా క్రింద పేర్కొనిన (21) ఇరువది ఒక్క నామములతో ఒక్కొక్క నామముతో ఒక ప్రదక్షిణము చొప్పున (21) ఇరువది ఒక్క పర్యాయములు ప్రదక్షిణములను చేయవలెను. ఉసిరిక చెట్టుక్రింద సాలగ్రామాన్నిగానీ, శ్రీమహావిష్ణువు లేదా పరమశివుని పటమునుగానీ ఉంచి పూజించినచో మరింత విశేషపుణ్యప్రదముగా ఉండును.

1. ఉసిరిక చెట్టు వద్దకు వెళ్ళలేనివారు, ఇంటిలోగల తులసికోటలో ఉసిరికచెట్టు కొమ్మను పెట్టుకొని కూడా పూజా, ప్రదక్షిణములను చేయవచ్చును.

1. ఓం శ్రీ ధాత్ర్యై నమః
2. ఓం శ్రీ మేధాయై నమః
3. ఓం శ్రీకమలాయై నమః
4. ఓం శ్రీ లోకమాత్రే నమః
5. ఓం శ్రీ కమనీయాయై నమః
6. ఓం శ్రీ జగద్ధాత్ర్యై నమః
7. ఓం శ్రీ సుధాత్ర్యై నమః
8. ఓం శ్రీ విశ్వరూపాయై నమః
9. ఓం శ్రీ శాంత్యై నమః
10. ఓం శ్రీ కాంత్యై నమః
11. ఓం శ్రీ ప్రకృత్యై నమః
12. ఓం శ్రీ మహాలక్ష్మ్యై నమః
13. ఓం శ్రీ విష్ణుపత్న్యై నమః
14. ఓం శ్రీ రమాయై నమః
15. ఓం శ్రీ ఇందిరాయై నమః
16. ఓం శ్రీ కళ్యాణ్యై నమః
17. ఓం శ్రీ సావిత్ర్యై నమః
18. ఓం శ్రీ గాయత్ర్యై నమః
19. ఓం శ్రీ అవ్యక్తాయై నమః
20. ఓం శ్రీ సురూపాయై నమః
21. ఓం శ్రీ అబ్ధిభవాయై నమః

ప్రార్థన

1. ధాత్రీదేవి! నమస్తుభ్యం సర్వపాపక్షయంకరి ।
పుత్రాన్‌దేహి మహాప్రాజ్ఞే యశోదేహి బలం చ మే ॥
2. ప్రజ్ఞాం మేధాం చ సౌభాగ్యం విష్ణుభక్తిం చ శాశ్వతీమ్ ।
నిరోగం కురు మాం నిత్యం నిష్పాపం కురు సర్వదా ॥

(అని ప్రార్థించి నమస్కరింపవలెను.)

వనభోజనములకు వెళ్ళినప్పుడు కూడా ఉసిరిక చెట్టుకు పైవిధంగా పూజాప్రదక్షిణములు చేసి, వండిన వంటకములను నైవేద్యము పెట్టవలెను. దీపదానమును చేయవలెను. ఆ తర్వాత బంధు, మిత్రులతో కలిసి వనభోజనము చేయవలెను. ఉసిరిక చెట్టుక్రింద కూర్చొని పనస ఆకులో భోజనం చేయాలని శాస్త్రవచనం. ఈవిధంగా వనభోజనం చేసినవారికి వేయి అశ్వమేధయాగాలు చేసిన పుణ్యఫలం లభించునని వివిధ పురాణములు చెప్పుచున్నవి.

॥ ఇతి కార్తిక పూజా ॥

॥ స్నానప్రకరణము సమాప్తము ॥

వస్త్రధారణ విధి

నదీతీరమునందు తడి వస్త్రములను క్రింది భాగమునుండి విడువవలెను. కాని, ఇంటియందు స్నానముచేసిన పిమ్మట తడి వస్త్రములను పై భాగమునుండి విడువవలెను.[1] విడిచిన తడి వస్త్రములను నాలుగు భాగములుగా మడత చేసి నీటిని పిండవలెను. పిండిన వస్త్రమును ఎడమప్రక్కన పెట్టి నదీజలమునకు బయట అనగా – ఒడ్డునందు రెండు పర్యాయములు ఆచమనము చేయవలెను.[2] పిండిన (తడి) వస్త్రమును భుజముపైన ధరించుట పనికిరాదు. ఒకవేళ ధరించినచోతర్వాత చేయబడు కర్మలు నిష్ఫలములగును. కనుక తిరిగి మరల స్నానము చేయవలయును.[3] తడిగుడ్డలను ఎప్పుడూ ధరించకూడదు.[4] అట్లే ఇతరులు ధరించిన, వాడుకొన్న వస్త్రములను కూడా ధరించుట పనికిరాదు.[5] వీలయినంతవరకు ఎవరి గుడ్డలను వారే ధరించుట ఉత్తమము. స్నానానంతరము మరొక వస్త్రముచేత దేహమును తుడుచుకొనవలయును. వట్టి చేతితో కూడ తుడుచుకొనగూడదు. స్నానము చేసి వస్త్రములను ధరించిన పిమ్మట తలనుండి నీరు కారకూడదు. ఒకవేళ అట్లైనచో తిరిగి స్నానము చేయవలెను.[6]

నీటిలో తడిపిన లేదా ఉతికిన వస్త్రమును తూర్పు దిశనుండి ప్రారంభించి పశ్చిమమువైపునకు లేదా దక్షిణమునుండి ఉత్తరమువైపునకు పూర్తిగా

---

1. ఊర్ధ్వముత్తారయేద్ వస్త్రం గృహే నద్యాం త్వధస్త్యజేత్ ॥ *(బోధాయనస్మృతి)*
2. వస్త్రం చతుర్గుణీ కృత్య నిష్పీడ్య పదశం తథా ।
వామప్రకోష్ఠే నిక్షిప్య స్థలస్థో ద్విరాచమేత్ ॥ *(జాబాలి స్మృతి)*
3. నిష్పీడ్య ధౌతవస్త్రం చ యది స్కంధే వినిక్షిపేత్ ।
తదాసురం భవేత్ కర్మ పునః స్నానం విశోధనమ్ ॥ *(యమస్మృతి)*
4. న చైవార్ద్రాణి వాసాంసి నిత్యం సేవేత మానవః ॥ *(మహాభారతం.అను.104-52)*
5. తథా నాన్యధృతం ధార్యమ్ ॥
(మహాభారతం.అను.104-86, విష్ణుధర్మోత్తర. 3.-233-23)
6. స్నాతోనాంగాని నిమృజేత్ స్నాన శాట్యా న పాణినా ।
అన్యైనైకేన వస్త్రేణ న తిష్ఠన్ పరిమార్జయేత్ ॥
స్నానం కృత్వా ధృతే వస్త్రే పతితాం కేశబిందవః ।
తత్స్నానం నిష్ఫలం విద్యాత్ పునః స్నానేన శుద్ధ్యతి ॥

విప్పవలయును. (విస్తరింపవలెను). ఇందుకు విరుద్ధముగా విప్పినయెడల ఆ వస్త్రము అపరిశుభ్రమైనదిగా పరిగణింపబడును. అట్టి వస్త్రమును తిరిగి నీటితో ఉతుకవలయును.[1] జలమునందు పొడివస్త్రముతో మరియు స్థలమునందు అనగా నేలపైన తడి వస్త్రముతో ఆచమనము, తర్పణము, జపము ఇత్యాది కృత్యములను చేయుట పనికిరాదని గమనింపవలెను.[2]

తడిగుడ్డలను జలమునందు పిండకూడదు.[3]

ఎనిమిదిమూరలు గలది, తెల్లనిది, అంచుకమ్మి గలది, ఉతుకబడినది, పొడిది అగు వస్త్రమును ధరింపవలెను. ఈవిధమగు వస్త్రమును ధరించినవారి సర్వకర్మలును పవిత్రములు అగును.[4]

మూడు కచ్చ (గోచి)లు పోసి ధోవతిని ధరించవలయును. కచ్చ లేదా కచ్ఛము అనగా గోచి అని అర్థము. ధోవతిని ధరించునపుడు ఒక గోచి వెనకవైపునకు ఉండును. రెండవగోచి నాభివద్దను, ఇక మూడవది రెండవ గోచికి ఎడమవైపున ఉంచబడును. ఈవిధముగా మూడు గోచుల క్రమముతో ధోవతిని ధరించిన ద్విజుడు మునీశ్వరునిగా పరిగణింపబడును.[5] "దక్షిణోత్తరయోః కక్ష్యోః

---

1. ప్రాగగ్రముదగగ్రం వా ధౌతం వస్త్రం ప్రసారయేత్ ।
పశ్చిమాగ్రం దక్షిణాగ్రం పునః ప్రక్షాళనాచ్ఛుచిః ॥ *(శాతాతపస్మృతి)*
2. ఆర్ద్రవాసా జలేకుర్యాత్ తర్పణాచమనం జపమ్ ।
శుష్కవాసాః స్థలే కుర్యాత్ తర్పణాచమనం జపమ్ ॥ *(హారీత స్మృతి)*
గమనిక : ఒకవేళ అప్పటికప్పుడు పొడివస్త్రము లభించని యెడల తడివస్త్రమును గట్టిగా పిండి, విప్పి ఏడుమార్లు గాలిలో విదిలించి ఊపినచో, అది పొడివస్త్రముగా పరిగణింపబడును. కనుక దానిని పొడి వస్త్రముగా ఉపయోగించుకొనవచ్చును - సప్తవారాహతం చార్ద్రం శుష్కవత్ ప్రతిపాదయేత్ ॥ *(స్మృతి రత్నావళి)*
3. అధౌతం .... ధౌతం చ పూర్వేద్యుర్ ధౌతమేవ చ ।
అప్సు యత్పీడితం వస్త్రం తత్ త్యాజ్యం సర్వథా బుధైః ॥ *(విధాన పారిజాతమ్)*
4. అష్టహస్తం నవంశ్వేతం సదశం ధౌతమంబరమ్ ।
శుష్కంచ ధారయేద్విద్వాన్ సర్వకర్మసు పావనమ్ ॥ (వసిష్ఠః)
5. వామకుక్షౌ చ నాభౌ చ పృష్ఠే చైవ యథాక్రమమ్ ।
త్రికచ్ఛేన సమాయుక్తో ద్విజోసౌ మునిరుచ్యతే ॥ *(యాజ్ఞవల్క్యమ్)*

కచ్ఛంబధ్నాతి" - అనగా ఎడమ, కుడి ప్రక్కలుగా బిగించెడు వాటిని రెండు కచ్ఛలుగా చెప్పి మొత్తము పంచకచ్ఛలుగా మరొకచోట పేర్కొనబడినది.[1]

పైన ఉత్తరీయమును తప్పక ధరింపవలయును.[2] ఏకవస్త్రమును ధరించి యజ్ఞమునుగానీ, దానమునుగానీ, జపమునుగానీ, హోమమును గానీ, స్వాధ్యాయమునుగానీ, పితృతర్పణమునుగానీ, భోజనమునుగానీ, దేవతార్చనమునుగానీ చేయకూడదు.[3] కాలిపోయిన వస్త్రమును, చిరిగిపోయిన గుడ్డలను, మురికి బట్టలను, ఎలుకలు కొరికిన వాటిని, పశువులు నమలిన వస్త్రములను ధరించకూడదు.[4] తడిబట్ట కట్టుకొనుట దిగంబరత్వముతో సమానము. అట్లే మలినములు (మురికిపట్టినవి), కాలిపోయినవి, (చిరిగి) సూదిచే కుట్టబడిన వాటిని ధరించుట కూడా దిగంబరత్వముతో సమానమని తెలియవలెను.[5] బ్రాహ్మణుడు స్వచ్ఛమైన తెల్లని వస్త్రమును, క్షత్రియుడు ఎరుపు రంగువి, వైశ్యుడు పసుపురంగువి, శూద్రుడు నీలంరంగు వస్త్రములను ధరింపవలయును.[6] పడుకొనుటకు వేరే వస్త్రములను ధరింపవలెను. వాహనములపై బయట తిరుగుటకు వేరొక వస్త్రమును ధరింపవలెను. అట్లే పూజాదికములను చేయునప్పుడు మరియొక వస్త్రమును ధరించవలెను.[7]

---

1. దక్షిణోత్తరయోః కక్ష్యోః కచ్ఛం బధ్నాతి వై ద్విజః ।
   నాభౌతు వామకక్షౌచ పృష్ఠే చైవ యథాక్రమమ్ ॥ *(స్మృత్యంతరే)*
2. నిత్యముత్తరం వాసః ధార్యమ్ ॥ *(ధర్మప్రశ్న)*
3. యజ్ఞం దానం జపం హోమం స్వాధ్యాయం పితృతర్పణమ్ ।
   నైకవస్త్రో ద్విజః కుర్యాద్ భోజనం చ సురార్చనమ్ ॥ *(వ్యాఘ్రపాదస్మృతి 389)*
4. దగ్ధం జీర్ణం చ మలినం మూషకోపహతం తథా ।
   ఖాదితం గో మహిష్యాద్యైః తత్త్యాజ్యం సర్వదా ద్విజైః ॥
5. నగ్నో మలిన వస్త్రస్స్యా న్నగ్న శ్చార్ద్ర పటః స్మృతః ।
   నగ్నస్తు దగ్ధవస్త్రస్స్యా న్నగ్న స్స్యూత పటస్తథా ॥
6. బ్రాహ్మణస్య సితంవస్త్రం నృపతే రక్తముల్బణమ్ ।
   పీతం వైశ్యస్య శూద్రస్య నీలం బలవదిష్యతే ॥
7. అన్యదేవ భవేద్వాసః శయనీయే నరోత్తమ ॥
   అన్యద్ రథ్యాస దేవానామర్చాయా మన్యదేవ హి ।

(మహాభారత-అను.104-86,87)

నూలుబట్ట ఒకరోజు, కాషాయము మూడు దినములు. పట్టు వస్త్రము ఏడు దివసములు, మడికి పనికివచ్చును. ఆయా దినములు గడచిపోయినచో తిరిగి ఉతికి యెండవేసి ధరించవలెను. ధావళి (ఉన్ని కంబళి) మాత్రము ఎల్లప్పుడు మడికి పనికివచ్చును.[1]

వస్త్రధారణ విధానము

ఉపవీతీ - శుచీవో హవ్యేతి ధౌతవస్త్ర మద్భిః ప్రోక్ష్య - (అనగా ఉపవీతియై 'శుచీవో హవ్య' అను మంత్రముచేత నిర్మలమగు ఎండిన వస్త్రముపై జలమును ప్రోక్షింపవలయును.)

1. శుచీవో హవ్యా మరుత శ్శుచీనాగ్ం శుచిగ్ం హి నోమధ్వరగ్ం శుచిభ్యః । ఋతేవ సత్య మృతసాప ఆయన్ చ్ఛుచి జన్మాన శ్శుచయః పావకాః॥

దేవస్య త్వేతి వస్త్రమాదాయ ॥ (అనగా - దేవస్యత్వా అని క్రింద చెప్పిన మంత్రమును పఠించుచు పొడి వస్త్రమును చేతితో తీసికొనవలయును.)

2. దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినో ర్బాహుభ్యామ్ । పూష్ణో హస్తాభ్యా మా దదే ॥

అవధూత మిత్యవధూయ ॥ (అనగా - అవధూత అను మంత్రమును చెప్పుచూ వస్త్రమును విదిలించవలెను.)

3. అవధూతగ్ం రక్షోఽవధూతా అరాతయః ॥

ఆదిత్య దర్శనము

ఉద్యుతం జాతవేదస మిత్యాదిత్యాయ దర్శయిత్వా ॥ (అనగా - ఈ దిగువ మంత్రమును పఠింపుచు శుభ్రవస్త్రమును కర్మసాక్షియగు సూర్యభగవానునకు చూపవలయును.)

1. కార్పాసమేకరాత్రంతు కాషాయంతు త్రిరాత్రకమ్ ।
కౌశేయం సప్తరాత్రంతు ఆవికం తు సదాశుచిః ॥ (స్మృత్యంతరే)

4. ఉద్యుత్యం జాతవేదసం దేవం వహంతి కేతవః । దృశే విశ్వాయ సూర్యమ్ ॥

వస్త్రధారణము

ఆవహంతీతి పరిధాయ ॥ (అనగా - ఆవహంతీ అనెడు క్రింది మంత్రమును చెప్పుచూ వస్త్రమును ధరించవలయును.)

5. ఆవహంతీ వితన్వానా । కుర్వాణా చీరమాత్మనః । వాసాగ్ంసి మమ గావశ్చ । అన్నపానే చ సర్వదా । తతో మేశ్రియ మావహ । లోమశాం పశుభి స్సహ స్వాహా ॥ (అని వస్త్రమును ధరించవలెను.)

తతోద్విరాచమ్య ॥ (అనంతరము రెండుమార్లు ఆచమనము చేయవలెను.)

॥ ఇతి వస్త్రధారణ విధిః ॥

ఆసనము

కౌశేయం కంబలం చైవ అజినం పట్టమేవ చ ।
దారుజం తాలపత్రం వా ఆసనం పరికల్పయేత్ ॥

(వ్యాసః)

'కుశము (దర్భ), కంబళము (గొంగడి), మృగచర్మము, పట్టునూలు, కఱ్ఱ, తాళపత్రము (తాటి ఆకు), మొదలగు వాటితో తయారైన ఆసనమును సమకూర్చుకొనవలయును.'

ఇవియేగాక, వ్యాఘ్రచర్మము, ఉన్ని వంటి ఆసనములను కూడా వాడుకొనవచ్చును. అయితే, వెదురు, రాయి (శిల), నేల, రంధ్రములు గలది, పురుగు పట్టిన కఱ్ఱ, తృణము (గడ్డి), ఆకులు, పేడ, మట్టి, మోదుగు (పలాశము), రావిచెట్టు (పిప్పలము), ఇనుప మొలలు కలిగినవి మొదలగునట్టి ఆసనములను

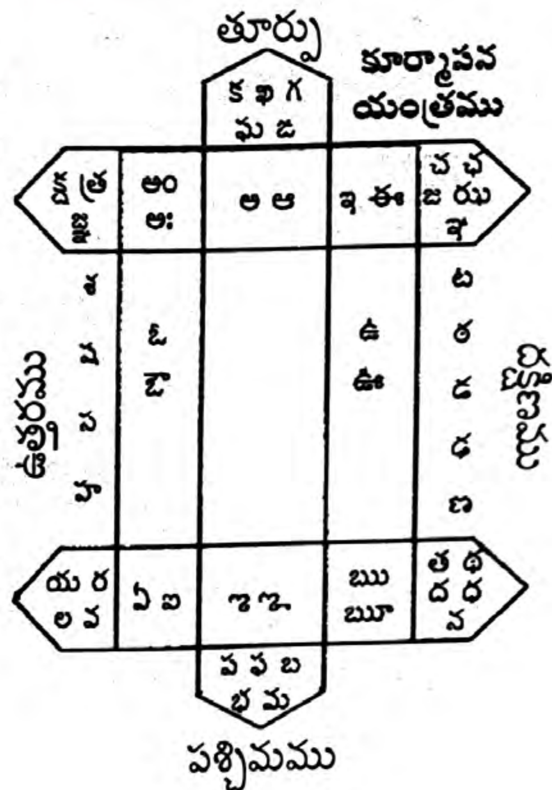
వాడకూడదు. వాటిపైన కూర్చుండకూడదు.[1] పుత్రవంతులైన గృహస్థులు మృగచర్మముపైన కూర్చుండుట పనికిరాదని శాస్త్రవచనము.[2]

అరుగంటల కాలము ఒకే ఆసనముపైకదలకుండా, హాయిగా, సుఖముగా కూర్చుండుటను "ఆసనసిద్ధి" అందురు. ఇట్టి ఆసనసిద్ధి లభించుటకు గాను "కూర్మాసనయంత్రము" పేర్కొనబడినది.

కూర్మాసన యంత్రము

'కూర్మాసనము' సిద్ధపరచుకొని, ఉపాసనమునందు ఉపయోగించినచో విశేష ఫలము లభించును.

ఒక తెల్లని వస్త్రమును తీసికొనవలెను. దాని మీద ప్రక్కన చూపిన విధముగా కేసరి (కాషాయ) రంగుతో యంత్రమును వ్రాయవలెను. యంత్రము వ్రాసిన వస్త్రమును ఆసనముపై వేసి, దానిపైన మరియొక వస్త్రమును ఆచ్ఛాదనముగా వేసి కూర్చుండవలెను. దీనినే కూర్మాసనము అందురు.

---

1. వంశాసనే తు దారిద్ర్యం పాషాణే వ్యాధిరేవ చ ।
ధరణ్యాం తు భవేద్దుఃఖం దౌర్భాగ్యం ఛిద్రదారుజే ।
తృణే ధనయశోహానిః పల్లవే చిత్తవిభ్రమః ॥ *(వ్యాసః)*
గోశకృన్మృణ్మయం భిన్నం తథా పాలాశపిప్పలమ్ ।
లోహబద్ధం సదైవార్కం వర్జయేదాసనం బుధః ॥ *(ప్రచేతా)*
2. మృగచర్మ ప్రయత్నేన వర్జయేత్ పుత్రవాన్ గృహీ । *(స్మృత్యంతరే)*

ఇట్టి కూర్మాసనమును జప, సంధ్య, పూజవంటి అనుష్ఠానాదుల యందు ఉపయోగించుట వలన శీఘ్రముగ ఆసనసిద్ధి లభింప గలదు.

శ్లో॥ ఉత్క్రామన్తుభూపిశాచా యే భూతాశ్చ నిశాచరాః ।
ఏతేషా మవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥

ఇతి.......... (దర్భాసనం) అముక ఆసనం ప్రతిష్ఠాప్య, **తత్తత్కర్మకుర్యాత్** ॥ (పై శ్లోకమంత్రమును పఠించుచు దర్భాసనము లేదా ఏదేని ఆసనమును పరచి దానిపైన కూర్చుండవలెను. పిమ్మట జుట్టు ముడివేసిన తర్వాత తమ తమ సంప్రదాయము ననుసరించి భస్మము, చందనము, తిలకము వంటి ఏదో ఒకటి నుదుటి పైన ధరించవలయును.

॥ ఇతి ఆసన విధిః ॥

❖ ❖ ❖

శిఖా బంధనము

స్నానే దానే జపే హోమే సంధ్యాయాం దేవతార్చనే ।
శిఖాగ్రంథిం వినా కర్మ న కుర్యాద్వై కదాచన ॥

'శిఖను అనగా జుట్టుముడి వేయకుండా స్నానము, దానము, జపము, హోమము, సంధ్యోపాసనము, దేవతార్చనము ఇత్యాది కర్మలను ఎప్పుడుకూడా చేయకూడదు.'

శిఖను లేదా జుట్టును ముడివేయుటకు దిగువ పేర్కొనబడిన మంత్రమునుగానీ లేదా గాయత్రీ మంత్రమును గానీ పఠింపవలయును. ఒకవేళ శిఖ (జుట్టు) లేని యెడల దానిచోట ఒక దర్భకట్టను ధరించవచ్చుననెడు విశేష విధానము కూడా చెప్పబడినది.

జుట్టు ముడివేయుటకు మంత్రము -

చిద్రూపిణి! మహామాయే! దివ్యతేజస్సమన్వితే ।
తిష్ఠ దేవి! శిఖామధ్యే తేజోవృద్ధిం కురుష్వ మే ॥

❖ ❖ ❖

భస్మధారణ విధి

శ్రాద్ధే యజ్ఞే జపే హోమే వైశ్వదేవే సురార్చనే ।
భస్మ త్రిపుండ్రైః పూతాత్మా మృత్యుం జయతి మానవః ॥

(శ్రాద్ధము, యజ్ఞము, జపము, హోమము, వైశ్వదేవము, దేవతార్చనము మొదలగునవి చేయుటకు ముందు భస్మ త్రిపుండ్రమును ధరించిన మానవుడు మృత్యుంజయుడే యగును)

అకృత్వా భాలతిలకం తస్య కర్మ నిరర్థకమ్ - నుదురు పైన తిలకము (భస్మము) లేకుండా చేసే కర్మలన్నీ నిరర్థకములైపోవును. కావున తమ తమ సంప్రదాయముల ననుసరించి నుదురుపై తిలకమును గానీ, భస్మమును గానీ ధరించి సంధ్యాది నిత్యకర్మలను ఆచరింపవలెను. కనీసము చేతికి జలమును అద్దుకొని భస్మరేఖలవలె లేదా తిలకమువలె భావన చేసి[1] నుదురుపై ధరించి వైనను నిత్య కర్మలను ఆచరింపవచ్చునని ఋషి మతము.

ఊర్ధ్వ పుండ్రం మృదా కుర్యాద్ భస్మనా తు త్రిపుండ్రకమ్ ।
ఉభయం చందనే నైవ అభ్యంగోత్సవ రాత్రిషు ॥

మృత్తిక లేక గోపీచందనముతో ఊర్ధ్వపుండ్రమును, భస్మముతో త్రిపుండ్రమును, శ్రీచందనముతో రెండు రకములుగా తిలకములను ధరించవచ్చును. ఉత్సవాదులయందు రాత్రివేళలలో శ్రీచందనమును సర్వాంగములయందు ధరింపవలెను.

ఆగ్నేయం భస్మ సద్యోజాత మితి పంచబ్రహ్మ మంత్రైః ప్రతిగృహ్య ॥
(అనగా సద్యోజాతాది మంత్రములను పఠించుచు భస్మమును చేతిలోనికి తీసికొనవలెను.)

ఓం సద్యోజాతం ప్రపద్యామి సద్యోజాతాయ వై నమో నమః ।
భవే భవే నాతి భవే భవస్వ మాం । భవోద్భవాయ నమః ।

---

1. భావగ్రాహీ జనార్దన : - అనగా భగవంతుడు భావమునే గ్రహించును.

వామదేవాయ నమో జ్యేష్ఠాయ నమ శ్శ్రేష్ఠాయ నమో రుద్రాయ నమః కాలాయ నమః కలవికరణాయ నమో బలవికరణాయ నమో బలాయ నమో బల ప్రమథనాయ నమ స్సర్వభూతదమనాయ నమో మనోన్మనాయ నమః ॥ అఘోరేభ్యోఽథఘోరేభ్యో ఘోర ఘోర తరేభ్యః । సర్వేభ్య స్సర్వ శర్వేభ్యో నమస్తే అస్తు రుద్ర రూపేభ్యః ॥ తత్పురుషాయ విద్మహే । మహా దేవాయ ధీమహి । తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

ఈశానస్సర్వ విద్యానా మీశ్వర స్సర్వ భూతానాం బ్రహ్మాధి పతిర్బ్రహ్మణోఽధిపతి ర్బ్రహ్మ శివో మే అస్తు సదాశివోమ్ ॥

అగ్నిరితి అనేన చాఽభిమంత్ర్య ॥

(అనగా అగ్నిరితి అను క్రింది మంత్రములను పఠించుచు చేతిలోని భస్మమును అభిమంత్రింపవలెను).

అగ్నిరితి భస్మ । వాయురితి భస్మ । జల మితి భస్మ । స్థలమితి భస్మ । వ్యోమేతి భస్మ । సర్వగ్ం హవా ఇదం భస్మ । మన ఏతాని చక్షూగ్ంషి భస్మాని ॥

మానస్తోక ఇతి సముద్ధృత్య జలేన సంసృజ్య ॥

(దిగువ మంత్రముతో భస్మమును జలముతో తడుప వలెను)

మానస్తోకేతనయే మాన ఆయుషి మానో గోషు మానో అశ్వేషురీరిషః ।

వీరాన్మానో రుద్ర భామితో వధీర్ హవిష్మన్తో నమసా విధేమ తే ॥

త్ర్యాయుషైః త్ర్యంబకైః తిర్యక్తిస్రో రేఖాః ప్రకుర్వీత ॥

(అనగా దిగువన గల మంత్రములను పఠించుచు భస్మమును మూడేసి రేఖల చొప్పున లలాటము, కంఠము, భుజము, కరము, హృదయము, ఉదరములయందు ధరింపవలెను.)

ఓం త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్య త్ర్యాయుషమ్ ।

యద్దేవానాం త్ర్యాయుషం తన్మే అస్తు త్ర్యాయుషమ్ ॥

ఓం త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టి వర్ధనం ।

ఉర్వా రుక మివ బంధనా న్మృత్యో ర్ముక్షీయ మామృతాత్ ॥

యే తే సహస్రమయుతం పాశామృత్యో మర్త్యాయ హంతవే ।

తాన్ యజ్ఞస్య మాయయా సర్వా నవయజామహే ।

మృత్యవే స్వాహా మృత్యవే స్వాహా ॥

శ్లో॥ ప్రాతః ససలిలం భస్మ మధ్యాహ్నే గంధమిశ్రితమ్ ।
సాయాహ్నే నిర్జలం భస్మ ఏవం భస్మ విలేపయేత్ ॥

శ్లో॥ మధ్యమానామికాంగుష్ఠైః అనులోమ విలోమతః ।
అతి స్వల్పమనాయుష్యమ్ అతిదీర్ఘం తపఃక్షయమ్ ॥
నేత్రయుగ్మ ప్రమాణేన భాలే దీప్తం త్రిపుండ్రకమ్ ॥

(దేవీభాగవతమ్)

(అనగా - ప్రాతఃకాలమునందు నీటితో తడిపిన భస్మమును, మధ్యాహ్నము గంధముతో కలిపిన భస్మమును, సాయంత్రము తడిలేని (పొడి) భస్మమును ధరింపవలెను. భస్మమును ధరించునప్పుడు ముందుగా అంగుష్ఠము (బొటనవ్రేలి)

తో ఊర్ధ్వపుండ్రము (నామము)ను నిలువుగా ధరించిన పిమ్మట మధ్యమ, అనామికల (నడిమి, ఉంగరము వ్రేళ్ళ)తో ఎడమ నుండి కుడివైపునకు (రెండు రేఖలను) ధరించి, బొటన వ్రేలితో కుడి నుండి ఎడమవైపునకు (ఒక రేఖను) ధరింపవలెను. ఈ విధముగా మూడు భస్మరేఖలను ధరించవలెను. మూడు రేఖల మధ్య స్థానము ఖాళీగా నుండవలెను. ఈ భస్మరేఖలు అతి చిన్నవిగా గానీ, అతి పొడవుగా గానీ ఉండకూడదు. నేత్రయుగ్మ ప్రమాణముగా అనగా రెండు కనుల చివరి భాగమును దాటి పోకుండా నుదురు భాగము నందు భస్మమును మూడు రేఖలుగా ధరింపవలెను).

॥ ఇతి భస్మధారణ విధిః ॥

ఊర్ధ్వపుండ్ర ధారణ విధి

గోపీచందన పాపఘ్న విష్ణుదేహసముద్భవ ।
చక్రాఽఽంకిత నమస్తుభ్యం ధారణాన్ముక్తిదో భవ ॥
ఇతి మృత్తికామాదాయ ॥

(అని పై మంత్రమును పఠించుచు మృత్తికను లేదా గోపీచందనమును చేతిలోనికి తీసికొనవలయును)

ఇమం మే గంగే యమునే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమగ్ం సచతా పరుష్ణియా । అసిక్ని యా మరుద్వృధే వితస్తయాఽఽర్జీకీయే శృణుహ్యా సుషోమయా ॥ ఇతి జలమాదాయ ॥

(అనగా మంత్రముతో జలమును ఎడమ అరచేతిలో తీసికొనవలెను. కుడిచేతిలో మృత్తిక లేదా గోపీచందనమును ధరించి దిగువ మంత్రములతో ముమ్మారు అభిమంత్రించవలెను)

అతో దేవా ఇత్యేతాభి ర్విష్ణు గాయత్ర్యాచ త్రివారమభిమంత్ర్య ॥

అతో దేవా అవంతునో యతో విష్ణు ర్విచక్రమే । పృథివ్యా స్సప్త ధామభిః ॥ ఇదం విష్ణు ర్వి చక్రమే త్రేధా నిదధే పదమ్। సమూఢ(ఢ) మస్య పాం(గ్‌)ం సురే ॥ త్రీణి పదా విచక్రమే విష్ణు ర్గోపా అదాభ్యః । అతో ధర్మాణి ధారయన్ ॥ విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత యతో వ్రతాని పస్పశే ఇంద్రస్య యుజ్యస్సఖా ॥ తద్విష్ణోః పరమం పద(గ్‌)ం సదా పశ్యన్తి సూరయః। దివీవ చక్షురాతతం। తద్విప్రాసో విపన్యవో జాగృవా(గ్‌)ం సస్సమింధతే విష్ణోర్యత్పరమం పదమ్ ॥ నారాయణాయ విద్మహే । వాసుదేవాయ ధీమహి । తన్నో విష్ణుః ప్రచోదయాత్ ॥

(పై మంత్రములతో జలమును, గోపీచందనమును అభిమంత్రించిన పిదప, దిగువ మంత్రముతో భగవానుని ధ్యానింపవలెను)

శంఖచక్రగదాపాణే! ద్వారకానిలయాఽచ్యుత! ।
గోవింద! పుండరీకాక్ష! రక్ష మాం శరణాగతమ్ ॥ ఇతిధ్యాత్వా ॥

(అని పరమాత్ముని ధ్యానింపవలెను, తర్వాత ఊర్ధ్వ పుండ్రమును ధరింపవలెను)

గృహస్థో లలాటేషు స్థానే ష్వనామికాంగుళ్యా విష్ణుగాయత్ర్యా[1] కేశవాది ద్వాదశనామభిర్వా ధారయేత్ ॥ బ్రహ్మచారీ వానప్రస్థోవా లలాట కంఠ హృదయ బాహు మూలేషు వైష్ణవగాయత్ర్యా[1] కృష్ణాది పంచనామభిర్వా[2] ధారయేత్ । యతిస్తర్జన్యాశిరోలలాట

1) విష్ణుగాయత్రి లేక వైష్ణవగాయత్రి అనగా - నారాయణాయ విద్మహే వాసుదేవాయ ధీమహి । తన్నో విష్ణుః ప్రచోదయాత్ ॥ అను మంత్రము.

2) 1. శ్రీకృష్ణాయనమః । 2. కమలానాథాయ నమః । 3. వాసుదేవాయ నమః । 4. సనాతనాయ నమః । 5. వసుదేవాత్మజాయ నమః ॥ అనునవి కృష్ణాది పంచనామములు.

హృదయేషు ప్రణవేన ధారయేత్ । పరమహంసో లలాటే ప్రణవే నైకమూర్ధ్వపుండ్రం ధారయేత్ ॥

అనగా - గృహస్థుడు విష్ణు గాయత్రిని లేదా కేశవాది ద్వాదశ నామములను పఠించుచు అనామికాంగుళి (ఉంగరపు వ్రేలి)తో లలాట భాగము నందు ధరించవలెను. బ్రహ్మచారి మరియు వానప్రస్థుడు లలాటము, కంఠము, హృదయము, బాహుమూలములు వీనియందు విష్ణుగాయత్రిని లేదా కృష్ణాది పంచనామములను పఠించుచు ధరింపవలెను. యతి (సన్న్యాసి) తర్జని అనగా చూపుడు వ్రేలితో శిరము, లలాటము, హృదయముల యందు ప్రణవము (ఓం కారము) ను పఠించుచు ధరింపవలెను. పరమహంసలు ప్రణవముతో ఒక్క లలాటము నందు మాత్రమే ఊర్ధ్వపుండ్రమును ధరింపవలెను.)

॥ ఇతి ఊర్ధ్వపుండ్ర ధారణ విధిః ॥

పవిత్రధారణము

శ్లో॥ స్నానే హోమే జపే దానే స్వాధ్యాయే పితృకర్మణి ।
కరౌ సదర్భౌ కుర్వీత తథా సంధ్యాభివాదనే ॥

(స్మృత్యంతరే)

స్నానము, సంధ్యోపాసనము, పూజనము, జపము, హోమము, దానము, వేదాధ్యయనము, మరియు పితృకర్మలయందు తప్పనిసరిగా పవిత్రను ధరింపవలయును. ఇట్టి పవిత్ర దర్భతో తయారుచేయబడును.

"స పవిత్రౌ కరౌ" అనగా పవిత్రపాణిర్భూత్వా అనగా రెండు చేతుల ఉంగరపువ్రేళ్ళకు దేవపవిత్రములను ధరించి ఆచమింపవలెను. "పవిత్రం వై హిరణ్యం" అని చెప్పబడినందున బంగారు పవిత్ర ఉంగరమును కూడా ధరింపవచ్చును. ఇది

దర్భపవిత్రమునకంటే మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది.[1] పవిత్రను ధరించి ఆచమనము చేయుటవలన 'దర్భ' ఉచ్ఛిష్టము (ఎంగిలి)గా పరిగణింపబడదు.[2] కావున ఆచమించిన పిదప పవిత్రను ఉచ్ఛిష్టము (ఎంగిలి)గా భావింపకూడదు. కాని, ఒకవేళ పవిత్రమును ధరించియుండగనే భోజనము చేసినచో, అది ఉచ్ఛిష్టము (ఎంగిలి)గా అగును. అప్పుడు దానిని తప్పనిసరిగా విసర్జింపవలెను.[3]

పితృకర్మలయందు తప్ప తక్కిన అన్ని శుభకర్మలయందును రెండేసి దర్భలతో చేసిన దేవ పవిత్రమునే రెండు చేతుల ఉంగరపు వ్రేళ్ళకు ధరించవలెను. మంత్రమును పఠించకుండా ధరించిన పవిత్రముతో చేసిన కర్మ సఫలము కానేరదు. కావున మంత్రముతో అభిమంత్రించిన పిదపనే పవిత్రమును ధరించవలెను. ప్రణవముతోగానీ, అన్ని వ్యాహృతులతో కూడిన గాయత్రీ మంత్రముతో గానీ, లేదా 'పవిత్రం తే' అనెడు పవిత్రధారణ కొరకు చెప్పబడిన మంత్రముతోగానీ పవిత్రమును ధరించవలెను.[4] జీవపితరులు (తండ్రి జీవించియున్నవారలు) కూడా దేవపవిత్రమునే ధరింపవలెనని గమనింపవలెను. పితృకర్మలయందు మూడేసి దర్భలతో లేక ఆయా సమయములందు చెప్పబడిన ఎక్కువ సంఖ్యతో కూడిన దర్భలతో చేసిన పవిత్రమును సమంత్రకముగా ధరింపవలెను.[5]

---

1. అప్యాప్యపి పవిత్రాణి కుశదూర్వాత్మకాని చ ।
హేమాత్మిక పవిత్రస్య కలాం నార్హంతి షోడశీమ్ ॥ *(హేమాద్రి)*

గమనిక : బంగారు పవిత్ర ఉంగరమునకు ఉపయోగించు బంగారము ఎంత పరిమాణముతో ఉండవలెననుమాట ధరించెడు వ్యక్తియొక్క ఇష్టమునకే వదలివేయబడినది – "యథేష్టేన సువర్ణేన కారయే దంగులీయకమ్॥" (శాంతికమలాకరము)

2,3. సపవిత్రేణ హస్తేన కుర్యాదాచమన క్రియామ్ ।
నోచ్ఛిష్టం తత్పవిత్రం తు భుక్తోచ్ఛిష్టం తు వర్జయేత్ ॥ (మార్కండేయః)

4. మంత్రం వినా ధృతం యత్ తత్ పవిత్రమఫలం భవేత్ ।
తస్మాత్ పవిత్రే మంత్రాభ్యాం ధారయేదభిమంత్ర్య చ ॥
పవిత్రం తే తు.... ఇత్యాది మంత్రా ద్వితయమస్య తు ।
ప్రణవస్త్వస్య మంత్రః స్యాత్ సమస్త వ్యాహృతిస్తు వా ॥ *(బ్రహ్మపురాణం)*

5. సమూలాగ్రౌ విగర్భౌ తు కుశౌద్వౌ దక్షిణే కరే ।
సవ్యే చైవ తథా త్రీన్ వై బిభృయాత్ సర్వకర్మసు ॥ *(ఛాందోగ్యపరిశిష్టము)*

ఈ రెండు పవిత్రములను ప్రతినిత్యము మార్చుకొనవలసిన అక్కరలేదు. స్నాన, సంధ్యోపాసనాదులు ముగిసిన పిమ్మట పవిత్రములను చేతినుండి తీసి ఒక పవిత్రమగు ప్రదేశమునందు జాగ్రత్తగా ఉంచినచో, తిరిగి వాటినే మాటిమాటికి ధరించి ఇతర కర్మలను చేయవచ్చును.[1] ఉచ్ఛిష్టము (ఎంగిలి)గా ఐనప్పుడు, శ్రాద్ధకర్మ చేసినప్పుడు మాత్రము అట్టి పవిత్రమును విసర్జింపవలెను. అట్టి సమయమునందు పవిత్రగ్రంథిని విప్పవలసి యుండును. కనుక అప్పుడు పవిత్రను విసర్జింపకతప్పదు.[2] యజ్ఞోపవీతమువలె వీటిని కూడా మంచిస్థలముల యందే పారవేయవలెను. జలమునందు విసర్జింపవచ్చును లేదా శుభ్రమైనచోట భూమిని త్రవ్వి 'ఓం' అని ప్రణవమును ఉచ్చరింపుచు పవిత్రములను అందులో పెట్టి మట్టితో పూడ్చవలెను.[3]

పవిత్రమునకు గాకుండా, ఇతర కర్మలకు ఉపయోగించిన దర్భలను, మరే ఇతర కర్మలకు ఉపయోగించుట నిషిద్ధము. అందువలన ప్రతినిత్యము నూతనముగా దర్భను గ్రహించి ఉపయోగించవలయును.[4] ఒకవేళ ఏ దినమునకు ఆ దినము సంపాదించుట కుదరకపోయిన యెడల అమావాస్య దివసమునందు కుశోత్పాటనము చేయవలెను. అమావాస్య దినమునందు సంపాదించిన దర్భ ఒక మాసము వరకు ఉపయోగింపవచ్చును.[5] భాద్రపద అమావాస్య దినమునందు దర్భమొక్కలను పెల్లగించి సంపాదించిన దర్భను ఒక సంవత్సర కాలమువరకు ఉపయోగింపవచ్చును.

---

1. కర్మాంతే పునరాదాయ పవిత్రద్వితయం ద్విజః ।
   శుచౌ దేశే వినిక్షిప్య దద్యాదేతత్ పునః పునః ॥
2. యదుచ్ఛిష్టమపహతం పవిత్రం విహితం భవేత్ ।
   తదైవ గ్రంథిముత్సృజ్య త్యజేదితరథా నహి ॥ *(భారద్వాజః)*
3. తస్మిన్ క్షీణే క్షిపేత్ తోయే వహ్నౌ వా యజ్ఞసూత్రవత్ ।
   భూమిం ఖాత్వా తథా శుద్ధాం మృద్భి స్తారేణ పూరయేత్ ॥ *(ఆశ్వలాయనః)*
4. అహన్యహని కర్మార్థం కుశచ్ఛేదః ప్రశస్యతే ।
   కుశాధృతా యే పూర్వత్ర యోగ్యాః స్యుర్నేతరత్ర తే ॥ *(అంగిరా)*
5. మాసి మాస్యాహృతా దర్భా స్తత్తన్మాస్యేవ చాదృతాః ॥ *(స్మృత్యంతరే)*

కుశోత్పాటన విధానము

స్నానానంతరము తెల్లని శుభ్రవస్త్రములను ధరించి ప్రాతఃకాలమునందు కుశము (దర్భ)ను పెల్లగించవలయును. ఉత్తరము లేక తూర్పుదిక్కునకు ముఖమును పెట్టి దర్భమొక్కను పెల్లగించవలెను. ముందుగా 'ఓం' అని ప్రణవమును ఉచ్చరించి కుశమును స్పృశింపవలెను. తర్వాత దిగువ పేర్కొనిన మంత్రమును పఠించి ప్రార్థింపవలెను-

విరించినా సహోత్పన్న పరమేష్ఠి నిసర్జన ।
మద సర్వాణి పాపాని దర్భ! స్వస్తికరో భవ ॥

దర్భమొక్కను ఒకే కుదుపు లేక ఊపుతో పెల్లగించవలెను. కావున ముందుగా గునపముతో మొక్కచుట్టూరా త్రవ్వి వ్రేళ్ళను వదులుగా చేయవలెను. తదుపరి పితృతీర్థము[1] ద్వారా పట్టుకొని **'హుం ఫట్'** అని చెప్పుచూ దర్భమొక్కను ఒకే కుదుపుతో పెల్లగించి బయటకు తీయవలయును.[2]

అగ్రభాగము లేనిది, కాల్చబడినది, మసిబారినది, త్రోవలో లేక దారిలో ఉన్నట్టిది, మురికిచోట్లలో ఉన్నది, పాతిపెట్టినది, మట్టిలో కూరుకొనిపోయినది ఐన దర్భము సంపాదించకూడదు. అందుకు అది యోగ్యమైనది కాదని తెలియవలయును.

॥ ఇతి పవిత్రధారణ విధిః ॥

1. పితృతీర్థమునకై పుట సంఖ్య (135)లో చూడుము.
2. (క) హుం ఫట్ కారేణ మంత్రేణ సకృచ్ఛిత్వా సముద్ధరేత్ ।
   (ఖ) పూర్వం తు శిథిలీకృత్య ఖనిత్రేణ విచక్షణః ।
   ఆదద్యాత్ పితృతీర్థేన హుంఫట్ హుంఫట్ సకృత్ సకృత్ ॥

ఆచమన విధానము

అంతర్జాను: శుచౌదేశ ఉపవిష్ట ఉదఙ్ముఖః।
ప్రాగ్వా బ్రాహ్మేణ తీర్థేన ద్విజో నిత్యముపస్పృశేత్॥

(యాజ్ఞవల్క్య స్మృతి 1-17)

ద్విజుడు పవిత్రస్థలమునందు (ఆసనముపై) కూర్చొని ఉత్తరాభిముఖుడై లేదా పూర్వాభిముఖుడై రెండుచేతులను జానువు (మోకాలు) లోపలివైపు నుంచుకొని కుడి అరచేతితో బ్రహ్మతీర్థము[1] ద్వారా ఆచమింపవలెనని యాజ్ఞవల్క్య స్మృతి చెప్పుచున్నది.

ప్రతికార్యమునందు ఒక్కొక్క ఆచమనవిధానము చెప్పబడినది. ఆచమనము ద్వారా కేవలము మనలను మనమే శుద్ధిచేసికొనుటయేగాక, బ్రహ్మనుండి మొదలుకొని తృణమువరకుగల సమస్తమును పరితృప్తి చేయుచున్నాము.[2] ఆచమనము చేయకుండా చేసెడు మనకర్మలన్నియును వ్యర్థములైపోవును.[3] కావున శౌచానంతరము కూడా శాస్త్రమునందు ఆచమనక్రియ నిర్దేశింపబడినది. శుభ్రమైన మడి వస్త్రమును త్రికచ్ఛములు, పంచకచ్ఛములు (మూడు గోచులు లేదా ఐదు గోచులు)గా ధరించి, జుట్టు ముడివేసికొని, ఉపవీతియై, ఉంగరపు వ్రేలునకు దేవపవిత్రమును ధరించి, ఆసనముపై సావధాన చిత్తముతో కూర్చొని, పాదములను నేలమీద ఉంచి ఆచమనము చేయవలయును.[4] ఉత్తరము, ఈశాన్యము లేదా

---

1. బ్రహ్మతీర్థమును గూర్చి పుట సంఖ్య (135)లో చూడుము.
2. ఏవం స బ్రాహ్మణో నిత్యముపస్పర్శన మాచరేత్।
   బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతం జగత్ స పరితర్పయేత్॥ (వ్యాఘ్రపాదః)
3. యః క్రియాం కురుతే మోహాదనాచమ్యైవ నాస్తికః।
   భవంతి హి వృథా తస్య క్రియాః సర్వా న సంశయః॥ (పురాణసారమ్)
4. విబద్ధశిఖకచ్ఛస్తు ద్విజ ఆచమనం చరేత్।
   కృత్వోపవీతం సవ్యేంఽసే వాఙ్మనః కాయసంయతః॥ (బృహత్పరాశరః)

తూర్పువైపునకు ముఖముచేసి కూర్చుండి ఆచమించవలెను.[1] చేతులు మోకాళ్ళకు లోపలగా ఉండవలెను. దక్షిణము, పశ్చిమములవైపు ముఖము చేసి ఆచమనము చేయకూడదు.[2]

ఆచమనము చేయు జలము నురుగు, బుడగలు లేనిదిగ స్వచ్ఛముగ నుండవలెను. ఆచమించునపుడు నోటినుండి ఎటువంటి శబ్దము రాకూడదు.

ఆచమనము చేయు జలము బ్రాహ్మణునకు హృదయమువరకు, క్షత్రియులకు కంఠమువరకు, వైశ్యులకు తాలువు (దౌడ) వరకు, శూద్రులకు మరియు స్త్రీలకు నాలుక వరకు చేరునట్లుగా తీసికొనవలెను.[3]

గోకర్ణాకృతిగా పట్టిన హస్తములో మినుపగింజ మునుగునంతటి జలమును మాత్రమే తీసికొని బ్రహ్మతీర్థముతో[4] ఆచమనము చేయవలెను.

గోకర్ణాకృతి మూడువిధములుగా చెప్పబడినది-

1. బొటనవ్రేలిని మధ్యవ్రేలి మూలమునకు వంచిపెట్టి, చూపుడువ్రేలును దానిమీదికి వంచిపెట్టి, తక్కిన వ్రేళ్ళను చక్కగా చాచిపెట్టినచో హస్తము గోకర్ణాకృతికి (గోకర్ణము - ఆవు చెవివంటి ఆకారమునకు) వచ్చును. (లేదా)
2. చూపుడు వ్రేలును వంచి బొటనవ్రేలి మూలమునకు చేర్చిపెట్టి, బొటనవ్రేలిని మధ్యవ్రేలి మధ్య గణుపునకు చేర్చి తక్కిన వ్రేళ్ళను చక్కగా చాచినచో హస్తము గోకర్ణాకృతిగా ఏర్పడును. (లేదా)

---

1. ఐశావాభిముఖో భూత్వోపస్పృశేచ్చ యథావిధి । *(హారీత)*
   గమనిక : తూర్పు, ఉత్తరములను గురించి ఇంతకు ముందే యాజ్ఞవల్క్య వచనము చెప్పబడినది.
2. యామ్య ప్రత్యఙ్ ముఖత్వేన కృతమాచమనం యది ।
   ప్రాయశ్చిత్తం తదా కుర్యాత్ స్నానమాచమనం క్రమాత్ ॥
   (స్మృతిరత్నావళి, ఆచారరత్నం పు-16)
3. హృత్కంఠతాలుగాభిస్తు యథా సంఖ్యం ద్విజాతయః ।
   శుధ్యేరన్ స్త్రీ చ శూద్రశ్చ సకృత్ స్పృష్టాభి రంతతః ॥
   (యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి. ఆచారాధ్యాయః-21)
4. బ్రహ్మతీర్థము గురించి పుట సంఖ్య (135)ను చూడుము.

3. అరచేతిని అర్ధచంద్రాకారముగ మడచి ఆవు చెవి (గోకర్ణము) వలె చేయవలెను. కనిష్ఠిక (చిటికెనవ్రేలు)ను మరియు అంగుష్ఠము (బొటనవ్రేలు)ను దూరముగ - వేరుగాచేసి, తక్కిన మూడు వ్రేళ్ళను దగ్గరగా చేర్చి పట్టినచో హస్తము గోకర్ణాకృతిగా ఏర్పడును.(1)

ఆచమనము చేయునప్పుడు ఎడమచేతి చూపుడు వ్రేలు (తర్జని)తో కుడిచేతిలోగల జలమును స్పృశించుటవలన సోమపానము యొక్క ఫలము లభించును.(2)

తుమ్మినప్పుడు, ఉమ్మిన తర్వాత, నిద్రించిలేచిన పిమ్మట, వస్త్రములను ధరించిన మీదట, ఆవలింత వచ్చిన పిదప, అశ్రువులు - కనులనుండి నీరు జారిన తదుపరి ఆచమనము చేయవలెను లేదా కుడిచెవిని స్పృశించుటచేత ఆచమనవిధి పూర్తియగును.(3)

కూర్చుండి ఆచమనము చేయవలెనని ఇంతకుముందే చెప్పబడినది. ఐతే, మోకాళ్ళకుపైగా జలమునందు నిలబడి కూడా ఆచమించవచ్చును. నీరు మోకాటిలోతుకంటే తక్కువగా ఉండినచో ఈ మాట చెల్లనేరదు. అప్పుడు కూర్చుండియే ఆచమనము చేయవలెను.(4)

---

1. ఆయతం పూర్వతః కృత్వా గోకర్ణాకృతివత్ కరమ్ ।
సంహతాంగులినా తోయం గృహీత్వా పాణినా ద్విజః ।
ముక్తాంగుష్ఠ కనిష్ఠేన శేషేణాచమనం చరేత్ ॥
(ఆచారరత్నం - పుట-16 భరద్వాజవచనం, దే.భా. 11-16-27)

2. దక్షిణే సంస్థితం తోయం తర్జన్యా సవ్యపాణినా ।
తత్తోయం స్పృశతే యస్తు సోమపానఫలం లభేత్ ॥
(ఆచార ప్రదీపం-ఆచారరత్నం-పు.16)

3. క్షుతే నిష్ఠీవనే సుప్తే పరిధానేఽశ్రుపాతనే ।
పంచస్వేతేషు చాచామేచ్ఛ్రోత్రం వా దక్షిణం స్పృశేత్ ॥
(దే.భా. 11-3-2; ఆచారేందులో మార్కండేయ వచనం, పరాశరస్మృతి 22-19)

4. జాన్వోరూర్ధ్వం జలే తిష్ఠన్నాచాంతః శుచితామియాత్ ।
అధస్తాచ్ఛతకృత్వోఽపి సమాచాంతో న శుధ్యతి ॥
(ఆచారేందు-పు.29, విష్ణుస్మృతి)

ఆచమనము మూడు విధములుగా చెప్పబడినది. సమస్తకర్మల యందును వీటినే ఉపయోగింపవలయును. అవి - 1. శ్రౌతాచమనము (శ్రుత్యాచమనము) 2. స్మృత్యాచమనము (స్మార్తాచమనము) 3. పురాణాచమనము.

అ. శ్రౌతాచమనము (శ్రుత్యాచమనము)

శ్రౌతాచమన లక్షణము-

శ్లో॥ దేవ్యాః పాదైః త్రిభిః పీత్వా అబ్లింగైర్నవభిః స్పృశేత్।
సప్తవ్యాహృతి సంయుక్తా గాయత్రీ త్రిపదా శిరః॥

"దేవ్యాః పాదైః త్రిభిః పీత్వా" అనగా -

1. ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం-(0)గ్ం- స్వాహా॥
2. ఓం భర్గో దేవస్య ధీమహి స్వాహా॥
3. ఓం ధియో యో నః ప్రచోదయాత్స్వాహా॥

అని ఈ మూడు మంత్రముల చేత మూడుసార్లు చేతిలో జలమును తీసికొని ఆచమనము చేయవలయును.

"అబ్లింగైర్నవభిః స్పృశేత్" అనగా -

4. ఆపోహిష్ఠా మయోభువః
5. తాన ఊర్జే దధాతన

- అని అరచేతులు నీటితో తుడుచుకొనవలెను.

6. మహేరణాయ చక్షసే
7. యోవః శివతమో రసః

- అని కుడిచేతి బొటనవ్రేలిని నీటిలో ముంచి, ఎడమ నుండి కుడికి రెండు పెదవులను వేర్వేరుగ తుడుచుకొనవలెను.

8. తస్య భాజయతేహ నః }
9. ఉశతీ రివ మాతరః } - అని రెండుమార్లు దర్భలతో లేదా కుడిచేతి వ్రేళ్ళతో శిరమున నీరు చల్లుకొనవలెను.

10. తస్మా అరఙ్గ మామ వః - అని కుడిచేత ఎడమ చేతిపై నీటిని చల్లుకొనవలెను.

11. యస్యక్షయాయ జిన్వథ - అని రెండు పాదముల మీద నీరు ప్రోక్షించుకొనవలెను.

12. ఆపోజనయథా చ నః - అని శిరమున జలమును చల్లుకొనవలయును.

"సప్తవ్యాహృతి సంయుక్తా గాయత్రీ త్రిపదా శిరః" అనగా -

13. ఓం భూః - అని కుడిచేతి వ్రేళ్ళను ముడిచి మొదళ్ళతో గదువను ముట్టుకొనవలెను.

14. ఓం భువః }
15. ఓ(గ్)ం సువః } - అని అంగుష్ఠ-తర్జనులతో ఎడమ ముక్కుపుటమును తర్వాత కుడిముక్కుపుటమును తాకవలెను.

16. ఓం మహః }
17. ఓం జనః } - అని అంగుష్ఠ - అనామికలతో ఎడమకన్ను తర్వాత కుడి కన్ను స్పృశింపవలెను.

18. ఓం తపః }
19. ఓ(గ్)ం సత్యమ్ } - అని అంగుష్ఠ-అనామికలతో ఎడమచెవిని, తర్వాత కుడిచెవిని తాకవలెను.

20. ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యమ్ - అని అంగుష్ఠ-కనిష్ఠలతో నాభిని తాకవలెను.

21. ఓం భర్గో దేవస్య ధీమహి - అని కుడిచేతితో హృదయమును తాకవలెను.

22. ఓం ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ - అని కుడిచేతివ్రేళ్ళతో శిరమును స్పృశింపవలెను.

23. ఓ మాపో జ్యోతీ రసో మృతమ్ - అని ముకుళిత హస్తముతో కుడి భుజమును తాకవలెను.

24. ఓం బ్రహ్మ భూర్భువ స్సువరోమ్ - అని ఎడమ భుజమును తాకవలెను.

❖ సంధ్యావందనములో గాయత్రీమంత్రజపము చేయుటకు ముందు, చేసిన తర్వాత ఈ ఆచమనమును చేయవలయును.

ఆ. ఆరణ్యక శ్రుత్యుక్తమగు శ్రౌతాచమనము

లక్షణం: -

త్రిరాచామేత్, ద్విః పరిమృజ్య, సకృదుపస్పృశ్య, యత్సవ్యం పాణిం ।
పాదౌ ప్రోక్షతి, శిరశ్చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రే హృదయమాలభ్య ॥
(తై.ఆ.2-11)

త్రి రాచామేత్ - అని మూడు మార్లు మినుపగింజ మునుగునంత నీరును బ్రహ్మతీర్థముతో[1] ఆచమింపవలెను.

ద్విః పరిమృజ్య, సకృదుపస్పృశ్య - బొటనవేలును నీటిలో అద్ది, రెండు పెదవులను వేర్వేరుగ తుడిచి తర్వాత రెండుపెదవులను కలిపి ఒకమారు తుడువవలెను.

యత్సవ్యం పాణిం పాదౌ ప్రోక్షతి - అని కుడిచేతితో జలమును ఎడమ అరచేతిమీదను, రెండుపాదములపైనను చల్లుకొనవలెను.

శిరశ్చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రే హృదయ మాలభ్య- (తై.ఆ.2-11)

1. బ్రహ్మతీర్థమును గూర్చిన వివరణ పుట సంఖ్య 135లో చూడుము.

శిరస్సుపై జలమును ప్రోక్షించుకొని, అంగుష్ఠ-అనామికలతో కండ్లను, అంగుష్ఠ-తర్జనులతో ముక్కుపుటములను, అంగుష్ఠ-అనామికలతో చెవులను, అరచేతితో హృదయమును స్పృశింపవలయును.

❖ బ్రహ్మయజ్ఞమునకు ముందుగా శ్రౌతాచమనము అను ఈ విధానముతో ఆచమనము చేయవలయును.

౨. స్మృత్యాచమనము (స్మార్తాచమనము)

లక్షణం: -

త్రిరాచామేత్ హృదయంగ మాభిరద్భిః, త్రిరోష్ఠౌ పరిమృజేత్ (ద్విరిత్యేకే), సకృదుపస్పృశేత్ (ద్విరిత్యేకే), దక్షిణేవ పాణినా సవ్యం ప్రోక్ష్య, పాదౌ శిరశ్చేంద్రియాణ్యుపస్పృశేత్, చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రే చ, అథాప ఉపస్పృశేత్॥

1. త్రిరాచామేత్ హృదయఙ్గ మాభిరద్భిః ॥

జలమును తీసికొని స్వాహా, స్వాహా, స్వాహా అని మూడు మార్లు ఆచమింపవలెను. జలము గొంతులోనికి దిగి హృదయస్థానము చేరినట్లు తోచిన తర్వాతనే మరల ఆచమింపవలెను. ఇట్లు ముమ్మారు ఆచమింపవలెను.

2. త్రిరోష్ఠౌ పరిమృజేత్ ॥ (ద్విరిత్యేకే)

పిదప (అంగుష్ఠమూలమున కుడి బొటనవ్రేలి క్రింది భాగముతో) పెదవులు మూడు సార్లు తుడుచుకొనవలెను. (రెండు సార్లు అని కొందరి అభిప్రాయము.)

3. సకృదుపస్పృశేత్ ॥ (ద్విరిత్యేకే)

మధ్యమ-అనామికలతో పెదవులు ఒకసారి తుడుచుకొనవలెను. (రెండుసార్లు అని కొందరి మతము.)

4. దక్షిణేన పాణినా సవ్యం ప్రోక్ష్య, పాదౌ, శిరశ్చ ॥

కుడిచేతితో ఎడమ అరచేతిపై, రెండు పాదముల మీద, శిరముపై నీళ్ళు చల్లుకొనవలెను.

5. ఇంద్రియాణ్యుపస్పృశేత్, చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రే చ ॥

(అంగుష్ఠ-అనామికలతో) నేత్రములను, (అంగుష్ఠ-తర్జనులతో) ముక్కు రంధ్రములను, (అంగుష్ఠ-కనిష్ఠికలతో) చెవులను స్పృశింపవలెను.

6. అథాప ఉపస్పృశేత్ ॥

పిదప అరచేతులను ముందు వెనుక భాగములను తుడువవలెను.

❖ సంధ్యావందనము ప్రారంభించుటకు ముందు, పురాణాచమనము చేసిన తర్వాత ఈ ఆచమనమును చేయవలెను. మరియు సంధ్యోపాసనలో మధ్య, మధ్యన ఈ ఆచమనమునే చేయవలసియుండును.

ఈ. పురాణాచమనము

శ్లో ॥ కేశవాద్యైస్త్రిభిః పీత్వా ద్వాభ్యాం ప్రక్షాళయేత్ కరౌ ।
ద్వాభ్యామోష్ఠౌ చ సమ్మృజ్య ద్వాభ్యామున్మార్జనం తథా ॥

శ్లో ॥ ఏకేన హస్తం ప్రక్షాళ్య పాదావపి తథైకతః ।
ఏకేనాపి చ మూర్ధానం తతస్సంకర్షణాదిభిః ॥

శ్లో ॥ సర్వాసామంగులీనాం వై మూలేన చుబుకం స్పృశేత్ ।
తర్జన్యంగుష్ఠయోగేన నాసికే ద్వే ఉపస్పృశేత్ ॥
అంగుష్ఠానామికాభ్యాం తు చక్షుశ్శ్రోత్రే ఉపస్పృశేత్ ।

శ్లో ॥ కనిష్ఠాంగుష్ఠయో ర్యోగాత్ నాభిదేశముపస్పృశేత్ ।
కరమధ్యం హృదిస్థాప్య కరాగ్రం శిరసి న్యసేత్ ॥

శ్లో ॥ ముకుళేన చ హస్తేన బాహుమూల ముపస్పృశేత్ ।
ఏవమాచమనం కృత్వా సాక్షాన్నారాయణో భవేత్ ॥

పురాణాచమన విధాన వివరణము : -

1. ఓం కేశవాయ స్వాహా
2. ఓం నారాయణాయ స్వాహా
3. ఓం మాధవాయ స్వాహా

} - అని మూడుమార్లు నీటిని పుచ్చుకొనవలెను.

4. ఓం గోవిందాయ నమః
5. ఓం విష్ణవే నమః
} - అని అరచేతులు కడుగుకొనవలెను.

6. ఓం మధుసూదనాయ నమః
7. ఓం త్రివిక్రమాయ నమః
} - అని బొటనవ్రేలితో పైపెదవిని, తర్వాత క్రింది పెదవిని తుడుచుకొనవలెను.

8. ఓం వామనాయ నమః
9. ఓం శ్రీధరాయ నమః
} - అని తలపై రెండు మార్లు నీళ్ళు చల్లుకొనవలెను.

10. ఓం హృషీకేశాయ నమః - అని ఎడమచేతిపై నీరు చల్లుకొనవలెను.

11. ఓం పద్మనాభాయ నమః - అని పాదముల మీద నీరు చల్లుకొనవలెను.

12. ఓం దామోదరాయ నమః - అని శిరస్సుపై నీళ్ళు చల్లుకొనవలెను.

13. ఓం సంకర్షణాయ నమః - అని చేతివ్రేళ్ళను గిన్నెవలె చేసి (వ్రేళ్ళమూలము లతో) గదువను ముట్టుకొనవలెను.

14. ఓం వాసుదేవాయ నమః
15. ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః
} - అని అంగుష్ఠ-తర్జనులతో ముక్కు రంధ్రములను తాకవలెను.

16. ఓం అనిరుద్ధాయ నమః
17. ఓం పురుషోత్తమాయ నమః
} - అని బొటన - ఉంగరపు వ్రేళ్ళతో నేత్రములను స్పృశింపవలెను.

18. ఓం అధోక్షజాయ నమః
19. ఓం నారసింహాయ నమః
} - అని అంగుష్ఠ-అనామికలతో చెవులను తాకవలెను.

20. ఓం అచ్యుతాయ నమః - అని బొటన -చిటికెన వ్రేళ్ళతో నాభిని ముట్టుకొనవలెను.

21. ఓం జనార్దనాయ నమః - అని అరచేతితో వక్షఃస్థలమును స్పృశింపవలెను.

22. ఓం ఉపేంద్రాయ నమః - అని కరాగ్రముతో శిరమును తాకవలెను.

23. ఓం హరయే నమః
24. ఓం శ్రీకృష్ణాయ నమః
} - అని మొగ్గవలె జోడించిన అరచేతులతో కుడి, ఎడమ భుజములను తాకవలెను. ఈ విధముగా ఆచమనము చేసిన వ్యక్తి శ్రీమన్నారాయణునితో సమానుడగును.

- ఈ పురాణాచమనమును సంధ్యోపాసన ఆది, అంత్యములలో స్మృత్యాచమనమునకు ముందు చేయవలయును.

సంకల్ప ప్రకరణము

దేశ-కాల సంకీర్తన పూర్వకముగ ప్రస్తుతము చేయబడు కర్మాచరణమును జోడించి చెప్పుటను సంకల్పము అందురు. బ్రహ్మాండము మొదలుకొని తాము నివసించెడు గృహము వరకుగల వచనములతో కూడియుండు భాగమును దేశ సంకీర్తనము అందురు. అట్లే సృష్ట్యాది నుండి ఈ క్షణము వరకుగల కాలవివరణమునుగూర్చి తెలుపు మాటలతో కూడియుండు భాగము కాలసంకీర్తనము అనబడును. ఇట్లు దేశమును, కాలమును గూర్చి చెప్పిన మీదట ప్రస్తుతము ఆచరించెడు స్నానము, సంధ్యా, జపము, హోమము, దానము, దేవతార్చనము మొదలగు ఏదేని కర్మను లేక కార్యమును, తదుద్దేశ్యమును ప్రకటించెడు వచనములతో జోడించి సంకల్పము చేయుదురు.

స్థూలముగా ఈ సంకల్పము మూడు(3)విధములుగా ఉండును. అందులో-

1. మహా సంకల్పము
2. సంకల్పము.
3. లఘు సంకల్పము.

1. మహాసంకల్పము: ఇది వివాహమునందు వినియోగింపబడును.

2. సంకల్పము : అన్ని కర్మలను ఆరంభించునపుడు దీనిని వినియోగింతురు. తిరిగి ఇది రెండువిధములు.

1. **నిష్కామ సంకల్పము:** భగవత్ప్రీత్యర్థముగా లేక లోకకళ్యాణార్థముగా చేయబడు కర్మలయందు దీనిని వినియోగింతురు.
2. **సకామ సంకల్పము :** కామ్యకర్మలు అనగా ఏదో ఒక అభీష్ట సిద్ధ్యర్థముగా చేయబడు కర్మలయందు దీనిని వినియోగింతురు.

3. లఘు సంకల్పము : ఏక కర్మాంగములగు అవాంతర కర్మలకు ఆరంభమునందు దీనిని వినియోగింతురు. (అనగా-ఒక పెద్ద కార్యక్రమము ప్రారంభింపబడిన పిదప దాని అంతర్గతంగా వచ్చెడు వేరు-వేరు కర్మలను ఆరంభించుటకు ముందు లఘుసంకల్పమును చెప్పుదురు.)

సంకల్పము

స్నానము, సంధ్యా, దానము, దేవతార్చనము మరియు ఇతర సత్కర్మలన్నియును ప్రారంభించుటకు ముందు సంకల్పమును చెప్పుట అత్యంతావశ్యకము. అన్యథా కర్మలన్నియును విఫలములగును.[1] ఆచమన, ప్రాణాయామములద్వారా శుద్ధియైన పిమ్మట కుడిచేతిలో పుష్ప, అక్షతలను తీసికొని దిగువ సంకల్పమును చెప్పి ఉదకముతో పళ్ళెమునందు విడువవలయును-

గోవింద, గోవింద, గోవింద ॥ (విష్ణు ర్విష్ణు ర్విష్ణుః ॥) పంచాశత్కోటి యోజన విస్తీర్ణ మహీమండలే, లక్షయోజన విస్తీర్ణ జంబూద్వీపే, (అత్రపృథివ్యాం జంబూద్వీపే) భ(భా)రతవర్షే, భరతఖండే, మేరోః దక్షిణ దిగ్భాగే, శ్రీశైలస్య వాయవ్యప్రదేశే (ఆగ్నేయ ప్రదేశే), శ్రీకృష్ణా గోదావర్యోర్మధ్యదేశే (శ్రీకృష్ణాకావేర్యోర్మధ్యదేశే)[2]

శ్రీ మహాలక్ష్మీనివాస(స్వ) గృహే (విప్రగృహే/బంధుగృహే) ..... అముక క్షేత్రే / ఆలయే/మంటపే, సమస్త దేవతా బ్రాహ్మణ హరిహర (గురుచరణ) సన్నిధౌ ॥

శ్రీమహావిష్ణోరాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్య అద్య బ్రహ్మణః ద్వితీయ పరార్థే శ్రీశ్వేతవరాహకల్పే, వైవస్వత మన్వంతరే, అష్టావింశమ్మహాయుగే, కలియుగే (కలి) ప్రథమపాదే, అస్మిన్ వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన ప్రభవాది షష్టి సంవత్సరాణాం మధ్యే .... నామ సంవత్సరే .... అయనే ..... ఋతౌ ... మాసే ..... పక్షే ..... తిథౌ ..... వాసరే, శుభవాసరే, ... శుభనక్షత్రే ..... శుభయోగే ..... శుభకరణే[3] । ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ ॥

శ్రీమదఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకస్య । దేవదేవాత్మకస్య ।

---

1. పంకల్ప్య చ తథా కుర్యాత్ స్నానదాన వ్రతాదికమ్ ।
అన్యథా పుణ్యకర్మాణి నిష్ఫలాని భవంతి హి ॥

(ఆచారేందు, మార్కండేయ పురాణం)

2. తాము ఉన్నచోటు ఏ దిక్కున ఉన్నదో, ఏయే నదుల మధ్యన ఉన్నదో ఆ ప్రకారము చేర్చుకొనవలయును.

3. ఆనాటి నక్షత్ర, యోగ, కరణముల పేర్లను కూడా (పంచాంగమునందు చూసి) చేర్చి చెప్పుకొనవచ్చును. 123-128వ పుటను చూడుము.

జగత్కుటుంబినః । జగద్రక్షణార్థం అవతీర్ణస్య । ..... అముక దేవతా (దేవతానాం) .... శుభకర్మణి ॥

నిష్కామ సంకల్పము

శ్రీమాన్ ...... సగోత్రః .... నామధేయోఽహం, ధర్మపత్నీ సమేతోఽహం । శ్రీమతః .... సగోత్రస్య .... నామధేయస్య, ధర్మపత్నీ సమేతస్య । మమ ఉపాత్త దురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । .... అముక కర్మ (అముక పూజాం) కరిష్యే ॥

సకామ సంకల్పము

శ్రీమాన్............. సగోత్రః .... నామధేయోఽహం । ధర్మపత్నీ సమేతోఽహం ॥ (శ్రీమతః .... సగోత్రస్య .... నామధేయస్య । ధర్మపత్నీ సమేతస్య ॥)

మమ సకుటుంబస్య క్షేమ స్థైర్య ధైర్య విజయ అభయ ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాభివృద్ధ్యర్థం । ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక, ఆధ్యాత్మిక త్రివిధ తాప శమనార్థం । ధర్మార్థ కామ మోక్ష చతుర్విధ ఫల పురుషార్థ సిద్ధ్యర్థం । పుత్రపౌత్రాది సత్సంతానాద్యభి వృద్ధ్యర్థం । శ్రుతి స్మృతి పురాణోక్త ఫలప్రాప్త్యర్థం । .... (అముక) దేవతా సంపూర్ణ అనుగ్రహ ప్రాప్త్యర్థం ।

మమ సకుటుంబస్య జన్మలగ్న వశాత్ । సకల జాతక అనుసారేణ ఆదిత్యాది నవానాం గ్రహాణాం మధ్యే యేయే గ్రహాః అరిష్టస్థానేషు స్థితాః । తైస్తైః సంసూచిత, సంసూచ్యమాన, సంసూచిష్యమాణ సర్వారిష్ట పరిహారద్వారా తేషాం గ్రహాణాం శుభ ఏకాదశస్థాన ఫలావాప్త్యర్థం । యే యే గ్రహాః శుభస్థానేషుస్థితాః తేషాం గ్రహాణాం అత్యంత ఆనుకూల్య సిద్ధ్యర్థం । నిత్యకల్యాణలాభాయ .... అముక కర్మ (అముక దేవస్య పూజనం) కరిష్యే ॥

లఘు సంకల్పము

పూర్వోక్త ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ ॥ మమ ఉపాత్త దురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ..... అముక కర్మ (అముక పూజాం) కరిష్యే ॥

సంవత్సర మాసాది వివరణము

సంకల్పము- దేశ, కాల సంకీర్తన పూర్వకముగ చేయుబడును. సంకల్పవిధానము ఆ యా కర్మలయందు వివరముగా పేర్కొనబడినది. కాని కాలమును గురించి చెప్పునప్పుడు సంవత్సర, అయన, ఋతు, మాస తిథ్యాదులను గూర్చి ఇచట విపులముగా వివరింపబడుచున్నది. సంవత్సర మాసాది నామములను సప్తమీ విభక్తితో పలుకవలెను. ఒక్కొక్క దినమునందు రెండేసి తిథులు ఉండవచ్చును. కాని నిత్యకర్మలు చేయునప్పుడు సూర్యోదయాది-ప్రాతఃకాలమునందు గల తిథ్యాదులనే గ్రహించి సంకల్పము నందు చెప్పవలెను.

క. అరువది (60) సంవత్సర నామములు

1. ప్రభవ 2. విభవ 3. శుక్ల 4. ప్రమోదూత (ప్రమోద) 5. ప్రజోత్పత్తి (ప్రజాపతి) 6. అంగిరస (అంగిర) 7. శ్రీముఖ 8. భావ (భవ) 9. యువ 10. ధాత 11. ఈశ్వర 12. బహుధాన్య 13. ప్రమాథి 14. విక్రమ 15. వృష 16. చిత్రభాను 17. సుభాను (స్వభాను) 18. తారణ 19. పార్థివ 20. వ్యయ 21. సర్వజిత్ 22. సర్వధారి 23. విరోధి 24. వికృతి 25. ఖర 26. నందన 27. విజయ 28. జయ 29. మన్మథ 30. దుర్ముఖి 31. హేవళంబి (హేమలంబ) 32. విలంబి 33. వికారి 34. శార్వరి 35. ప్లవ 36. శుభకృత్ 37. శోభకృత్ (శోభనః) 38. క్రోధి 39. విశ్వావసు 40. పరాభవ 41. ప్లవంగ 42. కీలక 43. సౌమ్య 44. సాధారణ 45. విరోధికృత్ 46. పరీధావి 47. ప్రమాదీ(చ) 48. ఆనంద 49. రాక్షస 50. నల 51. పింగళ 52. కాళయుక్తి 53. సిద్ధార్థి 54. రౌద్రి 55. దుర్మతి 56. దుందుభి 57. రుధిరోద్గారి 58. రక్తాక్ష (క్షి) 59. క్రోధన 60. (అ)క్షయ

❖ సంవత్సర నామమునకు సప్తమీవిభక్తి చేర్చి చెప్పుట వాడుకలో లేదు. ప్రభవే సంవత్సరే అనకుండా ప్రభవనామ సంవత్సరే అని సంకల్పము నందు చెప్పుటను గమనించాలి. కావున వర్తమాన సంవత్సరము పేరు చెప్పి ....నామ సంవత్సరే అని చెప్పవలెను. ఉదా : విజయనామ సంవత్సరే

గ. అయనములు

సంవత్సరమునకు (2) రెండు అయనములు.

1. ఉత్తరాయణమ్ - ఉత్తరాయణే (అని సంకల్పంలో చెప్పాలి)
2. దక్షిణాయనమ్ - దక్షిణాయనే (అని సంకల్పంలో చెప్పాలి)

చ. ఋతువులు

సంవత్సరమునకు ఆరు (6) ఋతువులు. ఇవి రెండు మాసములకు ఒకటి చొప్పున వచ్చును.

క్రసం.	ఋతువు పేరు	సంకల్పమునందు చెప్ప వలసిన సప్తమీ విభక్తి రూపము	ఋతువు ఉండెడి రెండేసి మాసములు
1.	వసంతఋతువు-	వసంతర్తౌ/వసంతఋతౌ-	చైత్ర-వైశాఖములు
2.	గ్రీష్మఋతువు-	గ్రీష్మర్తౌ/గ్రీష్మఋతౌ-	జ్యేష్ఠ-ఆషాఢములు
3.	వర్ష ఋతువు-	వర్షర్తౌ/వర్షఋతౌ-	శ్రావణ-భాద్రపదములు
4.	శరద్ ఋతువు-	శరదృతౌ-	ఆశ్వీజ-కార్తీకములు
5.	హేమంతఋతువు-	హేమన్తర్తౌ/హేమంతఋతౌ-	మార్గశిర-పుష్యములు
6.	శిశిరఋతువు-	శిశిరర్తౌ/శిశిరఋతౌ-	మాఘ-ఫాల్గున(ణ)ములు

❖ సంకల్పమునందు వసంతర్తౌ/లేదా వసంతఋతౌ అని సప్తమీవిభక్తి రూపముతో ఋతువు పేరు చెప్పవలెను.

ఛ. మాసములు

సంవత్సరమునకు పండ్రెండు (12) మాసములు. సంకల్పమునందు మాసము పేరు చెప్పి .... మాసే అని సప్తమీ విభక్తిలో చెప్పాలి. ఇట్లే తక్కిన మాసములకును చెప్పాలి.

ఉదా: చైత్రమాసమును చైత్రమాసే, వైశాఖమాసమును వైశాఖమాసే అని చెప్పాలి.

(1) చైత్రం (2) వైశాఖం (3) జ్యేష్ఠం (4) ఆషాఢం, (5) శ్రావణం (6) భాద్రపదం (7) ఆశ్వయుజం (ఆశ్వినం) (8) కార్తీకం (9) మార్గశీర్షం (10) పౌష్యం (11) మాఘం (12) ఫాల్గునం(ణం)

ట. పక్షములు

మాసమునకు(2) రెండు పక్షములు. పాడ్యమి నుండి పౌర్ణిమ వరకుగల పదునైదు(15) దినములను శుక్లపక్షము (శుద్ధము) అందురు. పాడ్యమినుండి అమావాస్య వరకు వచ్చెడు పదునైదు(15) దినములను కృష్ణపక్షము (బహుళము) అందురు. సంకల్పమునందు శుక్లపక్షే, కృష్ణపక్షే అని సప్తమీ విభక్తిలో చెప్పాలి.

1. శుక్లపక్షము (శుద్ధము) : శుక్లపక్షే - అని చెప్పాలి.
2. కృష్ణపక్షము (బహుళము) : కృష్ణపక్షే - అని చెప్పాలి.

డ. తిథులు

ప్రతి పక్షమునకు పదునైదు (15) తిథులుండును. తిథులను సప్తమీ విభక్తిలో దిగువ విధముగా చెప్పవలెను.

వ.సం.	వ్యవహారనామం	సంస్కృతనామం	సప్తమీవిభక్తిరూపం
1.	పాడ్యమి	ప్రతిపత్	ప్రతిపది-ప్రతిపత్తిథౌ
2.	విదియ	ద్వితీయా	ద్వితీయాయామ్
3.	తదియ	తృతీయ	తృతీయాయామ్
4.	చవితి	చతుర్థీ	చతుర్థ్యామ్
5.	పంచమి	పంచమీ	పంచమ్యామ్
6.	షష్ఠి	షష్ఠీ	షష్ఠ్యామ్
7.	సప్తమి	సప్తమీ	సప్తమ్యామ్
8.	అష్టమి	అష్టమీ	అష్టమ్యామ్
9.	నవమి	నవమీ	నవమ్యామ్
10.	దశమి	దశమీ	దశమ్యామ్

11.	ఏకాదశి	ఏకాదశీ	ఏకాదశ్యామ్
12.	ద్వాదశి	ద్వాదశీ	ద్వాదశ్యామ్
13.	త్రయోదశి	త్రయోదశీ	త్రయోదశ్యామ్
14.	చతుర్దశి	చతుర్దశీ	చతుర్దశ్యామ్
15.	పూర్ణిమ	పూర్ణిమా	పూర్ణిమాయామ్
	(పున్నమి)	పౌర్ణిమ	పౌర్ణి(ర్ణ)మాస్యామ్
16.	అమావాస్య	అమా	అమాయామ్
		అమావసీ	అమావాస్యామ్

(అమావాసీ - అమావాస్యామ్, అమావస్యా - అమావస్యాయామ్, అమావాస్యా - అమావాస్యాయామ్ - ఇవన్నీ అమావాస్యయొక్క విభిన్న నామములు, వాటి సప్తమీ విభక్తి రూపములు అని గమనింపగలరు.)

త. వారములు

వారమునకు ఏడు (7) దినములు:

వ.సం.	తెలుగు పేరు	సంస్కృత నామము	సప్తమీ విభక్తిరూపము
1.	ఆది (త్య)వారము	రవివాసరః భానువాసరః	రవివాసరే భానువాసరే
2.	సోమవారము	ఇందువాసరః	ఇందువాసరే
3.	మంగళవారము	భౌమవాసరః కుజవాసరః	భౌమవాసరే కుజవాసరే
4.	బుధవారము	సౌమ్యవాసరః	సౌమ్యవాసరే
5.	గురువారము	గురువాసరః	గురువాసరే
6.	శుక్రవారము	భృగువాసరః	భృగువాసరే
7.	శనివారము	స్థిరవాసరః మందవాసరః	స్థిరవాసరే మందవాసరే

ద. నక్షత్రములు

మొత్తము నక్షత్రములు ఇరువది ఏడు (27)

వ. సం.	వ్యవహార నామం	సంస్కృత నామం	వ. సం.	వ్యవహార నామం	సంస్కృత నామం
1.	అశ్విని	అశ్వినీ	15.	స్వాతి	స్వాతిః
2.	భరణి	భరణీ	16.	విశాఖ	విశాఖా
3.	కృత్తిక	కృత్తికా	17.	అనురాధ	అనూరాధా
4.	రోహిణి	రోహిణీ			అనురాధికా
5.	మృగశిర	మృగశిర్షా			అనురాధా
		(మృగశిరాః	18.	జ్యేష్ఠ	జ్యేష్ఠా
		మృగశిరః)	19.	మూల	మూలం(మూలః)
6.	ఆర్ద్ర	ఆర్ద్రా	20.	పూర్వాషాఢ	పూర్వాషాఢా
7.	పునర్వసు	పునర్వసుః	21.	ఉత్తరాషాఢ	ఉత్తరాషాఢా
8.	పుష్యమి	పుష్యః	22.	శ్రవణం	శ్రవణః
9.	ఆశ్రేష	ఆశ్లేషా			శ్రవణం
	(ఆశ్లేష)		23.	ధనిష్ఠ	ధనిష్ఠాః
10.	మఖ	మఘా	24.	శతభిషం	శతభిషక్
11.	పుబ్బ	పూర్వఫల్గునీ			శతభిషా
12.	ఉత్తర	ఉత్తర ఫల్గునీ	25.	పూర్వాభాద్ర	పూర్వాభాద్రా
13.	హస్త	హస్తః(హస్తా)	26.	ఉత్తరాభాద్ర	ఉత్తరాభాద్రా
14.	చిత్త	చిత్రా	27.	రేవతి	రేవతీ

న. యోగములు

యోగములు మొత్తము ఇరువది ఏడు (27)

వ. సం.	వ్యవహార నామం	సంస్కృత నామం	వ. సం.	వ్యవహార నామం	సంస్కృత నామం
1.	విష్కంభం	విష్కమ్భః	15.	వజ్ర	వజ్రః
2.	ప్రీతి	ప్రీతిః	16.	సిద్ధి	సిద్ధిః
3.	ఆయుష్మాన్	ఆయుష్మాన్	17.	వ్యతీపాతం	వ్యతీపాతః
4.	సౌభాగ్యం	సౌభాగ్యః	18.	వరీయ	వరీయన్
5.	శోభనం	శోభనః	19.	పరిఘ	పరిఘః
6.	అతిగండం	అతిగణ్డః	20.	శివ	శివః
7.	సుకర్మ	సుకర్మా	21.	సిద్ధ	సిద్ధః
8.	ధృతి	ధృతిః	22.	సాధ్య	సాధ్యః
9.	శూల	శూలః	23.	శుభ	శుభః
10.	గండ	గణ్డః	24.	శుక్ల	శుక్లః
11.	వృద్ధి	వృద్ధిః	25.	బ్రహ్మ	బ్రహ్మ
12.	ధృవ	ధృవః	26.	ఐంద్ర	ఐన్ద్రః
13.	వ్యాఘాతం	వ్యాఘాతః	27.	వైధృతి	వైధృతిః
14.	హర్షణ	హర్షణః			

ప. కరణములు

కరణములు మొత్తము పదునొకండు (11) గలవు. ఇవి రెండు విధములు.

1. చరకరణములు-ఏడు(7), 2. స్థిరకరణములు-నాలుగు(4).

వ. సం.	వ్యవహార నామం	సంస్కృత నామం	వ. సం.	వ్యవహార నామం	సంస్కృత నామం
1.	బవ	బవః	1,	శకుని	శకుని
2.	బాలవ	బాలవః	2.	చతుష్పద	చతుష్పదం
3.	కౌలవ	కౌలవః	3.	నాగం	నాగం
4.	తైతుల	తైతులః/తైతిలః	4.	కింస్తుఘ్నం	కింస్తుఘ్నం
5.	గర	గరః			
6.	వణిజ	వణిజః			
7.	విష్టి	విష్టిః			

యజ్ఞోపవీత ధారణ విధి

ఉపనయన సంస్కార సమయంలో తండ్రి మరియు ఆచార్యుని ద్వారా వటువునకు యజ్ఞోపవీతము ధరింపచేయబడును. నాటినుండి బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము- అను త్రివిధ ఆశ్రమములలో ఎల్లప్పుడు తప్పనిసరిగా యజ్ఞోపవీతమును ధరించియుండవలయునని శాస్త్రములు నిర్దేశించుచున్నవి. అయితే ధరించిన యజ్ఞోపవీతమును కొన్ని ప్రత్యేక పరిస్థితులలో మార్చుకొని (ప్రాచీన యజ్ఞోపవీతమును విసర్జించి) నూతన యజ్ఞోపవీతమును ధరింపవలసి ఉంటుంది.

యజ్ఞోపవీతమును ఎప్పుడెప్పుడు మార్చుకొనవలయును?

అనగా - ఎడమ భుజముపై నుండి జారి క్రిందపడిపోయినప్పుడు,[1] ఏదేని దారము తెగిపోయినప్పుడు, జీర్ణమైనప్పుడు,[2] నూతన యజ్ఞోపవీతమును ధరింపవలయును. ప్రతి నాలుగు మాసములకు ఒక పర్యాయము ప్రాచీనమును తీసివేసి నూతన యజ్ఞోపవీతమును ధరింపవలయును.[3] శ్రావణి - ఉపాకర్మ సమయంలో, జనన, మృతాశౌచముల నివృత్తియందు, శ్రాద్ధకర్మల యందు, యజ్ఞాదుల యందు, సూర్యచంద్ర గ్రహణ నివృత్తి అనంతరము నూతన యజ్ఞోపవీతమును ధరింపవలయును.[4] అస్పృశ్య స్పర్శవలన - చితికాష్ఠమును,

---

1) వామహస్తే వ్యతీతే తు తత్ త్యక్త్వా ధారయేత్ నవమ్ ।

2) పతితం త్రుటితం వాపి బ్రహ్మసూత్రం యదా భవేత్ ।
నూతనం ధారయేత్విప్రః స్నాత్వా సంకల్పపూర్వకమ్ ॥
(ఆచారేందు)

3) ధారణాద్బ్రహ్మసూత్రస్య గతే మాసచతుష్టయే ।
త్యక్త్వా తాన్యపి జీర్ణాని నవాన్యన్యాని ధారయేత్ ॥
(గోభిల ఆచారభూషణమ్)

4) ఉపాకర్మాణి చోత్సర్గే సూతకద్వితయే తథా ।
శ్రాద్ధకర్మాణి యజ్ఞాదౌ శశిసూర్యగ్రహేఽపి చ ।
నవయజ్ఞోపవీతాని ధృత్వా జీర్ణాని చ త్యజేత్ ॥
(జ్యోతిషార్ణవమ్)

చితిధూమమును, చండాలుని, రజస్వలాస్త్రీని, శవమును, బాలింతరాలును స్పృశించినచో, సచేల స్నానము ఆచరించి అనంతరము యజ్ఞోపవీతమును మార్చుకొనవలయును.[1]

అథ యజ్ఞోపవీతధారణ విధిః

[సిద్ధ పరచబడిన యజ్ఞోపవీతమును తీసికొనవలెను. ఒక పాత్రలో నీరు, ఉద్ధరిణి, పళ్ళెము మరియు కుంకుమ, అక్షతలు, గంధము, పూలు, నివేదనకు చక్కెర తీసికొనవలెను. ఆసనముపై తూర్పు లేక ఉత్తర దిశగా ముఖము చేసి కూర్చుండ వలెను.]

హరిః ఓమ్ ॥ శ్రీ గణేశాయ నమః । శ్రీ గురుభ్యో నమః ॥

ఆచమ్య ॥ ఓం కేశవాయ స్వాహా .... ఓం శ్రీకృష్ణాయనమః ॥

పృథివ్యాః .... అనంతాసనాయ నమః ॥ ఓం భూః .... భూర్భు వస్సువరోమ్ । శుభాభ్యుదయార్థం చ .... శుభతిథౌ ॥ మమ శ్రౌత స్మార్త నిత్య నైమిత్తిక కామ్య కర్మఅనుష్ఠాన యోగ్యతా సిద్ధ్యర్థం, బ్రహ్మతేజోభివృద్ధ్యర్థ్యం చ (నూతన) యజ్ఞోపవీత ధారణం కరిష్యే ॥

(అని అక్షతలు కుడి చేతిలో తీసికొని ఎడమ చేత ఉద్ధరిణితో నీరు తీసికొని (కుడిచేతి అక్షతలతోపాటు) నీటిని పళ్లెములో విడువ వలెను.తర్వాత క్రింది మంత్రమును పఠించుచు జలముతో యజ్ఞోపవీతమును అభిమంత్రించవలయును.)

[ఆపోహిష్ఠేతి తృచ స్యాంబరీష స్సింధు ద్వీప ఆపో గాయత్రీ]

యజ్ఞోపవీతాభిమంత్రణే వినియోగః ॥

ఓం ఆపో హి ష్ఠా మయో భువః । తా న ఊ ర్జే దధాతన । మహే

రణాయ చక్షసే । యో వ శ్శివతమో రసః । తస్య భాజయతే హ నః ।

---

1. చితాకాష్ఠం చితేర్ధూమం చండాలం చ రజస్వలామ్ ।
శవం చ సూతికాం స్పృష్ట్వా సచేలో జలమావిశేత్ ।
త్యజేత్ వస్త్రం చ సూత్రం చ ----- ॥ *(ఆచరేందు-ఆశ్వలాయనుడు)*

ఉశతీరివ మాతరః । తస్మా అరం గమామ వః । యస్య క్షయాయ జిన్వథ । ఆపో జనయథా చ నః ॥ (హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః, అను మంత్రముతో మరియు పవమానస్సువర్జనః - అను పవమాన సూక్తముతో మార్జనము చేయుట ఉత్తమపద్ధతి.)

(అనంతరము దిగువ మంత్రములను ఒక్కొక్క దానిని పఠించుచు, ఆ యా దేవతలను యజ్ఞోపవీతము పై ఆవాహనము చేయవలయును.)

1. ఓం అగ్నిమీళేతి - ఓంకారం ప్రథమతంతౌ న్యసామి[1] 2. ఓం అగ్నిందూతమితి - అగ్నిం ద్వితీయతంతౌ న్యసామి. 3. ఓం నమో అస్తు సర్వేభ్యో ఇతి - సర్పం (నాగం) తృతీయతంతౌ న్యసామి. 4. ఓం సోమోధేను(గ్)మితి - సోమం చతుర్థతంతౌ న్యసామి. 5. ఓం ఇదంపితృభ్యః ఇతి - పితౄన్ పంచమతంతౌ న్యసామి. 6. ఓం ప్రజాపతేనత్వదితి - ప్రజాపతిం షష్ఠతంతౌ న్యసామి. 7. ఓం తవవాయవృథ ఇతి - వాయుం సప్తమతంతౌ న్యసామి. 8. ఓం చిత్రందేవానామితి - సూర్యం అష్టమతంతౌ న్యసామి. 9. ఓం విశ్వేదేవాస ఇతి - విశ్వేదేవాన్ నవమతంతౌ న్యసామి ॥

1. ఓం అగ్నిమీళే పురోహితం ఇతి - బ్రహ్మాదైవత్యం ఋగ్వేదం ప్రథమ దోరకే న్యసామి 2. ఓం ఇషేత్వోర్జేత్వా ఇతి - విష్ణుదైవత్యం యజుర్వేదం ద్వితీయ దోరకే న్యసామి 3. ఓం అగ్నఆయాహి ఇతి - రుద్ర దైవత్యం సామవేదం తృతీయదోరకే న్యసామి. 4. ఓం యే త్రిషప్తాః ఇతి- సర్వదైవత్యం అథర్వవేదం గ్రంథౌ న్యసామి ॥

1. ప్రథమగ్రంథౌ - ఓం బ్రహ్మదేవానామితి బ్రహ్మణే నమః - బ్రహ్మాణ మావాహయామి ॥ 2. ద్వితీయగ్రంథౌ - ఓం ఇదం విష్ణురితి విష్ణవేనమః - విష్ణు మావాహయామి ॥ 3. తృతీయగ్రంథౌ - ఓం కద్రుద్రాయమితి రుద్రాయనమః - రుద్రమావాహయామి ॥

1. ప్రథమ తంతౌ ఓం అగ్నిమీళేతి ఓంకారమావాహయామి - అని పాఠాంతరము.

(అని ఇట్లు ఆవాహనము చేసిన పిమ్మట శ్లో॥ ముక్తావిద్రుమ హేమ.......అని ధ్యానించి అనంతరము యజ్ఞోపవీత గ్రంథులను 'ప్రణవాద్యావాహిత దేవతాభ్యో నమః' - అను మంత్రముతో స్నానం సమర్పయామి। గంధం సమర్పయామి॥ అని చందన కుంకుమాక్షతాదులతో షోడశోపచారముగా లేదా పంచోపచారముగా పూజించవలెను. తర్వాత- ప్రతి యజ్ఞోపవీతం దశ గాయత్రీమంత్రం జప్త్వా - అని సంకల్పించి ఒక్కొక్క యజ్ఞోపవీతమునకు పదేసి మార్లు గాయత్రీ మంత్రమును జపించవలయును. పిమ్మట)

ఉద్యన్నద్యమిత్రమహ ఇతి - అథవా ఉదుత్యంజాతవేదసం ఇతి - అథవా ఉద్వయం తమసస్పరి ఇతి - యజ్ఞోపవీతం సూర్యాయ దర్శయిత్వా ॥ (అని ఈ మూడింటిలో ఏదేని ఒక మంత్రమును పఠింపుచు యజ్ఞోపవీతమును శ్రీ సూర్యభగవానునకు చూపింపవలెను.)

ఉద్య న్నద్య మిత్రమహః ఆరోహ న్నుత్తరాం దివం। హృద్రోగం మమ

సూర్య హరి మాణం చ నాశయ। శుకేషు మే హరిమాణం రోపణాకా

సు దధ్మసి। అథో హారిద్ర వేషుమే హరిమాణం నిదధ్మసి। ఉదగా

దయమాదిత్యో విశ్వేన సహసా సహ। ద్విషంతం మహ్యం రంధయన్

మో అహం ద్విషతే రథమ్ ॥

(ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవం వహన్తి కేతవః। దృశే విశ్వాయ సూర్యమ్ ।)

యజ్ఞోపవీత ధారణమ్

తిరిగి నూతన యజ్ఞోపవీత ధారణము గురించి సంకల్పించి, దిగువ ధారణ మంత్రమును పఠించుచు యజ్ఞోపవీతమునందు ముందుగా కుడి చేతిని జొప్పించి, శిరమును వంచి ధరించవలెను. తిరిగి మరల ఆచమనము చేసి రెండవ యజ్ఞోపవీతమును ధరించవలెను. ఇటులే ఒక్కొక్క యజ్ఞోపవీతమును వేరు,

వేరుగా ఆచమనము చేసి ఒక్కొక్కటిగా ధరించవలెను. (బ్రహ్మచారులు ఒకటి, గృహస్థులు, వానప్రస్థులు 2 + 1 = 3 మూడు యజ్ఞోపవీతములు ధరించవలెను.)

ఆచమ్య॥ పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభ తిథౌ ॥

మమ శ్రౌత స్మార్త నిత్య నైమిత్తిక కర్మానుష్ఠాన సిద్ధ్యర్థం నూతన యజ్ఞోపవీతధారణం కరిష్యే ॥

(యజ్ఞోపవీతమితి మంత్రస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః । పరబ్రహ్మ పరమాత్మ దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । యజ్ఞోపవీతధారణే వినియోగః ॥)

ఓం యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్య త్సహజం పురస్తాత్ ।
ఆయుష్య మగ్ర్యం ప్రతి ముంచ శుభ్రం యజ్ఞోపవీతం బలమస్తుతేజః ॥

ఇత్యేకం ధృత్వా॥ పునః ఆచమ్య॥

ద్వితీయ యజ్ఞోపవీత ధారణమ్ - మమ ఉద్వాహానంతర (గార్హస్థ్య) **కర్మానుష్ఠాన (యోగ్యతా) సిద్ధ్యర్థం ద్వితీయ యజ్ఞోపవీత ధారణం కరిష్యే॥** (అని సంకల్పించి క్రింది ధారణ మంత్రముతో రెండవ యజ్ఞోపవీతమును ధరించవలెను.)

ఓం యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్య త్సహజం పురస్తాత్ ।
ఆయుష్య మగ్ర్యం ప్రతి ముంచ శుభ్రం యజ్ఞోపవీతం బలమస్తుతేజః ॥

పునరాచమ్య॥ తృతీయ యజ్ఞోపవీత ధారణమ్ - ఉత్తరీయార్థం తృతీయ యజ్ఞోపవీత ధారణం కరిష్యే॥ (అని సంకల్పించి, క్రింది ధారణ మంత్రముతో మూడవ యజ్ఞోపవీతమును ధరించవలెను.)

ఓం యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్య త్సహజం పురస్తాత్ ।
ఆయుష్య మగ్ర్యం ప్రతి ముంచ శుభ్రం యజ్ఞోపవీతం బలమస్తుతేజః ॥

పునరాచమ్య॥ (ఆచమనము చేసిన పిమ్మట నూతన, ప్రాచీన యజ్ఞోపవీతములను కలిపి దశగాయత్రీమంత్రమును జపించవలయును. అటుపిమ్మట ప్రాచీన యజ్ఞోపవీతమును దిగువ పేర్కొనిన విధముగా తీసివేయవలయును.)

జీర్ణయజ్ఞోపవీత విసర్జనమ్

దిగువ మంత్రమును పఠించుచు ప్రాచీన యజ్ఞోపవీతమును కంఠమాలవలె చేసి శిరస్సుపైనుండి వెనుకకు-వీపువైపునకు తీసివేయుట ఒకపద్ధతి. యజ్ఞోపవీతమును ఎడమభుజముపైనుండి క్రిందికి తీసి అటులే క్రిందుగా కాళ్ల క్రిందినుండి తీసివేయుట వేరొక పద్ధతి. ఈ రెండింటిలో తమ సంప్రదాయపద్ధతిని అనుసరించి జీర్ణయజ్ఞోపవీతమును తీసివేయవలయును. తీసివేసిన యజ్ఞోపవీతమును జలప్రవాహమునందుగాని, జలాశయమునందుగాని, ఇంటిపైకప్పుమీదగాని పడవేయదగును.

సముద్రం గచ్ఛస్వాహాఽన్తరిక్షం గచ్ఛస్వాహా[1] ఇతి మంత్రేణ (అథవా)

శ్లో॥ ఉపవీతం ఛిన్నతంతుం జీర్ణం కశ్మలదూషితమ్ ।
విసృజామి యశో బ్రహ్మవర్చో దీర్ఘాయురస్తు మే ॥

శ్లో॥ ఏతావద్దిన పర్యంతం బ్రహ్మత్వం ధారితం మయా ।
జీర్ణత్వాత్ త్వత్పరిత్యాగో గచ్ఛ సూత్ర యథాసుఖమ్ ॥ (అథవా)

శ్లో॥ యజ్ఞోపవీతం యది జీర్ణవంతం వేదాంత నిత్యం పరబ్రహ్మ సత్యమ్ ।
ఆయుష్యమగ్ర్యం ప్రతిముంచ శుభ్రం యజ్ఞోపవీతం విసృజస్తుతేజ ॥
ఇతి జీర్ణ యజ్ఞోపవీతం విసృజేత్ ॥

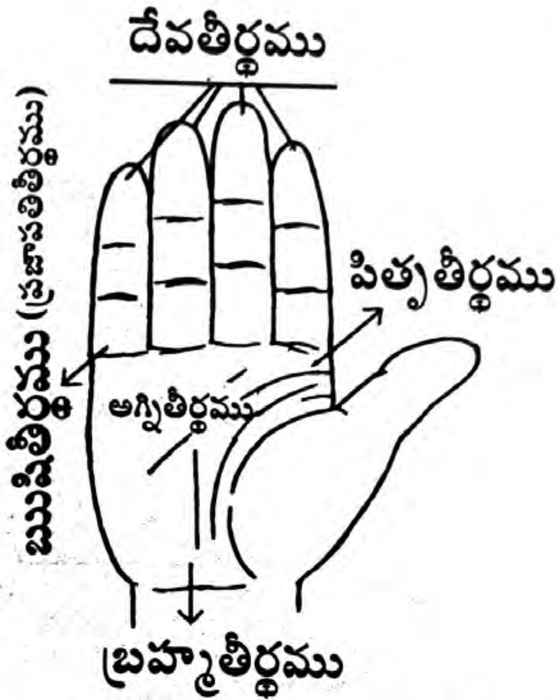
– అని పాత జందెమును తీసివేయవలయును. అనంతరము యథాశక్తిగా గాయత్రీమంత్రమును జపించి పరమేశ్వరునకు సమర్పింపవలయును.

॥ ఓం తత్సత్ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥
॥ ఇతి యజ్ఞోపవీత ధారణవిధిః ॥

1. ఈ మంత్రముయొక్క పూర్తి పాఠమును పుటసంఖ్య 795నందు చూడుము.

హస్తమునందలి తీర్థస్థానములు

పైత్ర్యం మూలే ప్రదేశిన్యాః
కనిష్ఠాయాః ప్రజాపతేః ।
బ్రాహ్మ్యమంగుష్ఠ మూలస్థే తీర్థం
దైవం కరాగ్రతః ॥
సవ్య పాణితలే వహ్నేస్తీర్థం
సోమస్య వామతః ।
ఋషీణాం తు సమగ్రేషు
అంగులీపర్వసంధిషు ॥

(అగ్నిపురాణం : 72/32, 33)

వివరణ:- తర్జనీ (చూపుడువ్రేలు) మూలమునందు అనగా తర్జనీ- అంగుష్ఠముల మధ్యభాగమునందు పితృతీర్థము, కనిష్ఠికా (చిటికెన వ్రేలు) మూలము నందు ప్రజాపతి తీర్థముండును. దీనినే ఋషితీర్థము లేదా కాయతీర్థము అని కూడా అందురు. అంగుష్ఠ (బొటన వ్రేలు) మూలమునందు బ్రహ్మ తీర్థముండును. కరాగ్రము అనగా చూపుడువ్రేలి నుండి చిటికెన వ్రేలి వరకు గల నాలుగు వ్రేళ్ళ అగ్ర భాగములందు దేవతీర్థము ఉండును. దక్షిణ (కుడి) హస్తమధ్యభాగమున అగ్నితీర్థము, వామ (ఎడమ) హస్త మధ్యభాగమున సోమతీర్థము ఉండును. వ్రేళ్ళన్నింటి గణుపులు, వాని సంధులలో ఋషితీర్థము ఉండును.

వీనిని వరుసగా పితృతర్పణమునకు పితృతీర్థమును, ఋషితర్పణమునకు ప్రజాపతి (ఋషి) తీర్థమును, ఆచమనమునకు బ్రహ్మతీర్థమును, దేవతర్పణమునకు మరియు సంధ్యార్ఘ్యతర్పణములకు దేవతీర్థమును వినియోగించవలయును. ముందుగా అగ్నితీర్థస్థానమునందు అనగా - కుడి అరచేతిలో నీటిని తీసికొని, హస్తమునందలి ఆయా తీర్థస్థానములద్వారా తత్సంబంధిత తర్పణములను విడువవలయును..

జప విధానము

వాచికశ్చ ఉపాంశుశ్చ మానసస్త్రివిధః స్మృతః ।
త్రయాణాం జపయజ్ఞానాం శ్రేయాన్ స్యాదుత్తరోత్తరమ్ ॥
(నృసింహపురాణం)

జపము మూడు విధములుగా ఉండును - 1. వాచికము 2. ఉపాంశువు 3. మానసికము. బయటకు వినిపించునట్లుగా చెప్పుచూ చేయు జపమును వాచికము అందురు. బయటకు, ఇతరులకు వినిపించకుండా పెదవులు కదులుతూ నాలుకతో జపించుటను ఉపాంశువు అందురు. నాలుక, పెదవులు కదలకుండా మౌనంగా లోలోపలే చేసెడు జపమును మానసికము అందురు. ఈ మూడింటిలో వాచికమున కంటే ఉపాంశువు శ్రేష్ఠము. ఉపాంశువు కంటే మానసికము మరింత శ్రేష్ఠమైనదని చెప్పబడినది.

ప్రాతఃకాలమునందు రెండు చేతులను పైకెత్తి, సాయంకాలము క్రిందుగా నుంచి, మధ్యాహ్నమునందు చక్కగా నుంచి జపము చేయవలెను.(1) ప్రాతఃకాలమునందు చేతిని నాభివద్ద చేర్చి, మధ్యాహ్నము హృదయమువద్ద చేర్చి, సాయంత్రము ముఖమునకు సమాంతరముగా నుంచి జపము చేయవలెను.(2) చందనముతో, అక్షతలతో, పుష్పములతో, ధాన్యముతో, చేతివ్రేళ్ళ గణుపులతో లేదా మట్టితో జపమును లెక్కించకూడదు.(3) జపమును లెక్కించుటకొరకు లక్క, దర్భ, సిందూరము,

---

1. కృత్వోత్తానౌ కరౌ ప్రాతః సాయం చాధోముఖౌ తతః ।
మధ్యే సమ్ముఖహస్తాభ్యాం జప ఏవముదాహృతః ॥
(శౌనక, దేవీ.భా. 11-19-18)

2. హస్తౌ నాభిసమౌ కృత్వా ప్రాతః సంధ్యా జపం చరేత్ ।
హృత్సమౌ తు కరౌ మధ్యే సాయం ముఖ సమౌ కరౌ ॥
(స్మృత్యంతరే)

3. నాక్షతైర్హస్తపర్వైర్వా న ధాన్యైర్న చ పుష్పకైః ।
న చందనైర్మృత్తికయా జపసంఖ్యాం తు కారయేత్ ॥
(యామళం)

ఎండిన ఆవుపేడ మిశ్రమంతో గోళీలు తయారుచేసికొని జపసంఖ్యను లెక్కించుట శ్రేష్ఠము. జపమాలతో సంఖ్యను లెక్కింపవచ్చును. జపము చేయునప్పుడు జపమాలను బయటకు కనిపించనీయకుండా అరచేతి చాటుతో లేదా ఒక వస్త్రముతోనైనా తప్పనిసరిగా కప్పి ఉంచవలెను.[1] కాని, ఆ వస్త్రము తడిగా ఉండకూడదు.[2] జపమాలను అనామిక (ఉంగరపు) వ్రేలిపైన ఉంచి బొటనవ్రేలితో స్పర్శింపుచు, మధ్యమ అనగా నడిమి వ్రేలుతో పూసలను త్రిప్పవలెను. (సు)మేరు పూసను దాటిపోకూడదు.[3] తర్జని - చూపుడువ్రేలును ఉపయోగించకూడదు. సుమేరు పూసనుండి మాలను తిరిగి వెనకకు త్రిప్పి రెండవమారు జపించవలెను. ప్రతిసారి ఇట్లే సుమేరును దాటకుండా అక్కడనుండి వెనుక త్రిప్పి మరల జపించవలెను. జపము చేయునప్పుడు కదలుట, మెదలుట, మాట్లాడుట నిషిద్ధములు. జపము చేయునప్పుడు తప్పనిసరిగా మాట్లాడవలసి వచ్చినచో, భగవంతుని (క్షమాపణభావంతో) స్మరించి తిరిగి జపించవలెను.

ఒకవేళ అజాగ్రత్తవలన చేతినుండి జపమాల జారి క్రిందపడినచో **(108)** నూట ఎనిమిది మార్లు ప్రత్యేకంగా జపించవలెను. ఒకవేళ జపమాల కాలికి తగిలిన యెడల, దానిని జలముతో కడిగి, ఇందుకు రెట్టింపు సంఖ్యతో అదనంగా జపము చేయవలెను.[4]

---

1. వస్త్రేణాచ్ఛాద్య తు కరం దక్షిణం యః సదా జపేత్ ।
తస్య తత్ సఫలం జప్యం తద్హీనమఫలం స్మృతమ్ ॥
(వృద్ధమను)

2. ఆచ్ఛాద్యార్ద్రేణ వస్త్రేణ కరంయస్తు జపేద్యది ।
నిష్ఫలః స్యాజ్జపస్తస్య దేవతా న ప్రసీదతి ॥
(స్మృత్యంతరే)

3. మేరౌ తు లంఘితే దేవి! న మంత్రఫలభాగ్భవేత్ ॥
(ఆ.భూ.)

4. ప్రమాదాత్ పతితే సూత్రే జపేదష్టోత్తరం శతమ్ ।
పాదయోః పతితే తస్మిన్ ప్రక్షాళ్య ద్విగుణం జపేత్ ॥
(నృసింహపరిచర్యా)

స్థానభేదమువలన జపముయొక్క ఫలభేదము :

గృహే చైక గుణః ప్రోక్తః గోష్ఠే శతగుణః స్మృతః ।
పుణ్యారణ్యే తథా తీర్థే సహస్రగుణముచ్యతే ॥
అయుతః పర్వతే పుణ్యం నద్యాం లక్షగుణోజపః ।
కోటిర్దేవాలయే ప్రాప్తే అనంతం శివసన్నిధౌ ॥

గృహమునందు జపము చేయుటవలన ఒకవంతు పుణ్యఫలము లభించును, గోశాలయందు జపించినచో వందరెట్లు పుణ్యఫలము కలుగును. పవిత్రమగు వనము లేదా వాటికయందు మరియు తీర్థస్థానమునందు జపించినచో వేయిరెట్లు అధికఫలము లభింపగలదు. పర్వతముమీద పదివేలరెట్లు అధికముగా, నదీతీరమునందు లక్షరెట్లు అధికముగా లభించును. దేవాలయమునందు కోటిరెట్లు అధికముకాగా, (ప్రతిష్ఠిత) శివలింగమువద్ద జపించినచో లెక్కలేనన్ని రెట్లు అనగా- అనంతమైన పుణ్యఫలము లభించును -

జపము చేయుటకు ముందు ఈ క్రింది మంత్రమును పఠించి జపమాలకు వందనము చేయవలయును-

మాలావందనము

ఓం మాం మాలే మహామాయే సర్వశక్తిస్వరూపిణి ।
చతుర్వర్గస్త్వయి న్యస్తస్తస్మాన్మే సిద్ధిదా భవ ॥
అవిఘ్నం కురు మాలే త్వం గృహ్ణామి దక్షిణే కరే ।
జపకాలే చ సిద్ధ్యర్థం ప్రసీద మమ సిద్ధయే ॥

కరమాల

అంగుళ్యగ్రే చ యజ్జప్తం యజ్జప్తం మేరులంఘనాత్ ।
పర్వ సంధిషు యజ్జప్తం తత్సర్వం నిష్ఫలం భవేత్ ॥

వ్రేళ్ళయొక్క అగ్రభాగములను, గణుపుల గీతలను, (సు) మేరువును ఉల్లంఘించి చేయబడిన జపము నిష్ఫలమగును.

యస్మిన్స్థానే జపం కుర్యాద్ధరేచ్ఛక్రో స తత్ఫలమ్ ।
తన్మృదా లక్ష్మ కుర్వీత లలాటే తిలకాకృతిమ్ ॥

జపమును ముగించిన పిమ్మట, తాను కూర్చున్న ప్రదేశమునందలి మృత్తికను (మట్టిని) తీసికొని నుదుటిపై తిలకమువలె ధరించవలెను. లేనిచో జపఫలితమును ఇంద్రుడు గ్రహించివేయును.

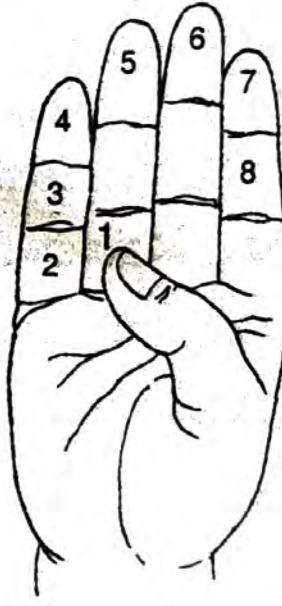
కరమాలతో జపించు పద్ధతి

ఆరభ్యానామికామధ్యం పర్వాణ్యుక్తాన్యనుక్రమాత్ ।
తర్జనీమూలపర్యంతం జపేద్ దశసు పర్వసు ॥
మధ్యమాంగులిమూలే తు యత్పర్వ ద్వితయం భవేత్ ।
తద్వై మేరుం విజానీయాజ్జపే తం నాతిలంఘయేత్ ॥

(గాయత్రీకల్పం)

చిత్రము - 1

చిత్రము - 2

ఒకటవ చిత్రములో చూపినట్లు అనామిక - ఉంగరపు వ్రేలు మధ్య పర్వము (గణుపు) నందు సూచించిన ఒకటి (1) నుండి ప్రారంభించి వరుసగా (10) పదవ సంఖ్యవరకు బొటనవ్రేలి సహాయంతో జపించుటవలన ఒక కరమాల అగుతుంది. మధ్య (నడిమి) వ్రేలు మధ్య మరియు దిగువ

పర్వము (గణుపు)లు మేరువుగా చెప్పబడినందున, వాటిని దాటిపోరాదు. కావున తిరిగి విలోమముగా 10వ సంఖ్య నుండి ప్రారంభించి 1వ సంఖ్య వరకు జపింపవలెను. జపమాలయొక్క మేరుపూస వరకు లెక్కించి మేరువును దాటిపోకుండా తిరిగి వెనుకకు త్రిప్పి జపమాలపై లెక్కించినట్లుగనే చేతివ్రేళ్ళగణుపులకు చెప్పబడిన మేరువును దాటిపోకుండా వెనుకకు తిరిగి అనగా విలోమముగా లెక్కించవలెను. (1 నుండి 10వరకు మరల 10 నుండి 1 వరకు లెక్కింపుచు జపింపవలెను.) ఈవిధంగా పదిమార్లు లెక్కించి జపించుటవలన జపసంఖ్య వంద అగును. తర్వాత రెండవ (2) చిత్రములో చూపబడినట్లుగా ఒకటి (1) నుండి ఆరంభించి (8) ఎనిమిదివరకు లెక్కించి జపించుట చేత ఎనిమిది (8) సంఖ్య అగును. వెరసి (108) ఒకవంద ఎనిమిది జపసంఖ్య పూర్తియగును. దేవమంత్రమును జపించుటకు ఈ పద్ధతిని అనుసరింపవలెను.

శక్తిమంత్రమును జపించుటకు వేరొక విధానము

పర్వద్వయమనామిక్యాః కనిష్ఠాదిక్రమేణతు ।
తర్జనీమూల పర్యంతం కరమాలా ప్రకీర్తితా ॥

(దేవీభాగవతం 11-19-19)

శక్తి అనగా దేవీమంత్రమును జపించుటకు వేరొక కరమాల విధానము దేవీభాగవతమునందు వివరింపబడినది. ప్రక్కపుటలో రెండు చిత్రముల ద్వారా చూపబడినట్లుగా పైన వివరించిన రీతిగనే జపింపవలయును. 1వ సంఖ్య నుండి 10 వరకు జపింపవలెను. ఐతే దేవీమంత్రమును జపించినప్పుడు తర్జనీ అనగా చూపుడువ్రేలు యొక్క మొదటి రెండు గణుపులను మేరువుగా పరిగణించవలెను. అట్టి మేరువును దాటిపోకుండా చిత్రము (1) మరియు (2)లో చూపబడినట్లుగా పైన చెప్పిన పద్ధతిగనే అనులోమ విలోమముగా జపింపవలెను.

శక్తిమంత్ర కరమాల

చిత్రము-1

చిత్రము-2

పర్వభిస్తు జపేద్దేవీం మాలాకామ్య జపేస్మృతా ।
గాయత్రీ వేదమూలా స్యాద్ వేదః పర్వసుగీయతే ॥

సంధ్యోపాసనలో గాయత్రీ మంత్రమును కరమాలద్వారా జపించుటయే శ్రేష్ఠమని చెప్పబడినది. జపసంఖ్య పూర్తియైన పిమ్మట అంతమున 'ఓం' ప్రణవమును ఉచ్చరించి ఈ క్రింది మంత్రమును పఠించి, జపమాలకు నమస్కరించి జపమును ఈశ్వరునకు అర్పించవలయును.

ఓం త్వం మాలే సర్వదేవానాం ప్రీతిదా శుభదా భవ ।
శివం కురుష్వ మే భద్రే యశోవీర్యం చ సర్వదా ॥

గాయత్రీ జప మాహాత్మ్యం

గోఘ్నః పితృఘ్నో మాతృఘ్నోభ్రూణహా గురుతల్పగః ।
బ్రహ్మస్వక్షేత్రహారీ చ యశ్చవిప్రస్సురాం పిబేత్ ॥
స గాయత్ర్యా స్సహస్రేణ పూతో భవతి మానవః ।
మానసం వాచికం పాపం విషయేంద్రియసంగజమ్ ॥
తత్కిల్బిషం నాశయతి త్రీణి జన్మాని మానవః ।
గాయత్రీం యో నజానాతివృథా తస్య పరిశ్రమః ॥
పఠేచ్చ చతురో వేదాన్ గాయత్రీం చైకతో జపేత్ ।
వేదానాం చావృతే స్తద్వద్గాయత్రీ జప ఉత్తమః ॥

(దేవీభాగవతం 11-19-20-23)

॥ ఇతి జపవిధిః ॥

సంధ్యోపాసన ప్రకరణము

పరమాత్మను చేరకుండా లేదా తెలియకుండా జీవునికి భవబంధ విముక్తి కలుగనేరదు అనుమాట సమస్త ఋషి - మహర్షుల నిశ్చితాభిప్రాయము. ఆతనిని తెలియుటకు అన్నింటికంటే సహజమైన, ఉత్తమమైన ప్రాథమిక సాధనమే 'సంధ్యోపాసనము'. సంధ్యోపాసనము ద్విజమాత్రులెల్లరకు ముఖ్యకర్తవ్యము. నిత్యములు, నైమిత్తికములు, కామ్యములు అని చెప్పబడిన త్రివిధకర్మలలో సంధ్యోపాసనము నిత్యకర్మలలో చేరినది. దీనిని అవహేళన చేయుటవలన లేదా ఆచరించక పోవుటవలన పాపము కలుగును. అటులే దీనిని ఆచరించుటవలన అంతఃకరణము శుద్ధియై పరమాత్మ సాక్షాత్కారమునకు తగు యోగ్యత లభించును. తను, మనములతో సంధ్యోపాసనమును విధిగా ఆచరించినట్టి ద్విజుడు స్వల్పకాలములోనే పరమాత్మను చేరుకొనును. కావున ద్విజులెల్లరును సంధ్యోపాసనమును యెప్పుడు కూడా అశ్రద్ధ చేయకుండా విధిగా అవశ్యము ఆచరింపవలయును.

సంధ్యోపాసనమునకు అర్థము

సంధ్యా + ఉపాసన అని సంధ్యోపాసనమునందు రెండు మాటలుగలవు. సంధ్య అనుమాట ప్రాయికముగా మూడువిధములగు అర్థములలో వ్యవహరింపబడుచున్నది - 1. సంధ్యాకాలము 2. సంధ్యాకర్మ 3. సూర్యస్వరూపి బ్రహ్మము (పరమాత్మ). పై మూడింటికి సమర్థనీయములగు శాస్త్ర వచనములు లభించుచున్నవి-

అహోరాత్రస్య యః సంధిః సూర్య నక్షత్ర వర్జితః ।
సా తు సంధ్యా సమాఖ్యాతా మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః ॥

(దక్షస్మృతి, ఆచారభూషణం)

సూర్యుడు, నక్షత్రములు లేనటువంటి దివారాత్రముల సంధికాలమే "సంధ్య" అని తత్త్వదర్శులగు మునులచేత పేర్కొనబడినదని దక్షస్మృతి వచనము. ఇచట సంధ్యాశబ్దము కాలము అను అర్థముతో వ్యవహరింపబడినది.

"సంధౌ సంధ్యాముపాసీత నోదితే నాస్తగే రవౌ" అనగా సూర్యోదయమునకు మరియు సూర్యాస్తమయమునకు కొద్ది ముందుగా నుండు సంధివేళలో సంధ్యోపాసన చేయవలయును అని; **"అహరహః సంధ్యాముపాసీత"** ప్రతిదినము సంధ్యోపాసన చేయవలెను అని; **'తస్మాద్ బ్రాహ్మణోఽహో రాత్రస్య సంయోగే సంధ్యాముపాసతే'** కావున బ్రాహ్మణులు దివారాత్రముల సంధికాలమునందు సంధ్యోపాసనము ఆచరించవలయును అని చెప్పబడిన ఇత్యాది వాక్యముల వలన సంధ్యాకాలమునందు చేయబడు పరమాత్మయొక్క ధ్యానరూపమగు ప్రాణాయామాది కర్మలనే "సంధ్యా" అని పేర్కొనబడినది. సంధ్యాసమయమునందు ఆచరించెడు ఉపాసనమే సంధ్యోపాసనము అని కాలవాచకముగా; ప్రాణాయామాది కర్మల అనుష్ఠానమే సంధ్యోపాసనము అని కర్మవాచకముగా పేర్కొనబడినది. 'సంధ్యేతి సూర్యగంబ్రహ్మ' ఇత్యాది వచనముల ననుసరించి సంధ్య అనగా సూర్యమండలగత బ్రహ్మమని చెప్పబడినది. మూడవ అర్థములో ఇచట సూర్యస్వరూపబ్రహ్మ (పరమాత్మ) యొక్క ఉపాసనమే సంధ్యోపాసనమని స్పష్టమగుచున్నది.

ఆచమనము మొదలుకొని గాయత్రీ జప పర్యంతము విధింపబడిన సకలకర్మలు సంధ్యోపాసనమే అయినప్పటికినీ ధ్యానపూర్వకముగా చేయబడు గాయత్రీజపమునకే సంధ్యోపాసనమునందు ఒక ప్రత్యేకస్థానము కలదు. ఏలయన-

పూర్వాం సంధ్యాం సనక్షత్రాముపక్రమ్య యథావిధి ।
గాయత్రీ మభ్యసేత్తావద్ యావదాదిత్యదర్శనమ్ ॥

ప్రాతఃకాలమునందు నక్షత్రములు కనబడుచుండగనే విధిపూర్వకముగా ప్రాతఃసంధ్యను ప్రారంభించి సూర్యుడు కనిపించునంతవరకు గాయత్రీ జపమును చేయుచుండవలెనని చెప్పిన నృసింహపురాణము, యాజ్ఞవల్క్య స్మృత్యాది వచనముల ననుసరించి గాయత్రీ జపమునకే ప్రాధాన్యతనీయబడినదని గమనింపవలెను.

సంధ్యోపాసనము నిత్యకర్మ మరియు ప్రాయశ్చిత్తకర్మ

ఏతత్ సంధ్యాత్రయం ప్రోక్తం బ్రాహ్మణ్యం యదధిష్ఠితమ్ ।
యస్య నాస్త్యాదరస్తత్ర న స బ్రాహ్మణ ఉచ్యతే ॥

అనగా త్రికాలసంధ్యోపాసనము ననుసరించియే బ్రాహ్మణత్వము సుప్రతిష్ఠితమగుచున్నది. దీనిపట్ల అనాదరభావముగలవాడిని - ప్రతిదినము సంధ్యోపాసనమాచరించని వాడిని, (జన్మతో బ్రాహ్మణుడైనప్పటికినీ కర్మభ్రష్టుడగుటవలన) బ్రాహ్మణుడు అని పిలువకూడదు, అని ఛాందోగ్యపరిశిష్టము నందలి వాక్యమునసుసరించి సంధ్యను ఆచరించకపోవుటచే దోషము కలుగుటవలన సంధ్య నిత్యకర్మయైనది. అటులే -

దివా వా యది వా రాత్రౌ యదజ్ఞానకృతం భవేత్ ।
త్రికాల సంధ్యా కరణాత్ తత్సర్వం చ ప్రణశ్యతి ॥

అనగా దివారాత్రములందు తెలియకుండగనే పాపము యేర్పడినచో, ఇట్టి సమస్త పాపము త్రికాలసంధ్యను అనుష్ఠించుటచేత నశించిపోవును అని యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి వచనము చెప్పుటవలన పాపమును నశింపచేయున దగుటచే సంధ్యోపాసనము ప్రాయశ్చిత్తకర్మ కూడా ఐనది. కావున 'సంధ్యాత్రయం తు కర్తవ్యం ద్విజేనాత్మవిదా సదా' అను అత్రిస్మృతి ననుసరించి ఆత్మవేత్తయగు ద్విజుడు సదా త్రికాలసంధ్యను ఆచరించవలయును అని స్పష్టమగుచున్నది.

సంధ్యోపాసనము వలన లాభము

శ్లో॥ సంధ్యాముపాసతే యే తు నియతం సంశితవ్రతాః ।
విధూతపాపాస్తే యాన్తి బ్రహ్మలోకమనామయమ్ ॥

(యమస్మృతి, అత్రిస్మృతి)

ప్రతినిత్యము తప్పనిసరిగా దృఢనిశ్చయముతో సంధ్యోపాసనము చేయువారు పాపరహితులై అనామయమగు బ్రహ్మపదమును పొందెదరు అని యమస్మృతి

మరియు అత్రిస్మృతి తెలుపుచున్నవి. ప్రాతస్సంధ్య వలన రాత్రి చేసిన పాపము నశించిపోవును. సాయంసంధ్య వలన దినమందుచేసిన పాపము సమసిపోవును అని మనుస్మృతి వచనము.

శ్లో॥ యస్తు తాం కేవలాం సంధ్యాముపాసీత స పుణ్యాభాక్ ।
తాం పరిత్యజ్య కర్మాణి కుర్వన్ ప్రాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥

(యాజ్ఞవల్క్య స్మృతి)

ఇతరమైన కర్మలను అనుష్ఠించకుండా కేవలము సంధ్యోపాసనము మాత్రమే చేయువాడు పుణ్యమును మూటగట్టుకొనువాడగును. అటులే సంధ్యోపాసనము చేయకుండా అన్యమైన సత్కర్మలను ఎన్ని చేసినను పాపమునే సంపాదించుకొనువాడగును అని యాజ్ఞవల్క్య స్మృతి స్పష్టముగా ఘోషించుచున్నది.

శ్లో॥ సంధ్యాలోపస్య చాకర్తా స్నానశీలశ్చ యః సదా ।
తం దోషా నోపసర్పంతి గరుత్మంత ఇవోరగాః ॥

(కాత్యాయన స్మృతి)

గరుత్మంతునివద్దకు సర్పములు చేరనట్లుగా ప్రతినిత్యము చక్కగా స్నానము చేసి తప్పకుండా సంధ్యోపాసనము చేయువ్యక్తికి ఎటువంటి దోషములు (పాపములు) అంటవు అని కాత్యాయనుడు వచించెను.

సంధ్యోపాసనము చేయకపోవుటవలన నష్టము (ప్రత్యవాయము)

శ్లో॥ సంధ్యాయేన న విజ్ఞాతా సంధ్యా నైవాప్యుపాసితా ।
జీవమానో భవేచ్ఛూద్రో మృతః శ్వా చైవ జాయతే ॥

(యాజ్ఞవల్క్య స్మృతి)

ఉపనయనమైన పిమ్మట సంధ్యోపాసనము తెలియనివాడును, తెలిసి కూడా సంధ్యోపాసనము చేయనివాడును బ్రతికియుండగనే శూద్రుడగును; చచ్చిన మీదట కుక్కయై పుట్టునని యాజ్ఞవల్క్య స్మృతి మరియు దేవీభాగవతము (11-16-7) నందు వక్కాణింపబడినది.

శ్లో॥ సంధ్యాహీనోఽశుచిర్నిత్యమనర్హః సర్వకర్మసు ।
యదన్యత్ కురుతే కర్మ న తస్య ఫలభాగ్భవేత్ ॥
(దక్షస్మృతి 2-27)

ప్రతినిత్యము సంధ్యోపాసనము చేయనివాడు అపవిత్రుడు అగును. అతడు సమస్తకర్మలను చేయుటకు అర్హతను కోల్పోవును. అంతేగాక, సంధ్యోపాసనము చేయకుండా వేరే ఇతర కర్మలను ఆచరించినచో, ఆయాకర్మలవలన లభించెడు ఫలమును పొందలేడు అని దక్షస్మృతి తెలుపుచున్నది.

"విహాయ సంధ్యాప్రణతిం స యాతి నరకాయుతమ్" సంధ్యావందన మాచరించనివానికి రౌరవాది నరకములు కలుగునని కూర్మపురాణము వచింపుచున్నది.

సంధ్యోపాసన కాలము

సంధ్యాకాలమనగా అహోరాత్రముల యొక్క సంధి కాలమును సాయంసంధ్యాకాలము అనియు మరియు రాత్రిందివముల యొక్క సంధి కాలమును ప్రాతఃసంధ్యాకాలము అనియు, పూర్వాహ్ణ అపరాహ్ణముల సంధికాలమును మాధ్యాహ్నిక సంధ్యాకాలమనియు స్మృతుల ననుసరించి పెద్దలు వివరించియున్నారు.

"అహోరాత్రస్య సంయోగే సంధ్యాముపాస్తే సజ్జ్యోతిషి ఆజ్జ్యోతిషో దర్శనాత్ " అనగా దివారాత్రముల సంధికాలమునందు సంధ్యోపాసనము చేయవలెను. సాయంకాలము సూర్యుడు ఉంటూ ఉండగానే సంధ్యోపాసనము ప్రారంభింపవలెను మరియు ప్రాతఃకాలమునందు సూర్యోదయమునకు ముందే ప్రారంభించి సూర్యదర్శనమగువరకు సంధ్యోపాసనము చేయవలెనని శ్రుతి చెప్పుచున్నది. ఇంతియేగాక, మనుస్మృతి ననుసరించి సంధ్యాకాల విభాగము యిట్లు చెప్పబడినది -

శ్లో॥ ఉత్తమా తారకోపేతా మధ్యమా లుప్తతారకా ।
అధమా సూర్యసహితా ప్రాతః సంధ్యా త్రిధాస్మృతా ॥

శ్లో। ఉత్తమా సూర్యసహితా మధ్యమా లుప్తభాస్కరా ।
అధమా తారకోపేతా సాయంసంధ్యా త్రిధాస్మృతా ॥

ప్రాతఃకాల సంధ్య సూర్యోదయమునకు పూర్వమే నక్షత్రములు ఉండగా చేయుట ఉత్తమము. నక్షత్రములు లోపించుచుండగా చేయుట మధ్యమము. సూర్యుడు ఉదయించిన పిమ్మట చేయుట అధమము. ఇదే ప్రకారము సాయంకాల సంధ్య సూర్యుడు అస్తమించుటకు ముందే - సూర్యుడు ఉండగానే చేయుట ఉత్తమము. సూర్యుడు అస్తమించిన మీదట నక్షత్రములు ఉదయించుటకు ముందు చేయుట మధ్యమము. నక్షత్రములు ఉదయించిన పిమ్మట చేయుట అధమము అని మనుస్మృతికారుడు కాలవిభాగమును చెప్పినాడు.

శ్లో॥ మధ్యాహ్నే తూత్తమా ప్రోక్తా సంగవే మధ్యమా స్మృతా ।
అపరాహ్ణేఽధమా ప్రోక్తా త్రిధా మాధ్యాహ్నికీ స్మృతా ॥

మధ్యాహ్న సంధ్య మధ్యాహ్నకాలమునందు అనగా సూర్యోదయము నుండి పన్నెండు గడియలకు పైన అనగా ఉదయం గం. 10.48 ని.ల తర్వాత చేయుట ఉత్తమము. సంగవ కాలమునందు అనగా ఏడవ గడియ నుండి పన్నెండు గడియల లోపు అనగా ఉదయం గం. 8.24 నుండి 10.48 ని.లలోపు చేయుట మధ్యమము. అపరాహ్ణకాలమునందు అనగా పంతొమ్మిదవ గడియనుండి ఇరువది నాలుగవ గడియలోపుగ అనగా మధ్యాహ్నం గం. 1-12 నుండి 3-36 ని.ల వరకు చేయుట అధమము. (ఒక దినమునకు (60) అరువది గడియలు. పగటి (దినము) కాలము ముప్పది (30) గడియలు. 30 గడియలు 5చే భాగించగా 6 గడియల కాలము వచ్చును. సూర్యోదయాది మొదటి ఆరు గడియల కాలము ప్రాతఃకాలము (పూర్వాహ్ణము). రెండవది సంగవ కాలము. మూడవది మధ్యాహ్నము. నాల్గవది అపరాహ్ణము. ఐదవది సాయంకాలము (సాయాహ్నము). గమనిక : గడియకు 24 నిముషములు. గంటకు రెండున్నర గడియలు. రెండు గడియలు ఒక ముహూర్తకాలము అనగా 48 నిముషములు. ఇట్లే 30 గడియలు లేదా 15 ముహూర్తములు అనగా 12 గంటలు దినము మరియు 15 ముహూర్తములు లేక 30 గడియలు అనగా 12 గంటల కాలము రాత్రిగా లెక్కింపబడును. (విష్ణు, మత్స్య, పద్మపురాణములు)

గంటలలో లెక్కించినపుడు (సూర్యోదయము గం.6.00లకు ఐతే) - (1) ఉదయం గం. 6.00 నుండి గం. 8.24 వరకు ప్రాతఃకాలము (పూర్వాహ్ణం) (2) ఉ.8.24 నుండి 10.48 వరకు సంగవకాలము (3) గం.10.48 నుండి 1.12

వరకు మధ్యాహ్నకాలము (4) గం. 1.12 నుండి 3.36 వరకు అపరాహ్ణకాలము (5) గం.3.36 నుండి 6.00ల వరకు సాయంకాలము (సాయాహ్నం) అగును.

గౌణకాలము

శ్లో॥ ముఖ్యకాలే యదాऽవశ్యం కర్మి కర్తుం న శక్యతే ।
గౌణకాలేఽపి కర్తవ్యం గౌణోఽప్యత్రే దృశో మతః ॥

(గోబిలఋషి)

ముఖ్యకాలము నందు ఒకప్పుడు సంధ్యావందనము చేయలేక పోయినచో, గౌణకాలమునందు ఐనను చేయువలయునని గోబిలఋషి వచనము.

శ్లో॥ సాయంకాలే త్రిఘటికా అస్తాదుపరి భాస్వతః ।
ప్రాతఃకాలే ద్విఘటికే తత్ర సంధ్యా సమాచరేత్ ॥

శ్లో॥ చతస్రో ఘటికాః సాయం గౌణకాలోఽస్తి మధ్యమః ।
ప్రాతఃకాలేఽప్యయమేవ సంధ్యాకాలో ముదీరితః ॥

(స్మృతి సంగ్రహము)

సాయంసంధ్యకు సూర్యాస్తమయమైన పిమ్మట మూడు ఘడియల వరకు గౌణోత్తమ కాలమనియు; నాలుగు ఘడియలవరకు గౌణ మధ్యమకాలమనియు పేర్కొనబడినది. ప్రాతఃసంధ్యకు సూర్యోదయానంతరము రెండు ఘడియలవరకు గౌణోత్తమ కాలమనియు; నాలుగు ఘడియల వరకు గౌణమధ్యమకాలమనియు చెప్పబడినది.

ముఖ్యకాలము మొదలుకొని గౌణమధ్యమకాలము వరకు సంధ్యోపాసనము చేయవచ్చును. మొత్తముమీద మానకుండా సంధ్యోపాసనము చేయుట మనవిధి.

కర్మలోప ప్రాయశ్చిత్తము

సంధ్యాకర్మకు ముఖ్యకాలము లోపించిన యెడల ప్రాయశ్చిత్తము విధింపబడినది. అందుకే "ముఖ్యకాలాతిక్రమణ దోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య ప్రదానం కరిష్యే" అని నాలుగవ అర్ఘ్యమును ప్రాయశ్చిత్తము కొరకే విధింపబడినది. కాలాతిక్రమణమునకే ప్రాయశ్చిత్తము చెప్పబడగా కర్మలోపమే జరిగిన యెడల ఏమని చెప్పవచ్చును? కావున ద్విజుడైనవాడు సంధ్యోపాసన మాననే కూడదు.

శ్లో॥ ఏకాఽహం సమతిక్రమ్య ప్రమాదాదకృతం యది ।
అహోరాత్రోషితో భూత్వా గాయత్ర్యాశ్చాయుతం జపేత్ ॥

ఒకవేళ బుద్ధిపూర్వకముగా గాక, ప్రమాదవశమున ఒక దినము సంధ్యోపాసన చేయకపోయినచో, ఒక పగలు, ఒక రాత్రి ఉపవాసము ఉండి పదివేలు గాయత్రీజపము చేయవలెనని జమదగ్ని ఋషి వచించెను.

శ్లో॥ సంధ్యాఽతిక్రమణం యస్య సప్తరాత్రమపి చ్యుతమ్ ।
ఉన్మత్తదోషయుక్తో వా పునః సంస్కారమర్హతి ॥

(శౌనక స్మృతి)

శౌనకముని అభిప్రాయము ననుసరించి ప్రమాదవశముగాగాని, ఉన్మత్త (పిచ్చి) దోషమువలనగానీ, ఏడురాత్రులు సంధ్యోపాసనము చేయకపోయినచో, అతనికి తిరిగి ఉపనయన సంస్కారము చేయవలెను.

అపవాదము (సవరణ)

పైన చెప్పబడిన కర్మలోపమును గూర్చిన సవరణ అంశములు ఇక్కడ చెప్పబడినవి.

శ్లో॥ రాష్ట్రభంగే నృపక్రోధే రోగార్తే సూతకేఽపిచ ।
సంధ్యావందన విచ్ఛిత్తి ర్నదోషాయ కదాచన ॥

శ్లో॥ దేవాగ్ని ద్విజవర్యాణాం కార్యేమహతి సంస్థితే ।
సంధ్యాలోపే న దోషోఽస్తి యస్మాత్తత్కర్మ సాధనాః ॥

శ్లో॥ జలాఽభావే మహామార్గే బంధనే త్వశుచావపి ।
ఉభయోస్సంధ్యయోః కాలే రజసా వార్ఘ్యముత్ క్షిపేత్ ॥
తదభావేఽపి సూర్యస్య ధ్యానమేవ సమాచరేత్ ॥

అనగా - దేశములో విప్లవాదులు చెలరేగి అల్లకల్లోలమైనప్పుడు, రాజుల లేదా, పరిపాలకుల కోపమునకు గురియైనప్పుడు, శరీరము రోగగ్రస్తమై యున్నప్పుడు, జనన-మరణరూపమగు సూతకము వచ్చినప్పుడు సంధ్యావందనము చేయలేకపోయినచో దోషములేదు. అది తప్పుకాదు. దైవమునకు, అగ్నికి,

ద్విజశ్రేష్ఠులకు సంబంధించిన గొప్ప కార్యక్రమములను ఆచరించుచున్న సమయమునందు సంధ్యావందనము ఆచరించుటకు వీలుకానియెడల అది తప్పుగా లెక్కింపబడదు. నీరు దొరకనప్పుడు, త్రోవలో ఉన్నప్పుడు, చెఱలో చిక్కినప్పుడు, శుచిగా ఉన్నను, అశుచిగా ఉన్నను ఉభయసంధ్యావేళలయందు దోసిట్లో ధూళి-దుమ్మును తీసికొనియైనను అర్ఘ్యప్రదానము చేయవచ్చును. అదికూడా లభించనియెడల మానసికముగ సూర్యభగవానుని ధ్యానింపవచ్చును. ఏది యెట్లైనను నిత్యకర్మయగు సంధ్యోపాసనమును ఏవిధముగనైనా సరే అనుష్ఠించుట తప్పనిసరి. అకారణముగ సంధ్యావందనమును విడిచిపెట్టుట ఎంతమాత్రము క్షంతవ్యముకాదు.

అశౌచకాలమందు సంధ్యోపాసనము

శ్లో॥ సంధ్యామిష్టిం చ హోమం చ, యావజ్జీవం సమాచరేత్ ।
న త్యజేత్ సూతకే వాపి, త్యజన్ గచ్ఛత్యధోగతిమ్ ॥
శ్లో॥ సూతకే మృతకే చైవ సంధ్యాకర్మ న సంత్యజేత్ ।
మనసోచ్చారయేన్ మంత్రాన్ ప్రాణాయామ మృతేద్విజః ॥
(స్మృతి సముచ్చయము)

అనగా - సంధ్యోపాసనమును, ఇష్టిని, హోమమును బ్రతికియున్నంతకాలము చేయవలయును. సూతకమునందు లేదా అశౌచకాలమునందు కూడా వీటిని విడిచిపెట్టకూడదు. ఒకవేళ వీటిని చేయకుండా వదలిపెట్టినవాడు దుర్గతిని పొందును అని పులస్త్యమహర్షివచనము. అయితే ఆశౌచకాలమునందు సంధ్యను మానసికముగా చేయవలయునని శాస్త్రములు నిర్దేశించినవి. "సూతకే మానసీం సంధ్యాం కుర్యాద్ వై సుప్రయత్నతః" ఆశౌచమందు సంధ్యను మానసికముగా చేయవలయునని స్మృతి సముచ్చయము నందు; "అర్ఘ్యాంతా మానసీ సంధ్యా" అర్ఘ్యప్రదానము వరకు మానసికముగా సంధ్యావందనము చేయవలయునని నిర్ణయసింధువు నందు తెలుపబడినది.

శ్లో॥ సూతకే మృతకే కుర్యాత్ ప్రాణాయామ మమంత్రకమ్ ।
తథా మార్జనమంత్రాస్తు మనసోచ్చార్య మార్జయేత్ ॥

గాయత్రీం సమ్యగుచ్చార్య సూర్యాయార్ఘ్యంనివేదయేత్।
మార్జనం తు న వా కార్యముపస్థానం న చైవ హి॥

(భారద్వాజ, ఆచారభూషణం 103-104, ఆహ్నిక సూత్రావళి)

అనగా జాతాశౌచమునందు కాని, మృతాశౌచమునందు కాని మంత్రమును ఉచ్చరించకుండా ప్రాణాయామము చేయవలెను. మానసికముగా మంత్రోచ్చారణ చేయుచు మార్జనము చేయవలెను. గాయత్రిని స్పష్టముగా ఉచ్చరింపుచు సూర్యునకు అర్ఘ్యము నీయవలెను. మార్జనము చేసినను, చేయకపోయినను ఉపస్థానము మాత్రము చేయవద్దని ఆహ్నిక సూత్రావళి యందు పేర్కొనబడినది. **ఆశౌచకాలమునందు అర్ఘ్యప్రదానము** వరకు మంత్రోచ్చారణ పూర్వకముగచేసి, **గాయత్రీజపమును,** సూర్యోపస్థానమును మాత్రము మానసికముగ **చేయవలయునని** అనేక స్మృతివచనములు తెలుపుచున్నవి.

సంధ్యోపాసన కర్మలు

సంధ్యోపాసనమునకు, అర్ఘ్యప్రదానము, గాయత్రీమంత్రజపము, ఉపస్థానము అనునవి మూడు ప్రధాన అంగములు అని పేర్కొనబడినవి. పుండరీకాక్ష స్మరణము, పురాణాచమనము, రెండు స్మృత్యాచమనములు, ప్రాణాయామము, దేశకాల సంకీర్తన పూర్వక సంకల్పము. ప్రథమ మార్జనము, మంత్రాచమనము, రెండు స్మృత్యాచమనములు. ద్వితీయ మార్జనము, పాపపురుష దహనము, స్మృత్యాచమనము, ప్రాణాయామము, అర్ఘ్యప్రదానము, ప్రదక్షిణము, స్మృత్యాచమనము, తర్పణము (ఆదిత్య ప్రతీకమైన బ్రహ్మోపాసనము - ఓంకార ప్రతీకమగు బ్రహ్మోపాసనము) గాయత్ర్యావాహనము (గాయత్రీ హృదయపఠనము) గాయత్రీమంత్ర జపము, గాయత్రీ ఉద్వాసనము, సూర్యోపస్థానము, దిగ్దేవతాది నమస్కృతి, సంధ్యావందనము, హరిహరాభేద భావనము, ద్యావా పృథివీ రూప మాతాపితృవందనము, అభివాదము, పరమేశ్వర సంప్రదానక ఫల సమర్పణము అను కర్మలు సంధ్యోపాసనము నందు చేయబడదగినవిగా తెలియనగును.

దిశానిర్దేశము

"ప్రాఙ్ముఖః సతతం విప్రః సంధ్యోపాసనమాచరేత్" అను కూర్మపురాణ వచనము ననుసరించి త్రికాలములందు పూర్వాభిముఖముగా (తూర్పు దిశగా ముఖముచేసి) సంధ్యోపాసనము చేయవలెను. అయితే ప్రాతఃకాల సంధ్యోపాసనమును పూర్తిగా తూర్పుదిశగా ముఖము చేసి చేయవచ్చును. కాని మాధ్యాహ్నిక, సాయం సంధ్యోపాసనమునందు మాత్రము అర్ఘ్యప్రదానము, జపము, ఉపస్థానము అను మూడు కర్మలను సూర్యుడు ఏ దిక్కున నుండునో, ఆ దిక్కునకు ముఖము చేసి చేయవలెను. మిగిలిన కర్మల నన్నింటిని తమ సౌకర్యము ననుసరించి తూర్పుదిక్కు లేదా ఉత్తరదిక్కు లేదా ఈశాన్య కోణంవైపు ముఖము చేసి చేయవచ్చును.

ప్రాణాయామము

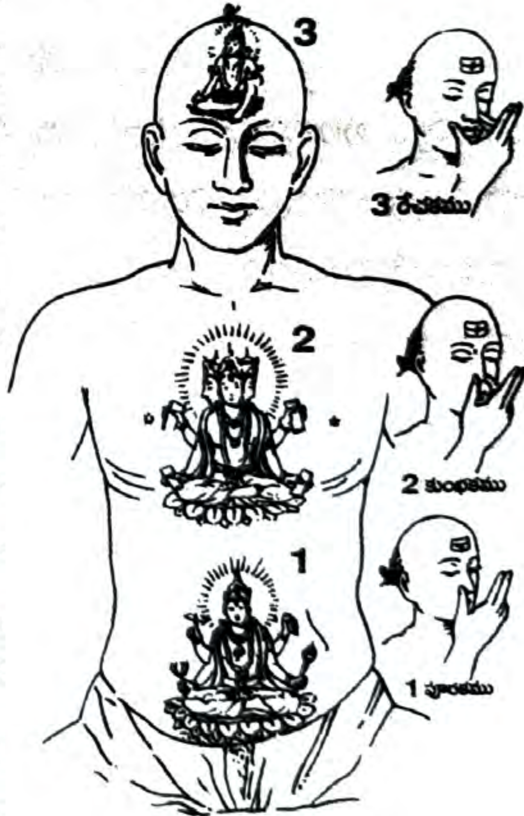
శ్లో॥ యథా పర్వతధాతూనాం దోషాన్ హరతి పావకః ।
ఏవమంతర్గతం పాపం ప్రాణాయామేన దహ్యతే ॥

(అత్రిస్మృతి 2-3; ప్రయోగపారిజాతం)

పర్వతములయందలి ధాతువుల మలము అగ్నితో కాల్చబడినట్లుగా ప్రాణాయామము వలన మానవుని ఆంతరిక పాపములు దహింపబడును. ప్రాణాయామము సంధ్యాకర్మలో ఒక ప్రధాన అంగము. ప్రాణాయామమనగా (ప్రాణ + ఆయామః) ప్రాణమును లేదా ప్రాణశక్తిని నియమించుట అని అర్థము. దీనిని అభ్యసించుటవలన ప్రాణశక్తి వికాసమునొందును. ప్రాణశక్తియొక్క అపవ్యయము వల్లనే రోగములకు, అకాలమృత్యువునకు గురి కావలసి వస్తున్నది. మన శరీరమునందలి శ్వాసకు, జీవశక్తికి ప్రాణము అని పేరు. ప్రాణము, మనస్సు, వీర్యము అను ఈ మూడును ఒకే వస్తువులని శాస్త్రములు పేర్కొనుచున్నవి. ఈ మూడింటిలో ఒక దానిని వశపరచుకొన్న యెడల మిగిలిన రెండునూ వాటంతటవియే వశమైపోవును. ప్రాణశక్తిని వశపరచుకున్న వానికి మనస్సు వశమౌతుంది. వీర్యము స్థిరమౌతుంది. మనస్సు స్థిరమగుట చేత ఆధ్యాత్మిక

లాభము కలుగుతుంది. భగవంతుని సాన్నిధ్యము లభించగలదు. వీర్యము స్థిరమగుటచేత లౌకికంగా, పారలౌకికంగా ఎంతో లాభం చేకూరుతుంది. అంతేగాక, నిత్యము ప్రాణాయామము చేయువారు అగ్నివలె తేజస్సుతో ప్రకాశించెదరు – 'ప్రాణాయామైస్త్రిభిః పూతస్తత్క్షణాజ్జ్వల తేఽగ్నివత్' అని ప్రయోగపారిజాతము నందు చెప్పబడినది. ప్రాణాయామము సిద్ధించిన వ్యక్తి వందలాది సంవత్సరముల ఆయువును పొంది హాయిగా జీవించును.

వైజ్ఞానిక దృష్ట్యా కూడా ప్రాణాయామము ఎంతో ముఖ్యమైనది. మన ఊపిరితిత్తులలో కొన్ని కోట్లకొలది సూక్ష్మరంధ్రములు ఉంటాయి. వీని ద్వారా శరీరమంతటికి రక్తప్రసారము జరుగుతుంది. ప్రాణాయామము చేయుటవలన వాయువు చక్కగా లోనికి వెళ్ళును. అది మిక్కిలి వేగంగా ఊపిరితిత్తులలోనికి ప్రవేశించును. తద్వారా ఈ సూక్ష్మరంధ్రములలో నిలిచిన మలిన పదార్థములు తొలగిపోవును. అప్పుడు రక్తము మరింత చక్కగా శుభ్రమై గుండెద్వారా శరీరమంతటికి సంచరించును. కావున తమ వాస్తవికమగు ఉన్నతియందు కాంక్షగలిగిన వారలు తప్పకుండా మిక్కిలి శ్రద్ధాసక్తులతో ప్రాణాయామమును అభ్యసింపవలెను.

అభ్యాసక్రమము : ముందుగా వెన్ను, కంఠము, శిరస్సు మూడింటిని నిటారుగా ఏకదండము వలె నిలిపి కూర్చుండవలెను. అనంతరము కుడిచేతి అంగుష్ఠము (బొటనవ్రేలి)తో కుడిముక్కును మూసి, ఎడమ ముక్కుద్వారా నెమ్మదిగా గాలి పీల్చుచూ "పూరకము" చేయవలెను. లేదా ప్రాణాయామ మంత్రమును ధ్యానపూర్వకంగా మనస్సుతో మూడుమార్లు చదువుచూపూరకము చేయవలెను. ప్రారంభసాధకులు

మాత్రము మొదట్లో ఒక పర్యాయము మంత్రముతో గాలి పీల్చుటను ప్రారంభించి నెమ్మది-నెమ్మదిగా మూడు పర్యాయముల వరకు పెంచవలెను. తర్వాత అనామిక, కనిష్ఠిక వ్రేళ్ళతో ఎడమ ముక్కు రంధ్రమును మూసి ఉంచవలెను. ఇప్పుడు మానసికముగా ప్రాణాయామ మంత్రమును మూడుమార్లు పఠించవలెను. రెండు ముక్కు రంధ్రములు మూయబడి శ్వాసను నిలిపి ఉంచుటను "కుంభకము" అందురు. అనంతరము కుడి ముక్కును మూసి ఉంచిన బొటనవ్రేలును తొలగించి, నెమ్మది-నెమ్మదిగా ఒకమారు ప్రాణాయామ మంత్రమును మానసికముగా చెప్పుచూ శ్వాసను వదలిపెట్టవలెను. శ్వాసను వదలిపెట్టు క్రియను "రేచకము" అని అందురు. పూరకము, కుంభకము, రేచకము అను మూడు కర్మలను ఒకసారి చేయుటను ఒక ప్రాణాయామమని అందురు.

మంత్రయుక్తముగ పూరకము చేయునప్పుడు శ్యామసుందరుడగు చతుర్భుజ విష్ణుమూర్తిని నాభిదేశమునందు ధ్యానింపవలెను. కుంభక సమయంలో శ్రీహరి నాభినుండి ప్రకటమైనట్టి కమలాసనుడు అరుణగౌర మిశ్రిత వర్ణముగల చతుర్ముఖ బ్రహ్మను హృదయభాగమునందు ధ్యానింపవలెను. రేచక క్రియ జరుగు సమయంలో శుద్ధస్ఫటిక సమానమగు శ్వేతవర్ణముగలిగిన త్రినేత్రుడు అగు మహాదేవుని లలాటభాగమునందు ధ్యానింపవలెను. కొందరు పూరకమందు బ్రహ్మను, కుంభకమందు విష్ణువును ధ్యానింపవలెనని చెప్పుదురు. అయితే ఆహ్నిక ప్రకాశిక, పారిజాతము, రత్నాకరము వంటి గ్రంథములలో పూర్వోక్త పక్షమునే సిద్ధాంతీకరింపబడియున్నది. యేది ఎట్లున్నను ఓపిక గలిగి శ్రద్ధతో సిద్ధియందు లక్ష్యమునుంచి ప్రాణాయామమును అభ్యసింపవలెను. ప్రతినిత్యము ఆచరింపవలెను. నడుచుచు - తిరుగుచూ కూడా ప్రాణాయామమును చేయుటవలన మనిషి వేలాది సంవత్సరములు జీవించును అని చెప్పుటలో సందేహములేదు.

గచ్ఛంస్తిష్ఠన్ సదా కాలం వాయుస్వీకరణం పరమ్ ।
సర్వకాల ప్రయోగేణ సహస్రాయుర్ భవేన్నరః ॥

అర్ఘ్యప్రదానము

ఈ భూమండలమునకు, దీనిపై నివసించెడు జీవకోటికి సూర్యునితో ఘనిష్ఠమైన సంబంధము ఉన్నది. సూర్యుని ప్రకాశమువల్లనే ఈ జగత్తును మనం చూడగలుగుచున్నాము. చంద్రుడు, నక్షత్రములు ప్రకాశించుటకు కూడా సూర్యుడేకారణము. సూర్యుని ఉష్ణమువల్లనే మన జీవనం జీవించియున్నది. భోజనమును పచనమొనర్చి రసరూపముగా మనకు అందించునది కూడా సూర్యుడే. ఇట్టి సూర్యుని నుండియే ఈ ధరాతలము యేర్పడినది. సూర్యుడు స్వయంగా భగవత్స్వరూపుడు. అందుకే ఆయనను సూర్యనారాయణుడు అని శ్రుతి పేర్కొనినది. కావున ద్విజుడైన ప్రతివ్యక్తి తప్పనిసరిగా సమయము ననుసరించి అర్ఘ్యప్రదానము, నమస్కారము ఇత్యాది కర్మలద్వారా ఆయనను ఉపాసింపవలెను. తద్వారా సూర్యభగవానుడు ప్రసన్నుడు అగును. ఆతని ప్రసన్నత వలన మన నేత్రములు జ్యోతిస్వరూపములు అవుతాయి. బుద్ధి ప్రకాశిస్తుంది. ఆత్మజ్ఞానం లభిస్తుంది. సౌరశక్తి లేకుండా మన కన్నులు ఏమీ చేయలేవు. **ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్** - అన్నట్లు మనందరికి ఆరోగ్యప్రదాత ఆ భాస్కరుడే. అందువలన మన అంతఃకరణము, శరీరము ఆరోగ్యవంతముగా నుండుటకుగాను సూర్యదేవునకు అర్ఘ్యము నిచ్చుట చాలా ముఖ్యమైన కర్తవ్యము.

అర్ఘ్యప్రదానవిధిని గూర్చి యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి యందిట్లు చెప్పబడినది-

కరాభ్యాం తోయమాదాయ గాయత్ర్యా చాభిమంత్రితమ్ ।
ఆదిత్యాభిముఖస్తిష్ఠంస్త్రిః క్షిపేత్ సంధ్యయోర్ద్వయోః ॥

అనగా దోసిట్లో జలము తీసికొని గాయత్రీ మంత్రముతో అభిమంత్రించి, సూర్యునకు అభిముఖము (ఎదురు)గా నిలిచి మూడుమార్లు ఇరుసంధ్యలయందు అర్ఘ్యము నీయవలెను. అనగా జలమును పైకి చల్లవలెను.

అంజలి (దోసిలి) నుండి అంగుష్ఠముల (బొటనవ్రేళ్ళ)ను దూరముగా నుంచవలెను. తర్జనీ అంగుష్ఠముల కలయికచేత రాక్షసీముద్రిక అనబడుతుంది. రాక్షసీముద్రికతో ఈయబడే జలము రక్తముతో సమానమని అత్రిస్మృతి

చెప్పుచున్నది.[1] కావున అంగుష్ఠములను దూరముగా నుంచిన అంజలితో అర్ఘ్యము నీయవలెను. అనగా జలమును పైకి చల్లవలెను. ఎడమకాలుపై నిలిచి, కుడికాలి మడమ భాగమును పైకి లేపి తలను వంచి అర్ఘ్యము నీయవలెను. లేదా కుడికాలి మోకాలు వద్ద వెనుకకు మడతచేసి, ఒక్క ఎడమకాలుపై నిలిచి అర్ఘ్యము నీయవలెను. లేదా చక్కగా నిలబడి గోశృంగమంతటి ఎత్తునకు లేదా భ్రూమధ్యము ఎత్తువరకు దోసిలి లేపి పట్టి అర్ఘ్యమును విడువవలెను. జలముతోబాటు పుష్పాక్షతలను కలిపి అర్ఘ్యము నీయవచ్చును. అర్ఘ్యప్రదాన సమయంలో ప్రాతఃకాలమున తలను వంచి నిలబడవలెను. మధ్యాహ్నమున చక్కగా, నిటారుగా నిలబడియుండవలెను; సాయంకాలమునందు కూర్చుండియే అర్ఘ్యము నీయవలెనని తైత్తిరీయ సంధ్యాభాష్యము నందు చెప్పబడినది-

ప్రాతః ప్రహ్వః క్షిపేదప్సు మధ్యాహ్నే ఋజుసంస్థితిః ।
అర్ఘ్యప్రక్షేపణం కుర్యాత్ సాయం తూపవిశన్ భువి ॥

అర్ఘ్యప్రదాన జలమును ఒక పాత్రలో విడిచి తర్వాత ఒక చెట్టు మొదట్లో పోయవలెను.

ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము

సంధ్యావందనమునకు ప్రధాన అంగములు మూడు. 1.అర్ఘ్యప్రదానము 2. జపము 3. ఉపస్థానము - ఒకవేళ సంధ్యోపాసనమును ఆచరించుటకు ముఖ్యకాలము అతిక్రమించెనేని ముందుగా ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమును ఇచ్చి అనంతరము ప్రధానార్ఘ్యత్రయమును విడుచుటయే ఉచితమైనది. ముఖ్యకాలము అతిక్రమింపబడినందున అందుకుగాను ముందుగా ప్రాయశ్చిత్తము జరిగిన పిమ్మటనే ప్రధాన కార్యక్రమము చేయుటకు అర్హత లభించుననునది సామాన్య నియమము.

1. ముక్తహస్తేన దాతవ్యం ముద్రాం తత్ర న కారయేత్ ।
తర్జన్యంగుష్ఠ యోగేన రాక్షసీ ముద్రికాస్మృతా ।
రాక్షసీ ముద్రికార్ఘ్యేణ తత్తోయం రుధిరం భవేత్ ॥
(అత్రిస్మృతి, దేవీభాగవతం 11-16-49)

ఇంకను, ఔపాసనాదికమునకు కాలాతిక్రమణమయ్యేనేని ప్రాయశ్చిత్తము చేసిన పిదపనే ప్రధానమును చేయబడుచున్నదను మాట ఇక్కడ గమనార్హము. ఈ కారణంగా కూడా ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమును ముందుగా ఇచ్చి తదుపరి ప్రధాన అర్ఘ్యత్రయమిచ్చుటయే సముచితమని విజ్ఞులు గమనింతురు గాక!

గాయత్రీ జపము

సంధ్యోపాసనలో అర్ఘ్యము, జపము, ఉపస్థానము అను మూడు ప్రధాన భాగములలో ముఖ్యమైనది గాయత్రీ మంత్రజపము. యేలయన, సూర్యోదయాత్పూర్వము అర్ఘ్యప్రదానము వరకు పూర్తిచేసి సూర్యోదయ మగువరకు గాయత్రీజపము చేయవలయునని చెప్పబడినందున(1) సంధ్యోపాసనలో గాయత్రీ జపమునకే విశేషప్రాధాన్యత ఈయబడినదని స్పష్టమగుచున్నది. ఇంతియేగాక, **'న గాయత్ర్యాః పరం మంత్రమ్ - న మాతుః పరదైవతమ్'** అనగా గాయత్రీ మంత్రమున కంటే శ్రేష్ఠమైన వేరొక మంత్రము లేదని, తల్లిని మించిన వేరేదైవము లేదని చెప్పబడినది. **"సావిత్రీం జపతః సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే"** గాయత్రీజపము చేయుట వలన సకలపాపములు నశించిపోవునని బృహద్యమస్మృతి వచనము. గాయత్రీజపము వల్లనే ద్విజుని జీవితము సార్థకము కాగలదు. జపమును మౌనముగా, ఏకాగ్రచిత్తముతో చేయవలెను. గాయత్రీజపమునకు ముందు న్యాసముద్రాదులు అనగా అంగన్యాస కరన్యాసములు మరియు చతుర్వింశతి **(24)** ముద్రలను ప్రదర్శించడం పురశ్చరణమునందే కాని సంధ్యోపాసనమందు విధిగా చేయవలయునని ఎక్కడా చెప్పబడియున్నట్లు లేదు. అయితే **"కృతేఽభ్యుదయః అకృతేతు న ప్రత్యవాయః"** అని చెప్పబడినట్లు న్యాసముద్రాదులు చేయడం మంచిదే. చేయనిచో దోషము లేదు. కావున విజ్ఞులు తమ-తమ ఆచార-సంప్రదాయముల ననుసరించి నడుచుకోగలరని మా విన్నపము.

---

1. జపన్నాసీత సావిత్రీం ప్రత్యగా తారకోదయాత్ ।
సంధ్యాం ప్రాక్ ప్రాతరేవం హి తిష్ఠేదాసూర్యదర్శనాత్ ॥
(యాజ్ఞవల్క్య స్మృతి 2-24, 25)

మనః సంతోషణం శౌచం మౌనం మంత్రార్థచింతనమ్ ।
అవ్యగ్రత్వమనిర్వేదో జపసంపత్తి హేతవః ॥

జపము చేయునప్పుడు మనస్సు సంతోషంగా ఉండాలి. పవిత్రంగా ఉండాలి. మౌనంగా ఉండి మంత్రముయొక్క అర్థమును చింతించాలి. ఉద్వేగము, ఖేదము ఉండకూడదు. ఈవిధంగా చేసిన జపము మనకు శుభమును చేకూర్చగలదని వ్యాసమునీంద్రుని వచనము.

నిత్యము త్రికాలములయందు బ్రహ్మచారులు, గృహస్థులు తక్కువకు తక్కువ అష్టోత్తర శత (108) సంఖ్య గాయత్రీ జపము చేయాలి. ఇక వానప్రస్థులు, సన్న్యాసులు ద్విసహస్రాధికం - రెండువేలు అంతకంటే ఎక్కువ సంఖ్యగా గాయత్రీ జపం చేయాలని మనుస్మృతికారుని వచనం.

జపమాలద్వారా గాయత్రీజపం చేయవచ్చును. తులసి, స్ఫటిక, రుద్రాక్ష వంటి ఏదైనా మాలను వాడవచ్చును. ఇందులో కొందరు స్ఫటికమాల ఉత్తమమని, మరికొందరు రుద్రాక్షమాల శ్రేష్ఠమని చెప్పుచున్నారు. అన్నింటికంటే ఉత్తమమైనది కరమాల. సంధ్యలో గాయత్రీ మంత్రమును కరమాల ద్వారా జపించుట మంచిదని చెప్పబడినది.(1) త్రికాలసంధ్యల యందు ఈవిధంగా గాయత్రీజపం చేయడం అత్యుత్తమ పద్ధతిగా తెలియనగును.

"తిష్ఠన్ ప్రాతర్జపేద్దేవీ మాసీనః పశ్చిమాం జపేత్" అను వ్యాస వచనము ననుసరించి ప్రాతఃకాలమున ప్రాఙ్ముఖముగ నిలబడియు. సాయంకాలమున పశ్చిమాభిముఖముగ కూర్చుండియు జపము చేయవలయును. మధ్యాహ్నము ప్రాతఃకాలమువలెనే యని నిర్వచింపబడినది.

---

1. పర్వభిస్తు జపేద్ దేవీం మాలా కామ్యజపే స్మృతా ।
గాయత్రీ వేదమూలా స్యాద్ వేదః పర్వసు గీయతే ॥ (దేవీభాగవతము)
దీని వివరణమునకై పుట సంఖ్య 141లో చూడుము.

సూర్యోపస్థానము

అర్ఘ్యప్రదానము ద్వారా సూర్యదేవుని ఆరాధించిన పిమ్మట ఆయనను స్తుతించడం లేదా ప్రార్థించడమే "ఉపస్థానము". సూర్యోపస్థానమనగా సూర్యభగవానుని సమీపమునకు చేరుకొనుట అని అర్థము వివరింపబడినది. సూర్యోపస్థానము ద్వారా మనకు సూర్యనారాయణుని సన్నిధానము లభిస్తుంది. ప్రాతఃకాలమునందు లేచి నిలబడి చేతులు జోడించి సూర్యదేవుని మనస్సులో ధ్యానిస్తూ ఉపస్థాన మంత్రములను చెప్పవలెను. మధ్యాహ్నము చేతులు పైకెత్తి నిలబడి ధ్యానపూర్వకంగా ఉపస్థాన మంత్రములను చెప్పవలెను. సాయంకాలము కూర్చుండి ముకుళిత హస్తములతో ధ్యానపూర్వకముగా ఉపస్థాన మంత్రములను చెప్పవలెను. అన్ని సంధ్యలలోను ఉపస్థానము మాత్రము నిలబడియే చేయదగినదని కొన్ని స్మృతి వచనములతోబాటు దక్షిణాదిన లభించెడు కొన్ని గ్రంథములలో పేర్కొనబడియున్నది. తమ, తమ ఆచార సంప్రదాయములను అనుసరించి ఆచరింపవచ్చును.

అభివాదము

సూర్యోపస్థానమైన పిమ్మట దిగ్దేవతాది నమస్కృతి, సంధ్యావందనము, ద్యావా పృథివీ రూప మాతాపితృవందనము, ముగించిన తదుపరి గోత్రప్రవర పూర్వకముగ సంధ్యాన్తాభివాదనము చేయవలయును.

ఆత్మపాదౌ తథా భూమిం సంధ్యాకాలేஉభివాదయేత్ ।
ఆయుర్విద్యాం ధనారోగ్యే ప్రాప్నోతి పురుషస్సదేతి ॥

గోత్రప్రవర చెప్పుకొని తన పాదములను, భూమిని స్పృశించి నమస్కారము చేయవలయును. యిట్లు నమస్కరించుటచే ఆయువు, విద్య, ధనము, ఆరోగ్యము లభింపగలదని ఋషివాక్యము. ప్రవర చెప్పుకొనినప్పుడు కుడిచేతితో కుడి చెవిని స్పృశించి, చివరగా తన పాదములను తాకి భూమిని స్పృశించి నమస్కరించుట ఒక పద్ధతి. కుడిచేతితో కుడిచెవిని స్పృశించినపుడు ఎడమచేతిని కుడి మోచేతి క్రింద పెట్టుకొని యుండవలెనని కూడా శిష్టాచారము కలదు. రెండు చేతులతో రెండు చెవులను స్పృశించి ప్రవరచెప్పి నమస్కరించు వేరొకపద్ధతి కూడా కొన్ని

ప్రదేశములందు ఆచరింపబడుచున్నది. కావున దేశాచార, శిష్టాచారముల ననుసరించి యథాసంప్రదాయముగ ఆచరింపవచ్చును.

ఏవం సంధ్యా ముపాస్యాఽథ పితరా వగ్రజాన్ గురూన్ ।
త్రివర్ష పూర్వాం ఛ్ఛిష్టాంశ్చ పార్శ్వస్థా నభివాదయేత్ ॥

సంధ్యోపాసనమైన పిమ్మట తల్లిదండ్రులకు, అన్నలకు, గురువులకు, ఆ ప్రక్కనే ఉండియున్నచో తనకంటే మూడేండ్ల ప్రాయము పెద్దగా ఉండెడు శిష్టజనములకు నమస్కారము చేయవలయును. వారికి నమస్కరించు విధానమును గూర్చి దిగువ విధముగా చెప్పబడినది -

కర్ణద్వయం స్వహస్తాభ్యాం స్పృష్ట్వా జానుద్వయాదికమ్ ।
చరణాంగుష్ఠ పర్యన్తం సమ్మృజ్య తు శనైశ్శనైః ॥

తన రెండు చేతులతో రెండు చెవులను పట్టుకొని ప్రవర చెప్పి (వంగి) తన చేతులతో వారి పాదములను (మోకాళ్ళ దగ్గర నుండి వ్రేళ్ళ వరకు మెల్లమెల్లగ స్పృశించుచు) (తన) కుడిచేతితో వారి కుడిపాదమును, ఎడమచేతితో ఎడమ పాదమును పట్టుకొని నమస్కరింపవలయును[1]. పెద్దలకు ఎప్పుడు నమస్కరించినను ఈ పద్ధతినే అనుసరించుట ఉత్తమము.

గృహేషు తత్సమా సంధ్యా గోష్ఠే శతగుణా స్మృతా ।
నద్యాం శతగుణా ప్రోక్తా అనంతా శివసన్నిధౌ ॥

(లఘు శాతాతప స్మృతి - 114)

గృహమునందు సంధ్యావందనము చేయుటవలన ఒక వంతు, గోశాలయందు చేయుటచేత నూరువంతులు, నదీతీరమునందు చేయుటవలన పదివేలవంతులు, శివసన్నిధిలో చేయుటవలన అనంతమైన పుణ్యఫలము లభించును.

1. వ్యత్యస్త పాణినా కార్యముపసంగ్రహణం గురోః ।
సవ్యేన సవ్యః స్ప్రష్టవ్యో దక్షిణేన చ దక్షిణః ॥ *(మనుస్మృతి)*

పాదశేషం పీతశేషం సంధ్యాశేషం తథైవ చ।
శునో మూత్రసమం తోయం పీత్వా చాంద్రాయణం చరేత్॥

కాళ్ళు కడిగిన తర్వాత, త్రాగిన పిమ్మట, సంధ్యావందనము ముగిసిన మీదట మిగిలిన జలము కుక్కమూత్రముతో సమానమగును. అట్టి నీటిని త్రాగిన వ్యక్తి చాంద్రాయణ వ్రతము ఆచరించిన పిదపనే పవిత్రుడు అగును. కావున పైన చెప్పిన మూడువిధములుగా మిగిలిన జలమును ఏదేని ఒక చెట్టు మొదట్లోగానీ, ఎవ్వరూ నడువని చోటున గానీ విసర్జింపవలయును.

సంధ్యోపాసన - పాత్రాసాదన

1. విశేష జలపాత్ర (నీళ్లచెంబు); 2. విభూతి, చందన, పుష్పాదుల పాత్ర; 3. పంచపాత్రలు - (2) రెండు. (1. అర్ఘ్యపాత్ర 2. ఆచమనపాత్ర); 4. ఉద్ధరిణెలు రెండు (2); 5. జలము విడుచుటకు పళ్ళెము; 6. ఆసనము.

ఋగ్వేదీయ త్రికాల సంధ్యోపాసనము

[ప్రాతఃకాలమునందు - మధ్యాహ్నకాలమునందు - సాయంకాలమునందు సూర్యాభిముఖముగా - తూర్పు లేదా ఉత్తర దిశగా- ముఖముచేసి ఏదేని ఆసనముపై కూర్చొని భస్మధారణ[1] లేదా తిలకధారణచేసిన పిదప ఉద్ధరిణిలో నీరు తీసికొని శిరస్సున, శరీరముపై ముమ్మారు మార్జనము చేసికొనుచు క్రింది మంత్రమును పఠింపవలెను.]

హరిః ఓమ్

అపవిత్రః పవిత్రో వా సర్వావస్థాం గతోఽపి వా ।

యః స్మరేత్ పుండరీకాక్షం స బాహ్యాభ్యన్తరశ్శుచిః ॥

పుండరీకాక్ష ! పుండరీకాక్ష !! పుండరీకాక్ష !!!

ఆచమనము

ఆచమ్య ॥ పురాణాచమనం కృత్వా, తతః స్మృత్యాచమనం కృత్వా ॥[2]

ఓం కేశవాయ స్వాహా । ఓం నారాయణాయ స్వాహా । ఓం మాధవాయ స్వాహా ।
ఓం గోవిందాయ నమః । ఓం విష్ణవే నమః । ఓం మధుసూదనాయ నమః ।
ఓం త్రివిక్రమాయ నమః । ఓం వామనాయ నమః । ఓం శ్రీధరాయ నమః ।
ఓం హృషీకేశాయ నమః । ఓం పద్మనాభాయ నమః । ఓం దామోదరాయ నమః ।
ఓం సంకర్షణాయ నమః । ఓం వాసుదేవాయ నమః । ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః ।
ఓం అనిరుద్ధాయ నమః । ఓం పురుషోత్తమాయ నమః । ఓం అధోక్షజాయ నమః ।
ఓం నారసింహాయ నమః । ఓం అచ్యుతాయ నమః । ఓం జనార్దనాయ నమః ।
ఓం ఉపేంద్రాయ నమః । ఓం హరయే నమః । ఓం శ్రీకృష్ణాయ నమః ॥

---

1. భస్మధారణవిధిని పుటసంఖ్య 102లో చూడుము.
2. పురాణాచమనము, స్మృత్యాచమనము గురించి పుటసంఖ్య 117,118లను చూడుము.

భూతోచ్చాటనము

(క్రింది మంత్రమును పఠించుచు భూతములను వెడలగొట్టుచున్నట్లు భావింపవలెను.)

ఉత్తిష్ఠన్తు భూతపిశాచాః యఏ తే భూమిభారకాః ।
ఏతేషామవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥

ఆసన సంస్కారము

ఓం పృథివ్యాః (పృథ్వీతిమంత్రస్య) । మేరుపృష్ఠఋషిః । కూర్మోదేవతా । సుతలం ఛందః । ఆసనే వినియోగః ॥[1] అనంతాసనాయ నమః ॥

ఓమ్, పృథ్వి! త్వయా ధృతా లోకా దేవి! త్వం విష్ణునా ధృతా ।
త్వం చ ధారయ మాం దేవి ! పవిత్రం కురు చాసనమ్ ॥[2]

(పైమంత్రమును పఠించి ఆసనము క్రింద భూమిని స్పృశించి చక్కగా కూర్చొనవలెను.)

ప్రాణాయామము

ప్రణవస్య పరబ్రహ్మ ఋషిః । పరమాత్మా దేవతా । దైవీ గాయత్రీ ఛందః । ప్రాణాయామే వినియోగః ॥

ఓం భూః । ఓం భువః । ఓం స్వః । ఓం మహః । ఓం జనః । ఓం తపః ।
ఓం సత్యం । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః
ప్రచోదయాత్ । ఓమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్స్వరోమ్ ॥

---

1. వేదమంత్రముల వినియోగమునకు ముందు, ఆయా మంత్రములకు సంబంధించిన ఋషి, ఛందస్సు, దేవతల స్మరణము నిర్దిష్టముగా చేయవలయును. అది శాస్త్రీయము. ఋషిఋణ విమోచనము అనుమాట గమనార్హము. వినియోగమునందు జలమును విడువవలసినపనిలేదు.

2. ఈ మంత్రమును కొన్నిప్రదేశములవారు చెప్పుచున్నారు. మరికొందరు చెప్పడము లేదు. తమ-తమ సంప్రదాయమును అనుసరించుట మంచిది.

దేశకాల సంకీర్తన పూర్వక సంకల్పము

శుభాభ్యుదయార్థం చ శుభే శోభనే మంగళేముహూర్తే అత్ర పృథివ్యాం జంబూద్వీపే భరతవర్షే భరతఖండే మేరోఃదక్షిణదిగ్భాగే శ్రీశైలస్య వాయవ్య [ఆగ్నేయ] ప్రదేశే,[1] శ్రీకృష్ణా గోదావర్యోర్మధ్యదేశే [శ్రీ కృష్ణాకావేర్యోర్మధ్య దేశే],[1] లక్ష్మీ నివాసగృహే, సమస్తదేవతా బ్రాహ్మణ హరిహర సన్నిధౌ । అద్యబ్రహ్మణః ద్వితీయ పరార్థే, శ్వేతవరాహకల్పే, వైవస్వత మన్వంతరే, కలియుగే, ప్రథమపాదే, అస్మిన్ వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన ----- నామ సంవత్సరే----- అయనే ----- ఋతౌ--- మాసే----- పక్షే-----తిథౌ ----- వాసరే, శుభవాసరే, శుభనక్షత్రే, శుభయోగే, శుభకరణ, ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ । మమ ఉపాత్తదురితక్షయ ద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య, శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ప్రాతః (మాధ్యాహ్నిక/ సాయం) సంధ్యాముపాసిష్యే ॥

[అని సంకల్పము పఠించి ఎడమచేత ఉద్ధరిణితో నీటిని తీసికొని కుడిచేతిలో పోసికొని దేవతీర్థము ద్వారా పాత్రలో విడువవలెను.]

మార్జనము

(త్రికాలసంధ్యలయందు ఒకేవిధము)

[ఉద్ధరిణిలో నీరు తీసికొని, ఎడమచేత పట్టుకొని ఈ మంత్రమునందలి ఒక్కొక్క వాక్యము చివర ఒకసారి, మొత్తము తొమ్మిది మార్లు (దర్భలతో) శిరముపై జలమును మార్జనము చేసికొనవలెను. మిగిలిన జలమును పళ్ళెములో విడువవలెను.]

ఆపోహిష్ఠేతి తృచస్యాంబరీషః సింధుద్వీపఋషిః । ఆపో దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । మార్జనే వినియోగః ॥

---

1) తాము ఉన్నప్రదేశము 'శ్రీశైలమునకు' ఏ దిక్కున ఉన్నదో, ఏ యేనదుల మధ్యన ఉన్నదో అవి మార్చుకొని (చేర్చుకొని) చెప్పవలెను.

ఓం ఆపో హి ష్ఠా మయోభువః । తా న ఊర్జే దధాతన । మహేరణాయ చక్షసే । యో వ శ్శివతమో రసః । తస్య భాజయతే హ నః । ఉశతీరివ మాతరః । తస్మా అరం గమామ వః । యస్య క్షయాయ జిన్వథ । ఆపో జనయథా చ నః ॥

మంత్రాచమనము

[కుడిచేతి బొటనవ్రేలును నడిమివ్రేలి మొదటికి తగులునట్లుగా వంచి, దానిమీదికి చూపుడువ్రేలును వంచిపట్టినచో గోకర్ణాకృతిగా ఏర్పడు అరచేతిలో ఉద్ధరిణెడు నీటిని పోసికొని, ఈ క్రింద పేర్కొనబడిన విధముగా మూడు వేళలలో, ఆయా మంత్రములతో అభిమంత్రించి త్రాగవలెను.]

1. ప్రాతఃకాల మంత్రాచమనము

సూర్యశ్చేత్యస్య మంత్రస్య । యాజ్ఞవల్క్య ఉపనిషద్ ఋషిః । (నారాయణ ఋషిః) సూర్యమన్యు మన్యుపతిరాత్రయో దేవతాః । ప్రకృతిశ్ఛందః । మంత్రాచమనే వినియోగః ॥

ఓమ్ సూర్యశ్చ మా మన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యు కృతేభ్యః । పాపేభ్యో రక్షన్తామ్ । యద్రాత్రియా పాపమకార్షమ్ । మనసా వాచా హస్తాభ్యామ్ । పద్భ్యా ముదరేణ శిశ్నా। రాత్రిస్తదవలుమ్పతు । యత్కించ దురితం మయి । ఇదమహం మా మమృత యోనౌ । సూర్యే జ్యోతిషి జుహోమి స్వాహా ॥ (ఇతి జలం పీత్వా) ॥ ఆచమ్య ॥ స్మృత్యాచమనద్వయం కృత్వా ॥

2. మాధ్యాహ్నిక మంత్రాచమనము

ఆపః పునంత్విత్యస్య మంత్రస్య । పూత ఋషిః ।
ఆపో దేవతా । అష్టీ ఛందః । అపాం ప్రాశనే వినియోగః ॥

ఓమ్ ఆపః పునన్తు పృథివీం పృథివీ పూతా పునాతు మామ్ । పునన్తు బ్రహ్మణస్పతి ర్బ్రహ్మ పూతా పునాతు మామ్ । యదుచ్ఛిష్ట మభోజ్యం యద్వా దుశ్చరితం మమ । సర్వం పునన్తు మా మాపోఽసతాం చ ప్రతిగ్రహం(గ్గ్) స్వాహా ॥ (ఇతి జలం పీత్వా)

॥ ఆచమ్య ॥ స్మృత్యాచమన ద్వయం కృత్వా ॥

3. సాయంకాల మంత్రాచమనము

అగ్నిశ్చేత్యస్య మంత్రస్య । యాజ్ఞవల్క్య ఉపనిషద్ ఋషిః ।
అగ్నిమన్యు మన్యుపత్యహాని దేవతాః । ప్రకృతిశ్ఛందః ।
మంత్రాచమనే వినియోగః ॥

ఓమ్ అగ్నిశ్చ మామన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యు కృతేభ్యః । పాపేభ్యో రక్షంతామ్ । యదహ్నా పాపమకార్షమ్ । మనసా వాచా హస్తాభ్యామ్ । పద్భ్యా ముదరేణ శిశ్నా । అహస్తదవలుమ్పతు । యత్కించ దురితం మయి । ఇదమహం మామమృత యోనౌ । సత్యేజ్యోతిషి జుహోమి స్వాహా ॥ (ఇతి జలం పీత్వా)

॥ ఆచమ్య ॥ స్మృత్యా చమనద్వయం కృత్వా ॥

పునర్మార్జనము

(త్రికాల సంధ్యలయందు ఒకేవిధము)

ఆపోహిష్ఠేతి నవర్చస్య సూక్తస్య । సింధుద్వీపో అంబరీషో వా ఋషిః । ఆపో (పరమాత్మా) దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । ద్వ్యనుష్టుబంతం । పంచమీ వర్ధమానా సప్తమీ ప్రతిష్ఠా । అంతే ద్వే అనుష్టుభౌ । మార్జనే వినియోగః ॥

(దర్భలతో శిరమున క్రిందిమంత్రముతో తొమ్మిదిసార్లు నీరు మార్జనము చేసికొనవలెను.)

ఓమ్ ఆపో హి ష్ఠా మయోభువః । తా న ఊర్జే దధాతన । మహే రణాయ చక్షసే । యో వః శివతమో రసః । తస్య భాజయతేహ నః । ఉశతీరివ మాతరః । తస్మా అరం గమామ వః । యస్య క్షయాయ జిన్వథ । ఆపో జనయథా చ నః ॥

(ఈ క్రింది మంత్రముతో కూడా నీటితో మార్జనము చేసికొనవలెను.)

శన్నో దేవీ రభిష్టయ ఆపో భవంతు పీతయే । శంయోరభిస్రవంతునః । ఈశానా వార్యాణాం క్షయంతీశ్చ ర్షణీనామ్ । అపోయాచామి భేషజమ్ । అప్సు మే సోమో అబ్రవీదంతర్విశ్వాని భేషజా । అగ్నిం చ విశ్వ శంభువమ్ । ఆపః పృణీత భేషజం వరూథం తన్వే 3 మమ । జ్యోక్చ సూర్యం దృశే । ఇదమాపః ప్రవహత యత్కించ దురితం మయి । యద్వాహ మభిదుద్రోహ యద్వా శేప ఉతానృతమ్ । ఆపో అద్యాన్వచారిషం రసేన సమగస్మహి ।

పయస్వానగ్న ఆగహి తం మా సంసృజ వర్చసా । సస్రుషీ స్తదపసో

దివానక్తం చ సస్రుషీః । వరేణ్య క్రతూరహమాదేవీ రవసేహువే ॥

(ఇతి మార్జయిత్వా ॥)

పాప పురుష విమోచనము

(కుడిచేతిలో జలమును తీసికొని, క్రిందిమంత్రమును పఠించి, ఎడమ ముక్కుశ్వాసను నిలిపి, ఆ జలములోనికి కుడి ముక్కులోనుండి పాపపురుషుని నిఃశ్వాసరూపముగ విడిచి తనకు ఎడమవైపున ఆ జలమును విసర్జింపవలెను. అట్టి జలమును తిరిగి చూడకూడదు.)

ఋతంచ సత్యంచేత్యస్య మంత్రస్య । అఘమర్షణ ఋషిః । భావవృత్తో దేవతా । అనుష్టుప్ ఛందః । మమ పాప పురుష జల విసర్జనే వినియోగః ॥

ఓం ఋతం చ సత్యం చాభీద్ధాత్తపసోఽధ్యజాయత । తతో రాత్ర్య

జాయత । తత స్సముద్రో అర్ణవః । సముద్రాదర్ణవాదధి సంవత్సరో

అజాయత । అహోరాత్రాణి విదధద్విశ్వస్య మిషతో వశీ । సూర్యాచంద్ర

ద్రమసౌ ధాతా యథా పూర్వమకల్పయత్ । దివం చ పృథివీం చాన్తరిక్ష

మథో స్వః ॥

॥ ఆచమ్య ॥ (స్మృత్యాచమనం కృత్వా) ప్రాణానాయమ్య ॥

ప్రాణాయామము

ఓం భూః । ఓం భువః । ఓం స్వః । ఓం మహః । ఓం జనః । ఓం తపః । ఓం సత్యం । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ । ఓమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సురోమ్ ॥

అర్ఘ్యప్రదానము

(ఈ క్రింది విధముగా సంకల్పము చెప్పి, సూర్యభగవానునకు మూడు మార్లు అర్ఘ్యమును ఈయవలెను. ఉదయము మరియు మధ్యాహ్నము తూర్పు ముఖముగా నిలబడి, సాయంత్రము పశ్చిమ ముఖముగా కూర్చుండి, దోసిట్లో జలము తీసికొని సమంత్రకముగ భ్రూస్థానము వరకు ఎత్తి, మడమలు ఎత్తి నిలిచి, పైకి చల్లవలెను. లేదా క్రింద పళ్ళెములో విడువవలెను. ఒకవేళ ముఖ్య కాలాతిక్రమణమైనచో సంకల్పపూర్వకముగా, పుట (170)లో పేర్కొనబడినట్లు ముందుగా ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమును ఇచ్చిన తర్వాతనే ప్రధానార్ఘ్యములను ఈయవలెను.)

1. ప్రాతఃకాల అర్ఘ్య ప్రదానము

పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభ తిథౌ । మమ ఉపాత్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ప్రాతః సంధ్యార్ఘ్య ప్రదానం కరిష్యే ॥

ఓం తత్సవితురిత్యస్య మంత్రస్య । గాథిపుత్రో విశ్వామిత్ర ఋషి । సవితా దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । ప్రాతః సంధ్యార్ఘ్య ప్రదానే వినియోగః ॥

ఓం భూర్భువః స్వః । తత్స వితుర్వరేణ్యం
భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

(అని ఇదే మంత్రమును పఠించుచు వరుసగా మూడుమార్లు అర్ఘ్యమునీయవలెను.)

ముఖ్యకాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము

(ఒకవేళ ముఖ్య కాలాతిక్రమణమైనచో ముందుగా దిగువనీయబడినట్లుగా సంకల్పించి ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము నీయవలెను. ఋగ్వేదులకు త్రికాల సంధ్యల యందు ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమునకు వేరు - వేరు మంత్రములు వేర్కొనబడినవి. ఈ మంత్రములతో కొందరు, మరికొందరు గాయత్రీమంత్రముతోనే ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమును ఇచ్చుచున్నారు. కాని, ఇందుకు నిర్దేశింపబడిన ప్రత్యేక మంత్రముతో ముందుగా ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమును ఇచ్చుటయే ఉత్తమము. ఆ తర్వాతనే ప్రధాన అర్ఘ్యత్రయమును ఈయవలయునని గమనింపవలెను.)

1. ప్రాతః సంధ్యాంగ ముఖ్యకాలాతిక్రమణ
దోష పరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య ప్రదానం కరిష్యే ॥

యదద్యకచ్చేత్యస్య మంత్రస్య । కుత్స ఋషిః । సవితా దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । ప్రాతః సంధ్యాంగ ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య ప్రదానే వినియోగః ॥

యద॒ద్య కచ్చ వృత్రహన్నుదగా అ॒భిసూర్య ।
సర్వం తదింద్ర తే॒ వశే ॥ (అని ప్రాయశ్చిత్త అర్ఘ్యమును ఈయవలెను.)

2. మాధ్యాహ్నిక అర్ఘ్యప్రదానము

పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభ తిథౌ । మమ ఉపాత్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం మాధ్యాహ్నిక సంధ్యార్ఘ్య ప్రదానం కరిష్యే ॥

హంసశ్శుచిషదిత్యస్య మంత్రస్య । గౌతమపుత్రో వామదేవఋషిః । సూర్యో దేవతా । జగతీ ఛందః । మాధ్యాహ్నిక సంధ్యార్ఘ్య ప్రదానే వినియోగః ॥

ఓం హంస శ్శుచిషద్వ సురన్తరిక్ష సద్ధో తావేదిష దతిథి ర్దురోణ సత్ ।

వృష ద్వరసదృత సద్వ్యోమ సదబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతం

బృహత్ ॥ *(ఇతి ప్రథమార్ఘ్యం)*

ఆకృష్ణే నేత్యస్య మంత్రస్య । హిరణ్యస్తూప ఋషిః । సవితా దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । మాధ్యాహ్నిక సంధ్యాంగ ద్వితీయార్ఘ్య ప్రదానే వినియోగః ॥

ఓం ఆకృష్ణేన రజసా వర్తమానో నివేశ యన్నమృతం మర్త్యం చ ।

హిరణ్యయేన సవితారథే నాఽఽ దేవోయాతి భువనాని పశ్యన్ ॥

(ఇతి ద్వితీయార్ఘ్యం)

తత్సవితురిత్యస్య మంత్రస్య । గాధిపుత్రో విశ్వామిత్ర ఋషిః । సవితా దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । మాధ్యాహ్నిక సంధ్యాంగ తృతీయార్ఘ్య ప్రదానే వినియోగః ॥

ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం

భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

(ఇతి తృతీయార్ఘ్యం)

ముఖ్యకాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము

2. మాధ్యాహ్నిక సంధ్యాంగ ముఖ్య కాలాతిక్రమణ దోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య ప్రదానం కరిష్యే ॥[1]

1. విశేష వివరణమునకై పుట సంఖ్య 170లో చూడుము.

ప్రాతర్దేవీత్యస్య మంత్రస్య । అభితప ఋషిః । సూర్యో దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । మాధ్యాహ్నిక సంధ్యాంగ ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య ప్రదానే వినియోగః ॥

ప్రాతర్దేవీమదితిం జోహవీమి మధ్యందిన ఉదితా సూర్యస్య । రాయేమిత్రా

వరుణా సర్వతాతేళే తోకాయ తనయాయ శం యోః ॥

(అని ప్రాయశ్చిత్త అర్ఘ్యమును ఈయవలెను.)

3. సాయంకాల అర్ఘ్యప్రదానము

పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభ తిథౌ । మమ ఉపాత్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం సాయం సంధ్యార్ఘ్య ప్రదానం కరిష్యే ॥

ఓం తత్సవితురిత్యస్య మంత్రస్య । గాధిపుత్రో విశ్వామిత్ర ఋషిః । సవితా దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । సాయం సంధ్యార్ఘ్య ప్రదానే వినియోగః ॥

ఓం భూర్భువః స్వః । తత్స వితుర్వ రేణ్యం

భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

(అని ఇదే మంత్రమును పఠించుచు వరుసగా మూడుమార్లు అర్ఘ్యమునీయవలెను.)

ముఖ్యకాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము

3. సాయం సంధ్యాంగ ముఖ్య కాలాతిక్రమణ దోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యప్రదానం కరిష్యే ॥

ఉద్ఘేదభీత్యస్య మంత్రస్య । కుత్స ఋషిః । సవితా దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । సాయంసంధ్యాంగ ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య ప్రదానే వినియోగః॥

ఉద్వేద్దభిశ్రుతా మఘం వృషభం నర్యాపసమ్ । అస్తార మేషి సూర్య॥

(అని ప్రాయశ్చిత్త అర్ఘ్యము నీయవలెను.)

ఆత్మప్రదక్షిణము - పరిషేచనము

(త్రికాలములయందును ఒకేవిధముగా ఉండును)

(దోసిట్లో నీరు తీసికొని దిగువ మంత్రమును పఠించుచు ప్రదక్షిణము చేసి చేతిలోని ఉదకమును (తన) చుట్టు విడువవలయును.)

బ్రహ్మైవ సత్యం బ్రహ్మైవాహమ్ । యోసావాదిత్యో హిరణ్మయః పురుషస్స ఏవాహమస్మి ॥

అసావాదిత్యోబ్రహ్మ ॥[1] (అని పఠించి ఈ ఆదిత్యుడే పరబ్రహ్మము - అని లేదా సూర్యమండలమున ఇష్టదైవతమును కొంతతడవు ధ్యానింపవలెను.)

ద్విరాచమ్య ॥ స్మృత్యాచమనం కృత్వా । ప్రాణాయామత్రయం కృత్వా ॥

తర్పణము[2]

(కూర్చొని తర్పణము చేయవలెను. దిగువ నామములు చెప్పుచు కుడిచేతిలో జలముపోసికొని దేవతీర్థము[3] ద్వారా ఒక్కొక్క నామమునకు ఒకసారి తర్పణము విడువవలెను)

మమ ఉపాత్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ప్రాతః (మాధ్యాహ్నిక/సాయం) సంధ్యార్ఘ్య తర్పణం కరిష్యే ॥

---

1) శ్లో॥ అసావాదిత్యో బ్రహ్మేతి యద్ధ్యానం క్రియతేన్వహమ్ ।
తదేవ సాంధ్య మిత్యుక్తం కర్మ బ్రహ్మోపకారకమ్ ॥
(స్మృతిరత్న మహోదధి)

2) తర్పణన్యాసముద్రాదులు వైదిక సంధ్యోపాసనాంగములు కావని తైత్తిరీయ సంధ్యాభాష్యమున కృష్ణపండితులు స్పష్టము చేసియున్నారు. శిష్టాచారముగా అనేక ప్రాంతములయందు చేయబడుచున్నవి. సంప్రదాయమును అనుసరించుట ఉత్తమము.

3) దేవతీర్థమును గూర్చి పుటసంఖ్య 135లో చూడుము.

(1) ప్రాతఃకాలమునందు-

1. సంధ్యాం తర్పయామి
2. గాయత్రీం తర్పయామి
3. బ్రాహ్మీం తర్పయామి
4. నిమృజీం తర్పయామి

(2) మాధ్యాహ్నికమునందు -

1. సంధ్యాం తర్పయామి
2. సావిత్రీం తర్పయామి
3. రౌద్రీం తర్పయామి
4. నిమృజీం తర్పయామి

(3) సాయంకాలమునందు -

1. సంధ్యాం తర్పయామి
2. సరస్వతీం తర్పయామి
3. వైష్ణవీం తర్పయామి
4. నిమృజీం తర్పయామి

ఆచమ్య ॥ పునరాచమనం కృత్వా ॥

[సంధ్యోపాసన - ఉత్తరభాగము]

గాయత్రీ ఆవాహనము

(త్రికాలసంధ్యలయందు ఒకేవిధముగా నుండును)

ఓ మిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ । అగ్నిర్దేవతా । బ్రహ్మ ఇత్యార్షమ్ । గాయత్రం ఛందం । పరమాత్మం సరూపమ్ । సాయుజ్యం వినియోగమ్ ॥[1]

ఆయాతు వరదా దేవీ అక్షరం బ్రహ్మ సమ్మితమ్ । గాయత్రీం ఛందసాం మాతేదం బ్రహ్మ జుషస్వమే । యదహ్నాత్ కురుతే పాపం తదహ్నాత్ ప్రతి ముచ్యతే । యద్రాత్రియాత్ కురుతే పాపం తద్రాత్రియాత్ ప్రతి

1. ఇచ్చట ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ- అను మంత్రమును పఠించి ప్రణవ (పరబ్రహ్మ) మును లేదా ప్రణవమునందు ఇష్టదైవమును, లేదా (అద్వైతులు) 'అహంబ్రహ్మాస్మి' అని కాని, (ద్వైత, విశిష్టాద్వైతులు) 'దాసోఽహమ్' అని కాని, కొంత సమయము ధ్యానింపవలెను.

ముచ్యతే । సర్వవర్ణే మహాదేవి సంధ్యా విద్యే సరస్వతి ॥ ఓజోఽసి సహోఽసి బలమసి భ్రాజోఽసి దేవానాం ధామనామాసి విశ్వమసి విశ్వాయుః సర్వమసి సర్వాయురభిభూరోమ్ । గాయత్రీ మావాహయామి । సావిత్రీ మావాహయామి । సరస్వతీ మావాహయామి । ఛన్దర్ షీ నావాహయామి। శ్రియ మావాహయామి (॥ బల మావాహయామి ॥)

గాయత్రియా గాయత్రీచ్ఛన్దో విశ్వామిత్రఋషిః సవితా దేవతా అగ్నిర్ముఖం బ్రహ్మ శిరో విష్ణుర్ హృదయం రుద్రశ్శిఖా పృథివీయోనిః ప్రాణాపాన వ్యానోదాన సమానా సప్రాణా శ్వేతవర్ణా సాంఖ్యాయన సగోత్రా గాయత్రీ చతుర్వింశత్యక్షరా త్రిపదా షట్కుక్షిః పఞ్చశీర్షోపనయనే వినియోగః ॥

ఓం భూః । ఓం భువః । ఓం స్వః । ఓం మహః । ఓం జనః । ఓం తపః । ఓం సత్యం । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ । ఓమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సురోమ్ ॥

గాయత్రీజప సంకల్పము

శ్రౌతాచమనం కృత్వా[1] ॥ ప్రాణాయామత్రయం కృత్వా ॥

మమ ఉపాత్తదురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । ప్రాతః (మాధ్యాహ్నిక/సాయం) సంధ్యాంగ...[2] గాయత్రీ మహామంత్రజపం కరిష్యే ॥ (అని ఉద్ధరిణితో నీరు తీసికొని కుడిచేతి ద్వారా పళ్ళెములో విడువవలెను)

1. శ్రౌతాచమన విధిని పుటసంఖ్య 114లో చూడుము.
2. ఇక్కడ దశ/అష్టోత్తరశత/సహస్ర/అని చేయదలచిన జపసంఖ్యను చేర్చవలెను.

కరన్యాసము[1]

ఓం తత్సవితుః - బ్రహ్మాత్మనే అంగుష్ఠాభ్యాం నమః । [2]

వరేణ్యమ్ - విష్ణ్వాత్మనే తర్జనీభ్యాం నమః ।

భర్గో దేవస్య - రుద్రాత్మనే మధ్యమాభ్యాం నమః ।

ధీమహి - సత్యాత్మనే అనామికాభ్యాం నమః ।

ధియో యో నః - జ్ఞానాత్మనే కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ।

ప్రచోదయాత్ - సర్వాత్మనే కరతల కరపృష్ఠాభ్యాం నమః ।

అంగన్యాసము

ఓం తత్సవితుః - బ్రహ్మాత్మనే హృదయాయ నమః ।

వరేణ్యమ్ - విష్ణ్వాత్మనే శిరసే స్వాహా ।

భర్గో దేవస్య - రుద్రాత్మనే శిఖాయై వషట్ ।

ధీమహి - సత్యాత్మనే కవచాయ హుమ్ ।

ధియో యో నః - జ్ఞానాత్మనే నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ।

ప్రచోదయాత్ - సర్వాత్మనే అస్త్రాయఫట్ ।

భూర్భువ స్సువరో మితి దిగ్బంధః ॥

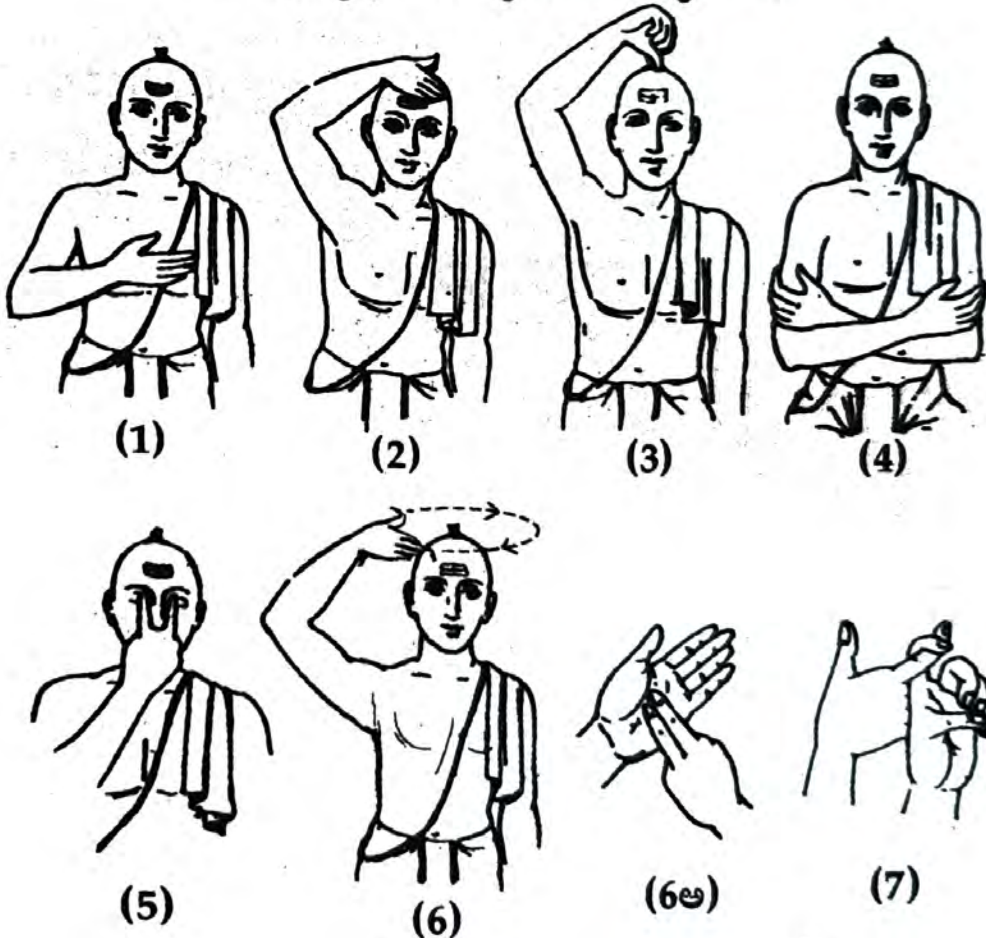
1. తర్పణన్యాసముద్రాదులు వైదిక సంధ్యోపాసనాంగములు కావని తైత్తిరీయ సంధ్యాభాష్యమున కృష్ణపండితులు స్పష్టము చేసియున్నారు. శిష్టాచారముగా అనేక ప్రాంతములయందు చేయబడుచున్నవి. తమ సంప్రదాయమును అనుసరించుట ఉత్తమము.
2. కరన్యాస, అంగన్యాసములను చేసెడి విధాన పటములను పుటసంఖ్య 177లో చూడుము.

కరన్యాస, అంగన్యాసాది చిత్రములు

కరన్యాసము

అంగన్యాసము (హృదయాదిన్యాసము)

(1) హృదయాయ నమః (2) శిరసేస్వాహా (3) శిఖాయైవషట్ (4) కవచాయ హుమ్ (5) నేత్రత్రయాయ వౌషట్ (6, 6అ) అస్త్రాయఫట్ (7) దిగ్బంధః

ధ్యానమ్ -

శ్లో॥ ముక్తా విద్రుమ హేమనీలధవళ చ్ఛాయై ర్ముఖైస్త్రీక్షణైః
యుక్తాం ఇన్దునిబద్ధరత్నమకుటాం తత్త్వార్థ వర్ణాత్మికామ్ ।
గాయత్రీం వరదాభయాంకుశకశాశ్శుభ్రం కపాలం గదాం
శంఖం చక్ర మథారవిందయుగళం హస్తైః వహంతీం భజే ॥

శ్లో॥ ధ్యేయస్సదా సవితృమండల మధ్యవర్తీ
నారాయణస్సరసిజాసన సన్నివిష్టః ।
కేయూరవాన్ మకరకుండలవాన్ కిరీటీ
హారీ హిరణ్మయ వపుర్ధృతశంఖచక్రః ॥

గాయత్రీ మంత్రార్థ శ్లోకము

శ్లో॥ యో దేవస్సవితాఽస్మాకం ధియో ధర్మాదిగోచరాః ।
ప్రేరయేత్ తస్య యద్భర్గస్తద్వరేణ్య ముపాస్మహే ॥

ముద్రాప్రదర్శనము[1]

1	2	3	4
సుముఖం	సంపుటం	చైవ వితతం	విస్తృతం తథా ।
5	6	7	8
ద్విముఖం	త్రిముఖం	చైవ చతుః	పంచముఖం తథా ॥
9	10		11
షణ్ముఖో	ఽధోముఖం		చైవ వ్యాపకాంజలికం తథా ।
12	13	14	15
శకటం	యమపాశం	చ గ్రథితం	సమ్ముఖోన్ముఖమ్ ॥

1. ముద్రాప్రదర్శనము గాయత్రీ పునశ్చరణచేయువారికే అని కొందరి మతము. ఎవరికి వారు తమ సంప్రదాయమును అనుసరించుట మంచిది.

1) సుముఖమ్

2) సంపుటమ్

3) వితతమ్

4) విస్తృతమ్

5) ద్విముఖమ్

6) త్రిముఖమ్

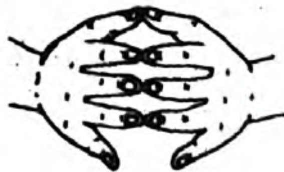
7) చతుర్ముఖమ్

8) పంచముఖమ్

9) షణ్ముఖమ్

10) అధోముఖమ్

11) వ్యాప-
కాంజలిమ్

12) శకటమ్

13) యమపాశమ్

14) గ్రథితమ్

15) సమ్ముఖోన్ముఖమ్

16) ప్రలంబమ్

17) ముష్టికమ్

18) మత్స్యః

19) కూర్మః

20) వరాహకమ్

21) సింహాక్రాంతమ్

22) మహాక్రాంతమ్

23) ముద్గరమ్

24) పల్లవమ్

16	17	18	19	20
ప్రలంబం	ముష్టికం	చైవ మత్స్యః	కూర్మో	వరాహకమ్ ।

21	22	23	24
సింహాక్రాన్తం	మహాక్రాన్తం	ముద్గరం	పల్లవం తథా ॥

ఏతే ముద్రా చతుర్వింశ ద్గాయత్ర్యాం సుప్రతిష్ఠితాః ।
ఇతి ముద్రా న జానాతి గాయత్రీ నిష్ఫలాభవేత్ ॥

(ఉదయం, మధ్యాహ్నం, సాయంత్రం సంధ్యోపాసనలో దిగువవిధముగా గాయత్రీమాతను ధ్యానింపవలయును.)

ప్రాతఃకాలము బ్రహ్మరూపిణియగు గాయత్రీమాత ధ్యానము -

ఓం బాలాం విద్యాం తు గాయత్రీం లోహితాం చతురాననామ్ ।
రక్తాంబరద్వయోపేతామ్ అక్షసూత్రకరాం తథా ॥
కమండలుధరాం దేవీం హంసవాహనసంస్థితామ్ ।
బ్రహ్మాణీం బ్రహ్మదైవత్యాం బ్రహ్మలోకనివాసినీమ్ ॥

మధ్యాహ్నము విష్ణురూపిణియగు గాయత్రీమాత ధ్యానము -

ఓం మధ్యాహ్నే విష్ణురూపాం చ తార్క్ష్యస్థాం పీతవాసనామ్ ।
యువతీం చ యజుర్వేదాం సూర్యమండలసంస్థితామ్ ॥

సాయంకాలము శివరూపిణియగు గాయత్రీమాతధ్యానము-

ఓం సాయాహ్నే శివరూపాం చ వృద్ధాం వృషభవాహినీమ్।
సూర్యమండలమధ్యస్థాం సామవేదసమాయుతామ్ ॥

గాయత్రీ మంత్రజపము[1]

ఓం భూర్భువః స్వః । తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ।

ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ।

(గాయత్రీమంత్రమును 108 సంఖ్యకు తక్కువకాకుండా జపము చేయాలి. సహస్రం (1008) చేస్తే మరీ మంచిది. యథాశక్తిగా జపం చేయవలెను. ప్రాతఃకాలము తూర్పుముఖముగా నిలబడి, సాయంకాలము పశ్చిమ ముఖముగా కూర్చుండి గాయత్రీజపము చేయవలెను. మధ్యాహ్నము ప్రాఙ్ముఖముగా నిలబడి లేదా కూర్చుండియైనను జపించవచ్చును. సంధ్యలో గాయత్రీ మంత్రమును కరమాల[2]పై జపించుట ఉత్తమము. జపమాలలో కెల్ల రుద్రాక్షమాల శ్రేష్ఠము అని చెప్పబడినది.)

(జపము చేసిన పిదప తిరిగి అంగన్యాసము అనగా - తత్సవితుః బ్రహ్మాత్మనే హృదయాయనమః నుండి ---- భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్విమోకః[3] అని చెప్పి దిగ్బంధమునకు బదులు 'దిగ్విమోకః' అని విప్పివేయవలెను.)

---

1. జకారో జన్మవిచ్ఛేదః పకారః పాపనాశనః ।
జన్మచ్ఛేదకరో యస్మాత్ జపమిత్యభిధీయతే ॥
"జ" - అంటే జన్మరాహిత్యము, 'ప' - అంటే పాపనాశనము, జపము అనగా- పాపమును నశింపచేసి జన్మరాహిత్యమును అనుగ్రహించునది" అని తాత్పర్యము. కావున జపము చేయునప్పుడు మంత్రమునందు మనస్సు నిల్పి, తత్ భావమును మధ్య, మధ్యలో ధ్యానించుట (చింతించుట) వలన భావపుష్టితో జపపుష్టి కలిగి తద్వారా మంత్రసిద్ధి కలిగి సంపూర్ణ ఫలితము లభించును. మంత్రార్థమును 225వ పుటలో చూడుము.

2. 'కరమాల'ను గూర్చి పుట సంఖ్య 138లో చూడుము.

3. భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః - అని జపమునకు ముందు చెప్పాలి. జపము ముగించిన పిమ్మట చేయు అంగన్యాసము చివరన 'భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్విమోకః' అని చెప్పి రెండు తర్జనులను మెలికవేసి, విప్పివేయవలెను.

ఉత్తర ముద్రలు

1 2 3 4 5 6
సురభిః జ్ఞాన చక్రం చ యోనిః కూర్మోఽథ పంకజమ్ ।
7 8
లింగం నిర్యాణముద్రా చేత్యష్టముద్రాః ప్రకీర్తితాః ॥[1]

(అని అష్టముద్రలను ప్రదర్శించవలెను)[2] అనేన ప్రాతః (మాధ్యాహ్నిక-సాయం) సంధ్యాంగ గాయత్రీమంత్రజపేన సర్వాంతర్యామీ పరమేశ్వరః ప్రీణాతు-వ మమ । తత్సత్పరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥ (అని తాము చేసిన గాయత్రీమంత్ర జపమును ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో నీటిని చేతిలో పోసికొని దేవతీర్థముద్వారా (వ్రేళ్ళచివరల నుండి) పళ్ళెములో జలమును విడువవలయును.)

సూర్యోపస్థానము

[ఉపస్థానము అనగా స్థాననియమముతో కూడి ప్రార్థనము. ఉపస్థాన మంత్రములను ప్రాతఃకాలము మరియు మధ్యాహ్న కాలముల యందు ప్రాఙ్ముఖముగా (తూర్పుదిశగా నిలబడి, సాయంకాలమునందు పశ్చిమాభి ముఖముగా (పడమర దిశగా) కూర్చుండి పఠింపవలెను.]

1. ప్రాతఃకాల సూర్యోపస్థానము

(అనంతరము లేచి సూర్యాభిముఖముగా నిలబడి చేతులు జోడించుకొని ఈ క్రింది మంత్రముతో ప్రాతఃకాల సూర్యోపస్థానమును పఠింపవలెను)

---

1. సురభిర్ జ్ఞాన వైరాగ్య యోనిః శంఖోఽథ పంకజమ్ ।
లింగం నిర్వాణ ముద్రాశ్చ జపాంతేష్టౌ ప్రదర్శయేత్ ॥
అని పాఠాంతరము కలదు.

2. ఉత్తరముద్రల పటములను పుటసంఖ్య 184లో చూడుము.

1) సురభిః

2) జ్ఞానమ్ 3) వైరాగ్యమ్

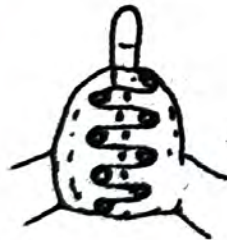
3) చక్రమ్

4) యోనిః 5) కూర్మః 5) శంఖః

6) పంకజమ్ 7) లింగమ్ 8) నిర్యాణమ్ (నిర్వాణమ్)

1. అష్టముద్రలను గురించిన వివరణ శ్లోకమునకు పాఠాంతరము కలదు. దానిని అనుసరించి 3వ, 5వ, ముద్రలు వేరు-వేరుగా రెండేసి ముద్రలు చూపబడినవి. తమ పాఠమును అనుసరించి ఇందలి ముద్రలను గ్రహింపగలరు.

మిత్రస్య చర్షణీ ధృత ఇతి చతసృణాం మంత్రాణామ్ ।
గాధిపుత్రో విశ్వామిత్ర ఋషిః । మిత్రో దేవతా । గాయత్రీ ఛందః।
మిత్రోప (సూర్యోప)స్థానే వినియోగః ॥

ఓం మిత్రస్య చర్షణీధృతో వోదేవస్యసానసి । ద్యుమ్నం చిత్రశ్రవస్తమమ్।
అభియోమహినా దివం మిత్రో బభూవ సప్రథాః । అభిశ్రవోభి పృథివీం ।
మిత్రాయ పంచయే మిరేజనా అభిష్టిశవసే । సదేవాన్విశ్వాన్బిభర్తి । మిత్రో
దేవేష్వాయుషు జనాయ వృక్త బర్హిషే । ఇష ఇష్ట వ్రతా అకః ॥

జాతవేదసేత్యస్యమంత్రస్య ।[1] మరీచిపుత్రః । కశ్యప ఋషిః । జాతవేదాగ్నిర్
(దుర్గా) దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । (సూర్య) ఉపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం జాత వేదసే సునవామ సోమ మరాతీయతో నిదహాతివేదః ।
సనః పర్షదతి దుర్గాణి విశ్వానావేవ సింధుం దురితాత్యగ్నిః ॥

త్ర్యంబకమితి మంత్రస్య । మైత్రా వరుణిర్వసిష్ఠ ఋషిః ।
రుద్రో దేవతా । అనుష్టుప్ ఛందః । ఉపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్ ।
ఉర్వారుక మివబంధనాన్ మృత్యోర్ముక్షీయ మామృతాత్ ॥

1. శతాక్షర గాయత్రి : 24 అక్షరములుగల "గాయత్రీ మంత్రము", 44 అక్షరములుగల "జాతవేదసే" అను మంత్రము మరియు 32 అక్షరములుగల "త్ర్యంబకం" అను మంత్రము (24+44+32) వెరసి 100 వంద అక్షరములగును. ఇట్టి సంయోగముతో కూడిన దీనిని "శతాక్షర గాయత్రి" అని పేర్కొనబడినది. ఋగ్వేద సంధ్యలోగల ఈ శతాక్షర గాయత్రితో సంపూర్ణ బ్రహ్మోపాసనా విధానము నిర్దేశింపబడినది. తద్వారా పూర్వజన్మపాప రాహిత్యమై మోక్షప్రాప్తి లభించును.

తచ్ఛంయో రితిమంత్రద్వయస్య । శంయుర ఋషిః ।

విశ్వేదేవా దేవతాః । శక్వరీ ఛందః । శాంత్యర్థే జపే వినియోగః ॥

ఓం తచ్ఛంయో రా వృణీమహే గాతుం యజ్ఞాయ గాతుం యజ్ఞపతయే దైవీస్స్వస్తిరస్తునః । స్వస్తిర్మా నుషేభ్యః । ఊర్ధ్వం జిగాతు భేషజమ్ । శంనో అస్తు ద్విపదే శం చతుష్పదే । ఓం నమో బ్రహ్మణే నమోఽ స్త్వగ్నయే నమః పృథివ్యై నమ ఓషధీభ్యః । నమో వాచే నమో వాచస్పతయే నమో విష్ణవే మహతే కరోమి ॥ ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

2. మాధ్యాహ్నిక సూర్యోపస్థానము

[మధ్యాహ్నము ప్రాఙ్ముఖముగా నిలువబడి రెండు చేతులు పైకెత్తి అరచేతులు చాచి ముందువైపునకు ఉంచి లేదా రెండు చేతులు జోడించి సూర్యోపస్థానము చెప్పవలయును.]

ఉదుత్యం జాతవేదసమితి త్రయోదశర్చస్య సూక్తస్య । కణ్వపుత్రః ప్రస్కణ్వ ఋషిః । సూర్యో దేవతా । నవాద్యా గాయత్రీచ్ఛందః । ఉద్వయంతమసస్పరీతి చతస్రోఽనుష్టుభః । ఉద్యన్నద్యేతి త్రయం తృచోరోఘ్నః । ఉపనిషదంత్యాత్ । అర్ధర్చశోద్విషం నాశనీ ॥ చిత్రందేవానా ముదగాదనీకమితి షడర్చస్య సూక్తస్య । ఆంగిరసపుత్రః కుత్స ఋషిః । సూర్యో దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । సూర్యోపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవం వహంతి కేతవః । దృశే విశ్వాయ సూర్యమ్ । అపత్యే తాయ వో యథా నక్షత్రాయం త్యక్తుభిః । సూరాయ విశ్వచక్షసే । అదృశ్రమస్యకేతవో విరశ్మయో జనాం అను । భ్రాజంతో

అగ్నయో యథా । తరణిర్విశ్వ దర్శతో జ్యోతిష్కృదసి సూర్య ।
విశ్వమాభాసి రోచనమ్ । ప్రత్యఙ్ దేవానాం విశః ప్రత్యఙు దేషి
మానుషాన్ । ప్రత్యఙ్ విశ్వం స్వర్ దృశే ॥ ౧ ॥

యేనా పావక చక్షసాభురణ్యం తం జనాం అను । త్వం వరుణ
పశ్యసి । విద్యామేషి రజస్పృథ్వహా మిమానో అక్తుభిః । పశ్యన్ జన్మాని
సూర్య । సప్తత్వా హరితో రథే వహంతి దేవ సూర్య । శోచిష్కేశం
విచక్షణ । అయుక్త సప్త శుంధ్యువః సూరో రథస్య నప్త్యః ।
తాభిర్యాతి స్వయుక్తిభిః । ఉద్వయం తమసస్పరిజ్యోతి ష్పశ్యంత
ఉత్తరమ్ । దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్మ జ్యోతిరుత్తమమ్ । ఉద్య
న్నద్యమిత్ర మహ ఆరోహన్నుత్తరాం దివమ్ । హృద్రోగం మమ
సూర్యహరిమాణం చ నాశయ । శుకేషు మే హరిమాణం రోపణాకాసు
దధ్మసి । అథో హారిద్రవేషు మే హరిమాణం నిదధ్మసి । ఉదగాదయ
మాదిత్యో విశ్వేన సహసా సహ । ద్విషంతం మహ్యం రంధయన్మో
అహం ద్విషతేరథమ్ ॥ ౨ ॥

చిత్రం దేవానాముదగాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః । ఆప్రాద్యావా
పృథివీఅంతరిక్షం సూర్య ఆత్మా జగతస్త స్థుషశ్చ । సూర్యో దేవీ ముషసం
రోచమానాం మర్యో నయోషా మభ్యేతి పశ్చాత్ । యత్రానరో దేవయంతో

యుగాని వితన్వతే ప్రతి భద్రాయ భద్రం । భద్రా అశ్వా హరితః
సూర్యస్య చిత్రా ఏతగ్వా అనుమాద్యాసః । నమస్యంతో దివ ఆపృష్ఠ
మస్థుః పరిద్యావా పృథివీయంతి సద్యః । తత్సూర్యస్య దేవత్వం తన్మ
హిత్వం మధ్యాకర్తో ర్వితతం సంజభార । యదేదయుక్త హరితః
సధస్థాదా ద్రాత్రీవాసస్తనుతేసి మస్మై । తన్మిత్రస్య వరుణస్యాభి
చక్షే సూర్యోరూపం కృణు తేద్యోరుపస్థే । అనంత మన్య ద్రుశదస్య
పాజః కృష్ణ మన్యద్ధరితః సంభరంతి । అద్యాదేవా ఉదితా సూర్యస్య
నిరంహసః పిపృతా నిరవద్యాత్ । తన్నో మిత్రో వరుణో మామహంతా
మదితిః సింధుః పృథివీ ఉతద్యోః ॥ 3 ॥ ఓం నమో బ్రహ్మణే నమో
అస్త్వగ్నయే నమః పృథివ్యై నమ ఓషధీభ్యః । నమో వాచే నమో
వాచస్పతయే నమో విష్ణవే మహతే కరోమి ॥ ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః॥

3. సాయంకాల సూర్యోపస్థానము

[సాయంకాలము పశ్చిమాభిముఖముగా కూర్చుండి కమల సదృశముగ ముకుళితహస్తుడై సూర్యోపస్థానమును పఠింపవలయును.]

యచ్చిద్ధితేతి దశర్చస్య సూక్తస్య ।
అజీగర్తిః శునశ్శేప ఋషిః ।
వరుణో దేవతా । గాయత్రీ ఛందః ।
వరుణోపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం యచ్చిద్ధితే విశోయథా ప్రదేవ వరుణవ్రతమ్ । మినీమసిద్యవిద్యవి ।
మానోవధాయ హత్నవే జిహీళా నస్యరీరధః । మాహృణా నస్య మన్యవే ।

విమృళీకాయతే మనోరథీరశ్వం న సందిత । గీర్భిర్వరుణసీమహి ।
పరాహిమేే విమన్యవః పతంతి వస్య ఇష్టయే । వయోనవసతీ రుప ।
కదాక్షత్ర శ్రియం నరమావరుణం కరామహే । మృళీకాయోరుచక్షసం ।
తదిత్సమాన మాశాతే వేనంతాన ప్రయుచ్ఛతః । ధృత వ్రతాయదాశుషే ।
వేదాయోవీనాం పదమంతరిక్షేణ పతతాం । వేదనావస్సముద్రియః ।
వేదమాసోధృత వ్రతో ద్వాదశప్రజావతః । వేదాయ ఉపజాయతే ।
వేదవాతస్య వర్తని మురోఋష్వస్య బృహతః । వేదాయే అధ్యాసతే ।
నిషసాద ధృతవ్రతో వరుణః పస్త్యా3 స్వా । సామ్రాజ్యాయ సుక్రతుః ॥

జాతవేదసేత్యస్యమంత్రస్య । మరీచి పుత్రః । కశ్యప ఋషిః । జాతవేదాగ్నిర్ (దుర్గా) దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । (సూర్య) ఉపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం జాత వేదసే సునవామ సోమ మరాతీయతో నిదహాతివేదః ।
సనః పర్షదతి దుర్గాణి విశ్వానావేవ సింధుం దురితాత్యగ్నిః ॥

త్ర్యంబకమితి మంత్రస్య । మైత్రా వరుణిర్వసిష్ఠ ఋషిః ।
రుద్రో దేవతా । అనుష్టుప్ ఛందః । ఉపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్ ।
ఉర్వారుక మివబంధనాన్ మృత్యోర్ముక్షీయ మామృతాత్ ॥

తచ్ఛంయో రితిమంత్రద్వయస్య । శంయుర ఋషిః ।
విశ్వేదేవా దేవతాః । శక్వరీ ఛందః । శాంత్యర్థే జపే వినియోగః ॥

ఓం తచ్ఛంయో రా వృణీమహే గాతుం యజ్ఞాయ గాతుం యజ్ఞపతయే దైవీస్స్వస్తిరస్తునః । స్వస్తిర్మా నుషేభ్యః । ఊర్ధ్వం జిగాతు భేషజమ్ । శంనో అస్తు ద్విపదే శం చతుష్పదే । ఓం నమో బ్రహ్మణే నమోఽ స్త్వగ్నయే నమః పృథివ్యై నమ ఓషధీభ్యః । నమో వాచే నమో వాచస్పతయే నమో విష్ణవే మహతే కరోమి ॥ ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

దిగ్దేవతా నమస్కారము

[త్రికాలసంధ్యల యందును దిగువ మంత్రములను పఠించుచు ఒక్కొక్క దిక్కునగల దేవతలకు నమస్కరింపవలెను. కాని, కొన్ని ప్రాంతములయందు మాధ్యాహ్నిక సంధ్యలో దిగ్దేవతా నమస్కారము చేయుట ఆచారముగా లేదు. కొందరు చేయుచున్నారు. తమ, తమ సంప్రదాయమును అనుసరించుట మంచిది.]

ఓం నమః ప్రాచ్యై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో నమో దక్షిణాయై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో నమః ప్రతీచ్యై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో నమ ఉదీచ్యై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో నమ ఊర్ధ్వా యై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో నమోఽ ధరాయై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో నమోఽవాన్తరాయై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో

ఋషి దేవతాది నమస్కారము

నమో గంగా యమున యో ర్మధ్యే యే వసంతి, తేమే ప్రసన్నాత్మాన శ్చిరం జీవితం వర్ధయంతి నమో గంగా యమున యోర్మునిభ్యశ్చ నమో నమో గంగా యమునయో ర్మునిభ్యశ్చ నమః ॥ సంధ్యాయై నమః। సావిత్ర్యై నమః। గాయత్ర్యై నమః। సరస్వత్యై నమః। సర్వాభ్యో దేవతాభ్యో నమః। దేవేభ్యో నమః। ఋషిభ్యో నమః। మునిభ్యో నమః। గురుభ్యో నమః। (మాతృభ్యో నమః)। పితృభ్యో నమః। కామోఽకార్ షీ న్నమో నమః। మన్యురకార్ షీ న్నమో నమః। పృథి వ్యాప స్తేజో వాయు రాకాశాత్। ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ। యాం సదా సర్వభూతాని చరాణి స్థావరాణి చ। సాయం ప్రాతర్నమస్యంతి సామాసంధ్యా అభిరక్షతు ॥

దేవతా స్మరణము

శ్లో॥ శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయ విష్ణవే।
శివస్య హృదయం విష్ణుర్ విష్ణోశ్చ హృదయం శివః ॥

శ్లో॥ యథా శివమయో విష్ణు రేవం విష్ణుమయ శ్శివః।
యథాఽన్తరం న పశ్యామి తథా మే స్వస్తిరాయుషి ॥

శ్లో॥ బహ్మణ్యో దేవకీపుత్రో బ్రహ్మణ్యో మధుసూదనః।
బ్రహ్మణ్యః పుండరీకాక్షో బ్రహ్మణ్యో విష్ణురచ్యుతః ॥

శ్లో॥ నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ గో బ్రాహ్మణ హితాయ చ।
జగద్ధితాయ కృష్ణాయ గోవిందాయ నమో నమః ॥

గాయత్రీ ప్రస్థాన ప్రార్థన

ఉత్తమే శిఖరే జాతే భూమ్యాం పర్వతమూర్ధని ।
బ్రాహ్మణేభ్యోఽభ్యను జ్ఞాతా గచ్ఛ దేవి! యథా సుఖమ్ ॥
స్తుతో మయా వరదా వేదమాతా
ప్రచోదయన్తీ పవనే ద్విజాతా ।
ఆయుః పృథివ్యాం ద్రవిణం బ్రహ్మవర్చసం
మహ్యం దత్వా ప్రయాతుం బ్రహ్మలోకమ్ ॥

నారాయణ నమస్కృతి

నమోఽస్త్వనన్తాయ సహస్రమూర్తయే సహస్రపాదాక్షి శిరోరుబాహవే ।
సహస్ర నామ్నే పురుషాయ శాశ్వతే సహస్రకోటీ యుగధారిణే నమః ॥

భూమ్యాకాశాభి (పితృమాతృ) వందనము

ఇదం ద్యావాపృథివీ సత్య మస్తు । పిత ర్మాత ర్యది హో పబ్రువే వామ్ ।
భూతం దేవానాం అవమే అవోభిః । విద్యా మేషం వృజినం జీరదానుమ్ ॥

శ్లో ॥ ఆకాశాత్ పతితం తోయం యథా గచ్ఛతి సాగరమ్ ।
సర్వ దేవ నమస్కారః కేశవం ప్రతి గచ్ఛతి ॥

శ్లో ॥ సర్వ వేదేషు యత్పుణ్యం సర్వ తీర్థేషు యత్ఫలమ్ ।
తత్ఫలం పురుష ఆప్నోతి స్తుత్వా దేవం జనార్దనమ్ ॥

శ్లో ॥ వాసనాద్ వాసుదేవస్య వాసితం తే జగత్త్రయమ్ ।
సర్వభూత నివాసోఽసి వాసుదేవ! నమోఽస్తు తే ॥

అభివాదనము

[లేచి నిలువబడి రెండు చేతులను రెండు చెవులకు సమానముగా ఉంచి, ఈక్రింది విధముగా తమ, తమ గోత్ర ప్రవర, నామాదికములను చెప్పుకొని రెండు చేతులు జోడించి అభివాదనము చేయవలయును.]

చతుస్సాగర పర్యన్తం గో బ్రాహ్మణేభ్యః శుభం భవతు ---------- ఆర్షేయ ప్రవరాన్విత--------- సగోత్రః, ఆశ్వలాయనసూత్రః, ఋక్ శాఖాధ్యాయీ-------- శర్మా అహం భో అభివాదయే ॥

ఆచమ్య ॥ పురాణాచమనం కృత్వా, తతః స్మృత్యాచమనం కృత్వా ॥

సమర్పణము

[కుడిచేతిలో జలమునుంచుకొని ఈక్రింది శ్లోకమును పఠించి ఈశ్వరార్పణముగా పళ్ళెములో నీటిని వదలివేయవలెను.]

శ్లో ॥ యస్యస్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపస్సంధ్యా క్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వందే తమచ్యుతమ్ ॥

శ్లో ॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం జనార్దన ।
యత్కృతం తు మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

అనేన ప్రాతః (మాధ్యాహ్నిక-సాయం) సంధ్యావందనేన
భగవాన్ సర్వాత్మకః సర్వం శ్రీ పరమేశ్వరార్పణమస్తు ॥

(అనుచు జలమును పళ్ళెములో వదలవలెను.)

శ్లో ॥ ఆబ్రహ్మలోకాదాశేషా దాలోకా లోక పర్వతాత్ ।
యే సంతి బ్రాహ్మణా దేవాః తేభ్యో నిత్యం నమో నమః ॥

శ్లో ॥ కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాఽఽత్మనా వా ప్రకృతేః స్వభావాత్ ।
కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి ॥[1]

॥ ఓం తత్సత్ సర్వం శ్రీ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥[2]

శ్రీ విష్ణవే నమః । శ్రీ విష్ణవే నమః । శ్రీ విష్ణవే నమః ॥

॥ ఇతి ఋగ్వేదీయ (త్రికాల) సంధ్యోపాసనమ్ ॥

---

1. నైష్కర్మ్య మప్యచ్యుత భావవర్జితం
న శోభతే జ్ఞానమలం నిరంజనమ్ ।
కుతః పునః శశ్వదభద్రమీశ్వరే
న చార్పితం కర్మ యదప్యకారణమ్ ॥
(శ్రీమద్భాగవతం 1-5-12)

భగవద్భావము లేకుండా చేసే నిష్కామకర్మ శోభించదు. అట్లే అపారమైన శాస్త్రజ్ఞానము సంపాదించినను భగవద్భక్తి లేకుండా అది రాణించదు. అందువలన కామ్యకర్మలు అన్నియును ఎల్లప్పుడు అశుభదాయకములే అని గ్రహింపవలెను. ఒకవేళ నిష్కామభావముతో ఆచరించిన కర్మలు కూడ భగవదర్పితములు కానియెడల అవి శోభను- శుభమును చేకూర్చవు. కావున, మానవులు ఆచరించెడు శాస్త్రవిహితమగు కర్మలను అన్నింటినీ నిష్కామభావముతో, భగవదర్పణబుద్ధితో నిర్వహించుటయే బుద్ధిమంతుని లక్షణము. కనుకనే సంధ్యోపాసనము ఇత్యాది నిత్యకర్మలు చేయునప్పుడు ముందుగా సంకల్పంలో - పరమేశ్వర ముద్దిశ్య, పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం అనియు, ముగించునప్పుడు 'కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా...', అను శ్లోకము విధిగా చెప్పవలయునని చేర్చబడినది. తద్వారా మనం చేసే కర్మలన్నీ మనకు తెలియకుండానే పవిత్రములై, శుభప్రదములగుచున్నవి. లోకకళ్యాణమునకు హేతువులు అగుచున్నవి. ఇదియే మన సనాతన ఋషి సంప్రదాయములో దాగియున్న గొప్పదనము.

2. తత్సత్ బ్రహ్మార్పణ కర్మకృత్వా త్రిర్విష్ణుం స్మరేత్ ॥ (ఆచారభూషణమ్)

యజుర్వేదీయ త్రికాల సంధ్యోపాసనము

[ప్రాతఃకాలమునందు - మధ్యాహ్నకాలమునందు - సాయంకాలమునందు సూర్యాభిముఖముగా - తూర్పు లేదా ఉత్తర దిశగా- ముఖముచేసి ఏదేని ఆసనముపై కూర్చొని భస్మధారణ[1] లేదా తిలకధారణచేసిన పిదప ఉద్ధరిణిలో నీరు తీసికొని శిరస్సున, శరీరముపై ముమ్మాఱు మార్జనము చేసికొనుచు క్రింది మంత్రమును పఠింపవలెను.]

హరిః ఓమ్

అపవిత్రః పవిత్రో వా సర్వావస్థాం గతోఽపి వా ।

యః స్మరేత్ పుండరీకాక్షం స బాహ్యాభ్యన్తరశ్శుచిః ॥

పుండరీకాక్ష ! పుండరీకాక్ష !! పుండరీకాక్ష !!!

ఆచమనము

ఆచమ్య ॥ పురాణాచమనం కృత్వా, తతః స్మృత్యాచమనం కృత్వా ॥[2]

ఓం కేశవాయ స్వాహా । ఓం నారాయణాయ స్వాహా । ఓం మాధవాయ స్వాహా ।

ఓం గోవిందాయ నమః । ఓం విష్ణవే నమః । ఓం మధుసూదనాయ నమః ।

ఓం త్రివిక్రమాయ నమః । ఓం వామనాయ నమః । ఓం శ్రీధరాయ నమః ।

ఓం హృషీకేశాయ నమః । ఓం పద్మనాభాయ నమః । ఓం దామోదరాయ నమః ।

ఓం సంకర్షణాయ నమః । ఓం వాసుదేవాయ నమః । ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః ।

ఓం అనిరుద్ధాయ నమః । ఓం పురుషోత్తమాయ నమః । ఓం అధోక్షజాయ నమః ।

ఓం నారసింహాయ నమః । ఓం అచ్యుతాయ నమః । ఓం జనార్దనాయ నమః ।

ఓం ఉపేంద్రాయ నమః । ఓం హరయే నమః । ఓం శ్రీకృష్ణాయ నమః ॥

భూతోచ్చాటనము

(క్రింది మంత్రమును పఠించుచు భూతములను వెడలగొట్టుచున్నట్లు భావింపవలెను.)

---

1. భస్మధారణవిధిని పుటసంఖ్య 102లో చూడుము.
2. స్మృత్యాచమనము, పురాణాచమనము గురించి పుటసంఖ్య 117,118లలో చూడుము.

ఉత్తిష్ఠన్తు భూతపిశాచాః య ఏతే భూమిభారకాః ।
ఏతేషామవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥

ఆసన సంస్కారము(1)

ఓం పృథివ్యాః (పృథ్వీతిమంత్రస్య) । మేరుపృష్ఠఋషిః । కూర్మోదేవతా । సుతలం ఛందః । ఆసనే వినియోగః ॥ అనంతాసనాయ నమః ॥

[ఓమ్, పృథ్వి! త్వయా ధృతా లోకా దేవి! త్వం విష్ణునా ధృతా ।
త్వం చ ధారయ మాం దేవి ! పవిత్రం కురు చాసనమ్ ॥]

[పైమంత్రమును పఠించి ఆసనము క్రింద భూమిని స్పృశించి చక్కగా కూర్చొనవలెను.]

ప్రాణాయామము

[ప్రణవస్య పరబ్రహ్మ ఋషిః । పరమాత్మా దేవతా । దైవీ
గాయత్రీ ఛందః । ప్రాణాయామే వినియోగః ॥]

ఓం భూః । ఓం భువః । ఓగ్ం సువః । ఓం మహః ।
ఓం జనః । ఓం తపః । ఓగ్ం సత్యం । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య
ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ । ఓమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం
బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్ ॥

దేశకాల సంకీర్తన పూర్వక సంకల్పము

శుభాభ్యుదయార్థం చ శుభే శోభనే మంగళేముహూర్తే అత్ర పృథివ్యాం జంబూద్వీపే భరతవర్షే భరతఖండే మేరోఃదక్షిణదిగ్భాగే శ్రీశైలస్య వాయవ్య [ఆగ్నేయ] ప్రదేశే,* శ్రీకృష్ణా గోదావర్యోర్మధ్యదేశే

1. కొన్నిప్రాంతములవారు ఆసనసంస్కారమును ఆచరించుచుండుటవలన ఇచట చేర్చబడినది. తమ-తమ సంప్రదాయమును అనుసరించగలరు.

[శ్రీ కృష్ణాకావేర్యోర్మధ్య దేశే],[1] లక్ష్మీనివాసగృహే, సమస్తదేవతా బ్రాహ్మణ హరిహర సన్నిధౌ । అద్యబ్రహ్మణః ద్వితీయ పరార్థే, శ్వేతవరాహకల్పే, వైవస్వత మన్వంతరే, కలియుగే, ప్రథమపాదే, అస్మిన్ వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన ----- నామ సంవత్సరే----- అయనే ----- ఋతౌ--- మాసే----- పక్షే-----తిథౌ ----- వాసరే, శుభవాసరే, శుభనక్షత్రే, శుభయోగే, శుభకరణ, ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ । మమ ఉపాత్తదురితక్షయ ద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య, శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ప్రాతః (మాధ్యాహ్నిక/సాయం) సంధ్యాముపాసిష్యే ॥

[అని సంకల్పము పఠించి ఎడమచేత ఉద్ధరిణితో నీటిని తీసికొని కుడిచేతిలో పోసికొని దేవతీర్థము ద్వారా పాత్రలో విడువవలెను.]

మార్జనము

(త్రికాలసంధ్యలయందు ఒకేవిధము)

[ఉద్ధరిణిలో నీరు తీసికొని, ఎడమచేత పట్టుకొని ఈ మంత్రమునందలి ఒక్కొక్క వాక్యము చివర ఒకసారి మొత్తము తొమ్మిది మార్లు (దర్భలతో) శిరముపై జలమును మార్జనము చేసికొనవలెను. మిగిలిన జలమును పళ్ళెములో విడువవలెను.]

ఓం ఆపో హి ష్ఠా మయోభువః । తాన ఊర్జే దధాతన । మహేరణాయ చక్షసే । యో వ శ్శివతమో రసః । తస్య భాజయతే హ నః । ఉశతీరివ మాతరః । తస్మా అరం గమామ వః । యస్య క్షయాయ జిన్వథ । ఆపో జనయథా చ నః ॥

1. తాము ఉన్న ప్రదేశము, శ్రీశైలమునకు ఏ దిక్కున ఉన్నదో, ఏయే నదుల మధ్యన ఉన్నదో అవి మార్చుకొని (చేర్చుకొని) చెప్పవలెను.

మంత్రాచమనము

[కుడిచేతి బొటనవ్రేలును నడిమివ్రేలి మొదటికి తగులునట్లుగా వంచి, దానిమీదికి చూపుడువ్రేలును వంచిపట్టినచో గోకర్ణాకృతిగా ఏర్పడు అరచేతిలో ఉద్ధరిణెడు నీటిని పోసికొని, ఈ క్రింద పేర్కొనబడిన విధముగా మూడు వేళలలో, ఆయా మంత్రములతో అభిమంత్రించి త్రాగవలెను.]

1. ప్రాతఃకాల మంత్రాచమనము

ఓం సూర్యశ్చ మా మన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యు కృతేభ్యః। పాపేభ్యో రక్షన్తామ్ । యద్రాత్రియా పాపమకార్షమ్ । మనసా వాచా హస్తాభ్యామ్ । పద్భ్యా ముదరేణ శిశ్నా। రాత్రిస్తదవలుమ్పతు । యత్కించ దురితం మయి । ఇదమహం మా మమృత యోనౌ । సూర్యే జ్యోతిషి జుహోమి స్వాహా ॥ (ఇతి జలం పీత్వా)

॥ ఆచమ్య ॥ స్మృత్యాచమనద్వయం కృత్వా ॥

2. మాధ్యాహ్నిక మంత్రాచమనము

ఓమ్ ఆపః పునన్తు పృథివీం పృథివీ పూతా పునాతు మామ్ । పునన్తు బ్రహ్మణస్పతి ర్బ్రహ్మ పూతా పునాతు మామ్ । యదుచ్ఛిష్ట మభోజ్యం యద్వా దుశ్చరితం మమ । సర్వం పునన్తు మా మాపోఽసతాం చ ప్రతిగ్రహగ్గ్ స్వాహా ॥ (ఇతి జలం పీత్వా)

॥ ఆచమ్య ॥ స్మృత్యాచమన ద్వయం కృత్వా ॥

3. సాయంకాల మంత్రాచమనము

ఓం అగ్నిశ్చ మామన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యు కృతేభ్యః । పాపేభ్యో రక్షంతామ్ । యదహ్నా పాపమకార్షమ్ । మనసా వాచా హస్తాభ్యామ్ । పద్భ్యా ముదరేణ శిశ్నా । అహస్తదవలుమ్పతు । యత్కించ దురితం మయి । ఇదమహం మామమృత యోనౌ । సత్యేజ్యోతిషి జుహోమి స్వాహా ॥

(ఇతి జలం పీత్వా)

॥ ఆచమ్య ॥ పృత్వా చమనద్వయం కృత్వా ॥

పునర్మార్జనము (సురభిమతీ మార్జనము)

(త్రికాలసంధ్యలయందు ఒకేవిధము)

[పైన మార్జనము చోట పేర్కొనబడినట్లుగా ఉద్ధరిణిలో నీరు తీసికొని దధిక్రావ్ణ్ణో - అను మంత్రమునుపఠించుచు రెండుమార్లు, ఆ తర్వాత ఆపో హిష్ఠా - అను మంత్రముతో ఇంతకు ముందువలె తొమ్మిదిమార్లు శిరముపై దర్భలతో మార్జనము చేసికొనవలెను.]

దధిక్రావ్ణ్ణో అకారిషమ్ । జిష్ణో రశ్వస్య వాజినః । సురభి నో ముఖా కరత్ప్రణ ఆయూగ్ంషి తారిషత్ ॥ ఓం ఆపో హి ష్ఠా మయోభువః । తా న ఊర్జే దధాతన । మహే రణాయ చక్షసే । యో వ శ్శివతమో రసః । తస్య భాజయతే హ నః । ఉశతీరివ మాతరః । తస్మా అరం గమామ వః । యస్య క్షయాయ జిన్వథ । ఆపో జనయథా చ నః ॥

పునర్మార్జనము

[పై వలెనే దిగువ మంత్రమును పఠించుచు, ఉదకముతో నాలుగు పర్యాయములు మార్జనము చేసికొనవలెను.]

హిరణ్యవర్ణా శ్శుచయః పావకా యాసు జాతః కశ్యపో యాస్విన్ద్రః ।
అగ్నిం యా గర్భం దధిరే విరూపా స్తా న ఆపశ్శగ్గ్ స్యోనా భవన్తు ॥ ౧ ॥
యాసాగ్ం రాజా వరుణో యాతి మధ్యే సత్యా నృతే అవపశ్యన్ జనానామ్ ।
మధు శ్చుత శ్శుచయో యాః పావకాస్తా న ఆప శ్శగ్గ్ స్యోనా భవన్తు ॥ ౨ ॥
యాసాం దేవా దివి కృణ్వన్తి భక్షం యా అన్త రిక్షే బహుధా భవన్తి ।
యాః పృథివీం పయ సోన్దన్తి శుక్రాస్తా న ఆపశ్శగ్గ్ స్యోనా భవన్తు ॥ ౩ ॥
శివేన మా చక్షుషా పశ్య తా ప శ్శివయా తను వోపస్పృశత త్వ చం మే । సర్వాగ్ం అగ్నీగ్ం రప్సుషదో హువేవో మయి వర్చో బల మోజో నిధత్త ॥ ౪ ॥

పాప పురుష - విమోచనము

(త్రికాలసంధ్యలయందు సమానము)

[గోకర్ణాకృతిగా పట్టిన కుడిచేతిలో జలము పోసికొని ఈక్రిందిమంత్రమును పఠించి చేతిని నాసికాగ్రము వద్దకు చేర్చి కుడిముక్కులో నుండి నిఃశ్వాస రూపముగ పాపపురుషుని విడిచి తిరిగి గాలి పీల్చకుండా ఆ జలమును ఎడమ ప్రక్కకు విసర్జింపవలెను. ఆ నీటిని తిరిగి చూడకూడదు.]

ద్రుపదాదివ ముఞ్చతు । ద్రుపదా దివేన్మముచానః । స్విన్న స్స్నాత్వీ మలాదివ । పూతం పవిత్రేణే వాఽఽజ్యమ్ । ఆపశ్శున్ధన్తు మైనసః ॥
॥ ఆచమ్య ॥ సకృత్యాచమనం కృత్వా ॥ ప్రాణానాయమ్య ॥

ప్రాణాయామము

ఓం భూః । ఓం భువః । ఓగ్ం సువః । ఓం మహః । ఓం జనః ।
ఓం తపః । ఓగ్ం సత్యమ్ । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం
భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ।
ఓమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మభూర్భువస్సువరోమ్ ॥

అర్ఘ్య ప్రదానము

[ఈ క్రింది విధముగా సంకల్పము చెప్పి, సూర్యభగవానునకు మూడు మార్లు అర్ఘ్యమును ఈయవలెను. ఉదయము మరియు మధ్యాహ్నము తూర్పు ముఖముగా నిలబడి, సాయంత్రము పశ్చిమ ముఖముగా కూర్చుండి, దోసిట్లో జలము తీసికొని సమంత్రకముగ భ్రూస్థానము వరకు ఎత్తి, మడమలు ఎత్తి నిలిచి, ఆ జలమును పైకి చల్లవలెను లేదా క్రింద పళ్ళెములో విడువవలెను. ఒకవేళ ముఖ్యకాలాతి క్రమణమైనచో సంకల్పపూర్వకముగా, దిగువన పేర్కొనబడినట్లు ముందుగా ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమును ఇచ్చిన తర్వాతనే ప్రధానార్ఘ్యములను ఈయవలెను.]

1. ప్రాతఃకాల అర్ఘ్య ప్రదానము

మమ ఉపాత్తదురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ప్రాతః సంధ్యార్ఘ్య ప్రదానం కరిష్యే ॥

ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్స వితుర్వ రేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ।
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥ [అని ఇదేమంత్రమును పఠించుచు వరుసగా మూడు మార్లు అర్ఘ్యమును ఈయవలయును.)

ముఖ్యకాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము

(ఒకవేళ ముఖ్యకాలాతిక్రమణమైనచో ముందుగా ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమును విడువవలెను. అప్పుడు) - ముఖ్య కాలాతిక్రమణ దోష పరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య

పూర్వక ప్రాతః సంధ్యార్ఘ్య ప్రదానం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పము చెప్పి, ఈ క్రింది మంత్రముతో ముందుగా ఒకమారు ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమును విడువవలెను. ఆ తర్వాత ప్రధానార్ఘ్యములు ముమ్మారు విడువవలెను.)

ఓం భూః । ఓం భువః । ఓగ్ం సువః । ఓం మహః । ఓం జనః ।
ఓం తపః । ఓగ్ం సత్యమ్ । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం
భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ।
ఓమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మభూర్భువస్సువరోమ్ ॥ (అని ప్రాయశ్చితార్ఘ్యమును విడువలెను.)

2. మాధ్యాహ్నిక అర్ఘ్య ప్రదానము

మమ ఉపాత్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీ పరమేశ్వర ముద్దిశ్య ।
శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం మాధ్యాహ్నిక సంధ్యార్ఘ్య ప్రదానం కరిష్యే ॥
హగ్ంస శ్శుచిష ద్వసు రన్తరిక్షస ద్ధోతా వేదిష దతిథి ర్దురోణసత్ । నృష
ద్వరస దృతస ద్వ్యోమస దబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహత్ ॥
ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ।
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥ (అని ఒక అర్ఘ్యమును విడువవలయును.)

(మాధ్యాహ్నిక సంధ్యలో ఒక అర్ఘ్యమే విడువవలెనని కొందరి మతము. కాని దిగువ మంత్రముతో మరి రెండు మారులు మొత్తము మూడుమారులు అర్ఘ్యము విడుచుట శిష్టాచారముగా కనబడుచున్నది.)

ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ।
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥
(అని ఇదే మంత్రముతో రెండుమార్లు అర్ఘ్యమును ఈయవలెను)

ముఖ్యకాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము

(ఒకవేళ ముఖ్యకాలాతిక్రమణమైనచో) ముఖ్యకాలాతిక్రమణ దోష పరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యపూర్వక మాధ్యాహ్నిక సంధ్యార్ఘ్యప్రదానం కరిష్యే ॥ (అను సంకల్పముతో నీరు విడిచిన పిమ్మట క్రింది మంత్రముతో ముందుగా ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమును విడువవలయును. అనంతరము ప్రధానార్ఘ్యములను విడువవలయును.)

ఓం భూః । ఓం భువః । ఓగ్ం సువః । ఓం మహః । ఓం జనః ।

ఓం తపః । ఓగ్ం సత్యమ్ । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం

భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ।

ఓమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మభూర్భువస్సువరోమ్ ॥ (అని ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమును ఈయవలెను.)

3. సాయంకాల అర్ఘ్య ప్రదానము

మమ ఉపాత్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీ పరమేశ్వర ముద్దిశ్య ।
శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । సాయంకాల సంధ్యార్ఘ్య ప్రదానం కరిష్యే ॥

ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ।
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

(అని ఇదే మంత్రముతో వరుసగా మూడు మార్లు అర్ఘ్యమును ఈయవలెను.)

ముఖ్యకాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము

(ముఖ్య కాలాతిక్రమణమైనచో - ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము విడువవలెను. అప్పుడు) - ముఖ్య కాలాతిక్రమణ దోష పరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య పూర్వక సాయం సంధ్యార్ఘ్య ప్రదానం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పము చెప్పి ముందుగా ఒకమారు ఈ క్రింది మంత్రముతో ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము విడువవలెను. ఆ తర్వాత ప్రధానార్ఘ్యములు ముమ్మారు విడువవలెను.)

ఓం భూః । ఓం భువః । ఓగ్ం సువః । ఓం మహః । ఓం జనః ।

ఓం తపః । ఓగ్ం సత్యమ్ । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం

భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ।

ఓమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మభూర్భువస్సువరోమ్ ॥ (అని ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమును ఈయవలెను.)

ఆత్మప్రదక్షిణము - పరిషేచనము

(త్రిసంధ్యలకు ఒకేవిధము)

(దోసిట్లో నీరు తీసికొని క్రింది మంత్రమును పఠించుచు ప్రదక్షిణము చేసి చేతిలోని ఉదకమును చుట్టు విడువవలెను.)

ఉద్యన్త మస్తం యన్త మాదిత్య మభిధ్యాయన్ కుర్వన్ బ్రాహ్మణో

విద్వాన్సకలం భద్రమశ్నుతేఽసా వాదిత్యో బ్రహ్మేతి బ్రహ్మైవసన్

బ్రహ్మాప్యేతి యఏవం వేద ॥ అసావాదిత్యో బ్రహ్మ ॥[1]

(అని పఠించి ఈ ఆదిత్యుడే పరబ్రహ్మము-అని లేదా, సూర్యమండలమున ఇష్టదైవమును కొంతతడవు ధ్యానింపవలెను.)

॥ ఆచమ్య ॥ స్మృత్యాచమనం కృత్వా । ప్రాణాయామత్రయం కృత్వా ॥

1) శ్లో॥ అసావాదిత్యో బ్రహ్మేతి యద్ధ్యానం క్రియతేఽన్వహమ్ ।
తదేవ సాంధ్య మిత్యుక్తం కర్మ బ్రహ్మోపకారకమ్ ॥ (స్మృతిరత్న మహోదధి)

తర్పణము[1]

మమఉపాత్త దురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । ప్రాతః (మాధ్యాహ్నిక/సాయం) సంధ్యాంగ తర్పణం కరిష్యే ॥

(తర్పణము కూర్చొని చేయవలెను. ఈ్రకింది నామములు పఠించుచు చేతిలో జలము పోసికొని దేవతీర్థముతో[2] ఒక నామమునకు ఒకమారుచొప్పున తర్పణము చేయవలెను.)

(1) ప్రాతఃకాలమునందు-

1. సంధ్యాం తర్పయామి
2. గాయత్రీం తర్పయామి
3. బ్రాహ్మీం తర్పయామి
4. నిమృజీం తర్పయామి

(2) మాధ్యాహ్నికమునందు -

1. సంధ్యాం తర్పయామి
2. సావిత్రీం తర్పయామి
3. రౌద్రీం తర్పయామి
4. నిమృజీం తర్పయామి

(3) సాయంకాలమునందు -

1. సంధ్యాం తర్పయామి
2. సరస్వతీం తర్పయామి
3. వైష్ణవీం తర్పయామి
4. నిమృజీం తర్పయామి

॥ ఆచమ్య ॥ స్మృత్యాచమనం కృత్వా ॥

---

1. తర్పణన్యాసముద్రాదులు వైదిక సంధ్యోపాసనాంగములు కావని తైత్తిరీయ సంధ్యాభాష్యమున కృష్ణపండితులు స్పష్టము చేసియున్నారు. శిష్టాచారముగా అనేక ప్రాంతములయందు చేయబడుచున్నవి. తమ సంప్రదాయమును అనుసరించుట ఉత్తమము.
2. దేవతీర్థమును గూర్చి పుటసంఖ్య 135లో చూడుము.

(సంధ్యోపాసన - ఉత్తరభాగము)

గాయత్రీ ఆవాహనము

(త్రిసంధ్యలయందు ఒకే విధముగా ఉండును)

ఓ మిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ । అగ్నిర్దేవతా । బ్రహ్మ ఇత్యార్షమ్ । గాయత్రం ఛందం । పరమాత్మం సరూపమ్ । సాయుజ్యం వినియోగమ్ ॥[1]

ఆయాతు వరదా దేవీ అక్షరం బ్రహ్మ సమ్మితమ్ । గాయత్రీం ఛందసాం మా తేదం బ్రహ్మ జుషస్వమే । యదహ్నాత్ కురుతే పాపం తదహ్నాత్ ప్రతి ముచ్యతే । యద్రాత్రియాత్ కురుతే పాపం తద్రాత్రియాత్ ప్రతిముచ్యతే । సర్వవర్ణే మహాదేవి సంధ్యా విద్యే సరస్వతి ॥

ఓజోఽసి సహోఽసి బలమసి భ్రాజోఽసి దేవానాం ధామనామాసి విశ్వమసి విశ్వాయుః సర్వమసి సర్వాయురభిభూరోమ్ ।

గాయత్రీ మావాహయామి । సావిత్రీ మావాహయామి । సరస్వతీ మావాహయామి । ఛన్దర్ షీ నావాహయామి । శ్రియ మావాహయామి । (బల మావాహయామి ॥)

గాయత్రియా గాయత్రీచ్ఛన్దో విశ్వామిత్రఋషిః సవితా దేవతా అగ్నిర్ముఖం బ్రహ్మ శిరో విష్ణుర్ హృదయం రుద్రశ్శిఖా పృథివీయోనిః ప్రాణాపాన వ్యానోదాన సమానా సప్రాణా శ్వేతవర్ణా సాంఖ్యాయన సగోత్రా గాయత్రీ చతుర్వింగ్ంశత్యక్షరా త్రిపదా షట్కుక్షిః పఞ్చశీర్షోపనయనే వినియోగః ॥

1. ఇచ్చట ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ- అను మంత్రమును పఠించి ప్రణవ (పరబ్రహ్మ) మును లేదా ప్రణవమునందు ఇష్టదైవమును, లేదా (అద్వైతులు) 'అహంబ్రహ్మాస్మి' అని కాని, (ద్వైత, విశిష్టాద్వైతులు) 'దాసోఽహమ్' అని కాని, కొంత సమయము ధ్యానింపవలెను.

ఓం భూః । ఓం భువః । ఓగ్ం సువః । ఓం మహః । ఓం జనః । ఓం తపః । ఓగ్ం సత్యం । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ । ఓమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్ ॥

గాయత్రీజప సంకల్పము

శ్రౌతాచమనం కృత్వా[1] ॥ ప్రాణాయామత్రయం కృత్వా ॥ మమ ఉపాత్తదురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । ప్రాతః (మాధ్యాహ్నిక/సాయం) సంధ్యాంగ...[2] గాయత్రీ మహామంత్రజపం కరిష్యే ॥ (ఇతి సంకల్ప్య) (అని ఉద్ధరిణితో నీరు తీసికొని కుడిచేతి ద్వారా పళ్ళెములో విడువవలెను.)

కరన్యాసము[3]

ఓం తత్సవితుః	- బ్రహ్మాత్మనే	అంగుష్ఠాభ్యాం నమః ।[4]
వరేణ్యమ్	- విష్ణ్వాత్మనే	తర్జనీభ్యాం నమః ।
భర్గో దేవస్య	- రుద్రాత్మనే	మధ్యమాభ్యాం నమః ।
ధీమహి	- సత్యాత్మనే	అనామికాభ్యాం నమః ।
ధియో యో నః	- జ్ఞానాత్మనే	కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ।
ప్రచోదయాత్	- సర్వాత్మనే	కరతల కరపృష్ఠాభ్యాం నమః ।

1. శ్రౌతాచమనవిధిని పుటసంఖ్య 114లో చూడుము.
2. ఇక్కడ దశ/అష్టోత్తరశత/సహస్ర/అని చేయదలచిన జపసంఖ్యను చేర్చవలెను.
3. తర్పణన్యాసముద్రాదులు వైదిక సంధ్యోపాసనాంగములు కావని తైత్తిరీయ సంధ్యాభాష్యమున కృష్ణపండితులు స్పష్టము చేసియున్నారు. శిష్టాచారముగా అనేక ప్రాంతములయందు చేయబడుచున్నవి. తమ సంప్రదాయమును అనుసరించుట ఉత్తమము.
4. కరన్యాస, అంగన్యాసములను చేసెడి విధాన పటములను పుటసంఖ్య 177లో చూడుము.

అంగన్యాసము

ఓం తత్సవితుః - బ్రహ్మాత్మనే హృదయాయ నమః ।
వరేణ్యమ్ - విష్ణ్వాత్మనే శిరసే స్వాహా ।
భర్గో దేవస్య - రుద్రాత్మనే శిఖాయై వషట్ ।
ధీమహి - సత్యాత్మనే కవచాయ హుమ్ ।
ధియో యో నః - జ్ఞానాత్మనే నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ।
ప్రచోదయాత్ - సర్వాత్మనే అస్త్రాయఫట్ ।
భూర్భువ స్సువరో మితి దిగ్బంధః ॥

ధ్యానమ్ -

శ్లో॥ ముక్తా విద్రుమ హేమనీలధవళ చ్ఛాయై ర్ముఖైస్త్రీక్షణైః
యుక్తాం ఇన్దునిబద్ధరత్నమకుటాం తత్త్వార్థ వర్ణాత్మికామ్ ।
గాయత్రీం వరదాభయాంకుశకశాశ్శుభ్రం కపాలం గదాం
శంఖం చక్రమథారవిందయుగళం హస్తైః వహంతీం భజే ॥

గాయత్రీ మంత్రార్థ శ్లోకము

శ్లో॥ యో దేవస్సవితాఽస్మాకం ధియో ధర్మాదిగోచరాః ।
ప్రేరయేత్ తస్య యద్భర్గస్త ద్వరేణ్యముపాస్మహే ॥

(ఉదయం, మధ్యాహ్నం, సాయంత్రం సంధ్యోపాసనలో దిగువవిధముగా గాయత్రీ మాతను ధ్యానింపవలయును.)

ప్రాతఃకాలము బ్రహ్మరూపిణియగు గాయత్రీమాతధ్యానము-

ఓం బాలాం విద్యాం తు గాయత్రీం లోహితాం చతురాననామ్ ।
రక్తాంబరద్వయోపేతామ్ అక్షసూత్రకరాం తథా ॥
కమండలుధరాం దేవీం హంసవాహనసంస్థితామ్ ।
బ్రహ్మాణీం బ్రహ్మదైవత్యాం బ్రహ్మలోకనివాసినీమ్ ॥

మధ్యాహ్నము విష్ణురూపిణియగు గాయత్రీమాతధ్యానము-

ఓం మధ్యాహ్నే విష్ణురూపాం చ తార్క్ష్యస్థాం పీతవాససామ్ ।
యువతీం చ యజుర్వేదాం సూర్యమండలసంస్థితామ్ ॥

సాయంకాలము శివరూపిణియగు గాయత్రీమాత ధ్యానము-

ఓం సాయాహ్నే శివరూపాం చ వృద్ధాం వృషభవాహినీమ్ ।
సూర్యమండలమధ్యస్థాం సామవేదసమాయుతామ్ ॥

ముద్రాప్రదర్శనము[1]

సుముఖం సంపుటం చైవ వితతం విస్తృతం తథా ।
ద్విముఖం త్రిముఖం చైవ చతుః పంచముఖం తథా ।
షణ్ముఖో ఉధోముఖం చైవ వ్యాపకాంజలికం తథా ।
శకటం యమపాశం చ గ్రథితం సమ్ముఖోన్ముఖమ్ ।
ప్రలంబం ముష్టికం చైవ మత్స్యః కూర్మోవరాహకమ్ ।
సింహాక్రాన్తం మహాక్రాన్తం ముద్గరం పల్లవం తథా ।
ఏతే ముద్రా చతుర్వింశ ద్గాయత్ర్యాం సుప్రతిష్ఠితాః ।
ఇతి ముద్రా న జానాతి గాయత్రీ నిష్ఫలాభవేత్ ॥

గాయత్రీ మంత్ర జపము[2]

ఓం భూర్భువస్సువః । తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ।
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ।

---

1. ముద్రాప్రదర్శన పటములను పుటసంఖ్య 179, 180లలో చూడుము.
2. జకారో జన్మవిచ్ఛేదః పకారః పాపనాశనః । జన్మచ్ఛేదకరోయస్మాత్ జపమిత్యభిధీయతే ॥
"జ" - అంటే జన్మరాహిత్యము, 'ప' - అంటే పాపనాశనము, జపము అనగా- పాపమును నశింపచేసి జన్మరాహిత్యమును అనుగ్రహించునది" అని తాత్పర్యము. కావున జపము చేయునప్పుడు మంత్రమునందు మనస్సు నిల్పి, తత్ భావమును మధ్య, మధ్యలో ధ్యానించుట (చింతించుట) వలన భావపుష్టితో జపపుష్టి కలిగి తద్వారా మంత్రసిద్ధి కలిగి సంపూర్ణ ఫలితము లభించును. మంత్రార్థమును 225 పుటలో చూడుము.

[గాయత్రీమంత్రమును 108 సంఖ్యకు తక్కువకాకుండా జపము చేయాలి. సహస్రం (1008) చేస్తే మరీమంచిది. యథాశక్తిగా జపం చేయవలెను. ప్రాతః కాలము తూర్పు ముఖముగా నిలబడి, సాయంకాలము పశ్చిమ ముఖముగా కూర్చుండి గాయత్రీ జపము చేయవలయును. మధ్యాహ్నము ప్రాఙ్ముఖముగా నిలబడి లేదా కూర్చుండియైనను జపించవచ్చును. సంధ్యలో గాయత్రీ మంత్రమును కరమాల[1] పైజపించుట ఉత్తమము. జపమాలలో కెల్ల రుద్రాక్షమాల శ్రేష్ఠము అని చెప్పబడినది.]

[జపము చేసిన పిదప తిరిగి అంగన్యాసము అనగా – తత్సవితుః బ్రహ్మాత్మనే హృదయాయ నమః నుండి ---- భూర్భువస్సువరో మితి దిగ్విమోకః ॥ అని చెప్పి దిగ్బంధమునకు బదులు 'దిగ్విమోకః'[2] అని విప్పివేయవలెను.]

ఉత్తరముద్రలు

1 2 3 4 5 6
సురభిః జ్ఞాన చక్రం చ యోనిః కూర్మోఽథ పంకజమ్ ।
7 8
లింగం నిర్యాణ ముద్రా చేత్యష్టముద్రాః ప్రకీర్తితాః ॥[3]

(అష్టముద్రలను ప్రదర్శించవలెను.)[4]

అనేన ప్రాతః (మాధ్యాహ్నిక-సాయం) సంధ్యాంగ గాయత్రీ మంత్రజపేన సర్వాంతర్యామీ పరమేశ్వరః ప్రీణాతు, న మమ । తత్సత్ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥

---

1. 'కరమాల'ను గూర్చి పుట సంఖ్య 138లో చూడుము.
2. భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః – అని జపమునకు ముందు చెప్పాలి. జపము ముగించిన పిమ్మట చేయు అంగన్యాసము చివరన 'భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్విమోకః ' అని చెప్పి రెండు తర్జనులను మెలికవేసి, విప్పివేయవలెను.
3. సురభిర్ జ్ఞాన వైరాగ్య యోనిః శంఖోఽథ పంకజమ్ ।
   లింగం నిర్వాణ ముద్రాశ్చ జపాంతేష్టౌ ప్రదర్శయేత్ ॥
   – అని పాఠాంతరము కలదు.
4. ఉత్తరముద్రల పటములను పుటసంఖ్య 184లో చూడుము.

[అని తాము చేసిన గాయత్రీమంత్రజపమును ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో నీటిని కుడిచేతిలో పోసికొని దేవతీర్థము ద్వారా (వ్రేళ్ళ చివరలనుండి) పళ్ళెములో జలమును విడువవలెను.]

సూర్యోపస్థానము

[ఉపస్థానము అనగా స్థాననియమముతో కూడిన ప్రార్థనము. ఉపస్థాన మంత్రములను ప్రాతఃకాలము మరియు మధ్యాహ్న కాలముల యందు ప్రాఙ్ముఖముగా (తూర్పుదిశగా) నిలబడి, సాయంకాలమునందు పశ్చిమాభి ముఖముగా (పడమర దిశగా) కూర్చుండి పఠింపవలెను.]

1. ప్రాతఃకాల సూర్యోపస్థానము

[తర్వాత లేచి సూర్యాభిముఖముగ నిలబడి చేతులు జోడించుకొని ఈక్రింది మంత్రముతో ప్రాతఃకాల సూర్యోపస్థానమును పఠింపవలయును.]

మిత్రస్య చర్షణీధృత శ్రవో దేవస్య సానసిమ్ । సత్యం చిత్రశ్రవస్తమమ్ ।
మిత్రో జనాన్ యాతయతి ప్రజానన్మిత్రో దాధార పృథివీ ముతద్యామ్ ।
మిత్రః కృష్టీ రనిమిషాఽభిచష్టే సత్యాయ హవ్యం ఘృతవద్విధేమ ।
ప్రసమిత్ర మర్తో అస్తు ప్రయస్వాన్ యస్త ఆదిత్య శిక్షతి వ్రతేన ।
న హన్యతే న జీయతే త్వోతో నైన మగ్ం హో అశ్నోత్యన్తితో న దూరాత్ ॥

2. మాధ్యాహ్నిక - సూర్యోపస్థానము

[మధ్యాహ్నము ప్రాఙ్ముఖముగా నిలబడి రెండు చేతులు పైకెత్తి అరచేతులు చాచి ముందువైపునకు ఉంచి లేదా, రెండు చేతులు జోడించి సూర్యోపస్థానమును పఠింపవలయును.]

ఆ సత్యేన రజసా వర్తమానో నివేశయ న్నమృతం మర్త్యం చ । హిరణ్యయేన సవితా రథే నాఽఽదేవో యాతి భువనా విపశ్యన్ ॥ ఉద్వయం తమస స్పరి పశ్యన్తో జ్యోతిరుత్తరమ్ । దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్మ జ్యోతిరుత్తమమ్ ॥ ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవం వహన్తి కేతవః । దృశే విశ్వాయ సూర్యమ్ ॥ చిత్రం దేవానాముదగాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః । ఆప్రా ద్యావా పృథివీ అన్తరిక్షగ్ం సూర్య ఆత్మా జగతస్తస్థుష శ్చ ॥ తచ్చక్షు ర్దేవహితం పురస్తా చ్ఛుక్ర ముచ్చరత్ । పశ్యేమ శరద శ్శతం । జీవేమ శరద శ్శతం । నన్దామ శరద శ్శతం । మోదామ శరద శ్శతం । భవామ శరద శ్శతగ్ం శృణవామ శరద శ్శతం । ప్రబ్రవామ శరద శ్శత మజీతా స్యామ శరద శ్శతం జ్యోక్చ సూర్యం దృశే । య ఉదగా న్మహతోఽర్ణవా ద్విభ్రాజమాన స్సరి రస్య మధ్యాత్సమా వృషభో లోహితాక్ష స్సూర్యో విపశ్చిన్మనసా పునాతు ॥

3. సాయంకాల - సూర్యోపస్థానము

[సాయంకాలము పశ్చిమాభిముఖముగా కూర్చుండి కమల సదృశముగ ముకుళితహస్తుడై సూర్యోపస్థానమును పఠింపవలయును.]

ఇమం మే వరుణ శ్రుధీ హవ మద్యా చ మృడయ । త్వా మవస్యు రాచకే । తత్త్వా యామి బ్రహ్మణా వన్దమాన స్త దాశాస్తే యజమానో హవిర్భిః ।

అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యురుశగ్ంస మాన ఆయుః ప్రమోషీః ॥

యచ్చిద్ధితే విశో యథా ప్రదేవ వరుణ వ్రతమ్ । మినీమసి ద్యవిద్యవి ।

యత్కించేదం వరుణ దైవ్యే జనేఽభిద్రోహం మనుష్యా శ్చరామసి ।

అచిత్తీయ త్తవ ధర్మా యుయోపిమ మా న స్తస్మా దేనసో దేవ రీరిషః ।

కితవాసో య ద్రిరిపు ర్నదీవి యద్వాఽఘా సత్య ముత యన్న విద్మ ।

సర్వా తా విష్య శిథి రేవ దేవాథా తే స్యామ వరుణ ప్రియాసః ॥

దిగ్దేవతా - నమస్కారము

[త్రిసంధ్యల యందును దిగువ మంత్రములను పఠించుచు ఒక్కొక్క దిక్కున గల దేవతకు నమస్కరింపవలెను. కాని, కొన్ని ప్రాంతములయందు మాధ్యాహ్నిక సంధ్యలో దిగ్దేవతా నమస్కారము చేయుట ఆచారముగా లేదు. కొందరు చేయుచున్నారు. తమ, తమ సంప్రదాయమును అనుసరించుట మంచిది.]

ఓం నమః ప్రాచ్యై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో నమో దక్షిణాయై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో నమః ప్రతీచ్యై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో నమ ఉదీచ్యై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో నమ ఊర్ధ్వా యై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో నమోఽధరాయై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో నమోఽవాన్తరాయై దిశే యా శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమో

ఋషి దేవతాది నమస్కారము

నమో గంగా యమున యో ర్మధ్యే యే వసంతి, తేమే ప్రసన్నాత్మాన శ్చిరం జీవితం వర్ధయంతి నమో గంగా యమున యోర్మునిభ్యశ్చ నమో నమో గంగా యమునయో ర్మునిభ్యశ్చ నమః ॥ సంధ్యాయై నమః । సావిత్ర్యై నమః । గాయత్ర్యై నమః । సరస్వత్యై నమః । సర్వాభ్యో దేవతాభ్యో నమః । దేవేభ్యో నమః । ఋషిభ్యో నమః । మునిభ్యో నమః । గురుభ్యో నమః । (మాతృభ్యో నమః)। పితృభ్యో నమః । కామోఽకార్ షీ న్నమో నమః । మన్యురకార్ షీ న్నమో నమః । పృథి వ్యాప స్తేజో వాయు రాకాశాత్ । ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ । యాగ్ం సదా సర్వభూతాని చరాణి స్థావరాణి చ । సాయం ప్రాతర్నమస్యంతి సామాసంధ్యా అభిరక్షతు ॥

దేవతా స్మరణము

శ్లో॥ శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయ విష్ణవే ।
శివస్య హృదయం విష్ణుర్ విష్ణోశ్చ హృదయ(గ్)ం శివః ॥

శ్లో॥ యథా శివమయో విష్ణు రేవం విష్ణుమయ శ్శివః ।
యథాఽన్తరం న పశ్యామి తథా మే స్వస్తిరాయుషి ॥

[శ్లో॥ బహ్మణ్యో దేవకీపుత్రో బ్రహ్మణ్యో మధుసూదనః ।
బ్రహ్మణ్యః పుండరీకాక్షో బ్రహ్మణ్యో విష్ణురచ్యుతః ॥]

శ్లో॥ నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ గో బ్రాహ్మణ హితాయ చ ।
జగద్ధితాయ కృష్ణాయ గోవిందాయ నమో నమః ॥

గాయత్రీ ప్రస్థాన ప్రార్థన

ఉత్తమే శిఖరే జాతే భూమ్యాం పర్వతమూర్ధని ।
బ్రాహ్మణేభ్యోఽభ్యను జ్ఞాతా గచ్ఛ దేవి! యథా సుఖమ్ ॥

స్తుతో మయా వరదా వేదమాతా
ప్రచోదయన్తీ పవనే ద్విజాతా ।
ఆయుః పృథివ్యాం ద్రవిణం బ్రహ్మవర్చసం
మహ్యం దత్వా ప్రయాతుం బ్రహ్మలోకమ్ ॥

నారాయణ నమస్కృతి

నమోఽస్త్వనన్తాయ సహస్రమూర్తయే సహస్రపాదాక్షి శిరోరుబాహవే ।
సహస్ర నామ్నే పురుషాయ శాశ్వతే సహస్రకోటీ యుగధారిణే నమః ॥

భూమ్యాకాశాభి (పితృమాతృ) వందనము

ఇదం ద్యావాపృథివీ సత్య మస్తు । పిత ర్మాత ర్యది హో ప బ్రువేవామ్ ।
భూతం దేవానాం అవమే అవోభిః । విద్యా మేషం వృజినం జీరదానుమ్ ॥

శ్లో ॥ ఆకాశాత్ పతితం తోయం యథా గచ్ఛతి సాగరమ్ ।
సర్వ దేవ నమస్కారః కేశవం ప్రతి గచ్ఛతి ॥

శ్లో ॥ సర్వ వేదేషు యత్పుణ్యం సర్వ తీర్థేషు యత్ఫలమ్ ।
తత్ఫలం పురుష ఆప్నోతి స్తుత్వా దేవం జనార్దనమ్ ॥

శ్లో ॥ వాసనాద్ వాసుదేవస్య వాసితం తే జగత్త్రయమ్ ।
సర్వభూత నివాసోఽసి వాసుదేవ! నమోఽస్తు తే ॥

అభివాదనము

[లేచి నిలువబడి రెండు చేతులను రెండు చెవులకు సమానముగా ఉంచి, ఈక్రింది విధముగా తమ, తమ గోత్ర ప్రవర, నామాదికములను చెప్పుకొని రెండు చేతులు జోడించి అభివాదనము చేయవలయును.]

చతుస్సాగర పర్యన్తం గో బ్రాహ్మణేభ్యః శుభం భవతు ---------- ఆర్షేయ ప్రవరాన్విత --------- సగోత్రః, ఆపస్తంబసూత్రః, యజు శ్శాఖాధ్యాయీ ------------ శర్మా అహం భో అభివాదయే ॥

ఆచమ్య ॥ పురాణాచమనం కృత్వా, తతః స్మృత్యాచమనం కృత్వా ॥

సమర్పణము

[కుడి చేతిలో జలమునుంచుకొని ఈక్రింది శ్లోకములను చదివి ఈశ్వరార్పణముగా పళ్ళెములో నీటిని వదలివేయవలెను.]

శ్లో ॥ యస్యస్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపస్సంధ్యా క్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వందే తమచ్యుతమ్ ॥

శ్లో ॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం జనార్దన ।
యత్కృతం తు మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తుతే ॥

అనేన ప్రాతః (మాధ్యాహ్నిక-సాయం) సంధ్యావందనేన
భగవాన్ సర్వాత్మకః సర్వం శ్రీ పరమేశ్వరార్పణమస్తు ॥

(అనుచు జలమును పళ్ళెములో వదలవలెను.)

శ్లో ॥ ఆబ్రహ్మలోకాదాశేషా దాలోకా లోక పర్వతాత్ ।
యే సంతి బ్రాహ్మణా దేవాః తేభ్యో నిత్యం నమోనమః ॥

శ్లో ॥ కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాఽఽత్మనా వా ప్రకృతేః స్వభావాత్ ।
కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి ॥[1]

॥ ఓం తత్సత్ సర్వం శ్రీ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥[2]

శ్రీ విష్ణవే నమః । శ్రీ విష్ణవే నమః । శ్రీ విష్ణవే నమః ॥

॥ ఇతి యజుర్వేదీయ (త్రికాల) సంధ్యోపాసనమ్ ॥

---

1. దీని విశేషమునుగూర్చి పుట సంఖ్య 194 పాదటిప్పణిలో చూడుము.
2. తత్సత్ బ్రహ్మార్పణ కర్మకృత్వా త్రిర్విష్ణుం స్మరేత్ ॥ (ఆచారభూషణమ్)

గాయత్రీ మంత్ర జప అనుష్ఠానము

('న గాయత్ర్యాః పరం మంత్రమ్' - గాయత్రీ మంత్రమును మించిన మంత్రము వేరొకటిలేదు అని శాస్త్ర వచనము. ద్విజులెల్లరకు గాయత్రీమంత్రము ఒక్కటే చాలును. మరే మంత్రము అక్కరలేదు. కావున గాయత్రీ మంత్రమును విశేషంగా దీక్షతో లక్ష జపమునుగానీ, అక్షరలక్షగా పురశ్చరణమునుగానీ చేయదలచిన వారి కొరకు ప్రత్యేకంగా జపవిధానము ఇక్కడ పేర్కొనబడినది.

ఐతే, పురశ్చరణమునందు ప్రతిదినము సమానసంఖ్యతో జపింపవలెను. యజుర్వేదీయులు అక్షరలక్ష అనగా 24 లక్షల సంఖ్యను పూర్తిచేయవలెను. ఋగ్వేదులు మాత్రం లక్షత్రయం అనగా 3 లక్షలు జపింపవలెను. కాని, 'కలౌ చతుర్గుణం ప్రోక్తమ్' అని ఉన్నందున 3×4=12 పంద్రెండు లక్షల సంఖ్యను పూర్తిచేసినచో పురశ్చరణము పూర్తి కాగలదని ధర్మసింధువునందు పేర్కొనబడినది.

దీనిని ఉపయోగించుకొనిన సాధకులెల్లరను గాయత్రీమాత విశేష కృపతో అనుగ్రహించుగాక'! అని మా ఆకాంక్ష.)[1]

శ్రౌతాచమనం కృత్వా[2], తతః ప్రాణాయామం[3] కృత్వా॥

(ముందుగా శ్రౌతాచమనమును చేసి పిదప ప్రాణాయామమును చేయవలెను.)

పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ। శుభేఽభ్యుదయ ముహూర్తే శ్రీమాన్ ..... సగోత్రః ...... నామాభిధేయోఽహం। శ్రీమతః .... గోత్రస్య .... నామధేయస్య మమ ఉపాత్త దురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం .... అముక సంఖ్యాత్మకం గాయత్రీ మహామంత్ర జపమహం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించి జలమును పళ్ళెములో విడువవలెను.)

తర్వాత పుటసంఖ్య 176లో చూపబడినట్లు అంగన్యాస కరన్యాసములను, గాయత్రీమాత ధ్యానమును చేయవలెను.

(తదుపరి గాయత్రీమాత ఆవాహనము చేయవలెను)

---

1. పురశ్చరణ గురించిన మరిన్ని వివరములకు ధర్మసింధువును లేదా ఇతర గ్రంథములను చూడగలరు.
2. శ్రౌతాచమన వివరణకై పుట సంఖ్య 114లో చూడుము.
3. ప్రాణాయామమును గూర్చి పుట సంఖ్య 152లో చూడుము.

గాయత్రీ ఆవాహనము

(దిగువ వినియోగ - మంత్రములతో గాయత్రీమాతను ఆవాహనము చేయవలెను.)

తేజో౽సీతి ధామనామాసీత్యస్య చ పరమేష్ఠీ ప్రజాపతి ఋషిర్ యజుస్త్రిష్టు ఋష్ణిహౌ ఛందసీ ఆజ్యం దేవతా । గాయత్ర్యావాహనే వినియోగః ॥

ఓం తేజో౽సి శుక్రమస్యమృతమసి । ధామనామాసి ప్రియం దేవానామనాధృష్టం దేవయజనమసి ॥ *(యజు. 1-31)*

గాయత్రీ ఉపస్థానము (ప్రణామము) (ఆవాహనము చేసినమీదట గాయత్రీమాత మనముందు లేదా హృదయ కమలమునందు విరాజిల్లుచున్నట్లుగా భావన చేయుచు క్రిందనీయబడిన వినియోగ మంత్రములను పఠింపుచు ఆ తల్లికి శ్రద్ధాభక్తులతో నమస్కరింపవలెను.)

గాయత్ర్యసీతి వివస్వాన్ ఋషిః । స్వరాణ్మహా పంక్తిశ్ఛందః । పరమాత్మా దేవతా । గాయత్ర్యుపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం గాయత్ర్యస్యేకపదీ ద్విపదీ త్రిపదీ చతుష్పద్యపదసి । న హి పద్యసే నమస్తే తురీయాయ దర్శతాయ పదాయ పరోరజసే౽సావదో మా ప్రాపత్ ॥ (బృహదా. 5-14-7)

గాయత్రీ - శాప విమోచనము

(గాయత్రీ ఉపస్థానము ఐన పిమ్మట గాయత్రీమంత్రమునకు గల శాపవిమోచన మంత్రములను పఠింపవలెను. బ్రహ్మ, వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర మరియు శుక్రాచార్యుల ద్వారా గాయత్రీ మంత్రము శపింపబడినది. కనుక శాప-నివృత్తికై శాప-విమోచనము చేయవలెను. కావున ఇట్టి శాపవిమోచన మంత్రములు ఈ క్రింద నీయబడినవి.)

1. బ్రహ్మ-శాప విమోచనము

ఓం అస్యశ్రీ బ్రహ్మశాపవిమోచన మంత్రస్య బ్రహ్మా ఋషిర్ భుక్తిముక్తి ప్రదా బ్రహ్మశాప విమోచనీ గాయత్రీ శక్తి ర్దేవతా గాయత్రీ ఛందః బ్రహ్మశాపవిమోచనే వినియోగః ॥

మంత్రమ్ -

ఓం గాయత్రీం బ్రహ్మేత్యుపాసీత యద్రూపం బ్రహ్మవిదో విదుః ।

తాం పశ్యంతి ధీరాః సుమనసో వాచమగ్రతః ॥

ఓం వేదాంతనాథాయ విద్మహే । హిరణ్య గర్భాయ ధీమహి । తన్నో బ్రహ్మ ప్రచోదయాత్ ॥

ఓం దేవీ! గాయత్రీ! త్వం బ్రహ్మశాపాద్విముక్తా భవ ॥

2. వసిష్ఠ - శాప విమోచనము

ఓం అస్యశ్రీ వసిష్ఠ శాపవిమోచన మంత్రస్య నిగ్రహానుగ్రహకర్తా వసిష్ఠ ఋషిర్వసిష్ఠానుగృహీతా గాయత్రీ శక్తి ర్దేవతా విశ్వోద్భవా గాయత్రీ ఛందః వసిష్ఠ శాపవిమోచనార్థం జపే వినియోగః ॥

మంత్రమ్ -

ఓం సోఽహమర్కమయం జ్యోతిరాత్మజ్యోతిరహం శివః ।

ఆత్మజ్యోతిరహం శుక్రః సర్వజ్యోతీ రసోఽస్మ్యహమ్ ॥

యోనిముద్రాం[1] ప్రదర్శ్య - త్రివారం గాయత్రీం జపేత్ ॥

(యోనిముద్రను ప్రదర్శించి ముమ్మారు గాయత్రీ మంత్రమును జపింపవలెను.)

ఓం దేవీ! గాయత్రీ! త్వం వసిష్ఠశాపాద్విముక్తా భవ ॥

3. విశ్వామిత్ర - శాప విమోచనము

ఓం అస్యశ్రీ విశ్వామిత్ర శాపవిమోచన మంత్రస్య నూతన సృష్టికర్తా విశ్వామిత్ర ఋషిర్విశ్వామిత్రానుగృహీతా గాయత్రీ శక్తిర్దేవతా వాగ్దేహా గాయత్రీ ఛందః విశ్వామిత్ర శాపవిమోచనార్థం జపే వినియోగః ॥

మంత్రమ్ -

ఓం గాయత్రీం భజామ్యగ్నిముఖీం విశ్వగర్భాం యదుద్భవాః ।

దేవాశ్చక్రిరే విశ్వసృష్టిం తాం కల్యాణీ మిష్టకరీం ప్రపద్యే ॥

ఓం దేవీ! గాయత్రీ! త్వం విశ్వామిత్ర శాపాద్విముక్తా భవ ॥

1. యోనిముద్రను గూర్చి పుటసంఖ్య 184లో చూడుము.

4. శుక్ర - శాపవిమోచనము

ఓం అస్యశ్రీ శుక్ర శాపవిమోచన మంత్రస్య శ్రీశుక్ర ఋషిః అనుష్టుప్ ఛందః దేవీ గాయత్రీ దేవతా శుక్రశాప విమోచనార్థం జపే వినియోగః ॥

మంత్రమ్ -

సోఽహమర్కమయం జ్యోతిరర్కజ్యోతిరహం శివః ।
ఆత్మజ్యోతిరహం శుక్రః సర్వజ్యోతీరసోఽస్మ్యహమ్ ॥
ఓం దేవీ! గాయత్రీ! త్వం శుక్రశాపాద్విముక్తా భవ ॥

ప్రార్థన

ఓం అహోదేవి మహాదేవి సంధ్యే విద్యే సరస్వతి!
అజరే అమరే చైవ బ్రహ్మయోనిర్ నమోఽస్తు తే ॥

ఓం దేవీ! గాయత్రీ! త్వం బ్రహ్మశాపాద్విముక్తా భవ । వసిష్ఠ శాపాద్విముక్తా భవ । విశ్వామిత్ర శాపాద్విముక్తా భవ । శుక్రశాపాద్విముక్తా భవ ॥[1]

ముద్రా ప్రదర్శనము[2]

(జపమునకు ముందు 24 ముద్రలను ప్రదర్శించవలెను.)

సుముఖం సంపుటం చైవ వితతం విస్తృతం తథా ।
ద్విముఖం త్రిముఖం చైవ చతుః పంచముఖం తథా ।
షణ్ముఖో ఽధోముఖం చైవ వ్యాపకాంజలికం తథా ।
శకటం యమపాశం చ గ్రథితం సమ్ముఖోన్ముఖమ్ ।
ప్రలంబం ముష్టికం చైవ మత్స్యః కూర్మోవరాహకమ్ ।
సింహాక్రాన్తం మహాక్రాన్తం ముద్గరం పల్లవం తథా ।

ఏతే ముద్రా చతుర్వింశ ద్గాయత్ర్యాం సుప్రతిష్ఠితాః ।
ఇతి ముద్రా న జానాతి గాయత్రీ నిష్ఫలాభవేత్ ॥

---

1. ఈ నాలుగు శాపవిమోచనములను నిత్యసంధ్యోపాసనలో కూడా గాయత్రీ మంత్రజపమునకు ముందు పఠించవలెనని కొందరి అభిప్రాయము.
2. ముద్రలను ప్రదర్శించు చిత్రములను పుటసంఖ్య 179, 180లలో చూడుము.

గాయత్రీ మంత్ర వినియోగము

(గాయత్రీ మంత్రమును జపించుటకు ముందు ఈ క్రింది వినియోగమును పఠింపవలెను. తదుపరి జలమును విడుచుటగానీ, తాకుటగానీ చేయకూడదు.)

ఓంకారస్య బ్రహ్మ ఋషిర్గాయత్రీ ఛందః పరమాత్మా దేవతా । ఓం భూర్భువః స్వరితి మహావ్యాహృతీనాం పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్ఋషిర్ గాయత్ర్యుష్ణి గనుష్టుభశ్ఛందాంసి అగ్నివాయు సూర్యాదేవతాః । ఓం తత్సవితురిత్యస్య విశ్వామిత్రఋషిర్ గాయత్రీ ఛందః । సవితా దేవతా । జపే వినియోగః ॥

(వినియోగము చెప్పినమీదట జపమాలను చేతికి తీసికొని (138) పుటలో చెప్పినట్లుగా మాలావందనము చేసి జపమును ప్రారంభించవలెను.)

గాయత్రీ మంత్రము

ఓం భూర్భువః స్వః । తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ।
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥[1]

(పై గాయత్రీ మంత్రమును అర్థసహితముగా యథాసంఖ్యగా జపము చేయవలెను.)

జపావసానమ్

శ్రౌతాచమనం కృత్వా, తతః ప్రాణానాయమ్య ॥ ఏవంగుణ విశిష్టే .... ప్రీత్యర్థం గాయత్రీ మంత్ర జపావసానం కరిష్యే ॥

పూర్వోక్త క్రమేణ అంగన్యాస కరన్యాసౌవిధాయ ॥

(ఇంతకుముందు వలెనే అంగన్యాస కరన్యాసములను చేయవలెను. చివరగా-)

భూర్భువస్స్వరోమితి దిగ్విమోకః ॥ (అని రెండు చేతుల తర్జనులను మెలికవేసి విప్పివేయవలెను. తర్వాత అష్టవిధములగు ఉత్తరముద్రలను[2] ప్రదర్శించవలయును. పిమ్మట గాయత్రీ కవచమును పఠించి, తర్పణము

---

1. మా యొక్క బుద్ధివృత్తులను ప్రేరేపించు అంతర్యామియగు దివ్యమైన తేజస్సును మేము ధ్యానించెదము - అను భావమును జపము చేయుచున్నప్పుడు మననము చేయుచుండవలెను.
2. పుట సంఖ్య 184ను చూడుము.

విడువవలెను. అనంతరము జపమాలకు నమస్కరించి గాయత్రీ ప్రస్థానమును చెప్పి, చేసిన జపసంఖ్యను గాయత్రీమాతకు సమర్పింపవలయును.)

శ్రీ గాయత్రీ కవచము

ఓం అస్య శ్రీగాయత్రీకవచస్య । బ్రహ్మ ఋషిః । గాయత్రీ ఛందః । గాయత్రీ దేవతా । ఓం భూః బీజమ్ । భువః శక్తిః । స్వః కీలకమ్ । గాయత్రీప్రీత్యర్థం జపే వినియోగః ॥

ధ్యానమ్ -

పంచవక్త్రాం దశభుజాం సూర్యకోటిసమప్రభామ్ ।
సావిత్రీం బ్రహ్మవరదాం చంద్రకోటిసుశీతలామ్ ॥ 1
త్రిణేత్రాం సితవక్త్రాం చ ముక్తాహారవిరాజితామ్ ।
వరాభయాంకుశకశాహేమపాత్రాక్షమాలికామ్ ॥ 2
శంఖచక్రాబ్జయుగళం కరాభ్యాం దధతీం వరామ్ ।
సితపంకజసంస్థాం చ హంసారూఢాం సుఖస్మితామ్ ॥
ధ్యాత్వైవం మానసాంభోజే గాయత్రీకవచం జపేత్ ॥ 3

ఓం బ్రహ్మోవాచ

విశ్వామిత్ర! మహాప్రాజ్ఞ! గాయత్రీకవచం శృణు ।
యస్య విజ్ఞానమాత్రేణ త్రైలోక్యం వశయేత్ క్షణాత్ ॥ 4
సావిత్రీ మే శిరః పాతు శిఖాయాం అమృతేశ్వరీ ।
లలాటం బ్రహ్మదైవత్యా భ్రువౌ మే పాతు వైష్ణవీ ॥ 5
కర్ణౌ మే పాతు రుద్రాణీ సూర్యా సావిత్రికాఽంబికే ।
గాయత్రీ వదనం పాతు శారదా దశనచ్ఛదౌ ॥ 6
ద్విజాన్ యజ్ఞప్రియా పాతు రసనాయాం సరస్వతీ ।
సాంఖ్యాయనీ నాసికాం మే కపోలౌ చంద్రహాసినీ ॥ 7
చిబుకం వేదగర్భా చ కంఠం పాత్వఘనాశినీ ।
స్తనౌ మే పాతు ఇంద్రాణీ హృదయం బ్రహ్మవాదినీ ॥ 8

ఉదరం విశ్వభోక్త్రీ చ నాభౌ పాతు సురప్రియా ।
జఘనం నారసింహీ చ పృష్ఠం బ్రహ్మాండధారిణీ ॥ 9
పార్శ్వౌ మే పాతు పద్మాక్షీ గుహ్యం గోగోప్త్రికాఽవతు ।
ఊర్వోరోంకారరూపా చ జాన్వోః సంధ్యాత్మికాఽవతు ॥ 10
జంఘయోః పాతుహ్యక్షోభ్యా గుల్ఫయోర్బ్రహ్మశీర్షకా ।
సూర్యా పదద్వయం పాతు చంద్రా పాదాంగుళీషు చ ॥ 11
సర్వాంగం వేదజననీ పాతు మే సర్వదాఽనఘా ।
ఇత్యేతత్ కవచం బ్రహ్మన్ గాయత్ర్యాః సర్వపావనమ్ ॥ 12
పుణ్యం పవిత్రం పాపఘ్నం సర్వరోగనివారణమ్ ।
త్రిసంధ్యం యః పఠేద్ విద్వాన్ సర్వాన్ కామానవాప్నుయాత్ ॥ 13
సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞః స భవేద్వేదవిత్తమః ।
సర్వయజ్ఞఫలం ప్రాప్య బ్రహ్మాంతే సమవాప్నుయాత్ ।
ప్రాప్నోతి జపమాత్రేణ పురుషార్థాన్ చతుర్విధాన్ ॥ 14

॥ ఇతి శ్రీవిశ్వామిత్ర సంహితోక్తం గాయత్రీకవచం సంపూర్ణమ్ ॥

గాయత్రీ తర్పణము

ఓం గాయత్ర్యా విశ్వామిత్ర ఋషిః । సవితాదేవతా । గాయత్రీ ఛందః । గాయత్రీ తర్పణే వినియోగః ॥

ఓం భూః ఋగ్వేదపురుషం తర్పయామి । ఓం భువః యజుర్వేద పురుషం తర్పయామి । ఓం స్వః సామవేద పురుషం తర్పయామి । ఓం మహః అథర్వవేద పురుషం తర్పయామి । ఓం జనః ఇతిహాస పురాణ పురుషం తర్పయామి । ఓం తపః సర్వాగమపురుషం తర్పయామి । ఓం సత్యం సత్యలోక పురుషం తర్పయామి । ఓం భూః భూర్లోకపురుషం తర్పయామి । ఓం భువః భువర్లోక పురుషం తర్పయామి । ఓం స్వః స్వర్లో పురుషం తర్పయామి । ఓం భూః ఏకపదాం గాయత్రీం తర్పయామి । ఓం

భువః ద్విపదాం గాయత్రీం తర్పయామి । ఓం స్వః త్రిపదాం గాయత్రీం తర్పయామి । ఓం భూర్భువః స్వః చతుష్పదాం గాయత్రీం తర్పయామి । ఓం ఉషసీం తర్పయామి । ఓం గాయత్రీం తర్పయామి । ఓం సావిత్రీం తర్పయామి । ఓం సరస్వతీం తర్పయామి । ఓం వేదమాతరం తర్పయామి । ఓం పృథివీం తర్పయామి । ఓం అజాం తర్పయామి । ఓం కౌశికీం తర్పయామి । ఓం సాంకృతిం తర్పయామి । ఓం సార్వజితీం తర్పయామి । ఓం తత్సద్ బ్రహ్మార్పణమస్తు ॥[1] విష్ణుర్విష్ణు ర్విష్ణుః ॥

(దేవీ భాగవతం)

త్వం మాలే సర్వదేవానాం ప్రీతిదా శుభదా భవ ।
శివం కురుష్వ మే భద్రే యశోవీర్యం చ సర్వదా ॥

(అని జపమాలకు నమస్కరింపవలెను.)

గాయత్రీ ప్రస్థాన ప్రార్థన

ఉత్తమే శిఖరే ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిరనుష్టుప్ ఛందః గాయత్రీ దేవతా గాయత్రీ విసర్జనే వినియోగః ॥

ఓం ఉత్తమే శిఖరే దేవీ భూమ్యాం పర్వతమూర్ధని ।
బ్రాహ్మణేభ్యోఽభ్యనుజ్ఞాతా గచ్ఛదేవి! యథాసుఖమ్ ॥

గుహ్యాతి గుహ్య గోప్త్రీ త్వం గృహాణాస్మత్ కృతం జపమ్ ।
సిద్ధిర్భవతు మే దేవీ త్వత్ ప్రసాదాత్ సురేశ్వరీ ॥

అనేన మయాకృతేన అముక సంఖ్యాత్మక శ్రీగాయత్రీ మంత్రజపేన భగవతీ సర్వాత్మికా శ్రీగాయత్రీమాతా సుప్రీతా సుప్రసన్నా వరదా భవతు ॥

॥ సర్వం శ్రీ గాయత్రీ మాతృచరణారవిందార్పణమస్తు ॥

॥ ఇతి శ్రీ గాయత్రీ మంత్ర జపానుష్ఠాన విధిః ॥

1. తత్సద్బ్రహ్మార్పణం కర్మ కృత్వా త్రిర్విష్ణుం స్మరేత్ ॥ *(ఆచారభూషణం)*

గాయత్రీ మంత్రార్థము

ఓం భూర్భువస్సువః । తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ।

ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

అన్వయము-ప్రతిపదార్థము

ఓం = సర్వపరిపూర్ణమైన పరబ్రహ్మస్వరూపమైనదియు, **భూః** = సత్ - సత్స్వరూపమైనదియు, **భువః** = చిత్-చిత్స్వరూపమైనదియు, **స్వః** = ఆనంద స్వరూపమైనదియు, **దేవస్య** = స్వయంజ్యోతి స్వరూపమైనదియు, **సవితుః** = సృష్టి, స్థితి, లయ కారణమైనదియు, (బ్రహ్మాత్మకమైనదియు), **వరేణ్యమ్** = శ్రేష్ఠమైన, (విష్ణ్వాత్మకమైనదియు) **భర్గః** = అజ్ఞానమనెడు చీకటిని పోగొట్టునదియునగు, (శివాత్మకమైనదియు) **యః** = ఏ తేజస్సు (అయితే), **నః** = మా యొక్క, **ధియః** = బుద్ధులను, **ప్రచోదయాత్** = ప్రేరేపించు చున్నదో, **తత్** = ఆ బ్రహ్మతేజస్సును (మేము), **ధీమహి** = ధ్యానము చేసెదము.

తాత్పర్యము

పరబ్రహ్మస్వరూపము పరిపూర్ణమైనది. అది సచ్చిదానందస్వరూపము. స్వయంజ్యోతి స్వరూపము. అది సృష్టిస్థితిలయకారకము. అత్యంత శ్రేష్ఠమైనది. అజ్ఞాన మనెడు చీకటిని రూపుమాపునది. అట్టి దివ్య తేజస్సు మా బుద్ధులను (సన్మార్గమున) ప్రేరేపించుగాక! ఆ పరబ్రహ్మతేజస్సును మేము ధ్యానించెదము.

(మా యొక్క బుద్ధివృత్తులను ప్రేరేపించు అంతర్యామి యగు ఏ దివ్య తేజస్సు గలదో, అట్టి తేజస్సును, మేము ధ్యానించెదము. అని భావము)

॥ సంధ్యోపాసన ప్రకరణము సంపూర్ణము ॥

హోమప్రకరణము

శ్లో॥ యథాస్నానం యథాభార్యా వేదస్యాధ్యయనం యథా ।
తథైవౌపాసనం దృష్టం నా తిష్ఠేత్ తద్వియోగతః ॥

స్నానము చేయుట, భార్యను పొందుట, వేదమును అధ్యయనము చేయుట ఎంతో ప్రధానమైనవి. అదేవిధముగా ఔపాసనముకూడా అంతే ప్రధానమైనదని గమనింపబడినది. కావున ఔపాసనమును విడిచిపెట్టి ఉండకూడదు.

శ్లో॥ యో దద్యాత్ కాంచనంమేరుం పృథివీం చ సాగరమ్ ।
తత్ సాయం ప్రాతర్హోమస్య తుల్యంభవతి వా న వా ॥

(అంగిరః)

బంగారుకొండను దానమిచ్చినను, సప్తసముద్రముల సమేతముగా భూమిని దానమొనర్చినను, అవి సాయంప్రాతఃకాలముల యందు ఆచరించునట్టి హోమములతోటి పరిసమానములు కానే కావు అని చెప్పబడినది.

ఉపనయనము చేయబడిన పిమ్మటనే వేదాధ్యయనము చేయు యోగ్యత లభించును. ఉపనయనము ఐన వెంటనే సంధ్యాగ్ని కార్యాదికములను చేయవలసిన వాడగును. బ్రహ్మచారి ద్వారా చేయబడు అగ్నిపూజకే 'అగ్నికార్యము' అని పేరు.

"కృతాగ్నికార్యో భుంజీత వాగ్యతో గుర్వనుజ్ఞయా ॥"

బ్రహ్మచారియగువాడు అగ్నికార్యమును ముగించిన పిదప గురువుగారి ఆజ్ఞను తీసికొని మౌనముగా భుజింపవలయును అని స్మృతికారుల వచనము.

శ్లో॥ అగ్నికార్య పరిభ్రష్టాః సంధ్యోపాసనవర్జితాః ।
వేదం చైవాఽనధీయానా స్సర్వే తే వృషలాఃస్మృతాః ॥

బ్రహ్మచారులు సంధ్యోపాసనమును, అగ్నికార్యమును సాయం ప్రాతః కాలముల యందు తప్పక ఆచరింపవలయును. అట్లే గురుసన్నిధియందు వేదాధ్యయనము సలుపవలయును. ఒకవేళ సంధ్యోపాసనమును అనుష్ఠింపక, అగ్నికార్యమును విడిచిపెట్టిన యెడల అట్టి బ్రహ్మచారి వృషలుడు అనగా శూద్రసమానుడగును.

శ్లో॥ మేఖలా మజినం దండముపవీతం చ నిత్యశః ।
కౌపీనం కటిసూత్రం తు బ్రహ్మచారీ తు ధారయేత్ ॥
అగ్నీంధనం భైక్ష్యచర్యా మధశ్శయ్యాం గురోర్హితమ్ ॥

బ్రహ్మచారి మేఖల (అనగా దర్భ - ముంజ యను గడ్డితో ముప్పిరిగా అనగా మూడువరుసల త్రాడును కలిపి వడిపెట్టిన త్రాడు) అజినము (మృగచర్మము), దండము, యజ్ఞోపవీతము, కౌపీనము, కటిసూత్రము (మొలత్రాడు) వీటిని నిత్యము ధరింపవలెను. అగ్నిని ప్రజ్వాలింపచేసి అగ్నికార్యమును చేయవలెను. భిక్షాన్నమును స్వీకరించి భుజించవలెను. క్రింద-నేలమీద పరుండవలెను. గురువునకు హితమును కలిగించు పనులను వినయముతో చేయవలెను.

ఉపనయనము, ఉపాకర్మ పూర్తియైన పిమ్మటనే బ్రాహ్మణుడు వేదమును అధ్యయనము చేయుటకు అర్హుడగును. బ్రహ్మచారి భిక్షాన్నమును భుజించి వేదాధ్యయనమును చేయవలసిన వాడగును.[1] కావున ఇతనికి దేవతార్చనము, వైశ్వదేవము, అతిథిపూజ ఈ మూడును లేవు. అయితే లౌకికాగ్ని యందు మాత్రము ప్రతినిత్యము సాయంప్రాతః కాలములయందు సంధ్యోపాసనము చేసిన పిదప అగ్నికార్యమును చేయవలెను. కాని, బ్రహ్మచారియగు బాలకుడు ప్రతినిత్యము స్నానముచేసి పవిత్రుడై సంధ్యోపాసనము పూర్తిచేసి బ్రహ్మయజ్ఞము, తర్పణమును చేయవలెను. ఆ తర్వాత దేవపూజను చేసినమీదట అగ్నికార్యమును సమిధలతో ప్రజ్వరిల్లెడు అగ్నియందు హోమకార్యమును చేయవలెనని మనుస్మృతి యందు చెప్పబడియున్నది.[2] ఆ తర్వాత బ్రహ్మయజ్ఞమును చేయవలయును. సాయంకాలము బ్రహ్మయజ్ఞము చేయబడదని గమనింపవలెను.

---

1. సాయం ప్రాతర్ భిక్షేత, సాయం ప్రాతః సమిధ మాదధ్యాత్ ॥
(అశ్వలాయన గృహ్యసూత్రమ్)
(సాయంకాలము, ప్రాతఃకాలము (రెండు పూటలు) ప్రతిదినము తినుటకొరకు బ్రహ్మచారి భిక్షను అడిగి తీసికొని తినవలెను. అట్లే అగ్నికార్యమును చేయవలెను.)
2. నిత్యం స్నాత్వా శుచిః కుర్యాత్ దేవర్షి పితృతర్పణమ్ ।
దేవతాభ్యర్చనం చైవ సమిదాధానమేవ చ ॥ (మను.2/176)

తండ్రి జీవించియున్నట్టి బ్రహ్మచారులుగానీ, గృహస్థులుగానీ బ్రహ్మయజ్ఞాంగ పితృతర్పణము చేయునప్పుడు యజ్ఞోపవీతమును వామాంగుష్ఠము (ఎడమచేతి బొటనవ్రేలి)తో పట్టుకొని మాత్రమే చేయవలెను. కాని పూర్తిగా ప్రాచీనావీతిగా ధరించుట పనికిరాదు.

శ్లో॥ కృతదారో నైవతిష్ఠేత్ క్షణమప్యగ్నినా వినా ।
తిష్ఠేత చేద్ద్విజో వ్రాత్యస్తథా చ పతితో భవేత్ ॥

వివాహితుడై భార్యను పొందిన బ్రాహ్మణుడు క్షణకాలమైనను ఔపాసనాగ్నిని విడిచియుండకూడదు. ఒకవేళ ఔపాసనాగ్నిని విడిచియుండెనేని అతడు వ్రాత్యుడు, పతితుడు అగును.

వివాహాగ్ని మగ్రతోఽజస్రం నయన్తి ॥ (1-8-5) వివాహానంతరము వధువును తనతో స్వగృహమునకు తీసికొని పోవుచున్నప్పుడు వివాహాగ్నిని తప్పక తమవెంట తీసికొని పోవలయును. నిత్యాను గృహీతం స్యాత్ ॥ (1-9-2) అట్టి వివాహాగ్నిని ప్రతిదినము సేవింపుచుండవలయును అని అశ్వలాయన గృహ్యసూత్రములందు వివరింపబడినది. అంతేగాక,

పమోప్యైతమగ్నిమవహరంతి । నిత్యః । ధార్యః ॥ (2-5-14,15,16) వైవాహికాగ్నిని కుంపటి మొదలైన వానియందుంచి వరుని బంధువులు, వధువు వెంట వరుని ఇంటికి తీసికొనిపోవలెను. ఇట్టి వైవాహికాగ్నిని యజమాని జీవితాంతము తన నిత్యకర్మలయందు ఉపయోగించుకొనుచు వదలిపెట్టకుండా ఉండవలెను అని ఆపస్తంబ గృహ్యసూత్రములందు పేర్కొనబడినది.

కావున సంధ్యోపాసనము మరియు అగ్ని ఉపాసనము అను ఈ రెండును బ్రాహ్మణునకు విధింపబడిన నిత్యకర్మలలో ప్రప్రథమములును, అగ్రగణ్యములును అయినవి. వీటి తర్వాతనే దేవతార్చనాది ఇతర కర్మలు అని తెలియవలెను. కనుక పై రెండింటిని యావజ్జీవము ఉపాసింపవలయును. ఒకవేళ బ్రాహ్మణుడు సంధ్యాగ్నులను విడిచిపెట్టినచో, అతడు జ్ఞానహీనుడును, దరిద్రుడును అగును.

ఔపాసన హోమ విధానము

ఆపస్తంబ సూత్రులకు ముఖ్య గమనిక :

సూ॥ (సాయం ప్రాతరత ఊర్ధ్వగ్ం) హస్తే నైతే ఆహుతీ తండులైర్యవైర్వాజుహుయాత్ ॥ స్థాలీపాకవద్దైవతమ్ ॥

(ఆపస్తంబ గృహ్యసూత్రము తృ.ప.సప్తమఖండం - 19,20)

ఆపస్తంబగృహ్య సూత్రమునందు వివాహసంబంధమైన స్థాలీపాకము చేసిన తర్వాత (ప్రతిదినము సాయంప్రాతః కాలములందు) బియ్యము లేదా యవలను ఉపయోగించి కుడిచేతనే హోమము చేయవలెను. స్థాలీపాకము నందువలెనే అగ్ని ప్రధాన దైవత, స్విష్టకృదగ్ని ద్వితీయదేవత. అందువలన **అగ్నయే స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥ అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా ॥ అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదం న మమ ॥** అని హోమము చేయవలెనని మొట్టమొదట చెప్పిన పిమ్మట - **సౌరీ పూర్వాహుతిః ప్రాతరిత్యేకే ॥** (3.7.21) అని 21వ సూత్రమునందు ప్రాతః కాలమునందు చేయు హోమమున తొలి ఆహుతి సూర్యసంబంధమైనది కావలెనని (సూర్యాయ స్వాహా అని ఆహుతి నీయవలెనని) కొందరు ఋషుల అభిప్రాయము అని చెప్పుటచేత ఇది ఆపస్తంబమునికి సమ్మతము కాదని తెలియుచున్నది. కావున కాలద్వయమునందును **"అగ్నయేస్వాహా, అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా"** అను ఆహుతి ద్వయము నిచ్చుటయే ఆపస్తంబఋషి మతమని స్పష్టమగుటవలన ఈ గ్రంథమునందు ఇట్లే చేర్చబడినది. మరియు ప్రాతఃకాలమున "సూర్యాయస్వాహా" అనునది ప్రథమ ఆహుతిగా నిచ్చుట సముచితమే యని కొందరి అభిప్రాయము ఉండుటచేత దానిని పాదటిప్పణియందు చేర్చబడినది. తద్వారా సౌరీ ఆహుతితో కలిసి ఉదయము మూడు ఆహుతులు అగును అని ఆపస్తంబ సూత్రమునకు చెందినవారు గమనింపగలరని కోరుచున్నాము.

సూ॥ సాయం ప్రాతరత ఊర్ధ్వగ్ం హస్తేనైతే
ఆహుతీ తండులైర్యవైర్వాజుహుయాత్ ॥ *(ఆపస్తంబ గృహ్య సూత్రం 3.7.19)*

సాయం ప్రాతఃకాలములయందు తండులములు లేదా యవలతో తన చేతితోనే స్వయముగా హోమము చేయవలయును అని ఆపస్తంబ గృహ్యసూత్రమునందు చెప్పబడినది.

సూ॥ యేన ప్రథమామేతాం జుహుయాత్। తేనైవ ద్వితీయాం జుహుయాత్।
యేనైవ సాయం జుహుయాత్ తే నైవ ప్రాతః। సాయం ప్రాతర్హోమౌ
సాయం వా సమస్యేత్ న తు ప్రాతః సాయం ప్రాతర్హోమౌ ॥

(ఆశ్వలాయనగృహ్యసూత్రం - పరిశిష్టము 1-18)

మొదటి ఆహుతి నిచ్చిన ద్రవ్యము చేతనే ద్వితీయాహుతి నీయవలెను. అట్లే సాయంకాలమున ఆహుతినిచ్చిన హోమద్రవ్యమునే ప్రాతఃకాల హోమమున వాడవలెను. సాయం ప్రాతఃకాలహోమములను సాయంకాలమున కలిపి చేయవచ్చును. కాని ప్రాతఃకాలమున మాత్రము సాయం ప్రాతఃకాల హోమములను కలిపి చేయరాదు అని ఆశ్వలాయన గృహ్యసూత్రము వివరించినది.

శ్లో॥ శ్రౌతం యత్తు స్వయం కుర్యా దన్యోఽపి స్మార్త మాచరేత్।
అశక్తౌ శ్రౌత మప్యన్యః కుర్యాదాచమనం తతః ॥
సంధ్యాకాలావసానేతు స్వయం హోమో విధీయతే।
హోమో యత్ ఫలముద్దిష్టం జుహ్వాత స్స్వయమేవతు ॥
హూయమానం తదన్యేన ఫలమర్ధం ప్రపద్యతే।
ఋత్విక్పుత్రో గురుర్భ్రాతా భాగినేయోఽథ విట్పతిః ॥
ఏతైరపి హుతం యస్మాత్ హుతంతు స్వయమేవహి।
అన్యైశ్శత హుతాత్ హోమాదేవ శిష్య కృతోవరః ॥
శిష్యై శ్శతహుతాత్ హోమా దేకః పుత్రకృతోవరః।
పుత్రైశ్శతహుతాత్ హోమాదేకో హ్యాత్మకృతో వరః ॥

అగ్ని ఉపాసనమును స్వయముగనే చేయవలెను. సంధ్యోపాసనమైన పిమ్మట హోమము చేయవలయును. అశక్తత మున్నగు కారణములవలన తాను చేయలేనప్పుడు ఋత్విక్కు మొదలగు వారలలో ఎవరైనను హోమము చేయవచ్చును. ఋత్విక్కు, పుత్రుడు, గురువు, సోదరుడు, మేనల్లుడు, అల్లుడు

మున్నగువారలు ప్రతినిధిగా హోమమును చేయవచ్చును.

ఇతరులు హోమము చేసినప్పుడు హోమఫలము యొక్క అర్ధభాగము యజమానికి లభించును. వీరిలో ఎవరునూ లేనప్పుడు ఇతరులు ఎవరైనను చేయవచ్చును. అయితే ఇతరులు చేసినదానికంటే శిష్యుడు చేసినచో ఉత్తమము. శిష్యునికంటే పుత్రుడు చేయుట శ్రేష్ఠము. అంతకంటే తానే హోమము చేయుట శ్రేష్ఠతమము అని చెప్పబడినది.

అగ్నిని ప్రజ్వలనము చేయువిధము :

శ్లో॥ న పాణినా న శూర్పేణ న చ మేధ్యాజినాదిభిః ।
ముఖేనో పధమేదగ్నిం ముఖాదేవ వ్యజాయత ॥

శ్లో॥ పిటకేన భవేద్వ్యాధి శ్శూర్పేణ ధననాశనమ్ ।
పాణినా మృత్యుమాప్నోతి కర్మ సిద్ధిర్ముఖే న తు ॥

వ్యాఖ్య ॥ ముఖేనతు ధమనీ ద్వారా ముఖేనైవోపధమే దిత్యర్థః ॥

అగ్నిని చేతితోగానీ, చేటతోగానీ, చర్మముతోగానీ ఊదరాదు. అగ్నిహోత్రుడు ముఖమువలన పుట్టిన కారణముచే నోటితోనే ప్రజ్వలింప చేయవలెను.

గంపచే విసిరిన వ్యాధి కలుగును. చేటచే విసిరిన ధననాశనమగును. చేతితో ప్రజ్వలింపచేసిన మృత్యువు వచ్చును. నోటిచే అనగా వెదురుగొట్టముతో ఊది అగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసినచో కర్మఫలము సిద్ధించును. కావున అగ్నిని ప్రజ్వలింపజేయుటకు తప్పనిసరిగా వెదురుగొట్టమునే ఉపయోగింపవలెను.

హోమ ముఖ్యకాలము

అథ నిత్యమౌపాసనం । తస్య సాయమారంభో । అనస్తమిత ఆదిత్యే సాయమగ్నేః ప్రాదుష్కరణమనుదితే ప్రాతః । ప్రదోషాంతః సాయం హోమకాలః సంగవాంతః ప్రాతర్హోత్ర తత్రమిష్యతే ॥

(ఆశ్వలాయన గృహ్యసూత్ర పరిశిష్టము 1-18)

ప్రతినిత్యము చేయవలసిన అగ్ని ఉపాసనము ఈ రీతిగా ఉండును. ఔపాసన కార్యమును (గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరించిన నాటి) సాయంకాలము ప్రారంభింపవలెను. ఈ కార్యమును సాయంకాలమున సూర్యాస్తమయమునకు

ముందుగా, ప్రారంభించి ప్రదోషకాలము వరకు సాయంహోమమును చేయవలయును. అట్లే ప్రాతఃకాలమునందు సూర్యోదయమునకు ముందే ప్రారంభించి సంగవ కాలమువరకు[1] ప్రాతర్హోమమును చేయవలయును.

సాయం ప్రాతరౌపాసనమును గూర్చి చెప్పబడిన ముఖ్యకాలమునందు అగ్నిని ప్రణయించి సూర్యుని ఉదయ, అస్తమానములకు ముందే సంధ్యోపాసనమును ముగించిన పిమ్మటనే హోమమును చేయవలెను. ఆవిధంగా అగ్ని ప్రజ్వలనకు ముఖ్యకాలము అతిక్రమించిన యెడల ప్రాయశ్చిత్తహోమము చేయవలయును.

సూర్యోదయమైన మీదట పది గడియలు అనగా నాలుగు **(4)** గంటలు హోమమునకు ముఖ్యకాలము. అటు మీదట సాయంకాలము వరకు గౌణకాలము. సాయంకాలము నందు సూర్యాస్తమయము మొదలు తొమ్మిది గడియలు అనగా మూడున్నర (3½) గంటలు ముఖ్యకాలము. తదనంతరము ప్రాతఃకాలమువరకు గౌణకాలము అని గమనింపవలెను.

హోమ ముఖ్యకాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తము

ఔపాసనహోమమును గురించిన సంకల్పము చేసిన తర్వాత పరిషేచనాంతము వరకు ముగించిన పిదప ప్రాయశ్చిత్త హోమమును గూర్చి సంకల్పమును యిట్లు చెప్పవలెను -

1. తస్మాత్ ప్రాతస్తనాత్కాలాత్ త్రిముహూర్తస్తు సంగవః । మధ్యాహ్నస్త్రి ముహూర్తస్తు తస్మాత్ కాలాత్తు సంగవాత్ । తస్మాన్మాధ్యాహ్నికాత్ కాలాదపరాహ్ణ ఇతి స్మృతః । త్రయ ఏవ ముహూర్తాస్తు కాలభాగః స్మృతో బుధైః ॥ *విష్ణుపురాణం (2-8-61-64)* అనగా - మూడు ముహూర్తముల కొక్కటి చొప్పున దినమును (5) ఐదుభాగములుగా విభజించడమైనది. సూర్యోదయమునుండి మూడు ముహూర్తముల కాలము "ప్రాతఃకాలము" ఆ తర్వాత మూడు ముహూర్తములు "సంగవకాలము" పిదప "మధ్యాహ్నకాలము", పిమ్మట "అపరాహ్ణకాలము" అనంతరము మూడు ముహూర్తములను 'సాయాహ్నకాలము' అని పేర్కొందురు. వీటిలో రెండవది సంగవ కాలము అనగా దాదాపు ఉ.గం.**8.24** నుండి **10.48**ల వరకు గల కాలమును "సంగవకాలము"గా గ్రహింపవచ్చును. ప్రాతర్హోమము చేయుటకు ఈ సంగవకాలము ఉత్తమమైనదని పేర్కొనబడినది.

సాయం (ప్రాతః) ఔపాసన హోమ ముఖ్యకాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే ॥ అని సంకల్పించి స్రువముతో ఆజ్యమును గ్రహించి "ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥" అని హోమమును చేసిన పిమ్మట యథాప్రకారముగా తండుల హోమమును చేయవలయును.

ఋగ్వేదీయ అగ్నికార్యమ్ (బ్రహ్మచారిణః)

1. అజిన ధారణమ్

ఆచమ్య ॥ .... శుభతిథౌ ॥ సాంగోపాంగ వేదాధ్యయన సిద్ధ్యర్థం అజినధారణం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించి)

ఋక్సామాభ్యాం ఇతి మంత్రస్య । సూర్యాసావిత్రీ ఋషిః । సూర్యాసావిత్రీ దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । అజినధారణే వినియోగః ॥ (అని ఈ క్రింది మంత్రమును పఠింపుచు అజినము (మృగచర్మము)ను ధరింపవలయును.)

1. ఓం ఋక్సామాభ్యా మభిహితౌ గావౌ తే సామనావితః ।
శ్రోతం తే చక్రే ఆస్తాం దివిపంథా శ్చరాచరాః ॥

2. మౌంజీ - మేఖలా ధారణమ్

ఆచమ్య ॥ .... శుభతిథౌ ॥ మమ శ్రౌతస్మార్త నిత్యకర్మానుష్ఠాన సిద్ధ్యర్థం బ్రహ్మచర్య సాద్గుణ్యార్థం మౌంజీధారణం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించి)

ప్రావేపామా మౌంజీ వాన్మాక్ష స్యామ స్త్రిష్టుప్ ॥ మౌంజీ ధారణే వినియోగః ॥

2. ప్రావే పామా బృహతో మాదయంతే ప్రవాతే జా ఇరిణే వర్ వృతానాః ।
సోమస్యేవ మౌజ వతస్య భక్షో విభిదకో జాగృవిర్మహ్యా మచ్ఛాన్ ॥

త్రివృతాం మౌంజీం మేఖలాం త్రిః ప్రదక్షిణం ధారయతి ॥ (అనగా - బ్రహ్మచారి పై మంత్రమును చెప్పుచు ముంజగడ్డిచే ముప్పురిగా పేనబడిన మేఖలమును ప్రదక్షిణముగా మూడుచుట్లు తిరుగునట్లుగా నడుమునకు కట్టుకొనలయును.)

3. దండధారణమ్

ఆచమ్య ॥ .... శుభతిథౌ ॥ నిత్యకర్మానుష్ఠాన సిద్ధ్యర్థం దండధారణం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించి - క్రింది మంత్రమును పఠింపుచు దండమును చేతితో గైకొనవలెను.)

ఏషక్షేతి శ్యావాశ్వోరథవీతి ర్గాయత్రీ । పాలాశదండధారణే వినియోగః ॥

3. ఏషక్షేతి రథవీతి ర్మఘవా గోమతీరను । పర్వతేష్వ ప్రశ్రితః ॥

అథ ఋగ్వేదీయ అగ్నికార్య ప్రయోగః

ఆచమ్య ॥ (ముందుగా పురాణాచమనము చేసి) స్మృత్యాచమనం కృత్వా ॥ (పిదప స్మృత్యాచమనమును చేయవలెను.)

ప్రాణానాయమ్య ॥ (ముమ్మారు ప్రాణాయామము చేయవలయును.)

ఓం భూః...... వస్సువరోమ్ ॥ శుభాభ్యుదయార్థం .... శుభతిథౌ ॥ శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం సాయమగ్ని (ప్రాతరగ్ని) కార్య సమిధాధానం కరిష్యే॥ అని సంకల్పింపవలెను.)

1. అగ్ని ప్రజ్వాలనమ్

ఓమ్ భూర్భువస్సువరోమ్ - ఇతి అగ్నిం ప్రజ్వాల్య ॥ (అని హోమకుండములోని అగ్నిని జ్వాలింప చేయవలయును)

2. అగ్నిమూర్తి ధ్యానమ్

చత్వారిశృంగే త్యస్య మంత్రస్య । వామదేవ ఋషిః । జాతవేదాగ్నిర్ దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । అగ్నిమూర్తి ధ్యానే వినియోగః ॥

ఓం చత్వారిశృంగా త్రయో అస్యపాదా ద్వేశీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య ।
త్రిధాబద్ధో వృషభో రోర వీతి । మహో దేవో మర్త్యాం ఆవివేశ ॥

శ్లో॥ అగ్నిమూర్తిం ప్రవక్ష్యామి సర్వాఽభీష్ట ప్రదాయకమ్ ।
ఏకదేహం ద్విశీర్షం చ జటామకుట మండితమ్ ॥ 1

శ్లో॥ సుదీప్తం స్వర్ణవపుషం శశాంకశకలాన్వితమ్ ।
చతుఃశ్రోత్రం ద్వినాసం చ సువక్షం పింగళప్రభమ్ ॥ 2

శ్లో॥ ఆస్యద్వయం సుతామ్రోష్ఠం సప్తజిహ్వా సమావృతమ్ ।
దక్షిణాఽస్య చతుర్జిహ్వా స్త్రిసో వై వామవక్త్రకే ॥ 3

శ్లో॥ ప్రసన్నం సుస్మితం శాంతం సప్తహస్త సమన్వితమ్ ।
దక్షిణే చ చతుర్హస్తం వామభాగే త్రిహస్తకమ్ ॥ 4

శ్లో॥ స్రుక్స్రువౌ శక్తిమిధ్మం చ ధారయన్ దక్షిణైర్ భుజైః ।
ధారయన్ తోమరం వామైర్ వ్యజనం ఘృతపాత్రకమ్ ॥ 5

శ్లో॥ త్రిమేఖలం త్రిపాదం చ మేషారూఢం వరప్రదమ్ ।
యజ్ఞసూత్రధరం సౌమ్యం సర్వాభరణ భూషితమ్ ॥ 6

శ్లో॥ రక్తాంబరధరం దేవం రక్తమాలావిభూషితమ్ ।
రక్తచందన లిప్తాంగం జ్వాలాకోటి సమప్రభమ్ ॥ 7

శ్లో॥ స్వాహాం తు దక్షిణే పార్శ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా ।
ఏవం సంచింత్య మనసా వహ్నిమధ్యే తమాహ్వయేత్ ॥ 8

3. సమ్ముఖీకరణమ్

ఓం ఏష హి దేవః ప్రదిశోను సర్వాః పూర్వో హి జాతస్స ఉగర్భే అంతః । సవిజాయ మానస్స జనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖాస్తిష్ఠతి విశ్వతో ముఖః ॥

(చేతిలో అక్షతలు, జలమును తీసికొని పై మంత్రమును చెప్పిన పిదప చేతిలోగల జలమును అగ్నికి తూర్పు దిక్కున, అక్షతలను పడమర దిక్కున విడువవలెను. తదనంతరము ఈ క్రింది మంత్రముచే అగ్నిని ప్రార్థింపవలెను.)

శాండిల్యసగోత్ర! మేషారూఢ! వైశ్వానర! ప్రాఙ్ముఖాగ్నే! మమ అభిముఖో భవ । సుముఖోభవ । సుప్రసన్నో భవ । వరదో భవ । యథోక్త జిహ్వాయా హవిర్గృహాణ ॥

4. పరిసమూహనమ్

ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

(ఈ మంత్రమును పఠింపుచు అగ్నికి చుట్టూరా అక్షతలు, జలమును చల్లవలయును.)

అగ్నేః పరితస్త్రివారం సోదకేన పాణినా ప్రదక్షిణమగ్నిం పరిసమూహ్య॥ (అనగా-చేతికి జలమును తీసికొని అగ్నికి చుట్టూరా మూడుమార్లు అలుకవలెను.)

5. అలంకరణమ్

విశ్వానివోదుర్గహేతి తిస్రూణాం । మాధ్యమాత్రేయో వసుశ్రుత ఋషిః । జాతవేదాగ్నిర్ దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । అగ్న్యలంకరణ ప్రార్థనే వినియోగః ॥ (అని చెప్పిన పిదప దిగువ పేర్కొనిన విధముగ ఒక్కొక్క మంత్రమును చెప్పుచు అగ్నికి తూర్పునుండి క్రమముగా (8) ఎనిమిది దిక్కుల పుష్పాక్షతలను ఉంచి అలంకరించవలెను.)

1. విశ్వానినో దుర్గహా జాతవేదః । అని తూర్పున
2. సింధుం ననావా దురితాతి పర్షి । అని ఆగ్నేయమున
3. అగ్నే అత్రి వన్నమసా గృణానః । అని దక్షిణమున
4. అస్మాకం బోధ్య వితా తనూనాం । అని నైరృతిన
5. యస్మా హృదా కీరిణా మన్యమానః । అని పశ్చిమమున

6. అమర్త్యం మర్త్యో జోహవీమి । అని వాయవ్యమున

7. జాతవేదో యశో అస్మాసుధేహి । అని ఉత్తరమున

8. ప్రజాభి రగ్నే అమృతత్వ మశ్యామ్ । అని ఈశాన్యమున (అలంకరింపవలెను.)

ఉపస్థానమ్ - ఋక్కు: : యస్మైత్వం సుకృతే జాతవేద ఉలోకమగ్నే కృణవస్యోనమ్ । అశ్వినం సపుత్రిణం వీరవంతం గోమంతం రయిం న శతే స్వస్తి॥ పర్యుక్ష్యామి – త్రిః ॥ (అని ముమ్మారు అగ్నిచుట్టూ జలమును ప్రదక్షిణముగ త్రిప్పవలయును.)

6. సమిద్ధోమశ్చ

సమిధమాదాయ ॥ (అని - ఒక సమిధను తీసికొని ఆజ్యమునందు దానిని ముంచి చేతితో పట్టుకొని, దిగువ మంత్రమును పఠించి సమిధను అగ్నికి సమర్పింపవలయును.)

1. అగ్నయే సమిధ ఇత్యస్య మంత్రస్య । హిరణ్యగర్భ ఋషి: । అగ్నిర్దేవతా । బృహతీ ఛంద: । అగ్ని సమిదా ధానే వినియోగ: ॥

ఓం అగ్నయే సమిధమాహార్షం బృహతే జాతవేదసే । తయా త్వమగ్నే వర్ధస్వ సమిధా బ్రహ్మణావయం స్వాహా ॥

(ఇతి సమిధ మగ్నౌ ప్రాస్య – అని సమిధను అగ్నిలో వేయవలెను.)

అగ్నయ ఇదం న మమ ॥ (అని త్యాగము చెప్పవలెను.)

(2. ప్రజాపతయే స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥)[1]

1. ఋగ్వేదీయ అగ్నికార్యమునందు సమిధాధానము ఒక్కటే చెప్పబడినది. ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మకర్మ సముచ్చయంలో కూడా ఒక్కటే పేర్కొనబడినది. కాని కొందరు "ప్రజాపతయే స్వాహా" అని రెండవ సమిధను సమర్పించుట గమనించనైనది. 1937 సం॥లో ప్రచురింపబడిన బ్ర.శ్రీ. వెంపటి సుబ్రహ్మణ్య సోమయాజులు గారు సిద్ధపరచిన "ఋగ్వేద స్మార్త బ్రాహ్మణ నిత్యకర్మాష్టకము" అను గ్రంథములో కూడా ఈ రెండవ సమిధాధానము చేర్చబడియున్నది. కావున ఆ మంత్రము కుండలీకరణములో పేర్కొనబడినది. తమ తమ ఆచార సంప్రదాయ ప్రకారంగా ఆచరించగలరని అభ్యర్థన.

పర్యుక్ష్యామి త్రిః ॥ తతః పాణీ ప్రక్షాళ్య । అగ్నౌ హస్తం ప్రతాప్య ॥ (అనగా- మూడు పర్యాయములు అగ్నికి పరిషేచనము చేసిన తర్వాత చేతులు కడుగుకొనిన పిమ్మట చేతిని అగ్నిపై కాచి, క్రింది మంత్రమును చెప్పుచు అదే చేతితో ముఖమును మూడుమార్లు తాకవలెను.)

ఓం తేజసా మాస మన జ్మి ॥ ఇతి త్రివారం ముఖం స్పృశేత్ ॥ హస్తం ప్రక్షాళ్య । ఏవం పునః ద్వివారం కృత్వా ॥ (ముఖమును తాకిన పిమ్మట చేతిని కడుగుకొనవలెను. తిరిగి అగ్నిపై కాచి మరల మంత్రముతో ముఖమును తాకవలెను. ఇదేవిధముగా రెండుమార్లు అనగా మొత్తము మూడు(3) మార్లు చేయవలయును.)

తతః ఉపస్థానం కుర్యాత్ ॥

7. ఉపస్థానమ్

మయిమేధామితిషణ్ణాం మంత్రాణాం । హిరణ్యగర్భ ఋషిః । పూర్వత్రయాణా మగ్నిరింద్రః । సూర్యోదేవతా । ఉత్తర త్రయాణా మగ్నిర్ దేవతా। షణ్ణామాసురీ గాయత్రీ ఛందః । అగ్న్యుపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం మయి మేధాం మయిప్రజాం మయ్యగ్ని స్తేజో దధాతు । మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయీంద్ర ఇంద్రియం దధాతు । మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయి సూర్యోభ్రాజో దధాతు ॥

ఓం యత్తే అగ్నే తేజస్తేనాహం తేజస్వీ భూయాసం । యత్తే అగ్నే వర్చస్తేనాహం వర్చస్వీ భూయాసం । యత్తే అగ్నే హరస్తే నాహం హరస్వీ భూయాసమ్ ॥ షణ్మంత్రైరగ్ని ముపస్థాయ । (ఈ ఆఱు మంత్రములచే ఉపస్థానమును చెప్పవలెను.)

8. భస్మగ్రహణమ్

మానస్తోక ఇత్యస్య మంత్రస్య । కుత్సఋషిః । రుద్రోదేవతా । జగతీ ఛందః । అగ్నిమేధావిధారణే వినియోగః ॥ (విభూతి గ్రహణే వినియోగః ॥)

ఓం మానస్తోకే తనయే మాన ఆయౌ మానో గోషు మానో అశ్వేషురీరిషః । వీరాన్మానో రుద్రభామితో వధీర్హవిష్మం తస్సదమిత్త్వా హవామహే ॥

9. భస్మధారణమ్

త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః - ఇతి లలాటే । కశ్యపస్య త్ర్యాయుషమ్ - ఇతి కంఠే । అగస్త్యస్య త్ర్యాయుషమ్ - ఇతి నాభౌ । యద్దేవానాం త్ర్యాయుషమ్ - ఇతి దక్షిణస్కంధే । తన్మే అస్తు త్ర్యాయుషమ్ - ఇతి వామస్కంధే । సర్వమస్తు శతాయుషమ్ - ఇతి శిరసి ॥ భస్మనా లలాట కంఠ నాభి స్కంధ శిర స్సుతిలకాని కుర్యాత్ - (భస్మమును గ్రహించి, దానితో లలాటము (నుదురు) కంఠము, నాభి, కుడి, ఎడమ భుజములు, శిరస్సునందు త్రిపుండ్రమును ధరింపవలెను.)

10. అగ్నిప్రార్థనమ్

ఓం చమేత్యస్య మంత్రస్య । హిరణ్యగర్భఋషిః । సారస్వతాగ్నిర్ దేవతా । అనుష్టుప్ ఛందః । అగ్ని సంస్థా జపే వినియోగః ॥

ఓం చ మే స్వరశ్చమే యజ్ఞోపచతే నమశ్చ । యత్తే న్యూనం తస్మైత ఉపయత్తే తిరిక్తం తస్మై తే నమః ॥

11. నమస్కారః

స్వస్తి శ్రద్ధాం మేధామిత్యగ్ని ప్రార్థనాం నమస్కారం కుర్యాత్ ॥

అగ్నయే నమః ॥ (అని లేచి నిలబడి రెండు చేతులు జోడించి అగ్నిదేవునకు నమస్కరించి, దిగువ మంత్రముతో ప్రార్థించి, తమ గోత్ర-ప్రవరను చెప్పి నమస్కరింపవలెను.)

॥ ఓం స్వస్తి ॥

శ్లో॥ శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధింశ్రియం బలమ్ ।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన ॥

॥ శ్రియం దేహి మే హవ్యవాహన ఓం నమ ఇతి ॥

(ఇతి సంప్రార్థ్య - అని ప్రార్థించవలెను.)

చతుస్సాగర పర్యంతం .... అభివాదయే ॥ (అని తమ గోత్ర ప్రవరను చెప్పి అగ్నిదేవునకు - యజ్ఞ నారాయణునకు నమస్కరింపవలెను.)

ఆచమ్య ॥ (స్మృత్యాచమనం కృత్వా ॥)

12. ఈశ్వరార్పణమ్

శ్లో॥ యస్య స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపోహోమ క్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యోవందే హుతాశనమ్ ॥

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన ।
యద్హుతం తు మయాదేవ! పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

అనేన మయాకృతేన సాయమగ్ని (ప్రాతరగ్ని) కార్య సమిద్హోమాఖ్యేన కర్మణా భగవాన్ సర్వాత్మకః సర్వం శ్రీ అగ్నినారాయణః ప్రీయతామ్ ॥ తత్సత్ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥ ఇతి అక్షతోదకం త్యజేత్ - (అని అక్షతలు జలమును కలిపి వదలవలెను.) ఓం విష్ణవేనమః । ఓం విష్ణవేనమః । ఓం విష్ణవే నమః ॥

॥ ఇతి ఋగ్వేదీయ అగ్నికార్యం సమాప్తమ్ ॥

ఋగ్వేదీయ ఔపాసన హోమమ్ ❖

(ఉదయాత్పూర్వం స్నానం కృత్వా । సంధ్యోపాసనం కృత్వా । అనంతరం అగ్నిసమీపం గత్వా ॥)

ఆచమ్య ॥ పురాణాచమనం కృత్వా ॥[1] పవిత్రం ధృత్వా ॥ పునరాచమ్య (స్మృత్యాచమనం[2] కృత్వా) ॥ తతః త్రిః ప్రాణానాయమ్య ॥ (ముందుగా పురాణాచమనమును చేసి, పవిత్రను ధరించి తదుపరి స్మృత్యాచమనము చేయవలెను. పిమ్మట మూడుమార్లు ప్రాణాయామమును చేయవలెను.)[3]

పృథివ్యాః మేరు పృష్ఠ ఋషిః .... శుభతిథౌ ॥ (దేశకాలౌ సంకీర్త్య) శ్రీమాన్ .... గోత్రస్య .... శర్మాభిధేయోహం ధర్మపత్నీ సమేతస్య మమ ఉపాత్త సమస్త దురితక్షయ ద్వారా అగ్నిరూపి శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం సాయమౌపాసనం / ప్రాతరౌపాసనం తండులైర్ హోష్యామి ॥ ఇతి సంకల్ప్య॥ (అని సంకల్పము చేయవలయును.)

1. అగ్ని ప్రజ్వలనమ్

ఓమ్ భూర్భువస్స్వరోమ్ ॥ ఇతి అగ్నిమిధ్వా ॥ (అని హోమకుండమునందు అగ్నిని ప్రజ్వలింపచేసి క్రింది మంత్రముచేత అగ్నిమూర్తిని ధ్యానింపవలెను.)

(1) చత్వారి శృంగేత్యస్య మంత్రస్య । వామదేవ ఋషిః । జాతవేదాగ్నిర్ దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । అగ్నిమూర్తి ధ్యానే వినియోగః ॥

---

1. పురాణాచమనము గురించి పుటసంఖ్య 118ను చూడుము.
2. స్మృత్యాచమనము గురించి పుటసంఖ్య 117ను చూడుము.
3. ప్రాణాయామమును గూర్చి పుట సంఖ్య 152ను చూడుము.

❖ అస్తోత్తరం త్రిముహూర్తాంతః ఉదయోత్తరతశ్చ త్రిముహూర్తాంతరేవోభయత్రహోమం కుర్యాత్ ॥ (సూర్యాస్తమయమునుండి మూడు ముహూర్తముల కాలములోపున మరియు సూర్యోదయానంతరము మూడు ముహూర్తముల కాలములోగా ఔపాసన హోమమును ఆచరించవలెను) (ఋగ్వే.బ్ర.కర్మ.సముచ్చయః)

2. ధ్యానమ్

చత్వారి శృంగా త్రయో అస్యపాదా ద్వేశీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య । త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహోదేవో మర్త్యాం ఆవివేశ ॥ అథ ॥

1. అగ్నిమూర్తిం ప్రవక్ష్యామి సర్వాఽభీష్ట ప్రదాయకమ్ ।
ఏకదేహం ద్విశీర్షస్కం జటామకుట మండితమ్ ॥
2. సుదీప్తం స్వర్ణవపుషం శశాంక శకలాన్వితమ్ ।
చతుః శ్రోత్రం ద్వినాసం చ సువక్షం పింగళ ప్రభమ్ ॥
3. ఆస్యద్వయం సుతామ్రోష్ఠం సప్తజిహ్వా సమావృతమ్ ।
దక్షిణాఽస్య చతుర్ జిహ్వాస్తి స్రోవై వామవక్త్రకే ॥
4. ప్రసన్నం సుస్మితం శాంతం సప్తహస్త సమన్వితమ్ ।
దక్షిణే చ చతుర్హస్తం వామభాగే త్రిహస్తకమ్ ॥
5. స్రుక్ స్రువౌ శక్తిమిధ్మం చ ధారయన్ దక్షిణైర్ భుజైః ।
ధారయన్ తోమరం వామైర్ వ్యజనం ఘృతపాత్రకమ్ ॥
6. త్రిమేఖలం త్రిపాదం చ మేషారూఢం వరప్రదమ్ ।
యజ్ఞసూత్రధరం సౌమ్యం సర్వాఽభరణ భూషితమ్ ॥
7. రక్తాంబరధరం దేవం రక్తమాలా విభూషితమ్ ।
రక్తచందన లిప్తాంగం జ్వాలాకోటి సమప్రభమ్ ॥
8. స్వాహాం తు దక్షిణే పార్శ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా ।
ఏవం సంచింత్య మనసా వహ్నిమధ్యే తమాహ్వయేత్ ॥

(2) ఓం ఏషహి దేవః ప్రదిశోను సర్వాః పూర్వో హి జాతస్స ఉగర్భే అంతః । స విజాయమాన స్సజనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖా స్తిష్ఠతి విశ్వతో ముఖః ॥

(పై మంత్రమును పఠించి జలాక్షతలను గైకొని తూర్పుదిక్కున జలమును, పడమర దిక్కున అక్షతలను విడువవలెను. ఆ తర్వాత అగ్నిని ప్రార్థింప వలయును.)

3. ప్రార్థనమ్

శాండిల్యస గోత్ర! మేషారూఢ! వైశ్వానర! ప్రాఙ్ముఖాగ్నే! మమ అభిముఖోభవ! సుముఖోభవ! సుప్రసన్నో భవ! వరదోభవ! యథోక్త జిహ్వాయా హవిర్ గృహాణ ॥ ఇతి సంప్రార్థ్య ॥

4. పరిసమూహనమ్

(3) ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥ (అని ఈ మంత్రమును చెప్పుచు) **సోదకేన పాణినా ప్రదక్షిణ మగ్నిం త్రిః పరిసమూహ్య ॥** (అనగా - చేతితో ఉదకమును తీసికొని ఈశాన్యదిక్కు మొదలుకొని అగ్నికి చుట్టూరా ప్రదక్షిణముగా తుడువవలెను.)

దర్భైః పరిస్తీర్య । అద్భిః పర్యుక్ష్య । హోమ ద్రవ్యం సమిద్యుతం । అగ్నేరుత్తరతో నిధాయ । జ్వలతా దర్భద్వయేన అవజ్వల్య । ప్రోక్ష్యతేన త్రిః పర్యగ్నికృత్వా । తదుల్ముకం నిరస్య । అప ఉపస్పృశ్య । అగ్నేః పశ్చిమతః ఆస్తీర్ణేషు కుశేషు సమిధా సహ హవిర్నిధాయ ॥

5. అలంకరణమ్

(4) **విశ్వానినో దుర్గహేతి తిసృణాం । మాధ్యమాత్రేయో వసుశ్రుత ఋషిః । జాతవేదాగ్నిర్ దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । అగ్న్యలంకరణ ప్రార్థనే వినియోగః ॥** (అని చెప్పిన పిదప పుష్పాక్షతలను తీసికొని ఈ క్రింది ఒక్కొక్క మంత్రముచేత అగ్నికి తూర్పునుండి మొదలుకొని ఒక్కొక్క దిక్కున ఎనిమిదివైపుల అగ్నిని అలంకరింపవలెను.)

1 ఓం విశ్వానినో దుర్గహా జాతవేదః ॥ అని తూర్పున

2. ఓం సింధున్ననావా దురితాతిపర్షి ॥ అని ఆగ్నేయమున

3. ఓం అగ్నే అత్రి వన్నమసా గృణానః ॥ అని దక్షిణమున

4. ఓం అస్మాకం బోధ్య వితా తనూనాం ॥ అని నైరృతిన

5. ఓం యస్త్వాహృదా కీరిణా మన్యమానః ॥ అని పశ్చిమమున

6. ఓం అమర్త్యం మర్త్యో జోహవీమి ॥ అని వాయవ్యమున

7. ఓం జాతవేదో యశో అస్మాసుధేహి ॥ అని ఉత్తరమున

8. ఓం ప్రజాభిరగ్నే అమృతత్వమశ్యామ్ ॥ అని ఈశాన్యమున

॥ ఇత్యలంకృత్య ॥ (ఈవిధంగా పుష్పాక్షతలచేత అగ్నిని ఎనిమిది దిక్కుల అలంకరింపవలెను.)

6. ఉపస్థానమ్

(5) ఓం యస్మైత్వం సుకృతే జాతవేద ఉలోకమగ్నే కృణవః స్యోనమ్ । అశ్వినం సపుత్రిణం వీరవంతం గోమంతం రయిం న శతే స్వస్తి ॥ (అని అగ్నిని ప్రార్థించవలయును.)

7. పూర్వ పరిషేచనమ్

పర్యుక్ష్యామి త్రిః ॥ (అని అగ్నికి ఈశాన్యము నుండి ప్రదక్షిణముగ మరల ఈశానమువరకును మూడు పర్యాయములు పరిషేచనము చేయవలయును.)

(గమనిక : ఇంతవరకు సాయం, ప్రాతఃకాలముల యందు సమముగా చేయవలెను.)

తండులములు బాగుచేసి బాగా కడిగి, వస్త్రముతో నీళ్లు పోయేలాగున తుడిచి పాత్రలో పోసుకొని దానిపైన మోదుగు సమిధను ఉంచుకొని హోమగుండము వద్ద అగ్నికి ఉత్తరదిక్కున ఉంచుకొనవలయును.

8. ప్రాయశ్చిత్త తండులహోమమ్

(ఒకవేళ కాలాతీతమైన యెడల నిత్యహోమమును చేయుటకు ముందు ప్రాయశ్చిత్త హోమమును చేసిన పిమ్మట నిత్య ఔపాసన హోమమును చేయవలయును.)

పునః ఆచమ్య । ప్రాణానాయమ్య । సంకల్ప్య ॥ (తిరిగి ఆచమనమును, ప్రాణాయామమును చేసి సంకల్పమును చెప్పవలెను.) దేశకాలౌ సంకీర్త్య ....

శుభతిథౌ ॥ ముఖ్యకాలానుద్ధరణ ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వ ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే । వ్యాహృత్యాజ్యహోమం కరిష్యే ॥ (స్రువముతో ఆజ్యమును గ్రహించి...)

(6) ఓం భూర్భువ స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥ తతః (రాత్రి సమయమునందు) అగ్నిం ప్రజాపతించ (అనియు) (ప్రాతః కాలమునందు) సూర్యం ప్రజాపతిం చ (అనియు చెప్పాలి) ఏతే ప్రధాన దేవతే వ్రీహి తండుల ద్రవ్యేణ సాంగోపాంగేన కర్మణా సద్యోయక్ష్యే ॥ (అని సంకల్పించి)

ఉల్ముకే నా వజ్వాల్య - (అనగా దర్భను ఎఱ్ఱగా కాచి) తండులోపరి విక్షిప్య- (అనగా తండులముల మీద ఉంచి) గాయత్ర్యా ప్రోక్ష్య (అనగా - గాయత్రి మంత్రముచే అభిమంత్రించిన జలమును తండులముల మీద చల్లి) ప్రజ్వలిత ఉల్ముకేన - (మండుచున్న దర్భచేత - ఈ క్రింది మంత్రమును పఠింపుచు)

(7) మంత్రం : అంతరితం రక్షో అంతరితా అరాతయః ॥ ఇతి త్రిః పర్యగ్నికరణం కృత్వా - (అనగా తండులముల చుట్టు మూడుమార్లు త్రిప్పి) ఉల్ముకం పురస్తాన్నిరస్య (అనగా ఉల్ముకమును (కాల్చిన దర్భకట్టను) తూర్పువైపునకు పారవేయవలెను.) అప ఉపస్పృశ్య (చేతితో జలమును తాకవలెను.) అగ్నేః పశ్చిమతః ఆస్తీర్ణేషు కుశేషు సమిధా సహ హవిర్నిధాయ ॥ (అనగా - అగ్నికి పడమర దిక్కున దర్భను పరచి దానిపై సమిధలతో పాటు హవిస్సుగా వాడెడు తండులముల పాత్రను ఉంచవలయును.)

అథ సమిద్ధోమః - (అనగా ఈ దిగువనగల మంత్రముచే సమిధను హోమము చేయవలెను.)

(8) ఓం ప్రజాపతయే స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

దక్షిణం జాన్వాచ్య । సమిధం తూష్ణీం అగ్నౌ ప్రక్షిప్య । తండులాన్ దక్షిణహస్తే నాదాయ । సవ్యపాణిం హృదినిధాయ । అంగుళ్యుత్తర పార్శ్వేన సమిన్మూలతో ద్వ్యంగుళ ప్రదేశే । (రాత్రౌ) ఓం అగ్నయే స్వాహేతి హుత్వా॥ (అనగా కుడిమోకాలు వంచిపెట్టి సమిధను అగ్నియందు ఉంచవలెను. పిదప కుడిచేత తండులములను తీసికొనవలెను. ఎడమ చేతిని హృదయభాగమునందు

నిలుపవలెను. కుడిచేతి ఉత్తరభాగము నుండి వ్రేళ్లను వంచిపెట్టి రాత్రి సమయమునందు "ఓం అగ్నయే స్వాహా" అను మంత్రముతో హోమము చేయవలెను. ఉదయము "ఓం సూర్యాయ స్వాహా" అను మంత్రముతో హోమము చేయవలెను. ఇక "ఓం ప్రజాపతయే స్వాహా" అను మంత్రమును సాయం, ప్రాతఃకాలములు రెండింటియందు ఒకేవిధముగా మానసికముగా చెప్పి హోమము చేయవలెను. ఈ రెండు ఆహుతులను వేరు వేరుగా స్వీకరించి హుతము చేయవలెను. ఒకవేళ కలిపిన యెడల సంసర్గదోష నివృత్త్యర్థంగా వనస్పతి హోమమును చేయవలసి యుండును అని గమనింపవలెను.)

రాత్రి హోమమునకు మంత్రములు :

(9) 1. ఓం అగ్నయే స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥[1]

(10) 2. ఓం ప్రజాపతయే స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥ ఇతి హుత్వా ॥ (అని హోమము ముగించవలెను.)

ప్రాతఃకాల హోమమునకు మంత్రములు :

(11) 1. ఓం సూర్యాయ స్వాహా ॥ సూర్యాయేదం న మమ ॥

(12) 2. ఓం ప్రజాపతయే స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

ఇతి హుత్వా ॥ (అని హోమము ముగించవలెను.) పూర్వవత్ ఉపవిశ్య (అనగా - ముందటివలె మామూలుగా కూర్చుండవలయును.)

ఒకవేళ రెండు ఆహుతులు కలిసిన యెడల అట్టి దోషమును తొలగించుకొనుటకు వనస్పతి హోమమును చేయవలయును.

---

1. అగ్నయే స్వాహేతి సాయం జుహుయాత్ సూర్యాయ స్వాహేతి ప్రాతః తూష్ణీం ద్వితీయే ఉభయత్ర ॥ (ఆశ్వ.సూ.1-9-8)
2. ఓం ప్రజాపతయే స్వాహా ॥ అను ఈ మంత్రమును ఉభయకాలముల యందును మానసికముగ ఉచ్చరించి హోమము చేయవలెను.

9. వనస్పతిహోమమ్

ఆచమ్య ॥..... ఆహుతి సంసర్గదోష నివృత్యర్థం వనస్పతిహోమం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పము చేసిన మీదట ఈ క్రింది మంత్రముతో సమిధను అగ్నియందు హోమము చేయవలెను.)

యత్రవేత్థ వసుశ్రుతో వనస్పతి ర్గాయత్రీ వనస్పతి సమిద్ధోమే వినియోగ ॥

(13) ఓం యత్రవేత్థ వనస్పతే దేవానాం గుహ్యా నామాని తత్ర హవ్యాని గామయ స్వాహా ॥ వనస్పతయ ఇదం న మమ ॥

10. ఉత్తర పరిషేచనమ్

పరిసమూహన పర్యుక్షణే కృత్వా ॥ పర్యుక్ష్యామి త్రిః ॥ (పరిసమూహన (పుటసంఖ్య 243 చూడుము.) పర్యుక్షణము చేయవలెను. పర్యుక్షామి త్రిః - అనగా ఈశాన్య దిక్కునుండి ప్రదక్షిణముగ తిరిగి ఈశానమువరకు మూడు పర్యాయములు ఉదకముతో పరిషేచనము చేయవలెను.) తతః ఉపస్థానం కుర్యాత్ ॥ (తదుపరి ఉపస్థానము చేయవలెను.)

11. సాయంకాల ఉపస్థానమ్

ఏభిర్మంత్రైర్వాయవ్యదేశే ప్రహ్వః కృతాంజలి రగ్నిమీక్షమాణ ఉపస్థాయ ॥

(అనగా - హోమకుండమునకు వాయవ్యదిశగా నిలువబడి వినయంతో వంగి అంజలి ఘటించి క్రింది మంత్రమును పఠింపుచు అగ్నిని - యజ్ఞనారాయణమూర్తిని దర్శించుచు ఉపస్థానమును[1] చెప్పవలెను.)

14. (1) అగ్న ఆయూంషీతి త్రయాణాం మంత్రాణాం । శతం వైఖానసా (మో) ఋషయః । అగ్నిః పవమాన సోమో దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । అగ్న్యుపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం అగ్న ఆయూంషి పవస ఆసువోర్జమిషంచనః । ఆరేబాధ స్వదుచ్ఛునాం । అగ్ని ఋషిః పవమానః పాంచజన్యః పురోహితః । తమీమహే మహాగయం ।

1. ఉపస్థానము = అనగా - స్థాన నియమముతో కూడిన ప్రార్థనము.

అగ్నే పవస్వ స్వపా అస్మే వర్చః సువీర్యం । దధద్రయిం మయి పోషం ॥
ఇత్యుపస్థాయ ॥

15. (2) అగ్నేత్వన్న ఇతి చతస్ర్ణాం । గౌపాయనా లౌపాయనా వా బంధుస్సుబంధు శ్రుత బంధు ర్విప్రబంధుశ్చై కర్బా బుషయః । అగ్నిర్దేవతా । ద్విపదా విరాట్ ఛందః । అగ్న్యుపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం అగ్నేత్వన్నో అన్తమ ఉతత్రాతా శివోభవా వరూథ్యః । వసురగ్నిర్వసు శ్రవా అచ్ఛానక్షిద్ద్యుమత్తమం రయిందాః । సనోబోధి శ్రుధీహవ మురుష్యాణో అఘాయుతస్సమస్మాత్ । తంత్వాశోచిష్ఠదీ దివ స్సుమ్నాయ నూన మీమహే సఖిభ్యః ॥ ఇత్యుపస్థాయ ॥

16. (3) ప్రజాపతే హిరణ్యగర్భః ప్రజాపతిస్త్రిష్టుప్ । ప్రజాపత్యుపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం ప్రజాపతే నత్వ దేతాన్యన్యో విశ్వాజాతాని పరితాబభూవ । యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తు వయం స్యామ పతయోరయీణామ్ ॥

17. (4) తంతుతన్వన్నిత్యదేవా అగ్నిర్ జగతీ । అగ్న్యుపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం తంతుం తన్వన్ రజసో భాను మన్విహి జ్యోతిష్మతః పథో రక్ష ధియాకృతాన్ । అనుల్బణం వయత జోగువామపో మనుర్ భవ జనయా దైవ్యం జనమ్ ॥

18. (5) హిరణ్యగర్భః ఇత్యస్య హిరణ్యగర్భః ప్రజాపతిస్త్రిష్టుప్ । ప్రజాపత్యుపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రే భూతస్యజాతః పతిరేక ఆసీత్ । సదాధార పృథివీం ద్యాముతేమాం కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥ ఇత్యుపస్థాయ ॥

॥ ఇతి సాయముపస్థానమ్ ॥

ఏతైర్ మంత్రైర్ వాయవ్య దేశే ప్రహ్వః కృతాంజలి రగ్నిమీక్షమాణ ఉపస్థాయ । పునరుపవిశ్య మానస్తోక ఇతి విభూతిం ధృత్వా ॥ (అనగా అగ్నికి వాయవ్య దిశగా నిలువబడి వినయముతో వంగి అంజలి ఘటించి అగ్నిని అనగా - యజ్ఞనారాయణమూర్తిని చూస్తూ పైన పేర్కొనబడిన ఐదు మంత్రములను పఠించుచు ఉపస్థానము అనగా స్థాన నియమముతో కూడిన ప్రార్థనము చేయవలయును. తదనంతరము తిరిగి కూర్చుండి "మానస్తోక" అను మంత్రముతో హోమకుండము నుండి భస్మమును గ్రహించి విభూతిని ధరింపవలెను.

12. ప్రాతఃకాల ఉపస్థానమ్

(వాయవ్యదిశగా నిలబడి వినయముతో వంగి అంజలి ఘటించి అగ్నిదేవుని - సూర్యనారాయణుని యజ్ఞభగవానుని దర్శింపుచు దిగువనగల ఉపస్థాన మంత్రములను పఠించుచు ప్రార్థనము చేయవలయును.)

19. (1) సూర్యోనో దివస్పాత్విత్యస్య మంత్రస్య । సౌర్యశ్చక్షు ఋషిః । సూర్యో దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । సూర్యోపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం సూర్యోనో దివస్పాతు వాతో అంతరిక్షాత్ । అగ్నిర్నః పార్థివేభ్యః । జోషా సవితర్యస్యతే హరశ్శతం సవా అర్హతి । పాహినో దిద్యుతః పతంత్యాః । చక్షుర్నో దేవస్సవితా । చక్షుర్న ఉత పర్వతః । చక్షుర్ధాతా దధాతునః । చక్షుర్నో ధేహి చక్షుషే చక్షుర్విఖ్యై తనూభ్యః । సంచేదం విచపశ్యేమ । సు సందృశం త్వావయం ప్రతి పశ్యేమ సూర్య । విపశ్యేమ నృచక్షసః ॥

20. (2) ఉదుత్యం కాణ్వః ప్రస్కణ్వః సూర్యో గాయత్రీ । సూర్యోపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవం వహంతి కేతవః ।

దృశే విశ్వాయ సూర్యమ్ ॥

21. (3) చిత్రం దేవానా మిత్యస్య ఆంగిరసః కుత్సః సూర్యస్త్రిష్టుప్ । సూర్యోపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం చిత్రం దేవానాముదగాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః । ఆప్రాద్యావా పృథివీ అంతరిక్షం సూర్య ఆత్మా జగతస్తస్థుషశ్చ ॥

22. (4) నమో మిత్రస్యేత్యస్య సౌర్యోభితపాః సూర్యోజగతీ । సూర్యోపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం నమో మిత్రస్య వరుణస్య చక్షసే మహోదేవాయ తదృతం సపర్యత । దూరేదృశే దేవ జాతాయ కేతవే దివస్పుత్రాయ సూర్యాయ శంసత ॥

(ఏతైశ్చతుర్భిః సూర్యముపస్థాయ) తథాచ ॥

23. (5) ప్రజాపతే హిరణ్యగర్భః ప్రజాపతి స్త్రిష్టుప్ । ప్రజాపత్యుపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం ప్రజాపతే నత్వ దేతాన్యన్యో విశ్వాజాతాని పరితా బభూవ । యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తువయం స్యామ పతయో రయీణామ్ ॥

24. (6) హిరణ్యగర్భ ఇత్యస్య హిరణ్యగర్భః ప్రజాపతిస్త్రిష్టుప్ । ప్రజాపత్యుపస్థానే వినియోగః ॥

ఓం హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేక ఆసీత్ । సదాధార పృథివీం ద్యాముతే మాం కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥ ఇత్యుపస్థాయ ॥ ఉపవిశ్య॥

॥ ఇతి ప్రాతరుపస్థానమ్ ॥

25. (7) ఓం చమేత్యస్య హిరణ్య గర్భ స్సారస్వతాగ్ని రనుష్టుప్ । అగ్ని సంస్థాప జపే వినియోగః [1]

---

1. ఓం చమేస్వరశ్చమే ఇతి ప్రాతర్ హోమే విశేషః ॥ (ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మకర్మ సముచ్చయమ్) (ఋగ్వేద స్మార్త బ్రాహ్మణ నిత్యకర్మాష్టకము పు.సం.107)

ఓం చ మే స్వరశ్చమే యజ్ఞోపచతే నమశ్చ । యత్తే న్యూనం తస్మైత
ఉపయత్తేతిరిక్తం తస్మై తే నమః ॥

(ఇక్కడి నుండి సాయం మరియు ప్రాతః కాలములయందు సమానముగా ఆచరింపవలెను.)

13. భస్మధారణమ్

మానస్తోక ఇత్యస్య కుత్సోరుద్రో జగతీ । విభూతి గ్రహణే వినియోగః ॥

26. ఓం మానస్తోకే తనయే మాన ఆయౌ మానో గోషు మానో అశ్వేషు రీరిషః
వీరాన్మానో రుద్రభామితో వధీర్ హవిష్మంతస్సదమిత్వా హవామహే ॥

14. ప్రార్థన - అభివాదనమ్

అగ్నయే నమః ॥ ఓం స్వస్తి ॥

శ్లో॥ శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియం బలమ్ ।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన ॥

॥ శ్రియం దేహి మే హవ్యవాహన ఓం నమ ఇతి ॥

చతుస్సాగర పర్యంతం గో బ్రాహ్మణేభ్యః శుభం భవతు । ...... త్ర్యార్షేయ ప్రవరాన్విత । ..... గోత్రః । ఋగ్వేదాధ్యాయీ । ఆశ్వలాయన సూత్రః । ..... శర్మాఽహం భో అభివాదయే ॥ స్మృత్యాచమనం కృత్వా ॥ పూర్వోక్త .... తిథౌ॥ సాయం / ప్రాతర్ ఔపాసన హోమ సాద్గుణ్యార్థం యథాశక్తి గాయత్రీ మంత్రజపం కరిష్యే ॥ (అని యథాశక్తిగా కొంత గాయత్రీ మంత్రజపమును చేయవలెను.) తత్సద్ బ్రహ్మార్పణమస్తు ॥

15. ఈశ్వరార్పణమ్

శ్లో॥ యస్య స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపో హోమ క్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వందే హుతాశన ॥

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన ।
యద్హుతంతు మయా దేవ! పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

అనేన మయాకృతేన సాయం / ప్రాతర్ ఔపాసన హోమేన భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీ పరమేశ్వర స్సుప్రీణాతు ॥ ఇతి జలాక్షతాన్ విసృజేత్ ॥ (పై వాక్యమును చెప్పి అక్షతోదకములను విడువవలయును.)

॥ తత్సత్ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥ ఓం విష్ణవే నమః ॥ ఓం విష్ణవే నమః ॥
ఓం విష్ణవే నమః ॥

ప్రార్థనమ్

శ్లో॥ నమస్తే గార్హపత్యాయ నమస్తే దక్షిణాఽగ్నయే ।
నమ ఆహవనీయాయ మహావేద్యై నమో నమః ॥ 1

శ్లో॥ కాండద్వయోపపాద్యాయ కర్మబ్రహ్మస్వరూపిణే ।
స్వర్గాపవర్గరూపాయ యజ్ఞేశాయ నమో నమః ॥ 2

శ్లో॥ యజ్ఞేశాఽచ్యుత గోవింద మాధవాఽనంద కేశవ ।
కృష్ణ విష్ణో హృషీకేశ వాసుదేవ నమోఽస్తు తే ॥ 3

శ్లో॥ యత్కర్మ కుర్వతాం పుంసాం కర్మలోపోభవేద్యది ।
తత్కర్మ పూరయిష్యంతి తిస్రః కోట్యో మహర్షయః ॥ 4

శ్లో॥ అపరాధ సహస్రాణి క్రియంతే హర్నిశం మయా ।
దాసోయ మితి మాం మత్వా క్షమస్వ పరమేశ్వర ॥ 5

శ్లో॥ యత్కరోమి యదశ్నామి యజ్జు హోమి దదామి యత్ ।
యత్తపస్యామి వార్ష్ణేయ తత్కరోమిత్వదర్పణమ్ ॥ 6

శ్లో॥ బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మహవిర్ బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్ ।
బ్రహ్మైవ తేన గన్తవ్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా ॥ 7

॥ విష్ణుర్విష్ణుర్విష్ణుః ॥

శ్లో॥ కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా ।
బుద్ధ్యాఽఽత్మనా వా ప్రకృతే స్స్వభావాత్ ।
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై
నారాయణాయేతి సమర్పయామి ॥

॥ ఇతి ఋగ్వేదీయ సాయంప్రాతరౌపాసన హోమమ్ ॥

యజుర్వేదీయ అగ్నికార్యమ్ (బ్రహ్మచారిణః)

1. అజిన ధారణమ్

ఆచమ్య ॥ .... శుభతిథౌ ॥ సాంగోపాంగ వేదాధ్యయన సిద్ధ్యర్థం అజినధారణం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించి, ఈ క్రింది మంత్రమును పఠింపుచు అజినము (మృగచర్మము)ను ధరింపవలెను.)

1. మిత్రస్య చక్షుర్ధరుణం బలీయస్తేజో యశస్విస్థవిరగ్ం సమిద్ధమ్ ।

అనాహనస్యం వసనం జరిష్ణు పరీదం వాజ్యజినం దధేఽహమ్ ॥

2. మౌంజీ - మేఖలా ధారణమ్

ఆచమ్య ॥ .... శుభతిథౌ ॥ మమ శ్రౌతస్మార్త నిత్యకర్మానుష్ఠాన సిద్ధ్యర్థం బ్రహ్మచర్య సాద్గుణ్యార్థం మౌంజీధారణం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించి క్రింది మంత్రముతో బ్రహ్మచారి తన నడుమునకు మేఖలను మూడుచుట్లుగా చుట్టి కట్టుకొనవలెను.)

2. ఇయం దురుక్తా త్పరిబాధమానా శర్మ వరూథం పునతీ న ఆగాత్ ।

ప్రాణాపానాభ్యాం బలమాభరన్తీ ప్రియా దేవానాగ్ం సుభగా మేఖలేయమ్ ।

ఋతస్య గోప్త్రీ తపసః పరస్పీష్ఘ్నతీ రక్షస్సహమానా అరాతీః । సా న స్సమన్త

మనుపరీహి భద్రయా భర్తార స్తే మేఖలే మారిషామ ॥

3. దండధారణమ్

ఆచమ్య ॥ .... శుభతిథౌ ॥ మమ నిత్యకర్మానుష్ఠాన సిద్ధ్యర్థం దండధారణం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పము చెప్పి క్రింది మంత్రముతో దండమును తన చేతితో ధరింపవలయును.)

3. సుశ్రవ స్సుశ్రవసం మా కురు యథా త్వగ్ం సుశ్రవ స్సుశ్రవా అస్యేవ మహగ్ం సుశ్రవ స్సుశ్రవా భూయాసం యథాత్వగ్ం సుశ్రవస్సుశ్రవో దేవానాం నిధిగోపోఽస్యేవ మహంబ్రాహ్మణానాం బ్రహ్మణో నిధిగోపో భూయాసమ్॥

అథ యజుర్వేదీయ అగ్నికార్య ప్రయోగః

ఆచమ్య ॥ (ఆచమనము చేయవలెను.) ప్రాణానాయమ్య ॥ (మూడుసార్లు ప్రాణాయామమును చేయవలెను.)

పూర్వోక్త ఏవం .... శుభతిథౌ ॥ శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం సాయమగ్ని (ప్రాతరగ్ని) కార్యం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించవలెను.)

1. పరిమార్జనమ్

పరిత్వేతి పరిమృజ్య ॥ (అనగా - పరిత్వాగ్నే అను మంత్రముతో అగ్నికి చుట్టూరా నీటితో ప్రదక్షిణముగా తుడువవలెను.)

పరిత్వాగ్నే పరిమృజా మ్యాయుషా చ ధనేనచ । సుప్రజాః ప్రజయా భూయాసగ్ం సువీరో వీరై స్సువర్చావర్చసా సుపోషః పోషై స్సుగృహో గృహై స్సుపతిః పత్యా సుమేధామేధయా సుబ్రహ్మ బ్రహ్మచారిభిః ॥ ఇతి పరిమృజ్య॥

2. అలంకరణమ్

అగ్నిమలంకృత్య ॥ (పుష్పాక్షతలనుతీసికొని అగ్నికి ఎనిమిదివైపుల తూర్పున ప్రారంభించి అమంత్రకముగా అలంకరింపవలయును. కొందరు సమంత్రకమని "అగ్నయే నమః" అను ఎనిమిది నామములచే అలంకరించుచున్నందున వాటిని దిగువన ఈయబడినవి. తమ ఆచారమును అనుసరించి ఆచరింపగలరు.)

1. అగ్నయే నమః । 2.హుతవహాయ నమః । 3. హుతాశినే నమః । 4. కృష్ణవర్త్మనే నమః । 5. దేవముఖాయ నమః । 6. సప్తజిహ్వాయ నమః । 7. వైశ్వానరాయ నమః । 8. జాతవేదసే నమః ।

3. హోమమ్

తస్మిన్నుత్తరై స్సమిధ ఆదధ్యాత్ "అగ్నయే సమిధ" మితి ద్వాదశ సమిధ ఆదధాతి ॥ (అనగా - క్రింద పేర్కొనిన పన్నెండు (12) మంత్రములతో ఒక్కొక్క మంత్రమునకు ఒక్కొక్క సమిధ చొప్పున హోమము చేయవలయును.)

(1) ఓం అగ్నయే సమిధ మాహార్షం బృహతే జాతవేదసే యథా త్వ మగ్నే సమిధా సమిధ్యస ఏవం మా మాయుషా వర్చసా సన్యామేధయా ప్రజయా పశుభిర్ బ్రహ్మవర్చసే నాన్నాద్యేన సమేధయ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

(2) ఓం ఏధోఽస్యేధిషీమహి స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

(3) ఓం సమిదసి సమేధిషీమహి స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

(4) ఓం తేజోఽసి తేజోమయిధేహి స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

(5) ఓం అపో అద్యాన్వచారిషగ్ం రసేన సమస్సృక్ష్మహి। పయస్వాగ్ం అగ్న ఆగమం తం మా సగ్ం సృజవర్చసా స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

(6) ఓం సం మాగ్నే వర్చసా సృజ ప్రజయా చ ధనేన చ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

(7) ఓం విద్యున్మే అస్యదేవా ఇంద్రో విద్యాత్సహర్షిభి స్స్వాహా ॥ ఇంద్రాయేదం న మమ ॥

(8) ఓం అగ్నయే బృహతే నాకాయ స్వాహా ॥ అగ్నయే బృహతే నాకాయేదం న మమ ॥

(9) ఓం ద్యావా పృథివీభ్యాగ్ స్వాహా ॥ ద్యావాపృథివీభ్యాం ఇదం న మమ ॥

(10) ఓం ఏషాతే అగ్నే సమిత్తయా వర్ధస్వ చాఽప్యాయస్వ చ తయాఽహం వర్ధమానో భూయాస మాప్యాయమానశ్చ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

(11) ఓం యోమాగ్నే భాగినగ్ం సన్త మథాభాగం చికీర్షత్య భాగమగ్నే తం కురు మా మగ్నే భాగినం కురు స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

(12) ఓం సమిధ మాధాయాగ్నే సర్వవ్రతో భూయాసగ్ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

4. ప్రాయశ్చిత్త హోమమ్

(13) ఓం భూస్స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

(14) ఓం భువస్స్వాహా ॥ వాయవ ఇదం న మమ ॥

(15) ఓం సువస్స్వాహా ॥ సూర్యాయ ఇదం న మమ ॥

(16) ఓం భూర్భువస్సువ స్స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

5. పరిసమూహనమ్

అంతే తూష్ణీం పరిసమూహ్య ॥ (అనగా - హోమము ముగిసిన పిదప అగ్నికి నాలుగువైపుల నీటితో తుడిచి ఈ క్రింది ఉపస్థాన మంత్రములను చెప్పుచూ, అగ్నిదేవుని ప్రార్థింపవలయును.)

6. ఉపస్థానమ్

1. యత్తే అగ్నే తేజస్తేనాహం తేజస్వీ భూయాసం । యత్తే అగ్నే వర్చస్తేనాహం వర్చస్వీ భూయాసం । యత్తే అగ్నే హరస్తే నాహగ్ం హరస్వీ భూయాసమ్ ॥

2. మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయ్యగ్నిస్తేజోదధాతు । మయిమేధాం మయి ప్రజాం మయీంద్ర ఇంద్రియం దధాతు । మయిమేధాం మయిప్రజాం మయి సూర్యోభ్రాజో దధాతు ॥

3. మానస్తోకే తనయే మా న ఆయుషి మా నో గోషు మానో అశ్వేషు రీరిషః । వీరాన్మానో రుద్ర భామితో వధీర్హ విష్మంతో నమసా విధేమతే ॥

4. త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్య త్ర్యాయుషమ్ । యద్దేవానాం త్ర్యాయుషమ్ తన్మే అస్తు త్ర్యాయుషమ్ ॥

7. భస్మధారణమ్

సూ॥ భస్మనా శిరోలలాట వక్షఃస్థల స్కంధేషు తిలకం కుర్యాత్ ॥

మేధావీత్యాదిభిః తిలకం ధారయేత్ ॥ (అనగా - హోమకుండమునుండి భస్మమును తీసికొని 'మేధావీ' అను మంత్రములచే చెప్పబడిన ఆయా అంగములయందు తిలకమును ధరింపవలెను.)

1. మేధావీ భూయాసమ్ । (ఇతి లలాటే)[1] నొసటియందు
2. తేజస్వీ భూయాసమ్ । (ఇతి దక్షిణభుజే) కుడి భుజమునందు
3. వర్చస్వీ భూయాసమ్ । (ఇతి వామభుజే) ఎడమ భుజమునందు
4. బ్రహ్మవర్చస్వీ భూయాసమ్ । (ఇతి హృదయే) హృదయమునందు
5. ఆయుష్మాన్ భూయాసమ్ । (ఇతి నాభిదేశే) నాభియందు
6. అన్నాదో భూయాసమ్ । (ఇతి కంఠే) కంఠమునందు
7. యశస్వీ భూయాసమ్ । (ఇతిపృష్ఠే) పృష్ఠము అనగా - వీపునందు
8. సర్వసమృద్ధో భూయాసమ్ । (ఇతి శిరసి) శిరస్సునందు ధరించవలయును.

పునస్త్వాదిత్యా ఇతి హస్తాభ్యాం అగ్నౌ సమిధమాధాయ ॥

మంత్రః ॥ పునస్త్వాదిత్యా రుద్రా వసవ స్సమింధతాం పునర్బ్రహ్మాణో వసునీధ యజ్ఞైః ఘృతేన త్వం తనువో వర్ధయస్వ సత్యా స్సంతు యజమానస్య కామాస్స్వాహా ॥ అగ్నయే వసునీథాయేదం న మమ ॥

---

1. శ్లో॥ మేధావీ చ లలాటే తు తేజస్వీ దక్షిణేభుజే
వర్చస్వీ చ భుజేవామే హృదయే బ్రహ్మవర్చసీ ।
ఆయుష్మాన్నాభిదేశే తు అన్నాదః కంఠదేశతః
యశస్వీ పృష్ఠదేశే తు శిరస్సర్వ సమృద్ధయే ॥ (బోధాయనః)

8. ప్రార్థన - నమస్కారమ్

స్వస్తి శ్రద్ధాం మేధామిత్యగ్ని ప్రార్థన నమస్కారం కుర్యాత్ ॥ అగ్నయే నమః ॥ (అని లేచి నిలబడి రెండు చేతులు జోడించి అగ్నిదేవునకు నమస్కరించి దిగువ మంత్రముతో ప్రార్థించి, తమ గోత్ర - ప్రవరను చెప్పి నమస్కరింపవలెను.)

॥ ఓం స్వస్తి ॥

శ్లో॥ శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియం బలమ్ ।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన ॥
శ్రియం దేహి మే హవ్యవాహన ఓం నమ ఇతి ॥

చతుస్సాగర పర్యన్తం .... అభివాదయే ॥ (అని తమ గోత్ర ప్రవరను చెప్పి అగ్నిదేవునకు అనగా- యజ్ఞనారాయణునకు నమస్కరింపవలెను.)

ఆచమ్య (స్మృత్యాచమనం కృత్వా) ॥

9. ఈశ్వరార్పణమ్

శ్లో॥ యస్య స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపోహోమ క్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యోవందే హుతాశనమ్ ॥

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన ।
యద్ధుతం తు మయా దేవ! పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

అనేవ మయాకృతేన సాయమగ్ని (ప్రాతరగ్ని) కార్య సమిద్ధోమాఖ్యేన కర్మణా భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీ అగ్నినారాయణః ప్రీయతామ్ ॥ తత్సత్ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥ ఇతి అక్షతోదకం త్యజేత్ ॥ (అని అక్షతలు, ఉదకమును కలిపి వదలవలెను.) ఓం విష్ణవే నమః । ఓం విష్ణవే నమః । ఓం విష్ణవే నమః ॥

॥ ఇతి యజుర్వేదీయ అగ్నికార్యం సమాప్తమ్ ॥

అథ యజుర్వేదీయ ఔపాసన హోమమ్

ఆచమ్య ॥ పవిత్రం ధృత్వా ॥ (ఆచమనమును చేసి, పవిత్రమును ధరించవలెను.)

పునరాచమ్య । ప్రాణానాయమ్య ॥ (మరల ఆచమనమును చేసి, ప్రాణాయామమును చేయవలెను.)

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ ॥ శ్రీమాన్ ..... గోత్రః ... శర్మాభిధేయః, ధర్మపత్నీ సమేతోఽహం । శ్రీమతః .... గోత్రస్య ... శర్మాభిధేయస్య । ధర్మపత్నీ సమేతస్య మమ ఉపాత్త సమస్త దురితక్షయ ద్వారా అగ్నిరూపి శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం సాయమౌపాసనం / ప్రాతరౌపాసనం తండులైర్ హోష్యామి॥ (అని సంకల్పింపమును చేయవలెను)

1. అగ్ని ప్రజ్వలనమ్

భూర్భువస్సువరోమ్ ॥ (అని అగ్నిని ప్రజ్వలింపచేసి ఈ క్రింది మంత్రములను పఠించుచు అగ్నిని ధ్యానింపవలయును.)

2. ధ్యానమ్

ఓం చత్వారిశృంగా త్రయో అస్య పాదా ద్వేశీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య ।
త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహోదేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ ॥

శ్లో॥ సప్తహస్త శ్చతు శృంగః సప్తజిహ్వో ద్విశీర్షకః ।
త్రిపాత్ ప్రసన్నవదనః సుఖాసీనః శుచిస్మితః ॥ 1

శ్లో॥ స్వాహాం తు దక్షిణేపార్శ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా ।
బిభ్రద్దక్షిణ హస్తైస్తు శక్తి మన్నం స్రుచం స్రువమ్ ॥ 2

శ్లో॥ తోమరం వ్యజనం వామైః ఘృతపాత్రం తు ధారయన్ ।
మేషాఽరూఢం జటాబద్ధం గౌరవర్ణం మహౌజసమ్ ॥ 3

శ్లో॥ ధూమధ్వజం లోహితాక్షం సప్తార్చి స్సర్వకామదమ్ ।
ఆత్మాభిముఖ మాసీన మేవం ధ్యాయేత్ హుతాశనమ్ ॥ 4

3. సమ్ముఖీకరణమ్

(2) ఓం ఏష హి దేవః ప్రదిశోను సర్వాః పూర్వో హి జాతస్స ఉగర్భే అన్తః ।
సవిజాయమాన స్స జనిష్యమాణః ప్రత్యజ్ముఖా స్తిష్ఠతి విశ్వతో ముఖః ॥

(నీటిని, అక్షతలను తీసికొని పై మంత్రమును చెప్పి అగ్నికి తూర్పుదిక్కున నీటిని, పడమర దిక్కున అక్షతలను విడువవలెను. తర్వాత ఈ క్రింది వాక్యములచే అగ్నిని ప్రార్థింపవలయును.)

ప్రార్థనమ్

ప్రాఙ్ముఖాగ్నే! మమ అభిముఖోభవ! సుముఖోభవ! సుప్రసన్నో భవ! వరదోభవ! యథోక్త జిహ్వాయా హవిర్ గృహాణ ॥

4. పరిసమూహనమ్

ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః । ప్రచోదయాత్ ॥ **సోదకేన పాణినా ప్రదక్షిణ మగ్నిం పరిసమూహ్య ॥** (అనగా పై మంత్రమును చెప్పి చేతికి నీరు అద్దుకొని అగ్నికి చుట్టూరా ప్రదక్షిణముగ తుడువవలయును.)

5. అలంకరణమ్

(ఈ క్రింది (8) ఎనిమిది నామములను ఒక్కొక్కటి చెప్పుచు తూర్పునుండి ప్రారంభించి అగ్నికి వరుసగా (8) ఎనిమిది దిక్కుల పుష్పాక్షతలచేత అలంకరింపవలయును.)

1. అగ్నయే నమః ।
2. హుతవహాయ నమః ।
3. హుతాశినే నమః ।
4. కృష్ణవర్త్మనే నమః ।
5. దేవముఖాయ నమః ।
6. సప్తజిహ్వాయ నమః ।
7. వైశ్వానరాయ నమః ।
8. జాతవేదసే నమః ।

ఇత్యలంకృత్య ॥ (ఈవిధంగా అలంకరింపవలెను.)

6. పూర్వపరిషేచనమ్

1. అదితేఽనుమన్యస్వ। (ఇతి దక్షిణతః ప్రాచీనమ్) (అని చెప్పి అగ్నికి దక్షిణ దిక్కునందు పడమర నుండి తూర్పునకు పరిషేచనము చేయవలయును.)

2. అనుమతేఽనుమన్యస్వ। (ఇతి పశ్చాదుదీచీనమ్) (అని చెప్పి అగ్నికి పడమర దిశయందు దక్షిణము నుండి ఉత్తరమునకు....)

3. సరస్వతేఽనుమన్యస్వ। (ఇత్యుత్తరతః ప్రాచీనమ్) (అని చెప్పి అగ్నికి ఉత్తరమువైపున పడమర నుండి తూర్పునకు....)

4. దేవ సవితః ప్రసువ। (ఇతి సమంతం పరిషిచ్య ॥) (అని చెప్పి అగ్నికి ఈశాన్య కోణము నుండి మొదలుపెట్టి ప్రదక్షిణముగ తిరిగి ఈశాన్యం వరకు పరిషేచనము చేయవలయును.)

7. తండులహోమమ్

సాయం ప్రాతరత ఊర్ధ్వగ్ం హస్తే నైతే ఆహుతీ తండులైర్య వైర్వాజుహుయాత్ ॥ (ఆప.గృసూ.3.7.19) (వివాహ సంబంధమైన స్థాలీపాకము చేసిన పిమ్మట ప్రతిదినము సాయంకాలమునందు, ఉదయకాలమునందు బియ్యము లేదా యవలచేత చేయబడు రెండు ఆహుతులను స్రుక్కుస్రువాదులచేత కాకుండా కుడిచేతనే హోమము చేయవలయును అని తాత్పర్యము.)

తండులానాదాయ। ప్రక్షాళ్య। అభిఘార్య। సవ్యం హస్తం హృదివిధాయ। దక్షిణేన జుహుయాత్ ॥ (అనగా బియ్యమును తీసికొని, ఉదకముతో కడిగి, నేతితో అభిఘరించి (రెండు (2) భాగములుగా చేసి) ఎడమచేతిని హృదయభాగమునందుంచి, కుడిచేతితో హోమము చేయవలెను.)

8. సాయంకాల హోమమ్

1. అగ్నయే స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

మధ్యేఽగ్నౌ జుహోతి ॥ (అనగా పై మంత్రమును చెప్పి ఒకభాగమును అగ్ని మధ్యయందు హోమము చేయవలయును.)

2 అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా ॥ అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదం న మమ ॥ అగ్నే రుత్తర పూర్వదేశే జుహోతి ॥ (అనగా ఈ రెండవ మంత్రమును చెప్పి మిగిలిన రెండవ భాగమును అగ్నిలో ఈశాన్యభాగమున హోమము చేయవలెను.)

9. ప్రాతఃకాల హోమమ్

1. సూర్యాయ స్వాహా ॥ సూర్యాయేదం న మమ ॥
మధ్యేఽగ్నౌ జుహోతి ॥ (పై మంత్రముతో అగ్నిమధ్యలో హోమము చేయవలెను.)

2. అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా ॥ అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదం నమమ ॥ (అగ్నేరుత్తర పూర్వదేశే జుహోతి) (ఈ 2వ మంత్రముతో అగ్నిలో ఈశాన్యభాగమున హోమము చేయవలెను.)

10. వనస్పతిహోమమ్

ఆచమ్య ॥ శుభతిథౌ ॥ ప్రాతరౌపాసనే । సాయమౌపాసనే ఆహుతి సంసర్గ ప్రాయశ్చిత్తార్థం, తద్దోష నివృత్త్యర్థం వనస్పతిహోమం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పమును చెప్పి, దిగువన పేర్కొనబడిన మంత్రమును పఠించుచు సమిధను తీసికొని అగ్నియందు ఉంచవలెను.)

ఓం యత్ర వేత్థ వనస్పతే దేవానాం గుహ్యా నామాని ।
తత్ర హవ్యాని గామయ (స్వాహా) ॥ వనస్పతయ ఇదం న మమ ॥

11. ఉత్తర పరిషేచనమ్

1. అదితేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః ॥ (అని అగ్నికి దక్షిణమువైపున పడమర నుండి తూర్పునకు పరిషేచనము చేయవలెను.)

2. అనుమతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః॥(అని అగ్నికి పశ్చిమమున దక్షిణము నుండి ఉత్తరమునకు పరిషేచనము చేయవలెను)

3. సరస్వతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః ॥ (అని అగ్నికి ఉత్తర దిక్కున పడమర నుండి తూర్పునకు పరిషేచనము చేయవలెను)

4. దేవసవితః ప్రాసావీః ॥ (అని అగ్నికి ఈశాన్యకోణము నుండి ప్రదక్షిణముగ తిరిగి ఈశాన్యము వరకు పరిషేచనము చేయవలయును.)

తతః పూర్వవత్ యథాక్రమం పునః పరిషిచ్య ॥ (తర్వాత ఇంతకుముందువలెనే మరల పరిషేచనము చేయవలయును. అనంతరము లేచి నిలువబడి రెండుచేతులు జోడించి ఈ క్రింది మంత్రమును చెప్పుచు అగ్న్యుపస్థానము – అగ్నిని అనగా యజ్ఞనారాయణమూర్తిని ప్రార్థింపవలయును.)

12. ఉపస్థానమ్

ఓం అగ్నేత్వన్నోఅన్తమః । ఉతత్రాతా శివోభవ వరూథ్యః । తంత్వాశోచిష్ఠ దీదివః । సుమ్నాయ నూన మీమహే సఖిభ్యః ॥ వసురగ్ని ర్వసుశ్రవాః । అచ్ఛానక్షి ద్యుమత్తమో రయిందాః । సనోబోధి శ్రుధీహవ మురుష్యాణో అఘాయత స్సమస్మాత్॥

13. అనాజ్ఞాతాది మంత్రపఠనమ్

హోమసాద్గుణ్యార్థం అనాజ్ఞాత త్రయ మంత్రజపం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించి దిగువన గల మూడు మంత్రములను పఠింపవలయును.)

అనాజ్ఞాతం యదాజ్ఞాతం యజ్ఞస్య క్రియతే మిథు ।
అగ్నే తదస్య కల్పయ త్వగ్ం హి వేత్థ యథాతథమ్ ॥ 1 ॥
పురుష సమ్మితో యజ్ఞో యజ్ఞః పురుష సమ్మితః ।
అగ్నేతదస్య కల్పయ త్వగ్ం హి వేత్థ యథాతథమ్ ॥ 2 ॥
యత్పాకత్రా మనసా దీనదక్షా న యజ్ఞస్య మన్వతే మర్తాసః ।
అగ్నిష్టద్ధోతా క్రతు విద్విజానన్ యజిష్ఠో దేవాగ్ం ఋతుశో యజాతి ॥ 3 ॥

యజ్ఞేశ్వరాయ నమః ॥ గంధాదిపంచోపచారాన్ సమర్పయామి ॥
లం పృథివీ తత్త్వాత్మనే - గంధం పరికల్పయామి నమః ।
హం ఆకాశ తత్త్వాత్మనే - పుష్పం పరికల్పయామి నమః ।
యం వాయు తత్త్వాత్మనే - ధూపం పరికల్పయామి నమః ।
రం వహ్ని తత్త్వాత్మనే - దీపం పరికల్పయామి నమః ।
వం అమృతతత్త్వాత్మనే - అమృతోపహార నైవేద్యం పరికల్పయామి నమః ।
సం సర్వతత్త్వాత్మనే - సర్వోపచారాన్ పరికల్పయామి నమః ॥

14. ఈశ్వరార్పణమ్

అనేన సాయమౌపాసన / ప్రాతరౌపాసన హోమేన (జపేన) చ భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీ యజ్ఞేశ్వరః సుప్రీణాతు ॥ (అని ఈ మాటను చెప్పి జలాక్షతలను విడువవలయును.)

15. ప్రార్థన, అభివాదనమ్

(దిగువ శ్లోకములను పఠించుచు హుతాశనుని సభక్తికముగా ప్రార్థించి, తమ గోత్రప్రవరను చెప్పి వినయముతో నమస్కరింపవలెను.)

॥ ఓం స్వస్తి ॥

శ్లో॥ శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియం బలమ్ ।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన ॥ 1

శ్లో॥ యస్యస్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపోహోమక్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వందే హుతాశనమ్ ॥ 2

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన ।
యద్ధుతం తు మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥ 3
చతుస్సాగర పర్యంతం .... అభివాదయే ॥

ఓం బృహత్సామక్షత్ర భృద్వృద్ధ వృష్టియం త్రిష్టుభౌజ శుభితముగ్రవీరం । ఇంద్రస్తోమే న పంచదశేన మధ్య మిదం వాతేన సగరేణ రక్ష ॥ తత్సత్ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥

ఓం విష్ణవే నమః । ఓం విష్ణవే నమః । ఓం విష్ణవే నమః ॥

శ్లో॥ కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా ।
బుద్ధ్యాఽఽత్మనా వా ప్రకృతే స్స్వభావాత్ ।
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై
నారాయణాయేతి సమర్పయామి ॥

॥ ఇతి యజుర్వేదీయ సాయంప్రాతరౌపాసనం సమాప్తమ్ ॥

॥ హోమ ప్రకరణము సమాప్తము ॥

సూర్యనమస్కార విధి

ప్రాతః సంధ్యాఽవసానే తు నిత్యం సూర్యం సమర్చయేత్ ॥

(పారిజాతం)

సూర్యభగవానుని పూజించుట, వందనము చేయుట కూడా నిత్యకర్మలలో చేరినదే అని ఎరుగవలెను. శాస్త్రములయందు సూర్య నమస్కారములు, ఆదిత్యుని అర్చన గురించిన మాహాత్మ్యము ఎంతో గొప్పగా చెప్పబడినది. సమృద్ధిగా పాలను ఇచ్చెడు ఒక లక్ష గోవులను దానము చేయుట వలన ఎంతటి ఫలము లభించునో, అంతకంటే అత్యధికమైన ఫలితము ఒకనాడు సూర్యుని పూజించుటవలన లభింపగలదు.[1] పూజవలెనే సూర్యనమస్కారములకు కూడా ఎంతయో మహత్త్వమున్నది. ప్రతినిత్యము సూర్యభగవానునకు సభక్తికంగా నమస్కరించువాని యోగక్షేమములు మిక్కిలి భద్రముగా నుండగలవు.[2] కావున ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్ – అన్నట్లుగా ఆరోగ్యప్రదాతయైన సూర్యభగవానునకు నిత్యము నమస్కరింపవలెను. అతనిని భక్తితో పూజింపవలెను. భాస్కరుని ద్వాదశ నామములతో కూడిన ద్వాదశ నమస్కారపద్ధతి అందరికి ఆచరణకు సులువైనది.

---

1. ప్రదద్యాద్ యై గవాం లక్షం దోగ్ధ్రీణాం వేదపారగే ।
ఏకాహమర్చయేద్ భానుం తస్యపుణ్యం తతోఽధికమ్ ॥ *(భవిష్యపురాణమ్)*

2. యః సూర్యం పూజయేన్నిత్యం ప్రణమేద్ వాపి భక్తితః ।
తస్యయోగం చ మోక్షం చ బ్రధ్నస్తుష్టః ప్రయచ్ఛతి ॥ *(భవిష్యపురాణమ్)*

ఎంతో గొప్పనైనది. ఇది ఎంతగానో ఉపయోగకరమైనది. దీనివలన శారీరిక వ్యాయామము కూడా జరిగిపోవును. నమస్కరించుటలో కూడా సాష్టాంగ దండవత్ ప్రణామము చేయుటయే శ్రేష్ఠమైనదని అంగీకరింపబడినది. సూర్యభగవానుని ఒక నామమును చెప్పి చక్కగా దండవత్ ప్రణామమును చేసిన పిదప మరల లేచి నిలబడి రెండవ నామమును చక్కగా చెప్పి రెండవమారుగా దండవత్ ప్రణామమునే చేయవలెను. ఈవిధముగా పన్నెండు సాష్టాంగ దండ ప్రణామములు కాగలవు. తొందర పనికిరాదు. అత్యంత భక్తిభావముతో, ఎంతో శ్రద్ధగా ఆచరింపవలెను. సూర్యభగవానుని పూజించి, నమస్కరించుటవలన శారీరిక, మానసిక వ్యాధులన్నియును నమసిపోవును. సుఖశాంతులు లభింపగలవు.

ఇందుకొరకై మొట్టమొదటగా సూర్యమండలము నందు సౌందర్యరాశియగు సూర్యనారాయణుని ధ్యానింపవలెను. మన రెండు చేతులతో ఆ భగవానుని సుకోమలములైన చరణములను నెమ్మదిగా స్పర్శించినట్లుగా భావన చేయవలెను. లలాటమును కూడా ఆయన శ్రీచరణముల సుఖస్పర్శలోనే నిమగ్నమై యున్నట్లుగను, కన్నులు ఆయన సౌందర్య మాధుర్య రసామృత పానమునందే మునిగి మత్తెక్కియున్నట్లుగను భావన చేయవలెను. అస్తు.

సంకల్పము

ఆచమ్య । ప్రాణానాయమ్య ॥ .... ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ ॥ శ్రీసూర్యనారాయణ దేవతాముద్దిశ్య । శ్రీసూర్యనారాయణ దేవతా ప్రీత్యర్థం । ఆదిత్యస్య ద్వాదశ నమస్కారాఖ్యం కర్మ కరిష్యే ॥

(అని సంకల్పించిన తదుపరి దోసిట్లో లేదా ఒక రాగిపాత్రలో కుంకుమ, చందన, అక్షతలు, పుష్పాలను తీసికొని హృదయస్థలము వద్దకు చేర్చి పట్టుకొని దిగువ మంత్రమును పఠించి శ్రీసూర్యభగవానునకు చూపించి క్రింద రాగిపళ్లెములో అర్ఘ్యమును విడువవలయును.)

ఏహి సూర్య! సహస్రాంశో! తేజోరాశే! జగత్పతే!
అనుకంపయ మాం భక్త్యా గృహాణాఽర్ఘ్యం దివాకర!!

(అని చెప్పి అర్ఘ్యము నీయవలెను. అనంతరము సూర్యమండలమునందు స్థితుడైన శ్రీనారాయణ భగవానుని ధ్యానింపవలెను.)

ధ్యానమ్

శ్లో॥ ధ్యేయస్సదా సవితృమండల మధ్యవర్తీ
నారాయణః సరసిజాఽసనసన్నివిష్టః ।
కేయూరవాన్ మకరకుండలవాన్ కిరీటీ
హారీ హిరణ్మయవపుర్ ధృత శంఖచక్రః ॥

శ్లో॥ నమస్సవిత్రే జగదేక చక్షుషే
జగత్ప్రసూతి స్థితినాశహేతవే ।
త్రయీమయాయ త్రిగుణాఽత్మధారిణే
విరించినారాయణ శంకరాఽత్మనే ॥

ఓం మిత్ర రవి సూర్య భానుఖగపూష హిరణ్యగర్భ
మరీచ్యాదిత్య సవిత్రర్క భాస్కరేభ్యో నమో నమః ॥[1]

(ఈవిధముగా ధ్యానించిన పిదప దిగువన పేర్కొనబడిన ద్వాదశ (12) నామములతో ఒక్కొక్క నామమునకు ఒకసారి చొప్పున శ్రీసూర్యభగవానునకు సాష్టాంగ దండప్రణామమును[2] చేయవలెను.)

---

1. ఆదిత్యస్య నమస్కారం యే కుర్వంతి దినే దినే ।
జన్మాంతర సహస్రేషు దారిద్ర్యం నోపజాయతే ॥
2. ఉరసా శిరసా దృష్ట్యా మనసా వచసా తథా ।
పద్భ్యాం కరాభ్యాం కర్ణాభ్యాం ప్రణామోఽష్టాంగ ఉచ్యతే ॥
(1. వక్షము 2. శిరము 3. దృష్టి 4. మనస్సు 5. వాక్కు 6. పాదములు 7. హస్తములు 8. కర్ణములు (చెవులు) అను ఈ ఎనిమిది అంగములచే నమస్కరించినచో సాష్టాంగనమస్కారము అనబడును.) విధానము : ముందుగా వక్షస్థలము, శిరస్సులతో నేలను తాకి దృష్టితో చూచి మనస్సుతో పరమాత్మకు వందనము చేసి, మాటతో 'నమః' అని చెప్పి రెండు పాదాగ్రములు ఒక్కొక్కటి చొప్పునను రెండు చేతులు రెండు చెవులకు సమానంగా తాకుతూ పృథివిని అంటి నేరుగా బోర్లగిల పడుకొని నమస్కరించుటయే సాష్టాంగ నమస్కారము అగును. అట్లే నేలమీద బోర్లగిల పడుకొన్నప్పుడు ఒక దండము అనగా కట్టె-కట్టెవలె పడియుండుటను దండవత్ అని అందురు. దీనినే - సాష్టాంగ దండవత్ ప్రణామము అని పేర్కొందురు.

1. ఓం మిత్రాయ నమః ।
2. ఓం రవయే నమః ।
3. ఓం సూర్యాయ నమః ।
4. ఓం భానవే నమః ।
5. ఓం ఖగాయ నమః ।
6. ఓం పూష్ణే నమః ।
7. ఓం హిరణ్యగర్భాయ నమః ।
8. ఓం మరీచయే నమః ।
9. ఓం ఆదిత్యాయ నమః
10. ఓం సవిత్రే నమః ।
11. ఓం అర్కాయ నమః ।
12. ఓం భాస్కరాయ నమః ।

(పైవిధంగా ద్వాదశ నమస్కారములను ముగించిన పిమ్మట భాస్కరుని రథసారధియగు అరుణుని ఉద్దేశించి తదుపరి గల మంత్రమును చెప్పి అర్ఘ్యమును విడిచి నమస్కరింపవలయును.)

వివతాతవయో దేవః కర్మసాక్షీ సురేశ్వరః ।
సప్తాశ్వః సప్తరజ్జుశ్చ అరుణో మే ప్రసీదతు ॥
ఓం కర్మసాక్షిణే అరుణాయ నమః ॥

ఇదమర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥ (అని అర్ఘ్యమును వదలిపెట్టి నమస్కరింపవలెను.)

అనేన ద్వాదశ సూర్యనమస్కారాత్మక కర్మణా భగవాన్ శ్రీసవితృ సూర్యనారాయణ స్సుప్రీతాస్సుప్రసన్నావరదా భవతు ॥ (అని చేతితో జలమును విడువవలెను.)

తీర్థగ్రహణమ్

(ఆ తర్వాత మొదట సూర్యునకు అర్ఘ్యమును విడిచిన ఉదకమును చేతితో తాకి మస్తకమునకు, కన్నులకు అద్దుకొనవలెను. కొంత చరణామృతమును తీర్థముగా దిగువ మంత్రముతో స్వీకరింపవలెను.)

శ్లో॥ అకాలమృత్యుహరణం సర్వవ్యాధి వినాశనమ్ ।
సూర్యపాదోదకం తీర్థం జఠరే ధారయామ్యహమ్ ॥

ఇత్యుచ్చార్య, తీర్థం త్రివారం పిబేత్ - (అని పై మంత్రమును చెప్పి మూడుమార్లు తీర్థమును గ్రహింపవలెను.)

॥ సర్వం శ్రీ సవితృ సూర్యనారాయణ భగవాన్ చరణారవిందార్పణమస్తు ॥

॥ ఇతి శ్రీ సూర్యనమస్కార విధిః ॥

బ్రహ్మాయజ్ఞ ప్రకరణము

వేదమాదౌ సమారభ్య తథోపర్యుపరిక్రమాత్ ।
యదధీతేఽన్వహం శక్త్యా తత్ స్వాధ్యాయం ప్రచక్షతే ॥

"ప్రథమమున వేదమును ప్రారంభించి అనంతరము క్రమక్రమముగ ప్రతి నిత్యము శక్తికొలదిగ దానిని (వేదవేదాంగములను) పఠించుటను 'స్వాధ్యాయము' అని చెప్పబడును".

ఇట్టి స్వాధ్యాయమునకే 'బ్రహ్మాయజ్ఞము' అని పేరు. వేదవేదాంగములతో బాటుగా ఇతిహాస పురాణాది ఉపనిషత్తులను కూడా విధిగా పఠింపవలయును. వీటినన్నింటిని పూర్తిగా పఠించుట అందరికిని కష్టసాధ్యమే.

అందువలన పెద్దలు బ్రహ్మాయజ్ఞము అను పేరిట వేదవేదాంగములను (ధర్మ) శాస్త్ర ఉపనిషదాది గ్రంథములనుండి ఒక్కొక్క మంత్రమును, సూత్రమును, వాక్యమును లేదా శ్లోకమును ఒకచో చేర్చి కూర్చినారు. దీని నిత్యపఠనము వలన వేదాది సమస్త శాస్త్రములను పఠించిన ఫలము లభించును.

ఇందులో కేవలము మంత్రములు, వాక్యములు, శ్లోకములే కాకుండా, తత్సంబంధిత మూలగ్రంథముల పరిచయము కలుగుటకై వాటిపేర్లను కూడా సూచింపనైనది. తద్వారా పాఠకులకు ఇతోధికలాభము చేకూరగలదని మా అభిప్రాయము.

అయినప్పటికిని ఇందు పేర్కొనబడిన వాక్యములను మాత్రమే ఏడాది పొడుగున పఠించుటకు పరిమితము చేయకూడదు. ఇందు చేర్చబడిన వేదవేదాంగాదికముల మొదటి వాక్యముల తరువాయి భాగమును దినమునకు కొంత క్రమముగ అభ్యసించుటయే బ్రహ్మాయజ్ఞము అగును.

ఇంతేగాకను, వేరు వేరు క్రతువులకు సంబంధించిన మంత్రభాగమును పఠించినవారికి, ఆయా క్రతువులను చేయుటవలన ఎంతటి పుణ్యఫలము లభించగలదో, అట్టి ఫలము పూర్తిగా (పఠించినవారికి) లభింపగలదు. ఇంకను

ధనపూర్ణమగు మిక్కిలి విలువైన భూమిని మూడు పర్యాయములు దానము ఇచ్చిన పుణ్యఫలము తప్పక లభించి తీరును అని చెప్పబడినది-

యం యం క్రతుమధీయీత తస్య తస్యాప్నుయాత్ఫలమ్ ।
త్రిర్విత్త పూర్ణ పృథివీ దానస్య ఫలమశ్నుతే ॥

అంతేగాక, ప్రతినిత్యము ద్విజుడు బ్రహ్మయజ్ఞమును ఆచరించుటవలన ఋషి ఋణము నుండి ముక్తుడై చక్కని జ్ఞానమును పొందగలడు. తద్వారా పరమాత్మ ప్రాప్తికి అర్హుడుకాగలడు. అస్తు.

అథ ఋగ్వేదీయ-యజుర్వేదీయ బ్రహ్మయజ్ఞ విధిః[1]

ఆచమ్య - ఓం కేశవాయ స్వాహా------ఓం శ్రీకృష్ణాయ నమః ॥ ప్రాణానాయమ్య ॥ దేశకాలౌ సంకీర్త్య ॥ ఓం భూః । ఓం భువః ।----- శుభతిథౌ ॥ మమ ఉపాత్తదురితక్షయ ద్వారా, శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం బ్రహ్మమేధాసిద్ధి ద్వారా చతుర్వేద పారాయణ ఫల సిద్ధ్యర్థం నిత్య స్వాధ్యాయ బ్రహ్మయజ్ఞేన యక్ష్యే ॥

విద్యుదసి విద్యమే పాప్మానమృతా త్సత్యముపైమి ।

[అని ఈ మంత్రమును పఠించుచు జలమును తీసికొని తమ అర చేతులను శుద్ధి చేసికొనవలెను.]

శ్రుత్యాచమనము

హస్తావవనిజ్య (చేతులు కడుగుకొని) త్రిరాచామేత్ (ముమ్మారు ఆచమించవలెను) ద్విః పరిమృజ్య (అంగుష్ఠమును నీటిలో ముంచి, పెదవులు రెంటిని వేర్వేరుగ తుడువవలెను)

1. బ్రహ్మయజ్ఞముగా చేయబడు స్వాధ్యాయము వేరు. వేరుగా లేనందున ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మయజ్ఞము మరియు యజుర్వేదీయ బ్రహ్మయజ్ఞము అని వేరు, వేరుగా చేర్చబడలేదని గమనింపగలరని ప్రార్థన.

సకృదుపస్పృశ్య (రెండు పెదవులను ఒకేసారి తుడువవలెను.)

సవ్యం పాణిం పాదౌ ప్రోక్షతి (కుడిచేతితో ఎడమచేతిని మరియు పాదములను ప్రోక్షించవలెను)

శిరశ్చక్షుషీ నాసికే, శ్రోత్రే, హృదయ మాలభ్య (కరాగ్రముతో శిరమును, అంగుష్ఠ అనామికలతో నేత్రములను, అంగుష్ఠ తర్జనులతో ముక్కుపుటములను, అంగుష్ఠ అనామికలతో చెవులను, కరతలము (అరచేతి)తో హృదయమును స్పృశింపవలయును.)

ఆసన నియమము

దర్భాణాం మహదుపస్తీర్యోపస్థం కృత్వా ప్రాజాసీనః స్వాధ్యాయ

మధీయీ తాపాం వా ఏష ఓషధీనాగ్ం రసోయద్దర్భాస్సరసమేవ

బ్రహ్మకురుతే దక్షిణోత్తరా పాణీ పాదౌ కృత్వా, సపవిత్రౌ ॥

[దర్భాసనముపై కూర్చుండవలెను. తూర్పు ముఖము చేసి కూర్చుండి స్వాధ్యాయమును నెరపవలెను. ఎడమతొడపై కుడిపాదమును ఉంచవలెను. కుడిమోకాలిమీద ఎడమ అరచేతిని ఉంచి, దానిపైన కుడిచేతిని బోర్లించి పెట్టవలెను. దీనిని "బ్రహ్మాంజలి" అందురు. దేవపవిత్రను చేతికి ధరించియుండవలెను.]

ఓమితి ప్రతిపద్యతే ("ఓమ్" అని ఆరంభించి, దిగువమంత్రమును పఠింపవలయును.)

ఓమ్ ఋచో అక్షరే పరమే వ్యోమన్ యస్మిన్ దేవా అధి విశ్వే

నిషేదుర్యస్తన్న వేద కిమృచా కరిష్యతి యఇత్త ద్విదు స్త ఇ మే సమాసతే ॥

గాయత్రీ మంత్ర పఠనమ్

1. ఓం భూః - తత్స వితుర్వరేణ్యమ్ । ఓం భువః - భర్గో దేవస్య ధీమహి ।

ఓం సువః - ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

2. ఓం భూః - తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి ।

ఓం భువః - ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

3. ఓం సువః - తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥ ఓం పరో రజసి సావదోమ్ ॥

అథ వేద పఠనమ్[1]

॥ శ్రీ గురుభ్యోనమః ॥ హరిః ఓం ॥

ఋగ్వేదాధ్యయనమ్- (ఋగ్వేద సంహిత)

అగ్ని మీళే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవ మృత్విజం । హోతారం రత్నధాతమమ్ ॥

అగ్నిః పూర్వే భిర్ఋషిభిరీడ్యో నూతనైరుత । సదేవాం ఏహ వక్షతి ॥

అగ్నినారయి మశ్నవత్పోష మేవ దివే దివే । యశసం వీరవత్తమమ్ ॥

ఋగ్వేద బ్రాహ్మణమ్-

ఓం అగ్నిర్వై దేవా నా మవమో విష్ణుః పరమః ॥

---

1. ఋగ్వేదీయులు ముందుగా ఋగ్వేదాధ్యయనముతో ప్రారంభించి ఋగ్వేదీయ, బ్రాహ్మణ ఆరణ్యకభాగములను కూడా వరుసగా పఠించిన పిదప మిగిలిన వేదశాస్త్రాదులను పఠింపవలెను. అటులే యజుర్వేదీయులు ముందుగా యజుర్వేదాధ్యయనముతో ప్రారంభించి తదుపరి ఋక్ సామ అథర్వ వేదములను, ఇతర శాస్త్రములను పఠింపవలెను.

ఋగ్వేద అరణ్యకమ్ -

అథ మహావ్రతం । ఏష పంథా ఏతత్కర్మ । అథాతస్సంహితాయా ఉపనిషత్। విదామఘవన్విదా । మహావ్రతస్య పంచవింశతి సామిధేన్యః ॥

యజుర్వేదాధ్యయనమ్ - (కృష్ణ యజుర్వేద సంహిత)

ఓం ఇషే త్వోర్జే త్వా వాయవస్థో పాయవస్థ దేవో వ స్సవితా ప్రార్పయతు శ్రేష్ఠ తమాయ కర్మణ ఆప్యాయధ్వ మఘ్నియా దేవ భాగ మూర్జస్వతీః పయస్వతీః ప్రజావతీ రన మీవా అయక్ష్మా మా వస్తేన ఈశత మాఘశగ్ం సో రుద్రస్య హేతిః పరివో వృణక్తు ధ్రువా అస్మిన్గోపతౌ స్యాత బహ్వీ ర్యజమానస్య పశూన్పాహి ॥

తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణమ్ -

ఓం బ్రహ్మ సంధత్తం తన్మేజిన్వతమ్ । క్షత్రగ్ం సంధత్తం తన్మే జిన్వతమ్ । ఇషగ్ం సంధత్తం తామ్మే జిన్వతమ్ । ఊర్జగ్ం సంధత్తం తామ్మే జిన్వతమ్ । రయిగ్ం సంధత్తం తామ్మే జిన్వతమ్ । పుష్టిగ్ం సంధత్తం తామ్మే జిన్వతమ్ । ప్రజాగ్ం సంధత్తం తామ్మే జిన్వతమ్ । పశూన్సంధత్తం తాన్మే జిన్వతమ్ । స్తుతోఽసి జనధాః । దేవా స్త్వా శుక్రపాః ప్రణయన్తు । సువీరాః ప్రజాః ప్రజనయన్పరీహి ॥

తైత్తిరీయ అరణ్యకమ్

నమో బ్రహ్మణే ధారణ మ్మే అస్త్వ నిరాకరణం ధారయితా భూయాసం కర్ణయో శ్శ్రుతం మా చ్యోఢ్వం మమాముష్య ఓమ్ ॥

ఋతం తప స్సత్యం తపశ్శ్రుతం తపశ్శాంతం తపో దమ స్తపశ్శమ

స్తపోదానం తపోయజ్ఞం తపో భూర్భువ స్సువర్ బ్రహ్మై తదుపాస్యైతత్తపః ॥

యథా వృక్షస్య సంపుష్పితస్య దూరాద్గంధో వాత్యేవం పుణ్యస్య కర్మణో

దూరాద్గంధో వాతి యథాఽసిధారాం కర్తేఽవహితా మవక్రామే

యుద్యువే యువే హవా విహ్వాయిష్యామి కర్తం పతిష్యామీత్యేవ మమృతా

దాత్మానం జుగుప్సేత్ ॥

సహనా వవతు । సహనౌ భునక్తు । సహ వీర్యం కరవావహై । తేజస్వినా

వధీత మస్తు మావిద్విషావహై ॥ ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

అహం వృక్షస్య రేరివా । కీర్తిః పృష్ఠం గిరేరివ । ఊర్ధ్వ పవిత్రో వాజినీవ

స్వమృత మస్మి । ద్రవిణగ్ం సవర్చసమ్ । సుమేధా అమృతోక్షితః ।

ఇతి త్రిశంకోర్వేదాను వచనమ్ ॥

సామవేదాధ్యయనమ్ -

ఓం అగ్న ఆయాహి వీతయే గృణానో హవ్యదాతయే । నిహోతా

సత్సి బర్హిషి ॥

అథర్వ వేదాధ్యయనమ్-

ఓం శన్నో దేవీ రభిష్టయ ఆపో భవన్తు పీతయే । శంయో రభిస్రవంతు నః ॥

అథ వేదాంగ పఠనమ్

శిక్షా - అథ శిక్షాం ప్రవక్ష్యామి పాణినీయమతం యథా ।

శాస్త్రాఽనుపూర్వ్యం త ద్విద్యా ద్యథోక్తం లోకవేదయోః ॥

వ్యాకరణమ్ - వృద్ధిరాదైచ్ । అదేఙుణః । ఇకోగుణవృద్ధీ ॥
ఛందస్సు - మయరస తజభనలగ సమ్మితమ్ ॥
వైదిక నిఘంటు - ఓం । గ్లౌః । గ్మా । జ్మా । క్ష్మా । క్షా । క్షమా ॥
నిరుక్తమ్ - సమామ్నాయః సమామ్నాతః సవ్యాఖ్యాతవ్య ॥
జ్యౌతిషమ్ - పఞ్చ సంవత్సరమయం యుగాధ్యక్షం ప్రజాపతిమ్।
దినర్త్యయనమాసాఙ్గం ప్రణమ్య శిరసా శుచిః ॥
ఆశ్వలాయన శ్రౌత సూత్రమ్ - అథైతస్య సమామ్నాయస్య వితానే యోగాపత్తిం వక్ష్యామోగ్ని యాధేయ ప్రభృతీ న్యాహ వైతాని కాని ॥
ఆశ్వలాయన గృహ్య సూత్రమ్ - ఉక్తాని వైతానికాని గృహ్యాణి వక్ష్యామః ॥
ఆపస్తంబ శ్రౌత సూత్రమ్ - అథాతో దర్శపూర్ణమాసౌ వ్యాఖ్యాస్యామః ॥
ఆపస్తంబ గృహ్యసూత్రమ్ - అథాతో గృహ స్థాలీ పాకానాం కర్మ। అథ కర్మాణ్యా చారాద్యాని గృహ్యన్తే ।
ఆపస్తంబ ధర్మ సూత్రమ్ - అథాత స్సామయాచారికాన్ ధర్మాన్ వ్యాఖ్యాస్యామః ॥
పూర్వమీమాంసా -
భారద్వాజ కర్మ మీమాంసా - అథాతో ధర్మజిజ్ఞాసా । ధారకో ధర్మః ॥
జైమినీయ కర్మమీమాంసా - అథాతో ధర్మజిజ్ఞాసా । చోదనా లక్షణోఽర్థో ధర్మః ॥
ఉత్తర (బ్రహ్మ) మీమాంసా - అథాతో బ్రహ్మ జిజ్ఞాసా । జన్మాద్యస్య యతః । శాస్త్రయోనిత్వాత్ । తత్తు సమన్వయాత్ ॥
న్యాయదర్శనమ్ - ప్రమాణ ప్రమేయ సంశయ ప్రయోజన దృష్టాన్త సిద్ధాన్తా వయవ తర్క నిర్ణయ

వాద జల్ప వితండా హేత్వాభాసచ్ఛల జాతి నిగ్రహస్థానానాం తత్త్వజ్ఞానాన్నిఃశ్రేయ సాధిగమః ॥

వైశేషిక దర్శనమ్ - అథాతో ధర్మం వ్యాఖ్యాస్యామః। యతోఽభ్యుదయ నిఃశ్రేయస సిద్ధిః స ధర్మః ॥

యోగదర్శనమ్ - అథ యోగానుశాసనమ్ । యోగశ్చిత్త వృత్తి నిరోధః ॥

సాంఖ్య దర్శనమ్ - అథ త్రివిధదుఃఖాత్యన్త నివృత్తిరత్యన్త పురుషార్థః ॥

స్మృతిః - మనుమేకాగ్రమాసీనమభిగమ్య మహర్షయః। ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయమిదం వచనమబ్రువన్ ॥

కలి సంతారణోపనిషత్ - హరే రామ హరే రామ రామ రామ హరే హరే । హరే కృష్ణ హరే కృష్ణ కృష్ణ కృష్ణ హరే హరే ॥

రామాయణమ్ - తపఃస్వాధ్యాయ నిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరమ్ । నారదం పరిపప్రచ్ఛ వాల్మీకిర్మని పుంగవమ్ ॥

మహాభారతమ్ - నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్ । దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయముదీరయేత్ ॥

భాగవత పురాణమ్ -

జన్మాద్యస్య యతోఽన్వయాదితరతశ్చార్థేష్వభిజ్ఞః స్వరాట్
తేనే బ్రహ్మ హృదాయ ఆదికవయే ముహ్యన్తి యత్సూరయః ।
తేజోవారిమృదాం యథా వినిమయో యత్ర త్రిసర్గోఽమృషా
ధామ్నా స్వేన సదా నిరస్తకుహకం సత్యం పరం ధీమహి ॥

తంత్రమ్ -

ఆచారమూలా జాతిః స్యాదాచారః శాస్త్రమూలకః ।
వేదవాక్యం శాస్త్రమూలం వేదః సాధకమూలకః ॥
సాధకశ్చ క్రియామూలః క్రియాపి ఫలమూలికా ।
ఫలమూలం సుఖం దేవి సుఖమానందమూలకమ్ ॥

పరిధానీయమంత్రమ్ -

[నమో బ్రహ్మణ ఇత్యేతాం త్రిరుక్త్వాప్రణవం జపేత్ - అనగా ఓం నమో బ్రహ్మణే అను ఈమంత్రమును ముమ్మారు పఠింపవలయును. చివరగా ఓం కారమును జపింపవలయును.]

ఓం నమో బ్రహ్మణే నమోఽస్త్వగ్నయే నమః పృథివ్యై నమ ఓషధీభ్యః ।
నమో వాచే నమో వాచస్పతయే నమో విష్ణవే బృహ తే కరోమి ॥
ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥ ఏవంత్రిః ॥ ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్ ॥
వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మాన మృతా త్సత్య ముపాగామ్ ॥ ఇత్యపః స్పృష్ట్వా ॥

(అని పైమంత్రమును పఠించి జలముచే కరపృష్ఠములను శుద్ధి చేసికొనవలయును.)

॥ ఇతి ఋగ్వేదీయ - యజుర్వేదీయ బ్రహ్మయజ్ఞమ్ ॥

॥ బ్రహ్మయజ్ఞ ప్రకరణము సమాప్తము ॥

తర్పణ ప్రకరణము

తర్పణవిధి విశేషములు :

దేవ, ఋషి, పితృ దేవతల ఋణ విముక్తి నొంది, వారి అనుగ్రహమును పొందుటకై నిత్య తర్పణమును విధిగా ఆచరించవలయునని శాస్త్రవచనము. కుడిచేతి ఉంగరము (అనామిక) వ్రేలునకు పవిత్రను ధరించి తర్పణము చేయవలయును.

శ్లో॥ ఏకైక మంజలిం దేవాః ద్వౌ ద్వౌ తు సనకాదయః ।
అశ్నంతి పితరః స్త్రీంస్త్రీన్ స్త్రియశ్చైకైక మంజలిమ్ ॥

దేవతలకు ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్కసారి మాత్రమే తర్పణము విడువవలెను. ఋషులకు రెండేసి తర్పణములు ఆచరించవలెను. పితృదేవతలకు మూడేసి తర్పణములను సమర్పింపవలెను. స్త్రీలకు ఒక్కొక్క తర్పణమును మాత్రమే విడువవలెను.

ఈ నియమము బ్రహ్మయజ్ఞమునకు సంబంధించిన తర్పణముల విషయమున మాత్రమే వర్తించును, తక్కిన శ్రాద్ధాది పితృతర్పణముల విషయమున అందటికిని మూడేసి పర్యాయములే తర్పణములను ఆచరింపవలెను.

శ్లో॥ ఏకైకస్య తిలైర్మిశ్రాం స్త్రీంస్త్రీన్ దద్యాత్‌జలాంజలీన్ ।
యావజ్జీవకృతం పాపం తత్క్షణాదేవ నశ్యతి ॥

ఒక్కొక్క పితరునకు తిలమిశ్రితమగు జలమును మూడేసిమార్లు తర్పణమును విడుచుటవలన ఆ వ్యక్తియొక్క పుట్టుకనాటి నుండి మొదలుకొని తర్పణము విడుచునాటి వరకు చేసిన పాపము అంతయును తత్క్షణమే సమసిపోవును.

ఒకవేళ తర్పణమును ఆచరింపక పోయిన యెడల బ్రహ్మాదిదేవతలు మరియు పితృగణము కలిసి తర్పణము చేయని వ్యక్తియొక్క దేహమునందలి రక్తమును పానము చేయుదురు. అనగా తర్పణమును మానివేసిన పాపము వలన శరీరగతమైన రక్తము శోషణమై (ఎండిపోయి – ఇంకి) పోవును – 'అతర్పితాః శరీరాద్రుధిరం పిబంతి' అని హెచ్చరింపబడినది.

కావున గృహస్థుడైన వ్యక్తి ప్రతినిత్యము తర్పణమును తప్పనిసరిగా చేయవలయునని పై వచనములద్వారా చక్కగా స్పష్టమగుచున్నది.

శ్లో॥ నోదకేషు, న పాత్రేషు, న భూమ్యాం న చ మందిరే ।
భూమౌ దర్భాన్ పరిస్తీర్య, తర్పణం తు విధీయతే[1] ॥

జలములలో, నేలపై, పాత్రలలో(పళ్లెములలో), నేలపైన, ఇంటియందు తర్పణములను విడువరాదు. భూమిపై దర్భలను పఱచి, వాటిపై తర్పణమును చేయవలెను. అమృతస్పర్శగలవి కనుక దర్భలు సర్వదా పవిత్రములు.

శ్లో॥ కుశాగ్రైస్తర్పయేద్దేవాన్ మనుష్యాన్ కుశమధ్యతః ।
ద్విగుణీకృత్య మూలాగ్రైః పితౄన్ సంతర్పయేద్ద్విజః ॥

(ఆహ్నికసూత్రావళి-4 భాగం)

దర్భలయొక్క అగ్రభాగముద్వారా దేవతర్పణమును, మధ్యభాగము నుండి మనుష్యులకు అనగా ఋషి తర్పణమును, మూల-అగ్రములద్వారా పితృతర్పణమును చేయవలెను.

తిలతర్పణ నిషేధాంశములు :

సప్తమ్యాం భానువారే చ గృహే జన్మదినే తథా ।
భృత్యపుత్రకళత్రార్థీ న కుర్యాత్ తిలతర్పణమ్ ॥
నందాయాం భార్గవదినే కృత్తికాసు మఘాసు చ ।
భరణ్యాం భానువారే చ గజచ్ఛాయాహ్వయే తథా ।
తర్పణం నైవ కుర్వీత తిలమిశ్రం కదాచన ॥

(ఆచారమయూఖమ్)

సప్తమీ ఆదివారమునందు, ఇంటియందు, జన్మదినమునందు, సేవకుడు (భృత్యుడు), పుత్రుడు, భార్యను కోరుకొనువారలు తిలతర్పణము చేయకూడదు. నంద (ప్రతిపద, షష్ఠి, ఏకాదశీ) తిథియందు, శుక్రవారమున, కృత్తికా, మఘా,

1. హైమం రౌప్యమయం పాత్రం తామ్రం కాంస్యసముద్భవమ్ ।
పితౄణాం తర్పణే పాత్రం మృణ్మయం తు పరిత్యజేత్ ॥ (ఆహ్నికసూత్రావళి)

భరణీ నక్షత్రములయందు, ఆదివారమునాడు, గజచ్ఛాయా యోగమునందు తిలతర్పణము చేయకూడదు అని ఆచారమయూఖము నందు పేర్కొనబడినది.

ఉపరాగే పితృశ్రాద్ధే పాతేఽమాయాం చ సంక్రమే ।
నిషేధేఽపీహ సర్వత్ర తిలైస్తర్పణ మాచరేత్ ॥

(ఆహ్నిక సూత్రావళి - 4 భాగం)

గ్రహణమునందు, పితృశ్రాద్ధమునందు, వ్యతీపాతయోగమునందు, అమావాస్యయందు, సంక్రాంతి దినమునందు నిషేధింపబడినప్పటికినీ గృహమునందే తిలతర్పణము చేయవలెను. కాని, మిగిలిన దినములలో గృహమునందు తిలతర్పణము చేయుట కూడదు.

శ్లో ॥ జీవమానః పితాయస్య మాతా యదివిపద్యతే ।
మాతుః శ్రాద్ధం సుతః కుర్యాత్ నకుర్యాత్ తిలతర్పణమ్ ॥

(ధర్మ ప్రవృత్తి)

తండ్రి జీవించియుండి ఒకవేళ తల్లి మరణించినచో కుమారుడు శ్రాద్ధమును పెట్టవలెను. కాని, తిల తర్పణము చేయకూడదు. అనగా తర్పణము చేయు అధికారము తండ్రికే గాని, (తండ్రి జీవించియున్న) సుతునకు ఉండదనుమాట గమనార్హము.

దేవ తర్పణాది ఇతర కార్యక్రమముల యందు సర్వదా యజ్ఞోపవీతము వామ (ఎడమ) భుజముపై ఉండును. దీనికి 'ఉపవీతము లేక సవ్యము' అని పేరు. కంఠమాల వలె ధరించునట్టి యజ్ఞోపవీతమును 'నివీతము' అని అందురు - 'నివీతం కంఠలంబనమ్' ఋషి తర్పణము నందు యజ్ఞోపవీతమును నివీతి విధానముతో ఉంచవలెను - 'నివీతి హంతకారేణ మనుష్యాం స్తర్పయేదథ'. పితృకార్యమునందు యజ్ఞోపవీతము దక్షిణ (కుడి) భుజముపై నుండవలెను. దీనిని 'ప్రాచీనావీతి లేక అపసవ్యము' అని అందురు -

సవ్యబాహుం సముద్ధృత్య దక్షిణేన ధృతం ద్విజైః ।
ప్రాచీనావీతమిత్యుక్తం పిత్ర్యే కర్మణి ధారయేత్ ॥ *(ఔశన స్మృతి)*

అథ ఋగ్వేదీయ తర్పణ ప్రయోగ విధిః

స్మృత్వాచమనం కృత్వా । ప్రాణానాయమ్య ॥

(త్రిరాచామేత్ హృదయంగ మాభిరద్భిః, త్రిరోష్ఠౌ పరిమృజేత్ (ద్విరిత్యేకే), సకృదుపస్పృశేత్ (ద్విరిత్యేకే), దక్షిణేన పాణినా సవ్యం ప్రోక్ష్య, పాదౌ శిరశ్చేంద్రియాణ్యుపస్పృశేత్, చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రే చ, అథాప ఉపస్పృశేత్॥)

శ్రీమాన్ ----- గోత్రః ----- నామధేయోఽహం శ్రీమతః ----- గోత్రస్య ----- నామధేయస్య మమ ఉపాత్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీపరమేశ్వరముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । బ్రహ్మ యజ్ఞాంగ దేవర్షి పితౄనుద్దిశ్య । దేవర్షి పితృ ప్రీత్యర్థం । దేవర్షి పితృ తర్పణం కరిష్యే ॥

ఆవాహన మంత్రము -

బ్రహ్మాదయః సురాః సర్వే ఋషయః సనకాదయః ।
ఆగచ్ఛంతు మహాభాగా బ్రహ్మాండోదరవర్తినః ॥

(అని దేవ, ఋషులను ఆహ్వానించి పిదప తర్పణమును ఆచరించవలెను.)

1. దేవ తర్పణము

దేవ, ఋషి తర్పణములందు 1. తూర్పుదిక్కు ముఖము చేయవలెను. 2. యజ్ఞోపవీతమును సవ్యముగా ఉంచవలెను. 3. కుడిమోకాలును భూమి యందుంచి, కూర్చొని తర్పణము విడువవలెను. (దక్షిణజాను భూలగ్నో దేవేభ్యః సేచయేజ్జలమ్ (వృద్ధపరాశరమ్). 4. అర్ఘ్య పాత్రయందు అక్షతలతో జలము విడువవలెను. (దేవాన్ బ్రహ్మఋషీంశ్చైవ తర్పయేదక్షతోదకైః (కూర్మపురాణం) 5. మూడు దర్భల అగ్రభాగములను తూర్పుదిశకు ఉంచవలెను. (కుశాగ్రేషు సురాస్తర్పయేత్ - (బ్రహ్మపురాణం) 6. దేవ తర్పణము ఒక పర్యాయమే విడువవలెను (ఏకైక మంజలిం దేవాన్ - (వ్యాసః) 7. దేవతీర్థము ద్వారా దేవతర్పణము చేయవలయును.[1] (దేవతీర్థేన కుర్యాత్)

1. దేవతీర్థమును గూర్చి పుటసంఖ్య 135లో చూడుము.

అథ దేవతర్పణం కుర్యాత్ -

(అగ్ని స్తృప్యతు)

(విష్ణు స్తృప్యతు)

1. ప్రజాపతి స్తృప్యతు ।
2. బ్రహ్మా తృప్యతు ।
3. వేదా స్తృప్యంతు ।
4. దేవా స్తృప్యంతు।
5. ఋషయ స్తృప్యంతు ।
6. సర్వాణిచ్ఛందాంసి తృప్యంతు ।
7. ఓంకార స్తృప్యతు ।
8. వషట్కార స్తృప్యతు ।
9. వ్యాహృతయ స్తృప్యంతు ।
10. సావిత్రీ తృప్యతు ।
11. యజ్ఞా స్తృప్యంతు ।
12. ద్యావా పృథివీ తృప్యేతాం ।
13. అంతరిక్షం తృప్యతు ।
14. అహోరాత్రాణి తృప్యంతు ।
15. సాంఖ్యా స్తృప్యంతు ।
16. సిద్ధా స్తృప్యంతు ।
17. సముద్రా స్తృప్యంతు ।
18. నద్య స్తృప్యంతు ।
19. గిరయ స్తృప్యంతు ।
20. క్షేత్రౌషధి వనస్పతి గంధర్వాప్సరస స్తృప్యంతు ।
21. నాగా స్తృప్యంతు ।
22. వయాంసి తృప్యంతు ।
23. గావ స్తృప్యంతు ।
24. సాధ్యా స్తృప్యంతు ।
25. విప్రా స్తృప్యంతు ।
26. యక్షా స్తృప్యంతు ।
27. రక్షాంసి తృప్యంతు ।
28. భూతాని తృప్యంతు ।
29. ఏవమంతాని తృప్యంతు ॥[1]

---

1. దేవతర్పణమునందు ఇతి ఏకోన త్రింశన్మంత్రైః ॥ (29) ఇరువది తొమ్మిది మంత్రములు అని; ఋషితర్పణము నందు - ఇతి ద్వాదశ మంత్రైః ॥ (12) పండ్రెండు మంత్రములు అని; దివ్య పితృతర్పణమునందు - ఇతి త్రయోవింశతి మంత్రై స్తర్పయిత్వా పితౄంస్తర్పయేత్ ॥ (23) ఇరువది మూడు మంత్రములతో తర్పణము చేయునది అని ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మకర్మ సముచ్చయమునందు పేర్కొనబడియున్నది. అయితే బ్ర.శ్రీ. వేంపటి సుబ్రహ్మణ్య సోమయాజులుగారు సిద్ధపరచిన "ఋగ్వేద స్మార్త బ్రాహ్మణ నిత్యకర్మాష్టకము" 1973లో ముద్రింపబడిన గ్రంథమునందు కూడా ముందుగా బ్రహ్మకర్మ సముచ్చయము నందు ఉన్నట్టి పాఠమునే ముద్రించినారు. కానీ 7వ పుటలో విజ్ఞప్తి క్రింద దేవతా తర్పణమునందు (1) అగ్ని స్తృప్యతు (2) విష్ణు స్తృప్యతు అను రెండు మంత్రములను ముందుగా చేర్చుకొనగలరనియు, ఋషి తర్పణమునందు చివరగా 12వ మంత్రము పిదప (13) సనక స్తృప్యతు (14) సనందన (15) సనాతన (16) సనత్కుమార (17) సనత్సుజాత (18) కపిల (19) హోళు (20) పంచశిఖా స్తృప్యతు అని 8 మంత్రములను చేర్చుకొనగలరని సూచించినారు. దివ్య పితృతర్పణమునందు చేర్పులు, మార్పులు లేవు. దేవీభాగవతమునందు దేవతర్పణమును ప్రజాపతిశ్చ-నుండి ఏవమంతాని కీర్తయేత్ (అ.20 శ్లో.11నుండి 15)

2. ఋషి తర్పణము

ఋషి తర్పణము చేయునప్పుడు 1.తూర్పు లేదా ఉత్తర దిక్కునకు ముఖము ఉండవలెను. 2. యజ్ఞోపవీతమును నివీతి అనగా కంఠమాల వలె ధరించవలెను.

తతః కృత్వా నివీతం తు యజ్ఞసూత్రముదఙ్ముఖమ్ ।
ప్రాజాపత్యేన తీర్థేన మనుష్యాస్తర్పయేత్ పృథక్ ॥ (విష్ణు)

3. చక్కగా కూర్చొనవలెను. 4. ఏ మోకాలిని భూమిపై వంచి ఉంచరాదు- **మనుష్యతర్పణం కుర్వన్న కించిజ్జాను పాతయేత్** - (పులస్త్యః) 4. అర్ఘ్యపాత్ర యందు యవలు వదలవలెను. 5. మూడు దర్భలను ఉత్తరాగ్రములుగా ఉంచవలెను. 6. ప్రాజాపత్య (ఋషి) తీర్థము[1] ద్వారా అనగా దర్భలను కుడిచేతి కనిష్ఠిక యొక్క మూలభాగము నందుంచి, అచటి నుండియే తర్పణము చేయవలెను. 7. రెండేసి పర్యాయములు తర్పణమును విడువవలెను. (**ఋషితీర్థేన ద్విరావృత్యా తర్పయేత్**) ॥ **అథ ఋషితర్పణం కుర్యాత్** -

1. శతర్చిన తృప్యంతు॥ 2
2. మాధ్యమా తృప్యంతు॥ 2
3. గృత్సమద తృప్యతు॥ 2
4. విశ్వామిత్ర తృప్యతు॥ 2
5. వామదేవ తృప్యతు॥ 2
6. అత్రి తృప్యతు॥ 2
7. భరద్వాజ తృప్యతు॥ 2
8. వసిష్ఠ తృప్యతు॥ 2
9. ప్రగాథా తృప్యంతు॥ 2
10. పావమాన్య తృప్యంతు॥ 2
11. క్షుద్ర సూక్తా తృప్యంతు॥ 2
12. మహాసూక్తా తృప్యంతు॥ 2
13. [సనక తృప్యతు॥ 2
14. సనందన తృప్యతు॥ 2
15. సనాతన తృప్యతు॥ 2
16. సనత్కుమార తృప్యతు॥ 2
17. సనత్సుజాత తృప్యతు॥ 2
18. కపిల తృప్యతు॥ 2
19. హోళు తృప్యతు॥ 2
20. పంచశిఖా తృప్యంతు॥ 2]

వరకే చెప్పబడినది. ఋషితర్పణమునందు శతర్చిన మొదలుకొని పంచశీర్షకః వరకు (అ.20 శ్లో.16 నుండి 19 వరకు) చెప్పబడినది. అట్లే ఈ అదనముగా చేర్చబడిన మంత్రములు ఋగ్వేద నిత్యకర్మలకు సంబంధించిన ఇతర గ్రంథములలో కొన్నింటిలో చేర్చబడియున్నవి, కొన్నింటిలో చేర్చబడి లేవు అని మా పరిశీలనలో తేలినది. అందుచేత వాటిని కుండలీకరణములో చేర్చి చూపనైనది. కావున తమ తమ ఆచార సంప్రదాయములను అనుసరించి ఆచరింపగలరని మా విన్నపము.

1. ప్రాజాపత్య (ఋషి) తీర్థమును గూర్చి పుటసంఖ్య 135ను చూడుము.

3. దివ్య పితృ తర్పణము

దివ్య పితృతర్పణమునందు - 1. దక్షిణ దిక్కునకు ముఖము చేయవలెను. 2. యజ్ఞోపవీతము అపసవ్యము (ప్రాచీనావీతి)గా ధరించాలి. (అపసవ్యములేక ప్రాచీనావీతి అనగా - యజ్ఞోపవీతము నుండి కుడిచేతిని బయటకు తీసి, కంఠమునకు అట్లే ఉంచి ఎడమచేతికి ధరించవలెను.) 3. ఎడమమోకాలు వంచి భూమికి ఆనించి కూర్చోవాలి. 4. అర్ఘ్యపాత్రయందు నల్లని నువ్వులు విడువాలి. (నిత్యతర్పణమునకు నువ్వులు అక్కరలేదు.) **(పితౄన్ భక్త్యా తిలైః కృష్ణైః ।** (మాధవం) 5. పవిత్రమును ధరించాలి. (దర్భను మధ్యకు మడచి మూల-అగ్రభాగమును కుడిచేతి తర్జనీ-అంగుష్ఠముల మధ్యన ధరించవలెను. 6. పితృతీర్థము ద్వారా అనగా అంగుష్ఠ-తర్జనీల మధ్యభాగమునుండి నీరు వదలవలెను.[1] 7. మూడేసి మార్లు తర్పణము చేయవలెను. **(పితృతీర్థేన త్రిరావృత్త్యా)** 8. **జీవపితృకశ్చేదంగుష్ఠ పర్యంతమేవ ధారయితవ్యం** - తండ్రి జీవించియున్నవారలు యజ్ఞోపవీతమును పూర్తి అపసవ్యముగా కాకుండా ఎడమచేతి బొటనవ్రేలికి మాత్రమే యజ్ఞోపవీతమును తగిలించి తర్పణము చేయవలెను.

(దీనిని జీవ పితృకులు అనగా తండ్రి జీవించియున్నవారు కూడా చేయాలి)

అథ దివ్య పితృతర్పణ కుర్యాత్ -

1. సుమంతు జైమిని వైశంపాయన పైల సూత్రభాష్య భారత మహాభారత ధర్మాచార్యా స్తృప్యంతు ॥ 3
2. జానంతి బాహవి గార్గ్య గౌతమ శాకల్య బాభ్రవ్య మాండవ్య మాండూకేయా స్తృప్యంతు ॥ 3
3. గర్గీ వాచక్నవీ తృప్యేతాం ॥ 3
4. బడబా ప్రాతీ థేయీ తృప్యేతాం॥3
5. సులభా మైత్రేయీ తృప్యేతాం॥
6. కహోళం తర్పయామి ॥ 3
7. కౌషీతకం తర్పయామి ॥ 3
8. మహాకౌషీతకం తర్పయామి॥ 3
9. పైజ్యం తర్పయామి ॥ 3
10. మహాపైజ్యం తర్పయామి ॥ 3

1) పితృతీర్థము వివరణకై పుట సంఖ్య 135లో చూడుము.

11. సుయజ్ఞం తర్పయామి ॥ 3
12. సాంఖ్యాయనం తర్పయామి ॥
13. ఐతరేయం తర్పయామి ॥ 3
14. మహైతరేయం తర్పయామి ॥3
15. శాకలం తర్పయామి ॥ 3
16. బాష్కలం తర్పయామి ॥ 3
17. సుజాతవక్త్రం తర్పయామి ॥
18. ఔదవాహిం తర్పయామి ॥ 3
19. మహౌదవాహిం తర్పయామి ॥
20. సౌజామిం తర్పయామి ॥ 3
21. శౌనకం తర్పయామి ॥ 3
22. ఆశ్వలాయనం తర్పయామి ॥
23. యేచాన్యే ఆచార్యాస్తే సర్వే తృప్యంతు ॥

ఈశ్వరార్పణమ్-

(ఉపవీతి) అనేన బ్రహ్మయజ్ఞేన దేవ ఋషి దివ్యపితృ తర్పణేన చ భగవాన్ సర్వాత్మకః సర్వం శ్రీపరమేశ్వరార్పణమస్తు ॥ (అని నీరు విడువవలెను.)

॥ ఇతి ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మయజ్ఞాంగ తర్పణవిధి స్సంపూర్ణమ్ ॥

అథ యజుర్వేదీయ తర్పణ ప్రయోగ విధిః

స్మృత్యాచమనం కృత్వా । ప్రాణానాయమ్య ॥

(త్రిరాచామేత్ హృదయంగ మాభిరద్భిః, త్రిరోష్ఠౌ పరిమృజేత్ (ద్విరిత్యేకే), సకృదుపస్పృశేత్ (ద్విరిత్యేకే), దక్షిణేన పాణినా సవ్యం ప్రోక్ష్య, పాదౌ శిరశ్చేంద్రియాణ్యుపస్పృశేత్, చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రే చ, అథాప ఉపస్పృశేత్॥)

శ్రీమాన్ ----- గోత్రః ----- నామధేయోఽహం శ్రీమతః ----- గోత్రస్య ----- నామధేయస్య మమ ఉపాత్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీపరమేశ్వరముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । బ్రహ్మ యజ్ఞాంగ దేవర్షి పితౄనుద్దిశ్య । దేవర్షి పితృ ప్రీత్యర్థం । దేవర్షి పితృ తర్పణం కరిష్యే ॥

ఆవాహన మంత్రము -

బ్రహ్మాదయః సురాః సర్వే ఋషయః సనకాదయః ।
ఆగచ్ఛంతు మహాభాగా బ్రహ్మాండోదరవర్తినః ॥

(అని దేవ, ఋషులను ఆహ్వానించి పిదప తర్పణమును ఆచరించవలెను.)

1. దేవ తర్పణము

దేవ, ఋషి తర్పణములందు 1. తూర్పుదిక్కు ముఖము చేయవలెను. 2. యజ్ఞోపవీతమును సవ్యముగా ఉంచవలెను. 3. కుడిమోకాలును భూమి యందుంచి, కూర్చొని తర్పణము విడువవలెను. (దక్షిణజాను భూలగ్నో దేవేభ్యః పేచయేజ్జలమ్ (వృద్ధపరాశరమ్). 4. అర్ఘ్య పాత్రయందు అక్షతలతో జలము విడువవలెను. (దేవాన్ బ్రహ్మఋషీంశ్చైవ తర్పయేదక్షతోదకైః (కూర్మపురాణం) 5. మూడు దర్భల అగ్రభాగములను తూర్పుదిశకు ఉంచవలెను. (కుశాగ్రేషు సురాస్తర్పయేత్ - (బ్రహ్మపురాణం) 6. దేవ తర్పణము ఒక పర్యాయమే విడువవలెను (ఏకైక మంజలిం దేవాన్ - (వ్యాసః) 7. దేవతీర్థము ద్వారా దేవతర్పణము చేయవలయును. (దేవతీర్థేన కుర్యాత్) (పుట-135)

అథ దేవతర్పణం కుర్యాత్ -

1. బ్రహ్మాదయో యే దేవాః తాన్ దేవాగ్ స్తర్పయామి ॥
2. సర్వాన్ దేవాగ్ స్తర్పయామి ॥
3. సర్వాన్ దేవగణాగ్ స్తర్పయామి ॥
4. సర్వాః దేవపత్నీ స్తర్పయామి ॥
5. సర్వాన్ దేవపుత్రాగ్ స్తర్పయామి ॥
6. సర్వాన్ దేవ పౌత్రాగ్ స్తర్పయామి ॥
7. భూర్దేవాగ్ స్తర్పయామి ॥
8. భువర్దేవాగ్ స్తర్పయామి ॥
9. సువర్దేవాగ్ స్తర్పయామి ॥
10. భూర్భువస్సువర్దేవాగ్ స్తర్పయామి ॥

2. ఋషి తర్పణము

ఋషి తర్పణము చేయునప్పుడు 1. ఉత్తర దిక్కునకు ముఖము ఉండవలెను. 2. యజ్ఞోపవీతమును నివీతి అనగా కంఠమాల వలె ధరించవలెను.

తతః కృత్వా నివీతం తు యజ్ఞసూత్రముదఙ్ముఖమ్ ।
ప్రాజాపత్యేన తీర్థేన మనుష్యాస్తర్పయేత్ పృథక్ ॥ (విష్ణు)

3. చక్కగా కూర్చొనవలెను. 4. ఏ మోకాలిని భూమిపై వంచి ఉంచరాదు- **మనుష్యతర్పణం కుర్వన్న కించిజ్జాను పాతయేత్** - (పులస్త్యః) 4. అర్ఘ్యపాత్ర యందు యవలు వదలవలెను. 5. మూడు దర్భలను ఉత్తరాగ్రములుగా ఉంచవలెను. 6. ప్రాజాపత్య (ఋషి) తీర్థము[1] ద్వారా అనగా దర్భలను కుడిచేతి కనిష్ఠిక యొక్క మూలభాగము నందుంచి, అచటి నుండియే తర్పణము చేయవలెను. 7. రెండేసి పర్యాయములు తర్పణమును విడువవలెను. **(ఋషితీర్థేన ద్విరావృత్త్యా తర్పయేత్)**

అథ ఋషితర్పణం కుర్యాత్ -

1. కృష్ణద్వైపాయనాదయో యే ఋషయః తాన్ ఋషీగ్ స్తర్పయామి । 2
2. సర్వాన్ ఋషీగ్ స్తర్పయామి ॥ 2
3. సర్వాన్ ఋషిగణాగ్ స్తర్పయామి ॥ 2
4. సర్వాః ఋషిపత్నీ స్తర్పయామి ॥ 2
5. సర్వాన్ ఋషిపుత్రాగ్ స్తర్పయామి ॥ 2
6. సర్వాన్ ఋషిపౌత్రాగ్ స్తర్పయామి ॥ 2
7. భూర్‌ఋషీగ్ స్తర్పయామి ॥ 2
8. భువర్‌ఋషీగ్ స్తర్పయామి ॥ 2
9. సువర్‌ఋషీగ్ స్తర్పయామి ॥ 2
10. భూర్భువస్సువర్‌ఋషీగ్ స్తర్పయామి ॥ 2

---

1. పుటసంఖ్య 135ను చూడుము.

కాండర్షయః - శాఖా కాండర్షయః

1. ప్రజాపతిం కాండర్షిం తర్పయామి ॥ 2
2. సోమం కాండర్షిం తర్పయామి ॥ 2
3. అగ్నిం కాండర్షిం తర్పయామి ॥ 2
4. విశ్వాన్ దేవాన్ కాండర్షీగ్ స్తర్పయామి ॥ 2

ఉపనిషత్ కాండర్షయః

5. సాగ్ంహితీ ర్దేవతా ఉపనిషద స్తర్పయామి ॥ 2
6. యాజ్ఞికీ ర్దేవతా ఉపనిషద స్తర్పయామి ॥ 2
7. వారుణీ ర్దేవతా ఉపనిషద స్తర్పయామి ॥ 2

కాఠక కాండర్షయః

8. హవ్యవాహం కాండర్షిం తర్పయామి ॥ 2
9. విశ్వాన్ దేవాన్ కాండర్షీగ్ స్తర్పయామి ॥ 2
10. బ్రహ్మాణగ్గ్ స్వయంభువం తర్పయామి ॥ 2
11. అరుణాన్ కాండర్షీగ్ం తర్పయామి ॥ 2

ఏకాగ్ని కాండర్షయః

12. విశ్వాన్ దేవాన్ కాండర్షీన్ స్తర్పయామి॥ 2
13. పదపప్రతిం తర్పయామి ॥ 2

3. దివ్య పితృ తర్పణము

దివ్య పితృతర్పణమునందు - 1. దక్షిణ దిక్కునకు ముఖము చేయవలెను. 2. యజ్ఞోపవీతము అపసవ్యము (ప్రాచీనావీతి)గా ధరించాలి. (అపసవ్యములేక ప్రాచీనావీతి అనగా - యజ్ఞోపవీతము నుండి కుడిచేతిని బయటకు తీసి, కంఠమునకు అట్లే ఉంచి ఎడమచేతికి ధరించవలెను.) 3. ఎడమమోకాలు వంచి భూమికి ఆనించి కూర్చోవాలి. 4. అర్ఘ్యపాత్రయందు నల్లని నువ్వులు విడువాలి. (నిత్యతర్పణమునకు నువ్వులు అక్కరలేదు.) (**పితౄన్ భక్త్యా తిలైః కృష్ణైః** । (మాధవం) 5. పవిత్రమును ధరించాలి. (దర్భను మధ్యకు

మడచి మూల-అగ్రభాగమును కుడిచేతి తర్జనీ-అంగుష్ఠముల మధ్యన ధరించవలెను. 6. పితృతీర్థము ద్వారా అనగా అంగుష్ఠ-తర్జనీల మధ్యభాగమునుండి నీరు వదలవలెను. (పుట 134 చూడుము.) 7. మూడేసి మార్లు తర్పణము చేయవలెను. **(పితృతీర్థేన త్రిరావృత్త్యా) 8. జీవపితృకశ్చేదంగుష్ఠ పర్యంతమేవ ధారయితవ్యం** - తండ్రి జీవించియున్నవారలు యజ్ఞోపవీతమును పూర్తి అపసవ్యముగా కాకుండా ఎడమచేతి బొటనవ్రేలికి మాత్రమే యజ్ఞోపవీతమును తగిలించి తర్పణము చేయవలెను.

(దీనిని జీవ పితృకులు అనగా తండ్రి జీవించియున్నవారు కూడా చేయాలి)

అథ దివ్యపితృతర్పణం కుర్యాత్ -

1. సోమః పితృమాన్ యమోఽంగిరస్వాన్ అగ్నిష్వాత్తాగ్నిః కవ్యవాహనాదయో యే పితరః తాన్ పితౄగ్ స్తర్పయామి ॥3
2. సర్వాన్ పితౄగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
3. సర్వాన్ పితృగణాగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
4. సర్వాః పితృపత్నీ స్తర్పయామి ॥ 1
5. సర్వాన్ పితృపుత్రాగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
6. సర్వాన్ పితృపౌత్రాగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
7. భూః పితౄగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
8. భువః పితౄగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
9. సువః పితౄగ్ స్తర్పయామి ॥ 3
10. భూర్భువస్సువః పితౄగ్ స్తర్పయామి ॥ 3

ఈశ్వరార్పణమ్-

(ఉపవీతి) అనేన బ్రహ్మయజ్ఞేన దేవ ఋషి దివ్యపితృ తర్పణేన చ భగవాన్ సర్వాత్మకః సర్వం శ్రీపరమేశ్వరార్పణమస్తు ॥ (అని నీరు విడువవలెను.)

॥ ఇతి యజుర్వేదీయ బ్రహ్మయజ్ఞాంగ తర్పణవిధి స్సమాప్తః ॥

పితృతర్పణ విధి

[తండ్రి మృతుడైన వారలు మాత్రమే పితృతర్పణము చేయవలయును. ఇతరులు చేయకూడదు.[1]]

1 2 3

శ్లో॥ ఆదౌ పితా తథా మాతా సాపత్నీ మాతర[2] స్తథా ।

4 5

మాతామహాస్సపత్నీకాః ఆత్మపత్న్య స్త్వనంతరమ్ ॥ 1 ॥

6 7 8 9

సుత భ్రాతృ పితృవ్యాశ్చ మాతులా స్సహ భార్యకాః ।

10 11 12 13

దుహితా భగినీ చైవ దౌహిత్రో భాగినేయకః ॥ 2 ॥

14 15 16 17 18

పితృష్వసా మాతృష్వసా జామాతా భావుక స్స్నుషా ।

19 20 21 22 23

శ్వశురః స్స్యాలక శ్చైవ స్వామినో గురు రిక్థినః[3] ॥ 3 ॥

అనగా మొదట 1. పితృవర్గము - తండ్రి, తాత, ముత్తాత 2. మాతృ వర్గము - తల్లి, తండ్రి తల్లి (నాయనమ్మ), తాత తల్లి (తాతమ్మ) 3. సవతి

---

1. శ్లో॥ జీవమానః పితాయస్య మాతా యదివిపద్యతే ।
మాతుః శ్రాద్ధం సుతః కుర్యాత్ నకుర్యాత్ తిలతర్పణమ్ ॥ (ధర్మప్రవృత్తి)
తండ్రి జీవించియుండి ఒకవేళ తల్లి మరణించినచో, కుమారుడు శ్రాద్ధమును పెట్టవలెను. కాని, తిల తర్పణము చేయకూడదు. అనగా తర్పణము చేయు అధికారము తండ్రికేగాని, (తండ్రి జీవించియున్న) సుతునకు ఉండదనుమాట గమనార్హము.

2. జననీ-పాఠాంతరము

3. అర్థినః-పాఠాంతరము. (రిక్థినః, అర్థినః అనగా - కర్తను- కోరినవారు, ఆప్తులు, జ్ఞాతులు అని అర్థము.)

తల్లి 4. మాతామహాది త్రయము (తల్లియొక్క తండ్రి, తాత, ముత్తాత) మాతామహ్యాది త్రయము (తల్లియొక్క తల్లి అనగా అమ్మమ్మ, తల్లియొక్క నాయనమ్మ, తాతమ్మ) 5. ఆత్మపత్ని (తన భార్య) 6. కుమారుడు 7. సోదరుడు 8. పెదతండ్రి, పినతండ్రులు (వారి భార్యలు) 9. మేనమామ (అతని భార్య) 10. కూతురు 11. తోబుట్టువు (అక్క లేక చెల్లెలు) 12. మనుమడు (కూతురు కొడుకు) 13. మేనల్లుడు 14. మేనత్త 15. పినతల్లి, పెదతల్లులు 16. అల్లుడు 17. తోబుట్టు భర్త - బావ (అక్క లేక చెల్లెలు భర్త) 18. కోడలు 19. మామ (భార్య తండ్రి మరియు తల్లి - అనగా అత్త) 20. భార్య తోబుట్టువు - బావమరుదులు 21. స్వామి-ఆచార్యుడు (మోక్షగురువు) 22. గురువు-పితరం (బ్రహ్మోపదేశ గురువు అనగా - తండ్రి) 23. (కర్తను) కోరినవారు, ఆప్తులు, జ్ఞాతులు వీరందరికిని తర్పణము విడువవలయును.

పితృతర్పణవిధి - 1. పితృ తర్పణము చేయునప్పుడు దక్షిణ దిశవైపు ముఖము చేసి కూర్చుండవలెను. 2. యజ్ఞోపవీతమును అపసవ్యము (ప్రాచీనావీతి) గా ధరించవలెను. అనగా యజ్ఞోపవీతము నుండి కుడిచేతిని బయటకు తీసి కంఠమునకు మాలగా నుంచి ఎడమచేతికి ధరించవలెను. దీనినే ప్రాచీనావీతి లేదా అపసవ్యము అని అందురు. 3. ఎడమ కాలు మడచి మోకాలును నేలపై ఆనించి కూర్చొనవలెను. 4. నల్లని నువ్వులతో పితృతర్పణము చేయాలి.[1] 5. మూడు దర్భలతో చేసిన రెండు పవిత్రములు ధరించాలి. కనీసం ఒకటియైనను ధరించవలెను. (పవిత్రము సిద్ధము చేయలేనిచో మూడు దర్భలను మధ్యకు మడిచి మూల-అగ్రభాగమును కుడిచేతి తర్జనీ - అంగుష్ఠముల మధ్యన అనగా బొటన వ్రేలి-చూపుడువ్రేలి సందులో నుంచి నొక్కిపట్టి ఉంచాలి. 6. పితృతీర్థము[2] ద్వారా అనగా అంగుష్ఠ-తర్జనీల మధ్యభాగమునుండి జలమును విడువవలెను. 7. ఒక్కొక్కరికి మూడేసి మార్లు తర్పణము విడువవలెను.

1. నిత్యతర్పణమునందు తిలలు (నువ్వులు) అవసరము లేదు.
2. పితృతీర్థము గూర్చి పుట సంఖ్య 135లో చూడుము.

ఆచమ్య । ప్రాణానాయమ్య । ----- శుభతిథౌ (ప్రాచీనావీతి) శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । అస్మత్ పితౄనుద్దిశ్య । అస్మత్ పితౄణాం పుణ్యలోకావాప్త్యర్థం అస్మత్ పితృతర్పణం కరిష్యే ॥

[చేతులు జోడించి దిగువ మంత్రమును చదువుచు ముందుగా పితృదేవతలను ఆహ్వానించవలెను.]

ఓం ఉశంతస్త్వా హవామహఉశంత స్సమిధీమహి । ఉశన్నుశ త ఆ వహ పితౄన్ హవిషే అత్తవే ॥

(కృష్ణయజుర్వేదం - 2వ కాండ, 26వ ప్ర., 12వ అను.)

[గమనిక: పై వేదమంత్రమును శుద్ధముగా పఠింపలేని వారలు దిగువ పేర్కొనబడిన వాక్యమును పఠించి పితృదేవతలను ఆహ్వానింపవలెను.]

ఓం ఆగచ్ఛంతు మే పితర ఇమం గృహ్ణంతు జలాంజలిమ్ ॥

పిత్రాది తర్పణమ్

[ప్రతిసారి ముందుగా 'అస్మత్' శబ్దమును చేర్చి, "అస్మత్పితరం - అస్మత్ పితామహం" అని ఇట్లు చెప్పుకొనవలయును.]

1. పితరం[1] ---- గోత్రం ------ శర్మాణం వసురూపం[2] స్వధా నమ స్తర్పయామి (ఏవంత్రిః) ॥ 3 ॥
2. పితామహం ---- గోత్రం ---- శర్మాణం రుద్రరూపం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

---

1. తైత్తిరీయు (యజుర్వేదీయు)లు ముందుగా గోత్రం చేర్చి తర్వాత పేరు (గోత్రం-శర్మాణం) అని చెప్పాలి. ఇక ఋగ్వేదీయులు ముందుగా పేరు తర్వాత గోత్రమును చేర్చి అనగా - (శర్మాణం ---- గోత్రం -) అని మార్చుకొని చెప్పుకొనవలెను.
2. వసురుద్రాదిత్య రూపములు నిత్య తర్పణమునందు చెప్పుట అవసరము లేదు అని కొందరు, విశేష విధులలో మాత్రమే చెప్పవలయునని మరికొందరి మతము. కావున తమ సంప్రదాయమును అనుసరించుట ఉత్తమము.

3. ప్రపితామహం --- గోత్రం ---- శర్మాణం ఆదిత్యరూపం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥
4. మాతరం ----- గోత్రాం ----- దాం వసురూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥
5. పితామహీం ---- గోత్రాం --- దాం రుద్రరూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥
6. ప్రపితామహీం ---- గోత్రాం ----- దాం ఆదిత్యరూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥
7. సాపత్నీమాతరం ---- గోత్రాం ---- దాం వసురూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥
8. మాతామహం ----- గోత్రం ---- శర్మాణం వసురూపం స్వధా నమస్తమర్పయామి । ॥ 3 ॥
9. మాతుః పితామహం ---- గోత్రం ---- శర్మాణం రుద్రరూపం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥
10. మాతుః ప్రపితామహం ---- గోత్రం ---- శర్మాణం ఆదిత్యరూపం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥
11. మాతామహీం ---- గోత్రాం ----- దాం వసురూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥
12. మాతుః పితామహీం ----- గోత్రాం ------ దాం రుద్రరూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥
13. మాతుః ప్రపితామహీం --- గోత్రాం ----- దాం ఆదిత్యరూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

ఆత్మపత్న్యాది (కారుణ్య) తర్పణమ్

1. ఆత్మపత్నీం ----- గోత్రాం ------దాం వసురూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

2. సుతం ---- గోత్రం ----- శర్మాణం వసురూపం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

3. భ్రాతరం ------ గోత్రం ------ శర్మాణం వసురూపం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

4. (జ్యేష్ఠ/కనిష్ఠ) పితృవ్యం ----- గోత్రం ----- శర్మాణం వసురూపం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

5. మాతులం ----గోత్రం ----- శర్మాణం వసురూపం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

6. దుహితరం ----- గోత్రాం ----- దాం వసురూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

7. భగినీం --- గోత్రాం --- దాం వసురూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి। ॥ 3 ॥

8. దౌహిత్రం --- గోత్రం ----- శర్మాణం వసురూపం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

9. భాగినేయకం --- గోత్రం ---- శర్మాణం వసురూపం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

10. పితృష్వసారం (పితృభగినీం) --- గోత్రాం ---- దాం వసురూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

11. మాతృష్వసారం (మాతృభగినీం) ---- గోత్రాం ---- దాం వసురూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

12. జామాతరం ---- గోత్రం ---- శర్మాణం వసురూపం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

13. భావుకం --- గోత్రం ----- శర్మాణం వసురూపం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

14. స్నుషాం --- గోత్రాం ----- దాం వసురూపాం స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

15. శ్వశురం ---- గోత్రం ----- శర్మాణం వసురూపం స్వధా నమ
స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

15అ. శ్వశ్రూం----గోత్రాం-----దాం------ వసురూపాం స్వధా
నమస్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

16. స్యాలకం ---- గోత్రం ---- శర్మాణం వసురూపం స్వధా నమ
స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

17. స్వామినం (ఆచార్యం)----- గోత్రం ----- శర్మాణం వసురూపం
స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

18. గురుం(పితరం) ----- గోత్రం ----- శర్మాణం వసురూపం
స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

19. రిక్థినం (అర్థినం) ----- గోత్రం ---- శర్మాణం వసురూపం
స్వధా నమ స్తర్పయామి । ॥ 3 ॥

అనంతరము సవ్యము జేసికొని పూర్వాభిముఖముగా కూర్చొనవలెను. దర్భలను చక్కగా చేసి వాని అగ్రభాగములను తూర్పునకు ఉంచవలెను. తదుపరి దిగువ శ్లోకములను పఠించుచు దేవతీర్థము[1] ద్వారా జలము విడువవలెను-

దేవా సురాస్తథా యక్షా నాగా గంధర్వ రాక్షసాః ।
పిశాచా గుహ్యకాః సిద్ధాః కూష్మాండాస్తరవః ఖగాః ॥
జలే చరా భూ నిలయా వాయ్వాధారాశ్చ జంతవః ।
తృప్తిమేతే ప్రయాన్త్వాశు మద్దత్తేనాంబునాఽఖిలాః ॥

(అని ఉదకము విడువలెను.)

1. దేవ, పితృతీర్థములను గూర్చి పుట సంఖ్య 135లో చూడుము.

తదుపరి మరల అపసవ్యమొనర్చుకొని దక్షిణాభిముఖముగా కూర్చొనవలెను. దర్భలను మధ్యకు మడచి మూల అగ్రభాగమును దక్షిణమువైపు ఉంచవలెను. తర్వాత దిగువ శ్లోకములను పఠించుచు పితృతీర్థము ద్వారా జలమును విడువవలెను-

నరకేషు సమస్తేషు యాతనాసు చ యే స్థితాః ।
తేషామాప్యాయనాయైతద్దీయతే సలిలం మయా ॥
యేఽబాంధవా బాంధవాశ్చ యేఽన్య జన్మని బాంధవాః ।
తే తృప్తి మఖిలా యాంతు యశ్చాస్మత్తోఽభివాంఛతి ॥
యే మే కులే లుప్తపిండాః పుత్రదార వివర్జితాః ।
తేషాం హి దత్తమక్షయ్యమ్ ఇదమస్తు తిలోదకమ్ ॥
ఆబ్రహ్మస్తంబ పర్యంతం దేవర్షి పితృమానవాః ।
తృప్యంతు పితరః సర్వే మాతృమాతామహాదయః ॥
అతీత కుల కోటీనాం సప్తద్వీప నివాసినామ్ ।
ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాదిదమస్తు తిలోదకమ్ ॥

(అని మూడు మార్లు జలమును విడువవలెను)

వస్త్ర నిష్పీడనము

ఈ విధముగా పితృతర్పణము ముగించిన పిమ్మట పైఉత్తరీయము(కండువ)ను నాలుగు మడతలు చేసి దానిపై తిలలు, జలమును వదిలి, లేక ఉపవీతము (బ్రహ్మముళ్ళను)ను నీటిలో ముంచి ఈక్రింది మంత్రమును చదివి ఎడమ ప్రక్కన భూమిపై పిండవలెను-

యే కే చాఽస్మత్కులే జాతా అపుత్రా గోత్రిణో మృతాః ।
తే గృహ్ణంతు మయా దత్తం వస్త్రనిష్పీడనోదకమ్ ॥

సూర్యునకు అర్ఘ్యదానము

అనంతరము పాత్రలను మట్టితో మరియు జలముతో శుభ్రపరచాలి. పవిత్రముల ముళ్ళు విడదీసి, మిగిలిన దర్భలను కలిపి వట్టి నేలపై విసర్జించాలి. యజ్ఞోపవీతమును సవ్యముగా ధరించి, ఆచమనము, ప్రాణాయామము చేయవలెను. పూలు, అక్షతలు, చందనముతో నీరు తీసికొని దిగువ మంత్రముతో కర్మసాక్షియగు సూర్యభగవానునకు అర్ఘ్యము ఈయవలెను.

నమో వివస్వతే బ్రహ్మన్! భాస్వతే విష్ణుతేజసే ।
జగత్పవిత్రే శుచయే పవిత్రే కర్మదాయినే ॥

(ఇద మర్ఘ్యం సమర్పయామి)

సూర్యార్ఘ్యమును వదలి ఆత్మ ప్రదక్షిణము చేయాలి. ఒక్కొక్క దిక్కునకు గల - అన్ని దిక్కుల మరియు విదిక్కుల యందుగల అధిష్ఠాన దేవతలకు వందనము చేయవలయును-[1]

1. ఓం ప్రాచ్యై నమః - ఓం ఇంద్రాయ నమః ।
2. ఓం ఆగ్నేయ్యై నమః - ఓం ఆగ్నేయే నమః ।
3. ఓం దక్షిణాయై నమః - ఓం యమాయ నమః ।
4. ఓం నిర్ఋత్యై నమః - ఓం నిర్ఋతయే నమః ।
5. ఓం ప్రతీచ్యై నమః - ఓం వరుణాయ నమః ।
6. ఓం వాయవ్యై నమః - ఓం వాయవే నమః ।
7. ఓం ఉదీచ్యై నమః - ఓం కుబేరాయ నమః ।
8. ఓం ఈశాన్యై నమః - ఓం ఈశానాయ నమః ।
9. ఓం ఊర్ధ్వాయై నమః - ఓం బ్రహ్మణే నమః ।
10. ఓం అధరాయై నమః - ఓం అనంతాయ నమః ॥

1. పారస్కర-గృహ్య సూత్రములు - తర్పణసూత్రఖండికా హరిహర భాష్యము ననుసరించి పేర్కొనబడినది.

సమర్పణము

చివరగా చేతులు జోడించి భగవానుని స్మరిస్తూ దిగువశ్లోకములు పఠించవలెను-

ప్రమాదాత్ కుర్వతాం కర్మ ప్రచ్యవేతాధ్వరేషు యత్ ।
స్మరణాదేవ తద్విష్ణోః సంపూర్ణం స్యాదితి శ్రుతిః ॥

యస్య స్మృత్యా చ నా మోక్త్యా తపో యజ్ఞ క్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వందే తమచ్యుతమ్ ॥

యత్పాదపద్మ స్మరణాత్ యస్య నామ జపాదపి ।
న్యూనం కర్మ భవేత్ పూర్ణం తం వందే పరమేశ్వరమ్ ॥

అనేన యథాశక్తి కృతేన అస్మత్ పితృతర్పణాఖ్యేన కర్మణా భగవాన్
పితృస్వరూపీ జనార్దన వాసుదేవః ప్రీయతామ్ ।
ఓం తత్సత్ సర్వం శ్రీపరబ్రహ్మార్పణమస్తు[1] ॥

(అని జలమును విడువవలెను)

ఓం విష్ణవే నమః । ఓం విష్ణవే నమః । ఓం విష్ణవే నమః ॥

॥ ఇతి పితృతర్పణవిధి స్సమాప్తః ॥

॥ హరిః ఓం తత్సత్ ॥

1. తత్సద్ బ్రహ్మార్పణం కర్మకృత్వా త్రిర్విష్ణుం స్మరేత్ ॥ *(ఆచారభూషణమ్)*

యమతర్పణము

శ్లో॥ దీపోత్సవ చతుర్దశ్యాం కార్యం చ యమతర్పణమ్ ।
కృష్ణాంగార చతుర్దశ్యా మపి కార్యం తథైవ చ ॥ (వృద్ధమనుః)

తా॥ ఆశ్వయుజ బహుళ చతుర్దశి అనగా - నరకచతుర్దశినాడు మరియు కృష్ణపక్ష చతుర్దశితో కూడిన మంగళవారము నాడును యమతర్పణము చేయవలయును.

శ్లో॥ దక్షిణాభిముఖో భూత్వా తిలైస్సవ్యం సమాహితః ।
దేవతీర్థేన దేవత్వాత్తిలైః ప్రేతాధిపత్యతః ॥

తా॥ దక్షిణాభిముఖముగా కూర్చుండి, యజ్ఞోపవీతమును సవ్యముగా ధరించి, దేవతీర్థము ద్వారా యముని గూర్చి తిలతర్పణము విడువవలెను.

ఆచమ్య ॥ ప్రాణానాయమ్య ॥ ఏవంగుణ .... శుభతిథౌ ॥ శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం దీపోత్సవ చతుర్దశ్యాం / (కృష్ణాంగారక చతుర్దశ్యాం) యమతర్పణం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించవలెను.) దక్షిణముఖాస్తీర్ణే బర్హిషి దేవతీర్థేన తిలమిశ్రితం జలం దద్యాత్ ॥ (దక్షిణ దిక్కుగా ముఖము చేసి కూర్చుండి దేవతీర్థముద్వారా తిలలతో కూడిన జలముతో తర్పణము చేయవలయును.)

1. యమం తర్పయామి ॥
2. ధర్మరాజానం తర్పయామి ॥
3. మృత్యుం తర్పయామి ॥
4. అంతకం తర్పయామి
5. వైవస్వతం తర్పయామి ॥
6. కాలం తర్పయామి ॥
7. సర్వభూతక్షయం తర్పయామి ॥
8. ఔదుంబరం తర్పయామి ॥
9. దధ్నం తర్పయామి ॥
10. నీలం తర్పయామి ॥
11. పరమేష్ఠినం తర్పయామి ॥
12. వృకోదరం తర్పయామి ॥
13. చిత్రం తర్పయామి ॥
14. చిత్రగుప్తం తర్పయామి ॥

॥ ఇతి తర్పయేత్ ॥

శ్లో॥ యమాయ ధర్మరాజాయ మృత్యవే చాంతకాయ చ ।
వైవస్వతాయ కాలాయ సర్వభూతక్షయాయ చ ॥ 1

శ్లో॥ ఔదుంబరాయ దధ్నాయ నీలాయ పరమేష్ఠినే ।
వృకోదరాయ చిత్రాయ చిత్రగుప్తాయతే నమః ॥ 2

॥ ఇతి యమతర్పణమ్ ॥

భీష్మతర్పణము

శ్లో॥ శుక్లాష్టమ్యాం తు మాఘస్య దద్యాత్భీష్మాయ యో జలమ్ ।
సంవత్సరకృతం పాపం తత్క్షణా దేవనశ్యతి ॥ (వ్యాసః)

తా॥ మాఘమాసము నందలి శుక్లపక్ష అష్టమి తిథియందు భీష్మునిగూర్చి జలముతో తర్పణము చేయవలెను. ఈవిధంగా భీష్మతర్పణము చేసినవారికి ఏడాదిపాటుగా చేసిన పాపము వెంటనే నశించిపోవును అని వ్యాసమహర్షి వచనము.

విశేషాంశములు

1. ఇతి ఏవ మపసవ్యేన తర్పణం కృత్వాఽఽచమ్య సవ్యేనార్ఘ్యం దద్యాత్ ॥
(దక్షిణాభిముఖముగా కూర్చుండి అపసవ్యముగా పితృతీర్థముచే మూడుమార్లు తిలోదకమును తర్పణముగా విడువవలెను. సవ్యముగా ఒక్కొక్కసారిగా అర్ఘ్యమును ఈయవలెను.)

2. ఇతి అత్ర జీవత్పిత్రృకస్య నాధికార ఇతికౌస్తుభః ।
జీవత్పితృకస్యాప్యధికారః ఇతి బహవః ॥

(భీష్మతర్పణమును తండ్రి జీవించియున్నవారు చేయకూడదని కౌస్తుభకారుడు చెప్పగా, తండ్రి జీవించియున్నవారు కూడా భీష్మతర్పణము చేయవచ్చునని అనేక స్మృతికారులు వచించియున్నారు.)

అత్ర మధ్యాహ్నవ్యాపినీ అష్టమీగ్రాహ్యా ॥ (ధర్మసింధు)

(భీష్మతర్పణమును ఆచరించుటకుగాను మధ్యాహ్నవ్యాపినియైన అష్టమితిథిని గ్రహింపవలయును.)

అథ తర్పణ ప్రయోగః

ఆచమ్య ॥ ప్రాణానాయమ్య ॥ ఏవంగుణ .... శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం మాఘ శుక్లాష్టమ్యాం భీష్మ తర్పణం కరిష్యే ॥ ఇతి సంకల్ప్య॥ (అని ఇట్లు సంకల్పమును చేసి తర్పణము చేయవలెను.)

1. వైయాఘ్రపాదగోత్రం । సాంకృతి ప్రవరం । గంగాపుత్రవర్మాణం తర్పయామి ॥ (3 సార్లు)
2. వైయాఘ్రపాదగోత్రం । సాంకృతి ప్రవరం । భీష్మవర్మాణం తర్పయామి ॥ (3 సార్లు)
3. వైయాఘ్రపాదగోత్రం । సాంకృతి ప్రవరం । అపుత్రవర్మాణం తర్పయామి ॥ (3 సార్లు)

శ్లో॥ భీష్మః శాంతనవో వీరః సత్యవాదీ జితేంద్రియః ।
ఆభిరద్భిరవాప్నోతు పుత్రపౌత్రోచితాం క్రియామ్ ॥ (ఇతి తర్పయిత్వా)
(అని మరొకమారు తిలోదకమును విడువవలెను.)

పునరాచమ్య । సవ్యేన అర్ఘ్యం దద్యాత్ ॥ (తిరిగి ఆచమించి తూర్పుముఖముగా సవ్యముతో దేవతీర్థముద్వారా అర్ఘ్యమును ఈయవలెను.)

1. వసూనామవతారాయ అర్ఘ్యం దదామి ॥ (ఒకసారి)
2. శంతనోరాత్మజాయ అర్ఘ్యం దదామి ॥ (ఒకసారి)
3. భీష్మాయ అర్ఘ్యం దదామి ॥ (ఒకసారి)
4. ఆబాల్య బ్రహ్మచారిణే అర్ఘ్యం దదామి ॥ (ఒకసారి)

॥ ఇతి భీష్మతర్పణవిధిః ॥

॥ తర్పణ ప్రకరణము సమాప్తము ॥

పూజా ప్రకరణము

(దేవయజ్ఞము)

ఆదిత్యం గణనాథం చ దేవీం రుద్రం చ కేశవమ్ ।
పంచదైవత్యమిత్యుక్తం సర్వకర్మసు పూజయేత్ ॥

(మత్స్యపురాణం)

సూర్యుడు, గణేశుడు, దేవి- అంబిక, శివుడు, విష్ణువు - అను ఐదుగురు పంచదేవతలు. వీరు సమష్టిగా పంచాయతనము అను పేరట వ్యవహరింపబడుచున్నారు. పంచాయతన పూజ ఎంతో ప్రశస్తమైనది. సకలకార్యములయందు వీరిని పూజింపవలెను అని మత్స్యపురాణము చెప్పుచున్నది.

ఏకామూర్త్తిర్ వ సంపూజ్యా గృహిణా స్వేష్టమిచ్ఛతా ।
అనేకమూర్త్తి సంపన్నః సర్వాన్ కామానవాప్నుయాత్ ॥

తమకు శ్రేయస్సును, శుభమును కోరుకొనునట్టి గృహస్థులు ఒకే ఒక దేవతామూర్తిని పూజించకూడదు. కావున వివిధములైన అనేక దేవతామూర్తులను పూజింపవలయును. ఇందువలన వారి సకల మనోరథములు నెరవేరును. కాని-

గృహే లింగద్వయం నార్చ్యం గణేశత్రితయం తథా ।
శంఖద్వయం తథా సూర్యో నార్చ్యౌ శక్తిత్రయం తథా ॥
ద్వేచక్రే ద్వారకాయాస్తు శాలగ్రామ శిలాద్వయమ్ ।
తేషాం తు పూజనేనైవ ఉద్వేగం ప్రాప్నుయాద్ గృహీ ॥

(ఆచార ప్రకాశం, ఆచారేందు)

రెండు శివలింగములు, మూడు గణేశమూర్తులు, రెండు శంఖములు, రెండు ఆదిత్యములు, మూడు శక్తి లేక దేవీమూర్తులు లేదా శ్రీచక్రములు, రెండు గోమతీ చక్రములు, రెండు సాలగ్రామములు ఒక ఇంటిలో పూజింపబడిన యెడల, ఆ ఇంటి యజమానికి అశాంతి కలుగును అని చెప్పబడినది.

శాలగ్రామ శిలాయాస్తు ప్రతిష్ఠా నైవ విద్యతే ।

అనగా- సాలగ్రామ శిలకు ప్రాణప్రతిష్ఠాపనము చేయబడదు అని స్కందపురాణ వచనము.

బాణలింగాని రాజేంద్ర ఖ్యాతాని భువనత్రయే ।
న ప్రతిష్ఠా న సంస్కారస్తేషాం నావాహనం తథా ॥

(భవిష్యపురాణము)

బాణలింగములు ముల్లోకములయందు ప్రశస్తమైనవి. వాటికి ప్రాణ ప్రతిష్ఠాపనముగానీ, సంస్కారముగానీ, ఆవాహనముగానీ ఏవి కూడా చేయనక్కరలేదు అని భవిష్యపురాణము పేర్కొనుచున్నది.

శైలీం దారుమయీం హైమీం ధాత్వాద్యాకారసంభవామ్ ।
ప్రతిష్ఠాం వై ప్రకుర్వీత ప్రాసాదే వా గృహే నృప ॥

(వృద్ధపరాశరం)

శిల (రాతి), కాష్ఠము (కర్ర), బంగారము, లేక ఇతర లోహముల విగ్రహములను మందిరమునందుగానీ, ఇంటియందుగానీ ప్రతిష్ఠింపవలయును.

గృహే చలార్చా విజ్ఞేయా ప్రాసాదే స్థిర సంజ్ఞికా ।
ఇత్యేతే కథితా మార్గా మునిభిః కర్మవాదిభిః ॥

(లౌగాక్షి భాస్కరం)

గృహమునందు చలప్రతిష్ఠ చేయవలెను. మందిరములలో అచల ప్రతిష్ఠ చేయవలయునని తెలియవలెను. కర్మజ్ఞానులైన మునుల అభిప్రాయముగా ఈ మాట చెప్పబడినది.

గంగాప్రవాహే శాలగ్రామ శిలాయాం చ సురాఽర్చనే ।
ద్విజపుంగవ! నాపేక్ష్యే ఆవాహన విసర్జనే ॥
శివలింగేఽపి సర్వేషాం దేవానాం పూజనం భవేత్ ।
సర్వలోకమయే యస్మాత్ శివశక్తిర్విభుః ప్రభుః ॥

(బృహద్ధర్మ పురాణం - అ.57)

గంగామాతయందు, సాలగ్రామ శిలయందు, మరియు శివశక్తుల నిలయమైన శివలింగమునందు ఎటువంటి ఆవాహన విసర్జనముల అవసరము లేకుండా సకల దేవతలను పూజింపవచ్చును అని బృహద్ధర్మ పురాణము స్పష్టీకరించినది.

వివిధ పూజోపచారములు

1. పంచ ఉపచారములు : 1. గంధము 2. పుష్పము 3. ధూపము 4. దీపము 5. నైవేద్యము.

2. దశ ఉపచారములు : 1. పాద్యము 2. అర్ఘ్యము 3. ఆచమనము 4. స్నానము 5. వస్త్రము 6. గంధము 7. పుష్పము 8. ధూపము 9. దీపము 10. నైవేద్యము.

3. షోడశ ఉపచారములు 1. పాద్యము 2. అర్ఘ్యము 3. ఆచమనము 4. స్నానము 5. వస్త్రము 6. ఆభరణములు 7. గంధము 8. పుష్పము 9. ధూపము 10. దీపము 11. నైవేద్యము 12. ఆచమనము 13. తాంబూలము - దక్షిణ 14.ప్రార్థన - స్తోత్రము 15. తర్పణము 16. నమస్కారము.

3 (క). 1. ఆసనము 2. పాద్యము 3. అర్ఘ్యము 4. ఆచమనీయము 5. మధుపర్కము - స్నానము 6. వస్త్రము 7. యజ్ఞోపవీతము 8. గంధము 9. ఆభరణములు - పుష్పములు 10. ధూపము 11. దీపము 12. ఆచమనము 13. నైవేద్యము 14. తాంబూలము - సువర్ణపుష్ప దక్షిణ 15. నీరాజనము 16. మంత్రపుష్పము - ప్రదక్షిణము - నమస్కారము.

ఏవి షోడశోపచారములు? అను విషయమున విభిన్న అభిప్రాయములు ఉన్నవి. షోడశోపచార పూజలో సంఖ్యకు మించిన ఉపచారములు సమర్పించుట కూడా కన్పించుచున్నది. ఇట్టి ఉపచారములకు మంత్రములు లేకుండా లేదా వేరు - వేరు మంత్రములను జోడించి వివిధశ్లోకములను పఠించుచు అదనముగా కొన్ని ఉపచారములను సమర్పించుట కూడా పలుచోట్ల కానవచ్చుచున్నది. ఏది ఏమైనా, పైన రెండు విధములైన షోడశ ఉపచారములు పేర్కొనబడినవి. **"షోడశకలాత్మకః పురుషః"** అను సూక్తిని అనుసరించి షోడశోపచారములు షోడశకళలకు ప్రతీకములుగా భావించి సమర్పించుట షోడశోపచార పూజారహస్యముగా తెలియుచున్నది.

పూజోపచారములు ఎన్ని? అవి ఏవి? అను విషయంలో అనేక భిన్నాభిప్రాయములు ఉన్నవి. ఐనను ఉపచార దర్పణము అను గ్రంథంలో తత్రోపచారక్లుప్తిః ॥ అని ఈవిధంగా పేర్కొనబడినది.

ఏకం పంచ చ చట్చాష్టౌ దశ ద్వాదశ షోడశ ।
చతుర్వింశతి సంఖ్యాకా ద్వాత్రింశ ద్వా తతోధికాః ।
షట్త్రింశచ్చ చతుష్షష్టి రుపచారాః ప్రకీర్తితాః ।
తత్వాది సంఖ్యాయా కార్యాస్తేషు సాధారణా ఇమే ॥

అనగా – ఒకటి, ఐదు, ఆరు, ఎన్మిది, పది, పన్నెండు, పదునారు, ఇరువది నాలుగు, ముప్పది రెండు అంతకంటే ఎక్కువగా ముప్పది ఆరు, అరువది నాలుగు అని అనేక ఉపచారములు గలవు.

కృతస్య కోటిగుణితైరుపచారై స్సురోచితైః ।
పూజ్యతే తోషమాప్నోతి కామ్యకర్మపరాయణః ॥
వైరాగ్యేణ ఫలం యస్తు దేవతాపూజనోద్భవమ్ ।
కుర్యాత్ బ్రహ్మార్పణం తస్య ముక్తిరేవ ఫలం లభేత్ ॥
తస్మాత్కుర్యాద్యథాశక్తి ప్యేష్టైరేవోపచారకైః ।
దేవతాపూజనం తత్ర భక్తిః శ్రద్ధా గరీయసీ ॥

(ఉపచార దర్పణమ్)

కోరికల నిమిత్తంగా దేవతలను సంతోషపెట్టుటకై కోట్లకొలది ఉపచారములను సమర్పింపవచ్చును. తద్వారా కోరికలు నెరవేరి సంతృప్తి చెందవచ్చును. కాని, నిష్కామ్యంతో – కోరికలు లేకుండా బ్రహ్మార్పణ భావంతో దైవారాధన చేసినవారికి తప్పక ముక్తి లభించును. అందువలన సంఖ్యాత్మకంగా ఆలోచించకుండా యథాశక్తిగా దైవమునకు ఇష్టమైన రీతిగా ఉపచారములను సమకూర్చుకొని భగవత్పూజను జరుపవలయును. అయితే అన్నింటికంటే ముఖ్యంగా భగవత్పూజలో, ఉపచార సమర్పణలో భక్తిశ్రద్ధలే గీటురాళ్లు కాగలవు (అని మరువవద్దు). అందుకే చివరగా "తత్ర భక్తి శ్రద్ధా గరీయసీ" అని ఉపచార దర్పణమునందు పేర్కొనబడినది.

పుష్పసంపాదనము

ప్రాతకాలమునందు స్నానాది[1] కృత్యములను ముగించిన పిమ్మట దేవపూజను చేయవలయును. అనగా పూజకొరకై తులసిని, బిల్వపత్రములను, పుష్పములను స్నానానంతరమే సమకూర్చు కొనవలయునని గ్రహింపవలెను. స్నానాది అనంతరము పుష్పములు త్రెంపుటకు ముందు కాళ్లు-చేతులు కడుగుకొని, ఆచమనము చేయవలెను. తదుపరి పూల చెట్టువద్దకు వెళ్లి అభిముఖముగా నిలబడి రెండు చేతులను జోడించి దిగువ మంత్రమును పఠింపుచు ప్రార్థింపవలయును-

మా మ శోకం కురుష్వ త్వం స్థానత్యాగం చ మా కురు ।
దేవతాపూజనార్థాయ ప్రార్థయామి వనస్పతే ॥

అని పూలచెట్టును ప్రార్థింపవలయును. తదుపరి **'ఓం వరుణాయ నమః'** అని మొదటి పుష్పమును త్రెంపవలెను.

---

1. స్నానోత్తరం ప్రాతః పుష్పహరణాదివిధానాత్ ।

(వీరమిత్రోదయం - పూజాప్రకాశం పుట.58)

(ఉదయము స్నానము చేసిన పిమ్మట పుష్పములను త్రెంపుటవిధి)

(క) అస్నాత్వా తులసీం ఛిత్త్వా దేవతాపితృకర్మణి ।
తత్సర్వం నిష్ఫలం యాతి పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతి ॥ (పద్మపురాణం)

స్నానము చేయకుండా తులసీ, పుష్పాదులను త్రెంపినచో దేవతా పితృకర్మలన్నియును నిష్ఫలములగును. తిరిగి పంచగవ్యముతో శుద్ధియగును.

అత్ర తులసీపదం పుష్పమాత్రపరమ్ ।
శిష్టాచారానురోధాదితి రుద్రధరః ॥ (ఆచారేందు పు.150)

(పద్మపురాణవచనములో 'తులసీ' అను పదమునకు పుష్పాదులను ఉపలక్షకంగా చెప్పుకొనవలెను.)

(గ) సమిధలను, పూలను సంపాదించు సమయము సంధ్యానంతరము అనగా దినము యొక్క రెండవభాగము సరియైనదని దక్షుడు చెప్పినాడు. దినము ఎనిమిది భాగములుగా విభజింపబడినది - 'సమిత్ పుష్పకుశాదీనాం స కాలః పరికీర్తితః'

(దక్షస్మృతి)

'ఓం వ్యోమాయ నమః'[1] - అని రెండవ పూవును కోయవలెను. **'ఓం పృథివ్యై నమః'**[2] అని మూడవ పుష్పమును త్రెంపవలెను. ఆ తర్వాత అవసరమైనన్ని పూలను త్రెంపుకొనవలెను.

తులసీదళ - చయనము

తులసీం యే విచిన్వంతి ధన్యాస్తే కరపల్లవాః ।

పూజకోసం తులసీ దళములను త్రెంపిన చేతులు ఎంతయో ధన్యములు కదా! అని స్కందపురాణము వర్ణించినది.

తులసియొక్క ఒక్కొక్క ఆకును త్రెంపకూడదు. రెండేసి పత్రములు గలిగిన **దళముతో కూడిన** అగ్రభాగము - కొసలను త్రెంపవలెను. అన్ని పుష్పములకంటే **తులసీమంజరులు** అత్యంత శ్రేష్ఠములని పేర్కొనబడినది. మంజరులను త్రెంపినప్పుడు వాటితోపాటుగా ఆకులు ఉండుట అత్యంత ఆవశ్యకము అని చెప్పబడినది.[3]

తులసిమొక్కకు అభిముఖముగా నిలబడి, రెండు చేతులను జోడించి దిగువన పేర్కొనబడిన మంత్రమును చదువుచూ పూజ్యభావముతో మొక్కను కదిలించకుండా తులసికొనలను త్రెంపవలెను. దీనివలన పూజాఫలము లక్షరెట్లు అధికముగా లభించును.[4]

---

1. వ్యోమాయేతిచ్ఛాందసమ్ - అనునది ఆర్షప్రయోగము (వీర.మిత్రో.పూ.ప్ర)
2. ప్రక్షాళ్య పాణిపాదౌ చ ఆచమ్య చ కృతాంజలిః ।
   పాదపాభిముఖో భూత్వా ప్రణవాదినమోఽంతకమ్ ।
   విసృజ్య పుష్పమేకం తు వాచా వరుణముచ్చరేత్ ।
   వ్యోమాయ చ పృథివ్యై చ ద్విత్రిపుష్పం యథాక్రమమ్ ॥
   (ఆచారేందు)
3. (క) మంజర్యాం పత్రసాహిత్యమపేక్షితమ్ । (వీర.మిత్రో.పూ.ప్ర)
   (ఖ) అభిన్నపత్రాం హరితాం హృద్యమంజరిసంయుతామ్ ।
   క్షీరోదార్ణవసంభూతాం తులసీం దాపయేద్ధరిమ్ ॥ (బ్రహ్మపురాణం)
4. మంత్రేణానేన యః కుర్యాద్ గృహీత్వా తులసీదళమ్ ।
   పూజనం వాసుదేవస్య లక్షపూజాఫలం లభేత్ ॥ (పద్మపురాణం)

తులసీదళములను త్రెంపుటకు మంత్రము -

తులస్యమృతజన్మాసి సదా త్వం కేశవప్రియా ।
చినోమి కేశవస్యార్థే వరదా భవ శోభనే ॥
త్వదంగసంభవైః పత్రైః పూజయామి యథా హరిమ్ ।
తథా కురు పవిత్రాంగి! కలౌ మలవినాశిని ॥

(ఆహ్నిక సూత్రావళి)

తులసిని త్రెంపుటకు నిషిద్ధకాలము :

వైధృతి మరియు వ్యతీపాతము అనెడు రెండు యోగములందు, మంగళ, శుక్ర, ఆదివారములను మూడు దినములందు, ద్వాదశీ, అమావాస్య, పూర్ణిమ - అను తిథులయందు, సంక్రాంతి, జననాశౌచము, మరణాశౌచములయందు తులసీ దళములను త్రెంపుట నిషిద్ధము.[1]

సంక్రాంతి, అమావాస్య, ద్వాదశి, రాత్రిపూట, ఉభయ సంధ్యా సమయములందు తులసీ దళములను త్రెంపకూడదు.[2] కాని, తులసి లేకుండా భగవత్పూజ పూర్తియైనట్లుగా భావింపబడదు. కావున నిషిద్ధ సమయములందు తులసిచెట్టు క్రింద స్వయంగా రాలిపడిన ఆకులతో, దళములతో పూజ చేయవలెను.[3] లేదా నిషేధింపబడిన దినమునకంటె ముందు దినమునందు త్రెంపిన తులసిని జాగ్రత్తపరచి మరుసటిదినము భగవత్పూజకై వాడుకొనవచ్చును. సాలగ్రామ పూజకొరకు ప్రతినిత్యము తులసిని త్రెంపవచ్చును. అంతేకాకుండా,

---

1. వైధృతౌ చ వ్యతీపాతే భౌమభార్గవభానుషు ।
పర్వద్వయే చ సంక్రాతౌ ద్వాదశ్యాం సూతకే ద్వయోః ॥
(నిర్ణయసింధు తృపరి. స్మృతిసారోదయం)
2. సంక్రాంతౌ, కృష్ణపక్షాంతే ద్వాదశ్యాం నిశి సంధ్యయోః ।
యచ్ఛింద్యాత్.. ॥
(విష్ణుధర్మోత్తరపురాణం)
3. నిషిద్ధే దివసే ప్రాప్తే గృహ్ణీయాద్ గలితం దళమ్ ।
తేనైవ పూజాం కుర్వీత న పూజా తులసీం వినా ॥ (వరాహ పురాణం)

నిషేధింపబడిన తిథులయందు కూడా తులసీదళమును త్రెంపవచ్చుననియు, అందుకు తప్పులేదనియు ఆహ్నిక సూత్రావళియందు పేర్కొనబడినది.[1] స్నానము చేయకుండా మరియు చెప్పులు ధరించి తులసిని త్రెంపకూడదు.[2] మొక్కను తాకకూడదు.

బిల్వపత్ర సంపాదనము

బిల్వవృక్షము (మారెడుచెట్టు) వద్దకు వెళ్లి అభిముఖముగా నిలిచి, చేతులు జోడించి ఈ దిగువన పేర్కొనబడిన మంత్రమును పఠింపుచు శివపూజా నిమిత్తముగా బిల్వదళములను త్రెంపుటకు అనుమతింపుమని ప్రార్థించవలయును. బిల్వపత్రములను త్రెంపుటకు మంత్రము-

అమృతోద్భవ! శ్రీవృక్ష! మహాదేవప్రియః సదా ।
గృహ్ణామి తవ పత్రాణి శివపూజార్థమాదరాత్ ॥

(ఆచారేందు)

బిల్వపత్రములను త్రెంపకూడని సమయములు :

చతుర్థి, అష్టమి, నవమి, చతుర్దశి, అమావాస్య తిథులయందు, సంక్రాంతియందు, సోమవారమునాడు బిల్వపత్రములను త్రెంపకూడదు.[3] కాని, బిల్వపత్రములు శంకరభగవానునకు మిక్కిలి ప్రియమైనవి. కావున నిషిద్ధ సమయములయందు ముందుదినము త్రెంపిపెట్టిన బిల్వపత్రములను ఆనాటి శివపూజలో సమర్పింపవచ్చును. బిల్వము దొరకని ప్రాంతములవారు బిల్వమును సంపాదించి జాగ్రత్తగా ఆరబెట్టి నిల్వచేసికొని నిత్యశివార్చనలో వాడుకొనవచ్చును.

---

1. శాలగ్రామ శిలార్చార్థం ప్రత్యహం తులసీక్షితౌ ।
తులసీం యే విచిన్వంతి ధన్యాస్తే కరపల్లవాః ॥
సంక్రాత్యాదౌ నిషిద్ధేఽపి తులస్యవచయః స్మృతః । (ఆహ్నిక సూత్రావళి)
2. అస్నాత్వా తులసీం ఛిత్వా సోపానత్కస్తథైవ చ ।
స యాతి నరకం ఘోరం యావదాభూత సంప్లవమ్ ॥ (పద్మపురాణం)
3. అమారిక్తాసు సంక్రాంత్యామష్టమ్యామిందువాసరే ।
బిల్వపత్రం న చ ఛింద్యాచ్ఛిన్ద్యేన్నరకం వ్రజేత్ ॥ (లింగపురాణం)

అంతేకాదు. ఎంత ప్రయత్నించిననూ ఒకప్పుడు నూతన బిల్వపత్రములు లభించని యెడల పూజలో అర్పింపబడిన - నిర్మాల్యమగు బిల్వమును నీటితో కడిగి మరల-మరల సమర్పింపవచ్చునని కూడా శాస్త్రములు పేర్కొనుచున్నవి.[1]

పాచిపూలు, జలము పనికిరాదు : పాచిపోయిన పూలను, పత్రములను, జలమును దేవతలకు సమర్పింపకూడదు. కాని, గంగాజలము మరియు తులసీదళములు పాచిపోవు. వివిధ తీర్థముల జలము కూడా పాచిపోదు. వీటిని పాచిపోయినవిగా ఎప్పుడునూ భావింపకూడదు. అనగా అవి నిత్యనూతనములు అని చెప్పవచ్చును.[2]

అట్లే వస్త్రము, యజ్ఞోపవీతము మరియు స్వర్ణరత్నాది ఆభరణములకు కూడా నిర్మాల్యదోషము అంటదు.[3]

తోటమాలి, పూలవర్తకుని లేదా మాలాకారుని ఇంటిలో ఉంచబడినట్టి పూలకు పాచిపోయిన దోషము ఉండదు.[4] దవనము అనునది తులసిమొక్క వంటి ఒకవిధమైన మొక్కకు పేరు. ఇది శ్రీవిష్ణుభగవానునకు ఎంతో ఇష్టమైనది. ఇట్టి దవనముతో కట్టి తయారుచేసిన మాల ఎండిపోయినప్పటికినీ, దానిని శ్రీ భగవానుడు ఎంతో మీదుమిక్కిలి ప్రేమతో స్వీకరించునని స్కందపురాణమునందు పేర్కొనబడినది.[5] మణులు, రత్నములు, సువర్ణము, వస్త్రము మొదలగు వాటితో

---

1. అర్పితాన్యపి బిల్వాని ప్రక్షాళ్యాపి పునః పునః ।
   శంకరాయార్పణీయాని న నవాని యది క్వచిత్ ॥
   (స్కందపురాణం. ఆచారేందు పు.165)

2. (క) వర్జ్యం పర్యుషితం పుష్పం వర్జ్యం పర్యుషితం జలమ్ ।
   న వర్జ్యం తులసీపత్రం న వర్జ్యం జాహ్నవీజలమ్ ॥ *(బృహన్నారదీయం)*
   (ఖ) న పర్యుషితదోషోఽస్తి తీర్థతోయస్య చైవ హి । *(స్మృతిసారావళి)*

3. న నిర్మాల్యం భవేద్ వస్త్రం స్వర్ణరత్నాది భూషణమ్ । (ఆచారరత్నమ్)

4. న పర్యుషితదోషోఽస్తి మాలాకారగృహేషు చ । (ఆచారేందు. పు.163)

5. తస్యమాలా భగవతః పరమప్రీతికారిణీ ।
   శుష్కా పర్యుషితా వాపి న దుష్టా భవతి క్వచిత్ ॥ (స్కందపురాణం)

తయారు చేయబడిన పుష్పములు నిర్మాల్యములుగా పరిగణింపబడవు.[1] వీటిని ఉదకముతో ప్రోక్షణచేసి తిరిగి సమర్పింపవచ్చును.[2]

అన్నిపుష్పములకంటే 'మానస' (మానసిక - మనస్సుద్వారా భావింపబడిన) పుష్పమే అత్యంతశ్రేష్ఠమైనదని శ్రీనారదమహర్షి చెప్పినమాట.[3] వేల - కోట్ల సంఖ్యలో బాహ్యంగా లభించెడు పుష్పములను సమర్పించుట ద్వారా ఎంతటి పుణ్యఫలము లభించగలదో, అట్టి పుణ్యఫలము అంతకంతయును ఒకే ఒక మానసికపుష్పము సమర్పించుటద్వారా లభించి తీరునని దేవరాజగు ఇంద్రునకు నారదమునీంద్రులు తెలియచెప్పెను.[4] దీనివలన మానసిక పుష్పమే ఉత్తమోత్తమమైనదని తెలియుచున్నది. అంతేగాక, మామూలు పుష్పములు పాచిపోవును. నిర్మాల్యములుగా మారును. కాని మానసికపుష్పమునకు పాచియుని, నిర్మాల్యమని ఇత్యాది దోషములు ఏవీ అంటనే అంటవు. అది నిత్యనూతనమైనది. పరమేశ్వరునకు ప్రీతిపాత్రమైనది. అంతేకాదు, మానసికపుష్పమువలన సాధకుని మనస్సు నేరుగా భగవంతుని పాదపద్మముల వద్దకు చేరుకొనును. కావుననే పూజ చేయుచున్నప్పుడు మనస్సును జోడించి పూలను సమర్పించెడు పవిత్రమైన, దివ్యమైన, అత్యద్భుతమైన ఆనందమును అనుభవింపవలయును.

పూజకు పనికిరాని పూలు : ఇక్కడ మామూలుగా అన్నిరకముల పూజలయందు పనికిరాని అన్నివిధముల పూలను గురించిన నియమావళిని పొందుపరచనైనది.

---

1. మణిరత్న సువర్ణాది నిర్మితం కుసుమోత్తమమ్ ।
తత్పరం కుసుమం ప్రోక్తమపరం చిత్రవస్త్రజమ్ ॥
పరాణామపరాణాం చ నిర్మాల్యత్వం న విద్యతే । *(తత్త్వసాగరసంహిత)*
2. వస్త్రమభ్యుక్షణాచ్ఛుధ్యేత్ । *(తత్త్వసాగర సంహిత)*
3. తస్మాన్మానసమేవాతః శస్తం పుష్పం మనీషిణామ్ । *(తత్త్వసాగరసంహిత)*
4. బాహ్యపుష్పసహస్రాణాం సహస్రాయుత కోటిభిః ।
పూజితే యత్ఫలం పుంసాం తత్ఫలం త్రిదశాధిప!
మానసేనైకేన పుష్పేణ విద్వానాప్నోత్యసంశయమ్ ॥
(తత్త్వసాగరసంహిత, వీర.మిత్రో.పూజా.ప్ర.పు.57)

భగవంతునికి సమర్పించిన పూలు 'నిర్మాల్యములు' అనబడును. మరల వీటిని సమర్పించకూడదు. వాసనచూసిన పూలు లేదా అవయవములందు ధరించిన పూలు కూడా నిర్మాల్యములే అగును. కనుక ఇవి పూజకు పనికిరావు.[1] తుమ్మెదలు వాసనచూచుట వలన పూలు దూషితములు కావు.[2] వీటిని పూజకు వాడుకొనవచ్చును. అపవిత్రమగు పాత్రలలో ఉంచబడిన పూలు పనికిరావు. అపవిత్రమగుచోట్లలో పుట్టినమొక్కల పూలు కూడా పూజకు పనికిరావు. ఇంకను నిప్పుసెగకు గురియైనవి, పురుగులవలన చిల్లులు పడినవి, పురుగుపట్టినవి, అందములేని[3] రెక్కలు ఊడిపోయినవి, నేలమీద రాలిపడినవి, పూర్తిగా వికసింపనివి, మురుగు లేదా పులుపు వాసన గలవి, సువాసన లేనివి, తీవ్రమగు ఘాటైన వాసన గలవి. ఇటువంటి పుష్పములను పూజకొరకు వాడకూడదు.[4] ఎడమచేత ముట్టిన లేక తెచ్చినపూలు, ధరించిన క్రింది వస్త్రమునందు తెచ్చిన పూలు, జిల్లేడు లేక ఆముదము ఆకులో తెచ్చిన పూలు పూజకు పనికిరావు.[5] మొగ్గలను సమర్పించుట నిషిద్ధము. కాని, తామరపూలకు ఈ నిషేధము వర్తించదు. అనగా తామరమొగ్గలతో

---

1. (క) నిర్మాల్యం ద్వివిధం ప్రోక్తముత్సృష్టం ఘ్రాతమేవ చ ।
న క్రియాంతరయోగ్యం తత్ సర్వథా త్యాజ్యమేవ హి ॥ *(తత్త్వసాగరసంహిత)*
(ఖ) ఆఘ్రాతైరంగ సంస్పృష్టైః । *(విష్ణుధర్మోత్తరం)*
2. ముక్త్వాభ్రమరమేకం తు । *(విష్ణుధర్మోత్తరం)*
3. కుపాత్రాంతర సంస్థాని కుత్సితస్థానజాని చ ।
వహ్నికీటాపవిద్ధాని వికోభాన్యశుభాని వై ।
ఏవం విధాని పుష్పాణి త్యాజ్యాన్యేవ విచక్షణైః ॥
4. .... మహీంగతైః ।
న విశీర్ణదలైః స్పృష్టైర్నాశుభైరవికాసిభిః ।
పూతిగంధ్యాగంధాన్యమ్లగంధీని వర్జయేత్ ॥ (విష్ణుధర్మోత్తరం)
5. కరానీతం పటానీతమానీతం చార్కపత్రకే ।
ఏరండపత్రేఽప్యానీతం తత్ పుష్పం సకలం త్యజేత్ ॥
(కరోఽయం=వామః, పటః = అధోవస్త్రమ్ ఇత్యర్థః)
(వీరమిత్రోదయం, పూజాప్రకాశం పు.60)

పూజింపవచ్చును.[1] పూలను నీటిలో ముంచి కడుగుట పనికిరాదు. అయితే పూలపై జలమును ప్రోక్షణ చేయవలయును.[2] కాని, నీటిలో ముంచి కడుగకూడదు.

పుష్పసమర్పణ విధి

పుష్పములు, ఫలములు, పత్రములు చెట్టుకు పుట్టి ఏవిధంగా వికసించునో, వాటిని అదేవిధముగా పూజలో సమర్పించవలెను.[3] అనగా ఇవి పుట్టునప్పుడు వీటి ముఖము పైవైపునకు ఉండును. కావున సమర్పించే సమయంలో కూడా వీటి మొగమును పై వైపునకే ఉంచవలయును. కాని, వాటి ముఖమును క్రిందివైపునకు ఉంచరాదని గమనింపవలయును.[4] దూర్వను మరియు తులసీదళములను మనవైపు ఉంచుకొని సమర్పింపవలెను. అట్లే బిల్వపత్రములను క్రింది వైపునకు ముఖము చేసి అర్పించవలయును.[5] ఇవిగాకుండా ఇతరములైన పత్రములను పైవైపునకు గానీ లేక క్రిందివైపునకు గానీ ద్వివిధములుగాను సమర్పించవచ్చును[6] కుడి అరచేతిని వెడల్పుగా చాచి, మధ్యమ, అనామిక మరియు అంగుష్ఠవ్రేళ్ల సాయముతో పుష్పములను సమర్పింపవలయును.[7]

నిర్మాల్యమును తొలగించు విధానము : భగవత్పూజలో సమర్పించిన పుష్పములను అనగా నిర్మాల్యమును అంగుష్ఠ తర్జనుల సహాయముతో పట్టుకొని తొలగించవలయును.[8]

---

1. ముకులైర్ నార్చయేద్దేవం పంకజైర్జలజైర్వినా ॥ *(స్మృతిసారావళి)*
2. గంధోదకేన చైతాని త్రిఃప్రోక్ష్యైవ ప్రపూజయేత్ । *(తత్త్వసార సంహిత)*
3. యథోత్పన్నం తథార్పణమ్ । *(తృచభాస్కరం)*
4. పత్రం వా యది వా పుష్పం ఫలం నేష్టమధోముఖమ్ । *(తృచభాస్కరం)*
5. (క) దూర్వాః స్వాభిముఖాగ్రాః స్యుర్బిల్వపత్రమధోముఖమ్ । *(తృచభాస్కరం)*
   (ఖ) తులస్యాదిపత్రం ఆత్మాభిముఖం మ్యబ్జమేవ సమర్పణీయమ్ । *(ప్రతిష్ఠాసారదీపిక)*
6. ఇతర పత్రాణామప్యూర్ధ్వముఖాధోముఖమనయోర్వికల్పః । *(ఆచారేందు)*
7. మధ్యమానామికాంగుష్ఠైః పుష్పం సంగృహ్య పూజయేత్ । *(చింతామణి)*
8. అంగుష్ఠతర్జనీభ్యాం తు నిర్మాల్యమపనోదయేత్ । *(కాళికాపురాణం)*

పంచాయతన పూజ (పంచదేవ పూజ)

ప్రతిదినము పంచాయతన (పంచదేవ) పూజను తప్పనిసరిగా చేయవలెను. వేదమంత్రములు అభ్యాసములేనివారు, అధికారము లేనివారలు, శ్లోకములు చదువుచు పూజింపవచ్చును లేదా భగవన్నామ మంత్రములతో అర్చింపవచ్చును. వీలుకాని యెడల మంత్రములు ఏవీ లేకుండా జలము, గంధము, అక్షత కుంకుమ పుష్పాదులను సభక్తికంగా సమర్పిస్తూ భగవత్పూజను చేయవచ్చును.[1] 'భావగ్రాహీ జనార్దనః' - అని చెప్పినట్లుగా ఉపచార ద్రవ్యములు ఎన్ని ఉన్నను, లేకున్నను, వేదమంత్రములు వచ్చినను, రాకున్నను ఏమీ బాధపడవలసిన పనిలేదు. పవిత్రమైన, దివ్యమైన భావముతో, నిండైన భక్తిశ్రద్ధలతో, ప్రేమపూర్వకంగా భగవంతుని సాన్నిధ్యమును అనుభవింపుచూ పూజింపవలెను. ఇట్టి ప్రేమపూర్వక భక్తిపూజను వాత్సల్యభరిత హృదయుడగు భగవంతుడు స్వయంగా విచ్చేసి స్వీకరించును అని విశ్వసించుటలో ఎంతమాత్రము సందేహము అక్కరయేలేదు.[2]

ఇందులో పురుషసూక్తముతో కూడిన దేవతార్చన విధానము వేదమంత్ర సహితంగా చేర్చబడినది.[3] పంచ పంచాయతనపూజలో శివపంచాయతనమునకే ఎక్కువ ప్రాధాన్యత నీయబడినందున శివపంచాయతన పూజ[4] చేర్చబడినది.

---

1. అయం వినైవ మంత్రేణ పుణ్యరాశిః ప్రకీర్తితః ।
   స్యాదయం మంత్రయుక్తశ్చేత్ పుణ్యం శతగుణోత్తరమ్ ॥ *(వీ.మి.పూ.ప్రకా)*
2. సీ॥ మాధవా! మాకోర్కె మన్నించు నీమది కొబ్బరికాయల కొరకుగాదు,
   దేవ! మా కష్టాలుదీర్చు నీవైఖరి ముడుపు రూపాయికి మురిసికాదు,
   కృష్ణ! మమ్మనిశమ్ము కృపజూతు వదిజూడ దండాలకాసించి యుండి కాదు,
   పక్షివాహన! మమ్ము రక్షింతువదిగూడ ప్రతిఫలమునకు లోబడుటగాదు,
   గీ॥ కారణములేకగల్గు నీ కరుణ యొకటె కారణములేదు వేరొండు కారణమ్ము,
   భక్తమందార! వాత్సల్య భరితహృదయ! పరమ కరుణాంతరంగ! శ్రీపాండురంగ!
   (శ్రీపాండురంగశతకము-76)
3. పుట సంఖ్య 364 చూడుము.
4. పుట సంఖ్య 327 చూడుము.

పూజలన్నింటిలో కెల్ల 'మానసికపూజ'కు అత్యధిక ప్రాధాన్యమునీయబడినది. కావున మానసిక పూజావిధానమును గురించి సంక్షిప్తముగా పరిచయము చేసి, రాగభావయుక్తముగా పాడుకొనుచు మానసికముగా భగవదారాధన చేయుచూ అమందానందమును పొందుటకుగాను 'షోడశోపచారములతో కూడిన పూజపాట'[1] కూడా అందరికి ఎంతో ఉపయోగకరముగా ఉండగలదను తలంపుతో ఈ గ్రంథమునందు చేర్చబడినది.

గృహమందిరములోగల పంచదేవపూజ

తమ ఇంటిలోగల పూజాగృహమునందు ప్రవేశించుటకు ముందు, ప్రవేశద్వారము ముందర ఆచమనమును చేసి మూడుమార్లు కరతాళధ్వని చేసి, వినమ్రతాభావముతో దేవమందిరములోనికి ప్రవేశించవలయును. కరతాళ ధ్వని చేయుటకు లేదా చప్పట్లు కొట్టుటకు ముందుగా దిగువనీయబడిన వినియోగ సహితముగ మంత్రమును పఠించవలయును.

అపసర్పంత్వితి మంత్రస్య । వామదేవ ఋషిః । శివో దేవతా । అనుష్టుప్ ఛందః । భూతాది విఘ్నోత్సాదనే వినియోగః ॥ (భూతోత్సాదన మంత్రము)

ఓం అపసర్పంతు తే భూతా యే భూతా భూతలే స్థితాః ।[2]
యే భూతా విఘ్నకర్తారః తే నశ్యంతు శివాజ్ఞయా ॥

అని పఠించి, భూతములను వెడలగొట్టుచున్నట్లుగా మూడుమార్లు చప్పట్లు కొట్టవలెను. తదుపరి దేవతలను ధ్యానించుచు సాష్టాంగవందనము చేయవలయును. అటు పిమ్మట దిగువన పేర్కొనబడిన వినియోగపూర్వక మంత్రములను పఠింపుచు జలమును ప్రోక్షించి, దేవమందిరములో గల ఆసనముమీద కూర్చుండవలయును.

ఆసనమును పవిత్రీకరించు వినియోగపూర్వక మంత్రము :

ఓం పృథ్వీతి మంత్రస్య । మేరుపృష్ఠఋషిః । సుతలం ఛందః । కూర్మోదేవతా । ఆసన పవిత్రకరణే వినియోగః ॥

1. పుట సంఖ్య 321 చూడుము.
2. .... యే భూతా భూమి భారకాః । అని కూడా పాఠాంతరము గలదు.

ఓం పృథ్వి త్వయా ధృతా లోకా దేవి త్వం విష్ణునాధృతా ।
త్వం చ ధారయ మాం దేవి పవిత్రం కురు చాసనమ్ ॥

పూజ గురించిన ఏర్పాట్లు

పూజ చేయుటకై కూర్చొనుటకు పూర్వమే అవసరమగు ఏర్పాట్లు చేసికొనవలయును. పాచినీళ్లు కాకుండా తాజా మంచి[1] నీటిని తీసికొని గుడ్డతో వడియకట్టి కలశపాత్రను నింపవలెను. ఉద్ధరిణితో శంఖమునందు ఉదకమును పోసి పీఠముపై ఉంచవలెను. శంఖమును నీటిలో ముంచుట పనికిరాదని చెప్పబడినది.[2] ఇట్లే శంఖమును నేలమీద పెట్టుటకూడా పనికిరాదు. దానిని ప్రత్యేకమైన కూర్మపీఠముపై ఉంచవలెను.[3] కలశములోని జలమునందు పచ్చకర్పూరము, కేసరి, శ్రీగంధం వంటి పరిమళ ద్రవ్యములను చేర్చవలయును. పసుపు, కుంకుమ, కేసరి వంటి వానితో అక్షతలను తేలికరంగుగా సిద్ధపరచుకొనవలయును. తులసి, బిల్వము, పుష్పములను త్రెంపుకొని జలముతో ప్రోక్షించి ప్రక్కన పెట్టుకొనవలెను. పూజకు అవసరమైన, వివిధ ఉపచార ద్రవ్యములను సిద్ధపరచుకొనవలయును. తదనంతరము ఆసనముపైన [4] కూర్చొని పూజకు ఉపక్రమింపవలయును.

1. జలం పర్యుషితం త్యాజ్యమ్ - పాచినీళ్లు పనికిరావు. అయితే - గాంగం వారి న దుష్యతి' అనగా గంగాజలము లేక తీర్థజలమునకు పాచిదోషము అంటదని పై మాటకు అపవాదముగా చెప్పబడినది. (శివరహస్యం)
2. శంఖముయొక్క పృష్ఠభాగము శుద్ధమైనది కాదని పేర్కొనబడినది. కనుక శంఖమును నీటిలో ముంచకుండా ఉద్ధరిణితో నీరు నింపవలెను.
ఉద్ధరిణ్యాం జలంగ్రాహ్యం జలే శంఖం న మజ్జయేత్ ।
శంఖస్య పృష్ఠసంలగ్నం జలం పాపకరం ధృవమ్ ॥ *(పూజాప్రకాశం)*
3. యః శంఖం భువి సంస్థాప్య పూజయేత్ పురుషోత్తమమ్ ।
తస్యపూజాం న గృహ్ణాతి తస్మాత్ పీఠం ప్రకల్పయేత్ ॥ *(పూజాప్రకాశం)*
4. పుటసంఖ్య 99లో చూడుము.

పూజాసామగ్రి అమర్చు విధానము

పూజాసామగ్రిని అర్చకునికి ఏ వస్తువును ఎటువైపున లేదా ఏ ప్రక్కన ఉంచవలయునో, అందుకు తగిన సూచనలను వివిధ శాస్త్రములు నిర్దేశించినవి. తదనుసారముగా వస్తువులను యథాస్థానములందు అమర్చుకొనవలయును. ఇందువలన పూజ చేయు వ్యక్తికి ఎంతయో సౌకర్యముగా నుండును.

ఎడమ ప్రక్కన (వామభాగము) : (1) సువాసనభరితమగు జలముతో నిండిన జలపాత్రము - ఉదకుంభము - కలశపాత్ర[1] (2) ఘంట[2] (3) ధూపపాత్ర[3] (4) తైలదీపమును కూడా ఎడమప్రక్కనే ఉంచవలయును.[4]

(ముఖ్యగమనిక : నిత్యపూజలో కూడా రెండు దీపములను ఉంచవలయును. అందులో ఒకటి (1) నెయ్యి దీపము - ఇది కుడిప్రక్కన ఉండాలి. రెండవది (2) నూనె దీపము - ఇది ఎడమ ప్రక్కన ఉండవలయును.)[4]

కుడిప్రక్కన (దక్షిణభాగము) : (1) నేతిదీపము[5] (2) జలముతో నింపబడిన శంఖము[6]

ఎదురుగా (పురతః) : (1) శ్రీగంధము (చందనము) పాత్రను ఉంచవలెను.[7] గమనిక: చేతిలో పుష్పాదులను ఉంచకూడదు. రాగిపాత్రలో చందనము (గంధము)ను ఉంచకూడదు. అట్లే చర్మపాత్రలో గంగాజలమును ఉంచకూడదు.[8]

---

1. సువాసితజలైః పూర్ణం సవ్యే కుంభం ప్రపూజయేత్ । *(పూజాప్రకాశం)*
2. ఘంటాం వామదిశి స్థితామ్ । *(గౌతమ ఆహ్నిక సూత్రావళి)*
3. వామతస్తు తథా ధూపమగ్రే నాపి న దక్షిణే । *(యామళం)*
4. ఘృతదీపో దక్షిణతః తైలదీపస్తు వామతః । *(మహోదధి)*
5. ఘృతదీపో దక్షిణతః । *(మహోదధి)*
6. శంఖమద్భిః పూరయిత్వా ప్రణవేన చ దక్షిణే ।
7. పలుచని గంధమును - చందనమును సమర్పించుట పనికిరాదు -
   శ్లో॥ ద్రవీభూతం ఘృతం చైవ ద్రవీభూతం చ చందనమ్ ।
   నార్పయేన్మమ తుష్ట్యర్థం ఘనీభూతం తదర్పయేత్ ॥ *(వారాహపురాణం)*
8. హస్తే ధృతాని పుష్పాణి తామ్రపాత్రే చ చందనమ్ ।
   గంగోదకం చర్మపాత్రే నిషిద్ధం సర్వకర్మసు ॥ *(ఆచారేందు)*

జలముతో సమచతురస్ర మండలమును ఏర్పరచి, దానిపై నైవేద్య ద్రవ్యమును ఉంచవలయును.

పూజకు ఆంతరిక ఏర్పాటు

పూజను కోట్లాదిరెట్లు అత్యధికమైనదిగా, మహత్త్వపూర్ణమైనదిగా మార్చుటకుగాను మన శాస్త్రములందు ఒక చక్కని ఉపాయము పేర్కొనబడినది. ఆ ఉపాయమే, 'మానసపూజ'. ఇట్టి మానసికపూజను ముందుగా పూర్తిచేసి అనంతరము బాహ్యమైన ఉపచార ద్రవ్యములతో పూజను నిర్వహింపవలెను.(1)

ఇంతకుముందే పుష్ప-ప్రకరణ సందర్భంలో మన శాస్త్రములందు పేర్కొనబడిన ఒక అద్భుతమగు మాట ఉటంకింపబడినది. అచ్చట మనః కల్పితమైన ఒకే ఒక మానసిక పుష్పమును సమర్పింపగలిగినచో అది వేల - కోట్లాది బాహ్యపుష్పములు సమర్పించుటతో సరిసమాన మగునని చెప్పబడినది. ఇదేవిధముగా చందన అక్షతలను, ధూపదీప నైవేద్యాదులను కూడా మానసికముగా సమర్పించిన యెడల అవి భగవంతునికి కోటిరెట్లు హెచ్చుగా సంతసమును సమకూర్చగలవు. కావున మానసిక పూజను మించినది లేదనియు, అదియే అత్యధికముగ అపేక్షణీయమైనదనియు విస్పష్టంగా చెప్పబడినది.

మానస పూజ

"మాధవా! మా కోర్కె మన్నించు నీ మది
కొబ్బరికాయల కొరకుగాదు,
దేవ! మా కష్టాలు దీర్చు నీ వైఖరి
ముడుపు రూపాయికి మురిసికాదు.."

భగవంతునకు ఎటువంటి వస్తువైనా, ఏ ఒక్కటికూడా అక్కరయే లేదు; అవసరమే రాదు అను మాట ముమ్మాటికి నిజము. మరి కావలసినది ఏమిటి? అంటే - భావము. **'భావగ్రాహీ! భావ అశనుడు; భావవశుడు'** - అన్నట్లుగా అతడు భావమునే కోరును; భావమునే గ్రహించును; భావమునకై ఆకలిగొన్నవాడు, భావమునకే వశుడు కాగలడు. అట్టి పరమాత్మను పూజించుటకుగాను కావలసిన

1. కృత్వాదౌ మానసీం పూజాం తతః పూజా సమాచరేత్ । *(ముద్గలపురాణం)*

దివ్యపదార్థములు ఈ లోకంలో లభింపనే లభింపవు. అందువల్లనే మన పురాణేతిహాసాది గ్రంథములన్నియునూ మానసపూజకే పెద్దపీట వేసినవి. ప్రతి సాధకునకు అత్యంత సుకరమైనది. సులభమైనది మానసపూజ. దీనికై ఎచటికీ వెళ్లవలసిన పనిలేదు. కష్టపడవలసిన పని ఉండనే ఉండదు. వస్తువులు తేనక్కరలేదు. ధనమును వెచ్చించు అవసరము లేనేలేదు. అందరికీ అందుబాటులో ఉండేది, ఎంతయో సులువైనది. అయితే మరి ఇంకా ఆలస్యం దేనికి? ఆ 'మానసపూజ' మచ్చుకు ఎట్లు ఉంటుందో? చూద్దామా!.....

భక్తుడు ముందుగా తన ఇష్టదైవమును ధ్యానించును. అట్టి ధ్యానమూర్తిని అత్యంత ప్రేమభావంతో పూజను స్వీకరించుటకై ఆదరముతో ఆహ్వానించును. అనంతరము ముక్తామణులతో, వజ్రవైఢూర్యములతో అలంకరించిన స్వర్ణసింహాసనమును కల్పించి దానిపైన తన ప్రభువును కూర్చుండ చేయును. స్వర్గలోకములోగల మందాకినీ గంగాజలమును రప్పించి తన ఆరాధ్యదైవమునకు అర్ఘ్యపాద్యాదులను ఇచ్చి స్నానమునకై సిద్ధపరుచును. కామధేనువును ప్రార్థించి, అది ప్రసాదించిన దుగ్ధముతో మధుపర్కమును, పంచామృతమును నిర్మించును. అలౌకికమైన దివ్యమగు వస్త్రాభరణములను సమర్పించును. పృథ్వీరూపమగు గంధమును అనులేపనము చేయును. తన సర్వస్వమైన ప్రభువుకొరకు దేవదుర్లభమైన కుబేరుని పుష్పవాటిక నుండి సువర్ణకమల పుష్పములను సంపాదించును. వాయురూపియగు ధూపమును, అగ్నిరూపియగు దీపమును అమృతాత్మకమైన నైవేద్యమును భావనచేసి భగవంతునకు నివేదించును. దీనితో పాటుగా త్రిలోకముల యందుగల సంపూర్ణ వస్తువులను, సకల ఉపచారములను భావనచేసి, దివ్యభావనాపరంపరలో తన్మయుడైన ఆ భక్తుడు సచ్చిదానందఘనుడు – పరమాత్ముడు, ఐన తన పరమప్రభువు యొక్క దివ్యపాదారవిందముల యందు సమర్పించుకొనును. ఇదియే మానసపూజా స్వరూపము. మచ్చుకు ఉదహరింపబడినది. దీనికి మరొక సంక్షిప్త విధానము కూడా వర్ణింపబడినది. దాని విధివిధానము క్రిందివిధముగా నుండును.

1. ఓం లం పృథివ్యాత్మకం గంధం పరికల్పయామి నమః । (ప్రభూ! పృథివీరూపమగు గంధమును అర్పించి నమస్కరింతును)

2. ఓం హం ఆకాశాత్మకం పుష్పం పరికల్పయామి నమః ॥ (ఆకాశరూపమగు పుష్పమును సమర్పించి నమస్కరించెదను)

3. ఓం యం వాయ్వాత్మకం ధూపం పరికల్పయామి నమః ॥ (వాయుదేవుని రూపంలో ధూపమును సమర్పించి నమస్కరింతును)

4. ఓం రం వహ్న్యాత్మకం దీపం పరికల్పయామి. (దర్శయామి) నమః ॥ (అగ్నిదేవుని రూపంలో దీపమును దర్శింపచేసి నమస్కరింతును)

5. ఓం వం అమృతాత్మకం నైవేద్యం (నివేదయామి) పరికల్పయామి నమః ॥ (అమృతోపమానమైన నైవేద్యమును నివేదించి నమస్కరింతును)

6. ఓం సం (సాం) సర్వాత్మకం సర్వోపచారం సమర్పయామి నమః ॥ (సర్వాత్మక రూపమైన లోకంలోని సకల ఉపచారములను మీ చరణములయందు సమర్పించి నమస్కరింతును).

ఇట్టి పై మంత్రములతో భావనాపూర్వకమైన మానసపూజను కూడా చేయవచ్చును. దీనినే 'పంచోపచారపూజ' అని కూడా వ్యవహరింతురు.

ఇట్టి మానసపూజవలన చిత్తము ఏకాగ్రమగును. రసపూర్ణమగును. దీని ప్రభావమువలన బాహ్యపూజయందు కూడా భావరసస్ఫూర్తితో కూడిన ఆనందోపలబ్ధి సమకూరును. అయినప్పటికినీ దీని ప్రచారము అంత ఎక్కువగా లేదు. కాని, దీనిని తప్పనిసరిగా ఆచరించుటకు యత్నింపవలయును.[1]

1. ఆరాధకుడు మానసికపూజలో గడిపినంతకాలము అంతయును కేవలము భగవంతుని సంపర్కముతోనే గడిచిపోతుంది. అంతవరకు ఈ సంసారము - ప్రాపంచికము అంతయును అతనికి దూరంగా ఉండిపోతుంది. తన ఆరాధ్యదైవము కొరకు అతని మనస్సు అపురూపమైన నవరత్నఖచితమగు సింహాసనమును, ముక్కుపుటములను ఉక్కిరిబిక్కిరి చేసెడు సుగంధ పరిమళములను వెదజల్లెడు దివ్యమైన దేవలోక పుష్పములను కల్పించి పెడుతుంది. అతని మనస్సు పరుగెత్తుకొనిపోయి వాటిని చక్కగా తెచ్చిపెడుతుంది. ఈ రీతిగా వాయువేగంతో పరుగెత్తిపోవుటకుగాను, ఊహాల పల్లకిలో ఊరేగిపోవుటకు గాను, నానావిధ వస్తుకల్పనా చాతుర్యంతో తన ప్రతిభను ప్రకటించుకొనుటకుగాను, మనసుకు పూర్తిస్వేచ్ఛ లభిస్తుంది. ఇందుకొరకై అది

పూజ పాట

(తిలక్ కామోద్ రాగం - ఆదితాళం)

ప॥ మా పూజగొనుమో ప్రభూ ! దయజేసి ॥మా॥

అ.ప॥ ఓ పాండురంగా ! సకలోపచారాలతో
శ్రీ పాండురంగా ! ప్రేమోపచారాలతో ॥మా॥

గమనిక : ఇచట చేర్చబడిన పూజపాటను రాగ-తాళ-భావ యుక్తముగా హాయిగా పాడుకొనుచు భావాత్మకంగా తమ తమ ఇష్టదైవమును మానసికముగా సకల ఉపచారములతో పూజించుకొనవచ్చును. తద్వారా అఖండమైన మానసికపూజయొక్క ఆనందమును అనుభవింపుచూ, భగవంతుని సాన్నిధ్యములో గడపవచ్చును.

విశాలమైన విస్తృతక్షేత్రమును ఏర్పరచుకొంటుంది. అనంతమైన బ్రహ్మాండమే కాదు. చేరుటకు శక్యముకాని గోలోకము, సాకేతలోకము, సదాశివలోకమును కూడా విడిచిపెట్టకుండా చుట్టివస్తుంది. తనకు సర్వస్వమైన తన స్వామిని తనివిదీర ఆరాధించుకొనుటకై ఆసనమును సమర్పించాలి. చక్కిలిగింతలతో స్నానము చేయించాలి. వివిధ వస్త్ర ఆభరణములతో అలంకరించాలి. శ్రీచందనమును అలదాలి. పూలమాలలను నెమ్మదిగా ధరింపచేయాలి. ధూప-దీపములను చూపించాలి. పంచభక్ష్య పరమాన్నములను నివేదించడమే కాదు, తాను స్వయంగా తన స్వామికి తినిపించాలి. ఇవన్నింటినీ సమకూర్చుకొనుటకై తాను ఇంద్రలోకమునుండి బ్రహ్మలోకము వరకు పరుగెత్తాలి. చేరినా చేరకపోయినా సరే, కాని, అలౌకికమగు లోకములను చుట్టిరావడానికి అది ఎంతమాత్రమూ వెనుకాడబోదు. ఎందుకంటే, తన స్వామికి సాటిలేని ఉత్తమ ఉపచార ద్రవ్యములు సమకూర్చాలి కదా! తద్వారా పరమాత్మకు అద్భుతమైన సేవ జరగాలి అనేదే అతని తపన.

విసుగులేని ఉరుకుల - పరుగులతో, సమకూర్చిన వస్తువులను తన ఆరాధ్యదేవుని ముందు సమర్పించిన ఆ భక్తునకు, ఆరాధకునకు ఎంతటి సంతసము ఒనగూడునో కదా! మేరలేని అఖండమైన ఆనందసాగరంలో మునిగిన అతని మనస్సు 'మునకలు వేసి-వేసి కరిగిపోతుంది. అమనస్కమైపోతుంది.

ఈవిధంగా పూజా-సామగ్రిని సమకూర్చుకొనుటకై, దానిని భగవంతునికి సమర్పించుటకై భక్తుడు వినియోగించే సమయమంతయును, అతడు అంతరంగిక జగత్తులోనే గడిపివేయును. ఈ రకమైన మానసపూజ సాధకుడిని ఒకవిధంగా సమాధిస్థితివైపునకు నడిపించును. దాని రసాస్వాదనము యొక్క రుచిని కూడా కొంత చవిచూపించును. ఇదే బాహ్యపూజలోనైతే వస్తు సంపాదనమునకై ఎంతో శ్రమపడవలసి వస్తుంది. ఆర్థిక

ధ్యానము

1 శ్రీరుక్మిణీనాథ ! దరహాసమున రాధ
దరిజేరి - వెలుగొంద - పరమానందము చింద
మురళీమోహన! - పింఛధర ! కృష్ణ ! గోవింద !
మరువకనిన్నే - మా మదిలో - ధ్యానింతుము ॥మా॥

ఆవాహనము

2 ఏకారణములేక - లోకాలనేలుదువు
ఆకారరహితా - బ్రహ్మాకార పరమాత్మ
ఆకారముననిన్ను - ఆనంద పీఠాన
ఆవాహనము సేతు - మయ్యా - మక్కువదీర ॥మా॥

సింహాసనము

3 సిరిగల్గు దొరవీవు - నిరుపేదలము మేము
సరియైన పీఠమ్ము - సమకూర్చితేలేము

సమస్యలు నోరుతెరిచి ప్రక్కన నిలబడుతాయి. తద్ద్వారా అప్పటివరకు తన ప్రభువుతో ఏర్పడిన మధురమైన కలయిక కలగా కరిగిపోతుంది. నిరాశ ఆవరిస్తుంది. కాని, మానసపూజలో ఎటువంటి ఆటంకముగానీ, ఇబ్బందిగానీ ఉండదు, ఉండబోదు. కావున స్వామితో ఏర్పడిన కలయిక, సంపర్కము మరింతగా బలపడిపోవునేగాని, విడిపోవుటకు అవకాశమే ఉండదు. మానసికంగా సిద్ధపరచిన కోమలమైన భావనాపరంపరతో ఉత్పన్నమైన మల్లెలు, మొల్లలు, గులాబీలు, తామరలు ఒక్కటేమిటి క్షణంలో అన్నిరకాల సుగంధభరిత పుష్పములతో కూడిన వనమాలలు తయారవుతాయి. ప్రాణప్రదుడగు ప్రియమైన తన స్వామికి ఆ పూలమాలను ధరింపచేస్తుండగా సురభిళమైన శ్వాసద్వారా, దాని సుగంధము ఎదురు తగిలినప్పుడు లేదా ఢీకొనుటవలన అతని నర-నరాలలో మత్తు-మాదకత్వము వ్యాపించిపోతుంది. పూజ్యుడగు ప్రియతముని స్పర్శను పొందిన మనస్సు ఉద్వేగపూరితమైపోతుంది. ఇంకనూ భావవిదూరుడైన ఆ సాధకుడిని సమరసపూర్ణుని గావించుతుంది. ఇంకేముంది? ఇప్పుడిక అక్కడ ఆరాధకుడు లేడు; ఆరాధ్యుడూ లేడు; ఆరాధన కూడా లేదు. ఇంకా మిగిలిన పూజ చేసేదెవరు? ఆహాఁ! ఈవిధంగా (అద్వైత భావంతో) ఎవరిపూజ అసంపూర్తిగా మిగిలిపోతుందో, అట్టివారలే ధన్యులు! ధన్యజీవులు! మానసపూజ వలన ఇట్టి అద్భుతమైన స్థితి అతి శీఘ్రముగా లభింపగలదు. **సాధనాత్ సాధ్యతే సర్వమ్** - అని కదా ఆర్యోక్తి. ఇక, ఆలస్యమెందులకు? ఇప్పుడే ఆరంభించండి. శేషము భగవత్కృప.

హరి! ప్రేమతిలకించి - ఆసీనుడవు గమ్మ
అర్పింతుమయ్యా - సింహాసనముగ హృదయము ॥మా॥

పాద్యము

4 పరిశుద్ధమగు - చంద్ర - భాగోదకము దెచ్చి
మెరుగైన - నవదూర్వాం - కురమంజరులజేర్చి
పరమాత్మ! - నీపాద - పద్మాలు - భక్తితో -
ప్రక్షాళనముజేసి - పాద్యమర్పించెదము ॥మా॥

అర్ఘ్యము

5 మురళీవాదనమందు - పరికింప కనువిందు
వరదాన గుణమందు - సరిలేరు జగమందు
మురిపించు తనువే - మా పరమైనక్షణమందు
కరనీరజాలు - అర్ఘ్యమునంద - మునుముందు ॥మా॥

ఆచమనము

6 నెమ్మితురాయికురుల - నీటుగ కదలాడ
తమ్మియందము మించు - తావక ముఖమందు
కమ్మని హరిగంగ - కరతలమున నింతు
ముమ్మారు - ఆచమన - మును జేసి - ప్రేమతో ॥మా॥

మధుపర్కము

7 ఆలయమున నీకు - అభిషేక మొనరింప
పిలచిరి - బంగారు - పీఠమ్ముపైజేర
ఆలస్యమగునేమొ? - అలసిపోదువు స్వామి!
హాయిగా మధుపర్క - మారగించుము - వేగ ॥మా॥

పంచామృతస్నానము

8 సంచితపుణ్యాలు - సార్థకమునుజెంద
పంచోపచారాల - పరిచర్యసేయుదుము
పంచాస్యపీఠాన - వేంచేసి - దయతోడ
పంచామృతస్నాన - మాచరించుము - తండ్రి! ॥మా॥

శుద్ధోదకస్నానము

9 ఘనహేమకలశాల - గంగోదకముదెచ్చి
పునుగు - జవ్వాజి - కర్పూ - రాదులనుజేర్చి
మనసార - నమకాది - మంత్రాలు - పఠియించి -
ఆనందముగ నిన్ను - అభిషేకింతుము - స్వామి! ॥మా॥

వస్త్రము

10 చనువున - దరిజేరి - కనులార - తిలకించి
తనువెల్ల తడియొత్తి - తగముంగురులు దువ్వి
వినయాన - నునుమేన - విరితైలమునురాచి
కనకాంబరాలిత్తు - కట్టుకో - నా స్వామి! ॥మా॥

ఉపవీతము

11 బ్రహ్మమగన్నయ్య - బ్రహ్మమెనీవయ్య
బ్రహ్మభావము నందు - భాసిలమముజేసి
బ్రహ్మత్వసిద్ధికై - బ్రహ్మరూపమ్మైన
బ్రహ్మసూత్రము - సగుణ బ్రహ్మమా! ధరియించు ॥మా॥

శ్రీచందనము

12 కమనీయ - శ్రీచందనము - ఫాలమున దీర్చి
కస్తూరి తిలకమ్ము -కడువేడ్కతోదిద్ది
ఘుమఘుమలాడ - కుంకుమబొట్టు - సవరించి -
కమలాక్షముల చుట్టు - కాటుక నర్పింతు ॥మా॥

అక్షతలు

13 దీక్షతోజగమెల్ల - రక్షించు దొరవైన
పక్షివాహన ! భక్త - పక్షపాతివి - దేవ!
అక్షయసుఖమిమ్ము - అఖిలోపచారాల
అక్షతలర్పింతు - మయ్యా! యేమనుకోకు ॥మా॥

ఆభరణాలు

14 బంగారు మొలనూలు - బర్హిపింఛపు దండ
చెంగు చెంగున మ్రోగు -సిరిసిరి - మువ్వలు
రంగైన కడియాలు - రతనాలహారాలు
సింగారింతుము నీకు - చిన్మయాభరణాలు ॥మా॥

పుష్పము

15 మేలైన తులసీ దళాలతో - దివ్యవన -
మాల - నీగళమందు - కేలనర్పణజేసి
చాల - ప్రేమతోజెప్పి - సాహస్రనామాలు
పూలతో - పదనీర - జాల పూజింతుము ॥మా॥

ధూపము - దీపము

16 గోపీజనావాస ! గోవింద ! సర్వేశ !
చూపింతు - సాంబ్రాణి - ధూపమాఘ్రాణించు
నీపాదములముందు - దీపాలు - వెలిగింతు
గోపాల! కరుణించి - కొనుమయ్య ! దీవించి ॥మా॥

నైవేద్యము

17 పాలు - మీగడ - వెన్న - పక్వాన్నమధురాలు -
శాల్యన్నపేయాలు - చవులూరు - శాఖాలు
చాలుగపచ్చళ్ళు - పలుఫలహారాలు
చనువున - వడ్డింతు - మనసార - భుజియించు ॥మా॥

హస్తపాదప్రక్షాళనము - పానీయము - తాంబూలదక్షిణలు

18 కరపాదములుగడిగి - కమ్మని - జలమిచ్చి
కర్పూరవిడియమ్ము - అర్పింతు కరమందు
కానుకలిడలేను - మానసమునుగొమ్ము -
కమలాక్షముల జార - కరుణా - సముద్రాలు ॥మా॥

నీరాజనము

19 కూరిమి నినుగోర - కోరికనెరవేర
భారము నీదేర - పరదేవతా! రార !
సారెసారెకు ప్రేమ - సంగీత మొప్పార -
నీరాజనముతోడ - ఆరాధింతుము - దేవ! ॥మా॥

మంత్రపుష్పము

20 పరగున రావయ్యా! మొరవిని - కృష్ణయ్య !
సరసకువేంచేసి - వరముల నిడుమయ్య
మరువకుమా! నన్ను - చరణాల కర్పింతు
మురళీధరా ! మంత్ర - పుష్పాంజలిని - స్వామి! ॥మా॥

ప్రదక్షిణ - నమస్కారము

21 కమ్మగ హరినామ - గానసుధన్ - గ్రోలి
కమలార - శ్రీపాద కమలాలు దర్శించి
ముమ్మారు నీచుట్టు - ముమ్మరముగ దిరిగి
సమ్మోదమునజేతు - సాష్టాంగవందనము ॥మా॥

పూజాఫలము

22 వినుమయ్య - గోవింద! విశ్వేశకృతపూజ
విని సంతసమునొంది - మనసార దీవించు
దినదినమీ - పూజ - లను - సల్పువారికి
కలుగగ సౌఖ్యాలు - తొలగగ - పాపాలు ॥మా॥

(పూజపాట రచయిత : పూజ్యశ్రీ మహాత్మ అప్పాల విశ్వనాథశర్మగారు)

పంచాయతన పూజా విధి

హరిః ఓమ్

ఓం శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః । ఓం శ్రీగురుభ్యో నమః ।

దీపారాధనం కృత్వా -

ఓం ఉద్దీప్య స్వజాత వేదోపఘ్నం నిర్‌ృతిం మమ ।
పశూగ్‌శ్చ మహ్య మావహ జీవనం చ దిశో దశ ॥

(అని చెప్పి దీపమును వెలిగించవలెను.)

భో దీప! బ్రహ్మరూపేణ సర్వేషాం హృది సంస్థితః ।
అతస్త్వాం స్థాపయామ్యద్య మదజ్ఞానమపాకురు ॥

(అని దీపమునకు నమస్కరింపవలెను)

ఓం అపవిత్రః పవిత్రో వా సర్వావస్థాంగతోఽపి వా ।
యః స్మరేత్ పుండరీకాక్షం స బాహ్యాభ్యంతరః శుచిః ॥

ఓం పుండరీకాక్ష, పుండరీకాక్ష, పుండరీకాక్షాయ నమః ।

(పై మంత్రమును చెప్పుచూ మూడుసార్లు జలమును శిరముపై తన చుట్టూ చల్లుకొనవలెను.)

ఓం దేవీం వా చ మజనయంత దేవాస్తాం విశ్వరూపాః పశవోవదంతి ।
సానో మంద్రేష మూర్జందుహానా ధేనుర్వాగస్మా నుపసుష్టుతైతు ॥

అయం ముహూర్తః సుముహూర్తో అస్తు

శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్ ।
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్ సర్వ విఘ్నోపశాంతయే ॥

తదేవలగ్నం సుదినం తదేవ తారాబలం చంద్రబలం తదేవ ।
విద్యాబలం దైవబలం తదేవ లక్ష్మీపతే తేఽంఘ్రియుగంస్మరామి ॥

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః ।
తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిర్ధ్రువానీతిర్మతిర్మమ ॥

స్మృతే సకల కళ్యాణ భాజనం యత్రజాయతే ।
పురుషస్తమజం నిత్యం వ్రజామి శరణం హరిమ్ ॥

లాభస్తేషాం జయస్తేషాం కుతస్తేషాం పరాభవః ।
యేషామిందీవరశ్యామో హృదయస్థో జనార్దనః ॥

ఆపదామపహర్తారం దాతారం సర్వసంపదామ్ ।
లోకాభిరామం శ్రీరామం భూయో భూయో నమామ్యహమ్ ॥

సుముఖశ్చైకదంతశ్చ కపిలో గజకర్ణికః ।
లంబోదరశ్చ వికటో విఘ్నరాజో గణాధిపః ॥

ధూమకేతుర్ గణాధ్యక్షో ఫాలచంద్రోగజాననః ।
వక్రతుండః శూర్పకర్ణో హేరంబః స్కందపూర్వజః ॥

షోడశైతాని నామాని యఃపఠేత్ శ్రుణుయాదపి ।
విద్యారంభే వివాహే చ ప్రవేశే నిర్గమే తథా ।
సంగ్రామే సర్వకార్యేషు విఘ్నస్తస్య న జాయతే ॥

సర్వమంగళ మాంగల్యే శివే సర్వార్థసాధికే ।
శరణ్యే త్ర్యంబకే దేవి నారాయణి నమోఽస్తు తే ॥

ఓం శ్రీ లక్ష్మీనారాయణాభ్యాం నమ । ఓం శ్రీ ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః । ఓం శ్రీ వాణీహిరణ్యగర్భాభ్యాం నమ । ఓం శ్రీ శచీపురందరాభ్యాం నమః । ఓం శ్రీ అరుంధతీవసిష్ఠాభ్యాం నమః । ఓం శ్రీ ఇంద్రాద్యష్ట దిక్పాలక దేవతాభ్యో నమః । ఓం శ్రీ ఆదిత్యాది నవగ్రహదేవతాభ్యో నమః । ఓం శ్రీ గ్రామదేవతాభ్యో నమః । ఓం శ్రీ క్షేత్రాధిష్ఠాన దేవతాభ్యో నమః । ఓం శ్రీ కులదేవతాభ్యో నమః । ఓం శ్రీ మాతాపితృభ్యో నమః ॥ ఓం శ్రీ గురుభ్యో నమః । ఓం శ్రీ సర్వేభ్యో మహాజనేభ్యో నమః । అవిఘ్నమస్తు ॥

ఘంటానాదమ్

ఆగమార్థం తు దేవానాం గమనార్థం తు రక్షసామ్ ।
కురు ఘంటారవం తత్ర దేవతాహ్వానలాంఛనమ్ ॥
ఇతి ఘంటానాదం కృత్వా (ఘంటానాదము చేయవలెను)

ఆచమనీయమ్

ఆచమ్య -

ఓం కేశవాయ స్వాహా । ఓం నారాయణాయ స్వాహా । ఓం మాధవాయ స్వాహా ।
ఓం గోవిందాయ నమః । ఓం విష్ణవే నమః । ఓం మధుసూదనాయ నమః ।
ఓం త్రివిక్రమాయ నమః । ఓం వామనాయ నమః । ఓం శ్రీధరాయ నమః ।
ఓం హృషీకేశాయ నమః । ఓం పద్మనాభాయ నమః । ఓం దామోదరాయ నమః ।
ఓం సంకర్షణాయ నమః । ఓం వాసుదేవాయ నమః । ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః ।
ఓం అనిరుద్ధాయ నమః । ఓం పురుషోత్తమాయ నమః । ఓం అధోక్షజాయ నమః ।
ఓం నారసింహాయ నమః । ఓం అచ్యుతాయ నమః । ఓం జనార్దనాయ నమః ।
ఓం ఉపేంద్రాయ నమః । ఓం హరయే నమః । ఓం శ్రీకృష్ణాయ నమః ॥

భూతోచ్చాటనమ్

శ్లో॥ అపసర్పంతు యే భూతా యే భూతా భూమి సంస్థితాః ।
యే భూతా విఘ్నకర్తారః తే నశ్యంతు శివాజ్ఞయా ॥

శ్లో॥ ఉత్తిష్ఠంతు భూపిశాచాః య ఏతే భూమిభారకాః ।
ఏతేషామ్ అవిరోధేన (బ్రహ్మ) పూజాకర్మ సమారభే ॥
(పై మంత్రమును పఠించుచు భూతములను వెడలగొట్టుచున్నట్లు భావింపవలెను.)

భైరవ ప్రార్థన

శ్లో॥ తీక్ష్ణ దంష్ట్రమహాకాయ కల్పాంత దహనోపమ ।
భైరవాయ నమస్తుభ్యమనుజ్ఞాం దాతుమర్హసి ॥
(అని భైరవుని ప్రార్థించి, పూజకు అనుమతింపుమని నమస్కరింపవలెను.)

ప్రాణాయామమ్

ప్రాణానాయమన్య -

ఓం భూః, ఓం భువః, ఓగ్ం సువః, ఓం మహః, ఓం జనః, ఓం తపః, ఓగ్ం సత్యం, ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥ ఓమ్ ఆపో జ్యోతీ రసోమృతం బ్రహ్మభూర్భువస్సువరోమ్ ॥

సంకల్పమ్

మమ ఉపాత్త సమస్త దురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరముద్దిశ్య, శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం శుభే శోభనేమంగళే ముహూర్తే శ్రీశివశివశంభోరాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్య అద్యబ్రహ్మణః ద్వితీయపరార్థే శ్వేతవరాహకల్పే వైవస్వత మన్వంతరే కలియుగే ప్రథమపాదే జంబూద్వీపే భరతవర్షే భరతఖండే మేరోః దక్షిణదిగ్భాగే శ్రీశైలస్య వాయవ్య/ఈశాన్య ప్రదేశే కృష్ణాగోదావర్యోః (కృష్ణా - కావేర్యోః) ఈశాన్య/మధ్యప్రదేశే స్వగృహే (శోభనగృహే) శివాలయమంటపే సమస్త దేవతాబ్రాహ్మణ హరిహర సన్నిధౌ అస్మిన్ వర్తమానవ్యావహారిక చాంద్రమానేన ప్రభవాది షష్టి సంవత్సరాణాం మధ్యే ...... సంవత్సరే... అయనే ...... ఋతౌ .... మాసే .... పక్షే........ తిథౌ ...... వాసరే శుభనక్షత్రే శుభయోగే శుభకరణే ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ ॥ యజమానస్య శ్రీమాన్ .... గోత్రః ...... నామధేయః ధర్మపత్నీ సమేతః, శ్రీమతః......... గోత్రస్య, ... నామధేయస్య, ధర్మపత్నీసమేతస్య అస్మాకం సహ కుటుంబస్య, క్షేమ, స్థైర్య, విజయ, అభయ, ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్య అభివృద్ధ్యర్థం, దైవప్రీత్యర్థం, యే యే గ్రహాః అరిష్టస్థానేషుస్థితాః తేషాం నవానాం, గ్రహాణాం శుభ ఏకాదశ స్థానఫల ప్రాప్త్యర్థం, ధర్మార్థకామమోక్షచతుర్విధ ఫలపురుషార్థసిద్ధ్యర్థం సిద్ధి బుద్ధి సహిత విఘ్నేశ్వర, చండీశ్వర, నందీశ్వర భృంగీశ్వరసమేత, శివ[1] నారాయణ, ఆదిత్య, గణేశ, అంబికా సహిత ..... పంచాయతన

1. శివ, విష్ణు, గణేశ, అంబిక, ఆదిత్యులనబడు ఐదుగురు ప్రధాన దేవతలు. ఇందులో ఎవరిని ప్రధానంగా ఎంచుకొని పూజించెదమో, అప్పుడు వారి పేరును ముందుగా చేర్చుకొనవలెను. ఉదా: విష్ణు పంచాయతన దేవతాముద్దిశ్య, గణేశ పంచాయతన దేవతాముద్దిశ్య... ఇట్లే మిగిలినవి అని గమనింపగలరు.

దేవతా ముద్దిశ్య । శ్రీ ......పంచాయతన దేవతాప్రీత్యర్థం । ధ్యానావాహనాది శోడషోపచార పూర్వక ....పంచాయతన దేవతా పూజాం కరిష్యే । ఆదౌ నిర్విఘ్న పరిసమాప్త్యర్థం శ్రీమహాగణాధిపతిపూజాం చ కరిష్యే । తదంగ కలశారాధనం కరిష్యే । కలశే గంధపుష్పాక్షతైః అభ్యర్చ్య ।

కలశ పూజ

కలశస్య ముఖే విష్ణుః కంఠే రుద్రః సమాశ్రితః ।
మూలే తత్ర స్థితో బ్రహ్మ మధ్యేమాతృగణాః స్మృతాః ॥
కుక్షౌ తు సాగరాః సర్వే సప్తద్వీపా వసుంధరా ।
ఋగ్వేదోఽథ యజుర్వేదస్సామవేదో హ్యథర్వణః ॥
అంగైశ్చ సహితా స్సర్వే కలశాంబుసమాశ్రితాః ।
ఆయాంతు దేవపూజార్థం దురితక్షయకారకాః ॥

ఓం ఆకలశేషుధావతి పవిత్రే పరిషిచ్యతే । ఉక్థైర్యజ్ఞేషువర్ధతే ॥ ఓం ఆపో వా ఇదగ్ం సర్వం విశ్వా భూతాన్యాపః ప్రాణా వా ఆపః పశవః ఆపోఽన్నమాపోఽమృతమాపః సమ్రాడాపో విరాడాపస్స్వ రాడాపశ్ఛందాగ్ం ష్యాపోజ్యోతీగ్ం ష్యాపో యజూగ్ం ష్యాపస్సత్యమాపః సర్వా దేవతా ఆపో భూర్భువస్సువరాప ఓమ్ ॥

గంగే చ యమునే చైవ గోదావరి సరస్వతి ।
నర్మదే సింధు కావేరి జలేఽస్మిన్ సన్నిధిం కురు ॥
కావేరీ తుంగభద్రా చ కృష్ణవేణీ చ గౌతమీ ।
భాగీరథీతి విఖ్యాతాః పంచగంగాః ప్రకీర్తితాః ॥
ఆయాంతు దేవపూజార్థం దురితక్షయకారకాః ॥

ఓమ్ ఓమ్ ఓమ్ ఇతి త్రివారమభిమంత్ర్య । కలశోదకేన పూజాద్రవ్యాణి సంప్రోక్ష్య । దేవమ్, ఆత్మానం చ సంప్రోక్ష్య ॥

శంఖ పూజ

శంఖం ప్రక్షాళ్య । లింగస్య దక్షిణభాగే కూర్మాధారోపరిశంఖం సంస్థాప్య। కలశోదకేన శంఖమాపూర్య । గంధపుష్ప అక్షతైః అభ్యర్చ్య ॥

శంఖ పీఠే బ్రహ్మాణ మావాహయామి ।
శంఖమూలే ప్రజాపతి మావాహయామి ।
శంఖ మధ్యే చంద్రమావాహయామి ।
శంఖ హృదయే ఆదిత్య మావాహయామి ।
శంఖాగ్రే గంగా సరస్వతీ మావాహయామి ॥

శ్లో॥ త్వం పురా సాగరోత్పన్నో విష్ణునా విధృతః కరే ।
పూజిత స్సర్వ దేవైశ్చ పాంచజన్య నమోఽస్తుతే ॥

ప్రణవేన ద్వాదశవారం గాయత్ర్యా త్రివారం అభిమంత్ర్య । అథ శంఖోదకేన పూజాద్రవ్యాణి దేవమాత్మానంచ సంప్రోక్ష్య । కలశే కించిన్నినీయ । శేషం ఈశాన్యభాగే ఉత్సృజ్య । పునః ద్వాదశవారం జలేన శంఖం పూరయిత్వా। ప్రణవేన అభిమంత్ర్య । గంధపుష్పాదిభి రలంకృత్య । స్థాప్య । శంఖముద్రాం ప్రదర్శ్య ॥

ఓం పాంచజన్యాయ విద్మహే, పావమానాయ ధీమహి ।
తన్నః శంఖః ప్రచోదయాత్ ॥ ఇతి శంఖపూజా ॥

అథ గణపతి పూజా

ఓం గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే కవిం కవీనాముపమశ్రవస్తవం ।
జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత ఆనశ్శృణ్వన్నూతిభిస్సీదసాదనమ్ ॥

శ్లో॥ వక్రతుండ మహాకాయ కోటిసూర్యసమప్రభ ।
నిర్విఘ్నం కురు మే దేవ సర్వకార్యేషు సర్వదా ॥

ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః - ధ్యాయామి । ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః - ఆవాహయామి ఆసనం సమర్పయామి । పాదయోః పాద్యం సమర్పయామి । హస్తయోః అర్ఘ్యం సమర్పయామి । ముఖే ఆచమనీయం సమర్పయామి ।

శ్లో॥ నదీనాం చైవ సర్వాసాం మయానీతం జలం శుభమ్ ।
అనేన స్నానమంత్రేణ మంత్రై ర్వారుణ సంభవైః ॥

ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః శుద్ధోదకస్నానం సమర్పయామి ॥

శ్లో॥ రక్తవస్త్రద్వయం చారు దేవయోగ్యం చ మంగళమ్ ।
శుభప్రద గృహాణ త్వం లంబోదర హరాత్మజ ॥
ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః వస్త్రయుగ్మం సమర్పయామి ॥

శ్లో॥ రాజతం బ్రహ్మ సూత్రం చ కాంచనం చోత్తరీయకమ్ ।
గృహాణదేవ సర్వజ్ఞ భక్తా నా మిష్టదాయక ॥
ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః యజ్ఞోపవీతం సమర్పయామి ॥

శ్లో॥ చందనాఽగరు కర్పూర కస్తూరీకుంకుమాఽన్వితమ్ ।
విలేపనం సురశ్రేష్ఠ ప్రీత్యర్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః దివ్యశ్రీ చందనం సమర్పయామి ॥

శ్లో॥ అక్షతాన్ ధవళాన్ దివ్యాన్ శాలీయాం స్తండులాన్ శుభాన్ ।
గృహాణ పరమానంద శంభుపుత్ర నమోఽస్తు తే ॥
ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః అక్షతాన్ సమర్పయామి ॥

శ్లో॥ సుగంధాని చ పుష్పాణి జాతికుందముఖాని చ ।
ఏకవింశతి పత్రాణి సంగృహాణ నమోఽస్తు తే ॥
ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః - పుష్పైః పూజయామి ॥

1. ఓం సుముఖాయ నమః
2. ఓం ఏకదంతాయ నమః
3. ఓం కపిలాయ నమః
4. ఓం గజకర్ణికాయ నమః
5. ఓం లంబోదరాయ నమః
6. ఓం వికటాయ నమః
7. ఓం విఘ్నరాజాయ నమః
8. ఓం గణాధిపాయ నమః
9. ఓం ధూమకేతవే నమః
10. ఓం గణాధ్యక్షాయ నమః
11. ఓం ఫాలచంద్రాయ నమః
12. ఓం గజాననాయ నమః
13. ఓం వక్రతుండాయ నమః
14. ఓం శూర్పకర్ణాయ నమః
15. ఓం హేరంబాయ నమః
16. ఓం స్కందపూర్వజాయ నమః

ఓం శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - షోడశనామపూజాం సమర్పయామి ।

శ్లో॥ వనస్పత్యుద్భవైః దివ్యైః నానా గంధై స్సుసంయుతః ।
అఘ్రేయ స్సర్వదేవానాం ధూపోఽయం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః ధూపమాఘ్రాపయామి ॥

శ్లో॥ సాజ్యం త్రివర్తి సంయుక్తం వహ్నినా యోజితం ప్రియమ్ ।
గృహాణ మంగళం దీపం త్రైలోక్య తిమిరాపహమ్ ॥
భక్త్యా దీపం ప్రయచ్ఛామి దేవాయ పరమాత్మనే ।
త్రాహి మాం నరకాత్ఘోరా ద్దివ్యజ్యోతి ర్నమోఽస్తు తే ॥
ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః దీపం దర్శయామి ॥
ధూపదీపానంతరం శుద్ధ ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

శ్లో॥ భక్ష్యం భోజ్యం చ లేహ్యం చ చోష్యం పానీయమే వ చ ।
ఇదం గృహాణ నైవేద్యం మయా దత్తం గణాధిప ॥

ఓం భూర్భువస్సువః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ । ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః అమృతనైవేద్యం నివేదయామి । ఓం ప్రాణాయస్వాహా । ఓం అపానాయ స్వాహా । ఓం వ్యానాయ స్వాహా । ఓం ఉదానాయ స్వాహా । ఓం సమానాయ స్వాహా। ఓం బ్రహ్మణే స్వాహా । ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః అమృతనైవేద్యం సమర్పయామి । మధ్యే మధ్యే ఉదకపానీయం సమర్పయామి । హస్తౌ ప్రక్షాళయామి, పాదౌ ప్రక్షాళయామి, శుద్ధ ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

శ్లో॥ పూగీఫలైః సకర్పూరం నాగవల్లీ దళైర్యుతమ్ ।
ముక్తాచూర్ణ సమాయుక్తం తాంబూలం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః తాంబూల-దక్షిణామ్ సమర్పయామి ॥

శ్లో॥ ఘృతవర్తి సహస్రైశ్చ కర్పూర శకలై స్తథా ।
నీరాజనం మయాదత్తం గృహాణ వరదో భవ ॥
ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః కర్పూరనీరాజనం దర్శయామి ॥

మంత్రపుష్పమ్ : ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే వక్రతుండాయ ధీమహి।
తన్నో దంతిః ప్రచోదయాత్ ॥ ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే
నమః । దివ్యసువర్ణ మంత్రపుష్పం సమర్పయామి ॥
ఆత్మప్రదక్షిణనమస్కారాన్ సమర్పయామి ॥

పూజార్పణమ్

మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం గణాధిప ।
యత్పూజితం మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

అనయా ధ్యానావాహనాది షోడశోపచారపూజయా భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీమహాగణాధిపతిః సుప్రీతస్సుప్రసన్నో వరదోభవతు । శ్రీమహాగణాధిపతి-అనుగ్రహసిద్ధిరస్తు ॥ ఉత్తరే శుభకర్మణ్యనిర్విఘ్నమస్తు ॥

॥ శ్రీ మహాగణాధిపతిప్రసాదం శిరసా గృహ్ణామి ॥

పీఠపూజ

తతః పీఠార్చనం కుర్యాత్

(క్రింది నామములతో అక్షతలు వేస్తూ పీఠపూజ చేయవలయును)

ఆధార శక్త్యై నమః । మూల ప్రకృత్యై నమః । మత్స్యాయ నమః । కూర్మాయ నమః । అనంతాయ నమః । శేషాయ నమః । గరుడాయ **నమః ॥**

॥ ఇతి పీఠపూజా ॥

అథ ద్వారపూజా

(ఈ క్రింది నామములతో ప్రాగాది ద్వారములను అక్షతలతో పూజ చేయవలెను.)

ప్రాగ్ద్వారే : ద్వార శ్రియై నమః । ధాత్రే నమః । విధాత్రే నమః ॥
దక్షిణద్వారే : ద్వారశ్రియై నమః । చండాయ నమః ।
ప్రచండాయ నమః ॥
పశ్చిమద్వారే : ద్వార శ్రియై నమః । జయాయ నమః ।
విజయాయ నమః ॥

ఉత్తర ద్వారే : ద్వారశ్రియై నమః । బలాయ నమః । ప్రబలాయ నమః॥

మధ్యే : చిచ్ఛక్త్యై నమః । మాయాశక్త్యై నమః । క్రియా శక్త్యైనమః । దుర్గాయై నమః । గణపతయే నమః । క్షేత్రపాలకాయ నమః । తన్మధ్యే వాస్తుపురుషాయ నమః ॥ పృథివ్యై నమః ॥

తన్మధ్యే : ద్వాదశకళాత్మనే చంద్రమండలాధిపతయే రుద్రాయ నమః । సం సత్వాయ నమః । రం రజసే నమః । తం తమసే నమః । ఆం ఆత్మనే నమః । పం పరమాత్మనే నమః । సర్వాధార పీఠశక్తిభ్యో నమః ॥

॥ ఇతి ద్వార పూజా ॥

(అనంతరము శివపంచాయతనమును 337వ పుటలో చూపబడినట్లు అభిషేక పాత్రలో పెట్టి ప్రాణప్రతిష్ఠాపనము చేసి పూజించవలయును.

ముఖ్య గమనిక : ప్రతిష్ఠింపబడిన శివపంచాయతనమును పూజించుచున్న యెడల ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయుట అవసరము లేదు. ధ్యాన ఆవాహనాది ఉపచారములతో పూజింపవలయును.)

పంచ పంచాయతన దేవతాస్థాపన విధానము

ప్రమాణ శ్లోకః

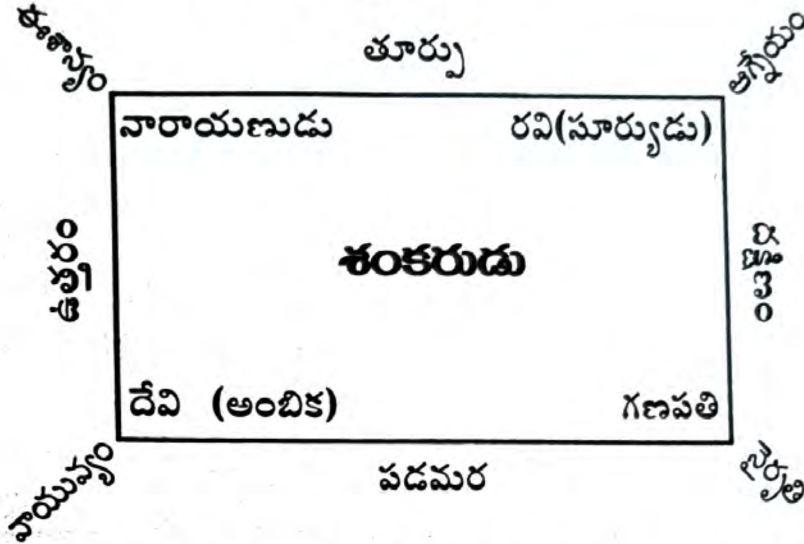
శ్లో॥ శమ్భౌ మధ్యగతే హరీనహరభూదేవ్యో; హరౌ శఙ్కరే
భాస్యేనాగసుతా; రవౌ హరిగణేశాజామ్బికా స్థాపయేత్ ।
దేవ్యాం విష్ణుహరేభవక్త్రరవయో; లమ్బోదరేఽజేశ్వరీ
నార్యా; శృఙ్కరదిఙ్ముఖాస్తు ఫలదా వ్యస్తాస్తు తే హానిదాః ॥

(బోపదేవః)

పంచాయతన మంత్రములు :

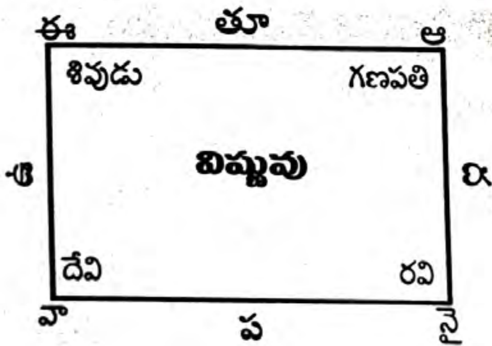
1. ఓం శివవిష్ణుసూర్యదుర్గాగణేశేభ్యో నమః ॥
2. ఓం విష్ణుశివగణేశసూర్యదుర్గాభ్యో నమః ॥

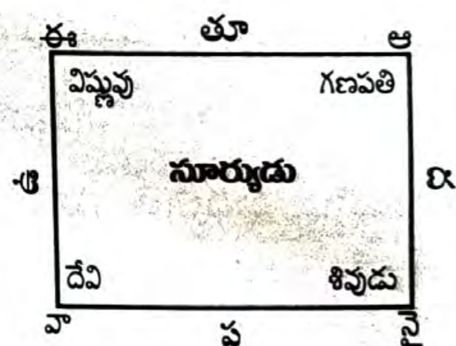
3. ఓం గణేశవిష్ణుశివదుర్గాసూర్యేభ్యో నమః ॥
4. ఓం దుర్గావిష్ణుశివసూర్యగణేశేభ్యో నమః ॥
5. ఓం సూర్యశివగణేశదుర్గావిష్ణుభ్యో నమః ॥

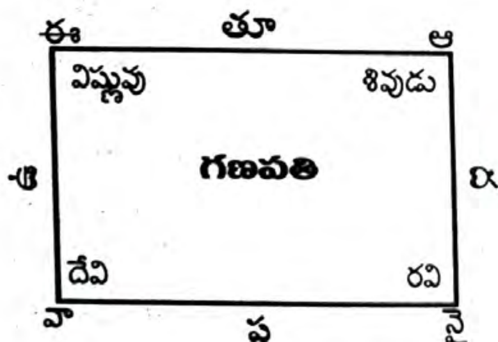

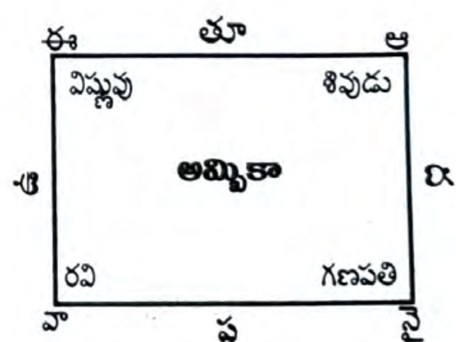
శివపంచాయతనము : 1. శంకరుడు 2. నారాయణుడు 3. రవి 4. గణపతి 5. దేవి. (సంక్షిప్త సూత్రం : శం నా ర గ దే)

ఇట్లే విష్ణు, సూర్య, గణేశ, దేవి పంచాయతన దేవతా స్థాపన విధానము దిగువ విధముగా ఉండగలదు.

అథ ప్రాణ ప్రతిష్ఠాపనమ్

అసునీతే పునరస్మాసు చక్షుః పునః ప్రాణమిహ నో ధేహి భోగమ్ । జ్యోక్పశ్యేమ సూర్య ముచ్చరంత మనుమతే మృడయాన స్వస్తి ॥ అమృతం వై ప్రాణా అమృతమాపః ప్రాణానేవ యథా స్థాన ముపహ్వాయతే ॥

స్థిరో భవ । వరదో భవ ॥ సుప్రసన్నో భవ ॥ మమ అభిముఖో భవ ॥ స్థిరాసనం కురు ॥

అథ ధ్యానమ్(1)

శ్రీ శివ :

శ్లో॥ ఓంకార బిందు సంయుక్తం నిత్యం ధ్యాయంతి యోగినః ।
కామదం మోక్షదం తస్మై నకారాయ నమో నమః ॥

శ్లో॥ శాంతం పద్మాసనస్థం శశధరమకుటం పంచవక్త్రం త్రిణేత్రం ।
శూలం వజ్రం చ ఖడ్గం పరశుమభయదం దక్షభాగే వహంతమ్ ।
నాగం పాశం చ ఘంటాం ప్రళయహుతవహం సాంకుశం వామభాగే ।
నానాలంకారయుక్తం స్ఫటికమణినిభం పార్వతీశం నమామి ॥

ఓం నమస్తే రుద్రమన్యవ ఉతో త ఇషవే నమః ।
నమస్తే అస్తు ధన్వనే బాహుభ్యాముతతే నమః ।
యాత ఇషుశ్శివతమా శివం బభూవతే ధనుః ।
శివా శరవ్యాయా తవ త యానో రుద్రమృడయ ।

శ్రీనారాయణః (విష్ణు)

శ్లో॥ శాంతాకారం భుజగశయనం పద్మనాభం సురేశం
విశ్వాధారం గగన సదృశం మేఘవర్ణం శుభాంగమ్ ।
లక్ష్మీకాంతం కమలనయనం యోగిహృద్ధ్యాన గమ్యం ।
వందే విష్ణుం భవభయహరం సర్వలోకైక నాథమ్ ॥

1. ఏ దేవతా ప్రధానముగా పంచాయతన పూజ చేసినప్పుడు ఆ దేవతా ధ్యానమును ముందుగా చేసి మిగతా దేవతల ధ్యానమును తర్వాత చేయవలయును.

శ్రీ సూర్య :

శ్లో॥ పద్మాసనః పద్మకరో ద్విబాహుః పద్మద్యుతిః సప్తతురంగవాహః ।
దివాకరో లోకగురుః కిరీటీ మయి ప్రసాదం విదధాతు దేవః ॥

శ్రీ గణేశ :

శ్లో॥ అగజాఽనన పద్మార్కం గజాఽనన మహర్నిశమ్ ।
అనేకదం తం భక్తానా మేకదంత ముపాస్మహే ॥

శ్రీ అంబిక :

శ్లో॥ అంబా శాంభవి చంద్రమౌళి రబలాపర్ణా ఉమా పార్వతీ
కాళీ హైమవతీ శివా త్రిణయనీ కాత్యాయనీ భైరవీ ।
సావిత్రీ నవయౌవనా శుభకరీ సామ్రాజ్యలక్ష్మీప్రదా
చిద్రూపీ పరదేవతా భగవతీ శ్రీరాజరాజేశ్వరీ ॥
.....పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః - ధ్యాయామి ధ్యానమ్ ॥

ఆవాహనమ్

శ్లో॥ స్వామిన్ సర్వజగన్నాథ యావత్ పూజాఽవసానకమ్ ।
తావత్ త్వం ప్రీతిభావేన బింబే(లింగే)ఽస్మిన్ సన్నిధిం కురు ॥
త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్ ।
ఉర్వారుకమివబంధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయ మామృతాత్ ॥
ఓం సద్యోజాతం ప్రపద్యామి । ఓంతత్పురుషాయవిద్మహే।
మహాదేవాయ ధీమహి తన్నోరుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ వామే శైలసుతా పురస్తు వృషభః పశ్చాత్ సురేం ద్రాదయః ।
దైత్యారిశ్చ విధిశ్చ పార్శ్వదళయోః అగ్న్యాది కోణేషు చ ॥
భృంగీనారద బాణ భైరవ గజాస్య స్కంద వీరేశ్వరాః ।
మధ్యే శుభ్ర సరోజ కోమల రుచిం శంభుం భజే పాండురమ్ ॥
.......పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః ।
ఆవాహితో భవ । స్థాపితో భవ । సుప్రసన్నో భవ । వరదో భవ ।
స్థిరాసనం కురు కురు । ప్రసీద ప్రసీద ప్రసీద ॥

ఆసనమ్

ఓం సద్యోజాతాయ వై నమో నమః । ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే, మహాదేవాయ ధీమహి, తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ స్వామిన్ సర్వ జగన్నాథ మహాదేవ మహాప్రభో! ।
స్వర్ణసింహాసనం దివ్యం గృహాణ పరమేశ్వర ॥

పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । ఆసనార్థే రత్నఖచిత సింహాసనం సమర్పయామి ॥

పాద్యమ్

ఓం భవే భవే నాతి । ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే, మహాదేవాయ ధీమహి, తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ పాద్యం గృహాణ దేవేశ! సర్వక్షేమ సమర్థ భో! ।
భక్త్యా సమర్పితం దేవ! లోకనాథ!నమోఽస్తు తే ॥

పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః పాదయోఃపాద్యం సమర్పయామి॥

అర్ఘ్యమ్

ఓం భవే భవస్వ మామ్ । ఓంతత్పురుషాయ విద్మహే, మహాదేవాయ ధీమహి, తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ గంధపుష్పాఽక్షతైర్యుక్త మర్ఘ్యం సంపాదితంమయా ।
గృహ్ణాన్త్వర్ఘ్యం మహాదేవాః ప్రసన్నాశ్చ భవంతు మే ॥

పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । హస్తయోః అర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

ఆచమనీయమ్

ఓం భవోద్భవాయ నమః । ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే, మహాదేవాయ ధీమహి తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ కర్పూర వాసితం తోయం మందాకిన్యాః సమాహృతమ్ ।
ఆచమ్యతాం జగన్నాథ! మయా దత్తం హి భక్తితః ॥

పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । ముఖే ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

స్నానమ్

ఓం వామదేవాయ నమః । ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే,
మహాదేవాయ ధీమహి, తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ।

శ్లో॥ గంగాదిసర్వతీర్థేభ్యః సమాహృతమిదం జలమ్ ।
స్నానం కుర్వంతు దేవేశ భక్త చిత్త స్థిరాసన ॥

పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః ।
"ఆపోహిష్ఠేతి ....." మలాపకర్షణ స్నానం సమర్పయామి ॥
తతః ఆచమనం సమర్పయామి ॥

అథ పంచామృతస్నానమ్

శ్లో॥ పయో దధి ఘృతం చైవ మధు చ శర్కరాన్వితమ్ ।
పంచామృతం మయాఽఽనీతం స్నానార్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

క్షీరం : అప్యాయస్వ సమేతుతే విశ్వతస్సోమ వృష్ణియం ।
భవావాజస్యసంగధే ॥ క్షీరేణ స్నపయామి

దధి : దధిక్రావ్ణ్ణో అకారిషం జిష్ణోరశ్వస్య వాజినః ।
సురభినో ముఖాకరత్ ప్రణఆయూగ్ంషి తారిషత్ ॥
దధ్నా స్నపయామి

ఆజ్యం : శుక్రమసి జ్యోతిరసి తేజోసి దేవోవస్సవితోత్పునాత్వచ్ఛిద్రేణ।
పవిత్రేణ వసోసూర్యస్య రశ్మిభిః ॥
ఆజ్యేన స్నపయామి

మధు : మధు వాతా ఋతాయతే మధు క్షరంతి సింధవః ।
మాధ్వీర్నః సంత్వోషధీః మధునక్తముతోషసి
మధుమత్పార్థివగ్ం రజః మధు ద్యౌరస్తు నః పితా ॥
మధుమాన్నోవనస్పతిర్మధుమాగ్ం అస్తు సూర్యః
మాధ్వీర్గావో భవంతు నః ॥ మధునా స్నపయామి ॥

శర్కర : స్వాదుః పవస్వ దివ్యాయ జన్మనే స్వాదురింద్రాయ
సుహ వీతునామ్నే । స్వాదుర్మిత్రాయ వరుణాయ

వాయవే బృహస్పతయే మధుమాగ్ం అదాభ్యః ॥
శర్కరయా స్నపయామి ॥

ఫలోదకం: యాః ఫలినీర్యా అఫలా అపుష్పాయాశ్చ పుష్పిణీః
బృహస్పతి ప్రసూతాస్తానో ముంచంత్వగ్ం హ సః ॥
ఫలోదకేన స్నపయామి ॥ పంచాయతన దేవతాభ్యోనమః ।
పంచామృతస్నానం సమర్పయామి ॥
పంచామృతస్నానానంతరం శుద్ధోదకస్నానం ॥

శుద్ధోదకస్నానమ్

శ్లో॥మలయాచల సంభూత చందనాఽగరు మిశ్రితమ్ ।
సలిలం దేవదేవేశ! శుద్ధస్నానాయ గృహ్యతామ్ ॥

ఓం ఆపో హి ష్ఠా మయో భువః తా న ఊర్జే దధాతన మహే రణాయ చక్షసే । యో వః శివతమో రసః తస్య భాజయతే హ నః ఉశతీరివ మాతరః తస్మా అరం గమామ వో యస్య క్షయాయ జిన్వథ ఆపో జనయథా చ నః ॥

పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । శుద్ధోదకస్నానం సమర్పయామి ॥
(ఇచ్చట నమక చమకములతో, పంచసూక్తములతో, పంచ అథర్వశీర్షములతో(1) అభిషేకము చేయవలెను) స్నానానన్తరం శుద్ధ ఆచమనీయం సమర్పయామి॥

అభిషేక తర్పణమ్

1. భవం దేవం తర్పయామి
2. శర్వం దేవం తర్పయామి
3. ఈశానం దేవం తర్పయామి
4. పశుపతిం దేవం తర్పయామి
5. రుద్రం దేవం తర్పయామి
6. ఉగ్రం దేవం తర్పయామి
7. భీమందేవం తర్పయామి
8. మహాంతం దేవం తర్పయామి

---

1. నమకచమకములు, సూక్తములకొరకు పుటసంఖ్య (799, 777)లను మరియు పంచ అథర్వశీర్షములకొరకు పుటసంఖ్య (758-776)ను చూడుము.

1. భవస్యదేవస్య పత్నీం తర్పయామి
2. శర్వస్య దేవస్య పత్నీం తర్పయామి
3. ఈశానస్య దేవస్య పత్నీం తర్పయామి
4. పశుపతేర్ దేవస్య పత్నీం తర్పయామి
5. రుద్రస్య దేవస్య పత్నీం తర్పయామి
6. ఉగ్రస్య దేవస్య పత్నీం తర్పయామి
7. భీమస్య దేవస్య పత్నీం తర్పయామి
8. మహతో దేవస్య పత్నీం తర్పయామి

॥ ఇతి తర్పయిత్వా ॥

(తదుపరి పంచాయతన మూర్తులను తుడిచి యథాస్థానమున నిలిపి వస్త్రాది ఉపచారములతో పూజించవలెను.)

వస్త్రమ్

ఓం జ్యేష్ఠాయ నమః । ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే, మహాదేవాయ ధీమహి తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ స్వచ్ఛ వస్త్రద్వయం దేవ! దివ్యం స్వర్ణదశాంచితమ్ ।
భక్త్యాఽర్పితం మయా స్వామిన్! కృపయాపరిగృహ్యతామ్ ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । వస్త్రం సమర్పయామి ॥

యజ్ఞోపవీతమ్

ఓం శ్రేష్ఠాయ నమః । ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే మహాదేవాయ ధీమహి తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ।

శ్లో॥ విశుద్ధ ముక్తాఫల జాలరమ్యం మనోహరం కాంచన హేమసూత్రమ్ ।
యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రమాధత్స్వ మృత్యుంజయ! భక్తిగమ్య ॥

యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్యత్సహజం పురస్తాత్ ।
ఆయుష్యమగ్రియం ప్రతిముంచ శుభ్రం యజ్ఞోపవీతం బలమస్తు తేజః ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । ఉపవీతం సమర్పయామి ॥

విభూతి

శ్లో॥ మదనారిం నందివాహం సోమసూర్యాగ్ని లోచనమ్ ।
చితాభస్మధరం వామదేవరుద్రం నమామ్యహమ్ ॥

ఓం త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్ ।
ఉర్వారుకమివ బంధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయమామృతాత్ ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । భస్మం ధారయామి ॥

ఆభరణమ్

ఓం రుద్రాయ నమః । ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే,
మహాదేవాయ ధీమహి తన్నోరుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ మాణిక్యకేయూర కిరీట హారాన్ కాంచీమణిస్థాపిత కుండలైశ్చ ।
మంజీర ముక్తాభరణై ర్మనోజ్ఞైరంగాని మృత్యుంజయ భూషయామి ॥

పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । నాగాభరణ రుద్రాక్షమాలా సహిత వివిధ ఆభరణాని సమర్పయామి ॥

గంధమ్

ఓం కాలాయ నమః । ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే,
మహాదేవాయ ధీమహి తన్నోరుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ శ్రీఖండం చందనం దివ్యం గంధాఢ్యం సుమనోహరమ్ ।
విలేపనం సురశ్రేష్ఠ ప్రీత్యర్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

ఓం గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్ ।
ఈశ్వరీం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్ ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । గంధం సమర్పయామి ॥

అక్షతాన్

ఓం కలవికరణాయ నమః । ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే,
మహాదేవాయ ధీమహి తన్నోరుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ అక్షతైర్ ధవళైర్ దివ్యైః సమ్యక్తిల సమన్వితైః ।
మృత్యుంజయ మహాదేవ! పూజయామి వృషధ్వజ ॥
ఆయనే తే పరాయణే దూర్వారోహం తు పుష్పిణీః ।
హ్రదాశ్చ పుండరీకాణి సముద్రశ్చ గృహా ఇమే ॥

ఓం నిధనపతయే నమః । ఓం నిధనపతాంతికాయ నమః ॥
ఓం ఊర్ధ్వాయ నమః । ఓం ఊర్ధ్వలింగాయ నమః ॥
ఓం హిరణ్యాయ నమః । ఓం హిరణ్యలింగాయ నమః ॥
ఓం సువర్ణాయ నమః । ఓం సువర్ణలింగాయ నమః ॥
ఓం దివ్యాయ నమః । ఓం దివ్యలింగాయ నమః ॥
ఓం భవాయ నమః । ఓం భవలింగాయ నమః ॥
ఓం శర్వాయ నమః । ఓం శర్వలింగాయ నమః ॥
ఓం జ్వలాయ నమః । ఓం జ్వలలింగాయ నమః ॥
ఓం ఆత్మాయ నమః । ఓం ఆత్మలింగాయ నమః ॥
ఓం పరమాయ నమః । ఓం పరమలింగాయ నమః ॥
ఏతత్సోమస్య సూర్యస్య సర్వలింగగ్గ్స్థాపయతి
పాణిమంత్రం పవిత్రమ్ ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । శ్వేత అక్షతాన్ సమర్పయామి ॥

పుష్పమ్

ఓం బలవికరణాయ నమః । ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే,
మహాదేవాయ ధీమహి తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ చామంతికా వకుళ చంపక పాటలాబ్జ
పున్నాగ జాజి కరవీర రసాలపుష్పైః ।
బిల్వ ప్రవాళ తులసీదళ మల్లికాభిః
త్వాం పూజయామి జగదీశ్వర వామదేవ ॥

1. ఓం ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః

1. ఓం భవాయ దేవాయ నమః
2. ఓం శర్వాయ దేవాయ నమః
3. ఓం ఈశానాయ దేవాయ నమః
4. ఓం పశుపతయే దేవాయ నమః
5. ఓంరుద్రాయ దేవాయ నమః
6. ఓం ఉగ్రాయ దేవాయ నమః
7. ఓం భీమాయ దేవాయ నమః
8. ఓం మహతే దేవాయ నమః

2. ఓం విష్ణవే నమః

1. ఓం కేశవాయ నమః
2. ఓం నారాయణాయ నమః
3. ఓం మాధవాయ నమః
4. ఓం గోవిందాయ నమః
5. ఓం విష్ణవే నమః
6. ఓం మధుసూదనాయ నమః
7. ఓం త్రివిక్రమాయ నమః
8. ఓం వామనాయ నమః
9. ఓం శ్రీధరాయ నమః
10. ఓం హృషీకేశాయ నమః
11. ఓం పద్మనాభాయ నమః
12. ఓం దామోదరాయ నమః
13. ఓం సంకర్షణాయ నమః
14. ఓం వాసుదేవాయ నమః
15. ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః
16. ఓం అనిరుద్ధాయ నమః
17. ఓం పురుషోత్తమాయ నమః
18. ఓం అధోక్షజాయ నమః
19. ఓం నారసింహాయ నమః
20. ఓం అచ్యుతాయ నమః
21. ఓం జనార్దనాయ నమః
22. ఓం ఉపేంద్రాయ నమః
23. ఓం హరయే నమః
24. ఓం శ్రీకృష్ణాయ నమః

3. ఓం సూర్యాయ నమః

1. ఓం మిత్రాయ నమః
2. రవయే నమః
3. సూర్యాయ నమః
4. భానవే నమః
5. ఖగాయ నమః
6. పూష్ణే నమః
7. ఓం హిరణ్యగర్భాయ నమః
8. ఓం మరీచయే నమః
9. ఓం ఆదిత్యాయ నమః
10. ఓం సవిత్రే నమః
11. ఓం అర్కాయ నమః
12. ఓం భాస్కరాయ నమః

4. ఓం గణేశాయ నమః

1. ఓం సుముఖాయ నమః
2. ఓం ఏకదంతాయ నమః
3. ఓం కపిలాయ నమః
4. ఓం గజకర్ణికాయ నమః
5. ఓం లంబోదరాయ నమః
6. ఓం వికటాయ నమః
7. ఓం విఘ్నరాజాయ నమః
8. ఓం గణాధిపాయ నమః
9. ఓం ధూమకేతవే నమః
10. ఓం గణాధ్యక్షాయ నమః
11. ఓం ఫాలచంద్రాయ నమః
12. ఓం గజాననాయ నమః
13. ఓం వక్రతుండాయ నమః
14. ఓం శూర్పకర్ణాయ నమః
15. ఓం హేరంబాయ నమః
16. ఓం స్కందపూర్వజాయ నమః

5. ఓం అంబికాయై నమః

1. ఓం భవాన్యై నమః
2. ఓం శర్వాణ్యై నమః
3. ఓం రుద్రాణ్యై నమః
4. ఓం కళ్యాణ్యై నమః
5. ఓం మాహేశ్వర్యై నమః
6. ఓం శివప్రియాయై నమః
7. ఓం కామాక్ష్యై నమః
8. ఓం మీనాక్ష్యై నమః
9. ఓం దుర్గాయై నమః
10. ఓం మహామాయాయై నమః
11. ఓం శాంభవ్యై నమః
12. ఓం శాంకర్యై నమః

పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । పుష్పైః పూజయామి ॥

(ఇక్కడ శివాష్టోత్తర శతనామావళితో పాటుగా పంచాయతన దేవతా నామావళి పఠింపవలెను.పూజ చివరి పుటలలో వరుసగా పంచదేవతా నామావళులు చేర్చబడినవి.)

బిల్వపత్రమ్

1. త్రిదళం త్రిగుణాకారం త్రినేత్రం చ త్రియాయుధమ్ ।
త్రిజన్మపాపసంహారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥
2. త్రిశాఖైర్బిల్వపత్రైశ్చ అచ్ఛిద్రైః కోమలైశ్శుభైః ।
తవ పూజాం కరిష్యామి ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥
3. దక్షయజ్ఞవినాశం చ పార్వతీపతి శంకర ।
త్రిపురాసురసంహారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥

పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । బిల్వపత్రం సమర్పయామి ॥

దూర్వాంకురాన్

శ్లో॥ దూర్వాంకురాన్ సుహరితానమృతాన్ మంగళప్రదాన్ ।
ఆనీతాంస్తవ పూజార్థం గృహాణ పరమేశ్వర ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । దూర్వాంకురాన్ సమర్పయామి ॥

శమీపత్రాణి

శ్లో॥ అమంగళానాం శమనీం శమనీం దుష్కృతస్య చ ।
దుఃస్వప్ననాశినీం ధన్యామర్పయేఽహం శమీం శుభామ్ ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । శమీపత్రాణి సమర్పయామి ॥

ధూపమ్

ఓం బలాయ నమః । ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే
మహాదేవాయధీమహి, తన్నోరుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥
శ్లో॥ వనస్పతి రసోద్భూతో గంధాఢ్యో గంధ ఉత్తమమ్ ।
ఆఘ్రేయస్సర్వదేవానాం ధూపోఽయం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । ధూపమాఘ్రాపయామి ॥

దీపమ్

ఓం బలప్రమథనాయ నమః । ఓం తత్పురుషాయవిద్మహే ।
మహాదేవాయ ధీమహి తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥
శ్లో॥సాఽఽజ్యం త్రివర్తిసంయుక్తం వహ్నినా యోజితంమయా ।
గృహాణ మంగళం దీపం త్రైలోక్యతిమిరాపహ ॥
భక్త్యా దీపం ప్రయచ్ఛామి దేవాయ పరమాత్మనే ।
త్రాహి మాం నరకాద్ ఘోరాద్ దివ్యజ్యోతిర్నమోఽస్తు తే ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । దీపం దర్శయామి ॥
ధూపదీపానంతరం శుద్ధ ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

నైవేద్యమ్

ఓం సర్వభూతదమనాయ నమః ॥ ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే,
మహాదేవాయ ధీమహి తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ ఇదం దివ్యాఽన్నమమృతం రసైష్షడ్భిః సమన్వితమ్ ।
శ్రీమృత్యుంజయ! విశ్వేశ! నైవేద్యం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

ఓం భూర్భువస్సువః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి, ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

సత్యంత్వర్తేన పరిషించామి । అమృతమస్తు అమృతోపస్తరణమసి ।

పంచాయతనదేవతాభ్యో నమః - ఓం ప్రాణాయ స్వాహా । ఓం అపానాయ స్వాహా ॥ ఓం వ్యానాయ స్వాహా । ఓం ఉదానాయ స్వాహా। ఓం సమానాయ స్వాహా । యథాసుఖం జుషధ్వమ్ ॥

మధ్యే మధ్యే పానీయం సమర్పయామి । అమృతాపిధానమసి ।

ఉత్తరాపోశనం సమర్పయామి । హస్తౌ ప్రక్షాళయామి ।

పాదౌప్రక్షాళయామి । శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ।

పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । మహానైవేద్యం సమర్పయామి ॥

తాంబూలమ్

ఓం మనోన్మనాయ నమః । ఓం తత్పురుషాయవిద్మహే,
మహాదేవాయ ధీమహి తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ పూగీఫలైఃసమాయుక్తం నాగవల్లీదళైర్యుతమ్ ।
కర్పూరచూర్ణసంయుక్తం తాంబూలం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । తాంబూలం సమర్పయామి ।

దక్షిణ

శ్లో॥ హిరణ్యగర్భగర్భస్థం హేమబీజం విభావసోః ।
అనంతపుణ్యఫలద మతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛమే ॥

పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । సువర్ణ పుష్ప దక్షిణాదీన్ సమర్పయామి ॥

నీరాజనమ్

ఓం అఘోరేభ్యః ఇతిమంగళ నీరాజనమ్

ఓం అఘోరేభ్యోఽథ ఘోరేభ్యో ఘోరఘోరతరేభ్యః ।
సర్వేభ్య సర్వశర్వేభ్యో నమస్తే అస్తు రుద్రరూపేభ్యః ॥

శ్లో॥ నీరాజనం గృహాణేదం పంచవర్తి సమన్వితమ్ ।
తేజోరాశిమయం దత్తం గృహాణత్వ సురేశ్వర ॥
శ్లో॥ కర్పూరగౌరంకరుణావతారం సంసారసారం భుజగేంద్రహారమ్ ।
సదా వసంతంహృదయారవిందే భవమ్ భవానీసహితం నమామి ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః । దివ్యమంగళ కర్పూర
నీరాజనం సమర్పయామి[1] ॥ శుద్ధ ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

మంత్రపుష్పమ్

ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే । మహాదేవాయ ధీమహి ।
తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥
శ్లో॥ శ్రద్ధయా సిక్తయా భక్త్యాహార్ద్రప్రేమ్ణా సమర్పితః ।
మంత్రపుష్పాంజలిశ్చాయం కృపయా ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
ఓం సహస్రశీర్షం దేవం .... శివోమేఽస్తు సదాశివోమ్ ॥[2]
పంచాయతనదేవతాభ్యో నమః ।
దివ్యసువర్ణ మంత్రపుష్పాంజలిం సమర్పయామి ॥

ఆత్మప్రదక్షిణమ్

ఈశాన ఇతి ప్రదక్షిణ నమస్కారాన్ ।
ఓం ఈశానస్సర్వ విద్యానామ్ ఈశ్వర స్సర్వ భూతానాం
బ్రహ్మాధిపతి ర్బ్రహ్మణోఽధిపతిర్బ్రహ్మాశివోమేఽస్తు సదాశివోమ్॥
శ్లో॥ యాని కాని చ పాపాని జన్మాంతరకృతాని చ ।
తాని తాని ప్రణశ్యంతి ప్రదక్షిణ పదే పదే ॥
పాపోఽహం పాపకర్మాఽహం పాపాత్మా పాపసంభవః ।
త్రాహి మాం కృపయా దేవ శరణాగతవత్సల ॥
అన్యథా శరణం నాస్తి త్వమేవ శరణం మమ ।
తస్మాత్ కారుణ్యభావేన రక్ష రక్ష మహేశ్వర ॥ రక్ష రక్ష జనార్దన ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యోనమః॥ఆత్మత్రయప్రదక్షిణం సమర్పయామి॥

1. కర్పూరనీరాజనమంత్రము 385, 386 పుటలలో కలదు.
2. మంత్రపుష్పము-పూర్తిపాఠము 781వ పుటలో కలదు.

నమస్కారమ్

శ్లో॥ నమఃసర్వహితార్థాయ జగదాధారహేతవే ।
సాష్టాంగోఽయంప్రణామస్తే ప్రయత్నేన మయాకృతః ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః ।
నమస్కారాన్ సమర్పయామి ॥

క్షమా - యాచన

శ్లో॥ సంసారే జనితాపరోగ సహితే తాపత్రయాక్రందితే
నిత్యం పుత్రకళత్ర విత్త విలసత్ పాశైర్నిబద్ధం దృఢమ్ ।
గర్వాంధం బహుపాపవర్గ సహితం కారుణ్య దృష్ట్యా విభో!
శ్రీమృత్యుంజయ! పార్వతీప్రియ! సదా మాం పాహి సర్వేశ్వర!!

శ్లో॥ ఆవాహనం న జానామి న జానామి విసర్జనమ్ ।
పూజాం చైవ న జానామి క్షమస్వ పరమేశ్వర ॥

శ్లో॥ అపరాధ సహస్రాణి క్రియంతేఽహర్నిశం మయా ।
దాసోఽయమితి మాం మత్వా క్షమస్వ పరమేశ్వర ॥
పంచాయతన దేవతాభ్యో నమః ।
క్షమా-యాచన పూర్వక నమస్కారాన్ సమర్పయామి ॥

పునఃపూజా

ఛత్రం ధారయామి । చామరం వీజయామి । దర్పణం దర్శయామి । నృత్యం దర్శయామి । గీతం శ్రావయామి । ఆందోళికామారోహయామి । అశ్వానారోహయామి । గజానారోహయామి । సమస్త రాజోపచార శక్త్యుపచార భక్త్యుపచార మంత్రోపచార సర్వోపచార పూజాం సమర్పయామి॥

పూజా సమర్పణమ్

శ్లో॥ యస్యస్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపః పూజా క్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వందేమహేశ్వరమ్ ॥

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం జనార్దన ।
యత్పూజితం మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

అనయా ధ్యానావాహనాది షోడశోపచారపూజయా చ భగవాన్ సర్వాత్మకః పంచాయతన దేవతా సుప్రీతః సుప్రసన్నో వరదో భవతు ॥

॥ సర్వం శ్రీపరమేశ్వరార్పణమస్తు ॥

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా
బుద్ధ్యాஉత్మనా వా ప్రకృతే స్స్వభావాత్ ।
కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై
మాహేశ్వరాయేతి సమర్పయామి ॥

ఓం సహ నావవతు । సహ నౌ భునక్తు ।
సహ వీర్యం కరవావహై । తేజస్వినావధీతమస్తు । మా విద్విషావహై॥
ఓం పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్ పూర్ణముదచ్యతే ।
పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణమేవావశిష్యతే ॥
ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః ॥
అస్మిన్ గ్రామే అస్మిన్ దేశే సర్వేజనాః సుఖినో భవంతు ।
సమస్త సన్మంగళాని భవంతు ॥
పంచాయతన దేవతా ప్రసాదం శిరసా గృహ్ణామి ।

తీర్థ గ్రహణ మంత్రమ్

శ్లో॥ అకాలమృత్యుహరణం సర్వవ్యాధినివారణమ్ ।
సర్వపాపక్షయకరం శివపాదోదకం శుభమ్ ॥
శ్లో॥ ఆరోగ్యమస్తు బలమస్తు యశోஉస్తు నిత్యమ్
సౌభాగ్యమస్తు శివమస్తు శశాంకమౌళే ! ।
త్వత్పాద పంకజ వినిర్గత పుణ్యతోయం
ఆస్వాదయామి పురతో న పునర్భవాయ ॥
॥ ఇతి తీర్థం పిబేత్ ॥ (అని తీర్థమును స్వీకరింపవలెను)
॥ ఇతి పంచాయతన పూజా విధిః ॥

భక్తులకు శతాంశ ప్రదానము

అనంతరము విష్వక్సేన సనక శుకాది మహాభాగవతోత్తములకు నైవేద్యములోని శతాంశమును నిర్మాల్యజలమునందు సమర్పింపవలెను-

(1) వైష్ణవ భక్తులకు-

విష్వక్సేనోద్ధవాక్రూరాః సనకాద్యాః శుకాదయః ।
మహావిష్ణు ప్రసాదోఽయం సర్వేగృహ్ణంతు వైష్ణవాః ॥

(2) గాణాపత్య భక్తులకు -

గణేశో గాలవో గార్గ్యో మంగళశ్చ సుధాకరః ।
గణేశస్య ప్రసాదోఽయం సర్వేగృహ్ణంతు భాగినః ॥

(3) శైవభక్తులకు -

బాణరావణ చండీశనంది భృంగిరిటాదయః ।
సదాశివ ప్రసాదోఽయం సర్వేగృహ్ణంతు శాంభవాః ॥

(4) దేవీ భక్తులకు -

శక్తిరుచ్ఛిష్ట చాండాలీసోమ సూర్య హుతాశనాః ।
మహాలక్ష్మి ప్రసాదోఽయం సర్వేగృహ్ణంతు శాక్తికాః ॥

(5) సూర్యభక్తులకు

ఛాయాసంజ్ఞా శ్రాద్ధరేవా దండమాఠరకాదయః ।
దివాకర ప్రసాదోఽయం సర్వేగృహ్ణంతు శేషకమ్ ॥

పై ఐదు (5) శ్లోకములను చదువుచూ లేక చదవకుండానైనా భక్తులను ఉద్దేశించి నీటిలో నిర్మాల్యమును ఈయవలెను. భక్తునకు, భగవంతునకు తేడాలేదు. కావున కనీసము భగవద్భక్తుల నామములనైనా పూజాంతమునంద స్మరించుట ఉత్తమము.

శ్రీ విఘ్నేశ్వరాష్టోత్తర శతనామావళి

(ప్రతి నామమునకు ముందు 'ఓం' అని చివర 'నమః' అని పఠింపవలెను)

ఓం వినాయకాయ నమః
విఘ్నరాజాయ
గౌరీపుత్రాయ
గణేశ్వరాయ
స్కందాగ్రజాయ
అవ్యయాయ
పూతాయ
దక్షాయ
అధ్యక్షాయ
ద్విజప్రియాయ 10
అగ్నిగర్భచ్ఛిదే
ఇంద్రశ్రీప్రదాయ
వాణీప్రదాయ
అవ్యయాయ
సర్వసిద్ధిప్రదాయ
శర్వతనయాయ
శర్వరీప్రియాయ
సర్వాత్మకాయ
సృష్టికర్త్రే
దేవాయ 20
అనేకార్చితాయ
శివాయ
శుద్ధాయ
బుద్ధిప్రియాయ
శాంతాయ
బ్రహ్మచారిణే
గజాననాయ

ఓం ద్వైమాత్రేయాయ నమః
మునిస్తుత్యాయ
భక్తవిఘ్నవినాశనాయ 30
ఏకదంతాయ
చతుర్బాహవే
చతురాయ
శక్తిసంయుతాయ
లంబోదరాయ
శూర్పకర్ణాయ
హరయే
బ్రహ్మవిదే
ఉత్తమాయ
కాలాయ 40
గ్రహపతయే
కామినే
సోమసూర్యాగ్నిలోచనాయ
పాశాంకుశధరాయ
చండాయ
గుణాతీతాయ
నిరంజనాయ
అకల్మషాయ
స్వయంసిద్ధాయ
సిద్ధార్చితపదాంబుజాయ 50
బీజపూరఫలాసక్తాయ
వరదాయ
శాశ్వతాయ
కృతినే

ఓం ద్విజప్రియాయ నమః
వీతభయాయ
గదినే
చక్రిణే
ఇక్షుచాపధృతే
శ్రీదాయ 60
అజాయ
ఉత్పలకరాయ
శ్రీపతయే
స్తుతిహర్షితాయ
కులాద్రిభేత్రే
జటిలాయ
కలికల్మషనాశనాయ
చంద్రచూడామణయే
కాంతాయ
పాపహారిణే 70
సమాహితాయ
ఆశ్రితశ్రీకరాయ
సౌమ్యాయ
భక్తవాంఛితదాయకాయ
శాంతాయ
కైవల్యసుఖదాయ
సచ్చిదానంద విగ్రహాయ
జ్ఞానినే
దయాయుతాయ
దాంతాయ 80
బ్రహ్మద్వేషవివర్జితాయ
ప్రమత్తదైత్యభయదాయ

ఓం శ్రీకంఠాయ నమః
విబుధేశ్వరాయ
రమార్చితాయ
విధయే
నాగరాజయజ్ఞోపవీతవతే
స్థూలకంఠాయ
స్వయంకర్త్రే
సామఘోషప్రియాయ 90
పరస్మై
స్థూలతుండాయ
అగ్రణ్యే
ధీరాయ
వాగీశాయ
సిద్ధిదాయకాయ
దూర్వాబిల్వప్రియాయ
అవ్యక్తమూర్తయే
అద్భుతమూర్తిమతే
శైలేంద్రతనుజోత్సంగ ఖేలనోత్సుక మానసాయ
స్వలావణ్యసుధాసారజిత 100
మన్మథవిగ్రహాయ
సమస్తజగదాధారాయ
మాయినే
మూషకవాహనాయ
హృష్టాయ
తుష్టాయ
ప్రసన్నాత్మనే
సర్వసిద్ధిప్రదాయకాయ 108

॥ ఇతి శ్రీవిఘ్నేశ్వరాష్టోత్తర శతనామావళిః ॥

శ్రీ శివాష్టోత్తరశతనామావళి

(ప్రతి నామమునకు ముందు 'ఓం' అని చివర 'నమః' అని పఠింపవలెను)

ఓం శివాయ నమః
మహేశ్వరాయ
శంభవే
పినాకినే
శశిశేఖరాయ
వామదేవాయ
విరూపాక్షాయ
కపర్దినే
నీలలోహితాయ
శంకరాయ 10
శూలపాణయే
ఖట్వాంగినే
విష్ణువల్లభాయ
శిపివిష్టాయ
అంబికానాథాయ
శ్రీకంఠాయ
భక్తవత్సలాయ
భవాయ
శర్వాయ
త్రిలోకేశాయ 20
శితికంఠాయ
శివాప్రియాయ
ఉగ్రాయ
కపాలినే
కామారయే
అంధకాసురసూదనాయ
గంగాధరాయ

ఓం లలాటాక్షాయ నమః
కాలకాలాయ
కృపానిధయే 30
భీమాయ
పరశుహస్తాయ
మృగపాణయే
జటాధరాయ
కైలాసవాసినే
కవచినే
కఠోరాయ
త్రిపురాంతకాయ
వృషాంకాయ
వృషభారూఢాయ 40
భస్మోద్ధూళితవిగ్రహాయ
సామప్రియాయ
సర్వమయాయ
త్రయీమూర్తయే
అనీశ్వరాయ
సర్వజ్ఞాయ
పరమాత్మనే
సోమసూర్యాగ్నిలోచనాయ
హవిషే
యజ్ఞమయాయ 50
సోమాయ
పంచవక్త్రాయ
సదాశివాయ
విశ్వేశ్వరాయ

ఓం వీరభద్రాయ నమః
గణనాథాయ
ప్రజాపతయే
హిరణ్యరేతసే
దుర్ధర్షాయ
గిరీశాయ 60
గిరిశాయ
అనఘాయ
భుజంగభూషణాయ
భర్గాయ
గిరిధన్వినే
గిరిప్రియాయ
కృత్తివాససే
పురారాతయే
భగవతే
ప్రమథాధిపాయ 70
మృత్యుంజయాయ
సూక్ష్మతనవే
జగద్వ్యాపినే
జగద్గురవే
వ్యోమకేశాయ
మహాసేనజనకాయ
చారువిక్రమాయ
రుద్రాయ
భూతపతయే
స్థాణవే 80
అహిర్బుధ్న్యాయ

ఓం దిగంబరాయ నమః
అష్టమూర్తయే
అనేకాత్మనే
సాత్త్వికాయ
శుద్ధవిగ్రహాయ
శాశ్వతాయ
ఖండపరశవే
అజాయ
పాశవిమోచకాయ 90
మృడాయ
పశుపతయే
దేవాయ
మహాదేవాయ
అవ్యయాయ
హరయే
పూషదంతభిదే
అవ్యగ్రాయ
దక్షాధ్వరహరాయ
హరాయ 100
భగనేత్రభిదే
అవ్యక్తాయ
సహస్రాక్షాయ
సహస్రపాదే
అపవర్గప్రదాయ
అనంతాయ
తారకాయ
ఓం పరమేశ్వరాయ నమః

॥ ఇతి శ్రీశివాష్టోత్తరశతనామావళిః ॥

శ్రీ అంబికాష్టోత్తరశతనామావళి

(ఓం-ఐం-హ్రీం-శ్రీం అని ప్రతి నామము ముందు, చివర 'నమః' చేర్చి అర్చన చేయాలి.)

ఓం మహాగౌర్యై నమః
మహాదేవ్యై
జగన్మాత్రే
సరస్వత్యై
చండికాయై
లోకజనన్యై
సర్వదేవాధిదేవతాయై
పార్వత్యై
పరమాయై
ఈశాయై 10
నగేంద్రతనయాయై
సత్యై
బ్రహ్మచారిణ్యై
శర్వాణ్యై
దేవమాత్రే
త్రిలోచన్యై
బ్రహ్మణ్యై
వైష్ణవ్యై
రౌద్ర్యై
కాళరాత్ర్యై 20
తపస్విన్యై
శివదూత్యై
విశాలాక్ష్యై
చాముండాయై
విష్ణుసోదర్యై
చిత్కళాయై
చిన్మయాకారాయై
మహిషాసురమర్దన్యై
కాత్యాయన్యై
కాలరూపాయై 30
గిరిజాయై
మేనకాత్మజాయై
భవాన్యై
మాతృకాయై
గౌర్యై
రమాయై
రామాయై
శుచిస్మితాయై
బ్రహ్మస్వరూపిణ్యై
రాజ్యలక్ష్మ్యై 40
శివప్రియాయై
నారాయణ్యై
మహాశక్త్యై
నవోఢాయై
భాగ్యదాయిన్యై
అన్నపూర్ణాయై
సదానందాయై
యౌవనాయై
మోహిన్యై
జ్ఞానశుద్ధ్యై 50
జ్ఞానగమ్యాయై
నిత్యాయై
నిత్యస్వరూపిణ్యై
కమలాయై

కమలాకారాయై
రక్తవర్ణాయై
కళానిధయే
మధుప్రియాయై
కల్యాణ్యై
కరునాయై 60
జనస్థానాయై
వీరపత్న్యై
విరూపాక్ష్యై
విరాధితాయై
హేమాభాయై
సృష్టిరూపాయై
సృష్టిసంహారకారిణ్యై
రంజనాయై
యౌవనాకారాయై
పరమేశప్రియాయై 70
పరాయై
పుష్పిణ్యై
పురుషాకారాయై
పురుషార్థప్రదాయిన్యై
మహారూపాయై
మహారౌద్ర్యై
మహాపాతకనాశిన్యై
కామాక్ష్యై
వామదేవ్యై
వరదాయై 80
భయనాశిన్యై
వాగ్దేవ్యై
వచస్యై
వారాహ్యై
విశ్వతోషిణ్యై
వర్ణనీయాయై
విశాలాక్షాయై
కులసంపత్ప్రదాయిన్యై
ఆర్తదుఃఖచ్ఛేదదక్షాయై
అంబాయై 90
నిఖిలయోగిన్యై
సదాపురస్థాయిన్యై
తరోర్మూలతలంగతాయై
హరవాహసమాయుక్తాయై
ముని మోక్షపరాయణాయై
ధరాధరభవాయై
ముక్తాయై
పరమంత్రాయై
వరప్రదాయై
కల్యాయై 100
వాగ్భవ్యై
దేవ్యై
క్లీంకారిణ్యై
సంవిదే
ఈశ్వర్యై
హ్రీంకారాక్షరబీజాయై
శాంభవ్యై
ప్రణవాత్మికాయై 108

॥ ఇతి శ్రీఅంబికాష్టోత్తరశతనామావళిః ॥

శ్రీ విష్ణ్వష్టోత్తరశతనామావళి

(ప్రతి నామమునకు ముందు 'ఓం' అని చివర 'నమః' అని పఠింపవలెను)

ఓం శ్రీవిష్ణవే నమః
జిష్ణవే
వషట్కారాయ
దేవదేవాయ
వృషాకపయే
దామోదరాయ
దీనబంధవే
ఆదిదేవాయ
అదితిసుతాయ
పుండరీకాయ 10
పరానందాయ
పరమాత్మనే
పరాత్పరాయ
పరశుధారిణే
విశ్వాత్మనే
కృష్ణాయ
కలిమలాపహారాయ
కౌస్తుభోద్భాసితోరస్కాయ
నరాయ
నారాయణాయ 20
హరయే
హరాయ
హరప్రియాయ
స్వామినే
వైకుంఠాయ
విశ్వతోముఖాయ

ఓం హృషీకేశాయ నమః
అప్రమేయాయ
ఆత్మనే
వరాహాయ 30
ధరణీధరాయ
ధర్మేశాయ
ధరణీనాథాయ
ధ్యేయాయ
ధర్మభృతాంవరాయ
సహస్రశీర్షాయ
పురుషాయ
సహస్రాక్షాయ
సహస్రపాదినే (పాదే)
సర్వగాయ 40
సర్వవిదే
సర్వాయ
శరణ్యాయ
సాధువల్లభాయ
కౌసల్యానందనాయ
శ్రీమతే
రక్షఃకులవినాశకాయ
జగత్కర్త్రే
జగద్ధరాయ
జగజ్జేత్రే 50
జనార్తిహరాయ
జానకీవల్లభాయ

ఓం దేవాయ
జయరూపాయ
జలేశ్వరాయ
క్షీరాబ్ధితనయావల్లభాయ
శేషశాయినే
పన్నగారివాహనాయ
విష్టరశ్రవసే 60
మాధవాయ
మధురానాథాయ
ముకుందాయ
మోహనాశనాయ
దైత్యారయే
పుండరీకాక్షాయ
అచ్యుతాయ
మధుసూదనాయ
సోమసూర్యాగ్నినయనాయ
నృసింహాయ 70
భక్తవత్సలాయ
నిత్యాయ
నిరామయాయ
శుద్ధాయ
నరదేవాయ
జగత్ప్రభవే
హయగ్రీవాయ
జితరిపవే
ఉపేంద్రాయ
రుక్మిణీపతయే 80

ఓం సర్వదేవమయాయ నమః
శ్రీశాయ
సర్వాధారాయ
సనాతనాయ
సౌమ్యాయ
సౌమ్యప్రదాయ
స్రష్ట్రే
విష్వక్సేనాయ
జనార్దనాయ
యశోదాతనయాయ 90
యోగినే
యోగశాస్త్రపరాయణాయ
రుద్రాత్మకాయ
రుద్రమూర్తయే
రాఘవాయ
మధుసూదనాయ
అతులతేజసే
దివ్యాయ
సర్వపాపహరాయ
పుణ్యాయ 100
అమితతేజసే
దుఃఖ దారిద్ర్యనాశనాయ
సుఖవర్ధనాయ
సర్వసంపత్కరాయ
సౌమ్యాయ
మహాపాతక నాశనాయ
విపన్నాశనరూపాయ
మంగళప్రదాయ 108

॥ ఇతి శ్రీ విష్ణ్వష్టోత్తరశతనామావళిః ॥

శ్రీ సూర్యాష్టోత్తరశతనామావళి

(ప్రతి నామమునకు ముందు 'ఓం' అని చివర 'నమః' అని పఠింపవలెను)

ఓం సూర్యాయ నమః
అర్యమ్ణే
భగాయ, త్వష్ట్రే
పూష్ణే
అర్కాయ
సవిత్రే
రవయే
గభస్తినే
అజాయ
కాలాయ 10
మృత్యవే
ధాత్రే
ప్రభాకరాయ
వివస్వతే
దీప్తాంశవే
వేదకర్త్రే
వేదాంగాయ
వేదవాహనాయ
కాలాయ
కాష్ఠాయ 20
అహ్నాయే
విభావసే
పురుషాయ
శాశ్వతాయ
యోగీశ్వరాయ
అవ్యక్తాయ
వ్యక్తాయ

ఓం సనాతనాయ నమః
కాలాధ్యక్షాయ
విశ్వకర్మణే 30
తమోభినిఘ్నాయ
వరుణాయ
సాగరాంశవే
జీమూతాయ
జీవనాఽరిహాయ
భూతాశ్రయాయ
భూతపతయే
స్రష్ట్రే
సంవర్తకాయ
వహ్నయే 40
సరస్యాదయే
అనంతాయ
కపిలాయ
భానవే
కామదాయ
సర్వతోముఖాయ
జయాయ
విశాలాయ
సర్వాధాతునిషేవకాయ
సువర్ణాయ 50
భూతదయాయ
శీఘ్రగమనాయ
ప్రాణధారణాయ
ధన్వంతరయే

ఓం ధూమ్రకేతవే నమః
ఆదిదేవాయ
ఆదిత్యాయ
ద్వాదశాత్మనే
అరవిందాక్షాయ
పిత్రే 60
మాత్రే
పితామహాయ
దాహకర్త్రే
ప్రశాంతాత్మనే
విశ్వాత్మనే
విశ్వతోముఖాయ
చరాచరాత్మనే
సూక్ష్మాత్మనే
మైత్రేయాయ
కరుణాన్వితాయ 70
అంశుమాలినే
భానుమతే
సుధాకరాయ
తీవ్రాయ
తాపినే
తాపనాయ
నభసే
విభాకరాయ
ఖద్యోతాయ
కర్మసాక్షిణే 80
సర్వాయ
అనంతాయ

ఓం పవిత్రాయ నమః
అనలాయ
అమరాయ
ధర్మాయ
లోకబాంధవాయ
అక్షరాయ
ప్రభాపూర్ణాయ
అరుణసారథినే 90
భాస్కరాయ
వందనాయ
పుండరీకాక్షాయ
వైశ్యాయ
జలపతయే
సప్తసప్తాయ
దినకృతే
భగవతే
భగాయ
వివస్వతే 100
కాంతివతే
సనాతనాయ
బలినే
రోగహర్త్రే
సంధ్యావందనాయ
వందితాయ
రత్నాంగాయ
శ్రీ సూర్యనారాయణాయ 108

॥ ఇతిశ్రీ సూర్యాష్టోత్తరశతనామావళిః. ॥

పురుషసూక్త విధాన దేవతార్చనము

ఆదౌ దీపారాధనం కృత్వా ॥ (అని దీపారాధనము చేసి)

అగ్నినాగ్ని స్సమిధ్యతేతి దీపవర్తీ రన్యవర్తినా ప్రజ్వాల్య ॥

ఓం అగ్నినాగ్ని స్సమిధ్యతే కవిర్గృహ పతిర్యువా । హవ్యవాడ్జుహ్వాస్యః ॥

శ్లో॥ భో దీప! బ్రహ్మరూపేణ సర్వేషాం హృది సంస్థితః ।
అతస్త్వాం స్థాపయామ్యద్య మదజ్ఞాన మపాకురు ॥

(అని దీపజ్యోతికి నమస్కరింపవలెను)

ఘంటానాదమ్

శ్లో॥ ఆగమార్థం తు దేవానాం గమనార్థం తు రక్షసామ్ ।
కురు ఘంటారవం తత్ర దేవతాహ్వాన లాంఛనమ్ ॥

ఇతి ఘంటానాదం కృత్వా ॥

ఘంటాస్థితాయ గరుడాయ నమః ॥

(అను నామమంత్రముతో ఘంటయందు నిలిచియున్న గరుడదేవుని పూజించవలెను.)

భూతోచ్చాటనమ్

శ్లో॥ అపసర్పంతు యే భూతా యే భూతా భూమి సంస్థితాః ।
యే భూతా విఘ్నకర్తార స్తే గచ్ఛంతు శివాజ్ఞయా ॥

శ్లో॥ ఉత్తిష్ఠంతు భూపిశాచాః య ఏతే భూమిభారకాః ।
ఏతేషా మవిరోధేవ బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥

(అని భూతములను వెడలగొట్టుచున్నట్లుగా భావించవలెను.)

సంకల్పమ్

ఆచమ్య॥ (పురాణాచమనం కృత్వా ॥ స్మృత్యాచమనం కృత్వా॥)

ఓం కేశవాయ స్వాహా .... శ్రీకృష్ణాయ నమః ॥

పృథ్వీతి మంత్రస్య । మేరుపృష్ఠ ఋషిః । కూర్మో దేవతా । సుతలం ఛందః । ఆసనే వినియోగః ॥ అనంతాసనాయ నమః ॥

పృథ్విత్వయా ధృతాలోకా దేవి త్వం విష్ణునా ధృతా ।
త్వం చ ధారయ మాం దేవీ పవిత్రం కురు చాసనమ్ ॥
(ఆసనే ఉపవిశ్య – అని ఏర్పరచుకొన్న ఆసనము మీద కూర్చుండవలెను.)
ప్రాణానాయమ్య ॥

ఓం భూః । ఓం భువః । ఓ(గ్)ం సువః । ఓం మహః । ఓం జనః । ఓం తపః । ఓ(గ్)ం సత్యం । ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥ ఓమాపో జ్యోతీరసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్ ॥

శుభాభ్యుదయార్థం .... శుభతిథౌ (శుభే శోభనే ముహూర్తే) శ్రీమాన్ .... గోత్రః .... శర్మాభిధేయోఽహం శ్రీమతః .... గోత్రస్య .... శర్మాభిధేయస్య - మమ ధర్మపత్నీ సమేతస్య మమ ఉపాత్త దురితక్షయద్వారా, అస్మాకం సకుటుంబానాం శ్రుతిస్మృతి పురాణోక్త ఫలప్రాప్త్యర్థం, క్షేమ స్థైర్య ధైర్య వీర్య విజయ అభయ ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాభి వృద్ధ్యర్థం, ధర్మార్థకామమోక్ష చతుర్విధ ఫలపురుషార్థ సిద్ధ్యర్థం, మనోవాంఛా ఫలసిద్ధ్యర్థం, సమస్తాభ్యుదయార్థం చ అముక దేవతా ముద్దిశ్య। అముక, దేవతా ప్రీత్యర్థం । సంభవద్భిర్ ద్రవ్యైః సంభవద్భిదుపచారైః సంభవితా నియమేన పురుషసూక్త విధానేన భక్తిపూర్వక యావచ్ఛక్తి ధ్యానావాహనాది షోడశోపచార పూజాం కరిష్యే ॥ శరీర శుద్ధ్యర్థం పురుషసూక్త న్యాసం కరిష్యే ॥ తదాదౌ కలశ శంఖ గణాధిపతి పూజనం చ కరిష్యే ॥

అస్యశ్రీ పురుషసూక్తస్య మహామంత్రస్య । నారాయణ ఋషిః । శ్రీ పురుషోత్తమో దేవతా । అనుష్టుప్ ఛందః । అంత్యా త్రిష్టుప్ । న్యాంగన్యాసే వినియోగః ॥

కరన్యాసః

ఓం నారాయణాయ నమః । అంగుష్ఠాభ్యాం నమః ।
ఓం మాధవాయ నమః । తర్జనీభ్యాం నమః ।

ఓం హృషీకేశాయ నమః । మధ్యమాభ్యాం నమః ।
ఓం జనార్దనాయ నమః । అనామికాభ్యాం నమః ।
ఓం విష్ణవే నమః । కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ।
ఓం పురుషోత్తమాయ నమః । కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ।

అంగన్యాసః

1. మూర్ధ్ని-కేశవాయ నమః । 7. కంఠే-త్రివిక్రమాయ నమః
2. లలాటే-నారాయణాయ నమః । 8. భుజయోః-వామనాయ నమః
3. కర్ణయోః-మాధవాయ నమః । 9. హృది-శ్రీధరాయ నమః
4. నేత్రయోః-గోవిందాయ నమః । 10. నాభౌ-హృషీకేశాయ నమః ।
5. ఘ్రాణే-విష్ణవే నమః । 11. కట్యాం-పద్మనాభాయ నమః
6. ముఖే-మధుసూదనాయ నమః । 12.పాదయోః-దామోదరాయ నమః ।

పురుషసూక్త మంత్ర పూర్వక అంగన్యాసః[1]

ఓం సహస్రశీర్షా పురుషః । సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ ।
స భూమిం విశ్వతో వృత్వా । అత్యతిష్ఠద్దశాంగులమ్ ॥
వామకరాయ నమః ॥ ౧ ॥

ఓం పురుష ఏవేదగ్ం సర్వమ్ । యద్భూతం యచ్చ భవ్యమ్ ।
ఉతామృతత్వ స్యేశానః । యదన్నేనాతిరోహతి ॥
దక్షిణకరాయ నమః ॥ ౨ ॥

ఓం ఏతావానస్య మహిమా । అతో జ్యాయాగ్శ్చ పూరుషః ।
పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని । త్రిపాదస్యామృతం దివి ॥
వామపాదాయ నమః ॥ ౩ ॥

ఓం త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః । పాదో ఽస్యేహాభవాత్పునః ।
తతో విష్వఙ్వ్యక్రామత్ । సాశనానశనే అభి ॥
దక్షిణ పాదాయ నమః ॥ ౪ ॥

---

1. వామహస్తే సహస్రేతి పురుష ఏవేతి దక్షిణే ।
ఏతావాన్వామపాదే చ త్రిపాదూర్ధ్వేతి దక్షిణే ॥

ఓం తస్మాద్విరాడజాయత । విరాజో అధిపూరుషః ।
స జాతో అత్యరిచ్యత । పశ్చాద్భూమి మథో పురః ॥
వామ జంఘాయ నమః ॥ ౭ ॥[1]

ఓం యత్పురుషేణ హవిషా । దేవా యజ్ఞమతన్వత ।
వసంతో అస్యాఽసీదాజ్యమ్ । గ్రీష్మ ఇధ్మశ్శరద్ధవిః ॥
దక్షిణ జంఘాయ నమః ॥ ౬ ॥

ఓం సప్తాస్యాసన్పరిధయః । త్రిస్సప్తసమిధః కృతాః ।
దేవా యద్యజ్ఞం తన్వానాః । అబధ్నన్పురుషం పశుమ్ ॥
గుహ్యాయ నమః ॥ ౭ ॥

ఓం తం యజ్ఞం బర్హిషి ప్రౌక్షన్ । పురుషం జాత మగ్రతః ।
తేన దేవా అయజంత । సాధ్యా ఋషయశ్చ యే ॥
నాభ్యై నమః ॥ ౮ ॥

ఓం తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః । సంభృతం పృషదాజ్యమ్ ।
పశూగ్స్తాగ్శ్చక్రే వాయవ్యాన్ । ఆరణ్యాన్గ్రామ్యాశ్చ యే ॥
హృదయాయ నమః ॥ ౯ ॥[2]

ఓం తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః । ఋచస్సామాని జజ్ఞిరే ।
ఛందాగ్ంసి జజ్ఞిరే తస్మాత్ । యజుస్తస్మాదజాయత ॥
కంఠాయ నమః ॥ ౧౦ ॥

ఓం తస్మాదశ్వా అజాయంత । యే కే చోభయాదతః ।
గావో హ జజ్ఞిరే తస్మాత్ । తస్మాజ్జాతా అజావయః ॥
వామ బాహవే నమః ॥ ౧౧ ॥

---

1. శ్లో॥ తస్మాద్విరా ద్వామజంఘే యత్పురుష మితి దక్షిణే ।
సప్తాస్యాసన్ గుహ్యదేశే తం యజ్ఞం నాభిదేశతః ॥

2. శ్లో॥ తస్మా ద్యజ్ఞా ద్ధృదిస్థానే తస్మా ద్యజ్ఞా చ్చ కంఠతః ।
తస్మాదశ్వా వామబాహౌ యత్పురుష మితి దక్షిణే ॥

ఓం యత్పురుషం వ్యదధుః । కతిధా వ్యకల్పయన్ ।
ముఖం కిమస్య కౌ బాహూ । కావూరూ పాదావుచ్యేతే ॥
దక్షిణ బాహవే నమః ॥ ౧౨ ॥

ఓం బ్రాహ్మణోస్య ముఖమాసీత్ । బాహూ రాజన్యః కృతః ।
ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః । పద్భ్యాగ్ం శూద్రో అజాయత ॥
ముఖాయ నమః ॥ ౧౩ ॥[1]

ఓం చంద్రమా మనసో జాతః । చక్షో స్సూర్యో అజాయత ।
ముఖాదింద్ర శ్చాగ్నిశ్చ । ప్రాణాద్వాయు రజాయత ॥
వామ కర్ణాయ నమః ॥ ౧౪ ॥

ఓం నాభ్యా ఆసీదంతరిక్షమ్ । శీర్ష్ణోద్యౌ స్సమవర్తత ।
పద్భ్యాం భూమిర్దిశశ్శ్రోత్రాత్ । తథా లోకాగ్ం అకల్పయన్ ।
దక్షిణ కర్ణాయ నమః ॥ ౧౫ ॥

ఓం వేదాహ మేతం పురుషం మహాంతమ్ ।
ఆదిత్యవర్ణం తమసస్తు పారే ।
సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః ।
నామాని కృత్వాఽ భివదన్ యదాస్తే ॥
వామ నేత్రాయ నమః ॥ ౧౬ ॥

ఓం ధాతా పురస్తాద్యముదాజహార ।
శక్రః ప్రవిద్వాన్ ప్రదిశ శ్చతస్రః ।
తమేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి ।
నాన్యః పన్థా అయనాయ విద్యతే ॥
దక్షిణ నేత్రాయ నమః ॥ ౧౭ ॥[2]

1. శ్లో॥ బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖే న్యస్య చంద్రమా వామకర్ణతః ।
నాభ్యా ఆసీ దక్షిణే తు వేదాహం వామనేత్రకే ॥

2. శ్లో॥ ధాతా పురస్తా ద్దక్షిణే చ యజ్ఞేన శిరసి వ్యసేత్ ॥

ఓం యజ్ఞేన యజ్ఞ మయజంత దేవాః
తాని ధర్మాణి ప్రథమా న్యాసన్।
తే హ నాకం మహిమానస్సచన్తే
యత్ర పూర్వే సాధ్యాస్సంతి దేవాః॥

శిరసే నమః॥ ౧౮॥

షడంగన్యాసః[1]

అతో దేవా అవన్తునో యతో విష్ణు ర్విచక్రమే। పృథివ్యాస్సప్తధామభిః॥

హృదయాయ నమః॥ ౧

ఇదం విష్ణు ర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదమ్। సమూళ్హ మస్యపాంసురే॥

శిరసే స్వాహా॥ ౨

త్రీణి పదా విచక్రమే విష్ణుర్గోపా అదాభ్యః। అతో ధర్మాణి ధారయన్॥

శిఖాయై వషట్॥ ౩

విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత యతో వ్రతాని పస్పశే। ఇంద్రస్య యుజ్య స్సఖా॥

కవచాయ హుమ్॥ ౪

తద్విష్ణోః పరమం పదం సదా పశ్యంతి సూరయః। దివీవ చక్షురాతతమ్॥

నేత్రత్రయాయ వౌషట్॥ ౫

తద్విప్రాసో విపన్యవో జాగృవాం స స్సమింధతే। విష్ణోర్య త్పరమం పదమ్॥

అస్త్రాయఫట్॥ ౬

భూర్భువస్సువరో మితి దిగ్బంధః॥

---

1. ఆచారచంద్రికాయాంతు అతోదేవేతి షడంగఉక్తః॥ అతోదేవా హృదయాయ। ఇదం విష్ణు శిరసే। త్రీణిపదా శిఖాయై। విష్ణోః కర్మాణి కవచాయ। తద్విష్ణోః నేత్రత్రయాయ। తద్విప్రాసో అస్త్రాయ॥
వ్యాసస్తు యథాదేహే తథాదేవే న్యసేత్పౌరుష మిత్యాది వచనాత్ స్వాంగే దేవాంగే చ కల్ప్యః॥ (ఆచారచంద్రికా)

ధ్యానమ్

శ్లో॥ గోక్షీరాభం పుండరీకాయతాక్షం చక్రాబ్జా ద్యైర్భూషణై ర్భూషితాంగమ్ ।
శ్రీభూమిభ్యా మర్చితే యోగపీఠే యస్తం దేవం పూజయేత్ పౌరుషేణ ॥

శ్లో॥ యో జపేత్ పురుషసూక్తం త్రివారం తు దినే దినే ।
పారాయణ ఫలం తస్య వేదానాం వై సహస్రశః ॥

(పూజలో ఆచమనపాత్ర మరియు కలశపాత్ర వేరు, వేరుగా ఉండవలెను.)

కలశ పూజా - తీర్థానయనమ్

శ్లో॥ బ్రహ్మాండోదర తీర్థాని కరైః స్పృష్టాని తే రవే ।
తేన సత్యేన మే దేవ తీర్థం దేహి దివాకర ॥
క్రోం ఇత్యంకుశ ముద్రయా సూర్యమండలాత్ తీర్థా న్యాకృష్య ॥
వం ఇతి సంయోజ్య ॥

(అని అంకుశముద్ర చేత సూర్యమండలము నుండి తీర్థముల (జలముల) నాకర్షించినట్లు భావించి - కలశమునందలి జలమును అభిమంత్రణము చేయవలెను.)

శ్లో॥ యస్య కేశేషు జీమూతో నద్యః సర్వాఽఙ్గసంధిషు ।
కుక్షౌ సముద్రాశ్చత్వారః తస్మై తోయాత్మనే నమః ॥

ఓం ఇమం మే వరుణ శృధీహవ మద్యా చ మృడయ । త్వామవస్యురాచకే ॥
కలశే వరుణమావాహ్య । ఓం వం వరుణాయ నమః - పుష్పాక్షతైరభ్యర్చ్య ॥
ధేనుశంఖగారుడముద్రాః ప్రదర్శ్య ॥

తతః కలశారాధనం కరిష్యే ॥ కలశం గంధపుష్పాక్షతైరభ్యర్చ్య ॥

(అని కలశమును పుష్పాక్షతలతో పూజించి దిగువనగల శ్లోక, మంత్రములతో అభిమంత్రించ వలయును.)

శ్లో॥ కలశస్య ముఖే విష్ణుః కంఠే రుద్రః సమాశ్రితః ।
మూలే తత్ర స్థితో బ్రహ్మా మధ్యే మాతృగణాః స్మృతాః ॥
కుక్షౌతు సాగరా స్సర్వే సప్తద్వీపా వసుంధరా ।
ఋగ్వేదోఽథ యజుర్వేదః సామవేదోహ్యథర్వణః ॥

అంగైశ్చ సహితాస్సర్వే కలశాంబు సమాశ్రితాః ।
అత్ర గాయత్రీ సావిత్రీ శాంతిః పుష్టికరీ తథా ।
ఆయాంతు దేవపూజార్థం దురితక్షయ కారికాః ॥
కలశే దశకళాత్మనే వహ్ని మండలమావాహయామి ।
మధ్యే ద్వాదశకళాత్మనే సూర్య మండలమావాహయామి ।
ఆధారే షోడశకళాత్మనే చంద్రమండలమావాహయామి ।

ఓం ఇమం మే గంగే యమునే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమం సచతా పరుష్ణ్యా ।
అసిక్న్యా మరుద్వృధే వితస్తయార్జీకీయే శృణుహ్యా సుషోమయా ॥
ఓం ఆకలశేషు ధావతి పవిత్రే పరిషిచ్యతే । ఉక్థైర్యజ్ఞేషు వర్ధతే ॥
ఓం ఆపో వా ఇదగ్ం సర్వం విశ్వా భూతా న్యాపః ప్రాణా వా ఆపః పశవ ఆపోఽన్నమాపోఽమృత మాపస్సమ్రా డాపో విరాడాప స్స్వరా డాపశ్ఛందాగ్ స్యాపో జ్యోతీగ్ష్యాపో యజూగ్ష్యాప స్సత్యమాప స్సర్వా దేవతా ఆపో భూర్భువస్సువ రాప ఓమ్ ॥

శ్లో॥ గంగే! చ యమునే! కృష్ణే! గోదావరి! సరస్వతి!
నర్మదే! సింధుకావేర్యా! జలేఽస్మిన్ సన్నిధిం కురు ॥

ప్రణవేన దశవారాన్ అభిమంత్ర్య । గాయత్రీం త్రివారం జపేత్ - అనగా ప్రణవము (ఓంకారము)తో పదిసార్లు అభిమంత్రించి గాయత్రిని ముమ్మారు జపింపవలయును.)

ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్ (10)

ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥ (ఏవం త్రిః)

శంఖ చక్ర యోని సురభి ముద్రాన్ ప్రదర్శ్య । అస్త్రయా దశదిగ్బంధః । కూర్మముద్రయా కలశోదకం ప్రచ్ఛాద్య ॥ అనగా - శంఖ, చక్ర, యోని, సురభి ముద్రలను ప్రదర్శించి "అస్త్రాయఫట్" అని దశదిగ్బంధనము గావించి, కూర్మముద్రచే కలశోదకమును కప్పి ఈ క్రింది మంత్రముతో అభిమంత్రించవలెను.

శ్లో॥ అత్ర గాయత్రి! సావిత్రి! శాన్తి పుష్టికరీశ్వరి ।
ఆయాంతు దేవ పూజార్థం దురితక్షయ కారకాః ॥
కలశోదకేన పూజాద్రవ్యాణి సంప్రోక్ష్య । దేవం, ఆత్మానం చ సంప్రోక్ష్య॥

॥ ఇతి కలశపూజా ॥

అథ శంఖ పూజా

తదంగ శంఖపూజాం కరిష్యే ॥

కలశోదకేన శంఖమాపూర్య - శంఖం ప్రక్షాళ్య - పునః శంఖం పూరయిత్వా – (కలశములోని జలముచే శంఖము నింపి ఆ నీటితోనే శంఖమును కడుగవలెను. తిరిగి వేరే ఉదకముతో శంఖమును నింపవలెను. తర్వాత క్రింది మంత్రములతో దేవతా ఆవాహనము చేయవలెను.)

శంఖమూలే (పీఠే) బ్రహ్మాణ మావాహయామి ॥

శంఖ హృదయే ఆదిత్య మావాహయామి ॥

శంఖ మధ్యే చంద్రమావాహయామి ॥

శంఖాగ్రే గంగా సరస్వతీం ఆవాహయామి ॥[1]

శంఖం గంధ పుష్పాక్షతై రభ్యర్చ్య ॥

(గంధ పుష్పాక్షతలచే శంఖమును పూజించి, చేతిలో పట్టుకొని ఈ క్రింది శ్లోక త్రయముచే ధ్యానము చేయవలయును.)

ధ్యానమ్

శ్లో॥ త్వం పురా సాగరోత్పన్నో విష్ణునా విధృతః కరే ।
సర్వదేవ హితార్థాయ పాంచజన్య! నమోఽస్తు తే ॥ 1

శ్లో॥ శంఖం చంద్రార్క దైవత్యం వరుణం చాధిదైవతమ్ ।
పృష్ఠే ప్రజాపతిం విద్యా దగ్రే గంగాం సరస్వతీమ్ ॥ 2

1. శంఖాగ్రే సోమమావాహయామి ॥ (పాఠాంతరము)

శ్లో॥ పృథివ్యాం యాని తీర్థాని వాసుదేవస్య చాజ్ఞయా ।
శంఖే తిష్ఠంతి సర్వాణి తస్మాత్ శంఖం ప్రపూజయేత్ ॥ 3

అథ శంఖోదకేన పూజోప (యాగోప) కరణ ద్రవ్యాణి దేవ మాత్మానం చ సంప్రోక్ష్య కించిదుదకం కలశే నిక్షిప్య । శేషమీశాన్యదేశే విసృజ్య ॥ (వివిధ దేవతలను ఆవాహనము చేసిన జలముచేత పూజకు ఉపయోగించెడు పాత్రలు, ద్రవ్యములయందు, దేవుని, తనను ప్రోక్షించుకొని, కొంచెము కలశమునందు పోసి, మిగిలిన జలమును ఈశాన్యమువైపు పడవేయవలెను.)

పునః ప్రణవేన ద్వాదశవారం పూరయిత్వా । త్రిః గాయత్ర్యాభిమంత్ర్య। దేవస్యపురతః ఉదగగ్రే శంఖం స్థాపయేత్ ॥

శంఖముద్రాం ప్రదర్శ్య - (మరల పండ్రెండు మార్లు ప్రణవమును చెప్పుచూ శంఖమును ఉదకముచేత నింపవలెను. తదుపరి గాయత్రీ మంత్రముచేత మూడుమార్లు అభిమంత్రించి, దేవుని ఎదుట కూర్మపీఠమునందు ఉత్తరాగ్రముగా శంఖమును ఉంచవలెను. శంఖముద్రను ప్రదర్శించి క్రింది మంత్రమును చెప్పవలెను.)

ఓం పాంచజన్యాయ విద్మహే । పావమానాయ ధీమహి ।
తన్న శ్శంఖః ప్రచోదయాత్ ॥

॥ ఇతి శంఖపూజా ॥

అథ శ్రీ మహాగణాధిపతి పూజాం కరిష్యే ॥

(గణపతిపూజా విధానము 332వపుటలో ఇవ్వబడినది. గమనింపగలరు.)

❖ ❖ ❖

పీఠ పూజా

తతః పీఠపూజాం కుర్యాత్ ॥ (ఈ క్రింది వాక్యములతో పీఠపూజయు, ద్వారపూజయు పుష్పాక్షతలచే చేయవలయును.)

ఆధార శక్త్యై నమః । మూల ప్రకృత్యై నమః । మత్స్యాయ నమః । కూర్మాయ నమః । వరాహాయ నమః । అనంతాయ నమః । శేషాయ నమః గరుడాయ నమః ॥

అథ ప్రాగాదిద్వార పూజా

ప్రాగ్ద్వారే - ద్వారశ్రియై నమః । ధాత్రే నమః । విధాత్రే నమః ॥ దక్షిణ ద్వారే - ద్వారశ్రియై నమః । చండాయ నమః । ప్రచండాయ నమః ॥

పశ్చిమద్వారే - ద్వారశ్రియై నమః । జయాయ నమః । విజయాయ నమః ॥ ఉత్తరద్వారే - ద్వారశ్రియై నమః । బలాయ నమః । ప్రబలాయ నమః ॥ మధ్యే - చిచ్ఛక్త్యై నమః । మాయాశక్త్యై నమః । గంగాయై నమః । యమునాయై నమః । ధర్మాయ నమః । జ్ఞానాయ నమః । వైరాగ్యాయ నమః । పత్రేభ్యో నమః । దళేభ్యో నమః । కేసరేభ్యో నమః । వహ్ని మండలాయ నమః । సూర్యమండలాయ నమః। చంద్రమండలాయ నమః । తన్మధ్యే[1] (సంకల్పిత అముక) దేవతాభ్యో నమః ॥

అథ ధ్యానమ్

శ్లో॥ శాంతాకారం భుజగశయనం పద్మనాభం సురేశం
విశ్వాధారం గగన సదృశం మేఘవర్ణం శుభాంగమ్ ।
లక్ష్మీకాంతం కమలనయనం యోగిభిర్ ధ్యాన గమ్యం
వందే విష్ణుం భవభయహరం సర్వలోకైకనాథమ్ ॥

శ్లో॥ ధ్యాయేన్నిత్యం మహేశం రజత గిరి నిభం చారుచంద్రావతంసం
రత్నాకల్పోజ్జ్వలాఙ్గం పరశుమృగవరాభీతిహస్తం ప్రసన్నమ్ ॥
పద్మాసీనం సమంతాత్ స్తుత మమర గణైర్వ్యా ఘ్రకృత్తిం వసానం
విశ్వాద్యం విశ్వవంద్యం నిఖిల భయహరం పంచవక్త్రం త్రిణేత్రమ్ ॥
॥ శ్రీ.... అముక దేవతాభ్యో నమః – ధ్యాయామి ఇతి తత్త ద్దేవతా ధ్యానమ్॥

1. పూజ చేయుటకు సంకల్పించుకొన్న దేవత పేరును ఇచట చేర్చుకొని, చెప్పవలయును. ఉదా : శ్రీలక్ష్మీనారాయణ, భవానీశంకర, సీతారామచంద్ర మొ॥వి. అనంతరము అట్టి దేవతా ధ్యానమునే చేయవలెను.

ఆవాహనమ్

సహస్రశీర్షేత్యావాహనమ్

ఓం సహస్రశీర్షా పురుషః । సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ ।
స భూమిం విశ్వతో వృత్వా । అత్యతిష్ఠద్దశాంగులమ్ ॥

శ్లో॥ ఆగచ్ఛ దేవదేవేశ! తేజోరాశే! జగత్పతే! ।
క్రియమాణాం మయా పూజాం గృహాణ సురసత్తమ ॥
శ్రీ ...అముకదేవతాభ్యో నమః -
ఆవాహనార్థే పుష్పాంజలిం సమర్పయామి॥[1]

ఆసనమ్

పురుష ఏవేదమిత్యాసనమ్

ఓం పురుష ఏవేదగ్ం సర్వమ్ । యద్భూతం యచ్చ భవ్యమ్ ।
ఉతామృతత్వ స్యేశానః । యదన్నేనాతిరోహతి ॥ 2 ॥

శ్లో॥ నానారత్నసమాయుక్తం కార్తస్వర విభూషితమ్ ।
ఆసనం దేవదేవేశ! ప్రీత్యర్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్రీ.. అముక దేవతాభ్యో నమః ।
నవరత్నఖచిత స్వర్ణసింహాసనం సమర్పయామి ॥

పాద్యమ్

ఏతావాన స్యేతి పాద్యమ్

ఓం ఏతావానస్య మహిమా । అతో జ్యాయాగ్శ్చ పూరుషః ।
పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని । త్రిపాదస్యామృతం దివి ॥ 3 ॥

శ్లో॥ పాద్యం గృహాణ దేవేశ సర్వక్షేమ సమర్థ భో! ।
భక్త్యా సమర్పితం దేవ! లోకనాథ! నమోఽస్తు తే ॥
శ్రీ... అముక దేవతాభ్యో నమః - పాదయోః పాద్యం సమర్పయామి ॥

---

1. శాలగ్రామార్చనే నైవ ఆవాహనవిసర్జనే । ఆవాహన ఋచాదద్యాత్ పూర్వం పుష్పాంజలిం హరేః । అంతే పుష్పాంజలిం దద్యాద్యాగ సంపూర్తి హేతవే॥ ప్రతిమా పట్టయంత్రాణాం నిత్యం స్నానం న కారయేత్ । కారయే త్పర్వదివసే యథామలనివారణమ్ ॥ అన్యత్రావాహనం విహితమేవ ॥

అర్ఘ్యమ్

త్రిపాదూర్ధ్వ ఇత్యర్ఘ్యమ్

ఓం త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః। పాదో౽స్యేహాభవాత్పునః।
తతో విష్వఙ్వ్యక్రామత్। సాశనానశనే అభి ॥ 4 ॥

శ్లో॥ నమస్తే దేవదేవేశ! నమస్తే ధరణీధర!।
నమస్తే జగదాధార! అర్ఘ్యం నః ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీ.... అముక దేవతాభ్యో నమః - హస్తయోః అర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

ఆచమనమ్

తస్మాద్విరాడిత్యాచమనమ్

ఓం తస్మాద్విరాడజాయత। విరాజో అధిపూరుషః।
స జాతో అత్యరిచ్యత। పశ్చాద్భూమి మథో పురః ॥

శ్లో॥ కర్పూరవాసితం తోయం మందాకిన్యాః సమాహృతమ్।
ఆచమ్యతాం జగన్నాథ! మయాదత్తం హి భక్తితః ॥

శ్రీ... అముక దేవతాభ్యో నమః - ముఖే ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

మధుపర్కమ్

శ్లో॥ మధ్వాజ్యదధిసంయుక్తం స్వర్ణపాత్రే ప్రతిష్ఠితమ్।
మధుపర్కం గృహాణ త్వం దేవదేవ! నమో౽స్తు తే ॥

శ్రీ ... అముక దేవతాభ్యో నమః - మధుపర్కం సమర్పయామి ॥

స్నానమ్

యత్పురుషేణేతి స్నానమ్

ఓం యత్పురుషేణ హవిషా। దేవా యజ్ఞమతన్వత।
వసంతో అస్యా౽సీదాజ్యమ్। గ్రీష్మ ఇధ్మశ్శరద్ధవిః ॥

శ్లో॥ తీర్థోదకైః కాంచనకుంభసంస్థైః సువాసితై ర్దేవ కృపారసార్ద్రైః।
మయా౽ర్పితం స్నానవిధిం గృహాణ పాదాబ్జ నిష్ఠ్యూత నదీ ప్రవాహ ॥

శ్రీ ......అముక దేవతాభ్యో నమః - (మలాపకర్షణ) స్నానం సమర్పయామి॥

అథ పంచామృత స్నానమ్

శ్లో॥ పయో దధి ఘృతం చైవ మధు చ శర్కరాऽన్వితమ్ ।
పంచామృతం మయాऽऽనీతం స్నానార్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యో నమః - పంచామృతైః స్నాపయిష్యే ॥

॥ పయః స్నానమ్ ॥ (పాలతో అభిషేకము చేయవలెను.)

ఓం ఆప్యాయస్వ సమేతు తే విశ్వతః సోమ వృష్ణియం ।
భవా వాజస్య సంగధే ॥ ఇతి క్షీరేణ స్నపయామి ॥

శ్లో॥ కామధేనోః సముద్భూతం దేవర్షి పితృతృప్తిదమ్ ।
పయోదదామి దేవేశ! స్నానార్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యో నమః - స్నానార్థే పయః స్నానం సమర్పయామి॥
పయఃస్నానానంతరం ఆపోహిష్ఠేతి శుద్ధోదకస్నానం సమర్పయామి ॥

॥ దధిస్నానమ్ ॥ (పెరుగుతో స్నానము చేయించవలెను.)

ఓం దధిక్రావ్ణో అకారిషం జిష్ణోరశ్వస్య వాజినః ।
సురభినో ముఖాకరత్ప్రణ ఆయూగ్ంషి తారిషత్ ॥
ఇతి దధ్నా స్నపయామి ॥

శ్లో॥ చంద్రమండల సంకాశం సర్వదేవ ప్రియం దధి ।
స్నానార్థం తే మయాదత్తం ప్రీత్యర్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యో నమః - దధిస్నానం సమర్పయామి ॥
దధిస్నానానంతరం ఆపోహిష్ఠేతి శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥

॥ ఆజ్యస్నానమ్ ॥ (నేతితో అభిషేకింపవలెను)

ఓం శుక్రమసి జ్యోతిరసి తేజో సి దేవో వః సవితోత్పునా
త్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ వసోః సూర్యస్య రశ్మిభిః ॥
ఇతి ఆజ్యేన స్నపయామి ॥

(ఓం ఘృతం మిమిక్షే ఘృతమస్య యోనిర్ ఘృతే శ్రితో ఘృతమ్ వస్యధామ।
అనుష్వధమావహమాదయస్వ స్వాహా కృతం వృషభవక్షి హవ్యమ్ ॥)

శ్లో॥ ఆజ్యం సురాణామాహార ఆజ్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితమ్ ।
ఆజ్యం పవిత్రం పరమం స్నానార్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యో నమః - ఆజ్యస్నానం సమర్పయామి ॥
ఆజ్య స్నానానంతరం ఆపోహిష్ఠేతి శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥

॥ మధుస్నానమ్ ॥ (తేనెతో అభిషేకము చేయవలెను.)

ఓం మధువాతా ఋతాయతే మధుక్షరంతి సింధవః । మాధ్వీర్నస్సంత్వోషధీః ।
మధునక్తముతోషసి మధుమత్పార్థివగ్ం రజః ।
మధు ద్యౌ రస్తు నః పితా ।
మధుమాం నో వనస్పతిర్మధుమాగ్ం అస్తు సూర్యః ।
మాధ్వీర్గావో భవంతు నః ॥ ఇతి మధునా స్నపయామి ॥

శ్లో॥ సర్వౌషధి సముత్పన్నం పీయూష సదృశం మధు ।
స్నానార్థం తే ప్రయచ్ఛామి గృహాణ పరమేశ్వర ॥
శ్రీ ..... అముక దేవతాభ్యో నమః - మధుస్నానం సమర్పయామి ॥
మధుస్నానానంతరం ఆపోహిష్ఠేతి శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥

॥ శర్కరా స్నానమ్ ॥ (చక్కెరతో అభిషేకింపవలెను.)

ఓం స్వాదుః పవస్వ దివ్యాయజన్మనే స్వాదురింద్రాయ సుహవేతునామ్నే ।
స్వాదుర్మిత్రాయ వరుణాయ వాయవే బృహస్పతయే మధుమాగ్ం అదాభ్యః ॥
ఇతి శర్కరయా స్నపయామి ॥

శ్లో॥ ఇక్షుదండ సముద్భూత దివ్యశర్కరయా హరిమ్ ।
స్నాపయామి సదా భక్త్యా ప్రీతో భవ సురేశ్వర ॥
శ్రీ ..... అముక దేవతాభ్యో నమః । శర్కరా స్నానం సమర్పయామి ॥
శర్కరా స్నానానంతరం ఆపోహిష్ఠేతి శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥

॥ ఇతి పంచామృత స్నానమ్ ॥

॥ ఫలోదక స్నానమ్ ॥ (నారికేళఫల జలముతో అభిషేకము చేయవలెను.)

యాః ఫలినీర్యా అఫలా అపుష్పా యాశ్చపుష్పిణీః ।
బృహస్పతి ప్రసూతా స్తానో ముఞ్చన్త్వగ్ంహసః ॥
॥ ఇతి నారికేళ ఫలోదకేన స్నపయామి ॥

శ్రీ ..... అముక దేవతాభ్యో నమః - నారికేళ ఫలోదకస్నానం సమర్పయామి॥
నారికేళ ఫలోదక స్నానానంతరం ఆపోహిష్ఠేతి శుద్ధోదకస్నానం సమర్పయామి ॥

॥ శుద్ధోదక స్నానమ్ ॥ (మంచినీటితో అభిషేకము చేయవలయును)

శ్లో॥ శుద్ధం యత్ సలిలం దివ్యం గంగాజలసమం స్మృతమ్ ।
సమర్పితం మయాభక్త్యా శుద్ధస్నానాయ గృహ్యతామ్ ॥

ఓం ఆపోహిష్ఠా .... థా చ నః ॥

పురుషాది పంచసూక్తైః, నమక చమకేన చ అభిషేకం కుర్యాత్ ॥[1]

శ్రీ ... అముక దేవతాభ్యోనమః - మహాభిషేక స్నానం సమర్పయామి ॥
స్నానాంతే ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥[2]

వస్త్రమ్

సప్తాస్యాసన్నితి వస్త్రమ్

ఓం సప్తాస్యాసన్పరిధయః । త్రిస్సప్తసమిధః కృతాః ।
దేవా యద్యజ్ఞం తన్వానాః । అబధ్నన్పురుషం పశుమ్ ॥

శ్లో॥ సర్వభూషాఽధికే సౌమ్యే లోకలజ్జా నివారణే ।
మయోపపాదితే తుభ్యం వాససీ ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యోనమః - వస్త్రయుగ్మం సమర్పయామి ॥
వస్త్రాంతే ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

యజ్ఞోపవీతమ్

తం యజ్ఞమితి యజ్ఞోపవీతమ్

ఓం తం యజ్ఞం బర్హిషి ప్రౌక్షన్ । పురుషం జాత మగ్రతః ।
తేన దేవా అయజంత । సాధ్యా ఋషయశ్చ యే ॥

---

1. స్నానేఽధూపే చ దీపేచ ఘంటాదేర్నాదమాచరేత్ ॥ (స్నాన, ధూప, దీప సమయములందు ఘంటానాదము చేయవలెను.) పంచసూక్తములు, నమక చమకములను పుట సంఖ్య 777, 799లలో చూడుము.

2. స్నానే వస్త్రే చ నైవేద్యేదద్యాదాచమనం తథా । చకారా ద్యజ్ఞోపవీతాంతేఽపి ఆచమనం దద్యాత్ ॥ స్నానము, వస్త్రము, నైవేద్యము, యజ్ఞోపవీతము, సమర్పించినప్పుడు ఆచమనమును సమర్పింపవలెను.
(ఋగ్వే, బ్రహ్మకర్మ సముచ్చయః, ఉపచారదర్పణమ్)

శ్లో॥ దేవదేవ! నమస్తేఽస్తు త్రాహిమాం భవసాగరాత్।
బ్రహ్మసూత్రం సోత్తరీయం గృహాణ పురుషోత్తమ ॥
శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యోనమః - యజ్ఞోపవీతం సమర్పయామి ॥
యజ్ఞోపవీతాంతే ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

ఆభరణమ్

తస్మాద్యజ్ఞాదితి ఆభరణమ్

ఓం తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః। సంభృతం పృషదాజ్యమ్।
పశూగ్ంస్తాగ్ంశ్చక్రే వాయవ్యాన్। ఆరణ్యాన్గ్రామ్యాశ్చ యే ॥

శ్లో॥ అలంకారాన్ మయాదేవ సువర్ణేన వినిర్మితాన్।
ప్రీత్యర్థం తవ దేవేశ భూషణం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్లో॥ కేయూరకటకే చైవ హస్తే చిత్రాఽంగులీయకమ్।
మాణిక్యేల్లాపి మకుటం కుండలే హార శోభితమ్ ॥

శ్లో॥ వాభౌ వాయకరత్నం చ నూపురే పాదపద్మయోః।
అంగులీ ముద్రికా శ్చైవ గృహ్యంతా మస్మదర్పితాః ॥
శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యోనమః - నానావిధ ఆభరణాని సమర్పయామి ॥

గంధమ్

తస్మాద్యజ్ఞాదితి గంధమ్

ఓం తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః। ఋచస్సామాని జజ్ఞిరే।
ఛందాగ్ంసి జజ్ఞిరే తస్మాత్। యజుస్తస్మాదజాయత ॥

శ్లో॥ కస్తూరికా కర్దమ చందనాని కాశ్మీర సంయోజిత గంధసారైః।
విలేపనం స్వీకురు దేవదేవ! శ్రీదేవి వక్షోజ విలేపితాంగ ॥

శ్లో॥ శ్రీఖండం చందనం దివ్యం గంధాఽఢ్యం సుమనోహరమ్।
విలేపనం సురశ్రేష్ఠ చందనం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

ఓం గంధద్వారాం .... శ్రియమ్ ॥
శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యో నమః - శ్రీగంధం సమర్పయామి ॥

అక్షతాన్

శ్లో॥ అక్షతాస్తండులాః శుభ్రాః కుంకుమేన విరాజితాః ।
మయా నివేదితా భక్త్యా గృహాణ పరమేశ్వర ॥
శ్రీ..... అముక దేవతాభ్యోనమః - అలంకరణార్థే అక్షతాన్ సమర్పయామి॥

పరిమళ ద్రవ్యమ్

శ్లో॥ దివ్యగంధ సమాయుక్తం నానాపరిమళాఽన్వితమ్ ।
గంధద్రవ్యమిదం భక్త్యా దత్తం స్వీకురు శోభనమ్ ॥
శ్రీ ... అముకదేవతాభ్యోనమః - సుగంధ పరిమళద్రవ్యాణి సమర్పయామి॥

పుష్పమ్

తస్మాదశ్వా ఇతి పుష్పమ్
ఓం తస్మాదశ్వా అజాయంత । యే కే చోభయాదతః ।
గావో హ జజ్ఞిరే తస్మాత్ । తస్మాజ్జాతా అజావయః ॥
శ్లో॥ మాల్యాఽదీని సుగంధీని మాలత్యాఽదీని వై ప్రభో! ।
మయా హృతాని పూజార్థం పుష్పాణి ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్లో॥ చామంతికా వకుళ చంపక పాటలాబ్జ
పున్నాగ జాజి కరవీర రసాలపుష్పైః ।
బిల్వ ప్రవాళ తులసీదళ మల్లికాభిః
త్వాం పూజయామి జగదీశ్వర! మే ప్రసీద ॥
ఓం ..... అముక దేవతాభ్యోనమః - నానావిధ విచిత్ర పరిమళ
పత్రపుష్పాణి సమర్పయామి ॥

(కేశవాది చతుర్వింశతి నామములతో లేదా అష్టోత్తరశత నామావళితో లేదా సహస్రనామావళితో పుష్పములను అర్పించవలయును.)[1]

---

1. నామావళులను పుట సంఖ్య 354-363వరకు చూడుము.

ధూపమ్

యత్పురుషమితి ధూపమ్

ఓం యత్పురుషం వ్యదధుః । కతిధా వ్యకల్పయన్ ।
ముఖం కిమస్య కౌ బాహూ । కావూరూ పాదావుచ్యేతే ॥

శ్లో॥ వనస్పతి రసోద్భూతో గంధాఽఢ్యో గంధ ఉత్తమః ।
ఆఘ్రేయః సర్వదేవానాం ధూపోఽయం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యో నమః - ధూపమాఘ్రాపయామి ॥

దీపమ్

బ్రాహ్మణోఽస్యేతి దీపమ్

ఓం బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖమాసీత్ । బాహూ రాజన్యః కృతః ।
ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః । పద్భ్యాగ్ం శూద్రో అజాయత ॥

శ్లో॥ ఆజ్యం సువర్తి సంయుక్తం వహ్నినాయోజితం మయా ।
దీపం గృహాణ దేవేశ! త్రైలోక్యతిమిరాపహ ॥
భక్త్యాదీపం ప్రయచ్ఛామి దేవాయపరమాత్మనే ।
త్రాహిమాం నరకాద్ఘోరాద్దీపోయం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యోనమః - దీపం దర్శయామి ॥
ధూపదీపానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

నైవేద్యమ్

చంద్రమామనసేతి నైవేద్యమ్

ఓం చంద్రమా మనసో జాతః । చక్షో స్సూర్యో అజాయత ।
ముఖాదింద్ర శ్చాగ్నిశ్చ । ప్రాణాద్వాయు రజాయత ॥

శ్లో॥ సౌవర్ణస్థాలిమధ్యే మణిగణఖచితే గోఘృతాఽక్తాన్ సుపక్వాన్
భక్ష్యాన్ భోజ్యాంశ్చ లేహ్యానపరిమితరసాన్ చోష్యమన్నం నిధాయ ।
నానాశాకైరుపేతం దధిమధుసగుడక్షీరపానీయయుక్తం
తాంబూలం చాఽపివిష్ణో! ప్రతిదివసమహం మానసే కల్పయామి ॥

శ్లో॥ నైవేద్యం గృహ్యతాం దేవ! భక్తిం మే హ్యచలాం కురు ।
ఈప్సితం మే వరం దేహి పరత్ర చ పరాంగతిమ్ ॥

శ్లో॥ శర్కరా ఖండ ఖాద్యాని దధిక్షీర ఘృతాని చ ।
ఆహారం భక్ష్యభోజ్యం చ నైవేద్యం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

సత్యం త్వర్తేన పరిషించామి । అమృతమస్తు । అమృతోపస్తరణమసి స్వాహా ॥

శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యోనమః ॥ ఓం ప్రాణాయ స్వాహా । ఓం అపానాయ స్వాహా । ఓం వ్యానాయ స్వాహా । ఓం ఉదానాయ స్వాహా । ఓం సమానాయ స్వాహా॥ యథాసుఖం జుషధ్వమ్ ॥

(అని ఈ మంత్రమును పఠింపుచు నివేదనము చేయవలయును.)

శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యో నమః - మధ్యే మధ్యే పానీయం సమర్పయామి। అమృతాపిధానమసి ॥ ఉత్తరాపోశనం సమర్పయామి । హస్త ప్రక్షాళనం సమర్పయామి । ముఖ ప్రక్షాళనం సమర్పయామి । కరోద్వర్తనం సమర్పయామి। పాద ప్రక్షాళనం సమర్పయామి । శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

తాంబూలమ్

నాభ్యా ఆసీ దితి తాంబూలమ్

ఓం నాభ్యా ఆసీదంతరిక్షమ్ । శీర్ష్ణోద్యౌ స్సమవర్తత ।
పద్భ్యాం భూమిర్దిశశ్శ్రోత్రాత్ । తథా లోకాగ్ం అకల్పయన్ ।

శ్లో॥ పూగీఫలం మహద్దివ్యం నాగవల్లీ దళైర్యుతమ్ ।
ఏలాలవంగ సంయుక్తం తాంబూలం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యో నమః - తాంబూలం సమర్పయామి ॥

ఫల సమర్పణమ్

శ్లో॥ ఇదం ఫలం మయా దేవ స్థాపితం పురతస్తవ ।
తేన మే సఫలావాప్తిర్ భవేజ్జన్మని జన్మని ॥

శ్లో॥ ఫలేన ఫలితం సర్వం త్రైలోక్యం సచరాచరమ్ ।
తస్మాత్ ఫల ప్రదానేన సఫలాస్స్యుర్ మనోరథాః ॥

శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యో నమః - ఫలం సమర్పయామి ॥

దక్షిణా

శ్లో॥ హిరణ్యగర్భ గర్భస్థం హేమబీజం విభావసోః ।
అనంత పుణ్యఫలదమతః శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే ॥

శ్రీ.... అముక దేవతాభ్యో నమః - సువర్ణపుష్పయుక్త దక్షిణాదీన్ సమర్పయామి ॥

నీరాజనమ్

వేదాహమేత మితి నీరాజనమ్[1]

ఓం వేదాహ మేతం పురుషం మహాంతమ్ ।
ఆదిత్యవర్ణం తమసస్తు పారే ।

---

1. బహువర్తి సమాయుక్తం జ్వలంతం కేశవోపరి ।
కుర్యాదారార్తికం యస్తు కల్పకోటిదివం వసేత్ ॥ 1
కర్పూరేణ చ యః కుర్యాత్ భక్త్యా కేశవమూర్ధని ।
ఆరాత్రికం మునిశ్రేష్ఠ ప్రవిశేత్ విష్ణుమవ్యయమ్ ॥ 2
మంత్రహీనం క్రియాహీనం యత్కృతం పూజనం హరేః ।
సర్వం సంపూర్ణతామేతి కృతే నీరాజనం హరేః ॥ 3

(పూజాంగచర్య)

అనేక వత్తులతో కూడి వెలుగుచున్న ఆరతిని కేశవునకు చూపించిన వ్యక్తి కోటికల్పములవరకు స్వర్గలోకమునందు ఉండును. మిక్కిలి భక్తిభావమును కలిగిన వ్యక్తి శ్రీకేశవమూర్తికి కర్పూర ఆరతిని ఇచ్చినచో, అతడు అవ్యయుడైన ఆ విష్ణుమూర్తినే చేరుకొనును. భగవంతుని పూజించుటలో మంత్రలోపము, క్రియాలోపము ఏది జరిగినను శ్రీహరికి (భగవంతునికి) నీరాజనమును ఇచ్చుటవలన అది సర్వమును సంపూర్తి నొందును. కావున దేవపూజలో "నీరాజనసేవ" చాలా ముఖ్యమైనదని గమనింపవలెను.

సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః।
నామాని కృత్వాஉభివదన్ యదాస్తే॥

శ్లో॥ కదళీగర్భసంభూతం కర్పూరం తు ప్రదీపితమ్।
ఆరార్తికమహం కుర్వే పశ్య మాం వరదో భవ॥

ఆనందనీరాజనమ్

సర్వ ప్రజాం మే గోపాయ। అమృతత్వాయ జీవసే। జాతాం జనిష్యమాణాం చ। అమృతే సత్యే ప్రతిష్ఠితామ్। అథర్వ పితుం మే గోపాయ। రసమన్న మిహాయుషే। అదబ్ధాయోஉశీతతనో। అవిష న్నః పితుం కృణు। శర్గ్స్య పశూన్మే గోపాయ। ద్విపాదో యే చతుష్పదః। అష్టా శఫాశ్చ య ఇహాగ్నే। యే చైకశఫా ఆశుగాః। సప్రథ సభాంమే గోపాయ। యే చ సభ్యా స్సభా సదః। తానింద్రియావతః కురు। సర్వ మాయు రుపాసతామ్। అహే బుధ్నియ మంత్రం మే గోపాయ। య మృషయ స్త్రైవిదావిదుః। ఋుచ స్సామాని యజూగ్ంషి। సాహి శ్రీ రమృతా సతామ్॥ మానో హిగ్ంసీ జ్జాతవేదో గా మశ్వం పురుషం జగత్। అబిభ్రదగ్న ఆగహి శ్రియా మా పరిపాతయ। సమ్రాజం చ విరాజం చాభిశ్రీర్యాచనో గృహే। లక్ష్మీ రాష్ట్రస్య యాముఖే తయా మాసగ్ం సృజామసి॥

సంతత శ్రీరస్తు। సమస్త మంగళాని భవంతు॥

నిత్య శ్రీరస్తు। నిత్యమంగళాని భవంతు॥

శ్రీ ..... అముకదేవతాభ్యోనమః। ఆనందమంగళనీరాజనం సమర్పయామి॥ నీరాజనానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి॥

కర్పూర నీరాజనమ్

హిరణ్య పాత్రం మధోః పూర్ణం దదాతి। మధవ్యోఽసానీతి। ఏకధా బ్రహ్మణ ఉపహరతి। ఏకధైవ యజమాన అయు స్తేజో దధాతి ॥ సామ్రాజ్యం భోజ్యమ్। స్వారాజ్యం వై రాజ్యమ్। పారమేష్ఠ్యగ్ం రాజ్యమ్। మహారాజ్య మాధిపత్యమ్। అయగ్ం సముద్రపర్యాయా స్యా త్సార్వభౌమా స్సార్వాయుషా। ధాతా పరార్థాపృథివీ సముద్రపర్యన్తాయా ఏకరా డితి। యశస్కరం బలవంతం ప్రభుత్వమ్। త్వమేవ రాజ్యాధిపతి ర్బభూవ। సంకీర్ణ నాగాశ్వపతి ర్నరాణామ్। సుమఙ్గల్యం సతతం దీర్ఘమాయుః ॥

ఓం భూర్భువస్సువః। శ్రీ .... అముక నమః। కర్పూరనీరాజనం సమర్పయామి ॥ (అని కర్పూరనీరాజన మీయవలెను.) నీరాజనాన్తరం ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

మంత్రపుష్పమ్

ధాతా పురస్తాదితి మంత్రపుష్పమ్

ఓం ధాతా పురస్తాద్యముదాజహార।
శక్రః ప్రవిద్వాన్ ప్రదిశ శ్చతస్రః।
తమేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి।
నాన్యః పన్థా అయనాయ విద్యతే ॥

శ్లో॥ శ్రద్ధయా సిక్తయా భక్త్యా హార్దప్రేమ్ణా సమర్పితః।
మంత్రపుష్పాంజలిశ్చాయం కృపయా ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

ఓం సహస్రశీర్షం దేవం .... సదాశివోమ్ ॥ (మంత్రపుష్పమును చెప్పవలెను.)[1]

శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యో నమః - సువర్ణ దివ్యమంత్ర
పుష్పాంజలిం సమర్పయామి ॥

1. మంత్రపుష్పమును గూర్చి పుట సంఖ్య 781ను చూడుము.

ప్రదక్షిణా

శ్లో॥ యాని కాని చ పాపాని జన్మాఽంతరకృతాని చ
తాని తాని ప్రణశ్యంతి ప్రదక్షిణ పదే పదే ॥

శ్లో॥ పాపోఽహం పాపకర్మాఽహం పాపాఽత్మా పాపసంభవః ।
త్రాహి మాం కృపయా దేవ! శరణాగతవత్సల! ॥

శ్లో॥ అన్యథా శరణం నాస్తి త్వమేవ శరణం మమ ।
తస్మాత్ కారుణ్యభావేన రక్ష రక్ష జనార్దన ॥

శ్రీ ..... అముక దేవతాభ్యోనమః -ఆత్మత్రయ ప్రదక్షిణాం సమర్పయామి॥

నమస్కారాన్

యజ్ఞేన యజ్ఞమితి నమస్కారాణి
ఓం యజ్ఞేన యజ్ఞ మయజంత దేవాః
తాని ధర్మాణి ప్రథమా న్యాసన్ ।
తే హ నాకం మహిమానస్సచన్తే
యత్ర పూర్వే సాధ్యాస్సంతి దేవాః ॥

శ్లో॥ నమః సర్వహితార్థాయ జగదాధారహేతవే ।
సాష్టాంగోఽయం ప్రణామస్తే ప్రయత్నేన మయా కృతః ॥

శ్లో॥ నమోస్త్వనంతాయ సహస్రమూర్తయే సహస్రపాదాక్షి శిరోరుబాహవే ।
సహస్రనామ్నే పురుషాయ శాశ్వతే సహస్రకోటీ యుగధారిణే నమః॥

శ్రీ..... అముక దేవతాభ్యో నమః - శిరఃసాష్టాంగ నమస్కారాన్ సమర్పయామి॥

పునఃపూజా - ఛత్రాది సమర్పణమ్

శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యో నమః - ఛత్రం సమర్పయామి । చామరం వీజయామి । గీతం శ్రావయామి । దర్పణం దర్శయామి । నృత్యం సమర్పయామి । నాట్యం సమర్పయామి । సమస్త రాజోపచారాన్

సమర్పయామి । సమస్త దేవోపచారాన్ సమర్పయామి । సమస్త శక్తి భక్త్యుపచారాన్ సమర్పయామి ॥

అపరాధ - క్షమా యాచన

ఓం అయం మే హస్తో భగవానయం మే భగవత్తరః । అయం మే విశ్వభేషజోఽయం
శివాభిమర్శనః ॥ అయం మాతాయం పితాయం జీవాతురాగమాత్ । ఇదం
తవ ప్రసర్పణం సుబంధవేహినిరిహి ॥

శ్లో॥ ఆవాహనం నజానామి న జానామి తవార్చనమ్ ।
పూజాం చైవ నజానామి క్షమస్వ పరమేశ్వర ॥

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం సురేశ్వర ।
యత్పూజితం మయా దేవ! పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

శ్లో॥ అపరాధ సహస్రాణి క్రియం తేఽహర్నిశం మయా ।
దాసోఽయమితిమాం మత్వా క్షమస్వ పరమేశ్వర ॥
శ్రీ ..... అముక దేవతాభ్యోనమః - అపరాధ క్షమాపణం సమర్పయామి ॥

ప్రార్థన

శ్లో॥ గతం పాపం గతం దుఃఖం గతం దారిద్ర్యమేవ చ ।
ఆగతా సుఖసంపత్తిః పుణ్యాచ్చ తవదర్శనాత్ ॥

శ్లో॥ రూపందేహి జయందేహి యశోదేహి ద్విషోజహి ।
పుత్రాన్ దేహి ధనందేహి సర్వాన్ కామాంశ్చ దేహి మే ॥

శ్లో॥ యద్దత్తం శక్తిమాత్రేణ పత్రం పుష్పం ఫలం జలమ్ ।
నివేదితం చ నైవేద్యం తత్గృహాణానుకంపయా ॥
శ్రీ .... అముక దేవతాభ్యో నమః - ప్రార్థనం సమర్పయామి ॥

పూజా సమర్పణమ్

శ్లో॥ యస్మ స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపః పూజాక్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యోవందే తమచ్యుతమ్ ॥

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం జనార్దన ।
యత్పూజితం మయా దేవ! పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

అనేన మయా యథాజ్ఞానేన యథా మిళితోపచారద్రవ్యైః భక్త్యాకృత (ధ్యాన) ఆవాహనాది షోడశోపచార పూజనేన శ్రీ..... అముక దేవతా సుప్రీత సుప్రసన్నో వరదో భవతు ॥ సర్వం శ్రీ ...అముక దేవతా దివ్య చరణారవిందార్పణమస్తు ॥

ఉద్వాసనమ్

యజ్ఞేన యజ్ఞమితి ఉద్వాసనమ్ ।

ఓం యజ్ఞేన యజ్ఞ మయజంత దేవాః
తాని ధర్మాణి ప్రథమా న్యాసన్ ।
తే హ నాకం మహిమానస్సచన్తే
యత్ర పూర్వే సాధ్యాస్సంతి దేవాః ॥

శ్లో॥ గచ్ఛ గచ్ఛ సురశ్రేష్ఠ స్వస్థాన జగదీశ్వర ।
భక్తాభీష్ట సమృద్ధ్యర్థం పునరాగమనాయ చ ॥

॥ శ్రీ .... అముక దేవతానం యథాస్థాన ముద్వాసయామి ॥

॥ ఇతి పురుషసూక్తవిధాన దేవతార్చనమ్ సంపూర్ణమ్ ॥(1)

1. ఏవం దేవం సంపూజ్య మాతా పితృ ప్రముఖాన్ గురూన్ పూజయేత్ । యస్యదేవే పరాభక్తిర్యథో దేవే తథా గురౌ ॥ (ఇతి శ్రుతేరితి మాధవః)

తీర్థప్రాశన విధిః

దేవతీర్థం తత్ప్రకారః

శ్లో॥ ఉదకం చందనం చక్రం శంఖం చ తులసీదళమ్ ।
ఘంటా పురుషసూక్తం చ తామ్రపాత్ర మథాష్టమమ్ ॥
సాలగ్రామ శిలాచైవ నవభి స్తీర్థముచ్యతే ॥ (పూజాపటలం)

1. గంధం 2. చక్రం 3. శంఖతీర్థం 4. తులసీదళం 5. ఘంటానాదం 6. పురుషసూక్తం 7. తామ్రపాత్రం 8. సాలగ్రామం 9. ఉదకం అను ఈ తొమ్మిదింటి మిశ్రమమునే 'తీర్థము' అని అందురు.

శంఖతీర్థ స్వీకరణ విధిః

చతుర్గుణీకృతవస్త్రే పాణిం నిధాయ తే నాదౌ
శంఖతీర్థం శిరసిధారయేత్[1]

నాలుగు మడతలు పెట్టిన వస్త్రము మీద కుడిచేతిని ఉంచి దానితో ముందుగా శంఖతీర్థమును దిగువన చెప్పిన మంత్రమును చెప్పి శిరస్సుపైన చల్లుకొన వలయును.

శంఖమధ్యే స్థితం తోయం భ్రామితం కేశవోపరి ।
అంగలగ్నం మనుష్యాణాం బ్రహ్మహత్యాయుతం దహేత్ ॥
– అనేన మంత్రేణ శంఖోదకం శిరసి ధారయేత్ ॥

తా॥ శంఖమధ్యన ఉండునదియు, కేశవ ప్రదక్షిణము చేసిన ఈ శంఖతీర్థము మనుష్యుల శరీరమును స్పృశించి పదివేల బ్రహ్మహత్యలవలన గలుగునంతటి పాతకమునైనను దహించివేయును అని మంత్రార్థము. పూజ ముగించిన పిదప పై మంత్రమును పఠింపుచు శంఖతీర్థమును శిరస్సుపైన చల్లుకొనవలయును.

---

1. శంఖోదకం శిరసి ధృత్వా । దేవతీర్థం పూజాంతే వైశ్వదేవాంతే శిరసి ధార్యం పేయం చ । తత్రక్రమః । విప్రపాదోదకం పీత్వా । దేవపాదోదకం పిబేత్ । సాలగ్రామ శిలాతోయమపీత్వా యస్తు మస్తకే । ప్రక్షేపణం చ కురుతే బ్రహ్మహాసనిగద్యతే ॥ ఇతి కమలాకరః ॥

తీర్థప్రాశన విధానము

తత: పతత్‌గ్రహో తీర్థమాదాయై న తు పూజక:।
త్రి: పిబేన్నియతో భూత్వా తులసీ మపిభక్షయేత్॥
పూజాఽంతే తులసీతీర్థం పూజక: ప్రథమం పిబేత్।
అన్యథా వినియుక్తం చేత్తత్పూజా నిష్ఫలా భవేత్॥

తా॥ పూజ చేసిన వ్యక్తి ముందుగా తీర్థమును తీసికొనవలెను. (కాని, మనదేశంలో తీర్థమును ముందుగా అందరికి ఇచ్చి పూజ చేసిన వ్యక్తి చివరకు తీసికొను నియమము కలదు) ఆదిభౌతిక, ఆధిదైవిక, ఆధ్యాత్మికమనెడు త్రివిధ తాపశాంతికై తీర్థమును మూడు మారులు పుచ్చుకొనవలయును. తీర్థమునందలి తులసీదళమును తినవలెను. పూజ ముగియగానే పూజించిన వ్యక్తి తులసితీర్థమును ప్రాశనము చేయవలయును. అట్లుగాక, మరొకవిధముగ వినియోగించినచో ఆ పూజ నిష్ఫలమగును.

వస్త్రం చతుర్గుణీకృత్య పాణౌ పాణిం విధాయ చ।
తస్మింస్తీర్థం ప్రతిష్ఠాప్య త్రి: పిబేత్ బిందువర్జితమ్॥
సాలగ్రామశిలాతీర్థం హస్తేనైవ పిబేత్ సుధీ:॥

దైవతీర్థము యొక్క ఒక్క బిందువు (చుక్క)ను కూడా క్రింద నేలపై పడనీయకూడదు. కనుక, వస్త్రమును నాలుగు మడతలు పెట్టి ఎడమచేతిపై నుంచుకొని దానిపైన కుడిచేతిని ఉంచుకొనవలెను. కుడిచేతిలో తీర్థమును తీసికొని భూమిపై బిందుపాతము (ఒక చుక్కకూడా క్రింద పడనీయకుండా) కాకుండా మూడు మార్లు తీర్థప్రాశనము చేయవలయును. సాలగ్రామ తీర్థమును చేతితోనే బ్రహ్మతీర్థము[1]ద్వారా పానము చేయవలెను.

పంచాయతన దేవతాభిషేక జలము విష్ణుసాలగ్రామమును కూడా స్పృశించుటవలన విష్ణుపాదోదకము అనియును, అదియే సాలగ్రామ తీర్థమనియు చెప్పబడును. దీనిని సేవించుటకే "బిందువర్జితము" అను నియమము చెప్పబడినది

1. బ్రహ్మతీర్థమును గూర్చి పుట సంఖ్య 135 చూడుము.

అని గమనింపవలెను. ఏ దేవతా తీర్థమును స్వీకరించిననూ, ఇట్టి విధానమునే అనుసరించుట ఉత్తమము.

"స్వకృత దేవతార్చన విషయే తు ఉద్ధరిణ్యాదినా పాత్రాంతరేణ ప్రాశయేత్ ఇతి విశేషః ॥"[1]

దేవతార్చనమును స్వయముగా తానే చేసికొనినచో నాలుగు మడతలు చేసిన వస్త్రమును ఎడమచేతి యందుంచుకొని తీర్థబిందువులు నేలమీద పడకుండా జాగ్రత్తగా ఉద్ధరిణె మొదలగు వేరొక పాత్రలోనికి తీర్థమును తీసికొని ప్రాశనము చేయవలెను. చరణోదకము తీసికొన్న తదుపరి పంచామృతమును స్వీకరించుట ఉత్తమము.

తీర్థ ప్రాశన ఫలము

విష్ణోః పాదోదకం పీతం కోటి హత్యాఽఘనాశనమ్ ।
తదేవాఽష్టగుణం పాపం భూమౌ బిందునిపాతనే ॥

విష్ణుపాదోదకమగు సాలగ్రామ తీర్థమును పానము చేసినచో కోటిహత్యల వలన కలుగువంతటి పాపము సైతము నశించిపోవును. సాలగ్రామ తీర్థబిందువు నేలమీద పడిన యెడల ఎనిమిదిరెట్ల పాతకము వాటిల్లును.

సాలగ్రామ తీర్థ మాహాత్మ్యము

సాలగ్రామశిలావారి పాపహారి విశేషతః ।
ఆజన్మకృతపాపానాం ప్రాయశ్చిత్తం దినే దినే ॥

సాలగ్రామ (పూజా) తీర్థము విశేషముగ సకలపాపములను నశింపచేయును. జన్మ మొదలుకొని ప్రతిదినము చేసిన పాతకములు అన్నింటికిని ఈ తీర్థము ప్రాయశ్చిత్తరూపముగ నుండును అని తాత్పర్యము.

1. పాత్రాంతరేణ వైగ్రాహ్యం న కరేణ కదాచన ॥ ఇతి కమలాకరః ॥

తీర్థగ్రహణ మంత్రము

అకాలమృత్యుహరణం । సర్వవ్యాధి నివారణమ్ ।
సర్వపాపక్షయకరం । విష్ణు(శివ)పాదోదకం పిబ ॥

– అంటూ భగవంతుని తీర్థమును మూడుమార్లు స్వీకరింపవలెను. మొదటిది కాయశుద్ధికొరకు, రెండవమారు పాపనాశనము కొరకు, మూడవది మోక్షసిద్ధికొరకు, మరియు ఆధ్యాత్మిక, ఆధిదైవిక, ఆధిభౌతికములు అనెడు త్రివిధ తాపములు శాంతించుట కొరకు దేవతీర్థమును మూడుమార్లు పుచ్చుకొనవలయును.[1]

శిరోధారణము

అకాలమృత్యుహరణం సర్వవ్యాధి నివారణమ్ ।
దేవ పాదోదకం తీర్థం శిరసాధారయామ్యహమ్ ॥[2]

"అకాల మృత్యువును హరించునట్టిది, సమస్త వ్యాధులను నశింపచేయునట్టిది అగు దేవపాదములను కడిగిన జలమగు తీర్థమును శిరస్సున ధరించుచున్నాడను" అంటూ తీర్థమును శిరమున ధరింపవలెను.

తులసిని స్వీకరించుట

భగవంతుని లేదా సాలగ్రామమునకు సమర్పించినది లేదా నివేదింపబడినది ఐన తులసీదళమును క్రింది మంత్రమును పఠించుచు స్వీకరింపవలెను-

పూజానంతరం విష్ణోదర్పితం తులసీదళమ్ ।
భక్షయేద్దేహ శుద్ధ్యర్థం చాంద్రాయణ శతాధికమ్ ॥

ప్రసాద వితరణము

చివరగా పూజలో భగవంతునికి సమర్పించిన – నివేదించిన నైవేద్యమును ప్రసాదరూపకముగా భక్తులకు, కుటుంబసభ్యులకు వితరణ చేయవలయును. తాను కూడా స్వీకరింపవలయును.

॥ ఇతి తీర్థప్రాశన విధిః ॥

1. ఏకాదశ్యాద్యుపవాస దినేపి తీర్థం గ్రాహ్యమ్ ॥ *(ఇతి కమలాకరః)* (ఏకాదశి వంటి ఉపవాస దినముల యందు కూడా దేవతీర్థమును పుచ్చుకొనవలయు
2. జలరే ధారయామ్యహమ్ ॥ అని కూడా వాడుకలో కలదు.

శ్రీ గురుధ్యాన - అభివాదన విధానము

హోమము చేసిన పిమ్మట చేయదగిన పనిని గూర్చి దక్షుడు, భరద్వాజుడు యిట్లు చెప్పుచున్నారు.

1. దేవకార్యం తతః కృత్వా గురుమంగల వీక్షణమ్ ॥ (దక్షః)

2. ఉపగమ్య గురూన్ సర్వాన్ విప్రాం శ్చైవాభివాదయేత్ ॥ (భరద్వాజః)

తా॥ ఔపాసన హోమానంతరము మరియు దేవతార్చనమును చేసిన మీదట గురువును, మంగళప్రదములగు వస్తువులను దర్శించవలయును. గురువును, తల్లిదండ్రులను, విప్రులను, ఇతర పెద్దలను సమీపించి అభివాదనము చేయవలయును.

అట్టి అభివాదనక్రమమునుగూర్చి దిగువన పేర్కొనబడినది.

శ్రీమత్ గురు పరమగురు పరమేష్ఠిగురు పరాపరగురుభ్యో నమః ॥

ఓం వాఙ్ మే మనసి ప్రతిష్ఠితా । మనో మే వాచి ప్రతిష్ఠితమ్ । ఆవిరావీర్మఏధి। వేదస్య మ ఆణీస్థః శ్రుతం మే మా ప్రహాసీః । అనేనాధీతే నాహోరాత్రాన్సందధామి। అమృతం వదిష్యామి । సత్యం వదిష్యామి । తన్మామవతు । తద్వక్తార మవతు । అవతు మామ్ । అవతు వక్తారమ్ ॥ ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

(ఋగ్వేదమ్)

ఓం సహ నావవతు । సహనౌ భునక్తు । సహ వీర్యం కరవావహై । తేజస్వి నావధీతమస్తు । మా విద్విషావహై ॥ ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥ *(కృష్ణ యజుర్వేదమ్)*

శ్లో॥ గురుర్బ్రహ్మా గురుర్విష్ణుః గురుర్దేవో మహేశ్వరః ।
గురుస్సాక్షాత్ పరబ్రహ్మ తస్మై శ్రీ గురవే నమః ॥ 1 ॥

శ్లో॥ అఖండమండలాకారం వ్యాప్తం యేన చరాచరమ్ ।
తత్పదం దర్శితం యేన తస్మై శ్రీ గురవే నమః ॥ 2 ॥

శ్లో॥ ఓమ్ నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానైకమూర్తయే ।
నిర్మలాయ ప్రశాంతాయ దక్షిణామూర్తయే నమః ॥ 3 ॥

శ్లో॥ యదవిద్యావశాద్విశ్వం దృశ్యతే రశనాఽహివత్ ।
యద్విద్యయా చ తద్హాని స్తం వందే పురుషోత్తమమ్ ॥ 4 ॥

శ్లో॥ వ్యాసం వసిష్ఠనప్తారం శక్తేః పౌత్ర మకల్మషమ్ ।
పరాశరాత్మజం వందే శుకతాతం తపోనిధిమ్ ॥ 5 ॥

శ్లో॥ అచతుర్వదనో బ్రహ్మ ద్విబాహు రపరో హరిః ।
అఫాలలోచన శ్శంభుర్ భగవాన్ బాదరాయణః ॥ 6 ॥

శ్లో॥ మునిం స్నిగ్ధాంబుదాభాసం వేదవ్యాస మకల్మషమ్ ।
వేదాఽఽవాసం సరస్వత్యావాసం వ్యాసం నమామ్యహమ్ ॥ 7 ॥

శ్లో॥ నారాయణం పద్మభువం వసిష్ఠం, శక్తిం చ తత్పుత్ర పరాశరం చ ।
వ్యాసం శుకం గౌడపదం మహాంతం, గోవింద యోగీంద్ర మథాస్యశిష్యమ్ ॥8॥

శ్లో॥ శ్రీశంకరాచార్యమథాస్య పద్మపాదం చ హస్తామలకం చ శిష్యమ్ ।
తంతోటకం వార్తికకార మన్యాన్ అస్మద్గురూన్ సంతత మానతోఽస్మి ॥9॥

శ్లో॥ శంకరం శంకరాచార్యం కేశవం బాదరాయణమ్ ।
సూత్ర భాష్యకృతౌ వందే భగవంతౌ పునః పునః ॥ 10 ॥

శ్లో॥ హరలీలాఽవతారాయ శంకరాయ పరౌజసే ।
కైవల్యకలనా కల్పతరవే గురవే నమః ॥ 11 ॥

శ్లో॥ శృతి స్మృతి పురాణానాం ఆలయం కరుణాలయమ్ ।
నమామి భగవత్పాద శంకరం లోకశంకరమ్ ॥ 12 ॥

శ్లో॥ సదాశివ సమారంభాం శంకరాచార్య మధ్యమామ్ ।
అస్మదాచార్య పర్యంతాం వందే గురు పరంపరామ్ ॥ 13 ॥

శ్లో॥ బ్రహ్మానందం పరమసుఖదం కేవలం జ్ఞానమూర్తిం
విశ్వాతీతం గగనసదృశం తత్త్వమస్యాఽది లక్ష్యమ్ ।
ఏకం నిత్యం విమలమచలం సర్వధీ సాక్షిభూతం
భావాఽతీతం త్రిగుణరహితం సద్గురుం తం నమామి ॥ 14 ॥

ఇతి పరమగురు పరమేష్ఠిగురు పరాపర గురూ న్నత్వా భాష్యోప దేష్టారం స్వస్వగురుం ధ్యాయేత్ ॥

ఓమ్ నమో బ్రహ్మవిద్భ్యో బ్రహ్మవిద్యాసంప్రదాయకర్తృభ్యో వంశఋషిభ్యో నమో గురుభ్యో నమో మహద్భ్యః ॥

ఓమ్ న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వ మానశుః । పరేణ నాకం నిహితం గుహాయాం । విభ్రాజదేత ద్యతయో విశంతి । వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థాః సన్న్యాస యోగా ద్యతయ శ్శుద్ధ సత్త్వాః । తే బ్రహ్మలోకేతు పరాంతకాలే పరా మృతాత్పరిముచ్యంతి సర్వే ॥ దహ్రం విపాపం పరమేశ్మభూతం యత్పుండరీకం పురమధ్య సగ్గ్‌స్థం । తత్రాపిదహ్రం గగనం విశోక స్తస్మిన్ యదంత స్త దుపాసితవ్యమ్ ॥

యో వేదాదౌ స్వరః ప్రోక్తో వేదాంతే చ ప్రతిష్ఠితః । తస్య ప్రకృతి లీనస్య యః పరస్స మహేశ్వరః ॥

చతుస్సాగర పర్యన్తం గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభం భవతు । ..... ఆర్షేయ ప్రవరాన్విత ..... సగోత్రః ..... సూత్రః ...... శాఖాధ్యాయీ .... శర్మా అహం భో అభివాదయే ॥

॥ ఇతి శ్రీ గురుధ్యాన అభివాదన ప్రకారః ॥

గమనిక: తమ గురువునకుగానీ, పరివ్రాజకులగు సన్న్యాసికిగానీ, నమస్కరించేముందు నుదుటతిలకమును లేదా భస్మమును ధరించి నడుమునకు ఒక కండువాను చుట్టుకొని ముందునకు ముడివేసి పైన వస్త్రము లేకుండా రెండు చేతులు జోడించి చక్కగా నిలబడి పై **"న కర్మణా"** అను మంత్రమును చెప్పి, తమ గోత్రప్రవరను వినిపించి సవినయముగా నమస్కరింపవలెను. **"వ్యత్యస్త పాణినాకార్యం పాదయోర్గ్రహణం గురోః । సవ్యేన సవ్యః స్ప్రష్టవ్యో దక్షిణేన చ దక్షిణః ॥** తన రెండు చేతులను వ్యత్యస్తముగా (అటు ఇటు) నుంచి అనగా కుడిచేతితో కుడి పాదమును, ఎడమ చేతితో ఎడమ పాదమును తాకవలెను. అప్పుడు కుడిచేతిని పైన ఉంచి, దాని క్రింద ఎడమచేతి ఉండునట్లుగా జాగ్రత్తపడవలెను. ఈవిధంగా గురుచరణములను స్పృశించి వందనము చేయవలయును. *(మనుస్మృతి - 2-72)*

అభివాదన విధిః

శ్లో॥ బ్రాహ్మణంకుశలం పృచ్ఛేత్ క్షత్రబంధుమనామయమ్ ।
వైశ్యం క్షేమం సమాగమ్య శూద్రమారోగ్య మేవ చ ॥ 1

బ్రాహ్మణుని కుశలమేనా? అని అడగాలి. క్షత్రియుని అనామయంగా ఉన్నావా? అని అడగాలి. వైశ్యుని క్షేమమేనా? అని అడగాలి. శూద్రుని ఆరోగ్యంగా ఉన్నావా? అని అడగాలి. (కుశాన్ లాతీతి గృహ్ణాతి కుశలః అనగా - కుశలను, దర్భలను సంపాదించుటలో, వాడుటలో నేర్పరియైనవాడు బ్రాహ్మణుడు అని చెప్పబడినది. కనుక, అతని కుశలమును అడగమన్నారు. పరిపాలన చేసే క్షత్రియుడు ఆధివ్యాధుల బాధలు లేకుండా ఉండాలి కావున, అతడిని అనామయంగా ఉన్నావా అని అడగాలి. వైశ్యుడు ధనసంపాదన చేసి వ్యాపారంద్వారా సమాజసేవ చేస్తాడు కనుక, మీ ధనాదిసంపదలు క్షేమమేకదా! అని అడగాలి. శూద్రుడు సేవలను, అన్నిపనులను అందించాలి కనుక, శారీరకంగా ఆరోగ్యంగా ఉండాలి కావున, ఆరోగ్యమేనా! అని అడగమన్నారు.

దేవతాప్రతిమాం దృష్ట్వా యతిం చైవ త్రిదండినమ్ ।
నమస్కారం నకుర్యాచ్చే దుపవాసేనశుద్ధ్యతి ॥ 2

దేవతామూర్తిని, యతిని-సన్న్యాసిని, త్రిదండిని చూసికూడా నమస్కరించని వ్యక్తికి దోషము కలుగును. అట్టి దోషము తొలగిపోవుటకు ఒక దినము ఉపవాసము చేయవలెను. కనుక, పై ముగ్గురు కనిపించగానే నమస్కరించాలని తాత్పర్యము.

స్వస్తీతిబ్రాహ్మణోబ్రూయా దాయుష్మానితి భూమిపః ।
వర్ధతామితివైశ్యస్తు శూద్రస్తుస్వాగతంవదేత్ ॥ 3

తమకు నమస్కరించిన వ్యక్తిని ఉద్దేశించి -బ్రాహ్మణుడు 'స్వస్తి' అని ప్రతివచనం పలకాలి. క్షత్రియుడు "ఆయుష్మాన్' అని; వైశ్యుడు 'వర్ధతామ్' అని, శూద్రుడు 'స్వాగతమ్' అని ప్రతి వచనములను చెప్పవలెను.

సమిత్పుష్పకుశాజ్యాంబుమృదన్నాక్షతపాణికమ్ ।
జపం హోమం చ కుర్వాణం నాభివాదయ తే ద్విజమ్ ॥ 4

బ్రాహ్మణుడు చేతితో - సమిధలను, పుష్పములను, దర్భలను, నెయ్యిని, నీటిని, మట్టిని, అక్షతలను పట్టుకొనియున్నప్పుడుగాని, జపమును, హోమమును చేయుచున్నప్పుడుగాని అతనికి నమస్కరింపకూడదు.

దూరస్థం జలమధ్యస్థం ధావంతం ధనగర్వితమ్ ।
రోగాక్రాంతం మదోన్మత్తం షడ్విప్రం నాభివాదయేత్ ॥ 5

1. దూరముగా ఉన్నవాడు, 2. నీటి నడుమ నిలిచియున్నవాడు, 3. పరుగెత్తుచున్నవాడు, 4. ధనగర్వము గలవాడు, 5. రోగముతో బాధపడువాడు, 6. పిచ్చివాడు - ఇట్టి ఆరు(6)గురిలో బ్రాహ్మణుడు ఉన్నాసరే, అట్టివానికి వందనము చేయకూడదు.

నాస్తికం భిన్నమర్యాదం కృతఘ్నం గ్రామయాజకమ్ ।
స్తేనం చ కితవం చైవ కదాచి న్నాభివాదయేత్ ॥ 6

నాస్తికునకు, మర్యాదలేనివానికి, కృతఘ్నునకు, గ్రామపురోహితునకు, దొంగకు, జూదరికి-మోసగానికి ఎప్పుడు కూడా అభివాదము చేయుట పనికిరాదు.

వమంతం జృంభమాణం చ కుర్వంతం దంతధావనమ్ ।
అభ్యక్తశిరసం స్నానం కుర్వంతం నాభివాదయేత్ ॥ 7

వమనము (వాంతి) చేయువానికి, ఆవులించువానికి, దంతధావనము (పండ్లు శుభ్రము) చేయువానికి, తలస్నానము చేయువానికి నమస్కరింపకూడదు. (స్నానము, భోజనము చేస్తున్నవారికి కూడా నమస్కారము చేయకూడదు.)

సభాసు చైవ సర్వాసు యజ్ఞే రాజగృహేషు చ ।
నమస్కారం ప్రకుర్వీత బ్రాహ్మణాన్నాఽభివాదయేత్ ॥కింతు 8

సభయందు, సమూహమునందు, యజ్ఞమునందు, రాజగృహమునందు కనిపించిన బ్రాహ్మణునకు రెండు చేతులెత్తి నమస్కరించాలి. కాని, వంగి పాదములను తాకి అభివాదము చేయకూడదు.

సభాయాం యజ్ఞశాలాయాం దేవతాయతనేషు చ ।
ప్రత్యేకస్తు నమస్కారో హంతిపుణ్యం పురాకృతమ్ ॥ 9

సభా-సమావేశములయందుగాని, యజ్ఞశాలయందుగాని, దేవాలయమునందు గాని ప్రత్యేకంగా ఒక్కొక్కరికి నమస్కరించినచో, ఇంతకుముందు తాను సంపాదించిన పుణ్యము అంతా నశించిపోతుంది. కావున, సామూహికంగా సభావందనము చేయవలెను కాని, విడివిడిగా నమస్కరింపకూడదు అని గమనించాలి.

అభివాదనేతు సర్వత్ర పాదస్పర్శన మేవ వా ।
విప్రాణాం ప్రాంజలిః కార్యో నమస్కార స్స ఉచ్యతే ॥ 10

అభివాదనము అనగా పాదములను తాకి వందనము చేయుట అని చెప్పబడినది. అట్లే (విప్రునకు) రెండు చేతులను జోడించి అంజలి ఘటించుటయే నమస్కారముగా చెప్పబడినది.

వ్యత్యస్తపాణినాకార్యం పాదయోర్గ్రహణం గురోః ।
సవ్యేనసవ్యః స్ప్రష్టవ్యో దక్షిణేన చ దక్షిణః ॥ కింతు ॥ 11

గురువులకు నమస్కరించు పద్ధతి ఇట్లు చెప్పబడినది - తన రెండు చేతులను వ్యత్యస్తముగా - అటు ఇటుగా ఉంచి, అనగా - కుడిచేతితో కుడిపాదమును, ఎడమ చేతితో ఎడమ పాదమును తాకవలెను. అప్పుడు కుడిచేతిని పైన ఉంచి దానిక్రిందుగా ఎడమచేయి ఉండునట్లుగా జాగ్రత్త వహింపవలెను. ఈవిధముగా గురువుల పాదములను స్పృశించి వందనము చేయవలయును.

జన్మప్రభృతి యత్కించిత్ సుకృతంసముపార్జితమ్ ।
తత్సర్వం నశ్యతి క్షిప్రం ఏకహస్తాఽభివాదనే ॥ 12

ఒక్కచేతితో ఎప్పుడు, ఎవరికి నమస్కరింపకూడదు. ఒకవేళ ఒక చేతితో నమస్కరించిన యెడల, ఆ వ్యక్తి పుట్టిననాటినుండి తాను ఏ కొంచెము సంపాదించిన పుణ్యము ఉన్నా సరే, అదంతా వెంటనే ఏమాత్రం మిగులకుండా తుడిచిపెట్టుకొని పోతుంది. కావున, ఒక్క చేతిని పైకెత్తి నమస్కరించుట పనికిరాదని గుర్తుపెట్టుకోవాలి.

॥ ఇతి అభివాదనవిధిః ॥

వైశ్వదేవ ప్రకరణము

స్నానము, సంధ్యా, జపము, దేవపూజనము, వైశ్వదేవము మరియు అతిథిపూజ - అను నీ ఆరు నిత్యకర్మలుగా పేర్కొనబడినవి.[1] వీనిలో ఇంతవరకు స్నానము, సంధ్యా, జపము, దేవపూజను గూర్చి విశదీకరింపబడినది. ఇప్పుడిక వైశ్వదేవమును గూర్చి వివరింపబడును. దేవతార్చన ముగించిన పిమ్మట స్వశాఖను అనుసరించి వైశ్వదేవమును నిర్వహింపవలెనని చెప్పబడినది.[2]

గృహస్థులు అందరు, ఆహితాగ్నులు కానివారు కూడా నిత్య గృహకర్మలలో పంచమహాయజ్ఞములతో సహా బలి-వైశ్వదేవము అను కర్మను అవశ్యము ఆచరింపవలయునని శాస్త్రములు నిర్దేశించుచున్నవి. 'వైశ్వదేవం ద్విజైః కార్యమ్ అన్నశుద్ధ్యర్థమాదరాత్' - అన్నశుద్ధికై ద్విజులు వైశ్వదేవమును ఆచరింపవలయునని దేవలుని వచనము. అన్న సంస్కారమే దీనికి మొదటి మెట్టు. దీనివలన పంచసూనమను పాపము తొలగి ఆత్మసంస్కారము కలుగును. ఔపాసనాగ్నియందు లేదా లౌకికాగ్నియందు షడాహుతి హోమమును చేయుట, భూమిపై బలులను ఉంచుట ఇందలి ముఖ్యక్రియ.

పంచసూనా గృహస్థస్య వర్తన్తేఽహరహస్తథా ।
ఖండనీ పేషిణీ చుల్లీ ఉదకుంభీ చ మార్జనీ ॥
ఏతాభి ర్వాహయన్ విప్రో బధ్యతే వై ముహుర్ముహుః ।
ఏతాసాం పావనార్థాయ పంచయజ్ఞాః ప్రకీర్తితాః ॥

ప్రతి నిత్యము ప్రతి గృహస్థుని వలన పాపహేతువులగు ఐదు హింసాక్రియలు జరుగుచుండును. అవి - 1. ఖండనీ = కూరగాయలు కోయుట. 2. పేషిణీ= నూరుట-రుబ్బుట. విసురుట. 3. చుల్లీ = పొయ్యిలో నిప్పు అంటించుట. 4. ఉదకుంభీ = నీటి కడవ (బిందె)లు నేలపై ఉంచుట. 5. మార్జనీ = చిమ్ముట

---

1. సంధ్యాస్నానం జపశ్చైవ దేవతానాం చ పూజనమ్ ।
వైశ్వదేవం తథాఽతిథ్యం షట్కర్మాణి దినే దినే ॥ *(బృహ.పరా.1-39)*

2. వైశ్వదేవం ప్రకుర్వీత స్వశాఖావిహితం తతః ।
తతః - దేవార్చనానంతరమితి మాధవాచార్యాః । *(ఆచారభూషణం పు.240)*

(ఊడ్చుట), అలుకుట మొదలగునవి. ఇవియే పంచసూనమను పాపములు. వంటకొరకు ఈ పనులు చేయుచున్నప్పుడు క్రిమి-కీటకాదులు ఎన్నియో మనకు తెలిసీ, తెలియక నశించిపోవును. ఇట్టి హింసా పాపములు జరుగకుండా అన్నము సిద్ధము కాదు. మాటి, మాటికి జరిగెడు పంచసూనాపరాధములు బంధహేతువులు అగుచున్నవి. కావున ఈ పంచసూనమనెడు పాపములు తొలగుటకు ప్రతినిత్యము వైశ్వదేవమును పంచమహాయజ్ఞములతో సహా చేయవలయును.

కండనీపేశనీ చుల్లీ ఉదకుంభీ చ మార్జనీ ॥
పంచసూనా గృహస్థస్య అహన్యహని వర్తతే ।
వైశ్వదేవో బలిర్భిక్షా గోగ్రాసో హంతకారకః ।
గృహస్థః ప్రత్యహం కుర్యాత్సూనా దోషైర్నలిప్యతే । *(పరాశర స్మృతి2-13,14)*

రోలు, విసురురాయి, పొయ్యి, నీటికడవ పెట్టు చోటు, చీపురు అను ఈ ఐదింటివలన గృహస్థువు ద్వారా ఐదు హింసా క్రియలు జరుగును. ఇవి పాపమును కలిగించే వస్తువులు. కావున ప్రతిదినము వైశ్వదేవమును, బలిని, అతిథిపూజను, ఆవులకు ఆహారమును పెట్టుట, ప్రాణులపై దయను చూపుట - అను వాటిని ఆచరించు గృహస్థునకు ఈ పాపములు అంటవు.

బ్రహ్మయజ్ఞము, దేవయజ్ఞము, భూతయజ్ఞము, పితృయజ్ఞము, మనుష్యయజ్ఞము అనునవి పంచమహాయజ్ఞములు.

1) బ్రహ్మయజ్ఞము : స్వాధ్యాయ బ్రహ్మయజ్ఞమునే బ్రహ్మయజ్ఞముగా పేర్కొందురు. కొందరు దీనిని చేయడము లేదు. కాని నారాయణ ప్రశ్నము అనుసరించిన పాఠమును ఆచరించుటవలన బ్రహ్మయజ్ఞముగా 'ప్రజాపతయే స్వాహా' అను మంత్రముతో బలినిడి బ్రహ్మయజ్ఞము చేయవలెను.
2) దేవయజ్ఞము : దేవతలు మానవునికి సుఖ-సౌఖ్యములు చేకూర్చుటకుగాను, అవసరాలు తీరుటకుగాను పశు, పక్షి, వృక్ష, తృణ, ఔషధాదులుమున్నగు వాటిని అన్నింటినీ పరిపుష్టము చేయుచున్నారు. అన్నము, జలము, ధాతువులు, పుష్ప ఫలాదుల వంటి ఉపయోగకరములగు సకల వస్తు సామాగ్రిని సమకూర్చున్నారు. అట్టి దేవతలఋణమును తీర్చుకుండా, కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా

వారికి ఇవ్వవలసిన భాగమును ఇవ్వకుండా మొత్తము తానే ఉపయోగించుకొనువాడు కృతఘ్నుడగును. భగవద్గీత ఇట్టి వ్యక్తిని చోరుడు (దొంగ) అని అంటుంది (3-12). ద్విజులు దేవయజ్ఞము ద్వారా దేవతలఋణమునుండి విముక్తి నొందెదరు. సమస్త దేవతలను పరమాత్మ స్వరూపముగా భావించి, వారికొరకై హోమము చేయవలయును. అందువలన ఎంతయో మేలు కలుగును.

3) **భూతయజ్ఞము :** ధాత, విధాత మొదలగు భూతముల అధిష్ఠాన దేవతల కొరకు అన్నమును అర్పించుటను మరియు క్రిమి, కీట, పతంగ, పశు, పక్ష్యాదులకై ఆహార పదార్థములను సమర్పించుటను భూతయజ్ఞము అని అందురు.

4) **పితృయజ్ఞము :** పరలోకగతులైన పితృదేవతల తృప్తి కొరకై 'స్వధా' శబ్దమును చెప్పి అన్నమును, జలమును సమర్పించడమే పితృయజ్ఞము అనబడును.

5) **మనుష్యయజ్ఞము :** తన ఇంటికి విచ్చేసిన అతిథులకు అన్నపానాదులను ఆదరభావముతో అందించి తృప్తి పరచడము. సనకాది దివ్య (మనుష్య) ఋషుల నిమిత్తము అన్నసమర్పణ చేయడము మనుష్యయజ్ఞము అనబడును. దీనితో అతిథిరూపంలో ఉన్న నారాయణుని సేవించిన ఫలితము లభించును. ఇది మానవునికి ఎనలేని మేలు చేకూర్చును.

నిత్యము వైశ్వదేవబలిని నిర్వహించువారి పాపములు అన్నియును తొలగిపోవును. వైశ్వదేవముద్వారా సంస్కారమును పొందిన అన్నము బలులు వేసిన తర్వాత కూడా అది దేవతా నివేదనమునకు, దేవతార్చన హోమమునకు అర్హము అనుమాట గమనార్హము. ఇట్టి అన్నము యజ్ఞశిష్టాన్నము అనబడును. ఇది అమృతప్రాయమైనట్టిది. కాని తనకొరకే భోజనము సిద్ధపరచుకొనువాడు పాపమును భుజించెడివాడే యగునని భగవద్గీత (3-13) చెప్పిన మాట మరువరాదు.

సంధ్యోపాసనము చేయకపోవుటవలన ఎట్టి ప్రత్యవాయము కలుగునో, వైశ్వదేవ - బలిని చేయకపోవుటవలన కూడా అట్టి ప్రత్యవాయమే (పాపము)

లభించును.[1] భోజనముకొరకు ఇంటిలో వండిన (అన్నము) హవిష్యాన్నముతోనే వైశ్వదేవము చేయవలెను. అన్నము లేనియెడల శాకం (కాయ) ఆకుకూర, ఫలము, పూలు మొదలగు వాటితోకూడ చేయవచ్చును.[2] ఆహారముగా దేనిని సంకల్పించి స్వీకరింతుమో, అట్టి దానితోడనే హోమము చేయవలెను.[2] గోధుమలు, బియ్యము, తిలలు (నువ్వులు), పెసలు, యవలు, బఠాణీలు (లంకలు), కంగు (కొఱ్ఱలు), నీవారము (దూసరి బియ్యము) - అనునవి హవిష్యాన్నములుగా పేర్కొనబడినవి.[3] వీటితో వైశ్వదేవమును చేయవచ్చును. నెయ్యి (ఘృతము), పాలు (క్షీరములు), లేదా పెరుగు (దధి)తో కలిపి హోమము చేయవలెను. తైలము (నూనె) మరియు క్షారపదార్థములు వర్జితములు[4]

ఆళ్ళు (కోద్రవం), శనగలు, మినుములు, చిరుసెనగలు (మసూరం), ఉలవలు - వీటి అన్నము మరియు క్షారము, లవణము కూడా వైశ్వదేవమునకు పనికిరావు.[5]

భోజనము నిమిత్తముగా పాకము చేసిన హవిష్యాన్నమే వైశ్వదేవ - బలికి ముఖ్యమైన ఉపకరణము అని గమనింపవలెను. అయితే, ఇది నిరాటంకముగా, తప్పనిసరిగా కొనసాగింపవలసిన నిత్యకర్మగా గమనించి, వైశ్వదేవ - బలి నిత్యము

1. ప్రత్యవాయమాహ మాధవీయే వ్యాసః -
పంచయజ్ఞాంస్తుయో మోహాన్న కరోతి గృహాశ్రమీ ।
తస్య నాయం న చ పరోలోకో భవతి ధర్మతః ॥ (దేవీభాగ. 11-22)
2. శాకం వా యది వా పత్రం మూలం వా యది వా ఫలమ్ ।
సంకల్పయేద్ యదాహారం తే నైవ జుహుయాద్ధవిః ॥ (దే.భా. 11-22-12)
3. (క) గోధూమా వ్రీహయశ్చైవ తిలాముద్గా యవాస్తథా ।
హవిష్యా ఇతి విజ్ఞేయా వైశ్వదేవాది కర్మణి ॥
(చ) సితమస్విన్నం చ హవిష్యమితి వ్రతార్కే ।
(ట) 'కలాయకంగునీవారాః ।' (ఆచారేందు)
4. జుహుయాత్ సర్పిషాభ్యక్తం తైలక్షార వివర్జితమ్ ।
దధ్యాక్తం పయసాక్తం వా తదభావేఽంబునాఽపి వా ॥ (బృ.వ.స్మృతి 4-149)
5. కోద్రవం చణకం మాషం మసూరం చ కులిత్థకమ్ ।
క్షారం చ లవణం సర్వం వైశ్వదేవే వివర్జయేత్ ॥ (స్మృత్యంతరం)

నిర్వహింపబడుటకై శాస్త్రములందు కొన్ని మినహాయింపులు సూచింపబడినవి. ఎప్పుడైన ఒకవేళ వండిన అన్నము లభించుట కష్టమగుచో, వండని (అపక్వ) అన్నముతో అనగా బియ్యము వంటి వానితో చేయవచ్చును. హవిష్యాన్నము లేనియెడల అహవిష్యాన్నము అనగా సూపాదికము (పప్పు మొ॥నవి)తో, రెండునూ సంభవము కానప్పుడు పత్రములు (ఆకుకూరలు) శాకములు లేదా ఫలములతోనైననూ వైశ్వదేవ - బలి చేయవచ్చును. ఇవి ఏవియునూ దొరకుట అసంభవము ఐనప్పుడు, చివరకు కనీసము జలముతోనైననూ వైశ్వదేవమును వదలిపెట్టకుండా నిర్వహింపవలయునని పెక్కు శాస్త్రములు పేర్కొనుచున్నవి.[1]

ఇదేవిధముగా వైశ్వదేవమునందు లవణము (ఉప్పు) నిషేధింపబడినది. ఐతే ప్రమాదవశాత్తుగా వంటలో ఉప్పు పడితే ఏమి చేయాలి? అంటే - కుండమునందు ఉత్తరము వైపున గల వేడి వేడి భస్మము (బూడిద)ను ప్రక్కకు జరిపి హోమము చేయవలయునని దోషనివారణమునకు ఒక ఉపాయము చెప్పబడినది.[2] ఎప్పుడైనా వేరొకరి ఇంటికి సపరివారముగా భోజనమునకు వెళ్లవలసివచ్చిన యెడల పొయ్యిని ముట్టించవలసిన పనియే ఉండదుకదా! నిజమే మరి! కాని, ఆ దినమున కూడా వదలకుండా వైశ్వదేవ - బలిని చేయవలెనని శాస్త్రములు ఆదేశించినవి. అంతేకాదు, ఉపవాస దినమునందు కూడా పంచయజ్ఞములకొరకై వంట చేసి బలివైశ్వదేవమును ఆచరించవలయునని చెప్పబడినది. ఇందుకొరకే, పక్వాన్న అభావమునందు అపక్వాన్నము అనగా బియ్యమువంటి ఖాద్యాన్న ధాన్యముతోనైనా లేదా

---

1. తత్ర చ సిద్ధస్య హవిష్యస్య ముఖ్యత్వాత్ తదర్థం పాకః కర్తవ్యః ।
తత్రాసామర్థ్యేతు అపక్వేనాపి వైశ్వదేవః కర్తవ్యః ।
హవిష్యాభావే అహవిష్యేణాపి । (వీరమిత్రోదయం. ఆ.ప్ర.)
'న చేదుత్పద్యతేఽన్నం తు అద్భిరేతాన్ సమాపయేత్ ।' (వీ.మి. ఆ.ప్ర.)
'అహరహః పంచయజ్ఞాన్ నిర్వపేత్-ఆపత్రశాకోదకేభ్యః'। (శంఖలిఖిత స్మృతి)

2. 'న క్షారలవణ హోమో విద్యతే । (నారాయణ వృత్తి)
తథా పరాన్న సంసృష్టస్య చాహవిష్యస్య హోమః ।
ఉదీచీనముష్ణం భస్మాపోహ్య తస్మిన్ జుహుయాత్ । (ఆపస్తంబః)

ఫలపుష్పాదులతో నైనా లేదా చివరకు ఉదకముతోనైనా వైశ్వదేవకర్మను తప్పకుండా ఆచరింపవలయును.[1]

'యస్మిన్నగ్నౌ పచేదన్నం తస్మిన్ హోమో విధీయతే' (అంగిరా స్మృతి) అన్నము వండుటకు ఉపయోగించిన అగ్నియందే హోమము చేయవలెను. ఇంటి మధ్యభాగము నందు,[2] రాగితో చేయబడిన కుండమునందు ఈ అగ్నిని ఉంచి హోమము చేయవలయును. లేదా పదునెన్మిది (18) అంగుళముల కొలత గలిగిన చతురస్రాకారముతో హోమకుండమును నిర్మించవలెను. దానికి మూడు మేఖలలు ఉండవలెను. లేక రెండు మేఖలలు, లేదా ఒక్క మేఖలయైనను ఉండవలెను.[3] ఒకవేళ పైన చెప్పిన తామ్రకుండముగానీ, మేఖలములతో కూడిన కుండముగానీ లేనియెడల పచ్చిమట్టితో చేసిన పాత్రయందు లేదా ఒక తామ్ర (రాగి) పాత్రయందు లేదా కాల్చి చేయబడిన ఒక మట్టిపాత్ర యందైనా వైశ్వదేవమును చేయవలెను.[4]

పొయ్యినిగానీ, లోహపాత్రను గానీ, ఖర్పరము (మట్టిచిప్ప)నుగానీ వైశ్వదేవమును చేయుటకు ఉపయోగింపకూడదు.[5]

---

1. పరాన్నభోజనే ఉపవాసదినేఽపి పంచయజ్ఞార్థం పక్తవ్యమేవ ।
సర్వథా పాకాసంభవే పుష్పైః ఫలైరద్భిర్వావైశ్వదేవం కుర్యాత్ ।
(ఆశ్వలాయనవృత్తి)
2. గృహస్య మధ్యదిగ్భాగే వైశ్వదేవం సమాచరేత్ । (స్మృతి మంజరి)
3. వైశ్వదేవం ప్రకుర్వీత కుండమష్టాదశాంగులమ్ ।
మేఖలాత్రయ సంయుక్తం ద్విమేఖలమథాపి వా ॥
స్యాదేకమేఖలం వాపి చతురస్రం సమంతతః ।
అపి తామ్రమయం ప్రోక్తం కుండమత్ర మనీషిభిః (స్మృతి సారమ్)
4. కుండస్థండిలా సంభవేఽపక్వమృణ్మయ పాత్ర
కుండాకృతి రహిత తామ్రాదిపాత్ర పక్వమృణ్మయ
పాత్రాణా మప్యనుజ్ఞా గమ్యతే ॥ (సంస్కారరత్నమాలా)
5. న చుల్ల్యాం నాయసే పాత్రే న భూమౌ న చ ఖర్పరే ।
వైశ్వదేవం ప్రకుర్వీత కుండే వాస్థండిలేఽపివా ॥ (దే.భా. 11-22-4)

అవిభక్త కుటుంబమునందు జ్యేష్ఠుడైన లేదా ముఖ్యుడైన వ్యక్తి మాత్రమే ఈ వైశ్వదేవకర్మను నిర్వహింపవలెను. ఆ ఒక్కడు చేయుటవలన కుటుంబమంతా చేసినట్లుగా పరిగణింపబడును.[1] గ్రామాంతరమునందు, దేశాంతరము నందు ఉంటూ వేరువేరుగా వంట వండుచున్నప్పుడు తండ్రి జీవించి ఉండగా అతని కుమారుడు వేరుగా వైశ్వదేవమును నిర్వహింపవచ్చును. అట్లే జ్యేష్ఠ సోదరుడు ఉండగా కనిష్ఠ సోదరుడు కూడా వైశ్వదేవమును చేయవలెను.[2] స్త్రీలు కూడా అమంత్రకముగా వైశ్వదేవమును చేయవచ్చునని చెప్పబడినది.[3] వైశ్వదేవబలిని పూర్తిచేసిన పిమ్మట భగవంతునికి నైవేద్యము పెట్టవలయును.[4] వైశ్వదేవము వలన అన్న సంస్కారము జరుగుతుంది. కనుక నైవేద్యము కొరకై ముందుగా అన్నమును వేరుగా తీసి పెట్టుకొనవలయును.[5] వైశ్వదేవము జరుగుటకు ముందే ఒకవేళ ఎవరేని అతిథి వచ్చిన యెడల ఈ యజ్ఞమునకై అన్నమును వేరుగా తీసిపెట్టి వచ్చిన అతిథికి సగౌరవముగా భిక్షను ఇచ్చి పంపవలెను.[6] అతిథి

---

1. సర్వైరనుమతిం కృత్వా జ్యేష్ఠేనైవ తు యత్కృతమ్ ।
   ద్రవ్యేణ చావిభక్తేన సర్వైరేవ కృతం భవేత్ । (స్మృతిసారం)
2. (క) యది స్యాద్ భిన్నపాకాశీ గ్రామే గ్రామాంతరేఽపి చ ।
   వైశ్వదేవం పృథక్ కుర్యాత్ పితర్యపి చ జీవతి ॥ (శాకల)
   (ఖ) వైశ్వదేవః క్షయాహశ్చ మహాలయావిధిస్తథా ।
   దేశాంతరే పృథక్ కార్యో దర్శశ్రాద్ధం తథైవ హి ॥ (స్మృతిసముచ్చయమ్)
3. 'నాస్తి స్త్రీణాం పృథగ్ యజ్ఞః'
   'న స్త్రీ జుహుయాత్' ఇతి నిషేధా సమంత్రక వైశ్వదేవపరమ్ ।
   (ఆచారేందు పుట. 255)
4. వైశ్వదేవవిధిం కృత్వా విష్ణోర్ నైవేద్యమర్పయేత్ ' (వ్యాసః)
   వైశ్వదేవ విశుద్ధోఽసౌ విష్ణవేఽన్నం నివేదయేత్ । (మను.)
5. దేవార్థమన్నముద్ధృత్య వైశ్వదేవం సమాచరేత్ ।
   నైవేద్యమర్పయేత్ పశ్చాన్నృయజ్ఞం తు తతశ్చరేత్ ॥ (ప్రయోగసారం)
6. అకృతే వైశ్వదేవే తు భిక్షౌ భిక్షార్థమాగతే ।
   ఉద్ధృత్య వైశ్వదేవార్థం భిక్షాం దత్త్వా విసర్జయేత్ ॥ (దే.భా.11-22-13)
   నాగ్నిహోత్రేణ దానేన నోపవాసోపసేవనైః ।
   దేవాశ్చ పరితుష్యంతి యథా త్వతిథిపూజనాత్ ॥ (శంఖ స్మృతి)

వేచియుండునట్లుగా చూడకూడదు. అతడు రానియెడల అగ్నియందు హవనము చేయవలెను. అవసరమైనచో వైశ్వదేవము చేయు అగ్నిని వెదురుగొట్టముతో ఊది ప్రజ్వలింప చేయవలెను. కాని, చేతితోగానీ, చేటతోగానీ, అపవిత్రమగు వస్తువులతోగానీ గాలి విసిరి అగ్నిని జ్వలింప చేయకూడదు.[1] కుడిచేతిని పైకి చాచి, నాలుగు వ్రేళ్లను సమానంగా వంచిపెట్టి, అంగుష్ఠ సాయంతో మౌనం వహించి, ఎడమచేతిని హృదయమునకు ఆనించి, కుడిమోకాలిని వంచి హవిస్సును ఈయవలయును.[2] నెయ్యి కలిపిన బియ్యముతో ఆహుతిని ఈయవలెను. ఆహుతి మరియు బలి పరిమాణము రేగుపండు లేదా ఉసిరికాయ ప్రమాణముగా ఉండవలెను.[3] ఇచట 'ఘృత' శబ్దముచోట నెయ్యి, పాలు, తైలము (నూనె) పెరుగు మొదలగునవి అన్నింటిని గ్రహింపవచ్చును.[4] అనగా ఘృతము (నెయ్యి) లభ్యము కానప్పుడు పై ద్రవ్యములను కూడా ఉపయోగింపవచ్చును.

1. న పాణినా న శూర్పేణ న చ మేధ్యాజినాదిభిః ।
ముఖేనోపధమేదగ్నిం ముఖాదేవ వ్యజాయత ॥ (దే.భా.11-22-5)
ముఖేనేత్యత్ర వేణుధమనీ యుక్తేనేతి వాక్యశేషః । (ఆహ్నిక సూత్రావళి)
2. ఉత్తానేన తు హస్తేన అంగుష్ఠాగ్రేణ తు పీడితమ్ ।
సంహతాంగులి పాణిస్తు వాగ్యతో జుహుయాద్ధవిః ॥ (పరిశిష్టమ్)
'హృది సవ్యం నిధాయ వై ।' (స్మృతిమంజరి)
'అనిపాతితజానోస్తు రాక్షసైర్ హ్రియతే హవిః ।' (గోభిల)
3. ప్రాణాహుతిం బలిం చైవ బదర్యామలక మానతః । (ఛాందోగ్యపరిశిష్టః)
4. ఘృతం వా యది వా తైలం పయోవా యది వా దధి ।
ఘృతస్థానే వియుక్తానాం ఘృతశబ్దో విధీయతే ॥

అథ ఋగ్వేదీయ నిత్యవైశ్వదేవ ప్రయోగ విధిః

ఆచమ్య ॥ పురాణాచమనం కృత్వా । స్మృత్యాచమనం కృత్వా ॥

శ్లో॥ ఉత్తిష్ఠన్తు భూపిశాచాః య ఏతే భూమి భారకాః ।
ఏతేషా మవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥
(అని భూతోచ్చాటన మొనర్చవలెను.)

ప్రాణానాయమ్య ॥ ఓం భూః .... ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టే శుభేఽభ్యుదయ ముహూర్తే । శ్రీమాన్ .... గోత్రః .... శర్మాభిధేయోఽహం - మమ ఉపాత్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । అన్న సంస్కారద్వారా ఆత్మ సంస్కారార్థం, పంచసూన జనిత దోష పరిహారార్థం చ గృహే సిద్ధస్యాన్నేన ప్రాతర్ వైశ్వదేవం / (సాయం వైశ్వదేవం) సహతంత్రేణ కరిష్యే ॥ తదంగ స్థండిలో ల్లేఖనాద్యగ్ని ప్రతిష్ఠాపనం చ కరిష్యే ॥[1] (అని సంకల్పించవలెను.)

అగ్నిస్థాపనమ్

అగ్నిస్థాపన దేశస్య పశ్చాత్ ప్రాదేశ సమ్మితాం । ఉల్లిఖేదుదగాయామాం తస్యా ఉభయతోపరే । పూర్వాయ తే ఉదక్సంస్థే అసంస్పృష్టే చ పూర్వాయా మధ్యే తిస్ర ఉదక్సంస్థాః పూర్వాయామా అసంహతాః । లిఖితా యేవ శకలం యజ్ఞియం తం విధాయ చ । అద్భిరభ్యుక్ష్య శకలం నిరస్యాప ఉపస్పృశేత్ ॥

---

1. పచుల్యాం వా యసే పాత్రే । న భూమౌ న చ ఖర్పరే ॥
వైశ్వదేవం ప్రకుర్వీత । కుండేవా స్థండిలేఽపి వా ॥ *(దే.భా.11-22-4)*
(వైశ్వదేవమును పొయ్యిలోగానీ, పాత్రలోగానీ, నేలమీదగానీ, చిప్ప (కుండపెంకు)లోగానీ చేయకూడదు. అయితే పచనాగ్నిని కుండము నందుగానీ, స్థండిలమునందుగానీ ప్రతిష్ఠించి అక్కడనే వైశ్వదేవము చేయవలెను.)

(1.క) కుండే స్థండిలాదౌ వా పచనాగ్నిం - జుష్టోదమూనా ... అగ్ని ఆవాహనే వినియోగః ॥ (ఋ.బ్రహ్మకర్మ.సము.)

ముఖ్య గమనిక : ఆశ్వలాయనులు పచనాగ్నియందే వైశ్వదేవము చేయవలెను. (ఆశ్వ.గృ.సూ.)

(1) ఏహ్యగ్న ఇత్యస్య మంత్రస్య । రాహూ గణపుత్రో గౌతమఋషిః । జాతవేదాగ్నిర్ దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । అగ్ని ఆహ్వానే వినియోగః ॥

ఓం ఏహ్యగ్న ఇహ హోతా నిషీదాదబ్ధ స్సుపుర ఏతా భవానః ।
అవతం త్వా రోదసీ విశ్వమిన్వే యజా మహే సౌమనసాయ దేవాన్ ॥

ఇత్యగ్న్యాహ్వానమ్ ॥

(2) జుష్టోదమూనా ఇత్యస్య మంత్రస్య । ఆత్రేయో వసుశ్రుతో ఋషిః । అగ్నిర్ దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః ॥ అగ్ని నిరీక్షణే వినియోగః ॥

ఓం జుష్టోదమూనా అతిథిర్దురోణ ఇమం నో యజ్ఞ ముపయాహి విద్వాన్ ।
విశ్వా అగ్నే అభియుజో విహత్యా శత్రూ యతా మాభరా భోజనాని ॥

ఇత్యగ్ని మావాహయామి ॥ ఇత్యక్షతైరావాహ్య ॥ ఆచ్ఛాదనం దూరీకృత్య ॥

(3) సమస్త వ్యాహృతీనాం పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిః ప్రజాపతిర్ బృహతీ । అగ్ని ప్రతిష్ఠాపనే వినియోగః ॥

ఓం భూర్భువస్స్వః ॥ ఇతి పావకనామానమగ్నిం ప్రతిష్ఠాపయామి ॥
(అని అగ్నిని వేదికయందు ఉంచవలెను.)

పాత్రద్వయే సాక్షతోదకం నిక్షిప్య ॥ (రెండు పాత్రలయందు అక్షతలు నీరు పోయవలెను.) ప్రోక్షితేంధనాది నిక్షిప్య ॥

(4) విజ్యోతిషా వృశోగ్ని స్త్రిష్టుప్ । అగ్ని శుష్క సమింధనే వినియోగః ॥

ఓం విజ్యోతిషా బృహతాభా త్యగ్నిరావిర్విశ్వాని కృణుతే మహిత్వా
ప్రాదేవీర్మాయా స్సహతే దురేవా శ్శిశీతే శృంగే రక్షసే వినిక్షే ॥

(5) ప్రసూనం శ్యేనో జాతవేదాగ్నిర్ గాయత్రీ । అగ్ని ప్రజ్వలనే వినియోగః॥

ఓం ప్రనూనం జాతవేదస మశ్వం హినో తవాజినం ఇదం నో బర్హిరాసదే ।
అస్య ప్రజాతవేదసో విప్ర వీరస్య మీళ్హుషః । మహీమియర్మి సుష్టుతిం ।
యారుచో జాత వేదసో దేవత్రా హవ్య వాహనీః । తాభిర్నో యజ్ఞమిన్వతు ॥

వేణుధమన్యా ప్రబోధ్య ॥ (వెదురు గొట్టముతో ఊది జ్వాల చేయవలెను.)

(6) చత్వారిశృంగేత్యస్య మంత్రస్య । వామదేవ ఋషిః । జాతవేదాగ్నిర్ దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । అగ్నిమూర్తి ధ్యానే వినియోగః ॥

ఓం చత్వారి శృంగా త్రయో అస్యపాదా ద్వేశీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య ।
త్రిధా బద్ధో వృషభో రోర వీతి మహో దేవో మర్త్యాం ఆవివేశ ॥

శ్లో॥ సప్తహస్తః చతుశ్శృంగః సప్తజిహ్వో ద్విశీర్షకః ।
త్రిపాత్ ప్రసన్నవదనః సుఖాఽసీనః శుచిస్మితః ॥ 1 ॥

శ్లో॥ స్వాహాన్తు దక్షిణే పార్శ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా ।
బిభ్రద్దక్షిణ హస్తైస్తు శక్తిమన్నం స్రుచం స్రువమ్ ॥ 2 ॥

శ్లో॥ తోమరం వ్యజనం వామైర్ ఘృత పాత్రం తు ధారయన్ ।
మేషాఽరూఢం జటాబద్ధం గౌరవర్ణం మహౌజసమ్ ॥ 3 ॥

శ్లో॥ ధూమ ధ్వజం లోహితాఽక్షం సప్తార్చిస్సర్వ కామదమ్ ।
ఆత్మాఽభిముఖమాసీనం ఏవం ధ్యాయేత్ హుతాశనమ్ ॥ 4 ॥

(చేతిలో జలాక్షతలను తీసికొని ఈ క్రింది మంత్రమును పఠించి అగ్నికి తూర్పున జలమును, పడమరగా అక్షతలను విడువవలయును.)

(7) ఏష హి దేవః ప్రదిశోను సర్వాః పూర్వో హి జాత స్స ఉగర్భే అన్తః ।
సవిజాయమాన స్సజనిష్య మాణః ప్రత్యఙ్ముఖాస్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః ॥

శాండిల్యసగోత్ర! మేషారూఢ! వైశ్వానర! ప్రాఙ్ముఖాగ్నే! మమ అభిముఖో భవ! సుముఖో భవ! సుప్రసన్నోభవ! వరదో భవ! యథోక్త జిహ్వయా హవిర్గృహాణ! ఇతిధ్యాత్వా ॥ పరిసమూహన పర్యుక్షణే కృత్వా ॥

(8) ఓం భూర్భువస్స్వః । తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

(అని అగ్నికి ప్రదక్షిణముగ అక్షతలను జలమును చల్లి-) సోదకేనపాణినా ప్రదక్షిణ మగ్నిం పరిసమూహ్య । (చేతికి ఉదకమును తీసికొని అగ్నికి చుట్టూరా ప్రదక్షిణ క్రమముగా తుడువవలయును.)

అనంతరం విశ్వానిన ఇత్యగ్నిమలం కృత్య ॥

అలంకరణమ్

(9) విశ్వానినో దుర్గహేతి తిసృణాం మాధ్యమాత్రయో వసుశృత ఋషిః । జాతవేదాగ్నిర్ దేవతా । త్రిష్టుప్ ఛందః । అగ్ని అలంకరణ ప్రార్థనే వినియోగః ॥ (అని ఈ క్రిందగల (8) ఎనిమిది మంత్రములతో అగ్నికి ఎనిమిది (8) దిక్కుల ఒక్కొక్క మంత్రముతో ఒక్కొక్క దిక్కున తూర్పు మొదలుకొని క్రమముగా పుష్పాక్షతలతో అలంకరించవలెను.)

1. ఓం విశ్వానినో దుర్గహా జాతవేదః ॥ అని తూర్పున
2. ఓం సింధుం ననావా దురితాతి పర్షి ॥ అని ఆగ్నేయమున
3. ఓం అగ్నే అత్రివన్నమసా గృణానః ॥ అని దక్షిణమున
4. ఓం అస్మాకం బోధ్యవితా తనూనామ్ ॥ అని నైరృతిన
5. ఓం యస్త్వాహృదా కీరిణా మన్యమానః ॥ అని పశ్చిమమున
6. ఓం అమర్త్యం మర్త్యో జోహవీమి ॥ అని వాయవ్యమున
7. ఓం జాతవేదో యశో అస్మాసుధేహి ॥ అని ఉత్తరమున

(8) ఓం ప్రజాభిరగ్నే అమృతత్వమశ్యామ్ ॥ అని ఈశాన్యమున అలంకరించవలెను.

ఓం యస్మై త్వం సుకృతే జాతవేద ఉలోకమగ్నే కృణవస్స్యోనం । అశ్వినం సపుత్రిణం వీరవంతం గోమంతం రయిం న శతేస్వస్తి ॥ పర్యుక్షామి

త్రిః ॥ (అనగా - ఈశాన్యము నుండి మొదలుకొని, తిరిగి ఈశాన్యం వరకు అగ్నికి ప్రదక్షిణముగ ముమ్మారు జలమును త్రిప్పవలెను.)

ఆత్మానం చ అలంకృత్య । హస్తం ప్రక్షాళ్య ॥ (స్వయంగా తిలకమును దిద్దుకొని చేతులు కడుగుకొనవలెను.)

హవిస్సంస్కారాదికమ్

హవిష్యం సిద్ధాన్నం పృథక్ పాత్రే ఉద్ధృత్య ॥ (వండిన అన్నమునుండి అన్నము (హవిష్యము)ను వేరొక పాత్రలో (గ్రహింపవలెను) ఘృతాక్త మన్నమగ్నా వధిశ్రిత్య ॥ (నేతితో కూడిన హవిష్యపాత్రను ఔపాసనాగ్ని మీద నుంచి-) ఉదగుద్వాస్య ॥ (ఆ పాత్రను అగ్నికి ఉత్తరమువైపున పెట్టి -) అద్భిః ప్రోక్ష్య - (ఉదకముతో ప్రోక్షించవలెను.) అభిఘార్య॥ (నేతితో అభిఘరించి) అగ్నేః పశ్చిమతోవిధాయ ॥ (చరుపాత్రను అగ్నికి పశ్చిమముగా ఉంచి) తదన్నం త్రిధా విభజ్య ॥ (ఆ అన్నమును (3) మూడు భాగములు చేయవలయును.) దక్షిణజామం పంపాత్య । (కుడికాలు భూమిని తాకించి) సవ్యపాణి తలం హృదివ్యస్య । (ఎడమ అరచేతిని హృదయమునందు ఉంచి) దక్షిణ హస్తేన దక్షిణభాగా దార్ద్రామలకమిత మన్న మాదాయాంగుష్ఠాగ్రేణ పీడితం పంహతాంగుల్యుత్తాన పాణినా ప్రణవాది రహితైః స్వాహాంతైః సూర్యాది మంత్రైర్ జుహుయాత్ ॥ (అనగా - దక్షిణభాగములోని అన్నమును ఉసిరికాయంత ప్రమాణముగ కుడిచేతి మధ్యమ, అనామిక, అంగుష్ఠములతో గ్రహించి చేతిని ఎత్తిపెట్టి ఓంకారము లేకుండా "స్వాహా" కారముతో సూర్యాది మంత్రములను చెప్పుచు హోమము చేయవలయును.)

1. అథ దేవయజ్ఞః

ఆచమ్య ॥ .... పూర్వోక్త .... తిథౌ ॥ శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం దేవయజ్ఞేన యక్ష్యే ॥ (అని సంకల్పించి హోమమును చేయవలెను.)

(1) సూర్యాయ స్వాహా ॥ సూర్యాయేదం న మమ ॥

(2) ప్రజాపతయే స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

(ఇతి ప్రాతః - అని ఉదయకాల ఔపాసనమునందు చెప్పవలెను.)

(1) అగ్నయే స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

(2) ప్రజాపతయే స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

(ఇతి సాయం – అని సాయంకాల ఔపాసనమునందు చెప్పవలెను.)

(గమనిక : 3వ మంత్రము నుండి 10వ మంత్రము వరకు సాయం ప్రాతః కాలములయందు సమానముగా చెప్పుచు హోమము చేయవలెను.)

(3) సోమాయ వనస్పతయే స్వాహా ॥ సోమాయ వనస్పతయ ఇదం న మమ ॥

(4) అగ్నీషోమాభ్యాం స్వాహా ॥ అగ్నీ షోమాభ్యా మిదం న మమ ॥

(5) ఇంద్రాగ్నిభ్యాం స్వాహా ॥ ఇంద్రాగ్నిభ్యా మిదం న మమ ॥

(6) ద్యావా పృథివీభ్యాం స్వాహా ॥ ద్యావాపృథివీభ్యా మిదం న మమ ॥

(7) ధన్వంతరయే స్వాహా ॥ ధన్వంతరయ ఇదం న మమ ॥

(8) ఇంద్రాయ స్వాహా ॥ ఇంద్రాయేదం న మమ ॥

(9) విశ్వేభ్యో దేవేభ్య స్స్వాహా ॥ విశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదం న మమ ॥

(10) బ్రహ్మణే స్వాహా ॥ బ్రహ్మణ ఇదం న మమ ॥ (ఇతి హుత్వా)

([1]౧. భూః స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥ (౨) భువః స్వాహా ॥ వాయవ ఇదం న మమ ॥ (౩) స్వః స్వాహా ॥ సూర్యాయేదం న మమ ॥ (౪) భూర్భువః స్వః స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥)

పరిసమూహనమ్

త్రిస్త్రిః పరిసమూహన పర్యుక్షణే కృత్వా । అగ్న్యలంకరణం । పంచోపచార పూజాం కృత్వా ॥ (అనగా అగ్నిచుట్టు మూడేసి పర్యాయముల చొప్పున పరిసమూహన – పర్యుక్షణములను చేయవలెను. తర్వాత అగ్నిని ఎనిమిది దిక్కుల పుష్పాక్షతలతో అలంకరించవలెను. అటుపిమ్మట లమితి పంచోపచారములతో అగ్నిదేవుని అనగా – యజ్ఞేశ్వరుని పూజింపవలయును.)

---

1. అయం వ్యాహృతి హోమః కృతాకృతః । అన్నేన వ్యాహృతి హోమోవిధురపర ఇతిభాతీతి చంద్రికాయామ్ ॥

లం పృథివీ తత్త్వాత్మనే నమః - గంధం సమర్పయామి ॥
హం ఆకాశ తత్త్వాత్మనే నమః - పుష్పం సమర్పయామి ॥
యం వాయు తత్త్వాత్మనే నమః - ధూపం సమర్పయామి ॥
రం వహ్ని తత్త్వాత్మనే నమః - దీపం సమర్పయామి ॥
వం అమృత తత్త్వాత్మనే నమః - అమృతోపాహార నైవేద్యం సమర్పయామి ॥
సం సర్వతత్త్వాత్మనే నమః - సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి ॥

అగ్నిస్తు విశ్రవ ఇత్యాత్రేయే వసూయవోగ్ని స్త్రిష్టుప్ ॥ పుష్పాంజలౌ వినియోగః ॥

ఓం అగ్నిస్తు విశ్రవస్తమం తు విబ్రహ్మాణ ముత్తమం ।

అతూర్తం శ్రావయత్పతిం పుత్రం దదాతి దాశుషే ॥

ఇతి పుష్పాంజలిం సమర్ప్య ॥ (అని పూజ చివరగా పుష్పాంజలిని సమర్పింపవలెను.) తతః విభూతిం ధారయేత్ ॥

విభూతి ధారణమ్

మానస్తోక ఇత్యస్య కుత్సోరుద్రో జగతీ । విభూతి గ్రహణే వినియోగః ॥

ఓం మానస్తోకే తనయే మాన ఆయౌమానో గోషుమానో అశ్వేషు రీరిషః । వీరాన్మానో రుద్రభామితో వధీర్హవిష్మంత స్సదమిత్వా హవామహే ॥ (అని అగ్నిలో ఒక ప్రక్కనుండి విభూతిని తీసికొని, దిగువ చెప్పిన ప్రకారంగా ఆయా అంగములయందు విభూతిని ధరించవలయును.)

త్ర్యాయుషం జమదగ్నేరితి లలాటే । కశ్యపస్య త్ర్యాయుషమితి కంఠే । అగస్త్యస్య త్ర్యాయుష మితి నాభౌ । యద్దేవానాం త్ర్యాయుష మితి దక్షిణ స్కంధే । తన్మే అస్తు త్ర్యాయుష మితి వామస్కంధే । సర్వమస్తు శతాయుష మితి శిరసి ॥

ఓం చమే స్వరశ్చమే యజ్ఞోపచతే నమశ్చ । యత్తే న్యూనం తస్మై ఉపయత్తేతిరిక్తం తస్మై తే నమః ॥ అగ్నయే నమః ॥

॥ స్వస్తి ॥

శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియం బలమ్ ।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన ॥
॥ శ్రియం దేహి మే హవ్యవాహన ఓం నమ ఇతి ॥

చతుస్సాగరపర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్యః శుభం భవతు ॥ అముక ప్రవరాన్విత । అముక గోత్రః । అముక శాఖాధ్యాయీ । అముక సూత్రః । అముక శర్మాఽహం భో అభివాదయే ॥

అనేన ప్రాతర్ వైశ్వ (సాయంవైశ్వ) దేవాంగ దేవయజ్ఞేన భగవాన్ సర్వాత్మకః సర్వం శ్రీ పరమేశ్వరార్పణమస్తు ॥

యజ్ఞేన యజ్ఞమయజంత దేవా స్తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ । తేహనాకం మహిమానస్సచంతే యత్రపూర్వే సాధ్యా స్సంతి దేవాః ॥

గచ్ఛ గచ్ఛ సురశ్రేష్ఠ స్వస్థానం పరమేశ్వర ।
యత్ర బ్రహ్మాదయో దేవాస్త త్రగచ్ఛ హుతాశన ॥ ఇత్యగ్నిం ఉద్వాస్య । తతః భూతయజ్ఞం కుర్యాత్ ॥ (అని అగ్ని దేవునకు ఉద్వాసన చెప్పి పంపించి అనంతరం భూతయజ్ఞమును చేయవలెను.)

॥ ఇతి దేవయజ్ఞః ॥

❖ ❖ ❖

2. అథ భూతయజ్ఞః

(శౌనకోక్త చక్రాకారపూర్వక నిత్యవైశ్వదేవ బలిప్రయోగ విధానమ్)

ఆచమ్య ॥ స్మృత్యాచమనం కృత్వా - ప్రాణానాయమ్య - శుభతిథౌ॥ శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం భూతయజ్ఞేన యక్ష్యే ॥ (అని సంకల్పించిన పిమ్మట)

బలినిక్షేపణ విధానమ్

అగ్నేరుత్తరుతో పశ్చిమతో వా భూమిం ప్రోక్ష్య । మధ్యభాగస్థితా (ద్వితీయభాగా) దన్నాద్బదరీఫలమిత మాదాయ ప్రాచీమారభ్య ఈశానీ పర్యంతం చక్రాకారం[1] నైరంతర్యేణ బలిం దద్యాత్ ॥ (అనగా - అగ్నికి

1. శ్లో॥ చక్రాకారేణ యో విప్రస్సదా భూతబలిం హరేత్ ।
సర్వపాప వినిర్ముక్తో విష్ణుసాయుజ్య మాప్నుయాత్ ॥

ఉత్తరమునగానీ, పశ్చిమమునగానీ భూమిని ప్రోక్షించి మధ్యభాగము అనగా మూడు భాగములుగా విభజింపబడిన హవిష్యాన్నములోని రెండవ భాగమునుండి రేగుపండంత ప్రమాణముగ అన్నమును తీసికొని తూర్పు మొదలుకొని ఈశాన్యము వరకు చక్రాకారముగా పుటసంఖ్య 418లో చూపబడినట్లుగా బలులను ఉంచవలయును.)[1]

1. సూర్యాయ స్వాహా ॥ సూర్యాయేదం న మమ ॥[2]

2. ప్రజాపతయే స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

ఇతి ప్రాతః ॥ (అని ఉదయకాలమునందు చెప్పి బలిని ఉంచవలెను.)

(1) అగ్నయే స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

(2) ప్రజాపతయే స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

ఇతి సాయం ॥ (అని సాయంకాలమునందు చెప్పి బలిని ఉంచవలెను. తదుపరి చెప్పబడిన బలులు 3 నుండి 28 వరకు ఉభయకాలముల యందు సమానముగా పెట్టవలయునని గమనింపగలరు.)

(3) సోమాయ వనస్పతయే స్వాహా ॥ సోమాయ వనస్పతయ ఇదం న మమ ॥

(4) అగ్నీషోమాభ్యాం స్వాహా ॥ అగ్నీషోమాభ్యాం ఇదం న మమ ॥

(5) ఇంద్రాగ్నిభ్యాం స్వాహా ॥ ఇంద్రాగ్నిభ్యామిదం న మమ ॥

(6) ద్యావా పృథివీభ్యాం స్వాహా ॥ ద్యావాపృథివీభ్యా మిదం న మమ ॥

(7) ధన్వంతరయే స్వాహా ॥ ధన్వంతరయ ఇదం న మమ ॥

(8) ఇంద్రాయ స్వాహా ॥ ఇంద్రాయేదం న మమ ॥

---

1. చక్రాకార వైశ్వదేవబలి నిక్షేపణ - సూచికను పుటసంఖ్య 418లో చూడుము.
2. అత్రభూతయజ్ఞాదావపి సర్వత్ర ఉద్దేశత్యాగౌ కుర్యాత్ - ఇత్యాచారదీపే కమలాకరః ॥ భూతయజ్ఞము ఇత్యాదిచోట్ల బలిహరణము నందు కూడా ఉద్దేశత్యాగమును చెప్పవలెనని ఆచారదీపము, కమలాకరము వంటి గ్రంథములలో పేర్కొనబడియున్నది. కావున ఇందు త్యాగము కూడా చేర్చబడినది. తమతమ ఆచార-సంప్రదాయమును అనుసరించి గ్రహింపగలరని మా విన్నపము.

(9) విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః స్వాహా ॥ విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం న మమ ॥

(10) బ్రహ్మణే స్వాహా ॥ బ్రహ్మణ ఇదం న మమ ॥

(11) అద్భ్యః స్వాహా ॥ అద్భ్య ఇదం న మమ ॥

(12) ఓషధి వనస్పతిభ్యః స్వాహా ॥ ఓషధి వనస్పతిభ్య ఇదం న మమ ॥

(13) గృహాయ స్వాహా ॥ గృహాయేదం న మమ ॥

(14) గృహదేవతాభ్యః స్వాహా ॥ గృహదేవతాభ్య ఇదం న మమ ॥

(15) వాస్తుదేవతాభ్యః స్వాహా ॥ వాస్తుదేవతాభ్య ఇదం న మమ ॥

చక్రాద్బహిః ప్రాచ్యాం ప్రాక్సంస్థం ॥ (అనగా - చక్రాకారమునకు బయట తూర్పుదిక్కున దిగువ పేర్కొనిన రెండు బలులను తూర్పు సమాప్తిగా ఉంచవలెను.)

(16) ఇంద్రాయ స్వాహా ॥ ఇంద్రాయేదం న మమ ॥ (తూర్పున)

(17) ఇంద్రపురుషేభ్యః స్వాహా ॥ ఇంద్రపురుషేభ్య ఇదం న మమ ॥ (ఇంద్రునకు తూర్పున)

దక్షిణత ఉదక్సంస్థం ॥ (అనగా - చక్రాకారమునకు వెలుపల దక్షిణ దిశయందు ఉత్తర సమాప్తిగా దిగువ చెప్పిన రెండు బలులను పెట్టవలెను.)

(18) యమాయ స్వాహా ॥ యమాయేదం న మమ ॥ (దక్షిణమున)

(19) యమపురుషేభ్యః స్వాహా ॥ యమ పురుషేభ్య ఇదం న మమ ॥ (యమునకు ఉత్తరమున)

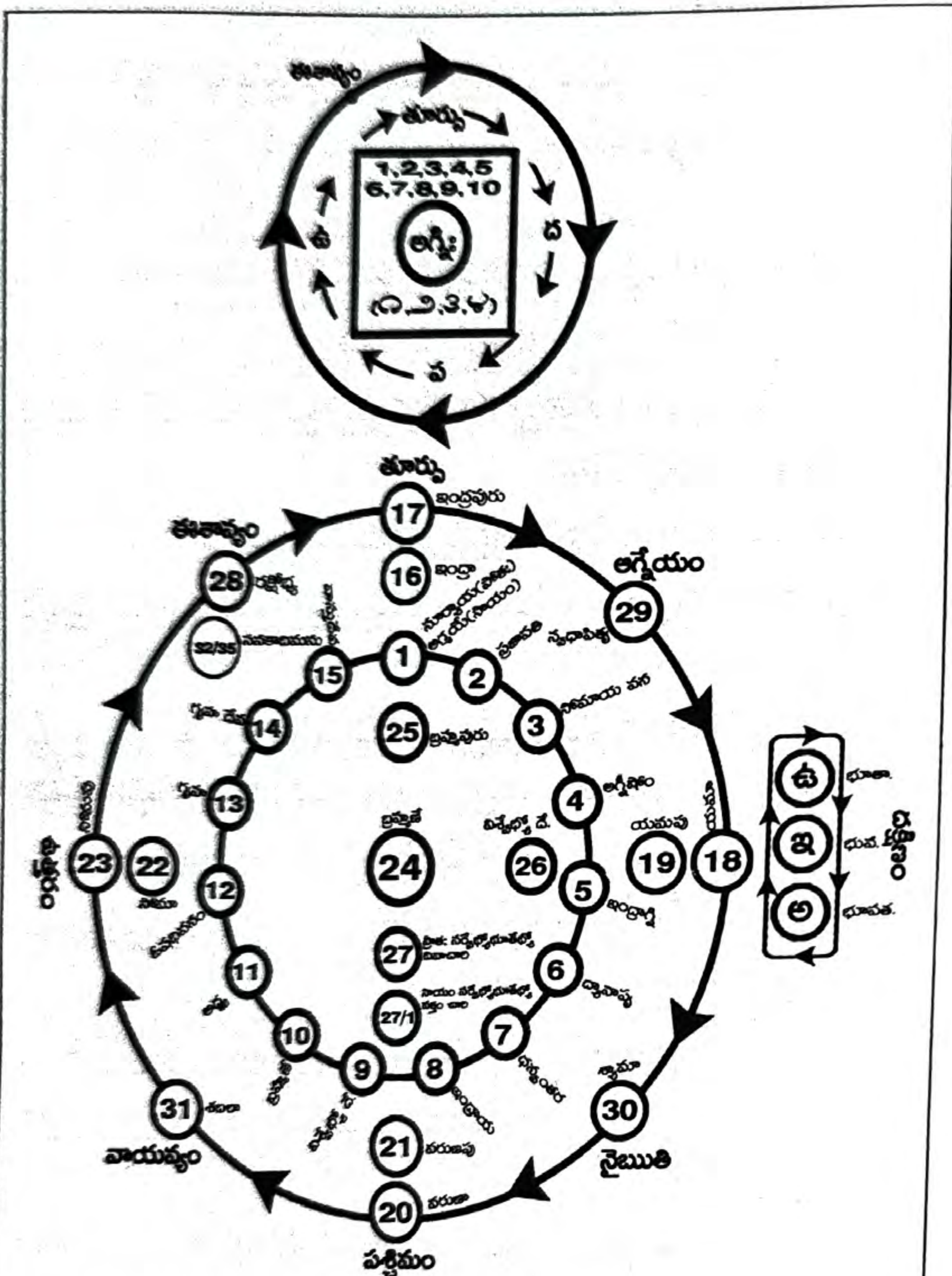
పశ్చిమతః ప్రాక్సంస్థం ॥ (అనగా - చక్రాకారమునకు బయట పడమరదిశగా దిగువగల రెండు బలులను తూర్పు సమాప్తిగా ఉంచవలెను.)

(20) వరుణాయ స్వాహా ॥ వరుణాయేదం న మమ ॥ (చక్రమునకు పశ్చిమమున)

(21) వరుణ పురుషేభ్యః స్వాహా ॥ వరుణ పురుషేభ్య ఇదం న మమ ॥ (వరుణునకు తూర్పున)

ఋగ్వేదీయ చక్రాకార వైశ్వదేవ బలి నిక్షేపణ సూచిక

(శౌనకోక్త చక్రాకార ప్రయోగ సూచిక)

1. బాణము గుర్తులు పరిషేచన క్రమమును సూచించును.
2. 1 నుండి 10 వరకు మరియు (౧ నుండి ౪ వరకు) ఈయబడినవి హోమములు.
3. 32వది, కొందరు హోమము చేయుదురు. మరికొందరు 28వ బలిక్రింద ఒక పాత్రలో 16/4 గ్రాసముల అన్నమును ఉంచెదరు.

ఉత్తరస్యాముదక్ సంస్థం ॥ (అనగా - చక్రాకారమునకు వెలుపల ఉత్తర దిక్కునందు ఉత్తర సమాప్తిగా దిగువ రెండు 22, 23వ బలులు ఉంచవలెను.)

(22) సోమాయ స్వాహా ॥ సోమాయేదం న మమ ॥ (చక్రమునకు ఉత్తరమున)

(23) సోమపురుషేభ్యః స్వాహా ॥ సోమపురుషేభ్య ఇదం న మమ ॥ (సోమునకు ఉత్తరంగా)

చక్రమధ్యే ॥ (చక్రమునకు మధ్యభాగమున 24వ బలిని ఉంచవలెను.)

(24) బ్రహ్మణే స్వాహా ॥ బ్రహ్మణ ఇదం న మమ ॥

తత్ ప్రాచ్యాం ॥ (అనగా - చక్ర మధ్యన పెట్టిన 24వ బలికి తూర్పున 25వ బలిని పెట్టవలెను.)

(25) బ్రహ్మ పురుషేభ్యః స్వాహా ॥ బ్రహ్మ పురుషేభ్య ఇదం న మమ ॥

బ్రహ్మణో దక్షిణతః ॥ (అనగా - 24వ, బ్రహ్మబలికి దక్షిణము వైపున 26వ, బలిని ఉంచవలెను.)

(26) విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః స్వాహా ॥ విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం న మమ ॥

బ్రహ్మణః పశ్చిమతః ॥ (అనగా - 24వ, బ్రహ్మ బలికి పడమర దిశగా 27వ బలిని పెట్టవలెను. దీనిని ప్రాతఃకాలమునందు పెట్టవలెను.)

(27) సర్వేభ్యో భూతేభ్యో దివాచారిభ్యః స్వాహా ॥[1]
సర్వేభ్యో భూతేభ్యో దివాచారిభ్య ఇదం న మమ ॥
(సాయంకాల వైశ్వదేవము నందు (27/1)వ, సంఖ్యగా పేర్కొనిన మంత్రముతో బలిని ఉంచవలెను.)

---

1. 27వ బలి మంత్రమును కొందరు రెండుగా విడదీసి రెండు బలులను ఉంచుట సంప్రదాయముగా ఉన్నది :
(27) సర్వేభ్యో భూతేభ్యః స్వాహా ॥ (28) దివాచారిభ్యః స్వాహా ॥ అని ప్రాతః కాలమున (28)వది రాత్రికి - నక్తం చారిభ్యః స్వాహా ॥ అని ఆచరింపబడుచున్నది. ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మకర్మ సముచ్చయమునందు పైన పేర్కొనిన విధంగా ఒకే వాక్యంగా చెప్పి 27వది, 27/1 వది సాయం ప్రాతఃకాలముల కొరకు చెప్పబడియున్నది. కావున తమ, తమ ఆచార-సంప్రదాయము ననుసరించి ఆచరింపగలరు.

(27/1)సర్వేభ్యో భూతేభ్యో నక్తం చారిభ్యః స్వాహా ॥
సర్వేభ్యో భూతేభ్యో నక్తంచారిభ్య ఇదం న మమ ॥
చక్రాదీశాన్యతః ॥ (చక్రమునకు వెలుపల ఈశాన్యదిక్కున 28వ బలిని పెట్టవలయును.)

(28) రక్షోభ్యః స్వాహా ॥ రక్షోభ్య ఇదం న మమ ॥
అప ఉపస్పృశ్య ॥ (అని జలమును తాకవలెను)
పర్యుక్ష్యామి త్రిః ॥ (అని చక్రము చుట్టూరా మూడుమార్లు జలమును త్రిప్పవలెను.)

॥ ఇతి భూతయజ్ఞః ॥

3. అథ పితృయజ్ఞః

ఆగ్నేయ్యాఽభిముఖో భూత్వా । ప్రాచీనావీత్యతః పరమ్ ॥ (అనగా ఆగ్నేయ ముఖముగా కూర్చుండి ప్రాచీనావీతి చేసికొనిన పిదప)

సవ్యం జాన్వాచ్య పాత్రస్య ఉత్తర భాగం చైవ తృతీయకమ్

అంగుష్ఠ పర్వమాత్రమన్నం గృహీత్వా । (ఎడమ మోకాలు భూమిని తాకించి పాత్రలోని ఉత్తరమువైపు ఉన్న మూడవ భాగము నుండి బొటనవ్రేలి కణుపంత ప్రమాణముగా అన్నమును తీసికొని) పరాచీన పాణినా పితృతీర్థేన ప్రాక్ దక్షిణతః స్వధాపితృభ్య ఇతి మంత్రేణ బలిం దత్వా ॥ (అనగా - పితృతీర్థము ద్వారా చక్రమునకు బయట ఆగ్నేయ మూలయందు స్వధాపితృభ్య అను దిగువ మంత్రము ద్వారా 29వ, బలిని ఉంచవలయును.)

29. స్వధా పితృభ్యః ॥ పితృభ్య ఇదం న మమ ॥ (అని బలిని పెట్టవలయును.)

పర్యుక్ష్యామిత్రిః ॥ (అని ఆ బలి చుట్టు ముమ్మారు జలమును త్రిప్పి) (ఉపవీతి-సవ్యం) - అప ఉపస్పృశ్య ॥ (ఉపవీతియై అనగా - యజ్ఞోపవీతమును తిరిగి కుడిచేతికి ధరించి - జలమును తాకవలయును.) పితృయజ్ఞాన్న శేషేణైవ చక్రాద్బహిః నైరృత్య కోణే "శ్యామాయ" - చక్రాద్వాయవ్యకోణే "శబలాయ"

ఇత్యుభయత్ర బలిం దత్వా ॥ (అనగా - పితృయజ్ఞము చేసిన పిమ్మట అదే పాత్రలో మిగిలియున్న అన్నము నుండి చక్రాకారమునకు వెలుపల నైఋతిమూలకు 30వ, బలిని, వాయవ్యమునకు 31వ, బలిని దిగువ మంత్రములతో రెండు బలులను ఉంచవలెను.)

ఉభయత్ర స్వాహాకారం వర్జయేత్ ॥ (శౌనకః) (ఈ రెండు బలులను స్వాహాకారం లేకుండా నమః అని చెప్పి బలిని పెట్టవలయునని - శౌనకుని మతము)

30. శ్యామాయ నమః ॥ (చక్రానికి నైరృతి దిక్కున)

31. శబలాయ నమః ॥ (చక్రానికి వాయవ్య దిక్కున)

శేషం దక్షిణే - అనగా చక్రానికి దక్షిణమున తూర్పు సమాప్తిగా ఈ మూడు బలులను ఉంచవలయును.)

(అ) భూపతయే నమః ॥[1] (ఇ) భువనపతయే నమః ॥

(ఉ) భూతానాం పతయే నమః ॥

॥ ఇతి పితృయజ్ఞః ॥

4. అథ మనుష్య యజ్ఞః

ఆచమ్య ॥ ...... శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం మనుష్యయజ్ఞేన యక్ష్యే ॥ (అని సంకల్పించి) నివీతీభూత్వా ॥ (యజ్ఞోపవీతమును పేరుగా ధరించి) **అతిథి భోజన పర్యాప్తం షోడశ గ్రాసమితం వా గ్రాస చతుష్టయం వా గ్రాస సంమితం వాన్నం సనకాది మనుష్యే భ్యోహంత ఇదం న మమేతి దద్యాత్॥** (అనగా - అతిథి భోజనమునకు సరిపడునట్లుగా (16) పదునారు కబళముల లేదా (4) నాలుగు కబళముల అన్నమును "సనకాది మనుష్యేభ్యోహంత" అను మంత్రమును పఠించి "న మమ" అను త్యాగముతో చక్రాకారమునకు వెలుపల ఈశాన్య కోణమునందు గల 28వ బలి క్రిందుగా వేరొక పాత్రయందు ఉంచవలెను.)

1. వైశ్వదేవాంగ పితృయజ్ఞమునందు చక్రమునకు దక్షిణ దిశయందు భూతబలులను పెట్టుట కొందరి ఆచారముగా ఉన్నందున చేర్చనైనది. ఇట్టి విషయము బ్రహ్మకర్మ సముచ్చయమునందు పేర్కొనబడలేదు. తమ ఆచారమును అనుసరింపగలరు.

32. సనకాది మనుష్యేభ్యో హంతా ॥[1]
సనకాది మనుష్యేభ్య ఇదం న మమ ॥
పర్యుక్ష్యామి త్రిః ॥ (అని బలికి చుట్టూరా ముమ్మారు జలమును త్రిప్పవలెను.)
అప ఉపస్పృశ్య ॥ (అని ఉదకమును స్పృశింపవలెను.)

॥ ఇతి మనుష్య యజ్ఞః ॥

5. అథ బ్రహ్మ యజ్ఞః

ఆచమ్య ॥ ...... శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం బ్రహ్మయజ్ఞేన యక్ష్యే ॥ (అని సంకల్పించి)

ఓం అగ్నిమీళే ఇతి సూక్తస్య । మధుచ్ఛంద ఋషిః । అగ్నిర్ దేవతా । గాయత్రీచ్ఛందః । బ్రహ్మయజ్ఞ స్వాధ్యాయ మంత్రపఠనే వినియోగః ॥

33. ఓం అగ్నిమీళే పురో హితం యజ్ఞస్య దేవమృత్విజం ।
హోతారం రత్నధాతమం । హరిః ఓం తత్సత్ ॥ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు॥

॥ ఇతి బ్రహ్మయజ్ఞః॥

శ్వానవాయస బలినిధానమ్

దేవతా నివేదనానంతరం తత్ర పితృయజ్ఞాన్న శేషమాదాయ । వామే జలపాత్రం చాదాయ । గృహాద్బహిర్ గత్వా । గృహాంగణే భూమౌ జలమాసిచ్య । శ్వ చాండాల పతిత భూత వాయసేభ్యోన్నం భూమౌ వికిరేత్ ॥ (అనగా – నివేదనము చేసి దేవపూజను ముగించి కుడిచేత పితృయజ్ఞాన్న శేషమును తీసికొని,

1. ఈ 32వ బలిని 28వ, బలి క్రింద ఒక పాత్రలో అన్నమును అతిథికొరకై ఉంచుదురు. మరికొందరు దేవయజ్ఞ, భూతయజ్ఞములను కలిపి కొంచెము గ్రహించి అగ్నియందు హోమము చేయుదురు. ఈవిధంగా మనుష్యయజ్ఞము రెండు రీతులుగా జరుపబడుచున్నట్లుగా ఋగ్వేదీయ నిత్యకర్మలను గూర్చి పేర్కొనబడిన వేరు వేరు గ్రంథములయందు కనుగొనబడినది. ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మకర్మ సముచ్చయము – అనమోల్ ప్రకాశనము – పుణే వారి గ్రంథము ఆధారముగా మా ఈ ప్రస్తుత గ్రంథమునందు మనుష్యయజ్ఞము వివరింపబడినదని గమనింపగలరు.

ఎడమచేత జలపాత్రను గైకొని ఇంటి వెలుపలికి వెళ్ళి గృహాంగణము - ఇంటి ముందుగల స్థలమునందు అనగా వాకిట్లో భూమిమీద నీటిని చల్లవలెను. అనంతరము దిగువ మంత్రములను పఠింపుచు బలులను ఉంచవలయును.)

శ్లో॥ ఐంద్రవారుణ వాయవ్యా యామ్యా నైర్రుతి కాశ్చయే ।
తే కాకాః ప్రతిగృహ్ణంతు భూమ్యాం పిండం మయోజ్ఝితమ్ ॥

(ఇతి పితృయజ్ఞ శేషేణ దద్యాత్ ॥)

శ్లో॥ వైవస్వత కులే జాతౌ ద్వౌశ్యామ శబలౌ శునౌ ।
తాభ్యాం పిండో మయా దత్తో రక్షేతాం పథి మాం సదా ॥

దివా - నక్త బలిః

(34) యే భూతాః ప్రచరంతి దివా (నక్తం) బలి మిచ్ఛంతో వితుదస్య ప్రేష్ఠాః॥
తేభ్యో బలిం పుష్టికామో దదామి మయి పుష్టిం పుష్టిపతిర్ దదాతు (స్వాహా)
॥ (రాత్రౌ చేన్నక్తమితి బ్రూయాత్)

- దివాచరిత భూతేభ్యోన్న మిదం న మమ ॥ (అని మధ్యాహ్నకాలమునందు బలిని పెట్టవలయును.)

- నక్తం చరిత భూతేభ్యోన్న మిదం న మమ ॥ (అని రాత్రికి చెప్పి బలిని ఉంచవలయును.)

(గమనిక : పై మంత్రమును పఠించునప్పుడు **"దివా"** ప్రక్కన **(నక్తం)** అను మాట కుండలీకరణములో ఉంచిన దానిని రాత్రిపూట దివా శబ్దమునకు బదులుగా నక్తం - అని చెప్పి బలిని ఉంచవలయును. మధ్యాహ్నం పూట బలిని పెట్టినప్పుడు - నక్తం అనుమాటను వదిలిపెట్టి 'దివా' అను మాటతో మంత్రమును పఠించవలెను.)

ఇతి శ్వ చాండాల పతిత భూత వాయసేభ్యోన్నం భూమౌ వికిరేత్ ॥

ఇతి సర్వేభ్యో బలిత్రయం దత్వా ॥ (ఈవిధంగా మూడు బలులను పెట్టవలయును.)

వైశ్వదేవాంగాతిథి నిరీక్షణమ్

బలిదానోత్తరమంగణ ఏవ గోదోహనమాత్రం[1] తత్ర స్థిత్వాఽతిథి మాకాంక్షేత్ ॥ (అనగా - బలులు పెట్టిన పిదప ఆవుపాలు పితికినంతటి కాలము వరకు వాకిట్లోనే నిలబడి అతిథి కొరకై ఎదురు చూడవలయును.)

హస్తౌపాదౌ ప్రక్షాళ్య ఆచమ్య । గృహం ప్రవిశన్నిమం మంత్రం పఠేత్॥ (అనగా - కాళ్లు, చేతులు కడుగుకొని స్మృత్యాచమనమును చేసి అతిథి కొరకై నిరీక్షించిన పిదప తిరిగి ఇంటిలోనికి ప్రవేశింపవలయును. తదనంతరము దిగువనగల మంత్రమును పఠింపవలయును.) మమగృహే సర్వారిష్ట శాంతిరస్తు ఇతి జపిత్వా ॥

ఓం శాంతా పృథివీ శివమంతరిక్షం ద్యౌర్నో దేవ్యభయం నో అస్తు । శివాదిశః ప్రదిశ ఉద్దిశోన ఆపో విశ్వతః (విద్యుతః) పరిపాంతు సర్వతః శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

సర్వారిష్ట శాంతిరస్తు ॥ ఇతిజపిత్వా విష్ణుం స్మరేత్ ॥ (మా గృహమునందు సకల అరిష్టములు ఉపశమించుగాక! అను ఆకాంక్షతో విష్ణునామమును స్మరింపవలెను.)

ఓం విష్ణవే నమః । ఓం విష్ణవే నమః । ఓం విష్ణవే నమః ॥

॥ ఇతి శౌనకోక్త చక్రాకార ప్రయోగః ॥

అనేన మయాకృతేన ప్రాతర్ (సాయం) వైశ్వదేవేన కర్మణా భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీ పరమేశ్వరః సుప్రీణాతు ॥

॥ హరిః ఓం తత్సత్ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥

॥ ఇతి ఋగ్వేదీయ నిత్య వైశ్వదేవ - బలి ప్రయోగవిధి స్సమాప్తః ॥

1. గోదోహనకాలం - ఆవుపాలు పితికినంత సమయం అనగా పావు గడియ (ఆరు (6) నిమిషములు) అని తాత్పర్యం.

అథ యజుర్వేదీయ నిత్యవైశ్వదేవ ప్రయోగ విధిః

పురాణాచమనం కృత్వా - స్మృత్యాచమనం కృత్వా ॥[1]

శ్లో ॥ ఉత్తిష్ఠన్తు భూ పిశాచాః య ఏతే భూమి భారకాః ।
ఏతేషా మవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥

(అని భూతోచ్చాటనము చేయవలెను.)

ప్రాణానాయమ్య ॥ ఓం భూః ----- ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ, శ్రీమాన్---- గోత్రః ----- శర్మాభిధేయోఽహం శ్రీమతః ----- గోత్రస్య ------ శర్మాభిధేయస్య మమ ఉపాత్తదురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । అన్నసంస్కారద్వారా ఆత్మసంస్కారార్థం, పంచసూన పరిహారార్థం చ గృహే సిద్ధేనాన్నేన (సాయం) ప్రాతర్వైశ్వదేవం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించవలెను.)

గృహపాకాత్ హవిష్యం అహవిష్యం చ పృథక్పాత్రే ఆదాయ అగ్నావధిశ్రిత్య ఉదగుద్వాస్య అద్భిః ప్రోక్ష్య హవిష్యం[2]పంచధావిభజ్య - అభిఘార్య ॥

(వంటనుండి హవిష్యము అనగా అన్నమును, అహవిష్యము అనగా సూపాదికమును (పప్పు మొ॥వి) వేరు, వేరు పాత్రల యందు తీసికొనవలెను. ఆ పాత్రలను ఔపాసనాగ్నిమీద ఉంచి ఉత్తరమువైపున పెట్టవలెను. జలమును ప్రోక్షణ చేయవలెను. హవిష్యమును ఐదు భాగములుగా భాగించి దాని పైన నెయ్యి వేయవలెను.)

---

1. ఆచమన విధానమును గూర్చి పుటసంఖ్య (117,118)లో చూడుము.
2. రెండు భాగములుగా విభజించుటయు కలదు.

భూర్భువస్సువరోమ్ - అని చెప్పి అగ్నిని ప్రజ్వలింపచేయవలెను. పిదప అగ్నిని ధ్యానింపవలెను.

చత్వారిశృంగా త్రయో అస్యపాదా ద్వేశీర్షే సప్తహస్తా సోఽఅస్య ।
త్రిధాబద్ధో వృషభో రోరవీతి మహోదేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ ॥

శ్లో॥ సప్తహస్తః చతుశ్శృంగః సప్తజిహ్వో ద్విశీర్షకః ।
త్రిపాత్ ప్రసన్నవదనః సుఖాసీనః శుచిస్మితః । 1

శ్లో॥ స్వాహాస్తు దక్షిణే పార్శ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా ।
బిభ్రద్దక్షిణ హస్తైస్తు శక్తిమన్నం స్రుచం స్రువమ్ । 2

శ్లో॥ తోమరం వ్యజనం వామైర్ ఘృత పాత్రం తు ధారయన్ ।
మేషారూఢం జటాబద్ధం గౌరవర్ణం మహౌజసమ్ । 3

శ్లో॥ ధూమధ్వజం లోహితాక్షం సప్తార్చిస్సర్వ కామదమ్ ।
ఆత్మాభిముఖ మాసీనం ఏవం ధ్యాయేత్ హుతాశనమ్ । 4

[అని అగ్నిదేవుని ధ్యానించిన పిమ్మట జలమును, అక్షతలను తీసికొని క్రింది మంత్రమును చెప్పి అగ్నికి తూర్పున జలమును, పడమట అక్షతలను విడువవలయును.]

ఏషహి దేవః ప్రదిశోను సర్వాః పూర్వోహి జాతస్సఉగర్భే అన్తః ।
సవిజాయమాన స్సజనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖా స్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః ॥

ప్రాఙ్ముఖాగ్నే ! మమ అభిముఖో భవ, సుముఖో భవ, సుప్రసన్నో భవ, వరదో భవ, యథోక్త జిహ్వయా హవిర్గృహాణ ! [అను ఈవాక్యములచే అగ్నిని ప్రార్థించవలయును]

ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ।
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

సోదకేన పాణినా ప్రదక్షిణ మగ్నిం పరిసమూహ్య ॥ (అను ఈమంత్రము పఠించుచు చేతిలో జలమును తీసికొని అగ్నికి చుట్టూరా ప్రదక్షిణముగ తుడువవలయును)

అగ్నిమలంకృత్య – (దిగువ నామములను పఠించుచు తూర్పు మొదలుకొని క్రమముగ ఎనిమిది **(8)** దిక్కుల పుష్పాక్షతలతో అగ్నిని అలంకరింపవలెను.)

1. అగ్నయే నమః

2. హుతవహాయ నమః

3. హుతాశినే నమః

4. కృష్ణవర్త్మనే నమః

5. దేవముఖాయ నమః

6. సప్తజిహ్వాయ నమః

7. వైశ్వానరాయ నమః

8. జాతవేదసే నమః

పూర్వపరిషేచనమ్

(అగ్నికి నాలుగు దిక్కుల దిగువరీతిగా ఉదకముతో పరిషేచనము చేయవలయును.)

1. అదితేఽను మన్యస్వ - అని దక్షిణము దిక్కున పడమర నుండి తూర్పునకు పరిషేచనము చేయవలెను.

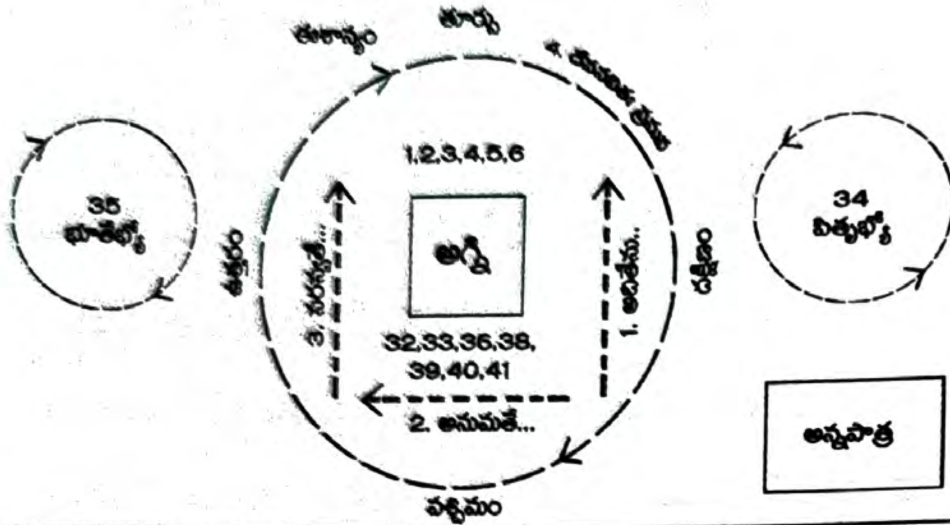
2. అనుమతేఽను మన్యస్వ- అని పడమరవైపున దక్షిణము నుండి ఉత్తరమునకు;

3. సరస్వతేఽను మన్యస్వ-అని ఉత్తరము దిక్కున పడమర నుండి తూర్పునకు;

4. దేవసవితః ప్రసువ- అని ఈశాన్యకోణము నుండి మొదలుకొని ప్రదక్షిణముగ మరల ఈశాన్యము వరకు జలముతో పరిషేచనము చేయవలయును.

[హవిష్య ప్రథమ భాగాదాదాయ ఔపాసనే పచనే వా షడ్భిరాద్యైః ప్రతిమంత్రగ్ం హస్తేన జుహుయాత్ - అనగా హవిష్యముయొక్క మొదటి భాగమునుండి తీసికొని ఔపాసనాగ్నియందుగాని, లౌకికాగ్నియందుగాని "షడాహుతిహోమము" అనగా ఈక్రింది ఆరు మంత్రములతో ఆరుసార్లు హోమము చేయవలయును]

యజుర్వేదీయ వైశ్వదేవ బలి నిక్షేపణ సూచిక

28 బ్రహ్మణే
37 ప్రజాపతు
27 ప్రజాపత
15 సర్వభూతే
18 యదేజతి
11 రక్షోదేవ
26 బృహస్పత
14 అవసానపతి
17 అన్తరిక్షా
10 ఓషధి
25 ఇంద్రాయ
13 అవసానే
12 గృహ్యేభ్యో
16 కామాయ
9 అద్భ్య
24 నక్షత్రేభ్య
23 చంద్రమసే
8 అధర్మా
7 ధర్మాయ
22 సూర్యాయ
21 దివే
31 యే భూతాః
20 అన్తరిక్షా
19 పృథివ్యై
30 నమో రుద్రాయ
29 స్వధా

1. బాణము గుర్తులు బలిచుట్టు పరిషేచనము చేయు క్రమమును, సవ్యాపసవ్యములను సూచించును.
2. 1 నుండి 6 వరకు మరియు 32, 33,36,38,39,40,41- ఇవి హోమము చేయవలసినవి. మిగిలినవి బలులు పెట్టవలెను.
3. 29,30 బలులను కొందరు 24వ బలికి ఎదురుగా పెట్టెదరు.

షడాహుతి హోమః[1]

1. అగ్నయే స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

2. విశ్వేభ్యో దేవేభ్య స్స్వాహా ॥ విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం న మమ ॥

3. ధ్రువాయ భూమాయ స్వాహా ॥ ధ్రువాయ భూమాయేదం న మమ ॥

4. ధ్రువక్షితయే స్వాహా ॥ ధ్రువక్షితయ ఇదం న మమ ॥

5. అచ్యుతక్షితయే స్వాహా ॥ అచ్యుతక్షితయ ఇదం న మమ ॥

6. అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా ॥ అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదం న మమ ॥

ఉత్తర పరిషేచనమ్

1. అదితేఽన్వమగ్గ్ స్థాః । 2. అనుమతేఽన్వమగ్గ్స్థాః । 3. సరస్వ తేఽన్వమగ్గ్స్థాః । 4. దేవ సవితః ప్రాసావీః ॥

[అని పూర్వపరిషేచన విధానమును అనుసరించి ఉత్తర పరిషేచనమును చేయవలెను.]

శాకహోమః

[అహవిష్యం కించిదాదాయ - అహవిష్యము అనగా శాకము లేదా సూపము (పప్పు)ను కొంచెము తీసికొని - ఉదీచీన ముష్ణం భస్మాపోహ్యాతూష్ణీమ్ - అనగా ఉత్తరదిక్కునుండి వేడిభస్మమును బయటకు తీసి అందులో శాకము లేదా సూపమును "స్వాహా" అని మాత్రమే చెప్పుచు హోమము చేయవలయును.]

స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

1. పుటసంఖ్య 428లో గల యజుర్వేదీయ వైశ్వదేవ బలి నిక్షేపణ సూచికను చూడుఏ

బలిప్రక్షేపణవిధిః

[అథ హవిష్య ప్రథమభాగం అహవిష్యేణ సంయోజ్య బలీన్ హరేత్- అనగా ఇప్పుడు హవిష్యముయొక్క మొదటి భాగమును మరియు అహవిష్యమగు పప్పు లేదా శాకముతో కలిపి బలులను పెట్టవలయును.

బలీనాం తస్య తస్య దేశే సగ్గస్కారో హస్తేన పరిమృజ్యాఽవోక్ష్యన్యుప్య పశ్చాత్ పరిషేచనం - తూష్ణీం సమన్త్రం పరిషేచనం కుర్యాత్-ఏవం బలీనాం దేశే దేశే సమవేతానాగ్ం సకృత్ సకృదన్తే పరిషేచనమ్- అనగా బలులను పెట్టిన ప్రతిచోట, సమ్మార్జనమును, ప్రోక్షణమును చేసిన మీదట బలులను పెట్టవలయును. తర్వాత పరిషేచనము అనగా – నీటిని బలికి చుట్టూరా త్రిప్పవలెను. బలిని పెట్టిన మీదట ప్రతి బలిచుట్టూరా పరిషేచనము చేయవలయును. వరుసక్రమముగా పెట్టబడు బలులకు చివరగా అన్నింటినీ కలిపి ఒకేసారి పరిషేచనము చేయవలయును. కాని, వేర్వేరుగా పరిషేచనము చేయవలసిన పనిలేదు.[1].]

బలి నిక్షేపణమ్[1]

అగ్నేఃపశ్చాత్ ప్రాక్పురతః - అనగా అగ్నికి పశ్చిమదిక్కు-తనకు ముందు భాగమునమ ఉత్తరసమాప్తిగ రెండు బలులను 7,8 మంత్రములతో పెట్టవలయును. ద్వయోః హస్తేన పరిమృజ్య - అవోక్ష్య - అనగా చేతితో స్థలశుద్ధి చేసి, నీటిని చల్లి ఈ రెండు బలులను పెట్టవలయును.

7. ధర్మాయ స్వాహా ॥ ధర్మాయేదం న మమ ॥

8. అధర్మాయ స్వాహా ॥ అధర్మాయేదం న మమ ॥

(ధర్మాయ స్వాహేతి బలేః పురస్తాద్వా - అనగా ధర్మాయస్వాహా అను 7వ, బలికి తూర్పున 9వ, బలిని ఉంచవలెను.)

---

1. పుట సంఖ్య 428లోగల వైశ్వదేవబలి నిక్షేపణ సూచికను చూడుము.

9. అద్భ్యస్స్వాహా ॥ అద్భ్య ఇదం న మమ ॥

(తత్ అద్భ్యస్స్వాహేత్యస్య పురస్తాద్వాద్వయోః - అనగా 9వ, బలికి తూర్పున (ప్రాక్ సమాప్తిగ 10,11 - రెండు బలులను ఉంచవలెను)

10. ఓ ష ధి వ న స్పతిభ్య స్వాహా ॥ ఓషధివనస్పతిభ్య ఇదం న మమ ॥

11. ర క్షో దే వ జ నేభ్య స్వాహా ॥ రక్షోదేవజనేభ్య ఇదం న మమ ॥

[ద్వయోః పరిషిచ్య – అనగా పై రెండు బలులకు ఒకేసారిగా పరిషేచనము చేయవలెను. (ప్రాక్ పంక్తిర్నామ అధర్మాయ స్వాహేత్యస్య ఉత్తరత ఆరభ్య ప్రాగపవర్గమ్ చతుర్ణాం పరిమృజ్య అవోక్ష్య – అనగా 8వ, బలికి ఉత్తరమువైపు నుండి మొదలుపెట్టి తూర్పుదిశగా 12 నుండి 15 వరకు చూపిన నాలుగు బలులను పెట్టవలయును.]

12. గృహ్యేభ్య స్వాహా ॥ గృహ్యేభ్య ఇదం న మమ ॥

13. అవసానేభ్య స్వాహా ॥ అవసానేభ్య ఇదం న మమ ॥

14. అవసానపతిభ్య స్వాహా ॥ అవసానపతిభ్య ఇదం న మమ ॥

15. సర్వభూతేభ్య స్వాహా ॥ సర్వభూతేభ్య ఇదం న మమ ॥

(అధర్మాయస్వాహేత్యస్య పురస్తాద్వా - పరిమృజ్య అవోక్ష్య - అనగా 8వ, బలికి తూర్పువైపుగా భూశుద్ధి చేసి (ప్రోక్షించి 16వ, బలిని ఉంచవలెను.)

16. కామాయ స్వాహా ॥ కామాయేదం న మమ ॥

(పై బలికి పరిషేచనము చేసిన తర్వాత 16వ, బలికి ముందుభాగమున 17వ, బలిని పెట్టవలెను.)

17. అన్తరిక్షాయ స్వాహా ॥ అంతరిక్షాయేదం న మమ ॥

(పరిషిచ్య - అన్తరిక్షాయ స్వాహేత్యస్య పురస్తాద్వా - పరిమృజ్య, అవోక్ష్య- అనగా 17వ బలికి పరిషేచనము చేసి, ఆ బలికి తూర్పు దిక్కున స్థలశుద్ధి చేసి, ప్రోక్షించి 18వ, బలి నుంచవలెను.)

18. యదేజతి జగతి యచ్చ చేష్టతి నామ్నోభాగోఽయం

నామ్నే స్వాహా ॥ వాయవ ఇదం న మమ ॥

(పరిషిచ్య - ధర్మాయస్వాహేతి బలేః దక్షిణతః ప్రాక్సంస్థా వ్యజనాకారేణ వా - అనగా పై బలికి పరిషేచనము చేసి, 'ధర్మాయ స్వాహా' అను 7వ, బలికి దక్షిణదిక్కుగా 19నుండి 28 వరకు చెప్పబడిన పది బలులను తూర్పుదిశగాగాని, వ్యజనాకారముగగాని ఉంచవలెను.

19. పృథివ్యై స్వాహా ॥ పృథివ్యా ఇదం న మమ ॥

20. అన్తరిక్షాయ స్వాహా ॥ అన్తరిక్షాయేదం న మమ ॥

21. దివే స్వాహా ॥ దివ ఇదం న మమ ॥

22. సూర్యాయ స్వాహా ॥ సూర్యాయేదం న మమ ॥

23. చంద్రమసే స్వాహా ॥ చంద్రమస ఇదం న మమ ॥

24. నక్షత్రేభ్య స్వాహా ॥ నక్షత్రేభ్య ఇదం న మమ ॥

25. ఇంద్రాయ స్వాహా ॥ ఇంద్రాయేదం న మమ ॥

26. బృహస్పతయే స్వాహా ॥ బృహస్పతయ ఇదం న మమ ॥

27. ప్రజాపతయే స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

28. బ్రహ్మణే స్వాహా ॥ బ్రహ్మణ ఇదం న మమ ॥

[దశానాం పరిషిచ్య – పది బలులకు కలిపి ఒకేసారి పరిషేచనము చేయవలయును. - (దశానాం బలీనాం) దక్షిణతః పితృలింగేన ప్రాచీనావీత్యావాచీనపాణిః కుర్యాత్ - అనగా పై పది బలులకు దక్షిణ దిక్కున బెత్తెడు దూరమున పితృతీర్థముతో అపసవ్యముగ 29వ బలిని పెట్టవలెను.]

29. స్వధా పితృభ్య స్స్వాహా ॥ పితృభ్య ఇదం న మమ ॥

[యజ్ఞోపవీతీ అప ఉపస్పృశ్య - యజ్ఞోపవీతమున సవ్యముగా చేసికొని నీటిని తాకవలెను. దశానాంబలీనాం దక్షిణతః పితృబలే రుత్తరతః - పరిమృజ్య అవోక్ష్య – అనగా పది బలులకు దక్షిణదిశగా 29వ, పితృబలికి ఉత్తరమున 30వ, బలినుంచవలెను.

గమనిక: 29, 30వ, బలులను కొందరు 24వ దగు, 'నక్షత్రేభ్య స్వాహా' అను బలికి ఎదురుగా నుంచెదరు.]

30. నమో రుద్రాయ పశుపతయే స్వాహా ॥

రుద్రాయ పశుపతయ ఇదం న మమ ॥

[అప ఉపస్పృశ్య - జలమును స్పృశించి – ప్రాచీనావీతి - (పితృబలిం) అప్రదక్షిణం పరిషిచ్య – అనగా ప్రాచీనావీతియై 29వ, బలికి అప్రదక్షిణముగా పరిషేచనము చేయవలెను – ఉపవీతీ రుద్రబలిం ప్రదక్షిణం పరిషిచ్య – అనగా మరల సవ్యము చేసికొని 30వ రుద్రబలికి ప్రదక్షిణముగా పరిషేచనము చేయవలెను.]

దివా - నక్త బలిః

31. యే భూతాః ప్రచరంతి దివా (నక్తం) బలిమిచ్ఛంతో

వితుదస్య ప్రేష్యాః । తేభ్యో బలిం పుష్టికామో హరామి

మయి పుష్టిం పుష్టిపతిర్దధాతు స్వాహా ॥

దివా (నక్తం) చారిభ్యో భూతేభ్య ఇదం న మమ ॥

[పగటిపూట కుండలీకరణములో గల 'నక్తం' అను శబ్దమును వదలిపెట్టి దివాబలి అచ్చటనే ఉంచవలెను. రాత్రికి "దివా" శబ్దమునకు బదులు "నక్తం" అను మాటను జోడించి చెప్పుచూ వైహాయస బలిని పెట్టవలెను.]

॥ ఇతి బలి నిక్షేపణమ్ ॥

అగ్రదానమ్

పునరాచమనం కృత్వా - ప్రాణానాయమ్య - ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ॥ శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం అగ్రదానం కరిష్యే ॥

[అని సంకల్పించి - పూర్వపరిషేచనము చేయవలెను.]

అదితేఽను మన్యస్వ । అనుమతేఽను మన్యస్వ । సరస్వతేఽను మన్యస్వ । దేవ సవితః ప్రసువ ॥

(తృతీయభాగాదాదాయ - అనగా హవిష్యముయొక్క మూడవ భాగము నుండి కొంత తీసికొని దిగువ మంత్రములతో హోమము చేయవలయును.)

32. దదామీత్యగ్నిర్వదతి । తథేతి వాయురాహ తత్ । హంతేతి సత్యం చంద్రమాః । ఆదిత్యస్సత్య మోమితి । ఆపస్తత్సత్యమాభరన్ । యశో యజ్ఞస్య దక్షిణామ్ । మమో పాత్త దురితక్షయో మే కామస్సమృధ్యతాగ్ం స్వాహా ॥ విష్ణవే ఇదం న మమ ॥

(32. పరమేష్ఠినే స్వాహా ॥ పరమేష్ఠిన ఇదం న మమ ॥

32.1. యథాకూప శ్శతధార స్సహస్ర ధారో అక్షితః । ఏవామే అస్తు ధాన్యగ్ం సహస్రధార మక్షితమ్ । ధనధాన్యై స్వాహా ॥ అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదం న మమ ॥)

(గమనిక : - ప్రాంతీయ భేదముతో అగ్రదానమ్ మంత్రములు రెండు విధములుగా ఆచరింపబడుచున్నందున రెండునూ పేర్కొనబడినవి. రెండవ మంత్రమును 32వ, సంఖ్యతోనే కుండలీకరణము (బ్రాకెట్టు)లో చేర్చనైనది. తమ ఆచారమును అనుసరింపగలరు.)

అదితేఽన్వమగ్గ్ స్థాః । అనుమతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః । సరస్వతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః ।
దేవ సవితః ప్రాసావీః ॥ (అని ఉత్తర పరిషేచనము చేయవలెను)

॥ ఇతి అగ్రదానమ్ ॥

అథ పంచయజ్ఞాః

1. దేవయజ్ఞః

పునరాచమనం కృత్వా - ప్రాణానాయమ్య - శుభతిథౌ ॥
శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం దేవయజ్ఞేన యక్ష్యే ॥ (అని సంకల్పించవలెను)

విద్యు దసి విద్యమే పాప్మానమృతాత్సత్య ముపైమి ॥

(ఇతి అప ఉపస్పృశ్య - అని నీటిని తాకవలెను- అదితేఽను మన్యస్వ । అనుమతేఽనుమన్యస్వ । సరస్వతేఽను మన్యస్వ । దేవసవితఃప్రసువ ॥ అని పూర్వపరిషేచనము చేయవలెను.- (3) మూడవ భాగము నుండి హవిష్యమును తీసికొని ఈ క్రింది మంత్రముతో హోమము చేయవలయును.)

33. దేవేభ్య స్స్వాహా ॥ దేవేభ్య ఇదం న మమ ॥

అదితేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః । అనుమతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః । సరస్వతేఽన్వమగ్గ్‌స్థా ।
దేవసవితఃప్రాసావీః ॥ (అని ఉత్తర పరిషేచనము చేయవలెను.)

వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మాన మృతాత్సత్యముపాగామ్ ॥

ఇతి అప ఉపస్పృశ్య - (అని ఉదకమును తాకవలయును.)

॥ ఇతి దేవయజ్ఞః ॥

2. పితృయజ్ఞః

(జీవపితృకుడు - అనగా తండ్రి జీవించియున్నవారు ఈ యజ్ఞము చేయకూడదు.)

స్మృత్యాచమనం కృత్వా । ప్రాణానాయమ్య ॥ ------ శుభతిథౌ॥ శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం పితృయజ్ఞేన యక్ష్యే । (అని సంకల్పించి, అపసవ్యము చేసికొనవలెను.)

ప్రాచీనావీతి - విద్యుదసి విద్యమే పాప్మానమృతాత్సత్య ముపైమి॥

ఇతి అప ఉపస్పృశ్య - (అని జలమును స్పృశించి) - అగ్నేర్దక్షిణతో భూమౌపరిమృజ్య అవోక్ష్య (చతుర్థ భాగాదాదాయ) (అనగా అగ్నికి దక్షిణదిక్కున స్థల శుద్ధిచేసి ప్రోక్షించి, హవిష్యముయొక్క నాల్గవభాగమునుండి తీసికొని క్రింది మంత్రముతో పితృబలిని ఉంచవలెను.)

34. పితృభ్యస్స్వధాఽస్తు ॥ పితృభ్య ఇదం న మమ ॥

అప్రదక్షిణం పరిషిచ్య - (అప్రదక్షిణముగ పరిషేచనము చేసి)

వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మాన మృతాత్సత్యముపాగామ్ ॥

ఇతి అప ఉపస్పృశ్య - (అని జలమును స్పృశించవలెను.)

॥ ఇతి పితృయజ్ఞః ॥

3. భూతయజ్ఞః

యజ్ఞోపవీతీ - అపఉపస్పృశ్య - స్మృత్యాచమనం కృత్వా - ప్రాణానాయమ్య ॥ (అనగా సవ్యము చేసికొని, నీటిని స్పృశించి స్మృత్యాచమనమును, ప్రాణాయామమును చేయవలెను.) ఏవంగుణ - శుభతిథౌ । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం భూతయజ్ఞేన యక్ష్యే ॥ (అని సంకల్పించవలెను.)

విద్యుదసి విద్యమే పాప్మానమృతాత్సత్య ముపైమి ।

ఇతి అప ఉపస్పృశ్య - అగ్నేరుత్తరతో భూమౌ పరిమృజ్య అవోక్ష్య - (అనగా అగ్నికి ఉత్తరదిక్కున భూమిని తుడిచి ప్రోక్షణ చేయవలెను) - తృతీయ భాగాదాదాయ - (అనగా హవిష్యముయొక్క మూడవభాగము నుండియే కొంచెము తీసికొని క్రింది మంత్రముతో భూతబలిని పెట్టవలెను.)

35. భూతేభ్యో నమః ॥ భూతేభ్య ఇదం న మమ ॥

ప్రదక్షిణం పరిషిచ్య - (ప్రదక్షిణముగ పరిషేచనము చేయవలెను)

వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మాన మృతాత్సత్యముపాగామ్ ॥

ఇతి అప ఉపస్పృశ్య - (అని జలమును స్పృశించవలెను.)

॥ ఇతి భూతయజ్ఞః ॥

4. మనుష్యయజ్ఞః

పునరాచమనం కృత్వా । ప్రాణానాయమ్య । ---- శుభతిథౌ॥

శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । మనుష్య యజ్ఞేన యక్ష్యే ॥

నివీతీ భూత్వా -

విద్యుదసి విద్యమే పాప్మానమృతాత్సత్య ముపైమి ।

ఇతి అప ఉపస్పృశ్య- (అని నీటిని తాకవలెను.) -

అదితేఽను మన్యస్వ । అనుమతేఽను మన్యస్వ । సరస్వతేఽను మన్యస్వ ।

దేవ సవితః ప్రసువ ॥ (అని పూర్వపరిషేచనము చేయవలెను)

(పంచమ భాగాదాదాయ - (హవిష్యముయొక్క ఐదవభాగమునుండి తీసికొని ఈక్రింది మంత్రముతో అగ్నిలో హోమము చేయవలయును.)

36. మనుష్యేభ్యో హన్తా ॥ మనుష్యేభ్య ఇదం న మమ ॥

అదితేఽన్వమగ్గ్ స్థాః । అనుమతేఽన్వమగ్గ్ స్థాః । సరస్వతేఽన్వమగ్గ్ స్థాః

దేవ సవితః ప్రాసావీః ॥ (అని ఉత్తర పరిషేచనము చేయవలెను.)

వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మాన మృతాత్సత్యముపాగామ్ ।

ఇతి అప ఉపస్పృశ్య - (అని జలమును స్పృశించవలయును)

॥ ఇతి మనుష్యయజ్ఞః ॥

5. బ్రహ్మయజ్ఞః

(ఉపవీతీ । స్మృత్యాచమనం కృత్వా । ప్రాణానాయమ్య । ---- శుభతిథౌ । పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం బ్రహ్మయజ్ఞేన యక్ష్యే ॥

విద్యుదసి విద్యమే పాప్మానమృతాత్సత్య ముపైమి ।

ఇతి అప ఉపస్పృశ్య - (అని నీటిని తాకవలెను-) (ప్రజాపతి బలేర్ దక్షిణతః పరిమృజ్య అవోక్ష్య - (తృతీయ భాగాదాదాయ) అనగా ప్రజాపతి అను 27వ, బలికి దక్షిణదిశగా శుద్ధిచేసి, ప్రోక్షణచేసి హవిష్యము యొక్క మూడవ భాగమునుండియే తీసికొని ఈక్రింది మంత్రముతో బలినిపెట్టవలయును.)

37. ప్రజాపతయే స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

ప్రదక్షిణం పరిషిచ్య - (ప్రదక్షిణముగ పరిషేచనము చేయవలయును.)

॥ ఇతి బ్రహ్మయజ్ఞః ॥

వ్యాహృతి హోమమ్

స్మృత్యాచమనం కృత్వా । ప్రాణానాయమ్య । ---- శుభతిథౌ॥

శ్రీపరమేశ్వరముద్దిశ్య - ప్రాతర్ వైశ్వదేవ సాద్గుణ్యార్థం వ్యాహృతి హోమం కరిష్యే ॥

విద్యుదసి విద్యమే పాప్మాన మృతాత్సత్య ముపైమి ।

ఇతి అప ఉపస్పృశ్య - (అని జలమును తాకవలెను)

అదితేఽను మన్యస్వ । అనుమతేఽను మన్యస్వ । సరస్వతేఽను మన్యస్వ ।

దేవ సవితః ప్రసువ ॥ (అని పూర్వ పరిషేచనము చేసి 38 నుండి 41 వరకు ఈ క్రిందనీయబడిన మంత్రములతో హోమము చేయవలెను.)

38. భూ స్స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

39. భువస్స్వాహా ॥ వాయవ ఇదం న మమ ॥

40. సువస్స్వాహా ॥ సూర్యాయ ఇదం న మమ ॥

41. ఓం భూర్భువస్సువ స్స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

అదితేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః । అనుమతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః । సరస్వతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః । దేవ సవితః ప్రాసావీః ॥ (అని ఉత్తర పరిషేచనము చేయవలెను)

వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మాన మృతాత్సత్యముపాగామ్ ।

ఇతి అప ఉపస్పృశ్య - (అని జలమును స్పృశించవలెను.)

శ్వాన బలి నిధానమ్

సర్వ భాగాన్నశేష మాదాయ (అనగా అన్నిభాగములలో మిగిలిన అన్నమును తీసికొనవలెను.)

శ్లో ॥ శ్వానౌ హి శ్యామశబలౌ వైవస్వత కులోద్భవౌ ।
తాభ్యాం బలిం ప్రదాస్యామి రక్షేతాం పథి సర్వదా ॥

శ్లో ॥ ఇంద్రవారుణ వాయవ్యా యామ్యాశ్చ నైరృతోద్భవాః ।
వాయసాః ప్రతిగృహ్ణన్తు భూమౌ పిండం మయాఽర్పితమ్ ॥
శ్వపతిత శ్వపచ వాయసేభ్యః క్రిమిభ్య ఇదం న మమ ॥

ఇతి దేవతీర్థేన నివేశన ద్వారదేశే శ్వానబలిం దద్యాత్ - (పై శ్లోకమంత్రములను చెప్పుచు, ఇంటి ప్రవేశద్వారము వద్ద స్థలమును శుద్ధి చేసిన తర్వాత శ్వానబలిని పెట్టవలయును.)

పాదౌ ప్రక్షాళ్య । స్మృత్యాచమనం కృత్వా । [జలముతో పాదములను కడిగికొని స్మృత్యాచమనము చేయవలెను. - గోదోహనకాలమాత్రం ప్రాంగణే తిష్ఠేత్ - [అనగా ఆవుపాలు పితుకునంతటికాలము అతిథికొరకు నిరీక్షించుచూ ఇంటిముంగిలియందు నిలువవలయును.]

స్వస్తి

శ్లో॥ శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియం బలమ్ ॥
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన ॥

॥ శ్రియం దేహి మే హవ్యవాహన ఓం నమ ఇతి ॥

శ్లో॥ యస్య స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపః పూజాక్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యోవందే తమచ్యుతమ్ ॥

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం జనార్దన ।
యత్ పూజితం మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

చతుస్సాగరపర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్యః శుభం భవతు ॥ అముక[1] ప్రవరాన్విత అముక గోత్రః । అముక శాఖాధ్యాయీ । అముక సూత్రః అముక శర్మాఽహం భో అభివాదయే ॥

॥ అనేన ప్రాతర్ (సాయం) వైశ్వదేవ - బలి - యజ్ఞేన భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీ యజ్ఞేశ్వరస్సుప్రీణాతు ॥

॥ ఇతి యజుర్వేదీయ నిత్య వైశ్వదేవ బలి ప్రయోగ విధిస్సమాప్తః ॥

1. అముక = ఫలానా అని అర్థము.

అతిథి (మనుష్య) యజ్ఞము

వైశ్వదేవము - బలిని ముగించిన పిమ్మట మున్ముందుగా అతిథులకు ప్రేమాదరములతో భోజనము పెట్టవలయును.[1] ఇంతకుముందే మనుష్యయజ్ఞముగా హంతకార అన్నము ఇవ్వబడినది. అయితే దానికంటే వేరుగా ఉన్నట్టి అన్నమును అతిథులకు, బ్రాహ్మణోత్తములకు సమర్పించుటయే మనుష్య యజ్ఞముగా పేర్కొనబడినది.[2]. నియమిత భోజనం చేసెడు భృత్యులకు కూడా ఏవిధమైన ఉపరోధము జరుగకుండా జాగ్రత్తపడాలి[3]. ఎప్పుడైనా లేమి, కొరత పరిస్థితి కలిగినప్పుడు 'లేదు, పో, పో' అని అనకుండా మంచి, మర్యాద పూర్వకమైన మాటలతో నచ్చచెప్పి సంతృప్తి పరచవలెను. ఆసనంగా ఒక చాపను పరచి గౌరవంగా వారిని కూర్చుండపెట్టి మంచినీళ్లు ఇచ్చి వారిని తృప్తిపరచాలి.

మంచిమాటలతో నచ్చచెప్పుట, ఆసనమిచ్చుట, మంచినీళ్లు అందించుట - అను ఈ మూడింటిద్వారా అతిథులకు చేసిన సత్కారము జ్యోతిష్టోమమునకంటే అధిక ఫలప్రదమైనదని చెప్పబడినది.[4] అతిథులను వెళ్లగొట్టకూడదు. వారిని వెళ్లగొట్టుటవలన పాతకము లభించును. మధ్యాహ్నమునందు వచ్చిన అతిథికంటే కూడా సూర్యుడు అస్తమించు సమయమునందు విచ్చేసిన అతిథి ఎనిమిదిరెట్లు అధికంగా శ్రేష్ఠమైనవాడు. ఇతనికి మర్యాద చేయకుండా వెళ్లగొట్టిన యెడల మధ్యాహ్న అతిథిని వెళ్ళగొట్టినచో లభించెడు పాపమునకంటె ఎనిమిదివంతుల

---

1. అతిథిమేవాగ్రే భోజయేత్ । (ధర్మప్రశ్న)
2. వైశ్వదేవాదూర్ధ్వం హంతకారాన్నవ్యతిరిక్తమన్న -
   మతిథిభ్యో వరేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యో యద్ దీయతే
   స మనుష్యయజ్ఞస్తావతైవ సమాప్యతే ।
3. యే చ నిత్యా భృత్యాస్తేషా మనుపరోధేన
   సంవిభాగో విహితః ॥ (ధర్మప్రశ్న)
4. జ్యోతిష్టోమాదిభ్యోఽపి దుష్కరమ్ । (ధర్మప్రశ్న)

హెచ్చుపాతకము లభింపగలదు.[1] సూర్యాస్తమయ సమయమునందు ఏతెంచెడు అతిథిని 'సూర్యోఢ' అని అందురు. అట్టి అతిథిని వెళ్లగొట్టకూడదు. సూర్యోఢ అనబడు ఈ అతిథి ఒకవేళ అసమయమునందు - వేళకానివేళ అనగా ఇంటిలోని వ్యక్తులు భోజనముచేయుటకు ముందుగానీ, భోజనముచేసిన తర్వాతగానీ వచ్చినప్పటికినీ అతనికి భోజనము పెట్టవలయును.[2]

వైశ్వదేవమును చేయునప్పుడు లభించిన అతిథి యొక్క కులము, శీలము, రూపము, ఆచారము, వేషము, వస్త్రములు, గుణము, దోషములను, విద్యా-అవిద్యల వంటి వేటినీ విచారించ కుండా సాక్షాత్తు శ్రీమన్నారాయణ స్వరూపునిగా భావించి, ఆదరించవలయును.[3]

విశేషాంశములు

వైశ్వదేవము సందర్భంగా వచ్చిన అతిథిని గూర్చి మాత్రమే పాత్రాపాత్రతను అనగా అతని మంచి-చెడులను గూర్చి విచారింపకూడదు. కాని, ఇతర సమయముల యందు విచ్చేసిన అతిథియొక్క పాత్రాపాత్రతను గూర్చి తప్పనిసరిగా విచారింపవలయును. దానము చేయుటకు మాత్రము సత్పాత్రమును గూర్చి బాగుగా ముందు వెనకలు ఆలోచించిన మీదటనే దానమును ఇవ్వవలయును. ఒకవేళ ముందు వెనకలు విచారించకుండా ఒక అపాత్రునకు భోజనము పెట్టినయెడల, అతడు చేసిన ఎటువంటి పాపమునైనా సరే, అన్నము పెట్టిన వ్యక్తి

1. దివేఽతిథౌ తు విముఖే గతేయత్ పాతకం భవేత్ ।
తదేవాష్టగుణం ప్రోక్తం సూర్యోఢే విముఖే గతే ॥ (యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి)
2. అప్రణోద్యోఽతిథిః సాయం సూర్యోఢో గృహమేధినా ।
కాలే ప్రాప్తస్త్వకాలే వా నాస్యానశ్నన్ గృహే వసేత్ ॥ (మను. 3-105)
3. న పరీక్షేత చరితం న విద్యాం న కులం తథా ।
న శీలం న చ దేశాదీనతిథేరాగతస్య హి ॥
కురూపం వా సురూపం వా కుచేలం వా సువాససమ్ ।
విద్యావంతమవిద్యం వా సగుణం వాఽథ నిర్గుణమ్ ॥
మన్యేత విష్ణుమేవైతం సాక్షాన్నారాయణం హరిమ్ ।
అతిథిం సమనుప్రాప్తం విచికిత్సేన్న కర్హిచిత్ ॥ (నృసింహపురాణం)

అందుకు భాగస్వామిగా కావలసియుండును. ఒక మంచి, ఉత్తమ భాగవతోత్తముడగు భక్తునకు భోజనము పెట్టిన యెడల లక్షలాది బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టిన పుణ్యఫలము లభించితీరును.[1] దీనితోపాటుగా దయాంతరంగులై దీనులకు, దుఃఖితులకు ఉన్నదానిలో కొంచెము ఇచ్చినప్పటికినీ అది ఎంతో ఫలప్రదము అగుతుంది. మూగ, కుంటి, గ్రుడ్డి వంటి వికలాంగులను, అనాథలను చేరదీసి పోషించవలయును. కాని, వారికి దానముగా ఏదీ ఇవ్వకూడదు.[2]

వైశ్వదేవము నిత్యకర్మలలో చేరినది. దీనిని ఆచరించుటవలన ప్రత్యవాయము శమించుటతోపాటుగా పుణ్యఫలము కూడా లభించును. కాని, ఆశౌచకాలమునందు మాత్రము దీనిని ఆచరించకూడదు.

॥ ఇతి అతిథి (మనుష్య) యజ్ఞః ॥

బ్రాహ్మణ పూజా

(ముందుగా బ్రాహ్మణుని ఆహ్వానించి, ఉచిత ఆసనముపై వారిని కూర్చుండ బెట్టవలయును. అనంతరము పూజా ద్రవ్యములతో పూజింపవలెను.)

ఆచమ్య - ప్రాణానాయమ్య ॥ .... శుభతిథౌ ॥ మమ ఆత్మనః శ్రుతిస్మృతి పురాణోక్త ఫల ప్రాప్త్యర్థం శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య । శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం । శ్రీమహావిష్ణు స్వరూపిణే బ్రాహ్మణాయ పూజాం కరిష్యే ॥

శ్రీమహావిష్ణుస్వరూపాయ బ్రాహ్మణాయ ఇదమాసనం । సుఖాసనం । ఇదం తే పాద్యం సుపాద్యం । పాదయోః ప్రక్షాళ్య । (బ్రాహ్మణుని సుఖాసనముపై కూర్చుండజేసి, పాద్యమును ఇచ్చి, అతని పాదములను ఒక పళ్లెములో నుంచి జలముతో కడుగవలెను.)

---

1. పరాన్నేనోదరస్థేన యఃకరోతి శుభాశుభమ్ ।
అన్నదస్య త్రయో భాగాః కర్తా భాగేన లిప్యతే ॥

2. (క) దయాముద్దిశ్య యద్దానమపాత్రేభ్యోఽపి దీయతే ।
దీనాంధకృపణేభ్యశ్చ తదానంత్యాయ కల్పతే ॥ (వ్యాసః)

(ఖ) భర్తవ్యాస్తే మహారాజ న తు దేయః ప్రతిగ్రహః ॥ (మహాభార.)

చరణం పవిత్రం వితతం పురాణం । యేన పూతస్తరతి దుష్కృతాని । తేన పవిత్రేణ శుద్ధేన పూతా । అతి పాప్మాన మరాతింతరేమ ॥

నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ గో బ్రాహ్మణ హితాయ చ ।
జగద్ధితాయ కృష్ణాయ గోవిన్దాయ నమో నమః ॥

ఇతి పాద ప్రక్షాళనం కృత్వా ॥ (అని పై మంత్రములను చెప్పుచూ పాదములను కడిగిన తదుపరి పొడిగుడ్డతో వారి చరణములను తడిలేకుండా నెమ్మదిగా అద్దవలెను.)

భూమిదేవాగ్ర జన్మాసి త్వం విప్ర పురుషోత్తమ ।

ప్రత్యక్షోయజ్ఞపురుష అర్ఘ్యోయం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥ హస్తయోః ఇదం అర్ఘ్యం సమర్పయామి । (కర్తా) గంధాః పాంతు - (బ్రాహ్మణః) సౌమంగల్యం చాస్తు ॥ (కర్తా) అక్షతాః పాంతు - (బ్రాహ్మణః) ఆయుష్యమస్తు ॥ (కర్తా) పుష్పాణిపాంతు - (బ్రాహ్మణః) సౌశ్రియమస్తు ॥ (కర్తా) తాంబూలాని పాంతు - (బ్రాహ్మణః) ఐశ్వర్యమస్తు ॥ (కర్తా) దక్షిణాః పాంతు - (బ్రాహ్మణః) బహుదేయం చాస్తు ॥

శ్లో॥ నమోఽస్త్వనంతాయ సహస్రమూర్తయే సహస్రపాదాక్షి శిరోరు బాహవే ।
సహస్రనామ్నే పురుషాయ శాశ్వతే సహస్రకోటీ యుగధారిణే నమః ॥

ఇతి ప్రణమ్య ॥ (అని నమస్కరింపవలెను.) శ్రీమహావిష్ణు స్వరూపిణే బ్రాహ్మణాయ గంధాది సకలారాధనైః స్వర్చితమస్తు ॥ అస్తు సకలారాధనైః స్వర్చితమ్ ॥ (అని శ్రీమహావిష్ణుస్వరూపునిగా భావించిన ఆ బ్రాహ్మణోత్తముని చక్కని గంధపుష్ప అక్షతాదులతో అర్చింపవలెను. వస్త్రములను తగిన దక్షిణను ఇచ్చి నమస్కరింపవలెను.)

॥ ఇతి బ్రాహ్మణ పూజనమ్ ॥

గో పూజా విధానము

గృహాంతరే దీపారాధనం కుర్యాత్ ॥

ఆచమ్య ॥ ప్రాణానాయమ్య ॥ .... శుభతిథౌ ॥

మమ ఆత్మనః శ్రుతి స్మృతి పురాణోక్త ఫల ప్రాప్త్యర్థం గోమాతృదేవతా ముద్దిశ్య । గోమాతృ దేవతా ప్రీత్యర్థం । యథాజ్ఞానేన యథామిలితోపచారైః గోమాతృపూజనమహం కరిష్యే ॥ కలశపూజాం కృత్వా ॥ నిర్విఘ్నతా సిద్ధ్యర్థం గణాధిపతి ప్రార్థనం కృత్వా ॥ గో సమీపం గత్వా ॥ అలంకృత్య॥ తతః గో శరీరే దేహాంగన్యాసం కుర్యాత్ ॥ (క్రింద పేర్కొనబడిన విధముగా గోమాతయొక్క ఒక్కొక్క అంగమునందు ఒక్కొక్క నామ మంత్రముతో ఆయా దేవతలను ఆవాహనము చేయవలయును.)

(1) శృంగమూలే – బ్రహ్మవిష్ణుభ్యాం నమః ॥ **(2)** శృంగాగ్రే – చరస్థావర సర్వతీర్థరాజాయ నమః ॥ **(3)** శృంగమధ్యే – సర్వకారణకారణాయ మహాదేవాయ నమః ॥ **(4)** లలాటే – గౌర్యై నమః ॥ **(5)** నాసారంధ్రే – షణ్ముఖాయ నమః ॥ **(6)** నాసాపుటయోః – కంబళాశ్వతర నాగాభ్యాం నమః ॥ **(7)** కర్ణయోః – అశ్వినీ దేవతాభ్యో నమః ॥ **(8)** చక్షుః – శశిభాస్కరాభ్యాం నమః ॥ **(9)** దంతేషు – అష్టవసుభ్యో నమః ॥ **(10)** జిహ్వాయాం – వరుణాయ నమః ॥ **(11)** కుహరే – సరస్వత్యై నమః ॥ **(12)** గండయోః – యమయక్షాభ్యాం నమః ॥ **(13)** ఓష్ఠయోః – సంధ్యాద్వయాభ్యాం నమః ॥ **(14)** గ్రీవాయాం – పురందరాభ్యాం నమః ॥ **(15)** కకుదౌ – రక్షోగణేభ్యో నమః ॥ **(16)** పార్ష్ణికాయే – ఆకాశాయ నమః ॥ **(17)** చతుర్షుపాదేషు – సకలధర్మాయ నమః ॥ **(18)** జంఘయోః – సత్యాయ నమః **(19)** ఖురమధ్యే – గంధర్వేభ్యో నమః ॥ **(20)** ఖురాగ్రే – పన్నగేభ్యో నమః ॥ **(21)** ఖురాణాం పశ్చిమేభాగే – రాక్షసేభ్యో నమః ॥ **(22)** పృష్ఠే – ఏకాదశరుద్రేభ్యో నమః ॥ **(23)** సర్వసంధిషు – వరుణాయ నమః ॥ **(24)** శ్రోణీతటే – పితృభ్యో నమః ॥ **(25)** కపోలయోః – మానవేభ్యో నమః ॥ **(26)** అపానే – స్వాహా దేవ్యై నమః ॥ **(27)** వాలే – ఆదిత్యేభ్యో రశ్మిభ్యో నమః ॥ **(28)** మూత్రే – సాక్షాద్గంగాయ నమః ॥ **(29)** గోమయే – యమునాయ నమః ॥ **(30)** రోమకూపేషు – త్రయస్త్రింశత్కోటి దేవతాభ్యో నమః ॥ **(31)** ఉదరే – సశైల వనకానన పృథివ్యై నమః ॥ **(32)** పయోధరేషు – చతుస్సాగరేభ్యో నమః ॥ **(33)** క్షీరధారాసు

పర్జన్యాయ నమః ॥ (34) క్షీరబిందుషు - మేఘాయ నమః ॥ (35) జఠరే - గార్హపత్యాగ్నయే నమః ॥ (36) హృదయే - దక్షిణాగ్నయే నమః ॥ (37) కంఠే - ఆహవనీయాగ్నయే నమః ॥ (38) తాలుని - సభ్యాగ్నయే నమః ॥ (39) అస్థిషు - శైలేభ్యో నమః ॥ (40) మజ్జాసు - క్రతుభ్యో నమః ॥ (41) శ్వేతవర్ణేషు - ఋగ్వేదాయ నమః ॥ (42) రక్తవర్ణేషు - అథర్వవేదాయ నమః ॥ (43) పీతవర్ణేషు - సామవేదాయ నమః ॥ (44) కృష్ణ వర్ణేషు - యజుర్వేదాయ నమః ॥ (45) ఉమాయై నమః - సర్వాసాం సర్వాణ్యంగేషు సర్వదేవతా ఆవాహయామి ॥

॥ తతః శ్రీసూక్తవిధానేన షోడశోపచార పూజాం కుర్యాత్ ॥

ధ్యానమ్ ॥ సర్వదేవమయే దేవి! లోకానాం శుభనందిని ।
మాతః మమాభిలషితం సఫలం కురు నందిని ॥
గవామంగేషు తిష్ఠంతి భువనాని చతుర్దశ ।
యస్మాత్తస్మాచ్ఛివం మే స్యాదిహ లోకే పరత్ర చ ॥

మంత్రం : మాతా రుద్రాణాం దుహితా వసూనాగ్ం । స్వసాదిత్యానా మమృతస్య నాభిః । ప్రణువో చం చికితుషే జనాయ మాగా మనాగా మదితిం వసిష్ఠ ॥ ఓం నమో నమ స్వాహా । ఇతి ధ్యానమ్ ॥ (అని సర్వదేవతా స్వరూపిణియగు గోమాతను ధ్యానింపవలెను. పిమ్మట దిగువరీతిగా పూజింపవలెను.)

గోమాతృదేవతాభ్యో నమః - ఆవాహనార్థే ఆసనం సమర్పయామి । పాద్యం- అర్ఘ్యం - ఆచమనం - స్నానం - వస్త్రం - గంధం - అక్షతాన్ - పుష్పం - ధూపం - దీపం - నైవేద్యం - ఓదననైవేద్యం - (గోగ్రాసం) సమర్పయామి ॥

సౌరభేయా స్సర్వహితాః పవిత్రాః పుణ్యరాశయః ।
ప్రతిగృహ్ణం తు మే గ్రాసం గావస్త్రై లోక్యమాతరః ॥

(అని గోగ్రాసమును, నీరు ఒక పాత్రలో పోసి నివేదన చేయవలెను.)[1]

1. గవాహ్నికం పరగవే దద్యాదపి తృణాదికమ్ ।
అకృత్వా స్వయమాహారం స్వర్గలోకం స గచ్ఛతి ॥ *(వ్యాసః)*
(తా: తాను భుజించుటకు పూర్వము పరుని గోవునకు గడ్డి, నీరు, మొదలగునవి సమర్పించినవాడు స్వర్గలోకమును పొందునని వ్యాసుడు చెప్పెను.)

మంగళనీరాజనం – మంత్రపుష్పం – గవామంగేషు ఇతి మంత్రేణ త్రిః ప్రదక్షిణం కృత్వా ॥ గోసూక్తం పఠిత్వా ॥ పునరర్ఘ్యం :

ఋణపాతక దౌర్భాగ్య దారిద్ర్య వినివృత్తయే ।
ప్రసన్నార్ఘ్యం మయాదత్తం ప్రసీద మమ శాంకరి ॥

పునరర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

గావోమే అగ్రతః సంతు - గావో మే సంతు పృష్ఠతః ।
గావో మే హృదయే నిత్యం - గవాం మధ్యే వసామ్యహమ్ ॥

ఇతి సంప్రార్థ్య ॥ మంత్రహీనం ..... తదస్తు తే ॥ అనయా (ధ్యాన) ఆవాహనాది షోడశోపచార పూజయా చ భగవతీ శ్రీగోమాతృ దేవతా సుప్రీణాతు ॥

॥ ఇతి గోపూజా సమాప్తా ॥

అన్న సమర్పణ విధిః

బ్రాహ్మణ భోజన సంకల్పః ॥ పరివిష్టమన్నం గాయత్రీ మంత్రేణ ప్రోక్ష్య ॥ నానాపాత్రస్థ మన్నం తస్మై తస్మై సంప్రదదే ॥

(బ్రాహ్మణులు అందరు తమ-తమ ఆసనములపై కూర్చున్న పిదప, భోజన పదార్థములు అన్నింటిని వడ్డించిన తర్వాత, వడ్డించిన పదార్థములను గాయత్రీ మంత్రముతో ప్రోక్షించవలెను. వేరువేరు పాత్రలలో వడ్డించిన అన్నాది పదార్థములన్నీ వారి వారికి సమర్పించినట్లుగా భావన చేయవలెను. క్రింద పేర్కొనిన మంత్రముతో త్యాగపూర్వక సమర్పణము చేయవలెను.)

ప్రజాపతే హిరణ్యగర్భః ప్రజాపతిస్త్రిష్టుప్ అన్న సమర్పణే వినియోగః ॥

ఓం ప్రజాపతే న త్వ దేతా న్యన్యో విశ్వాజాతాని పరితాబభూవ । యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తువయగ్గ్ స్యామపతయోరయీణామ్ ॥

శ్లో॥ ఏకోవిష్ణుర్ మహద్భూతం పృథగ్భూతాన్యనేకశః ।
త్రీన్‌లోకాన్ వ్యాప్య భూతాత్మా భుంక్తే విశ్వభుగవ్యయః ॥
అనేన బ్రాహ్మణ భోజనేన.... అముక.... దేవతా ప్రీయతాం న మమ ॥

శ్లో॥ నమో దేవ్యై మహాదేవ్యై శివాయై సతతం నమః ।
నమః ప్రకృత్యై భద్రాయై నియతాః ప్రణతాఃస్మతామ్ ॥
అనేన సువాసినీ భోజనేన ... అముక... దేవతా ప్రీయతాం న మమ ॥

ఓం తత్సత్ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు ॥ విష్ణు ర్విష్ణు ర్విష్ణుః ॥

ఓం అన్నపతేన్నస్య నో దేహ్య నమీవస్య శుష్మిణః । ప్రప్రదాతారం తారిష ఊర్జం నో ధేహి ద్విపదే చతుష్పదే । యం తు న ద యో వర్షం తు పర్జన్యాః । సుపిప్పలా ఓషధయో భవంతు । అన్నవతా మోదనవతా మామిక్షవతాం । ఏషా ం రాజా భూయాసం । ఓదవ ముద్ బ్రువతే । పరమేష్ఠీవా ఏషః । యదోదనః । పరమామేవైన ం శ్రియం గమయతి ॥

హరః నమః పార్వతీపతయే! హర! హర! మహాదేవ!!

॥ ఇతి అన్నసమర్పణ విధిః ॥

భోజనాది శయనాంత విధి

భోజన విధి

కాళ్ళు, చేతులు శుభ్రముగా కడుగుకొని, నోరు బాగుగా పుక్కిలించి భోజనమునకు ఉపక్రమించవలెను. కుటుంబ సభ్యులందరితో కలిసి భోజనము చేయవలెను. "ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ" అను మంత్రమును ఉచ్చరించుచూ నీటితో మనముందు అనగా పళ్ళెము (Plate) క్రింద నాలుగు అంగుళములు సమచతురస్రముగా మండలము చేయవలెను. దానిపై పళ్ళెము నుంచి భోజన పదార్థములను వడ్డించవలెను. కుడి ప్రక్కన త్రాగెడి మంచి నీటి పాత్రను ఉంచవలెను. భగవత్‌బుద్ధితో అన్నమునకు నమస్కరించి -

శ్లో॥ బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిర్ బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్ ।
బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా ॥
శ్లో॥ అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః ।
ప్రాణాపానసమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధమ్ ॥
శ్లో॥ త్వదీయం వస్తు గోవింద తుభ్యమేవ సమర్పయే ।
గృహాణ సుముఖో భూత్వా ప్రసీద పరమేశ్వర ॥

అని పఠించి భగవంతునకు నివేదింపవలయును. అటు పిమ్మట ఈ క్రింది మంత్రమును పఠించుచు అన్నముపై నీటిని చల్లవలెను -

ఓం భూర్భువస్సువః । తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో
దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥
(అని ఎడమ చేతి మధ్య వ్రేలిని పళ్ళెము అంచుపై ఉంచవలెను)
(ఉదయము) సత్యం త్వర్తేన (త్వా) పరిషించామి ॥

(రాత్రికి) ఋతం త్వా సత్యేన పరిషించామి ॥ అని పళ్ళెము చుట్టూరా నీటితో పరిషేచనము ప్రదక్షిణముగా చేయాలి. తదుపరి భోజనపాత్రకు దక్షిణముగా (మనకుకుడివైపున)పది లేదా ఐదు అంగుళముల దూరముగా అమంత్రకముగా జలమును ప్రోక్షించి అన్నము నుండి కొంచెము అన్నమును గైకొని-

1. ధర్మరాజాయ నమః	1. ఓం భూపతయే నమః
2. చిత్రగుప్తాయ నమః (లేదా)	2. ఓం భువనపతయే నమః
3. ప్రేతేభ్యో నమః	3. ఓం భూతానాం పతయే నమః[1]

1. చిత్రగుప్త బలిం దద్యాత్ న నిశి శ్రాద్ధకర్మణి ।
యదికుర్యాత్ సమూఢాత్మా రౌరవం నరకం వ్రజేత్ ॥
పితృపక్షే వ్యతీపాతే గయాయాం నిశి పర్వసు ।
తథా ప్రత్యాబ్దికే శ్రాద్ధే చిత్రగుప్త బలిం త్యజేత్ ॥ (ధర్మప్రవృత్తి)

రాత్రి భోజనమందును, శ్రాద్ధమందును, కర్త మరియు భోక్త చిత్రగుప్త బలులను పెట్టగూడదు మహాలయపక్షమందును, వ్యతీపాతమందును, గయయందును, రాత్రులయందు పంచపర్వములయందును, (సంవత్సర) శ్రాద్ధమందును చిత్రగుప్త బలులను ఉంచగూ

అని మూడు బలులను ప్రాగంతముగా అనగా పడమరనుండి తూర్పునకు ఉంచి, పరిషేచనము చేసి, చేతిని కడుగుకొనవలెను. ఆ తర్వాత ఆపోశనార్థము కుడి అరచేతిలో నీరు తీసికొని, ఎడమచేతి మధ్యమ, అనామికలను (నడిమి, ఉంగరము వేళ్ళను) పళ్ళెము పై నుంచి "అమృత మస్తు" అని అభిమంత్రించి, "ఓం అమృతో పస్తరణ మసి (స్వాహా ॥)" అను మంత్రముతో జలమును త్రాగవలెను. పిమ్మట బొటన వ్రేలుతో మధ్య, అనామిక వ్రేళ్ళను కలిపి నేతితో కలిపిన అన్నమును ఐదు మార్లు తీసికొని దిగువ మంత్రములతో ప్రాణాహుతులు నోటిలో వేసికొనవలెను. ఉదరములోనున్న అగ్ని(జఠరాగ్ని)కి ఆహుతిని వేయడం ఇందలి రహస్యం. ప్రాణాహుతులను నమలకుండా మ్రింగివేయాలి.

1. ఓం ప్రాణాయ స్వాహా ॥
2. ఓం అపానాయ స్వాహా ॥
3. ఓం వ్యానాయ స్వాహా ॥
4. ఓం ఉదానాయ స్వాహా ॥
5. ఓం సమానాయ స్వాహా ॥

ఆ తర్వాత ఎడమచేతి మధ్య, అనామిక వ్రేళ్ళను పళ్ళెము పై నుండి తీసి నీటితో శుభ్ర పరచి, నెమ్మదిగా పవిత్రమైన భావముతో, 'గోవింద' నామస్మరణతో ఆహారమును భుజింపవలెను. ఆహారమును బాగుగా నమలి మ్రింగవలెను.

తమ తండ్రి లేక జ్యేష్ఠ సోదరుడు జీవించి యున్నవారలు ప్రాణాహుతులు వేసికొని భోజనమును భుజింపవలెను. అయితే తండ్రి లేదా జ్యేష్ఠ సోదరుడు లేనివారలు భోజనానంతరము మిగిలిన అన్నము నుండి రేగుపండు ప్రమాణముగా కుడిచేత తీసుకొని దిగువన పేర్కొనిన మంత్రమును పఠించుచూ బలిస్థానము వద్ద పెట్టవలెను. పైన కొంత జలమును కూడా విడువవలెను-

అస్మత్కులే మృతా యే చ పితృలోక వివర్జితాః ।
భుంజంతు మమచోచ్ఛిష్టమ్ పాత్రాచ్చైవ బహిః క్షిపేత్ ॥ అని బలిస్థానము వద్ద అన్నము ముద్దను ఉంచవలెను.

ఆ తర్వాత కుడిచేతిలో నీరు తీసికొని "ఓం అమృతా పి ధానమసి స్వాహా ॥" అను మంత్రముతో సగము నీరు త్రాగవలెను. మిగిలిన సగము

నీటిని క్రింది మంత్రమును చదువుచు ఉచ్ఛిష్ట అన్నముపై (క్రిందకు) విడువ వలెను -

రౌరవేఽపుణ్యనిలయే పద్మార్బుద నివాసినామ్ ।
అర్థినాముదకం దత్తమ్ అక్షయ్యముపతిష్ఠతు ॥

అనంతరము నోరు, చేతులు, కాళ్ళు శుభ్రముగా కడుగుకొనవలెను. మంచినీటితో ఆచమనము చేయవలెను. నీటితడి కలిగిన రెండు అరచేతులను ఎనిమిది మార్లు గట్టిగా రాపిడి చేసి, రెండు కళ్ళను తుడుచు కొనవలెను. ఈ రకంగా మూడు మార్లు చేయవలెను. తద్వారా కంటిదోషములు దూరమగును.

తతః శతపదాని గత్వా॥ తదుపరి వంద అడుగులు నడువవలెను. అప్పుడు-

అగస్తిరగ్నిర్ బడబానలశ్చ భుక్తం మయాన్నం జరయంత్వశేషమ్ ।
సుఖం మమైతత్ పరిణామ సంభవం యచ్ఛం త్వరోగోర మమచాస్తు దేహః ॥

అగస్త్యం వైనతేయం చ శనిం చ బడబానలమ్ ।
అన్నస్య పరిణామార్థం స్మరేద్ భీమం చ పంచమమ్ ॥

ఇత్యుదరం పరిమృజ్య॥

- అని పఠించి ఉదరము(పొట్ట)ను అరచేతితో ముమ్మారు నిముర వలయును. ఆహారము చక్కగా జీర్ణము అగును.

భోజనానంతరము భగవంతునికి పూజలో సమర్పించిన తులసినిగానీ, తాంబూలమునుగానీ లేదా లవంగము, ఏలకు ఇత్యాదులలో ఏదో ఒకటి స్వీకరించి తినవలయును.[1]

॥ ఇతి భోజన విధి స్సమాప్తః ॥

1. శాస్త్రానుసారముగా ప్రతినిత్యము చేయు భోజనవిధి పూర్తిగా ఇచట వివరింపబడినది. అయితే ఒకవేళ మంత్రములు గుర్తులేకపోయినచో భావానుసారముగా క్రియను ఆచరిస్తూ కూడా భోజనవిధిని పూర్తి చేయవచ్చును.

నిత్య-దానము

దానము కూడా నిత్యకర్మలలో ఒకటిగా చేరినదే. ఇట్టి దానమును ఇచ్చుటను గూర్చి వేదము ఈవిధముగా ఆదేశించినది -

శ్రద్ధయా దేయమ్ । అశ్రద్ధయాఽదేయమ్ । శ్రియా దేయమ్ । హ్రియాదేయమ్ । భియాదేయమ్ । సంవిదా దేయమ్ ॥

(తైత్తిరీయ ఉపనిషత్తు-11-3)

అనగా - ఎవరికైనను దానము చేయునప్పుడు మిక్కిలి శ్రద్ధతో ఇవ్వవలయును. అశ్రద్ధతో ఇవ్వకూడదు. తనకు ఉన్న సంపత్తిని, తన సమర్థతను చూచి దానము చేయవలయును. ఇచ్చునప్పుడు అభిమానము లేకుండా, సిగ్గుపడుతూ, వినయముతో దానము నీయవలెను. భయభక్తులతో ఇవ్వవలయును. ప్రీతితో శుభాకాంక్ష పూర్వకముగా దానము చేయవలయును.

ఇట్టి దానమును యోగ్యునకు ఇవ్వవలెను. ప్రతినిత్యము దానము చేయవలెను.[1] ఇచ్చేదానము యొక్క మోతాదు లేక పరిమాణము ఎక్కువగా ఉండవలెనెడు నియమము ఏమీలేదు. ఒకవేళ హీనదశలో ఉన్న యెడల తాను భుజించుటకు లభించిన దానిలోనుండి అర్ధగ్రాసము (పిడికిట్లో సగము) నైనను, రేపటికి ఎట్లు? అని చింతించకుండా దానము చేయవలెనని శాస్త్రములు ఉపదేశించుచున్నవి.[2] ఏదైనా ఒక దినము ఎంతో కొంత దానము చేయకుండా గడిచిపోయిన యెడల, తన ఇంటిలో దొంగలు చొరబడి సంపదనంతా దోచుకొనిపోయినచో, ఆ మనిషి ఎంత గొప్పగా రోదించునో, ఖేదపడునో, అంతటి దుఃఖమును, బాధను అనుభవింపవలెనని మహాభారతమునందు చెప్పబడినది.[3]

---

1. దాతవ్యం ప్రత్యహం పాత్రే ప్వస్థః శక్త్యనుసారతః । *(స్మృతి రత్నావళి)*
2. గ్రాసాదర్ధతరో గ్రాసో హ్యర్థిభ్యః కిం న దీయతే ।
ఇచ్ఛానురూపో విభవః కదా కస్య భవిష్యతి ॥ *(స్మృతి రత్నావళి)*
3. ఏకస్మిన్నప్యతిక్రాంతే దినే దాన వివర్జితే ।
దస్యుభిర్ముషితస్యేవ యుక్తమాక్రందితుం భృశమ్ ॥ *(మహాభారతం)*

దాత తూర్పువైపు ముఖము చేసి దానము ఇవ్వవలెను. గ్రహీత ఉత్తరమువైపు ముఖము చేసి తీసికొనవలయును. తద్వారా ఇరువురికి మేలు కలుగును.[1] తాను సంపాదించిన పుణ్యమును తన తల్లికి, తండ్రికి, గురువునకు కూడా దానముగా ఇవ్వవచ్చును.[2]

దానము ఇచ్చుటకు ముందు[3] దానమును స్వీకరించునట్టి బ్రాహ్మణునికి గంధాక్షత పుష్పాదులతో పూజించవలెను. ఇచ్చే వస్తువును కూడా శుద్ధిచేసి పుష్పాక్షతలతో పూజించి సంకల్పపూర్వకముగా దానము ఇవ్వవలయును-

(1) నిష్కామ సంకల్పము : ఓం విష్ణుర్విష్ణు ర్విష్ణుః (గోవింద గోవింద గోవింద).... శుభతిథౌ అద్య .... శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ఇదం వస్తు .... అముక గోత్రోద్భవస్య .... అముక శర్మణే బ్రాహ్మణాయ తుభ్యమహం సంప్రదదే ॥ న మమ ॥

(2) సకామ సంకల్పము : (పై వలెనే సంకల్పము చెప్పి) శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం- (తర్వాత) మమైతచ్ఛరీరావచ్ఛిన్న సమస్త పాపక్షయ సర్వగ్రహపీడాశాంతి శరీరోత్థార్తినాశమనః ప్రసాదాయు రారోగ్యాది సకల సౌఖ్యసంపత్త్యర్థం .... ఇదం వస్తు .... అముక గోత్రోద్భవస్య .. అముక శర్మణే బ్రాహ్మణాయ తుభ్యమహం సంప్రదదే । న మమ॥

॥ ఇతి నిత్య దానం సంపూర్ణమ్ ॥

1. దద్యాత్ పూర్వముఖో దానం గృహ్ణీయాదుత్తరాముఖః ।
ఆయుర్వివర్ధతే దాతుర్గ్రహీతుః క్షీయతే న తత్ ॥ *(యోగచింతామణి)*
2. దేవతానాం గురూణాం చ మాతాపిత్రోస్తథైవ చ ।
పుణ్యం దేయం ప్రయత్నేన నాపుణ్యం నోదితం క్వచిత్ ॥
3. బ్రాహ్మణపూజను పుట సంఖ్య 443లో చూడుము.

భోజనానంతర కృత్యములు

స్వల్ప విశ్రాంతి

భోజనము చేసిన పిమ్మట స్వల్ప విశ్రాంతిని తీసికొనుట అవసరము. కాని, పగటినిద్ర పనికిరాదు అనేది ఒక ముఖ్యమైన నియమము.[1] ఆహారము తీసికొన్న తర్వాత దాదాపు వంద అడుగులు నడువవలెను. తదుపరి పడకపై పడుకొని ఎనిమిది (8) శ్వాసలవరకు నిటారుగా చక్కగా పడుకోవాలి. పిమ్మట పదునారు (16) శ్వాసల వరకు కుడిప్రక్కపైనను, అనంతరము ముప్పదిరెండు (32) శ్వాసలవరకు ఎడమ ప్రక్కకు తిరిగి పడుకోవలయును. ఈవిధంగా చేయుట వలన జీర్ణక్రియకు సౌకర్యంగా ఉండును. నిద్రమత్తు, అలసట కూడా దూరమైపోవును.

పురాణాది గ్రంథపఠనము

స్వల్ప విశ్రాంతి అనంతరము తమ-తమ కర్తవ్య కార్యక్రమములను నిర్వహింపవలయును. భోజనము చేసిన పిమ్మట గల సమయమును సద్వినియోగము చేయవలయును. ఇందుకుగాను పురాణ, ఇతిహాస, ధర్మశాస్త్రాది గ్రంథములను అధ్యయనము చేయవలెను. తమ తమ జీవనోపార్జన నిమిత్తమైన విధులను చక్కగా నిర్వహింపవలెను. అంతేగాని, విలువైన సమయమును వృథా సంభాషణతో, వాదోపవాదములతో వ్యర్థముగా వెచ్చింపకూడదు.[2]

లోకయాత్ర[3] - సంధ్యోపాసనము

సూర్యుడు అస్తమించుటకు ఒక గంట పావు (75 ని॥లు) ముందే దేవాలయ దర్శనార్థమై బయలుదేరాలి. కొంత వేగంగా నడుచుటవలన

---

1. దివాస్వాపం న కుర్వీత .... । (దక్షస్మృతి)
2. ఇతిహాస పురాణాని ధర్మశాస్త్రాణి చాభ్యసేత్ ।
   వృథావివాదవాక్యాని పరివాదాంశ్చ వర్జయేత్ ॥ (అత్రిస్మృతి)
3. గ్రామే యాన్యాగారాణి దేవతానాం చ తదీక్షణాత్ ।
   లోకయాత్రేతి కథితా తాం కుర్వన్ పుణ్యభాగ్భవేత్ ॥

భ్రమణకార్యము (వాకింగ్) కూడా పూర్తి అగుతుంది. అయితే ఉదయకాల భ్రమణమే చాలా ముఖ్యమైనది. భానుడు అస్తాద్రిని చేరపోవుటకు ఇరువది నాలుగు (24) నిమిషములకు ముందే సంధ్యోపాసనము అనుష్ఠించుటకై కూర్చుండవలెను. ఇంతకుముందే కాళ్లు చేతులు, ముఖము కడుగుకొని ధోవతి మరియు ఉపవస్త్రమును మార్చుకొని ఆచమనము చేయవలయును. సాయంత్రము కూడా స్నానము చేయవచ్చును. సంధ్యోపాసనము ముగించిన పిమ్మట నిత్యము ఏకాగ్రతగా భగవన్నామమును స్మరింపవలెను. మరియు ఇష్టదేవతా మంత్రమును జపించవలెను. దైవమందిరములో దీపారాధనము చేయవలెను. వస్త్రమును నీటితో తడిపి భగవంతునికి అలదిన చందనాదులను నెమ్మదిగా తుడిచి వేయవలెను (తొలగించవలెను). ఆ తర్వాత సాయంకాల పూజను చేయాలి. పూజలో భాగంగా స్వామికి నైవేద్యమును పెట్టి, ఆనంద నీరాజనమును సమర్పింపవలెను. అనంతరము ఒక్కరుగాగానీ, కుటుంబసభ్యులతో కలిసిగానీ కొద్దిసేపు భగవన్నామ సంకీర్తనము చేయవలెను. వివిధ స్తోత్రములతో స్తుతింపవలెను. చివరగా లాలిపాట, జోలపాటలతో స్వామివారిని నిద్రపుచ్చవలెను.

సంధ్యాదీపము

సూర్యాస్తమయ సమయంలో ఇంటిలో దీపమును వెలిగించవలయును. తద్వారా గృహములోనికి లక్ష్మీదేవి నడచివచ్చును. దీపమును వెలిగించి పసుపు కుంకుమలతో అలంకరించవలెను. తదుపరి దిగువ పేర్కొనబడిన మంత్రమును పఠింపుచు దీపమును జ్యోతిస్స్వరూప బ్రహ్మగా తలంచి నమస్కరింపవలెను–

దీపో జ్యోతిః పరంబ్రహ్మ దీపో జ్యోతిర్ జనార్దనః ।
దీపో హరతు మే పాపం సంధ్యాదీప! నమోఽస్తు తే ॥[1]
శుభం కరోతు కళ్యాణమారోగ్యం సుఖసంపదమ్ ।
శత్రుబుద్ధివినాశం చ దీపజ్యోతిర్ నమోఽస్తు తే ॥

1. దీపం జ్యోతిః పరంబ్రహ్మ దీపం సర్వ తమోపహమ్ ।
దీపేన సాధ్యతే సర్వం సంధ్యాదీప! నమోఽస్తు తే ॥ (పాఠాంతరము)

దీపమును నేరుగా నేలమీద పెట్టకూడదు. ఐతే ఏదేని ఒక పాత్రలో లేదా పీటపైన ఉంచవలయును. రాత్రిభోజనము సాధ్యమైనంత త్వరగా ముగించుకొనవలెను. అనంతరము దినమంతా చేసిన తమ పనులను గురించి ఒకమారు సింహావలోకనము చేయవలయును.

ఆత్మావలోకనము - అంతర్యామి స్మరణము

ప్రతినిత్యము రాత్రికి నిద్రపోవుటకు ముందు ప్రతివ్యక్తి కొంతతడవు ఆత్మావలోకనము చేయవలయును. నేటి దినమంతటా తన ద్వారా చేయబడిన పనులు ఏవైనా మనస్సుద్వారాగానీ, వాక్కుద్వారాగానీ, శరీరముద్వారాగానీ శాస్త్రపద్ధతికి విరుద్ధముగా, వ్యతిరేకముగా జరుగలేదుగదా! అని ఒకమారు ఉదయము నుండి సాయంత్రం వరకు జరిగిన పనులను గూర్చి సింహావలోకనము చేయవలెను. ఒకవేళ ఏదేని ఒకపని తెలిసీ - తెలియక జరిగిపోయిన యెడల అందుకు పశ్చాత్తాపముతో పాటుగా, ప్రాయశ్చిత్తంగా భగవన్నామమును జపింపవలెను. తిరిగి తన ద్వారా అటువంటి పని జరుగకూడదని, జరుగనీయనని దృఢముగా, మనఃపూర్వకముగా సంకల్పించుకొనవలెను. ఇంతేగాక, దినమంతా తాను పనిచేయుచున్నప్పుడు ప్రతిపనితోపాటుగా భగవంతుని స్మరణ జరుగుచున్నదా? లేదా? అని పర్యాలోచనము చేయవలెను.(1) బహుశా లేదని తలంచినచో వెంటనే ఆతురభావంతో, భయభక్తులతో - 'ఓ ప్రభూ! నిరంతరము నా ద్వారా నీ స్మరణ జరుగుచుండునట్లుగా అనుగ్రహింపుము' అని దీనంగా, వినయంతో భగవంతుని ప్రార్థించవలెను.

నిద్రించుటకు ముందు ఇంటిలోగల పెద్దల, వృద్ధుల సేవ చేయవలెను. తదనంతరము మానసికముగా భగవానుని సేవింపుచూ ఆయన దివ్యమైన చరణారవిందములపై తలను ఉంచి (భగవంతుని చరణ సన్నిధిలో) నిశ్చింతగా నిదురించవలయును.

॥ హరయే నమః ॥

॥ నిత్యకర్మ - పూజాప్రకరణము సమాప్తము ॥

1. తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మర యుధ్య చ । (గీత. 8.7)

విశిష్ట పూజా ప్రకరణము

స్వస్తివాచనము (శాంతిమంత్రములు)

(ఆదౌ యజమానః స్నానసంధ్యోపాసనాదికం కృత్వా ॥) తతో యజమానః బ్రాహ్మణైస్సహ దేవాయతనం త్రిః ప్రదక్షిణీ కృత్వా । అనంతరం దేవసభాం ప్రార్థయేత్ ॥ (కర్త- యజమాని ముందుగా స్నానసంధ్యోపాసనాదులను ముగించుకొనవలయును. అనంతరము ధర్మపత్నీ సమేతుడై కుటుంబసభ్యులతో కూడి బ్రాహ్మణోత్తములతో పాటుగా దేవాలయమునకు ముమ్మారు ప్రదక్షిణము చేయవలయును లేక ఆత్మ ప్రదక్షిణమును ముమ్మారు చేయవలయును. ఆ తర్వాత దేవసభను ఉద్దేశించి శుభేచ్ఛా పూర్వకముగా దిగువ మంత్రములను పఠింపుచు ప్రార్థింపవలయును.)

1. ఓమ్ గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే । కవిం కవీనాముప మశ్రవస్తవం జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత ఆనశ్శృణ్వన్ నూతిభిస్సీదసాదనమ్ ॥
2. ఓమ్ నమో బ్రహ్మణే నమో అస్త్వగ్నయే నమఃపృథివ్యై నమ ఓషధీభ్యః । నమో వాచే నమోవాచస్పతయే నమో విష్ణవే బృహతే కరోమి ॥ ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥
3. ఓమ్ శం నో మిత్రశ్శం వరుణః । శం నో భవత్వర్యమా । శం న ఇంద్రో బృహస్పతిః । శం నో విష్ణురురుక్రమః । నమో బ్రహ్మణే । నమస్తే వాయో । త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి । త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మ వదిష్యామి । ఋతం వదిష్యామి । సత్యం వదిష్యామి । తన్మా మవతు । తద్వక్తార మవతు । అవతు మామ్ । అవతు వక్తారమ్ ॥ ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥
4. ఓమ్ ఉద్గాతేవ శకునే సామగాయసి బ్రహ్మపుత్ర ఇవ సవనేషు శగ్ం శసి ।

స్వస్తి న శ్శకునే అస్తు ప్రతీన స్సుమనా భవ ॥

5. ఓమ్ నమస్సదస్తే నమస్సదసస్పతయే నమస్సఖీనాం పురోగాణాం చక్షుషే నమో దివే నమః పృథివ్యై ॥

6. ఓమ్ సప్రథ సభాం మే గోపాయ । యే చ సభ్యా స్సభాసదః । తానింద్రియా వతః కురు । సర్వమాయు రుపాసతామ్ ॥

7. ఓమ్ నమో మహద్భ్యో నమో అర్భకేభ్యో నమో యువభ్యో నమ ఆశినేభ్యః । యజామ దేవాన్ యది శక్నవామ మమాజ్యాయ స్సశ్శం సమా వృక్షి దేవాః ॥

8. ఓమ్ న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వ మానశుః । పరేణ నాకం నిహితం గుహాయాం । విభ్రాజ దేత ద్యతయో విశంతి । వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థాః సన్న్యాస యోగా ద్యతయ శ్శుద్ధ సత్వాః । తే బ్రహ్మలోకే తు పరాంతకాలే పరా మృతా త్పరిముచ్యంతి సర్వే ॥ దహ్రం విపాపం పరమేశ్మభూతం యత్పుండరీకం పురమధ్య సగ్గ్ంస్థం । తత్రాపిదహ్రం గగనం విశోక స్తస్మిన్ యదంం తస్త దుపాసితవ్యమ్ ॥ యో వేదాదౌ స్వరః ప్రోక్తో వేదాంతే చ ప్రతిష్ఠితః । తస్య ప్రకృతి లీనస్య యః పరస్స మహేశ్వరః ॥

9. ఓమ్ నమః ప్రాచ్యై దిశే యాశ్చదేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంతి ఏతాభ్యశ్చ నమో నమః । దక్షిణాయై దిశే యాశ్చదేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంతి ఏతాభ్యశ్చ నమో నమః । ప్రతీచ్యై దిశే యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంతి ఏతాభ్యశ్చ నమో నమః । ఉదీచ్యైదిశే యాశ్చదేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంతి ఏతాభ్యశ్చ నమో నమః । ఊర్ధ్వాయై దిశే యాశ్చదేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంతి ఏతాభ్యశ్చ

నమో నమః । అధరాయై దిశే యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంతి ఏతాభ్యశ్చ నమో నమః । అవాంతరాయై దిశే యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంతి ఏతాభ్యశ్చ నమో నమః ।

10. ఓమ్ నమో బ్రహ్మాదిభ్యో బ్రహ్మవిద్యా సంప్రదాయ కర్తృభ్యో వంశఋషిభ్యో నమో గురుభ్యో నమో మహద్భ్యః ॥

॥ ఇతి సభానమస్కారం కుర్యాత్ ॥

భూతోచ్చాటనము

శ్లో॥ అపసర్పంతు యే భూతాః యే భూతా భూమిభారకాః ।
యే భూతా విఘ్నకర్తారః తే నశ్యంతు శివాజ్ఞయా ॥ ఇతి భూతాన్యుచ్చాట్య । రక్షణ పరికరణం కుర్యాత్ ॥ రక్షోబాధా నివృత్త్యర్థం ॥ అక్షత మిశ్రితాన్, గౌరసర్షపాన్ అభిమంత్ర్య ॥

ఓం గణాధిపం నమస్కృత్య నమస్కృత్య పితామహమ్ ।
విష్ణుం రుద్రం శ్రియం దేవీం వందే భక్త్యా సరస్వతీమ్ ॥
స్థానాధిపం నమస్కృత్య గ్రహనాథం నిశాకరమ్ ।
ధరణీగర్భసంభూతం శశిపుత్రం బృహస్పతిమ్ ॥
దైత్యాచార్యం నమస్కృత్య సూర్యపుత్రం మహాగ్రహమ్ ।
రాహుం కేతుం నమస్కృత్య యజ్ఞారంభే విశేషతః ॥
శక్రాద్యా దేవతాః సర్వాః మునీంశ్చైవ తపోధనాన్ ।
గర్గం మునిం నమస్కృత్య నారదం మునిసత్తమమ్ ॥
వసిష్ఠం మునిశార్దూలం విశ్వామిత్రం చ గోభిలమ్ ।
వ్యాసం మునిం నమస్కృత్య సర్వశాస్త్ర విశారదమ్ ॥
విద్యాధికా యే మునయ ఆచార్యాశ్చ తపోధనాః ।
తాన్ సర్వాన్ ప్రణమామ్యేవం యజ్ఞరక్షా కరాన్ సదా ॥

ఇత్యక్షతమిశ్రితాన్‌గౌరసర్షపాన్ అభిమంత్ర్య-

అనంతరం రక్షోహణమితిమంత్రేణ సర్వత్ర వికిరేత్ ॥

ఓం రక్షో హ ణో వల గహనో వైష్ణవాన్ఖనా మీదమహం తం వలగ ముద్వపామి । యన్నస్సమానో యమ సమానో నిచఖానేదమేన మధరం కరోమి యోనస్సమానో యోసమానోఽ రాతీయతి గాయత్రేణ ఛందసాఽ వబాఢో వలగః కి మత్రభద్రం తన్నౌ సహ విరాడసి సపత్నహా సమ్రాడసి భ్రాతృవ్యహా స్వరాడస్యభిమాతిహా విశ్వారాడసి విశ్వాసాం రాష్ట్రాణాగ్ం హంతా ॥

ఓం విష్ణోరరాటమసి విష్ణోః పృష్ఠమసి విష్ణో శ్నప్త్రే స్థో విష్ణోస్స్యూరసి విష్ణోర్ధ్రువ మసి వైష్ణవమసి విష్ణవే త్వా ॥

పూర్వే రక్షతు వారాహ ఆగ్నేయ్యాం గరుడధ్వజః ।
దక్షిణే పద్మనాభస్తు నైర్‌ఋత్యాం మధుసూదనః ॥
పశ్చిమే పాతు గోవిందో వాయవ్యాం తు జనార్దనః ।
ఉత్తరే శ్రీపతీ రక్షేదైశాన్యాం తు మహేశ్వరః ॥
ఊర్ధ్వం గోవర్ధనో రక్షేద్హ్యధోఽనంతస్తథైవ చ ।
ఏవం దశదిశో రక్షే ద్వాసుదేవో జనార్దనః ॥
రక్షాహీనంతు యత్స్థానం రక్షత్వీశో మహాద్రిధృక్ ।
యదత్ర సంస్థితం భూతం స్థానమాశ్రిత్య తిష్ఠతి ॥
స్థానం త్యక్త్వా తు తత్సర్వం యత్రస్థం తత్రగచ్ఛతు ।
అపక్రామంతు తే భూతా యే భూతా భూమి సంస్థితాః ॥
యే భూతా విఘ్నకర్తారః తే నశ్యంతు శివాజ్ఞయా ।
అపక్రామంతు భూతాని పిశాచాః సర్వతో దిశః ॥
సర్వేశామవిరోధేన పూజాకర్మ సమారభే ॥

ఇత్యభిమంత్రితాక్షత సహిత గౌరసర్షపైః భూతోచ్చాటనం కుర్యాత్ ॥

॥ ఇతి భూతోచ్చాటనమ్ ॥

అథ శ్రీ మహాగణాధిపతి పూజా విధిః

ఆదౌ దీపారాధనం కృత్వా ॥ అగ్నినాగ్ని స్సమిధ్యతేతి దీపవర్తీరన్యవర్తినా ప్రజ్వాల్య ॥ ఓమ్ అ॒గ్నినా॒గ్ని స్సమిధ్యతే క॒విర్గృహ ప॑తి॒ర్యువా᳚। హవ్యవాడ్జుహ్వాస్యః ॥ (అని దీపమును వెలిగించవలెను.)

శ్లో॥ భో దీప! బ్రహ్మరూపేణ సర్వేషాం హృది సంస్థితః ।
అతస్త్వాం స్థాపయామ్యద్య మదజ్ఞాన మపాకురు ॥ (అని దీపజ్యోతిని పరబ్రహ్మ స్వరూపంగా భావించి నమస్కరింపవలెను.)

శ్రీ గురుభ్యో నమః ॥ హరిః ఓమ్ - దేవీం వాచమ జనయంత దే॒వాస్తాం వి॒శ్వరూపాః ప॒శవో॑ వదంతి । సానో᳚మం॒ద్రేష॒ మూర్జం దుహానా ధే॒నుర్వాగ॒స్మానుప॒సుష్టుతైతు ॥ అయం ముహూర్త స్సుముహూర్తోఽస్తు ॥ సుముహూర్తకాలే సూర్యాదీనాం నవానాం గ్రహాణా మానుకూల్య ఫలసిద్ధిరస్తు॥

శ్లో॥ యశ్శివో నామరూపాభ్యాం యా దేవీ సర్వమంగళా ।
తయోః సంస్మరణాత్ పుంసాం సర్వతో జయ మంగళమ్ ॥ 1

శ్లో॥ శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్ ।
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్ సర్వవిఘ్నోపశాంతయే ॥ 2

శ్లో॥ తదేవలగ్నం సుదినం తదేవ తారాబలం చంద్రబలం తదేవ ।
విద్యాబలం దైవబలం తదేవ లక్ష్మీపతే తేఽంఘ్రియుగం స్మరామి ॥ 3

శ్లో॥ యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః ।
తత్ర శ్రీ ర్విజయో భూతిర్ ధ్రువానీతిర్మతిర్మమ ॥ 4

శ్లో॥ స్మృతే సకలకల్యాణ భాజనం యత్ర జాయతే ।
పురుషస్తమజం నిత్యం వ్రజామి శరణం హరిమ్ ॥ 5

శ్లో॥ సర్వదా సర్వకార్యేషు నాస్తి తేషామమంగళమ్ ।
యేషాం హృదిస్థో భగవాన్ మంగళాయతనం హరిః ॥ 6

శ్లో॥ లాభస్తేషాం జయస్తేషాం కుతస్తేషాం పరాభవః ।
యేషాం ఇందీవరశ్యామో హృదయస్థో జనార్దనః ॥ 7

శ్లో॥ ఆపదామపహర్తారం దాతారం సర్వసంపదామ్ ।
లోకాభిరామం శ్రీరామం భూయో భూయో నమామ్యహమ్ ॥ 8

శ్లో॥ సర్వమంగళ మాంగళ్యే శివే సర్వార్థ సాధికే ।
శరణ్యే త్ర్యంబకే దేవీ నారాయణి నమోఽస్తు తే ॥ 9

శ్లో॥ అభీప్సితార్థ సిద్ధ్యర్థం పూజితో యస్సురైరపి ।
సర్వవిఘ్న హరస్తస్మై శ్రీగణాధిపతయే నమః ॥ 10

శ్రీలక్ష్మీనారాయణాభ్యాం నమః । ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః । వాణీహిరణ్యగర్భాభ్యాం నమః । శచీపురందరాభ్యాం నమః । అరుంధతీవసిష్ఠాభ్యాం నమః । శ్రీసీతారామాభ్యాం నమః । శ్రీరాధాకృష్ణాభ్యాం నమః । సమస్త సద్గురుదేవతాభ్యో నమః । సర్వేభ్యో మహాజనేభ్యో (బ్రాహ్మణేభ్యో) నమః । అవిఘ్నమస్తు ॥ ఆచమ్య ॥ ప్రాణానాయమ్య ॥ స్మృత్యాచమనం కృత్వా ॥ (త్రిరాచామేత్ - త్రిరోష్ఠౌ పరిమృజేత్ - సకృదుపస్పృశేత్ - దక్షిణేన పాణినా సవ్యం ప్రోక్ష్య - పాదౌ శిరశ్చేంద్రియాణ్యుపస్పృశేత్ - చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రేచ - అథాప ఉపస్పృశేత్)

(అథవా)

ఓం కేశవాయ స్వాహా । ఓం నారాయణాయ స్వాహా । ఓం మాధవాయ స్వాహా । ఓం గోవిందాయ నమః । ఓం విష్ణవే నమః । ఓం మధుసూదనాయ నమః । ఓం త్రివిక్రమాయ నమః । ఓం వామనాయ నమః । ఓం శ్రీధరాయ నమః । ఓం హృషీకేశాయ నమః । ఓం పద్మనాభాయ నమః । ఓం దామోదరాయ నమః । ఓం సంకర్షణాయ నమః । ఓం వాసుదేవాయ నమః । ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః । ఓం అనిరుద్ధాయ నమః । ఓం పురుషోత్తమాయ నమః । ఓం అధోక్షజాయ నమః । ఓం నారసింహాయ నమః । ఓం అచ్యుతాయ నమః । ఓం జనార్దనాయ నమః । ఓం ఉపేంద్రాయ నమః । ఓం హరయే నమః । ఓం శ్రీకృష్ణాయ నమః ॥

ఓం పృథివ్యాః (పృథ్వీతిమంత్రస్య) । మేరుపృష్ఠఋషిః । కూర్మోదేవతా । సుతలం ఛందః । ఆసనే వినియోగః ॥ అనంతాసనాయ నమః ॥

ప్రణవస్య పరబ్రహ్మ ఋషిః । పరమాత్మా దేవతా । దైవీగాయత్రీ ఛందః । ప్రాణాయామే వినియోగః । - ఓం భూః । ఓం భువః । ఓ(గ్)ం సువః । ఓం మహః । ఓం జనః । ఓం తపః । ఓగ్ం సత్యమ్ । ఓం తత్స

వితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ।
ఓమాపోజ్యోతీరసోఽమృతం బ్రహ్మభూర్భువస్సువరోమ్ ॥

దేశకాలౌ సంకీర్త్య ॥ శుభాభ్యుదయార్థం చ శుభేశోభనే మంగళే ముహూర్తే అత్ర పృథివ్యాం జంబూద్వీపే భరతవర్షే భరతఖండే మేరోః దక్షిణ దిగ్భాగే శ్రీశైలస్య ...... ప్రదేశే శ్రీకృష్ణావేణ్యాం .... మధ్యదేశే శ్రీమహాలక్ష్మీ నివాస గృహే, సమస్త దేవతా బ్రాహ్మణ హరిహర సన్నిధౌ । శ్రీమహావిష్ణోరాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్య అద్యబ్రహ్మణః ద్వితీయ పరార్థే శ్వేతవరాహకల్పే వైవస్వత మన్వంతరే కలియుగే ప్రథమపాదే అస్మిన్ వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన ప్రభవాది షష్ఠి సంవత్సరాణాం మధ్యే స్వస్తి శ్రీ .... నామ సంవత్సరే .... అయనే .... ఋతౌ .... మాసే .... పక్షే ..... తిథౌ .... వాసరే శుభవాసరే ...... శుభనక్షత్రే .... శుభయోగే .... శుభకరణే ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ -

శ్రీమాన్ ...... గోత్రః .... నామధేయః (ధర్మపత్నీ సమేతః) (అహం) మమ ఉపాత్త దురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం .... అముక .... కర్మకరిష్యమాణః తదాదౌ నిర్విఘ్న పరిసమాప్త్యర్థం శ్రీమన్మహాగణాధిపతిపూజాం కరిష్యే ॥ తదంగ కలశారాధనం చ కరిష్యే॥ (పుణ్యాహవాచనము నిర్వహించునప్పుడు క్రింద పేర్కొనబడిన సంకల్పమును చెప్పవలెను) (పూజలో ఆచమనపాత్ర మరియు కలశపాత్ర వేరు,వేరుగా ఉండవలెను.)
.... శుభతిథౌ ॥ శ్రీమతః...... గోత్రస్య ..... నామధేయస్య ధర్మపత్నీ సమేతస్య మమ ఉపాత్త దురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం గృహభూభాండ ఆత్మదేహ ద్రవ్యస్థల పదార్థ శుద్ధ్యర్థం వృద్ధ్యర్థం శాంత్యర్థం అభ్యుదయార్థం చ మహాజనైస్సహ స్వస్తి పుణ్యాహవాచనం కరిష్యే ॥ ఆదౌ నిర్విఘ్నేన పరిసమాప్త్యర్థం శ్రీ మహాగణాధిపతి పూజాం కరిష్యే ॥ తదంగ కలశారాధనం చ కరిష్యే ॥

కలశ పూజా (తీర్థానయనమ్)

శ్లో॥ బ్రహ్మాండోదర తీర్థాని కరైః స్పృష్టాని తే రవే ।
తేన సత్యేన మే దేవ తీర్థం దేహి దివాకర ॥

క్రోం ఇత్యంకుశ ముద్రయా సూర్యమండలాత్ తీర్థా న్యాకృష్య ॥
వం ఇతి సంయోజ్య ॥

(అని అంకుశముద్ర చేత సూర్యమండలము నుండి తీర్థము (జలము) నాకర్షించినట్లు భావించి - కలశమునందలి జలమును అభిమంత్రణము చేయవలెను.

శ్లో॥ యస్య కేశేషు జీమూతో నద్యః సర్వాఽంగసంధిషు ।
కుక్షౌ సముద్రాశ్చత్వారః తస్మై తోయాత్మనే నమః ॥
ఓం ఇమం మే వరుణ శ్రుధీ హవమద్యా చ మృడయ ।
త్వామవస్యురాచకే ॥ కలశే వరుణ మావాహ్య । (ఆవాహనం ముద్రాం ప్రదర్శ్య) ఓం వం వరుణాయ నమః - పూజార్థే పుష్పాక్షతాన్ సమర్పయామి ॥ ధేను శంఖ గారుడముద్రాః ప్రదర్శ్య ॥ తతః కలశారాధనం కరిష్యే ॥ కలశం గంధపుష్పాక్షతైరభ్యర్చ్య ॥

(అని కలశమును పుష్పాక్షతలతో పూజించి దిగువనగల శ్లోక, మంత్రములతో అభిమంత్రించ వలయును.)

శ్లో॥ కలశస్య ముఖే విష్ణుః కంఠే రుద్రః సమాశ్రితః ।
మూలే తత్ర స్థితో బ్రహ్మా మధ్యే మాతృగణాః స్మృతాః ॥
కుక్షౌతు సాగరా స్సర్వే సప్తద్వీపా వసుంధరా ।
ఋగ్వేదోఽథ యజుర్వేదః సామవేదోహ్యథర్వణః ॥
అంగైశ్చ సహితాస్సర్వే కలశాంబు సమాశ్రితాః ।
అత్ర గాయత్రీ సావిత్రీ శాంతిః పుష్టికరీ తథా ।
ఆయాంతు దేవపూజార్థం దురితక్షయ కారికాః ॥
కలశే దశకళాత్మనే వహ్ని మండలమావాహయామి ।
మధ్యే ద్వాదశకళాత్మనే సూర్య మండలమావాహయామి ।
ఆధారే షోడశకళాత్మనే చంద్రమండలమావాహయామి ॥

ఓం ఇమం మే గంగే యమునే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమం సచతా పరుష్ణ్యా ।
అసిక్నియా మరుద్వృధే వితస్తయాఽఽర్జీకీయే శృణుహ్యా సుషోమయా ॥

ఓం ఆకలశేషు ధావతి పవిత్రే పరిషిచ్యతే । ఉక్థైర్యజ్ఞేషు వర్ధతే ॥

ఓం ఆపో వా ఇదగ్ం సర్వం విశ్వా భూతా న్యాపః ప్రాణా వా ఆపః పశవ ఆపోఽ న్నమాపోఽ మృత మాపస్సమ్రా డాపో విరాడాప స్స్వరా డాపశ్ఛందాగ్ స్యాపో జ్యోతీగ్ష్యాపో యజూగ్ష్యాప స్సత్యమాప స్సర్వా దేవతా ఆపో భూర్భువస్సువ రాప ఓమ్ ॥

శ్లో॥ గంగే! చ యమునే! కృష్ణే! గోదావరి! సరస్వతి!
నర్మదే! సింధుకావేర్యా! జలేఽస్మిన్ సన్నిధిం కురు ॥

ప్రణవేన దశవారాన్ అభిమంత్ర్య । గాయత్రీం త్రివారం జపేత్ - (అనగా ప్రణవము (ఓంకారము)తో పదిసార్లు అభిమంత్రించి గాయత్రిని ముమ్మారు జపింపవలయును.)

ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్, ఓమ్ (10)

ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥ (ఏవం త్రిః)

శంఖ చక్ర యోని సురభి ముద్రాన్ ప్రదర్శ్య । అస్త్రయా దశదిగ్బంధః । కూర్మముద్రయా కలశోదకం ప్రచ్ఛాద్య ॥ అనగా - శంఖ, చక్ర, యోని, సురభి ముద్రలను ప్రదర్శించి "అస్త్రాయఫట్" అని దశదిగ్బంధనము గావించి, కూర్మముద్రచే కలశోదకమును కప్పి ఈ క్రింది మంత్రముతో అభిమంత్రించవలెను.

శ్లో॥ అత్ర గాయత్రి! సావిత్రి! శాన్తి పుష్టికరీశ్వరి ।
ఆయాంతు దేవ పూజార్థం దురితక్షయ కారకాః ॥

కలశోదకేన పూజాద్రవ్యాణి సంప్రోక్ష్య । దేవం ఆత్మానం చ సంప్రోక్ష్య॥

॥ ఇతి కలశపూజా ॥

ప్రాణప్రతిష్ఠ

తతః మూర్త్యావాహనం కరిష్యే ॥ అసునీతే పునరస్మాసు చక్షుః పునః ప్రాణ మిహినోధేహి భోగమ్ । జ్యోక్పశ్యేమ సూర్య ముచ్చరంత మనుమతే మృళయాన స్స్వస్తి । అమృతం వై ప్రాణా అమృతమాపః ప్రాణానేవ యథాస్థాన ముపహ్వాయతే॥

ఓం భూః - మహాగణాధిపతిమావాహయామి ॥ ఓం భువః - మహాగణాధిపతిమావాహయామి ॥ ఓం సువః - మహాగణాధిపతి మావాహయామి ॥

ఓం భూర్భువస్సువః - మహాగణాధిపతిమావాహయామి ॥

మహాగణాధిపతిం సాంగం సాయుధం సవాహనం సశక్తి పత్నీపుత్ర పరివార సమేతం ఆవాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

శ్రీమహాగణాధిపతే । స్థిరో భవ, వరదో భవ, సుముఖో భవ, సుప్రసన్నో భవ, మమ అభిముఖో భవ, స్థిరాసనం కురు ॥

శ్లో॥ స్వామిన్ సర్వజగన్నాథ యావత్పూజావసానకమ్ ।
తావత్త్వం ప్రీతిభావేన బింబేఽస్మిన్ సన్నిధిం కురు ॥

అథ ధ్యానమ్

ఓం గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే । కవిం కవీనాముప మశ్రవస్తవమ్ । జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత ఆనశ్శృణ్వన్నూతిభి స్సీదసాదనమ్ ॥

శ్లో॥ ధ్యాయేత్ గజాననం దేవం తప్తకాంచన సుప్రభమ్ ।
చతుర్భాహుం మహాకాయమ్ కోటిసూర్య సమప్రభమ్ ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - ధ్యాయామి ధ్యానమ్ ॥

ఆవాహనమ్

శ్లో॥ ఆగచ్ఛత్వం జగన్నాథ సురాసుర నమస్కృత ।
అనాథనాథ సర్వజ్ఞ విఘ్నరాజ కృపాంకురు ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - ఆవాహనం సమర్పయామి ॥

ఆసనమ్

శ్లో॥ మౌక్తికైః పుష్యరాగైశ్చ నానారత్న విరాజితమ్ ।
రత్నసింహాసనం చారు ప్రీత్యర్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - నవరత్నఖచిత హేమ సింహాసనం సమర్పయామి॥

పాద్యమ్

శ్లో॥ ఇంద్రాదివందితం దేవం సిద్ధగంధర్వ సేవితమ్ ।
పాద్యం గృహాణ దేవేశ విఘ్నరాజ నమోఽస్తు తే ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - పాదయోః పాద్యం సమర్పయామి॥

అర్ఘ్యమ్

శ్లో॥ గజానన మహాకాయ నాగయజ్ఞోపవీతినే ।
సూర్యకోటి ప్రతీకాశ గృహాణార్ఘ్యం నమోఽస్తు తే ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - హస్తయోః అర్ఘ్యం సమర్పయామి॥

ఆచమనమ్

శ్లో॥ కురుష్వాచమనం దేవ సురవంద్యాఖువాహన ।
సర్వాఽఘదళన స్వామిన్ నీలకంఠాత్మజ ప్రభో ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - ముఖే ఆచమనీయం సమర్పయామి॥

మధుపర్కమ్

శ్లో॥ దధిక్షీరసమాయుక్తం మధ్వాజ్యేన సుసంయుతమ్ ।
మధుపర్కం గృహాణేదం గజానన నమోఽస్తు తే ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - మధుపర్కం సమర్పయామి॥

పంచామృత స్నానమ్

శ్లో॥ స్నానం పంచామృతేనైవ గృహాణ గణనాయక ।
మహాకాయ మహారూప నమో మూషకవాహన ॥
పయోదధిఘృతం చైవ శర్కరా మధుసంయుతమ్ ।
పంచామృతేన స్నపనం ప్రీయతాం గణనాయక ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - పంచామృతస్నానమ్ సమర్పయామి॥

అథ పంచామృతస్నానం - ఆప్యాయస్వ ...... క్షీరేణ స్నపయామి । దధిక్రావ్ణో ...... దధ్నాస్నపయామి । శుక్రమసి .... ఆజ్యేన స్నపయామి । మధువాతా .... మధునా స్నపయామి । స్వాదుః పవస్వ .... శర్కరయా స్నపయామి । యాః ఫలనీర్యా ..... ఫలోదకేన స్నపయామి । అనంతరం శుద్ధోదకస్నానం సమర్పయామి ॥ స్నానానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

స్నానమ్

శ్లో॥ గంగాది సర్వతీర్థేభ్యః ఆహృతైరమలైర్జలైః ।
స్నానం కురుష్వ భగవన్ ఉమాపుత్ర నమోఽస్తు తే ॥

ఆపోహిష్ఠా మయోభువస్తాన ఊర్జేదధాతన । మహేరణాయ చక్షసే । యోవశ్శివతమోరసస్తస్య భాజయతే హ నః । ఉశతీరివమాతరః । తస్మా అరంగమామవో యస్యక్షయాయ జిన్వథ । ఆపోజనయథా చ నః ॥ *(గణపతిసూక్తం వా గణపత్యథర్వశీర్షం వా పఠేత్)*

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - స్నానమ్ సమర్పయామి ॥

స్నానానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

వస్త్రమ్

శ్లో॥ రక్తవస్త్రద్వయం చారు దేవయోగ్యం చ మంగళమ్ ।
శుభప్రద గృహాణ త్వం లంబోదర హరాత్మజ ॥

అభివస్త్రా సువసనాన్యర్షాభిధేనూ స్సుదుఘాః పూయమానః ।
అభిచంద్రా భర్తవేనో హిరణ్యాభ్యశ్వాన్రథినో దేవసోమ ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - వస్త్రయుగ్మం సమర్పయామి ॥[1]

వస్త్రాంతే ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

1. స్నానే వస్త్రే చ నైవేద్యే దద్యాదాచమనం తథా । చకారాద్యజ్ఞోపవీతాం తేఽపి ఆచమనం దద్యాత్ ॥ స్నానము, వస్త్రము, యజ్ఞోపవీతము, నైవేద్యము సమర్పించునపుడు ఆచమనము సమర్పింపవలెను. *(ఉపచార దర్పణమ్-ఋగ్వే.(బ్ర.కర్మ-సముచ్చయః)*

యజ్ఞోపవీతమ్

శ్లో॥ రాజతం బ్రహ్మసూత్రం చ కాంచనం చోత్తరీయకమ్ ।
గృహాణ దేవ సర్వజ్ఞ భక్తానామిష్టదాయక ॥

యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్యత్సహజం పురస్తాత్ ।
ఆయుష్యమగ్ర్యం ప్రతిముంచ శుభ్రం యజ్ఞోపవీతం బలమస్తుతేజః ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - యజ్ఞోపవీతం సమర్పయామి ॥

అనంతరం ఆచమనం సమర్పయామి

గంధమ్

శ్లో॥ చందనాగరు కర్పూర కస్తూరీ కుంకుమాన్వితమ్ ।
విలేపనం సురశ్రేష్ఠ ప్రీత్యర్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్ । ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం
తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్ ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - శ్రీగంధ విలేపనం సమర్పయామి ॥

అక్షతాన్

శ్లో॥ అక్షతాన్ ధవళాన్ దివ్యాన్ శాలీయాం స్తండులాన్ శుభాన్ ।
గృహాణ పరమానంద శంభుపుత్ర నమోఽస్తు తే ॥

ఆయనేతే పరాయణే దూర్వారోహంతు పుష్పిణీః ।
హ్రదాశ్చ పుండరీకాణి సముద్రస్య గృహా ఇమే ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - అలంకరణార్థం అక్షతాన్ సమర్పయామి ॥

సిందూరమ్

శ్లో॥ సిందూరం శోభనం రక్తం సౌభాగ్యం సుఖవర్ధనమ్ ।
శుభదం కామదం చైవ సిందూరం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - సిందూరం సమర్పయామి ॥

కుంకుమ విలేపనమ్

శ్లో॥ కుంకుమం చ గులాలం చ హరిద్రాది సమన్వితమ్ ।
నానా పరిమళం ద్రవ్యం గృహాణ పరమేశ్వర ॥

ఓం అహిరివభోగైః పర్యేతి బాహుం జ్యాయాహేతిం పరిబాధమానః । హస్తఘ్నో విశ్వావయునాని విద్వాన్ పుమాన్ పుమాం సంపరిపాతు విశ్వతః ॥
శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - హరిద్రాచూర్ణం సమర్పయామి ॥[1]

ఓం యా గుంగూర్యా సినీవాలీ యారాకా యా సరస్వతీ । ఇంద్రాణీ మహ్వాహూతయే వరుణానీం స్వస్తయే ॥
శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - కుంకుమ విలేపనం సమర్పయామి ॥

సుగంధ ద్రవ్యమ్

శ్లో॥ దివ్యగంధసమాయుక్తం మహాపరిమళాద్భుతమ్ ।
గంధద్రవ్యమిదం భక్త్యా దత్తం వై పరిగృహ్యతామ్ ॥

ఓం సుమంగలీరియం వధూరిమాం సమేత పశ్యత సౌభాగ్యమస్యై దత్వాయాథాస్తం విపరేతన ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - నానావిధ సుగంధ పరిమళద్రవ్యాణి సమర్పయామి ॥

పుష్పమ్

శ్లో॥ మాల్యాదీని సుగంధీని మాలత్యాదీని వై ప్రభో ।
మయా హృతాని పుష్పాణి పూజార్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

ఓం సుముఖాయ నమః । ఓం ఏకదంతాయ నమః । ఓం కపిలాయ నమః । ఓం గజకర్ణకాయ నమః । ఓం లంబోదరాయ నమః । ఓం వికటాయ నమః । ఓం విఘ్నరాజాయ నమః । ఓం గణాధిపాయ నమః । ఓం ధూమకేతవే నమః । ఓం గణాధ్యక్షాయ నమః । ఓం ఫాలచంద్రాయ నమః । ఓం

1. ఇత ఆరభ్యసౌభాగ్యద్రవ్యాణి పరిమళ ద్రవ్యాణి చ విభవేసతి దేవ్యై దేవేభ్యోఽపి దేయాని ॥ (ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మకర్మ సముచ్చయమ్)

గజాననాయ నమః । ఓం వక్రతుండాయ నమః । ఓం శూర్పకర్ణాయ నమః । ఓం హేరంబయా నమః । ఓం స్కందపూర్వజాయ నమః । ఓం సర్వసిద్ధి ప్రదాయకాయ నమః ॥ శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః - నానావిధ పరీమళ పత్రపుష్పాణి సమర్పయామి ॥

దూర్వా

శ్లో॥ దూర్వాంకురాన్ సుహరితా నమృతాన్ మంగళప్రదాన్ ।
ఆనీతాంస్తవ పూజార్థం గృహాణ గణనాయక ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - దూర్వాంకురాన్ సమర్పయామి ॥

ధూపమ్

శ్లో॥ వనస్పతిరసోద్భూతో గంధాడ్యో గంధ ఉత్తమః ।
ఆఘ్రేయః సర్వదేవానాం ధూపోఽయం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - ధూపమాఘ్రాపయామి ॥

దీపమ్

శ్లో॥ సాజ్యం త్రివర్తి సంయుక్తం వహ్నినా యోజితం ప్రియమ్ ।
దీపం గృహాణ దేవేశ త్రైలోక్యతిమిరాపహమ్ ॥
భక్త్యాదీపం ప్రయచ్ఛామి దేవాయ పరమాత్మనే ।
త్రాహిమాం నరకాద్ఘోరాద్ దివ్యజ్యోతిర్నమోఽస్తు తే ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - దీపం దర్శయామి ॥

ధూపదీపానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

నైవేద్యమ్

శ్లో॥ సుగంధాన్ సుకృతాంశ్చైవ మోదకాన్ఘృతపాచితాన్ ।
నైవేద్యం గృహ్యతాం దేవ చణముద్గైః ప్రకల్పితాన్ ॥

శ్లో॥ భక్ష్యం భోజ్యం చ లేహ్యాం చ చోష్యం పానీయమేవ చ ।
ఇదం గృహాణ నైవేద్యం మయాదత్తం వినాయక ॥

ఓం భూర్భువస్సువః । తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥ సత్యంత్వర్తేన (ఋతం త్వా సత్యేన (రాత్రికి) పరిషించామి ॥ అమృతమస్తు అమృతోపస్తరణమసిస్వాహా । శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - అమృతోపహారనైవేద్యం సమర్పయామి ॥ ఓం ప్రాణాయ స్వాహా । ఓం అపానాయ స్వాహా । ఓం వ్యానాయ స్వాహా । ఓం ఉదానాయ స్వాహా । ఓం సమానాయ స్వాహా॥ మధ్యే మధ్యే పానీయం సమర్పయామి । అమృతాపిధానమసి । ఉత్తరాపోశనం సమర్పయామి । హస్తౌ ప్రక్షాళయామి । పాదౌ ప్రక్షాళయామి । శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి॥

ఋతుఫలమ్

శ్లో॥ ఇదం ఫలం మయాదేవ స్థాపితం పురతస్తవ ।
తేవ మే సఫలావాప్తిర్భవేజ్జన్మని జన్మని ॥
నారికేళం చ నారంగకదళీ మాతులుంగకమ్ ।
ఇక్షుదండం గృహాణేశ ప్రీత్యర్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - ఋతుఫలాని సమర్పయామి ॥

కరోద్వర్తనమ్

శ్లో॥ చందనం మలయోద్భూతం కస్తూర్యాది సమన్వితమ్ ।
కరోద్వర్తనకం దేవ గృహాణ పరమేశ్వర ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - కరోద్వర్తనకం సమర్పయామి ॥

తాంబూలమ్

శ్లో॥ పూగీఫలం మహద్దివ్యం నాగవల్లీదళైర్యుతమ్ ।
ఏలాదిచూర్ణ సంయుక్తం తాంబూలం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - తాంబూలం సమర్పయామి ॥

దక్షిణా

శ్లో॥ హిరణ్యగర్భగర్భస్థం హేమబీజం విభావసోః ।
అనంతపుణ్యఫలదమతః శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - కృతాయాః పూజాయాః సాద్గుణ్యార్థే ద్రవ్యదక్షిణం సమర్పయామి ॥

నీరాజనమ్

శ్లో॥ ఘృతవర్తిసహస్రైశ్చ కర్పూరశకలై స్తథా ।
నీరాజనం మయాదత్తం గృహాణ వరదో భవ ॥

శ్లో॥ మంగళం గణనాథాయ మంగళం హరసూనవే ।
మంగళం విఘ్నరాజాయ విఘ్నహర్త్రేఽస్తు మంగళమ్ ॥

సమ్రాజం చ విరాజం చాభిశ్రీర్యాచనోగృహే ।
లక్ష్మీ రాష్ట్రస్యయా ముఖేతయా మాసగ్ం సృజామసి ।

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - మంగళ నీరాజనం సమర్పయామి ॥
నీరాజనానంతరం (శుద్ధ) ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

మంత్రపుష్పమ్

శ్లో॥ నానాసుగంధి పుష్పాణి యథాకాలోద్భవాని చ ।
పుష్పాంజలిర్మయా దత్తో గృహాణ గణనాయక ॥

ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే । వక్రతుండాయ ధీమహి ।
తన్నోదంతిః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - మంత్రపుష్పాంజలిం సమర్పయామి ॥

ప్రదక్షిణ - నమస్కారాన్

శ్లో॥ ప్రదక్షిణం కరిష్యామి సతతం మోదకప్రియ ।
నమస్తే విఘ్నరాజాయ నమస్తే విఘ్ననాశన ॥

శ్లో॥ యాని కాని చ పాపాని జన్మాంతరకృతాని చ ।
తాని తాని ప్రణశ్యంతి ప్రదక్షిణ పదే పదే ॥
పాపోఽహం పాపకర్మాఽహం పాపాత్మా పాపసంభవః ।
త్రాహి మాం కృపయా దేవ శరణాగతవత్సల ।
అన్యథా శరణం నాస్తి త్వమేవ శరణం మమ ।
తస్మాత్కారుణ్యభావేన రక్ష రక్ష గణాధిప ॥
శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః - ప్రదక్షిణ నమస్కారాన్ సమర్పయామి ॥

ప్రసన్నార్ఘ్యమ్

శ్లో॥ రక్ష రక్ష గణాధ్యక్ష రక్ష త్రైలోక్యరక్షక ।
భక్తానామభయం కర్తా త్రాతా భవ భవార్ణవాత్ ॥
శ్లో॥ ద్వైమాతుర కృపాసింధో షాణ్మాతురాగ్రజ ప్రభో ।
వరదస్త్వం వరం దేహి వాంఛితం వాంఛితార్థద ॥
శ్లో॥ అర్ఘ్యం గృహాణ హేరంబ సర్వభద్రప్రదాయక ।
అనేన పునరార్ఘ్యేణ వరదోఽస్తు సదా మమ ॥
శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః - పునరర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

(కుంకుమ, అక్షత, పుష్పాలను తీసికొని పై మంత్రమును పఠించి, జలముతో పునరర్ఘ్యమును పళ్లెములో విడువవలయును.)

అపరాధ క్షమాపణమ్

శ్లో॥ అపరాధ సహస్రాణి క్రియంతేఽహర్నిశం మయా ।
దాసోయ మితి మాం మత్వా క్షమస్వ గణనాయక ॥
శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః-అపరాధ క్షమాపణం సమర్పయామి॥

ప్రార్థన

శ్లో॥ విఘ్నేశ్వరాయ వరదాయ సురప్రియాయ ।
లంబోదరాయ సకలాయ జగద్ధితాయ ।
నాగాననాయ శ్రుతియజ్ఞవిభూషితాయ
గౌరీసుతాయ గణనాథ నమో నమస్తే ॥

శ్లో॥ భక్తార్తినాశన పరాయ గణేశ్వరాయ
సర్వేశ్వరాయ శుభదాయ సురేశ్వరాయ ।
విద్యాధరాయ వికటాయ చ వామనాయ
భక్త ప్రసన్నవరదాయ నమో నమస్తే ॥

శ్లో॥ నమస్తే బ్రహ్మరూపాయ విష్ణురూపాయ తే నమః
నమస్తే రుద్రరూపాయ కరిరూపాయ తే నమః ।
విశ్వరూప స్వరూపాయ నమస్తే బ్రహ్మచారిణే
భక్తప్రియాయ దేవాయ నమస్తుభ్యం వినాయక ॥

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః - ప్రార్థనం సమర్పయామి ॥

పునః పూజా

ఛత్రమాచ్ఛాదయామి । చామరేణ వీజయామి । దర్పణం దర్శయామి। నృత్యం దర్శయామి । గీతం శ్రావయామి । వాద్యాన్ ఘోషయామి । అశ్వారోహణం కల్పయామి । గజారోహణం కల్పయామి । మూషికారోహణం కల్పయామి । సమస్త రాజోపచార షోడశోపచార శక్త్యుపచార భక్త్యుపచారాన్ కల్పయామి ॥

పూజాసమర్పణమ్

శ్లో॥ యస్య స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపః పూజాక్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యోవందే తమచ్యుతమ్ ॥

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం గణాధిప ।
యత్పూజితం మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

అనయా ఆవాహనాది షోడశోపచార పూజయా చ భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీమహాగణాధిపతిః సుప్రీతస్సుప్రసన్నో వరదో భవతు । (ఉచ్యతాం యజమానః) ఉత్తరే శుభకర్మణ్యఽవిఘ్నమస్త్వితి భవన్తో బ్రువంతు - ఉత్తరే శుభకర్మణ్యఽవిఘ్నమస్తు ॥ (ఇతి బ్రాహ్మణావదేరన్)

శ్రీ మహాగణాధిపతి ప్రసాదం (యజమానస్య శిరసా గృహ్ణాతు॥) శిరసాగృహ్ణామి ॥

(శతమానం భవతి శతాయుః పురు శ్శతేంద్రియ

ఆయుష్యేవేంద్రియే ప్రతితిష్ఠతి ।)

శ్రీ మన్మహాగణాధిపతి ప్రసాద సిద్ధిరస్తు ॥ (ఇతి బ్రాహ్మణాః మంత్రాక్షతాన్ యజమానస్య శిరసి నిక్షిపేత్ ॥)

ఉద్వాసనమ్

ఓం యజ్ఞేన యజ్ఞమయజంత దేవాస్తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ । తేహనాకం మహిమానస్సచంతే యత్ర పూర్వే సాధ్యాస్సంతి దేవాః ॥

గచ్ఛ గచ్ఛ సురశ్రేష్ఠ స్వస్థాన పరమేశ్వర ।

ఇష్టకామ్యార్థ సిద్ధ్యర్థం పునరాగమనాయ చ ॥

శ్రీమహాగణాధిపతిం యథాస్థానం ప్రవేశయామి ॥ శోభనార్థం పునరాగమనాయచ ॥

(సహస్ర పరమా దేవీ శతమూలా శతాంకురా సర్వగ్ం హరతు మే పాపం దూర్వా దుస్స్వప్ననాశనీ ॥ ఇతి మంత్రేణ పూజానిర్మాల్యం దూర్వాదికం స్వశిరసి ధారయేత్ ॥) (అని పూజ చేసిన పుష్పాక్షతలను తలపైన ధరించవలయును)

॥ ఇతి శ్రీ మహాగణాధిపతి పూజా ॥

శ్రీ గౌరీ పూజా విధానము

దీపారాధనం కృత్వా[1] - అలంకృత్య - ప్రార్థ్య - నమస్కృత్య ॥

(ముందుగా దీపమును వెలిగించి కుంకుమతో అలంకరించి, దీపజ్యోతిని ప్రార్థించి నమస్కరింపవలెను.)

శ్లో॥ భో దీప! బ్రహ్మరూపేణ సర్వేషాం హృది సంస్థితః ।
అతస్త్వాం స్థాపయామ్యద్య మదజ్ఞాన మపాకురు ॥ (అని దీపజ్యోతిని పరబ్రహ్మ స్వరూపంగా భావించి నమస్కరింపవలెను.)

శ్లో॥ యశ్శివో నామరూపాభ్యాం యా దేవీ సర్వమంగళా ।
తయోస్సంస్మరణాత్ దేవీం (పుంసాం) సర్వతో జయమంగళమ్ ॥

॥ అయం ముహూర్తస్సుముహూర్తో అస్తు ॥

తదేవలగ్నం సుదినం తదేవ .... నారాయణి నమో஽స్తు తే ॥[2]

శ్రీ లక్ష్మీనారాయణాభ్యాం నమః । వాణీహిరణ్యగర్భాభ్యాం నమః । ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః । శచీపురందరాభ్యాం నమః । అరుంధతీ వసిష్ఠాభ్యాం నమః । మాతా పితృభ్యో నమః । శ్రీగురుభ్యో నమః ।

॥ అవిఘ్నమస్తు ॥

శ్లో॥ ఆగమార్థం తు దేవానాం గమనార్థం తు రక్షసామ్ ।
కురు ఘంటారవం తత్ర దేవతాహ్వానలాంఛనమ్ ॥

శ్లో॥ అపసర్పంతు యే భూతా యే భూతాభూమి సంస్థితాః ।
యే భూతా విఘ్నకర్తారః తే నశ్యంతు శివాజ్ఞయా ॥

---

1. ప్రత్యేకముగా గౌరీపూజను చేసికొనుటకుగాను దీపారాధనమునుండి పేర్కొనబడినది. ఒకవేళ ఏదేని ప్రత్యేక పూజను ప్రారంభించినప్పుడు గౌరీపూజను దీపారాధనము నుండి కాకుండా గణపతిపూజ తర్వాత తతః గౌరీపూజాం కరిష్యే ॥ అథధ్యానమ్ ॥ అని చెప్పిన దగ్గరనుండియే గౌరీపూజను ప్రారంభించవలయును అని గమనింపగలరు. గౌరీపూజను మాత్రమే చేసికొనువారలు దీపారాధనము నుండి చివరివరకు పేర్కొనబడిన విధానమును అనుసరించియే గౌరీదేవిని పూజించుకొనవలయును.
2. పూర్తిపాఠమును 461లో చూడగలరు.

ఆచమ్య ॥ ఓం కేశవాయ స్వాహా............ శ్రీకృష్ణాయ నమః ॥

శ్లో॥ ఉత్తిష్ఠంతు భూపిశాచాః య ఏతే భూమి భారకాః ।
ఏతేషా మవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥

ప్రాణానాయమ్య ॥ పృథివ్యాః మేరు .... శుభాభ్యుదయార్థం చ .... శుభతిథౌ ॥[1] మమ ఉపాత్తదురితక్షయ ద్వారా శ్రుతి స్మృతి పురాణోక్త ఫలప్రాప్త్యర్థం । ధర్మార్థకామమోక్ష చతుర్విధ పురుషార్థ ఫలసిద్ధ్యర్థం । మనోవాంఛాఫల సిద్ధ్యర్థం । శ్రీగౌరీదేవతా ముద్దిశ్య । శ్రీగౌరీదేవతా ప్రీత్యర్థం । యావచ్ఛక్తి ధ్యానావాహనాది షోడశోపచార పూజాం కరిష్యే ॥ తదంగత్వేన కలశగణాధిపతి పూజాం కరిష్యే ॥ తదాదౌ కలశారాధనం చ కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించి ముందుగా కలశపూజను చేయవలెను.)[2] తతః గణాధిపతి పూజాం కరిష్యే ॥ (అని గణపతి పూజను చేయవలయును.)[3]

అనంతరం శ్రీగౌరీపూజాం కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించి గౌరీపూజను ప్రారంభింపవలెను. ముందుగా ప్రాణప్రతిష్ఠను చేయవలెను.)

ప్రాణప్రతిష్ఠ

అసునీతే పునరస్మాసు చక్షుః పునః ప్రాణమిహనో ధేహి భోగం । జ్యోక్పశ్యేమ సూర్యముచ్చరంత మనుమతే మృడయా నస్స్వస్తి । అమృతం వై ప్రాణా అమృతమాపః ప్రాణానేవ యథాస్థాన ముపహ్వాయతే ॥ శ్రీమహాగౌరీం సాంగాం సాయుధాం సవాహనాం సశక్తి పతిపుత్ర పరివార సమేతాం శ్రీమహాగౌరీ దేవతా మావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి॥ స్థిరో భవ । వరదో భవ । సుప్రసన్నో భవ । మమ అభిముఖోభవ । స్థిరాసనం కురు ॥ శ్రీమహాగౌరీదేవతా ప్రాణప్రతిష్ఠాపన ముహూర్తస్సుముహూర్తో అస్తు॥ (అని పుష్పాక్షతలను సమర్పించి నమస్కరించవలెను.)

1. పూర్తిపాఠమును పుటసంఖ్య 452, 463 నందు చూడుము.
2. కలశపూజను పుటసంఖ్య 463 నందు చూడుము.
3. గణపతిపూజకై పుటసంఖ్య 466 నందు చూడుము.

అథ ధ్యానమ్

శ్లో॥ ఓంకారపంజరశుకీ, ముపనిషదుద్యానకేళికలకంఠీమ్ ।
ఆగమ విపిన మయురీ, మార్యామంతర్విభావయే ద్గౌరీమ్ ॥

శ్లో॥ నమో దేవ్యై మహాదేవ్యై శివాయై సతతం నమః ।
నమః ప్రకృత్యై భద్రాయై నియతాః ప్రణతాఃస్మృతామ్ ॥
గౌరీపద్మా శచీమేధా సావిత్రీ విజయా జయా ।
దేవసేనా స్వధా స్వాహా మాతరో లోకమాతరః ॥
ధృతిః పుష్టిస్తథా తుష్టి రాత్మనఃకులదేవతా ।
బ్రాహ్మీ మాహేశ్వరీ చైవ కౌమారీ వైష్ణవీ తథా ॥
వారాహీ చైవ చేంద్రాణి చాముండా సప్తమాతరః ।

శ్రీ మహాగౌరీదేవతాయై నమః - ధ్యాయామి ॥

(అని పుష్పాక్షతలను సమర్పింపవలెను)

ఆవాహనమ్

శ్లో॥ హేమాద్రితనయాం దేవీం వరదాం శంకరప్రియామ్ ।
లంబోదరస్య జననీం గౌరీమావాహయామ్యహమ్ ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - ఆవాహనం సమర్పయామి ॥

ఆసనమ్

శ్లో॥ భవాని త్వం మహాదేవి సర్వసౌభాగ్యదాయినీ ।
అనేకరత్నసంయుక్తమాసనం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీమహాగౌర్యైనమః-నవరత్నఖచిత స్వర్ణసింహాసనం సమర్పయామి ॥

పాద్యమ్

శ్లో॥ సుచారుశీతలం దివ్యం నానాగంధసువాసితమ్ ।
పాద్యం గృహాణ దేవేశి మహాగౌరీ నమోఽస్తు తే ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - పాదయోః పాద్యం సమర్పయామి ॥

అర్ఘ్యమ్

శ్లో॥ శ్రీపార్వతి మహాభాగే శంకరప్రియవాదిని ।
అర్ఘ్యం గృహాణ కళ్యాణి భర్త్రాసహపతివ్రతే ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - హస్తయోః అర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

ఆచమనమ్

శ్లో॥ గంగాతోయం సమానీతం సువర్ణకలశే స్థితమ్ ।
ఆచమ్యతాం మహాభాగే రుద్రేణ సహితేఽనఘే ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - ముఖే ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

మధుపర్కమ్

శ్లో॥ కాంస్యే కాంస్యేన పిహితో దధిమధ్వాజ్యసంయుతః ।
మధుపర్కో మయానీతః పూజార్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - మధుపర్కం సమర్పయామి ॥

పంచామృతస్నానమ్

శ్లో॥ పంచామృతం మయానీతం పయోదధిఘృతం మధు ।
శర్కరయా సమాయుక్తం స్నానార్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - పంచామృతస్నానం సమర్పయామి ॥

శుద్ధోదక స్నానమ్

శ్లో॥ గంగా సరస్వతి రేవా కావేరీ నర్మదా జలైః ।
స్నాపితాసి మయా దేవి తథా శాంతం కురుష్వమే ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - స్నానం సమర్పయామి ॥
స్నానానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

వస్త్రమ్

శ్లో॥ పట్టయుగ్మం మయాదత్తం కంచుకేన సమన్వితమ్ ।
పరిధేహి కృపాంకృత్వా మాతర్దుర్గార్తినాశినీ ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - వస్త్రోపవస్త్రం, కంచుకీయం చ సమర్పయామి॥
తథా ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

సౌభాగ్య సూత్రమ్

శ్లో॥ సౌభాగ్య సూత్రం వరదే సువర్ణమణిసంయుతమ్ ।
కంఠేబధ్నామి దేవేశి సౌభాగ్యం దేహి మే సదా ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - సౌభాగ్యసూత్రం సమర్పయామి ॥

గంధమ్

శ్లో॥ శ్రీఖండం చందనం దివ్యం గంధాఢ్యం సుమనోహరమ్ ।
విలేపనం సురశ్రేష్ఠే చందనం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - శ్రీగంధం సమర్పయామి ॥

అక్షతాన్

శ్లో॥ అక్షతాన్ ధవళాకారాన్ శాలీయాన్ తండులాన్ శుభాన్ ।
అక్షతాన్ మే మయాదత్తం ప్రీత్యర్థం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - అక్షతాన్ సమర్పయామి ॥

హరిద్రాచూర్ణమ్

శ్లో॥ హరిద్రారంజితే దేవి! సుఖసౌభాగ్యదాయిని ।
తస్మాత్ త్వాం పూజయామ్యత్ర సుఖం శాంతిం ప్రయచ్ఛమే ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - హరిద్రా చూర్ణం సమర్పయామి ॥

కుంకుమ విలేపనమ్

శ్లో॥ కుంకుమం కామదం దివ్యం కామినీకామ సంభవమ్ ।
కుంకుమే నార్చితా దేవీ కుంకుమం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - కుంకుమ విలేపనం సమర్పయామి ॥

సిందూరమ్

శ్లో॥ సిందూరమరుణాభాసం జపాకుసుమ సంనిభమ్ ।
అర్పితం తే మయా భక్త్యా ప్రసీద పరమేశ్వరి ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - సిందూరం సమర్పయామి ॥

కజ్జలమ్

శ్లో॥ చక్షుర్భ్యాం కజ్జలం రమ్యం సుభగే శాంతికారకమ్ ।
కర్పూరజ్యోతిసముత్పన్నం గృహాణ జగదంబికే ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - నేత్రయోః కజ్జలం సమర్పయామి ॥

ఆభూషణమ్

శ్లో॥ హారకంకణకేయూరమేఖలాకుండలాదిభిః ।
రత్నాఢ్యం హీరకోపేతం భూషణం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - నానావిధ ఆభూషణాని సమర్పయామి ॥

పుష్పాణి

శ్లో॥ మాల్యాది చ సుగంధీని మాలత్యాదీని చాంబికే ।
మయాహృతాని పుష్పాణి ప్రతిగృహ్ణీష్వశాంకరీ ॥

ఓం శ్రీం గౌర్యై నమః ।
ఓం శ్రీం పద్మాయై నమః ।
ఓం శ్రీం శచ్యై నమః ।
ఓం శ్రీం పావిత్ర్యై నమః ।
ఓం శ్రీం విజయాయై నమః ।
ఓం శ్రీం జయాయై నమః
ఓం శ్రీం దేవసేనాయై నమః
ఓం శ్రీం స్వధాయై నమః
ఓం శ్రీం స్వాహాయై నమః
ఓం శ్రీం మాత్రే నమః
ఓం శ్రీం లోకమాత్రే నమః
ఓం శ్రీం దిత్యై నమః
ఓం శ్రీం పుష్ట్యై నమః
ఓం శ్రీం తుష్ట్యై నమః
ఓం శ్రీం ఆత్మనః కులదేవతాయై
ఓం శ్రీం బ్రాహ్మ్యై నమః
ఓం శ్రీం మాహేశ్వర్యై నమః
ఓం శ్రీం కౌమార్యై నమః
ఓం శ్రీం వైష్ణవ్యై నమః
ఓం శ్రీం వారాహ్యై నమః
ఓం శ్రీం ఇంద్రాణ్యై నమః
ఓం శ్రీం చాముండాయై నమః
ఓం శ్రీం మహాగౌర్యై నమః

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - నానావిధ పరిమళ పత్రపుష్పాణి సమర్పయామి ॥

ధూపమ్

శ్లో॥ వనస్పతిరసోద్భూతో గంధాఢ్యో గంధ ఉత్తమః ।
ఆఘ్రేయః సర్వదేవానాం ధూపోఽయం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - ధూపమాఘ్రాపయామి ॥

దీపమ్

శ్లో॥ శ్వేతార్ద్రవర్తి సంయుక్తం గోఘృతేన సమన్వితమ్ ।
దీపం గృహాణ శర్వాణి భక్తానాం జ్ఞానదాయిని ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః-దీపం దర్శయామి ॥
ధూపదీపానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

నైవేద్యమ్

శ్లో॥ అన్నం చతుర్విధం స్వాదురసైః షడ్భి సమన్వితమ్ ।
మయా నివేదితం తుభ్యం నైవేద్యం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - నైవేద్యం సమర్పయామి ॥

గాయత్ర్యా ప్రోక్ష్య - ఓం భూర్భువస్సువః .... ప్రచోదయాత్ ॥ సత్యంత్వర్తేన - పరిషిచ్య ॥ అమృతమస్తు .... । ఓం ప్రాణాయ స్వాహా । ఓం అపానాయస్వాహా । ఓం వ్యానాయ స్వాహా । ఓం ఉదానాయ స్వాహా । ఓం సమనాయస్వాహా ॥

మధ్యే మధ్యే ఉదకపానీయం సమర్పయామి ॥ అమృతాపిధానమసి ॥ ఉత్తరాపోశనం సమర్పయామి ॥ హస్త ప్రక్షాళనార్థం ముఖ ప్రక్షాళనార్థం చ జలం సమర్పయామి ॥ పాదప్రక్షాళనార్థం జలం సమర్పయామి ॥ శుద్ధ ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

ఋతుఫలమ్

శ్లో॥ ఇదం ఫలం మయా దేవి స్థాపితం పురతస్తవ ।
తేన మే సఫలావాప్తిర్ భవే జ్జన్మని జన్మని ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - ఋతుఫలాని సమర్పయామి ॥

తాంబూలమ్

శ్లో॥ పూగీఫలం మహద్దివ్యం నాగవల్లీదళైర్యుతమ్ ।
ఏలాలవంగ సంయుక్తం తాంబూలం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - తాంబూలం సమర్పయామి ॥

దక్షిణా

శ్లో॥ హిరణ్యగర్భ గర్భస్థం హేమబీజం విభావసోః ।
అనంతపుణ్యఫలద మతశ్శాన్తిం ప్రయచ్ఛమే ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - సువర్ణపుష్ప దక్షిణాదీన్ సమర్పయామి ॥

నీరాజనమ్

శ్లో॥ కదలీగర్భ సంభూతం కర్పూరం తు ప్రదీపితమ్ ।
ఆరార్తికమహం కుర్వే పశ్యమాం వరదా భవ ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - దివ్యకర్పూర మంగళ నీరాజనం సమర్పయామి ॥
ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥ నమస్కరోమి ॥

మంత్రపుష్పమ్

శ్లో॥ పుష్పాంజలి గృహాణేదమిష్టసౌభాగ్యదాయిని ।
శృతి స్మృతిపురాణాది సర్వవిద్యా స్వరూపిణి ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - మంత్రపుష్పాంజలిం సమర్పయామి ॥

ప్రదక్షిణా

యాని కాని చ పాపాని జన్మాంతరకృతాని చ ।
తాని తాని వినశ్యంతి ప్రదక్షిణ పదే పదే ॥
పాపోఽహం పాపకర్మాఽహం పాపాత్మా పాపసంభవః ।
త్రాహి మాం కృపయా దేవి శరణాగతవత్సలే ॥
అన్యథా శరణం నాస్తి త్వమేవ శరణం మమ ।
తస్మాత్కారుణ్యభావేన రక్ష రక్ష మహేశ్వరీ ॥

శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - ఆత్మప్రదక్షిణ త్రయం సమర్పయామి ॥

నమస్కారమ్

శ్లో॥ యా దేవీ సర్వభూతేషు మాతృరూపేణ సంస్థితా ।
నమస్తస్యై నమస్తస్యై నమస్తస్యై నమో నమః ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - నమస్కారాన్ సమర్పయామి ॥

క్షమా - యాచనా

శ్లో॥ ఆవాహనం న జానామి న జానామి విసర్జనమ్ ।
పూజావిధిం న జానామి క్షమస్వ పరమేశ్వరి ॥
శ్లో॥ సాధువాఽసాధువా కర్మ యద్యదాచరితం మయా ।
తత్సర్వం కృపయా దేవి! గృహాణారాధనం మమ ॥
శ్లో॥ జ్ఞానతోఽజ్ఞానతో వాఽపి యన్మయాఽఽచరితం శివే ।
తవ కృత్యమితి జ్ఞాత్వా క్షమస్వ పరమేశ్వరి ॥
శ్లో॥ అపరాధసహస్రాణి క్రియంతేఽహర్నిశం మయా ।
దాసోఽయమితి మాం మత్వా క్షమస్వ పరమేశ్వరి ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - క్షమాయాచనాం సమర్పయామి ॥

ప్రసన్నార్ఘ్యమ్

శ్లో॥ హిమవద్భూధరసుతే గౌరి చంద్రవరాననే ।
గృహాణార్ఘ్యం మయాదత్తం సంపద్గౌరి నమోఽస్తు తే ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - ప్రసన్నార్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

(కుంకుమ, పుష్ప, అక్షతలను కలిపి ఉదకముతో అర్ఘ్యమును ఈయవలయును)

ప్రార్థనమ్

శ్లో॥ సర్వమంగళ మాంగళ్యే శివే సర్వార్థసాధికే ।
శరణ్యే త్ర్యంబకే గౌరి నారాయణి నమోఽస్తు తే ॥
పుత్రాన్ దేహి ధనం దేహి సౌభాగ్యం దేహి సువ్రతే ।
అన్యాంశ్చ సర్వకామాంశ్చ దేహి దేవి! నమోఽస్తు తే ॥
ప్రాతః ప్రభృతి సాయాంతం సాయాది ప్రాతరం తతః ।
యత్కరోమి జగద్యోనే తదఽస్తు తవపూజనమ్ ॥
శ్రీ మహాగౌర్యై నమః - ప్రార్థనం సమర్పయామి ॥

పునఃపూజా

పునఃపూజాం కరిష్యే ॥ ఛత్రం ధారయామి । చామరం వీజయామి । దర్పణం దర్శయామి । గీతం శ్రావయామి । నృత్యం దర్శయామి । వాద్యం ఘోషయామి । అందోళికామారోపయామి । అశ్వానారోపయామి । గజానారోపయామి ॥ సమస్త రాజోపచార దేవోపచార భక్త్యుపచార శక్త్యుపచార పూజాం సమర్పయామి ॥

పూజా సమర్పణమ్

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం సురేశ్వరి ।
యత్పూజితం మయాదేవి పరిపూర్ణం తదస్తు మే ॥

అనయా ఆవాహనాది షోడశోపచార పూజయా చ భగవతీ సర్వదేవాత్మికా శ్రీమహాగౌరీ సుప్రీతా సుప్రసన్నా వరదా భవతు ॥

ఉద్వాసనమ్

శ్లో॥ యాంతుదేవగణాః సర్వే పూజామాదాయ మామకీమ్ ।
ఇష్టకామ సమృద్ధ్యర్థం పునరాగమనాయ చ ॥

శ్రీమహాగౌరీం యథాస్థానముద్వాసయామి ॥ శోభనార్థం పునరాగమనాయ చ ॥ (అని అక్షతలు వేసి నమస్కరింపవలెను.)

॥ సర్వం శ్రీమహాగౌరీదేవతా చరణారవిందార్పణమస్తు ॥

॥ ఇతి శ్రీ గౌరీ పూజావిధిః ॥

పుణ్యాహవాచనము (యజుర్వేదాత్మకమ్)

వరుణ ప్రార్థన

ఓం॥ పాశపాణే నమస్తుభ్యం పద్మినీజీవనాయక ।
పుణ్యాహవాచనం యావత్ తావత్ త్వం సుస్థిరో భవ ॥

ఆచమ్య ॥ ప్రాణానాయమ్య ॥.... (దేశకాలౌ సంకీర్త్య) ..... శుభతిథౌ॥ శ్రీమాన్ .... గోత్రః .... నామధేయః ధర్మపత్నీ సమేతః । అహం .... (అముక) .... కర్మ కరిష్యమాణః తదంగత్వేన తదాదౌ గృహ భూభాండ - ఆత్మ - దేహ - ద్రవ్య - స్థల పదార్థ శుద్ధ్యర్థం వృద్ధ్యర్థం శాన్త్యర్థం అభ్యుదయార్థం చాయుష్మామ్యార్థ ఫల సిద్ధ్యర్థం బ్రాహ్మణైర్మహాజనైస్సహ స్వస్తి పుణ్యాహవాచనం కరిష్యే ॥

తతః కర్తా స్వపురతో మహీద్యౌరితి భూమిం సంప్రార్థ్య । ఓం మహీద్యౌః పృథివీ చన ఇమం యజ్ఞం మిమిక్షతాం । పిపృతాన్నో భరీమభిః ॥ అభివస్త్రా ఇతి వస్త్రమాస్తీర్య । ఓం అభివస్త్రా సువసనాన్య ర్షాభి ధేనూ స్సుదుఘాః పూయమానః । అభిచంద్రా భర్త వేనో హిరణ్యా భ్యశ్వాన్ రథినో దేవసోమ ॥ ఓషధయ ఇతి తండులాన్ (ఓషధీః) నిధాయః ॥ ఓం ఓషధయస్సంవదంతే సోమేన సహరాజ్ఞా । యస్మై కరోతి బ్రాహ్మణస్తగ్ం రాజన్పారయామసి ॥ ధాన్య (తండుల) రాశౌ ప్రాగ్దక్షిణోత్తర దిక్షు స్వలంకృతం కలశ (ద్వయం) త్రయం ఆకలశేష్వితి నిధాయ(ప్రతిష్ఠాప్య॥) ॥ ఓం ఆకలశేషు ధావతి పవిత్రే పరిషిచ్యతే । ఉక్థైర్యజ్ఞేషు వర్ధతే ॥ ఇమం మే గంగేతి శుద్ధ గంగేన ప్రత్యేకం కలశయో రుదకం నినీయ ॥ ఓం ఇమంమే గంగే యమునే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమగ్ం సచతా పరుష్ణియా । అసిక్నియా మరుద్వృధే వితస్త యార్జీకీయే శృణుహ్యాసుషోమయా॥

గంధద్వారామితి గంధాన్నిక్షిప్య ॥ ఓం గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్ । ఈశ్వరీగ్‍ం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్ ॥ యాః ఫలినీరితి ఫలాన్నిక్షిప్య ॥ యాః ఫలినీ ర్యా అఫలా అపుష్పా యాశ్చ పుష్పిణీః । బృహస్పతి ప్రసూతా స్తానో ముంచన్తం త్వగ్‍ం హసః ॥ సహిరత్నానితి నవరత్నాన్నిక్షిప్య । ఓం సహిరత్నాని దాశుషే సువాతి సవితాభగః । తం భాగం చిత్రమీమహే ॥ హిరణ్యరూపమితి హిరణ్యం నిక్షిప్య ॥ హిరణ్యరూపస్సహిరణ్య సందృగపాన్నపాత్సేదుహిరణ్య వర్ణః । హిరణ్యయా త్పరియోనేర్నిషద్య । హిరణ్య దాదదత్యన్నమస్మై ॥ అశ్వత్థేవ ఇతి పంచత్వక్ పల్లవాన్ నిక్షిప్య ॥ అశ్వత్థేవోనిషదనం పర్ణేవోవసతిః కృతా । గోభాజ ఇత్కిలాసథయత్సనవథ పూరుషమ్॥ పూర్ణాదర్వీతి కలశయోరావనే పిధాయ ॥ పూర్ణా దర్విపరాపత సుపూర్ణా పునరాపత । వస్నేవ విక్రీణావహా ఇషమూర్జగ్‍ం శతక్రతో (తత్వాయామి శునః శేఫో వరుణ త్రిష్టుప్ ఉత్తర కలశే (ప్రాక్కలశే) వరుణావాహనే వినియోగః ॥ ఓం (ఇమం మే వరుణశ్రుధీ హవ మద్యా చ మృడయ । త్వా మవస్యు రాచకే ।) తత్వాయామి బ్రహ్మణా వందమాన స్తదాశాస్తే యజమానో హవిర్భిః । అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యు రుశగ్‍ం సమాన ఆయుః ప్రమోషీః ॥ ఇతి ఉత్తరకలశే (ప్రాక్కలశే) ఓం భూః- వరుణమావాహయామి ॥ ఓం భువః - వరుణమావాహయామి । ఓగ్‍ం సువః - వరుణమావాహయామి । ఓం భూర్భువస్సువః - వరుణ మావాహయామి ॥

(దక్షిణకలశే) ఓం వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీ హ్యస్మాన్త్స్వావేశో అనమీవో భవానః । యత్వే మహే ప్రతితన్నో జుషస్వ శన్నఏధి ద్విపదే శం చతుష్పదే ॥ ఇతి దక్షిణకలశే వాస్తుపురుష మావాహయామి ॥ ఓం భూః - వాస్తుపురుష మావాహయామి॥

ఓం భువః - వాస్తుపురుషమావాహయామి । ఓగ్ం సువః - వాస్తుపురుష మావాహయామి । ఓం భూర్భువస్సువః - వాస్తుపురుష మావాహయామి ॥

(ప్రాక్కలశే/ఉత్తరకలశే) ఓం బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీమతస్సురుచో వేన ఆవః । సబుధ్నియా ఉపమా అస్యవిష్ఠా స్సతశ్చ యోని మసత శ్చ వివః ॥ ఇతి (ప్రాక్కలశే / ఉత్తరకలశే) బ్రహ్మాణ మావాహయామి ॥ ఓం భూః - బ్రహ్మాణమావాహయామి ॥ ఓం భువః- బ్రహ్మాణమావాహయామి । ఓగ్ం సువః - బ్రహ్మాణమావాహయామి । ఓం భూర్భువస్సువః బ్రహ్మాణమావాహయామి ॥

వరుణాది కలశ దేవతాభ్యో నమః - ధ్యానావాహనాది షోడశోపచార పూజాం కుర్యాత్ ॥ వరుణాది కలశదేవతా స్సుప్రీతా స్సుప్రసన్నా వరదా భవన్తు ॥

కలశేషు ॥ శ్రీ లక్ష్మీనారాయణాభ్యాం నమః । ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః । వాణీహిరణ్యగర్భాభ్యాం నమః । శచీపురందరాభ్యాం నమః । అరుంధతీ వసిష్ఠాభ్యాం నమః । శ్రీ సీతారామాభ్యాం నమః । సర్వేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యో మహాజనేభ్యో నమః ॥ మాతృదేవో భవ । పితృదేవో భవ । ఆచార్యదేవో భవ । అతిథిదేవో భవ ।[1]

అవనికృత జానుమండలః కమలముకుళసదృశమంజలిం శిరస్యాధాయ । దక్షిణేనపాణినా సువర్ణపూర్ణకలశం ధారయిత్వా ॥[2]

1. యజమాని (కర్త) తన తల్లికి, తండ్రికి, గురువునకు, ఆచార్యునకు, అతిథులగు బ్రాహ్మణులకు నమస్కరింపవలెను.

2. యజమాని మోకాళ్లమీద (వజ్రాసనంవలె) కూర్చొని తామరమొగ్గవలె తన రెండు అరచేతులను అంజలిగా చేసి తన శిరస్సు వరకు ఎత్తి పెట్టవలెను. ఆచార్యుడగు బ్రాహ్మణుడు తన కుడిచేతిలో ఇంతవరకు పూజించిన వరుణకలశమును ఎత్తి కర్తయొక్క అంజలిలో పెట్టవలెను. అప్పుడు కర్త-యజమాని వినయభావంతో తర్వాతగల మంత్రవాక్యములను పఠించుచు వేదమూర్తులగు బ్రాహ్మణులను తనకు దీర్ఘాయువు లభించునట్లుగా ఆశీర్వదింపుమని ప్రార్థించవలయును.

(యజమానః) దీర్ఘా నాగా నద్యో గిరయః। త్రీణివిష్ణుపదాని చ। తేనాయుః ప్రమాణేన పుణ్యం పుణ్యాహం దీర్ఘమాయురస్తు ॥ (బ్రాహ్మణః) - అస్తు దీర్ఘమాయుః ॥ (యజమానః) - శివా ఆపస్సంతు। (బ్రాహ్మణః) సంతు శివ ఆపః। (యజ.) సౌమనస్యమస్తు। (బ్రాహ్మ.) అస్తు సౌమనస్యం।

(బ్రాహ్మ.) అక్షతంచారిష్టంచాస్తు। అస్త్వక్షతమరిష్టం చ (ఏవంత్రిః) (అని ఈ రీతిగా మూడుమార్లు యజమాని కోరుతూ బ్రాహ్మణులకు పుష్పాక్షతలను ఈయవలెను. వారు స్వీకరించి ఆశీర్వదించవలెను. ఆ తర్వాత కర్త లేక యజమానియగు వ్యక్తి లేచి ఆచార్యాది బ్రాహ్మణులకు గంధము, కుంకుమ, అక్షతలు, పుష్పములు, వస్త్రము, దక్షిణ-ద్రవ్యమును సమర్పించి ప్రార్థింపవలెను. వారి ఆశీస్సులను పొందవలెను.) (బ్రాహ్మ.) ఓం। అర్చత ప్రార్చత ప్రియమేధాసో అర్చత। అర్చంతు పుత్రకా ఉతపురన్న ధృష్ణ్వర్చత। అర్చతప్రార్చత ॥ గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్। ఈశ్వరీగ్ం సర్వ భూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్॥

యజమానః - గంధాః పాంతు ॥ బ్రాహ్మణాః - సౌమంగల్యంచాస్తు॥

యజమానః - ఆయనేతే పరాయణే దూర్వారోహంతు పుష్పిణీః। హ్రదాశ్చ పుండరీకాణి సముద్రస్య గృహా ఇమే ॥ అక్షతాః పాంతు ॥ బ్రాహ్మణాః - ఆయుష్యమస్తు ॥

యజమానః - పుష్పాణి పాంతు ॥ బ్రాహ్మణాః - సౌశ్రియమస్తు॥

యజమానః - తాంబూలాని పాంతు ॥ బ్రాహ్మణాః - ఐశ్వర్యమస్తు॥

యజమానః - దక్షిణాః పాంతు ॥ బ్రాహ్మణాః - బహుదేయం చాస్తు॥

శ్వశ్రేయసమస్తు ॥ యజమానః - ప్రజాపతిః ప్రియతామితి భవన్తో బ్రువన్తు। బ్రాహ్మణాః - ప్రజాపతిః ప్రీయతామ్। శాన్తిరస్తు ॥ యజమానః - యం కృత్వా సర్వవేదయజ్ఞక్రియాకరణ కర్మారంభా శ్శుభా శ్శోభనాః ప్రవర్తన్తే। తమహమోంకారమాదిం కృత్వా। భవద్భిరనుజ్ఞాతః పుణ్యం పుణ్యాహం వాచయిష్యే ॥ బ్రాహ్మణాః - వాచ్యతామ్।

ఓం । భద్రం కర్ణేభి శృణుయామ దేవాః । భద్రం పశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః । స్థిరైరంగైస్తుష్టువాగ్ం సస్తనూభిః । వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః ॥ ద్రవిణోదా ద్రవిణ సస్తురస్య । ద్రవిణోదాస్సనరస్య ప్రియం సత్ । ద్రవిణోదా వీరవతీ మిషన్నో । ద్రవిణోదారాసతే దీర్ఘమాయుః । సవితా పశ్చాతా త్సవితా పురస్తా త్సవితోత్తరాత్తా త్సవితాధరాత్తా త్సవితానస్సువతు । సర్వతాతిం సవితానోరాసతాం దీర్ఘమాయుః ॥ నవోనవో భవతి జాయమానోஉహ్నాం కేతు రుషసా మేత్యగ్రే । భాగందేవేభ్యో విదధాత్యాయన్ప్రచంద్రమాస్తిరతి దీర్ఘమాయుః । ఆప ఉందంతు జీవసే దీర్ఘాయుత్వాయ వర్చసే । యస్త్వా హృదాకీరిణా మన్యమానోஉమర్త్యం మర్త్యో జోహవీమి । జాతవేదో యశో అస్మాసుధేహి ప్రజాభిరగ్నే అమృతత్వమస్యామ్ । యస్మై త్వగ్ంసుకృతే జాతవేద ఉలోక మగ్నే కృణవస్యోనం । అశ్వినగ్ం సపుత్రిణం వీరవంతం గోమంతగ్ం రయిం నశతే స్వస్తి ॥ సంత్వా సించామి యజుషా ప్రజామాయు ర్ధనం చ ॥ **(ఉత్తర (దక్షిణ) కలశమాదాయ ప్రాక్కలశే కించిత్కించిత్ ఉదకం వినయతి ॥)**(1) దీర్ఘమాయురస్తు ॥

యజమానః - (భో బ్రాహ్మణాః!) మనస్సమాధీయతామ్ ॥

బ్రాహ్మణాః - సమాహిత మనసః స్మః ॥

యజామనః - ప్రసీదంతు భవంతః ॥

బ్రాహ్మణాః - ప్రసన్నాః స్మః ॥

శాంతిరస్తు । పుష్టిరస్తు । తుష్టిరస్తు । వృద్ధిరస్తు । అవిఘ్నమస్తు ।

---

1. యజమానియగు వ్యక్తి ఉత్తరదిక్కు లేదా దక్షిణదిక్కునగల (తమ ఆచారమును అనుసరించి) కలశమును తీసి చేతపట్టుకొని నెమ్మది, నెమ్మదిగా తూర్పు దిక్కునగల కలశపాత్రలో జలమును పోయుచుండవలెను. బ్రాహ్మణులు మంత్రమును చెప్పుచుండెదరు.

అయుష్యమస్తు। ఆరోగ్యమస్తు। స్వస్త్యస్తు। శివం కర్మాస్తు। కర్మ సమృద్ధిరస్తు। ధర్మసమృద్ధిరస్తు। వేదసమృద్ధిరస్తు। శాస్త్ర సమృద్ధిరస్తు। పుత్రసమృద్ధిరస్తు। ధనధాన్య సమృద్ధిరస్తు। ఇష్టసంపదస్తు। (బహిరీశాన్యదేశే జలం సించేత్।) అరిష్టనిరసనమస్తు । యత్పాపం తత్ప్రతిహతమస్తు । (ప్రాక్కలశే) యచ్ఛ్రేయస్తదస్తు। శుక్రాంగారక బుధ బృహస్పతి శనైశ్చర రాహుకేతవ సోమ సహిత ఆదిత్యపురోగాః సర్వే గ్రహాః ప్రియంతామ్ । తిథికరణ ముహూర్త జన్మనక్షత్ర దిగ్దేవతాః ప్రియంతామ్ ॥ (నైరృతౌ ఉదకం సించేత్।) శామ్యంతు ఘోరాణి। శామ్యంతు పాపాని। శామ్యంతు ఈతయః। (ప్రాక్కలశే) శుభాని వర్ధంతామ్ । శివా ఋతవస్సంతు । శివా ఓషధయస్సంతు । శివా వనస్పతయస్సంతు । అహో రాత్రే శివేస్యాతామ్ । ఉత్తరే శుభకర్మణ్య-విఘ్నమస్తు। ఉత్తరోత్తరమహరహరభివృద్ధిరస్తు। ఉత్తరోత్తరాః క్రియాశ్శుభాః సంపద్యంతాం । అగ్నిపురోగా విశ్వేదేవాః ప్రీయంతామ్ । మాహేశ్వరీ పురోగామాతరః ప్రీయంతామ్ । ఇంద్రపురోగామరుద్గణాః ప్రీయంతాం । వసిష్ఠ పురోగా ఋషిగణాః ప్రీయంతామ్ । శ్రీవిష్ణుపురోగాస్సర్వే దేవాః ప్రీయంతామ్ । ఋషయశ్ఛందాం స్యాచార్యా వేదాయజ్ఞ దక్షిణాశ్చ ప్రీయంతామ్ । బ్రహ్మా చ బ్రాహ్మణాశ్చ ప్రీయంతామ్ । బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాశ్చ ప్రీయంతామ్। శ్రద్ధా మేధే ప్రీయేతామ్। భగవాన్నారాయణః ప్రీయతామ్ । భగవాన్ పర్జన్యః ప్రీయతామ్ । భగవాన్స్వామీ మహాసేనః ప్రీయతామ్ । భగవాన్పితామహః ప్రీయతామ్ । భగవాన్ప్రపితామహః ప్రీయతామ్। సత్యా ఏతా అశిషస్సంతు ॥ (యజమానః) - పుణ్యాహకాలా

వాచ్యంతామ్ ॥ (బ్రాహ్మణాః) - వాచ్యతామ్ ॥

ఉద్గాతేవ శకునే సామ గాయసి బ్రహ్మపుత్ర ఇవ సవనేషు శ(గ్)ంససి । వృషేవ వాజీ శిశుమతీ రపీత్యా సర్వతో నశ్శకునే భద్ర మావద। విశ్వతో నశ్శకునే పుణ్య మావద ॥ యాజ్య యా యజతి ప్రత్త్విర్యై యాజ్యా। పుణ్యైవలక్ష్మీః పుణ్యామేవ తల్లక్ష్మీం సంభావయతి పుణ్యాం లక్ష్మీం సంస్కురుతే ॥ యత్పుణ్యాం నక్షత్రమ్

తద్వ్యుట్కుర్వీతో పప్యుషం । యదా వై సూర్య ఉదేతి । అథ నక్షత్రం నైతి । యావతి తత్రసూర్యో గచ్ఛేత్ । యత్ర జఘన్యం పశ్యేత్ । తావతికుర్వీత యత్కారీ స్యాత్ । పుణ్యాహ ఏవ కురుతే । తాని వా ఏతాని యమ నక్షత్రాణి । యాన్యేవ దేవ నక్షత్రాణి । తేషు కుర్వీత యత్కారీ స్యాత్ । పుణ్యాహ ఏవ కురుతే ॥

(యజమానః) - ఓం పుణ్యాహం భవంతో బ్రువంతు ॥ (బ్రాహ్మణాః) - ఓం పుణ్యాహమ్ ॥ (ఏవంత్రిః) ।

స్వస్తయే వాయు ముపబ్రవామహై సోమం స్వస్తి భువనస్య యస్పతిః । బృహస్పతిం సర్వగణం స్వస్తయే స్వస్తయ ఆదిత్యాసో భవన్తు నః । ఆదిత్య ఉదయనీయః పథ్యయైవేతస్స్వస్త్యా ప్రయన్తి పథ్యామ్ । సస్తిమభ్యుద్యంతి । స్వస్త్యే వేతః ప్రయన్తి స్వస్త్యుద్యన్తి స్వస్త్యుద్యన్తి ॥ ఓం స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః । స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః । స్వస్తినస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః । స్వస్తినో బృహస్పతి ర్దధాతు । అష్టౌ దేవా వసవస్సోమ్యాసః । చతస్రో దేవీరజరాశ్శ్రవిష్ఠాః । తే యజ్ఞం పాన్తు రజసః పరస్తాత్ । సంవత్సరీణమమృతగ్గ్ స్వస్తి ॥

(యజమానః) - మహ్యం సహకుటుంబాయ శుద్ధి-వృద్ధి-అభ్యుదయ కర్మణే మహాజనా న్నమస్కుర్వాణాయ । అశీర్వచన మపేక్షమాణాయ । ఆయుష్మతే స్వస్తిం భవంతో బ్రువంతు ।

(బ్రాహ్మణాః) - ఆయుష్మతే స్వస్తి ॥ (ఏవం త్రిః) **(యజమానః) - ఓగ్ం స్వస్తి భవంతో బ్రువంతు ॥ (బ్రాహ్మణాః) ఓగ్ స్వస్తి ॥** (ఏవం త్రిః).

ఓం బుధ్యామ స్తోమం సనుయామ వాజమానో మంత్రం సరథే హోప యాతమ్ । యశో న పక్వం మధు గోష్వంతరా భూతాంశో అశ్వినోః కామమప్రాః

సర్వామృద్ధి మృధ్నుయామితి తం వై తేజసైవ పురస్తాత్ పర్యభవచ్ఛన్దోభిర్మధ్యతోఽక్షరై రుపరిష్టాద్గాయత్ర్యా సర్వతో ద్వాదశాహం పరిభూయ సర్వామృద్ధిమార్ధ్నో త్సర్వామృద్ధి మృధ్నోతి య ఏవం వేద ॥

ఓం బుధ్యాస్మ హవై ర్నమసోపసద్య । మిత్రం దేవం మిత్రధేయన్నో అస్తు । అనూరాధాన్ హవిషా వర్ధయంతః । శతం జీవేమ శరదస్సవీరాః । త్రీణి త్రీణి వై దేవానామృద్ధాని । త్రీణి ఛందాగ్ంసి । త్రీణి సవనాని । త్రయ ఇమే లోకాః ఋధ్యామేవ తద్వీర్య ఏషు లోకేషు ప్రతితిష్ఠతి ।

(యజమానః) - భో బ్రాహ్మణాః! మహ్యం సహకుటుంబాయ మహాజనాన్ నమస్కుర్వాణాయ ఆశీర్వచన మపేక్షమాణాయ అస్యకర్మణః । ఋద్ధిం భవంతో బ్రువన్తు ॥ (ఏవంత్రిః)

(బ్రాహ్మణాః)- ఓమ్ ఋధ్యతామృద్ధి స్సమృద్ధిః ॥ (ప్రతివచనం త్రిః)

(వామదక్షిణ హస్తాభ్యాం దక్షిణోత్తర కలశౌ యుగపద్గృహీత్వా । ముఖసమముద్ధృత్య, తాభ్యాం సన్తతం ధారాద్వయం ప్రాక్కలశే నిషిఞ్చతి)(1) స్వస్తిపుణ్యాహసమృద్ధిరస్తు - వర్షశత సంపూర్ణమస్తు । .... గోత్రాభివృద్ధిరస్తు ..... వంశాభివృద్ధిరస్తు । శాన్తిః పుష్టిస్తుష్టిశ్చాస్తు । శుభగ్ం శుభమస్తు - పునరపి గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభం భవతు । సర్వ (ఇష్ట) సంపదస్తు ॥

ఓం । శుచీ వో హవ్యా మరుతశ్శుచీనాగ్ం శుచిగ్ం హినోమ్యధ్వరగ్ం శుచిభ్యః । ఋతేన సత్యమృతసాప ఆయఞ్ఛుచిజన్మానశ్శుచయః పావకాః ॥ అగ్ని శ్శుచివ్రత తమ శ్శుచిర్వి ప్రశ్శుచిః కవిః । శుచీ రోచత ఆహుతః । ఉదగ్నే శుచయస్తవ శుక్రా

1. యజమాని తనముందు దక్షిణ - ఉత్తర దిక్కులందు పెట్టిన రెండు కలశములను తన రెండు చేతులతో సమానముగా తీసికొని ముఖమువరకు యెత్తి పట్టుకొని ఒకే సమయంలో రెండు పాత్రల జలధారను ఆపకుండా నెమ్మదిగా తూర్పునగల కలశపాత్రలో పోయవలెను.

భ్రాజంత ఈరతే । తవ జ్యోతీగ్ ష్యర్చయః । ఏతో న్వింద్రం స్తవామ శుద్ధం శుద్ధేన సామ్నా ॥ శుద్ధైరుక్థైర్వా వృధ్వాంసం । శుద్ధ ఆశీర్వాన్మమత్తు ॥ ఇంద్ర శ్శుద్ధోన ఆగహి । శుద్ధశ్శుద్ధాభిరూతిభిః । శుద్ధో రయిన్నిధారయ । శుద్ధో మమద్ధి సోమ్యః ॥ ఇంద్ర శ్శుద్ధో హి నో రయిం శుద్ధో రత్నా నిదాశుషే । శుద్ధో వృత్రాణి జిఘ్నసే శుద్ధో వాజం సిషాససి ॥ బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితమ్ । యేన దేవాః పవిత్రేణ । ఆత్మానం పునతే సదా । తేన సహస్రధారేణ । పావమాన్యః పునంతు మా ॥ ప్రాజాపత్యం పవిత్రమ్ । శతోద్యామగ్ం హిరణ్మయమ్ । తేన బ్రహ్మవిదో వయమ్ । పూతం బ్రహ్మ పునీమహే ॥ ఇంద్ర స్సునీతి సహ మా పునాతు । సోమస్స్వస్త్యా వరుణ స్సమీచ్యా । యమో రాజా ప్రమృణాభిః పునాతు మా । జాతవేదా మోర్జయంత్యా పునాతు ॥ ప్రాచ్యాం దిశి దేవా ఋత్విజో మార్జయన్తామ్। దక్షిణాయాం దిశి మాసాః పితరో మార్జయంతాం । ప్రతీచ్యాం దిశి గృహాః పశవో మార్జయన్తామ్ । ఉదీచ్యాం దిశ్యాప ఓషధయో వనస్పతయో మార్జయన్తామ్ । ఊర్ధ్వాయాం దిశి యజ్ఞస్సంవత్సరో యజ్ఞపతి ర్మార్జయంతామ్ ।

ఏతేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యః నానాగోత్రేభ్య నానానామభ్యః । శ్రీలక్ష్మీనారాయణోమామహేశ్వరాదిత్యాది నవగ్రహ స్వరూపేభ్యః । (శ్రీలక్ష్మీనారాయణోమామహేశ్వరాదిత్యాది నవగ్రహ ప్రీత్యర్థం ।) స్వస్తిపుణ్యాహవాచన మంత్రజప దక్షిణాం మనసోత్సాహ పరిమిత హిరణ్యాం తుభ్యమహం సంప్రదదే నమమ ॥

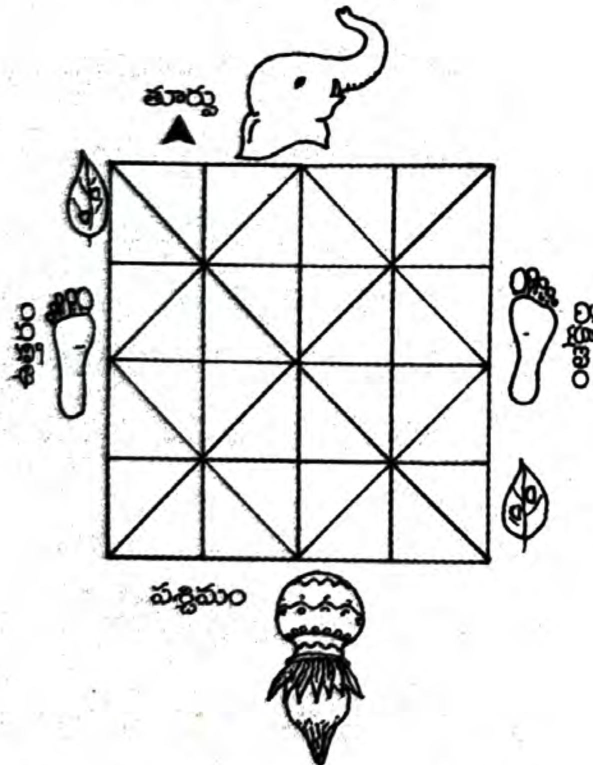
ఓం వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహ్యస్మాన్థ్స్వావేశో అనమీవో భవా నః । యత్త్వే మహే ప్రతి తన్నో జుషస్వ శంన ఏధి ద్విపదే శం చతుష్పదే ॥ వాస్తోష్పతే శగ్మయా సగ్ం సదా తే సక్షీ మహిరణ్వ యా గాతుమత్యా । ఆవః క్షేమ ఉతయోగే వరం నో

యూయం పాత స్వస్తిభిస్సదా నః ॥ (వాస్తోష్పతే ప్రతరణో న ఏధి గోభిరశ్వేభిరిన్దో అజరాసస్తే స్తఖ్యే స్యామ పితేవ పుత్రాన్ప్రతి నో జుషస్వ ॥) అమీవహా వాస్తోష్పతే విశ్వా రూపాణ్యా విశన్ । సఖా సు శేవ ఏధినః ॥ శివగ్ం శివమ్ (శుభగ్ం శుభమ్)॥ స్వస్త్యయనం తార్క్ష్యమరిష్టనేమిం మహద్భూతం వాయసం దేవతానామ్ । అసురఘ్న మింద్రసఖం సమత్సు బృహద్యశో నావమివారు హేమ । అం హోముచ మాంగీరసం గయం చ స్వస్త్యాత్రేయం మనసా చ తార్క్ష్యమ్ । ప్రయతపాణి శ్శరణం ప్రపద్యే । స్వస్తి సంబాధేష్వభయం నో అస్తు । శుభగ్ం శుభమ్ ॥

శ్లో॥ ప్రాక్కుంభ ఆదౌ వరుణం చ యామ్యకుంభే తథా వాస్తుపుమాంసముత్తరే ।
బ్రహ్మాణమావాహ్య తథార్చయిత్వా తతస్తు పుణ్యాహ ముపాచరేద్బుధః ॥

॥ ఇతి యజుర్వేదాత్మక స్వస్తిపుణ్యాహవాచనమ్ ॥

స్వస్తిక చిహ్నము

(స్వస్తికాది లక్షణమును గూర్చి (508) పుటలో చూడగలరు.)

పుణ్యాహవాచనము (ఋగ్వేదాత్మకమ్)

వరుణ ప్రార్థన

ఓం॥ పాశపాణే నమస్తుభ్యం పద్మినీజీవనాయక ।
పుణ్యాహవాచనం యావత్ తావత్ త్వం సుస్థిరో భవ ॥

ఆచమ్య ॥ ప్రాణానాయమ్య ॥.... (దేశకాలౌ సంకీర్త్య) ..... శుభతిథౌ॥ శ్రీమాన్ .... గోత్రః .... నామధేయః ధర్మపత్నీ సమేతః । అహం .... (అముక) .... కర్మ కరిష్యమాణః తదంగత్వేన తదాదౌ గృహ భూభాండ - ఆత్మ - దేహ - ద్రవ్య - స్థల - పదార్థ శుద్ధ్యర్థం వృద్ధ్యర్థం శాన్త్యర్థం అభ్యుదయార్థం చాయుష్కామ్యార్థ ఫల సిద్ధ్యర్థం బ్రాహ్మణైర్మహో జనైస్సహ స్వస్తి పుణ్యాహవాచనం కరిష్యే ॥

తతః కర్తా స్వపురతో మహీద్యౌరితి భూమిం సంప్రార్థ్య । ఓం మహీద్యౌః పృథివీ చన ఇమం యజ్ఞం మిమిక్షతాం । పిపృతాన్నో భరీమభిః ॥ ఇతి మంత్రావృత్యా దక్షిణోత్తరతో భూమిం స్పృష్ట్వా ॥ అభివస్త్రా ఇతి వస్త్రమాస్తీర్య । ఓం అభివస్త్రా సువసనాన్య ఋషాభి ధేనూ స్సుదుఘాః పూయమానః । అభిచంద్రా భర్త మేనో హిరణ్యా భ్యశ్వాన్ రథినో దేవసోమ ॥ ఓషధయ ఇతి తండులాన్ నిధాయ ॥ ఓం ఓషధయస్సంవదంతే సోమేన సహరాజ్ఞా । యస్మై కరోతి బ్రాహ్మణాస్తం రాజన్పారయామసి ॥ ఇతి తత్రైవ తందుల పుంజౌ కృత్వా ॥ ధాన్య (తండుల) రాశౌ దక్షిణోత్తరదిక్షు స్వలంకృతం కలశద్వయం ఆకలశేష్వితి నిధాయ (ప్రతిష్ఠాప్య॥) ॥ ఓం ఆకలశేషు ధావతి పవిత్రే పరిషిచ్యతే । ఉక్థైర్యజ్ఞేషు వర్ధతే ॥ ఇతి తత్రద్వౌ కలశౌనిధాయ ॥ ఇమం మే గంగేతి శుద్ధగంగేన ప్రత్యేకం కలశయోరుదకం నినీయ ॥ ఓం ఇమంమే గంగే యమునే సరస్వతి శుతుద్రి

స్తోమం సచతా పరుష్ణియా । అసిక్నియా మరుద్వృధే వితస్త యార్జీకీయే శృణుహ్యాసుషోమయా ॥ ఇతి తీర్థజలేన ప్రత్యేకం పూరయిత్వా ॥ గంధద్వారామితి గంధాన్నిక్షిప్య । ఓం గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్ । ఈశ్వరీం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్ ॥ కాండాత్కాండా ఇతి దూర్వాః ॥ ఓం కాండాత్కాండాత్ప్రరోహంతీ పరుషః పరుషః పరి । ఏవానో దూర్వే ప్రతను సహస్రేణ శతేన చ ॥ ఇతి దూర్వాః ॥ అశ్వత్థేవ ఇతి పంచ త్వక్ - పల్లవాన్ నిక్షిప్య ॥ ఓం అశ్వత్థేవోనిషదనం పర్ణేవోవసతిష్కృతా । గోభాజ ఇత్కిలాసథయత్సనవథ పూరుషమ్ ॥ ఇతి పల్లవాన్ ॥ యాఃఫలినీరితి ఫలాన్నిక్షిప్య ॥ ఓం యాః ఫలినీర్యా అఫలా అపుష్పా యాశ్చ పుష్పిణీః । బృహస్పతి ప్రసూతా స్తానో ముంచం త్వం హసః ॥ ఇతి ఫలం ॥ సహిరత్నానితి నవరత్నాన్నిక్షిప్య । ఓం సహిరత్నాని దాశుషే సువాతి సవితాభగః । తం భాగం చిత్రమీమహే ॥ ఇతి రత్నాని ॥ ఓం హిరణ్యరూపమితి హిరణ్యం నిక్షిప్య ॥ హిరణ్యరూపస్సహిరణ్య సంద్భృగపాన్నపాత్సేదుహిరణ్య వర్ణః । హిరణ్యయా త్పరియోనేర్నిషద్యా । హిరణ్య దాదదత్యన్నమస్మై ॥ ఇతి హిరణ్యమ్ ॥ యువా సువాసాః ఇతి వస్త్రం ॥ ఓం యువాసువాసాః పరివీత ఆగాత్సఉశ్రేయాన్ భవతి జాయమానః । తంధీరాసః కవయ ఉన్నయంతి స్వాధ్యో౩ మనసా దేవయంతః ॥ ఇతి వస్త్రమ్ ॥ పూర్ణాదర్వీతి కలశయోరాననే పిధాయ ॥ ఓం పూర్ణా దర్వి పరాపత సుపూర్ణా పునరాపత । వస్నేవ విక్రీణావహా ఇషమూర్జం శతక్రతో ॥ ఇతి సతందులాభ్యాం పూర్ణపాత్రాభ్యాం కలశయోరాననేపి దధ్యాత్ ॥

తత్వాయామి శునః శేపో వరుణ త్రిష్టుప్ । ఉత్తరకలశే వరుణావాహనే వినియోగః[1] ॥ ఓం తత్వాయామి బ్రహ్మణా వందమాన స్తదాశాస్తే యజమానో హవిర్భిః । అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యు రుశం సమాన ఆయుః ప్రమోషీః ॥ ఇతి ఉత్తరకలశే - ఓం భూః- వరుణమావాహయామి ॥ ఓం భువః - వరుణమావాహయామి । ఓం స్వః - వరుణమావాహయామి । ఓం భూర్భువః స్వః - వరుణ మావాహయామి ॥ కలశే వరుణం సాంగం సపరివారం సాయుధం సశక్తిక మావాహయామి ॥ ఓం భూర్భువఃస్వః వరుణాయ నమః - చందనం సమర్పయామి । ఇత్యాది పంచోపచారైః సంపూజ్య ॥ తత్వాయామి ఇతి పుష్పాంజలిం సమర్ప్య ॥ అనేన పూజనేన వరుణః ప్రీయతామ్ ॥

శ్లో॥ కలశస్య ముఖే విష్ణుః కంఠే రుద్రః సమాశ్రితః । మూలే తత్ర స్థితో బ్రహ్మ మధ్యే మాతృగణాః స్మృతాః ॥ కుక్షౌతు సాగరా స్సర్వే సప్తద్వీపా వసుంధరా । ఋగ్వేదోఽథ యజుర్వేదః సామవేదోహ్యథర్వణః ॥ అంగైశ్చ సహితాస్సర్వే కలశాంబు సమాశ్రితాః । అత్ర గాయత్రీ సావిత్రీ శాంతిః పుష్టికరీ తథా ॥ ఆయాంతు మమ శాంత్యర్థం దురితక్షయ కారకాః ॥ సర్వే సముద్రాః సరితస్తీర్థాని జలదానదాః । ఆయాంతు మమ శాంత్యర్థం దురితక్షయ కారకాః ॥ ఉత్తరకలశే అక్షతాన్ నిక్షిపేత్ ॥ కలశేషు ॥ శ్రీ లక్ష్మీనారాయణాభ్యాం నమః । ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః । వాణీహిరణ్యగర్భాభ్యాం నమః । శచీపురందరాభ్యాం నమః । అరుంధతీ వసిష్ఠాభ్యాం నమః । శ్రీ సీతారామాభ్యాం నమః । సర్వేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యో

---

1. ద్వౌకలశౌనిధాయ ॥ అని ఉత్తర దక్షిణములుగా రెండు కలశపాత్రలు పెట్టవలెను. అందులో 1. వరుణకలశము 2. శాంతికలశము అని పరిగణింపబడినవి. ఐతే ఉత్తరకలశమునందు చెప్పబడిన వివిధ వస్తువులను చేర్చినప్పుడు రెండవ కలశమునందు కూడా వాటిని చేర్చవలెను. తదుపరి ఈ రెండు కలశములలోని ఉదకమును మంత్రయుక్తముగపోయుటకు వేరొకపాత్రను కూడా అందుబాటులో ఉంచుకొనవలయును. ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మకర్మ సముచ్చయానుసారముగా పుణ్యాహవాచనము పొందుపరచనైనది.

మహాజనేభ్యో నమః ॥ మాతృదేవో భవ । పితృదేవో భవ । ఆచార్యదేవో భవ । అతిథిదేవో భవ ।[1]

(యజమానః) తతః అవనికృత జానుమండలః కమలముకుళ-సదృశమంజలిం శిరస్యాధాయ । దక్షిణేనపాణినా సువర్ణపూర్ణకలశం ధారయిత్వా ॥[2] ఆశిషః ప్రార్థయతే । ప్రార్థనామాహ । (యజమానః) ఏతాః సత్యా ఆశిషః సంతు ॥ దీర్ఘా నాగా నద్యో గిరయః । త్రీణివిష్ణుపదాని చ । తేనాయుః ప్రమాణేన పుణ్యం పుణ్యాహం దీర్ఘమాయురస్తు ॥ (బ్రాహ్మణాః) - అస్తు దీర్ఘమాయుః ॥ (యజమానః) - బ్రాహ్మణహస్తే - శివా ఆపస్సంతు । (బ్రాహ్మణాః) సంతు శివా ఆపః । (యజ.) సౌమనస్యమస్తు । (బ్రాహ్మ.) అస్తు సౌమనస్యమ్ (యజ) అక్షతం చారిష్టం చాస్తు । (బ్రాహ్మ.) అస్త్వక్షతమరిష్టం చ ॥ (ఆ తర్వాత కర్త లేక యజమానియగు వ్యక్తి లేచి ఆచార్యాది బ్రాహ్మణులకు గంధము, కుంకుమ, అక్షతలు, పుష్పములు, వస్త్రము, దక్షిణ ద్రవ్యమును సమర్పించి ప్రార్థింపవలెను. వారి ఆశీస్సులను పొందవలెను.)

యజమానః - గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్ । ఈశ్వరీం సర్వ భూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్ ॥ గంధాః పాంతు ॥ బ్రాహ్మణాః - సౌమంగల్యం చాస్తు॥

యజమానః - ఆయనేతే పరాయణే దూర్వారోహంతు పుష్పిణీః హ్రదాశ్చ పుండరీకాణి సముద్రస్య గృహా ఇమే ॥ అక్షతాః పాంతు ॥ బ్రాహ్మణాః - ఆయుష్యమస్తు ॥

---

1. యజమాని (కర్త) తన తల్లికి, తండ్రికి, గురువునకు, ఆచార్యునకు, అతిథులగు బ్రాహ్మణులకు నమస్కరింపవలెను.

2. యజమాని మోకాళ్లమీద (వజ్రాసనంవలె) కూర్చొని తామరమొగ్గవలె తన రెండు అరచేతులను అంజలిగా చేసి తన శిరస్సు వరకు ఎత్తి పెట్టవలెను. ఆచార్యునకు బ్రాహ్మణుడు తన కుడిచేతిలో ఇంతవరకు పూజించిన వరుణకలశమును ఎత్తి కర్తయొక్క అంజలిలో పెట్టవలెను. అప్పుడు కర్త-యజమాని వినయభావంతో తర్వాతగల మంత్రవాక్యములను పఠించుచు వేదమూర్తులగు బ్రాహ్మణులను తనకు దీర్ఘాయువు లభించునట్లుగా ఆశీర్వదింపుమని ప్రార్థించవలయును.

యజమానః - పుష్పాణి పాంతు ॥ బ్రాహ్మణాః -సౌశ్రియమస్తు॥

యజమానః - తాంబూలాని పాంతు ॥ బ్రాహ్మణాః - ఐశ్వర్యమస్తు॥

యజమానః - దక్షిణాః పాంతు ॥ బ్రాహ్మణాః - బహుదేయం చాస్తు॥

(యజ:- ఆపఃపాంతు ॥ బ్రాహ్మ:- స్వర్చితమస్తు ॥)

శ్శ్రేయసమస్తు ॥ **(యజ.తన రెండు చేతులు జోడించి ప్రార్థనపూర్వకంగా ఈ మాటలు చెప్పవలెను.)** దీర్ఘమాయుఃశ్రేయఃశాంతిః పుష్టిస్తుష్టి చాస్తు ॥ శ్రీర్యశో విద్యా వినయో విత్తం బహుపుత్రం చాయుష్యం చాస్తు ॥ (బ్రాహ్మ.) తథాస్తు ॥ **(యజమానః)** - యం కృత్వా సర్వవేదయజ్ఞక్రియాకరణ కర్మారంభాః శుభాః శోభనాః ప్రవర్తన్తే । తమహమోంకారమాదిం కృత్వా । ఋగ్యజుః సామాశీర్వచనం బహుఋషిమతం సంవిజ్ఞాతం। భవద్భిరనుజ్ఞాతః పుణ్యం పుణ్యాహం వాచయిష్యే ॥ **(బ్రాహ్మణాః)** - వాచ్యతామ్ । తతో **యజమానః** -

ఓం । భద్రం కర్ణేభి శ్శృణుయామ దేవాః । భద్రం పశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః । స్థిరైరంగైస్తుష్టువాం సస్తనూభిః । వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః ॥ ఓం ద్రవిణోదా ద్రవిణ సస్తురస్య । ద్రవిణోదాస్సనరస్య ప్రియం సత్ । ద్రవిణోదా వీరవతీ మిషన్నో । ద్రవిణోదారాసతే దీర్ఘమాయుః ॥ ఓం సవితా పశ్చాతా త్సవితా పురస్తా త్సవితోత్తరాత్తా త్సవితాధరాత్తాత్ । సవితానస్సువతు సర్వతా తిం సవితానోరాసతాం దీర్ఘమాయుః ॥ ఓం నవోనవో భవతి జాయమానోఽహ్నాం కేతు రుషసా మేత్యగ్రే । భాగందేవేభ్యో విదధాత్యాయన్ప్రచంద్రమాస్తిరతి దీర్ఘమాయుః ॥ ఓం ఉచ్చాదివి దక్షిణావంతో అస్థుర్యేఽ అశ్వదాః సహతే సూర్యేణ । హిరణ్యదా అమృతత్వం భజంతే వాసోదాః సోమ ప్రతిరంత ఆయుః ॥ ఓం ఆప ఉందంతు జీవసే దీర్ఘాయుత్వాయ వర్చసే । యస్త్వా హృదాకీరిణా మన్యమానోఽ మర్త్యం మర్త్యో జోహవీమి । జాతవేదో యశో అస్మాసుధేహి ప్రజాభిరగ్నే అమృతత్వమశ్యామ్ ।

యస్మై త్వంసుకృతే జాతవేద ఉలోక మగ్నే కృణవస్స్యోనం । అశ్వినం సపుత్రిణం వీరవంతం గోమంతం రయిన్నశతే స్వస్తి ॥ సంత్వాసించామి యజుషా ప్రజామాయుర్ధనం చ ॥

యజమానః - (వ్రత నియమ తపః స్వాధ్యాయ క్రతు దమ దాన విశిష్టాః) - భో బ్రాహ్మణాః! మనస్సమాధీయతామ్ ॥

బ్రాహ్మణాః - సమాహిత మనసః స్మః ॥

యజమానః - ప్రసీదంతు భవంతః ॥

బ్రాహ్మణాః - ప్రసన్నాః స్మః ॥

(ఉత్తరకలశమాదాయ అన్యపాత్రే కించిత్కించిత్ ఉదకం వినయతి ॥)[1]

శాంతిరస్తు । పుష్టిరస్తు । తుష్టిరస్తు । వృద్ధిరస్తు । అవిఘ్నమస్తు। ఆయుష్యమస్తు । ఆరోగ్యమస్తు । స్వస్త్యస్తు । శివం కర్మాస్తు । కర్మ సమృద్ధిరస్తు। ధర్మసమృద్ధిరస్తు । వేదసమృద్ధిరస్తు । శాస్త్ర సమృద్ధిరస్తు । పుత్రసమృద్ధిరస్తు। ధనధాన్య సమృద్ధిరస్తు । ఇష్టసంపదస్తు । (బహిరీశాన్యదేశే జలం సించేత్ ।) సర్వారిష్ట నిరసనమస్తు । యత్పాపం తత్ప్రతిహతమస్తు । (కలశే) యచ్ఛ్రేయస్తదస్తు। ఉత్తరే కర్మణ్యావిఘ్నమస్తు ఉత్తరోత్తరమహరహరభివృద్ధిరస్తు । ఉత్తరోత్తరాః క్రియాశ్శుభాః శోభనాః సంపద్యంతామ్ । ఇష్టాః కామాః సంపద్యంతామ్ ।

తిథికరణ ముహూర్త జన్మనక్షత్ర సంపదస్తు । తిథికరణ ముహూర్త నక్షత్ర గ్రహ లగ్నాధి దేవతాః ప్రీయంతామ్ ॥ తిథి కరణే ముహూర్త నక్షత్రే సగ్రహే సదైవతే ప్రీయేతామ్ । దుర్గా పాంచాల్యౌ ప్రీయేతామ్ । అగ్ని పురోగా విశ్వేదేవాః ప్రీయంతామ్ । ఇంద్రపురోగా మరుద్గణాః ప్రీయంతామ్ । బ్రహ్మపురోగాః సర్వేవేదాః ప్రీయంతామ్ । విష్ణుపురోగాః సర్వేదేవాః

1. యజమానియగు వ్యక్తి ఉత్తరదిక్కు లేదా దక్షిణదిక్కునగల (తమ ఆచారమును అనుసరించి) కలశమును తీసి చేతపట్టుకొని నెమ్మది, నెమ్మదిగా తూర్పు దిక్కునగల ప్రత్యేక పాత్రలో జలమును పోయుచుండవలెను. బ్రాహ్మణులు మంత్రమును పఠించెదరు.

ప్రీయంతామ్ । మాహేశ్వరీ పురోగా ఉమామాతరః ప్రీయంతామ్ । వసిష్ఠపురోగా ఋషిగణాః ప్రీయతామ్ । అరుంధతీ పురోగా ఏకపత్న్యః ప్రీయంతామ్ । ఋషయశ్ఛందాంస్యాచార్యా వేదాదేవా యజ్ఞాశ్చ ప్రీయంతామ్ । బ్రహ్మ చ బ్రాహ్మణాశ్చ ప్రీయంతామ్ । శ్రీసరస్వత్యౌ ప్రీయేతామ్ । శ్రద్ధామేధే ప్రీయేతామ్ । భగవతీ కాత్యాయనీ ప్రీయతామ్ । భగవతీ మాహేశ్వరీ ప్రీయతామ్ । భగవతీ పుష్టికరీ ప్రీయతామ్ । భగవతీ తుష్టికరీ ప్రీయతామ్ । భగవతీ ఋద్ధికరీ ప్రీయతామ్ । భగవతీ వృద్ధికరీ ప్రీయతామ్। భగవంతౌ విఘ్నవినాయకౌ ప్రీయేతామ్ । భగవాన్ స్వామీ మహాసేనః సపత్నీకః ససుతః సపార్షదః సర్వస్థానగతః ప్రీయతామ్ । హరిహర హిరణ్యగర్భాః ప్రీయంతామ్ । సర్వా గ్రామదేవతాః ప్రీయంతామ్ । సర్వాః కులదేవతాః ప్రీయంతామ్ । సర్వా వాస్తుదేవతాః ప్రీయంతామ్ । (బహిరపః -నైర్ఋతౌ ఉదకంసించేత్) హతా బ్రహ్మద్విషః । హతాః పరిపంథినః । హతా అస్య కర్మణో విఘ్నకర్తారః। శత్రవః పరాభవం యాంతు । శామ్యంతు ఘోరాణి । శామ్యంతు పాపాని। శామ్యంతు ఈతయః । (కలశే) శుభాని వర్ధంతామ్ । శివా ఆపస్సంతు। శివా ఋతవః సంతు । శివా అగ్నయః సంతు । శివా ఆహుతయః సంతు । శివా ఓషధయః సంతు । శివా వనస్పతయః సంతు । శివా అతిథయః సంతు । అహోరాత్రే శివేస్యాతామ్ । నికామే నికామే నః పర్జన్యో వర్షతు । ఫలిన్యోన ఓషధయః పచ్యంతామ్ । యోగక్షేమో నః కల్పతామ్ । శుక్రాంగారక బుధ బృహస్పతి శనైశ్చర రాహు కేతు సోమ సహితా ఆదిత్య పురోగాః సర్వే గ్రహాః ప్రీయంతాం । భగవాన్ నారాయణః ప్రీయతాం । భగవాన్ పర్జన్యః ప్రీయతాం । ప్రీయతాం భగవాన్ స్వామీ మహాసేనః । (యజ.) - పుణ్యాహ కాలాన్ వాచయిష్యే ॥ (బ్రాహ్మ.)-వాచ్యతామ్ ॥

ఓం ఉద్గాతేవ శకునే సామ గాయసి బ్రహ్మపుత్ర ఇవ సవనేషు శంససి । వృషేవ వాజీ శిశుమతీ రపీత్యా సర్వతో నఃశకునే భద్ర మావద । విశ్వతో నశ్శకునే పుణ్య మావద ॥ యాజ్యా యా యజతి ప్రత్యిర్వై యాజ్యా । పుణ్యైవలక్ష్మీః పుణ్యామేవ

తల్లక్ష్మీం సంభావయతి పుణ్యాం లక్ష్మీం సంస్కురుతే ॥ యత్పుణ్యాం నక్షత్రమ్। తద్బట్కుర్వీతో పవ్యుషం। యదా వై సూర్య ఉదేతి। అథ నక్షత్రం నైతి। యావతి తత్రసూర్యో గచ్ఛేత్। యత్ర జఘన్యం పశ్యేత్। తావతికుర్వీత యత్కారీ స్యాత్। పుణ్యాహ ఏవ కురుతే। తాని వా ఏతాని యమ నక్షత్రాణి। యాన్యేవ దేవ నక్షత్రాణి। తేషు కుర్వీత యత్కారీ స్యాత్। పుణ్యాహ ఏవ కురుతే ॥ **(యజమానః)** - **మహ్యం సకుటుంబినే మహాజనాన్ నమస్కుర్వాణాయాశీర్వచన మపేక్షమాణాయ అద్య కరిష్యమాణా.... అముక కర్మణః పుణ్యాహం భవంతో బ్రువంతు। (ఇతి త్రిర్వదేత్) (బ్రాహ్మణాః) - ఓం పుణ్యాహమ్॥ (ఏవంత్రిః)।**

ఓం స్వస్తయే వాయు ముపబ్రవామహై సోమం స్వస్తి భువనస్య యస్పతిః। బృహస్పతిం సర్వగణం స్వస్తయే స్వస్తయ ఆదిత్యాసో భవన్తు నః ॥ ఆదిత్య ఉదయనీయః పథ్యాయైవేతస్వస్త్యా ప్రయన్తి పథ్యామ్। స్వస్తిమభ్యుద్యంతి। స్వస్త్యే వేతః ప్రయన్తి స్వస్త్యుద్యన్తి స్వస్త్యుద్యన్తి ॥ ఓం స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః। స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః। స్వస్తినస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః। స్వస్తినో బృహస్పతి ర్దధాతు। అష్టౌ దేవా వసవస్సోమ్యాసః। చతస్రో దేవీరజరాశ్శ్రవిష్ఠాః। తే యజ్ఞం పాన్తు రజసః పరస్తాత్। సంవత్సరీణమమృతంస్వస్తి ॥

(యజమానః) మహ్యం సకుటుంబినే మహాజనాన్ నమస్కుర్వాణాయ ఆశీర్వచన మపేక్షమాణాయ అద్య కరిష్యమాణాఖ్యాయ.... అముక కర్మణే స్వస్తి భవంతో బ్రువంతు ॥ (ఏవం త్రిః) (బ్రాహ్మణాః) - ఓం ఆయుష్మతే స్వస్తి। (ఇతి ప్రతివచనం ఏవం త్రిః)

ఓం బుధ్యామ స్తోమం సనుయామ వాజమానో మంత్రం సరథే హోప యాతమ్। యశో న పక్వం మధు గోష్వంతరా భూతాంశో అశ్వినోః కామమప్రాః।

సర్వామృద్ధి మృధ్నుయామితి తం వై తేజసైవ పురస్తాత్ పర్యభవచ్ఛన్దోభి-
ర్మధ్యతోఽక్షరై రుపరిష్టాద్గాయత్ర్యా సర్వతో ద్వాదశాహం పరిభూయ
సర్వామృద్ధిమార్ధ్నో త్సర్వామృద్ధి మృధ్నోతి య ఏవం వేద ॥ ఓం ఋధ్యాస్మ
హవ్యై ర్నమసోపసద్య । మిత్రం దేవం మిత్రధేయన్నో అస్తు । అనూరాధాన్ హవిషా
వర్ధయంతః । శతం జీవేమ శరదస్సవీరాః త్రీణి త్రీణి వై దేవానామృద్ధాని । త్రీణి
ఛందాంసి । త్రీణి సవనాని । త్రయ ఇమే లోకాః । ఋధ్యామేవ తద్వీర్య । ఏషు
లోకేషు ప్రతితిష్ఠతి ।

యజమానః - భో బ్రాహ్మణాః! మహ్యం సహకుటుంబాయ మహాజనాన్ నమస్కుర్వాణాయ ఆశీర్వచన మపేక్షమాణాయ అస్యకర్మణః ఋద్ధిం భవంతో బ్రువన్తు ॥ (ఏవంత్రిః)

బ్రాహ్మణాః - ఓమ్ ఋధ్యతామృద్ధి స్సమృద్ధిః ॥ (ప్రతివచనం త్రిః)

ఓం శ్రియేజాతశ్రియఉ ఆనిరియాయశ్రియం వయో జరితృభ్యో దధాతి ।
శ్రియం వసానా అమృతత్వ మాయన్ భవంతి సత్యా సమిథామితద్రౌ । శ్రియ
ఏవైనం త చ్ఛ్రియమాదధాతి సంతతమృచా వషట్ కృత్యం సంతత్యై సంధీయతే
ప్రజయా పశుభిర్ య ఏవం వేద ॥ యస్మిన్ బ్రహ్మోభ్య జయత్సర్వమేతత్ ।
అముంచలోక మిదముచసర్వమ్ । తన్నోనక్షత్ర మభిజి ద్విజిత్య । శ్రియం దధా
త్వహ్రు ణీయమానమ్ । అహే బుధ్నియమంత్రం మేగోపాయ । యమృషయ
స్త్రయి విదావిదుః । ఋచః సామాని యజూంషి । సాహిశ్రీరమృతా సతామ్ ॥
ఏతైర్మంత్రైః నీరాజనం కారయంతి ॥ **(యజమానః) భో బ్రాహ్మణాః! మహ్యం సకుటుంబినే మహాజనాన్ నమస్కుర్వాణాయ ఆశీర్వచన మపేక్షమాణాయ అద్య కరిష్యమాణా.... అముక కర్మణః శ్రీరస్త్వితి భవంతో బ్రువంతు । (ఏవం త్రిః) (బ్రాహ్మణాః)** - ఓం అస్తు శ్రీః (ప్రతివచనం ఏవం త్రిః) ॥

వర్షశతం పూర్ణమస్తు । .... గోత్రాభివృద్ధిరస్తు । .... వంశాభివృద్ధిరస్తు॥ కర్మాంగదేవతా ప్రీయతామ్[1] । ఓం శుక్రేభి రంగై రజ ఆతతన్వాన్ క్రంతు పునానః కవిభిః పవిత్రైః । శోచిర్వసానః పర్యాయు రపాం శ్రియోమి మీతే బృహతీరనూనాః ॥ తదప్యేషః శ్లోకో భిగీతో మరుతః పరివేష్టారో మరుత్తస్యా వసన్ గృహే । ఆవిక్షితస్య కామప్రియే ర్విశ్వేదేవాః సభాసద ఇతి ॥ (తత ఉత్తర కలశం దక్షిణహస్తే దక్షిణ కలశం వామహస్తే గృహీత్వా తాభ్యాం ధారాద్వయం సంతతం పాత్రే నిషించేత్ ఏభిర్మంత్రైః ॥) వాస్తోష్పత ఇతి చతసృణాం వసిష్ఠో వాస్తోష్పతి స్త్రిష్టు బంత్యా గాయత్రీ ఉదకసేచనే వినియోగః ॥

ఓం వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహ్యస్మాన్త్స్వావేశో అనమీవో భవా నః । యత్వే మహే ప్రతి తన్నో జుషస్వ శం నో భవద్విపదే శం చతుష్పదే ॥ వాస్తోష్పతే ప్రతరణో న ఏధిగయస్ఫానో గోభిరశ్వేభిరిన్దో । అజరాసస్తే సఖ్యే స్యామ పితేవ పుత్రాన్ప్రతి నో జుషస్వ॥ వాస్తోష్పతే శగ్మయా సంసదా తే సక్షీమహి రణ్వయా గాతుమత్యా । పాహి (అవః) క్షేమ ఉతయోగే వరం నో యూయం పాత స్వస్తిభిస్సదా నః ॥ అమీవహా వాస్తోష్పతే విశ్వారూపాణ్యావిశన్ । సఖా సుశేవ ఏధినః ॥ శివం శివం శివమ్ ॥ తతః కర్తుర్వామతః పత్నీముపవేశ్య[2] పాత్రపాతితజలేన పల్లవదూర్వాభి బుదఙ్ముఖాస్తిష్ఠంతో విప్రాః అభిషించేయుః ॥ (ఇప్పుడు యజమాని తన భార్యను ఎడమప్రక్కన కూర్చుండబెట్టుకొనవలెను. రెండు కలశములలో జలమును పోసిన వేరొకపాత్రలో అభిమంత్రించిన ఉదకముతో బ్రాహ్మణులు మార్జనము చేయుదురు.)

---

1. అత్ర యత్కర్మోద్దేశ్యకం పుణ్యాహవాచనం తత్కర్మ దేవతోహః కార్యః ॥ అనగా - ఏ కర్మను ఉద్దేశించి పుణ్యాహవాచనము చేయబడుచున్నదో, అట్టి కర్మయొక్క దేవతా నామమును ఇక్కడ జోడించవలెను. 2. ఆశీర్వాదేऽభిషేకే చ పాదప్రక్షాళనే తథా । శయనే భోజనే చైవ పత్నీ తూత్తరతో భవేత్ ॥

(ఏతేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యః నానాగోత్రేభ్యః నానానామభ్యః శ్రీలక్ష్మీనారాయణోమామహేశ్వరాదిత్యాది నవగ్రహ స్వరూపేభ్యః । స్వస్తిపుణ్యాహవాచన మంత్రజప దక్షిణాం మానసోత్సాహ పరిమిత హిరణ్యం తుభ్యమహం సంప్రదదే నమమ ॥)

సముద్ర జ్యేష్ఠా ఇతి చతసృణాం వసిష్ఠ ఆపస్త్రిష్టుప్ । త్రాయంతామితి తిసృణాం విశ్వామిత్ర జమదగ్ని వసిష్ఠా ఆపోనుష్టుప్ ॥ ఇమా ఆపయితి తిసృణా మైతరేయ ఆపోనుష్టుప్ జగత్యనుష్టుభః । దేవస్యత్వే ఇతి ఐతరేయః సవితాశ్వినౌ పూషాచ యజుః । సమస్త వ్యాహృతీనాం పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిః ప్రజాపతిర్ బృహతీ । అభిషేకే వినియోగః ॥

ఓం సముద్ర జ్యేష్ఠాః సలిలస్య మధ్యాత్పునా నాయంత్యని విషమానాః । ఇంద్రోయా వజ్రీ వృషభో రరాదతా ఆపో దేవీరిహ మామవంతు । యా ఆపో దివ్యా ఉతవాస్రవంతి ఖనిత్రిమా ఉతవాయాః స్వయంజాః । సముద్రార్థాయాః శుచయః పావకాస్తా ఆపో దేవీ రిహ మామవంతు । యాసాంరాజావరుణో యాతి మధ్యే సత్యానృతే అవపశ్యం జనానామ్ । మధుశ్చుతః శుచయోయాః పావకాస్తా ఆపో దేవీ రిహ మామవంతు ॥ యాసురాజావరుణో యాసు సోమో విశ్వేదేవా యాసూర్జం మదంతి । వైశ్వానరో యాస్వగ్నిః ప్రవిష్టస్తా ఆపో దేవీ రిహ మామవంతు। త్రాయంతా మిహ దేవా స్త్రాయంతాం మరుతాం గణః । త్రాయంతాం విశ్వాభూతాని యథా యమరపా అసత్ । ఆప ఇద్వా ఉభేషజీరాపో అమీవ చాతనీః । ఆపః సర్వస్య భేషజీ స్తాస్తే కృణ్వంతు భేషజమ్ । హస్తాభ్యాం దశ శాఖాభ్యాం జిహ్వా వాచః పురోగవీ । అనామయిత్నుభ్యాం త్వాతాభ్యాం త్వోప స్పృశామసి । ఇమా ఆపః శివతమా ఇమాః సర్వస్య భేషజీః । ఇమా రాష్ట్రస్య వర్ధనీ రిమా రాష్ట్రభృతోఽమృతాః । యాభిరింద్ర మభ్యషించ త్ప్రజాపతిః సోమం రాజానం

వరుణం యమం మనుమ్ । తాభిరద్భి రభిషించామి త్వామహం రాజ్ఞాం త్వమధి రాజో భవేహ । మహాంతం త్వామహీనాం సంమ్రాజం చర్షణీనాం దేవీ జనిత్ర్య జీ జన ద్భద్రా జని త్ర్యజీ జనత్ । దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవేశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యా మగ్నే స్తేజసా సూర్యస్య వర్చసేంద్ర స్యేంద్రియేణాభిషించామి । బలాయశ్రియై యశసేన్నాద్యాయః ॥ ఓం భూర్భువస్స్వః ॥ అమృతాభిషేకోఽస్తు ॥ శాంతిః పుష్టి స్తుష్టిశ్చాస్తు ॥ ద్విరాచామేత్ ॥

దక్షిణాదానమ్ - అద్య .... కృతైతత్ పుణ్యాహవాచన కర్మణః సాంగతాసిద్ధ్యర్థం తత్సంపూర్ణఫలప్రాప్త్యర్థం చ పుణ్యాహవాచకేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యో యథాశక్తి మనసోద్దిష్టాం దక్షిణాం విభజ్య దాతుమహ ముత్సృజే ॥

॥ ఇతి ఋగ్వేదీయ పుణ్యాహవాచనమ్ ॥

స్వస్తికాది లక్షణమ్

శ్లో॥ రేఖాఃప్రాగాయితాః పంచరేఖాః పంచోదగాయితాః ।
రేఖేద్వేకోణతః కోణే తిర్యగ్రేఖా చతుష్టయమ్ ॥

శ్లో॥ ద్వాత్రింశదంగులందీర్ఘం సమంతాచ్చతురశ్రకమ్ ।
కోష్టాని కారయేత్తత్ర ద్వాత్రింశత్సంఖ్యకాని తు ॥
పదవత్ పార్శ్వతో యేన పురతోగజతుండవత్ ।
పశ్చిమే కలశాకారం బ్రహ్మణా నిర్మితం పురా ॥
తదేవ స్వస్తికంచైవ ప్రవదంతి మహర్షయః ।
తన్మధ్యేస్థాపయేద్రాశౌ సజలం కలశద్వయమ్ ॥
అరిష్ట విరసవేశాన్యే శామ్యేఘోరాణి నైర్ృతౌ ।
అచలం దక్షిణేభాగే వామేతు చలనం భవేత్ ॥
గర్భాదానాది సర్వేషాం ప్రవేశే చౌలకర్మణి ।
వ్రతపుణ్యాహశాంతిషు యజ్ఞవాస్తు తథోత్తరే ॥
నామాదినాందీకరణం పుణ్యాహం ద్విజభోజనమ్ ।
రక్షాబంధనమన్నాది చౌలాద్యంకురమేవ చ ॥

రక్షాబంధనము

ఆచమ్య । పృథివ్యాః .... శుభతిథౌ ..... అముక ...... శుభకర్మణి ఆచార్యాది ఋత్విక్పరిచారకానాం జననాద్యాశౌచదోష నిరాసార్థం రక్షాసూత్ర ధారణాంగ సూత్ర పూజాం చ కరిష్యే ॥

దేవస్యాగ్రే కాంస్యపాత్రే తండుల కల్పిత అష్టదళ పద్మమధ్యే । సౌవర్ణరజిత కార్పాస సూత్రేషు । యథాలాభ సూత్రాణి । నవ సప్త త్రితంతుభిర్వా యుతాని । హరిద్రా చూర్ణ లిప్తాని । సుదృఢాని విన్యస్య ॥ తదగ్రే కదళీ జంబీర దాడిమనారికేళ ఫలాని నిక్షిప్య । పుణ్యాహజలేనశుచీవో హవ్యేతిప్రోక్ష్య । ఓం శుచీ వో హవ్యా మరుతశ్శుచీనాగ్ం శుచిగ్ం హినో మ్యధ్వరగ్ంశుచిభ్యః । ఋతేన సత్యమృత సాప అయన్ శుచిజన్మా నశ్శుచయః పావకాః । ప్రణవేన సప్తవారమభిమన్త్ర్య । ఓం ఓం ఓం ఓం ఓం ఓం ఓం నిరీక్షణ ప్రోక్షణ తాడన అభ్యుక్షణాఖ్య చతుస్సంస్కారైః సంస్కృత్య । తత్త్వత్రయైరభ్యర్చ్య । ఓం హాం ఆత్మ తత్త్వాయనమః । ఓం హీం విద్యాతత్త్వాయ నమః । ఓం హూం శివతత్త్వాయ నమః । సూత్రాణ్యనంతమయాని ధ్యాత్వా । నమో అస్తు సర్వేభ్య ఇత్యభిమంత్ర్య । ఓం । నమో అస్తు సర్పేభ్యో యేకే చ పృథివీమను । యే అంతరిక్షే యే దివితేభ్యః సర్పేభ్యో నమః । ఓం భుజంగాయ విద్మహే । చక్షుః శ్రవణాయ ధీమహి । తన్నః సర్పః ప్రచోదయాత్ ॥ సూత్రాధిపాయ అనంతాయ నమః ఋత్విగ్భ్యో నమః ।

లం పృథివీతత్త్వాత్మనే గంధం పరికల్పయామి ॥

హం ఆకాశ తత్త్వాత్మనే పుష్పం పరికల్పయామి ॥

యం వాయు తత్త్వాత్మనే ధూపం పరికల్పయామి ॥

రం వహ్ని తత్త్వాత్మనే దీపం పరికల్పయామి ॥

వం అమృత తత్త్వాత్మనే అమృతనైవేద్యం పరికల్పయామి ॥

సం సర్వతత్త్వాత్మనే సర్వోపచార పూజాం పరికల్పయామి ॥

తతోయజమానః దేవం నమస్కృత్య । వస్త్రసహిత ఫలపుష్ప దక్షిణాం ధృత్వా ।

శ్లో॥ భగవన్సర్వ లోకేశ । భక్తేష్ట ఫలదాయక ।
ఆరబ్ధి కర్మ సంపూర్తిం కురుదేవ దయానిధే ॥

ఇతి సంప్రార్థ్య ॥ బృహత్సామేతి దక్షిణహస్తే ధారయేత్ ।

ఓం బృహత్సామక్షత్ర బృద్బృద్ధ వృష్ణియం । త్రిష్టుభౌజశ్శుభిత (స్సవిత) ముగ్రవీరమ్ । ఇంద్రస్తోమేన పంచదశేన మధ్యమిదం వాతేన సగరేణ రక్ష ॥

శ్లో॥ యేన బద్ధో బలీ రాజా దానవేంద్రో మహాబలః ।
తేన త్వామనుబధ్నామి రక్షే మా చల మా చల ॥

రక్షాబంధన ముహూర్త స్సుముహూర్తోఽస్త్వితి భవన్తో బ్రువన్తు ॥ రక్షాబంధన ముహూర్త స్సుముహూర్తోఽఅస్తు ॥

॥ ఇతి రక్షాబంధనమ్ ॥

ఋత్విగ్వరణము

ఆచమ్య॥ శుభతిథౌ ॥ అస్మిన్ .... అముక .... శుభకర్మణి ఆచార్యాది ఋత్విక్ పాచకపరిచారకాదీనాం దీక్షాది దీక్షాంతం జననాద్యాశౌచ నివారణార్థం ఆచార్యాది ఋత్విగ్వరణం కరిష్యే ॥

(ఋత్విజః వస్త్రాద్యైః సంపూజ్య । దీక్షా కంకణాన్ బధ్నీయాత్ ॥ తతః బ్రాహ్మణం యాగసాధకం వృణుయాత్ ॥ యజమానియగు వ్యక్తి తాను నిర్వహించెడు కార్యక్రమమునకు తగు సంఖ్యలో బ్రాహ్మణులను ఎంచుకొని దీక్షా వస్త్రాదులను సమర్పించి, పూజించి, దీక్షాకంకణమును చేతికి కట్టి ఋత్విక్కులను వరింపవలెను.)

1. అస్మిన్ .... శుభకర్మణి అద్య ప్రభృతి కర్మ సమాప్తి పర్యంతం ఆచార్యం త్వామహం వృణే ॥

శ్లో॥ ఆచార్యస్తు యథాస్వర్గే శక్రాదీనాం బృహస్పతిః ।
తథైవ మమ యజ్ఞేస్మిన్ ఆచార్యో భవ సువ్రత ।

ఓం । బృహస్పతే అతియదర్యో అర్హా ద్యుమద్విభాతి క్రతు మజ్జనేషు । యద్దీదయచ్ఛ వసర్త ప్రజాత దస్మాసుద్రవిణం ధేహి చిత్రమ్ ॥ వృతోస్మి కరిష్యామి ॥ యథాజ్ఞానతః కర్మ కరిష్యామి ॥ ఇతి ॥

2. అస్మిన్....... కర్మణి బ్రహ్మాణం త్వామహం వృణే ॥

శ్లో॥ యథా చతుర్ముఖో బ్రహ్మా । సత్యలోకే పితామహః ।
తథా త్వం మమ యజ్ఞేస్మిన్ । బ్రహ్మా భవ ద్విజోత్తమ ॥

ఓం బ్రహ్మ జజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తా ద్విశీ మతస్సురుచో వేన ఆవహ । సబుధ్న్యా ఉపమా అస్య విష్టా స్సత శ్చయోనిమసతశ్చవివః ॥ వృతోస్మి కరిష్యామి ॥ యథాజ్ఞానతః కర్మకరిష్యామి ॥

3. అస్మిన్..... కర్మణి సదస్యం త్వామహం వృణే ॥

శ్లో॥ త్వన్నో గురుః పితామాతా । త్వంప్రభుస్త్వం పరాయణః ।
వితతే మమ యజ్ఞేస్మిన్ । సదస్యో భవ సువ్రత ॥

ఓం నమస్సదసే నమస్సద సస్పతయే నమస్సఖీనాం పురోగాణాం చక్షుషే నమోదివే నమః పృథివ్యై ॥ వృతోస్మి కరిష్యామి ॥ యథాజ్ఞానతః కర్మకరిష్యామి ॥

4. అస్మిన్...... కర్మణి ఉపద్రష్టారం త్వామహం వృణే ॥

శ్లో॥ భగవన్ సర్వధర్మజ్ఞ । సర్వధర్మ భృతాంవర ।
వితతే మమ యజ్ఞేస్మిన్ । ఉపద్రష్టా భవ ద్విజ ॥

వృతోస్మి కరిష్యామి ॥ యథా జ్ఞానతః కర్మకరిష్యామి ॥

5. అస్మిన్..... కర్మణి గాణాపత్యం త్వా మహం వృణే ॥

శ్లో॥ ప్రారీప్సితస్య యజ్ఞస్య । జపస్య హవనస్య చ ।
నిర్విఘ్నేన సమాప్త్యర్థం । త్వామహం గణపం వృణే ॥
వృతోస్మి కరిష్యామి ॥ యథా జ్ఞానతః కర్మ కరిష్యామి ॥

6. హోమసహాయార్థం త్వా మహం వృణే ॥

7. వేదపారాయణార్థం త్వా మహం వృణే ॥

8. మూలమంత్రజపార్థం ॥ స్థాపిత దేవతా పూజార్థం ॥
ఉపనిషత్ - భాగవత - రామాయణ - గీతా - పారాయణార్థం
తత్తత్కాలోచిత కార్యార్థం చ ఋత్విజో వృణుయాత్ ॥

ఋత్విక్ ప్రార్థన

(యజమాని యగు వ్యక్తి తాను ఎంచుకొన్న ఋత్విజులను దేవకార్యమును చక్కగా పూర్తి చేయవలయునని క్రిందివిధముగా ప్రార్థించవలయును.)

శ్లో॥ అస్యయాగస్య సిద్ధ్యర్థం । భవంతోఽభ్యర్థితా మయా ।
సుప్రసన్నైవ కర్తవ్యం । ప్రతిష్ఠావిధి పూర్వకమ్ ॥
మంత్రమూర్తి భవన్నాథ । సంసారో చ్ఛేద కారకమ్ ।
దేవపూజా యథార్థాస్యాత్ । కురు ధర్మాత్ గతిం చ నః ॥
సంసార భయభీతేన । అథ యజ్ఞస్సుభక్తితః ।
ప్రారబ్ధిః త్వత్ప్రసాదేన । నిర్విఘ్నం మే భవత్వితి ॥
సర్వే స్వకర్మకుశలా స్సర్వేశ్రీదేవ (రుద్ర) రూపిణః ।
స్వస్వకర్మ వినిర్వర్త్య కృతార్థం కురుతాదరాత్ ॥
ఇతి సంప్రార్థ్యతాన్ ॥ (అని యజమాని / కర్త తాను వరించిన ఋత్విజులను (ప్రార్థించవలయును) సర్వాన్ యథావిభవ మర్చయేత్-వస్త్రద్వయం - చిత్రాసనాని - తులసీ రుద్రాక్ష మాలాని - పాత్రాణి దద్యాత్ - రక్షాబంధనం చ కార్యమ్ ॥

॥ ఇతి ఋత్విగ్వరణమ్ ॥

పంచగవ్యము

ఆచమ్య ॥ .... ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ .... అముక కర్మణి అధికార సంపాదనార్థం । త్వగస్థ్యాదిగత సకల పాపాపనోదనార్థం, శరీర శుద్ధ్యర్థం చ పంచగవ్యమేళనం, ప్రాశనం చ కరిష్యే ॥

తత్ర గోమయేన భూశుద్ధిం కృత్వా । రంగవల్లీం షట్కోణాకృతిం, అష్టదళపద్మం వా విలిఖ్య । తదుపరి ఏకస్మిన్పాత్రే తండుల స్యోపరి పంచగవ్యాని స్థాపయేత్ ॥ యథా ॥ (అనగా - ఆవుపేడతో నేలపైన అలికి శుభ్రం చేయవలెను. పచ్చపిండి, పసుపు, కుంకుమలతో షట్కోణాకారముగా లేదా అష్టదళ పద్మముగా ముగ్గువేసి అలంకరించవలెను. ఒక వెడల్పు పాత్రలో బియ్యము పోసి ముగ్గు పైన పెట్టవలయును. బియ్యముపైన పంచగవ్యమును మేళనము చేయుటకు మధ్యలో ఒక పెద్ద గిన్నెను పెట్టవలెను. చుట్టూరా ఆరు (6) చిన్న, చిన్న గిన్నెలు దిగువ చెప్పబడిన విధముగా ఉంచవలయును.)

గో మూత్రం పూర్వదేశే తు గోమయం దక్షిణే తథా ।
క్షీరం తు పశ్చిమే దేశే దధిచోత్తరతో న్యసేత్ ।
ఆజ్యమాగ్నేయ దేశే తు ఈశాన్యాంతు కుశోదకమ్ ॥
గోమూత్రం నీలవర్ణాయాః కృష్ణాయాః గోమయం తథా ।
అరుణాయాః పయశ్చైవ శ్వేతాయా దధిరిష్యతే ॥
కపిలాయాఘృతం గ్రాహ్యం గవ్యానాం వర్ణపంచకమ్ ॥

(అనగా - తూర్పుదిక్కున గోమూత్రపాత్రను, దక్షిణమున గోమయ పాత్రను, పశ్చిమమున పాలపాత్రను, ఉత్తరమున పెరుగుపాత్రను, ఆగ్నేయమున నేతిపాత్రను, ఈశాన్యమున కుశోదక పాత్రను అమర్చవలెను. విశేషంగా ఏ రంగు గల గోవునుండి ఏది సంపాదింపవలెనని కూడా చెప్పబడినది. నీలిరంగు గోవు యొక్కమూత్రమును; నల్లని ఆవుయొక్క పేడను, ఎరుపు ఆవుయొక్క పాలను, తెల్ల ఆవుయొక్క పెరుగును, కపిలగోవు యొక్క నెయ్యిని సంపాదించుట ఉత్తమమని చెప్పబడినది.)

ఏవం పంచగవ్యాని గృహీత్వా ।[1] తత్తత్ స్థానేషు స్థాపయిత్వా । తాంబూల ఫల హిరణ్యాని నిధాయ ॥

గవ్య మంత్రాః-

గాయత్ర్యా చైవ గోమూత్రం । గంధద్వారేతి గోమయమ్ ।
ఆప్యాయస్వేతి క్షీరం తు దధిక్రావుణ్ణోతి దధి ।
ఆజ్యం శుక్రమసీతి చ । మంత్రాణాం చైవ గవ్యానాం
తత్తత్ పాత్రేషు నిధాయ ॥ దేవస్యత్వాకుశోదకమ్ ॥

(పైన చెప్పిన విధముగా ఒక్కొక్క మంత్రముతో ఒక్కొక్క పదార్థమును ఆయా పాత్రలయందు ఉంచవలయును.)

గాయత్ర్యా గోమూత్రం - పూర్వే - తత్స వితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

గంధద్వారామితి గోమయం - దక్షిణే : గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్। ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్॥

ఆప్యాయస్వేతి క్షీరం - పశ్చిమే : ఆప్యాయస్వ సమేతుతే విశ్వత స్సోమవృష్ణియమ్ । భవా వాజస్యసంగధే ॥

---

1. పంచగవ్య పరిమాణములు : గోమూత్రం పలమేకం (ఏకాంశం) తు అంగుష్ఠార్ధం (నేత్రాంశం) తు గోమయమ్ । క్షీరంసప్తపలం (వేదాంశం) గ్రాహ్యం । దధి త్రిపల (పంచమాంశ) ముచ్యతే । ఆజ్యమేక పలం (తృతీయాంశం) గ్రాహ్యం । పలమేకం (ఏకాంశం) కుశోదకమ్ ॥

(గో మూత్రమును ఒక పలం అనగా - 40 మి.లీ. లేదా ఒక అంశం- మోతాదుగా తీసికోవాలి. దానికి రెండురెట్లు ఎక్కువగా గోమయం అంటే 80 గ్రా.లు ప్రమాణంగా గోమయం (ఆవుపేడ)ను; నాలుగురెట్లు ఎక్కువగా అంటే 160 మి.లీ. ఆవుపాలు; ఐదురెట్లు ఎక్కువగా అనగా 200 మి.లీ. పెరుగును; నెయ్యిని మూడు రెట్లు ఎక్కువగా అంటే 120 మి.లీ. పరిమాణంగా తీసికోవాలి. ఇంతే అనగా 120 మి.లీ.కుశోదకమును కూడా తీసికోవాలి.)

దధిక్రావ్ణ్ణో ఇతి దధి - ఉత్తరే : దధిక్రావ్ణ్ణో అకారిషమ్ । జిష్ణోరశ్వ స్యవాజినః । సురభినో ముఖాకరత్ప్రణ ఆయూగ్ంషి తారిషత్ ॥

శుక్రమసీత్యాజ్యం - ఆగ్నేయాం : శుక్రమసి జ్యోతిరసి తేజోఽసి దేవో వ స్సవితో త్పునా త్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ వసో స్సూర్యస్య రశ్మిభిః ॥

దేవస్యత్వేతి కుశోదకమ్ - ఈశాన్యాం : దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే । అశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామాదదే ॥

అనేన ప్రకారేణ తత్తద్ద్రవ్యాణి తత్తత్ స్థానేషు సంస్థాప్య ॥ మధ్యేమేళనార్థం పాత్రం విధాయ । తస్మిన్మేళయేత్ ॥ (ఇంతకుముందు మంత్రపూర్వకముగా ఒక్కొక్క ద్రవ్యమును ఒక్కొక్క పాత్రలో ఉంచినట్లుగనే, ఇప్పుడు తిరిగి క్రింద సూచించిన విధముగా ఒక్కొక్క పాత్రలోని ఒక్కొక్క ద్రవ్యమును తీసి మధ్యపాత్రలోమేళనము కొరకు పోయవలయును.)

గాయత్ర్యా పలమేకం గోమూత్రమ్ : తత్సవితుర్వరేణ్యం .... ప్రచోదయాత్ ॥ ఇతి గోమూత్రం ప్రక్షిప్య ॥

గంధద్వారేతి అంగుష్ఠార్థమ్ గోమయమ్ : గంధద్వారాం .... శ్రియమ్ ॥ ఇతి గోమయం ప్రక్షిప్య ॥

ఆప్యాయస్వేతి క్షీరం సప్తపలమ్ : ఆప్యాయస్వ .... సంగథే ॥ ఇతి క్షీరం ప్రక్షిప్య ॥

దధిక్రావ్ణ్ణోతి దధి త్రిపలమ్ : దధిక్రావ్ణ్ణో .... తారిషత్ ॥ ఇతి దధి ప్రక్షిప్య ॥

శుక్రమసీత్యాజ్యం పలమేకమ్ : శుక్రమసి .... రశ్మిభిః ॥ ఇతి ఆజ్యం ప్రక్షిప్య ॥

దేవస్యత్వేతి పలమేకం కుశోదకమ్ : దేవస్యత్వా .... మాదదే ॥ ఇతి కుశోదకం ప్రక్షిప్య ॥

తతః మేళనం కృత్వా ॥ పంచభిర్ దర్భైః కృతకూర్చేన ప్రణవేనాలోడ్య। అభిమంత్రయేత్ । ఇరావతీ, అగ్నిందూతం బ్రహ్మాదేవానాం, ఇదం విష్ణు,

కద్రుద్రాయేతి మన్త్రైః అభిమంత్రయేత్ ॥ (అనంతరం మధ్యపాత్రలోనికి చేర్చిన పంచగవ్య ద్రవ్యములను మేళనము చేయవలెను. ఇందుకుగాను ఐదు దర్భలతో కూర్చను సిద్ధము చేయవలెను. ఇట్టి కూర్చతో ప్రణవము - ఓంకారమును ఉచ్చరింపుచూ పాత్రలోని పంచగవ్య ద్రవ్యములను కలుపవలెను. దిగువన పేర్కొనబడిన ఐదు మంత్రములతో అభిమంత్రించవలయును.)

ఓమ్ ఇరావతీ ధేనుమతీ హి భూతం । సూయవసినీ మనుషేదశస్యే వ్యష్టభ్నా ద్రోదసీ విష్ణవేతే దాధర్థ పృథివీమభితోమయూఖైః ॥ 1 ॥

ఓమ్ అగ్నిం దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదసం । అస్యయజ్ఞస్య సుక్రతుమ్ ॥ 2 ॥

ఓమ్ బ్రహ్మాదేవానాం పదవీః కవీనాం ఋషిర్వి ప్రాణాం మహిషో మృగాణామ్ । శ్యేనో గృధ్రాణాగ్ం స్వధితిర్వ నానాగ్ం సోమః పవిత్రమత్యేతి రేభన్ ॥ 3॥

ఓమ్ ఇదం విష్ణుర్వి చక్రమే త్రేధా నిదధే పదమ్ । సమూఢమస్య పాగ్ం సురే ॥ 4 ॥

ఓమ్ కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మీఢుష్టమాయ తవ్యసే । వోచేమశంతమగ్ం హృదే ॥ 5 ॥ ఇత్యభిమంత్ర్య ॥

పంచగవ్యాధిష్ఠిత దేవతాభ్యో నమః । ఇతి షోడశోపచార పూజాం కుర్యాత్ ॥ యస్యస్మృత్యా చ .... మచ్యుతమ్ ॥ మంత్రహీనం .... మే ॥ అనేన పంచగవ్యాధిష్ఠిత దేవతా స్సుప్రీతా స్సుప్రసన్నా వరదా భవంతు॥ తతః యత్త్వగస్థీతి ప్రాశయేత్ ॥ (తదుపరి 'యత్త్వగస్థి' అను మంత్రముతో పంచగవ్యమును ప్రాశనము చేయవలెను అనగా - త్రాగవలెను.)

యత్త్వగస్థిగతం పాపం దేహే తిష్ఠతి మామకే ।
ప్రాశనాత్ పంచగవ్యస్య దహత్యగ్నిరివేన్ధనమ్ ॥

(ఇతి ప్రాశయేత్)

॥ ఇతి పంచగవ్యమ్ ॥

ఆసనవిధి - భూశుద్ధి

ఆచమ్య । ప్రాణానాయమ్య ॥ .... శుభతిథౌ ॥ శ్రీమదఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకస్య । దేవదేవాత్మకస్య । జగత్కుటుంబినః । జగద్రక్షణార్థం అవతీర్ణస్య । .... అముక దేవతా (దేవతానాం)......... అముక శుభకర్మణి (అముక ఉత్సవాఖ్యే శుభకర్మణి)...... శరీర శుద్ధ్యర్థం భూశుద్ధి - భూతశుద్ధి- అంతర్మాతృకా - బహిర్మాతృకాన్యాసాంశ్చ కరిష్యే ॥

ఓం గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే । కవిం కవీనాముపమశ్రవస్తవం జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత ఆనశ్శృణ్వన్ నూతిభి స్సీదసాదనమ్ ॥ ఇతి ప్రార్థ్య ॥

ఉత్పతం త్విహభూతాని పృథివ్యంతరవాసినః ।
ఆసనాదౌ నమస్కృత్య బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥
అపసర్పంతు యే భూతాః యే భూతా భూమి భారకాః ।
యే భూతా విఘ్నకర్తారః తే నశ్యంతు శివాజ్ఞయా ॥
అపక్రామంతు భూతాని పిశాచాస్సర్వతో దిశమ్ ।
సర్వేషామవరోధేన బ్రహ్మ(పూజా)కర్మ సమారభే ॥
తీక్ష్ణదంష్ట్ర మహాకాయ కల్పాంత దహనోపమ ।
భైరవాయ నమస్తుభ్యం అనుజ్ఞాం దాతుమర్హసి ॥
ఇతి వామపాదపార్ష్ణినా భూమిం త్రిస్తాడయేత్ ॥

(అనగా - ఎడమ పాదము యొక్క మడమతో భూమిని ముమ్మారు గట్టిగా తాకవలెను.)

సముద్రవసనే దేవి! పర్వతస్తనమండలే ।
విష్ణుపత్ని! నమస్తుభ్యం పాదస్పర్శం క్షమస్వ మే ॥

పృథ్వీతి మంత్రస్య । మేరుపృష్ఠ ఋషిః । కూర్మో దేవతా । సుతలం ఛందః । ఆసనే వినియోగః ॥

పృథ్వి త్వయా ధృతా లోకా దేవి త్వం విష్ణునాధృతా ।
త్వం చ ధారయ మాం దేవి! పవిత్రం కురు చాసనమ్ ॥

అనంతాసనాయ నమః । విమలాసనాయ నమః । యోగాసనాయ నమః । కూర్మాసనాయ నమః । ఆధారశక్తయే నమః । దుష్టవిద్రావిణే నృసింహాయ నమః । మధ్యే పరమసుఖాసనాయ నమః । ఓం భూర్భువస్సువః । ఇత్యాసనే ఉపవిశ్య ॥ (అని తాను ఏర్పరచుకొన్న ఆసనముపై తూర్పు లేక ఉత్తరముఖముగా కూర్చుండవలెను.)(1)

ఓం గోవిందాయ నమః - అంగుష్ఠాభ్యాం నమః । ఓం మహీధరాయ నమః - తర్జనీభ్యాం నమః । ఓం హృషీకేశాయ నమః - మధ్యమాభ్యాం నమః । ఓం త్రివిక్రమాయ నమః - అనామికాభ్యాం నమః । ఓం విష్ణవే నమః - కనిష్ఠికాభ్యాం నమః । ఓం మాధవాయ నమః - కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః । (అని పైవిధంగా కరన్యాసము చేయవలయును.)(2)

ఓం భూః - పాదాభ్యాం నమః । ఓం భువః - జానుభ్యాం నమః । ఓం స్వః - కటిభ్యాం నమః । ఓం మహః - నాభ్యై నమః । ఓం జనః - హృదయాయ నమః । ఓం తపః - కంఠాయ నమః । ఓం సత్యం - లలాటాయ నమః । ఓం పరబ్రహ్మ - శిరసే స్వాహా । స్వశిరసి - గుం గురుభ్యో నమః । ఓం పం - పరమగురుభ్యో నమః । ఓం పం - పరాత్పర గురుభ్యో నమః । ఓం పం - పరమేష్ఠి గురుభ్యో నమః । దక్షిణ భుజే - గం గణపతయే నమః । వామభుజే - దుం దుర్గాయై నమః । దక్షిణ జానుని - క్షం క్షేత్రపాలకాయ నమః । వామజానుని - సం సరస్వత్యై నమః । హృదయే- అం ఆత్మనే నమః । పం పరమాత్మనే నమః । సం సత్వాత్మనే నమః । రం రజ ఆత్మనే నమః । తం తమ ఆత్మనే నమః । నమోస్త్వనంతాయ నమోఽస్తు వేధసే । నమో వసిష్ఠాయ నమోఽస్తు శక్తయే । పరాశరాయాథ నమోఽ

1. ఆసనమును గూర్చి 99వ పుటను చూడుము.
2. అంగుష్ఠాగ్రేతు గోవిందం తర్జన్యాం తు మహీధరమ్ । మధ్యమాయాం హృషీకేశం అనామిక్యా త్రివిక్రమమ్ । కనిష్ఠిక్యాన్యసే ద్విష్ణుం కరమధ్యేతు మాధవమ్ । ఏవం చ కరవిన్యాసం - సర్వపాప ప్రణాశనమ్ ॥

స్తు సాత్వతే । నమోఽస్తు తే సత్యవతీ సుతాయ ॥ నమో గురుభ్యో గురుపాదుకేభ్యో నమో పరేభ్యః పరపాదుకాభ్యః ॥ ఓం నమో మహద్భ్యో నమో అర్భకేభ్యో నమో యువభ్యో నమ ఆశినేభ్యః । యజామదేవాన్యది శక్నవామమాజ్యాయ సశ్శం సమావృక్షి దేవాః ॥ సర్వభూత నివారణాయ పశరాయ హ్రాః । సశార్జ్గాయ సుదర్శనాయాస్త్రరాజాయ హుం ఫట్ ॥ ఇతి చోటికా బంధం కృత్వా ॥ ఉదకోపస్పర్శః । ప్రాణాయామః ॥ (అని జుట్టు ముడివేసికొనవలెను. జలమును తాకవలెను. తదుపరి ప్రాణాయామము చేయవలెను.)

ఓం ధర్మకందసముద్భూతం జ్ఞానవాళేనశోభితమ్ । ఐశ్వర్యాష్ట దళోపేతం పరం వైరాగ్య కర్ణికమ్ ॥ అధోముఖం తు హృత్పద్మం ప్రణవేనోర్ధ్వ మున్నయేత్ ॥ ఓం ఇతి ప్రణవేన వికసితం కృత్వా ॥ తత్ర త్యజీవాత్మానం హంస ఇతి మంత్రేణ అంకుశముద్రయా సుషుమ్నానాడీమార్గేణ బ్రహ్మరంధ్రం నీత్వా । తత్ర సహస్రదళ కర్ణికాంతర్గతేన పరమాత్మనా సహైక్యభావమాపాదయేత్ ॥ హంసస్సోహమ్ ॥ బ్రహ్మహత్యా శిరస్కంచ స్వర్ణస్తేయ భుజద్వయమ్ । సురాపాన హృదాయుక్తం గురుతల్ప కటిద్వయమ్। తత్ సంసర్గి పదద్వంద్వం అంగ ప్రత్యంగ పాతకమ్ । ఉపపాతక రోమాణం రక్తశ్మశ్రు విలోచనమ్ । అధోముఖం కృష్ణవర్ణమంగుష్ఠ పరిమాణకమ్ । ఖడ్గచర్మధరం పాపం వామకుక్షౌ విచింతయేత్ । ఏవం లక్షణం పాపపురుషం వామకుక్షౌ విచింత్య ॥ యమితి వాయు బీజేన **(యం)** షోడశవారం**(16)** వామనాసాపుటేన సంశోష్య ॥ రమిత్యగ్ని బీజేన(రం) చతుః షష్టివారం **(64)** కుంభకేన సందహ్య । పునః యమితిబీజేన **(యం)** ద్వాత్రింశత్ **(32)** వారం తత్భస్మ దక్షిణ నాసా పుటేన బహిర్నిస్సార్య । వం ఇతి అమృత బీజేన షోడశ **(16)** వారం అమృతీకుర్యాత్ ॥ (ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మకర్మ సముచ్చయానుసారము)

॥ ఇతి ఆసనవిధిః - భూశుద్ధిః ॥

భూతశుద్ధి

పాదాది జానుపర్యంతం పృథ్వీస్థానం చతురశ్రం చతుర్దిక్షు లాంఛితం తన్మధ్యే పీతవర్ణం లం బీజయుక్తం ధ్యాయేత్ ॥ ఓం స్యోనా పృథివి భవానృక్షరా నివేశనీ । యచ్ఛానశ్శర్మ సప్రథాః ॥ లం భూమ్యైనమః ॥ జాన్వాది నాభిపర్యంతం అపాంస్థానం ధనురాకారం ఉభయోః కట్యోః శ్వేత పద్మలాంఛితం తన్మధ్యే శ్వేతవర్ణం వం బీజయుక్తం ధ్యాయేత్ ॥ ఓం అప్సు మే సోమో అబ్రవీ దంతర్విశ్వాని భేషజా । అగ్నిం చ విశ్వశంభువ మాపశ్చ విశ్వభేషజీః ॥ వం అద్భ్యో నమః ॥ నాభ్యాది హృదయ పర్యంతం అగ్నిస్థానం । త్రికోణం స్వస్తికలాంఛితం తన్మధ్యే రక్తవర్ణం రం బీజయుక్తం ధ్యాయేత్ ॥ ఓం అగ్నిం దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదసం । అస్య యజ్ఞస్య సుక్రతుమ్॥ రం అగ్నయే నమః ॥ హృదయాది భ్రూమధ్య పర్యంతం వాయుస్థానం । షట్కోణం షడ్బిందు లాంఛితం । తన్మధ్యే ధూమ్రవర్ణం యం బీజయుక్తం ధ్యాయేత్ । ఓం వాయోశ్శతం హరీణాం యువస్వ పోష్యాణాం । ఉతవాతే సహస్రిణో రథ ఆయాతు పాజసా ॥ యం వాయవే నమః ॥ భ్రూమధ్యాదిబ్రహ్మరంధ్రపర్యంతం ఆకాశస్థానం । వృత్తాకారం ధ్వజలాంఛితం । నీలవర్ణం హం బీజయుక్తం ధ్యాయేత్ ॥

ఓం ఆది త్ప్రత్నస్య రేతసో జ్యోతిః పశ్యంతి వాసరం ।

పరోయదిధ్యతేదివా ॥ హం ఆకాశాయ నమః ॥

పృథివీం పంచగుణాం లం బీజేన షడుద్ఘాత ప్రయోగేణ అప్సు ప్రవిలాపయామి । (లం - 6 సార్లు) ॥ చతుర్గుణా ఆపః వం బీజేన పంచోద్ఘాతయోగేణాగ్నౌ ప్రవిలాపయామి (వం - 5 సార్లు) ॥ త్రిగుణం వహ్నిం రం బీజేన చతురుద్ఘాత ప్రయోగేణ వాయౌ ప్రవిలాపయామి (రం - 4 సార్లు) ద్విగుణం వాయుం యం బీజేన త్రిరుద్ఘాతప్రయోగేణ ఆకాశే ప్రవిలాపయామి (యం - 3 సార్లు) ఏకగుణమాకాశం హం బీజేన ద్విరుద్ఘాత ప్రయోగేణ అహంకారే ప్రవిలాపయామి (హం- 2 సార్లు) తమహంకారం

మహత్తత్త్వే ప్రవిలాపయామి । తన్మహత్తత్వం ప్రకృతౌ ప్రవిలాపయామి । తాం ప్రకృతిం పరబ్రహ్మణి ప్రవిలాపయామి ॥ ఇతి ప్రవిలాప్య ॥ శుద్ధోఽహం - ముక్తోఽహం - సచ్చిదానంద స్వరూపోఽహం । బ్రహ్మోఽహమస్మి। ఇతి చిరంభావయేత్ ॥ తస్మాత్ సర్వజ్ఞాత్సర్వశక్తేః పరబ్రహ్మణః సకాశాత్ ప్రకృతిః । ప్రకృతే ర్మహాన్ । మహతోహంకారః । అహంకారాదాకాశః ॥ ఆకాశాద్వాయుః । వాయోరగ్నిః । అగ్నే రాపః । అద్భ్యః పృథివీ । పృథివ్యా ఓషధయః । ఓషధీభ్యోఽన్నం । అన్నాద్రేతః । రేతసః పురుషః । సవా ఏష పురుషోన్న రసమయః । ఇతి దేహోత్పత్తిం విభావ్య । పునః జీవాత్మానం హంస ఇతి మంత్రేణ అంకుశ ముద్రయా సుషుమ్నా నాడీ మార్గేణ బ్రహ్మ రంధ్రాదానీయ హృది ప్రతిష్ఠాపయేత్ ॥ హంసః సోఽహమ్ ॥

॥ ఇతి భూతశుద్ధిః ॥

అంతర్మాతృకా న్యాసము

ఓం అస్యశ్రీ అంతర్మాతృకా సరస్వతీ మహామంత్రస్య । బ్రహ్మఋషిః । గాయత్రీ ఛందః । అంతర్మాతృకా సరస్వతీ దేవతా । హలోబీజాని । స్వరాః శక్తయః । బిందవః కీలకమ్ । మాతృకాన్యాసే వినియోగః ॥ తత్ర ఋష్యాది న్యాసః । బ్రహ్మఋషయే నమః - శిరసి । గాయత్రీ ఛందసేనమః - ముఖే । అంతర్మాతృకాసరస్వతీ దేవతాయై నమః - హృదయే । హల్ బీజేభ్యో నమః - గుహ్యే । స్వరశక్తిభ్యో నమః - పాదయోః । బిందు కీలకాయనమః - సర్వాంగే । మాతృకాన్యాసే వినియోగః ॥

ఓం అం కం ఖం గం ఘం ఙం ఆం ఓం - అంగుష్ఠాభ్యాం నమః ॥ - హృదయాయ నమః ॥

ఓం ఇం చం ఛం జం ఝం ఞం ఈం ఓం - తర్జనీభ్యాం నమః ॥ - శిరసే స్వాహా ॥

ఓం ఉం టం ఠం డం ఢం ణం ఊం ఓం - మధ్యమాభ్యాం నమః ॥ - శిఖాయై వషట్ ॥

ఓం ఎం తం థం దం ధం నం ఐం ఓం - అనామికాభ్యాం నమః ॥ - కవచాయ హుమ్ ॥

ఓం ఓం పం ఫం బం భం మం ఔం ఓం - కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ॥ - నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ॥

ఓం అం యం రం లం వం శం షం సం హం ళం క్షం అః - ఓం కరతల కరపృష్ఠాభ్యాం నమః - అస్త్రాయ ఫట్

ఓం అం ఆం ఇం ఈం ఉం ఊం ఋం ౠం ౡం ౡం ఏం ఐం ఓం ఔం అం అః। ఏతాన్ షోడశవర్ణాన్ కంఠస్థానే షోడశదళ పద్మే న్యసామి ॥ కం ఖం గం ఘం ఙం చం ఛం జం ఝం ఞం టం ఠం । ఏతాన్ ద్వాదశ వర్ణాన్ హృదయస్థానే ద్వాదశదళపద్మే న్యసామి ॥ డం ఢం ణం తం థం దం ధం నం పం ఫం। ఏతాన్ దశవర్ణాన్ నాభిస్థానే దశ దళ పద్మే న్యసామి ॥ బం భం మం యం రం లం । ఏతాన్ షడ్వర్ణాన్ లింగస్థానే షడ్దళ పద్మే న్యసామి ॥ వం శం షం సం। ఏతాన్ చతుర్వర్ణాన్ ఆధారస్థానే చతుర్దళపద్మే న్యసామి ॥ హం క్షం । ఏతద్వర్ణద్వయం భ్రూమధ్యగతే ద్విదళ పద్మే న్యసామి ॥

శ్లో॥ ఆధారే లింగనాభౌ ప్రకటిత హృదయే తాలుమూలే లలాటే
ద్వేపత్రే షోడశారే ద్విదశ దశదళే ద్వాదశార్ధే చతుష్కే ।
వాసాంతే బాలమధ్యే డఫకఠ సహితే కంఠదేశే స్వరాణాం
హంక్షం తత్త్వార్థయుక్తం సకల దళగతం వర్ణరూపం నమామి ॥

శ్లో॥ బంధూకాభాం త్రిణేత్రాం పృథుజఘన లసత్కుక్షి ముద్రక్త వస్త్రాం
పీనోత్తుంగ ప్రవృద్ధ స్తన జఘనభరాం యౌర్వనారంభరూఢామ్ ।
సర్వాలంకారయుక్తాం సరసిజవదనామిందు సంక్రాంత మౌళిం
అంబాం పాశాంకుశేష్టాఽభయవరదకరా మంబికాం తాం నమామి ॥

॥ ఇతి అంతర్మాతృకాన్యాసః ॥

బహిర్మాతృకాన్యాసము

ఓం అస్యశ్రీ బహిర్మాతృకా సరస్వతీ మహామంత్రస్య । బ్రహ్మఋషిః । గాయత్రీ ఛందః । బహిర్మాతృకా సరస్వతీ దేవతా । హలోబీజాని । స్వరాః శక్తయః । బిందవః కీలకం । బహిర్మాతృకాన్యాసే వినియోగః ॥

తత్ర ఋష్యాది న్యాసః । బ్రహ్మఋషయే నమః - శిరసి । గాయత్రీ ఛందసేనమః - ముఖే । బహిర్మాతృకా సరస్వతీ దేవతాయై నమః - హృదయే। హల్ బీజేభ్యో నమః - గుహ్యే । స్వర(సర్వ)శక్తిభ్యో నమః - పాదయోః । బిందు కీలకాయ నమః - సర్వాంగే ॥ బహిర్మాతృకా న్యాసే వినియోగః ॥

అం నమః - మూర్ధ్ని । ఆం నమః - ముఖే । ఇం నమః - దక్షిణనేత్రే । ఈం నమః - వామనేత్రే । ఉం నమః - దక్షిణ కర్ణే । ఊం నమః - వామకర్ణే। ఋం నమః - దక్షిణ నాసాపుటే । ౠం నమః - వామనాసా పుటే । ఌం నమః - దక్షిణ గండే । ౡం - నమః వామగండే । ఏం నమః - ఊర్ధ్వోష్ఠే । ఐం నమః - అధరోష్ఠే । ఓం నమః - ఊర్ధ్వదంత పంక్తౌ । ఔం నమః - అధోదంత పంక్తౌ । అం నమః - మూర్ధ్ని । అః నమః - జిహ్వాయాం । కం ఖం గం ఘం ఙం । ఏతాన్పంచవర్ణాన్ దక్షిణహస్తే సంధ్యగ్రేషు విన్యసామి । చం ఛం జం ఝం ఞం । ఏతాన్ పంచవర్ణాన్ వామహస్తే సంధ్యగ్రేషు విన్యసామి । టం ఠం డం ఢం ణం । ఏతాన్పంచవర్ణాన్ దక్షిణ పాదే సంధ్యగ్రేషు విన్యసామి । తం థం దం ధం నం । ఏతాన్పంచవర్ణాన్ వామపాదే సంధ్యగ్రేషు విన్యసామి । పం నమః - దక్షిణపార్శ్వే విన్యసామి । ఫం నమః - వామపార్శ్వే విన్యసామి । బం నమః । పృష్ఠే విన్యసామి । భం నమః - నాభౌ విన్యసామి । మం నమః - ఉదరే విన్యసామి । యం నమః - త్వగాత్మనే హృదయే విన్యసామి । రం నమః - అసృగాత్మనే దోర్మూలే విన్యసామి । లం నమః - మాంసాత్మనే కకుదిన్యసామి । వం నమః - మేదాత్మనే కక్ష్యద్వయే విన్యసామి । శం నమః - అస్థ్యాత్మనే హృదయాది హస్తయుగళే విన్యసామి । షం నమః - మజ్జాత్మనే హృదయాది పాదయుగళే విన్యసామి। సం నమః - శుక్రాత్మనే జఠరే న్యసామి । హం నమః - ప్రాణాత్మనే ముఖే విన్యసామి । క్షం నమః - జీవాత్మనే సర్వశరీరేషు విన్యసామి ॥

శ్లో॥ పంచాశద్వర్ణభేదైః విహిత వదనదోఃపాదహృత్కుక్షి వక్షో
దేశాం భాస్వత్కపర్దా కలిత శశికలా మిందుకుందావదాతామ్ ।
అక్షస్రక్కుంభచింతా లిఖిత వరకరాం త్రీక్షణాం పద్మసంస్థా
మచ్ఛా కల్పామతుచ్ఛస్తన జఘన భరాం భారతీం తాం నమామి ॥

ఓం చత్వారి వాక్పరిమితా పదాని తాని విదుర్బ్రాహ్మణా యే మనీషిణః ।
గుహాత్రీణి నిహితా నేంగయంతి తురీయం వాచో । మనుష్యా వదంతి ॥

॥ ఇతి బహిర్మాతృకాన్యాసః ॥

❖ ❖ ❖

మాతృకా పూజనము

(ఆగ్నేయకోణే మాతృకాం స్థాపయేత్ ॥)

పృథివ్యాః = శుభతిథౌ .... అముక .... శుభకర్మాంగత్వేన మాతృకా పీఠోపరి మాతృకా స్థాపనం కరిష్యే ॥ పంచోర్ధ్వాః పంచతిర్యగ్రేఖాశ్చ కృత్వా । తత్ర సంపద్యమాన షోడశ కోష్ఠాత్మకే ప్రాక్ ఉదక్సంస్థాం వా స్థాపనం కార్యం । తత్ర ప్రథమకోష్ఠం ద్విధా విభజ్య । ప్రథమార్ధే గణపతిం ద్వితీయార్ధే గౌరీం ఇతి ॥

ఆగ్నేయకోణే మాతృకా పీఠం

గణ / 1 గౌరి	2 పద్మా	3 శచీ	4 మేధా
5 సావిత్రి	6 విజయ	7 జయ	8 దేవసేన
9 స్వధా	10 స్వాహా	11 మాత	12 లోక మాత
13 ధృతి	14 పుష్టి	15 తుష్టి	16 కుల దేవత

1 బ్రా 2 మా 3 కౌ 4 వై 5 వా 6 ఇం 7 చా

(గణేశేనాధికాహ్యేతా వృద్ధౌ పూజ్యాశ్చ షోడశ..)

1. ఓం గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే । కవిం కవీనాముపమశ్రవస్తవం
జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత ఆనశ్శృణ్వన్ నూతిభిస్సీదసాదనమ్ ॥
ఓం గణపతయే నమః - గణపతిమావాహయామి ॥

2. ఓం గౌరీమిమాయ సలిలా నితక్షత్యేకపది ద్విపదీ సా చతుష్పదీ అష్టాపదీ నవపదీ బభూవుషీ సహస్రాక్షరా పరమేవ్యోమన్ ॥ ఓం గౌర్యై నమః - గౌరీం మాతృకామావాహయామి ॥

3. ఓం హిరణ్యవర్ణాం హరిణీం సువర్ణ రజతస్రజాం । చంద్రాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మమావహ ॥ ఓం పద్మాయై నమః - పద్మాం మాతృకా మావాహయామి ।

4. ఓం నివేశనీ సంగమనీ వసూనాం విశ్వారూపాణి వసూన్యా వేశయంతి । సహస్ర పోషగ్ం సుభగా రరాణా సాన ఆగన్వర్చసా సంవిదానా ॥ ఓం శచ్యై నమః - శచీం మాతృకామావాహయామి ॥

5. ఓం మేధా దేవీ జుష మాణాన ఆగా ద్విశ్వాచీ భద్రా సుమనస్య మానా । త్వయా జుష్టా నుదమానా దురుక్తాన్ బృహద్వదేమ విధధే సువీరాః ॥ ఓం మేధాయై నమః - మేధాం మాతృకా మావాహయామి ॥

6. ఓం సవితా త్వా ప్రసవానాగ్ం సువతా మగ్ని ర్గృహ పతీనాగ్ం సోమో వనస్పతీనాగ్ం రుద్రః పశూనామ్ ॥ ఓం సావిత్ర్యై నమః - సావిత్రీం మాతృకా మావాహయామి ॥

7. ఓం విజ్యం ధనుః కపర్దినో విశల్యో బాణవాగ్ం ఉత । అనేశన్నస్యేషవ ఆభురస్య నిషం గథిః । ఓం విజయాయై నమః - విజయాం మాతృకా మావాహయామి ॥

8. ఓం మర్మాణితే వర్మభి శ్ఛాదయామి సోమసస్త్వా రాజామృతే నాభివస్తామ్।

ఉరోర్వరియ్యో వరివస్తే అస్తు జయంతం త్వా మనుమదంతు దేవాః ॥
ఓం జయాయై నమ - జయాం మాతృకా మావాహయామి ॥

9. ఓం ఇంద్ర ఆసాం నేతా బృహస్పతి ర్దక్షిణాయజ్ఞః పుర ఏతు సోమః । దేవసేనానా మభిభంజతీనాం జయంతీనాం మరుతోయం త్వగ్రే ॥ ఓం దేవసేనాయై నమః - దేవసేనాం మాతృకా మావాహయామి ॥

10. ఓం స్వధా పితృభ్య ఊర్గ్భవ బర్హిషద్భ్య ఊర్జా పృథివీం గచ్ఛత ॥ ఓం స్వధాయై నమః - స్వధాం మాతృకా మావాహయామి ॥

11. ఓం స్వాహా ఉ ధిమాధీతాయ స్వాహా ॥ ఓం స్వాహాయై నమః - స్వాహాం మాతృకా మావాహయామి ॥

12. ఓం ఆపో అస్మాన్మాతర శ్శుంధంతు ఘృతేన నో ఘృత పువః పునంతు విశ్వమస్మ త్ప్రవహంతు రిప్రముదాభ్య శ్శుచిరాపూత ఏమి ॥ ఓం మాతృభ్యో నమః - మాతౄః ఆవాహయామి ॥

13. ఓం మాతా రుద్రాణాం దుహితా వసూనాగ్ం స్వసాదిత్యా నామమృతస్యనాభిః । ప్రణువో చంచికితుషే జనాయ మాగామనాగా మదితిం వధిష్ఠ ॥ ఓం లోకమాతృభ్యో నమః - లోకమాతౄః ఆవాహయామి॥

14. ఓం యంతా చ మే ధర్తా చ మే క్షేమశ్చ మే ధృతిశ్చ మే విశ్వం చ ॥ ఓం ధృత్యై నమః - ధృతీం మాతృకా మావాహయామి ॥

15. ఓం శ్రియం చ లక్ష్మీం చ పుష్టిం చ కీర్తిం చా నృణ్యతాం । బ్రహ్మణ్యం బహు పుత్రతాం । శ్రద్ధా మేధే ప్రజ్ఞాతు జాతవేద స్సందధాతు స్వాహా ॥ ఓం పుష్ట్యై నమః - పుష్టీం మాతృకా మావాహయామి ॥

16. ఓం భద్రం కర్ణేభి శృణుయామ దేవాః। భద్రం పశ్యే మాక్ష భిర్య జత్రాః। స్థిరైరంగై స్తుష్టువాగ్ం సస్త నూభిః। వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః॥ ఓం తుష్ట్యై నమః - తుష్టీం మాతృకా మావాహయామి॥

17. ఓం ఆత్మనః కులదేవతాయై నమః - కులదేవతా మాతృకా మావాహయామి॥

18. ఓం ప్రణో దేవీ సరస్వతీ వాజేభిర్వాజినీవతీ। ధీనామ విత్ర్యవతు॥ ఓం బ్రాహ్మ్యై నమః - బ్రాహ్మీం మాతృకా మావాహయామి॥

19. ఓం యాతేరుద్ర శివాతనూరఘోరా పాపకాశిని। తయా నస్తనువా శంతమయా గిరిశం తాభిచాకశీహి॥ ఓం మాహేశ్వర్యై నమః - మాహేశ్వరీం మాతృకామావాహయామి।

20. ఓం యత్కుమారీ మంద్రయతే యద్యోషిద్యత్పతివ్రతా। అరిష్టం యత్కించ క్రియతే। అగ్నిస్తదనువేధతి॥ ఓం కౌమార్యై నమః - కౌమారీం మాతృకా మావాహయామి॥

21. ఓం విష్ణోరరాటమసి విష్ణోః పృష్ఠమసి విష్ణోశ్శ్నప్త్రేస్థో విష్ణోస్స్యూరసి విష్ణోర్ధ్రువమసి వైష్ణవమసి విష్ణవేత్వా॥ ఓం వైష్ణవ్యై నమః - వైష్ణవీం మాతృకామావాహయామి॥

23. ఓం ఆయం గౌః పృశ్నిరక్రమీ దసనన్మాతరం పునః॥ పితరం చ ప్రయన్ సువః॥ ఓం వారాహ్యై నమః॥ వారాహీం మాతృకా మావాహయామి॥

24. ఓం ఇంద్రాణీ మాసునారిషు సుపత్నీ మహమశ్రవం। నహ్యా స్యాపరం చ

న రజసా మరతే పతిః ॥ ఓం ఇంద్రాణ్యై నమః - ఇంద్రాణీం మాతృకామావాహయామి ॥

25. ఓం తామగ్ని వర్ణాం తపసాజ్వలంతీం వైరోచనీం కర్మఫలేషు జుష్టామ్ । దుర్గాం దేవీగ్ం శరణ మహం ప్రపద్యే । సితర సుతరసే నమః ॥ ఓం చాముండాయై నమః - చాముండాం మాతృకామావాహయామి ॥

గౌర్యాది షోడశ మాతృక దేవతాభ్యో నమః ।
బ్రాహ్మ్యాది సప్త మాతృక దేవతాభ్యోనమః ।
ధ్యానావాహనాది షోడశోపచార పూజాం కుర్యాత్ ॥

శ్లో॥ గౌరీ పద్మా శచీ మేధా సావిత్రీ విజయా జయా ।
దేవసేనా స్వధా స్వాహా మాతరో లోకమాతరః ॥
ధృతిః పుష్టిస్తథా తుష్టిరాత్మనఃకులదేవతా ।
గణేశేనాధికా హ్యేతా వృద్ధౌ పూజ్యాశ్చ షోడశ ॥

శ్లో॥ బ్రాహ్మీ మాహేశ్వరీ చైవ కౌమారీ వైష్ణవీ తథా ।
వారాహీ చ తథేంద్రాణీ చాముండా సప్తమాతరః ॥

(నామ మంత్రాత్మకం - సంక్షిప్త మాతృకా స్థాపన విధానము)

1. ఓం గణపతయే నమః - గణపతి మావాహయామి ॥ 1. ఓం గౌర్యై నమః - గౌరీమాతృకా మావాహయామి ॥ 2. ఓం పద్మాయై నమః - పద్మా మావాహయామి ॥ 3. ఓం శచ్యై నమః - శచీ మావాహయామి ॥ 4. ఓం మేధాయై నమః - మేధా మావాహయామి ॥ 5. ఓం సావిత్ర్యై నమః - సావిత్రీ మావాహయామి ॥ 6. ఓం విజయాయై నమః - విజయా మావాహయామి ॥ 7. ఓం జయాయై నమః - జయా మావాహయామి ॥ 8. ఓం దేవసేనాయై నమః - దేవసేనా మావాహయామి ॥ 9. ఓం స్వధాయై నమః - స్వధా మావాహయామి ॥ 10. ఓం స్వాహాయై నమః - స్వాహా మావాహయామి ॥ 11. ఓం మాతృభ్యో నమః - మాతౄః ఆవాహయామి ॥

12. ఓం లోకమాతృభ్యో నమః - లోకమాతౄః ఆవాహయామి ॥ 13. ఓం ధృత్యై నమః - ధృతి మావాహయామి ॥ 14. ఓం పుష్ట్యై నమః - పుష్టి మావాహయామి ॥ 15. ఓం తుష్ట్యై నమః - తుష్టి మావాహయామి ॥ 16. ఓం ఆత్మనః కులదేవతాయై నమః - ఆత్మనః కులదేవతా మావాహయామి॥

గణేశ గౌర్యాది షోడశమాతృకాభ్యో నమః - గణేశ సహిత గౌర్యాది షోడశ మాతౄః ఆవాహయామి ॥

1. ఓం బ్రాహ్మ్యై నమః - బ్రాహ్మీ మావాహయామి ॥ 2. మాహేశ్వర్యై నమః - మాహేశ్వరీ మావాహయామి ॥ 3. కౌమార్యై నమః - కౌమారీ మావాహయామి ॥ 4. వైష్ణవ్యై నమః - వైష్ణవీ మావాహయామి ॥ 5. వారాహ్యై నమః - వారాహీ మావాహయామి ॥ 6. ఇంద్రాణ్యై నమః - ఇంద్రాణీ మావాహయామి ॥ 7. చాముండాయై నమః - చాముండా మావాహయామి॥

బ్రాహ్మ్యాది సప్తమాతృభ్యో నమః - సప్తమాతౄః ఆవాహయామి ॥

1. దుర్గాయై నమః - దుర్గా మావాహయామి ॥ 2. గణపతయే నమః - గణపతి మావాహయామి ॥ 3. క్షేత్రపాలకాయ నమః - క్షేత్రపాలక మావాహయామి ॥

గౌర్యాది షోడశమాతృక దేవతాభ్యో నమః - బ్రాహ్మ్యాది సప్తమాతృక దేవతాభ్యో నమః - దుర్గా గణపతి క్షేత్రపాలక దేవతాభ్యో నమః - ఇతి షోడశోపచారైః పూజయేత్ ॥

ప్రార్థనమ్

ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యం దదధ్వం మాతరో మమ ।
నిర్విఘ్నం సర్వకార్యేషు కురుధ్వం సగణాధిపాః ॥
గేహే వృద్ధి శతానిభవన్తు । ఉత్తరే కర్మణ్యవిఘ్నమస్తు ॥

అనయా పూజయా గణేశ సహిత గౌర్యాది షోడశమాతరః, బ్రాహ్మ్యాది సప్తమాతరః - (దుర్గాగణపతిక్షేత్రపాలక దేవతాః) ప్రీయంతామ్ ॥

॥ ఇతి మాతృకా పూజనమ్ ॥

అఖండ దీపస్థాపనము

ఆచమ్య ॥ పృథివ్యాః ...... శుభ తిథౌ। అస్మిన్ .... అముక .... శుభకర్మాం గత్వేన దీక్షాది దీక్షాంతం అఖండ దీపస్థాపనారాధనం కరిష్యే ॥ భూమిం గోమయే నోపలిప్య । రంగవల్యాదిభిరలంకృత్య । స్థండిలం కల్పయిత్వా । నవ ధాన్యాని విధాయ । తదుపరి అష్టదళ పద్మం విలిఖ్య । ప్రాగాది దళేషు ప్రణవముల్లిఖ్య । ప్రాగాది దళేషు క్రమేణ ఇంద్రాద్యష్టదిక్పాలకానావాహ్య॥ 1. ఇంద్రం వో విశ్వతస్పరి ఇతి - ఇంద్రమ్ ॥ 2. అగ్నిం దూతమితి - అగ్నిమ్ ॥ 3. యమాయ సోమగ్ం ఇతి - యమమ్ ॥ 4. మోషుణః పరా నితి - నిర్‌ఋతిమ్ ॥ 5. తత్వాయామితి - వరుణమ్ ॥ 6. తవవాయుమితి - వాయుమ్ ॥ 7. సోమోధేనమితి - కుబేరమ్ ॥ 8. తమీశానమితి - ఈశానమ్ ॥ పునఃప్రాగాది క్రమేణ - 1. బ్రహ్మజజ్ఞానమితి - బ్రహ్మాణమ్ ॥ 2. ఇదం విష్ణురితి - విష్ణుమ్ ॥ 3. త్ర్యంబకమితి - రుద్రమ్ ॥ 4. తద్విష్ణోరితి - ఈశ్వరమ్ ॥ 5. ఈశానస్సర్వవిద్యానామితి - సదాశివమ్ ॥ 6. యదక్రంద ఇతి - స్కందమ్ ॥ 7. సోమోధేనమితి - కుబేరమ్ ॥ 8. గణానాంత్వేతి - గణపతిమ్ ॥ ఇత్యావాహ్య । సంపూజ్య ॥

ఓం॥ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే శ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యాం ప్రతిగృహ్ణామి । జ్యోతిష్మతీం త్వా ఇతి దీపపాత్రే వర్తిద్వయం నిక్షిప్య ॥ ఓం జ్యోతిష్మతీం త్వాసాదయామి । జ్యోతిష్కృతం త్వాసాదయామి । జ్యోతిర్విదం త్వాసాదయామి । భాస్వతీం త్వాసాదయామి । జ్వలంతీం త్వాసాదయామి। మల్మలాభవంతీం త్వాసాదయామి । దీప్యమానాం త్వాసాదయామి । రోచమానాం త్వా సాదయామి । అజస్రాం త్వాసాదయామి । బృహజ్జ్యోతిషం త్వాసాదయామి । బోధయంతీం త్వాసాదయామి । జాగ్రతీం త్వాసాదయామి॥ ఘృతం మిమిక్షిరే ఇతి గోఘృతం నిక్షిప్య ॥ ఇత్యభిమంత్రయేత్ ॥

ఓం ఘృతం మిమిక్షిరే ఘృత మస్యయోనిః ఘృతేశ్రితో ఘృత

మవస్యధామ । అనుష్వధ మావహ మాదయస్వ స్వాహా ఘృతం వృషభ మక్షిహవ్యమ్ । (రం) వహ్ని బీజేన వర్తిం సంస్పృశ్య । ఓం గగనలోక రత్నాయనమః । ఓం స్వర్లోక రత్నాయనమః । ఓం మర్త్యలోక రత్నాయనమః । ఓం పవనలోక రత్నాయనమః । ఓం నాగలోక రత్నాయనమః । ఇతి సంపూజ్య ॥ అగ్నినాగ్ని - ఉద్దీప్యస్వ ఇతి ద్వాభ్యాం దీపం ప్రజ్వాల్య ॥ ఓం అగ్నినాగ్ని స్సమిధ్యతే । కవిర్గృహ పతిర్యువా । హవ్యవాట్ జుహ్వా స్యః ॥ ఓం ఉద్దీప్యస్వ జాతవేదోపఘ్నన్ నిరురుతింమమ । పశూగ్శ్చ మహ్యావావహ జీవనం చ దిశోదశ ॥ అగ్నేః దశకళా స్సంపూజ్య ॥ జ్ఞానధూమ కళా మావాహయామి ॥ తేజోమయ కళామావాహయామి । జ్వాలినీ కళా మావాహయామి । జ్వాలినీ కళామావాహయామి । విస్ఫులింగ కళా మావాహయామి । సుశ్రీకళా మావాహయామి । సురూప కళామావాహయామి । కమల కళామావాహయామి ॥ అగ్నిందూత మిత్ర్యభిమంత్ర్య ॥ ఓం అగ్నిం దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదసం ॥ అస్యయజ్ఞస్య సుక్రతుమ్ ॥ అసునీతే ఇతి ప్రాణప్రతిష్ఠాపనం కృత్వా ॥ ఓం అసునీతే పునరస్మాసు చక్షుః పునః ప్రాణమిహనో ధేహిభోగం । జ్యోక్పశ్యేమ సూర్యముచ్చ రంత మనుమతే మృడయాన స్వస్తి ॥

భో దీప! బ్రహ్మరూపేణ సర్వేషాం హృది సంస్థితః । అతస్త్వాం స్థాపయామ్యద్య మదజ్ఞాన మపాకురు ॥ ఓం గృహావై ప్రతిష్ఠాసూక్తం తత్ప్రతిష్ఠిత తమయావాచాశం స్తవ్యం తస్మాద్యద్యపితుర్దైవ పశూన్ లభతే గృహానేవైనానా జిగమిషతి గృహోహి పశూనాం ప్రతిష్ఠా ప్రతిష్ఠ ॥ సుప్రతిష్ఠితమస్తు । సుముహూర్తమస్తు । లం ఇత్యాది పంచోపచార పూజాం కుర్యాత్ ॥ ॥ ఇతి అఖండదీపస్థాపన విధిః ॥

సర్వతోభద్ర

బ్రహ్మాది మండల దేవతా స్థాపనము

ఆచమ్య ॥ పృథివ్యాః .... శుభతిథౌ .... అముక .... శుభకర్మణి బ్రహ్మాది షట్పంచాశత్సర్వతో భద్ర మండలాధిష్ఠిత దేవతా స్థాపనం కరిష్యే॥

ఓమ్ బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీమతస్సురుచో వేన ఆవః। సబుధ్నియా ఉపమా అస్య విష్ఠాః స్సతశ్చ యోనిమసతశ్చవివః ॥ బ్రహ్మాణం సాంగం సాయుధం సవాహనం సశక్తిపత్నీ పుత్ర పరివార సహితం మధ్యే ఓం భూర్భువస్సువః బ్రహ్మణే నమః - బ్రహ్మాణ మావాహయామి ॥ తతః (తృతీయ రేఖోపరి) ఉదీచీ మారభ్య వాయవ్య పర్యంతం అష్టౌలోకపాలాః స్థాపనీయాః ॥

1. ఓమ్ । ఆప్యాయస్వ సమేతుతే విశ్వత స్సోమ వృష్ణియం భవా వాజస్య సంగథే ॥ ఉత్తరే - సోమాయ నమః - సోమ మావాహయామి ॥
2. ఓమ్ । అభిత్వా శూరనోనుమో దుగ్ధా ఇవ ధేనవః । ఈశానమస్య జగత స్సువర్దృశ మీశానమింద్ర తస్థుషః ॥ ఈశాన్యాం - ఈశానాయ నమః - ఈశాన మావాహయామి ॥
3. ఓమ్ । ఇంద్రం వో విశ్వతస్పరిహవామహే జనేభ్యః । అస్మాకమస్తు కేవలః ॥ ప్రాగ్భాగే - ఇంద్రాయ నమః - ఇంద్ర మావాహయామి ॥
4. ఓమ్ । అగ్నిం దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదసమ్ । అస్య యజ్ఞస్య సుక్రతుమ్ ॥ ఆగ్నేయభాగే - అగ్నయే నమః - అగ్నిమావాహయామి ॥
5. ఓమ్ । యమాయసోమగ్‍ం సునుత యమాయ జుహుతా హవిః । యమగ్‍ం హయజ్ఞో గచ్ఛత్యగ్నిదూతో అరం కృతః ॥ దక్షిణే ॥ యమాయ నమః - యమమావాహయామి ॥

6. ఓమ్ । మోషుణః పరా పరా నిర్ఋతి ర్దుహణా వధీత్ । పతీష్ట ధృష్ణు యా సహ ॥ నైర్ఋత్యాం - నిర్ఋతయే నమః - నిర్ఋతి మావాహయామి॥

7. ఓమ్ । తత్వాయామి బ్రహ్మణా వందమానస్తదాశాస్తే యజమానో హవిర్భిః । అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యురుశగం సమాన ఆయుః ప్రమోషీః ॥ పశ్చిమ దిగ్భాగే - వరుణాయ నమః - వరుణ మావాహయామి ॥

8. ఓమ్ । తవవాయు వృతస్పతేత్వష్టు ర్జామాతు రద్భుతా । ఆవాం స్యాం వృణీమహే ॥ వాయవ్యాం - వాయవే నమః - వాయు మావాహయామి॥ **(వాయు-సోమ మధ్యే తృతీయరేఖోపరి అష్టావసవః)**

9. ఓమ్ । వసవో రుద్రా ఆదిత్యా ఉపరిస్పృశం మోగ్రం చేత్తార మధిరాజమక్రన్ । అర్వాం చ మింద్ర మముతో హవామహే ॥ యోగో జిద్ధన జిదశ్వ జిద్యః ॥ వాయు-సోమ మధ్యే- తృతీయరేఖోపరి- అష్టవసుభ్యో నమః - అష్టవసూ నావాహయామి ॥

10. ఓమ్ । కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మీఢుష్టమాయ తవ్యసే వో చేమ శంతమగం హృదే ॥ సోమేశాన మధ్యే (ఏకాదశరుద్రాన్ సాంగాన్)- ఏకాదశరుద్రేభ్యో నమః - ఏకాదశరుద్రా నావాహయామి ॥

11. ఓమ్ । త్యాన్ క్షత్రియాగ్ం అవ ఆదిత్యాన్ యాచిషామహే । సుమృడీకా మభీష్టయే ॥ ఈశానేంద్రమధ్యే - ద్వాదశాదిత్యేభ్యో నమః - ద్వాదశాదిత్యానావాహయామి ॥

12. ఓమ్ । అశ్వినావర్తి రస్మదాగోమద్దస్రా హిరణ్యవత్ । అర్వాగ్రథంసమనసా నియచ్ఛతమ్ ॥ ఇంద్రాగ్ని యోర్మధ్యే - అశ్విభ్యాం నమః - అశ్వినావాహయామి ॥

13. ఓమ్ । ఓమాసశ్చర్షణీ ధృతో విశ్వే దేవాస ఆగతా దాశ్వాగం సోదా శుష స్సుతమ్ ॥ అగ్ని యమ మధ్యే - విశ్వేభ్యోదేవేభ్యో నమః - విశ్వాన్దేవాన్ సపైతృకా నావాహయామి॥

14. ఓమ్ । అభిత్యం దేవగం సవితార మూణ్యోః కవిక్రతు మర్చామి సత్య సవసగం రత్నధామభిప్రియం మతిం మూర్ధా యస్యా మతిర్భా అతిద్యుతత్సవీమని హిరణ్యపాణి రమమీత సుక్రతుః కృపాసువః॥ యమ - నిర్‌ృతి మధ్యే - సప్తయక్షేభ్యో నమః - సప్తయక్షా నావాహయామి ॥

15. ఓమ్ । ఆయం గౌః పృశ్నిరక్రమీ ద సనన్మాతరం పునః । పితరం చ ప్రయన్ సువః ॥ నిర్‌ృతి-వరుణమధ్యే-సర్పేభ్యో నమః - సర్పానావాహయామి ॥

16. ఓమ్ । అప్సరసాం గంధర్వాణాం మృగాణాం చరణే చరన్ । కేశీ విశ్వస్య విద్వాన్ సఖా స్వాదుర్మదింతమః ॥ వరుణ-వాయ్వోర్మధ్యే-గంధర్వాప్సరేభ్యో నమః - గంధర్వా ప్సరసః ఆవాహయామి ॥

(బ్రహ్మ-సోమమధ్యే స్కంద, వృషభే (నందీ)శ్వరం, శూలం, మహాకాలం చ)

17. ఓమ్ । యదక్రంద ప్రథమం జాయమానః । ఉద్యన్ సముద్రాదుత వా పురీషాత్ । శ్యేనస్య పక్షా హరిణస్య బాహూ ఉపస్తుత్యం మహి జాతం తే అర్వన్ ॥ బ్రహ్మ-సోమ మధ్యే - స్కందాయ నమః - స్కందమావాహయామి ॥

18. ఓమ్ । ఋషభం మా సమానానామ్ సపత్నానాం వృషాసహిమ్ । హంతారం శత్రూణాం కృధివిరాజం గోపతిం గవామ్ ॥ తత్రైవ - వృషభే (నందీ)శ్వరాయ నమః - వృషభే (నందీ) శ్వర మావాహయామి ॥

19. ఓమ్ । కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మీఢుష్టమాయ తవ్యసే । వో చేమ శంతమగ్ం హృదే ॥ తత్రైవ-శూలాయ నమః-శూల మావాహయామి ॥

20. ఓమ్ । కుమారం మాతా యువతి స్సముద్ధం గుహాబిభర్తి సదదాతి పిత్రే అనీకమస్య నమినజ్జవాసః పురః పశ్యంతి నిహిత మరుతౌ ॥ తత్రైవ - మహాకాలాయ నమః - మహాకాల మావాహయామి ॥

21. ఓమ్ । అదితిర్హ్యజనిష్ట దక్షయా దుహితా తవ । తాం దేవా స్వజాయంత భద్రామృత బంధవః ॥ బ్రహ్మేశాన మధ్యే - దక్షాయ నమః - దక్షమావాహయామి ॥

(బ్రహ్మేంద్రమధ్యే - దుర్గాం విష్ణుం చ ॥)

22. ఓం । తామగ్ని వర్ణాం తపసా జ్వలంతీం వైరోచనీం కర్మఫలేషు జుష్టామ్। దుర్గాం దేవీగ్ం శరణ మహం ప్రపద్యే । సితర సుతరసే నమః ॥ బ్రహ్మేంద్ర మధ్యే - దుర్గాయై నమః - దుర్గా మావాహయామి॥

23. ఓం । ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదమ్ । సమూఢ మస్యపాగ్ం సురే ॥ బ్రహ్మేంద్ర మధ్యే - విష్ణవే నమః - విష్ణుమావాహయామి ॥

24. ఓం । ఉదీరతా మవర ఉత్పరాస ఉన్మధ్యమాః పితరః సోమ్యాసః। అసుం య ఈయుర వృకా ఋతజ్ఞా స్తేనోఽవంతు పితరో హవేషు॥ బ్రహ్మాగ్ని మధ్యే - స్వధాయై నమః - స్వధా మావాహయామి ॥

25. ఓం । పరం మృత్యో అనుపరే హి పంథాం యస్తే స్వ ఇతరో దేవయానాతు చక్షుష్మతే శృణ్వతే తే బ్రవీమిమానః ప్రజాగ్ం రీరిషో మోత వీరాన్॥ బ్రహ్మ-యమ మధ్యే - మృత్యురోగేభ్యో నమః - మృత్యు రోగానావాహయామి ॥

26. ఓం గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే। కవిం కవీనాముపమశ్రవస్తవం। జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత ఆనశ్శృణ్వన్ నూతిభిస్సీదసాదనమ్ ॥ బ్రహ్మ-నిర్ఋతి మధ్యే-గణపతయే నమః-గణపతి మావాహయామి॥

27. ఓం । శన్నో దేవీరభిష్టయ ఆపో భవంతు పీతయే । శం యోరభి స్రవంతునః॥ బ్రహ్మ - వరుణ మధ్యే - అద్భ్యో నమః - ఆపః ఆవాహయామి॥

28 ఓం । మరుతో యస్య హి క్షయే పాథా దివో విమహసః । ససుగోపాత మోజసః । యజ్ఞైర్వా యజ్ఞవాహసః ॥ బ్రహ్మ-వాయు మధ్యే - మరుద్భ్యో నమః - మరుతః ఆవాహయామి ॥

29. ఓం స్యోనా పృథివి భవా నృక్షరా నివేశనీ । యచ్ఛానః శ్శర్మ సప్రథాః ॥ బ్రహ్మణః పాదమూలే కర్ణికాధః- పృథ్వై నమః - పృథ్వీమావాహయామి॥

30. ఓం । ఇమం మే గంగే యమునే సరస్వతి శుతుద్రిస్తోమగ్ం స చ తా పరుష్ణియా । అసిక్నియా మరుద్వృధేవితస్త యార్జీకీయే । శృణుహ్యా సుషోమయా ॥ తత్రైవ - గంగాదినదిభ్యో నమః - గంగాది (సర్వా) నద్యః ఆవాహయామి॥

31. ఓం । ధామ్నో ధామ్నో రాజన్నితో వరుణ నోముంచ । యదాపో అఘ్న్యా ఇతి వరుణేతి శపామహే తతో వరుణనో ముంచ ॥ తత్రైవ - సప్తసాగరేభ్యో నమః - సప్తసాగరానావాహయామి ॥

32. ఓం । సమావవృత్తన్నధరాగుదీచీ రోహం బుధ్నియ మనుసంచ రంతీస్తాః పర్వతస్య వృషభస్య పృష్ఠేనావశ్చరంతి స్వసి చ ఇయానాః॥ తదుపరి మేరవే నమః - మేరు మావాహయామి ॥

(తతోమండలాద్బహిః సోమాది సన్నిధౌ - ఆయుధాన్యావాహయేత్)

33. ఓం । అవసృష్టా పరాపత శరవ్యే బ్రహ్మసగ్ం శితా । గచ్ఛామిత్రాన్ ప్రవిశమైషాం కంచనోచ్ఛిషః ॥ సోమ (సమీపే) స్యోత్తరతః - గదాయై నమః - గదామావాహయామి॥

34. ఓం । కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మీఢుష్టమాయ తవ్యసే వోచే మశం తమగ్ం హృదే ॥ ఈశాన (సమీపే) స్యైశాన్యాం - త్రిశూలాయ నమః - త్రిశూల మావాహయామి ॥

35. ఓం । యో మా హృదా మనసా యశ్చవాచా యో బ్రహ్మణా కర్మణా ద్వేష్టి దేవాః । యశ్శ్రుతేన హృదయే నేష్టతా చ తస్యేంద్ర వజ్రేణ శిరశ్ఛినద్మి । ఇంద్రస్య పూర్వే - వజ్రాయనమః - వజ్రమావాహయామి॥

36. ఓం । కర్మ చ మే శక్తిశ్చ మేఽర్థశ్చమ ఏమశ్చ మ ఇతిశ్చ మే గతిశ్చ మే ॥ అగ్నేరాగ్నేయాం (అగ్ని సమీపే) శక్తయే నమః - శక్తి మావాహయామి ॥

37. ఓం । శస్త్ర స్య శస్త్ర మస్యూర్జం మహ్యగ్ం శస్త్రం దుహామామాశస్త్రస్య శస్త్రం గమ్యాదింద్రియావంతో వనామహే । ధుక్షీమహి ప్రజామిషమ్॥ యమస్య దక్షిణే - దండాయ నమః - దండమావాహయామి ॥

38. ఓం । ఓషధే త్రాయస్వైనగ్ స్వధితే మైనగ్ం హిగుం సీర్దేవ శ్శూరేతాని ప్రవపే స్వస్త్యుత్తరాణ్యాశీయ ॥ నైరృతేర్నైరృత్యాం - ఖడ్గాయ నమః - ఖడ్గమావాహయామి॥

39. ఓం । ఇమం విష్యామి వరుణస్య పాశం యమ బధ్నీత సవితా సుశేవః ।

ధాతు శ్చ యోనౌ సుకృతస్య లోకే స్యోనం తే సహపత్యా కృణోమి॥
వరుణస్య పశ్చిమే-పాశాయనమః-పాశ మావాహయామి ॥

40. ఓం। తిగ్మమాయుధం వీడితగ్ం సహస్వద్దివ్యగ్ం శర్ధః పృతనాసుజిష్ణు
స్తామి దేవాన్మరుతో నాథితో జోహవీమితేనో ముంచన్త్వేనసః ॥
వాయోర్వాయవ్యాం - అంకుశాయ నమః - అంకుశ మావాహయామి॥

(॥ ఇత్యాయుధాని ॥ తద్ బాహ్యే ఉత్తరాది క్రమేణ ఋషీన్॥)

41. ఓం। గౌతమకుమారమితి సహో వాచ। పరే హి మృత్యోర్గృహాన్।
మృత్యవే వై త్వా దదామీతి ॥ ఉత్తరే - గౌతమాయనమః -
గౌతమమావాహయామి ॥

42. ఓం। బృహద్భృహతో భరద్వాజ ఋషిః ప్రజాపతి గృహీతయా త్వయా
మనోగృహ్ణామి ॥ ఈశాన్యే - భరద్వాజాయనమః - భరద్వాజ
మావాహయామి ॥

43. ఓం। వైరూపం వైరూపాద్విశ్వామిత్ర ఋషిః ప్రజాపతి గృహీతయా
త్వయా చక్షుర్ గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః ॥ పూర్వే-విశ్వామిత్రాయ నమః -
విశ్వామిత్ర మావాహయామి ॥

44. ఓం। త్ర్యా యుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్య త్ర్యాయుషమ్। యద్దేవానాం
త్ర్యాయుషం। తన్మే అస్తు త్ర్యాయుషమ్ ॥ ఆగ్నేయే - కశ్యపాయనమః
- కశ్యపమావాహయామి ॥

45. ఓం। వైరాజం వైరాజా జ్జమదగ్ని ఋషిః ప్రజాపతి గృహీతయా
త్వయా శ్రోత్రం గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః ॥ దక్షిణే - జమదగ్నయే నమః -
జమదగ్ని మావాహయామి ॥

46. ఓం । ఉపాగ్ం శురుపాగ్ం శోస్త్రి వృత్రివృతో రథం తరగ్ం రథం తరా ద్వసిష్ఠ ఋషిః ప్రజాపతి గృహీతయా త్వయా ప్రాణం గృహ్ణామి॥ **నైరృత్యాం - వసిష్ఠాయ నమః - వసిష్ఠ మావాహయామి ॥**

47. ఓం । అత్రిరదాదౌర్వాయ ప్రజాః పశుకామో వా ॥ **పశ్చిమే - అత్రయే నమః - అత్రిమావాహయామి ॥**

48. ఓం । సప్తఋషయః ప్రథమాం కృత్తికానామరుంధతీం యధ్రువతాగ్ం హనిమ్యః । షట్ కృత్తికా ముఖ్యయోగం వహంతీయ మస్మాక మేధత్వష్టమీ ॥ **వాయవ్యాం - అరుంధత్యై నమః - అరుంధతీ మావాహయామి॥**

(ఇతి ఋషీన్ - తతః పూర్వాదిక్రమేణ మాతౄః)

49. ఓం । ఐంద్రీమావృత మన్వావర్తే సమహం ప్రజయా సం మయా ప్రజా సమహగ్ం రాయస్పోషేణ సంమయా । రాయస్పోషాన్వాయత్వా న్నాద్యాయత్వా ॥ **పూర్వే-ఐంద్ర్యై నమః - ఐంద్రీమావాహయామి ॥**

50. ఓం । యత్కుమారీ మంద్రయతే యద్యోషిద్యత్పతివ్రతా । అరిష్టం యత్కించ క్రియతే అగ్ని స్తదనువేధతి ॥ **ఆగ్నేయే - కౌమార్యై నమః - కౌమారీ మావాహయామి ॥**

51. ఓం । యుజేరథంగ వేషణగ్ం హరిభ్యామ్ । ఉప బ్రహ్మాణి జుజుషాణ మస్థుః । విభాదిష్టాస్య రోదసీ మహిత్వా । ఇంద్రో వృత్రాణ్య ప్రతీజఘన్వాన్ ॥ **దక్షిణే - బ్రాహ్మై నమః - బ్రాహ్మీ మావాహయామి॥**

52. ఓం । పశూనాం మన్యురసితవే వమే మన్యుర్భూయాత్ ॥ **నైరృత్యాం - వారాహ్యై నమః - వారాహీ మావాహయామి ॥**

53. ఓం। యేనదేవా జ్యోతిషోర్ధ్వా ఉదాయన్ యేనాదిత్యావసవో యేనరుద్రాః । యేనాంగిరసో మహిమాన మానశుస్తే నైతు యజమానస్స్వస్తి ॥ పశ్చిమే - చాముండాయై నమః - చాముండా మావాహయామి ॥

54. ఓం । రక్షోహణౌ వలగహనావుపదధామి వైష్ణవీరక్షోహణౌ వలగహ నావపర్యూహామి వైష్ణవీ రక్షోహణౌ వలగహనౌ పరిసృణామి వైష్ణవీరక్షోహణౌ వలగహనౌ వైష్ణవీ ॥ వాయవ్యాం - వైష్ణవ్యై నమః - వైష్ణవీం మావాహయామి ॥

55. ఓం । యాతేరుద్ర శివాతనూ రఘోరా పాపకాశిని । తయానస్తనువా శంతమయా గిరిశంతాభిచాకశీహి ॥ ఉత్తరే - మాహేశ్వర్యై నమః - మాహేశ్వరీ మావాహయామి ॥

56. ఓం । ప్రతూర్వన్నేహ్యవక్రామన్న శస్తీరుద్రస్య గాణపత్యాన్మ యోభూరేహి । ఉర్వన్తరిక్షమన్విహి స్వస్తిగవ్యూతిరభయాని కృణ్వన్॥ ఈశాన్యాం - (పినాకిన్యై) వైనాయక్యై నమః - వైనాయకీ మావాహయామి ॥

॥ ఇతి సర్వతోభద్ర దేవతాః ॥

ఓం తదస్తు మిత్రా వరుణా తదగ్నే శం యో రస్మభ్య మిదమస్తుశస్తమ్ । అశీ మహిగాధముత ప్రతిష్ఠాం నమో దివే బృహతే సాదనాయ ॥

ఓం గృహావై ప్రతిష్ఠాసూక్తం తత్ప్రతిష్ఠిత తమయా వాచా శంస్తవ్యం । తస్మాద్యద్య పితురైవ పశూన్ లభతే గృహాణే వై నానా జిగమిషతి । గృహా హి పశూనాం ప్రతిష్ఠా ప్రతిష్ఠా ॥ ఓం సర్య ప్రజాం మే గోపాయ । అమృతత్వాయ జీవసే । జాతాం జనిష్య మాణాం చ । అమృతే సత్యే ప్రతిష్ఠితామ్ ॥ సుప్రతిష్ఠితమస్తు । సుముహూర్తో ఽస్తు ॥

ఏతా బ్రహ్మాది దేవతా సుప్రతిష్ఠితాస్సంతు ॥ ఓం బ్రహ్మజజ్ఞానం .... మసతశ్చవివః । అనేన మంత్రేణ పూజయేత్ ॥

గమనిక : సర్వతోభద్రమండల లక్షణమును గూర్చి 771వ పుటలో చూడుము.

॥ ఇతి సర్వతోభద్రమండలే - బ్రహ్మాది మండల దేవతా స్థాపన విధిః ॥

కలశ స్థాపనము

ఆచమ్య ॥ ప్రాణానాయమ్య ॥ అస్మిన్....... శుభకర్మణి కలశస్థాపనాఖ్యం కర్మకరిష్యే ॥ మహీద్యౌరితి భూమిం సంప్రార్థ్య ॥

ఓం మహీద్యౌః పృథివీ చ న ఇమం యజ్ఞంమిమిక్షతామ్ । పిపృతాన్నో భరీమభిః ॥

గోచర్మమాత్రం భూమిం గోమయేనసంలిప్య । రంగవల్లీభిరలంకృత్య। అభివస్త్రామితి వస్త్రమాస్తీర్య ॥

ఓం అభివస్త్రా సువసనాన్యబుషాభిధేనో సుదుఘాః పూయమానాః । అభిచంద్రా భర్తమేనో హిరణ్యాభ్యశ్వాన్ రథినోదేవసోమ ॥

ఓషధయఇతి తండులాన్నిక్షిప్య - ఓం ఓషధయస్సంవదంతే సోమేవ సహరాజ్ఞా। యస్మై కరోతి బ్రాహ్మణస్తగ్ం రాజన్పారయామసి ॥

ఇతి సప్తధాన్యాని ప్రక్షేప్య ॥[1]

1(క) యవధాన్య తిలాః కంగు ముద్గచణక శ్యామాకాః ।
ఏతాని సప్తధాన్యాని సర్వకార్యేషు యోజయేత్ ॥ (యవలు, వడ్లు, నువ్వులు, కొఱ్ఱలు, పెసర్లు, శనగలు, సామలు - ఇవి సప్తధాన్యములు)

(ఖ) యవగోధూమమాషాశ్చ ముద్గాశ్చ చణకాస్తథా ।
ప్రియంగవోవ్రీహ యశ్చ సప్తధాన్యాన్యనుక్రమాత్ ॥ (యవలు, గోధుమలు, మినుములు, పెసర్లు, శనగలు, కొఱ్ఱలు (ప్రియంగు) వ్రీహ (బియ్యము - వడ్లు)

(గ) యవ, గోధూమ, మాష, ముద్గ, ప్రియంగు, చణక, రాజమాష, కుళుత్థ, శ్యామాకాని- నవధాన్యాని ॥

స్వర్ణ రజత తామ్ర మారకూటమయం। మృణ్మయం వా దృఢకలశం సమాదాయ। ప్రక్షాళ్య। తంతువేష్టితం కృత్వా। అష్టగంధైరనులిప్య ॥

తన్తుంతన్వన్నితి తన్తునా కలశాన్ వేష్టయిత్వా ॥

ఓం ॥ తన్తుం తన్వన్రజసో భానుమన్విహి జ్యోతిష్మతః పథో రక్షధియా కృతాన్। అనుల్బణం వయతజోగువామపో మనుర్భవదనయా దైవ్యం జనమ్ ॥

గృహావై ప్రతిష్ఠా సూక్త మితి మంత్రేణ కలశం ప్రతిష్ఠాప్య ॥

ఓం గృహావై ప్రతిష్ఠా సూక్తం తత్ప్రతిష్ఠిత తమయా వాచా శం స్తవ్యమ్। తస్మాద్యద్య పితురైవ పశూన్లభతే గృహాణేవైనానా జిగమిశతి। గృహోహి పశూనాం ప్రతిష్ఠా ప్రతిష్ఠా ॥ సుప్రతిష్ఠితమస్తు ॥ ఆకలశేష్విత్యభిమంత్ర్య ॥

ఓం ఆకలశేషు ధావతి పవిత్రే పరిషిచ్యతే । ఉక్థైర్యజ్ఞేషు వర్ధతే ॥

హిరణ్యశృంగమితి జలం సంప్రార్థ్య ॥

ఓం హిరణ్యశృంగం వరుణం ప్రపద్యే తీర్థం మే దేహి యాచతః। యన్మయా భుక్తమసాధూనాం పాపేభ్యశ్చ ప్రతిగ్రహః ॥ ఇతి ప్రార్థ్య॥

ఇమం మే గంగేతి శుద్ధగంగేన కలశే ఉదకమాపూర్య ॥

ఓం ॥ ఇమంమే గంగే యమునే సరస్వతి। శుతుద్రిస్తోమగ్ం సచతా పరుష్ణియా। అసిక్నియామరుద్వృధే వితస్త యార్జీకీయే। శృణుహ్యా సుషోమయా॥

గంధద్వారా మితి సుగంధ ద్రవ్యాన్ నిక్షిప్య ॥ హరిద్రా కుంకుమ సుగంధ చందనాది పరిమళ ద్రవ్యాణి చ నిక్షిప్య ।

ఓం ॥ గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్య పుష్టాం కరీషిణీమ్ । ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయేశ్రియమ్ ॥ యాః ఫలినీర్యా ఇతి ఫలాన్నిక్షిప్య ॥ ఫలపుష్పగంధాక్షత పూగీఫలనారికేళఖర్జూరాది ఫలాని నిక్షిప్య ॥

ఓం ॥ యాః ఫలినీర్యా అఫలా అపుష్పాయాశ్చ పుష్పిణీః । బృహస్పతి ప్రసూతాస్తానో ముంచంత్వగ్‌ం హసః ॥ సహిరత్నానితి రత్నాని నిక్షిప్య ॥[1]

ఓం ॥ సహిరత్నాని దాశుషే సువాతి సవితా భగః । తం భాగం చిత్రమీ మహే ॥ అశ్వత్థేవో ఇతి పంచపల్లవాన్ నిక్షిప్య ॥[2]

ఓం ॥ అశ్వత్థే వో నిషదనం పర్ణేవో వసతిః కృతా । గోభాజ ఇత్కిలాసథయథ్స నవథ పూరుషమ్ ॥ యా జాతా ఓషధయ ఇత్యోషధీన్ నిక్షిప్య ॥[3]

ఓం ॥ యాజాతా ఓషధయో దేవేభ్య స్త్రియుగం పురా । మందామి బభ్రూణా మహగ్‌ం శతం ధామాని సప్తచ । శతంవో అంబ ధామాని సహస్ర ముతవో రుహః ॥ ఓషధయస్సమితి పంచత్వక్ నిక్షిప్య ॥

1.(క) కనకం కులిశం ముక్తా పద్మరాగం చ నీలకమ్ ।
ఏతాని పంచరత్నాని సర్వకార్యేషు యోజయేత్ ॥ బంగారం, వజ్రం, ముత్యము, పద్మరాగము, నీలం (పచ్చ). ఇవి పంచరత్నములు.

(ఖ) హీరక, మౌక్తిక, పద్మరాగ, నీల, మరకత, గోమేధిక, పుష్పరాగ, వైడూర్య, ప్రవాళాఖ్యాని - నవరత్నాని ॥ వజ్రం, ముత్యం, పద్మరాగం, నీలం, మరకతం, గోమేధికం, పుష్యరాగం, వైడూర్యం, పగడం - అను తొమ్మిది (9) నవరత్నములు.

2. న్యగ్రోధోదుంబరోఽశ్వత్థః చూతప్లక్షస్తథైవ చ ।-పంచపల్లవాని (మఱ్ఱి, మేడి, రావి, మామిడి, జువ్వి - ఇవి పంచపల్లవములు. వీటి కాండము యొక్క చర్మములనే 'పంచత్వక్కులందురు) దీనికి సంక్షిప్తంగా-'మామమేరాజు' అని తెలుగులో పెద్దలు చెప్పినారు. మా=మామిడి; మ=మఱ్ఱి; మే=మేడి; రా=రావి; జు=జువ్వి; అని తాత్పర్యం)

3. మురా మాంసీ వచా కుష్ఠం శైలేయం రజనీద్వయమ్ ।
శఠీ చంపకముస్తా చ సర్వౌషధిగణః స్మృతః ॥ *(అగ్ని పురా. 177-17)*
(మురా, జటామాంసి, వజ, చెంగల్వకోష్టు, శిలాజిత్తు, పసుపు మరియు మానిపసుపు, గంధకచూరలు, సంపెంగ, తుంగముస్తెలు - ఇవి ఓషధు

ఓం ॥ ఓషధయస్సంవదంతే సోమేన సహరాజ్ఞా। యస్మైకరోతి బ్రాహ్మణస్తగం రాజన్ పారయామసి ॥ కాండాత్కాండా ఇతి దూర్వాః ॥

ఓం ॥ కాండాత్కాండా త్ప్రరోహంతీ పరుషః పరుషః పరి । ఏవానో దూర్వే ప్రతనుసహస్రేణ శతేన చ ॥ యా శతేన ప్రతనోషి సహస్రేణ విరోహసి। తస్యాస్తే దేవీష్టకే విధేమహవిషావయమ్॥ హిరణ్యరూప మితిహిరణ్యమ్॥

ఓం ॥ హిరణ్యరూపస్సహిరణ్యసందృగపాన్నపాత్సేతుహిరణ్యవర్ణః । హిరణ్యయాత్పరియోనే ర్నిషద్య। హిరణ్యాదాదదదత్యన్నమస్మై ॥

స్యోనా పృథివీతి సప్తమృదః-[1]

ఓం ॥ స్యోనా పృథివి భవా వృక్షరానివేశనీ। యచ్ఛా నశ్శర్మ సప్రథాః।

అథ పంచగవ్యాన్నిక్షిప్య ॥ తత్సవితురితి గోమూత్రమ్ -

ఓం ॥ తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి।

ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥ గంధద్వారా మితి గోమయమ్ -

ఓం ॥ గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాంకరీషిణీమ్ । ఈశ్వరీగం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయేశ్రియమ్ ॥ ఆప్యాయస్వేతి గోక్షీరమ్-

ఓం ॥ ఆప్యాయస్వసమేతు తే విశ్వత స్సోమ వృష్ణియమ్। భవావాజస్య సంగధే॥

1.(క) అశ్వస్థానాద్గజస్థానాద్వల్మీకా త్సంగమాద్ధ్రదాత్ । రాజద్వారా చ్చ గోష్ఠాచ్చ మృదమానీయ నిక్షిపేత్ ॥ (అశ్వశాల, గజశాల, వల్మీకము (పుట్ట), నదీసంగమస్థలము, తటాకము, రాజద్వారము, గోశాల – ఈ చోట్లగల మట్టినే సప్తమృత్తికలు అందురు.)

(ఖ) గజాశ్వ గో వృషాణాం తు పర్వతే రత్నభూమిషు । పుణ్యతీర్థేఽపి చారామే మృదోష్టౌ పరికీర్తితాః ॥ (గజ, అశ్వ, గో, వృష (ఎద్దు) శాలలు, పర్వతప్రదేశము, రత్నభూమి, పుణ్యతీర్థము, ఆరామము (తోట) – ఈ 8 చోట్లగల మట్టిని అష్టమృత్తికలు అందురు.)

దధిక్రావుణ్ణ ఇతి గోదధి -

ఓం ॥ దధిక్రావుణ్ణో అకారిషం జిష్ణోరశ్వస్య వాజినః ।

సురభినో ముఖాకరత్ప్రణ ఆయూగ్ంషి తారిషత్ ॥

శుక్రమసీతి గోఘృతమ్ -

ఓం ॥ శుక్రమసి జ్యోతిరసి తేజోసి దేవోవ స్సవితోత్పునా । త్వచ్ఛిద్రేణపవిత్రేణ వసోస్సూర్యస్యరశ్మిభి ॥ ప్రణవేన కుశోదకమ్ - ఓం ఓం ఓం ॥ ఇతి పంచగవ్యాని ॥ ॥ అథ పంచామృతాని నిక్షిప్య ॥

ఆప్యాయస్వేతి క్షీరమ్ -

ఓం ॥ ఆప్యాయ స్వసమేతుతె - సంగధే ॥ దధిక్రావుణ్ణ ఇతి దధి -

ఓం ॥ దధిక్రా = రిషత్ ॥ శుక్రమసీత్యాజ్యమ్ -

ఓం ॥ శుక్రమసి = రశ్మిభిః ॥ మధువాతాఇతి మధు -

ఓం ॥ మధువాతా = భవంతునః ॥ స్వాదుః పవస్వేతి స్వాదూదకమ్ -

ఓం ॥ స్వాదుఃపవస్వ = ఆదాభ్యః ॥

దేవస్యత్వేతి కూర్చం - (ఊర్ధ్వాగ్రం నిక్షిప్య)

ఓం ॥ దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవేశ్వినోర్ బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యా మాదదే॥

శ్లో॥ కూర్చాగ్రైః రాక్షసాన్ ఘోరాన్ ఛింది కర్మ విఘాతినః ।

త్వామర్పయామి కుంభేఽస్మిన్ సాఫల్యం కురుకర్మణి ॥

యువాసువాసా ఇతి వస్త్రమ్ - కంకణమ్ (కలశ కంఠేబధ్వా)

ఓం యువాసువాసాః పరివీత ఆగాత్స ఉశ్రేయాన్భవతి జాయమానః ।

తం ధీరాసః కవయ ఉన్నయంతి స్వాధ్యో3 మనసా దేవయంతః ॥

యా ఫలినీర్యా ఇతి నారికేళం నిక్షిప్య ॥

ఓం యాఃఫలినీ.................... హసః ॥

శ్లో॥ నారికేళ సముద్భూత త్రిణేత్రహర సంభవ!

శిఖయా దురితం సర్వం పాపం పీడాం చ మే నుద ॥

పూర్ణాదర్వీతి కలశేరానవే పిధాయ ॥

ఓం ॥ పూర్ణా దర్వి పరాపత సుపూర్ణా పునరాపత । వస్నేవ విక్రీణావహా ఇషమూర్జగ్ం శతక్రతో ॥ తత్వాయామీతి వరుణమావాహ్య ॥

ఓం ॥ తత్వాయామి బ్రహ్మణా వందమాన స్తదాశాస్తే యజమానో హవిర్భిః । అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యు రుశగ్ం సమాన ఆయుః ప్రమోషీః ॥

ఓం భూః-వరుణ మావాహయామి । ఓం భువః - వరుణ మావాహయామి । ఓగ్ం సువః-వరుణమావాహయామి । ఓం భూర్భువస్సువః వరుణమావాహయామి ॥

ఓం వం (అపాంపతయే) వరుణాయనమః ॥ లమిత్యాది పంచోపచార పూజాం కుర్యాత్ ॥

వరుణ ప్రార్థన

శ్లో॥ దేవదానవసంవాదే మథ్యమానే మహోదధౌ ।
ఉత్పన్నోఽపి తదా కుంభ విధృతో విష్ణునా స్వయమ్ ॥
త్వత్తోయే సర్వతీర్థాని దేవాః సర్వే త్వయి స్థితాః ।
త్వయి తిష్ఠంతి భూతాని త్వయి ప్రాణాః ప్రతిష్ఠితాః ॥
శివః స్వయం త్వమేవాసి విష్ణుస్త్వం చ ప్రజాపతిః ।
ఆదిత్యా వసవో రుద్రా విశ్వేదేవాః సపైతృకాః ॥
త్వయి తిష్ఠంతి సర్వేఽపి యతః కామఫలప్రదాః ।
త్వత్ప్రసాదాదిమాం పూజాం కర్తుమీహే జలోద్భవ ।
సాన్నిధ్యం కురు మే దేవ ప్రసన్నో భవ సర్వదా ॥

శ్లో॥ నమో నమస్తే స్ఫటికప్రభాయ, సుశ్వేతహారాయ సుమంగళాయ ।
సుపాశహస్తాయ ఝషాసనాయ, జలాధినాథాయ నమో నమస్తే ॥

॥అనేన కృతేన పూజనేన కలశే ఆవాహిత వరుణదేవస్సుప్రీణాతు ॥

॥ ఇతి కలశస్థాపనమ్ ॥

నవగ్రహ మంత్రాః

1. సూర్యః

ప్రధాన దేవతా : ఆకృష్ణేన రజసా వర్తమానోనివేశయన్నమృతం మర్త్యంచ । హిరణ్యయేన సవితా రథేనా దేవో యాతి భువనాని పశ్యన్॥

అధిదేవతా : అగ్నిం దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదసమ్ । అస్య యజ్ఞస్య సుక్రతుమ్ ॥ (అగ్నిః)

ప్రత్యధిదేవతా : కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మీఢుష్టమాయ తవ్యసే వోచేమ శంతమగ్ంం హృదే ॥ (రుద్రః)

అధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహితాయ ఆదిత్యాయ నమః ॥ 1 ॥

2. చంద్రః

ప్రధానదేవతా : ఆప్యాయస్వ సమేతు తే విశ్వతస్సోమ వృష్ణియమ్ । భవా వాజస్య సంగథే ॥

అధిదేవతా : అప్సుమే సోమో అబ్రవీదంతర్విశ్వాని భేషజా । అగ్నించ విశ్వ శంభువ మాపశ్చ విశ్వ భేషజీః ॥ (ఆపః)

ప్రత్యధిదేవతా : గౌరీ మిమాయ సలిలాని తక్షత్యేకపదీ ద్విపదీ సా చతుష్పదీ । అష్టాపదీ నవపదీ బభూవుషీ సహస్రాక్షరా పరమే వ్యోమన్ ॥ (గౌరీం)

అధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహితాయ సోమాయ నమః ॥ 2 ॥

3. అంగారకః (కుజః)

ప్రధానదేవతా : అగ్నిర్మూర్ధా దివః కకుత్పతిః పృథివ్యా అయమ్ । అపాగ్ం రేతాగ్ంసి జిన్వతి ॥

అధిదేవతా : స్యోనా పృథివి భవా నృక్షరా నివేశనీ । యచ్ఛాన శ్శర్మ సప్రథాః॥ (పృథివీః)

ప్రత్యధిదేవతా : క్షేత్రస్య పతినా వయగ్ం హితేనేవ జయామసి । గామశ్వం పోషయిత్న్వా స నో మృడాతీదృశే ॥ (క్షేత్రపాలకః)

అధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహితాయ అంగారకాయ నమః ॥ 3 ॥

4. బుధః

ప్రధానదేవతా : ఉద్బుధ్య స్వాగ్నే ప్రతిజాగృహ్యేనమిష్టాపూర్తే సగ్ం సృజేథామయంచ । పునః కృణ్వగ్స్త్వా పితరం యువాన మన్వాతాగ్ం సీత్వయి తంతు మేతమ్ ॥

అధిదేవతా : ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదమ్ । సమూఢమస్య పాగ్ం సురే ॥ (విష్ణుః)

ప్రత్యధిదేవతా : సహస్రశీర్షాపురుషః సహస్రాక్ష స్సహస్రపాత్ । స భూమిం విశ్వతో వృత్వా అత్యతిష్ఠ ద్దశాంగులమ్ ॥ (నారాయణః)

అధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహితాయ బుధాయ నమః ॥ 4 ॥

5. బృహస్పతిః (గురుః)

ప్రధానదేవతా : బృహస్పతే అతియదర్యో అర్హాద్యుమద్విభాతి క్రతుమజ్జనేషు । యద్దీదయచ్ఛ వసర్త ప్రజాత తదస్మాసు ద్రవిణం ధేహి చిత్రమ్॥

అధిదేవతా : బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీ మతస్సురుచో వేన ఆవః । సబుధ్నియా ఉపమా అస్య విష్ఠాస్సతశ్చ యోని మసతశ్చ వివః ॥ (బ్రహ్మణః)

ప్రత్యధిదేవతా : ఇంద్రం వో విశ్వతస్పరి హవామహే జనేభ్యః । అస్మాకమస్తు కేవలః ॥ (ఇంద్రః)

అధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహితాయ బృహస్పతయే నమః ॥ 5 ॥

6. శుక్రః

ప్రధానదేవతా : శుక్రంతే అన్యద్య జతంతే అన్యద్విషు రూపే అహనేద్యౌ రివాసి । విశ్వా హి మాయా అవసి స్వధావో భద్రాతే పూష న్నిహరా తిరస్తు ॥

అధిదేవతా : ఇంద్రాణీ మాసు నారిషు సుపత్నీమహమశ్రవమ్ । న హ్యస్యా అపరంచన జరసా మరతే పతిః ॥ (ఇంద్రాణీః)

ప్రత్యధిదేవతా : ఇంద్రమరుత్వ ఇహపాహి సోమం యథా శార్యాతే అపిబస్సుతస్య । తవ ప్రణీతీ తవశూర శర్మన్నావివాసంతి కవయస్సుయజ్ఞాః ॥ (ఇంద్రమరుత్వంతః)

అధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహితాయ శుక్రాయ నమః ॥ 6 ॥

7. శనిః

ప్రధానదేవతా : శమగ్ని రగ్ని భిస్కరచ్ఛన్న స్తపతు సూర్యః । శం వాతో వా త్వరపా అప స్రిధః ॥

అధిదేవతా : యమాయ సోమగ్ం సునుత । యమాయ జుహుతా హవిః । యమగ్ం హ యజ్ఞో గచ్ఛత్యగ్ని దూతో అరంకృతః ॥ (యమః)

ప్రత్యధిదేవతా : ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యో విశ్వా జాతాని పరితా బభూవ యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తు వయగ్ స్యామ పతయో రయీణామ్ ॥ (ప్రజాపతిః)

అధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహితాయ శనైశ్చరాయ నమః ॥ 7 ॥

8. రాహుః

ప్రధానదేవతా : కయానశ్చిత్ర ఆభువదూతీ సదా వృధస్సఖా। కయా శచిష్ఠయా వృతా ॥

అధిదేవతా : ఆయంగౌః పృశ్నిరక్రమీద సనన్మాతరం పునః । పితరంచ ప్రయన్ త్సువః। (గామ్)

ప్రత్యధిదేవతా : నమో అస్తు సర్పేభ్యో యే కేచ పృథివీమను । యే అంతరిక్షే యే దివితేభ్య స్సర్పేభ్యో నమః ॥ (సర్పః)

అధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహితాయ రాహవే నమః ॥ 8 ॥

9. కేతు

ప్రధానదేవతా : కేతుం కృణ్వన్న కేతవే పేశో మర్యా అపేశసే । సముషద్భిరజాయథాః ॥

అధిదేవతా : సచిత్ర చిత్రం చితయంతమస్మే చిత్రక్షత్ర చిత్రతమం వయోధామ్ ॥ చంద్రం రయిం పురువీరం బృహంతం చంద్ర చంద్రాభిర్గృణతే యువస్వ ॥ (చిత్రగుప్తః)

ప్రత్యధిదేవతా : బ్రహ్మాదేవానాం పదవీః కవీనామృషిర్విప్రాణాం మహిషో మృగాణామ్ । శ్యేనో గృధ్రాణాగ్ స్వధి తిర్వనానాగ్ం సోమః పవిత్ర మత్యేతి రేభన్ ॥ (బ్రహ్మణః)

అధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహితాయ కేతవే నమః ॥ 9 ॥

ఓమ్ । ఆదిత్యాది నవగ్రహ దేవతాభ్యో నమో నమః ॥

ఉప(గ్రహ)దేవతా మంత్రాః

దుర్గాపంచకము

1. ఓమ్ । జాతవేదసే సునవామ సోమ మరాతీయతో నిదహాతి వేదః । సనః పర్షదతి దుర్గాణి విశ్వానావేవ సింధుం దురితాఽత్యగ్నిః ॥ దుర్గామావాహయామి ॥

2. ఓమ్ గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే । కవిం కవీనాముపమశ్రవస్తవమ్ జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత ఆనశ్శృణ్వన్నూతిభిస్సీదసాదనమ్ ॥ శ్రీమహాగణాధిపతి మావాహయామి ॥

3. ఓమ్ । క్షేత్రస్య పతినా వయగ్ం హితేనేవ జయా మసి । గామశ్వం పోషయిత్న్వాసనో మృడాతీ దృశే ॥ క్షేత్రపాలక మావాహయామి ॥

4. ఓమ్ । యత ఇంద్ర భయామహే తతోనో అభయం కృధి । మఘవన్ ఛగ్ధి తవతన్న ఊతయే విద్విషో విమృథో జహి ॥ (మఘవతం)

5. ఓమ్ । స్వస్తిదా విశస్పతి ర్వృత్రహా విమృధో వశీ । వృషేంద్రఃపుర ఏతున స్స్వస్తిదా అభయంకరః ॥ మఘవత సహిత అభయంకర మావాహయామి ॥

6. ఓమ్ । తవవాయు వృధస్పతే త్వష్టు ర్జామాత రద్భుత । ఆవాస్యాం వృణీ మహే ॥ వాయు మావాహయామి ॥

7. ఓమ్ । క్రాణాశి షర్మహీనాం హిన్వ న్నృతస్య దీధితిమ్ । విశ్వా పరిప్రియా భువద ధ ద్వితా ॥ ఆకాశ మావాహయామి ॥

8. ఓమ్। ఆదిత్ప్రత్నస్య రేత సోజ్యోతిః పశ్యంతి వాసరం। పరో యదిధ్యతే దివా॥ జ్యోతిష్మంత మావాహయామి ॥

దశదిక్పాలక మంత్రాః (లోకపాలకః)

9. ఓమ్। ఇంద్రంవో విశ్వత స్పరిహా వామహే జనేభ్యః। అస్మాకమస్తు కేవలః ॥ ప్రాగ్భాగే ఐరావతారూఢం - ఇంద్రం లోకపాలక మావాహయామి॥ (1)

10. ఓమ్। అగ్నిం దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదసం అస్య యజ్ఞస్య సుక్రతుమ్ ॥ ఆగ్నేయదిగ్భాగే మేషారూఢం - అగ్నిం లోకపాలక మావాహయామి ॥ (2)

11. ఓమ్ । యమాయ సోమగ్ం సునుత యమాయ జుహుతాహవిః। యమగ్ం హయజ్ఞో గచ్ఛత్యగ్ని దూతో అరంకృతః ॥ దక్షిణ దిగ్భాగే మహిషారూఢం - యమం లోకపాలక మావాహయామి ॥ (3)

12. ఓమ్। మోషుణః పరా పరా నిర్ఋతిర్ దుహణావధీత్। పదీష్ట తృష్ణయా సహ॥ నైర్ఋతిదిగ్భాగే నరారూఢం - నిర్ఋతిం లోకపాలక మావాహయామి॥ (4)

13. ఓమ్।ఇమంమేవరుణ శృధీహవమద్యాచమృడయ।త్వామవస్యురాచకే॥ పశ్చిమదిగ్భాగేమకరారూఢం-వరుణంలోకపాలకమావాహయామి॥(5)

14. ఓమ్। తవ వాయు వృతస్పతే త్వష్టు ర్జామాతర ద్భుత। అవాంస్యాం వృణీమహే ॥ వాయవ్యదిగ్భాగే ఏణారూఢం - వాయుం లోకపాలక మావాహయామి ॥ (6)

15. ఓమ్ । సోమో ధేనుగ్ం సోమో అర్వంతమాశుగ్ం సోమో వీరం కర్మణ్యం దదాతు । సాద్నయం విదథ్యగ్ం సభేయం పితు శ్రవణం యోదదాశ త్స్మై ॥ ఉత్తరదిగ్భాగే అశ్వారూఢం - కుబేరం లోకపాలక మావాహయామి ॥ (7)

16. ఓమ్ । తమీశానం జగత స్తస్థుష స్పతిమ్ । ధియం జిన్వమవశే హూమహే వయం । పూషానో యథా వేదసామసద్వృధే రక్షితా పాయుర దబ్ధ స్స్వస్తయే ॥ ఈశాన్యదిగ్భాగే వృషభారూఢం - ఈశానం లోకపాలక మావాహయామి ॥ (8)

17. ఓమ్ । ఊర్ధ్వ ఊషణ ఊతయే తిష్ఠా దేవోన సవితా । ఊర్ధ్వో వాజస్య సనితాయదంజిభిర్వాగ ద్భిర్విహ్వయామహే ॥ ఈశానేంద్రమధ్యే ఊర్ధ్వ పురుష రూప బ్రహ్మాణ మావాహయామి ॥ (9)

18. ఓమ్ । స్యోనా పృథివి భవా నృక్షరా నివేశనీ । యచ్ఛాన శ్శర్మ సప్రథాః॥ వరుణ నిర్ఋతి మధ్యే - పృథివీరూప అనంత మావాహయామి ॥ (10)

19. ఓమ్ । వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీ హ్యస్మాంథ్స్వావేశో అనమీవో భవానః । యత్వే మహే ప్రతి తన్నో జుషస్వ శన్న ఏధి ద్విపదే శం చతుష్పదే ॥ వాస్తు పురుష మావాహయామి ॥

మిథునత్రయము

20. ఓమ్ । బ్రహ్మాదేవానాం పదవీః కవీనాం మృషి ర్విప్రాణాం మహిషో మృగాణాం । శ్యేనో గృధ్రాణాగ్ స్వధితి ర్వనా నాగ్ం సోమః పవిత్ర మత్యేతి రేభన్ ॥ బ్రహ్మాణ మావాహయామి ॥

21. ఓమ్ । ప్రణోదేవీ సరస్వతీ వాజేభిర్వాజినీ వతి ధీనామవిత్ర్యవతు ॥ సరస్వతీ మావాహయామి ॥

22. ఓమ్ । ఇదం విష్ణు ర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదం । సమూఢమస్య పాగ్ం సురే ॥ విష్ణు మావాహయామి ॥

23. ఓమ్ । సక్తుమి వతితత ఉనా పునంతు యత్ర ధీరామనసా వాచమక్రతా అత్రా సఖాయ స్సఖ్యాని జానతే । భద్రేషాం లక్ష్మీర్నిహితా ధి వాచి ॥ లక్ష్మీ మావాహయామి ॥

24. ఓమ్ । కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మీఢుష్టమాయ తవ్యసే । వోచేమ శంత మగ్ం హ్రుదే ॥ రుద్ర మావాహయామి ॥

25. ఓమ్ । గౌరీ మిమాయ సలిలాని తక్షత్యేక పదీ ద్విపదీసా చతుష్పదీ । అష్టాపదీ నవపదీ బభూవుషీ సహస్రాక్షరా పరమే వ్యోమన్ ॥ గౌరీ మావాహయామి ॥

26. ఓమ్ । క్రాణాశి శుర్మహీనాం హిన్వన్నృతస్యదీధితిమ్ । విశ్వా పరిప్రియా భువద ధ ద్వితా ॥

27. ఓమ్ । ఏషో ఉషా అపూర్వా వ్యుచ్ఛతి ప్రియా దివః । స్తుషేవా మశ్వినా బృహత్ ॥ అశ్వనీదేవతే ఆవాహయామి ॥

28. ఓమ్ । సుపర్ణోసి గరుత్మాన్ త్రివృత్తే శిరోగాయత్రం చక్షుస్తోమ ఆత్మాసామతే తనూర్వామ దేవ్యమ్ । బృహద్ర థంతరే పక్షౌ యజ్ఞా

యజ్ఞియం పుచ్ఛం ఛందాగ్ం స్యంగాని ధిష్ణియా శ్శఫా యజూగ్ంషినామ । సుపర్ణోసి గరుత్మాన్ దివం గచ్ఛ సువః పత ॥ గరుడ మావాహయామి ॥

29. ఓమ్ । ధన్వనాగా ధన్వనా జింజయేమ ధన్వనా తీవ్రాస్సమదో జయేమ। ధనుశ్శత్రోరప కామం కృణోతు ధన్వనా సర్వాః ప్రదిశో జయేమ ॥ ధన్వంతరిం మావాహయామి ॥

30. ఓమ్ । ముంచామిత్వా హవిషా జీవనాయక మజ్ఞాత యక్ష్మాదుత రాజ యక్ష్మాత్ । గ్రాహిర్జగ్రాహయ దివైత దేనం తస్యా ఇంద్రాగ్నీ ప్రముముక్త మేనమ్ ॥ ఇంద్రాగ్నీ దేవతే ఆవాహయామి ॥

31. ఓమ్ । యదిక్షితాయుర్య దివాపరే తో యది మృత్యోరంతి కం నీత ఏవ తమాహరామి । నిరృతే రుపస్థా దస్పార్ష మేనంశతశారదాయ ॥ నిరృతిమావాహయామి ॥

32. ఓమ్ । సంసృష్టం ధన ముభయం సమాకృత మస్మభ్యం దత్తాం వరుణశ్చమన్యుః । భియం దధానా హృదయేషు శత్రవః పరాజితాసో అపనిలయంతామ్ ॥ శత్రుంజయ మావాయామి ॥

33. ఓమ్ । దూరమస్మచ్ఛత్రవో యంతుభీతాః । తదింద్రాగ్నీ కృణుతాం తద్విశాఖే తన్నో దేవా అనుమదంతు యజ్ఞం పశ్చాత్పురస్తా దభయన్నో అస్తు ॥ విశాఖా నక్షత్ర దేవతే ఇంద్రాగ్నీన్ ఆవాహయామి ॥

(మృత్యుత్రయము)

34. ఓమ్ । అపమృత్యు మపక్షుధం అపేత శ్శపథం జహి । అథానో అగ్న ఆవహ రాయ స్పోషగ్ం సహస్రిణం । యేతే సహస్రమయుతం పాశామృత్యోమర్త్యాయ హంతవే । తాన్ యజ్ఞస్య మాయయా సర్వా నవయజామహే । మృత్యవే స్వాహా । మృత్యవే స్వాహా ॥ *(యజమానస్య (మమ) సర్వాపమృత్యుర్నశ్యతు । ఆయుర్వర్ధతామ్ ॥)*

35. ఓమ్ । అపైతు మృత్యు రమృతన్న ఆగన్ వైవస్వతోనో అభయం కృణోతు । పర్ణం వనస్పతే రివాభి నశ్శీయతాగ్ం రయిస్సచతాన్న శ్శచీపతిః ॥

36. ఓమ్ । పరం మృత్యో అనుపరేహి పంథాం యస్తేస్వ ఇతరో దేవయానాత్ । చక్షుష్మతే శృణ్వతే తేబ్రవీమి మానః ప్రజాగ్ం రీరిషో మోత వీరాన్ ॥

మంత్రోక్తదేవతా ఆవాహయామి ॥

37. ఓమ్ । యేతే సహస్రమయుతం పాశామృత్యోమర్త్యాయ హంతవే । తాన్ యజ్ఞస్య మాయయా సర్వా నవయజామహే । మృత్యవే స్వాహా । మృత్యవే స్వాహా ॥ మృత్యుంజయ మావాహయామి ॥

38. ఆయుర్దా అగ్నే హవిషో జుషాణో ఘృతప్రతీకో ఘృతయోనిరేధి । ఘృతం పీత్వా మధు చారు గవ్యం పితేవ పుత్ర మభిరక్షితాదిమమ్ । ఆయుర్దేవతా ప్రసాద సిద్ధిరస్తు ॥

39. ఓమ్ । భూర్భువస్సువః । త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టి వర్ధనం । ఉర్వారుక మివ బంధనా న్మృత్యో ర్ముక్షీయ మామృతాత్ ॥ మృత్యుంజయ మావాహయామి ॥

శ్లో॥ అచ్యుతః కల్పవృక్షశ్చ - అనంతః కామధేనవః ।
చింతామణిస్తు గోవిందో - నామత్రయ ముదాహృతమ్ ॥

40. అచ్యుతరూప కల్పవృక్ష మావాహయామి ॥ 30. అనంతరూప కామధేను మావాహయామి ॥ 31. గోవిందరూప చింతామణి మావాహయామి ॥

41. అచ్యుతానంత గోవిందాయ నమః ॥ ఓం అచ్యుతాయ నమః । ఓం అనంతాయ నమః । ఓం గోవిందాయ నమః ॥ నామత్రయ దేవతాన్ ఆవాహయామి ॥

ఆదిత్యాదినవగ్రహ అంగదేవతా ఇంద్రాది దశదిక్పాలక దేవతాభ్యోనమః॥

ఆవాహనాది షోడశోపచార పూజాం కుర్యాత్ ॥

॥ ఆదిత్యాది నవగ్రహ, ఇంద్రాది దశదిక్పాలక, ఉప దేవతా
స్సుప్రీతో సుప్రసన్నో వరదో భవతు ॥

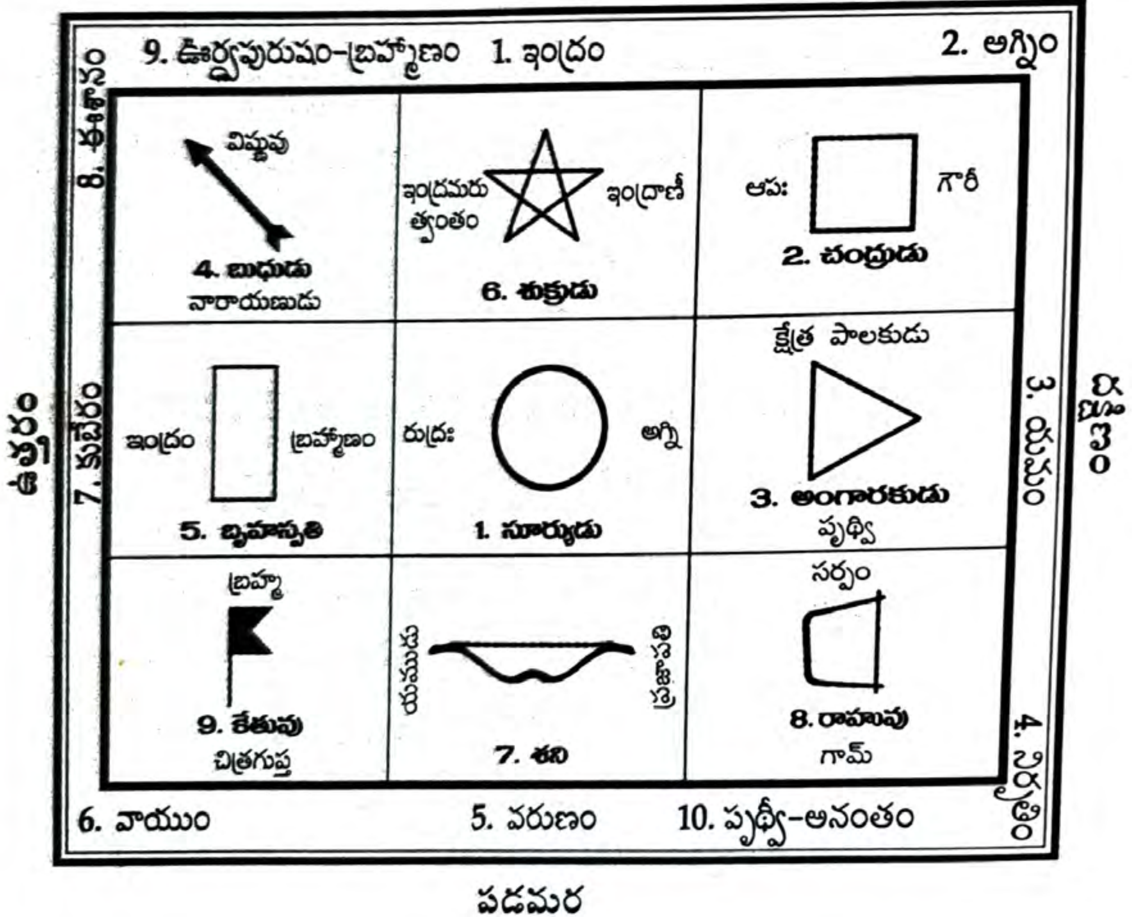
॥ ఇతి నవగ్రహ - ఉపగ్రహ మంత్రాః ॥

నవగ్రహారాధన విధానము

మధ్యేవర్తుల మండల మాదిత్యాయ । ఆగ్నేయాం చతురశ్రగ్ం సోమాయ । దక్షిణే త్రికోణ మంగారకాయ । ఈశాన్యాం బాణాకారం బుధాయ। ఉత్తరేదీర్ఘచతురశ్రం బృహస్పతయే । ప్రాక్పంచ కోణగ్ం శుక్రాయ। పశ్చిమే ధనురాకారగ్ం శనై శ్చరాయ । నైరృత్యాం శూర్పాకారగ్ం రాహవే। వాయవ్యాం ధ్వజాకారగ్ం కేతవే ॥

నవగ్రహ మండలము

ముఖ్యగమనిక : గురువు (బృహస్పతి) తూర్పు ముఖముగా ఉండునని శ్లోకమునందు చెప్పబడినది. కాని, ఆచరణలో ఉత్తరముఖముగా ఉన్నాడు. ఐతే శ్లోకముననుసరించి గురువును తూర్పుముఖముగా చూపనైనదని గమనింపగలరు.

అర్కసమిధ మాదిత్యాయ । పాలాశగ్ం సోమాయ । ఖాదిర మంగారకాయ । అపామార్గం బుధాయ । అశ్వత్థం బృహస్పతయే । ఔదుంబరగ్ం శుక్రాయ । శమీగ్ం శనైశ్చరాయ । రాహవే దూర్వాః । కేతవే కుశాః ॥

ఆ (సత్యేనా) కృష్ణేనాఽగ్నిందూతం - కద్రుద్రాయే - త్యాదిత్యాయ । ఆప్యాయస్వా - ప్సుమే సోమో - గౌరీమిమా యేతి సోమాయ । అగ్నిర్మూర్ధా - స్యోనా పృథివీ - క్షేత్రస్యపతినా - ఇత్యంగారకాయ । ఉద్బుధ్యస్వే - ఇదం విష్ణు - సహస్ర శీర్షా - ఇతి బుధాయ । బృహస్పతే - బ్రహ్మజజ్ఞాన-మిద్రంవో - ఇతి బృహస్పతయే । శుక్రంతేఅన్య - దింద్రాణీంద్ర - మరుత్వ - మితి శుక్రాయ ॥ శమగ్ని - ర్యమాయ - ప్రజాపతే నేతి - శనైశ్చరాయ ॥ కయానశ్చిత్ర - ఆయంగౌ - ర్నమో అస్తు సర్పేభ్య-ఇతి రాహవే । కేతుం కృణ్వన్ - సచిత్ర చిత్రం - బ్రహ్మాదేవానా - మితి కేతవే॥

గృహస్య ఈశాన్య దిగ్భాగే గ్రహారాధనం కుర్యాత్ ॥ నూతన వస్త్రద్వయేన మంటప ద్వయ మాసాద్య ॥ తస్యో పరి యథాశక్తి తండులాన్నిక్షిప్య । తత్ర తామ్రాది నిర్మిత కలశ ద్వయం నిధాయ । తస్మిన్ పంచ పల్లవాని నారికేళాది ఫలపుష్పాణి కలశే నిధాయ ॥ నూతన వస్త్రేణా వేష్ట్య ॥

శ్లో॥ తామ్రకాత్ స్ఫాటికా ద్రక్త చందనా త్స్వర్ణ కాదుభౌ ।
రాజతాదయసస్సీసా త్కాంస్యా త్కార్యా గ్రహాః క్రమాత్ ॥ నక్షత్ర ప్రతిమాయా స్స్వవర్ణమేవ । ఆచమ్య - ఏవంగుణ ... శుభతిథౌ ... నక్షత్ర పూర్వకాదిత్యాదీనాం నవానాం గ్రహాణాం మధ్యే యే యే గ్రహాః అరిష్ట స్థానేషు స్థితాః తేషాం గ్రహాణా మానుకూల్యతా సిద్ధ్యర్థం । యే యే గ్రహాః శుభ స్థానేషు స్థితాః తేషాంగ్రహాణాం అత్యంత శుభఫలా వాప్త్యర్థం । అపమృత్యు పరిహార ద్వారా ఆయుష్యాభి వృద్ధ్యర్థం । నక్షత్ర పూర్వకాదిత్యాది నవగ్రహ దేవతా ప్రీత్యర్థం । నక్షత్ర పూర్వకాదిత్యాది నవగ్రహదేవతారాధనం కరిష్యే॥

1. సూర్య గ్రహారాధనము

శ్లో॥ సూర్యారిష్టేతు సంప్రాప్తే సూర్యపూజాం చ కారయేత్ ।
సూర్యధ్యానమ్ ప్రవక్ష్యామి ఆత్మపీడోపశాంతయే ॥

1. ఆ కృష్ణే నేత్యస్య మంత్రస్య । హిరణ్యస్తూప ఋషిః । సవితా దేవతా। త్రిష్టు ప్ఛందః । యజమానస్యాధి దేవతా ప్రత్యధి దేవతా సహిత సూర్యగ్రహ ప్రసాద సిద్ధ్యర్థే సూర్యగ్రహారాధనే వినియోగః॥

శ్లో॥ వేదీమధ్యే లలిత కమలే కర్ణికాయాం రథస్థ స్సప్తాశ్వోఽర్కోఽరుణరుచి వపుస్సప్తరజ్జుర్ద్విబాహుః । గోత్రే రమ్యే బహువిధగుణే కాశ్యపాఖ్యే ప్రసూతః కాళింగాఖ్యే విషయజనితః ప్రాఙ్ముఖః పద్మహస్తః ॥ పద్మాసనః పద్మకరో ద్విబాహుః పద్మద్యుతి స్సప్త తురంగవాహః ॥ దివాకరో లోకవపుః కిరిటీ మయి ప్రసాదం విదధాతు దేవః ॥

శ్లో॥ జపాకుసుమ సంకాశం కాశ్యపేయం మహాద్యుతిమ్ ।
తమోఘ్నం సర్వపాపఘ్నం ప్రణమామి దివాకరమ్ ॥

మంత్రః॥ ఓమ్ । ఆకృష్ణేన రజసా వర్తమానోనివేశయన్నమృతం మర్త్యంచ । హిరణ్యయేన స వితా రథేనా దేవో యాతి భువనాని పశ్యన్ ॥ ఓం భూర్భువస్సువః । సూర్యగ్రహేఽహాగచ్ఛ । సూర్యగ్రహం । రక్తవర్ణం । రక్తగంధం । రక్తపుష్పం। రక్తమాల్యాంబరధరం । రక్తచ్ఛత్రధ్వజరథపతాకాదిశోభితం । దివ్యరథ సమారూఢం । మేరుంప్రదక్షిణీకుర్వాణం । ప్రాఙ్ముఖం । పద్మాసనస్థం । ద్విభుజం । సప్తాశ్వం । సప్తరజ్జుం । కళింగ దేశాధిపతిం । కాశ్యపసగోత్రం । ప్రభవనామ సంవత్సరే । మాఘమాసే శుక్లపక్షే । సప్తమ్యాం । కృత్తికానక్షత్రేజాతం । సింహరాశ్యాధిపతిం । భానువారప్రయుక్తం । కిరీటినం। సుఖాసీనం । పత్నీపుత్రపరివారసమేతం । గ్రహమండలే-ప్రవిష్టమస్మిన్నధికరణే । మధ్యే వర్తులాకారమండలే । తామ్రప్రతిమారూపేణ గోధుమధాన్యస్యోపరి భగవంతం సూర్యగ్రహ మావాహయామి । స్థాపయామి। పూజాయామి ॥

శ్లో॥ జటిలం హేమమాలాఢ్యం శక్తిస్వస్తిక ధారిణమ్ ।
వరదాభయ హస్తం చ ధ్యాయేద్వహ్నిం జపారుణమ్ ॥

మంత్రః॥ ఓమ్ । అగ్నిం దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదసమ్ అస్య యజ్ఞస్య సుక్రతుమ్ ॥ సూర్యగ్రహాధి దేవతాం । అగ్నిం । సాంగం । సాయుధం । సవాహనం । సశక్తిపత్నీపుత్రపరివారసమేతం । సూర్యగ్రహస్య దక్షిణతః అగ్నిమావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

శ్లో॥ జ్వాలామాలావృతంరుద్రం వహ్నిమండలమధ్యగమ్ ।
ధ్యాయేత్కళాదశయుతం శక్తి స్వస్తికధారిణమ్ ॥

మంత్రః ॥ కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మీఢుష్టమాయ తవ్యసే వోచేమ శంతమగ్ం హృదే ॥ సూర్యగ్రహ ప్రత్యధిదేవతాం । రుద్రం । సాంగం । సాయుధం । సవాహనం । సశక్తిపత్నీపుత్రపరివారసమేతం । సూర్యగ్రహస్యోత్తరతః । రుద్ర మావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

2. చంద్ర గ్రహారాధనము

శ్లో॥ చంద్రారిష్టేతు సంప్రాప్తే చంద్రపూజాం చ కారయేత్ ।
చంద్రధ్యానం ప్రవక్ష్యామి మనఃపీడోపశాంతయే ॥

2. ఆప్యాయస్వేత్యస్య మంత్రస్య । గౌతమ ఋషిః । చంద్రో దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । యజమానస్యాధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహిత చంద్రగ్రహ ప్రసాదసిద్ధ్యర్థే చంద్రగ్రహారాధనే వినియోగః ॥

శ్లో॥ ఆగ్నేయభాగే సరథోదశాశ్వ శ్చాత్రేయజో యామునదేశజ శ్చ ।
ప్రత్యఙ్ముఖస్థ శ్చతురశ్రపీఠే గదాధరాంగో హిమవత్స్వభావః ।
శ్వేతాం బరశ్శ్వేతవపుః కిరీటీ । శ్వేతద్యుతి ర్దండధరో ద్విబాహుః ।
చంద్రోఽమృతాత్మావరదః కిరీటీ శ్రేయోసి మహ్యం విదధాతు దేవః ॥

శ్లో॥ దధి శంఖ తుషా ధౌతం క్షీరోదార్ణవ సంభవమ్ ।
నమామి శశినం దేవం శంఖోర్మకుట భూషణమ్ ॥

మంత్రః ॥ ఆప్యాయస్వ సమేతు తే విశ్వతస్సోమ వృష్ణియమ్ । భవా వాజస్య సంగథే ॥ ఓం భూర్భువస్సువః । చంద్రగ్రహేఽఽగచ్ఛ । చంద్రగ్రహం । శ్వేతవర్ణం। శ్వేతగంధం । శ్వేతపుష్పం । శ్వేతమాల్యాంబరధరం । శ్వేత ఛ్ఛత్ర ధ్వజ రథ పతాకాదిశోభితం । దివ్యరథ సమారూఢం । మేరుం ప్రదక్షిణీకుర్వాణం । దశాశ్వరథవాహనం । ప్రత్యఙ్ముఖం । పద్మాసనస్థం । ద్విభుజం, దండధరం । యామున దేశాధిపతిం । ఆత్రేయసగోత్రం । సౌమ్యనామ సంవత్సరే । కార్తికమాసే। శుక్లపక్షే । దశమ్యాం । ఉత్తరాభాద్రా నక్షత్రే జాతం । కర్కాటకరాశ్యధిపతిం । ఇందువాసర ప్రయుక్తం । కిరీటినం । సుఖాసీనం । పత్నీపుత్రపరివార సమేతం । గ్రహమండలే ప్రవిష్టమస్మిన్నధికరణే సూర్యగ్రహస్య ఆగ్నేయ దిగ్భాగే । సమచతురశ్రమండలే । స్థాపిత స్ఫటిక ప్రతిమారూపేణ తండుల ధాన్య స్యోపరి భగవంతం । చంద్రగ్రహ మావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

శ్లో॥ ధవళం మకరారూఢం పాశపాణిం ప్రచేతసమ్ ।
శాంతాయుధం సుశాంతం చ చింతయేద్ధ్యానగోచరమ్ ॥

మంత్రః ॥ అప్సుమే సోమో అబ్రవీ దంతర్విశ్వాని భేషజా । అగ్నించ విశ్వ శంభువ మాపశ్చ విశ్వ భేషజీః ॥ చంద్ర గ్రహాధిదేవతా । అపః । సాంగాః । సాయుధాః । సవాహనాః । సశక్తిపుత్ర పరివార సమేతాః । చంద్రగ్రహస్య దక్షిణతః । అపః ఆవాహయామి స్థాపయామి । పూజయామి ॥

శ్లో॥ గౌరీం సువర్ణవర్ణాభాం స్వర్ణపద్మ సువాసినీమ్ ।
పాశాంకుశధరాంభూతి ధరాం ధ్యాయామివల్లభామ్ ॥

మంత్రః ॥ గౌరీ మిమాయ సలిలాని తక్షత్యేకపదీ ద్విపదీ సా చతుష్పదీ । అష్టాపదీ నవపదీ బభూవుషీ సహస్రాక్షరా పరమే వ్యోమన్ ॥ చంద్రగ్రహ ప్రత్యధిదేవతాం । గౌరీం । సాంగాం । సాయుధాం । సవాహనాం । సశక్తిపుత్ర పరివార సమేతాం । చంద్రగ్రహస్యోత్తరతః । గౌరీ మావాహయామి । స్థాపయామి। పూజయామి ॥

3. అంగారక (కుజ) గ్రహారాధనము

శ్లో॥ కుజారిష్టేతుసంప్రాప్తే కుజపూజాం చ కారయేత్ ।
కుజధ్యానం ప్రవక్ష్యామి రోగపీడోపశాంతయే ॥

3. అగ్నిర్మూర్ధేత్యస్య మంత్రస్య । విరూప ఋషిః । అంగారకగ్రహో దేవతా । త్రిష్టుప్ఛందః । యజమానస్యాధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహిత అంగారక గ్రహ ప్రసాదసిద్ధ్యర్థే అంగారక గ్రహారాధనే వినియోగః ॥

శ్లో॥ యామ్యేగదాశక్తిధరశ్చశూలీ వరప్రదోయామ్య ముఖోఽతిరక్తః ।
కుజస్త్వవంతీవిషయ స్త్రికోణస్తస్మిన్ భరద్వాజకులే ప్రసూతః ॥
రక్తాంబరో రక్తవపుఃకిరీటీ చతుర్భుజో మేషగమోగదాభృత్ ।
ధరాసుత శ్శక్తిధరశ్చశూలీ సదా మమ స్యాద్వరదః ప్రశాంతః ॥

మంత్రః ॥ ఓం అగ్నిర్మూర్ధా దివః కకుత్పతిః పృథివ్యా అయమ్ । అపాగ్ం రేతాగ్ంసి జిన్వతి ॥ ఓం భూర్భువస్సువః । అంగారకగ్రహేఽహాగచ్ఛ । అంగారక గ్రహం । రక్తవర్ణం । రక్తగంధం । రక్తపుష్పం । రక్తమాల్యాంబరధరం । రక్తచ్ఛత్రధ్వజరథ పతాకాదిశోభితం । దివ్యరథసమారూఢం । మేరుం ప్రదక్షిణీకుర్వాణం । మేషవాహనం దక్షిణాభిముఖం । చతుర్భుజం । గదాశూల శక్తిధరం । అవంతిదేశాధిపతిం । భారద్వాజసగోత్రం । రాక్షసనామసంవత్సరే । ఆషాఢమాసే । కృష్ణపక్షే । చతుర్దశ్యాం । మృగశీర్షా నక్షత్రేజాతం । మేషవృశ్చికరాశ్యధిపతిం । భౌమవాసర ప్రయుక్తం । కిరీటినం । సుఖాసీనం । పత్నీపుత్రపరివారసమేతం । గ్రహమండలే ప్రవిష్టమస్మిన్నధికరణే । సూర్యగ్రహస్య దక్షిణదిగ్భాగే । త్రికోణాకారమండలే । ఆఢకధాన్యస్యోపరి స్థాపిత రక్తచందన ప్రతిమారూపేణ । భగవంతం అంగారక గ్రహమావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

శ్లో॥ చిత్రవర్ణాం ధరాం సౌమ్యాం సర్వసస్యాలయాం శుభామ్ ।
చింతయేద్భక్తిమాన్రక్తబలయుక్తకరాంబుజామ్ ॥

మంత్రః ॥ స్యోనా పృథివి భవా నృక్షరా నివేశనీ । యచ్ఛాన శ్శర్మ సప్రథాః ॥ అంగారకగ్రహాధిదేవతాం । పృథివీం । సాంగాం । సాయుధాం । సవాహనాం । సశక్తి పుత్రపరివారసమేతాం । అంగారక గ్రహస్య దక్షిణతః । పృథివీమా...మి ॥

శ్లో॥ శుద్ధస్ఫటికసంకాశం సహస్రాదిత్యవర్చసమ్ ।
నీలజీమూతసంకాశం నీలాంజనసమప్రభమ్ ॥

మంత్రః ॥ క్షేత్రస్య పతినా వయగ్ం హితేనేవ జయామసి । గామశ్వం పోషయిత్న్వా స నో మృడాతీదృశే ॥ అంగారకగ్రహ ప్రత్యధిదేవతాం । క్షేత్రపాలకం। సాంగం । సాయుధం । సవాహనం । సశక్తి పత్నీపుత్ర పరివారసమేతం । అంగారక గ్రహస్యోత్తరతః । క్షేత్రపాలక మావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

4. బుధ గ్రహారాధనము

శ్లో॥ బుధారిష్టేతు సంప్రాప్తే బుధపూజాం చ కారయేత్ ।
బుధధ్యానం ప్రవక్ష్యామి బుద్ధి పీడోపశాంతయే ॥

4. ఓం ఉద్బుద్ధ్య స్వేత్యస్య మంత్రస్య । నారాయణ ఋషిః । బుధగ్రహో దేవతా । త్రిష్టుప్ఛందః । యజమానస్యాధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహిత బుధగ్రహ ప్రసాదసిద్ధ్యర్థే బుధగ్రహారాధనే వినియోగః ॥

శ్లో॥ ఉదఙ్ముఖో మాగధజోహరిష్ఠ శ్చాత్రేయగోత్రశ్శరమండలస్థః ।
సఖడ్గచర్మోరు గదాధరోఙ్గ స్త్వీశానభాగే వరదస్సుపీతః ॥
పీతాంబరః పీతవపుః కిరీటి చతుర్భుజో దండధరశ్చసౌమ్యః ।
చర్మాసిధృ త్సోమసుత స్సుమేరు స్సింహాధిరూఢో వరదో బుధశ్చ ॥

మంత్రః ॥ ఉద్బుధ్య స్వాగ్నే ప్రతిజాగృహ్యేనమిష్టాపూర్తే సగ్ం సృజేథామయంచ। పునః కృణ్వగ్స్త్వా పితరం యువాన మన్వాతాగ్ం సీత్వయి తంతు మేతమ్ ॥ ఓం భూర్భువస్సువః । బుధగ్రహేహాగచ్ఛ । బుధగ్రహం । పీతవర్ణం । పీతగంధం । పీతపుష్పం । పీతమాల్యాంబరధరం । పీతచ్ఛత్రధ్వజరథపతాకాదిశోభితం దివ్యరథసమారూఢం । మేరుం ప్రదక్షిణీకుర్వాణం । సింహవాహనం । ఉదఙ్ముఖం । మగధదేశాధిపతిం । చతుర్భుజం । ఖడ్గచర్మాంబరధరం । ఆత్రేయసగోత్రం । అంగీరసనామసంవత్సరే । మార్గశీర్షమాసే । శుక్లపక్షే । సప్తమ్యాం । పూర్వాభాద్రా నక్షత్రేజాతం । కన్యామిధునరాశ్యధిపతిం ।

సౌమ్యవాసరప్రయుక్తం । కిరీటినం సుఖాసీనం । పత్నీపుత్ర పరివారసమేతం । గ్రహమండలే ప్రవిష్టమస్మిన్నధికరణే । సూర్యగ్రహస్య ఈశాన్యదిగ్భాగే । బాణాకారమండలే । స్థాపితస్వర్ణ ప్రతిమారూపేణ । ముద్గధాన్య స్యోపరి భగవంతం బుధగ్రహ మావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి॥

శ్లో॥ మహావిష్ణుం శంఖపద్మం సుదర్శనగదాధరమ్ ।
ధ్యాయేఽహం నీలగౌరాంగం పద్మస్థం కమలాపతిమ్ ॥

మంత్రః ॥ ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదమ్ । సమూఢమస్య పాగ్ం సురే ॥ బుధగ్రహాధి దేవతాం । విష్ణుం । సాంగం । సాయుధం । సవాహనం। సశక్తి పత్నీపుత్ర పరివారసమేతం । బుధగ్రహస్య దక్షిణతః । విష్ణుమావాహయామి। స్థాపయామి పూజయామి ॥

శ్లో॥ పీతపద్మాసనాసీనం చతుర్బాహుం కిరీటినమ్ ।
చింతయేశంఖచక్రాభ్యాం గదాధారిణ మచ్యుతమ్ ॥

మంత్రః ॥ సహస్రశీర్షాపురుషః సహస్రాక్ష స్సహస్రపాత్ । స భూమిం విశ్వతో వృత్వా అత్యతిష్ఠ ద్దశాంగులమ్ ॥ బుధగ్రహ ప్రత్యధిదైవతం । నారాయణం । సాంగం । సాయుధం । సవాహనం । సశక్తి పత్నీపుత్ర పరివారసమేతం । బుధగ్రహస్యోత్తరతః నారాయణ మావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

5. గురు (బృహస్పతి) గ్రహారాధనము

శ్లో॥ గుర్వరిష్టేతుసంప్రాప్తే గురుపూజాం చ కారయేత్ ।
గురుధ్యానం ప్రవక్ష్యామి పుత్ర పీడోపశాంతయే ॥

5. బృహస్పతే అతియదర్యేత్యస్య మంత్రస్య । గృత్సమద ఋషిః । బృహస్పతి గ్రహో దేవతా । త్రిష్టుప్ఛందః । యజమానస్యాధి దేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహిత బృహస్పతిగ్రహ ప్రసాదసిద్ధ్యర్థే బృహస్పతి గ్రహారాధనే వినియోగః॥

శ్లో॥ సౌమ్యేసుదీర్ఘే చతురశ్రపీఠేరథేఙ్గిరాః పూర్వముఖస్స్వభావః ।
దండాక్షమాలా జలపాత్రధారీ సింధ్వాఖ్యదేశే వరదస్సురేశః ॥
కనకాంబరః కనకవపుః కిరీటీ చతుర్భుజో దేవగురుః ప్రశాంతః ।
తథాఽసిదండం చ కమండలుం చ తథాక్షసూత్రంవర దోస్తుఽమహ్యామ్ ॥

మంత్రః ॥ బృహస్పతే అతియదర్యో అర్హాద్ద్యుమద్విభాతి క్రతుమజ్జనేషు । యద్దీదయచ్ఛ వసర్త ప్రజాత తదస్మాసు ద్రవిణం ధేహి చిత్రమ్॥

ఓం భూర్భువస్సువః ॥ బృహస్పతి గ్రహ ఇహాగచ్ఛ । బృహస్పతి గ్రహం । కనకవర్ణం । కనకగంధం । కనకపుష్పం । కనకమాల్యాంబరధరం । కనకచ్ఛత్ర ధ్వజరథపతాకాది శోభితం । దివ్యరథసమారూఢం । మేరుం ప్రదక్షిణీకుర్వాణం । పూర్వాభిముఖం । పద్మాసనస్థం । చతుర్భుజం । దండాక్షమాలాధారిణం । సింధుద్వీపదేశాధిపతిం । ఆంగీరస గోత్రం । ధాతృనామ సంవత్సరే । వైశాఖమాసే । కృష్ణపక్షే । చతుర్దశ్యాం । భరణీనక్షత్రే జాతం । ధనుర్మీనరాశ్యాధిపతిం । గురువార ప్రయుక్తం । కిరీటినం । సుఖాసీనం । పత్నీపుత్ర పరివారసమేతం । గ్రహమండలేప్రవిష్ట మస్మిన్నధికరణే । సూర్యగ్రహస్యోత్తరదిగ్భాగే । దీర్ఘచతురశ్రమండలే । స్థాపిత స్వర్ణ ప్రతిమారూపేణ । చణకధాన్యస్యోపరి భగవంతం బృహస్పతి గ్రహమా...మి ॥

శ్లో॥ బ్రహ్మాణం రక్తగౌరాంగం చతుర్వక్త్రం జగత్ప్రభుమ్ ।
అక్షప్రక్కుండికాభీతి వరపాణిం విచింతయేత్ ॥

మంత్రః ॥ బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీ మతస్సురుచో వేన ఆవః । సబుధ్నియా ఉపమా అస్య విష్ఠాస్సతశ్చ యోని మసతశ్చ వివః ॥ బృహస్పతి గ్రహాధిదైవతం । బ్రహ్మాణం । సాంగం । సాయుధం । సవాహనం । సశక్తిపత్నీపుత్ర పరివారసమేతం । బృహస్పతిగ్రహస్య దక్షిణతః । బ్రహ్మాణ మావాహయామి । స్థాపయామి ॥

శ్లో॥ ఇంద్రమైరావతారూఢం వజ్రాయుధధరం ప్రభుమ్ ।
పూర్వదిక్పాలకం దేవం సర్వదేవ నమస్కృతమ్ ॥

మంత్రః ॥ ఇంద్రం వో విశ్వతస్పరి హవామహే జనేభ్యః । అస్మాక మస్తు కేవలః ॥ బృహస్పతిగ్రహ ప్రత్యధిదైవతం । ఇంద్రం । సాంగం । సాయుధం । సవాహనం । సశక్తిపత్నీపుత్ర పరివారసమేతం । బృహస్పతిగ్రహస్యోత్తరతః । ఇంద్రమావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

6. శుక్ర గ్రహారాధనము

శ్లో॥ శుక్రారిష్టేతుసంప్రాప్తే శుక్రపూజాం చ కారయేత్ ।
శుక్రధ్యానం ప్రవక్ష్యామి పత్నిపీడోపశాంతయే ॥

6. శుక్రంతే అన్యదిత్యస్య మంత్రస్య । భరద్వాజ ఋషిః । శుక్రగ్రహో దేవతా। త్రిష్టుప్ఛంద । యజమానస్యాధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహిత శుక్రగ్రహ ప్రసాదసిద్ధ్యర్థే శుక్రగ్రహారాధనే వినియోగః ॥

శ్లో॥ ప్రాచ్యాంభృగుర్భోజకటప్రదేశస్సభార్గవః పూర్వముఖస్వభావః ।
సపంచకోణేశ రథాధిరూఢో దండాక్షమాలావరదోంబుపాత్రః ॥
శ్వేతాంబరః శ్వేతవపుః కిరీటీ చతుర్భుజో దైత్యగురుః ప్రశాంతః ।
తథాఽసిదండం చ కమండలుం చ తథాక్షసూత్రం వరదోఽస్తుమహ్యామ్ ॥

మం॥ శుక్రంతే అన్యద్య జతంతే అన్యద్విషు రూపే అహనేద్యౌ రివాసి । విశ్వా హి మాయా అవసి స్వధావో భద్రాతే పూష న్నిహరా తిరస్తు ॥ ఓం భూర్భువస్సువః ॥ శుక్రగ్రహేఽహాగచ్ఛ । శుక్రగ్రహం । శ్వేతవర్ణం । శ్వేతగంధం । శ్వేతపుష్పం । శ్వేతమాల్యాంబరధరం । శ్వేతచ్ఛత్రధ్వజరథపతకాదిశోభితం । దివ్యరథసమారూఢం । మేరుం ప్రదక్షిణీకుర్వాణం । పూర్వాభిముఖం । పద్మాసనస్థం। చతుర్భుజం । దండాక్షమాలా జటావల్కలధారిణం । కాంభోజదేశాధిపతిం । భార్గవసగోత్రం । పార్థివనామసంవత్సరే । శ్రావణమాసే । శుక్లపక్షే । ద్వాదశ్యాం। జ్యేష్ఠానక్షత్రేజాతం । తులావృషభరాశ్యాధిపతిం । భృగువార ప్రయుక్తం । కిరీటినం। సుఖాసీనం । పత్నీపుత్రపరివారసమేతం । గ్రహమండలే ప్రవిష్ట మస్మిన్నధికరణే । సూర్యగ్రహస్యప్రాగ్భాగే । పంచకోణాకారమండలే । స్థాపిత రజిత ప్రతిమారూపేణ। రాజమాషధాన్యస్యోపరి భగవంతం శుక్రగ్రహ మావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

శ్లో॥ సింహాసనస్థాం ద్విభుజాం స్వర్ణాభాం చ సుందరీమ్ ।
శిలాసనాం శచీం ధ్యాయే రక్తాంబుజ కరాంబుజామ్ ॥

మంత్రః॥ ఇంద్రాణీ మాసు నారిషు సుపత్నీమహమశ్రవమ్ । న హ్యస్యా అపరంచన జరసా మరతే పతిః ॥ శుక్రగ్రహస్యాధిదేవతాం । ఇంద్రాణీం । సాంగాం। సాయుధాం । సవాహనాం । సపతిపుత్రపరివారసమేతాం । శుక్రగ్రహస్యదక్షిణతః। ఇంద్రాణీ మావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

శ్లో॥ ఇంద్రం పీతం చతుర్బాహుం సహస్రనయనోజ్జ్వలమ్ ।
వజ్రాంకుశాదిసంయుక్త పాణిం ధ్యాయేత్సుంసయుతమ్ ॥

మంత్రః॥ ఇంద్రమరుత్వ ఇహపాహి సోమం యథా శార్యాతే అపి బస్సుతస్య । తవ ప్రణీతీ తవశూర శర్మన్నావివాసంతి కవయస్సుయజ్ఞాః ॥ శుక్రగ్రహ ప్రత్యధిదైవతం । ఇంద్రమరుత్వంతం । సాంగం । సాయుధం । సవాహనం । సశక్తి పత్నీపుత్ర పరివారసమేతం । శుక్రగ్రహస్యోత్తరతః । ఇంద్రమరుత్వంత మావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

7. శని గ్రహారాధనము

శ్లో॥ శన్యరిష్టేతుసంప్రాప్తే శనిపూజాం చ కారయేత్ ।
శనిధ్యానం ప్రవక్ష్యామి ప్రాణపీడోపశాంతయే ॥

7. శమగ్నిరగ్నిభిరిత్యస్య మంత్రస్య । ఇళింమిళి (రిరింమిరి) ఋషిః । శనైశ్చర గ్రహోదేవతా । ఉష్ణిక్ఛందః । యజమానస్యాధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహిత శనైశ్చరగ్రహ ప్రసాదసిద్ధ్యర్థే శనైశ్చర గ్రహారాధనే వినియోగః ॥

శ్లో॥ చాపాసనోగృధ్రరథస్సునీలః ప్రత్యఙ్ముఖః కాశ్యపజః ప్రతీచ్యాం
సశూలచాపేషువరప్రదశ్చ సౌరాష్ట్రదేశే ప్రభవశ్చసౌరిః ।
నీలద్యుతి ర్నీలవపుః కిరీటీ గృధ్రస్థితిశ్చాపకరోధనుష్మాన్ ।
చతుర్భుజస్సూర్యసుతః ప్రశాంత స్సచాస్తుమహ్యాం వర మందగామీ॥

మంత్రః॥ శమగ్ని రగ్ని భిస్కరచ్ఛన్న స్తపతు సూర్యః । శం వాతో వా

త్వరపా అప స్రిధః ॥ ఓం భూర్భువస్సువః । శనైశ్చరగ్రహేఽ హాగచ్ఛ । శనైశ్చరగ్రహం। నీలవర్ణం । నీలగంధం। నీలపుష్పం । నీలమాల్యాంబరధరం । నీలచ్ఛత్రధ్వజరథ పతాకాదిశోభితం । దివ్యరథసమారూఢం । మేరుంప్రదక్షిణీకుర్వాణం । చాపాసనస్థం। ప్రత్యఙ్ముఖం। గృధ్రరథం । చతుర్భుజం । శూలాయుధధరం । సౌరాష్ట్రదేశాధిపతిం। కాశ్యపస గోత్రం । విశ్వామిత్రఋషిం । ప్రమోదూతనామ సంవత్సరే । పుష్యమాసే। కృష్ణపక్షే । అష్టమ్యాం । స్వాతీనక్షత్రేజాతం । మకరకుంభరాశ్యధిపతిం మందవారప్రయుక్తం । కిరీటినం । సుఖాసీనం । పత్నీపుత్రపరివారసమేతం । గ్రహమండలే ప్రవిష్టమస్మిన్నధికరణే । సూర్యగ్రహస్యపశ్చిమదిగ్భాగే । ధనుకారమండలే । స్థాపిత అయః ప్రతిమారూపేణ । తిల ధాన్యస్యోపరి భగవంతం శనైశ్చరగ్రహమావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

శ్లో॥ దండపాణిం యమం దేవం మహిషోత్తమవాహనమ్ ।
యమునాభ్రాతరంప్రీత్యా యమమావాహయామ్యహమ్ ॥

మంత్రః॥ యమాయ సోమగ్ం సునత । యమాయ జుహుతా హవిః । యమగ్ం హ యజ్ఞో గచ్ఛత్యగ్నిదూతో అరంకృతః ॥ శనైశ్చరగ్రహాధి దైవతం । యమం । సాంగం । సాయుధం । సవాహనం । సశక్తి పత్నీపుత్ర పరివారసమేతం। శనైశ్చరగ్రహస్యదక్షిణతః । యమ మావాహయామి ॥

శ్లో॥ విరించివాక్పతిం శ్వేతం పంకజాసన మచ్యుతమ్ ।
అక్షస్రక్కుండికాభీతిం వరపాణిం విచింతయే ॥

మంత్రః॥ ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యో విశ్వా జాతాని పరితా బభూవ యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తు వయగ్స్యామ పతయో రయీణామ్ ॥ శనైశ్చరగ్రహ ప్రత్యధి దైవతం । ప్రజాపతిం । సాంగం । సాయుధం । సవాహనం। సశక్తి పత్నీపుత్ర పరివారసమేతం । శనైశ్చరగ్రహస్యోత్తరతః । ప్రజాపతి మావాహయామి స్థాపయామి । పూజయామి ॥

8. రాహు గ్రహారాధనము

శ్లో॥ రాహ్వోరిష్టైతుసంప్రాప్తే రాహుపూజాం చ కారయేత్ ।
రాహుధ్యానం ప్రవక్ష్యామి చక్షుః పీడోపశాంతయే ॥

8. కయానశ్చిత్రేత్యస్య మంత్రస్య । వామదేవ ఋషిః । రాహుగ్రహో దేవతా। గాయత్రీ ఛందః ॥ యజమానస్యాధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహిత రాహుగ్రహ ప్రసాదసిద్ధ్యర్థే రాహు గ్రహారాధనే వినియోగః ॥

శ్లో॥ పైఠీనసో బర్బరదేశజాత శ్శూర్పాసన స్సింహగతస్వభావః ।
యామ్యావనోనైరృతిదిక్కరాలో వరప్రదశ్శూల సచర్మఖడ్గః ॥
నీలాంబరో నీలవపుః కిరీటీ కరాళవక్త్రః కరవాలశూలీ ।
చతుర్భుజశ్చర్మ ధరశ్చ రాహు స్సింహాధిరూఢో వరదోఽస్తుమహ్యామ్ ॥

మంత్రః॥ కయానశ్చిత్ర ఆభువదూతీ సదా వృధస్సఖా । కయా శచిష్ఠయా వృతా ॥ ఓం భూర్భువస్సువః ॥ రాహుగ్రహేఽహాగచ్ఛ । రాహుగ్రహం । నీలవర్ణం। నీలగంధం । నీలపుష్పం । నీలమాల్యాంబరధరం । నీలచ్ఛత్రధ్వజరథ పతాకాదిశోభితం। దివ్యరథసమారూఢం। మేరుప్రదక్షిణీకుర్వాణం। సింహాసనం। దక్షిణాభిముఖం। శూర్పాసనస్థం। చతుర్భుజం। కరాళవక్త్రం। ఖడ్గచర్మవరకరం। పైఠీనసగోత్రం। బర్బరదేశాధిపతిం ॥ రాక్షసనామ సంవత్సరే । భాద్రపదమాసే । కృష్ణపక్షే। చతుర్దశ్యాం। హస్తానక్షత్రేజాతం। భానువాసరే। సింహరాశిప్రయుక్తం। కిరీటినం । సుఖాసీనం । పత్నీపుత్రపరివారసమేతం । గ్రహమండలే ప్రవిష్టమ మస్మిన్నధికరణే । సూర్యగ్రహస్యనైరృతిదిగ్భాగే । శూర్పకార మండలే । స్థాపిత సీస ప్రతిమారూపేణ। మాషధాన్యస్యోపరి భగవంతం రాహుగ్రహ మావాహయామి స్థాపయామి । పూజయామి ॥

శ్లో॥ నీలోత్పలదళశ్యామాం దీర్ఘశృంగోపశోభితామ్ ।
మూర్ధజం పాశదండం చ దధానాం సర్వమంగళామ్ ॥

మంత్రః ॥ ఆయంగౌః పృశ్నిరక్రమీద సనన్మాతరం పునః । పితరంచ ప్రయన్ త్సువః ॥ రాహుగ్రహాధిదేవతాం । గాం । సాంగాం । సాయుధాం ।

సవాహనాం । సశక్తిపుత్రపరివారసమేతాం । రాహుగ్రహస్య దక్షిణతః । గాం ఆవాహయామి। స్థాపయామి ॥ పూజయామి ॥

శ్లో॥ కిరీటినం ద్విబాహుం చ ఖడ్గచర్మగదాధరమ్ ।
కరాళవదనం భీమం దీర్ఘపుచ్ఛం మహాబలమ్ ॥

మంత్రః ॥ నమో అస్తు సర్పేభ్యో యే కేచ పృథివీమను । యే అంతరిక్షే యే దివితేభ్య స్సర్పేభ్యో నమః ॥ రాహుగ్రహ ప్రత్యధిదైవతం । సర్పం । సాంగం సాయుధం సవాహనం । సశక్తి పత్నీపుత్రపరివారసమేతం । రాహుగ్రహ స్యోత్తరతః । సర్పమావాహయామి । స్థాపయామి ॥ పూజయామి ॥

9. కేతు గ్రహారాధనము

శ్లో॥ కేత్వరిష్టేతుసంప్రాప్తే కేతుపూజాం చ కారయేత్ ।
కేతుధ్యానం ప్రవక్ష్యామి జ్ఞానపీడోపశాంతయే ॥

9. కేతుంకృణ్వన్నిత్యస్య మంత్రస్య । మధుచ్ఛంద ఋషిః ॥ కేతుగణో దేవతా। గాయత్రీ ఛ్ఛందః । యజమానస్యాధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా సహిత కేతుగణప్రసాదసిద్ధ్యర్థే కేతుగణారాధనే వినియోగః ॥

శ్లో॥ ధ్వజాసనో జైమినిగోత్రజోఽంతర్వేదేషు దేశేషు విచిత్రవర్ణః ।
యామ్యాననో వాయుదిశి ప్రఖడ్గ శ్చర్మాసిభిశ్చాష్ట సుతశ్చ కేతుః ॥
ధూమ్రోద్విబాహు ర్వరదో గదాభృద్గృధ్రాసనస్థో వికృతాననశ్చ ।
కిరీట కేయూర విభూషితాంగ స్సదాస్తు మే కేతుగణప్రశాంతః ॥

మంత్రః ॥ ఓం కేతుం కృణ్వన్న కేతవే పేశో మర్యా అపేశసే । సముషద్భిరజాయథాః ॥ ఓం భూర్భువస్సువః । కేతుగ్రహేఽహాగచ్ఛ । కేతుగణం। చిత్రవర్ణం । చిత్రగంధం । చిత్రపుష్పం । చిత్రమాల్యాంబరధరం । చిత్రచ్ఛత్ర ధ్వజరథపతాకాది శోభితం । దివ్యరథసమారూఢం । మేరుంప్రదక్షిణీకుర్వాణం । ధ్వజాసనస్థం । దక్షిణాభిముఖం । అంతర్వేది దేశాధిపతిం । ద్విబాహుం గదాధరం । జైమినిగోత్రం । రాక్షసనామ సంవత్సరే । చైత్రమాసే । కృష్ణపక్షే । చతుర్దశ్యాం । రేవతీనక్షత్రేజాతం । ఇందువాసరే । కర్కటకరాశి ప్రయుక్తం । సింహాసనాసీనం ।

గ్రహమండలే ప్రవిష్ట మస్మిన్నధికరణే । సూర్యగ్రహస్య వాయవ్యదిగ్భాగే । ధ్వజాకారమండలే । స్థాపిత కాంస్య ప్రతిమారూపేణ । కుళుత్థధాన్య స్యోపరి భగవంతం కేతుగణ మావాహయామి । స్థాపయామి । పూజయామి ॥

శ్లో॥ చిత్రగుప్తం మహాప్రాజ్ఞం వేత్ర ధారిణ మవ్యయమ్ ।
రక్తవర్ణాంబరధరం సర్వపాపహరం విభుమ్ ॥

మం॥ సచిత్ర చిత్రం చితయంతమస్మే చిత్రక్షత్ర చిత్రతమం వయోధామ్॥ చంద్రం రయిం పురువీరం బృహంతం చంద్ర చంద్రాభిర్గృణు తే యువస్వ ॥ కేతు గణాధిదేవతం చిత్రగుప్తం సాంగం । సాయుధం । సవాహనం । సశక్తిపత్నీపుత్ర పరివారసమేతం । కేతుగణస్య దక్షిణతః । చిత్రగుప్తమావాహయామి । స్థాపయామి॥

శ్లో॥ బ్రహ్మాణం రక్తగౌరాంగం చతుర్వక్త్రం జగత్ప్రభుమ్ ।
అక్షప్రక్కుండికాభీతిం వరపాణిం విచింతయే ॥

మంత్రః ॥ బ్రహ్మాదేవానాం పదవీః కవీనామృషిర్విప్రాణాం మహిషో మృగాణామ్ । శ్యేనో గృధ్రాణాగ్ స్వధి తిర్వనానాగ్ం సోమః పవిత్ర మత్యేతి రేభన్ ॥ కేతుగణప్రత్యధిదైవతం । బ్రహ్మాణం । సాంగం । సాయుధం । సవాహనం । సశక్తి పత్నీపుత్ర పరివారసమేతం । కేతుగణ స్యోత్తరతః । బ్రహ్మాణమావాహయామి స్థాపయామి । పూజయామి ॥

శ్లో॥ ఆదిత్యాయ చ సోమాయ మంగళాయ బుధాయ చ ।
గురు శుక్ర శనిభ్యశ్చ రాహవే కేతవే నమః ॥

॥ ఇతి నవగ్రహారాధన విధిః ॥

యోగినీ స్థాపనము

(వాయవ్యకోణే యోగినీ స్థాపనం కుర్యాత్ । కేచిత్ ఆగ్నేయ్యాం వా)

శ్లో॥ పూర్వాపరాయితారేఖాః । కర్తవ్యా పంచసంఖ్యయా
నవరేఖాశ్చ సంయోజ్య । దక్షిణోత్తరతస్తథా
తిర్యగ్రేఖాస్తతో దద్యాత్ । చతుష్షష్టి ర్భవేద్యథా
చతుష్షష్టి యోగిన్యః పూజ్యాస్తత్ర ప్రయత్నతః ॥

యోగినీ మండలము

తూర్పు

ఉత్తరం | దక్షిణం

1 / 2	3 / 4	5 / 6	7 / 8	9 / 10	11 / 12	13 / 14	15 / 16
17 / 18	19 / 20	21 / 22	23 / 24	25 / 26	27 / 28	29 / 30	31 / 32
33 / 34	35 / 36	37 / 38	39 / 40	41 / 42	43 / 44	45 / 46	47 / 48
49 / 50	51 / 52	53 / 54	55 / 56	57 / 58	59 / 60	61 / 62	63 / 64

పడమర

అథవా : తండులానాముపరి సర్వాకారాన్ త్రిర్రేఖాన్ కుంకుమేన కుర్యాత్ । రేఖానాముపరియోగినీ దేవతా నావాహయేత్ ॥ (ఇతి మండల వ్యవస్థా)

ఆచమ్య ॥ పృథివ్యాః .... శుభతిథౌ ॥ ... అముక .... శుభకర్మాంగత్వేన వాయవ్యకోణే చతుష్షష్టి యోగినీ దేవతా స్థాపనం కరిష్యే ॥

1. దివ్యయోగిన్యై నమః - దివ్యయోగినీ మావాహయామి ॥ **2.** మహాయోగిన్యై నమః - మహాయోగినీ మావాహయామి ॥ **3.** సిద్ధయోగిన్యై నమః - సిద్ధ యోగినీ మావాహయామి ॥ **4.** మాహేశ్వర్యై నమః - మాహేశ్వరీ యోగినీ మావాహయామి॥ **5.** ప్రేతాక్షిణ్యై నమః - ప్రేతాక్షిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **6.** ఢాకినిస్థాయై నమః - ఢాకినీయోగినీ మావాహయామి ॥ **7.** కాళికాయై నమః - కాళికా యోగినీ మావాహయామి ॥ **8.** కాళరాత్రిణ్యై నమః - కాళరాత్రిణీ యోగినీ మావాహయామి॥

9. నిశాకర్యై నమః - నిశాకరీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 10. అహంకారిణ్యై నమః - అహంకారిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 11. సిద్ధవైతాళిన్యై నమః - సిద్ధవైతాళినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 12. క్లీంకారిణ్యై నమః - క్లీంకారిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 13. వేద్యై నమః - వేదీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 14. ఊర్ధ్వకేశిన్యై నమః - ఊర్ధ్వకేశినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 15. రూపాక్షిణ్యై నమః - రూపాక్షిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 16. శుక్లాంగిన్యై నమః - శుక్లాంగి యోగినీ మావాహయామి ॥ 17. నరభోగిన్యై నమః - నరభోగినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 18. ఫేత్కారిణ్యై నమః - ఫేత్కారిణీ యోగినీ మావాహయామి॥ 19. వీరభద్రాయై నమః - వీరభద్రా యోగినీ మావాహయామి ॥ 20. ధూమాక్షిణ్యై నమః - ధూమాక్షిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 21. కమలప్రియాయై నమః - కమలప్రియా యోగినీ మావాహయామి ॥ 22. రాక్షస్యై నమః - రాక్షసీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 23. రక్తాక్షిణ్యై నమః - రక్తాక్షిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 24. విరూపాక్షిణ్యై నమః - విరూపాక్షిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 25. భయంకర్యై నమః - భయంకరీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 26. విరోధిన్యై నమః - విరోధినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 27. కౌమారిణ్యై నమః - కౌమారిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 28. చండికాయై నమః - చండికా యోగినీ మావాహయామి ॥ 29. ముండధారిణ్యై నమః - ముండధారిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 30. భైరవ్యై నమః - భైరవీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 31. వజ్రిణ్యై నమః - వజ్రిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 32. క్రోధాయై నమః - క్రోధా యోగినీ మావాహయామి॥ 33. ప్రేతవాహిన్యై నమః - ప్రేతవాహినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 34. కంటక్యై నమః - కంటకీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 35. లంబోదర్యై నమః - లంబోదరీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 36. మాలిన్యై నమః - మాలినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 37. యోగిన్యై నమః - యోగినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 38. కాలాగ్నిన్యై నమః - కాలాగ్నినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 39. మోహిన్యై నమః - మోహినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 40. వక్రాస్యాయై నమః - వక్రాస్యా యోగినీ మావాహయామి ॥ 41. కంకాళిన్యై నమః - కంకాళీ యోగినీ మావాహయామి ॥ 42. భువనైశ్వర్యై నమః - భువనైశ్వరీ యోగినీ మావాహయామి॥ 43. కృాలింగిన్యై నమః - కృాలింగినీ యోగినీ మావాహయామి ॥

44. యమదూత్యై నమః - యమదూతీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **45.** కరాళిన్యై నమః - కరాళినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **46.** యక్షిణ్యై నమః - యక్షిణీ యోగినీ మావాహయామి॥ **47.** (కౌ) కామారిస్థాయై నమః - (కౌ) కామారిస్థా యోగినీ మావాహయామి ॥ **48.** యంత్రవాహిన్యై నమః - యంత్రవాహినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **49.** విశారిణ్యై నమః - విశారిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **50.** కార్ముక్యై నమః - కార్ముకీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **51.** వ్యాఘ్రిణ్యై నమః - వ్యాఘ్రిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **52.** రక్షిణ్యై నమః - రక్షిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **53.** ప్రేతభక్షిణ్యై నమః - ప్రేతభక్షిణీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **54.** ధూర్జటిన్యై నమః - ధూర్జటినీ యోగినీ మావాహయామి॥ **55.** వికటాయై నమః - వికటా యోగినీ మావాహయామి ॥ **56.** మహావీరాయై నమః - మహావీరా యోగినీ మావాహయామి ॥ **57.** కపాలిన్యై నమః - కపాలినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **58.** విషలాంగుళ్యై నమః - విషలాంగుళీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **59.** కృష్ణాయై నమః - కృష్ణా యోగినీ మావాహయామి ॥ **60.** నమోదేవ్యై నమః - నమో దేవీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **61.** కౌశిక్యై నమః - కౌశికీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **62.** మంత్రవాహిన్యై నమః - మంత్రవాహినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **63.** నరభోజిన్యై నమః - నరభోజినీ యోగినీ మావాహయామి ॥ **64.** శుష్కాంగిన్యై నమః - శుష్కాంగినీ యోగినీ మావాహయామి॥

తతః పూర్వాదిష్వష్ట భైరవాన్ ॥ 1. అసితాంగభైరవాయ నమః - అసితాంగ భైరవమావాహయామి ॥ 2. రురుభైరవాయ నమః - రురుభైరవ మావాహయామి ॥ 3. చండభైరవాయ నమః - చండ భైరవ మా....మి ॥ 4. క్రోధభైరవాయ నమః - క్రోధ భైరవాయ మా...మి ॥ 5. ఉన్మత్తభైరవాయ నమః - ఉన్మత్త భైరవ మా...మి ॥ 6. కపాలభైరవాయ నమః - కపాల భైరవాయ మా...మి ॥ 7. భీషణ భైరవాయ నమః - భీషణ భైరవ మా...మి ॥ 8. సంహార భైరవాయ నమః - సంహార భైరవ మావాహయామి ॥ పునః అష్టదిక్షు - ॥ 1. ఇంద్రాయ నమః - ఇంద్ర మావాహయామి ॥ 2. అగ్నయే నమః - అగ్నిమా...మి ॥ 3. యమాయ నమః - యమమా...మి ॥ 4. నిర్ృతయే

నమః - నిర్ఋతమా...మి ॥ 5. వరుణాయ నమః - వరుణ మా...మి॥ 6. వాయవే నమః - వాయుమా...మి ॥ 7. కుబేరాయ నమః - కుబేరమా...మి ॥ 8. ఈశానాయ నమః - ఈశాన మావాహయామి ॥

శ్లో॥ ఆవాహయామ్యహం దేవీర్యోగినీః పరమేశ్వరీః ।
యోగాభ్యాసేన సంతుష్టాః పరం ధ్యానసమన్వితాః ॥
దివ్యకుండలసంకాశా దివ్యజ్వాలాస్త్రిలోచనాః ।
మూర్తిమతీర్హ్యమూర్తాశ్చ ఉగ్రాశ్చైవోగ్రరూపిణీః ॥
అనేక భావసంయుక్తాః సంసారార్ణవతారిణీః ।
యజ్ఞే కుర్వంతు నిర్విఘ్నం శ్రేయో యచ్ఛంతు మాతరః ॥

ఓం చతుష్షష్టి యోగినీభ్యో నమః - యుష్మాన్ (అహం) ఆవాహయామి। స్థాపయామి । పూజయామి చ ॥ ఓం చతుష్షష్టి యోగినీభ్యో నమః - షోడశోపచార పూజాం కుర్యాత్ ॥ అనేన పూజనేన చతుష్షష్టి యోగిన్య స్సుప్రీతో సుప్రసన్నో వరదో భవంతు ॥

॥ ఇతి యోగినీస్థాపనవిధిః ॥

వాస్తు మండల స్థాపనము

(నైర్ఋతౌ వాస్తుమండల స్థాపనం కుర్యాత్ - శిఖివ్యాదిక్రమః) తత్రమండలే ప్రణవాద్యైః చతుర్థ్యంతైః నమోఽంతైర్వక్ష్యమాణ నామభిర్దేవతా నావాహ్య స్థాపయేత్ - ఇతి ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మకర్మ సముచ్చయాను సారేణ సంకలితమ్ ॥) (ఒక్కొక్క దేవతా నామమునకు ముందు 'ఓం' అనియు, చివరగా 'నమః' అనియు చేర్చి ఆ దేవతా నామమంత్రమును పఠింపుచూ ఆవాహనము చేయవలయును.)

ఆచమ్య ॥ ..... శుభతిథౌ ॥ ..... అముక .... శుభకర్మణి వాస్తుపీఠోపరి వాస్తుదేవతావాహన పూజాం కరిష్యే ॥

విశంతు భూతలే నాగా లోక పాలాశ్చ సర్వతః । అస్మిన్ గృహే (ప్రాసాదే)ఽవతిష్ఠంతు ఆయుర్బల కరాస్సదా ॥ ఇతి మంత్రేణ మంటపస్య

ఈశాన్యాది చతుష్కోణేషు శంకూన్ స్థాపయేత్ ॥

1. రుద్రేభ్యశ్చైవ సర్వేభ్యో యే చాన్యే తత్సమాశ్రితాః ।
బలిం తేభ్యః ప్రయచ్ఛామి గృహ్ణంతు సతతోత్సుకాః ॥
ఇతి ఈశాన్యే మాషభక్త బలిం దద్యాత్ ॥

2. అగ్నిభ్యోఽపృథ సర్వేభ్యో యే చాన్యే తత్సమాశ్రితాః ।
బలింతేభ్యః ప్రయచ్ఛామి పుణ్యమోదన ముత్తమమ్ ॥
ఇతి ఆగ్నేయే మాషభక్త బలిం దద్యాత్ ॥

3. నైరృత్యాధిపతిశ్చైవ నైరృత్యాం యే చ రాక్షసాః ।
బలిం తేభ్యః ప్రయచ్ఛామి సర్వే గృహ్ణంతు మంత్రితమ్ ॥
ఇతి నైరృత్యాం మాషభక్త బలిం దద్యాత్ ॥

4. వాయవ్యాఽధిపతిశ్చైవ వాయవ్యాం యే చ రాక్షసాః ।
బలిం తేభ్యః ప్రయచ్ఛామి పుణ్యమోదన ముత్తమమ్ ॥
ఇతి వాయవ్యాం మాషభక్త బలిం దద్యాత్ ॥

చతుష్షష్టి పదమ్ - తతః దక్షిణత ఆరభ్య నవరేఖాః కుంకుమేన కుర్యాత్ ॥ (క్రిందగల ఒక్కొక్క నామమంత్రమును చెప్పుచూ ఉత్తర దక్షిణముగా తొమ్మిది రేఖలను కుంకుమతో గీయవలెను.)

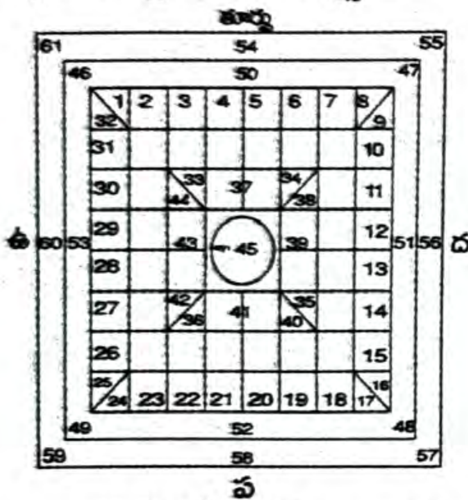
1. ఓం లక్ష్మ్యై నమః ॥ 2. ఓం యశోవత్యై నమః ॥ 3. ఓం కాంతాయై నమః ॥ 4. ఓం సుప్రియాయై నమః ॥ 5. ఓం విమలాయై నమః ॥ 6. ఓం శివాయై నమః ॥ 7. ఓం సుభగాయై నమః ॥ 8. ఓం సుమత్యై నమః ॥ 9. ఓం ఇలాయై నమః ॥ తతః పశ్చిమతః ఆరభ్య నవరేఖాః కుంకుమేన కారయేత్ ॥ (తర్వాత పడమరనుండి తూర్పుగా తొమ్మిది రేఖలను గీయవలయును. దిగువ ఈయబడిన పటమువలె 'చతుష్షష్టిపదమ్' అను మండలము తయారగును.

1. ఓం ధన్యాయై నమః ॥ 2. ఓం ప్రాణాయై నమః ॥ 3. ఓం విశాలాయై నమః ॥ 4. ఓం స్థిరాయై నమః ॥ 5. ఓం భద్రాయై నమః ॥ 6. ఓం జయాయై నమః ॥ 7. ఓం నిశాయై నమః ॥ 8. ఓం విరజాయై నమః ॥ 9. ఓం విభవాయై నమః ॥

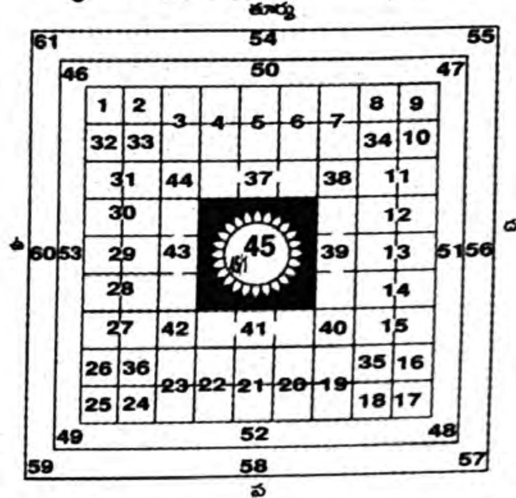
ఏకాశీతిపదమ్ - (దీనికి కూడా కుంకుమతో రేఖలు నిర్మించవలెను. కాని (10) పదేసి చొప్పున ఇవ్వబడిన పది నామములను పఠించుచు అడ్డము - నిలువుగా రేఖలను గీయవలెను. పైన చూపిన పటమువలె ఏకాశీతి పదము అను మండలము తయారగును.)

1. ఓం శాంతాయై నమః ॥ 2. ఓం యశోవత్యై నమః ॥ 3. ఓం కాంతాయై నమః ॥ 4. ఓం విశాలాయై నమః ॥ 5. ఓం ప్రాణవాహిన్యై నమః ॥ 6. ఓం సత్యై నమః ॥ 7. ఓం సుమత్యై నమః ॥ 8. ఓం నందాయై నమః ॥ 9. ఓం సుభద్రాయై నమః ॥ 10. ఓం సురథాయై నమః ॥

ప్రాసాదవాస్తు మండలం చతుష్షష్టి పదమ్

గృహవాస్తు మండలం ఏకాశీతిపదమ్

ఇతి దశ రేఖాః కృత్వా ॥ 1. ఓం హిరణ్యాయై నమః 2. ఓం సువ్రతాయై నమః ॥ 3. ఓం లక్ష్మ్యై నమః ॥ 4. ఓం విభూత్యై నమః ॥ 5. ఓం విమలాయై నమః ॥ 6. ఓం ప్రియాయై నమః ॥ 7. ఓం జయాయై నమః ॥ 8. ఓం జ్వాలాయై నమః ॥ 9. ఓం విశోకాయై నమః 10. ఓం ఇడాయై నమః ॥ ఇతి దక్షిణారంభా ఉదగంతాః ప్రాక్సంస్థా దశరేఖాః కుర్యాత్ ॥ ఏవమేకాశీతిపదం సంపద్యతే ॥

ఇతి రేఖాః కృత్వా ॥ అంతస్థ్రైవ తత్తత్ దేవతానావాహయేత్ ॥ (గమనిక : వాస్తుమండల పటమునందలి గడులలో చూపిన అంకెలను గమనించుచు దిగువ పేర్కొనబడిన వరుససంఖ్యలతో కూడిన దిశానిర్దేశ పూర్వకముగా చేర్చిన మంత్రములను పఠింపుచు ఆయా దేవతలను ఆవాహనము చేయవలయును. చతుష్షష్టి మరియు ఏకాశీతి పదములు రెండింటికినీ

మంత్రములలోగానీ, సంఖ్యలలోగానీ, దిశలలోగానీ ఎటువంటి మార్పులు లేవని గమనింపగలరు)

1. ఓమ్ నమశ్శంభవే చ మయో భవే చ నమశ్శంకరాయ చ । మయస్కరాయ చ నమశ్శివాయ చ శివతరాయ చ ॥ ఈశాన్యకోణ పద దక్షిణార్ధే వాస్తోశ్శిరసి ఓం శిఖినే నమః - శిఖిన మావాహయామి ॥ **2.** తద్దక్షిణపదే - ఓం పర్జన్యాయ నమః - పర్జన్య మావాహయామి ॥ **3.** తద్దక్షిణ పదే - ఓం జయంతాయ నమః - జయంత మావాహయామి ॥ **4.** తద్దక్షిణ పదే - ఓం కులిశాయుధాయనమః - కులిశాయుధ మా.......మి ॥ **5.** తద్దక్షిణ పదే - ఓం సూర్యాయ నమః - సూర్యమా.......మి ॥ **6.** తద్దక్షిణ పదే - ఓం సత్యాయ నమః - సత్యమా.......మి॥ **7.** తద్దక్షిణ పదే - ఓం భృశాయ నమః - భృశమా.....మి ॥ **8.** తద్దక్షిణపదే ఆగ్నేయకోణే అర్ధపదే - ఓం ఆకాశాయ నమః - ఆకాశ మా.....మి ॥ **9.** ఆగ్నేయకోణే తత్పశ్చిమ సార్ధపదే - ఓం వాయవే - (విష్ణవే) నమః - వాయు (విష్ణు) మావాహయామి ॥ **10.** తత్ పశ్చిమపదే - ఓం పూష్ణే నమః - పూష్ణ మా.....మి ॥ **11.** తత్ పశ్చిమపదే - ఓం వితథాయ నమః - వితథ మా.....మి ॥ **12.** తత్ పశ్చిమపదే - ఓం గృహక్షేత్రాయ నమః - గృహక్షేత్ర మా.....మి ॥ **13.** తత్ పశ్చిమపదే - ఓం యమాయ నమః - యమ మా.....మి ॥ **14.** తత్ పశ్చిమపదే - ఓం గంధర్వాయ నమః - గంధర్వ మా.....మి ॥ **15.** తత్ పశ్చిమపదే- ఓం భృంగరాజాయ నమః - భృంగరాజ మా.....మి ॥ **16.** తత్పశ్చిమే నైరృతికోణే అర్ధపదే - ఓం మృగాయ నమః - మృగ మా.....మి ॥ **17.** నైరృతి కోణే అర్ధపదే- ఓం పితృభ్యో నమః - పితృ మా.....మి ॥ **18.** తదుత్తరపదే - ఓం దౌవారికాయ నమః - దౌవారిక మా.....మి ॥ **19.** తదుత్తరపదే - ఓం సుగ్రీవాయ నమః - సుగ్రీవ మా.....మి ॥ **20.** తదుత్తరపదే - ఓం పుష్పదంతాయ నమః - పుష్పదంత మా.....మి ॥ **21.** తదుత్తరపదే - ఓం వరుణాయ (జలాధిపాయ) నమః - వరుణ (జలాధిపాయ) మా.....మి ॥ **22.** తదుత్తరపదే - ఓం అసురాయ నమః - అసుర మా.....మి ॥ **23.** తదుత్తరపదే - శేషాయ నమః - శేష మా.....మి ॥

24. తదుత్తర పదే వాయవ్యకోణే అర్ధపదే - పాపయక్ష్మణే నమః - పాపయక్ష్మణ మా.....మి ॥ **25.** వాయవ్యకోణే - అర్ధపదే - ఓం రోగాయ నమః - రోగమా.....మి॥ **26.** తత్ పూర్వపదే - ఓం అహిర్బుధ్న్యే నమః - అహిర్బుధ్న్య మా.....మి ॥ **27.** తత్ పూర్వపదే - ఓం ముఖ్యాయ నమః - ముఖ్య మా.....మి ॥ **28.** తత్ పూర్వపదే - ఓం భల్లాటాయ నమః - భల్లాట మా.....మి ॥ **29.** తత్ పూర్వపదే- ఓం సోమాయ నమః - సోమ మా.....మి ॥ **30.** తత్ పూర్వపదే - ఓం సర్పాయ నమః - సర్ప మా.....మి ॥ **31.** తత్ పూర్వపదే - ఓం అదిత్యై నమః - అదితి మా.....మి ॥ **32.** తత్ పూర్వపదే ఈశానకోణే అర్ధపదే - ఓం దిత్యై నమః - దితి మా.....మి ॥ **33.** ఈశానకోణోత్తర పదార్ధే - ఓం ఆపాయనమః - ఆపః ఆ.....మి॥ **34.** ఆగ్నేయపదార్ధే దక్షిణే - ఓం సావిత్రాయ నమః - సావిత్ర మా.....మి ॥ **35.** నైరృతి పదార్ధే ఉత్తరే - ఓం జయంతా(జయా)య నమః - జయంత (జయా) మా.....మి ॥ **36.** వాయవ్యపదార్ధే ఉత్తరే - ఓం రుద్రాయ నమః - రుద్ర మా.....మి ॥ **37.** పూర్వ మధ్య పదద్వయే - ఓం అర్యమ్ణే నమః - అర్యమ్ణ మా.....మి ॥ **38.** ఆగ్నేయ పదార్ధే దక్షిణే - ఓం సవిత్రే నమః - సవితార మా.....మి॥ **39.** దక్షిణ మధ్య పదద్వయే - ఓం వివస్వతే నమః - వివస్వంత మా.....మి ॥ **40.** నైరృతి పదార్ధే దక్షిణే - ఓం విబుధాధిపాయ నమః - విబుధాధిపాయ మా.....మి ॥ **41.** పశ్చిమ మధ్య పదద్వయే - ఓం మిత్రాయ నమః - మిత్ర మా.....మి ॥ **42.** వాయవ్యపదార్ధే దక్షిణే - ఓం రాజయక్ష్మణే నమః - రాజయక్ష్మాణ మా.....మి ॥ **43.** ఉత్తరమధ్య పదద్వయే - ఓం పృథివీధరాయ నమః - పృథివీధర మా.....మి॥ **44.** ఈశానపద దక్షిణపదార్ధే - ఓం ఆపవత్సాయ నమః - ఆపవత్స మా.....మి॥ **45.** వాస్తుమండల మధ్యే - ఓం బ్రహ్మణే నమః - బ్రహ్మాణ మా.....మి ॥ **45/1.** తదుత్తరే (వృషవాస్తు ప్రతిమాం) ఓం వాస్తుపురుషాయ నమః - వాస్తుపురుష మా.....మి॥ **46.** మండలాద్బహిరీశాన్యకోణే - ఓం చరక్యై నమః - చరకీ మా.....మి॥ **47.** మండలాద్బహిః ఆగ్నేయకోణే - ఓం విదార్యై నమః - విదారీ మా.....మి ॥

48. మండలాద్బహిః నైర్భతికోణే – ఓం పూతనాయై నమః – పూతనా మా.....మి॥ **49.** మండలాద్బహిః వాయవ్యకోణే – ఓం పాపరాక్షస్యై నమః – పాపరాక్షసీ మా.....మి ॥ **50.** మండలాద్బహిః – ప్రాగ్భాగే– ఓం స్కందాయ నమః – స్కంద మా.....మి ॥ **51.** మండలాద్బహిః – దక్షిణభాగే– ఓం అర్యమ్ణే నమః – అర్యమ్ణ మా.....మి ॥ **52.** మండలాద్బహిః – పశ్చిమభాగే – ఓం జృంభకాయ నమః – జృంభక మా.....మి ॥ **53.** మండలాద్బహిః – ఉత్తరభాగే– ఓం పిలిపించాయ నమః – పిలిపించ మా.....మి ॥ **54.** మండలాద్బహిరేవ పూర్వభాగే – ఓం ఇంద్రాయ నమః – ఇంద్ర మా.....మి ॥ **55.** మండలాద్బహిరేవ ఆగ్నేయాం – ఓం అగ్నయే నమః – అగ్ని మా.....మి ॥ **56.** మండలాద్బహిరేవ దక్షిణే – ఓం యమాయ నమః – యమ మా.....మి॥ **57.** మండలాద్బహిరేవ నైరృత్యాం – ఓం నిరృతయే నమః – నిరృతి మా.....మి ॥ **58.** మండలాద్బహిరేవ పశ్చిమే – ఓం వరుణాయనమః – వరుణ మా.....మి ॥ **59.** మండలాద్బహిరేవ వాయవ్యాం – ఓం వాయవే నమః – వాయు మా.....మి ॥ **60.** మండలాద్బహిరేవ ఉత్తరే – ఓం కుబేరాయ నమః – కుబేర మా.....మి ॥ **61.** మండలాద్బహిరేవ ఈశాన్యాం – ఓం ఈశానాయ నమః – ఈశాన మా.....మి ॥

ఓమ్ వాస్తోష్పతే ప్రతరణో న ఏధి గయస్ఫానో గోభిరశ్వేభి రిందో అజరాసస్తే సఖ్యేస్యామ పితేవ పుత్రాన్ ప్రతినో జుషస్వ ॥ ఓం వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహ్యస్మాన్ స్వావేశో అనమీవో భవానః । యత్వే మహే ప్రతి తన్నో జుషస్వ శన్న ఏధి ద్విపదే శం చతుష్పదే ॥ ఓం వాస్తోష్పతే ధ్రువాస్థూణాం సత్రం సోమ్యానాం । ద్రప్సో భేత్తా పురాం శశ్వతీనాం ఇంద్రో మునీనాం సఖా ॥ వాస్తుమండలే (బ్రహ్మణః ఉత్తరపదే) వాస్తుపురుష మావాహయామి ॥ ఇత్యావాహ్య ॥ ఆవాహిత సమస్త వాస్తుమండల దేవతాభ్యో నమః – సంపూజ్య ॥ (శిఖిన్యాది పంచచత్వారిశద్దేవతాన్సంపూజ్య) అష్టదిక్షు – చతుర్దిక్షు కలశాన్ మధ్యే వాస్తు కలశం స్థాపయేత్ ॥

శ్లో॥ పూజితోఽపి మయా వాస్తో హోమాద్యై రర్చనైః శుభైః ।
ప్రసీద పాహి విశ్వేశ! దేహి మే గృహజం సుఖమ్ ॥

శ్లో॥ వాస్తుమూర్తే నమస్తేఽస్తు భూశయ్యాభిరత ప్రదా ।
మద్గృహం ధనధాన్యాది సమృద్ధిం కురు సర్వదా ॥

శ్లో॥ పూజ్యోఽపి త్రిషులోకేషు యజ్ఞరక్షార్థ హేతవే ।
తద్వినా చ న సిద్ధ్యంతి యజ్ఞదానాన్యనేకశః ॥

శ్లో॥ అయోనే భగవన్ భర్గ! లలాట స్వేద సంభవ ।
గృహాణార్ఘ్యం మయా దత్తం వాస్తోష్పామిన్ నమోఽస్తు తే ॥

అనేన పూజనేన సమస్త వాస్తుమండల దేవతా సుప్రీత స్సుప్రసన్నో వరదో భవంతు ॥

॥ సర్వం శ్రీ పరమేశ్వరార్పణమస్తు ॥

॥ ఇతి వాస్తుమండల స్థాపన విధిః ॥

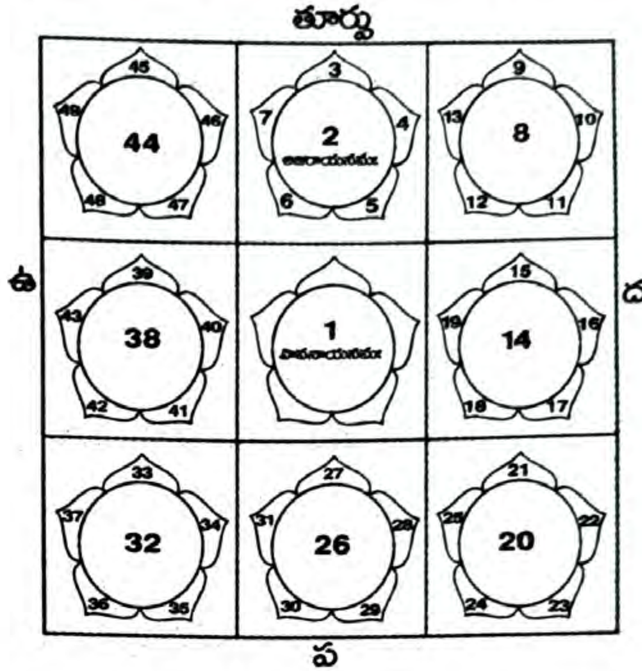
క్షేత్రపాల పీఠ స్థాపనము

(పీఠోపరివాయవ్యకోణే క్షేత్రపాలపీఠస్థ దేవతాస్థాపనంకుర్యాత్)

ఆచమ్య ॥ ప్రాణానాయమ్య ॥ .... శుభతిథౌ ॥ అస్మిన్....... శుభకర్మాంగత్వేన పీఠోపరి వాయవ్యకోణే అజరాది క్షేత్రపాలస్థాపనం కరిష్యే॥ (వృత్తమధ్యే పూర్వాదిక్రమేణ అజరాదిస్థాపనం మధ్యే పావనం చ)

1. ఓం పవమానం సో అద్యనః పవిత్రేణ విచర్షణీః । యఃపోతా సపునా తు మా॥ మధ్యవృత్తే - ఓం పావనాయ నమః -పావన మావాహయామి ॥ 2. ఓం అజరాయ నమః - అజరమావాహయామి ॥ 3. ఓం వ్యాపకాయనమః - వ్యాపక మావాహయామి॥ 4. ఓం ఇంద్రచోరాయ నమః - ఇంద్రచోర మావాహయామి ॥ 5. ఓం ఉక్షాభిధాయనమః - ఉక్షాభిద మావాహయామి॥ 6. ఓం కూష్మాండాయ నమః - కూష్మాండ మావాహయామి ॥ 7. ఓం వారుణాయ నమః - వారుణ

వాయవ్యాం - క్షేత్రపాలపీఠ స్థాపనము

మావాహయామి ॥ 8. ఓం బాహుకాయ నమః - బాహుక మావాహయామి ॥ 9. ఓం విముక్తాయ నమః - విముక్త మావాహయామి ॥ 10. ఓం లిప్తకాయ నమః - లిప్తక మావాహయామి ॥ 11. ఓం లీలాలోకాయ నమః - లీలాలోక మావాహయామి॥ 12. ఓం ఏకదంష్ట్రాయ నమః - ఏకదంష్ట్ర మావాహయామి ॥ 13. ఓం ఐరావతాయ నమః - ఐరావత మావాహయామి ॥ 14. ఓం ఓషధిఘ్నాయ నమః - ఓషధిఘ్న మావాహయామి ॥ 15. ఓం బంధనాయ నమః - బంధన మావాహయామి ॥ 16. ఓం దివ్యకాయ నమః - దివ్య మావాహయామి ॥ 17. ఓం కంబలాయ నమః - కంబల మావాహయామి ॥ 18. ఓం క్షోభణాయ నమః - క్షోభణ మావాహయామి॥ 19. ఓం గవయే నమః - గాం ఆవాహయామి॥ 20. ఓం ఘంటాభిదాయ నమః - ఘంటాభిద మావాహయామి ॥ 21. ఓం వ్యాలాయ నమః - వ్యాల మావాహయామి ॥ 22. ఓం అణుస్వరూపాయ నమః - అణుస్వరూప మావాహయామి ॥ 23. ఓం చంద్రవారుణాయ నమః - చంద్రవారుణ మావాహయామి ॥ 24. ఓం అటాటోపాయ నమః - అటాటోప మావాహయామి॥ 25. ఓం జటాలాయ నమః - జటాల మావాహయామి ॥ 26. ఓం క్రతవే నమః - క్రతు మావాహయామి ॥ 27. ఓం ఘంటేశ్వరాయ నమః - ఘంటేశ్వర మావాహయామి ॥ 28. ఓం విటంకాయ నమః - విటంక

మావాహయామి ॥ 29. ఓం మణిమతయే నమః - మణిమతి మావాహయామి ॥ 30. ఓం గణబంధాయ నమః - గణబంధ మావాహయామి ॥ 31. ఓం డామరాయ నమః - డామర మావాహయామి ॥ 32. ఓం డుండికర్ణాయ నమః - డుండికర్ణ మావాహయామి॥ 33. ఓం స్థవిరాయ నమః - స్థవిర మావాహయామి ॥ 34. ఓం దంతురాయ నమః - దంతుర మావాహయామి ॥ 35. ఓం ధనదాయ నమః - ధనద మావాహయామి ॥ 36. ఓం నాగకర్ణాయ నమః - నాగకర్ణ మావాహయామి ॥ 37. ఓం మారీగణాయ నమః - మారీగణ మావాహయామి ॥ 38. ఓం ఫేత్కారాయ నమః - ఫేత్కార మావాహయామి॥ 39. ఓం ఛీకరాయ నమః - ఛీకర మావాహయామి ॥ 40. ఓం సింహకృతయే నమః - సింహకృత మావాహయామి॥ 41. ఓం మృగాయ నమః - మృగ మావాహయామి ॥ 42. ఓం యక్షప్రియాయ నమః - యక్షప్రియ మావాహయామి ॥ 43. ఓం మేఘవాహనాయ నమః - మేఘవాహన మావాహయామి ॥ 44. ఓం తీక్ష్ణోష్ట్రాయ నమః - తీక్ష్ణోష్ట్ర మావాహయామి॥ 45. ఓం అనలాయ నమః - అనల మావాహయామి ॥ 46. ఓం శుక్లతుండాయ నమః - శుక్లతుండ మావాహయామి ॥ 47. ఓం అంతరిక్షాయ నమః - అంతరిక్ష మావాహయామి ॥ 48. ఓం పావనాయ నమః - పావన మావాహయామి ॥

శ్లో॥ ఏహ్యేహిరాకాపతితుల్యవక్త్రః స్వవేవ సంపూరిత దిక్తటాయ ।
పూతాత్మవే పత్యవనాభిధాయ క్షేత్రాధినాథాయ నమో నమస్తే ॥

అజరాది పావమానాంత క్షేత్రపాలేభ్యో నమః - షోడశోపచార పూజాం కుర్యాత్॥ అనేన షోడశోపచార పూజనేన అజరాదిపావమానాంత క్షేత్రపాలాః ప్రీయంతామ్॥

॥ ఇతి క్షేత్రపాలపీఠస్థాపన విధిః ॥

ప్రాణ ప్రతిష్ఠాపనము

అస్యశ్రీ ప్రాణప్రతిష్ఠాపన మహామన్త్రస్య । బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరా ఋషయః । ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాః ఛందాంసి । ప్రాణ శక్తిః । పరా దేవతా। ఆం బీజం । హ్రీం శక్తిః । క్రోం కీలకమ్ । .... (అముక) దేవీ / దేవస్య (దేవానాం) ప్రాణప్రతిష్ఠాపనే వినియోగః ॥

ఋష్యాదిన్యాసః

బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర ఋషిభ్యో నమః - శిరసి । ఋగ్యజు స్సామాథర్వణ శ్ఛందోభ్యో నమః - ముఖే । ప్రాణ శక్తిః । పరాదేవతాయై నమః - హృదయే। ఆం బీజాయ నమః - గుహ్యే । హ్రీం శక్త్యై నమః - పాదయోః । క్రోం కీలకాయ నమః - సర్వాంగే ॥ .... (అముక) దేవీ/దేవస్య ప్రాణప్రతిష్ఠా సిద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః ॥

కరన్యాసః

1. ఓం అం కం ఖం గం ఘం ఙం ఆం ఓం - పృథివ్యాపస్తేజో వాయురాకాశాత్మనే - అంగుష్ఠాభ్యాం నమః ॥
2. ఓం ఇం చం ఛం జం ఝం ఞం ఈం ఓం - శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాత్మనే - తర్జనీభ్యాం నమః ॥
3. ఓం ఉం టం ఠం డం ఢం ణం ఊం ఓం - త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్ర జిహ్వాఘ్రాణాత్మనే - మధ్యమాభ్యాం నమః ॥
4. ఓం ఏం తం థం దం ధం నం ఐం ఓం - వాక్పాణిపాదపాయూపస్థాత్మనే - అనామికాభ్యాం నమః ।
5. ఓం ఓం పం ఫం బం భం మం ఔం ఓం । వచనాదానగమనవిసర్గానందాత్మనే - కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ॥
6. ఓం అం యం రం లం వం శం షం సం హం ళం క్షం అః ఓం- మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారవిజ్ఞానాత్మనే - కరతల కరపృష్ఠాభ్యా నమః ॥

హృదయాదిన్యాసః

1. ఓం అం కం ఖం గం ఘం ఙం ఆం ఓం - పృథివ్యాపస్తేజో వాయురాకాశాత్మనే - హృదయాయ నమః ॥
2. ఓం ఇం చం ఛం జం ఝం ఞం ఈం ఓం - శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాత్మనే - శిరసే స్వాహా ॥

3. ఓం ఉం టం ఠం డం ఢం ణం ఊం ఓం - త్వక్చక్షుశ్రోత్ర జిహ్వాఘ్రాణాత్మనే - శిఖాయై వషట్ ॥
4. ఓం ఏం తం థం దం ధం నం ఐం ఓం - వాక్పాణిపాదపాయూపస్థాత్మనే - కవచాయ హుమ్ ॥
5. ఓం ఓం పం ఫం బం భం మం ఔం ఓం । వచనాదానగమనవిసర్గానందాత్మనే - నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ॥
6. ఓం అం యం రం లం వం శం షం సం హం ళం క్షం అః ఓం- మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారవిజ్ఞానాత్మనే - అస్త్రాయఫట్ ॥

భూర్భువస్సువరోమితిదిగ్బంధః ॥

ధ్యానమ్

రక్తాంభోధిస్థపోతోల్లసదరుణ సరోజాధిరూఢా కరాబ్జైః
పాశంకోదండమిక్షూద్భవ మళిగుణ మప్యంకుశం పంచబాణాన్ ।
బిభ్రాణా సృక్కపాలం త్రిణయనం విలసత్పీనవక్షోరుహాఢ్యా
దేవీ బాలార్కవర్ణా భవతు సుఖకరీ ప్రాణశక్తిః పరా నః ॥

ఓం ఆం హ్రీం క్రోం యం రం లం వం శం షం సం హం ళం క్షం క్రోం హ్రీం ఆం - (అముక) దేవస్య/దేవతా ప్రాణాః ఇహప్రాణాః ॥ ఓం ఆం హ్రీం క్రోం యం రం లం వం శం షం సం హం లం క్షం హంసః క్రోం హ్రీం ఆం దేవ (దేవీ) జీవ ఇహస్థితః ॥ ఓం ఆం హ్రీం క్రోం యం రం లం వం శం షం సం హం ళం క్షం హం సః క్రోం హ్రీం ఆం । దేవస్య / దేవతా సర్వేంద్రియాణి వాక్పాణి పాదపాయూపస్థ త్వక్ చక్షుశ్శ్రోత్ర జిహ్వాఘ్రాణ మనో బుద్ధి చిత్త అహంకార ప్రాణ ఇహైవా గత్య సుఖం చిరం తిష్ఠంతు స్వాహా ॥ ఓం అమృతం వై ప్రాణా అమృతమాపః ప్రాణా నైవ యథాస్థానముపహ్వాయతే ॥

ఓం అసునీతే పునరస్మాసుచక్షుః పునఃప్రాణమిహనోధేహిభోగమ్ । జోక్పశ్యేమ సూర్య ముచ్చరంత మనుమతే మృడయానస్స్వస్తి ॥ ఓం ప్రాణదా అపానదా వ్యానదాశ్చక్షుర్దావర్చోదా వరివోదాః । అన్యంతే అస్మత్తపంతు హేతయః । పావకో అస్మభ్యగ్ంం శివో భవ ॥

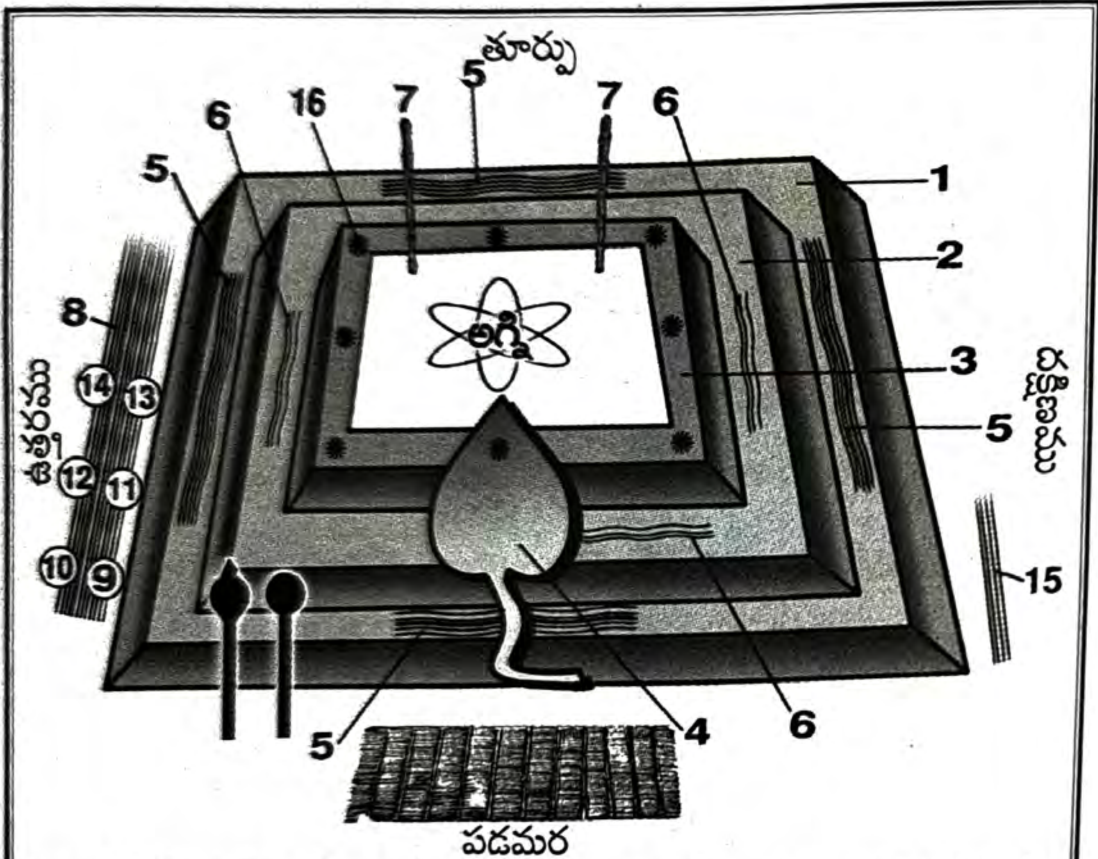
ఓం అగ్నిర్మే వాచిశ్రితః । వాగ్ఘృదయే । హృదయం మయి । అహమమృతే। అమృతం బ్రహ్మణి ॥ వాయుర్మే ప్రాణేశ్రితః । ప్రాణోహృదయే । హృదయం మయి । అహమమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ సూర్యోమే చక్షుషిశ్రితః । చక్షుర్హృదయే । హృదయం మయి ॥ అహమమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ చంద్రమా మే మనసిశ్రితః । మనోహృదయే । హృదయం మయి । అహమమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ దిశోమేశ్రోత్రేశ్రితాః । శ్రోత్రగ్ం హృదయే । హృదయం మయి । అహమమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ ఆపోమేరేతసి శ్రితాః । రేతో హృదయే । హృదయం మయి । అహమమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ పృథివీమే శరీరే శ్రితా । శరీరగ్ం హృదయే । హృదయం మయి । అహమమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ ఓషధివనస్పతయోమే లోమసుశ్రితాః । లోమాని హృదయే । హృదయం మయి । అహమమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ ఇంద్రోమే బలే శ్రితః । బలగ్ం హృదయే । హృదయం మయి । అహమమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ పర్జన్యోమే మూర్ధ్ని శ్రితః । మూర్ధాహృదయే । హృదయం మయి । అహమమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి॥ ఈశానోమే మన్యౌశ్రితః । మన్యుర్హృదయే । హృదయం మయి । అహమమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ ఆత్మామ ఆత్మని శ్రితః। ఆత్మాహృదయే । హృదయం మయి । అహమమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ పునర్మ ఆత్మా పున రాయు రాగాత్ । పునః ప్రాణః పునరాకూతమాగాత్ । వైశ్వానరోరశ్మిభిర్వావృధానః । అంతస్తిష్ఠత్వమృతస్యగోపాః ॥[1] ॥ ఇతి ప్రాణప్రతిష్ఠా ॥

1. అగ్నిర్వాయు స్సూర్యశ్చంద్రమా దిశ ఆపః పృథివ్యోషధి వనస్పతయ ఇంద్రః పర్జన్య ఈశాన ఆత్మా పునర్మ ఆకూతగ్ంరశ్మిభిః ॥

హోమకుండము - నిర్మాణ విధానము

కొలతలు - పాత్రాసాదనము

మొత్తము కుండము వెడల్పు 24" పొడవు 24" భూమి నుండి లోతు 15" భూమిపైన - ఎత్తు 9" వెడల్పు 9" మేఖలముల పొడవు, వెడల్పులు వరుసగా అధోమేఖలము 2"x2", మధ్యమమేఖలము 3"x3", ఉపరి మేఖలము 4"x4"లుగా ఉండును. యోని - వెడల్పు 8" పొడవు 12" గా ఉండును.

1. అధోమేఖలము (నీలవర్ణము); **2.** మధ్యమ మేఖలము (రక్తవర్ణము); **3.** ఉపరి మేఖలము (శ్వేతవర్ణము); **4.** యోని (రక్తవర్ణము); **5.** పరిస్తరణములు (16); **6.** పరిధులు (3); **7.** ఆఘార సమిధలు (2); **8.** పాత్రాసాదనకై పరచిన దర్భలు (12); **9.** దర్వి - స్రుక్కు; **10.** ఆజ్యస్థాలి; **11.** ప్రోక్షణపాత్ర; **12.** పూర్ణపాత్ర; **13.** ఇధ్మము; **14.** ఇతర దర్వి - స్రువము; **15.** బ్రహ్మస్థానమునకు పరచిన దర్భలు (3); **16.** అగ్నికి అలంకరణ ద్రవ్యములు.

అంగుళం గుర్తు (") ఇట్లుండును. కాని, దీని కొలత ప్రమాణము ఈవిధముగా ఉండును - **యజమానస్య పాదాంగుష్ఠాది బ్రహ్మరంధ్ర పర్యంతం రజ్జుః - షణ్ణవతిధా (96) కృత్వా తేష్వేక భాగః అంగుళమితి ॥**

అనగా - యజమానియొక్క పాదము బొటనవ్రేలునుండి బ్రహ్మరంధ్రము వరకు ఒక త్రాడుతో కొలువవలెను. దానిని (96) తొంబది ఆరు భాగములుగా చేయవలెను. అందలి ఒక భాగము అంగుళము అనబడును. ఇట్టి అంగుళముతో పైన చూపిన కొలతల ప్రకారముగా కుండమును నిర్మింపవలెను. దీనిని ఏకహస్తకుండము అని అందురు.

పరిస్తరణాది దర్భసంఖ్యా నిర్ణయము

శ్లో॥ అగ్నిం షోడశభిర్దర్భైః పురతస్తు పరిస్తరేత్ ।
పరిస్తరణ మన్యత్రం చైవ సంఖ్యావిధీయతే ॥

తా॥ అగ్నికి తూర్పుదిక్కునందు (16) పదహారు దర్భలను ఉంచవలెను. అట్లే ఇతర దిక్కులయందు అనగా - పశ్చిమము, ఉత్తరము, దక్షిణముల యందు కూడా 16-16, పదహారేసి దర్భల చొప్పున ఉంచవలెను.

శ్లో॥ పాత్రాణాం తు ద్విషట్కం స్యాత్ప్రణీతాసాదనం తథా ।
అష్టభిశ్ఛాదనం తత్ర త్రిభిర్ బ్రహ్మాసనం భవేత్ ॥

తా॥ పాత్రాసాదనమునకు (6×2=12) పన్నెండు దర్భలను, అంతే సంఖ్యగా ప్రణీతాసాదనమునకు అనగా - (12) పన్నెండు దర్భలను, ప్రణీతాచ్ఛాదనమునకు (8) ఎనిమిది దర్భలను, బ్రహ్మాసనమునకు (3) మూడు దర్భలను పరుచవలయును.

శ్లో॥ ద్వౌదర్భౌతు పవిత్రస్య తథా ప్రత్యసనస్య చ ।
సంమార్జనం త్రిభిర్ దర్భైర్ జ్వలనస్త్వేక ఉచ్యతే ॥
పర్యగ్నికరణస్త్వేక మేవ మష్టోత్తరం శతమ్ ॥

తా॥ పవిత్రకొరకు (2) రెండు దర్భలు, ఆజ్యపాత్రయందు దర్భాగ్రములను తుంచివేయుటకు (2) రెండు దర్భలు, సమ్మార్జనము చేయుటకు (3) మూడు దర్భలు, అగ్నిలో మండించి ఆజ్యమునందు ప్రతిఫలింప చేయుటకు (1) ఒక దర్భను, ఆజ్యపాత్రకు చుట్టూరా త్రిప్పుటకు (1) ఒక దర్భను తీసికొని వాడవలయును. ఈవిధముగా మొత్తము (108) నూట ఎనిమిది దర్భలు అగును.

(16×4 = 64+12+12+8+3 = 99+2+2+3+1+1 = 108 మొత్తము)

శ్లో॥ ఇధ్మబంధాష్టభిర్దర్భైస్త్రిభిః పరిధి బంధనమ్ ।
ఏవమేకాదశకుశాన్ రుద్రాయాఽహుతి మాచరేత్ ॥

తా॥ ఇధ్మము అనగా సమిధలకట్ట అని అర్థము. అట్టి ఇధ్మమును కట్టుటకు (8) ఎనిమిది దర్భలు, పరిధులను బంధించుటకు (3) మూడు దర్భలు, ఈ రీతిగా మొత్తము (11) పదకొండు దర్భలు అగును. **'రుద్రాయాఽహుతి మాచరేత్'** అని చెప్పబడినది. ఇందుకుగాను (11) పదకొండు దర్భలను ప్రధాన హోమము చేసిన పిమ్మట అగ్నియందు ఉంచవలెను. తర్వాత పరిధి సన్నహనములను విడదీసి భద్రపరచుకొనవలయును. (15 – పదిహేను సమిధలు, ఒక ఇధ్మము, 2 – రెండు ఆఘారసమిధలు, 3 – మూడు పరిధులు కావలయును).

హవనకుండము - సంస్కార విధానము

(మంటపమునకు ఈశాన్యము వైపున కుండమును త్రవ్వి హస్తమాత్రముగా మూడు మేఖలములను కలిగిన హోమకుండమును నిర్మింపవలెను. అట్టి కుండమునకు ముందుగా సంస్కారము నెరపవలెను. కావున, క్రింద పేర్కొనబడిన విధానముగా కుండమును సంస్కరింపవలెను).

ఆచమ్య ॥ పృథివ్యాః .... శుభతిథౌ ॥ మంటపస్య ఈశాన్యాందిశి హస్తమాత్రం త్రిమేఖల కుండం ఖాత్వా తతః కుండాంతిక మేత్య । ఆచమ్య । పృథివ్యాః ..... శుభతిథౌ ॥ శ్రీమదఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండ నాయకస్య । దేవదేవాత్మకస్య జగత్కుటుంబినః జగద్రక్షణార్థం అవతీర్ణస్య .... (అముక) స్వామినః (అముక) కర్మాంగత్వేన హవనం కర్తుం కుండోపలేపనాది సంస్కారం అగ్నిప్రతిష్ఠాపనం కరిష్యే ॥ కుండం గోమయే నోపలిప్య । శన్నో దేవీరితి ప్రోక్ష్య । ఉల్లిఖ్య । ఓం శన్నో దేవీ రభిష్ట య ఆపో భవంతు పీతయే శంయోరభిస్రవంతునః । **ఉపరిమేఖలాయాం శ్వేతవర్ణాలంకృతాయాం ఇదం విష్ణురితి విష్ణుమావాహ్య ।** ఓం ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే త్రేధా నిదధేపదమ్ సమూఢమస్యపాగుంసురే । విష్ణుం సాంగం సాయుధం ఉపరిమేఖలాయాం విష్ణుమావాహయామి ॥ **మధ్యమమేఖలాయాం రక్తవర్ణాలంకృతాయాం**

బ్రహ్మజజ్ఞానమితి బ్రహ్మాణ మావాహ్య। ఓం బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విశీమత స్సురుచో వేన ఆవహ సబుధ్నియా ఉపమా అస్యవిష్ఠా స్సతశ్చయోనిమసతశ్చ వివః। బ్రహ్మాణం సాంగం సాయుధం మధ్యమమేఖలాయాం బ్రహ్మాణ మావాహయామి ॥ **అథోమేఖలాయాం నీలవర్ణాలంకృతాయాం కద్రుద్రాయేతి రుద్రమావాహ్య**। ఓం కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మీఢుష్టమాయ తవ్యసే వోచేమశం త మగుం హృదే। రుద్రం సాంగం సాయుధం అథో మేఖలాయాం రుద్రమావాహయామి ॥ **యోన్యాం రక్తవర్ణాలంకృతాయాం గౌరీమిమాయేతి గౌరీమావాహ్య**। ఓం గౌరీమిమాయ సలిలా నితక్షత్యేకపదీ ద్విపదీసాచతుష్పదీ అష్టాపదీ నవపదీ బభూవుషీ సహస్రాక్షరాపరమేవ్యోమన్ ॥ గౌరీం సాంగాం సాయుధాం యోన్యాం గౌరీమావాహయామి ॥ **నాభ్యా ఆసీదితి నాభ్యాం ఆకాశమావాహ్య**। ఓం నాభ్యా ఆసీదంతరిక్షం శీర్ష్ణోద్యౌస్సమవర్తత పద్భ్యాం భూమిర్దిశశ్శ్రోత్రాత్ తథాలోకాగ్ం అకల్పయన్ ॥ నాభ్యాం ఆకాశమావాహయామి ॥ **నీలగ్రీవా ఇతి నీలకంఠం కంఠే ఆవాహ్య**। ఓం నీలగ్రీవా శ్శితికంఠాశ్శర్వా అధః క్షమాచరాః నీలగ్రీవాశ్శితి కంఠా దివగ్ంరుద్రా ఉపశ్రితాః ॥ నీలకంఠం సాంగం సాయుధం కంఠే నీలకంఠమావాహయామి॥

కుండం హరిద్రాఖండయుక్త సూత్రేణ త్రిరావేష్ట్య। ఆవాహిత దేవతాభ్యోనమః ఆవాహనాది షోడశోపచార పూజాం కృత్వా । ప్రార్థయేత్ ॥

శ్లో॥ యే యే కుండస్థితా దేవాః । కుండాగ్రేయాశ్చదేవతాః ।
బుద్ధిం యచ్ఛం తు తే సర్వే । కర్మసిద్ధిం ముదాన్వితాః ॥
హే కుండ తవనిర్మాణం । యథామతి మయాకృతమ్ ।
కృపయా భవ సంపూర్ణం । కురుసిద్ధిం నమోఽస్తు తే ॥ ఇతి ప్రార్థ్య॥

షట్పాత్ర ప్రయోగము

యత్రాగ్నిః స్థాప్యతే తత్రశ్వేతతండుల చూర్ణేన ప్రాదేశమాత్రం చతురశ్రస్థండిలం కల్పయిత్వా । (అగ్నిని స్థాపించినచోట తెల్లని బియ్యపు పిండి ప్రాదేశమాత్రముగా చతురస్రముగా స్థండిలమును ఏర్పరుచవలెను). **ద్వాభ్యాం దర్భాభ్యాం తత్ర ప్రాచీరుదక్సగ్గస్థాః । ఉదీచీః ప్రాక్సగ్గస్థాః । తిస్రస్తిస్రో రేఖాలిఖిత్వా । అద్భిరవోక్ష్య । నైఋత్యాం దర్భ ముత్సృజ్య । అప ఉపస్పృశ్య ।** (రెండు దర్భలను తీసికొని, స్థండిలమునందు మూడేసి రేఖలను గీయవలెను. అందులో మూడు తూర్పునకు, మూడు ఉత్తరమునకు గీయవలెను. వాటి క్రమము ముందుగా పశ్చిమమునుండి తూర్పునకు నిలువుగా గీయుచు దక్షిణమునుండి ప్రారంభించి ఉత్తరమునకు ముగించవలెను. మిగిలిన మూడు రేఖలను దక్షిణమునుండి మొదలుపెట్టి ఉత్తరమువైపునకు అడ్డముగా గీయుచు పశ్చిమమున ప్రారంభించి తూర్పునకు వరుసగా ఒకటి తర్వాత ఒకటి గీయవలెను. నీటిని చిలకరించవలెను. రేఖలను గీసిన దర్భలను నైరృతివైపు పడవేయవలెను. నీటిని తాకవలెను). **భూర్భువస్సువరో మిత్యగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య । భూర్భువస్సువరోమ్ ॥ ఉత్సిచ్యైతదుదకముత్తరేణ పూర్వేణ వా । అగ్న్యానయన పాత్రే సాక్షతోదకం నినీయ । అగ్నిమిద్ధ్వా ॥ అగ్నేర్ధ్యానమలంకుర్యాత్ ।** (భూర్భువస్సువరోమ్- అని అగ్నిని ప్రతిష్ఠించవలెను. చిలకరించగా మిగిలిన నీటిని తూర్పునగాని, ఉత్తరమునగాని పారబోయవలెను. అగ్నిని తెచ్చిన పాత్రలో అక్షతలు, జలమును విడువవలయును. అగ్నిని ప్రజ్వలింప చేయవలెను. తదుపరి అగ్నిని ధ్యానించి అలంకరించవలెను).

ఓం చత్వారి శృఙ్గాత్రయో అస్య పాదా ద్వేశీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య । త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహోదేవో మర్త్యాగ్ం అవివేశ ॥ **శ్లో॥ సప్త హస్త శ్చతుశ్శృంగ స్సప్తజిహ్వోద్విశీర్షకః । త్రిపాత్ప్రసన్నవదన స్సుఖాసీన శ్శుచిస్మితః ॥ స్వాహాంస్తుదక్షిణే పార్శ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా । బిభ్రద్దక్షిణ హస్తైస్తు శక్తిమన్నం స్రుచం స్రువమ్ ॥ తోమరం వ్యజనం వామైర్ఘృతపాత్రంతు**

ధారయన్ । మేషారూఢం జటాబద్ధం గౌరవర్ణం మహౌజసమ్ ॥ ధూమధ్వజం లోహితాక్షం సప్తార్చి స్సర్వకామదమ్ । ఆత్మాభిముఖ మాసీన మేవం ధ్యాయే ద్ధుతాశనమ్ ॥ (అక్షతలు, జలమును తీసికొని ఈ క్రింది మంత్రమును చెప్పి అగ్నికి తూర్పుదిక్కున జలమును, పడమరదిక్కున అక్షతలను విడువవలెను).

ఏష హి దేవః ప్రదిశోను సర్వాః పూర్వో హి జాత స్స ఉ గర్భే అన్తః । సవిజాయమాన స్సజనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖాస్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః ॥ ప్రాఙ్ముఖాగ్నే! మమాఽభిముఖో భవ । సుముఖో భవ । సుప్రసన్నో భవ । వరదో భవ । యథోక్త జిహ్వయా హవిర్గృహాణ ॥ ఓం భూర్భువస్సువః । తథ్సవితుర్వరేణ్యమ్ । భర్గోదేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥ **ఇతి సోదకేన పాణినా ప్రదక్షిణ మగ్నిం పరిసమూహ్య ॥ అగ్ని మలంకృత్య ॥** (చేతికి నీటిని తీసికొని అగ్నికి చుట్టూరా ప్రదక్షిణము రీతిగా తుడువవలెను. తదుపరి అక్షతలతో, పుష్పములతో అగ్నికి తూర్పున మొదలుకొని వరుసగా ఎనిమిది (8) దిక్కుల ఈ క్రింది నామములను చెప్పుచు అలంకరింపవలెను).

ఓం అగ్నయే నమః । | **ఓం దేవముఖాయ నమః ।**
ఓం హుతవహాయ నమః । | **ఓం సప్తజిహ్వాయ నమః ।**
ఓం హుతాశినే నమః । | **ఓం వైశ్వానరాయ నమః ।**
ఓం కృష్ణవర్త్మనే నమః । | **ఓం జాతవేదసే నమః ॥**

దక్షిణోత్తరై రుత్తరాధరై ప్రాగుదగగ్రైష్షోడశభిర్దర్భై రగ్నిం ప్రాగాది ప్రదక్షిణం పృథక్ పృథక్ పరిస్తృణాతి ॥ పురస్తాత్ । దక్షిణతః పశ్చాత్ । ఉత్తరతః । (దక్షిణమున ఉంచెడు దర్భలు పైన ఉండునట్లుగా ఉంచవలెను. ఉత్తరమున ఉంచునట్టి దర్భలు క్రింద ఉండునట్లుగా ఉంచవలెను. పదహారు (16) దర్భల చొప్పున నాలుగువైపుల వేర్వేరుగా ఉంచవలెను. వీటిని తూర్పు మరియు పశ్చిమ దిక్కులయందు ఉత్తరము కొసలుగా ఉంచవలెను. అట్లే దక్షిణ, ఉత్తర దిశలయందు తూర్పు కొసలుగా ఉంచవలెను. అగ్నికి తూర్పుదిక్కునుండి మొదలుపెట్టి ప్రదక్షిణము రీతిగా వరుసగా వేరు-వేరుగా దర్భలను పరుచవలెను).

ఉత్తరేణాఽగ్నిం ప్రాగగ్రాన్ ద్వాదశదర్భాన్ సగ్గ్‌స్తీర్య । ద్వంద్వం న్యంచి పాత్రాణి ప్రయునక్తి । దర్వ్యాజ్యస్థాల్యౌ । ప్రోక్షణ పూర్ణపాత్రే । ఇధ్మ స్రువా వితి ॥ (అగ్నికి ఉత్తరదిక్కునందు క్రింది భాగమున (12) పన్నెండు దర్భలను తీసికొని తూర్పునకు కొసలు ఉండునట్లుగా పరుచవలయును. ఆ దర్భలమీద జంటగా - రెండేసి పాత్రలను బోర్లించి ఉండునట్లుగా అమర్చవలయును. దర్వ్యాజ్య స్థాల్యౌ ప్రోక్షణ పూర్ణపాత్రే ఇధ్మస్రువావితి అనగా - (1. దర్వి అనగా స్రుక్కు, 2. ఆజ్యపాత్ర; 3. ప్రోక్షణపాత్ర 4. పూర్ణపాత్ర 5. ఇధ్మము, 6. స్రువము అనునవి రెండేసి చొప్పున మొత్తము ఆరు (6) పాత్రలు బోర్లించి పెట్టవలెను. (ఆరు పాత్రలను ఉపయోగించి హోమకార్యము నిర్వహింపబడుటవలన దీనికి **"షట్పాత్రప్రయోగము"** అను పేరు కలిగినదని గమనింపవలెను).

సమౌ సాగ్రౌ ద్వౌ దర్భౌ ప్రాదేశమాత్రౌ పవిత్రే కురుతే । తృణం కాష్ఠం వాఽన్తర్ధాయ । ఛినత్తి । న నఖేన । అప ఉపస్పృశ్య ॥ (సమానమైన, కొసలు గలిగిన చక్కని రెండు (2) దర్భలను తీసికొని జిట్టెడు కొలతగల పవిత్రను చేయవలెను. పవిత్రను చేయునప్పుడు మిగిలిన దర్భలను తృణమునుగానీ, కట్టెనుగానీ అడ్డముగా పెట్టి త్రెంచవలయును. కాని, చేతివ్రేళ్ళ గోర్లతో త్రెంచకూడదు. తర్వాత నీటిని తాకవలెను).

మూలా దారభ్యాఽగ్రా దద్భి రనుమృజ్య । ప్రోక్షణపాత్రే నిధాయ । ప్రోక్ష్య । అపరేణాఽగ్నిం పవిత్రాఽన్తర్హితే పాత్రే అక్షతై స్సహ అప ఆనీయ । ఉత్తానహస్తయో రఙ్గుష్ఠోపకనిష్ఠికాభ్యా ముదగగ్రే గృహీత్వా । ప్రాచీ స్త్రిరుత్పూయ । సపవిత్రేణ పాణినా పాత్రాణి సంస్పృశ్య । ఉదక్ప్లవణపాత్రా ణ్యుత్తానాని కృత్వా । ఇధ్మం చ విస్రస్య । అప ఉపస్పృశ్య ॥ (సిద్ధము చేసిన ఆ పవిత్రమును మొదలు నుండి కొసలవరకు నీటితో తుడిచి, ప్రోక్షణ పాత్రలో ఉంచవలెను. తర్వాత నీటితో ప్రోక్షించవలెను. పడమటి ప్రక్కనుండి లోపల పవిత్రను ఉంచిన పాత్రలో అక్షతలతో పాటుగా జలమును పోయవలెను. వెల్లకిలగా ఉన్న చేతులతో బొటనవ్రేలును మరియు చిటికెన వ్రేలి ప్రక్కనగల ఉంగరపువ్రేలును ఉపయోగించి ఉత్తరము కొనలు గలిగిన పవిత్రలను పట్టుకొని తూర్పువైపునకు మూడుసార్లు ఉత్పవనము - ముందుకు నీటిలో ఆడించవలెను. అదే పవిత్రను చేతితో ధరించి పాత్రలను ఎత్తిపట్టుకొని, వెల్లకిలగా త్రిప్పిపెట్టవలెను. ఇధ్మమును విప్పవలెను. (దర్భలను, సమిధలను జాగ్రత్తగా ఉంచవలెను.) నీటిని స్పృశించవలెను.)

పవిత్రేణ త్రిః ప్రోక్ష్య। ప్రోక్షణ తోయశేషం దక్షిణతో నిధాయ। తత్పవిత్రం పూర్ణపాత్రే నిధాయ। పూర్ణపాత్ర మాదాయ। పూర్వవత్కుర్యాత్। అపరేణాఽగ్నిం పవిత్రాన్తర్హితే పాత్రే అక్షతై స్సహ అప ఆనీయ। ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం ప్రాచీ స్త్రిరుత్పూయ। సమం ప్రాణై ర్ధృత్వా। (ముఖసమ ముద్ధృత్య) ఉత్తరేణాగ్నిం తండులోపరి ద్వాదశ దర్భేషు సాదయిత్వా। తస్యోపరి అష్టదర్భైః ప్రచ్ఛాద్య। బ్రాహ్మణం దక్షిణతో త్రిషు దర్భేషు నిషాద్య। అస్మిన్..... అముక హోమకర్మణి, త్వం బ్రహ్మా భవ! బ్రహ్మణ ఇద మాసనమ్। సుఖాఽసనమ్ ॥ సకలారాధనైశ్వోభనమస్తు ॥ (పవిత్రముతో మూడుసార్లు ప్రోక్షణ చేయవలెను. ప్రోక్షించగా మిగిలిన నీటిని దక్షిణదిక్కున ఉంచవలెను. ఆ పవిత్రమును పూర్ణపాత్రయందు ఉంచవలెను. పూర్ణపాత్రను తీసికొని, ఇంతకుముందువలె చేయవలెను. పడమటి ప్రక్కనుంచి లోపల పవిత్రమును వేసి ఆ పూర్ణపాత్రలో అక్షతలతోపాటుగా నీటిని పోయవలెను. ఉదగగ్రములను పవిత్రలతో మూడుమార్లు తూర్పునకు ఉత్పవనము చేసిన పిమ్మట ప్రాణస్థానములగు నాసికాముఖములకు సమానముగా (ముఖమునకు సమానముగా) ఆ పాత్రను పైకి ఎత్తవలెను. అగ్నికి ఉత్తరము దిక్కున బియ్యముపైన ఉంచిన పన్నెండు (12) దర్భలపైన పూర్ణపాత్రను ఉంచవలయును. ఎనిమిది (8) దర్భలతో ఆ పూర్ణపాత్రను కప్పిపెట్టవలెను. బ్రాహ్మణుని (అగ్నికి) దక్షిణదిక్కున మూడు (3) దర్భలయందు కూర్చుండపెట్టవలయును. "నాయొక్క ఈ హోమకార్యమునకు నీవు బ్రహ్మగా ఉండుము" అని కోరుతూ బ్రహ్మగారికి ఈ ఆసనము సుఖాసనముగా అగుగాక! అని ప్రార్థింపవలెను).

తత్పవిత్ర మాజ్యపాత్రే నిధాయ। ఆజ్యస్థాలీ మాదాయ। ఆజ్యం విలాప్య। అపరేణాగ్నిం పవిత్రాన్తర్హితాయా మాజ్యస్థాల్యా మాజ్యం నిరూప్య। ఉదీచోఽఙ్గారా న్నిరూహ్య। తేష్వాజ్య మధిశ్రిత్య। జ్వలతా తృణేనాథో గామిన్యాదీప్యా। ఆజ్యే ప్రతిఫలీకృత్య। ద్వే దర్భాగ్రే ప్రచ్ఛిద్య। అప ఉపస్పృశ్య। ప్రక్షాళ్య। ప్రత్యస్య। ఆజ్యే ప్రాస్య। పునర్జ్వలితేన చరుణాసహ త్రిః పర్యగ్నికృత్వా। ఉదగుద్వాస్య। అంగారాన్ ప్రత్యూహ్య। ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం పున రాహార మాజ్యం త్రిరుత్పూయ। ప్రాగారభ్య పశ్చా న్నీత్వా పునః ప్రాగేవ సమాప్తిః। పవిత్రగ్రన్థిం విస్రస్య। అప ఉపస్పృశ్య। ప్రక్షాళ్య।

ప్రాగగ్ర మగ్నౌ పవిత్రే అనుప్రహరతి ॥ (ఆ పవిత్రను ఆజ్యపాత్రలో ఉంచవలెను. ఆ ఆజ్యపాత్రను చేతికి తీసికొనవలెను. నేతిని కాచవలెను (నేతిపైన ఏర్పడిన మురికిని తీసివేయవలెను). అగ్నికి పడమరదిక్కున పవిత్రముచేత కప్పబడిన ఆజ్యస్థాలియందు నేయిని పోయవలెను. అగ్నికి ఉత్తరదిక్కునందుగల అగ్నినుండి కొంత అగ్నిని బయటకు తీసి, ఆ అగ్నిపైన ఆజ్యపాత్రను ఉంచవలెను. మండుచున్న తృణమునకు క్రిందికి ప్రసరించుచున్న కాంతిని నేతియందు ప్రతిబింబించునట్లుగా చేయవలెను. రెండు దర్భకొనలను త్రుంచి, నీటిని తాకి, జలముతో కడిగి ఆ రెండు దర్భకొనలను నేతిలో వేయవలెను. (దర్భను) నేతిలో ముంచి, అగ్నితో వెలిగించి, చరువుతోపాటుగా ఆజ్యపాత్రకు మూడుసార్లు చుట్టవలెను. ఆ ఆజ్యపాత్రను ఉత్తరమువైపుగా పెట్టి, నిప్పులను తిరిగి అగ్నిలో వేయవలెను. ఉత్తరము కొసలు కలిగిన పవిత్రమును (బొటనవ్రేలు, ఉంగరపువ్రేలు రెండింటితో పట్టుకొని) నేతిలో పవిత్రను ముందుగా తూర్పున ఆనించి తర్వాత వెనకకు అనగా పశ్చిమమున రెండవసారి నేతిలో ఆనించి, చివరగా మరల తూర్పున మూడవసారిగా నేతిలో పవిత్రను ముంచి తీయవలెను. పవిత్ర ముడిని విప్పవలెను. నీటిని తాకవలెను. పవిత్ర దర్భలను జలముతో కడుగవలెను. పవిత్రదర్భలను తూర్పుకొసలుగా అగ్నిలో హోమము చేయవలెను.)

వామదక్షిణ హస్తాభ్యాం స్రుక్స్రువా వగ్నౌ ప్రతితప్య । త్రిభి ర్దర్భాగ్రై స్సంమృజ్య । స్రువమగ్రైరంతరతోభ్యాకారం । సర్వతోబిలమభిసమాహారం । మూలైర్దండం జుహూమగ్రైరంతరతోభ్యాకారం । ప్రాచీం మధ్యైర్బాహ్యతః ప్రతీచీం మూలైర్దండం । పునః ప్రతితప్య ప్రోక్ష్య । ఆజ్యపాత్ర స్యోత్తరతో దక్షిణతో దర్వీ ముత్తరత ఇతర దర్వీం చ నిధాయ దర్భా నద్భి స్సగ్స్పృశ్యా గ్నౌ ప్రహరతి ॥ (ఎడమచేత స్రుక్కును, కుడిచేత స్రువమును పట్టుకొని అగ్నిలో కాచి, మూడుసార్లు దర్భలకొసలతో తుడువవలెను. స్రువమును మరియు స్రువముయొక్క బిలమును దర్భకొసలతో తుడువవలెను. దర్భమూలముతో స్రువముయొక్క దండమును తుడువవలెను. స్రుక్కు ముందుభాగమును దర్భకొసలతో తుడువవలెను. తదుపరి స్రుక్కు, స్రువములను రెండింటినీ దర్భలతో ముందుభాగమున, మధ్యన, తదుపరి చివరన తుడిచి, దర్భమూలములతో స్రుక్కుయొక్క దండమును తుడువవలెను. మరల స్రుక్కుస్రువములను కాచి, ప్రోక్షణచేసి, ఆజ్యపాత్రకు ఉత్తరదిక్కుయందు

దక్షిణముగా దర్వీ - స్రుక్కును, ఉత్తరముగా ఇతర దర్వీం - స్రువమును ఉంచవలయును. తుడిచిన దర్భలను నీటిలో అద్ది, అగ్నిలో వేయవలెను.)

ఇధ్మమాదాయ పరిధీన్ పరిదధాతి । స్థవిష్ఠం పశ్చాత్ । దక్షిణతోఽణీయాగ్ంసం దీర్ఘమ్ । అణిష్ఠగ్ం హ్రస్వ ముత్తరతః । ఉదగగ్రం మధ్యమమ్ । ప్రాగగ్రా వితరౌ । పరిధీ నన్యోన్యం సంస్పృష్టా న్నిధాయ ॥ (ఇధ్మమును తీసికొని, అందులో పొడవుగా ఉన్న పరిధులను తీసికొని, తూర్పుదిక్కు వదలిపెట్టి మిగిలిన మూడు దిక్కులుగా వాటిని ఉంచవలెను. వీటిలో పడమరగా పెట్టే పరిధి దొడ్డుగా ఉండవలెను. దక్షిణమువైపున సన్నగా, పొడవుగా ఉండాలి. ఉత్తరంగా పెట్టే పరిధి సన్నగా, పొట్టిగా ఉండవలెను. పడమట పెట్టే పరిధి ఉత్తరము కొసగా, మిగిలిన రెండు దక్షిణ, ఉత్తరములుగా పెట్టేవి తూర్పు కొసలుగా ఉంచవలెను. పరిధులను ఒకదానితో ఒకటి తాకి, ఉంచవలెను.)

దక్షిణహస్తేన మధ్యమపరిధి ముపస్పృశ్య । పురస్తా దూర్ధ్వేద్వే ఆఘార సమిధా వాదధాతి । (అగ్నేర్దక్షిణ పూర్వోత్తర పూర్వదేశయోః ఆఘారసమిధౌ ఊర్ధ్వే క్రమాన్నిధాయ) । అగ్నిం పరిషిచ్య ॥ (కుడిచేత మధ్యనగల పరిధిని తాకవలెను. అగ్నికి తూర్పున రెండు ఆఘార సమిధలను తీసికొని నిలువుగా నిలుపవలెను. (అయితే వాటిని అగ్నికి తూర్పుదిక్కున, అనగా- తూర్పు ఈశాన్యముల మధ్యన ఒకటి, అట్లే తూర్పు ఆగ్నేయ మధ్యభాగమున మరొకటి, ఈ ప్రకారముగా ఆఘారసమిధలు రెండింటిని నిలువుగా నిలుపవలెను) అగ్నికి పరిషేచనము చేయవలెను).

అదితేఽనుమన్యస్వ । అనుమతేఽనుమన్యస్వ । సరస్వతేఽనుమన్యస్వ । దేవసవితః ప్రసువ ॥ **ఇధ్మ మలఙ్కృత్య । స్వయ మలఙ్కృత్య । బ్రహ్మాణ మలఙ్కృత్య । స్రువేణేధ్మ మభిఘార్య । మూల మధ్యమయో ర్మధ్యభాగం హంసముద్రయా గృహీత్వా । ఆసనా త్కించి దుత్థాయ ॥** (పూర్వపరిషేచనము చేసి, ఇధ్మమును అలంకరించి స్వయంగా అలంకరించుకొని, బ్రహ్మను అలంకరించ వలెను. (కుంకుమ, గంధాక్షతలతో అలంకరించవలెను) స్రువముతో ఇధ్మమును అభిఘరించి, హంసముద్రతో మధ్యభాగమును పట్టుకొనవలెను. ఆసనమునుండి కొంచెము పైకిలేచి, వంగి నిలబడి-

ఓం చత్వారి శృఙ్గా త్రయో అస్య పాదా ద్వే శీర్షే సప్త హస్తాసో అస్య ॥ త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహో దేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ ॥

అస్మిన్.... అముక హోమకర్మణి బ్రహ్మన్! ఇధ్మానాధాస్యే । ఆధత్స్వ । ఇత్యనుజ్ఞాం ప్రాప్య । ఉపవిశ్య । హస్తాభ్యాం తూష్ణీ మిధ్మ మాదధాతి ॥ ఇధ్మప్రక్షేపణముహూర్త స్సుముహూర్తోఽస్తు ॥ యథాస్థానముపవిశ్య ॥

(ఓం చత్వారి ... అను మంత్రమును చెప్పవలెను. తదుపరి - బ్రహ్మగా ఎంచుకొనిన బ్రాహ్మణుని ఉద్దేశించి - "ఓ బ్రహ్మగారూ! నాయొక్క ఈ హోమకర్మయందు ఇధ్మమును హోమము చేయుటకు అనుజ్ఞనిమ్ము" అని కోరవలెను. అప్పుడతడు 'ఆధత్స్వ' అని అనుజ్ఞనిచ్చును. అట్టి బ్రహ్మ ఆజ్ఞను స్వీకరించి, కూర్చుండి, చేతులతో మంత్రము లేకుండా ఇధ్మమును ఉంచవలయును. ఇధ్మమును ఉంచు ముహూర్తమును శుభప్రదము అగుగాక! అని కోరవలెను. యథాస్థానమునందు కూర్చుండవలెను.)

ఆఘారా వాఘారయతి దర్శపూర్ణమాసవ త్తూష్ణీమ్ । స్రువేణాఽజ్య మాదాయ । ఉత్తర పరిధిసన్ధి మన్వహృత్య । ప్రజాపతిం మనసా ధ్యాయన్ । దక్షిణా ప్రాంచ మృజుగ్ం సంతతం జ్యోతిష్మత్యా ఘార మాఘారయన్ సర్వాణీధ్మ కాష్ఠాని సంస్పర్శయతి ॥ (ఆఘార హోమములు రెండింటిని అనగా - వాయవ్య మూలమండి ఆగ్నేయమూల వరకు, నిరృతిమూలనుండి ఈశాన్యమూల వరకు నేయిని ధారగా పొడవుగా పోయుచూ దర్శపూర్ణమాస క్రతువువలె మంత్రము లేకుండా హోమము చేయవలయును. స్రువముతో నేతిని తీసికొనవలెను. ఉత్తరదిక్కున ఉండునట్టి పరిధియొక్క మూలనుండి; ప్రజాపతిని మానసికముగా ధ్యానించుచూ ఆగ్నేయదిక్కుగా సమానముగా సంతతము హోమము చేయవలెను. ఇధ్మముల కట్టెలన్నింటిని స్రుక్కుస్రువములతో హోమము చేయునప్పుడు తాకవలెను).

(వాయవ్యా దాగ్నేయాన్తమ్) ప్రజాపతయే స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదమ్ ॥

(వాయవ్యమూలనుండి ఆగ్నేయం వరకు పై మంత్రమును చెప్పుచూ హోమము చేయవలెను).

సకృదాజ్యేన । స్రుచా ద్వితీయ మైన్ద్ర మితర పరిధిసన్ధి మన్వహృత్య ప్రాగుదంచం పూర్వవ దాఘరయతి ॥ (నిర్ఋత్యా దీశానాన్తమ్) ఇంద్రాయ

స్వాహా ॥ ఇన్ద్రాయేదమ్ ॥ (నేతితో, స్రుక్కును తీసికొని రెండవదగు హోమము ఇంద్రునకు సంబంధించినది. నిర్ఋతి మూల పరిధి సంధినుండి ఈశాన్యంవరకు ఇంతకుముందువలె మంత్రము చెప్పి, నేతితో హోమము చేయవలెను. వెంటనే త్యాగము చెప్పవలెను).

ఏకమ్, ద్వే, త్రీణి, చత్వారి । **అథాఽజ్య భాగౌ స్రుచా జుహోతి ।** ఓమ్ అగ్నయే స్వాహా । **అగ్నయ ఇదం న మమ । ఇత్యుత్తరార్ధ పూర్వార్ధే జుహోతి ॥** (స్రువముతో స్రుక్కునందు 1,2,3,4 సార్లు నేతిని తీసికొని ఆజ్యభాగమును ఈశాన్యభాగమున హోమము చేయవలెను. మంత్రముతో హోమము చేసి, త్యాగము చెప్పవలెను).

ఏకమ్, ద్వే, త్రీణి, చత్వారి । ఓమ్ సోమాయ స్వాహా । **సోమా యేదం న మమ ॥ ఇతి దక్షిణాఽర్ధ పూర్వార్ధే జుహోతి ॥ సమం పూర్వేణ ॥ యథోపదేశం ప్రధానాహుతీ ర్జుహుయాత్ ॥**

(1,2,3,4 సార్లు నేయి తీసికొని మంత్రము చెప్పి ఆగ్నేయభాగమున హోమము చేసి, త్యాగము చెప్పవలెను. మొదటి అగ్నయే స్వాహాకు సమమైన రెండవది సోమాయ స్వాహా అని హోమము చేయవలెను. తదుపరి యథోపదేశముగా ప్రధాన ఆహుతులతో హోమమును చేయవలయును).

ఇధ్మసంనహనా న్యద్భి స్స్రగ్గ్ స్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి। రుద్రాయ తంతిచరాయేదం న మమ ॥ అప ఉపస్పృశ్య । అస్య కర్మణః హోమ ప్రతిష్ఠాసిద్ధ్యర్థం వృద్ధికామః జయాదిహోమం కరిష్యే ॥ (ఇధ్మములకు, పరిధులను కట్టుటకు వాడిన (11) పదకొండు దర్భలను ప్రధాన హోమము చేసిన తర్వాత "రుద్రాయ తంతి చరాయేదం న మమ" అని చెప్పి అగ్నిలో వేయవలెను. నీటిని తాకవలెను. తర్వాత జయాదిహోమము చేయుటకుగాను సంకల్పించి, జయాదిహోమమును చేయవలెను.)

జయాదులు

1. ఓం చిత్తం చ స్వాహా ॥ చిత్తాయేదం న మమ ॥
2. ఓం చిత్తిశ్చ స్వాహా ॥ చిత్త్యా ఇదం న మమ ॥
3. ఓం ఆకూతం చ స్వాహా ॥ ఆకూతాయేదం న మమ ॥
4. ఓం ఆకూతిశ్చ స్వాహా ॥ ఆకూత్యా ఇదం న మమ ॥
5. ఓం విజ్ఞాతం చ స్వాహా ॥ విజ్ఞాతాయేదం న మమ ॥
6. ఓం విజ్ఞానం చ స్వాహా ॥ విజ్ఞానాయేదం న మమ ॥
7. ఓం మనశ్చ స్వాహా ॥ మనస ఇదం న మమ ॥
8. ఓం శక్వరీశ్చ స్వాహా ॥ శక్వరీభ్య ఇదం న మమ ॥
9. ఓం దర్శశ్చ స్వాహా ॥ దర్శాయేదం న మమ ॥
10. ఓం పూర్ణమాసశ్చ స్వాహా ॥ పూర్ణమాసాయేదం న మమ ॥
11. ఓం బృహచ్చ స్వాహా ॥ బృహత ఇదం న మమ ॥
12. ఓం రథన్తరం చ స్వాహా ॥ రథన్తరాయేదం న మమ ॥
13. ఓం ప్రజాపతిర్జయానిన్ద్రాయ వృష్ణే ప్రాయచ్ఛదుగ్రః పృతనాజ్యేషు తస్మై విశస్సమనమన్త సర్వాస్స ఉగ్రస్స హి హవ్యో బభూవ స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

అభ్యాతానాః

1. అగ్ని ర్భూతానా మధిపతి స్సమావత్వస్మిన్ బ్రహ్మన్నస్మిన్ క్షత్రేఽ స్యా మాశిష్యస్యాం పురోధాయామస్మిన్ కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్

స్వాహా ॥ అగ్నయే భూతానా మధిపతయ ఇదం న మమ ॥

2. ఇన్ద్రో జ్యేష్ఠానా మధిపతి .... స్వాహా ॥ ఇన్ద్రాయ జ్యేష్ఠానా మధిపతయ ఇదం న మమ ॥

3. యమః పృథివ్యాధిపతి .... స్వాహా ॥ యమాయ పృథివ్యాధిపతయ ఇదం న మమ ॥

4. వాయు రంతరిక్షస్యాధిపతి ... స్వాహా ॥ వాయవేఽన్తరిక్ష స్యాధిపతయ ఇదం న మమ ॥

5. సూర్యో దివోఽధిపతి ... స్వాహా ॥ సూర్యాయ దివోఽధిపతయ ఇదం న మమ ॥

6. చన్ద్రమా నక్షత్రాణా మధిపతి.... స్వాహా ॥ చన్ద్రమసే నక్షత్రాణా మధిపతయ ఇదం న మమ ॥

7. బృహస్పతి ర్బ్రహ్మణోఽధిపతి .... స్వాహా ॥ బృహస్పతయే బ్రహ్మణోఽధిపతయ ఇదం న మమ ॥

8. మిత్ర స్సత్యానా మధిపతి... స్వాహా ॥ మిత్రాయ సత్యానా మధిపతయ ఇదం న మమ ॥

9. వరుణోపా మధిపతి .... స్వాహా ॥ వరుణాయాపా మధిపతయ ఇదం న మమ ॥

10. సముద్ర స్స్రోత్యానా మధిపతి... స్వాహా ॥ సముద్రాయ స్రోత్యానా మధిపతయ ఇదం న మమ ॥

11. అన్నగ్ం సా్రమ్రాజ్యానా మధిపతి తన్మా వత్వస్మిన్ .... స్వాహా ॥
అన్నాయ సామ్రాజ్యానా మధిపతయ ఇదం న మమ ॥

12. సోమ ఓషధీనా మధిపతి.... స్వాహా ॥ సోమాయౌషధీనా మధిపతయ ఇదం న మమ ॥

13. సవితా ప్రసవానా మధిపతి - స్వాహా ॥ సవిత్రే ప్రసవానా మధిపతయ ఇదం న మమ ॥

14. రుద్రః పశూనామధిపతిః.... స్వాహా ॥ రుద్రాయ పశూనా మధిపతయ ఇదం న మమ ॥ అప ఉపస్పృశ్య ॥

15. త్వష్టా రూపాణా మధిపతి.... స్వాహా ॥ త్వష్ట్రేరూపాణా మధిపతయ ఇదం న మమ ॥

16. విష్ణుః పర్వతానా మధిపతి... స్వాహా ॥ విష్ణవే. పర్వతానా మధిపతయ ఇదం న మమ ॥

17. మరుతో గణానా మధిపతయస్తే మావన్త్వస్మిన్ ... స్వాహా ॥ మరుద్భ్యో గణానా మధిపతిభ్య ఇదం న మమ ॥

(తండ్రిలేనివారు చేయవలసిన హోమమ్)

18. పితరః పితామహాః పరేఽవరే తతా స్తతామహా ఇహా మావత । అస్మిన్ ... స్వాహా ॥ మన్త్రోక్తదేవతాభ్య ఇదం న మమ ॥ అప ఉపస్పృశ్య ॥

(జీవపితృకశ్చేత్ - తండ్రి బ్రతికియుండినచో)

18(అ)పితామహో అవరే తతామహో ఇహో మావత । అస్మిన్ ... స్వాహా ॥

మన్త్రోక్త దేవతాభ్య ఇదం న మమ ॥

18(ఆ)(మృత పితృకః । జీవపితా మహశ్చేత్ - తండ్రి పోయి తాత బ్రతికియుండినచో) పితరః పరేతతా ఇహ మావత । అస్మిన్ ... స్వాహా ॥ మన్త్రోక్తదేవతాభ్య ఇదం న మమ ॥ అప ఉపస్పృశ్య । (ఉభయోర్జీవతో స్వతో ర్జప ఏవ కర్తవ్యః) తండ్రి, తాత ఇద్దరును బ్రతికియుండినచో మంత్రము జపము చేయవలెను.

రాష్ట్ర భృత్తులు

1. ఋతాషా డృతధా మాగ్ని ర్గన్ధర్వ స్తస్యౌషధయోఽప్సరస ఊర్జో నామ స ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రం పాతు తా ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రం పాన్తు తస్మై స్వాహా ॥ ఋతాసాహే ఋతధామ్నే అగ్నయే గన్ధర్వాయేదం న మమ ॥
2. తాభ్యస్స్వాహా ॥ ఓషధీభ్యోఽప్సరోభ్య ఊర్గ్భ్య ఇదం న మమ ॥
3. సగ్ంహితో విశ్వసామా సూర్యో గన్ధర్వస్తస్య మరీచయోఽప్సరస ఆయువో నామ ... స్వాహా ॥ సగ్ంహితాయ విశ్వసామ్నే సూర్యాయ గన్ధర్వాయేదం న మమ ॥
4. తాభ్య స్స్వాహా ॥ మరీచిభ్యోఽప్సరోభ్య ఆయుభ్య ఇదం న మమ ॥
5. సుషుమ్న స్సూర్యరశ్మి శ్చన్ద్రమా గంధర్వ స్తస్య నక్షత్రా ణ్యప్సరసో బేకురయో నామ ... స్వాహా ॥ సుషుమ్నాయ సూర్యరశ్మయే చన్ద్రమసే గన్ధర్వాయేదం న మమ ॥

6. తాభ్య స్స్వాహా ॥ నక్షత్రేభ్యోఽప్సరోభ్యో బేకురిభ్య ఇదం న మమ ॥

7. భుజ్యు స్సుపర్ణో యజ్ఞో గన్ధర్వస్తస్య దక్షిణా అప్సరసస్తవా నామ ... స్వాహా ॥ భుజ్యవే సుపర్ణాయ యజ్ఞాయ గన్ధర్వాయేదం న మమ ॥

8. తాభ్యస్స్వాహా ॥ దక్షిణాభ్యోఽప్సరోభ్య స్తవాభ్య ఇదం న మమ ॥

9. ప్రజాపతి ర్విశ్వకర్మా మనోగన్ధర్వ స్తస్యర్క్సామా న్యప్సరసో వహ్నయో నామ ... స్వాహా ॥ ప్రజాపతయే విశ్వకర్మణే మనసే గన్ధర్వా యేదం న మమ ॥

10. తాభ్య స్స్వాహా ॥ ఋక్సామేభ్యోఽప్సరోభ్యో వహ్నిభ్య ఇదం న మమ ॥

11. ఇషిరో విశ్వవ్యచావాతో గన్ధర్వ స్తస్యాపోఽప్సరసో ముదా నామ ... స్వాహా ॥ ఇషిరాయ విశ్వవ్యచసే వాతాయ గన్ధర్వా యేదం న మమ ॥

12. తాభ్య స్స్వాహా ॥ అద్భ్యోఽప్సరోభ్యో ముదాభ్య ఇదం న మమ ॥

13. భువనస్య పతే యస్య త ఉపరి గృహా ఇహ చ । సనో రాస్వాజ్యానిగ్ం రాయస్పోషగ్ం సువీర్యగ్ం సంవత్సరీణాగ్ స్వస్తిగ్గ్ స్వాహా ॥ భువనస్య పత్య ఇదం న మమ ॥

14. పరమేష్ఠ్యధిపతి ర్మృత్యు ర్గన్ధర్వ స్తస్య విశ్వ మప్సరసో భువో నామ... స్వాహా ॥ పరమేష్ఠినేధిపతయే మృత్యవే గన్ధర్వాయేదం న మమ ॥

15. తాభ్యస్స్వాహా ॥ విశ్వస్మాఽఽప్సరోభ్యో భూభ్య ఇదం న మమ ॥

16. సుక్షితి స్సుభూతి ర్భద్రకృ థ్సువర్వా న్పర్జన్యో గన్ధర్వ స్తస్య విద్యుతోఽఽప్సరసో రుచో నామ ... స్వాహా ॥ సుక్షితయే సుభూతయే భద్రకృతే సువర్వతే పర్జన్యాయ గన్ధర్వాయేదం న మమ ॥

17. తాభ్య స్స్వాహా ॥ విద్యుద్భ్యోఽఽప్స రోభ్యో రుగ్భ్య ఇదం న మమ ॥

18. దూరేహేతి రమృడయో మృత్యు ర్గన్ధర్వ స్తస్య ప్రజా అప్సరసో భీరువో నామ ... స్వాహా ॥ దూరే హేతయే అమృడయాయ మృత్యవే గన్ధర్వా యేదం న మమ ॥

19. తాభ్యస్స్వాహా ॥ ప్రజాభ్యోఽఽప్సరోభ్యో భీరుభ్య ఇదం న మమ ॥

20. చారుః కృపణకాశీ కామో గన్ధర్వస్తస్యాధయోఽఽప్సరస శ్శోచయన్తీర్నామ ... స్వాహా ॥ చారవే కృపణకాశినే కామాయ గన్ధర్వాయేదం న మమ ॥

21. తాభ్య స్వాహా ॥ ఆధిభ్యోఽఽప్సరోభ్య శ్శోచయన్తీభ్య ఇదం న మమ ॥

22. స నో భువనస్య పతే యస్య త ఉపరి గృహా ఇహ చ। ఉరు బ్రహ్మణేఽస్మైక్షత్రాయ మహి శర్మ యచ్ఛ స్వాహా ॥ భువనస్య పతయే బ్రహ్మణ ఇదం న మమ ॥ ప్రజాపతిం మనసాధ్యాయన్। ప్రజాపతే నత్వ దేతా న్యన్యో విశ్వా జాతాని పరితా బభూవ। యత్కామాస్తే జుహుమ స్తన్నో అస్తు వయగ్గ్ స్యామ పతయో రయీణాగ్ స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

ఓం భూ స్స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

ఓం భువ స్స్వాహా ॥ వాయవ ఇదం న మమ ॥

ఓం సువ స్స్వాహా ॥ సూర్యా యేదం న మమ ॥

యదస్య కర్మణోఽత్యరీరిచం యద్వా న్యూన మిహాకరమ్ । అగ్నిష్ట త్స్విష్ట కృద్విద్వా న్సర్వగ్గ్ం స్విష్టగ్గ్ం సుహుతం కరోతు స్వాహా ॥

అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదం న మమ ॥

శమ్యా, ఆపోహ్యా బహిః । పరిధయః అగ్నౌ ప్రహరతి । మధ్యమ పరిధిం ప్రహృత్య । ఇతరౌ యుగపత్ప్రహరన్ । ఉత్తరార్ధస్యాగ్ర మంగారేషూపోహతి । పరిధీనభి మన్త్ర్య । ఆఘార సమిధౌ ప్రహరతి । తనుష్య ఇదం న మమ ॥ దర్వ్యామితర దర్వ్యాగ్రమవధాయ, స్రగ్గ్సావేణాభిజుహోతి ॥ వసుభ్యో, రుద్రేభ్య, ఆదిత్యేభ్య స్సగ్గ్సావ భాగేభ్య ఇదమ్ ॥ (పరిధులపై నీటిని చల్లవలెను. పరిధులను అగ్నిలో వేయవలెను. ముందుగా మధ్యమపరిధి అనగా అగ్నికి పశ్చిమభాగమునగల పరిధిని అగ్నిలో వేయవలెను. మిగిలిన ఉత్తర, దక్షిణ దిక్కులయందుగల రెండింటిని అగ్నిలో ఉత్తరదిక్కుగా వేయవలెను. పరిధులను అభిమంత్రించవలెను. (అగ్నికి తూర్పున నిలువుగా ఉంచి నిలిపిన) ఆఘార సమిధలను అగ్నిలో వేయవలెను. స్రుక్కు, స్రువములను రెండింటితో నేతిని తీసుకొని సగ్గ్ స్రావేణాతి - అను మంత్రముతో హోమము చేయవలెను.)

అస్మిన్ .... కర్మణి జ్ఞాతాజ్ఞాతాది సమస్తదోష నిర్హరణార్థ మనాజ్ఞాతత్రయం, కర్మాన్తరిత కర్మలోప కర్మవిపర్యాస, ప్రాయశ్చిత్తార్థం త్వన్నో అగ్నే సత్వన్నో అగ్న ఇతి । స్వరాక్షరపదవృత్త వర్ణలోప ప్రాయశ్చిత్తార్థ మాభిర్గీర్భి రితి । వాఙ్నియమలోప ప్రాయశ్చిత్తార్థ మిదం విష్ణుర్త్ర్యంబక మితి । ఋత్విఙ్మౌఢ్యప్రాయశ్చిత్తార్థం యద్విద్వాగ్ం స ఇతి । స్కన్నాదిదోషప్రాయశ్చిత్తార్థ

మస్మాన్త్వా రితి । మిన్ద్రాది దోషప్రాయశ్చిత్తార్థం యన్మ ఆత్మన ఇతి । సమస్తభయాద్యుపద్రవదోషనిర్హరణార్థం పునరగ్నిశ్చక్షురితి । అగ్న్యుపఘాత ప్రాయశ్చితార్థం పునస్త్వాదిత్యా ఇతి । సర్వప్రాయశ్చిత్తార్థం భూర్భువస్సువ రిత్యేతైర్మంత్రై రాజ్యాహుతీ ర్హోష్యామి । సృవేణాజ్య మాదాయ ॥

1. ఓం అనాజ్ఞాతం యదాజ్ఞాతం యజ్ఞస్య క్రియతే మిథు । అగ్నే తదస్య కల్పయ త్వగ్ం హి వేత్థ యథాతథగ్గ్ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

2. పురుషసమ్మితో యజ్ఞో యజ్ఞః పురుషసమ్మితః । అగ్నే తదస్య కల్పయ త్వగ్ం హి వేత్థ యథాతథగ్గ్ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

3. యత్పాకత్రా మనసా దీనదక్షాన । యజ్ఞస్య మన్వతే మర్తా సః । అగ్నిష్టద్ధోతా క్రతువి ద్విజానన్ యజిష్ఠో దేవాగ్ం ఋతుశోయజాతి స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

4. త్వన్నో అగ్నే వరుణస్య విద్వా న్దేవస్య హేడోఽవయా సిసీష్ఠాః ॥ యజిష్ఠో వహ్నితమ శ్శోశుచానో విశ్వా ద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్యస్మత్స్వాహా ॥ అగ్నీవరుణాభ్యా మిదం న మమ ॥

5. స త్వన్నో అగ్నేఽవమో భ వోతీ నేదిష్ఠో అస్యా ఉషసో వ్యుష్టౌ । అవయక్ష్వ నో వరుణగ్ం రరాణో వీహిమృడీకగ్ం సుహవోన ఏధి స్వాహా ॥ అగ్నీవరుణాభ్యా మిదం న మమ ॥

6. ఆభిర్గీర్భి ర్యదతో న ఊన మాప్యాయయ హరివో వర్ధమానః

యదా స్తోతృభ్యో మహిగోత్రా రుజాసి భూయిష్ఠభాజో అధతే స్యామ స్వాహా ॥ ఇన్ద్రాయ హరివత ఇదం న మమ ॥

7. ఇదం విష్ణు ర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదమ్ । సమూఢమస్య పాగ్ం సురే స్వాహా ॥ శ్రీమహావిష్ణవ ఇదం న మమ ॥

8. త్ర్యంబకం యజామహే సుగన్ధిం పుష్టివర్ధనమ్ । ఉర్వారుకమివ బన్ధనా న్మృత్యో ర్ముక్షీయ మామృతా త్స్వాహా ॥ త్ర్యంబకాయేదం న మమ ॥

9. యద్విద్వాగ్ంసో యదవిద్వాగ్ంసో ముగ్ధాః కుర్వ న్త్వృత్విజః । అగ్ని ర్మా తస్మా దేనస శ్రద్ధా దేవీ చ ముఞ్చతాగ్ స్వాహా ॥ అగ్నయే శ్రద్ధాదేవ్యా ఇదం న మమ ॥

10. అస్కాన్ద్యౌః పృథివీ మస్కానృషభో యువాగాః । స్కన్నే మా విశ్వా భువనా స్కన్నో యజ్ఞః ప్రజనయతు స్వాహా ॥ స్కన్నదేవతాభ్య ఇదం న మమ ॥ అస్కా నజని ప్రాజని । ఆస్కన్నాజ్జాయతే వృషా । స్కన్నా త్ప్రజనిషీమహి స్వాహా ॥ స్కన్నదేవతాభ్య ఇదం న మమ ॥

11. యన్మ ఆత్మనో మిన్దా భూదగ్ని స్తత్పున రాహా ర్జాత వేదా విచర్షణి స్వాహా ॥ మిన్దాదిభ్యో దేవతాభ్య ఇదం న మమ ॥

12. పున రగ్ని శ్చక్షు రదా త్పున రిన్ద్రో బృహస్పతిః । పునర్మే అశ్వినా యువం చక్షురాధత్త మక్ష్యో స్వాహా ॥ అగ్నీన్ద్ర బృహస్పత్యశ్విభ్య ఇదం న మమ ॥

13. పున స్త్వాదిత్యా రుద్రా వసవ స్సమిన్ధతాం పున ర్బ్రహ్మాణో వసునీథ యజ్ఞైః । ఘృతేన త్వం తనువో వర్ధయస్వ సత్యా స్సన్తు యజమానస్య కామా స్స్వాహా ॥ అగ్నయే వసునీథాయేదం న మమ ॥

ఓం భూ స్స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

ఓం భువః స్వాహా ॥ వాయువ ఇదం న మమ ॥

ఓం సువః స్వాహా ॥ సూర్యా యేదం న మమ ॥

ఓం భూర్భువస్సువః స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

హస్తం ప్రక్షాళ్య । ఆతమితోః ప్రాణానాయమ్య । విష్ణుర్విష్ణుర్విష్ణుః । సంకల్పప్రభృతి ఏతావ త్పర్యన్తం నానాప్రకారేణ సంభావిత సకల దోషనిర్హరణార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే ॥

ఓం భూర్భువస్సువ స్స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

ఉత్తరపరిషేచనం కుర్యాత్ ।

అదితేఽన్వమగ్గ్స్థాః । అనుమతేఽన్వమగ్గ్స్థాః ।

సరస్వతేఽన్వమగ్గ్స్థాః । దేవసవితః ప్రాసావీః ॥

అనంతరం స్థాపిత దేవతా బలిప్రదానం కుర్యాత్ ॥

బలిప్రదానమ్

ఆచమ్య ॥ పృథివ్యాః ... శుభతిథౌ శ్రీమదఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకస్య దేవదేవాత్మకస్య జగత్కుటుంబినః జగద్రక్షణార్థం అవతీర్ణస్య ... స్వామినః ...... అముక కర్మాంగత్వేన సాంగతా సిద్ధ్యర్థం । దిక్పాలకసహిత స్థాపిత దేవతా బలిప్రదానం కరిష్యే ॥ యేనదేవా ఇతి భూమిం సంప్రోక్ష్య ॥ ఓం యేనదేవాః ... పునాతు ॥

1. **గణపతిః** – ఓం గణానాంత్వా ... సాదనమ్ ॥ గణపతిం సాంగం సాయుధం సవాహనం సశక్తి పత్నీ పుత్ర పరివార సమేతం గణపతిమావాహయామి ॥ గణపతయే సాంగాయ సాయుధాయ సవాహనాయ సపత్నీ పుత్ర పరివారాయ ఇమం సదీపమాష బలిం దదామి ॥ భో! గణపతే! అత్రాగచ్ఛ పూజాం గృహాణ బలిం భుంక్ష్వ । యజమానస్య ఆయుః కర్తా । పుష్టికర్తా । తుష్టికర్తా । క్షేమకర్తా । కళ్యాణకర్తాభవ ॥ అనేన బలిప్రదానేన గణపతిః సుప్రీతో వరదో భవతు ॥ (యేనదేవా ఇతి భూమిం ప్రోక్ష్య । సర్వత్ర కుర్యాత్)

2. **దుర్గా** – ఓం జాతవేదసే ... దురితాత్యగ్నిః ॥ దుర్గాం సాంగాం సాయుధాం సపతి పుత్ర పరివార సహితాం దుర్గామావాహయామి । దుర్గాయై సాంగాయై సాయుధాయై సపతిపుత్ర పరివారసహితాయై । ఇమం స దీపమాష బలిం దదామి ॥ భో! దుర్గే! అత్రాగచ్ఛ పూజాం గృహాణ । బలిం భుంక్ష్వ । యజమానస్య ఆయుఃకర్త్రీ పుష్టికర్త్రీ తుష్టికర్త్రీ క్షేమకర్త్రీ కళ్యాణకర్త్రీ భవ ॥ అనేన బలిప్రదానేన దుర్గా సుప్రీతా వరదా భవంతు ॥

3. **మాతృకా** – ఓం గౌరీమిమాయ ... వ్యోమన్ ॥ మాతృకా మండలాధిష్ఠిత దేవతాన్ సాంగాన్ సాయుధాన్ సపతిపుత్ర పరివారసహితాన్

ఆవాహయామి । మాతృకామండలాధిష్ఠిత దేవతాభ్యః । సాంగేభ్యః సాయుధేభ్యః సపతిపుత్రపరివారేభ్యః ఇమం సదీపమాష బలిం దదామి । భో! మాతృకామండలాధిష్ఠిత దేవతాః! అత్రాగచ్ఛధ్వం । పూజాం గృహ్ణీధ్వం । బలిం భుంజధ్వం । యజమానస్య ఆయుఃకర్త్ర్యః । పుష్టి కర్త్ర్యః ॥ తుష్టికర్త్ర్యః । క్షేమకర్త్ర్యః । కళ్యాణకర్త్ర్యః భవథ ॥ అనేన మాతృకా మండలాధిష్ఠిత దేవతాస్సుప్రీతా సుప్రసన్నా వరదా భవంతు ॥

4. **నవగ్రహాః** – ఓం ఆకృష్ణేన ... పశ్యన్ ॥ ఆదిత్యాది నవగ్రహ మండలాధిష్ఠితదేవాన్ సాంగాన్ సాయుధాన్ సవాహనాన్ సపత్నీపుత్ర పరివార సమేతాన్ ఆవాహయామి । ఆదిత్యాది నవగ్రహ మండలాధిష్ఠిత దేవేభ్యః సాంగేభ్యః సాయుధేభ్యః సవాహనేభ్యః పత్నీపుత్ర పరివారేభ్యః ఇమం సదీపమాషబలిందదామి । భో! ఆదిత్యాది నవగ్రహ మండలాధిష్ఠిత దేవాః! అత్రా గచ్ఛధ్వం పూజాం గృహ్ణీధ్వం బలిం భుంజధ్వం । యజమానస్య ఆయుః కర్తారః । పుష్టికర్తారః । తుష్టికర్తారః । క్షేమకర్తారః । కల్యాణకర్తారః ॥ భవథ । అనేన బలిప్రదానేన ఆదిత్యాది నవగ్రహ మండలాధిష్ఠిత దేవాః సుప్రీతాః సుప్రసన్నాః వరదా భవంతు ॥

5. **సర్వతోభద్ర** – ఓం బ్రహ్మాదేవానాం ... రేభన్ ॥ సర్వతోభద్ర మండలాధిష్ఠిత దేవాన్ సాంగాన్ సాయుధాన్ ...... ఆవాహయామి ॥ సర్వతోభద్ర మండలాధిష్ఠిత దేవేభ్యః సాంగేభ్యః ... బలిం దదామి ॥ భో! సర్వతోభద్ర మండలాధిష్ఠిత దేవాః అత్రాగచ్ఛధ్వమ్ ... కల్యాణకర్తారః భవథ ॥ అనేన బలిప్రదానేన సర్వతోభద్ర మండలాధిష్ఠిత దేవాః సుప్రీతాః సుప్రసన్నాః వరదా భవంతు ॥

6. **వాస్తు** – ఓం వాస్తోష్పతే ... చతుష్పదే ॥ వాస్తుపురుషం సాంగం..... వాస్తుపురుషమావాహయామి ॥ వాస్తుపురుషాయ సాంగాయ ... బలిం దదామి । భో! వాస్తుపురుష అత్రాగచ్ఛ .... భవ ॥ అనేన బలిప్రదానేన వాస్తుపురుషస్సుప్రీత స్సుప్రసన్నః వరదా భవంతు ॥

7. **యోగినీ** - ఓం అయంగౌః ... ప్రయంత్సువః ॥ యోగినీ మండలాధిష్ఠిత దేవతాన్ సాంగాన్ సాయుధాన్ సవాహనాన్ సపతిపుత్రపరివార సహితానామావాహయామి । యోగినీ మండలాధిష్ఠిత దేవతాభ్యః సాంగేభ్యః ... బలిం దదామి । భో! యోగినీమండలాధిష్ఠిత దేవతాః అత్రాగచ్ఛధ్వం .... కళ్యాణకర్త్ర్యః భవథ ॥ అనేన బలిప్రదానేన యోగినీ దేవతాః స్సుప్రీతాః స్సుప్రసన్నా వరదా భవంతు ॥

1. **ఇంద్రః** - ఓం ఇంద్రంవో ... కేవలః । ఇంద్రం సాంగం ... ఆవాహయామి । ఇంద్రాయ సాంగాయ సాయుధాయ సవాహనాయ పత్నీపుత్రపరివార సహితాయ ఇమం సదీప మాషబలిం దదామి। భో! ఇంద్ర! అత్రాగచ్ఛ పూజాం గృహాణ బలిం భుంక్ష్వ । యజమానస్య ఆయుఃకర్తా । పుష్టికర్తా । తుష్టికర్తా । క్షేమకర్తా । కళ్యాణకర్తా భవ॥ అనేన బలిప్రదానేన ఇంద్రస్సుప్రీతో వరదో భవతు ॥

2. **ఆగ్నేయే** - ఓం అగ్నిం దూతం .... సుక్రతుం ॥ అగ్నిం సాంగం ... ఆవాహయామి । అగ్నయే సాంగాయ .... మాషబలిం దదామి । భో! అగ్నే! అత్రాగచ్ఛ .... భుంక్ష్వ । యజమానస్య .... కళ్యాణకర్తా భవ ॥ అనేన బలిప్రదానేన అగ్నిః....భవతు ॥

3. **దక్షిణే** - ఓం యమాయ .... అరంకృతః ॥ యమం సాంగం ... ఆవాహయామి । యమాయ సాంగాయ .... మాషబలిం దదామి । భో! యమ! అత్రాగచ్ఛ .... భుంక్ష్వ । యజమానస్య .... కళ్యాణకర్తా భవ ॥ అనేన బలిప్రదానేన యమః....భవతు ॥

4. **నైరృతౌ** - ఓం మోషుణః .... తృష్ణయాసః ॥ నిరృతిం సాంగం ... ఆవాహయామి । నిరృతయే సాంగాయ - మాషబలిం దదామి । భో! నిరృతే! అత్రాగచ్ఛ .... భుంక్ష్వ । యజమానస్య .... కళ్యాణకర్తా భవ ॥ అనేన బలిప్రదానేన నిరృతిః....భవతు ॥

5. **పశ్చిమే** - ఓం తత్త్వాయామి .... ప్రమోషీః ॥ వరుణం సాంగం ... ఆవాహయామి । వరుణాయ సాంగాయ .... మాషబలిం దదామి । భో! వరుణ! అత్రాగచ్ఛ .... భుంక్ష్వ । యజమానస్య .... కళ్యాణకర్తా భవ ॥ అనేన బలిప్రదానేన వరుణః....భవతు ॥

6. **వాయవ్యే** - ఓం తవవాయు .... వృణీమహే ॥ వాయుమ్ సాంగం ... ఆవాహయామి । వాయవే సాంగాయ .... మాషబలిం దదామి । భో! వాయో! అత్రాగచ్ఛ .... భుంక్ష్వ । యజమానస్య .... కళ్యాణకర్తా భవ ॥ అనేన బలిప్రదానేన వాయుః....భవతు ॥

7. **ఉత్తరే** - ఓం సోమో.... తస్మై ॥ కుబేరం సాంగం ... ఆవాహయామి । కుబేరాయ సాంగాయ .... మాషబలిం దదామి । భో! కుబేర! అత్రాగచ్ఛ .... భుంక్ష్వ । యజమానస్య .... కళ్యాణకర్తా భవ ॥ అనేన బలిప్రదానేన కుబేరః....భవతు ॥

8. **ఈశాన్యే** - ఓం తమీశానం .... స్వస్తయే ॥ ఈశానం సాంగం ... ఆవాహయామి । ఈశానాయ సాంగాయ .... మాషబలిం దదామి । భో! ఈశాన! అత్రాగచ్ఛ .... భుంక్ష్వ । యజమానస్య .... కళ్యాణకర్తా భవ ॥ అనేన బలిప్రదానేన ఈశానః....భవతు ॥

9. **ఈశాన పూర్వయోర్మధ్యే** - ఓం ఇదం విష్ణుర్వి .... సురే ॥ ఆకాశాధి దేవతం విష్ణుం సాంగం ... ఆవాహయామి । విష్ణవే సాంగాయ.... మాషబలిం దదామి । భో! విష్ణో! అత్రాగచ్ఛ .... భుంక్ష్వ । యజమానస్య .... కళ్యాణకర్తా భవ ॥ అనేన బలిప్రదానేన ఆకాశాధిపతిః విష్ణుః .... భవతు ॥

10. **పశ్చిమ నిర్ఋతి మధ్యే** - ఓం బ్రహ్మా దేవానాం .... రేభన్ ॥ పృథివ్యధిదేవతం బ్రహ్మాణం సాంగం ... ఆవాహయామి । బ్రహ్మణే

సాంగాయ .... మాషబలిం దదామి । భో! బ్రహ్మన్! అత్రాగచ్ఛ .... భుంక్ష్వ । యజమానస్య .... కళ్యాణకర్తా భవ ॥ అనేన బలిప్రదానేన పృథివ్యధిపతిః బ్రహ్మ .... భవతు ॥

క్షేత్రపాలక బలిః

ఆచమ్య ॥ పృథివ్యాః .... శుభతిథౌ ॥ శ్రీమదఖిలాండ..... యజమానస్య సర్వారిష్ట శాంత్యర్థం క్షేత్రాధిపతి ప్రీత్యర్థం క్షేత్రపాలక బలిప్రదానం కరిష్యే ॥ నారికేళ కూష్మాండ ధూపదీప దక్షిణ చందన సహిత బలిం గృహీత్వా । మంగళవాద్యైస్సహ ఈశాన్య దిశిం గత్వా । యేనదేవాః ఇతి భూమిం ప్రోక్ష్య । ఓం యేనదేవా .... పునాతు ॥ **క్షేత్రస్య పతినేతి క్షేత్రపాలక మావాహ్య ।** ఓం క్షేత్రస్య .... దృశే ॥ క్షేత్రపాలకం సాంగం .... క్షేత్రపాలక మావాహయామి । క్షేత్రపాలకాయ సాంగాయ .... మాషబలిం దదామి । భో! క్షేత్రపాలక! అత్రాగచ్ఛ .... భుంక్ష్వ । యజమానస్య .... కళ్యాణకర్తా భవ ॥ ఓం భూర్భువస్సువః .... అనేన బలిప్రదానేన క్షేత్రపాలకః .... భవతు ॥ ఇతి అక్షతోదకం విసృజేత్ ॥ ఓం శాంతా పృథివీ శివమంతరిక్షం ద్యౌ ర్నో దేవ్యభయం నో అస్తు । శివాదిశః ప్రదిశ ఉద్దిశోన ఆపో విశ్వతః పరిపాంతు సర్వత శ్శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥ **నమస్కుర్యాత్ మౌనేనాగత్యా ।** పాదౌ ప్రక్షాళ్య । **ఆచామేత్ ॥** (క్షేత్రపాలకునకు నమస్కరించి, మౌనముగా ఎవరితో మాట్లాడకుండా అచటినుండి వచ్చి, కాళ్ళు కడుగుకొనవలెను. తదుపరి ఆచమనము చేయవలెను.)

॥ ఇతి క్షేత్రపాలక బలిః ॥

పూర్ణాహుతి

ఆచమ్య ॥ పూర్వోక్త .... శుభతిథౌ శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం - హోమ సంపూర్ణ సకలఫలావాప్త్యర్థం పూర్ణాహుతిం హోష్యామి ॥ యథాసంభవ కనిష్ఠ శూర్పే కౌశేయ వస్త్రయుగ్మం శ్రీచందన ఉశీర కర్పూర పూగీఫల నారికేళ ఫలపుష్ప సుగంధద్రవ్యాదీన్ సువర్ణ ప్రవాళాదీన్ నిక్షిప్య । పూర్ణాహుత్యై నమః । ఇతి సంపూజ్య । సర్వేషాం నమస్కారార్థం దర్శయిత్వా । (క్రొత్త చేటలో పూర్ణాహుతి ద్రవ్యములను అన్నింటిని చేర్చిన పిదప **"పూర్ణాహుత్యై నమః"** అని పూజించవలెను. అనంతరము అందరికి నమస్కరించుటకొరకు, దానిని చూపించవలెను).

అగ్నిం ప్రజ్వాల్య ॥ చత్వారిశృంగా.... దేవసవితః్ప్రసువ ॥ **ద్వాదశ వారం గృహీతేనాజ్యేన స్రుచమ్పూరయిత్వా ॥ ఏకమ్ - ద్వే - త్రీణి - చత్వారి- పఞ్చ - షట్ - సప్త - అష్టౌ - నవ - దశ - ఏకాదశ - ద్వాదశ ॥ ప్రాఙ్ముఖ స్తిష్ఠన్ ॥** (అగ్నిని జ్వలింపచేయవలెను. చత్వారిశృంగా... మంత్రమునుండి పూర్వపరిషేచనము వరకు పూర్తిచేయవలెను. తర్వాత పన్నెండుమార్లు నేతిని తీసికొనవలెను. తూర్పుదిశగా లేచి నిలబడవలెను).

1. మూర్ధానం దివో అరతిం పృథివ్యా వైశ్వానరమృతాయ జాతమగ్నిం కవిగ్ం సమ్రాజ మతిథింజనానా మాసన్నా పాత్రం జనయంత దేవాః । యాః ఫలినీర్యా .... త్వగ్ంహస స్వాహా ॥ అగ్నయే వైశ్వానరాయ ఓషధీభ్య ఇదం న మమ ॥[1]

---

1. ఈ స్వాహాకారమును చెప్పి పూర్ణాహుతి ద్రవ్యములను అగ్నిలో వేయవలెను. తదుపరి "సప్తతే...." అను స్వాహాకారముతో ఆజ్యాహుతి సమర్పింపవలెను. కాని, కొందరు సప్తతే... అను స్వాహాకారముతో పూర్ణాహుతి ద్రవ్యములను సమర్పించుచున్నారు. తమ తమ ఆచార సంప్రదాయములను పాటింపగలరు.

2. ఓం సప్తతే అగ్నే సమిధ స్సప్త జిహ్వా స్సప్తర్షయస్సప్తధామ ప్రియాణి ।
సప్తహోత్రా స్సప్తధాత్వా యజన్తి సప్తయోనీ రాపృణస్వా ఘృతేన
స్వాహా ॥ అగ్నయే సప్తహోత్ర ఇదం న మమ ॥

3. అగ్నావిష్ణూ సజోషసేమా .... భువన శ్చాధి పతిశ్చ స్వాహా ॥

4. వసోర్ధారాం జుహోతివసోర్మే ధారాసదితివా ఏషాహూయతే
ఘృతస్యవా ఏన మేషా ధారా ముష్మిన్లోకే పిన్వమా నోపతిష్ఠత
అజ్యేన జుహోతి తేజోవా ఆజ్యం తేజో వసోర్ధారా తేజసై వాస్మై
తేజోవరున్ధేథో కామావై వసో ర్ధారా కామా నేవావరున్ధే యజ్కామయేత
ప్రాణా వస్యాన్నాద్యంవి ॥ (ఈ మంత్రముతో ఆజ్యపాత్రను పైకెత్తి
వసోర్ధార ద్వారా ధారాప్రవాహంగా ఆజ్యమును అగ్నిలో సమర్పింపవలెను).

5. పూర్ణాహుతి ముత్తమాం జుహోతి । సర్వం వై పూర్ణాహుతిః ।
సర్వమేవాప్నోతి । అథో ఇయంవై పూర్ణాహుతిః । అస్యామేవ ప్రతి
తిష్ఠతి ॥

పూర్ణాహుతి ముహూర్త స్సుముహూర్తోస్తు । పూర్ణాహుతి ముహూర్తకాలే సూర్యాదీనాం నవానాం గ్రహాణామానుకూల్య ఫలసిద్ధిరస్తు ॥

అదితేన్వ మగ్గ్స్థాః । అనుమతేన్వ మగ్గ్స్థాః ।
సరస్వతేన్వ మగ్గ్స్థాః ॥ దేవసవితః ప్రాసావీః ॥

పూర్ణపాత్ర మాదాయ అక్షతోదకైః పునఃపూరయిత్వా । ప్రణీతా స్వప ఆనీయ సదసిసన్మే ఇత్యభిమన్త్ర్య ॥ (పూర్ణపాత్రను తీసికొని అక్షతలు, జలముతో తిరిగి పూర్ణపాత్రను నింపవలెను. పిమ్మట సదసిసన్మే..... అను మంత్రముతో అభిమంత్రించవలెను.)

ఓం సదసిసన్మే భూయాస్సర్వమసి సర్వం మేభూయాః పూర్ణమసి పూర్ణంమేభూయా అక్షితమసి మామేక్షేష్ఠాః ॥ **తత శ్శిరసి మార్జయేత్** ॥ (కర్త అనగా - యజమాని శిరసుపైన మంత్రపూత జలమును చల్లవలెను).

ఓం యేనదేవాః పవిత్రేణ ఆత్మానం పునతే సదా । తేన సహస్రధారేణ । పావమాన్యః పునంతు మా ॥ ప్రాజాపత్యం పవిత్రమ్ । శతోద్యామగ్ం హిరణ్మయమ్ । తేన బ్రహ్మవిదో వయమ్ । పూతం బ్రహ్మ పునీమహే ॥ ఇంద్ర స్సునీతి సహ మా పునాతు । సోమస్స్వస్త్యా వరుణ స్సమీచ్యా । యమో రాజా ప్రమృణాభిః పునాతు మా । జాతవేదా మోర్జయన్త్యా పునాతు ॥ **ప్రాగాది ప్రతిదిశం విసృజేత్** । ప్రాచ్యాం దిశిదేవా ఋత్విజో మార్జయన్తామ్ .... యజ్ఞపతి ర్మార్జయన్తామ్ ॥ (ఈవిధమైన మంత్రములతో తూర్పు మొదలుకొని నాలుగు దిక్కులయందు పూర్ణపాత్రలోని జలమును చల్లవలయును).

సముద్రం వ ఇతి పత్న్యంజలౌ శేషం నినీయ ॥ (ఈ క్రింది మంత్రముతో పూర్ణపాత్రలో మిగిలిన జలమును, అక్షతలను తన భార్య దోసిట్లో పోయవలెను. దోసిలిలో అక్షతలను పట్టుకొని, జలమును క్రింద పళ్ళెములో విడువవలెను.)

ఓం సముద్రం వః ప్రహిణోమి స్వాం యోని మపిగచ్ఛత । **అచ్ఛిద్రః** ప్రజయా భూయాసం మాపరాసేచిమత్పయః ॥ అంజలౌ పూర్ణపాత్ర మానయతి । రేతఏవాస్యాం ప్రజాందధాతి । ప్రజయాహి మనుష్యః పూర్ణః । ముఖం విమృష్టే ॥ **పత్నీభూమా వపోఽపాస్య** ॥ **తజ్జలం అవభృథస్యేతి ఆత్మానం ప్రోక్షయేత్** । అవభృథస్యైవ రూపం కృత్వోత్తిష్ఠతి ॥ అక్షతాన్ శిరసి ధారయేత్ ॥ (భార్య దోసిట్లో మిగిలియున్న అక్షతలను, ఆమె తన భర్త

తలపై వేసి, కొన్ని తన తలపై ధరించవలెను.) **శాంతి రస్తు । పుష్టి రస్తు । ధనధాన్య సమృద్ధిరస్తు । కర్మ సమృద్ధిరస్తు । బ్రహ్మణే వరం దదాతి । బ్రహ్మాణం పూజయామి । భవత్కృత బ్రహ్మత్వ దక్షిణాం మనసోత్సాహ పరిమితహిరణ్యం తుభ్య మహం సంప్రదదే న మమ । జయాది బ్రహ్మ విసర్జనాంతే । ప్రాగాది పరిస్తరణాన్యుత్తరేవిసృజేత్ ॥** (యజమాని - తన ఆచార్యుని చక్కగా పూజించి, అతని మనస్సు ప్రసన్నమగునట్లు దక్షిణను సమర్పించి నమస్కరింపవలెను. తర్వాత తూర్పునుండి అన్ని దిక్కులయందుగల పరిస్తరణములను తీసి ఉత్తరదిక్కున పడవేయవలెను.)

॥ జయాదయ స్సమాప్తాః ॥

హోమాన్తే శ్రీయజ్ఞేశ్వరాయ నమః ॥ లమితి పంచోపచారపూజాం కుర్యాత్ ॥

లం పృథ్వీతత్త్వాత్మనే గంధం పరికల్పయామి ।

హం ఆకాశతత్త్వాత్మనే పుష్పం పరికల్పయామి ।

యం వాయుతత్త్వాత్మనే ధూపం పరికల్పయామి ।

రం తేజస్తత్త్వాత్మనే దీపం పరికల్పయామి ।

వం అమృతత్త్వాత్మనే ఆజ్య నైవేద్యం పరికల్పయామి ।

ఓం భూర్భువస్సువః .... ప్రచోదయాత్ ।

సత్యం త్వర్తేన పరిషించామి । అమృతమస్తు అమృతోపస్తరణమసి స్వాహా । ఓం ప్రాణాయస్వాహా । ఓం అపానాయస్వాహా । ఓం వ్యానాయస్వాహా । ఓం ఉదానాయ స్వాహా । ఓం సమానాయస్వాహా ॥ యజ్ఞేశ్వరాయ నమః - సం సర్వతత్త్వాత్మనే సర్వోపచారపూజాస్సమర్పయామి ॥

అగ్ని ప్రదక్షిణమ్

ఓం అగ్నేనయ సుపథారాయే అస్మాన్ విశ్వానిదేవ వయునాని విద్వాన్ । యుయోధ్యస్మజ్జుహు రాణమేనో భూయిష్ఠాన్తే నమఉక్తిం విధేమ ।

ప్రవశ్శుక్రాయ భానవే భరధ్వగ్ం హవ్యంమతిం చాగ్నయే సుపూతమ్ । యోదైవ్యాని మానుషా జనూగ్ ష్యన్తర్విశ్వాని విద్మనాజిగాతి । అచ్ఛాగిరో మతయో దేవయన్తి రగ్నిం యన్తిద్రవిణం భిక్షమాణాః । సుసన్దృశగ్ం సుప్రతీ కగ్గ్ స్వంచగ్ంహవ్యవాహమరతిం మానుషాణామ్ । అగ్నే త్వమస్మ ద్యుయోధ్యమీవా అనగ్నిత్రా అభ్యమన్తకృష్టీః । పునరస్మభ్యగ్ం సువితా యదేవ క్షాం విశ్వేభి రజరే భిర్యజత్ర । అగ్నేత్వంపారయా నవ్యో అస్మాన్థ్స్వస్తిభి రతిదుర్గాణి విశ్వా । పూశ్చపృథ్వి బహులానఉర్వీ భవాతోకాయ తనయాయ శంయోః । ప్రకారవో మననా వచ్యమానా దేవద్రీచీం నయథ దేవయన్తః । దక్షిణావా ద్వాజినీ ప్రాచ్యేతి హవిర్భరంత్యగ్నయే ఘృతాచీ ॥

సకృత్తే అగ్నే నమః । ద్విస్తే నమః । త్రిస్తే నమః । చతుస్తే నమః । పఞ్చ కృత్వస్తే నమః । దశకృత్వస్తే నమః । శతకృత్వస్తే నమః । సహస్రకృత్వస్తే నమః ॥ ఆసహస్రకృత్వస్తే నమః ॥ అపరిమిత కృత్వస్తే నమః । నమస్తే అస్తు మామాహిగ్ంసీః ॥

శ్లో॥ నమస్తే గార్హపత్యాయ నమస్తే దక్షిణాగ్నయే ।
నమ ఆహవనీయాయ మహావేద్యై నమో నమః ॥

శ్లో॥ కాండద్వయోప పాద్యాయ కర్మబ్రహ్మ స్వరూపిణే ।
స్వర్గాపవర్గ రూపాయ యజ్ఞేశాయ నమో నమః ॥

శ్లో॥ యజ్ఞేశాఽచ్యుత గోవింద మాధవానంత కేశవ।
కృష్ణ విష్ణో హృషీకేశ వాసుదేవ నమోఽస్తు తే॥

ఓం అహంపరస్తా దహమవస్తాదహంజ్యోతిషా వితమోవవార। యదన్తరిక్షం తదుమే పితా భూదహగ్ం సూర్యముభయతో దదర్శాహం భూయాస ముత్తమ స్సమానానామ్॥

శ్లో॥ మత్కర్మ కుర్వతాం పుంసాం కర్మలోపో భవేద్యది।
తత్కర్మ సఫలంకుర్యుస్త్రిస్రః కోట్యో మహర్షయః॥

శ్లో॥ అపరాధ సహస్రాణి క్రియంతేఽహర్నిశం మయా।
దాసోఽయమితి మాం మత్వా క్షమస్వ యజ్ఞేశ్వర॥

శ్లో॥ యత్కరోమి యదశ్నామి యజ్జుహోమి దదామి యత్।
యత్తపస్యామి వార్ష్ణేయ తత్కరోమి త్వదర్పణమ్॥

శ్లో॥ ప్రమాదా త్కుర్వతాం కర్మ ప్రచ్యవేతాఽధ్వరే యది।
స్మరణాదేవ తద్విష్ణో స్సంపూర్ణం స్యాదితిస్మృతిః॥

శ్లో॥ ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణి తపః కర్మాత్మకాని వై।
యాని తేషా మశేషాణాం కృష్ణానుస్మరణం పరమ్॥

సమ్రాజం చ విరాజం చ। అభిశ్రీర్యాచనో గృహే। లక్ష్మీరాష్ట్రస్యయా ముఖేతయా। మాసగ్ం సృజామసి మానోహిగ్ం సీజ్జాతవేదో గామశ్వం పురుషం జగత్ అభిభ్రదఘ్ను ఆగహి శ్రియా మాపరిపాతయ॥ సంతతం శ్రీరస్తు। సమస్త మంగళానిభవంతు।

స్వస్తిశ్రద్ధాం మేధాం యశఃప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియం బలమ్।
ఆయుష్యం తేజః ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన॥
శ్రియం దేహి మే హవ్యవాహన ఓం నమ ఇతి॥
చతుస్సాగర పర్యన్తం .... అభివాదయే॥

యస్యస్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపో హోమ క్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వందే హుతాశనమ్ ॥
మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన ।
యత్హుతన్తు మయాదేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

అనేన............... అముక హోమేన భగవాన్ సర్వాత్మకః సర్వం శ్రీ పరమేశ్వరః సుప్రీతా సుప్రసన్నా వరదా భవతు ॥ **ఉద్వాసన** (ఈ క్రింది మంత్రశ్లోకమును చెప్పుచూ అగ్నిదేవుని ఆయన స్వస్థానమునకు సాగనంపవలెను).

శ్లో॥ గచ్ఛ గచ్ఛ సురశ్రేష్ఠ స్వస్థానం చ హుతాశన ।
యత్రబ్రహ్మాదయోదేవాః తత్ర గచ్ఛ హుతాశన ॥

బృహత్సామేతి మన్త్రేణ తిలకం ధారయేత్ ॥ (ఈ మంత్రమును చెప్పుచు యజ్ఞభస్మమును తీసికొని తిలకముగా ధరింపవలెను). బృహత్సామ క్షత్రభృద్వృద్ధ వృష్ణియం త్రిష్టుభౌజ శ్శుభిత ముగ్రవీరమ్ । ఇన్ద్రస్తోమేన పఞ్చదశేన మధ్యమిదం వాతేన సగరేణ రక్ష ॥

॥ హరిః ఓమ్ తత్సత్ ॥

॥ సర్వం సంపూర్ణమ్ ॥

❖ ❖ ❖

మహాన్యాస ప్రయోగము

"ఓం శివాయ గురవే నమః"

అథ పంచాంగ రుద్ర ధ్యానమ్

హరిః ఓమ్ । నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ అథాఽతఃపఞ్చాఙ్గరుద్రాణామ్ ॥

శ్లో॥ ఓంకార మంత్రసంయుక్తం - నిత్యం ధ్యాయంతి యోగినః ।
కామదం మోక్షదం తస్మై - ఓంకారాయ నమో నమః ॥ 1

శ్లో॥ నమస్తే దేవదేవేశ! - నమస్తే పరమేశ్వర! ।
నమస్తే వృషభారూఢ! - నకారాయ నమో నమః ॥ 2

ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం నమ్ । నమస్తే రుద్ర మన్యవ ఉతో త ఇషవే నమః । నమస్తే అస్తు ధన్వనే బాహుభ్యాముత తే నమః ॥ యా త ఇషుశ్శివతమా శివం బభూవ తే ధనుః । శివా శరవ్యా యా తవ తయా నో రుద్ర మృడయ ॥

ఓం కం ఖం గం ఘం ఙం । ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । నం ఓం । పూర్వాఙ్గ రుద్రాయ నమః ॥ 1 ॥

శ్లో॥ మహాదేవం మహాత్మానం - మహాపాతకనాశనమ్ ।
మహాపాపహరం వన్దే - మకారాయ నమో నమః ॥ 3

ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం మం । నిధన పతయే నమః । నిధనపతాన్తికాయ నమః । ఊర్ధ్వాయ నమః । ఊర్ధ్వలింగాయ నమః । హిరణ్యాయ నమః । హిరణ్యలింగాయ నమః । సువర్ణాయ నమః । సువర్ణ లింగాయ నమః । దివ్యాయ నమః । దివ్యలింగాయ నమః । భవాయ నమః । భవ లింగాయ నమః । శర్వాయ నమః । శర్వలింగాయ నమః । శివాయ నమః । శివలింగాయ నమః । జ్వలాయ నమః । జ్వలలింగాయ నమః । ఆత్మాయ నమః । ఆత్మలింగాయ నమః ।

పరమాయ నమః। పరమలింగాయ నమః। ఏతత్సోమస్య సూర్యస్య సర్వలింగగ్గ్ం స్థాపయతి పాణిమన్త్రం పవిత్రమ్ ॥ ఓం చం ఛం జం ఝం ఞం। ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ। మం ఓం। దక్షిణాఙ్గ రుద్రాయ నమః ॥ 2 ॥

శ్లో॥ శివం శాన్తం జగన్నాథం - లోకానుగ్రహకారణమ్।
శివ మేకం పరం వన్దే - శికారాయ నమో నమః ॥ 4

ఓం భూర్భువస్సువః। ఓం శిం। అప్తై తు మృత్యురమృతం న ఆగన్వైవస్వతోనో అభయం కృణోతు। పర్ణం వనస్ప తేరివాభి నశ్శీయతాగ్ం రయిస్సచతాం నశ్శచీపతిః ॥ ఓం టం ఠం డం ఢం ణం। ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ। శిం ఓం। పశ్చిమాఙ్గ రుద్రాయ నమః ॥ 3 ॥

శ్లో॥ వాహనం వృషభో యస్య - వాసుకిః కణ్ఠభూషణమ్।
వామే శక్తి ధరం వన్దే - వకారాయ నమో నమః ॥ 5

ఓం భూర్భువస్సువః। ఓం వాం। ప్రాణానాం గ్రన్థిరసిరుద్రో మా విశాన్తకః। తేనాన్నే నాప్యాయస్వ ॥ నమో రుద్రాయ విష్ణవే మృత్యుర్మేపాహి ॥ ఓం తం థం దం ధం నం। ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ। వాం ఓం। ఉత్తరాఙ్గ రుద్రాయ నమః ॥ 4 ॥

శ్లో॥ యత్ర కుత్ర స్థితం దేవం - సర్వవ్యాపిన మీశ్వరమ్।
య ల్లిఙ్గం పూజయే న్నిత్యం - యకారాయ నమో నమః ॥ 6

ఓం భూర్భువస్సువః। ఓం యం। యో రుద్రో అగ్నౌయో అప్సుయ ఓషధీషుయో రుద్రో విశ్వా భువనాఽఽవివేశ। తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు॥ ఓం పం ఫం బం భం మం। ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ। యం ఓం। ఊర్ధ్వాఙ్గ రుద్రాయ నమః ॥ 5 ॥

॥ ఇతి పంచాంగ రుద్ర ధ్యానమ్ ॥

అథ పంచముఖ ధ్యానమ్

ఓం నం ॥ తత్పురుషాయ విద్మహే మహాదేవాయ ధీమహి। తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

శ్లో॥ సంవర్తాగ్నితటిత్ప్రదీప్తకనక ప్రస్పర్ధితేజోమయం
గమ్భీర ధ్వని సామవేదజనకం తామ్రాధరం సుందరమ్ ।
అర్ధేన్దుద్యుతిలోలపిఙ్గళ జటాభార ప్రబద్ధోరగం
వన్దే సిద్ధసురాసురేన్ద్రనమితం పూర్వం ముఖం శూలినః ॥

ఓం అం। కం ఖం గం ఘం ఙం। ఆం ఓం। ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ। నం ఓం। పూర్వముఖాయ నమః ॥ 1 ॥

ఓం మం । అఘోరేభ్యోఽథఘోరేభ్యో ఘోరఘోరతరేభ్యః । సర్వేభ్యస్సర్వశర్వేభ్యో నమస్తే అస్తురుద్రరూపేభ్యః ॥

శ్లో॥ కాలాభ్రభ్రమరాఞ్జనద్యుతినిభం వ్యావృత్తపిఙ్గేక్షణం
కర్ణోద్భాసితభోగిమస్తకమణి ప్రోద్గీర్ణదంష్ట్రాఙ్కురమ్ ।
సర్ప ప్రోతకపాలశుక్తిశకల వ్యాకీర్ణ సచ్ఛేఖరం (సంచారగం)
వన్దే దక్షిణ మీశ్వరస్య కుటిల భ్రూభఙ్గరౌద్రం ముఖమ్ ॥

ఓం ఇం। చం ఛం జం ఝం ఞం। ఈం ఓం। ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ। మం ఓం। దక్షిణ ముఖాయ నమః ॥ 2 ॥

ఓం శిం ॥ సద్యోజాతం ప్రపద్యామి సద్యోజాతాయవైనమో నమః। భవే భవేనాతి భవే భవస్వ మామ్। భవోద్భవాయ నమః ॥

శ్లో॥ ప్రాలేయాచల మిన్దు కున్ద ధవళం గోక్షీరఫేనప్రభం
భస్మాభ్యక్త మనఙ్గ దేహ దహన జ్వాలావళీ లోచనమ్ ।
బ్రహ్మేన్ద్రాదిమరుద్గణై స్తుతిపదై రభ్యర్చితం యోగిభిః
వన్దేఽహం సకలం కళఙ్కరహితం స్థాణో ర్ముఖం పశ్చిమమ్ ॥

ఓం ఉం । టం ఠం డం ఢం ణం । ఊం ఓం - ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । శిం ఓం । పశ్చిమ ముఖాయ నమః ॥ 3 ॥

ఓం వాం ॥ వామదేవాయ నమో జ్యేష్ఠాయనమశ్శ్రేష్ఠాయ నమోరుద్రాయనమః కాలాయనమః కలవికరణాయనమో బలవికరణాయనమో బలాయనమో బలప్రమథనాయనమ స్సర్వభూతదమనాయ నమో మనోన్మనాయ నమః ॥

శ్లో॥ గౌరం కుఙ్కుమపంకిలం సుతిలకం వ్యాపాణ్డు గణ్డస్థలం ।
భ్రూవిక్షేపకటాక్షవీక్షణ లసత్సంసక్తకర్ణోత్పలమ్ ॥
స్నిగ్ధం బిమ్బఫలాధరం ప్రహసితం నీలాలకాలంకృతం ।
వన్దే పూర్ణశశాఙ్క మణ్డలనిభం వక్త్రం హర స్యోత్తరమ్ ॥

ఓం ఏం । తం థం దం ధం నం । ఐం ఓం । ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । వాం ఓం । ఉత్తర ముఖాయ నమః ॥ 4 ॥

ఓం యం ॥ ఈశానస్సర్వవిద్యానా మీశ్వరస్సర్వ భూతానాం బ్రహ్మాధిపతి ర్బ్రహ్మణోఽధిపతి ర్బ్రహ్మా శివోమే అస్తు సదాశివోమ్ ॥

శ్లో॥ వ్యక్తావ్యక్త గుణేతరం పరతరం షట్త్రింశతత్త్వాత్మకం ।
తస్మా దుత్తమ తత్త్వ మక్షర మిదం ధ్యేయం సదా యోగిభిః ॥
ఓంకారాది సమస్త మన్త్రజనకం సూక్ష్మాతి సూక్ష్మం పరం ।
శాన్తం పఞ్చమ మీశ్వరస్య వదనం ఖం వ్యాప్తితేజోమయమ్ ॥

ఓం ఓం । పం ఫం బం భం మం । ఔం ఓం । ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । యం ఓం । ఊర్ధ్వముఖాయ నమః ॥ 5 ॥

శ్లో॥ పూర్వే పశుపతిఃపాతు దక్షిణేపాతు శంకరః ।
పశ్చిమేపాతు విశ్వేశో నీలకణ్ఠస్తథోత్తరే ॥
ఈశాన్యాం పాతు మాం శర్వో హ్యాగ్నేయ్యాం పార్వతీపతిః ।
నైరృత్యాం పాతు మాం రుద్రో వాయవ్యాం నీలలోహితః ॥
ఊర్ధ్వే త్రిలోచనః పాతు అధరాయాం మహేశ్వరః ।
ఏతాభ్యో దశ దిగ్భ్యస్తు సర్వతః పాతు శంకరః ॥

॥ ఇతి రుద్ర పంచముఖ ధ్యానమ్ ॥

అథ ప్రథమో న్యాసః

(నారుద్రో రుద్రమర్చయేత్॥)[1]

న్యాసపూర్వకం జపహోమార్చనాఽభిషేకవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః ॥

యా తే రుద్ర శివా తనూ రఘోరాఽపాపకాశినీ ।

తయా నస్తనువా శంతమయా గిరిశన్తాభి చాకశీహి ॥ శిఖాయై నమః ॥

అస్మిన్మహత్యర్ణవేఽన్తరిక్షే భవా అధి ।

తేషాగ్ం సహస్రయోజనేఽవధన్వాని తన్మసి ॥ శిరసే నమః ॥

సహస్రాణి సహస్రశో యే రుద్రా అధి భూమ్యామ్ ।

తేషాగ్ం సహస్ర యోజనేఽవధన్వాని తన్మసి ॥ లలాటాయ నమః ॥

హగ్ం సశ్శుచిషద్వసు రన్తరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతి థిర్దురోణసత్ ।

నృషద్వ రసదృత సద్వ్యోమసదబ్జాగోజాఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహత్ ॥

భ్రువోర్మధ్యాయ నమః ॥

1. ఏ దేవతనైనను ఆరాధించువారు ఆ దేవతా స్వరూపమును తాత్త్వికముగా తెలిసికొని న్యాసములతో ఆ దేవతా తత్త్వమును తనయందు న్యసించి అనగా నిలిపికొని ఆరాధించినచో అట్టి ఆరాధనము సఫలము కాగలదు. కావున ఈ మహాన్యాస ప్రక్రియలో అంతటను ఉపాసకుడు ఆయా న్యాసములతో తననుతాను 'రుద్రదేవతా' తత్త్వముతో అభిన్నునిగా భావన చేయవలయును అనునది ప్రధానముగా తెలియదగు అంశము. ఇట్టి అభేదభావముతో ఆ రుద్రుడు ఈ సాధకునియొక్క శరీరముతోను, జీవచైతన్యముతోను అభేదము నొంది, అతనిని అనుగ్రహించుటయే న్యాసము వలన కలుగదగు ఫలము అని స్పష్టముగా గుర్తించవలయును. ఇందుకొరకే 'నారుద్రో రుద్రమర్చయేత్' అని భగవాన్ బోధాయనులవారు ముందుగా పంచాంగరుద్ర - రుద్రపంచముఖ ధ్యానమును చెప్పి తర్వాత మహాన్యాసమును ప్రారంభించినారు.

త్ర్యమ్బకం యజామహే సుగన్ధిం పుష్టివర్ధనమ్ ।
ఉర్వారుకమివ బన్ధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయ మాఽమృతాత్ ॥
నేత్రాభ్యాం నమః ॥

నమస్స్రుత్యాయ చ పథ్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ నీప్యాయ చ ॥
నమస్సూద్యాయచ సరస్యాయచ నమోనాద్యాయచ వైశన్తాయచ ॥
కర్ణాభ్యాం నమః ॥

మానస్తోకేతనయే మానఆయుషిమానో గోషుమానో అశ్వేషు రీరిషః ।
వీరాన్మానో రుద్రభామితో వధీర్హవిష్మన్తో నమసావిధేమతే ॥
నాసికాయై నమః ॥

అవతత్య ధనుస్త్వగ్ం సహస్రాక్ష శతేషుధే ।
నిశీర్యశల్యానాం ముఖా శివో నస్సుమనాభవ ॥ **ముఖాయ నమః** ॥
నీలగ్రీ వాశ్శితికణ్ఠా శ్శర్వాఅధః క్షమాచరాః ।
తేషాగ్ం సహస్ర యోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥ **కంఠాయ నమః** ॥
నీలగ్రీవాశ్శితికణ్ఠా దివగ్ం రుద్రా ఉపశ్రితాః ।
తేషాగ్ం సహస్ర యోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥ **ఉపకంఠాయ నమః** ॥
నమస్తే అస్త్వాయుధాయాఽనాతతాయ ధృష్ణవే ।
ఉభాభ్యాముత తే నమోబాహుభ్యాం తవ ధన్వనే ॥ **బాహుభ్యాం నమః** ॥
యాతేహేతిర్మీఢుష్టమ హస్తే బభూవ తే ధనుః ।
తయాఽస్మాన్ విశ్వతస్త్వమయక్ష్మయా పరిబ్భుజ ॥
ఉపబాహుభ్యాం నమః

యే తీర్థాని ప్రచరన్తి సృకావన్తో నిషఙ్గిణః ।

తేషాగ్ం సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥ హస్తాభ్యాం నమః ॥

సద్యోజాతం ప్రపద్యామి సద్యోజాతాయ వై నమో నమః ।

భవే భవే నాతి భవే భవస్వ మామ్ । భవోద్భవాయ నమః ॥

అఙ్గుష్ఠాభ్యాం నమః ॥

వామదేవాయ నమో జ్యేష్ఠాయ నమశ్శ్రేష్ఠాయ నమో రుద్రాయనమః కాలాయనమః కలవికరణాయ నమో బలవికరణాయ నమో బలాయనమో బలప్రమథనాయ నమ స్సర్వభూతదమనాయ నమో మనోన్మనాయ నమః ॥

॥ తర్జనీభ్యాం నమః ॥

అఘోరేభ్యోఽథఘోరేభ్యో ఘోరఘోర తరేభ్యః ।

సర్వేభ్య స్సర్వశర్వేభ్యో నమస్తేఅస్తు రుద్రరూపేభ్యః ॥ మధ్యమాభ్యాంనమః॥

తత్పురుషాయ విద్మహే । మహాదేవాయ ధీమహి ।

తన్నోరుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥ అనామికాభ్యాం నమః ॥

ఈశానస్సర్వ విద్యానామీశ్వర స్సర్వభూతానాం బ్రహ్మాధిపతి ర్బ్రహ్మణోఽధిపతి ర్బ్రహ్మ శివో మే అస్తు సదాశివోమ్ ॥ కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ॥

నమోవః కిరికేభ్యో దేవానాగ్ం హృదయేభ్యో నమో విక్షీణకేభ్యో నమో విచిన్వత్కేభ్యో నమ అనిర్హతేభ్యోనమ అమీవత్కేభ్యః ॥ హృదయాయ నమః ॥

నమో గణేభ్యో గణపతిభ్యశ్చ వో నమో నమో విరూపేభ్యో విశ్వరూపేభ్యశ్చవో నమః ॥ పృష్ఠాయ నమః ॥

నమస్తక్షభ్యో రథకారేభ్యశ్చవో నమోనమః ।

కులాలేభ్యః కర్మారేభ్యశ్చవో నమః ॥ కక్షాభ్యాం నమః ॥

నమో హిరణ్యబాహవే సేనాన్యే దిశాం చ పతయే నమోనమో వృక్షేభ్యో హరికేశేభ్యః పశూనాం పతయే నమః ॥ పార్శ్వాభ్యాం నమః ॥

విజ్యంధనుః కపర్దినో విశల్యోబాణవాగ్ం ఉత ।

అనేశన్నస్యేషవ ఆభురస్య నిషఙ్గథిః ॥ జఠరాయ నమః ॥

హిరణ్యగర్భ స్సమవర్తతాగ్రే భూతస్యజాతః పతిరేక ఆసీత్ ।

సదాధార పృథివీం ద్యాముతేమాం కస్మైదేవాయ హవిషావిధేమ॥

నాభ్యై నమః ॥

మీఢుష్టమ శివతమ శివోనస్సుమనాభవ ।

పరమేవృక్ష ఆయుధం నిధాయకృత్తిం వసాన ఆ చరపి నాకం బిభ్రదాగహి ॥

కట్యై నమః ॥

యే భూతానా మధిపతయో విశిఖాసః కపర్దినః ।

తేషాగ్ం సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥ గుహ్యాయ నమః ॥

యే అన్నేషు వివిధ్యన్తి పాత్రేషు పిబతోజనాన్ ।

తేషాగ్ం సహస్రయోజనేఽవధన్వాని తన్మసి ॥ అణ్డాభ్యాం నమః ॥

సశిరాజాతవేదాః । అక్షరం పరమంపదమ్ । వేదానాగ్ం శిరఉత్తమమ్॥

జాతవేదసే శిరసిమాతా బ్రహ్మభూర్భువస్సువరోమ్ ॥ అపానాయ నమః ॥

మానోమహాన్త ముతమానో అర్భకం మాన ఉక్షన్తముత మా న ఉక్షితమ్ ।
మానోవధీః పితరం మోతమాతరం ప్రియా మానస్తనువో రుద్ర రీరిషః ॥
ఊరుభ్యాం నమః ॥

ఏష తే రుద్ర భాగస్తంజుషస్వ తే నావసేన పరోమూజవతోఽ తీహ్యా వతత
ధన్వా పినాకహస్తః కృత్తివాసాః ॥ జానుభ్యాం నమః ॥

సగ్ం స్పష్టజిత్సోమపా బాహుశర్ధ్యూర్ధ్వధన్వా ప్రతిహితా భిరస్తా ।
బృహస్పతే పరిదీయా రథేనరక్షోహాఽ మిత్రాగ్ం అపబాధమానః ॥
జఙ్ఘాభ్యాం నమః ॥

విశ్వంభూతం భువనం చిత్రం బహుధాజాతం జాయమానం చయత్ ।
సర్వోహ్యేష రుద్రస్తస్మై రుద్రాయనమోఅస్తు ॥ గుల్ఫాభ్యాం నమః ॥

యే పథాం పథి రక్షయ ఐలబృదా యువృధః ।
తేషాగ్ం సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥ పాదాభ్యాం నమః ॥

అధ్యవోచదధి వక్తా ప్రథమో దైవ్యో భిషక్ ।
అహీగ్ంశ్చ సర్వాఞ్జమ్భయన్త్సర్వాశ్చయాతు ధాన్యః ॥ కవచాయ నమః ॥

నమో బిల్మినే చ కవచినే చ నమశ్శ్రుతాయ చ శ్రుతసేనాయ చ ॥
ఉపకవచాయ నమః ॥

నమో అస్తు నీలగ్రీవాయ సహస్రాక్షాయ మీఢుషే ।
అథోయే అస్య సత్వానోఽహం తేభ్యోఽకరం నమః ॥
తృతీయనేత్రాయ నమః ॥

ప్రముఞ్చధన్వ నస్త్వముభయో రార్త్నియోర్జ్యామ్ ।
యాశ్చతే హస్త ఇషవః పరాతా భగవో వప ॥ అస్త్రాయ ఫట్ ॥

య ఏతావన్తశ్చ భూయాగ్ంసశ్చ దిశో రుద్రా వితస్థిరే ।
తే షాగ్ం సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥ ఇతి దిగ్బంధః ॥

॥ ఇతి ప్రథమోన్యాసః ॥

అథ ద్వితీయో న్యాసః

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయేతి నమస్కారం వ్యసేత్ ॥

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥

ఓం మూర్ధ్నే నమః । నం నాసికాయై నమః । మోం లలాటాయ నమః । భం ముఖాయ నమః । గం కణ్ఠాయ నమః । వం హృదయాయ నమః । తేం దక్షిణహస్తాయ నమః । రుం వామహస్తాయ నమః । ద్రాం నాభ్యై నమః । యం పాదాభ్యాం నమః ॥ ఇతి నమస్కారం న్యసేత్ ॥

॥ ఇతి ద్వితీయోన్యాసః ॥

అథ తృతీయో న్యాసః

(తృతీయ న్యాసే పాదాది మూర్ధాంత న్యాసః ॥)

సద్యోజాతం ప్రపద్యామి సద్యోజాతాయ వై నమో నమః । భవే భవే నాతి భవే భవస్వ మామ్ । భవోద్భవాయ నమః ॥ పాదాభ్యాం నమః ॥

వామదేవాయ నమో జ్యేష్ఠాయ నమశ్రేష్ఠాయ నమో రుద్రాయనమః కాలాయ నమః కలవికరణాయ నమో బలవికరణాయ నమో బలాయ నమో

బలప్రమథనాయ నమస్సర్వభూతదమనాయ నమో మనోన్మనాయ నమః ॥

॥ ఊరుమధ్యాభ్యాం నమః ॥

అఘోరేభ్యోఽథ ఘోరేభ్యో ఘోర ఘోర తరేభ్యః ।

సర్వేభ్య స్సర్వశర్వేభ్యో నమస్తే అస్తు రుద్రరూపేభ్యః ॥

హృదయాయ నమః ॥

తత్పురుషాయ విద్మహే । మహాదేవాయ ధీమహి ।

తన్నోరుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥ ముఖాయ నమః ॥

ఈశానస్సర్వ విద్యానామీశ్వర స్సర్వభూతానాం బ్రహ్మాధిపతిర్బ్రహ్మణోఽధిపతి ర్బ్రహ్మా శివో మే అస్తు సదాశివోమ్ ॥ మూర్ధ్నే నమః ॥

(॥ పాదాది మూర్ధాంత న్యాసము ముగిసినది ॥)

తృతీయ న్యాసే - హంస గాయత్రీ స్తోత్రమ్

అస్య శ్రీ హంస గాయత్రీ స్తోత్ర మహామన్త్రస్య । ఆత్మా ఋషిః । పరమాత్మా దేవతా । అవ్యక్త గాయత్రీ ఛన్దః । హంసగాయత్రీ జపే వినియోగః॥

కరన్యాసః : హం సాం అఙ్గుష్ఠాభ్యాం నమః । హం సీం తర్జనీభ్యాం నమః । హం సూం మధ్యమాభ్యాం నమః । హం సైం అనామికాభ్యాం నమః । హం సౌం కనిష్ఠికాభ్యాం నమః । హం సః కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ॥ అంగన్యాసః : హం సాం హృదయాయ నమః । హం సీం శిరసే స్వాహా । హం సూం శిఖాయై వషట్ । హం సైం కవచాయ హుమ్ । హం సౌం నేత్రత్రయాయ వౌషట్ । హం సః అస్త్రాయఫట్ । భూర్భువస్సువరో మితి దిగ్బన్ధః ॥

ధ్యానమ్

శ్లో॥ గమాగమస్థం గగనాది శూన్యం చిద్రూపదీపం తిమిరాపహారమ్ ।
పశ్యామి తే సర్వజనాన్తరస్థం నమామి హంసం పరమాత్మరూపమ్ ॥
దేహో దేవాలయః ప్రోక్తో జీవో దేవస్సనాతనః ।
త్యజే దజ్ఞాననిర్మాల్యం సోఽహంభావేన పూజయేత్ ॥

హంస మంత్రః

హంస హంసః పరమహంస స్సోఽహం హంసస్సోఽహం హంసః ॥
హంస హంసాయ విద్మహే । పరమహంసాయ ధీమహి ।
తన్నో హంసః ప్రచోదయాత్ ॥
హంసహంసేతి యోబ్రూ యా ద్ధంసోనామ సదాశివః ।[1]
ఏవం న్యాస విధింకృత్వా తతస్సంపుట మారభేత్ ॥

॥ హంస గాయత్రీ స్తోత్రము ముగిసినది ॥

అథ (తృతీయన్యాసే) సంపుటీకరణపూర్వకం దిగ్దేవతాన్యాసః

1. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఓం ॥ త్రాతారమిన్ద్ర మవితారమిన్ద్రగ్ం హవేహవే సుహవగ్ం శూరమిన్ద్రమ్ । హువేనుశక్రం పురుహూత మిన్ద్రగ్గ్ స్వస్తినోమఘవా ధాత్విన్ద్రః । ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ ఓం ఓం ॥ పూర్వ దిగ్భాగే ఇన్ద్రాయ నమః ॥

1. ఈ హంస గాయత్రీ స్తోత్ర జపము వలన కలుగు ఫలము : 'హంసో నామ సదాశివః । హంస హంసేతి యోబ్రూయాత్ - స భవేద్వై సదాశివః ॥ హంస శబ్దమునకు అర్థము - హంస శబ్దముచే తెలియబడు తత్త్వము - సదాశివుడే; పరమాత్ముడే. కనుక హంస గాయత్రీ స్తోత్రము నుచ్చరించినవాడు నిశ్చితముగ సదాశివుడే యగును. (మరిన్ని విశేషములకై 19వ పుటను చూడుము.

2. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం నం ॥ త్వంనో అగ్నే వరుణస్య విద్వాన్దేవస్య హేడోఽవయాసిసీష్ఠాః । యజిష్ఠో వహ్నితమశ్శోశుచానో విశ్వా ద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్యస్మత్ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ నం ఓం ॥ ఆగ్నేయదిగ్భాగే అగ్నయే నమః ॥

3. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం మోం ॥ సుగంనః పన్థామభయం కృణోతు । యస్మి న్నక్షత్రే యమ ఏతి రాజా । యస్మిన్నేన మభ్యషిఞ్చన్త దేవాః । తదస్య చిత్రగ్ం హవిషాయజామ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ మోం ఓం ॥ దక్షిణదిగ్భాగే యమాయ నమః ॥

4. ఓం భూర్భువస్సువః॥ ఓం భం॥ అసున్వన్త మయజమాన మిచ్ఛస్తేనస్యేత్యాం తస్కరస్యాన్వేషి । అన్యమస్మదిచ్ఛసాత ఇత్యా నమో దేవి నిరృతే తుభ్యమస్తు ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ భం ఓం ॥ నిరృతిదిగ్భాగే నిరృతయే నమః ॥

5. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం గం ॥ తత్త్వాయామి బ్రహ్మణా వన్దమానస్తదాశాస్తే యజమానో హవిర్భిః అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యురుశగ్ం సమాన ఆయుః ప్రమోషీః ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ గం ఓం ॥ పశ్చిమ దిగ్భాగే వరుణాయ నమః ॥

6. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం వం ॥ ఆనోనియుద్భిశ్శతినీభి రధ్వరగ్ం । సహస్రిణీభిరుప యాహి యజ్ఞమ్ । వాయో అస్మిన్ హవిషి మాదయస్వ । యూయం పాతస్వస్తిభిస్సదానః ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ వం ఓం ॥ వాయవ్యదిగ్భాగే వాయవే నమః ॥

7. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం తేం ॥ వయగ్ం సోమ వ్రతే తవ । మనస్తనూషు

బిభ్రతః । ప్రజావన్తో అశీమహి । ఇన్ద్రాణిదేవీ సుభగా సుపత్నీ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ **తేం ఓం** ॥ ఉత్తరదిగ్భాగే కుబేరాయ నమః ॥

8. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ **ఓం రుం** ॥ తమీశానం జగతస్తస్థుషస్పతిం ధియం జిన్వ మవసే హూమహే వయమ్ । పూషానో యథా వేదసా మస ద్వృధే రక్షితా పాయు రదబ్ధ స్స్వస్తయే ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ రుం ఓం ॥ ఈశాన్య దిగ్భాగే ఈశానాయ నమః ॥

9. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ **ఓం ద్రాం** ॥ అస్మే రుద్రా మేహనా పర్వతాసో వృత్రహత్యే భరహూతౌ సజోషాః । యశ్శంసతే స్తువతే ధాయి పజ్ర ఇన్ద్రజ్యేష్ఠా అస్మాం అవన్తు దేవాః ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ ద్రాం ఓం ॥ ఊర్ధ్వ దిగ్భాగే ఆకాశాయ నమః ॥

10. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ **ఓం యం** ॥ స్యోనా పృథివి భవానృక్షరా నివేశనీ, యచ్ఛా న శ్శర్మ సప్రథాః ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ **యం ఓం** ॥ అధోదిగ్భాగే పృథివ్యై నమః ॥

శ్లో॥ ఆదౌ ప్రణవముచ్చార్య వ్యాహృతిః ప్రణవం తతః ।
బీజం మన్త్రం సముచ్చార్య మంత్రాంతే బీజముచ్చరేత్ ॥

॥ తృతీయ న్యాసమున సంపుటీకరణ పూర్వకముగా
దిగ్దేవతాన్యాసము ముగిసినది ॥

అథ దశాంగరౌద్రీకరణమ్

[1]తృతీయ న్యాసమున సంపుటీకరణపూర్వకముగ దశాంగరౌద్రీకరణము

శ్లో॥ లలాటనేత్రకర్ణేషు ముఖే బాహ్వోశ్చ నాసికే ।
జఠరే నాభిమూర్ధ్నోశ్చ పాదయోర్దశ దైహికమ్ ॥
బీజం మన్త్రం సముచ్చార్య మన్త్రాన్తే బీజముచ్చరేత్ ॥

1. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఓం ॥ నమశ్శంభవే చ మయోభవే చ నమశ్శంకరాయ చ మయస్కరాయ చ నమశ్శివాయ చ శివతరాయ చ ॥ త్రాతారమిన్ద్ర మవితారమిన్ద్రగ్ం హవేహవే సుహవగ్ం శూరమిన్ద్రమ్ । హ్వయేనుశక్రం పురుహూత మిన్ద్రగ్గ్ స్వస్తినోమఘవా ధాత్విన్ద్రః ॥ నమశ్శంభవే చ మయోభవే చ నమశ్శంకరాయ చ మయస్కరాయ చ నమశ్శివాయ చ శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఓం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్ । పూర్వ దిగ్భాగే లలాటస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

---

1. ఇందు 'ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ' అను దశాక్షర మంత్రమునందలి పది అక్షరములలో ఒక్కొక్క దిక్కునకు ఒక్కొక్కటిగా ప్రణవముతో కలిపి లోగడ చెప్పినట్లు అనులోమ విలోమములుగా సంపుటీకరించబడినదని గమనించవలయును. అయితే - కేచిద్దేశేషు దిక్పాలక బీజాన్యపి సంపుటీకృత్య పఠ్యంతేతాని ॥ (యథా - లం - రం- హం-షం-వం-యం-సం-శం-ళం-క్షం ॥) అని చెప్పబడినందున దశదిక్పాలక బీజాక్షరములుగా పై పది (10) అక్షరములను ప్రణవముతో కలిపి సంపుటీకరించి చెప్పుట కొందరి మతముగా ఉన్నది. కావున ఎవరెవరి సంప్రదాయమును అనుసరించి వారు అది చేయవచ్చును.

ఇక్కడ సాధకుడు (ఉపాసకుడు-అనుష్ఠాత) పది అవయవములు కలవానినిగా రుద్రుని భావన చేయుచు, తన యొక్క లలాటము - నేత్రద్వయము - కర్ణద్వయము - ముఖము - బాహుద్వయము - నాసిక - జఠరము - నాభి - మూర్ధము - పాదద్వయము అనెడు పది అవయవములకు రుద్రుని దశావయవములతోను తనకు రుద్రునితోను ఏకత్వమును భావన చేయును.

2. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ **ఓం నం** ॥ నమశ్శంభవే చ ... శివతరాయ చ ॥ త్వంనో అగ్నే వరుణస్య విద్వాన్దేవస్య హేడో ఽవయాసిసీష్ఠాః । యజిష్ఠో వహ్నితమశ్శోశుచానో విశ్వా ద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్యస్మత్ ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । నం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్ । ఆగ్నేయదిగ్భాగే నేత్రస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

3. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ **ఓం మోం** ॥ నమశ్శంభవే చ ... శివతరాయ చ ॥ సుగంనః పన్థామభయం కృణోతు । యస్మి న్నక్షత్రే యమ ఏతి రాజా । యస్మిన్నేన మభ్యషిఞ్చన్త దేవాః । తదస్య చిత్రగ్ం హవిషాయజామ ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । మోం ఓం ॥ । భూర్భువస్సువరోమ్ । దక్షిణదిగ్భాగే కర్ణస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

4. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ **ఓం భం** ॥ నమ శ్శంభవే చ ... శివతరాయ చ ॥ అసున్వన్త మయజమాన మిచ్ఛస్తేనస్యేత్యాం తస్కరస్యాన్వేషి । అన్యమస్మదిచ్ఛసాత ఇత్యా నమో దేవి నిర్‌ృతే తుభ్యమస్తు ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । **భం ఓం** । భూర్భువస్సువరోమ్ । నిర్‌ృతి దిగ్భాగే ముఖస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

5. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ **ఓం గం** ॥ నమ శ్శంభవే చ ... శివతరాయ చ ॥ తత్త్వాయామి బ్రహ్మణా వన్దమానస్తదాశాస్తే యజమానో హవిర్భిః అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యురుశగ్ం సమాన ఆయుః ప్రమోషీః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । గం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్। పశ్చిమదిగ్భాగే బాహుస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

6. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం వం ॥ నమ శ్శంభవే చ ... శివతరాయ చ ॥ ఆనోనియుద్భిశ్శతినీభి రధ్వరగ్ం । సహస్రిణీభిరుప యాహి యజ్ఞమ్ । వాయో అస్మిన్ హవిషి మాదయస్వ । యూయం పాతస్స్వస్తిభిస్సదానః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । వం ఓం । భూర్భువస్సువ రోమ్ । వాయవ్యదిగ్భాగే నాసికాస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

7. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం తేం ॥ నమ శ్శంభవే చ ... శివతరాయ చ ॥ వయగ్ం సోమ వ్రతే తవ । మనస్తనూషు బిభ్రతః । ప్రజావన్తో అశీమహి । ఇన్ద్రాణిదేవీ సుభగా సుపత్నీ ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । తేం ఓం । భూర్భువఃస్సువరోమ్ । ఉత్తర దిగ్భాగే జఠరస్థానే రుద్రాయ నమః. ॥ 7

8. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం రుం ॥ నమ శ్శంభవే చ ... శివతరాయ చ ॥ తమీశానం జగతస్తస్థుషస్పతిం ధియం జిన్వ మవసే హూమహే వయమ్ । పూషానో యథా వేదసా మస ద్వృధే రక్షితా పాయు రదబ్ధ స్స్వస్తయే ॥ నమ శ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । రుం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్। ఈశాన్య దిగ్భాగే నాభిస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

9. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ద్రాం । నమ శ్శంభవే చ ... శివతరాయ చ ॥ అస్మే రుద్రా మేహనా పర్వతాసో వృత్రహత్యే భరహూతౌ సజోషాః । యశ్శంసతే స్తువతే ధాయి పజ్ర ఇన్ద్రజ్యేష్ఠా అస్మాం అవన్తు దేవాః ॥ నమ శ్శంభవే చ

.... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ద్రాం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్। ఊర్ధ్వ దిగ్భాగే మూర్ధ్ని స్థానే రుద్రాయ నమః ॥

10. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం యం । నమ శ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ స్యోనా పృథివి భవా నృక్షరా నివేశనీ । యచ్ఛా న శ్శర్మ సప్రథాః నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । యం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్ । అధోదిగ్భాగే పాదస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

శ్లో॥ ప్రణవం వ్యాహృతిర్బీజం శంభవే చ తతఃపరమ్ ।
దిఙ్మంత్రం శంభవేచాన్తం బీజం ప్రణవముచ్చరేత్ ॥

॥ ఇతి దశాంగరౌద్రీకరణమ్ ॥

॥ తృతీయ న్యాసములో దశాంగరౌద్రీకరణము ముగిసినది ॥

అథ షోడశాంగ రౌద్రీకరణమ్[1]

శ్లో॥ శిఖాశిరశ్చమూర్ధా చ లలాటం నేత్రకర్ణకౌ ।
ముఖం చ కంఠబాహూ చ హృన్నాభీ చ కటి స్తథా ।
ఊరూజానూ జంఘపాదౌ షోడశాంగ స్థలాని వై ॥

1. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం అం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ విభూరసి ప్రవాహణో రౌద్రేణానీకేన పాహి మాఽగ్నే పిపృహి మా మా మాహిగ్ంసీః ॥ నమశ్శంభవే .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ అం ఓం ॥ భూర్భువస్సువరోమ్ । శిఖాస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

2. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఆం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ వహ్నిరసి హవ్యవాహనో రౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహి మా మా మాహిగ్ంసీః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ ఆం ఓం ॥ భూర్భువస్సువరోమ్ । శిరఃస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

---

1. తృతీయన్యాసాంతర్గముగా ఉన్న షోడశాంగ రౌద్రీకరణము అనెడు ఈ న్యాసము నందు సాధకుడు పై శ్లోకమునందు వివరింపబడినట్లుగా తనయొక్క శిఖ - శిరము- మూర్ధము - లలాటము - నేత్రములు - కర్ణములు - ముఖము - కంఠము- బాహువులు - హృదయము - నాభి - కటి - ఊరువులు - జానువులు - జంఘలు- పాదములు అనెడు పదునారు (16) అయవములను రుద్రదేవుని అవయవములనుగా భావనచేసి తనయందు రుద్రత్వమును భావించుకొనును. తద్వారా తాను రుద్రుడు అగును.

ముఖ్యగమనిక : దశాంగరౌద్రీకరణమువలెనే షోడశాంగరౌద్రీకరణము కూడా సంపుటీకరణముగనే న్యాసము చెప్పవలెను. ఎందుచేతనోకానీ, అంతటా ఆ రీతిగా చెప్పబడుటలేదు. ఇందులో సంపుటీకరణ విధానమునే అనుసరించి పేర్కొనబడినది. తమ సంప్రదాయమును అనుసరించి చేయవచ్చును.

3. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఇం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ శ్వాత్రో సిప్రచేతా రౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామామాహిగ్ంసీః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఇం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్ । మూర్ధస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

4. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఈం ॥ నమ శ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ తుథోసి విశ్వవేదా రౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామామాహిగ్ంసీః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఈం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్। లలాటస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

5. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఉం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఉశిగసికవిరౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామామాహిగ్ంసీః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఉం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్ । నేత్రస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

6. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఊం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ అంఘారిరసి బమ్భారీ రౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామామాహిగ్ంసీః । నమశ్శంభవే చ .... చ శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఊం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్। కర్ణస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

7. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఋం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ అవస్యురసి దువస్వాన్రౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామామాహిగ్ంసీః

॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఋుం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్ । ముఖస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

8. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఋూం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ శున్ధ్యూరసి మార్జాలీయో రౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామామాహిగ్ంసీః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఋూం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్। కణ్ఠస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

9. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఌం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ప్రమాడసి కృశామా రౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామామాహిగ్ంసీః ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఌం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్ । బాహుస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

10. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ౡం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ పరిషద్యోసి పవమానోరౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామామాహిగ్ంసీః ॥ నమ శ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ౡం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్ । హృదయస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

11. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఏం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ప్రతక్వాఽసి నభస్వాన్ రౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామామాహిగ్ంసీః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఏం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్ । నాభిస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

12. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఐం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ అసంమృష్టోఽసి హవ్యసూదో రౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామామాహిగ్ంసీః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఐం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్ । కటిస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

13. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఓం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఋతధామాఽసి సువర్జ్యోతిః రౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామామాహిగ్ంసీః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఓం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్ । ఊరుస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

14. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం ఔం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ బ్రహ్మ జ్యోతిరసి సువర్ధామా రౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామామాహిగ్ంసీః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఔం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్। జానుస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

15. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం అం ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ అజోఽస్యేకపాద్రౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిపృహిమామా మాహిగ్ంసీః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । అం ఓం । భూర్భువస్సువరోమ్। జంఘా స్థానే రుద్రాయ నమః ॥

16. ఓం భూర్భువస్సువః ॥ ఓం అః ॥ నమశ్శంభవే చ ... శివతరాయ చ॥ అహిరసి బుధ్ని యోరౌద్రేణానీకేన పాహిమాఽగ్నే పిప్పృహిమామామాహిగ్ంసీః ॥ నమశ్శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । అః ఓం। భూర్భువస్సువరోమ్ । పాదస్థానే రుద్రాయ నమః ॥

త్వగస్థిగతైః సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే సర్వభూతేష్వపరాజితో భవతి॥ తతో భూతప్రేతపిశాచ బద్ధ బ్రహ్మరాక్షస యక్ష యమదూత శాకినీ ఢాకినీ సర్వ శ్వాపద తస్కర జ్వరాద్యుప ద్రవ జోపఘాతాస్సర్వే జ్వలంతం మాం (యజమానం) పశ్యంతు - మాం రక్షంతు - యజమానగ్ం రక్షంతు ॥[1]

(మూడవ న్యాసము ముగిసినది)

1. ఇది తృతీయన్యాసము చివర ఫలశ్రుతిగా చెప్పబడిన వాక్యములు. బోధాయన ప్రోక్తమగు కల్పమునందలి వచనములు. దీనిని మహాన్యాసము యొక్క ఫలశ్రుతిగా చెప్పవచ్చును. ఇందలి ఐదు (5) విధములగు న్యాసములను ఆచరించుటవలన సాధకుడు - ఉపాసకుడు తనయొక్క త్వక్ - అస్థి అనగా చర్మము - ఎముకలకు మధ్యనగల రక్తమాంసమజ్జాది ధాతువులందు ఇమిడియున్న సకల పాపముల నుండియు విడుదల పొందును. సర్వభూతములతో అనగా అవి జడపదార్థములు కావచ్చును; చైతన్యములగు ప్రాణులు కావచ్చును - వాటిచేత ఓటమిని ఎరుగనివాడు అగును. అందుచేత భూత-ప్రేత-పిశాచ-బ్రహ్మరాక్షసాదులు, యమదూతలు, యక్షులు, శాకినీ ఢాకినులు, సర్పములు, క్రూరమృగములు, శత్రువులు, దొంగలు, జ్వరములు మొదలగువాటి ఉపద్రవముల వలన కలుగు ఇబ్బందులు అన్నియును నన్ను రుద్రతేజముతో వెలుగుచున్న వానినిగా చూడవలయును. అవన్నీ నన్ను రక్షింపవలయును. (వేరొకరి ప్రతినిధిగా న్యాసము అనుష్ఠించినప్పుడు - యజమానిని రక్షించుగాక! అని తాత్పర్యము.) ఈవిధంగా మహాన్యాసమును చేసిన వ్యక్తియొక్క, చేయించుకొన్న వ్యక్తియొక్క సకల పాపములు పటాపంచలైపోవును. వారు చేసే పనులన్నియును ఆటంకములు లేకుండా సఫలములు కాగలవు అని మహాన్యాస ఫలశ్రుతిగా ఇచట చెప్పబడినది.

అథ చతుర్థన్యాసః - ఆత్మరక్షా [1]

(ఆత్మరక్షా రూపమగు (గుహ్యాది షడంగ) న్యాసము)

1. మనో జ్యోతి ర్జుషతా మాజ్యం విచ్ఛిన్నం యజ్ఞగ్ం సమిమం దధాతు ।
బృహస్పతి స్తనుతా మిమం నో విశ్వే దేవా ఇహ మాదయన్తామ్ ॥
గుహ్యాయ నమః ॥

2. అబోధ్యగ్ని స్సమిధా జనానాం ప్రతి ధేను మివాయతీ ముషాసమ్ ।
యహ్వా ఇవ ప్రవయా ముజ్జిహానాః ప్ర భానవ స్సిస్రతే నాక మచ్ఛ ॥
నాభ్యైనమః ॥

3. అగ్ని ర్మూర్ధా దివః కకుత్పతిః పృథివ్యా అయమ్ ।
అపాగ్ం రేతాగ్ంసి జిన్వతి ॥ హృదయాయ నమః ॥

4. మూర్ధానం దివో అరతిం పృథివ్యా వైశ్వానరమృతాయ జాతమగ్నిమ్ ।
కవిగ్ం సమ్రాజ మతిథిం జనానా మాసన్నాపాత్రం జనయన్త దేవాః ॥
కణ్ఠాయ నమః ॥

5. మర్మాణి తే వర్మభి శ్ఛాదయామి సోమ స్త్వా రాజాஉమృతేనాభి వస్తామ్ ।
ఉరో ర్వరీయో వరివ స్తే అస్తు జయన్తం త్వా మనుమదన్తు దేవాః ॥
ముఖాయ నమః ॥

---

1. మనోజ్యోతిర్-అబోధ్యగ్ని-రగ్నిర్మూర్ధా - మూర్ధానం - మర్మాణి తే - జాతవేదా ఇతి గుహ్యనాభి హృదయ కంఠ ముఖ శిరాంసి అభిమంత్ర్య ఆత్మరక్షా కర్తవ్యా ॥ (బోధాయన ప్రోక్త కల్పవచనము). ఇది నాలుగవ న్యాసము. ఇందులో రెండు అంశములు కలవు - 1. గుహ్యాదిషడంగన్యాసము. 2. ఆత్మరక్షామంత్రము.

6. జాతవేదా యది వా పావకోసి । వైశ్వానరో యది వా వైద్యుతోఽసి ।
శం ప్రజాభ్యో యజమానాయ లోకమ్ ॥ ఊర్జం పుష్టిం దద దభ్యావవృత్స్వ ॥
శిరసే నమః ॥

బ్రహ్మాత్మన్వ దసృజత । త దకామయత । సమాత్మనా పద్యేయేతి । ఆత్మన్నాత్మ న్నిత్యామన్త్రయత । తస్మై దశమగ్ం హూతః ప్రత్యశృణోత్ । స దశహూతోఽభవత్ । దశహూతో హ వై నామైషః । తం వా ఏతం దశహూతగ్ం సన్తమ్ । దశహోతే త్యా చక్షతే । పరోక్షేణ । పరోక్షప్రియా ఇవ హి దేవాః ॥ 1 ॥

ఆత్మన్నాత్మ న్నిత్యామన్త్రయత । తస్మై సప్తమగ్ం హూతః ప్రత్యశృణోత్ । స సప్తహూతోఽభవత్ । సప్తహూతో హ వై నామైషః । తం వా ఏతగ్ం సప్తహూతగ్ం సన్తమ్ । సప్తహోతే త్యాచక్షతే పరోక్షేణ । పరోక్షప్రియా ఇవహి దేవాః ॥

ఆత్మన్నాత్మ న్నిత్యా మన్త్రయత । తస్మై షష్ఠగ్ం హూతః ప్రత్యశృణోత్ । స షడ్ఢూతోఽభవత్ । షడ్ఢూతో హవైనామైషః । తం వా ఏతగ్ం షడ్ఢూతగ్ం సన్తమ్ । షడ్ఢోతేత్యా చక్షతే పరోక్షేణ । పరోక్షప్రియా ఇవహిదేవాః ॥ 3 ॥

ఆత్మన్నాత్మన్ని త్యామన్త్రయత । తస్మై పఞ్చమగ్ం హూతః ప్రత్యశృణోత్ । సపఞ్చహూతోఽభవత్ । పఞ్చహూతో హవైనామైషః । తంవాఏతం పఞ్చహూతగ్ం సన్తమ్ । పఞ్చహోతేత్యాచక్షతే పరోక్షేణ । పరోక్షప్రియా ఇవ హి దేవాః ॥ 4 ॥

ఆత్మన్నాత్మ న్నిత్యామన్త్రయత । తస్మై చతుర్థగ్ం హూతః ప్రత్యశృణోత్ । స చతుర్హూతోఽభవత్ । చతుర్హూతో హ వై నామైషః । తం వా ఏతం

చతుర్హూతగ్ం సన్తమ్ । చతుర్హోతే త్యాచక్షతే పరోక్షేణ । పరోక్షప్రియా ఇవ హి దేవాః । త మబ్రవీత్ । త్వం వై మే నేదిష్ఠగ్ం హూతః ప్రత్యశ్రౌషీః । త్వయైనానా ఖ్యాతార ఇతి । తస్మా న్ను హైనాగ్ం శ్చతుర్ హోతార ఇత్యాచక్షతే । తస్మా చ్ఛుశ్రూషుః పుత్రాణాగ్ం హృద్యతమః । నేదిష్ఠో హృద్యతమః । నేదిష్ఠో బ్రహ్మణో భవతి । య ఏవం వేద ॥ 5 ॥

॥ ఇత్యాత్మరక్షా కర్తవ్యా - ఇతి చతుర్థన్యాసః ॥

అథ పంచమ న్యాసః[1]

(ఇది హృదయము - శిరస్సు - శిఖా - కవచము - నేత్రములు - అస్త్రము అనువానిని ఉద్దేశించుచు చేయు షడంగన్యాసము)

అథ శివసంకల్పాః

శివసంకల్పగ్ం హృదయమ్ (శివసంకల్ప మంత్రములతో హృదయమున న్యాసము చేయవలయును.)

1. యేనేదం భూతం భువనం భవిష్యత్పరి గృహీత మమృతేన సర్వమ్ ।
యేన యజ్ఞస్త్రాయ తేసప్త హోతా తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

2. యేన కర్మాణి ప్రచరన్తి ధీరా యతో వాచా మనసా చారుయన్తి ।
యత్సమ్మితం మన స్సంచరన్తి ప్రాణినస్తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

---

1. పంచమన్యాసమును గురించి బోధాయనోక్త కల్పమునందు యిట్లు వివరింపబడినది:- 1. శివసంకల్పగ్ం హృదయమ్; 2. పురుషసూక్తగ్ంశిరః; 3. ఉత్తరనారాయణగ్ం శిఖా; 4. ఆశుశ్శిశానో-ప్రతిరథం - కవచమ్; 5. ప్రతి పురుషం విభ్రాడ్ - ఇతి నేత్రమ్; 6. త్వమగ్నే త్వమగ్నే శతరుద్రీయం - ఇత్యస్త్రమ్ ॥ ఇతి పంచమోన్యాసః ॥

3. యేన కర్మాణ్యపసో మనీషిణోయజ్ఞేకృణ్వన్తి । విదథేషు ధీరాః ।
యదపూర్వం యక్షమంతం ప్రజానాం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

4. యత్ప్రజ్ఞాన ముత చేతో ధృతిశ్చ య జ్యోతి రన్త రమృతం ప్రజాసు ।
యస్మాన్నఋతే కించన కర్మ క్రియతే తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

5. సుషారథి రశ్వానివ యం మనుష్యాన్నేని యతేపశుభిర్వాజినీవాన్ ।
హృత్ప్రవిష్టం యదచరం యవిష్ఠం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

6. యస్మి న్నృచ స్సామ యజూగ్ంషి యస్మిన్ ప్రతిష్ఠారథనాభా విభారాః ।
యస్మిగ్గ్ం శ్చిత్తగ్ం సర్వమోతం ప్రజానాం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు॥

7. య దత్ర షష్ఠం త్రిశతగ్ం సువీర్యం యజ్ఞస్య గుహ్యం నవ నావ మాయ్యమ్।
దశ పఞ్చ త్రిగ్ంశతం యత్పరం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

8. య జ్జాగ్రతో దూరముదైతి సర్వం తథ్సుప్తస్య తథైవేతి ।
దూరంగమం జ్యోతిషాం జ్యోతి రేకం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

9. యే నేదం విశ్వం జగతో బభూవ యే దేవాపి మహతో జాతవేదాః ।
తదేవాగ్ని స్తద్వాయు స్తత్సూర్య స్తదుచన్ద్రమా స్తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు॥

10. యేన ద్యౌః పృథివీ చాన్తరిక్షం చ యే పర్వతాః ప్రదిశో దిశశ్చ ।
తేనేదం జగద్వ్యాప్తం ప్రజానాం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

11. యే మనో హృదయం యే చ దేవా యే దివ్యా ఆపో యే సూర్యరశ్మిః ।
తే శ్రోత్రే చక్షుషీ సంచరంతం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

12. అచిన్త్యం చాప్రమేయం చ వ్యక్తావ్యక్త పరం చ యత్ ।
సూక్ష్మా త్సూక్ష్మతరం జ్ఞేయం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

13. ఏకా చ దశ శతం చ సహస్రం చాయుతం చ ।
నియుతం చ ప్రయుతం చార్బుదం చ న్యర్బుదం చ తన్మే ....స్తు ॥

14. యే పఞ్చ పంచాదశ శతగ్ం సహస్ర మయుతం న్యర్బుదం చ ।
తే అగ్ని చిత్తేష్ట కాస్తాగ్ం శరీరం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

15. వేదాహ మేతం పురుషం మహాన్త మాదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ ।
యస్య యోనిం పరిపశ్యన్తి ధీరా స్తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

16. యస్యైతం ధీరాః పునన్తికవయో బ్రహ్మాణమేతం త్వావృణత మిన్దుమ్ ।
స్థావరం జఙ్గమం ద్యౌ రాకాశం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

17. పరా త్పరతరం చైవ తత్పరాచ్చైవ యత్పరమ్ ।
య త్పరాత్పరతో జ్ఞేయం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

18. పరాత్పరతరం బ్రహ్మ తత్పరాత్పరతో హరిః ।
య త్పరా త్పరతోఽధీశం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

19. యా వేదాదిషు గాయత్రీ సర్వవ్యాపి మహేశ్వరీ ।
ఋగ్యజుస్సామా థర్వైశ్చ తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

20. యో వై దేవం మహాదేవం ప్రయతః ప్రణవశ్శుచిః ।
య స్సర్వే సర్వవేదాశ్చ తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

21. ప్రయతః ప్రణవోంకారం ప్రణవం పురుషోత్తమమ్ ।
ఓంకారం ప్రణవాత్మానం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

22. యోఽసౌ సర్వేషు వేదేషు పఠ్యతే హ్యజ ఈశ్వరః ।
అకాయో నిర్గుణో హ్యాత్మా తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

23. గోభిర్జుష్టం ధనేన హ్యాయుషా చ బలేన చ ।
ప్రజయా పశుభిః పుష్కరాక్షం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

24. త్ర్యమ్బకం యజామహే సుగన్ధింపుష్టివర్ధనమ్ ।
ఉర్వారుక మివ బన్ధనా న్మృత్యో ర్ముక్షీయ మాఽమృతా తన్మే మనః..స్తు॥

25. కైలాస శిఖరే రమ్యే శంకరస్య శివాలయే ।
దేవతా స్తత్ర మోదన్తి తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

26. కైలాసశిఖరావాసా హిమవద్గిరికన్యయా ।
నీలకణ్ఠం త్రినేత్రంచ తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

27. విశ్వతశ్చక్షు రుత విశ్వతోముఖో విశ్వతోహస్త ఉత విశ్వతస్పాత్ ।
సం బాహుభ్యాం నమతి సం పతత్రైర్ద్యావాపృథివీ జనయ న్దేవ
ఏకస్తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

28. చతురో వేదా నధీయీత సర్వశాస్త్రమయం విదుః ।
ఇతిహాస పురాణాని తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

29. మా నో మహాన్త ముత మా నో అర్భకం మా న ఉక్షన్త ముత మా న ఉక్షితమ్ । మా నో వధీః పితరం మోత మాతరం ప్రియా మా న స్తనువో రుద్రరీరిషస్తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

30. మానస్తోకే తనయే మా న ఆయుషి మా నో గోషు మా నో అశ్వేషు రీరిషః । వీరాన్మానో రుద్ర భామితో వధీర్ హవిష్మన్తో నమసా విధేమతే ॥

తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

31. ఋతగ్ం సత్యం పరం బ్రహ్మ పురుషం కృష్ణపిఙ్గలమ్ ।
ఊర్ధ్వరేతం విరూపాక్షం విశ్వరూపాయ వై నమోనమస్తన్మే ... మస్తు ॥

32. కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మీఢుష్టమాయ తవ్యసే । వోచేమ శన్తమగ్ంహృదే ।
సర్వో హ్యేష రుద్ర స్తస్మైరుద్రాయ నమో అస్తు తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు॥

33. బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్వి సీమతస్సురుచోవేన ఆవః ।
సబుధ్నియా ఉపమాఅస్య విష్ఠాస్సతశ్చ యోనిమసతశ్చ వివస్త... మస్తు ॥

34. యః ప్రాణతో నిమిషతో మహిత్వైక ఇద్రాజా జగతో బభూవ ।
యఈశేఅస్యద్విపదశ్చ తుష్పదః కస్మైదేవాయ హవిషావిధేమత....స్తు ॥

35. య ఆత్మదా బలదా యస్య విశ్వ ఉపాసతే ప్రశిషం యస్య దేవాః ।
యస్య ఛాయాఽమృతం యస్య మృత్యుః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేవ

తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు

36. గన్ధద్వా స్దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాఙ్కరీషిణీమ్ ।
ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం తా మిహోపహ్వయే శ్రియమ్ తన్మే .....స్తు ॥

37. యోరుద్రో అగ్నౌ యో అప్సు య ఓషధీషు యో రుద్రో ।
విశ్వాభువనా౭ ౭ వివేశ తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు తన్మే .....స్తు ॥

38. నమకం చమకం చైవ పురుష సూక్తం చ నిత్యశః ।
మహాదేవేన తత్తుల్యం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

39. య ఇదగ్ం శివసంకల్పగ్ం సదా ధ్యాయన్తి బ్రాహ్మణాః ।
తే పరం మోక్షం గమిష్యన్తి తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । శివసంకల్పగ్ం హృదయాయ నమః ॥

సహస్రశీర్షా... స్సన్తిదేవాః ॥ పురుషసూక్తగ్ం శిరసే స్వాహా ॥[1] అద్భ్యస్సం భూతః పృథివ్యైరసాచ్చ ... నిషాణ ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఉత్తరనారాయణగ్ం శిఖాయై వషట్ ॥[1]

ఆశు శ్శిశానో వృషభో న యుధ్మో ఘనాఘనః క్షోభణ శ్చర్షణీనామ్ । సంక్రందనో౭ నిమిష ఏకవీరశ్శతగ్ం సేనా అజయ త్సాక మింద్రః । సంక్రందనేనా౭ నిమిషేణ జిష్ణునా యుత్కారేణ దుశ్చ్యవనేన ధృష్ణునా । త దింద్రేణ జయత తత్సహధ్వం యుధో నర ఇషుహస్తేన వృష్ణా । స ఇషుహస్తై స్స నిషంగిభి ర్వశీ సగ్గ్‌స్రష్టా సయుధ ఇంద్రో గణేన । సగ్ంసృష్టజి త్సోమపా బాహుశర్ధ్యూర్ధ్వ ధన్వాప్రతిహితాభి రస్తా । బృహస్పతే పరిదీయా రథేన రక్షో హామిత్రాగ్ం

1. పురుషసూక్తముకొరకు పుట సంఖ్య 777 చూడుము.

అప్రబాధమానః । ప్రభంజన్ థ్సేనాః ప్రమృణో యుధా జయ న్నస్మాక మేధ్యవితా రథానామ్ । గోత్రభిదం గోవిదం వజ్రబాహుం జయంత మజ్మ ప్రమృణంత మోజసా । ఇమగ్ం సజాతా అనువీరయధ్వ మింద్రగ్ం సఖాయో౾నుసగ్ంరభధ్వమ్। బలవిజ్ఞాయ స్థవిరః ప్రవీర స్సహస్వాన్ వాజీ సహమాన ఉగ్రః । అభి వీరో అభి సత్వా సహోజా జైత్ర మింద్ర రథ మాతిష్ఠ గోవిత్ । అభి గోత్రాణి సహసా గాహమానో౾దాయో వీర శ్శతమన్యు రింద్రః । దుశ్చ్యవనః పృతనాషా డయుధ్యో౾స్మాకగ్ం సేనా అవతు ప్రయుత్సు । ఇంద్ర ఆసాం నేతా బృహస్పతి ర్దక్షిణా యజ్ఞః పుర ఏతు సోమః । దేవసేనానా మభిభంజతీనాం జయంతీనాం మరుతో యంత్వగ్రే। ఇంద్రస్య వృష్ణో వరుణస్య రాజ్ఞ ఆదిత్యానాం మరుతాగ్ం శర్ధ ఉగ్రం । మహామనసాం భువనచ్యవానాం ఘోషో దేవానాం జయతా ముదస్థాత్ । అస్మాక మింద్రస్సమృతేషు ధ్వజే ష్వస్మాకం యా ఇషవ స్తా జయంతు । అస్మాకం వీరా ఉత్తరే భవం త్వస్మాను దేవా అవతా హవేషు । ఉద్ధర్షయ మఘవ న్నాయుధా న్యుథ్సత్వనాం మామకానాం మహాగ్ంసి । ఉద్వృత్రహన్ వాజినాం వాజినా న్యుద్రథానాం జయతా మేతు ఘోషః । ఉపప్రేత జయతా నర స్థిరా వ స్సంతు బాహవః । ఇంద్రో వ శ్శర్మ యచ్ఛ త్వనాధృష్యా యథా౾సథ । అవసృష్టా పరాపత శరవ్యే బ్రహ్మసగ్ంశితా । గచ్ఛా౾మిత్రాన్ ప్రవిశ మైషాం కంచనోచ్ఛిషః ॥ మర్మాణి తే వర్మభి శ్ఛాదయామి సోమ స్త్వా రాజా౾మృ తే౾నాభివస్తామ్ । ఉరో ర్వరీయో వరివ స్తే అస్తు జయంతం త్వా మనుమదంతు దేవాః ॥ యత్ర బాణా స్సంపతంతి కుమారా విశిఖా ఇవ । ఇంద్రో న స్తత్ర వృత్రహా విశ్వాహా శర్మ యచ్ఛతు ॥

దేవాసురా స్సంయత్తా ఆసన్ తే దేవా ఏత దప్రతిరథ మపశ్యన్ తేన వై తే ప్రత్యసురా నజయ న్తదప్రతిరథస్యాఽప్రతిరథత్వం యదప్రతిరథం ద్వితీయోహోతాఽన్వాహాఽప్రత్యేవ తేన యజమానో భ్రాతృవ్యాం జయత్యథో అనభిజిత మేవాభిజయతి దశర్చం భవతి దశాక్షరా విరా డ్విరాజేమౌ లోకౌ విధృతౌ వనయోర్లోకయోర్విధృత్యా అథోదశాక్షరా విరా డన్నం విరా డ్విరాజ్యే వాన్నాద్యే ప్రతితిష్ఠత్య సదివ వా అంతరిక్ష మంతరిక్ష మివాగ్నీ ధ్ర మాగ్నీధ్రేశ్మానం నిదధాతి ॥

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ । ఆశుశ్శిశానోఽ ప్రతిరథం కవచాయ హుమ్ ॥

ప్రతిపూరుష మేకకపాలా న్నిర్వప త్యేక మతిరిక్తం । యావంతో గృహ్యాస్స్మః స్తేభ్య కమకరం పశూనాగ్ం శర్మాసి శర్మ యజమానస్య శర్మ మే యచ్ఛైక ఏవ రుద్రో న ద్వితీయాయ తస్థ ఆఖు స్తే రుద్ర పశు స్తం జుషస్వైషతే రుద్ర భాగ స్సహస్వ స్రాఽంబికయా తం జుషస్వ భేషజం గవేఽ శ్వాయ పురుషాయ భేషజ మథో అస్మభ్యం భేషజగ్ం సుభేషజమ్ ॥ యథాఽసతి । సుగం మేషాయ మేష్యా అవాంబ రుద్ర మది మహ్యవ దేవం త్ర్యంబకమ్ । యథా న శ్రేయసః కర ద్యథా నో వస్యసః కర ద్యథా నః పశుమతః కర ద్యథానో వ్యవసాయయాత్ । త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్ । ఉర్వారుక మివ బంధనా న్మృత్యో ర్ముక్షీయ మామృతాత్ ॥ ఏష తే రుద్ర భాగస్తం జుషస్వ తేనాఽవసేన పరో మూజవతోఽ తీహ్యవతతధన్వా పినాకహస్తః కృత్తివాసాః ॥ ప్రతిపూరుష మేకకపాలాన్నిర్వపతి । జాతా ఏవ ప్రజా రుద్రా న్నిరవదయతే । ఏక మతిరిక్తం । జనిష్యమాణా ఏవ ప్రజా

రుద్రా న్నిరవదయతే । ఏక కపాలా భవంతి । ఏకధైవ రుద్రం నిరవదయతే । నాఽభిఘారయతి । యదభిఘారయేత్ । అంతరవచారిణగ్ం రుద్రం కుర్యాత్ । ఏకోల్ముకేన యంతి । తద్ధి రుద్రస్య భాగధేయం । ఇమాం దిశం యంతి । ఏషా వై రుద్రస్య దిక్ । స్వాయామేవ దిశి రుద్రం నిరవదయతే । రుద్రో వా అపశుకాయా ఆహుత్యై నాఽతిష్ఠత । అసౌ తే పశురితి నిర్దిశే ద్యం ద్విష్యాత్ । యమేవ ద్వేష్టి । త మస్మై పశుం నిర్దిశతి । యది న ద్విష్యాత్ । ఆఖు స్తే పశురితి బ్రూయాత్ ॥ న గ్రామ్యాన్ పశూన్ హినస్తి । నారణ్యాన్ । చతుష్పథే జుహోతి । ఏష వా అగ్నీనాం పడ్బీశో నామ । అగ్ని మత్యేవ జుహోతి । మధ్యమేన పర్ణేన జుహోతి । స్రుగ్ఘ్యేషా । అథో ఖలు । అంతమేనైవ హోతవ్యం । అంతత ఏవ రుద్రం నిరవదయతే ॥ ఏష తే రుద్ర భాగస్సహ స్వస్రాఽంబికయేత్యాహ । శరద్వా అస్యాఽంబికా స్వసా । తయా వా ఏష హినస్తి । యగ్ం హినస్తి । తయైవైనగ్ం సహ శమయతి ॥ భేషజం గవ ఇత్యాహ । యావంత ఏవ గ్రామ్యాః పశవః । తేభ్యో భేషజం కరోతి । అవాంబ రుద్రమది మహీత్యాహ । ఆశిషమేవైతా మాశాస్తే ॥ త్ర్యంబకం యజామహ ఇత్యాహ । మృత్యోర్ముక్షీయ మాఽమృతాదితివావైతదాహ । ఉత్కిరంతి । భగస్య లీప్సంతే । మూతే కృత్వాఽఽసజంతి । యథా జనం యతేఽవసం కరోతి । తాదృగేవ తత్ । ఏష తే రుద్రభాగ ఇత్యాహ నిరవత్యై । అప్రతీక్ష మాయంతి । అపః పరిషించతి । రుద్ర స్యాంతర్ హిత్యై ప్ర వా ఏతేఽస్మాల్లోకా చ్చ్యవంతే । యే త్ర్యంబకై శ్చరంతి । ఆదిత్యం చరుం పునరేత్య నిర్వపతి । ఇయం వా అదితిః । అస్యామేవ ప్రతితిష్ఠంతి ॥ విభ్రాడ్బృహ త్పిబతు సోమ్యం మధ్వాయు ర్దధ ద్యజ్ఞపతా వవిహ్రుతమ్ । వాతజూతో యో అభిరక్షతి త్మనా ప్రజాః పుపోష పురుధా విరాజతి॥

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ ప్రతిపూరుషం ప్రతిపూరుషం విభ్రాడితి నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ॥

ఓం త్వమగ్నే రుద్రో అసురో మహో దివ స్త్వగ్ం శర్ధో మారుతం పృక్ష ఈశిషే। త్వం వాతై రరుణై ర్యాసి శంగయస్త్వం పూషా విధతః పాసి ను త్మనా। ఆ వో రాజాన మధ్వరస్య రుద్రగ్ం హోతారగ్ం సత్యయజగ్ం రోదస్యోః। అగ్నిం పురా తనయిత్నో రచిత్తాద్ధిరణ్యరూప మవసే కృణుధ్వమ్। అగ్నిర్‌హోతా నిషసాదా యజీయానుపస్థే మాతు స్సురభావు లోకే। యువా కవిః పురునిష్ఠః ॥ ఋతా వాధర్తాన్ కృష్టీనా ముత మధ్య ఇద్ధః ॥ సాధ్వీమకర్దేవవీతిం నో అద్య యజ్ఞస్య జిహ్వా మవిదామ గుహ్యాం। స ఆయు రాగా త్సురభి ర్వసానో భద్రా మకర్దేవహూతిం నో అద్య। అక్రంద దగ్నిస్తనయన్నివ ద్యౌః క్షామా రేరిహ ద్వీరుధ స్సమంజన్। సద్యో జజ్ఞానో విహీ మిద్ధో అఖ్యదా రోదసీ భానునా భాత్యంతః। త్వే వసూని పుర్వణీక ॥ హోతర్దోషా వస్తో రేరిరే యజ్ఞియాసః। క్షామేవ విశ్వా భువనాని యస్మిన్థ్సగ్ం సౌభగాని దధిరే పావకే ॥ తుభ్యం తా అంగిరస్తమ విశ్వా స్సుక్షితయః పృథక్। అగ్నే కామాయ యేమిరే। అశ్యామ తం కామ మగ్నే తవోత్యశ్యామ రయిగ్ం రయివస్సువీరం। అశ్యామ వాజ మభి వాజయంతో శ్యామ ద్యుమ్న మజరాజరం తే। శ్రేష్ఠం యవిష్ఠ భారతాగ్నే ద్యుమంత మాభర ॥ వసో పురుస్పృహగ్ం రయిమ్। సశ్విత్రాన స్తన్యతూ రోచనస్థా అజరేభి ర్నా నదద్భి ర్యవిష్ఠః। యః పావకః పురుతమః పురూణి పృథూన్యగ్ని రను యాతి భర్వన్। ఆయుష్టే విశ్వతో దధ దయమగ్ని ర్వరేణ్యః। పునస్తే ప్రాణ ఆయతి పరా యక్ష్మగ్ం సువామి తే।

ఆయుర్దా అగ్నే హవిషో జుషాణో ఘృతప్రతీకో ఘృతయోని రేధి । ఘృతం పీత్వా మధు చారు గవ్యం పితేవ పుత్ర మభి రక్షతాదిమమ్ ॥ తస్మై తే ప్రతిహర్య తే జాతవేదో విచర్షణే । అగ్నే జనామి సుష్టుతిమ్ । దివస్పరి ప్రథమం జజ్ఞే అగ్నిరస్మ ద్వితీయం పరి జాత వేదాః । తృతీయ మప్సు నృమణా అజస్రమింధాన ఏనం జరతే స్వాధీః । శుచిః పావక వంద్యోగ్నే బృహ ద్విరోచసే । త్వం ఘృతేభి రాహుతః । దృశానో రుక్మ ఉర్వ్యా వ్యద్యౌద్దుర్మర్షమాయు శ్శ్రియే రుచానః । అగ్ని రమృతో అభవ ద్వయోభిర్యదేనం ద్యౌ రజనయ థ్సురేతాః । ఆయదిషే నృపతిం తేజ ఆనట్ఛుచి రేతో నిషిక్తం ద్యౌరభీకే । అగ్ని శ్శర్ధ మనవద్యం యువానగ్గ్ స్వాధియం జనయ థ్సూదయచ్చ । స తేజీయసా మనసా త్వోత ఉత శిక్షస్వ పత్యస్య శిక్షోః । అగ్నే రాయోనృతమస్య ప్రభూతౌ భూయామ తే సుష్టుతయశ్చ వస్వః । అగ్నే సహంత మాభర ద్యుమ్నస్య ప్రాసహా రయిమ్ । విశ్వాయశ్చర్షణీ రభ్యాసా వాజేషు సాసహత్ । తమగ్నే పృతనాసహగ్ం రయిగ్ం సహస్వ ఆభర । త్వగ్ం హి సత్యో అద్భుతో దాతా వాజస్య గోమతః ॥ ఉక్షాన్నాయ వశాన్నాయ సోమపృష్ఠాయ వేధసే । స్తోమైర్విధేమాగ్నయే । వద్మా హి సూనో అస్యద్మ సద్వా చక్రే అగ్ని ర్జనుషాజ్మాన్నం । స త్వం న ఊర్జసన ఊర్జంధారా జేవ జే రవృకే క్షేష్యంతః । అగ్న ఆయూగ్ంషి ॥ పవస ఆసువోర్జ మిషం చ నః । ఆ రే బాధస్వ దుచ్ఛునాం । అగ్నే పవస్వ స్వపా అస్మే వర్చ స్సువీర్యం । దధ త్పోషగ్ం రయిం! మయి । అగ్నే – పావక రోచిషా మంద్రయా దేవ జిహ్వయా । ఆ దేవాన్ వక్షి యక్షి చ । స నః పావక దీదివోగ్నే దేవాగ్ం ఇహావహ । ఉపయజ్ఞగ్ం హవిశ్చ నః । అగ్ని శ్శుచివ్రతతమ శ్శుచి ర్విప్రః

ఘృవిః కవిః । శుచీ రోచత ఆహుతః । ఉదగ్నే శుచయ స్తవ శుక్రా భ్రాజంత ఈరతే । తవ జ్యోతీగ్ ష్యర్చయః ॥

త్వ మగ్నే రుద్రో అసురో మహో దివః । త్వగం శర్ధో మారుతం పృక్ష ఈశిషే । త్వం వాతై రరుణై ర్యాసి శంగయః । త్వం పూషా విధతః పాసి ను త్మనా । దేవా దేవేషు శ్రయధ్వమ్ । ప్రథమా ద్వితీయేషు శ్రయధ్వమ్ । ద్వితీయా స్తృతీయేషు శ్రయధ్వమ్ । తృతీయా శ్చతుర్థేషు శ్రయధ్వమ్ । చతుర్థాః పంచమేషు శ్రయధ్వమ్ । పంచమా ష్షష్ఠేషు శ్రయధ్వమ్ । షష్ఠా స్సప్తమేషు శ్రయధ్వమ్ । సప్తమా అష్టమేషు శ్రయధ్వమ్ । అష్టమా నవమేషు శ్రయధ్వమ్ । నవమా దశమేషు శ్రయధ్వమ్ । దశమా ఏకాదశేషు శ్రయధ్వమ్ । ఏకాదశా ద్వాదశేషు శ్రయధ్వమ్ । ద్వాదశా స్త్రయోదశేషు శ్రయధ్వమ్ । త్రయోదశా శ్చతుర్దశేషు శ్రయధ్వమ్ । చతుర్దశాః పంచదశేషు శ్రయధ్వమ్ । పంచదశా ష్షోడశేషు శ్రయధ్వమ్ । షోడశా స్సప్తదశేషు శ్రయధ్వమ్ । సప్తదశా అష్టాదశేషు శ్రయధ్వమ్ । అష్టాదశా ఏకాన్నవిగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । ఏకాన్నవిగ్ంశా విగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । విగ్ంశా ఏకవిగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । ఏకవిగ్ంశా ద్వావిగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । ద్వావిగ్ంశా స్త్రయోవిగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । త్రయోవిగ్ంశా శ్చతుర్విగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । చతుర్విగ్ంశాః పంచవిగ్ం శేషు శ్రయధ్వమ్ । పంచవిగ్ంశా ష్షడ్విగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । షడ్విగ్ంశా స్సప్తవిగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । సప్తవిగ్ంశా అష్టావిగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । అష్టావిగ్ంశా ఏకాన్నత్రిగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । ఏకాన్నత్రిగ్ంశా స్త్రిగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । త్రిగ్ంశా ఏకత్రిగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । ఏకత్రిగ్ంశా ద్వాత్రిగ్ం శేషు శ్రయధ్వమ్ । ద్వాత్రిగ్ంశా

స్త్రయస్త్రిగ్ంశేషు శ్రయధ్వమ్ । దేవా స్త్రిరేకాదశా స్త్రిస్త్రయ స్త్రిగ్ంశాః । ఉత్తరే భవత । ఉత్తరవర్త్మాన ఉత్తరసత్వానః । యత్కామ ఇదం జుహోమి। తన్మే సమృద్ధ్యతామ్ । వయగ్గ్ స్యామ పతయో రయీణామ్ । భూర్భువ స్స్వ స్స్వాహా ॥ ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ ॥ త్వమగ్నే త్వమగ్నే శతరుద్రీయ[1] మిత్యస్త్రాయ ఫట్ ॥ భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ॥

॥ ఇతి పంచాంగన్యాసః ॥

న్యాసానంతర కర్తవ్యాని

(పంచాంగ న్యాసానంతర కృత్యములు)[2]

అథ పంచాంగగ్ం సకృ జ్జపేత్ ॥

1. ఓం సద్యోజాతం ప్రపద్యామి సద్యోజాతాయ వై నమో నమః ॥ భవే భవే నాతి భవే భవస్వ మాం । భవోద్భవాయ నమః ॥ **2.** వామదేవాయ నమో జ్యేష్ఠాయ నమశ్శ్రేష్ఠాయ నమో రుద్రాయ నమః కాలాయ నమః కలవికరణాయ నమో బలవికరణాయ నమో బలాయ నమోబలప్రమథనాయ నమ స్సర్వభూతదమనాయ

---

1. ఇచట శతరుద్రీయం అన్నచోట నమకం చెప్పవలెను అని కొందరి అభిప్రాయము.
2. న్యాసానంతర కర్తవ్యాని - ఏవం పంచాగగ్ం సకృజ్జపేదష్టాంగం ప్రణమ్య - హిరణ్యగర్భో - యఃప్రాణతో - బ్రహ్మజజ్ఞానం - మహీద్యౌః - ఉపశ్వాసయ - అగ్నేనయ - యాతే అగ్న - ఇమం యమ ప్రస్తారమ్ - ఇత్యష్టాంగం ప్రణమ్య ॥ - అని పంచాంగ న్యాసములనగా ఐదు విధములుగా అంగన్యాసములద్వారా సాధకుడు తనకు రుద్రునితో ఏకత్వమును భావన చేయును. అటు మీదట పంచాంగరుద్ర మంత్రములను జపించి అష్టాంగ నమస్కారము చేయు విధానమును గూర్చి బోధాయన భగవానుడు వివరించినాడు.

నమో మనోన్మనాయ నమః ॥ 3. అఘోరేభ్యో ఽథఘోరేభ్యో ఘోర ఘోర తరేభ్యః। సర్వేభ్య స్సర్వ శర్వేభ్యో నమస్తే అస్తు రుద్రరూపేభ్యః ॥ 4. తత్పురుషాయ విద్మహే మహాదేవాయ ధీమహి। తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥ 5. ఈశానస్సర్వ విద్యానా మీశ్వర స్సర్వభూతానాం బ్రహ్మాధిపతి ర్బ్రహ్మణోఽధిపతి ర్బ్రహ్మ శివో మే అస్తు సదాశివోమ్ ॥

అథ అష్టాంగం ప్రణమ్య

1. ఓం హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేక ఆసీత్। స దాధార పృథివీం ద్యా ముతేమాం కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥ **ఉరసా నమః ॥** 2. యః ప్రాణతో నిమిషతో మహిత్వైక ఇద్రాజా జగతో బభూవ। య ఈశే అస్య ద్విపద శ్చతుష్పదః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥ **శిరసా నమః ॥** 3. బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమంపురస్తాద్విసీమత స్సురుచో వేన ఆవః। స బుధ్నియా ఉపమా అస్య విష్ఠాస్సతశ్చ యోని మసతశ్చ వివః ॥ **దృష్ట్యా నమః ॥** 4. మహీ ద్యౌః పృథివీ చ న ఇమం యజ్ఞం మిమిక్షతామ్। పిపృతాం నో భరీమభిః ॥ **మనసా నమః ॥** 5. ఉపశ్వాసయ పృథివీ ముత ద్యాం పురుత్రా తే మనుతాం విష్ఠితం జగత్। స దుందుభే సజూ రింద్రేణ దేవైర్దూరా ద్ద వీయో అపసేధ శత్రూన్ ॥ **వచసా నమః ॥** 6. అగ్నే నయ సుపథా రాయే అస్మాన్ విశ్వాని దేవవయునాని విద్వాన్। యుయోధ్యస్మ జ్జుహురాణ మేనో భూయిష్ఠాం తే నమ ఉక్తిం విధేమ ॥ **పద్భ్యాం నమః ॥** 7. యా తే అగ్నే రుద్రియా తనూ స్తయా నః పాహి తస్యాస్తే స్వాహా ॥ యా తే అగ్నేఽయాశయా రజాశయా హరాశయా

తనూ ర్వర్షిష్ఠా గహ్వరేష్ఠోగ్రం వచో అపావధీం త్వేషం వచో అపావధీగ్ స్వాహా ॥
కరాభ్యాం నమః ॥ 8. ఇమం యమప్రస్తర మా హి సీ దాంగిరోభిః పితృభి
స్సంవిదానః । ఆ త్వా మంత్రాః కవిశస్తా వహం త్వేనా రాజన్ హవిషా మాదయస్వ॥
కర్ణాభ్యాం నమః ॥ ఇతి సాష్టాఙ్గం ప్రణమ్య ॥

శ్లో॥ ఉరసా శిరసా దృష్ట్యా మనసా వచసా తథా ।
పద్భ్యాం కరాభ్యాం కర్ణాభ్యాం ప్రణామోష్టాఽంగ ఉచ్యతే ॥

అథ రుద్ర ధ్యానమ్

అథాత్మానగ్ం శివాత్మానగ్ం శ్రీరుద్రరూపిణ మేవం ధ్యాయేత్ ॥(1)

శ్లో॥ శుద్ధస్ఫటికసంకాశం త్రిణేత్రం పంచవక్త్రకమ్
దశభుజగ్ం సర్వాభరణభూషితం నీలగ్రీవమ్
శశాంకచిహ్నం నాగయజ్ఞోపవీతినం నాగాభరణ భూషితమ్ ।
వ్యాఘ్రచర్మాంబరధరం కమండల్వక్ష సూత్రధరమ్
అభయవరకరం శూలహస్తం జ్వలంతం
కపిల జటాజూటినం శిఖా ముద్యోతధారిణమ్ ॥

శ్లో॥ వృషస్కంధ సమారూఢ ముమాదేహార్ధధారిణమ్ ।
అమృతేనాప్లుతంహ్రాష్టం దివ్యభోగసమన్వితమ్ ॥

శ్లో॥ దిగ్దేవతాసమాయుక్తం సురాసుర నమస్కృతమ్ ।
నిత్యం చ శాశ్వతం శుద్ధం ధ్రువమక్షర మవ్యయమ్ ॥

శ్లో॥ సర్వవ్యాపినమీశానం రుద్రం వై విశ్వరూపిణమ్ ।
ఏవం ధ్యాత్వా ద్విజస్సమ్యక్తతో యజనమారభేత్ ॥

1. ఇక్కడ ఉపాసకుడు తనను తాను రుద్రరూపునిగా భావన చేయుచు శ్రీరుద్రదేవుని దివ్యస్వరూపమును నెమ్మదిగా ధ్యానింపవలయును.

అథ రుద్రస్నానార్చనాది ప్రయోగః

అథాఽతో రుద్రస్నానాఽర్చనాఽభిషేకవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః । ఉదిత ఏవ తీర్థే స్నాత్వో దేత్య శుచిః ప్రయతో బ్రహ్మచారీ శుక్లవాసాః తస్య దక్షిణా ప్రత్యగ్దేశే తన్ముఖం స్థిత్వాఽఽత్మని దేవతాస్స్థాపయేత్ ॥

అథ ఆత్మనిదేవతాస్థాపనమ్[(1)]

ప్రజననే బ్రహ్మా తిష్ఠతు । పాదయో ర్విష్ణు స్తిష్ఠతు । హస్తయో ర్హర స్తిష్ఠతు। బాహ్వో రింద్ర స్తిష్ఠతు । జఠరే అగ్ని స్తిష్ఠతు । హృదయే శివ స్తిష్ఠతు । కంఠే వసవ స్తిష్ఠంతు । వక్త్రే సరస్వతీ తిష్ఠతు । నాసికయో ర్వాయు స్తిష్ఠతు । నయనయో శ్చంద్రాదిత్యౌ తిష్ఠేతామ్ । కర్ణయో రశ్వినౌ తిష్ఠేతామ్ । లలాటే రుద్రా స్తిష్ఠంతు । మూర్ధ్న్యా దిత్యా స్తిష్ఠంతు । శిరసి మహాదేవ స్తిష్ఠతు । శిఖాయాం వామదేవ స్తిష్ఠతు । పృష్ఠే పినాకీ తిష్ఠతు । పురత శ్శూలీ తిష్ఠతు। పార్శ్వయో శ్శివాశంకరౌ తిష్ఠేతామ్ । సర్వతో వాయు స్తిష్ఠతు । తతో బహిస్సర్వతోఽగ్నిజ్వాలామాలాపరివృతా స్తిష్ఠంతు । సర్వేష్వంగేషు సర్వా దేవతాః యథాస్థానం తిష్ఠంతు । మాం రక్షంతు । యజమానగ్ం రక్షంతు॥ అగ్నిర్మేవాచిశ్రిత ఇతి యథా లింగమంగాని సమ్మృశ్య ॥

అగ్ని ర్మే వాచి శ్రితః । వాగ్ఘృదయే । హృదయం మయి । అహమమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి । వాయు ర్మే ప్రాణే శ్రితః । ప్రాణో హృదయే । హృదయం మయి । అహ మమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ సూర్యో మే చక్షుషి శ్రితః । చక్షుర్ హృదయే । హృదయం మయి । అహ మమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి । చంద్రమా

1. న్యాసము, ధ్యానము చేసిన మీదట సాధకుడు ఈశ్వరునికి అభిముఖునిగా నిలబడి లేదా కూర్చుండి తనయొక్క సర్వాంగముల యందు చెప్పబడిన ఆయా దేవతలను నిలుపుకొనవలయును. తన అంగములను స్పృశించుచు, ఆయా దేవతలు తన అవయవములందు ఉన్నట్లుగను వాటికి తగిన శక్తులను తనకు ప్రసాదించి, వారు రక్షకులుగా నిలిచినట్లుగను భావన చేయవలయును.

మే మనసి శ్రితః ॥ మనో హృదయే । హృదయం మయి । అహ మమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ దిశో మే శ్రోత్రే శ్రితాః । శ్రోత్రగ్ం హృదయే । హృదయం మయి । అహ మమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ ఆపో మే రేతసి శ్రితాః । రేతో హృదయే । హృదయం మయి । అహ మమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ పృథివీ మే శరీరే శ్రితా । శరీరగ్ం హృదయే । హృదయం మయి । అహ మమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ ఓషధి వనస్పతయో మే లోమసుశ్రితాః । లోమాని హృదయే । హృదయం మయి । అహ మమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ ఇంద్రో మే బలే శ్రితః । బలగ్ం హృదయే । హృదయం మయి । అహ మమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ పర్జన్యో మే మూర్ధ్ని శ్రితః । మూర్ధా హృదయే । హృదయం మయి । అహ మమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ ఈశానో మే మన్యౌ శ్రితః । మన్యుర్ హృదయే । హృదయం మయి । అహ మమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ ఆత్మా మ ఆత్మని శ్రితః । ఆత్మా హృదయే । హృదయం మయి । అహ మమృతే । అమృతం బ్రహ్మణి ॥ పున ర్మ ఆత్మా పున రాయు రాగాత్ । పునః ప్రాణః పున రాకూత మాగాత్ । వైశ్వానరో రశ్మిభి ర్వా వృధానః । అంత స్తిష్ఠ త్వమృతస్య గోపాః ॥

(అగ్నిర్వాయు సూర్యశ్చంద్ర మాదిశ ఆపః పృథివ్యోషధి వనస్పతయ ఇంద్రః పర్జన్య ఈశాన ఆత్మాపునర్మే త్రయోదశ)

ఇతి యథా లింగమంగాని సమ్మృశ్య ॥ అథైనం గంధ పుష్పాక్షత ధూప దీప నైవేద్య తాంబూలై రభ్యర్చ్యాత్మానం ప్రత్యారాధయేత్ ॥[1]

1. ఆత్మానం ప్రత్యారాధయేత్ ॥ అనుచోట - యథాలింగమంగాని సంస్పృశ్యాత్మానం గంధపుష్ప ధూపదీపనైవేద్యైర్మానసై రారాధయేత్ ॥ అని బోధాయనోక్త కల్పమునందు చెప్పబడినది. మహాన్యాసపూర్వకముగా అనుష్ఠించి

శ్లో॥ ఆరాధితో మనుష్యైస్త్వం సిద్ధైర్దేవాసురాదిభిః ।
ఆరాధయామి భక్త్యా త్వాం మాం గృహాణ మహేశ్వర ॥

ఆత్వా వహంతు హరయః సచేతసః శ్వేతైరశ్వైః సహకేతుమద్భిః । వాతాజవైర్బలవద్భిర్మనోజవై రాయాహి శీఘ్రం మమ హవ్యాయశర్వోమ్ ॥ ఈశానమావాహయామీత్యావాహ్య ॥

శ్లో॥ మండలాంతరగతం హిరణ్మయంభ్రాజమానవపుషం శుచిస్మితమ్ ।
చండదీధితి మఖండవిగ్రహం చింతయే మ్మునిసహస్రసేవితమ్ ॥

శ్లో॥ శంకరస్య చరితాకథామృతం చంద్రశేఖర గుణానుకీర్తనమ్ ।
నీలకంఠ! తవ పాదసేవనం సంభవంతు మమ జన్మ జన్మని ॥

శ్లో॥ స్వామిన్ సర్వ జగన్నాథ! యావ త్పూజాऽవసానకమ్ ।
తావ త్త్వం ప్రీతిభావేన లింగేऽస్మిన్ సన్నిధిం కురు ॥

శ్లో॥ దేహో దేవాలయః ప్రోక్తో జీవోదేవస్సనాతనః ।
త్యజే దజ్ఞాన నిర్మాల్యం సోహం భావేన పూజయేత్ ॥

ఆవాహితో భవ । స్థాపితో భవ । మమాऽభిముఖో భవ । స్థిరాసనం కురు ॥ అథైనం వ్యాహృతిభిర్నిర్మాల్యం విసృజ్య ॥ ఓం భూర్భువస్సువః ।

సాధకుడు (అనుష్ఠాత) తన దేహమునందు రుద్రదేహ భావనతో ఐక్యమును చెంది, తానే రుద్రుడగును. ఈ స్థితిలో తనకు తానే పంచోపచారములతో మానసికముగా ఆత్మపూజను చేయవలెను. దీనినే 'అంతర్యాగము' అని అందురు. ఆ తర్వాత 'ఆరాధితో మనుష్యై స్త్వం......' అను మాట నుండి చెప్పబడినదంతా బాహ్యపూజావిధానము. దీనిని 'బహిర్యాగము' అని చెప్పుదురు. భగవాన్ బోధాయన మహర్షి ప్రవచించిన మహాన్యాస విధానము దానిని అనుష్ఠించెడు వ్యక్తిని ఈవిధముగా అంతర్బహిర్యాగములందు కృతార్థుని చేయును. తత్ఫలితంగా సాధకునిలో ద్వైతభావము నశించిపోవును. అనగా – అద్వైతసిద్ధి లభించును అని బోధాయనుల వచనములను గురించి కొందరు విజ్ఞులు ప్రవచించిన మాటల సారాంశముగా తోచిన అభిప్రాయము ఇచట పేర్కొనబడినది.

చండీశ్వరాయ నమః - ఇత్యుత్తరతో నిర్మాల్యం విసృజ్య ॥ [1] చండీశం ధ్యాయేత్ - శ్లో॥ శివభక్తాయ శుద్ధాయ శివాజ్ఞాపరిపాలనే । నిర్మాల్య పరితుష్టాయ చండీశాయ నమో నమః ॥ తతోదక్షిణ పార్శ్వస్థ కలశోదకం నినీయ । కలశే గంధ పుష్పాక్షతై రభ్యర్చ్య। కలశ పూజాం కృత్వా । శంఖ పూజా, పీఠ పూజాం చ కుర్యాత్ ॥[2]

త్ర్యమ్బకం యజామహే............ తాత్ ॥ ఇతి స్థాపనముద్రాం దర్శయిత్వా॥ సద్యోజాతం ప్రపద్యామి త్యావాహనం సమర్పయామి ॥ సద్యోజాతాయ వై నమో నమః - ఆసనం - భవేభవేన - పాద్యం - అతిభవేభవ స్వమామిత్యర్ఘ్యమ్ । భవోద్భవాయనమ ఇత్యాచమనమ్ ॥

వామదేవాయ నమః - ఇతి స్నానం సమర్పయామి । జ్యేష్ఠాయ నమః - ఇతి వస్త్రం సమర్పయామి । శ్రేష్ఠాయ నమః - ఇత్యుపవీతం సమర్పయామి । రుద్రాయ నమః - ఇత్యాభరణాని సమర్పయామి । కాలాయ నమః - ఇతి గంధం సమర్పయామి । కలవికరణాయ నమః - ఇత్యక్షతాన్ సమర్పయామి । బలవికరణాయ నమః - ఇతి పుష్పం సమర్పయామి । బలాయ నమః - ఇతి ధూపమాఘ్రాపయామి । బలప్రమథనాయ నమః - ఇతి దీపం దర్శయామి । సర్వభూతదమనాయ నమః - ఇతి నైవేద్యం సమర్పయామి । మనోన్మనాయ నమః - ఇతి తాంబూలం సమర్పయామి। అఘోరేభ్యః - ఇతి నీరాజనం సమర్పయామి । తత్పురుషాయేతి - మంత్రపుష్పం సమర్పయామి । ఈశాన - ఇతి ప్రదక్షిణ నమస్కారాన్ సమర్పయామి ॥

1. నిర్మాల్య విసర్జన విధానము :
శ్లో॥ అంగుష్ఠ తర్జన్యగ్రాభ్యాం నిర్మాల్య మపనోదయేత్ ।
అపనీతం చ నిర్మాల్యం చండీశాయ నివేదయేత్ ॥ (అనగా - బొటనవ్రేలు, చూపుడువ్రేలును కలిపి శివలింగముపైనున్న నిర్మాల్యమును ఉత్తరదిశగా తొలగించవలెను. అట్టి నిర్మాల్యమును చండీశ్వరునకు సమర్పింపవలెను. తిరిగి వెంటనే శివలింగముపై నూతన బిల్వదళమును సమర్పింపవలెను.)
2. కలశ - శంఖ-పీఠ పూజావిధానము కొరకు 331-335 పుటను చూడుము.

భవాయదేవాయ నమః - అర్కపుష్పం సమర్పయామి । శర్వాయదేవాయ నమః - చంపకపుష్పం సమర్పయామి । ఈశానాయదేవాయ నమః - పున్నాగపుష్పం సమర్పయామి । పశుపతయేదేవాయ నమః - నంద్యావర్తపుష్పం సమర్పయామి । రుద్రాయదేవాయ నమః - పాటలపుష్పం సమర్పయామి । ఉగ్రాయదేవాయ నమః - బృహతీపుష్పం సమర్పయామి । భీమాయదేవాయ నమః - కరవీరపుష్పం సమర్పయామి । మహతేదేవాయ నమః - ద్రోణపుష్పం సమర్పయామి ॥

భవస్య దేవస్య పత్న్యై నమః - అర్కపుష్పం సమర్పయామి । శర్వస్య దేవస్య పత్న్యై నమః - చంపకపుష్పం సమర్పయామి । ఈశానస్య దేవస్య పత్న్యై నమః- పున్నాగపుష్పం సమర్పయామి । పశుపతే ర్దేవస్య పత్న్యై నమః - నంద్యావర్తపుష్పం సమర్పయామి । రుద్రస్య దేవస్య పత్న్యై నమః - పాటలపుష్పం సమర్పయామి । ఉగ్రస్య దేవస్య పత్న్యై నమః - బృహతీపుష్పం సమర్పయామి । భీమస్యదేవస్య పత్న్యై నమః - కరవీరపుష్పం సమర్పయామి । మహతో దేవస్య పత్న్యై నమః- ద్రోణపుష్పం సమర్పయామి॥

అథ తర్పణమ్

భవం దేవం తర్పయామి । శర్వం దేవం తర్పయామి । ఈశానం దేవం తర్పయామి । పశుపతిం దేవం తర్పయామి । రుద్రం దేవం తర్పయామి । ఉగ్రం దేవం తర్పయామి । భీమం దేవం తర్పయామి । మహాంతం దేవం తర్పయామి ॥

భవస్య దేవస్య పత్నీం తర్పయామి । శర్వస్య దేవస్య పత్నీం తర్పయామి। ఈశానస్య దేవస్య పత్నీం తర్పయామి। పశుపతే ర్దేవస్య పత్నీం తర్పయామి। రుద్రస్య దేవస్య పత్నీం తర్పయామి। ఉగ్రస్య దేవస్య పత్నీం తర్పయామి। భీమస్య దేవస్య పత్నీం తర్పయామి । మహతో దేవస్య పత్నీం తర్పయామి॥ ఇతి తర్పయిత్వా ॥

అథ యథాశక్తిజపః ॥ అఘోరేభ్యో .... రూపేభ్యః ॥ తత్పురుషాయ విద్మహే ..... ప్రచోదయాత్ ॥ ఇతి రుద్ర గాయత్రీం దశకృత్వ శ్శతకృత్వ స్సహస్రకృత్వోఽపరిమితకృత్వో వా దశవారం వా జపిత్వా । అథైన మాశిష మాశాస్తే ॥

ఓం ఆశాస్తే౽యం యజమానోసౌ। ఆయు రాశాస్తే। సుప్రజాస్త్వమాశాస్తే సజాతవనస్యా మాశాస్తే। ఉత్తరాం దేవయజ్యా మాశాస్తే। భూయో హవిష్కరణ మాశాస్తే ।దివ్యంధా మాశాస్తే। విశ్వం ప్రియ మాశాస్తే। యదనేన హవిషాశాస్తే। తదస్యా త్తదర్ధ్యాత్। తదస్మై దేవారాసంతాం। తదగ్నిర్దేవో దేవేభ్యో వనతే। వయ మగ్నేర్మానుషాః। ఇష్టం చ వీతం చ। ఉభేచనో ద్యావాపృథివీ అగ్ంహ సస్పాతాం। ఇహగతి ర్వామస్యేదం చ। నమో దేవేభ్యః॥

అథైతస్యమూర్ధ్ని దేశే హిరణ్యాకలశేన సంతతధారా నభిషించేత్। యథా పయసా దధ్నా సర్పిషా మధునా శర్కరేణేక్షురసేన గంధతోయేన నారికేళతోయే నా౽మ్రరసేన పుష్పోదకేన ఫలోదకేన వా॥ అథ పంచామృతస్నానం॥

ఓం ఆప్యాయస్వ సమేతుతే విశ్వతసోమవృష్ణియం। భవావాజస్య సంగథే। ఇతి **క్షీరేణ స్నపయామి** ॥ నమశ్శంభవే చ మయోభవే చ నమశ్శంకరాయ చ మయస్కరాయ చ నమశ్శివాయ చ శివతరాయ చ ॥ **క్షీరస్నానానంతరం శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి** ॥। దధిక్రావ్ణ్ణో అకారిషం జిష్ణోరశ్వస్య వాజినః। సురభినో ముఖాకరత్ప్రణ। ఆయూగ్ంషి తారిషత్॥ **ఇతి ధధ్నా స్నపయామి** ॥ **నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్** ॥ శుక్రమసి జ్యోతిరసి తేజోసి దేవోవస్సవితోత్పునా త్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ వసోసూర్యస్య రశ్మిభిః॥ **ఇతి ఆజ్యేన స్నపయామి** ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ మధువాతా ఋతాయతే మధుక్షరంతి సింధవః। మాధ్వీర్న స్సంత్వోషధీః। మధునక్తముతోషసి మధుమత్పార్థివగ్ంరజః। మధుద్యౌరస్తునః పితా। మధుమాన్నో వనస్పతి ర్మధుమాగ్ం అస్తుసూర్యః। మాధ్వీర్గావో భవంతు నః॥ **ఇతి మధునా స్నపయామి** ॥

నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ స్వాదుఃపవస్వ దివ్యాయజన్మనే స్వాదురింద్రాయ సుహవేతునామ్నే । స్వాదుర్మిత్రాయ వరుణాయ వాయవే బృహస్పతయే మధుమాగ్ం అదాభ్యః ॥ ఇతి స్వాదూదకేన స్నపయామి ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ (అథ శర్కరేణ ॥) తాశ్శర్కరా భవంత్యచ్ఛర్కరాణాగ్ం శర్కరత్వమ్ । వజ్రోవై శర్కరాః పశుభిర్యచ్ఛర్కరాభిరగ్నిం పరివృణోతి వజ్రేణే వాస్మై పశూన్ పరిగృహ్ణాతి తస్మాద్వజ్రేణ పశవః పరిగృహీతా స్తస్మాస్తేయా నస్తేయ స్తేనోపహరతి త్రిసప్తాభిః పశుకామస్య ॥ ఇతి శర్కరేణ స్నపయామి ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ ఇతి పంచామృతేన స్నాపయిత్వా ॥

పంచామృత స్నానానంతరం గంధోదకాద్యైః స్నాపయిష్యే ॥

అప్సరస్సు యోగంధో గంధర్వేషు చ యద్యశః । దైవో యో మానుషో గంధస్తమా గంధస్సురభిర్జుషతామ్ ॥ ఇతి గంధోదకస్నానం సమర్పయామి ॥ అనంతరం నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥

యోఽపాం పుష్పం వేద । పుష్పవాన్ ప్రజావాన్ పశుమాన్ భవతి । చంద్రమావా అపాం పుష్పం । పుష్పవాన్ ప్రజావాన్ పశుమాన్ భవతి । య ఏవం వేద ॥ ॥ ఇతి పుష్పోదకస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ యాః ఫలినీర్యా అఫలా అపుష్పా యాశ్చపుష్పిణీః । బృహస్పతి ప్రసూతా స్తానో ముఞ్చన్త్వగ్ంహసః ॥ ఇతి ఫలోదకస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ ఆయనేతే పరాయణే దూర్వారోహన్తు పుష్పిణీః । హ్రదాశ్చ పుండరీకాణి సముద్రస్య గృహా ఇమే ॥ ఇతి అక్షతోదకస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి

శుద్ధోదకమ్ ॥ తథ్సువర్ణగ్ం హిరణ్యమభవత్ । యథ్సువర్ణగ్ం హిరణ్యం దదాతి॥ ఇతి సువర్ణోదకస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ మానో మహాంతముతమానో అర్భకం మాన ఉక్షంత ముతమాన ఉక్షితమ్ । మానో వధీః పితరం మోతమాతరం ప్రియామానస్తనువో రుద్రరీరిషః ॥ ఇతి బిల్వోదకస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ మానస్తోకే తనయే మాన ఆయుషి మానో గోషుమానో అశ్వేషురీరిషః వీరాన్మానో రుద్రభామితోవధీర్హవిష్మంతో నమసా విధేమతే ॥ ఇతి భస్మోదకస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ కాండా త్కాండా త్ప్రరోహంతీ పరుషః పరుషః పరి । ఏవానో దూర్వే ప్రతను సహస్రేణ శతేన చ ॥ ఇతి దూర్వోదకస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్ ఉర్వారుక మివబంధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయ మామృతాత్ ॥ ఇతి రుద్రాక్షోదకస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ స్వాద్వీం త్వా స్వాదునా । తీవ్రాం తీవ్రేణ । అమృతామమృతేన మధుమతీం మధుమతా ॥ ఇతి ఇక్షురసస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ సహిరత్నానిదాశుషే । సువాతి సవితా భగః । తం భాగం చిత్రమీమహే ॥ ఇతి నవరత్నోదకస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ సద్యోజాతం ప్రపద్యామి సద్యోజాతాయవై నమో నమః ॥ భవే భవే నాతి భవే భవస్వ మాం । భవోద్భవాయ నమః ॥ ఇతి ద్రాక్షరసస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ వామదేవాయ నమో జ్యేష్ఠాయ నమశ్శ్రేష్ఠాయ నమో రుద్రాయ నమః కాలాయ నమః కలవికరణాయ నమో బలవికరణాయ నమో బలాయనమో బలప్రమథనాయ నమస్సర్వ భూతదమనాయ

నమో మనోన్మనాయ నమః ॥ ఇతి ఖర్జూరఫలస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ అఘోరేభ్యోఽథఘోరేభ్యో ఘోరఘోర తరేభ్యః । సర్వేభ్యస్సర్వ శర్వేభ్యో నమస్తే అస్తు రుద్రరూపేభ్యః ॥ ఇతి కస్తూరీ సలిలస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ తత్పురుషాయ విద్మహే మహాదేవాయ ధీమహి । తన్నోరుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥ ఇతి జంబూఫలరసస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ ఈశాన స్సర్వ విద్యానామీశ్వరస్సర్వభూతానాం బ్రహ్మాధిపతి ర్బ్రహ్మణోధిపతి ర్బ్రహ్మా శివో మే అస్తు సదా శివోమ్ ॥ ఇతి ఆమ్రరసస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ అదితిర్ద్యౌ గంధర్వా మనుష్యాః పితరోసురాస్తేషాగ్ం సర్వభూతానాం మాతామేదినీ మహతామహీ సావిత్రీ గాయత్రీ జగత్యుర్వీ పృథ్వీ బహులా విశ్వాభూతా కతమా కాయసా సత్యేత్యమృతేతి వసిష్ఠః ॥ ఇతి హారిద్రోదకస్నానమ్ ॥ నమశ్శంభవే చ ఇతి శుద్ధోదకమ్ ॥ అనంతరం మలాపకర్షక స్నానమ్ ॥ ఆపో హి ష్ఠా మయోభువస్తాన ఊర్జే దధాతన మహేరణాయ చక్షసే । యో వ శ్శివతమోరస సః । తస్య భాజయతే హ నః । ఉశతీరివ మాతరః । తస్మా అరం గమామ వః । యస్యక్షయాయ జిన్వథ । ఆపో జనయథా చ నః ॥

ఓం ॥ శం చ మే మయశ్చ మే ప్రియం చ మేఽనుకామశ్చ మే కామశ్చ మే సౌమనసశ్చ మే భద్రం చ మే శ్రేయశ్చ మే వస్యశ్చ మే యశశ్చ మే భగశ్చ మే ద్రవిణం చ మే యన్తా చ మే ధర్తా చ మే క్షేమశ్చ మే ధృతిశ్చ మే విశ్వం చ ॥ మే మహశ్చ మే సంవిచ్చ మే జ్ఞాత్రం చ మే సూశ్చమే ప్రసూశ్చమే సీరం చ మే లయశ్చ మ ఋతం చ మేఽమృతం చ మే యక్ష్మం చ మేఽనామయశ్చ

మే జీవాతుశ్చ మే దీర్ఘాయుత్వం చ మేఽనమిత్రం చ మేఽభయం చ మే సుగం చ మే శయనం చ మే సూషా చ మే సుదినం చ మే ॥ ఇతి మలాపకర్షణ పూర్వక శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥

ఆదౌశంచమ ఇత్యనువాకం తతో నమస్తే రుద్రమన్యవ ఇత్యే కాదశానువాకాన్ అగ్నావిష్ణూసజోషసేత్యేక మేక మనువాకం జపేత్ । సర్వేషాం వారే వారే పున-రారాధయేత్ ॥ వికిరిదవిలోహి తేతివిసర్జయేత్ । తదే తద్రుద్రవిధాన ముత్తమారాధనమ్ ॥ సదా పాపక్షయార్థీ వ్యాధివిమోచనార్థీ జీవితార్థీ మోక్షార్థీ శ్రీకామ శ్శాన్తికామః పుష్టికామస్తుష్టి కామోవృద్ధికామః ప్రజ్ఞా కామో మేధాకామః ఆయుష్యకామః ఆరోగ్యకామః అన్నాద్యకామః కుర్యాదేవం కుర్వన్త్సిద్ధి మవాప్నోతి ॥ ఆచార్యాయ దక్షిణాదశగావ స్సవత్సాస్స్వర్ణ రత్నమణిభూషిత వృషభైకాదశ స్తదలాభ ఏకాం గాం దద్యా దశ్వమేధ శతక్రతు సహస్ర ఫలమాప్నోతీత్యాహ భగవాన్ బోధాయనః ॥[1]

॥ ఇతి మహాన్యాసమ్ ॥

1. ఈ మహాన్యాసపూర్వక రుద్రార్చనాభిషేకము గృహస్థుడు ప్రతినిత్యము అనుష్ఠింపదగినది. స్వయంగా అనుష్ఠింపలేనివారు ఇతరుల సహాయముతో చేయించుకొనవచ్చును. పాపక్షయమును, రోగనాశమును, ఉత్తమ జీవితమును, మోక్షమును, శత్రునాశమును, సంపదను, సంతానమును ఇంకను ఇతరములగు కోరికలను కోరువారు దీనిని ఆచరింపవచ్చును. ఇంతేగాక, ఐశ్వర్యమును, శాంతిని, పుష్టిని, తుష్టిని, ప్రజ్ఞను, మేధస్సును, ఆయువును, ఆరోగ్యమును, అన్నాది సకల సంపదల సమృద్ధిని, వీటిలో దేనినైననూ లేక, అన్నింటిని సైతము కోరువారలు మహాన్యాసపూర్వక రుద్రాభిషేక అర్చనమును ఆచరింపవచ్చును. తత్ఫలితమును పొందవచ్చును అని భగవాన్ బోధాయనులే చివరగా ఫలశృతిని చెప్పినారు. ఐతే ఈవిధంగా రుద్రార్చనాభిషేకములను ఆచరించువారు తమ ఆచార్యునకు బంగారుకొమ్ములు, వెండిగిట్టలు (డెక్కలు), ముత్యముల వరుసగలిగిన తోకను కలిపి దూడలుగలిగిన మంచి పాడి ఆవులను పదింటిని ద్రవ్యదక్షిణ సహితముగా దానముగా ఈయవలయును. అంతటి శక్తిలేనివారు ఒక్క గోవును ఈయవలెను. పదకొండుగురు బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టవలయును. ఈ విధముగా జరిపిన మహాన్యాసపూర్వక రుద్రార్చనాభిషేకమువలన వేయి అశ్వమేధయాగములు ఆచరించిన పుణ్యఫలమును పొందుదురని బోధాయనులు తమ కల్పమునందు ప్రవచించినారు.

రుద్రాభిషేక విధానము

ఇంతటితో బోధాయన మహాముని ప్రవచించిన మహాన్యాసము ముగిసినది. ఇందులో న్యాసపూర్వక రుద్రార్చన అభిషేకమును గూర్చి వివరింపబడినది. సాష్టాంగ ప్రణామానంతరము ధ్యానము, ఆవాహనాది పూజోపచారములు కూడా చెప్పబడినవి. "వామదేవాయ నమః - స్నానమ్" అను లఘుపూజతోపాటు అష్టవిధ రుద్రమూర్తులకు పుష్పసమర్పణ మరియు తర్పణమును చెప్పి సంతతధారాభిషేచనము కూడా వ్యాఖ్యానింపబడినది. తదుపరి రుద్రాభిషేక విధానము వివరింపబడినది. ఏకాదశ అనువాకములు కలిగిన నమక పాఠమును ఒకమారు చెప్పి చమకమునందలి ఒక అనువాకమును చెప్పవలెను. ఇట్లే పదునొకండు (11) పర్యాయములు నమకమును, ఒక్కొక్కమారు ఒక చమకానువాకము చొప్పున పదునొకండు చమక అనువాకములను జోడించి చెప్పుచు సంతతధారతో రుద్రదేవుని అభిషేకించవలెను. ఒక్కొక్క వారాభిషేకమునకు ముందుగా సంకల్పము చెప్పి, చివరగా వారపూజను - తర్పణము - రుద్రగాయత్రి జపమును చేసి ఈశ్వరునకు సమర్పింపవలెను. ఈవిధంగా పదకొండుమార్లు వారాభిషేకమును పూర్తిచేయవలెను. దీనినే "ఏకాదశరుద్రాభిషేకము" అని వ్యవహరింతురు. ఆ తర్వాత దశశాంతులను మరియు సామ్రాజ్య పట్టాభిషేకమును చెప్పవలయును. అభిషేకానంతరము మరియు అంతకుముందు చేయబడు శివపూజావిధానము కూడా ఈ గ్రంథమునందలి 682 పుటనుండి చేర్చబడినది. దానిని అనుసరించి పరమేశ్వరప్రీతిగా పూజను పూర్తిచేసి శివానుగ్రహమునకు పాత్రులు కాగలరు.

ఆచమ్య॥ మహాన్యాస పారాయణ (అనుష్ఠాన) అనంతరం ఏకాదశ రుద్రాభిషేచనాంతర్గత ప్రథమవారాభిషేచనం కరిష్యే ॥ (అన్యోన్య సహాయేన కరిష్యామః ॥)

అథైనం వ్యాహృతిభిర్నిర్మాల్యం విసృజ్య । ఓం భూర్భువస్సువః - చండీశ్వరాయనమః - ఇత్యుత్తరతో నిర్మాల్యం విసృజ్య ॥ పునః నూతన బిల్వదళాని ధారయేత్ ॥

అస్య శ్రీరుద్రస్యప్రశ్నస్య । అఘోర ఋషిః । అనుష్టుప్ఛందః । సంకర్షణమూర్తి స్వరూపోయోఽసావాదిత్యః పరమపురుషః స ఏష రుద్రో దేవతా । అగ్ని క్రతుచరమేష్టకాయాగ్ం శతరుద్రీయే జపే (అభిషేకే) వినియోగః ॥

సకలస్య శ్రీరుద్రాధ్యాయస్య । శ్రీరుద్రో దేవతా । ఏకాగాయత్రీ ఛ్ఛందః త్రిస్రోఽనుష్టుభః । త్రిస్రః పఙ్త్తయః । సప్తా నుష్టుభః । ద్వే జగత్యౌ । శ్రీభవానీశంకర దేవతా ప్రీత్యర్థే శతరుద్రీయే జపే (అభిషేకే) వినియోగః ॥

నమశ్శంభవే చ	అగ్నిహోత్రాత్మనే	అంగుష్ఠాభ్యాం నమః ।
మయోభవే చ	దర్శపూర్ణ మాసాత్మనే	తర్జనీభ్యాం నమః ।
నమశ్శంకరాయ చ	చాతుర్మాస్యాత్మనే	మధ్యమాభ్యాం నమః ।
మయస్కరాయ చ	నిరూఢపశుబంధాత్మనే	అనామికాభ్యాం నమః ।
నమశ్శివాయ చ	జ్యోతిష్టోమాత్మనే	కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ।
నమశ్శివతరాయ చ	సర్వక్రత్వాత్మనే	కరతలకరపృష్ఠాభ్యాంనమః ॥
నమశ్శంభవే చ	అగ్నిహోత్రాత్మనే	హృదయాయ నమః ।
మయోభవే చ	దర్శపూర్ణ మాసాత్మనే	శిరసే స్వాహా ।
నమశ్శంకరాయ చ	చాతుర్మాస్యాత్మనే	శిఖాయై వషట్ ।
మయస్కరాయ చ	నిరూఢపశుబంధాత్మనే	కవచాయహుమ్ ।
నమశ్శివాయ చ	జ్యోతిష్టోమాత్మనే	నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ।
నమశ్శివతరాయ చ	సర్వక్రత్వాత్మనే	అస్త్రాయ ఫట్ ॥

॥ భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ॥

ధ్యానమ్

ఆపాతాళనభఃస్థలా న్తభువన బ్రహ్మాండ మావిస్ఫురత్
జ్యోతిః స్ఫాటికలింగ మౌళివిలసత్పూర్ణేందు వాన్తామృతైః ।
అస్తోకాప్లుతమేకమీశ మనిశం రుద్రానువాకాన్ జపన్
ధ్యాయేదీప్సితసిద్ధయే ధ్రువపదం విప్రోఽభిషించే చ్ఛివమ్ ॥ ౧

బ్రహ్మాండవ్యాప్తదేహా భసితహిమరుచా భాసమానా భుజంగైః
కంఠే కాలాః కపర్దాఃకలితశశికలా శ్చండకోదణ్డ హస్తాః ।
త్ర్యక్షా రుద్రాక్షమాలా సులలితవపుశ శ్శాంభవా మూర్తిభేదాః
రుద్రశ్శ్రీరుద్రసూక్త ప్రకటితవిభవా నః ప్రయచ్ఛంతు సౌఖ్యమ్ ॥ ౨

ఓం శంచమేమయశ్చమే .... సూషాచమే సుదినంచమే ॥ ఓం నమోభగవతే రుద్రాయ ॥ ఓం నమస్తే రుద్రమన్యవ ..... మృత్యవే స్వాహా మృత్యవే స్వాహా । ప్రాణానాం .... నమో రుద్రాయ విష్ణవే మృత్యుర్మేపాహి ॥ సదాశివోమ్ ॥ మమ (యజమానస్య) మృత్యుర్నశ్యతి - ఆయుర్వర్ధతామ్॥ హరిః ఓమ్ అగ్నా విష్ణూ సజోషసే ...... శరీరాణిచమే ॥ ఓం నమోభగవతే రుద్రాయ ॥ అమృతాఽభిషేకోఽస్తు ॥

(వామదేవాయ నమః - ఇతి స్నానం సమర్పయామి । .... (నుండి) - రుద్రగాయత్రీం జపేత్ ॥ వరకు చేయవలసిన వారపూజవిధానమును 635 పుటలో చూపి ఆచరించవచ్చును.) తదుపరి వారపూజను దిగువరీతిగా ఈశ్వర సమర్పణము చేయవలెను - అనేన .... అముక* వారాఽభిషేకేన భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీ భవానీ శంకర దేవతా సుప్రీత సుప్రసన్నో వరదోభవతు ॥

అనంతరం పూర్వోక్త ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ । శ్రీ భవానీ శంకర దేవతా ముద్దిశ్య - శ్రీ భవానీ శంకర దేవతా ప్రీత్యర్థం ప్రథమ వారాఽభిషేకానంతరం అముక* - వారాఽభిషేకమహం కరిష్యే ॥ (అన్యోన్య సహాయేన అముక* - వారాఽభిషేకం కరిష్యామః॥) (అని ఈవిధంగా (11) పదకొండు పర్యాయములు శివలింగమును అభిషేకింపవలెను. తదుపరి పంచసూక్తములు, దశశాంతులు, సామ్రాజ్యపట్టాభిషేకమును చెప్పి పూర్ణాభిషేచనము పూర్తి చేయవలయును. శ్రీ స్వామివారిని తుడిచి పుటసంఖ్య 652లో గల విధానముతో శివపూజను ముగించి తీర్థప్రసాద వితరణ చేయవలెను. ఇదియే ఏకాదశరుద్ర అభిషేకపూర్వక శివపూజ అను పేరుతో లోకములో ప్రసిద్ధినొందినది.)

* ప్రథమ - ద్వితీయ - తృతీయ - చతుర్థ - పంచమ - షష్ఠ - సప్తమ - అష్టమ - నవమ - దశమ - ఏకాదశ (వారాఽభిషేకం ॥) తతః పూర్ణాఽభిషేచనం ॥

దశశాన్తయః

ఓమ్ ॥ భద్రఙ్కర్ణేభి శ్శృణుయామదేవాః । భద్రమ్పశ్యే మాక్షభిర్యజత్రాః । స్థిరైరఙ్గైస్తుష్టువాగ్ం సస్తనూభిః । వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః ॥ స్వస్తిన ఇన్ద్రోవృద్ధశ్రవాః । స్వస్తినః పూషా విశ్వవేదాః । స్వస్తినస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః । స్వస్తినో బృహస్పతి ర్దధాతు ॥ ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥ 1 ॥

నమో బ్రహ్మణే నమో అస్త్వగ్నయే నమః పృథివ్యై నమ ఓషధీభ్యః । నమో వాచే నమోవాచస్పతయే నమో విష్ణవే బృహతే కరోమి ॥ ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥2

నమోవాచే యాచోదితా యాచానుదితాతస్యైవాచే నమో నమో వాచే నమోవాచస్పతయే నమఋషిభ్యో మంత్రకృద్భ్యోమన్త్రపతిభ్యో మామామృషయో మంత్రకృతో మంత్రపతయః । పరా దుర్మాహ మృషీన్మంత్ర కృతో మంత్రపతీన్పరాదామ్ । వైశ్వదేవీం వాచ ముద్యాసగ్ం శివామదస్తాం జుష్టాందేవేభ్య శ్శర్మమే ద్యౌశ్శర్మ పృథివీ శర్మ విశ్వమిదంజగత్ । శర్మచన్ద్రశ్చ సూర్యశ్చ శర్మబ్రహ్మా ప్రజాపతీ ॥ భూతం వదిష్యే భువనం వదిష్యే తేజో వదిష్యే యశో వదిష్యే తపో వదిష్యే బ్రహ్మ వదిష్యే సత్యం వదిష్యే తస్మా అహమిద ముప స్తరణ ముప స్తృణ ఉపస్తరణమ్మే ప్రజాయై పశూనాం భూయా దుపస్తరణమహం ప్రజాయై పశూనా మ్భూయాసం ప్రాణా పానౌ మృత్యోర్మాపాతం ప్రాణాపానౌ మామాహాసిష్టమ్ । మధుమనిష్యే మధు జనిష్యే మధు వక్ష్యామి మధు వదిష్యామి మధుమతీం దేవేభ్యో వాచముద్యా సగ్ం శుశ్రూషేణ్యాం మనుష్యేభ్య స్తంమాదేవా అవన్తు శోభాయై పితరోఽను మదన్తు ॥ ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥ 3 ॥

శన్నోవాతఃపవతా మ్మాతరిశ్వా శన్న స్తపతు సూర్యః । అహాని శంభవంతునశ్శగ్ం రాత్రిః ప్రతిధీయతామ్ ॥ శముషానో వ్యుచ్ఛతు శమాదిత్య ఉదేతు నః । శివాన శ్శన్తమా భవ సుమృడీకా సరస్వతి । మాతె వ్యోమసన్దృశి ॥ ఇడాయైవా స్త్వశివాస్తు మద్వాస్తు మంతోభూయాస్మ మావాస్తోశ్ఛిత్స్మహ్యా వాస్తుస్సభూయాద్యో స్మాన్ద్వేష్టియఞ్చ వయం ద్విష్మః ॥ ప్రతిష్ఠాసి ప్రతిష్ఠావంతో భూయాస్మమా ప్రతిష్ఠా యాశ్ఛిత్స్మహ్యా ప్రతిష్ఠ స్సభూయాద్యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యఞ్చవయన్ద్విష్మః ॥ ఆవాత వాహి భేషజం వివాతవాహి యద్రపః । త్వగ్ం హి విశ్వభేషజో దేవానాన్దూత ఈయసే ॥ ద్వావిమౌ వాతౌ వాత ఆసిన్ధోరాప రావతః । దక్షంమే అన్య ఆవాతు పరాన్యోవాతు యద్రపః ॥ యదదోవాతతేగృహేఽమృతస్య నిధిర్హితః । తతోనో దేహి జీవసే తతోనో ధేహి భేషజమ్ । తతో నో మహ ఆవహ వాత ఆవాతు భేషజమ్ । శమ్భూర్మయోభూర్నోహృదే ప్రణ ఆయూగ్ంషి తారిషత్ ॥ ఇన్ద్రస్యగృహోఽసి తం త్వా ప్రపద్యే సగుస్సాశ్వః । సహ యన్మే అస్తి తేన ॥ భూఃప్రపద్యే భువః ప్రపద్యే సువః ప్రపద్యే భూర్భువస్సువః ప్రపద్యే వాయుం ప్రపద్యేనార్తాం దేవతాం ప్రపద్యే శ్మానమాఖణం ప్రపద్యె ప్రజాపతేర్బ్రహ్మకోశం బ్రహ్మ ప్రపద్య ఓం ప్రపద్యే ॥ అన్తరిక్షం మ ఉర్వన్తరం బృహదగ్నయః పర్వతాశ్చ యయావాత స్స్వస్త్యా స్వస్తిమాన్తయా స్వస్త్యాస్వస్తిమానసాని ॥ ప్రాణాపానౌ మృత్యోర్మాపాతం ప్రాణాపానౌ మా మా హాసిష్టం ॥ మయిమేధాం మయి ప్రజాం మయ్యగ్ని స్తేజో దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయీన్ద్ర ఇన్ద్రియం దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయి సూర్యో భ్రాజో దధాతు ॥ ద్యుభిరక్తుభిః

పరిపాత మస్మానరిష్టేభి రశ్వినా సౌభగేభిః । తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తా మదితిస్సిన్ధుః పృథివీ ఉతద్యోః ॥ కయానశ్చిత్ర ఆభువ దూతీ సదా వృధస్సఖా । కయాశచిష్ఠయా వృతా ॥ కస్త్వాసత్యోమదానాం మగ్ంహిష్ఠో మత్సదన్ధసః । దృఢా చిదారుజె వసు ॥ అభీషుణస్సఖీనా మవితా జరితౄణామ్ । శతమ్భవాస్యూతిభిః ॥ వయస్సుపర్ణా ఉప సేదురిన్ద్రం ప్రియమేధా ఋషయో నాధమానాః । అపధ్వాన్త మూర్ణుహి పూర్ధి చక్షురుమ్ముగ్ధ్యస్మాన్నిధయేవబద్ధాన్ ॥ శ న్నో దేవీరభిష్టయ ఆపో భవంతు పీతయే । శంయోరభిస్రవన్తునః ॥ ఈశానా వార్యాణాం క్షయన్తీశ్చర్షణీనామ్ । అపోయాచామి భేషజమ్ । సుమిత్రాన ఆప ఓషధయ స్సన్తు దుర్మిత్రా స్తస్మై భూయాసుర్యో యోஉస్మాన్ద్వేష్టియో య శ్చవయ న్ద్విష్మః ॥ ఆపో హిష్ఠామయోభువస్తాన ఊర్జే దధాతన । మహేరణాయ చక్షసె । యోవశ్శివతమోరస స్తస్య భాజయతేహ నః । ఉశతీరివ మాతరః । తస్మా అరఙ్గమామవో యస్య క్షయాయ జిన్వథ । ఆపో జనయ థాచనః ॥ పృథివీశాన్తా సాగ్నినా శాన్తా సామే శాన్తా శుచగ్ం శమయతు । అన్తరిక్షగ్ం శాన్తం తద్వాయునా శాన్తం తన్మే శాన్తగ్ం శుచగ్ం శమయతు । ద్యౌశ్శాన్తా సాదిత్యేన శాన్తా సా మే శాన్తా శుచగ్ం శమయతు । పృథివీ శాన్తి రన్తరిక్షగ్ం శాన్తి ర్ద్యౌ శ్శాన్తి ర్దిశశ్శాన్తి రవాన్తరదిశాశ్శాన్తి రగ్నిశ్శాన్తి ర్వాయుశ్శాన్తి । రాదిత్యశ్శా న్తి శ్చన్ద్రమా శ్శాంతి ర్నక్షత్రాణి శాన్తి రాపశ్శాన్తి రోషధయశ్శాన్తి । ర్వనస్పతయశ్శాన్తి । ర్గౌశ్శాంతి । రజా శాన్తి । రశ్వశ్శాన్తిః పురుషశాన్తి ర్బ్రహ్మశ్శాన్తి ర్బ్రాహ్మణశ్శాంతి శ్శాంతి రేవశాంతి శ్శాంతిర్మే అస్తు శాన్తిః ॥ తయాహగ్ంశాన్త్యా సర్వశాన్త్యా మహ్యం ద్విపదే చతుష్పదే

చ శాన్తిం కరోమి శాన్తిర్మే అస్తు శాన్తిః ॥ ఏహ శ్రీశ్చ హ్రీశ్చ ధృతిశ్చ తపో । మేధా ప్రతిష్ఠా శ్రద్ధా సత్యం ధర్మశ్చైతాని మోత్తిష్ఠన్తమనూత్తిష్ఠన్తు మామాగ్ం శ్రీశ్చ హ్రీశ్చ ధృతిశ్చ తపో మేధా ప్రతిష్ఠా శ్రద్ధా సత్యం ధర్మశ్చైతాని మా మా హాసిషుః ॥ ఉదాయుషా స్వాయుషో దోషధీనాగ్ం రసేనోత్పర్జన్యస్య శుష్మేణోదస్థామ మృతాగ్ం అను ॥ తచ్చక్షుర్దేవహితం పురస్తాచ్ఛుక్ర ముచ్చరత్ । పశ్యేమ శరదశ్శతం జీవేమ శరదశ్శతం నందామ శరదశ్శతం మోదామ శరదశ్శతం భవామ శరదశ్శతగ్ం శృణవామ శరదశ్శతం ప్రబ్రవామ శరదశ్శత మజీతాస్స్యామ శరదశ్శతం జ్యోక్చ సూర్యం దృశే । య ఉదగా న్మహతోఽర్ణ వాద్విభ్రాజమాన స్సరిరస్య మధ్యాథ్స మా వృషభో లోహితాక్ష స్సూర్యో విపశ్చి న్మనసా పునాతు ॥ బ్రహ్మణశ్చోతన్యసి బ్రహ్మణ ఆణీస్థో బ్రహ్మణ ఆవపనమసి ధారితేయం పృథివీ బ్రహ్మణా మహీ ధారిత మే నేన మహదన్తరిక్షం దివందాధార పృథివీగ్ం సదేవాం యదహం వేద । తదహం ధారయాణి మామద్వేదోఽధి విస్రసత్ ॥ మేధామనీషే మావిశతాగ్ం సమీచీ భూతస్య భవ్యస్యావరుద్ధ్యై సర్వమాయురయాణి సర్వమాయురయాణి । ఆభిర్గీర్భిర్యదతో న ఊనమాప్యాయహరివో వర్ధమానః । యదాస్తోతృభ్యో మహి గోత్రా రుజాసి । భూయిష్ఠభాజో అధ తే స్యామ । బ్రహ్మ ప్రావాదిష్మ తన్నో మాహాసీత్ ॥ ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥ 4 ॥

సన్న్యాసిశ్శామి యజుషా ప్రజామాయుర్ధన ఞ్చ ॥

ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥ 5 ॥

తచ్ఛంయోరా వృణీమహే । గాతుం యజ్ఞాయ । గాతుం యజ్ఞపతయే । దైవీ స్వస్తిరస్తు నః । స్వస్తిర్మానుషేభ్యః । ఊర్ధ్వం జిగాతు భేషజమ్ । శ న్నో అస్తు ద్విపదే । శం చతుష్పదే । ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥ 6 ॥

శన్నోమిత్రశ్శం వరుణః । శన్నోభవత్వర్యమా । శన్న ఇన్ద్రో బృహస్పతిః । శన్నో విష్ణు రురుక్రమః । నమో బ్రహ్మణే । నమస్తే వాయో । త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి । త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మ వదిష్యామి । ఋతం వదిష్యామి । సత్యం వదిష్యామి । తన్మా మవతు । తద్వక్తార మవతు । అవతుమామ్ । అవతు వక్తారమ్ । ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥ 7 ॥

సహనావవతు । సహనౌభునక్తు । సహవీర్యం కరవావహై । తేజస్వినావధీత మస్తు మా విద్విషావహై । ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥ 8 ॥

సహనావవతు....... ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥ 9 ॥

సహనావవతు .... ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥ 10 ॥

(కేచిత్) ఆప్యాయన్తు మామాఙ్గాని వాక్ప్రాణశ్చక్షుశ్శ్రోత్ర మథోబల మిన్ద్రియాణీ చ సర్వాణి సర్వం బ్రహ్మోపనిషదమ్మాహమ్బ్రహ్మ నిరాకుర్యా మ్మామాబ్రహ్మ నిరాకరోద నిరాకరణమస్త్వ నిరాకరణమ్మే అస్తు తదాత్మని రతేయ ఉపనిషత్సు ధర్మాస్తే మయిసన్తుతే మయిసన్తు ॥ ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥ ఇతి సామవేదోపనిషచ్ఛాన్తిః ॥

॥ ఇతి దశశాన్తయః ॥

సామ్రాజ్య పట్టాఽభిషేకః (ఘోష శాన్తిః)

ఓమ్ । మిత్రోఽసి వరుణోఽసి । సమహం విశ్వైర్దేవైః ॥ క్షత్రస్య నాభిరసి । క్షత్రస్య యోనిరసి । స్యోనామాసీద । సుషదా మాసీద । మాత్వాహిగ్ంసీత్ । మామాహిగ్ంసీత్ । నిషసాద ధృతవ్రతో వరుణః । పస్త్యాస్వా । సామ్రాజ్యాయ సుక్రతుః । దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవే । అశ్వినో ర్బాహుభ్యామ్ । పూష్ణోహస్తాభ్యామ్ । అశ్వినో ర్భైషజ్యేన । తేజసే బ్రహ్మవర్చసా యాభిషించామి । దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవే । అశ్వినో ర్బాహుభ్యామ్ । పూష్ణో హస్తాభ్యామ్ । సరస్వత్యై భైషజ్యేన । వీర్యాయా న్నాద్యాయాఽభిషించామి । దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవే । । అశ్వినోర్బాహుభ్యామ్ పూష్ణో హస్తాభ్యామ్ । ఇంద్రస్యేంద్రియేణ । శ్రియైయశసే బలాయాఽభిషించామి॥

అర్యమణం బృహస్పతి మింద్రం దానాయ చోదయ । వాచం విష్ణుగ్ం సరస్వతీగ్ం సవితారం చ వాజినమ్ । సోమగ్ం రాజానం వరుణమగ్ని మన్వారభామహే । ఆదిత్యాన్ విష్ణుగ్ం సూర్యం బ్రహ్మాణం చ బృహస్పతిమ్ । దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బా హుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యాగ్ం సరస్వత్యై వాచోయం తుర్యంత్రేణాగ్నేస్త్వా సామ్రాజ్యేనాభిషించా మీంద్రస్య బృహస్పతేస్త్వా సామ్రాజ్యేనాభిషించామి ॥

వసవస్త్వా పురస్తాదభిషించంతు గాయత్రేణ ఛందసా । రుద్రాస్త్వా దక్షిణతోఽభిషించంతు త్రైష్టుభేన ఛందసా । ఆదిత్యాస్త్వా పశ్చా దభిషించంతు జాగతేన ఛందసా । విశ్వేత్వా దేవా ఉత్తరతోఽభిషించత్వా నుష్టుభేన ఛందసా । బృహస్పతిస్త్వో పరిష్టా దభిషించతు పాఙ్క్తేన ఛందసా ॥

ఇమా రుద్రాయ స్థిరధన్వనేగిరః । క్షిప్రేషవే దేవాయ స్వధామ్నే । అషాఢాయ సహమానాయ మీఢుషే । తిగ్మాయుధాయ భరతాశృణోతన । త్వాదత్తేభీ రుద్రశంతమేభిః । శతగం హిమా అశీయ భేషజేభిః । వ్యస్మద్ద్వేషో వితరంవ్యగంహః । వ్యమీవాగ్శ్చాదయస్వా విషూచీః । అర్హన్ బిభర్షి మానస్తోకే । ఆతేపితర్మరుతాగం సుమ్నమేతు । మానస్సూర్యస్య సందృశో యుయోథాః । అభినోవీరో అర్వతిక్షమేత । ప్రజాయే మహిరుద్ర ప్రజాభిః । ఏవాబభ్రో వృషభ చేకితాన । యథా దేవన హృణీషేన హగంసి । హోవన శ్రూర్న్నో రుద్రేహబోధి । బృహద్వదేమ విదథే సువీరాః । పరిణో రుద్రస్య హేతిస్తుహేౖశ్ర్రుతం । మీఢుష్టమార్హన్ బిభర్షి । త్వమగ్నే రుద్ర ఆవోరాజానమ్ ॥

తముష్టుహి యస్స్విషు స్సుధన్వాయో విశ్వస్యక్షయతి భేషజస్య । యక్ష్వామహే సౌమనసాయ రుద్రం నమోభిర్దేవ మసురం దువస్య । అయ మే హస్తో (న్నోఽస్తు) భగవా నయం మె భగవత్తరః । అయం మేవిశ్వభేషజో యం శివాభిమర్శనః । యే తే సహస్రమయుతం పాశా మృత్యో మర్త్యాయ హంతవే । తాన్ యజ్ఞస్య మాయయా సర్వానవ యజామహె । మృత్యవేస్వాహా మృత్యవే స్వాహా ॥ ప్రాణానాం గ్రంథిరసి రుద్రోమా విశాంతకః । తేనాన్నే నాప్యాయస్వ । నమో రుద్రాయ । విష్ణవే మృత్యుర్మే పాహి ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥

॥ ఇతి సామ్రాజ్య పట్టాభిషేక స్సమాప్తః ॥

శ్రీ శివపూజా విధి

దీపారాధనం కృత్వా ॥ ఆచమ్య ॥ ప్రాణానాయమ్య ॥ ...... శుభతిథౌ ॥ మమ ఉపాత్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీ భవానీ శంకర దేవతా ప్రీత్యర్థం । శ్రీభవానీ శంకర దేవతా పూజాం కరిష్యే ॥

అథ ధ్యానమ్

శ్లో॥ కైలాసే కమనీయ రత్నఖచితే కల్పద్రుమూలే స్థితమ్ ।
కర్పూరస్ఫటికేందు సుందరతనుం కాత్యాయినీ సేవితమ్ ॥
గంగాతుంగ తరంగ రంజిత జటాభారం కృపాసాగరమ్ ।
కంఠాలంకృత శేషభూషణ మహామృత్యుంజయం భావయే ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - ధ్యాయామి ధ్యానమ్ ॥

ఆవాహనమ్

ఓం సద్యోజాతం ప్రపద్యామి - ఇతి ఆవాహనమ్

ఓం సహస్రశీర్షాపురుషః ...... దశాంగులమ్ ॥
ఓం నమస్తే రుద్రమన్యవ ఉతోత ఇషవే నమః ।
నమస్తే అస్తు ధన్వనే బాహుభ్యాముతతే నమః ॥

శ్లో॥ ఆగచ్ఛ మృత్యుంజయ చంద్రమౌళే వ్యాఘ్రాజినాలంకృత శూలపాణే ।
స్వభక్త సంరక్షణ కామధేనో ప్రసీద సర్వేశ్వర పార్వతీశ ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - ఆవాహనమ్ సమర్పయామి ॥

ఆసనమ్

ఓం సద్యోజాతాయవై నమో నమః - ఇతి ఆసనమ్

ఓం పురుష ఏవేదగ్ం ...... తిరోహతి ॥
ఓం యాత ఇషు శ్శివతమాశివం బభూవతే ధనుః ।
శివా శరవ్యా యాతవతయానోరుద్ర మృడయ ॥

శ్లో॥ భాస్వన్మౌక్తికతోరణై ర్మరకతస్తంభాయుతాలంకృతే ।
సౌధే ధూపసువాసితే మణిమయే మాణిక్య దీపాంచితే ॥

---

1. శ్రీమదాద్యశంకర భగవత్పాదులు రచించిన 'శ్రీమృత్యుంజయ మానసపూజా' శ్లోకములను సమకూర్చి శ్రీశివపూజావిధానము రూపొందించబడినదని గమనింపగలరు.

బ్రహ్మేంద్రామర యోగిపుంగవగణైరానీతకల్పద్రుమైః ।
శ్రీమృత్యుంజయ! సుస్థిరో భవ విభో! మాణిక్య సింహాసనే ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - నవరత్నఖచిత
హేమ సింహాసనం సమర్పయామి ॥

పాద్యమ్

ఓం భవేభవేనాతి - ఇతి పాద్యమ్

ఓం ఏతావానస్య .... దివి ॥

ఓం యాతేరుద్ర శివాతనూరఘోరా పాపకాశినీ ।

తయానస్తనువా శన్తమయాగిరి శన్తాభిచాకశీః ॥

శ్లో॥ **మందారమల్లీ కరవీరమాధవీ పున్నాగనీలోత్పల పంకజాన్వితైః ।**
కర్పూర పాటీరసువాసితై ర్జలై రాధత్స్వమృత్యుంజయ!పాద్యముత్తమమ్ ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - పాదయోః పాద్యం సమర్పయామి ॥

అర్ఘ్యమ్

ఓం భవేభవస్వమాం - ఇతి అర్ఘ్యమ్

ఓం త్రిపాదూర్ధ్వ .... అభి ॥

ఓం యామిషుం గిరిశన్తహస్తే బిభర్ష్యస్తవే ।

శివాంగిరి త్రతాంకురు మాహిగ్ంసీః పురుషం జగత్ ॥

శ్లో॥ **సుగంధపుష్ప ప్రకరై స్సువాసితై ర్వియన్నదీశీతలవారిభి శ్శుభైః ।**
త్రిలోకనాథార్తి హరార్ఘ్యమాదరాద్గృహాణమృత్యుంజయ! సర్వవందిత ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - హస్తయోః అర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

ఆచమనమ్

ఓం భవోద్భవాయ - ఇతి ఆచమనీయమ్

ఓం తస్మాద్విరాడ జాయత .... మథోపురః ॥

ఓం శివేన వచసాత్వా గిరి శాచ్ఛావదామసి ।

యధానస్సర్వమిజ్జగదయక్ష్మగ్ం సుమనా అసత్ ॥

శ్లో॥ **హిమాంబు వాసితై స్తోయై శ్శీతలై రతిపావనైః ।**
మృత్యుంజయ! మహాదేవ! శుద్ధాచమన మాచర ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - ముఖే ఆచమనీయం సమర్పయామి

మధుపర్కమ్

శ్లో॥ దధిగుడసహితం మధుప్రకీర్ణం సుఘృతసమన్వితం ధేనుదుగ్ధయుక్తమ్ ।
శుభకరమధుపర్కమాహరత్వం త్రిణయనమృత్యుంజయ! లోకవంద్య! ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - మధుపర్కం సమర్పయామి ॥
అనంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

పంచామృత స్నానమ్

శ్లో॥ పంచాస్త్రశాన్తః పంచాస్య పంచపాతకసంహార ।
పంచామృతస్నానమిదం కురు మృత్యుంజయ ప్రభో ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - పంచామృతస్నానం సమర్పయామి ॥

1. (పాలు)

ఓం ఆప్యాయస్వ సమేతు తే విశ్వతః సోమ వృష్ణియం ।
భవా వాజస్య సంగథే ॥ ఇతి క్షీరేణ స్నపయామి ॥
ఓం నమః శంభవే చ మయో భవే చ నమః శంకరాయ చ ।
మయస్కరాయ చ నమః శివాయ చ శివతరాయ చ ॥
క్షీర స్నానానంతరం శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥

2. (పెరుగు)

ఓం దధిక్రావ్ణో అకారిషం జిష్ణోరశ్వస్య వాజినః ।
సురభినో ముఖాకరత్ప్రణ ఆయూగ్ంషి తారిషత్ ॥
ఇతి ధధ్నా స్నపయామి ॥
ఓం నమః శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥
దధిస్నానానంతరం శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥

3. (నెయ్యి)

ఓం శుక్రమసి జ్యోతిరసి తేజో సి దేవో వః సవితోత్పునా ।
త్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ వసోః సూర్యస్య రశ్మిభిః ॥
ఇతి ఆజ్యేన స్నపయామి ॥
ఓం నమః శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥
ఆజ్యస్నానానంతరం శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥

4. (తేనె)

ఓం మధువాతా ఋతాయతే మధుక్షరంతి సింధవః । మాధ్వీర్నస్సంత్వోషధీః । మధు నక్తముతోషసి మధుమత్పార్థివగ్ం రజః । మధు ద్యౌ రస్తు నః పితా । మధుమాం నో వనస్పతిర్మధుమాగ్ం అస్తు సూర్యః । మాధ్వీర్గావో భవంతు నః॥

ఇతి మధునా స్నపయామి ॥

ఓం నమః శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥

మధుస్నానానంతరం శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥

5. (చక్కెర)

ఓం స్వాదుః పవస్వ దివ్యాయజన్మనే స్వాదురింద్రాయ సుహవేతునామ్నే । స్వాదుర్మిత్రాయ వరుణాయ వాయవే బృహస్పతయే మధుమాగ్ం అదాభ్యః ॥

ఇతి శర్కరేణ స్నపయామి ॥

ఓం నమః శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥

శర్కర స్నానానంతరం శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥

6.(కొబ్బరినీళ్ళు)

యాః ఫలినీర్యా అఫలా అపుష్పా యాశ్చపుష్పిణీః ।
బృహస్పతి ప్రసూతా స్తానో ముఞ్చన్త్వగ్ంహసః ॥

॥ ఇతి నారికేళ ఫలోదకేన స్నపయామి ॥

ఓం నమః శంభవే చ .... శివతరాయ చ ॥

నారికేళ ఫలోదకానంతరం శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥

పంచామృత స్నానానంతరం 'ఓం ఆపోహిష్ఠేతి...' శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥ అనంతరం గంధోదకాద్యైః స్నాపయిష్యే ॥ 638పుటను చూడుము.

శుద్ధోదక స్నానమ్

ఓం వామదేవాయ నమః - ఇతి స్నానమ్

ఓం యత్పురుషేణ హవిశ .... ద్ధవిః ॥

ఓం అధ్యవోచదధివక్తా ప్రథమోదైవ్యోభిషక్ । అహిగ్శ్చసర్వాఞ్జం భయన్త్సర్వాశ్చయాతు ధాన్యః

శ్లో॥ జగత్త్రయఖ్యాత సమస్తతీర్థైః సమాహృతైః కల్మష హారిభిశ్చ ।
స్నానం సుతోయైః స్సముదాచరత్వం మృత్యుంజయానంత గుణాభిరామ ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - అభిషేక స్నానం సమర్పయామి ॥
(నమక-చమక పంచసూక్తాని పఠిత్వా - అభిషేకం కుర్యాత్ ॥)[1]

శోధన వస్త్రమ్

శ్లో॥ ఆనీతేనాతిస్వచ్ఛేన కాశేయే నామరద్రుమాత్ ।
మార్జయామి జటాజూటం మృత్యుంజయ మహాప్రభో ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - శోధనవస్త్రం సమర్పయామి ॥

వస్త్రమ్

ఓం జ్యేష్ఠాయ నమః - ఇతి వస్త్రమ్
ఓం వస్త్రాస్యావన్ .... పురుషం పశుమ్ ॥
ఓం అసౌయస్తామ్రో అరుణ ఉతబభ్రుస్సుమంగలః ।
ఏచేమాగ్ం రుద్రా అభితోదిక్షు శ్రితా స్సహస్రశోవై షాగ్ం హేడఈమహే ॥
శ్లో॥ నానాహేమ విచిత్రాణి చీనచీనాంబరాని చ ।
వివిధాని చ దివ్యాని మృత్యుంజయ సుధారయ ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - వస్త్రయుగ్మం సమర్పయామి ॥
వస్త్రాంతే ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

యజ్ఞోపవీతమ్

ఓం శ్రేష్ఠాయ నమః - ఇతి యజ్ఞోపవీతమ్
ఓం తం యజ్ఞం .... ఋషయశ్చయే ॥
ఓం అసౌయోవ సర్పతి నీలగ్రీవోవిలోహితః । ఉతైనంగోపా
అదృశన్నదృశన్నుదహార్యః । ఉతైనం విశ్వాభూతాని సదృష్టోమృడయాతినః ॥
శ్లో॥ విశుద్ధముక్తాఫలజాలరమ్యం మనోహరం కాంచనసూత్రయుక్తమ్ ।
యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్ర మాధత్స్వమృత్యుంజయ మహాప్రభో ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - యజ్ఞోపవీతం సమర్పయామి ॥
యజ్ఞోపవీతాంతే ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

---

1. నమక-చమక-పంచసూక్తములను గూర్చి 777-799 పుటను చూడుము.

విభూతి (భస్మవిలేపనమ్)

ఓమ్ । త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్ ।
ఉర్వారుకమివ బంధనాన్మృత్యో ర్ముక్షీయ మాऽమృతాత్ ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - భస్మవిలేపనం సమర్పయామి ॥

ఆభరణమ్

ఓం రుద్రాయ నమః - ఇత్యాభరణాని
శ్లో॥ మాణిక్యకేయూర కిరీట హారాన్ కాంచీమణిస్థాపిత కుండలైశ్చ ।
మంజీరముక్తా భరణైర్మనోజ్ఞైరంగాని మృత్యుంజయ భూషయామి ॥
ఓమ్ । హిరణ్యరూపస్సహిరణ్య సంధృగపాన్నపాత్సేదుహిరణ్య వర్ణః ।
హిరణ్యయా త్పరియోనేర్నిషద్యా । హిరణ్య దాదద్యన్నమస్మై ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - నానావిధ ఆభరణాని సమర్పయామి ॥

గంధమ్

ఓం కాలాయ నమః - ఇతి గంధమ్
ఓం తస్మాద్యజ్ఞా త్సర్వహుతః .... గ్రామ్యాశ్చయే ॥
ఓం నమో అస్తునీలగ్రీవాయ సహస్రాక్షాయ మీఢుషే ।
అధోయే అస్యసత్వానోహంతేభ్యో కరన్నమః ॥
శ్లో॥ శ్రీగంధం ఘనసారకుంకుమయుతం కస్తూరికా పూరితం ।
కాలేయేన హిమాంబునా విరచితం మందార సంవాసితమ్ ॥
దివ్యం దేవ మనోహరం మణిమయేపాత్రే సమారోపితం ।
సర్వాంగేషు విలేపయామి సతతం మృత్యుంజయశ్రీవిభో ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - శ్రీగంధం సమర్పయామి ॥

అక్షతాన్

ఓం కలవికరణాయ నమః - ఇతి అక్షతాన్
ఓం తస్మాద్యజ్ఞా త్సర్వహుతః ఋచః .... దజాయత ॥
ఓం ప్రముం చ ధనస్త్వ ముభయోరార్త్ని యోర్జ్యాం ।

యాశ్చతేహ స్తయిషవః పరాతా భగవోవప ॥

శ్లో॥ అక్షతైర్ధవళైర్దివ్యై స్సమ్యక్తిల సమన్వితైః ।
మృత్యుంజయ మహాదేవ పూజయామి వృషధ్వజ ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - శ్వేతఅక్షతాన్ సమర్పయామి ॥

ఓం నిధనపతయే నమః । ఓం నిధనపతాంతికాయ నమః ॥ ఓం ఊర్ధ్వాయ నమః । ఓం ఊర్ధ్వలింగాయ నమః ॥ ఓం హిరణ్యాయ నమః । ఓం హిరణ్యలింగాయ నమః ॥ ఓం సువర్ణాయ నమః । ఓం సువర్ణలింగాయ నమః ॥ ఓం దివ్యాయ నమః । ఓం దివ్యలింగాయ నమః ॥ ఓం భవాయ నమః । ఓం భవలింగాయ నమః ॥ ఓం శర్వాయ నమః । ఓం శర్వలింగాయ నమః ॥ ఓం శివాయ నమః । ఓం శివలింగాయ నమః ॥ ఓం జ్వలాయ నమః । ఓం జ్వలలింగాయ నమః ॥ ఓం ఆత్మాయ నమః । ఓం ఆత్మలింగాయ నమః ॥ ఓం పరమాయ నమః । ఓం పరమలింగాయ నమః ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - తిలాక్షతాన్ సమర్పయామి ॥

హరిద్రాచూర్ణమ్

ఓం ఆహిరివ భోగైః పర్యేతి బాహుం జ్యాయా
హేతిం పరిబాధమానః హస్తఘ్నో విశ్వావయునాని విద్వాన్ ।
పుమాన్ పుమాం సం పరి పాతు విశ్వతః ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - హరిద్రాచూర్ణం సమర్పయామి ॥[1]

కుంకుమ విలేపనమ్

ఓం యాగుంగూర్యా సినీవాలీ యా రాకాయా సరస్వతీ ।
ఇంద్రాణీ మహ్వాహూతయే వరుణానీం స్వస్తయే ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - కుంకుమ విలేపనం సమర్పయామి ॥

1. ఇత ఆరభ్యసౌభాగ్య ద్రవ్యాణి పరిమళద్రవ్యాణి చ విభవేసతి దేవ్యై దేవేభ్యోపి దేయాని ॥ (పసుపు, కుంకుమ వంటి సౌభాగ్య ద్రవ్యములను, అత్తరువంటి పరిమళ పదార్థములను దేవీ-దేవతలు అందరికీ సమర్పింపవలెను.)

సుగంధద్రవ్యాణి

ఓం సుమంగలీరియం వధూ రిమాం సమేత పశ్యత ।
సౌభాగ్యమస్మై దత్వా యాధాస్తం విపరేతన ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - సుగంధ ద్రవ్యాణి సమర్పయామి ॥

బిల్వపత్రమ్

ఓం నమో బిల్మినే చ కవచినే చ ।
నమశ్శ్రుతాయ చ శ్రుతసేనాయ చ ॥
శ్లో॥ త్రిదళం త్రిగుణాకారం త్రినేత్రం చ త్రియాయుధమ్ ।
త్రిజన్మపాపసంహారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - బిల్వపత్రాణి సమర్పయామి ॥
(బిల్వాష్టోత్తర శతనామస్తోత్రమ్ పఠిత్వా 698 పుటను చూడుము.)

పుష్పమ్

ఓం బలవికరణాయ నమః - ఇతి పుష్పమ్
ఓం తస్మాదశ్వా .... అజావయః ॥
ఓం ప్రముంచ ధన్వనస్త్వముభయోరార్త్నియోర్జ్యామ్ ।
యాశ్చతే హస్త ఇషవః । పరా తా భగవో వప ॥
శ్లో॥ చంపక పంకజ పున్నాగైః కుందైః కరవీర మల్లికా కుసుమైః ।
విస్తారయ జటాజూటం మృత్యుంజయ పుండరీక నయనాప్త ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - నానావిధ విచిత్ర పరిమళ పత్ర పుష్పాణి సమర్పయామి ॥
(శివాష్టోత్తర శత - సహస్రనామాని పఠిత్వా)[1]

దివ్య పాదుకే

శ్లో॥ మాణిక్యపాదుకా ద్వంద్వౌ మౌనిహృత్పద్మమందిరే ।
పాదౌ సత్పద్మసుహృదౌ కురు మృత్యుంజయ ప్రభో ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - దివ్యపాదుకే సమర్పయామి ॥

1. అష్టోత్తర శతనామావళి 356వ పుటలో చూడుము.

చామరమ్

శ్లో॥ గజవదనస్కంద ధృతేనాతిస్వచ్ఛేన చామరయుగళేన ।
అచల కానన పద్మం మృత్యుంజయ భావయామి హృత్పద్మే ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః-చామర యుగళాభ్యాం సమర్పయామి ॥

ఛత్రమ్

శ్లో॥ ముక్తాతపత్రం శశికోటి శుభ్రం శుభప్రదం త్వత్తనుకాంతియుక్తమ్ ।
మాణిక్యసంస్థాపిత హేమదండం సురేశ మృత్యుంజయ తేఽ ర్పయామి ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - ఛత్రం సమర్పయామి ॥

ధూపమ్

ఓం బలాయ నమః - ఇతి ధూపమ్
ఓం యత్పురుషం .... ఉచ్యేతే ॥
ఓం అవతత్యధను స్త్వగ్ం సహస్రాక్ష శతేషుధే ।
విశీర్యశల్యానాం ముఖాశివో నస్సుమనా భవ ॥
శ్లో॥ కర్పూరచూర్ణైః కపిలాజ్యపూతై ర్దాస్యామికాలేయ సమన్వితైశ్చ ।
సముద్భవా ప్పావనగంధ ధూపా న్మృత్యుంజయా ధ్రూపణమాచరామి ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - ధూపమాఘ్రాపయామి ॥

దీపమ్

ఓం బలప్రమథనాయ నమః - ఇతి దీపమ్
ఓం బ్రాహ్మణోస్యముఖమాసీత్ .... అజాయత ॥
ఓం విజ్యం ధను కపర్దినో విశల్యో బాణవాగ్ం ఉత ।
అనేశన్న స్యేషవ ఆభురస్య నిషఙ్గథిః ॥
శ్లో॥ వర్తిత్రయోపేత మఖండ దీప్త్యా తమోహరం బాహ్యమథాంతరంచ ।
సాజ్యం సమస్తా మరవర్గహృద్యం సురేశ మృత్యుంజయ పశ్యదీపమ్ ॥
శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - దీపం దర్శయామి ॥
ధూపదీపానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

నైవేద్యమ్

ఓం సర్వభూతదమనాయ నమః - ఇతి నైవేద్యమ్

ఓం చంద్రమామనసో జాత .... అజాయత ॥

ఓం యాతే హేతిర్మీఢుష్టమ హస్తే బభూవతే ధనుః ।

తయాఽస్మాన్ విశ్వతస్త్వమయక్ష్మయాపరిబ్భుజ ॥

శ్లో॥ రాజాన్నం మధురాన్వితాతి మృదులం మాణిక్యపాత్రేస్థితమ్ ।
హింగూజీరక సన్మరీచిమిళితై శ్శాకైరనేకై శ్శుభైః ॥
పాకం సమ్యగపూప సూపసహితం సద్యోఘృతే నాప్లుతమ్ ।
శ్రీమృత్యుంజయ పార్వతీప్రియ విభో! సాపోశనం భుజ్యతామ్ ॥

శ్లో॥ శర్కరామిళితం స్నిగ్ధం దుగ్ధాన్నం గోఘృతాన్వితమ్ ।
కదళీఫల సమ్మిశ్రం భుంజతాం మృత్యుసంహార ॥

శ్లో॥ కేవల మతి మాధుర్యం దుగ్ధైస్స్నిగ్ధైశ్చ శర్కరా మిళితైః ।
ఏలామరీచి మిళితం మృత్యుంజయదేవ! భుంక్ష్వ పరమాన్నమ్ ॥

శ్లో॥ మనోజ్ఞ రంభా నవఖండ ఖండితాన్ రుచిప్రదాన్ సర్షప జీరకాంశ్చ ।
ససౌరభాన్ సైంధవ సేవితాంశ్చ గృహాణ మృత్యుంజయ లోకవంద్య ॥

శ్లో॥ హింగూజీరక సహితం విమలామలకమ్ కపిత్థమతి మధురమ్ ।
బిసఖండాన్ లవణయుతాన్ మృత్యుంజయ తేర్పయామి జగదీశ ॥

శ్లో॥ ఏలాశుంఠీసహితం దధ్యన్నం చారుహేమపాత్రస్థ ।
మమృత ప్రతినిధిచాఢ్యం మృత్యుంజయదేవ భుజ్యతాం త్రిలోకేశ ॥

శ్లో॥ జంబీర నీరాంచిత శృంగిబేరం మనోహరానామ్ల శలాటుఖండాన్ ।
మృదూపదంశాన్ సహసోపభుంక్ష్వ మృత్యుంజయ శ్రీ కరుణాసముద్ర ॥

శ్లో॥ నాగర రామఠయుక్తం సులలిత జంబీరనీపూర్ణ ।
మథితం సైంధవ సహితం పిబహర మృత్యుంజయ క్రతుధ్వంసిన్ ॥

శ్లో॥ శీతలం మధురం స్వచ్ఛం వాసితం పావనం లఘు ।
మధ్యే స్వీకురు పానీయం హర!మృత్యుంజయ ప్రభో ॥

గాయత్ర్యా ప్రోక్ష్య - ఓం భూర్భువస్సువః । తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥ సత్యంత్వర్తేన పరిషించామి ॥

అమృతమస్తు అమృతోపస్తరణమసి స్వాహా ॥ శ్రీభవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - ఓం ప్రాణాయస్వాహా । ఓం అపానాయ స్వాహా । ఓం వ్యానాయ స్వాహా । ఓం ఉదానాయ స్వాహా । ఓం సమానాయ స్వాహా । హే మృత్యుంజయ ప్రభో! యథాసుఖం జుషధ్వమ్ ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - నైవేద్యం సమర్పయామి ॥

మధ్యేమధ్యే పానీయం - సమర్పయామి ॥

ఉత్తరాపోశనమ్

శ్లో॥ మందార హేమాంబుజ కుందవాసితైర్మందాకినీ నిర్మలపుణ్యతోయైః ।
గృహాణ మృత్యుంజయ పూర్ణకామ శివోత్తరాపోశన మభ్రకేశ ॥

(అమృతాపిధానమసి) - ఉత్తరాపోశనం - సమర్పయామి ॥

హస్త-పాద-ప్రక్షాళనమ్

శ్లో॥ గగవధునీ విమల జలైర్మృత్యుంజయ పద్మరాగ పాత్రగతైః ।
మృగమదచందవ పూరైః ప్రక్షాళయామి చారుహస్తపదయుగ్మమ్ ॥

ముఖ-హస్త-పాద-ప్రక్షాళనం - సమర్పయామి ॥

శుద్ధాచమనమ్

శ్లో॥ మందారమల్లికా కుందవాసితై ర్జాహ్నవీజలైః ।
మృత్యుంజయ మహాదేవ శుద్ధాచమనమాచర ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - శుద్ధాచమనం - సమర్పయామి ॥

ఫలమ్

యాః ఫలినీర్యా అఫలా అపుష్పా యాశ్చపుష్పిణీః ।
బృహస్పతి ప్రసూతా స్తానో ముఞ్చన్త్వగ్ంహసః ॥

శ్లో॥ కూష్మాండ వార్తాక పటోలికానాం ఫలాని రమ్యాని చకార వల్యాః ।
సుపాకయుక్తాని చ సౌరభాణి శ్రీకంఠ మృత్యుంజయ భక్షయేశ ॥

శ్లో॥ రంభాచూత కపిత్థ కంటక ఫలైః ద్రాక్షారస స్వాదు మ
త్ఖర్జూరైర్మధురేక్షుఖండశకలై స్సన్నారికేళాంబుభిః ।
కర్పూరేణ సువాసితైః గుడజలైర్మాధుర్యయుక్తైర్విభో
శ్రీమృత్యుంజయ పూరయ త్రిభువనాధారం విశాలోదరమ్ ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - ఋతుఫలమ్ సమర్పయామి ॥

తాంబూలమ్

ఓం మనోన్మనాయ నమః - ఇతి తాంబూలమ్

ఓం నాభ్యా ఆసీదన్తరిక్షం .... అకల్పయన్ ॥

ఓం నమస్తే అస్త్వాయుధాయాऽనా తతాయ ధృష్ణవే ।

ఉభాభ్యాముత తే నమో బాహుభ్యాం తవ ధన్వనే ॥

శ్లో॥ మౌక్తికచూర్ణ సమేతైర్మృగమదఘనసార వాసితైః పూగైః ।

పర్ణైస్స్వర్ణసమానైర్ మృత్యుంజయ తేఽర్పయామి తాంబూలమ్ ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - తాంబూలం సమర్పయామి ॥

నీరాజనమ్

ఓం అఘోరేభ్యో - ఇతి నీరాజనమ్

ఓం వేదాహమేతమ్ .... యదాస్తే ॥

ఓం పరి తే ధన్వనో హేతిరస్మాన్వృణక్తు విశ్వతః ।

అథోయ ఇషుధిస్తవాऽऽరే అస్మన్ని ధేహితమ్ ॥

శ్లో॥ నీరాజనం నిర్మల దీప్తి మద్భిః దీపాంకురై రుజ్వల ముచ్ఛ్రితైశ్చ ।

ఘంటానినాదేన సమర్పయామి మృత్యుంజయాయ త్రిపురాంతకాయ ॥

ఓం సర్వప్రజాం మే గోపాయ .... వృజామసి ।

ఓం హిరణ్యపాత్రం .... దధాతి[1] ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః-దివ్యమంగళ కర్పూర ఆనంద నీరాజనం సమర్పయామి ॥ నీరాజనానంతరం ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

మంత్రపుష్పమ్

ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే - ఇతి మంత్రపుష్పమ్

ఓం ధాతాపురస్తాత్ .... అయనాయవిద్యతే ॥

ఓం నమస్తే అస్తు భగవన్ విశ్వేశ్వరాయ మహాదేవాయ త్ర్యంబకాయ త్రిపురాంతకాయ త్రికాగ్నికాలాయ కాలాగ్ని రుద్రాయ నీలకంఠాయ మృత్యుంజయాయ సర్వేశ్వరాయ సదాశివాయ శ్రీమన్మహాదేవాయ నమః॥

---

1. నీరాజన మంత్రములను 385-386 పుటలలో చూడుము.

శ్లో॥ పున్నాగ నీలోత్పల కుందజాతీ మందారమల్లీ కరవీరపంకజైః ।
పుష్పాంజలిం బిల్వదళైస్తులస్యా మృత్యుంజయాంఘ్రౌ వినివేశయామి ॥

ఓం సహస్రశీర్షం దేవం .... సదాశివోమ్ ॥[1]

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - మంత్రపుష్పాంజలి సమర్పయామి ॥

పునరర్ఘ్యమ్

శ్లో॥ విరించి ముఖ్యామరబృందవందితే సరోజమత్స్యాంకిత చక్ర చిహ్నితే ।
దదామి మృత్యుంజయ పాదపంకజే ఫణీంద్రభూషే పునరర్ఘ్యమీశ్వర ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - పునరర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

ప్రదక్షిణమ్

ఓం ~~ఈశాన~~-ఇతి ప్రదక్షిణ నమస్కారాన్

శ్లో॥ పదేపదే సర్వతమోనికృంతనం పదే పదే సర్వశుభప్రదాయకమ్ ।
ప్రదక్షిణం భక్తియుతేన చేతసా కరోమి మృత్యుంజయ రక్షరక్ష మామ్ ॥
యానికాని చ పాపాని .... మహేశ్వర ॥

శ్రీ భవానీ శంకర దేవతాభ్యో నమః - ఆత్మప్రదక్షిణత్రయం సమర్పయామి॥

నమస్కారమ్

ఓం ~~ఈశాన~~స్సర్వవిద్యానామితి నమస్కారాన్ ।

ఓం యజ్ఞేనయజ్ఞ .... సంతిదేవాః ॥

శ్లో॥ నమో గౌరీశాయ స్ఫటికధవళాంగాయ చ నమో ।
నమో లోకేశాయ స్తుతవిబుధలోకాయ చ నమః ॥
నమః శ్రీకంఠాయ క్షపిత పురదైత్యాయ చ నమో ।
నమః ఫాలాక్షాయ స్మరమద వినాశాయ చ నమః ॥

శ్రీభవానీశంకర దేవతాభ్యో నమః - నమస్కారాన్ సమర్పయామి ॥

శ్లో॥ సంసారే జనితాపరోగసహితే తాపత్రయాక్రందితే ।
నిత్యం పుత్రకళత్రవిత్తవిలసత్పాశైర్నిబద్ధం దృఢమ్ ॥

1. మంత్రపుష్పము కొరకు 781 పుటను చూడుము.

గర్వాంధం బహుపాపవర్గ సహితం కారుణ్యదృష్ట్యా విభో! ।
శ్రీమృత్యుంజయ పార్వతీప్రియ సదా మాం పాహి సర్వేశ్వర ॥

శ్లో॥ సౌధేరత్నమయే నవోత్పలదళాకీర్ణే చతుష్కాంతరే
కౌశేయేన మనోహరేణ ధవళే నాచ్ఛాదితే సర్వశః ।
కర్పూరాంచిత దీపదీప్తిమిళితే రమ్యోపధానద్వయే
పార్వత్యాః కరపద్మలాలిత పదం మృత్యుంజయం భావయే ॥

శ్లో॥ చతుశ్చత్వారింశత్ విలసదుపచారైరభిమతై
ర్మనఃపద్మే భక్త్యా బహిరపిచ పూజాం శుభకరామ్ ।
కరోతి ప్రత్యూషే నిశిదివసమధ్యే చ సపుమాన్
ప్రయాతి శ్రీమృత్యుంజయ పద మనే కాద్భుతపదమ్ ॥

శ్లో॥ ప్రాతర్లింగ ముమాపతే రహరహ స్సందర్శనాత్స్వర్గదం
మధ్యాహ్నే హయమేధ తుల్యఫలదం సాయంతనే మోక్షదమ్ ।
భానో రస్తమయే ప్రదోష సమయే పంచాక్షరారాధనం
తత్కాల త్రయ తుల్యమిష్ట ఫలదం సద్యోఽనవద్యే ధృతమ్ ॥

శ్రీ భవానీశంకర దేవతాభ్యో నమః-క్షమాయాచన పూర్వక ప్రార్థనం సమర్పయామి॥

పూజా సమర్పణమ్

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం సదాశివ ।
యత్పూజితం మయాదేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

అనయా శ్రీమదాద్యశంకర భగవత్పాద విరచిత చతుశ్చత్వారింశదుపచార పూర్వక సమస్త రాజోపచార, శక్త్యుపచార, భక్త్యుపచార పూజయా చ భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీ భవానీ శంకర దేవతా సుప్రీత స్సుప్రసన్నో వరదో భవతు ॥

॥ సర్వం శ్రీపరమేశ్వరార్పణమస్తు ॥

॥ ఇతి శ్రీ శివపూజావిధిః ॥

శ్రీశివార్ఘ్య మంత్రాః

[మహాశివరాత్రి పర్వదివసమున ఉపవాసదీక్షతో ఉండి రాత్రికి శ్రీశివపూజను ముగించిన తర్వాత ఈ క్రింద ఈయబడిన మూడు మంత్రములతో ఈశ్వరప్రీత్యర్థముగా విశేషార్ఘ్యమును విడువవలెను. ఇందుకుగాను పుష్పాక్షతలతో పాటు రూపాయి నాణెమును జతచేసి ఉదకముతో అర్ఘ్యమును విడువవలెను. అనంతరము ఈ మూడు రూపాయలకు తమ శక్తికొలది మరికొంత ద్రవ్యమును చేర్చి ఒక బ్రాహ్మణునకు దానమీయవలెను. ఇందువలన శివరాత్రి ఉపవాస, జాగరణ వ్రతము ఫలవంతమగును. భోళాశంకరుని అనంతమైన కృపకు పాత్రులగుటయేగాక! సమస్త దుఃఖములు తొలగిపోయి, సుఖసౌఖ్యములు లభింపగలవు. శేషము భగవత్కృప.]

1. గౌరీవల్లభ దేవేశ! త్రినేత్ర శశిభూషణ ।
సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థం గృహాణాఽర్ఘ్యం నమోఽస్తు తే ॥
ఇతి ప్రథమార్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

2. వ్యోమకేశ నమస్తేఽస్తు వ్యోమాత్మన్ వ్యోమరూపిణే ।
నక్షత్రరూపీ భగవన్ గృహాణాఽర్ఘ్యం నమోఽస్తు తే ॥
ఇతి ద్వితీయార్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

3. మాఘమాసే సితే పక్షే చతుర్దశ్యాం మహానిశి ।
లింగోద్భవస్య వేలాయాం గృహాణాఽర్ఘ్యం నమో నమః ॥
ఇతి తృతీయార్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

ముఖ్యాంశములు

1) శివునకు, శివలింగమునకు ప్రదక్షిణము చేయునప్పుడు అర్ధ - సగము ప్రదక్షిణము చేయవలెనని శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి. **'అర్ధం సోమసూత్రాంతమిత్యర్థః'** - (ఆచారేందు) అనగా అర్ధ-సగము అనగా సోమసూత్రము వరకే అని ఆచారేందువు నందు వివరింపబడినది. **'శివం ప్రదక్షిణీకుర్వన్ సోమసూత్రం న లంఘయేత్, ఇతి వచనాంతరాత్'** నందీశ్వరునికి నమస్కరించి ప్రదక్షిణము ప్రారంభించి శివలింగముయొక్క సోమసూత్రము వరకు వెళ్ళి అక్కడ నమస్కరించి తిరిగి వెనుకకు మరలి నందీశ్వరుని చేరి నమస్కరించవలెను. కాని, సోమసూత్రమును దాటరాదు. ఈవిధంగా శివలింగమునకు ప్రదక్షిణములు చేయవలెనని వివరించబడినది.

అపవాదము : గడ్డి, ఆకు, కట్టె, రాయి, ఇటుక మొదలగు వాటితో కప్పబడిన సోమసూత్రమును దాటిపోవచ్చునని చెప్పబడినది.

2) ఏకా చండ్యా రవేః సప్త తిస్రః కార్యా వినాయకే ।
హరేశ్చతస్రః కర్తవ్యాః శివస్యార్ధ ప్రదక్షిణా ॥

దుర్గాదేవికి ఒకటి, సూర్యునకు ఏడు, గణేశునకు మూడు, విష్ణువునకు నాలుగు, శివునకు సగము - అర్ధ ప్రదక్షిణము చేయవలయును.

3.క) అసంపన్నం మనసా సంపాదయేత్ - పూజలో కొరతగానున్నట్టి లేదా లేనట్టి సామగ్రిని, పూర్తి చేయుటకై మానసికముగా భావనచేసి, లేని వస్తువును పరమాత్మకు సమర్పింపవలెను. ఉదా : ఆసనం మనసా పరికల్పయామి, పుష్పమాలాం మనసా పరికల్పయామి ఇత్యాదయః

ఖ) దీనికి రెండవ వికల్పము కూడా చెప్పబడినది - **తత్తద్ ద్రవ్యం తు సంకల్ప్య పుష్పైర్వాపి సమర్చయేత్ । అర్చనేషు విహీనం యత్ తత్తోయేన ప్రకల్పయేత్॥**

ఇంతకుముందు చెప్పినట్లుగా పూజలో సమకూర్చబడని, లేనట్టి సామగ్రిని పూర్తి చేయుటకై, అట్టి ఉపచారమును సమర్పించునప్పుడు (దానికి బదులుగా) అక్షతలనుగానీ, పుష్పమునుగానీ, ఉదకమునుగానీ సమర్పింపవలెను. ఉపచారవస్తువు లేనప్పుడు దానికి బదులుగా అక్షతలను సమర్పించు సంగతి మనకందరకు తెలిసినదే!

గ) **'కేవల నైవేద్య సమర్పణేనైవ పూజా సిద్ధిరితి..... । గంధ పుష్ప సమర్పణమాత్రేణ పూజాసిద్ధిరిత్యపి - పూర్వే ।'** (ఆచారేందు) కేవలము ఒక్క నైవేద్యమును సమర్పించుటవలన కూడా దేవపూజ పూర్తికాగలదు. లేదా గంధమును, పుష్పమును సమర్పించుటచేత కూడా పూజ పూర్తియైనట్లుగా భావింపబడును అని స్మృతికారుల వచనము. అందుకే - 'పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి..... । అని భగవద్గీత చెప్పినమాట మరువకూడదు.

శ్రీ బిల్వాష్టోత్తర శతనామ పూజా స్తోత్రము

ఆచమ్య ॥ .... మమ ఇహజన్మని జన్మాంతరకృత మహాపాతకోపపాతక సమస్త పాపక్షయద్వారా శ్రీసాంబసదాశివ ముద్దిశ్య। ......ప్రీత్యర్థం మహాబిల్వార్చనం కరిష్యే ॥ అస్య శ్రీ బిల్వపత్ర మహామంత్రస్య। శ్రీసాంబసదాశివో దేవతా। వృషభ యోగీశ్వర ఋషిః। అనుష్టుప్ఛందః। ఓం బీజం। నమశ్శక్తిః। శివా యేతికీలకం ॥ మంత్రః నమశ్శివాయేతి జపం కుర్యాత్ ॥ అథ బిల్వదళాని ఆదౌ శుద్ధోదకేన నారికేళోదకేన చ సంప్రోక్ష్య ॥

ఓం సదాశివాయ - అంగుష్ఠాభ్యాం నమః - హృదయాయ నమః ॥

నం గంగాధరాయ - తర్జనీభ్యాం నమః - శిరసే స్వాహా ॥

మం మృత్యుంజయాయ - మధ్యమాభ్యాం నమః - శిఖాయై వషట్ ॥

శిం శూలపాణయే - అనామికాభ్యాం నమః - కవచాయ హుమ్ ॥

వాం పినాకినే - కనిష్ఠికాభ్యాం నమః - నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ॥

యం ఉమాపతయే - కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః - అస్త్రాయఫట్ ॥

భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ॥ తతః ధ్యానమ్ ॥

శ్లో॥ శాంతం పద్మాసనస్థం శశిధరమకుటం పంచవక్త్రం త్రినేత్రం।
శూలం వజ్రం చ ఖడ్గం పరశుమభయదం దక్షభాగే వహంతమ్।
నాగం పాశం చ ఘంటాం ప్రళయహుతవహం సాంకుశం వామభాగే।
నానాలంకారయుక్తం స్ఫటికమణినిభం పార్వతీశం నమామి ॥

అథ బిల్వపత్రార్చనమ్

త్రిదళం త్రిగుణాకారం, త్రిణేత్రం చ త్రియాయుధమ్।
త్రిజన్మ పాపసంహారం, ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 1

త్రిశాఖైర్బిల్వపత్రైశ్చ అచ్ఛిద్రైః కోమలై శ్శుభైః।
తవ పూజాం కరిష్యామి ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 2

సర్వత్రైలోక్యకర్తారం సర్వత్రైలోక్యపాలకమ్।
సర్వత్రైలోక్యహర్తారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 3

నాగాధిరాజవలయం నాగహారేణభూషితమ్ ।
నాగకుండలసంయుక్తం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 4

అక్షమాలాధరం రుద్రం పార్వతీప్రియవల్లభమ్ ।
చంద్రశేఖర మీశానం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 5

త్రిలోచనం దశభుజం దుర్గాదేహార్ధధారిణమ్ ।
విభూత్యభ్యర్చితం దేవం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 6

త్రిశూలధారిణం దేవం నాగాభరణసుందరమ్ ।
చంద్రశేఖరమీశానం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 7

గంగాధరాంబికానాథం ఫణికుండలమండితమ్ ।
కాలకాలం గిరీశం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 8

శుద్ధస్ఫటికసంకాశం శితికంఠం కృపానిధిమ్ ।
సర్వేశ్వరం సదాశాంతం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 9

సచ్చిదానందరూపం చ పరానందమయం శివమ్ ।
వాగీశ్వరం చిదాకాశం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 10

శిపివిష్టం సహస్రాక్షం దుందుభ్యం చ నిషంగిణమ్ ।
హిరణ్యబాహుం సేనాన్యం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 11

అరుణం వామనంతారం వాస్తవ్యం చైవ వాస్తవమ్ ।
జ్యేష్ఠం కనిష్ఠంవైశంతం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 12

హరికేశం సనందీశముచ్చైర్ఘోషం సనాతనమ్ ।
అఘోర రూపకంకుంభం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 13

పూర్వజావరజంయామ్యం సూక్ష్మతస్కరనాయకమ్ ।
నీలకంఠంజఘన్యం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 14

సురాశ్రయం విషహరం వర్మిణం చ వరూధినమ్ ।
మహాసేనం మహావీరం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 15

కుమారంకుశలంకూప్యం వదాన్యం చ మహారథమ్ ।
తౌర్యాతౌర్యం చ దేవ్యం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 16

దశకర్ణం లలాటాక్షం పంచవక్త్రం సదాశివమ్ ।
అశేషపాపసంహారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 17

నీలకంఠం జగద్వంద్యం దీననాథం మహేశ్వరమ్ ।
మహాపాపహరం శంభుం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 18

చూడామణీకృతవిధుం వలయీకృతవాసుకిమ్ ।
కైలాసనిలయం భీమం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 19

కర్పూరకుందధవళం నరకార్ణవతారకమ్ ।
కరుణామృతసింధుం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 20

మహాదేవం మహాత్మానం భుజంగాధిపకంకణమ్ ।
మహాపాపహరం దేవం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 21

భూతేశం ఖండపరశుం వామదేవం పినాకినమ్ ।
వామేశక్తిధరం శ్రేష్ఠం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 22

ఫాలేక్షణం విరూపాక్షం శ్రీకంఠం భక్తవత్సలమ్ ।
నీలలోహితఖట్వాంగం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 23

కైలాసవాసినం భీమం కఠోరం త్రిపురాంతకమ్ ।
వృషాంకం వృషభారూఢం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 24

సామప్రియం స్వరమయం భస్మోద్ధూళితవిగ్రహమ్ ।
మృత్యుంజయం లోకనాథం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 25

దారిద్ర్యదుఃఖహరణం రవిచంద్రానలేక్షణమ్ ।
మృగపాణిం చంద్రమౌళిం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 26

సర్వలోకభయాకారం సర్వలోకైకసాక్షిణమ్ ।
నిర్మలం నిర్గుణాకారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 27

సర్వతత్త్వాత్మకం సాంబం సర్వతత్త్వవిదూరకమ్ ।
సర్వతత్త్వస్వరూపం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 28

సర్వలోకగురుం స్థాణుం సర్వలోకవరప్రదమ్ ।
సర్వలోకైకనేత్రం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 29

మన్మథోద్ధరణం శైవం భవభర్గం పరాత్మకమ్ ।
కమలాప్రియపూజ్యం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 30
తేజోమయం మహాభీమ ముమేశం భస్మలేపనమ్ ।
భవరోగవినాశం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 31
స్వర్గాపవర్గఫలదం రఘునాథవరప్రదమ్ ।
నగరాజసుతాకాంతం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 32
మంజీరపాదయుగళం శుభలక్షణలక్షితమ్ ।
ఫణిరాజవిరాజం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 33
నిరామయం నిరాధారం నిస్సంగం నిష్ప్రపంచకమ్ ।
తేజోరూపం మహారౌద్రం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 34
సర్వలోకైకపితరం సర్వలోకైకమాతరమ్ ।
సర్వలోకైకనాథం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 35
చిత్రాంబరం నిరాభాసం వృషభేశ్వరవాహనమ్ ।
నీలగ్రీవం చతుర్వక్త్రం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 36
రత్నకంచుకరత్నేశం రత్నకుండలమండితమ్ ।
నవరత్నకిరీటం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 37
దివ్యరత్నాంగుళీస్వర్ణం కంఠాభరణభూషితమ్ ।
నానారత్నమణిమయం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 38
రత్నాంగుళీయవిలసత్కరశాఖానఖప్రభమ్ ।
భక్తమానసగేహం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 39
వామాంగభాగవిలసదంబికావీక్షణప్రియమ్ ।
పుండరీకమివాక్షం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 40
సంపూర్ణకామదం సౌఖ్యం భక్తేష్టఫలకారణమ్ ।
సౌభాగ్యదం హితకరం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 41
నానాశాస్త్రగుణోపేతం స్ఫురన్మంగళవిగ్రహమ్ ।
విద్యావిభేదరహితం ఏకబిల్వం శివార్పణ[illegible] 1[illegible]

అప్రమేయగుణాధారం వేదకృద్రూపవిగ్రహమ్ ।
ధర్మాధర్మప్రవృత్తం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 43
గౌరీవిలాసనదనం జీవజీవపితామహమ్ ।
కల్పాంతభైరవం శుభ్రం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 44
సుఖదంసుఖనాశం చ దుఃఖదందుఃఖనాశనమ్ ।
దుఃఖావతారం భద్రం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 45
సుఖరూపంరూపనాశం సర్వధర్మఫలప్రదమ్ ।
అతీంద్రియం మహామాయం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 46
సర్వపక్షిమృగాకారం సర్వపక్షిమృగాధిపమ్ ।
సర్వపక్షిమృగాధారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 47
జీవాధ్యక్షం జీవవంద్యం జీవజీవనరక్షకమ్ ।
జీవకృజ్జీవహరణం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 48
విశ్వాత్మానం విశ్వవంద్యం వజ్రాత్మా వజ్రహస్తకమ్ ।
వజ్రేశం వజ్రభూషం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 49
గణాధిపం గణాధ్యక్షం ప్రళయానలనాశకమ్ ।
జితేంద్రియం వీరభద్రం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 50
త్ర్యంబకం మృడం శూర మరిషడ్వర్గనాశనమ్ ।
దిగంబరం క్షోభనాశం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 51
కుందేందుశంఖధవళం భగనేత్రభిదుజ్జ్వలమ్ ।
కాలాగ్నిరుద్రం సర్వజ్ఞం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 52
కంబుగ్రీవం కంబుకంఠం ధైర్యదంధైర్యవర్ధకమ్ ।
శార్దూలచర్మవసనం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 53
జగదుత్పత్తిహేతుం చ జగత్ప్రళయకారణమ్ ।
పూర్ణానందస్వరూపం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 54
స్వర్గకేశం మహత్తేజం పుణ్యశ్రవణకీర్తనమ్ ।
బ్రహ్మాండనాయకం తారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 55

మందారమూలనిలయం మందారకుసుమప్రియమ్ ।
బృందారకప్రియతరం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 56
మహేంద్రియం మహాబాహుం విశ్వాసపరిపూరకమ్ ।
సులభాసులభంలభ్యం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 57
బీజాధారం బీజరూపం నిర్బీజం బీజవృద్ధిదమ్ ।
పరేశం బీజనాశం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 58
యుగాకారం యుగాధీశం యుగకృద్యుగనాశకమ్ ।
పరేశం బీజనాశం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 59
ధూర్జటింపింగళజటం జటామండలమండితమ్ ।
కర్పూరగౌరం గౌరీశం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 60
సురావాసం జనావాసం యోగీశం యోగిపుంగవమ్ ।
యోగదంయోగినాంసింహం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 61
ఉత్తమానుత్తమంతత్త్వ మంధకాసురసూదనమ్ ।
భక్తకల్పద్రుమస్తోమం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 62
విచిత్రమాల్యవసనం దివ్యచందనచర్చితమ్ ।
విష్ణుబ్రహ్మాదివంద్యం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 63
కుమారపితరం దేవం సితచంద్రకళానిధిమ్ ।
బ్రహ్మసత్యం జగన్మిథ్యం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 64
లావణ్యమధురాకారం కరుణారసవారిధిమ్ ।
భృవోర్మధ్యే సహస్రార్చిం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 65
జటాధరం పావకాక్షం బుక్షేశం భూమినాయకమ్ ।
కామదంసర్వదాగమ్యం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 66
శివం శాంతముమానాథం మహాధ్యానపరాయణమ్ ।
జ్ఞానప్రదం కృత్తివాసం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 67
వాసుక్యురగహారం చ లోకానుగ్రహకారణమ్ ।
జ్ఞానప్రదం కృత్తివాసం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 68

శశాంకధారిణం భర్గం సర్వలోకైకశంకరమ్ ।
శుద్ధం చ శాశ్వతం నిత్యం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 69
శరణాగతదీనార్త పరిత్రాణపరాయణమ్ ।
గంభీరం చ వషట్కారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 70
భోక్తారం భోజనం భోజ్యం జేతారం జితమానసమ్ ।
కరణం కారణం జిష్ణుం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 71
క్షేత్రజ్ఞం క్షేత్రపాలం చ పరార్ధైక ప్రయోజనమ్ ।
వ్యోమకేశం భీమవేషం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 72
భవఘ్నం తరుణోపేతం క్షోదిష్ఠం యమనాశకమ్ ।
హిరణ్యగర్భం హేమాంగం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 73
దక్షంచాముండజనకం మోక్షదం మోక్షనాయకమ్ ।
హిరణ్యదం హేమరూపం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 74
మహాశ్మశాననిలయం ప్రచ్ఛన్నస్ఫటికప్రభమ్ ।
వేదాస్యం వేదరూపం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 75
స్థిరంప్వధర్మ ముమానాథం బ్రహ్మణ్యం చాశ్రయంవిభుమ్ ।
జగన్నివాసం ప్రథమం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 76
రుద్రాక్షమాలాభరణం రుద్రాక్షప్రియవత్సలమ్ ।
రుద్రాక్షభక్తసంస్తోమం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 77
ఫణీంద్రవిలసత్కంఠం భుజంగాభరణప్రియమ్ ।
దక్షాధ్వరవినాశం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 78
నాగేంద్రవిలసత్కర్ణ మహీంద్రవలయావృతమ్ ।
మునివంద్యం మునిశ్రేష్ఠం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 79
మృగేంద్రచర్మవసనం మునీనామేకజీవనమ్ ।
సర్వదేవాదిపూజ్యం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 80

నిధనేశం ధనాధీశ మపమృత్యువినాశనమ్ ।
లింగమూర్తి మలింగాత్మం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 81
భక్తకల్యాణదం వ్యస్తం వేదవేదాంతసంస్తుతమ్ ।
కల్పకృత్కల్పనాశం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 82
ఘోరపాతకదావాగ్నిం జన్మకర్మవివర్జితమ్ ।
కపాలమాలాభరణం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 83
మాతంగచర్మవసనం విరాడ్రూప విదారకమ్ ।
విష్ణుక్రాంతమనంతం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 84
యజ్ఞకర్మఫలాధ్యక్షం యజ్ఞవిఘ్నవినాశకమ్ ।
యజ్ఞేశం యజ్ఞభోక్తారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 85
కాలాధీశం త్రికాలజ్ఞం దుష్టనిగ్రహకారకమ్ ।
యోగిమానసపూజ్యం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 86
మహోన్నత మహాకాయం మహోదర మహాభుజమ్ ।
మహావక్త్రం మహావృద్ధం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 87
సునేత్రం సులలాటం చ సర్వంభీమపరాక్రమమ్ ।
మహేశ్వరం శివతరం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 88
సమస్తజగదాధారం సమస్తగుణసాగరమ్ ।
సత్యంసత్యగుణోపేతం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 89
మాఘకృష్ణచతుర్దశ్యాం పూజార్థం చ జగద్గురోః ।
దుర్లభం సర్వదేవానాం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 90
తత్రాపిదుర్లభంమన్యే నభోమాసేందువాసరే ।
ప్రదోషకాలేపూజాం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 91
సాలగ్రామ సహస్రాణాం ప్రదానాదధికంఫలమ్ ।
కోటికన్యామహాదాన మేకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 92
దర్శనం బిల్వవృక్షస్య స్పర్శనం పాపనాశనమ్ ।
అఘోరపాపసంహారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 93

తులసీబిల్వనిర్గుండీ జంబీరామలకం తథా ।
అఘోరపాపసంహారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 94

అఖండబిల్వపత్రైశ్చ పూజయే న్నందికేశ్వరమ్ ।
ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యః ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 95

సాలంకృతాశతావృత్తా కన్యాకోటి సహస్రకమ్ ।
సామ్రాజ్యపృథ్వీదానం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 96

దశకోటితురంగాణా మశ్వమేధసహస్రకమ్ ।
సవత్సధేనుకోటీనాం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 97

చతుర్వేద సహస్రాణి భారతాదిపురాణకమ్ ।
సామ్రాజ్యపృథ్వీదానం చ ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 98

సర్వరత్నమయంమేరుం కాంచనం దివ్యవస్త్రకమ్ ।
తులాభారం శతావర్తం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 99

అష్టోత్తరశతంబిల్వం యోఽర్చయేల్లింగమస్తకే ।
అథర్వోక్తంవదేద్యస్తు ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 100

కాశీక్షేత్రనివాసం చ కాలభైరవ దర్శనమ్ ।
అఘోరపాపసంహారం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 101

అష్టోత్తరశతశ్లోకైః స్తోత్రాద్యైః పూజయేద్యథా ।
త్రిసంధ్యం మోక్షమాప్నోతి ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 102

దంతికోటి సహస్రాణాం భూహిరణ్యసహస్రకమ్ ।
సర్వక్రతుమయంపుణ్యం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 103

పుత్రపౌత్రాదికంభోగం భుక్త్వాచాత్రయథేప్సితమ్ ।
అంతేచశివసాయుజ్యం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 104

విప్రకోటిసహస్రాణాం విత్తదానాచ్చయత్ఫలమ్ ।
తత్ఫలం ప్రాప్నుయా త్సత్యం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 105

త్వన్నామకీర్తనం తద్వత్తవపాదాంబు యఃపిబేత్ ।
జీవన్ముక్తోభవేన్నిత్యం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 106

అనేకదానఫలదం అనంతసుకృతాదికమ్ ।
తీర్థయాత్రాఽఖిలంపుణ్యం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 107

త్వం మాం పాలయ సర్వత్ర పదధ్యానకృతం తవ ।
భవనం శాంకరం నిత్యం ఏకబిల్వం శివార్పణమ్ ॥ 108

ఫలశ్రుతి

శ్లో॥ ఏకకాలే పఠేన్నిత్యం సర్వశత్రు నివారణమ్ ।
ద్వికాలే చ పఠేన్నిత్యం మనోరథఫలప్రదమ్ ॥
త్రికాలే చ పఠేన్నిత్యం ఆయుర్వర్ధ్యోధనప్రదమ్ ।
అచిరాత్కార్యసిద్ధిం చ లభతే నాఽత్రసంశయః ॥

ఏకకాలం ద్వికాలం వా త్రికాలం యఃపఠేన్నరః ।
లక్ష్మీప్రాప్తిర్నివాసః శివేన సహమోదతే ॥
కోటిజన్మకృతం పాప మర్చనేన వినశ్యతి ।
సప్తజన్మకృతం పాపం శ్రవణేన వినశ్యతి ॥

జన్మాంతరకృతం పాపం పఠనేన వినశ్యతి ।
దివారాత్రకృతం పాపం దర్శనేన వినశ్యతి ॥
క్షణేక్షణేకృతం పాపం స్మరణేన వినశ్యతి ।
పుస్తకం ధారయోద్దేహ ఆరోగ్యం భయనాశనమ్ ॥

॥ సర్వం శ్రీసాంబసదాశివ చరణారవిందార్పణమస్తు॥

॥ ఇతి శ్రీబిల్వాష్టోత్తర శతనామ పూజా స్తోత్రమ్ ॥

శ్రీ దేవీ పూజా విధి

(జగద్గురువులు శ్రీ ఆదిశంకరాచార్యస్వామివారు రచించిన చతుష్షష్టి ఉపచార పూజా విధానము)

ఆదౌ దీపారాధనం కృత్వా ॥ ఆచమ్య ॥ ప్రాణానాయమ్య... శుభతిథౌ । మమ ఉపాత్తదురితక్షయద్వారా శ్రీ .... దేవతా[1] ముద్దిశ్య । శ్రీ .... దేవతా ప్రీత్యర్థం । సంభవద్భిర్ ద్రవ్యైః, సంభవతా నియమేన కల్పోక్త ప్రకారేణ భక్తిపూర్వక యావచ్ఛక్తి ధ్యానావాహనాది చతుష్షష్ట్యుపచార పూజాం కరిష్యే ॥ తదంగత్వేన కలశ గణాధిపతి పూజాం చ కరిష్యే ॥ (కలశ, గణపతిపూజ, ప్రాణప్రతిష్ఠల కొరకు **461,463,584** పుటలలో చూడగలరు.)

అథ ధ్యానమ్

శ్లో॥ దశవక్త్రా దశభుజా దశపాదాంజనప్రభా ।
విశాలయా రాజమానా త్రింశల్లోచనమాలయా ॥
స్ఫురద్దశనదంష్ట్రాసా భీమరూపాహి భూమిప ।
రూప సౌభాగ్య కాంతీనాం సా ప్రతిష్ఠా మహాశ్రయా ॥
ఖడ్గం బాణం గదాం శూలం శంఖం చక్రం భుశుండికమ్ ।
పరిఘం కార్ముకం శీర్షం నిశ్చ్యోతద్రుధిరం దధౌ ॥
ఏషాసా వైష్ణవీమాయా మహాకాళీ దురత్యయా ।
ఆరాధితా వశీకుర్యా త్పూజాకర్తు శ్చరాచరమ్ ॥

ఇతి మహాకాళీ ధ్యానమ్॥

శ్లో॥ సర్వదేవశరీరేభ్యో యావిర్భూతాఽమితప్రభా ।
త్రిగుణాసా మహాలక్ష్మీ సాక్షాన్మహిషమర్దినీ ॥
శ్వేతాననా నీలభుజా సుశ్వేత స్తనమండలా ।
రక్తమధ్యా రక్తపాదా రక్తజంఘోరురున్నతా ॥
సుచిత్రజఘనా చిత్రమాల్యాంబరవిభూషణా ।

---

1. ఇచట దేవికి సంబంధించిన, తమకు ఇష్టమైన ఏ నామమునైనా చేర్చుకొనవచ్చును. ఉదా: మహాకాళి, మహాలక్ష్మి, మహాసరస్వతి, బాల, లలితా త్రిపురసుందరి, రాజరాజేశ్వరీ, దుర్గా మొ॥వి.

చిత్రానులేపనా కాంతిరూప సౌభాగ్యశాలినీ ॥
అష్టాదశభుజా పూజ్యా సాసహస్ర భుజాసతీ ।
ఆయుధాన్యత్రవక్ష్యం తే దక్షిణాధఃకరక్రమాత్ ॥
అక్షమాలా చ కమలం బాణోఽసిః కులిశం గదా ।
చక్రం త్రిశూలం పరశు శ్శంఖో ఘంటా చ పాశకః ॥
శక్తిర్దండ శ్చర్మచాపః పానపాత్రం కమండలుః ।
అలంకృతభుజామేభి రాయుధైః కమలాసనామ్ ॥
సర్వదేవమయీ మీశాం మహాలక్ష్మీ మిమాంనృప ।
పూజయే త్సర్వలోకానాం సదేవానాం ప్రభుర్భవేత్ ॥

ఇతి మహాలక్ష్మీ ధ్యానమ్ ॥

శ్లో॥ గౌరీదేహాత్సముద్భూతా యా సత్త్వైకగుణాశ్రయా ।
సాక్షాత్సరస్వతీప్రోక్తా శుంభాసుర నిబర్హిణీ ॥
దృఢౌచాష్టభుజా బాణ ముసలే శూల చక్రభృత్ ।
శంఖం ఘంటాం లాంగలం చ కార్ముకం వసుదాధిప ॥
ఏషా సంపూజితా భక్త్యా సర్వజ్ఞత్వం ప్రయచ్ఛతి ॥

ఇతి మహాసరస్వతీ ధ్యానమ్ ॥

శ్లో॥ వందేఽహం కుందసూనాభా మిందీవరదళేక్షణామ్ ।
వందారు జనమందారవల్లీం వాగధిదేవతామ్ ॥

ధ్యాన విధిః

మూలమంత్రముక్త్వా, స్వహృదయస్థితాం చిచ్చైతన్యస్వరూపాం దేవీమ్
పుష్పాంజలావాగతాం విభావ్య యంత్రోపరి సంయోజయేత్ ॥

ఇతి ధ్యానమ్ ॥

దివ్య మందిరమ్

శ్లో॥ కనక కలశ శోభమాన శీర్షం జలధరచుంబి సముల్లసత్పతాకమ్ ।
భగవతి తవ సన్నివాసహేతో ర్మణిమయమందిరమేతదర్పయామి ॥

దివ్యమందిరం సమర్పయామి

రత్నమంటపమ్

శ్లో॥ కనకమయవితర్దిశోభమానం దిశి దిశి పూర్ణ సువర్ణకుంభయుక్తమ్ ।
మణిమయ మంటప మధ్య మేహి మాతర్మయి కృపయా సమర్చనం గృహీతుమ్ ॥
రత్నమంటపం సమర్పయామి ॥

ఆందోళికామ్

శ్లో॥ తపనీయ్యమయీనతూలికా కమనీయామృదులోత్తరచ్ఛదా ।
నవరత్నవిభూషితా మయా శిబికేయం జగదంబి తేఽర్పితా ॥
ఆందోళికాం సమర్పయామి ॥

ఆవాహనమ్

శ్లో॥ శంఖ చక్ర గదాహస్తే సువర్ణాభే సుశోభినే ।
మమ దేవి వరం దేహి సర్వసిద్ధి ప్రదాయిని ॥
ఓం సహస్రశీర్షా .... దశాంగులమ్ ॥
ఓం హిరణ్యావర్ణాం .... మమావహ ॥

శ్లో॥ ఉషసిమాగధ మంగళగాయకైర్ఝుడితి జాగృహి జాగృహి జాగృహి ।
అతి కృపార్ద్ర కటాక్ష నిరీక్షణైర్జగదిదం జగదంబ సుఖీ కురు ॥
ఆవాహనం సమర్పయామి ॥

సింహాసనమ్

శ్లో॥ కనకమయవితర్దిస్థాపితే తూలికాఢ్యే వివిధ కుసుమకీర్ణే కోటి బాలార్కవర్ణే ।
భగవతి రమణీయే రత్నసింహాసనేస్మి న్నుపవిశపదయుగ్మం హేమపీఠే నిధాయ ॥
ఓం పురుషఏవేదగ్ం .... తిరోహతి ॥
ఓం తాంమఆవహ .... పురుషానహం ॥
నవరత్నఖచిత హేమసింహాసనం సమర్పయామి ॥

వితానమ్

శ్లో॥ మణిమౌక్తిక నిర్మితం మహాంతం కనకస్తంభ చతుష్టయేనయుక్తమ్ ।
కమనీయతమం భవాని తుభ్యం నవముల్లాభమిదం సమర్పయామి ॥
వితానం సమర్పయామి ॥

పాద్యమ్

శ్లో॥ తప్తకాంచనసంకాశాం కమలాం కమలాలయామ్ ।
కన్యామింద్రాదిపూజ్యాం తాం జగదంబాం నమామ్యహమ్ ॥

శ్లో॥ దూర్వయా సరసిజాన్విత విష్ణుక్రాంతయా చ సహితం కుసుమాఢ్యమ్ ।
పద్మయుగ్మసదృశే పదయుగ్మే పాద్యమేతదురరీకురు మాతః ॥
ఓం ఏతావానస్య .... స్యామృతందివి ॥
ఓం అశ్వపూర్వాం .... దేవీజుషతామ్ ॥

పాద్యం సమర్పయామి ॥

అర్ఘ్యమ్

శ్లో॥ జగద్వంద్యాం మహాలక్ష్మీం ప్రకృతిం విష్ణువల్లభామ్ ।
రత్నసింహాసనస్థాం చ వందితాం పరమేశ్వరీమ్ ॥

శ్లో॥ గంధపుష్ప యవసర్షప దూర్వాసంయుతం తిలకుశాక్షతమిశ్రమ్ ।
హేమపాత్రనిహితం సహరత్నై రర్ఘ్యమేత దురరీకురు మాతః ॥
ఓం త్రిపాదూర్ధ్వ .... వశనే అభి ॥
ఓం కాంసోస్మితాం .... శ్రియమ్ ॥

అర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

ఆచమనమ్

శ్లో॥ విద్యాధరాం మహాదేవీం పద్మాక్షీం లోకమాతరమ్ ।
సర్వైశ్వర్యప్రదా మాచమనదానేవ పూజయేత్ ॥

శ్లో॥ జలజద్యుతినా కరేణ జాతీ ఫల తక్కోల లవంగ గంధయుక్తైః ।
అమలైరమృతైరివాతిశీతై ర్భగవత్యాచమనం విధీయతామ్ ॥
ఓం తస్మాద్విరాడజా .... మథోపురః ॥
ఓం చంద్రాం ప్రభాసాం .... త్వాం వృణే ॥

ఆచమనం సమర్పయామి ॥

మధుపర్కమ్

శ్లో॥ పంచామృతాదంతరేవ మంత్రైర్వేదోక్తకైరపి ।
మధ్యే మధ్యే పూజయామి మధుపర్కం పురస్సరమ్ ॥

శ్లో॥ నిహితం కనకస్య సంపుటే పిహితం రత్నపిధానకేనయత్ ।
తదిదం జగదంబ తేఽర్పితం మధుపర్కం జననిప్రగృహ్యతామ్ ॥
మధుపర్కం సమర్పయామి ॥

అభ్యంగమ్

శ్లో॥ ఏకచ్ఛంపకతైలమంబ వివిధైః పుష్పైర్ముహుర్వాసితమ్ ।
న్యస్తం రత్నమయే సువర్ణచషకే భృంగైర్భ్రమద్భిర్వృతమ్ ॥
సానందం సురసుందరీభిరభితో హస్తైర్ధృతం తే మయా ।
కేశేషు భ్రమరప్రభేషు సకలేష్వంగేషు చా లిప్యతే ॥
అభ్యంగం సమర్పయామి ॥

ఉద్వర్తనం

శ్లో॥ మాతః కుంకుమపంకనిర్మితమిదం దేహే తవోద్వర్తనమ్ ।
భక్త్యాహం కలయామి హేమరజసా సంమిశ్రితైః కేసరైః ॥
కేశానామలకైర్విశోధ్యవిమలైః కస్తూరికాద్యన్వితైః ।
స్నానం తే నవరత్నకుంభనిహితైః సంవాసితోష్ణోదకైః ॥
ఉద్వర్తనం సమర్పయామి ॥

పంచామృత స్నానమ్

శ్లో॥ దధిక్షీర ఘృతైర్యుక్తం శర్కరా మధుసంయుతమ్ ।
పంచామృతేవ చ స్నానం గృహ్యతాం పరమేశ్వరీ ॥

శ్లో॥ దధి దుగ్ధ ఘృతైస్సమాక్షికై స్సితయా శర్కరయా సమన్వితైః ।
స్నపయామి తవాంగమాదృతో జనని! త్వాం పునరుష్ణవారిభిః ॥

(క్షీరం) ఆప్యాయస్వ - సంగథే। (దధి) దధిక్రావుణ్ణో - తారిషత్। (ఘృతం) శుక్రమసి - రశ్మిభిః । (మధు) మధువాతా - భవంతునః । (స్వాదూదకం) స్వాదుఃపవస్వ - అదాభ్యః। యాః ఫలినీర్యా ..... హసః (ఫలోదకం) ॥
పంచామృతస్నానం సమర్పయామి ॥

శుద్ధోదక స్నానమ్

శ్లో॥ నదీనాం చైవ సర్వాసాం మయానీతం జలం శుభమ్ ।
అనేన స్నాపయామ్యంబ! మంత్రైర్వారుణసంభవైః ॥

శ్లో॥ ఏలోశీరసువాసితై స్సకుసుమై ర్గంగాది తీర్థోదకైః ।
మాణిక్యామలమౌక్తికాదికయుతై స్స్వచ్ఛై స్సువర్ణోదకైః ॥
మంత్రాన్ వైదికతాంత్రికాన్పరిపఠన్ సానందమత్యాదరాత్ ।
స్నానం తే పరికల్పయామి జనని స్నానంత్వమంగీకురు ॥
ఓం యత్పురుషేణ .... శరద్ధవిః ॥
ఓం ఆదిత్యవర్ణే .... బాహ్యా అలక్ష్మీః ॥

శుద్ధోదకస్నానం సమర్పయామి ॥

(శ్రీసూక్తాదీన్ పఠేత్)

వస్త్రమ్

శ్లో॥ జగద్వంద్యాం మహాలక్ష్మీం ప్రకృతిం విష్ణువల్లభామ్ ।
నానావిధైశ్శుభైర్వస్త్రైః పూజయామీశవల్లభామ్ ॥

శ్లో॥ బాలార్కద్యుతిదాడిమీయకుసుమ ప్రస్పర్థి సర్వోత్తమమ్ ।
మాతస్త్వంపరిధేహి దివ్యవసనం భక్త్యామయాకల్పితమ్ ॥
ముక్తాభిర్గ్రథితం సుకంచుకమిదం స్వీకృత్యపీతప్రభమ్ ।
తప్తస్వర్ణసమానవర్ణమతులం ప్రావర్ణ్యమంగీకురు ॥
ఓం సప్తాస్యాసన్ .... పురుషం పశుమ్ ॥
ఓం ఉపైతుమాం .... దదాతు మే ॥

సకంచుక ప్రావరణ పరిధాన వస్త్రం సమర్పయామి ॥

అనంతరం ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

ఉత్తరీయమ్

శ్లో॥ సర్వసిద్ధిప్రదాం దేవీం సర్వలోక మహేశ్వరీమ్ ।
నానారత్నధరాం వందే నానాగుణవిధాయినీమ్ ॥
ఓం తం యజ్ఞం బర్హిషి .... ఋషయశ్చయే ॥
ఓం క్షుత్పిపాసామలాం .... మే గృహాత్ ॥

(ఉపవీతం)ఉత్తరీయం సమర్పయామి ॥ తతః ఆచమనం సమర్పయా

దివ్యపాదుకే

శ్లో॥ నవరత్నయుతే మయార్పితే కమనీయే తపనీయపాదుకే ।
సవిలాసమిదం పదద్వయం కృపయా దేవి తయోర్నిధీయతామ్ ॥

దివ్యపాదుకే సమర్పయామి ॥

కేశపాశ బంధనమ్

శ్లో॥ బహుభిరగురుధూపైస్సాదరం ధూపయిత్వా ।
భగవతి తవకేశాన్ కంకతైర్మార్జయిత్వా ॥
సురభిభిరరవిందైశ్చంపకైశ్చార్పయిత్వా ।
ఝుడితికనకసూత్రైర్జూటమన్వేష్టయామి ॥

కేశపాశ బంధనం సమర్పయామి ॥

సౌవీరాంజనమ్

శ్లో॥ సౌవీరాంజనమిదమంబ చక్షుషోస్తే విన్యస్తం కనకశలాకయా మయా యత్ ।
తన్న్యూనమలినమపిత్వదక్షిసంగాత్ బ్రహ్మేంద్రాద్యభిలషణీయతామియాయ ॥

నేత్రయోస్సౌవీరాంజనం సమర్పయామి ॥

ఆభరణమ్

శ్లో॥ మాణిక్యముక్తాఫలవిద్రుమైశ్చ గారుత్మతైశ్చాప్యథపుష్యరాగైః ।
వజ్రంచ నీలంచ గృహాణ దేవి! గోమేధి వైడూర్యకృతాంశ్చహారాన్ ॥

శ్లో॥ మంజీరేపదయోర్నిధాయ రుచిరౌ విన్యస్యకాంచీంకటౌ ।
ముక్తాహారమురోజయోరనుపమాం నక్షత్రమాలాం గళే ॥
కేయూరాణిభుజేషు రత్నవలయశ్రేణీకరేషుక్రమాత్ ।
తాటంకే తవకర్ణయోర్వినిదధే శీర్షేచ చూడామణిమ్ ॥

శ్లో॥ ధమ్మిల్లే తవ దేవి! హేమకుసుమాన్యాధాయ ఫాలస్థలే ।
ముక్తారాజి విరాజి హేమతిలకం నాసాపుటే మౌక్తికమ్ ॥
మాతర్మౌక్తికజాలికాం చ కుచయో స్సర్వాంగుళీషూర్మికాః ।
కట్యాం కాంచనకింకిణీర్వినిదధే రత్నావతంసం శ్రుతౌ ॥
ఓం హిరణ్యరూప .... దద్యన్నమస్మై ॥

సర్వాభరణాని సమర్పయామి ॥

శ్రీగంధమ్

శ్లో॥ చందనాగురు కర్పూర గోరోచనసుకుంకుమమ్ ।
కస్తూర్యాదిసుగంధాఢ్యం సర్వాంగేషు విలేపయే ॥
శ్లో॥ మాతః ఫాలతలే తవాతివిమలే కాశ్మీరకస్తూరికా ।
కర్పూరాగురుభిః కరోమి తిలకం దేహేంగరాగం తవ ॥
వక్షోజాదిషు యక్షకర్దమరసైస్సిక్త్వా చ పుష్పద్రవైః ।
పాదౌ చందనలేపనాదిభిరహం సంపూజయామి క్రమాత్ ॥
ఓం తస్మాద్యజ్ఞా ..... సంభృతం.... పగ్రామ్యాశ్చయే ॥
ఓం గంధద్వారాం .... పహ్వయేశ్రియమ్ ॥

శ్రీగంధం సమర్పయామి ॥

అక్షతాన్

శ్లో॥ శ్వేతవర్ణానమలభాన్ కుంకుమాక్తాంశ్చ తండులాన్ ।
అక్షతానర్పయిష్యామి లలాటఫలకేశుచౌ ॥
శ్లో॥ రత్నాక్షతైస్త్వాం పరిపూజయామి ముక్తాఫలైర్వారుచిరైరవిద్ధైః ।
అఖండితైర్దేవి యవాదిభిర్వా కాశ్మీరపంకాంకిత తండులైర్వా ॥
ఓం తస్మాద్యజ్ఞా .... ఋచస్సామాని .... దజాయత ॥
ఓం శ్రీర్మేభజతు.................................. నశ్యతు ॥

రత్నాక్షతాన్ సమర్పయామి ॥

హరిద్రాచూర్ణమ్

శ్లో॥ హరస్యార్ధ శరీరాంగి హంసరూపే యతీశ్వరీ ।
హస్తముద్రాంకుశధరే హరిద్రాం మాతృకేర్పయే ॥
ఓం అహిరివభోగైః .... విశ్వతః ॥

కుంకుమ విలేపనమ్

శ్లో॥ కైలాసవాసినీ దేవి! కస్తూరితిలకాధరే ।
కాళినీ గిరిజాదేవి కుంకుమం మాతృకేర్పయే ॥
ఓం యాగుంగూర్యా - స్వస్తయే ॥

కుంకుమ విలేపనం సమర్పయామి ॥

సుగంధ ద్రవ్యాణి

శ్లో॥ జనని చంపకతైలమిదం పురో మృగమదోపయుతం పటవాసకమ్ ।
సురభిగంధయుతం చ చతుర్భుజే సపదిసర్వమిదం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
ఓం సుమంగళీ.......... విపరేతన ॥

సుగంధపటవాసాదికం సమర్పయామి ॥

సిందూరమ్

శ్లో॥ సీమంతే తే భగవతి మయా సాదరం న్యస్త మేత
త్సిందూరం మే హృదయకమలే హర్షవర్షంతనోతు ।
బాలాదిత్యద్యుతిరివ సదా లోహితాయస్యకాంతి
స్వాంతర్ధ్వాంతం హరతి సకలం చేతసా చింతయామి ॥

సీమంతే సిందూరం సమర్పయామి ॥

పుష్పమ్

శ్లో॥ మందారపారిజాతాబ్జ కేతకీపాటలీసుమైః ।
మాలతీమల్లికాపుష్పై స్సర్వపుష్పైశ్చ ప్రపూజయే ॥
శ్లో॥ మందార కుంద కరవీర కదంబ పుష్పై స్త్వాందేవి సంతతమహం పరిపూజయామి ।
జాతీ జపా వకుళ చంపక కేతకాది నానావిధానికుసుమాని చ తేఽర్పయామి ॥
శ్లో॥ మాలతీ వకుళ హేమపుష్పికా కాంచనార కరవీర కేతకైః ।
కర్ణికార గిరికర్ణికాదిభిః పూజయామి జగదంబ తే వపుః ॥
శ్లో॥ పారిజాత శతపత్ర పాటలై ర్మల్లికా వకుళ చంపకాదిభిః ।
అంబుజై ర్వికసితై శ్చ సాదరం పూజయామి జగదంబ తే వపుః ॥
ఓం తస్మాదశ్వా.......... అజావయః ॥
ఓం మనసఃకామ .... శ్రీశ్శ్రయతాం యశః ॥

పుష్పైః పూజయామి ॥

అథాంగపూజా

1. ఓం మహాకాళ్యై నమః - పాదౌ పూజయామి
2. ఓం వారాహ్యై నమః - జంఘే పూజయామి

3. ఓం జ్యోత్స్నాయై నమః - జానునీ పూజయామి
4. ఓం బ్రహ్మాణ్యై నమః - ఊరూ పూజయామి
5. ఓం బ్రాహ్మ్యై నమః - గుహ్యం పూజయామి
6. ఓం వహ్నిమండలవాసిన్యై నమః - కటిం పూజయామి
7. ఓం వైష్ణవ్యై నమః - నాభిం పూజయామి
8. ఓం శివాయై నమః - హృదయం పూజయామి
9. ఓం సుభద్రాయై నమః - కంఠం పూజయామి
10. ఓం సర్వాస్త్రధారిణ్యై నమః - బాహూన్ పూజయామి
11. ఓం మహాసరస్వత్యై నమః - ముఖం పూజయామి
12. ఓం అనంతాయై నమః - నేత్రాణి పూజయామి
13. ఓం సుగంధపరిమళాయై నమః - నాసికాం పూజయామి
14. ఓం మహాబలాయై నమః - లలాటం పూజయామి
15. ఓం మహాలక్ష్మ్యై నమః - శిరఃపూజయామి
16. ఓం సర్వదేవస్తుతాయై నమః - సర్వాంగాని పూజయామి

(శ్రీ లలితా సహస్ర, త్రిశతీ, ఖడ్గమాలా నామాదిభిః పూజయేత్)

ధూపమ్

శ్లో॥ దశాంగం గుగ్గులూపేత శ్చందనాగురుసంయుతః ।
కర్పూర లాక్షా సంయుక్తో ధూపోఽయం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్లో॥ లాక్షాసంమిళితై స్సితాభ్రసహితై శ్శ్రీవాస సంమిశ్రితైః ।
కర్పూరాకలితై స్సితా మధుయుతై ర్గోసర్పిషా ధూపితైః ॥
శ్రీఖండాగురుగుగ్గులు ప్రభృతిభి ర్నానావిధై ర్వస్తుభి ।
ర్ధూపం తే పరికల్పయామి జననీ! ధూపం త్వమంగీకురు ॥
ఓం యత్పురుషం .... ఉచ్యేతే ॥
ఓం కర్దమేన .... పద్మమాలినీమ్ ॥

ధూపమాఘ్రాపయామి ॥

దీపమ్

శ్లో॥ గోఘృతాం వర్తిసంయుక్తాం దీపమాలా మనోహరామ్ ।
అజ్ఞానమంధకారం చ నివారయతు సోజ్వలామ్ ॥

శ్లో॥ రత్నాలంకృత హేమపాత్ర నిహితై ర్గోసర్పిషా పూరితై
ర్దీపై ర్దీర్ఘతరాంధకారభిదురై ర్బాలార్కకోటిప్రభైః ।
ఆతామ్రజ్వలదుజ్జ్వల ప్రవిలస ద్రత్నప్రభాదీపితై
ర్మాతస్త్వామహ మాదరాదనుదినం నీరాజయామ్యంబికే ॥
ఓం బ్రాహ్మణోస్య .... అజాయత ॥
ఓం ఆపస్స్రజన్తు .... వాసయమేకులే ॥

దీపం దర్శయామి ॥

ధూపదీపానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

కుంభార్తిక్యమ్

శ్లో॥ మహతికనకపాత్రే స్థాపయిత్వావిశాలాన్ ।
తవనసదృశరూపా వంధకార ప్రభేదాన్ ॥
బహుఘృత మథతేషు వ్యస్యదీపాన్ ప్రకృష్టాన్ ।
భువనజనని కుర్వే నిత్యమారార్తికం తే ॥
శ్లో॥ సవినయ మథకృత్వా జానుయుగ్మంధరణ్యాం
సపదిశిరసిధృత్వా పాత్రమారార్తికస్య ।
ముఖకమల సమీపే తేంబ సార్ధం త్రివారం
భ్రమయతిమయి భూయాత్తేకృపార్ద్రఃకటాక్షః ॥

కుంభార్తిక్యం సమర్పయామి ॥

కుంభార్తిక్యానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

నైవేద్యమ్

శ్లో॥ సర్వభక్ష్యైశ్చభోజ్యైశ్చ రసైష్షడ్భిః సమన్వితమ్ ।
నైవేద్యం మనసాఽభీష్టం మహాలక్ష్మీర్నివేదయే ॥
శ్లో॥ మాతస్త్వాం దధిదుగ్ధపాయస మహాశాల్యన్నసంతానికా ।
సూపాపూపసితాఘృతై స్సవటకై స్సక్షౌద్రరంభాఫలైః ॥
ఏలా జీరక హింగు నాగరనిశాకుస్తుంబరీ సంస్కృతైః ।
శాకైస్సాకమహం సుధాధికరసై స్సంతర్పయామ్యంబికే ॥
శ్లో॥ సాపూపసూపదధి దుగ్ధసితా ఘృతాని ।
సుస్వాదుయుక్త పరమాన్నపురస్కృతాని ॥

శాకోల్లసన్మరిచి జీరక బాంహ్లికాని ।
భక్ష్యాణి భుంక్ష్వ జగదంబ మయార్పితాని ॥

శ్లో॥ క్షీరమేతదిద ముత్తమోత్తమం ప్రాజ్యమాజ్యమిదముజ్జ్వలం మధు ।
మాతరేతదమృతోపమం త్రయం సంభ్రమేణ పరిపీయతాంముహుః ॥
ఓం చంద్రమామనసో .... రజాయత ॥
ఓం ఆర్ద్రాం పుష్కరిణీం .... మమావహ ॥

షడ్రసోపేత నైవేద్యం సమర్పయామి ॥

హస్తప్రక్షాళనమ్

శ్లో॥ పానీయం పావనం శ్రేష్ఠం గంగాదిసరిదుద్భవమ్ ।
హస్తప్రక్షాళనం దేవి గృహాణ ముఖశోధనమ్ ॥

శ్లో॥ ఉష్ణోదకైః పాణియుగం ముఖం చ ప్రక్షాళ్యమాతః కలధౌతపాత్రే ।
కర్పూరమిశ్రేణ సకుంకుమేన హస్తౌసముద్వర్తయ చందనేన ॥

హస్తప్రక్షాళనం - ముఖప్రక్షాళనం - కరోద్వర్తనం సమర్పయామి ॥

పానీయమ్

శ్లో॥ అతిశీతముశీరవాసితం తపనీయే కలశే నివేదితమ్ ।
పటపూతమిదం జితామృతం శుచిగంగాజలమంబపీయతామ్ ॥

పానీయం సమర్పయామి ॥

ఫలమ్

శ్లో॥ ఇదం ఫలం మయా దేవి! స్థాపితం పురతస్తవ ।
తేన మే సుఫలావాప్తి ర్భవేజ్జన్మని జన్మని ॥

శ్లో॥ ఆమ్రామ్రరంభాఫల సంయుతాని ద్రాక్షాఫల క్షౌద్రసమన్వితాని ।
సనారికేళాని సదాడిమాని ఫలాని తే దేవి! సమర్పయామి ॥

శ్లో॥ కూశ్మాండకోశాతక సంమ్మ్రితాని జంబీరనారంగ సమన్వితాని ।
సబీజపూరాణి సజాంబవాని ఫలాని తే దేవి! సమర్పయామి ॥
ఓం యాఃఫలినీర్యా - త్వగ్ంహసః ॥

ఫలాని సమర్పయామి ॥

తాంబూలమ్

శ్లో॥ కర్పూర నాగవల్లీభిః క్రముకైర్ర్భాజితం తథా ।
ఏలాలవంగసంయుక్తం తాంబూలం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥

శ్లో॥ కర్పూరేణయుతై ర్లవంగసహితై స్తక్కోల చూర్ణాన్వితైః ।
సుస్వాదుక్రముకై స్సుగౌరఖదిరై స్సుస్నిగ్ధజాతీఫలైః ॥
మాతఃకేతకపత్రపాండురుచిరై స్తాంబూలవల్లీదళై ।
స్సానందం ముఖమండనార్థమతులం తాంబూలమంగీకురు ॥

శ్లో॥ ఏలాలవంగాది సమన్వితాని, తక్కోల కర్పూరవిమిశ్రితాని ।
తాంబూలవల్లీ దళసంయుతాని పూగాని తే దేవి! సమర్పయామి ॥

శ్లో॥ తాంబూలవల్లిదళనిర్జిత హేమవర్ణం
స్వర్ణాక్తపూగఫల మౌక్తికచూర్ణయుక్తమ్ ।
సౌవర్ణపాత్ర విహితం ఖదిరేణసార్థం
తాంబూలమంబవదనాంబురుహే గృహాణ ॥
ఓం వాభ్యాలపీ .... అకల్పయన్ ॥
ఓం ఆర్ద్రాం యఃకరిణీం .... మమావహ ॥

తాంబూలం సమర్పయామి ॥

సువర్ణపుష్ప దక్షిణా

శ్లో॥ స్వర్ణం పవిత్రమమలం సర్వపాప వినాశనమ్ ।
సర్వైశ్వర్యప్రదం యస్మాదతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛమే ॥

శ్లో॥ అథబహుమణిమిశ్రైర్మౌక్తికై స్త్వాంవికీర్య
త్రిభువన కమనీయైః పూజయిత్వా చ వస్త్రైః ।
మిళితవివిధముక్తాం దివ్యమాణిక్యయుక్తాం
జనని! కనకవృష్టిం దక్షిణాం తేఽర్పయామి ॥

సువర్ణపుష్ప దక్షిణాం సమర్పయామి ॥

ఛత్రమ్

శ్లో॥ మాతః కాంచనదండమండితమిదం పూర్ణేందుబింబప్రభం ।
నానారత్నవిశోభి హేమకలశం లోకత్రయాహ్లాదకమ్ ॥

భాస్వన్మౌక్తిక జాలికాపరివృతం ప్రీత్యాత్మహస్తేధృతం ।
ఛత్రం తే పరికల్పయామి జనని! త్వష్ట్రాస్వయంనిర్మితమ్ ॥

ఛత్రం సమర్పయామి ॥

చామరమ్

శ్లో॥ శరదిందుమరీచిగౌరవర్ణై ర్మణిముక్తావిలసత్సువర్ణదండైః ।
జగదంబవిచిత్రచామరైస్త్వామహమానందభరేణ వీజయామి ॥

చామరాభ్యాం వీజయామి ॥

దర్పణమ్

శ్లో॥ మార్తాండమండలనిభో జగదంబయోఽయం
భక్త్యామయా మణిమయోముకురోఽర్పితస్తే ।
పూర్ణేందుబింబరుచిరం వదనం స్వకీయ
మస్మిన్ విలోకయ విలోల విలోచనేత్వమ్ ॥

దర్పణం దర్శయామి ॥

నీరాజనమ్

శ్లో॥ కర్పూరవర్తిసంయుక్తం దీపమాలావిరాజితమ్ ।
నీరాజనం గృహాణ త్వం నారాయణి నమోఽస్తు తే ॥

శ్లో॥ ఇంద్రాదయోనతిశతై ర్మకుటప్రదీపై
ర్నీరాజయంతి సతతం తవ పాదపీఠమ్ ।
తస్మాదహం తవ సమస్తశరీరమేత
న్నీరాజయామి జగదంబ సహస్రదీపైః ॥
ఓం వేదాహమేతం .... యదాస్తే ॥
ఓం తామ్మ ఆవహ ..... ప్రభూతం .... పురుషానమ్ ॥
ఓం అర్చతప్రార్చత - నర్య ప్రజాంమే .... మాపరిపాతయ

దివ్యమంగళ నీరాజనం సమర్పయామి ॥

నీరాజనానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

దివ్యమంత్రపుష్పమ్

శ్లో॥ క్షీరోదార్ణవసంభూతే కమలే కమలాలయే ।
జాతీపున్నాగపుష్పైశ్చ గృహాణ కుసుమాంజలిమ్ ॥

శ్లో॥ చరణనలినయుగ్మం పంకజైః పూజయిత్వా
కనకకమలమాలాం కంఠదేశేఽర్పయిత్వా ।
శిరసివినిహితోఽయం రత్నపుష్పాంజలిస్తే
హృదయకమలమధ్యే హర్షవర్షంతనోతు ॥

ఓం ధాతాపురస్తా .... విద్యతే ॥
ఓం యశ్శుచిః .... జపేత్ ॥
ఓం సహస్రశీర్షదేవం.... యోఽపాంపుష్పం..... (ఓం స్వస్తి)[1]

దివ్యమంత్రపుష్పం సమర్పయామి ॥

ప్రదక్షిణమ్

శ్లో॥ పదేపదేయాపరిపూజకేభ్య స్సద్యోఽశ్వమేధాది ఫలం దదాసి ।
తాం సర్వపాపక్షయహేతుభూతాం ప్రదక్షిణైఃస్త్వాం పరితఃకరోమి ॥

ప్రదక్షిణత్రయం సమర్పయామి ॥

నమస్కారాన్

శ్లో॥ రక్తోత్పలారక్తకలాప్రభాభ్యాం ధ్వజోర్ధ్వరేఖా కులిశాంకుశాభ్యామ్ ।
అశేషబృందారక వందితాభ్యాం నమో భవానీ పదపంకజాభ్యామ్ ॥

నమస్కారాన్ సమర్పయామి ॥

తురంగ వాహనమ్

శ్లో॥ ప్రియగతిరతితుంగో రత్నపల్యాణయుక్తః
కనకమయవిభూష స్నిగ్ధగంభీరఘోషః ।
భగవతికలితోఽయంవాహనార్థం మయా తే
తురగశతసమేతో వాయువేగస్తురంగః ॥

తురంగం సమర్పయామి ॥

---

1. కొన్ని మహాస్థలములయందు ఇచటనే అవధారయులు పఠించి ఉత్తరనీరాజ నానంతరం-ఓం స్వస్తినుండి మంత్రపుష్పం సమాప్తి చేసెదరు. మంత్రపుష్పం పాఠమును 781 పుటలో చూడుము.

గజ వాహనమ్

శ్లో॥ మధుకరవృతకుంభస్యస్త సిందూరరేణుః
కనకకలితఘటాకింకిణీ శోభికంఠః ।
శ్రవణయుగళచంచచ్చామరో మేఘతుల్యో
జనని! తవముదేస్యా న్మత్తమాతంగవిషః ॥

ద్రుతతర తురగైర్విరాజమానం గజ వాహనం సమర్పయామి ॥

రథమ్

శ్లో॥ ద్రుతతరతురగైర్విరాజమానమ్
మణిమయచక్రచతుష్టయేనయుక్తమ్ ।
కనకమయమహం వితానవంతం
భగవతి తే హి రథం సమర్పయామి ॥

దివ్యరథం సమర్పయామి ॥

చతురంగసైన్యమ్

శ్లో॥ హయగజరథపత్తి శోభమానం
దిశిదిశి దుందుభిమేఘనాదయుక్తమ్ ।
అతిబహు చతురంగసైన్యమేత-
ద్భగవతి భక్తిభరేణతేఽర్పయామి ॥

చతురంగ సైన్యం సమర్పయామి ॥

దుర్గమ్

శ్లో॥ పరిఖీకృతసప్తసాగరం బహుసంపత్సహితం మయాంబ తే ।
విపులం ధరణీతలాభిధం ప్రబలం దుర్గమహం సమర్పయే ॥

ప్రబల దుర్గం సమర్పయామి ॥

వ్యజనమ్

శ్లో॥ శతపత్రయుతై స్స్వభావశీతై రతిసౌరభ్యయుతైః పరాగపీతైః ।
భ్రమరీముఖరీకృతై రనంతై ర్వ్యజనైస్త్వాం జగదంబ వీజయామి ॥

వ్యజనం సమర్పయామి ॥

దృక్పానపాత్ర నటనమ్

శ్లో॥ భ్రమవిలులితలోలకుంతలాళీ(గ్రా) విగళితమాల్యవికీర్ణరంగభూమిః ।
ఇయమతిరుచిరానటీనటంతీ తవహృదయే ముదమాతనోతుమాతః ॥

శ్లో॥ ముఖకమలవిలాసలోలవేణీ విలసిత నిర్జితలోల భృంగమాలాః ।
యువజనసుఖకారిచారులీలా భగవతి తే పురతోనటంతిబాలాః ॥

శ్లో॥ భ్రమదలికులతుల్యాలోల ధమ్మిల్లభారా స్స్మితముఖకమలోద్య ద్దివ్యలావణ్యపూరాః ।
అనుపమితసువేషా వారయోషానటంతి పరభృతకలకంఠ్యస్తేస్తు దృక్పానపాత్రమ్ ॥

దృక్పానపాత్రరూప - నటనం సమర్పయామి ॥

నాట్యమ్

శ్లో॥ రుచిరకుచతటీనాం నాట్యకాలేనటీనాం
ప్రతిగృహమథ తత్ర ప్రత్యహం ప్రాదురాసీత్ ।
ధిమికి ధిమికి దిద్ధి ద్దిద్ధి దిద్ధి ద్దిదిద్ధి
త్థిగత ధిగత తత్త త్థెయ్య థెయ్యేతిశబ్దః ॥

నాట్యం సమర్పయామి ॥

మృదంగ వాద్యమ్

శ్లో॥ డమరుడిండిమ జర్ఝరఝల్లరీ మృదురవద్భ్రగడద్రగడాదయః ।
ఝుడితి ఝూంకృత ఝూంకృత ఝూంకృతై ర్బహుదయం హృదయం సుఖయంతు తే ॥

మృదంగవాద్యం శ్రావయామి ॥

గంధర్వకన్యా గానమ్

శ్లో॥ విపంచీషు సప్తస్వరాన్ వాదయంత్య
స్తవద్వారిగాయంతి గంధర్వకన్యాః ।
క్షణం సావధానేన చిత్తేన మాత
స్సమాకర్ణయత్వం మయా ప్రార్థితాపి ॥

గంధర్వకన్యా గానం సమర్పయామి ॥

అనేక విధ వాద్యాని

శ్లో॥ అభినయకమనీయై ర్నర్తనై ర్నర్తకీనాం
క్షణమపిరమయిత్వా చేత ఏతత్త్వదీయమ్।
స్వయమహమతిచిత్రై ర్నృత్యవాదిత్రగీతై
ర్భగవతి భవదీయం మానసంరంజయామి॥

అనేకవిధ వాద్యాని శ్రావయామి॥

క్షమాపణమ్

శ్లో॥ తవదేవి గుణానువర్ణనే చతురానో చతురాననాదయః।
తదిహైకముఖేషు జంతుషు స్తవనం కస్తవకర్తు మీశ్వరః॥

క్షమాపణం సమర్పయామి॥

భక్తగృహ నివాసమ్

శ్లో॥ అథ మణిమయమంచకాభిరామే కనకమయవితానరాజమానే।
ప్రసరదగరు ధూపధూపితేస్మిన్ భగవతి భక్తగృహేస్తు తే నివాసః॥

భక్తగృహనివాసం సమర్పయామి॥

సువర్ణపర్యంకోపవేశనమ్

శ్లో॥ ఏతస్మిన్ మణిఖచితే సువర్ణపీఠే త్రైలోక్యాభయవరదౌ నిధాయపాదౌ।
విస్తీర్ణే మృదులతరోత్తరచ్ఛదేస్మిన్ పర్యంకే కనకమయే నిషీద మాతః॥

సువర్ణపర్యంకోపవేశనం సమర్పయామి॥

పాదయోఃలాక్షారంజనమ్

శ్లో॥ తవ దేవి సరోజచిహ్నయోః పదయోర్నిర్జిత పద్మరాగయోః।
అతిరక్తతలైరలక్తకైః పునరుక్తాం రచయామి రక్తతామ్॥

పాదయోః లాక్షారంజనం సమర్పయామి॥

గండూష జలపాత్రమ్

శ్లో॥ అథమాతరుశీర్షవాసితం నిజతాంబూలరసేనరంజితమ్।
తపనీయమయేహిపట్టకే ముఖగండూషజలం విధీయతామ్॥

గండూష జలపాత్రం సమర్పయామి॥

సుఖశయనమ్

శ్లో॥ క్షణమథ జగదంబ మంచకేస్మిన్ మృదుతరతూలికయా విరాజమానే ।
అతిరహసిముదాశివేనసార్ధం సుఖశయనం కురు మాం హృదిస్మరంతీ ॥
సుఖశయనం సమర్పయామి ॥

ప్రార్థనమ్

శ్లో॥ చతుర్భుజాం త్రిణేత్రాం చ వరదాభయధారిణీమ్ ।
సింహారూఢాం మహాదేవీం సర్వైశ్వర్య ప్రదాయినీమ్ ॥
శ్లో॥ ముక్తాకుందేందు గౌరాం మణిమయ మకుటాం రత్న తాటంకయుక్తా-
మక్షస్రక్పుష్పహస్తా మభయవరకరాం చంద్రచూడాం త్రిణేత్రామ్ ॥
నానాలంకారయుక్తాం సురమకుటమణిద్యోతిత స్వర్ణపీఠాం ।
సానందాం సుప్రసన్నాం త్రిభువనజననీం చేతసా చింతయామి ॥
ప్రార్థనం సమర్పయామి ॥

మమహృదయే నిత్యనివాసమ్

శ్లో॥ ఏషాభక్త్యాతవవిరచితా యా మయా దేవి పూజా ।
స్వీకృత్త్యైవాం సపది సకలాన్ మేపరాధాన్ క్షమస్వ ॥
న్యూనంయత్తత్తవకరుణయా పూర్ణతామేతుసద్య ।
స్సానందం మే హృదయకమలేతేస్తు నిత్యం నివాసః ॥
మమ హృదయే నిత్యనివాసం సమర్పయామి ॥

పూజాఫలమ్

శ్లో॥ పూజామిమాం యః పఠతి ప్రభాతే మధ్యాహ్నకాలే యదివా ప్రదోషే ।
ధర్మార్థకామాన్ పురుషో లభేత దేహావసానే శివభావ మేతి ॥
పూజామిమాం పఠేన్నిత్యం పూజాం కర్తుమనీశ్వరః ।
పూజాఫలమవాప్నోతి వాంఛితార్థం చ విందతి ॥
ప్రత్యహం భక్తి సంయుక్తో యః పూజన మిదం పఠేత్ ।
వాగ్వాదిన్యాః ప్రసాదేన వత్సరాత్సకవిర్భవేత్ ॥
ఓం తామ్మ ఆవహ .... ప్రభూత .... పురుషానహమ్ ॥
పూజాఫలం సమర్పయామి ॥

ప్రసన్నార్ఘ్యమ్

శ్లో॥ పుత్రాన్‌దేహి యశోదేహి సౌభాగ్యం దేహి సువ్రతే ।
కాళికాళి మహాకాళీ వికరాళి నమోఽస్తు తే ॥
త్రైలోక్యజనని త్రాహి వరదే భక్తవత్సలే ।
గృహాణార్ఘ్యం మయాదత్తం మహాలక్ష్మి నమోఽస్తు తే ॥

ప్రసన్నార్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

ప్రార్థన పూర్వక క్షమాయాచనమ్

శ్లో॥ యాదేవీ మధుకైటభ ప్రమథనీ యాచండముండాపహా ।
యామాయామహిషాసుర ప్రమథనీ యారక్తబీజాపహా ॥
యాసాశుంభనిశుంభసూదనకరీ యాదేవదేవార్చితా ।
సాదేవీమమపాతుదేహమఖిలం మాతా సదా చండికా! ॥

శ్లో॥ కుంకుమేన సదాలిప్తే చందనేన విలేపితే ।
బిల్వపత్రార్చితే దేవి దుర్గే త్వాం శరణంగతః ॥

శ్లో॥ ఆయుర్దేహి యశోదేహి పుత్రాన్ పౌత్రాన్ ప్రదేహి మే ।
సర్వమంగళదే దేవి యశోదేహి ద్విషోజహి ॥

శ్లో॥ సర్వాన్ కామాన్ ప్రదేహిత్వం సర్వసౌభాగ్యదాయిని ।
తాపత్రయోద్భవందుఃఖం మమచాశునివారయ ॥

శ్లో॥ విష్ణువక్షస్థలే నిత్యం యథాత్వం సుస్థిరాభవేః ।
తథాత్వమచలానిత్యం మద్గృహే సర్వదావస ॥

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం సురేశ్వరి ।
యత్పూజితం మయా దేవి పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

(పూజాసమాప్తిః)[1]

అనేన చతుష్షష్ట్యుపచార పూజనేన భగవతీ సర్వాత్మికా మహాకాళీ మహాలక్ష్మి ర్మహాసరస్వతీ బాలాత్రిపురసుందరీ రాజరాజేశ్వరీ సుప్రీతా సుప్రసన్నా వరదా భవతు ॥

1. పుష్పాంజలితో లేదా పుష్పాంజలి – అవధారయలతో కూడిన విశేషపూజ చేయునప్పుడు ఇక్కడ పూజాసమాప్తి చేయకూడదు. పుష్పాంజలి చివరన ఈయబడిన పూజాసమాప్తిని గమనింపగలరు.

ఓం పర్యాప్త్యా.... సర్వం జయతి । దేవ్యాః అనంత భోగోఽస్తు । చతుస్సాగర పర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభంభవతు । సర్వేజనాః సుఖినో భవంతు ॥ సువాసినీపూజాం బ్రాహ్మణపూజాం కృత్వా । తీర్థ ప్రసాదాదికం గృహ్ణీయాత్ । ఇతి పూజావిధిః ॥

॥ సర్వం శ్రీవరాంబికా చరణారవిందార్పణమస్తు ॥

పుష్పాంజల్యష్టకమ్

(పుష్పాంజలిం గృహీత్వోత్థాయ- దోసిలితో పుష్పాక్షతలను తీసికొని, ఎత్తి పట్టుకొని పఠింపవలెను.)

శ్లో॥ సమస్త ముని యక్ష కింపురుష సిద్ధ విద్యాధర
గ్రహాసురసురాప్సరోగణముఖైర్గణై స్సేవితే ।
నివృత్తకపకాంబర ప్రకృతి శాంత విద్యాకలాప
మధురాకృతే కలిత ఏష పుష్పాంజలిః ॥

(ఇతి దేవ్యై పుష్పాంజలిం దత్వా - పుష్పాంజలిని అమ్మవారి పాదములవద్ద సమర్పింపవలెను.)

శ్లో॥ త్రివేదకృతవిగ్రహే త్రివిధకృత్య సంధాయిని
త్రిరూప సముదాయిని త్రిపురమార్గసంచారిణీ ॥
త్రిలోచనకుటుంబిని త్రిగుణసంవిదుద్యత్ప్రభే
త్రయీ త్రిపురసుందరి త్రిజగదీశి తుభ్యం నమః ॥

(ఇతి సాష్టాంగం ప్రణమేత్ - శ్లోకమును చదివి సాష్టాంగ వందనము చేయవలెను.)

(పునః పుష్పాంజలిం గృహీత్వా)

శ్లో॥ పురందరజలాధిపాంతక కుబేర రక్షోహర
ప్రభంజన ధనంజయ ప్రభృతి వందనానందితే ॥
ప్రవాళపదపీఠికానికట నిత్యవర్తిస్వభూ
విరించివనితాస్తుతే విహిత ఏష పుష్పాంజలిః ॥

(ఇతి పుష్పాంజలిం దత్వా)

శ్లో॥ యదానతిబలాదహంకృతిరుదేతి విద్యావయ-
స్తపోద్రవిణ రూపసౌభగకవిత్వసంవిన్మయీ ।
జరామరణజన్మజం భయమపైతి తస్యైసమా
హితాఖిల సమీహిత ప్రసవభూమి తుభ్యం నమః ॥

(ఇతి సాష్టాంగం ప్రణమేత్)

(పునః పుష్పాంజలిం గృహీత్వా)

శ్లో॥ నిరవారణసంపదున్మిషదుపాధిభేదప్రదా
పరాత్పరచిదేకతా వరశరీరిణీ స్త్రైరిణీ ॥
రసాయనతరంగిణీ రుచిరరంగసంచారిణి
ప్రకామపరిపూరణి ప్రథిత ఏష పుష్పాంజలిః ॥

(ఇతి పుష్పాంజలిం దత్వా)

శ్లో॥ తరంగయతిసంపదం తదనుసంహరత్యాపదం
సుఖం వితరతి శ్రియం పరిచినోతిహంతిద్విషః ।
ధునోతిదురితాని యత్ప్రణతిరంబతస్యైసదా
శివంకరిశివేపరే శివపురంధ్రి తుభ్యం నమః ॥

(ఇతి సాష్టాంగం ప్రణమేత్)

శ్లో॥ త్వమేవజననీపితా త్వమసిబాంధవస్త్వం సఖా
త్వమాయురసవస్త్వమాభరణమాత్మవస్త్యాంకలా ।
త్వమేవవపుషిస్థితాత్వ మఖిలాసువృత్తిం కురు
ప్రసీద పరమేశ్వరి ప్రణతపాత్రి తుభ్యం నమః ॥

(ఇతి సాష్టాంగం ప్రణమేత్)

శ్లో॥ యావిద్యా శివకేశవాదిజననీ యాసాజగద్రూపిణీ
యాపంచప్రణవద్విరేఫనళినీ యాచిత్కళామాలినీ ।
యాబ్రహ్మాది పిపీలికాంత జగదానందైక సంధాయినీ
సాపాయాత్పరమేశ్వరీ భగవతీ శ్రీరాజరాజేశ్వరీ ॥

శ్లో॥ సూర్యేందువహ్నిమయభాస్వరపీఠగేహాం
స్వేచ్ఛాగృహీతసృణిపాశశరేక్షుచాపామ్ ।
బాలేందుమౌళిమరుణాభరణాం త్రిణేత్రామ్
నిత్యం నమామి మహతీం మహనీయమూర్తిమ్ ॥

శ్లో॥ కుంకుమపంకసమాభామంకుశపాశేక్షు చాపపుష్పశరామ్ ।
పంకజవనమధ్యస్థాం పంకేరుహలోచనాం పరాం వందే ॥

(ఇతి సాష్టాంగం ప్రణమేత్)

॥ ఇతి శ్రీదేవీ పుష్పాంజల్యష్టకమ్ ॥

(వేదశాస్త్ర పురాణాది పఠనం) (ఇచట అవధారయలు సమర్పింపవచ్చును.)

ప్రార్థనపూర్వక క్షమాయాచనమ్

శ్లో॥ యస్యస్మృత్యాచనామోక్త్యా తపఃపూజాక్రియాదిషు ।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి తాంవందే పరమేశ్వరీమ్ ॥

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం సురేశ్వరి ।
యత్పూజితం మయాదేవి పరిపూర్ణం తదస్తు మే ॥

శ్లో॥ యద్దత్తం శక్తిమాత్రేణ పత్రం పుష్పం ఫలం జలమ్ ।
నివేదితం చ నైవేద్యం తద్గృహాణానుకంపయా ॥

శ్లో॥ ఆవాహనం నజానామి నజానామి విసర్జనమ్ ।
పూజాంచైవ నజానామి క్షమ్యతాం పరమేశ్వరి ॥

శ్లో॥ యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్ ।
క్షంతుమర్హసి తద్దేవి యచ్ఛనఃస్ఖలితం మనః ॥

శ్లో॥ అపరాధ సహస్రాణి క్రియంతేఽహర్నిశం మయా ।
దాసోఽయమితిమాంమత్వా క్షమస్వ పరమేశ్వరి ॥

శ్లో॥ మత్సమోనాస్తిపాపిష్ఠ స్త్వత్సమానాస్తి పావనీ ।
ఇతిసంచిత్య మనసా పాపినం పావయాశుమామ్ ॥

శ్లో॥ అపరాధాభవంత్యేవ తనయస్య పదేపదే ।
కోపరస్సహతేలోకే కేవలం మాతరం వినా ॥

శ్లో॥ ఆపది కిం కరణీయం స్మరణీయం చరణయుగళ మంబాయాః ।
తత్స్మరణం కిం కురుతే బ్రహ్మాదీనపిచ కింకరీ కురుతే ॥

శ్లో॥ పాతయవాపాతాళే స్థాపయవాసకలలోకసామ్రాజ్యే ।
మాతస్తవ పదయుగళం నాహంముంచామి నైవముంచామి ॥

శ్లో॥ శివేదేవి శివేదేవి మాతరంబ శివేశివే ।
ఆపర్ణేంబ శివే శ్యామే దేవి మాతరుమేరమే ॥

(అనేన చతుష్షష్ట్యుపచార పూర్వక శ్రీదేవీ మహాపూజనేన శ్రీభగవతీ సర్వాత్మికా, మహాకాళీ మహాలక్ష్మీ మహాసరస్వతీ బాలాత్రిపురసుందరీ రాజరాజేశ్వరీ లలితా పరమేశ్వరీ సుప్రీతా సుప్రసన్నా వరదా భవతు)

ఓం పర్యాప్త్యా అనంతరాయాయ సర్వస్తోమోతిరాత్ర ఉత్తమ మహర్భవతి సర్వస్యాప్త్యై సర్వస్యజిత్యై సర్వమేవతేనాప్నోతి సర్వం జయతి ॥

దేవ్యాః అనంతభోగోఽస్తు । చతుస్సాగరపర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్య శుభం భవతు । సర్వేజనా స్సుఖినో భవంతు ॥

సువాసినీ పూజాం కన్యాపూజాంచ కుర్యాత్ । తతః తీర్థప్రసాదాదికం సర్వైస్సహగృహ్ణీయాత్ ॥

॥ సర్వం శ్రీ పరాంబా చరణారవిందార్పణమస్తు ॥

॥ ఇతి శ్రీ దేవీ పూజావిధిః సమాప్తా ॥

శ్రీ దేవీఖడ్గమాలానామావళిః

(ఓం-ఐం-హ్రీం-శ్రీం అని ప్రతి నామమునుముందు, చివర 'నమః' చేర్చి అర్చన చేయాలి.)

ఓం త్రిపురసుందర్యై నమః
హృదయదేవ్యై
శిరోదేవ్యై
శిఖాదేవ్యై
కవచదేవ్యై
నేత్రదేవ్యై
అస్త్రదేవ్యై
కామేశ్వర్యై
భగమాలిన్యై
నిత్యక్లిన్నాయై 10
భేరుండాయై
వహ్నివాసిన్యై
మహావజ్రేశ్వర్యై
శివదూత్యై
త్వరితాయై
కులసుందర్యై
నిత్యాయై
నీలపతాకాయై
విజయాయై
సర్వమంగళాయై 20
జ్వాలామాలిన్యై
చిత్రాయై
మహానిత్యాయై
ఓం పరమేశ్వరపరమేశ్వర్యై నమః
మిత్రేశమయ్యై
షష్ఠీశమయ్యై
ఉడ్డీశమయ్యై
చర్యానాథమయ్యై
లోపాముద్రామయ్యై
అగస్త్యమయ్యై 30
కాలతాపనమయ్యై
ధర్మాచార్యమయ్యై
ముక్తకేశీశ్వరమయ్యై
దీపకళానాథమయ్యై
విష్ణుదేవమయ్యై
ప్రభాకరదేవమయ్యై
తేజోదేవమయ్యై
మనోజదేవమయ్యై
కళ్యాణదేవమయ్యై
వాసుదేవమయ్యై 40
రత్నదేవమయ్యై
శ్రీరామానందమయ్యై
అణిమాసిద్ధయే
లఘిమాసిద్ధయే
గరిమాసిద్ధయే
మహిమాసిద్ధయే

ఓం ఈశిత్వసిద్ధయే నమః
వశిత్వసిద్ధయే
ప్రాకామ్యసిద్ధయే
భుక్తిసిద్ధయే 50
ఇచ్ఛాసిద్ధయే
ప్రాప్తిసిద్ధయే
సర్వకామసిద్ధయే
బ్రాహ్మ్యై
మాహేశ్వర్యై
కౌమార్యై
వైష్ణవ్యై
వారాహ్యై
మాహేంద్ర్యై
చాముండాయై 60
మహాలక్ష్మ్యై
సర్వసంక్షోభిణ్యై
సర్వవిద్రావిణ్యై
సర్వాకర్షిణ్యై
సర్వవశంకర్యై
సర్వోన్మాదిన్యై
సర్వమహాంకుశాయై
సర్వఖేచర్యై
సర్వబీజాయై
సర్వయోన్యై 70
సర్వత్రిఖండాయై

ఓం త్రైలోక్యమోహన చక్రస్వామిన్యై
ప్రకటయోగిన్యై
కామాకర్షిణ్యై
బుద్ధ్యాకర్షిణ్యై
అహంకారాకర్షిణ్యై
శబ్దాకర్షిణ్యై
స్పర్శాకర్షిణ్యై
రూపాకర్షిణ్యై
రసాకర్షిణ్యై 80
గంధాకర్షిణ్యై
చిత్తాకర్షిణ్యై
ధైర్యాకర్షిణ్యై
స్మృత్యాకర్షిణ్యై
నామాకర్షిణ్యై
బీజాకర్షిణ్యై
ఆత్మాకర్షిణ్యై
అమృతాకర్షిణ్యై
శరీరాకర్షిణ్యై
సర్వాశాపరిపూరక చక్రస్వామిన్యై 90
గుప్తయోగిన్యై
అనంగకుసుమాయై
అనంగమేఖలాయై
అనంగమదనాయై
అనంగమదనాతురాయై
అనంగరేఖాయై
అనంగవేగిన్యై

ఓం అనంగాంకుశాయై నమః
అనంగమాలిన్యై
సర్వసంక్షోభణచక్రస్వామిన్యై
గుప్తతరయోగిన్యై
సర్వసంక్షోభిణ్యై
సర్వవిద్రావిణ్యై
సర్వాకర్షిణ్యై
సర్వాహ్లాదిన్యై
సర్వసమ్మోహిన్యై
సర్వస్తంభిన్యై
సర్వజృంభిన్యై
సర్వవశంకర్యై
సర్వరంజన్యై 110
సర్వోన్మాదిన్యై
సర్వార్థసాధికాయై
సర్వసంపత్తిపూరిణ్యై
సర్వమంత్రమయ్యై
సర్వద్వంద్వక్షయంకర్యై
సర్వసౌభాగ్యదాయక -
చక్రస్వామిన్యై
సంప్రదాయయోగిన్యై
సర్వసిద్ధిప్రదాయై
సర్వసంపత్ప్రదాయై
సర్వప్రియంకర్యై 120
సర్వమంగళకారిణ్యై

ఓం సర్వకామప్రదాయై నమః
సర్వదుఃఖవిమోచన్యై
సర్వమృత్యు ప్రశమన్యై
సర్వవిఘ్న నివారిణ్యై
సర్వాంగసుందర్యై
సర్వసౌభాగ్యదాయిన్యై
సర్వార్థసాధకచక్రస్వామిన్యై
కులోత్తీర్ణయోగిన్యై
సర్వజ్ఞాయై 130
సర్వశక్త్యై
సర్వైశ్వర్య ప్రదాయిన్యై
సర్వజ్ఞానమయ్యై
సర్వవ్యాధివినాశిన్యై
సర్వాధారస్వరూపాయై
సర్వపాపహరాయై
సర్వానందమయ్యై
సర్వరక్షాస్వరూపిణ్యై
సర్వేప్సితఫలప్రదాయై
సర్వరక్షాకర చక్రస్వామిన్యై140
నిగర్భయోగిన్యై
వశిన్యై
కామేశ్వర్యై
మోదిన్యై
విమలాయై
అరుణాయై

ఓం జయిన్యై నమః
సర్వేశ్వర్యై
కౌళిన్యై
సర్వరోగహరచక్రస్వామిన్యై 150
రహస్యయోగిన్యై
బాణిన్యై
చాపిన్యై
పాశిన్యై
అంకుశిన్యై
మహాకామేశ్వర్యై
మహావజ్రేశ్వర్యై
మహాభగమాలిన్యై
సర్వసిద్ధిప్రదచక్రస్వామిన్యై
అతిరహస్యయోగిన్యై 160
శ్రీశ్రీమహాభట్టారికాయై
సర్వానందమయచక్రస్వామిన్యై
పరాపరరహస్యయోగిన్యై
త్రిపురాయై
ఓం త్రిపురేశ్వర్యై నమః
త్రిపురసుందర్యై
త్రిపురవాసిన్యై
త్రిపురాశ్రితాయై
త్రిపురమాలిన్యై
త్రిపురాసిద్ధయే 170
త్రిపురాంబాయై
మహాత్రిపురసుందర్యై
మహామహేశ్వర్యై
మహామహారాజ్ఞ్యై
మహామహాశక్త్యై
మహామహాగుప్త్యై
మహామహాజ్ఞప్త్యై
మహామహానందాయై
మహామహాస్కంధాయై
మహామహాశయాయై 180
మహామహా -
శ్రీచక్రనగర సామ్రాజ్ఞ్యై 181

నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః ॥

॥ ఇతి శ్రీ దేవీ ఖడ్గమాలా నామావళిః ॥

పార్థివలింగ పూజ

శ్లో॥ కృతే రత్నమయంలింగం త్రేతాయాం హేమసంభవమ్ ।
ద్వాపరే పారదంశ్రేష్ఠం పార్థివం తు కలౌయుగే ॥ *(మేరుతంత్రం)*

కృతయుగమునందు రత్నములతో చేసిన లింగమును పూజింపవలెను. త్రేతాయుగమునందు స్వర్ణం (బంగారం)తో నిర్మించిన లింగపూజ చేయవలెను. ద్వాపరమునందు పారద (పాదరసముతో చేసిన) లింగమును ఆరాధించుట శ్రేష్ఠము. ఇక కలియుగమునందు పార్థివం (మట్టి)తో చేసిన లింగమును అర్చింపవలయును అని శివప్రణీతమైన మేరు తంత్రమునందు చెప్పబడినది. ఇట్టి పార్థివలింగ పూజను చేయుటకు అన్ని వర్ణములవారికి లింగజాతి భేదము లేకుండా అందరికీ అధికారము కలదని స్పష్టముగా పేర్కొనబడినది.[1]

స్నానాది నిత్యకృత్యములు పూర్తియైన పిమ్మట ప్రశాంతచిత్తముతో భక్తిశ్రద్ధలతో పార్థివేశ్వరుని తయారుచేసి పూజించవలయును.

శ్లో॥ యథాలబ్ధోపచారైశ్చ భక్తిశ్రద్ధాసమన్వితః ।
పూజయేత్ పార్థివంలింగం శాస్త్రోక్తవిధినా నరః ॥
తతః పూజా సమాప్తౌ తు దద్యాత్ పుష్పాంజలి త్రయమ్ ।
జపం పంచాక్షరస్యాపి కుర్యాదష్టోత్తరంశతమ్ ॥
ఏష మర్చయతః పుంసః పార్థివం లింగ ముత్తమమ్ ।
మాసమాత్రేణ సిద్ధిస్స్యాన్నాత్ర కార్యా విచారణా ॥

లభించిన ఉపచార ద్రవ్యములతో సభక్తికముగా శ్రద్ధతో పార్థివలింగమును పూజించవలయును. పూజ ముగింపునందు ముమ్మారు పుష్పాంజలిని సమర్పించి పార్థివేశ్వరుని ప్రార్థించవలెను. పూజాభాగంగా అష్టోత్తర శతసంఖ్య (108)గా శివపంచాక్షర మంత్రమును జపించి స్వామికి సమర్పింపవలెను. ఈవిధముగా పార్థివ శివలింగమును క్రమము తప్పకుండా కేవలము ఒకమాసము అనగా

---

1. చాతుర్వర్ణ్యస్యాప్యధికారో విద్యతే । బ్రాహ్మణః క్షత్రియోవైశ్యః శూద్రో వాప్యనులోమజః । పూజయేత్ సతతం లింగం తత్తన్మంత్రేణ సాదరమ్ ॥
(మేరుతంత్రే నవమఃప్రకాశః)

ముప్పది దినములు అర్చన జేసినవారి మనోభీష్టకార్యములన్నియునూ ఫలవంతములు అగుననుటలో ఎంతమాత్రము సందేహము అక్కరలేదు అని సాక్షాత్తూ ఈశ్వరుడే మేరుతంత్రమునందు చెప్పియున్నాడు.

పార్థివలింగపూజ మనదేశమునందు అంతట సుప్రసిద్ధముగా అనాదికాలము నుండి ఆచరింపబడుచున్నది. ఐతే విధివిధానములయందు అచ్చటచ్చట స్వల్ప మార్పులు ఉన్నప్పటికిని ప్రధాన విషయమునందు భేదము ఎంతమాత్రము కనుపింపదు. కావున అందరికి సౌలభ్యముగ ఉండురీతిగా పార్థివలింగపూజా పద్ధతి కూడా ఇచట చేర్చబడినది. ఎవరికివారు అప్పటికప్పుడే మట్టితో శివలింగమును తయారుచేసి అతి తక్కువ కాలమునందు అర్చించుకొనవచ్చును. ఇందుకుగాను–

శ్లో॥ స్థానాష్టకే స్థితా యా మృత్సా చ సర్వార్థసిద్ధిదా ।
శమీగర్భాశ్వత్థమూలే నదీకూలే చ నిర్జనే ॥
పర్వతాగ్రే చ తీర్థే చ గోష్ఠేవా తులసీవనే ।
వటాధస్థాత్తత్రభూమిం మంత్రయేత్ ప్రార్థయే దితి ॥

1. శమీవృక్షము (జమ్మిచెట్టు) మూలము 2. రావిచెట్టు మూలము, 3. నదీతీరము, 4. నిర్జన ప్రదేశము 5. పర్వతాగ్రము, 6. తీర్థస్థానము, 7. గోశాల, 8. తులసి వనము అనబడు ఎనిమిది (8) ప్రదేశములలోని ఏదో ఒక స్థానము నుండి మట్టిని సేకరించవలెను. వటవృక్షము (మఱ్ఱిచెట్టు) మూలము నుండి లేదా పుట్టమన్నును కూడా పార్థివలింగమును నిర్మించుటకు సేకరింపవచ్చును.

మట్టిని సేకరించు విధానము : మట్టిని సేకరించుటకుగాను మనకు వీలగు ప్రదేశమును చేరవలెను. ముందుగా అచ్చట భూమిని క్రింది విధముగా ప్రార్థించవలెను –

ఓం సర్వాధారే ధరే దేవి త్వద్రూపాం మృత్తికామిమామ్ ।
గ్రహీష్యామి ప్రసన్నాత్వం లింగార్థం భవ సుప్రభే ॥

ఓం హ్రాం పృథివ్యై నమః ॥ అని భూమాతకు నమస్కరింపవలెను.

ఉద్ధృతాసి వరాహేణ కృష్ణేన శతబాహునా ।
మృత్తికే త్వాం చ గృహ్ణామి ప్రజయా చ ధనేన చ ॥

ఓం హరాయ నమః ॥ అను మంత్రమును, పై శ్లోకమును పఠించి మట్టిని తీసికొనవలెను. ఐతే పైనుండి కనీసము నాలుగు అంగుళముల లోతువరకు మట్టిపొరను తొలగించిన మీదట లోపలి మృత్తికను లింగనిర్మాణమునకై సేకరించవలయును. తదుపరి మట్టిలో రాళ్లు, చెత్త వంటిది ఏదీ లేకుండా జల్లించి సన్నని - మెత్తటి పొడిని సిద్ధము చేయవలెను. ప్రతినిత్యము లింగనిర్మాణమునకై కనీసము (12) పన్నెండు గ్రాముల మట్టిని తీసికొనవలెను. ఎప్పటికప్పుడు సేకరించుట ఉత్తమము లేదా పక్షమునకొక పర్యాయము మట్టిని సేకరించి నిల్వ చేసికొనవచ్చును.

లింగ నిర్మాణము : వామదేవాయేతి జలసేచనమ్ - "ఓం వామదేవాయ నమః" అను మంత్రమును పఠింపుచు మట్టిని నీటితో తడుపవలెను. **మహేశ్వరాయేతి సంఘట్టనమ్-"ఓం మహేశ్వరాయనమః"** అని స్మరించుచు మర్దనం చేయవలెను. **తత్పురుషాయేతి పిండీకరణమ్ "ఓం తత్పురుషాయ నమః"** అని ముద్దగా చేయాలి. తదుపరి **"ఓం సమస్తాఘనాశినే నమః"** అని పఠింపుచు లింగమును నిర్మించవలెను.. లింగపరిమాణము అంగుష్ఠము - బొటనవ్రేలికంటే తక్కువ కాకుండా జానెడు కొలతకు మించకుండా ఉండవలయును. అదే మట్టితో ఒక చిన్న గుండ్రని గోళిని తయారుచేసి లింగముపైన పెట్టవలెను. దీనిని 'వజ్రము' అని అందురు. ఐతే కొందరు ఎనిమిది (8) గోళీలు - అష్టమూర్తులుగా చేయుదురు. ఇంకను వేరు-వేరు విధములుగా చేయు సంప్రదాయ పద్ధతులు గలవు. తమ గురువు చెప్పిన విధముగాగానీ, తమ ఆచార - సంప్రదాయమునుగానీ అనుసరించి లింగమును నిర్మించుకొనవచ్చును.

అనంతరము రాగి, కంచు వంటి పాత్రయందుగానీ, ఎడమ అరచేతిలోగానీ ఒక బిల్వపత్రమునుంచి దానిపైన పార్థివ లింగమును స్థాపించవలెను. తర్వాత-

ఓం శూలపాణయే నమః - హే శివ ఇహ ప్రతిష్ఠితో భవ ॥ అని పఠింపుచు ప్రాణప్రతిష్ఠాపనము చేయవలెను.(1)

1. సామాన్యంగా అందరికి సులభంగా ఉండునట్లుగా ప్రాణప్రతిష్ఠాపనము చేయు సూక్ష్మవిధానము పైన పేర్కొనబడినదని గమనింపగలరు. లేదా పూర్తి విధానంతో ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయుటకై పుటసంఖ్య 588 చూడగలరు.

ఈవిధంగా పార్థివలింగమును నిర్మించి, ప్రతిష్ఠించి న్యాసాదులను చేసి, వివిధ ఉపచారములతో పూజించి పార్థివేశ్వరుని కృపను పొందవచ్చును. ఇతిశివమ్.

పార్థివ శివలింగ పూజా విధానము

పార్థివేశ్వరుని పూజించుటకు తగిన వస్తు సముదాయమును సమకూర్చుకొనవలెను. భస్మత్రిపుండ్రమును, రుద్రాక్షమాలను ధరించి ఆసనముపై కూర్చుండవలెను.(1) మున్ముందుగా దీపారాధనము చేసి ఆచమన ప్రాణాయామాదులను ముగించవలెను. ఓం శివాయ గురవే నమః॥

అథ దీపారాధనం కృత్వా॥ ఆచమ్య - ప్రాణానాయమ్య ॥ శుభాభ్యుదయార్థం చ .... శుభతిథౌ ॥

(క) సకామ సంకల్పము : .... శుభతిథౌ ॥ మమ సర్వారిష్ట నిరసన పూర్వక సర్వపాపక్షయార్థం, దీర్ఘాయురారోగ్యధనధాన్య పుత్రపౌత్రాది సమస్త సంపత్ ప్రవృద్ధ్యర్థం, ధర్మార్థకామమోక్ష చతుర్విధ ఫలపురుషార్థ సిద్ధ్యర్థం, శ్రుతి స్మృతి పురాణోక్త ఫల ప్రాప్త్యర్థ్యం శ్రీసాంబసదాశివ ప్రీత్యర్థం పార్థివలింగపూజన మహం కరిష్యే ॥

(ఖ) నిష్కామ సంకల్పము : .... శుభతిథౌ ॥ శ్రీ సాంబసదాశివ ముద్దిశ్య । శ్రీసాంబసదాశివ ప్రీత్యర్థం । పార్థివ లింగపూజన మహం కరిష్యే॥ తత్రాదౌ కలశ పూజాం కరిష్యే ॥ నిర్విఘ్నతా పరిసమాప్త్యర్థం మహాగణాధిపతి స్మరణం చ కరిష్యే ॥

ఓం గం గణపతయే నమః ॥ ఇతి శ్రీ మహాగణాధిపతి స్సుప్రీత స్సుప్రసన్నో వరదో భవతు ॥

---

1. వినా భస్మత్రిపుండ్రేణ వినా రుద్రాక్షమాలయా ।
పూజితోఽపి మహాదేవో న స్యాత్ తస్య ఫలప్రదః ।
తస్మాన్ మృదాపి కర్తవ్యం లలాటే వై త్రిపుండ్రకమ్ ॥

అనగా - భస్మత్రిపుండ్రమును మరియు రుద్రాక్షమాలను ధరించకుండా పూజించిన యెడల శంకరభగవానుడు పూజాఫలమును ప్రసాదింపడు. కనుక భస్మము లేనియెడల మట్టిని త్రిపుండ్రముగా ధరించి పూజింపవలెను.

ఓం హరాయ నమః ॥ ఇతి మృచ్చూర్ణం కుర్యాత్ ॥ (అని మట్టిని తీసికొని పొడిగా చేయవలెను.)

ఓం వామదేవాయ నమః ॥ ఇతి జలసేచనమ్ ॥ (అని నీటితో మట్టిని తడుపవలెను.)

ఓం మహేశ్వరాయ నమః ॥ ఇతి సంఘట్టనమ్ ॥ (అని మర్దనము చేయవలెను.)

ఓం తత్పురుషాయ నమః ॥ ఇతి పిండీకరణమ్ ॥ (అని ముద్దను చేయవలెను.)

ఓం నమస్త్రాఘనాశినే నమః ॥ ఇతి లింగనిర్మాణమ్ ॥ (అని లింగమును నిర్మింపవలెను.)

తతః వామపాణౌవేదికాయాం తామ్రపాత్రే వా బిల్వపత్రం నిధాయ ।
తదుపరి సాక్షతపుష్పం లింగం సంస్థాప్య-ప్రాణప్రతిష్ఠాం కుర్యాత్ ॥

(అనగా - ఎడమ అరచేతిని వేదికగా చేసి ఒక రాగిపాత్రలోగానీ, బిల్వపత్రమునుగానీ ఉంచి దానిపైన పుష్పాక్షతలతో పార్థివలింగమును నిలుపవలెను. అనంతరం ప్రాణప్రతిష్ఠాపనము చేయవలెను.)

అస్యశ్రీ ప్రాణప్రతిష్ఠాపన మహామంత్రస్య ॥ బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రా ఋషయః । ప్రాణాఖ్యాదేవతా । పార్థివలింగ ప్రాణప్రతిష్ఠాపనే వినియోగః ॥

శివస్య ప్రాణాః వాక్చక్షుః శ్రోత్ర జిహ్వా ఘ్రాణ త్వక్ పాణి పాదపాయూపస్థాది సర్వేంద్రియాణి ఇహాగత్య సుఖం చిరం తిష్ఠంతు । ఓం శూలపాణయే నమః - హే శివ! ఇహాగచ్ఛ । ఇహ ప్రతిష్ఠితో భవ । స్థిరాసనం కురు । మమ పూజాం గృహాణ ॥

శ్లో॥ స్వామిన్ సర్వజగన్నాథ యావత్ పూజావసానకమ్ ।
తావత్త్వం ప్రీతిభావేన లింగేఽస్మిన్ సన్నిధో భవ ॥
(అని ప్రార్థింపవలయును.)

తతః ఓం నమశ్శివాయేతి మూలమంత్రేణ న్యాసం కుర్యాత్ ॥

ఓం అస్య శ్రీశివపంచాక్షర మహామంత్రస్య । వామదేవ ఋషిః । అనుష్టుప్ ఛందః । శ్రీ సదాశివో దేవతా । ఓంకారో బీజమ్ । నమః శక్తిః ।

శివాయ ఇతి కీలకమ్ । మమ సాంబసదాశివ ప్రీత్యర్థం న్యాసే పార్థివలింగపూజనే జపే చ వినియోగః ॥ (ఈవిధంగా వినియోగము చెప్పిన మీదట తమను మరియు దేవతను దూర్వ (గరిక)తో లేదా కుశ (దర్భ)తో స్పృశింపుచు ఆయా అంగముల యందు న్యాసము చెప్పవలయును.)

ఋష్యాదిన్యాసః -

ఓం వామదేవర్షయే నమః - శిరసి । ఓం అనుష్టుప్ ఛందసే నమః - ముఖే । ఓం శ్రీసదాశివదేవతాయై నమః - హృది । ఓం బీజాయ నమః - గుహ్యే । ఓం శక్తయే నమః - పాదయోః । ఓం శివాయ కీలకాయ నమః - సర్వాంగే ॥ ఓం నం తత్పురుషాయ నమః - హృదయే । ఓం మం అఘోరాయ నమః - పాదయోః । ఓం శిం సద్యోజాతాయ నమః - గుహ్యే। ఓం వాం వామదేవాయ నమః - మూర్ధ్ని । ఓం యం ఈశానాయ నమః - ముఖే ॥

కరన్యాసః -

ఓం ఓం అంగుష్ఠాభ్యాం నమః । ఓం నం తర్జనీభ్యాం నమః । ఓం మం మధ్యమాభ్యాం నమః । ఓం శిం అనామికాభ్యాం నమః । ఓం వాం కనిష్ఠికాభ్యాం నమః । ఓం యం కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ॥

షడంగన్యాసః -

ఓం ఓం హృదయాయ నమః । ఓం నం శిరసే స్వాహా । ఓం మం శిఖాయై వషట్ । ఓం శిం కవచాయ హుమ్ । ఓం వాం నేత్రత్రయాయ వౌషట్ । ఓం యం అస్త్రాయ ఫట్ ॥

ఓం భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ॥ (ఈవిధంగా న్యాసము ముగించిన మీదట ఆవాహనాది ఉపచారములతో పార్థివేశ్వరుని పూజింపవలయును.)

(పుష్పాక్షతలను చేత ధరించి పార్థివేశ్వరుని ధ్యానింపవలయును.)

అథ ధ్యానమ్

శ్లో॥ కర్పూరగౌరం కరుణావతారం సంసారసారం భుజగేంద్రహారమ్ ।
సదా వసంతం హృదయారవిన్దే భవంభవానీ సహితం నమామి ॥

శ్లో॥ ధ్యాయేన్నిత్యం మహేశం రజతగిరినిభం చారుచంద్రావతంసం
రత్నాకల్పోజ్జ్వలాంగం పరశుమృగవరాఽభీతిహస్తం ప్రసన్నమ్ ।
పద్మాసీనం సమంతాత్స్తుతమ మరగణైర్ వ్యాఘ్ర కృత్తిం వసానం
విశ్వాద్యం విశ్వబీజం నిఖిలభయహరం పంచవక్త్రం త్రిణేత్రమ్ ॥

శ్రీ సాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - ధ్యాయామి ॥

ఆవాహనమ్ : ఓం పినాకధృషే నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ । శ్రీ సాంబసదాశివ పార్థివేశ్వర ఇహాగచ్ఛ । ఇహ ప్రతిష్ఠ । ఇహ సన్నిహితో భవ ॥

శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - ఆవాహనార్థే పుష్పం సమర్పయామి॥

ఆసనమ్ : ఓం సదాశివాయ నమః ॥ ఓం నమః శివాయ ॥ శ్రీ సాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - ఆసనార్థే అక్షతాన్ సమర్పయామి ॥

పాద్యమ్ : ఓం సద్యోజాతాయ నమః ॥ ఓం నమః శివాయ ॥ శ్రీసాంబ సదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః-పాదయోః పాద్యం సమర్పయామి॥

అర్ఘ్యమ్ : ఓం భవాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - హస్తయో రర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

ఆచమనమ్: ఓం భవోద్భవాయనమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - ముఖే ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

మధుపర్కమ్ : ఓం మృత్యుంజయాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - మధుపర్కం సమర్పయామి ॥

శుద్ధోదక స్నానమ్ : ఓం మహేశ్వరాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - స్నానార్థే జలం సమర్పయామి ॥

పంచామృతస్నానమ్ : (ఓం ఈశ్వరాయ నమః - పయఃస్నానం సమర్పయామి ॥ ఓం శివాయ నమః - దధిస్నానమ్ ॥ ఓం

గిరీశాయ నమః - ఘృతస్నానమ్ ॥ ఓం ఉమాధవాయ నమః - మధుస్నానమ్ ॥ ఓం శివాయనమః - శర్కరా స్నానమ్ ॥ ఓం శివతరాయ నమః - శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి॥)
ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - పంచామృత స్నానం సమర్పయామి ॥

అభిషేకమ్ : ఓం వామదేవాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి ॥

శివమహిమ్నః స్తోత్రముతోగానీ, వైదిక మంత్రములతోగానీ అభిషేకమును కూడా చేయవచ్చును. మట్టి కరిగిపోకుండా పైన బిల్వపత్ర - పుష్పములతో కప్పిపెట్టి అభిషేకింపవలెను. లేక పుష్పముతో మార్జనము చేయవలెను.)

శుద్ధ ఆచమనీయమ్ : ఓం శంకరాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - స్నానాంతే ఆచమనీయం జలం సమర్పయామి ॥

వస్త్రమ్ : ఓం జ్యేష్ఠాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - వస్త్రయుగ్మం సమర్పయామి ॥

యజ్ఞోపవీతమ్ : ఓం శ్రేష్ఠాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - యజ్ఞోపవీతం సమర్పయామి ॥ యజ్ఞోపవీతాంతే ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

భస్మమ్ : ఓం రుద్రాయ నమః । ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - భస్మవిలేపనం సమర్పయామి ॥

గంధమ్ : ఓం కాలాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - గంధం సమర్పయామి ॥

అక్షతాన్ : ఓం కలవికరణాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - శ్వేత అక్షతాన్ సమర్పయామి ॥

పుష్పమ్ : ఓం బలవికరణాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - నానావిధ పుష్ప బిల్వపత్రాణి సమర్పయామి॥

ధూపమ్ : ఓం బలాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - ధూపమాఘ్రాపయామి॥

దీపమ్ : ఓం బలప్రమథనాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - దీపం దర్శయామి ॥ ధూపదీపానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

నైవేద్యమ్ : ఓం సర్వభూతదమనాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - నైవేద్యం నివేదయామి ॥ మధ్యే మధ్యే పానీయం సమర్పయామి । ఉత్తరాపోశనం సమర్పయామి ॥ హస్తౌ ప్రక్షాళయామి । పాదౌ ప్రక్షాళయామి । శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

తాంబూల-దక్షిణా : ఓం మనోన్మనాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ తాంబూల దక్షిణాదీన్ సమర్పయామి॥

నీరాజనమ్ : ఓం అఘోరేభ్యో నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - మంగళనీరాజనం సమర్పయామి ॥ నీరాజనానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

మంత్రపుష్పమ్ : ఓం శంభవే నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే । మహాదేవాయ ధీమహి । తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - మంత్రపుష్పాంజలిం సమర్పయామి ॥

ప్రదక్షిణ - నమస్కారమ్ : ఓం భవానీ శంకరాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీసాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - ప్రదక్షిణ నమస్కారాన్ సమర్పయామి ॥

అష్టమూర్తి పూజ

(పుష్పాక్షతలను తీసికొని శ్రీశంకరభగవానుని అష్టమూర్తులను ఎనిమిది దిక్కులయందు పూజింపవలెను. తదనంతరము బిల్వపత్ర శ్వేత తిలాక్షతలతో జలముద్వారా తర్పణము చేయువలయును.)[1]

1. ఈశాన్యం – ఓం భవాయ జలమూర్తయే నమః ॥
2. తూర్పు – ఓం శర్వాయ క్షితిమూర్తయే నమః ॥
3. ఆగ్నేయం – ఓం ఈశానాయ సూర్యమూర్తయే నమః ॥
4. దక్షిణం – ఓం మహాదేవాయ సోమమూర్తయే నమః ॥
5. నైరృతి – ఓం పశుపతయే యజనమూర్తయే నమః ॥
6. ఉత్తరం – ఓం రుద్రాయ అగ్నిమూర్తయే నమః ॥
7. వాయవ్యం – ఓం ఉగ్రాయ వాయుమూర్తయే నమః ॥
8. పశ్చిమం – ఓం భీమాయ ఆకాశమూర్తయే నమః ॥

ఇతి పూజయేత్ ॥ అనంతరం పూజా సాద్గుణ్యార్థం బిల్వపత్రాక్షత శ్వేత తిలై రష్టమూర్తి, మూర్తిపతీం శ్చ తర్పయేత్ ॥

తర్పణ క్రమః - బిల్వాక్షతాన్ గృహీత్వా ॥

1. భవం దేవం తర్పయామి ॥
2. శర్వదేవం తర్పయామి ॥
3. ఈశానం దేవం తర్పయామి ॥
4. పశుపతిం దేవం తర్పయామి ॥
5. రుద్రం దేవం తర్పయామి ॥
6. ఉగ్రం దేవం తర్పయామి ॥
7. భీమం దేవం తర్పయామి ॥
8. మహాంతం దేవం తర్పయామి ॥

1. క్షితిమూర్తిపతిం తర్పయామి ॥
2. అప్‌మూర్తి పతిం తర్పయామి ॥
3. తేజోమూర్తి పతిం తర్పయామి ॥
4. అనిలమూర్తి పతిం తర్పయామి ॥
5. ఆకాశమూర్తి పతిం తర్పయామి ॥
6. యజమానమూర్తి పతిం తర్పయామి॥
7. ఇందుమూర్తి పతిం తర్పయామి ॥
8. భాస్కరమూర్తి పతిం తర్పయామి ॥

ఇతి తర్పయిత్వా ॥

---

1. శ్లో॥ భవశ్శర్వ స్తథేశానస్తుర్యః పశుపతిర్మతః ।
రుద్రోగ్రభీమమహాత స్త్వష్టౌతే పరికీర్తితాః ॥ (ఇతి అష్టమూర్తయః)

శ్లో॥ క్షిత్యప్తేజోఽ నిలాకాశ యజమానేందు భాస్కరాః ।
ద్వితీయాన్తై స్తర్పయామి బిల్వపత్రైర్జలాక్షతైః ॥ (ఇతి అష్టమూర్తి పతయః)

పూజాంతేఽష్టోత్తరశతం జపేన్మంత్ర మనన్య ధీః ॥ (అనంతరము శివపంచాక్షరీ మంత్రమును అష్టోత్తరశతసంఖ్య (108)గా అనన్యభావంతో జపించవలెను. కనీసం (11) పదకొండు పర్యాయములైనా జపింపవలెను.)

గుహ్యాతి గుహ్యగోప్తా త్వం గృహాణాస్మత్కృతం జపమ్ ।
సిద్ధిర్భవతు మే దేవ! త్వత్ ప్రసాదాన్మహేశ్వర ॥ (అని చేసిన జపమును పరమేశ్వరుని కుడి చేతిలో సమర్పింపవలెను.)

అథ ప్రార్థనమ్

శ్లో॥ అలింగలింగరూపాయ రూపాతీతాయవై నమః ।
త్వం మాతా సర్వలోకానాం త్వమేవ జగతఃపితా ।
త్వం త్రాతాతు సుహృన్మిత్రం త్వం ప్రియశ్శివరూపధృక్ ॥
మహాదేవాయ సోమాయ అమృతాయ నమోఽస్తు తే ।
ఉగ్రాయ యజమానాయ నమస్తే కర్మ యోగినే ॥
ఓంకారాయ నమస్తుభ్యం ధర్మగోవాహనాయ చ ।
పార్థివస్య చ లింగస్య యన్మయా పూజనం కృతమ్ ॥
అనేన భగవాన్ రుద్రః వాంఛితార్థం ప్రయచ్ఛతు ॥
ఇతి సంప్రార్థ్య - లింగస్య పురతః బిల్వాక్షతాన్ సమర్పయేత్ ॥

ఓం రుద్రాయ నమః ॥ ఓం నమశ్శివాయ ॥ శ్రీ సాంబసదాశివ పార్థివేశ్వరాయ నమః - ప్రార్థన పూర్వక నమస్కారాన్ సమర్పయామి ॥

క్షమా - ప్రార్థన

ఆవాహనం న జానామి న జానామి విసర్జనమ్ ।
పూజాం చైవ న జానామి క్షమస్వ పరమేశ్వర ॥

ఈశ్వరార్పణమ్

మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం సురేశ్వర ।
యత్ పూజితం మహాదేవ! పరిపూర్ణం తదస్తు మే ॥

అనేన పార్థివలింగపూజనేన భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీ సాంబసదాశివ పార్థివేశ్వర సుప్రీత సుప్రసన్నో వరదో భవతు ॥

విసర్జనమ్

గచ్ఛ గచ్ఛ సురశ్రేష్ఠ! స్వస్థానే పరమేశ్వర ।
మమ పూజాం గృహీత్వేమాం పునరాగమనాయ చ ॥

ఈశానేతి మంత్రేణ లింగమాదాయ, వామహస్తే నిధాయ । దక్షిణ హస్తానామికాంగుష్ఠ మధ్యమాంగుళిభిరభిమంత్ర్య । ముఖసముద్ధృత్య ఉచ్చైర్మహాదేవేతి త్రివారముచ్చార్య । పశ్చాన్మూర్ధ్ని సమం నీత్వా ॥ "ఈశానస్సర్వవిద్యానాం .... సదాశివోమ్" - ఇత్యుచ్చార్య । లింగం జలేన విసృజేత్ । బిల్వం శిఖాయాం గంధాక్షతాన్ భ్రూమధ్యే ప్రసాద భావనయా గృహ్ణీయాత్ । శేషం శుద్ధప్రదేశే పరిత్యజేత్ ॥

(అనగా - ఓం ఈశానాయ నమః ॥ అని లింగమును తీసికొని ఎడమచేతిలో నిలుపవలెను. కుడిచేతి మధ్య, ఉంగరపు వ్రేళ్లకు బొటనవ్రేలును చేర్చి - "ఓం నమశ్శివాయ" అని అభిమంత్రించవలెను. ముఖము వరకు పార్థివలింగమును ఎత్తి పట్టుకొని "ఓం మహాదేవ! మహాదేవ! మహాదేవ!" అని బిగ్గరగా మూడుమార్లు పలుకవలెను. తదుపరి శిరస్సు వరకు ఎత్తి పట్టుకొని "ఈశాన స్సర్వవిద్యానాం.... సదాశివోమ్ । అను మంత్రమును చెప్పి పార్థివలింగమును జలమునందు విసర్జింపవలెను. బిల్వపత్రమును శిరస్సునందు ధరించి, గంధాక్షతలను భ్రూమధ్య స్థలమునందు ప్రసాదభావముతో ధరింపవలెను. మిగిలినవాటిని శుచిస్థలమునందు పడవేయవలెను.)

నమో హిరణ్యబాహవే హిరణ్యవర్ణాయ హిరణ్య రూపాయ హిరణ్య పతయేఽంబికా పతయ ఉమాపతయే పశుపతయే నమో నమః ॥ ఇతి నమస్కారాన్ సమర్పయేత్ ॥ (మేరుతంత్రమ్, లింగార్చన చంద్రికానుసారమ్)

॥ సర్వం శ్రీ పార్థివేశ్వరార్పణమస్తు ॥

॥ ఇతి శ్రీ పార్థివలింగ పూజా విధిః ॥

తులసి పూజ

శ్లో॥ అనన్యదర్శనాః ప్రాతః మే పశ్యంతి తపోధన ।
జగత్త్రితయ తీర్థాని తైర్దృష్టాని న సంశయః ॥ (బ్రహ్మపురాణము)

"ఉదయము నిద్రనుండి లేచిన వెంటనే మున్ముందుగా తులసిచెట్టును చూసినచో, ముల్లోకములలోని సకల తీర్థములను దర్శించిన పుణ్యాఫలము లభించును" అని తాత్పర్యము.

తులసిచెట్టు మనుషులను, ఇంటిని, వాతావరణమును పవిత్ర మొనర్చును. పుణ్యాఫలమును ప్రసాదించును. శారీరక, మానసిక ఆరోగ్యమును కలుగజేయును. తులసికోటను లేదా చెట్టును ప్రతినిత్యము భక్తిశ్రద్ధలతో పూజించవలెను. నీళ్ల పోయవలెను. ప్రదక్షిణము చేయవలెను. నమస్కరించవలెను. తద్వారా అశుభాలన్నీ తొలగిపోయి సకలశుభాలు చేకూరును. సర్వపాప ప్రక్షాళన జరుగును. అనంతమగు పుణ్యాఫలము లభించును. మనోభీష్టములన్నియునూ చక్కగా నెరవేరును. తులసి వనమును కలిగివున్న గృహం పుణ్యతీర్థంతో సమానమైనదని అనేక పురాణ శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నవి. తులసిపూజ ముఖ్యంగా స్త్రీలకు సుఖసౌభాగ్యములను కలుగజేయును. ఉదయం, సాయంకాలం తులసి కోటవద్ద దీపారాధన చేయుటవలన మిక్కిలి మంగళప్రదముగా ఉండును. ఇంటి ఆవరణలో తులసిచెట్టు ఉంటే చాలు, క్షుద్రశక్తుల ప్రయోగాలు ఎంతమాత్రము పనిచేయక నీరుగారిపోవునని ఎందరో మహనీయులు వచించినారు.

(ఒక చెంబుతో నీళ్ళు, పసుపు, కుంకుమలను తీసికొని తులసి (కోట) చెట్టు వద్దకు చేరవలెను. తర్వాత దిగువవిధముగా ప్రార్థించి, పూజించవలెను.)

ప్రార్థన

నమ స్తులసి కళ్యాణి! నమో విష్ణుప్రియే! శుభే ।
నమో మోక్షప్రదే దేవి! నమస్తే మంగళప్రదే! ॥
బృందా బృందావనీ విశ్వపూజితా విశ్వపావనీ ।
పుష్పసారా నందినీ చ తులసీ కృష్ణజీవనీ ॥

ఏత న్నామాష్టకం చైవ స్తోత్రం నామార్థసంయుతమ్ ।
యః పఠేత్తం చ సంపూజ్య సోఽశ్వమేధ ఫలం లభేత్ ॥

(-అని తులసిని ప్రార్థించిన పిదప "అచ్యుతానంతగోవింద" అను మంత్రమును పఠించుచు పూజించవలెను. అనంతరము క్రింద చెప్పినవిధముగా ప్రార్థన పూర్వకముగా పఠింపవలెను.)

యన్మూలే సర్వతీర్థాని యన్మధ్యే సర్వదేవతాః ।
యదగ్రే సర్వవేదాశ్చ తులసీమ్ త్వామ్ నమామ్యహమ్ ॥

(అని ప్రార్థనాపూర్వకంగా పై శ్లోకాన్ని పఠింపుచూ చెంబులోగల జలమును తులసిచెట్టుకు పోసి నమస్కరింపవలెను.)

తులసి శ్రీసఖి శుభే పాపహారిణి పుణ్యదే ।
నమస్తే నారదనుతే నారాయణ మనఃప్రియే ॥

(అను పై శ్లోకాన్ని పఠించుచు తులసికోట లేదా చెట్టుచుట్టూ ప్రదక్షిణం చేయవలెను. దీనివలన కర్మదోషాలన్నీ తొలగిపోతాయని ప్రతీతి.)

తులసీదళాలను కోసేటప్పుడు దిగువ పేర్కొనబడిన శ్లోకాలను వినయభావంతో పఠించవలెను -

మాతస్తులసి గోవింద హృదయానందకారిణి ।
నారాయణస్య పూజాఽర్థం చినోమి త్వాం నమోఽస్తు తే ॥
తులస్యమృత జన్మాసి సదా త్వం కేశవప్రియే ।
కేశవాఽర్థం లునామి త్వాం వరదా భవ శోభనే ॥
త్వదంగ సంభవైర్నిత్యం పూజయామి యథా హరిమ్ ।
తథా కురు పవిత్రాంగి కలౌమల వినాశినీ ॥

(-అని ప్రార్థించుచు తులసిదళములను త్రెంచడం శ్రేయోదాయకం. తదుపరి ఒక తులసిదళమును "అచ్యుతానంతగోవింద" అని స్మరించుచు నోటిలో వేసికొని తినవలెను.

(ప్రతినిత్యము భక్తిభావముతో ఒక తులసిదళమును తినుటవలన సకల రోగములు నశించిపోవును. రాబోవు రోగములు నిరోధింపబడును.)

॥ హరయే నమః ॥

శ్రీ గురు పూజ (స్వాచార్య పూజ)

శ్రీ గురుభ్యో నమః

ఓం నమో బ్రహ్మాదిభ్యో బ్రహ్మవిద్యా సంప్రదాయ కర్తృభ్యో ।
వంశఋషిభ్యో నమో గురుభ్యో నమో మహద్భ్యః ॥

శ్లో॥ సదాశివసమారంభాం శంకరాచార్యమధ్యమామ్ ।
అస్మదాచార్యపర్యంతాం వందే గురుపరంపరామ్ ॥

దీపారాధనం కృత్వా ॥
భోదీప! బ్రహ్మరూపేణ సర్వేషాం హృది సంస్థితః ।
అతస్త్వాం స్థాపయామ్యద్య మదజ్ఞాన మపాకురు ॥
(అని ముట్టించిన దీపమునకు నమస్కరింపవలెను.)

అయం ముహూర్త స్సుముహూర్తో అస్తు ॥

ఓం నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానైకమూర్తయే ।
నిర్మలాయ ప్రశాంతాయ దక్షిణామూర్తయే నమః ॥
నారాయణం పద్మభువం వసిష్ఠం
శక్తిం చ తత్పుత్ర పరాశరం చ ।
వ్యాసం శుకం గౌడపదం మహాన్తం
గోవింద యోగీంద్ర మథాస్యశిష్యమ్ ॥
శ్రీశంకరాచార్య మథాస్యపద్మ
పాదం చ హస్తామలకం చ శిష్యమ్ ।
తం తోటకం వార్తికకార మన్యాన్
అస్మద్గురూన్ సంతత మానతోస్మి ॥
శంకరం శంకరాచార్యం కేశవం బాదరాయణమ్ ।
సూత్రభాష్య కృతౌ వందే భగవంతౌ పునః పునః ॥
హరలీలావతారాయ శంకరాయ పరౌజసే ।
కైవల్యకలనా కల్పతరవే గురవే నమః ॥
గురుర్బ్రహ్మా గురుర్విష్ణుః గురుర్దేవో మహేశ్వరః ।
గురుస్సాక్షాత్ పరబ్రహ్మ తస్మై శ్రీ గురవే నమః ॥

అఖండ మండలాకారం వ్యాప్తం యేవ చరాచరమ్
తత్పదం దర్శితం యేన తస్మైశ్రీ గురవే నమః ।
అజ్ఞానతిమిరాంధస్య జ్ఞానాం జనశలాకయా
చక్షురున్మీలితం యేన తస్మై శ్రీగురవే నమః ॥

[1]ఆచమ్య ॥ ప్రాణానాయమ్య ॥ కేశవాయ స్వాహా.......... శ్రీ కృష్ణాయనమః ॥

పృథివ్యాః .... శుభతిథౌ ॥

శ్రీ సద్గురు పరమాత్మాన ముద్దిశ్య । శ్రీసద్గురు పరమాత్మ ప్రీత్యర్థం ధ్యాన ఆవాహనాది షోడశోపచార పూర్వక శ్రీసద్గురు (పాదుకా) పూజాం కరిష్యే ॥ తదంగ కలశ గణాధిపతి పూజాం కరిష్యే ॥ (కలశపూజ, గణపతిపూజ చేయవలెను.) తతః శ్రీగురుం ధ్యాయేత్ (పుష్పాక్షతలు చేతిలో ధరించి తమ గురుదేవులను ధ్యానించవలెను.)

అథ ధ్యానమ్

శ్లో॥ బ్రహ్మానందం పరమసుఖదం కేవలం జ్ఞానమూర్తిమ్
ద్వంద్వాతీతం గగనసదృశం తత్వమస్యాది లక్ష్యమ్ ।
ఏకం నిత్యం విమల మచలం సర్వధీసాక్షిభూతం
భావాతీతం త్రిగుణ రహితం సద్గురుం తం నమామి ॥

శ్లో॥ ఓంకారవాచ్యం విరజం శుద్ధజ్ఞాన స్వరూపిణీమ్ ।
ప్రశాంత మనసం ధ్యాయే ప్రసన్నవదనం గురుమ్ ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః – ధ్యాయామి ధ్యానమ్ ॥

ఆవాహనమ్

శ్లో॥ ఉన్నిద్రే హృదయాకాశే లసదష్టదళాన్వితే ।
అనాహతాఖ్యే కమలే గురుమావాహయామ్యహమ్ ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః – ఆవాహనం సమర్పయామి ॥

1. గురుపూజను దీపారాధన చేసి తమ గురుమూర్తి చిత్రమునకు లేదా ప్రత్యక్షముగను ఉపచారములతో పూజించవచ్చును. లేదా దీపారాధన, ప్రత్యక్ష ఉపచారాదులు లేకుండా ధ్యానము నుండి మొదలుకొని భావనద్వారా ఉపచారాదుల శ్లోకములను పఠించుచు, మానసికముగ కూడా తమ గురువును పూజింపవచ్చును.

ఆసనమ్

శ్లో॥ తదనాహత పద్మస్థాం స్వర్ణకేసరభాసురామ్ ।
కర్ణికాం తే ప్రదాస్యామి స్వర్ణసింహాసనాయితామ్ ॥
శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః-నవరత్నఖచిత హేమ సింహాసనం సమర్పయామి ॥

పాద్యమ్

శ్లో॥ పదయోర్మృదునోర్భక్తి ప్రదయోరరుణత్విషోః ।
విశుద్ధ నఖయోర్దాస్యే పాద్యం దూర్వాన్వితాంభసా ॥
శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - పాదయోః పాద్యం సమర్పయామి ॥

అర్ఘ్యమ్

శ్లో॥ కరయోశ్శుభకృద్రేఖా కరయోర్వరయోర్దదే ।
గంధపుష్పయవాద్యుక్త మర్ఘ్యమర్ఘ్య తమాయతే ॥
శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - హస్తయోః అర్ఘ్యం సమర్పయామి ॥

ఆచమనమ్

శ్లో॥ శప్తమప్త పమస్తాఘం హస్తేంభస్తేనశాస్తరి ।
దాస్యేదాస్యే పదాస్యేవ కురుష్వాచమనం గురో ॥
శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - ముఖే ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

మధుపర్కమ్

శ్లో॥ స్వర్ణపాత్రేస్థితం సర్పి శర్కరా దధి మాక్షికైః ।
కల్పితం మధుపర్కం తే సద్గుణాస్మద్గురోదదే ॥
శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - మధుపర్కం సమర్పయామి ॥

పంచామృతస్నానమ్

శ్లో॥ క్షీరేణ దధ్నాప్యాజ్యేన మధునా శర్కరోదకైః ।
పంచామృతై స్నాపయామి సించామృత దృశాగురో ॥
శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - పంచామృతస్నానం సమర్పయామి ॥

(ఆప్యాయస్వేతి క్షీరమ్ । దధిక్రావ్ణో ఇతి దధి । శుక్రమసీత్యాజ్యమ్। మధువాతా ఇతి మధు । స్వాదుఃపవస్వేతి శర్కరా । యాఃఫలినీర్యా ఇతి నారికేళ ఫలోదకమ్)

శుద్ధోదక స్నానమ్

శ్లో॥ ఉపవిష్టం స్వర్ణపీఠే కోష్ణైర్గంగాద్భిరుత్తమ ।
శుద్ధోదకై స్నాపయామి హాపయామిత సంసృతిమ్ ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - శుద్ధోదకస్నానం సమర్పయామి ॥
స్నానానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

వస్త్రమ్

శ్లో॥ దౌకూలం కటివస్త్రం సత్పరిధానం తు రాంకవమ్ ।
స్వేదాపాకరణే వస్త్రం గృహాణ ప్రదదామ్యహమ్ ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - వస్త్రం సమర్పయామి ॥
శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

ఉపవీతమ్

శ్లో॥ సౌవర్ణతంతు సంపృక్తముపవీత ద్వయం గురో ।
కంఠేధేహి విధేహి శ్రీనిధే హిత మధేహితమ్ ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - ఉపవీతం సమర్పయామి ॥
అనంతరం ఆచమనీయం సమర్పయామి ॥

ఆభరణమ్

శ్లో॥ కిరీటం కటకే ముక్తాహారాన్ హీరాఢ్యకుండలే ।
అంగదే చోర్మికా స్స్వర్ణ కటిసూత్రం గురోదదే ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - ఆభరణాని సమర్పయామి ॥

గంధమ్

శ్లో॥ శ్రీచందనం సకర్పూరం కస్తూరీ కుంకుమాంకితమ్ ।
విలేపయామి నిర్లేప భుజక్రోడోదరాననే ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - గంధం సమర్పయామి ॥
కుంకుమ విలేపనం సమర్పయామి ॥

అక్షతాన్

శ్లో॥ ముక్తారత్నయవైర్యుక్తా నక్షతా నక్షతావహో ।
హరిద్రా కుంకుమోపేతా నర్పయామి గురో తవ ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - అక్షతాన్ సమర్పయామి ॥

పుష్పమ్

శ్లో॥ హస్తయోః కోరకే కంఠే సమల్లీవకుళాస్రజః ।
కర్ణయోస్తులసీం పాదపద్మే హృత్పద్మమర్పయే ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - పుష్పాణి పూజయామి ॥

అథాంగ పూజ

ఓం పూజ్యపాదాయ నమః । పాదౌ పూజయామి ॥
ఓం సర్వాధారాయ నమః । మూలాధారచక్రం పూజయామి ॥
ఓం అధిష్ఠానాయ నమః । స్వాధిష్ఠానం పూజయామి ॥
ఓం బ్రహ్మాండోదరాయ నమః । మణిపూరం పూజయామి ॥
ఓం దహరాకాశాయ నమః । అనాహతం పూజయామి ॥
ఓం ద్విజాకారిణే నమః । విశుద్ధిచక్రం పూజయామి ॥
ఓం ముఖ్యాయ నమః । ఆజ్ఞాచక్రం పూజయామి ॥
ఓం సచ్చిదానందాయ నమః । సహస్రారం పూజయామి ॥
ఓం అంతర్యామినే నమః । కారణరూపం పూజయామి ॥
ఓం సూత్రాత్మనే నమః । సూక్ష్మరూపం పూజయామి ॥
ఓం విరాజే నమః । స్థూలరూపం పూజయామి ॥
ఓం గురవే నమః । సర్వాంగాని పూజయామి ॥

శ్రీ గురు ద్వాదశనామాని

1. ఓం గురవే నమః ।
2. ఓం గుణినే నమః ।
3. ఓం గుణాధారాయ నమః
4. ఓం గుణాతీతాయ నమః ।
5. ఓం గుణాకరాయ నమః ।
6. ఓం గుహాశ్రయాయ నమః ।
7. ఓం గుహాసమాయ నమః ।
8. ఓం గుహ్యాయ నమః ।
9. ఓం గుహ్యార్థ బోధకాయ నమః ।
10. ఓం గుచ్ఛపూజ్యాయ నమః ।
11. ఓం గురుతరాయ నమః ।
12. ఓం గురూణాం గురవే నమః ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - నానావిధ పరిమళపత్రపుష్పాణి సమర్పయామి ॥

ధూపమ్

శ్లో॥ శ్రీఖండం ఘనసారాఢ్యం గుగ్గుల్వగరు సంయుతమ్ ।
ధూపం దాస్యే యచ్చ యుష్మద్ధూపం సాధుపమం గురో ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - ధూపమాఘ్రాపయామి ॥

దీపమ్

శ్లో॥ సహస్రారాఖ్యపాత్రే త్వత్కృపాజ్యైధీదశాగ్రతః ।
ప్రజ్వలంతం జ్ఞానదీపం త్వత్పూజాపూర్తయే దదే ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - దీపం దర్శయామి ॥

ధూపదీపానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

నైవేద్యమ్

శ్లో॥ సౌవర్ణభాజనేన్యస్తమన్నం వ్యంజన మంజులమ్ ।
సాపూప పాయసం దాస్యే నైవేద్యం వేద్యవస్తునే ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - అమృతోపహార నైవేద్యం సమర్పయామి ॥

ఋతుఫలమ్

శ్లో॥ త్వత్ప్రీతయే మయా యద్యత్తప్తం జప్తం హ్యాతంకృతమ్ ।
తస్యతస్యఫలం తుభ్యం దాస్యే నైష్కర్మ్య సిద్ధయే ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - అఖండ ఋతుఫలం సమర్పయామి ॥

తాంబూలమ్

శ్లో॥ అపర్ణత్వాప్తయే పర్ణే శ్రీసంజ్ఞం శ్రీవిరక్తయే ।
పుణ్యపూగాప్తయే పూగాం తాంబూలార్థం దదామ్యహమ్ ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - తాంబూలం సమర్పయామి ॥

దక్షిణా

శ్లో॥ నమస్యా యజ్ఞ సంపూర్త్యై భ్రమస్యాపి నివృత్తయే ।
దక్షిణాయ ప్రదాస్యామి దక్షిణాం మోక్షలక్షణామ్ ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - దక్షిణాం సమర్పయామి ॥

నీరాజనమ్

శ్లో॥ ఘనసార లసద్దీపమాలయా చిద్రమలయా ।
నీరాజయామి భక్త్యా తే నీరేజపదయోర్యుగమ్ ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - ఆనందకర్పూర నీరాజనం సమర్పయామి

మంత్రపుష్పమ్

శ్లో॥ విరాట్స్వరూపం తే ధ్యాయన్ సూత్రంతర్యామ్యధిష్ఠితమ్ ।
త్రయీ మంత్రైర్ మంత్రపుష్పం దాస్యే మూర్ధని తే గురో ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - మంత్రపుష్పం సమర్పయామి ॥

ప్రదక్షిణ - నమస్కారాన్

శ్లో॥ అంతర్బహిః పూర్ణరూప తవ కుర్వే ప్రదక్షిణాన్ ।
నమాం స్యనింద్రియా యాహం విదధే త్వత్సమాకృతిః ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - ప్రదక్షిణ - నమస్కారాన్ సమర్పయామి ॥

అపరాధ క్షమాపణమ్

శ్లో॥ న జానామి భవద్రూపం న జానామి భవత్ స్థితిమ్ ।
న జానామి భవత్పూజాం క్షమస్వ శ్రీశ సద్గురో ॥
అపరాధ సహస్రాణి క్రియంతేఽహర్నిశం మయా ।
దాసోఽయ మితి మాం మత్వా క్షమస్వ గురుసత్తమ ॥
సాధువాఽసాధువా కర్మ యద్యదా చరితం మయా ।
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ! గృహాణారాధనం మమ ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - అపరాధ క్షమార్పణం సమర్పయామి ॥

పూజార్పణమ్

శ్లో॥ మత్స్వాంత నిలయాత్పూర్వం పూజాయై బహిరాకృతః ।
పూజాం గృహీత్వా స్వంధామ హృదయం ప్రవిశస్వమే ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - పూజార్పణం సమర్పయామి ॥

ప్రార్థనమ్

శ్లో॥ పూజ్య పూజక భేదేన పూజాకాలే ద్విధా స్థితః ।
ఆత్మార్పణానుసంధానాదేకత్వం కలయ ప్రభో ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - ప్రార్థనపూర్వక నమస్కారం సమర్పయామి ॥

పూజాఫలమ్

శ్లో॥ స్వానుభూతి సుఖాకారో దృశ్యాధిష్ఠాన రూపవాన్ ।
అఖండైకరసస్సోఽహం పూర్ణం బ్రహ్మాఽస్మి కేవలః ॥
శ్లో॥ సద్గుణాఢ్యసదా రామశర్మార్థీ త్వాం హి యాచతే ।
భక్తాయ తస్మైదేహ్యా తత్పూజా రచనజం ఫలమ్ ॥

శ్రీసద్గురు పరబ్రహ్మణే నమః - పూజాఫలం సమర్పయామి ॥

సమర్పణమ్

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం మహద్గురో ।
యత్పూజితం మయాదేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే ॥

అనేన ధ్యానావాహనాది షోడశోపచార పూర్వక శ్రీసద్గురు (పాదుకా) పూజనేన సర్వం శ్రీ సచ్చిదానంద సద్గురు స్సుప్రీత స్సుప్రసన్నో వరదో భవతు ॥

శ్లో॥ కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా
బుధ్యాఽఽత్మనా వా ప్రకృతేస్స్వభావాత్ ।
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై
నారాయణాయేతి సమర్పయామి ॥

॥ హరి నారాయణాయేతి సమర్పయామి ॥

॥ ఇతి శ్రీ గురుపూజావిధిః ॥

శ్రీ గురు ద్వాదశనామస్తోత్రమ్

గురుర్ గుణీ గుణాధారో గుణాతీతో గుణాకరః ।
గుహాశ్రయో గుహసమో గుహ్యో గుహ్యార్థబోధకః ॥
గుచ్ఛపూజ్యో గురుతరో గురూణాం గురురేతుమాం ।
గురో ర్ద్వాదశనామాని యః పఠేత్ సతుముక్తిభాక్ ॥

॥ సర్వం శ్రీ సద్గురు చరణారవిందార్పణమస్తు ॥

॥ ఇతి శ్రీగురుద్వాదశనామస్తోత్రమ్ ॥

ప్రకీర్ణ ప్రకరణము

1. అథ గణపత్యథర్వ-శీర్షమ్

(అథర్వశీర్షోపనిషత్తుల పరంపరలో 'గణపత్యథర్వశీర్షము'నకు అత్యంత విశేష మహత్త్వము ఉన్నది. మంగళప్రదములైన ఏ కార్యక్రమము ప్రారంభించినప్పటికినీ మున్ముందుగా సకలవిఘ్ననివారకుడైన గణాధిపతిపూజ చేయుట అనివార్యమని అందరికీ విదితమే. అట్లే గణపతి పూజలోగానీ, పూజానంతరముగానీ ప్రార్థనారూపంగా ఈ గణపత్యథర్వశీర్షోపనిషత్తును పఠించుటకూడా పరిపాటిగా ఉన్నది. నిజమునకు ఇది భగవానుడగు గణపతియొుక్క వైదికస్తోత్రము. ఇందులో గణపతి మహామంత్రముతో పాటుగా గణేశ-గాయత్రీ మంత్రముకూడా వాటి మాహాత్మ్య సహితముగా చేర్చబడివున్నది. దీనిని పఠించువారలను ఏవిధమైన విఘ్నములు, ఆటంకములు, బాధలు బాధింపకుండా తొలగిపోవును. దీని పఠితలు మహాపాతకములనుండి ముక్తులై పోవుదురు. అంతేగాక, ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షములు అనెడు చతుర్విధ పురుషార్థములను పొందెదరనుటలో సందియములేదు. ఇంకను దీనిద్వారా లభించెడు అనేక ఫలితములను గూర్చి ఫలశ్రుతియందు పేర్కొనబడినది.)

ఓం॥ భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవాః। భద్రం పశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః ॥
స్థిరైరంగైస్తుష్టువాంసస్తనూభిః। వ్యశేమ దేవ హితం యదాయుః ॥
స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః। స్వస్తినః పూషా విశ్వవేదాః ॥
స్వస్తిన స్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః। స్వస్తినో బృహస్పతిర్దధాతు ॥
ఓమ్ శాంతిః శాంతిః శాంతిః ॥

హరిః ఓం ॥ లం ॥ నమస్తే గణపతయే। త్వమేవ ప్రత్యక్షం తత్త్వమసి।
త్వమేవ కేవలం కర్తాసి। త్వమేవ కేవలం ధర్తాసి। త్వమేవ కేవలం హర్తాసి।
త్వమేవ సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మాసి। త్వం సాక్షాదాత్మాసి నిత్యమ్ ॥ ౧ ॥
ఋతం వచ్మి। సత్యం వచ్మి ॥ ॥ ౨ ॥
అవ త్వం మామ్। అవ వక్తారమ్। అవ శ్రోతారమ్। అవ దాతారమ్।
అవధాతారమ్। అవానూచాన మవ శిష్యమ్। అవ పశ్చాత్తాత్। అవ పురస్తాత్।

అవోత్తరాత్తాత్ । అవ దక్షిణాత్తాత్ । అవ చోర్ధ్వాత్తాత్ । అవాధరాత్తాత్ । సర్వతో మాం పాహి పాహి సమంతాత్ ॥ ॥ ౩ ॥

త్వం వాఙ్మయస్త్వం చిన్మయః । త్వమానందమయ స్త్వం బ్రహ్మమయః । త్వం సచ్చిదానందాద్వితీయోఽసి । త్వం ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి । త్వం జ్ఞానమయో విజ్ఞానమయోఽసి ॥ ॥ ౪ ॥

సర్వం జగదిదం త్వత్తో జాయతే । సర్వం జగదిదం త్వత్త స్తిష్ఠతి । సర్వం జగదిదం త్వయి లయమేష్యతి । సర్వం జగదిదం త్వయి ప్రత్యేతి॥ త్వం భూమిరాపోఽనలోఽనిలో నభః । త్వం చత్వారి వాక్పదాని ॥ ౫ ॥

త్వం గుణత్రయాతీతః । త్వం దేహత్రయాతీతః । త్వం కాలత్రయాతీతః । త్వం మూలాధారస్థితోసి నిత్యమ్ । త్వం శక్తి త్రయాత్మకః । త్వాం యోగినో ధ్యాయంతి నిత్యమ్ । త్వం బ్రహ్మ త్వం విష్ణుస్త్వం రుద్రస్త్వమింద్రస్త్వమగ్నిస్త్వం వాయుస్త్వం సూర్యస్త్వం చంద్రమాస్త్వం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్ ॥ ॥ ౬ ॥

గణాదిం పూర్వముచ్చార్య । వర్ణాదిం తదనంతరమ్ । అనుస్వారః పరతరః । అర్ధేందు లసితమ్ । తారేణ రుద్ధమ్ । ఏతత్తవ మనుస్వరూపమ్। గకారః పూర్వరూపమ్ । అకారో మధ్యమరూపమ్ । అనుస్వారశ్చాంత్యరూపమ్। బిందురుత్తరరూపమ్ । నాదఃసంధానమ్ । సంహితాసంధిః । సైషాగణేశవిద్యా। గణకఋషిః । నిచృద్గాయత్రీఛందః । గణపతిర్దేవతా । ఓం గం గణపతయే నమః ॥ ౭ ॥ ఏకదంతాయ విద్మహే । వక్రతుండాయ ధీమహి । తన్నో దంతిః ప్రచోదయాత్ ॥ ॥ ౮ ॥

శ్లో॥ ఏకదంతం చతుర్హస్తం పాశమంకుశధారిణమ్ ।
రదంచ వరదం హస్తై ర్బిభ్రాణం మూషకధ్వజమ్ ॥
రక్తం లంబోదరం శూర్పకర్ణకం రక్తవాససమ్ ।
రక్త గంధాను లిప్తాంగం రక్తపుష్పైః సుపూజితమ్ ॥
భక్తానుకంపినం దేవం జగత్కారణ మచ్యుతమ్ ।
ఆవిర్భూతం చ సృష్ట్యాదౌ ప్రకృతేః పురుషాత్పరమ్ ॥
ఏవం ధ్యాయతి యో నిత్యం సయోగీ యోగినాం వరః ॥ ౯ ॥

నమో వ్రాతపతయే నమో గణపతయే నమః ప్రమథ పతయే
నమస్తే అస్తు లంబోదరాయైకదంతాయ
విఘ్ననాశినే శివసుతాయ శ్రీవరదమూర్తయే నమః ॥ ॥ ౧౦ ॥

ఏతదథర్వశీర్షం యోఽధీతే । స బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ।
స సర్వవిఘ్నైర్న బాధ్యతే । స సర్వతః సుఖమేధతే ।
స పంచ మహాపాపాత్ప్రముచ్యతే । సాయమధీయానో దివస
కృతం పాపం నాశయతి । ప్రాతరధీయానో రాత్రికృతం పాపం
నాశయతి । సాయంప్రాతః ప్రయుంజానోఽపాపో భవతి ।
సర్వత్రాధీయానోపవిఘ్నో భవతి । ధర్మార్థకామమోక్షం చ
విందతి । ఇదమథర్వశీర్షమశిష్యాయ న దేయమ్ ।
యో యది మోహాద్దాస్యతి స పాపీయాన్ భవతి ।
సహస్రావర్తనాత్ యం యం కామమధీతే తం తమనేన సాధయేత్ ॥ ౧౧ ॥
అనేన గణపతి మభిషించతి । సవాగ్మీభవతి । చతుర్థ్యా మనశ్నన్
జపతి స విద్యావాన్ భవతి । ఇత్యథర్వణవాక్యమ్ ॥
బ్రహ్మాద్యా చరణం విద్యాత్ న బిభేతి కదాచ నేతి ॥ ౧౨ ॥
యో దూర్వాంకురై ర్యజతి స వైశ్రవణోపమో భవతి ।
యో లాజై ర్యజతి స యశోవాన్ భవతి । స మేధావాన్ భవతి ।
యో మోదకసహస్రేణ యజతి స వాంఛిత ఫలమవాప్నోతి ।
యః సాజ్య సమిద్భిర్యజతి స సర్వం లభతే । స సర్వం లభతే ॥
అష్టౌ బ్రాహ్మణాన్ సమ్యగ్గ్రాహయిత్వా సూర్య వర్చస్వీ భవతి ।
సూర్యగ్రహే మహానద్యాం ప్రతిమాసన్నిధౌ వా జప్త్వా
సిద్ధమంత్రో భవతి । మహా విఘ్నాత్ప్రము చ్యతే ।
మహాదోషాత్ప్రముచ్యతే । మహాపాపాత్ప్ర ముచ్యతే ।
స సర్వ విద్భవతి । స సర్వవిద్భవతి ।
య ఏవం వేద ॥ ౧౪ ॥ ఇత్యు పనిషత్ ॥

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః ॥

॥ ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః ॥

॥ ఇతి గణపత్యథర్వశీర్షమ్ ॥

౭. అథ శివాథర్వశీర్షమ్

ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతి: ॥

(అథర్వశీర్షముల క్రమములో శివాథర్వశీర్షము అన్నింటికంటే పెద్దదిగా ఉన్నది. శివోపాసనయందు దీనికి విశిష్టమైన మూర్ధన్యస్థానము గలదు. భగవానుడైన రుద్రదేవుని సర్వదేవమయునిగా తెలిసికొన్న దేవతలద్వారా అతనిని స్తుతించిన తీరు దీనిలో వర్ణింపబడియున్నది. దీనితోపాటుగా శివస్వరూపముయొక్క తాత్త్వికరహస్యమును గూర్చి విపులముగా వ్యాఖ్యానింపబడినది. శివాథర్వశీర్షమును పఠించుటవలన అద్భుతమైన ఫలితములు లభించునని చెప్పబడినది. దీనిని నిత్యము చదువుటవలన సకలతీర్థములయందు స్నానము చేసిన ఫలము లభించును. సర్వయజ్ఞములు చేసిన పుణ్యము ప్రాప్తించును. అరువదివేల గాయత్రీమహామంత్ర జపము చేసిన ఫలితము చేతికి అందును. ఒక లక్ష రుద్రగాయత్రిని జపించిన, పదివేల ప్రణవజపము చేసిన పుణ్యఫలము దొరుకును. పురాణేతిహాసములను అధ్యయనము చేసిన ఫలితముకూడా చేకూరును. దీనిని పఠించిన వ్యక్తి స్వయంగా సర్వపాపములనుండి ముక్తుడగుటయేగాక, తమ ముందటి ఏడు తరములవారిని అందరిని తరింపచేయుననుటలో అతిశయోక్తి లేదు. ఇంకనూ అనేక విలక్షణములైన ఫలితములను గూర్చి దీని ఫలశ్రుతియందు విశదముగా వివరింపబడినది.)

ఓం దేవా హ వై స్వర్గం లోకమాయంస్తే రుద్రమపృచ్ఛన్ కో భవానితి । సోఽబ్రవీదహమేకః ప్రథమమాస వర్తామి చ భవిష్యామి చ నాన్యః కశ్చిన్మత్తో వ్యతిరిక్త ఇతి । సోఽంతరాదంతరం ప్రావిశత్ దిశశ్చాంతరం ప్రావిశత్ సోఽహం నిత్యానిత్యో వ్యక్తావ్యక్తో బ్రహ్మాబ్రహ్మాహం ప్రాఞ్చః ప్రత్యఞ్చోఽహం దక్షిణాఞ్చ ఉదఞ్చోహం అధశ్చోర్ధ్వం చాహం దిశశ్చ ప్రతిదిశశ్చాహం పుమానపుమాన్ స్త్రియశ్చాహం గాయత్ర్యహం సావిత్ర్యహం త్రిష్టుప్ జగత్యనుష్టుప్ చాహం ఛందోఽహం గార్హపత్యో దక్షిణాగ్నిరాహవనీయోఽహం సత్యోఽహం గౌరహం గౌర్యహమృగహం యజురహం సామాహ మథర్వాంగిరసోఽహం జ్యేష్ఠోఽహం శ్రేష్ఠోఽహం వరిష్ఠోఽహమాపోఽహం తేజోఽహం గుహ్యోఽహమరణ్యోఽ

హమక్షరమహం క్షరమహం పుష్కరమహం పవిత్రమహముగ్రం చ మధ్యం చ బహిశ్చ పురస్తాజ్జ్యోతిరిత్యహమేవ సర్వేభ్యో మామేవ స సర్వః స మాం యో మాం వేద స సర్వాన్ దేవాన్ వేద సర్వాంశ్చ వేదాన్ సాంగానపి బ్రహ్మ బ్రాహ్మణైశ్చ గాం గోభిర్బ్రాహ్మణాన్బ్రాహ్మణేన హవిర్హవిషా ఆయురాయుషా సత్యేన సత్యం ధర్మేణ ధర్మం తర్పయామి స్వేన తేజసా। తతో హ వై తే దేవా రుద్రమపృచ్ఛన్ తే దేవా రుద్రమపశ్యన్ । తే దేవా రుద్రమధ్యాయన్ తతో దేవా ఊర్ధ్వబాహవో రుద్రం స్తువంతి ॥ ౧ ॥

ఓం యో వై రుద్రః స భగవాన్ యశ్చ బ్రహ్మా తస్మై వై నమో నమః॥ 1 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యశ్చ విష్ణుస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 2 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యశ్చ స్కందస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 3 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యశ్చేంద్రస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 4 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యశ్చాగ్నిస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 5 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యశ్చ వాయుస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 6 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యశ్చ సూర్యస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 7 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యశ్చ సోమస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 8 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యే చాష్టౌ గ్రహాస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 9 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యే చాష్టౌ ప్రతిగ్రహాస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 10 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ భూస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 11 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ భువస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 12 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ స్వస్తస్మై నమో నమః ॥ 13 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ మహస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 14 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యా చ పృథివీ తస్మై వై నమో నమః ॥ 15 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యచ్చాంతరిక్షం తస్మై వై నమో నమః ॥ 16 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యా చ ద్యౌస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 17 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యాశ్చాపస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 18 ॥ యో వై రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ తేజస్తస్మై వై నమో నమః॥ 19 ॥

యో వై రుద్రః స భగవాన్ యశ్చ కాలస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 20 ॥ యో వై
రుద్రః స భగవాన్ యశ్చ యమస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 21 ॥ యో వై
రుద్రః స భగవాన్ యశ్చ మృత్యుస్తస్మై వై నమో నమః ॥ 22 ॥ యో వై
రుద్రః స భగవాన్ యచ్చామృతం తస్మై వై నమో నమః ॥ 23 ॥ యో వై
రుద్రః స భగవాన్ యచ్చాకాశం తస్మై వై నమో నమః ॥ 24 ॥ యో వై
రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ విశ్వం తస్మై వై నమో నమః ॥ 25 ॥ యో వై
రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ స్థూలం తస్మై వై నమో నమః ॥ 26 ॥ యో వై
రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ సూక్ష్మం తస్మై వై నమో నమః ॥ 27 ॥ యో వై
రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ శుక్లం తస్మై వై నమో నమః ॥ 28 ॥ యో వై
రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ కృష్ణం తస్మై వై నమో నమః ॥ 29 ॥ యో వై
రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ కృత్స్నం తస్మై వై నమో నమః ॥ 30 ॥ యో వై
రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ సత్యం తస్మై వై నమో నమః ॥ 31 ॥ యో వై
రుద్రః స భగవాన్ యచ్చ సర్వం తస్మై వై నమో నమః ॥ 32 ॥ ॥ 3 ॥

భూస్తే ఆదిర్మధ్యం భువస్తే స్వస్తే శీర్షం విశ్వరూపోఽసి బ్రహ్మైకస్త్వం ద్విధా త్రిధా వృద్ధిస్త్వం శాంతిస్త్వం పుష్టిస్త్వం హుతమహుతం దత్తమదత్తం సర్వమసర్వం విశ్వమవిశ్వం కృతమకృతం పరమపరం పరాయణం చ త్వమ్ । అపామ సోమమమృతా అభూమాగన్మ జ్యోతిరవిదామ దేవాన్ । కిం నూనమస్మాన్కృణవదరాతిః కిము ధూర్తిరమృతం మార్త్యస్య । సోమసూర్యపురస్తాత్సూక్ష్మః పురుషః । సర్వం జగద్ధితం వా ఏతదక్షరం ప్రాజాపత్యం సౌమ్యం సూక్ష్మం పురుషం గ్రాహ్యమగ్రాహ్యేణ భావం భావేన సౌమ్యం సౌమ్యేన సూక్ష్మం సూక్ష్మేణ వాయవ్యం వాయవ్యేన గ్రసతి తస్మై మహాగ్రాసాయ వై నమో నమః । హృదిస్థా దేవతాః సర్వా హృదిప్రాణాః ప్రతిష్ఠితాః । హృది త్వమసి యో నిత్యం తిస్రో మాత్రాః పరస్తు సః । తస్యోత్తరతః శిరో దక్షిణతః పాదౌ య ఉత్తరతః స ఓంకారః య ఓంకారః స ప్రణవః యః ప్రణవః స సర్వవ్యాపీ యః సర్వవ్యాపీ సోఽనంతః యోఽ

నంతస్తత్తారం యత్తారం తచ్ఛుక్లం యచ్ఛుక్లం తత్సూక్ష్మం యత్సూక్ష్మం తద్వైద్యుతం యద్వైద్యుతం తత్పరం బ్రహ్మ యత్పరం బ్రహ్మ స ఏకః య ఏకః స రుద్రః యో రుద్రః స ఈశానః య ఈశానః స భగవాన్ మహేశ్వరః ॥ ౩ ॥

అథ కస్మాదుచ్యత ఓంకారో యస్మాదుచ్చార్యమాణ ఏవ ప్రాణానూర్ధ్వముత్క్రామయతి తస్మాదుచ్యతే ఓంకారః । అథ కస్మాదుచ్యతే ప్రణవః యస్మాదుచ్చార్యమాణ ఏవ ఋగ్యజుస్సామాథర్వాంగిరసం బ్రహ్మ బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రణామయతి నామయతి చ తస్మాదుచ్యతే ప్రణవః । అథ కస్మాదుచ్యతే సర్వవ్యాపీ యస్మాదుచ్చార్యమాణ ఏవ సర్వాన్ లోకాన్ వ్యాప్నోతి స్నేహో యథా పలలపిండమివ శాంతరూపమోతప్రోతమనుప్రాప్తో వ్యతిషక్తశ్చ తస్మాదుచ్యతే సర్వవ్యాపీ । అథ కస్మాదుచ్యతేఽనంతో యస్మాదుచ్చార్యమాణ ఏవ తిర్యగూర్ధ్వ మధస్తా చ్చాస్యాంతో నోపలభ్యతే తస్మాదుచ్యతేఽనంతః । అథ కస్మాదుచ్యతే తారం యస్మాదుచ్చార్యమాణ ఏవ గర్భజన్మవ్యాధిజరామరణసంసార మహాభయాత్తారయతి త్రాయతే చ తస్మాదుచ్యతే తారమ్ । అథ కస్మాదుచ్యతే శుక్లం యస్మాదుచ్చార్యమాణ ఏవ క్లందతే క్లామయతి చ తస్మాదుచ్యతే శుక్లమ్। అథ కస్మాదుచ్యతే సూక్ష్మం యస్మాదుచ్చార్యమాణ ఏవ సూక్ష్మో భూత్వా శరీరాణ్యధితిష్ఠతి సర్వాణి చాంగాన్యభిమృశతి తస్మాదుచ్యతే సూక్ష్మమ్ । అథ కస్మదుచ్యతే వైద్యుతం యస్మాదుచ్చార్యమాణ ఏవ వ్యక్తే మహతి తమసి ద్యోతయతి తస్మాదుచ్యతే వైద్యుతమ్ । అథ కస్మాదుచ్యతే పరం బ్రహ్మ యస్మాత్పరమపరం పరాయణం చ బృహద్బృహత్యా బృంహయతి తస్మాదుచ్యతే పరంబ్రహ్మ । అథ కస్మాదుచ్యతే ఏకః యః సర్వాన్ప్రాణాన్ సంభక్ష్య సంభక్షణేనాజః సంసృజతి విసృజతి తీర్థమేకే వ్రజంతి తీర్థమేకే దక్షిణాః ప్రత్యఞ్చ ఉదఞ్చః ప్రాఞ్చోఽభివ్రజంత్యేకే తేషాం సర్వేషామిహ సంగతిః । సాకం స ఏకో భూతశ్చరతి ప్రజానాం తస్మాదుచ్యత ఏకః ।

అథ కస్మాదుచ్యతే రుద్రః యస్మాదృషిభిర్నాన్యైర్భక్తైర్ద్రుతమస్య రూపముపలభ్యతే తస్మాదుచ్యతే రుద్రః । అథ కస్మాదుచ్యతే ఈశానః యః సర్వాన్ దేవానీశతే ఈశానీభిర్జననీభిశ్చ శక్తిభిః । అభిత్వా శూర నోనుమో దుగ్ధా ఇవ ధేనవః । ఈశానమస్య జగతః స్వర్దృశమీశానమింద్ర తస్థుష ఇతి తస్మాదుచ్యతే ఈశానః । అథ కస్మాదుచ్యతే భగవాన్ మహేశ్వరః యస్మాద్ భక్తాఞ్జ్ఞానేన భజత్యనుగృహ్ణాతి చ వాచం సంసృజతి విసృజతి చ సర్వాన్ భావాన్ పరిత్యజ్యాత్మజ్ఞానేన యోగైశ్వర్యేణ మహతి మహీయతే తస్మాదుచ్యతే భగవాన్మహేశ్వరః । తదేతద్రుద్ర చరితమ్ ॥ ४ ॥

ఏషో హ దేవః ప్రదిశో ను సర్వాః పూర్వో హ జాతః స ఉ గర్భే అంతః । స ఏవ జాతః స జనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్జనాస్తిష్ఠతి సర్వతోముఖః । ఏకో రుద్రో న ద్వితీయాయ తస్మై య ఇమాంల్లోకానీశత ఈశనీభిః । ప్రత్యఙ్జనాస్తిష్ఠతి సఞ్చుకోచాంతకాలే సంసృజ్య విశ్వా భువనాని గోప్తా । యో యోనిం యోనిమధితిష్ఠత్యేకో యేనేదం సర్వం విచరతి సర్వమ్ । తమీశానం వరదం దేవమీడ్యం నిచాయ్యేమాం శాన్తిమత్యంతమేతి । క్షమాం హిత్వా హేతుజాలస్య మూలం బుద్ధ్వా సఞ్చితం స్థాపయిత్వా తు రుద్రే రుద్రమేకత్వమాహుః । శాశ్వతం వై పురాణమిషమూర్జేణ పశవోఽను నామయంతం మృత్యుపాశాన్ । తదేతేనాత్మన్నేతేనార్ధచతుర్థేన మాత్రేణ శాంతిం సంసృజతి పశుపాశవిమోక్షణమ్ । యా సా ప్రథమా మాత్రా బ్రహ్మదేవత్యా రక్తా వర్ణేన యస్తాం ధ్యాయతే నిత్యం స గచ్ఛేద్ బ్రహ్మపదమ్ । యా సా ద్వితీయా మాత్రా విష్ణుదేవత్యా కృష్ణా వర్ణేన యస్తాం ధ్యాయతే నిత్యం స గచ్ఛేద్వైష్ణవం పదమ్ । యా సా తృతీయా మాత్రా ఈశానదేవత్యా కపిలా వర్ణేన యస్తాం ధ్యాయతే నిత్యం స గచ్ఛేదైశానం పదమ్ । యా సార్ధచతుర్థీ మాత్రా సర్వదేవత్యాఽవ్యక్తీభూతా ఖం విచరతి శుద్ధస్ఫటికసన్నిభా వర్ణేన యస్తాం ధ్యాయతే నిత్యం స గచ్ఛేత్

3. అథ దేవ్యథర్వశీర్షమ్

(అథర్వశీర్ష పరంపరలో దేవీ అథర్వశీర్షమునకు అత్యంత ప్రసిద్ధి గలదు. దీనిని పఠించుటవలన అతి శీఘ్రముగా శ్రీదేవీ కృప లభింపగలదు. దీనిని పారాయణము చేయుటవలన పంచ అథర్వశీర్షములను పఠించెడు ఫలము సంపూర్ణముగ లభించునని ఫలశ్రుతి యందు తెల్పబడినది. సకలపాపహరము, మహాసంకటనాశనము, మోక్షప్రాప్తి, వాక్సిద్ధి, దేవతాసాన్నిధ్యము ఇత్యాది ఫలములు దీనివలన లభించును. కావున దీని మహత్త్వము మిక్కిలి గొప్పదని పేర్కొనబడినది. ప్రతిమ – మూర్తి – విగ్రహము యొక్క ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయు సమయమునందు దీనిని జపించుట – పఠించుటవలన దేవతాసాన్నిధ్యము లభించును. మృత్యువును కూడా నిలువరించెడు సామర్థ్యము దీనికి గలదు. దేవీ నవార్ణవ మూలమంత్రమును గూర్చిన ఉపదేశ వివరణము, దాని మాహాత్మ్యమును గురించి కూడా ఇందులో విశేషముగా వర్ణింపబడినది.)

॥ ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః॥

ఓం సర్వే వై దేవా దేవీముపతస్థుః కాసి త్వం మహాదేవీతి ॥ 1 ॥ సాబ్రవీత్ - అహం బ్రహ్మస్వరూపిణీ । మత్తః ప్రకృతి పురుషాత్మకం జగత్। శూన్యం చాశూన్యం చ ॥ 2 ॥ అహమానందానానందౌ । అహం విజ్ఞానావిజ్ఞానే। అహం బ్రహ్మాబ్రహ్మణీ వేదితవ్యే । అహం పంచభూతాన్యపంచభూతాని । అహమఖిలం జగత్ ॥ 3 ॥

వేదోఽహమవేదోఽహమ్ । విద్యాహమవిద్యాహమ్ । అజాహమనజాహమ్ । అధశ్చోర్ధ్వం చ తిర్యక్చాహమ్ ॥ 4 ॥ అహం రుద్రేభిర్వసుభిశ్చరామి । అహమాదిత్యైరుత విశ్వదేవైః । అహం మిత్రావరుణావుభౌ బిభర్మి । అహమింద్రాగ్నీ అహమశ్వినావుభౌ ॥ 5 ॥ అహం సోమం త్వష్టారం పూషణం భగం దధామి । అహం విష్ణుమురుక్రమం బ్రహ్మాణముత ప్రజాపతిం దధామి ॥ 6 ॥

అహం దధామి ద్రవిణం హవిష్మతే సుప్రావ్యే యజమానాయ సున్వతే। అహం రాష్ట్రీ సంగమనీ వసూనాం చికితుషీ ప్రథమా యజ్ఞియానామ్ । అహం సువే పితరమస్య మూర్ధన్మమ యోనిరప్స్వంతః సముద్రే । య ఏవం వేద । స దైవీం సంపదమాప్నోతి ॥ 7 ॥

తే దేవా అబ్రువన్ - నమో దేవ్యై మహాదేవ్యై శివాయై సతతం నమః । నమః ప్రకృత్యై భద్రాయై నియతాః ప్రణతాః స్మ తామ్ ॥ 8 ॥ తామగ్నివర్ణాం తపసా జ్వలన్తీం వైరోచనీం కర్మఫలేషు జుష్టామ్ । దుర్గాం దేవీం శరణం ప్రపద్యామహేఽసురాన్నాశయిత్ర్యై తే నమః ॥ 9 ॥ దేవీం వాచమజనయంత దేవాస్తాం విశ్వరూపాః పశవో వదంతి । సా నో మంద్రేష మూర్జం దుహానా ధేనుర్వాగస్మానుప సుష్టుతైతు ॥ 10 ॥ కాలరాత్రీం బ్రహ్మస్తుతాం వైష్ణవీం స్కందమాతరమ్ । సరస్వతీమదితిం దక్షదుహితరం నమామః పావనాం శివామ్ ॥ 11 ॥ మహాలక్ష్మై చ విద్మహే సర్వశక్త్యై చ ధీమహి । తన్నో దేవీ ప్రచోదయాత్ ॥ 12 ॥ అదితిర్హ్యజనిష్ట దక్ష యా దుహితా తవ । తాం దేవా అన్వజాయంత భద్రా అమృతబంధవః ॥ 13 ॥ కామో యోనిః కమలా వజ్రపాణిర్గుహా హసా మాతరిశ్వాభ్రమింద్రః । పునర్గుహా సకలా మాయయా చ పురూచ్యైషా విశ్వమాతాదివిద్యోమ్ ॥ 14 ॥ ఏషాఽఽత్మశక్తిః । ఏషా విశ్వమోహినీ । పాశాంకుశ ధనుర్బాణధరా । ఏషా శ్రీమహావిద్యా । య ఏవం వేద । స శోకం తరతి ॥ 15 ॥ నమస్తే అస్తు భగవతి మాతరస్మాన్ పాహి సర్వతః ॥ 16 ॥ సైషా ష్టౌ వసవః । సైషైకాదశ రుద్రాః । సైషా ద్వాదశాదిత్యాః । సైషా విశ్వేదేవాః సోమపా అసోమపాశ్చ । సైషా యాతుధానా అసురా రక్షాంసి పిశాచా యక్షాః సిద్ధాః । సైషా సత్త్వరజస్తమాంసి । సైషా బ్రహ్మవిష్ణురుద్రరూపిణీ । సైషా ప్రజాపతీంద్రమనవః । సైషా గ్రహనక్షత్రజ్యోతీంషి । కలాకాష్ఠాది కాలరూపిణీ। తామహం ప్రణౌమి నిత్యమ్॥ పాపాపహారిణీం దేవీం భుక్తిముక్తి ప్రదాయినీమ్ । అనంతాం విజయాం శుద్ధాం శరణ్యాం శివదాం శివామ్ ॥17॥ వియదీకార సంయుక్తం వీతిహోత్ర సమన్వితమ్ । అర్ధేందులసితం దేవ్యా బీజం సర్వార్థసాధకమ్ ॥ 18 ॥ ఏవమేకాక్షరం బ్రహ్మ యతయః శుద్ధచేతసః । ధ్యాయంతి

పరమానందమయా జ్ఞానాంబురాశయః ॥ 19 ॥ వాఙ్మాయా బ్రహ్మసూస్తస్మాత్ షష్ఠం వక్త్రసమన్వితమ్ । సూర్యోఽవామశ్రోత్ర బిందు సంయుక్తష్టాత్తృతీయకః । నారాయణేన సమ్మిశ్రో వాయుశ్చాధరయుక్ తతః । విచ్చే నవార్ణకోఽర్ణః స్యాన్మహదానందదాయకః ॥ 20 ॥ హృత్పుండరీకమధ్యస్థాం ప్రాతః సూర్యసమప్రభామ్ । పాశాంకుశధరాం సౌమ్యాం వరదాభయహస్తకామ్ । త్రిణేత్రాం రక్తవసనాం భక్తకామదుఘాం భజే ॥ 21 ॥ నమామి త్వాం మహాదేవీం మహాభయ వినాశినీమ్ । మహాదుర్గ ప్రశమనీం మహాకారుణ్యరూపిణీమ్ ॥ 22 ॥ యస్యాః స్వరూపం బ్రహ్మాదయో న జానంతి తస్మాదుచ్యతే అజ్ఞేయా । యస్యా అంతో న లభ్యతే తస్మాదుచ్యతే అనంతా । యస్యా లక్ష్యం నోపలక్ష్యతే తస్మాదుచ్యతే అలక్ష్యా । యస్యా జననం నోపలభ్యతే తస్మాదుచ్యతే అజా । ఏకైవ సర్వత్ర వర్తతే తస్మాదుచ్యతే ఏకా । ఏకైవ విశ్వరూపిణీ తస్మాదుచ్యతే నైకా । అత ఏవోచ్యతే అజ్ఞేయానంతాలక్ష్యాజైకా నైకేతి ॥ 23 ॥

మంత్రాణాం మాతృకాదేవీ శబ్దానాం జ్ఞానరూపిణీ ।
జ్ఞానానాం చిన్మయాతీతా(1) శూన్యానాం శూన్యసాక్షిణీ ।
యస్యాః పరతరం నాస్తి సైషా దుర్గా ప్రకీర్తితా ॥ 24 ॥
తాం దుర్గాం దుర్గమాం దేవీం దురాచారవిఘాతినీమ్ ।
నమామి భవభీతోఽహం సంసారార్ణవతారిణీమ్ ॥ 25 ॥

ఇదమథర్వశీర్షం యోఽధీతే స పఞ్చాథర్వశీర్ష జపఫలమాప్నోతి । ఇదమథర్వశీర్షమజ్ఞాత్వా యోఽర్చాం స్థాపయతి శతలక్షం ప్రజప్త్వాపి సోఽర్చాసిద్ధిం న విందతి । శతమష్టోత్తరం చాస్య పురశ్చర్యావిధిః స్మృతః ॥ దశవారం పఠేద్యస్తు సద్యః పాపైః ప్రముచ్యతే । మహాదుర్గాణి తరతి మహాదేవ్యాః ప్రసాదతః ॥ 26 ॥ సాయమధీయానో దివసకృతం పాపం

1. 'చిన్మయానందా' అను పాఠాంతరము కూడా కలదు.

నాశయతి । ప్రాతరధీయానో రాత్రికృతం పాపం నాశయతి । సాయం ప్రాతః ప్రయుంజానో అపాపో భవతి । నిశీథే తురీయసన్ధ్యాయాం జప్త్వా వాక్సిద్ధిర్భవతి । నూతనాయాం ప్రతిమాయాం జప్త్వా దేవసాన్నిధ్యం భవతి। ప్రాణప్రతిష్ఠాయాం జప్త్వా ప్రాణానాం ప్రతిష్ఠా భవతి । భౌమాశ్విన్యాం మహాదేవీ సన్నిధౌ జప్త్వా మహామృత్యుం తరతి । స మహామృత్యుం తరతి। య ఏవం వేద । ఇత్యుపనిషత్ ॥

॥ ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః ॥

॥ ఇతి దేవ్యథర్వశీర్షమ్ ॥

❖ ❖ ❖

సర్వతోభద్రమండల లక్షణమ్

(హేమాద్రౌ స్కాందే)

ప్రాగుదీచ్యాంగతారేఖాః కుర్యాదేకోనవింశతిమ్ ।
ఖండేందుస్త్రిపదఃకోణే శృంఖలా పంచభిః పదైః ॥
ఏకాదశపదావల్లీ భద్రం తు నవభిః పదైః ।
చతుర్వింశత్పదా వాపీ వింశత్యా పరిధిః పదైః ॥
మధ్యే షోడశభిః కోష్ఠైః పద్మమష్టదలం స్మృతమ్ ।
శ్వేతేందుః శృంఖలా కృష్ణా వల్లీ ర్నీలేనపూరయేత్ ॥
భద్రారుణాసితావాపీ పరిధిః పీతవర్ణకః ।
బాహ్యేంతరదలశ్వేతా కర్ణికా పీతవర్ణికా ॥
పరిధ్యావేష్టితం పద్మం బాహ్యే సత్త్వం రజస్తమః ।
తన్మధ్యే స్థాపయేద్ దేవాన్ బ్రహ్మాద్యాంశ్చ సురాసురాన్ ॥

॥ ఇతి సర్వతోభద్రరేఖాకోష్ఠవర్ణ పూరణాది శాస్త్రార్థః ॥

(ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మకర్మసముచ్చయః, పత్రసంఖ్య 235)

4. అథ నారాయణాథర్వ-శీర్షమ్

(అథర్వశీర్ష క్రమములో నారాయణాథర్వశీర్షమునకు ఒక ప్రత్యేకమైన, వైశిష్ట్యము గలదు. కృష్ణయజుర్వేదమునకు చెందిన ఉపనిషత్తులలో ఇది పరిగణింపబడినది. అంతేగాక, చతుర్వేదముల ఉపదేశసారరూపమగు 'శిరము' (మస్తకము)గా ఇది వర్ణింపబడినది. భగవానుడగు నారాయణుని నుండియే సకలము ఉత్పన్నమైనదనియు, అన్ని రూపములు ఆయన అభివ్యక్తియేననియు ఇందులో పేర్కొనబడినది. ఈ అథర్వ శీర్షముద్వారా అష్టాక్షరీ మహామంత్రము ఉపదేశింపబడినది. దీనిని పారాయణము చేయుట వలన చతుర్వేదముల పారాయణ ఫలము లభించును. దీనిని నిత్యము పఠించుటవలన మానవుడు సకల పాపములనుండి ముక్తుడగును. చివరగా నారాయణుని సాయుజ్యమును పొందగలుగువని కూడా దీనియొక్క ఫలశ్రుతియందు పేర్కొనబడినది.)

ఓం సహ నావవత్వితి శాంతిః

ఓం అథ పురుషో హ వై నారాయణోఽకామయత ప్రజాః సృజేయేతి । నారాయణాత్ప్రాణో జాయతే మనః సర్వేంద్రియాణి చ । ఖం వాయుర్జ్యోతిరాపః పృథివీ విశ్వస్య ధారిణీ । నారాయణాద్ బ్రహ్మా జాయతే నారాయణాద్రుద్రో జాయతే । నారాయణాదింద్రో జాయతే । నారాయణాత్ ప్రజాపతిః ప్రజాయతే । నారాయణాద్ ద్వాదశాదిత్యా రుద్రా వసవః సర్వాణి ఛందాంసి నారాయణాదేవ సముత్పద్యంతే । నారాయణాత్ప్రవర్తంతే । నారాయణే ప్రలీయంతే । ఏతద్ ఋగ్వేద శిరోఽధీతే ॥ ౧ ॥

అథ నిత్యో నారాయణః । బ్రహ్మా నారాయణః । శివశ్చ నారాయణః । శక్రశ్చ నారాయణః । కాలశ్చ నారాయణః । దిశశ్చ నారాయణః । విదిశశ్చ నారాయణః । ఊర్ధ్వం చ నారాయణః । అధశ్చ నారాయణః । అంతర్బహిశ్చ నారాయణః । నారాయణ ఏవేదం సర్వం యద్భూతం యచ్చ భవ్యమ్ । నిష్కలంకో నిరంజనో నిర్వికల్పో నిరాఖ్యాతః శుద్ధో దేవ ఏకో నారాయణో

న ద్వితీయో౽స్తి కశ్చిత్ । య ఏవం వేద స విష్ణురేవ భవతి స విష్ణురేవ భవతి । ఏతద్ యజుర్వేద శిరో౽ధీతే ॥ ౨ ॥

ఓమిత్యగ్రే వ్యాహరేత్ । నమ ఇతి పశ్చాత్ । నారాయణాయేత్యుపరిష్టాత్ । ఓమిత్యేకాక్షరమ్ । నమ ఇతి ద్వే అక్షరే । నారాయణాయేతి పంచాక్షరాణి । ఏతద్వై నారాయణస్యాష్టాక్షరం పదమ్ । యో హ వై నారాయణస్యాష్టాక్షరం పదమధ్యేతి । అనపబ్రువః సర్వమాయురేతి । విందతే ప్రాజాపత్యం రాయస్పోషం గౌపత్యం తతో౽మృతత్వ మశ్నుతే తతో౽మృతత్వమశ్నుత ఇతి । ఏతత్సామవేదశిరో౽ధీతే ॥ ౩ ॥

ప్రత్యగానందం బ్రహ్మపురుషం ప్రణవ స్వరూపమ్ । అకార ఉకారో మకార ఇతి । తా అనేకధా సమభవత్తదేతదోమితి । యముక్త్వా ముచ్యతే యోగీ జన్మసంసారబంధనాత్ । ఓం నమో నారాయణాయేతి మంత్రోపాసకో వైకుంఠభువనం గమిష్యతి । తదిదం పుండరీకం విజ్ఞానఘనం తస్మాత్తడిదాభమాత్రమ్ । బ్రహ్మణ్యో దేవకీ పుత్రో బ్రహ్మణ్యో మధుసూదనః । బ్రహ్మణ్యః పుండరీకాక్షో బ్రహ్మణ్యో విష్ణురచ్యుత ఇతి । సర్వభూతస్థమేకం వై నారాయణం కారణపురుషమకారణం పరం బ్రహ్మోమ్ । ఏతదథర్వశిరో౽ధీతే ॥ ౪ ॥

ప్రాతరధీయానో రాత్రికృతం పాపం నాశయతి । సాయమధీయానో దివసకృతం పాపం నాశయతి । తత్సాయం ప్రాతరధీయానః పాపో౽పాపో భవతి । మధ్యందినమాదిత్యాభిముఖో౽ధీయానః పంచమహా-పాతకోపపాతకాత్ ప్రముచ్యతే । సర్వవేదపారాయణపుణ్యం లభతే । నారాయణసాయుజ్య మవాప్నోతి శ్రీమన్నారాయణ సాయుజ్యమవాప్నోతి । య ఏవం వేద ॥ ౫ ॥ ఇత్యుపనిషత్ ॥

॥ ఓం సహ నావవత్వితి శాంతిః ॥

॥ ఇతి నారాయణాథర్వశీర్షమ్ ॥

5. అథ సూర్యాథర్వశీర్షమ్

(అథర్వశీర్షముల వరుసలో సూర్యాథర్వశీర్షము పరిమాణము దృష్ట్యా చిన్నది. కాని, దీని మహత్త్వము ఎంతో గొప్పనైనది. అది మాటలతో చెప్పనలవికానిది. సూర్యోపాసనలో సూర్యాథర్వశీర్షము కల్పవృక్షము వంటిది. దీనిలో సూర్యగాయత్రితోపాటుగా 'ఓం ఘృణిః సూర్య ఆదిత్యోమ్' అనెడు సూర్య-అష్టాక్షర మంత్రము యొక్క అపూర్వమైన విశేష మాహాత్మ్యము వర్ణింపబడినది. 'ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్' అన్నట్లుగా దీనిని నిత్యము పఠించుటవలన భయంకరమైన రోగములు నశించును. చక్కని ఆరోగ్యము లభించును. దీనిని జపించుటవలన మహాపాతకములు సైతము నశించిపోవును. లౌకిక, పారలౌకికములగు సమస్త సుఖములు లభింపగలవు. ఇంతేగాక, దీని పారాయణము వలన వేదవిద్యతోపాటు అనేక యజ్ఞములు చేసిన పుణ్యఫలము లభించును. ప్రత్యేకంగా హస్తా నక్షత్రము నందు సూర్యుడు ఉన్నప్పుడు (అనగా ఆశ్వీయుజ మాసములో) మరియు విశేషమైన ముహూర్తకాలములయందు దీనిని జపించిన యెడల మహామృత్యువును కూడా దాటవచ్చును అని దీని ఫలశ్రుతి యందు పేర్కొనబడినది.)

ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః

హరిః ఓమ్ ॥ అథ సూర్యాథర్వాంగిరసం వ్యాఖ్యాస్యామః । బ్రహ్మా ఋషిః । గాయత్రీ ఛందః । ఆదిత్యో దేవతా । హంసః సోఽహమగ్ని నారాయణయుక్తం బీజమ్ । హృల్లేఖా శక్తిః । వియదాది సర్గసంయుక్తం కీలకమ్ । చతుర్విధ పురుషార్థ సిద్ధ్యర్థే వినియోగః ॥

షట్స్వరారూఢేన బీజేన షడంగం రక్తాంబుజ సంస్థితమ్ । సప్తాశ్వరథినం హిరణ్యవర్ణం చతుర్భుజం పద్మద్వయాభయవరదహస్తం కాలచక్ర ప్రణేతారం శ్రీసూర్యనారాయణం య ఏవం వేద స వై బ్రాహ్మణః ॥

ఓం భూర్భువః స్వః। ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

సూర్య ఆత్మా జగతస్తస్థుషశ్చ । సూర్యాద్వై ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే । సూర్యాద్యజ్ఞః పర్జన్యోఽన్నమాత్మా । నమస్తే ఆదిత్య త్వమేవ కేవలం కర్మకర్తాసి । త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి । త్వమేవ ప్రత్యక్షం విష్ణురసి। త్వమేవ ప్రత్యక్షం రుద్రోఽసి । త్వమేవ ప్రత్యక్షమృగసి । త్వమేవ ప్రత్యక్షం యజురసి । త్వమేవ ప్రత్యక్షం సామాసి । త్వమేవ ప్రత్యక్షమథర్వాసి । త్వమేవ సర్వం ఛందోఽసి । ఆదిత్యా ద్వాయుర్జాయతే । ఆదిత్యాద్ భూమిర్జాయతే । ఆదిత్యాదాపో జాయంతే । ఆదిత్యాజ్జ్యోతిర్జాయతే । ఆదిత్యాద్ వ్యోమ దిశో జాయంతే । ఆదిత్యాద్దేవా జాయంతే । ఆదిత్యాద్ వేదా జాయంతే । ఆదిత్యో వా ఏష ఏతన్మండలం తపతి । అసావాదిత్యో బ్రహ్మ । ఆదిత్యోఽన్తఃకరణమనోబుద్ధి చిత్తాహంకారాః । ఆదిత్యో వై వ్యానః సమానోదానోపానః ప్రాణః । ఆదిత్యో వై శ్రోత్రత్వక్ చక్షూరసన ఘ్రాణాః । ఆదిత్యో వై వాక్ పాణిపాద పాయూపస్థాః । ఆదిత్యో వై శబ్ద స్పర్శరూపరసగన్ధాః । ఆదిత్యో వై వచనాదానాగమనవిసర్గానందాః । ఆనందమయో జ్ఞానమయో విజ్ఞానమయ ఆదిత్యః । నమో మిత్రాయ భానవే మృత్యోర్మాం పాహి భ్రాజిష్ణవే విశ్వహేతవే నమః । సూర్యాద్ భవంతి భూతాని సూర్యేణ పాలితాని తు । సూర్యే లయం ప్రాప్నువంతి యః సూర్యః సోఽహమేవ చ । చక్షుర్నో దేవః సవితా చక్షుర్న ఉత పర్వతః । చక్షుర్ ధాతా దధాతు నః । ఆదిత్యాయ విద్మహే సహస్ర కిరణాయ ధీమహి । తన్నః సూర్యః ప్రచోదయాత్ ॥

సవితా పశ్చాత్తాత్సవితా పురస్తాత్సవితోత్తరాత్తాత్సవితాధరాత్తాత్ । సవితా నః సువతు సర్వతాతిం సవితా నో రాసతాం దీర్ఘమాయుః ॥

ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ ఘృణిరితి ద్వే అక్షరే । సూర్య ఇత్యక్షర ద్వయమ్ । ఆదిత్య ఇతి త్రీణ్యక్షరాణి । ఏతస్యైవ సూర్యస్యాష్టాక్షరో మనుః ॥

యః సదాహరహర్జపతి స వై బ్రాహ్మణో భవతి । స వై బ్రాహ్మణో భవతి । సూర్యాభిముఖో జప్త్వా మహావ్యాధి భయాత్ ప్రముచ్యతే । అలక్ష్మీర్ నశ్యతి । అభక్ష్య భక్షణాత్ పూతో భవతి । అగమ్యాగమనాత్ పూతో భవతి। పతిత సంభాషణాత్ పూతో భవతి । అసత్సంభాషణాత్ పూతో భవతి । మధ్యాహ్నే సూర్యాభిముఖః పఠేత్ । సద్యోత్పన్నపంచమహాపాతకాత్ ప్రముచ్యతే । సైషాం సావిత్రీం విద్యాం న కిఞ్చిదపి న కస్మైచిత్ ప్రశంసయేత్ । య ఏతాం మహాభాగః ప్రాతః పఠతి స భాగ్యవాన్జాయతే। పశూన్ విందతి । వేదార్థాం ల్లభతే । త్రికాలమేతజ్జప్త్వా క్రతుశత ఫల మవాప్నోతి । యో హస్తాదిత్యే జపతి స మహామృత్యుం తరతి । స మహామృత్యుం తరతి । య ఏవం వేద ॥ ఇత్యుపనిషత్ ॥

॥ ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః ॥

॥ ఇతి సూర్యాథర్వశీర్షమ్ ॥

శ్రీమద్భాగవత సప్తాహ పారాయణ క్రమము

శ్లో॥ ఆదౌ శ్రీకపిలస్య జన్మ భరతాఖ్యానం ద్వితీయదినే
తార్తీయే గజరాజమోక్షణకథా తుర్యే హరేరుద్భవః ।
రుక్మిణ్యాహరణం తు పంచమదినే షష్ఠే కథాయోగినాం
మోక్షాప్తిర్ నృపతేశ్చ సప్తమదినే సప్తాహ పాఠక్రమః ॥

శ్రీమద్భాగవత మహాపురాణమును సప్తాహ క్రమముగా పారాయణము చేయువిధానము గూర్చి పై శ్లోకముద్వారా ఈ క్రింది విధముగా వివరింపబడినది.

మొదటిదివము - కపిలమహర్షి జన్మము (3వ స్కంధం-24 అధ్యా.) వరకు; రెండవ దివము - భరతుని చరిత్రము (5వ స్కంధం-14 అధ్యా.) వరకు; మూడవ దివము - గజేంద్రమోక్షము (8వ స్కంధం- 4 అధ్యా.) వరకు; నాల్గవ దివము - శ్రీకృష్ణజననం (10వ స్కంధం- 3వ అధ్యా.) వరకు; ఐదవ దివము - రుక్మిణీహరణం (వివాహం) (10వ స్కంధం- 54 అధ్యా.) వరకు; ఆఱవ దివము - యోగులకథ (11వ స్కంధం - 9వ అధ్యా.) వరకు; ఏడవ దివము - పరీక్షిత్తు మోక్షప్రాప్తి (12వ స్కంధం - 13వ అధ్యా.) వరకు మరియు గ్రంథసమాప్తివరకు పఠింపవలెను. దీని ఫలము భగవద్భక్తి, మోక్షప్రాప్తి.

అథ శ్రీ పురుష సూక్తమ్

హరిః ఓమ్ తచ్చంయోరా వృణీమహే । గాతుంయజ్ఞాయ ।
గాతుం యజ్ఞపతయే ।
దైవీ స్వస్తిరస్తు నః । స్వస్తిర్మానుషేభ్యః । ఊర్ధ్వం జిగాతు భేషజమ్ ।
శం నో అస్తు ద్విపదే । శం చతుష్పదే ।
ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

ఓం సహస్రశీర్షా పురుషః । సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ ।
స భూమిం విశ్వతో వృత్వా । అత్యతిష్ఠద్దశాంగులమ్ ॥ ౧
పురుష ఏవేదగ్ం సర్వమ్ । యద్భూతం యచ్చ భవ్యమ్ ।
ఉతామృతత్వ స్యేశానః । యదన్నేనాతిరోహతి ॥ ౨
ఏతావానస్య మహిమా । అతో జ్యాయాగ్ శ్చ పూరుషః ।
పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని । త్రిపాదస్యామృతం దివి ॥ ౩
త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః । పాదోఽస్యేహాభవాత్పునః ।
తతో విష్వఙ్వ్యక్రామత్ । సాశనానశనే అభి ॥ ౪
తస్మాద్విరాడజాయత । విరాజో అధిపూరుషః ।
స జాతో అత్యరిచ్యత । పశ్చాద్భూమి మథో పురః ॥ ౫
యత్పురుషేణ హవిషా । దేవా యజ్ఞమతన్వత ।
వసంతో అస్యాఽసీదాజ్యమ్ । గ్రీష్మ ఇధ్మశ్శరద్ధవిః ॥ ౬

సప్తాస్యాసన్పరిధయః। త్రిస్సప్తసమిధః కృతాః।
దేవా యద్యజ్ఞం తన్వానాః। అబధ్నన్పురుషం పశుమ్ ॥ ౭

తం యజ్ఞం బర్హిషి ప్రౌక్షన్। పురుషం జాత మగ్రతః।
తేన దేవా అయజంత। సాధ్యా ఋషయశ్చ యే ॥ ౮

తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః। సంభృతం పృషదాజ్యమ్।
పశూగ్‍స్తాగ్‍శ్చక్రే వాయవ్యాన్। ఆరణ్యాన్గ్రామ్యాశ్చ యే ॥ ౯

తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః। ఋచస్సామాని జజ్ఞిరే।
ఛందాగ్‍ంసి జజ్ఞిరే తస్మాత్। యజుస్తస్మాదజాయత ॥ ౧౦

తస్మాదశ్వా అజాయంత। యే కే చోభయాదతః।
గావో హ జజ్ఞిరే తస్మాత్। తస్మాజ్జాతా అజావయః ॥ ౧౧

యత్పురుషం వ్యదధుః। కతిధా వ్యకల్పయన్।
ముఖం కిమస్య కౌ బాహూ। కావూరూ పాదావుచ్యేతే ॥ ౧౨

బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖమాసీత్। బాహూ రాజన్యః కృతః।
ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః। పద్భ్యాగ్‍ం శూద్రో అజాయత ॥ ౧౩

చంద్రమా మనసో జాతః। చక్షోః సూర్యో అజాయత।
ముఖాదింద్ర శ్చాగ్నిశ్చ। ప్రాణాద్వాయు రజాయత ॥ ౧౪

నాభ్యా ఆసీదంతరిక్షమ్। శీర్ష్ణో ద్యౌ స్సమవర్తత।
పద్భ్యాం భూమిర్దిశశ్శ్రోత్రాత్। తథా లోకాగ్‍ం అకల్పయన్। ౧౫

వేదాహ మేతం పురుషం మహాంతమ్ ।
ఆదిత్యవర్ణం తమసస్తు పారే ।
సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః ।
నామాని కృత్వాఽభివదన్ యదాస్తే ॥ ౧౬

ధాతా పురస్తాద్యముదాజహార ।
శక్రః ప్రవిద్వాన్ ప్రదిశశ్చతస్రః ।
తమేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి ।
నాన్యః పన్థా అయనాయ విద్యతే ॥ ౧౭

యజ్ఞేన యజ్ఞ మయజంత దేవాః
తాని ధర్మాణి ప్రథమా న్యాసన్ ।
తే హ నాకం మహిమానస్సచన్తే
యత్ర పూర్వే సాధ్యాస్సంతి దేవాః ॥ ౧౮

అద్భ్యస్సంభూతః పృథివ్యై రసాచ్చ ।
విశ్వకర్మణ స్సమవర్తతాధి ।
తస్య త్వష్టా విదధ ద్రూపమేతి ।
తత్పురుషస్య విశ్వమాజాన మగ్రే ॥ ౧౯

వేదాహ మేతం పురుషం మహాంతమ్ ।
ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ ।
తమేవం విద్వానమృత ఇహ భవతి ।
నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ ॥ ౨౦

ప్రజాపతిశ్చరతి గర్భే అంతః ।
అజాయమానో బహుధా విజాయతే ।
తస్య ధీరాః పరిజానంతి యోనిమ్ ।
మరీచీనాం పద మిచ్ఛంతి వేధసః ॥ ౨౧

యో దేవేభ్య ఆతపతి । యో దేవానాం పురోహితః ।
పూర్వో యో దేవేభ్యో జాతః । నమో రుచాయ బ్రాహ్మయే ।
రుచం బ్రాహ్మం జనయంతః । దేవా అగ్రే తదబ్రువన్ ।
యస్త్వైవం బ్రాహ్మణో విద్యాత్ । తస్య దేవా అసన్ వశే ॥౨౨

హ్రీశ్చ తే లక్ష్మీశ్చ పత్న్యౌ । అహోరాత్రే పార్శ్వే ।
నక్షత్రాణి రూపమ్ । అశ్వినౌ వ్యాత్తమ్ ।
ఇష్టం మనిషాణ । అముం మనిషాణ । సర్వం మనిషాణ ॥ ౨౩

ఓమ్ తచ్ఛంయోరా వృణీమహే । గాతుం యజ్ఞాయ ।
గాతుం యజ్ఞపతయే । దైవీ స్వస్తిరస్తు నః ।
స్వస్తిర్మానుషేభ్యః । ఊర్ధ్వం జిగాతు భేషజమ్ ।
శం నో అస్తు ద్విపదే । శం చతుష్పదే ॥

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

॥ హరిః ఓమ్ ॥

॥ ఇతి శ్రీ పురుష సూక్తమ్ ॥

అథ శ్రీ నారాయణ సూక్తమ్

(మహా మంత్రపుష్పమ్)

ఓమ్॥ సహస్ర శీర్షం దేవం విశ్వాక్షం విశ్వశంభువమ్ ।
విశ్వం నారాయణన్దేవమ్ అక్షరం పరమం పదమ్ ॥ ౧

విశ్వతః పరమా న్నిత్యం విశ్వం నారాయణగ్ం హరిమ్ ।
విశ్వ మేవేదం పురుషస్తద్విశ్వ ముపజీవతి ॥ ౨

పతిం విశ్వస్యాత్మేశ్వరగ్ం శాశ్వతగ్ం శివ మచ్యుతమ్ ।
నారాయణం మహాజ్ఞేయం విశ్వాత్మానం పరాయణమ్ ॥ ౩

నారాయణ పరోజ్యోతి రాత్మా నారాయణః పరః ।
నారాయణ పరం బ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః పరః ।
నారాయణ పరో ధ్యాతా ధ్యానం నారాయణః పరః ॥ ౪

యచ్చ కించి జ్జగత్సర్వం దృశ్యతే శ్రూయతేఽపి వా ।
అన్తర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణః స్థితః ॥ ౫

అనన్తమవ్యయం కవిగ్ం సముద్రేఽన్తం విశ్వ శంభువమ్ ।
పద్మకోశ ప్రతీకాశగ్ం హృదయం చాప్యధోముఖమ్ ॥ ౬

అధో నిష్ట్యా వితస్త్యాన్తే నాభ్యా ముపరి తిష్ఠతి ।
జ్వాలమాలాకులం భాతి విశ్వస్యాఽయతనం మహత్ ॥ ౭

సన్తతగ్ం శిలాభిస్తు లంబత్యాకోశసన్నిభమ్ ।
తస్యాన్తే సుషిరగ్ం సూక్ష్మం తస్మిన్ సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ ౮

తస్య మధ్యే మహానగ్ని ర్విశ్వార్చి ర్విశ్వతో ముఖః ।
సోఽగ్రభుగ్విభజన్ తిష్ఠ న్నాహార మజరః కవిః ।
తిర్యగూర్ధ్వ మధశ్శాయీ రశ్మయ స్తస్య సంతతా ॥ ౯

సన్తాపయతి స్వం దేహ మాపాదతల మస్తకః ।
తస్య మధ్యే వహ్ని శిఖా అణీయోర్ధ్వా వ్యవస్థితః ॥ ౧౦

నీలతో యదమధ్యస్థా ద్విద్యుల్లేఖేవ భాస్వరా ।
నీవారశూకవత్తన్వీ పీతాభా స్వత్యణూపమా ॥ ౧౧

తస్యా శ్శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః ।
స బ్రహ్మ స శివ స్సహరి స్సేన్ద్ర స్సోఽక్షరః పరమస్స్వరాట్ ॥ ౧౨

ఓం తద్బ్రహ్మ । ఓం తద్వాయుః । ఓం తదాత్మా । ఓం తత్సత్యం ।
ఓం తత్సర్వం । ఓం తత్పురోర్నమః ।
అన్తశ్చరతి భూతేషు గుహాయాం విశ్వమూర్తిషు ।
త్వం యజ్ఞస్త్వం వషట్కారస్త్వమింద్రస్త్వగ్ం
రుద్రస్త్వం విష్ణుస్త్వం బ్రహ్మత్వం ప్రజాపతిః ।
త్వం తదాప ఆపో జ్యోతీ రసోఽమృతం
బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్ ॥ ౧౩

॥ ఇతి శ్రీనారాయణ సూక్తమ్ ॥

యోఽపాం పుష్పం వేద । పుష్పవాన్ ప్రజావాన్
పశుమాన్ భవతి । చన్ద్రమావా అపాం పుష్పం ।
పుష్పవాన్ ప్రజావాన్ పశుమాన్ భవతి ॥ ౧౪

య ఏవం వేద ।
యోఽపా మాయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి ।
అగ్ని ర్వా అపా మాయతనం । ఆయతనవాన్ భవతి ।
యోఽగ్నే రాయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి ।
ఆపో వా అగ్నేరాయతనం । ఆయతనవాన్ భవతి ॥ ౧౫

య ఏవం వేద ।
యోఽపా మాయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి ।
వాయు ర్వా అపా మాయతనం । ఆయతనవాన్ భవతి ।
యో వాయో రాయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి ।
ఆపో వై వాయో రాయతనం । ఆయతనవాన్ భవతి ॥ ౧౬

య ఏవం వేద ।
యోఽపా మాయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి ।
అసౌ వై తపన్నపా మాయతనం । ఆయతనవాన్ భవతి ।
యోఽముష్యతపత ఆయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి ।
ఆపో వా అముష్యతపత ఆయతనం । ఆయతనవాన్ భవతి ॥ ౧౭

య ఏవం వేద।
యోఽపా మాయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి।
చన్ద్రమా వా అపా మాయతనం । ఆయతనవాన్ భవతి।
యశ్చన్ద్రమస ఆయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి।
ఆపో వై చన్ద్రమస ఆయతనం । ఆయతనవాన్ భవతి ॥ ౧౮

య ఏవం వేద।
యోఽపా మాయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి।
నక్షత్రాణి వా అపా మాయతనం । ఆయతనవాన్ భవతి।
యో నక్షత్రాణా మాయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి।
ఆపో వై నక్షత్రాణా మాయతనం। ఆయతనవాన్ భవతి ॥ ౧౯

య ఏవం వేద।
యోఽపా మాయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి।
పర్జన్యో వా అపా మాయతనం । ఆయతనవాన్ భవతి।
యః పర్జన్యస్యాఽఽయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి।
ఆపో వై పర్జన్యస్యాఽఽయతనం। ఆయతనవాన్ భవతి ॥ ౨౦

య ఏవం వేద।
యోఽపా మాయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి।
సంవత్సరో వా అపా మాయతనం । ఆయతనవాన్ భవతి।
యస్సంవత్సరస్యాఽఽయతనం వేద । ఆయతనవాన్ భవతి।
ఆపో వై సంవత్సరస్యాఽఽయతనం। ఆయతనవాన్ భవతి ॥౨౧

య ఏవం వేద ।
యోఽప్సు నావం ప్రతిష్ఠితాం వేద । ప్రత్యేవ తిష్ఠతి ॥ ౨౨

కిం త ద్విష్ణో ర్బల మాహుః । కా దీప్తిః కిం పరాయణమ్ ।
ఏకో యద్ధారయ ద్దేవః । రేజతీ రోదసీ ఉభే ॥ ౨౩

వాతా ద్విష్ణో ర్బల మాహుః । అక్షరాద్దీప్తి రుచ్యతే ।
త్రిపదా ద్ధారయ ద్దేవః । యద్విష్ణో రేకముత్తమమ్ ॥ ౨౪

ఆతనుష్వ ప్రతనుష్వ ఉద్ధమాధమ సంధమ ।
ఆదిత్యే చంద్ర వర్ణానాం గర్భమా ధేహి యః పుమాన్ ॥ ౨౫

ఇత స్సిక్తగ్ం సూర్యగతం చంద్రమస్తే రసంకృధి ।
వారాదం జనయాగ్రేగ్నిం య ఏకో రుద్ర ఉచ్యతే ॥ ౨౬

ఓం పురుషస్య విద్మ సహస్రాక్షస్య మహాదేవస్య ధీమహి ।
తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే । మహాదేవాయ ధీమహి ।
తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే । వక్రతుండాయ ధీమహి ।
తన్నో దంతిః ప్రచోదయాత్ ॥

ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే । చక్రతుండాయ ధీమహి ।
తన్నో నందిః ప్రచోదయాత్ ॥

ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే। మహాసేనాయ ధీమహి।
తన్నష్షణ్ముఖః ప్రచోదయాత్॥

ఓం తత్పురుషాయ విద్మహే। సువర్ణ పక్షాయ ధీమహి।
తన్నో గరుడః ప్రచోదయాత్॥

ఓం వేదాత్మనాయ విద్మహే। హిరణ్య గర్భాయ ధీమహి।
తన్నో బ్రహ్మ ప్రచోదయాత్॥

ఓం నారాయణాయ విద్మహే। వాసుదేవాయ ధీమహి।
తన్నో విష్ణుః ప్రచోదయాత్॥

ఓం వజ్రనఖాయ విద్మహే। తీక్ష్ణదగ్గ్రష్ట్రాయ ధీమహి।
తన్నో నారసిగ్ంహః ప్రచోదయాత్॥

ఓం భాస్కరాయ విద్మహే । మహద్ద్యుతికరాయ ధీమహి।
తన్నో ఆదిత్యః ప్రచోదయాత్॥

ఓం వైశ్వానరాయ విద్మహే । లాలీలాయ ధీమహి।
తన్నో అగ్నిః ప్రచోదయాత్॥

ఓం కాత్యాయనాయ విద్మహే । కన్యకుమారి ధీమహి।
తన్నో దుర్గిః ప్రచోదయాత్॥

సహస్ర పరమా దేవీ శతమూలా శతాంకురా ।
సర్వగ్ం హరతు మే పాపం దూర్వా దుస్స్వప్ననాశనీ ॥ ౨౭

కాండాత్కాండాత్ ప్రరోహంతీ పరుషః పరుషఃపరి
ఏవానో దూర్వే ప్రతను సహస్రేణ శతేనచ ।
యా శతేన ప్రతనోషి సహస్రేణ విరోహసి ॥ ౨౮

తస్యాస్తే దేవీష్టకే విధేమ హవిషా వయమ్ ।
అశ్వక్రాంతే రథక్రాంతే విష్ణుక్రాంతే వసుంధరా ।
శిరసా ధారయిష్యామి రక్షస్వ మాం పదే పదే ।
భూమిర్ ధేనుర్ ధరణీ లోకధారిణీ ।

ఉద్ధృతాఽసి వరాహేణ కృష్ణేన శతబాహునా ।
మృత్తికే హనమే పాపం యన్మయా దుష్కృతం కృతమ్ ॥
మృత్తికే బ్రహ్మ దత్తాసి కాశ్యపేనాభి మంత్రితా ।
మృత్తికే దేహి మే పుష్టిం త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ ॥
మృత్తికే ప్రతిష్ఠితే సర్వం తన్మే నిర్ణుద మృత్తికే ।
త్వయా హతేన పాపేన గచ్ఛామి పరమాం గతిమ్ ॥ ౨౯

ఓం నిధనపతయే నమః । ఓం నిధనపతాంతికాయ నమః ।
ఓం ఊర్ధ్వాయ నమః । ఓం ఊర్ధ్వలింగాయ నమః ॥

ఓం హిరణ్యాయ నమః। ఓం హిరణ్యలింగాయ నమః॥

ఓం సువర్ణాయ నమః । ఓం సువర్ణలింగాయ నమః॥

ఓం దివ్యాయ నమః । ఓం దివ్యలింగాయ నమః॥

ఓం భవాయ నమః । ఓం భవలింగాయ నమః॥

ఓం శర్వాయ నమః । ఓం శర్వలింగాయ నమః॥

ఓం శివాయ నమః । ఓం శివలింగాయ నమః॥

ఓం జ్వాలాయ నమః । ఓం జ్వలలింగాయ నమః॥

ఓం ఆత్మాయ నమః । ఓం ఆత్మలింగాయ నమః॥

ఓం పరమాయ నమః । ఓం పరమలింగాయ నమః॥

ఏ తత్సోమస్య సూర్యస్య సర్వలింగగ్ం
స్థాపయతి పాణిమంత్రం పవిత్రమ్॥ ౩౦

సద్యో జాతం ప్రపద్యామి సద్యో జాతాయ వై నమో నమః।
భవే భవే నాతి భవే భవస్వ మాం। భవోద్భవాయ నమః॥ ౩౧

వామదేవాయ నమో జ్యేష్ఠాయ నమః
శ్రేష్ఠాయ నమో రుద్రాయ నమః
కాలాయ నమః కలవికరణాయ నమో
బలవికరణాయ నమో బలాయ నమో
బలప్రమథనాయ నమస్సర్వ
భూతదమనాయ నమో మనోన్మనాయ నమః॥ ౩౨

అఘోరేభ్యోఽథ ఘోరేభ్యో ఘోరఘోరతరేభ్యః ।
సర్వేభ్యః సర్వశర్వేభ్యో నమస్తేఅస్తురుద్రరూపేభ్యః ॥ 33

(ఓం) తత్పురుషాయ విద్మహే । మహాదేవాయ ధీమహి ।
తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥ 34

నమో హిరణ్యబాహవే హిరణ్యవర్ణాయ
హిరణ్యరూపాయ హిరణ్యపతయేఽంబికా పతయ
ఉమాపతయే పశుపతయే నమో నమః ॥ 35

ఋతగ్ం సత్యం పరం బ్రహ్మ పురుషం కృష్ణ పింగళమ్ ।
ఊర్ధ్వరేతం విరూపాక్షం విశ్వ రూపాయవై నమోనమః ॥ 36

రాజాధిరాజాయ ప్రసహ్య సాహినే ।
నమో వయం వైశ్రవణాయ కుర్మహే ।
స మే కామా న్కామ కామాయ మహ్యమ్ ।
కామేశ్వరో వైశ్రవణో దదాతు ।
కుబేరాయ వైశ్రవణాయ మహారాజాయ నమః ॥ 37

(కేచిత్ ఓం తద్బ్రహ్మ । ఓం తద్వాయుః । .... భూర్భువస్సువరోమ్॥)

ఓం స్వస్తి సామ్రాజ్యం భోజ్యం స్వారాజ్యం
వైరాజ్యం పారమేష్ఠ్యం రాజ్యం మహారాజ్య
మాధిపత్యమయం సమంత పర్యా ఈస్యాత్ ॥ 38

సార్వభౌమ స్సార్వాయుషః । అంధాతాపరార్థాత్ ।
పృథివ్యై సముద్రపర్యంతాయా
ఏకరాదితి । తదప్యేష శ్లోకో భవతి ॥ ౩౯

మరుతః పరివేష్టారో మరుత్తస్యా వసన్గృహే ॥
ఆవిక్షితస్య కామప్రేర్ విశ్వేదేవా స్సభాసద ఇతి ।
అథైతం విష్ణవే చరుం నిర్వపతి ।
యజ్ఞోవై విష్ణుః । యజ్ఞ ఏవాం తత్తః ప్రతితిష్ఠతి ।
పోత్రజుహోతి । విష్ణవే స్వాహా ।
యజ్ఞాయ స్వాహా । ప్రతిష్ఠాయై స్వాహేతి ॥ ౪౦

నారాయణాయ విద్మహే । వాసుదేవాయ ధీమహి ।
తన్నో విష్ణుః ప్రచోదయాత్ ॥

మహాదేవ్యై చ విద్మహే । విష్ణుపత్న్యై చ ధీమహి ।
తన్నో లక్ష్మీః ప్రచోదయాత్ ॥

హంస హంసాయ విద్మహే । పరమహంసాయ ధీమహి ।
తన్నో హంసః ప్రచోదయాత్ ॥

ఈశాన స్సర్వ విద్యానామీశ్వరస్సర్వభూతానాం
బ్రహ్మాఽధిపతి ర్బ్రహ్మణోఽధిపతి ర్బ్రహ్మా శివో మే
అస్తు సదాశివోమ్ ॥ ౪౧

॥ ఇతి మహామంత్రపుష్పమ్ ॥

అథ శ్రీ సూక్తమ్

ఓమ్॥ హిరణ్యవర్ణాం హరిణీం సువర్ణ రజతస్రజామ్ ।
చన్ద్రాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మమావహ ॥ ౧

తాం మ ఆవహ జాతవేదో లక్ష్మీ మనపగామినీమ్ ।
యస్యాం హిరణ్యం విన్దేయం గామశ్వంపురుషానహమ్ ॥ ౨

అశ్వపూర్వాం రథమధ్యాం హస్తినాదప్రబోధినీమ్ ।
శ్రియం దేవీముపహ్వయే శ్రీర్మా దేవీజుషతామ్ ॥ ౩

కాంసోస్మి తాం హిరణ్యప్రాకారా మార్ద్రాం జ్వలంతీం
తృప్తాం తర్పయన్తీమ్ ।
పద్మే స్థితాం పద్మవర్ణాన్తామి హోపహ్వయే శ్రియమ్ ॥ ౪

చన్ద్రాం ప్రభాసాం యశసా జ్వలంతీం
శ్రియం లోకే దేవజుష్టా ముదారామ్ ।
తాం పద్మినీమీం శరణ మహం ప్రపద్యేఽలక్ష్మీ
ర్మే నశ్యతాన్త్వాం వృణే ॥ ౫

ఆదిత్యవర్ణే తపసోఽధిజాతో వనస్పతిస్తవ వృక్షోఽథ బిల్వః ।
తస్య ఫలాని తపసా నుదన్తు మాయా న్తరాయాశ్చ బాహ్యా అలక్ష్మీః॥౬

ఉపైతు మాం దేవసఖః కీర్తిశ్చ మణినా సహ ।
ప్రాదుర్భూతోఽస్మి రాష్ట్రేఽస్మిన్కీర్తి మృద్ధిన్దదాతు మే ॥ ౭

క్షుత్పిపాసామలాం జ్యేష్ఠామలక్ష్మీం నాశయామ్యహమ్ ।
అభూతి మసమృద్ధిఞ్చ సర్వాన్నిర్ణుద మే గృహాత్ ॥ ౮

గన్ధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్ ।
ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్ ॥ ౯

శ్రీర్మే భజతు అలక్ష్మీర్మే నశ్యతు
మనసః కామ మాకూతిం వాచస్సత్యమశీమహి ।
పశూనాగ్ం రూప మన్నస్య మయి శ్రీశ్శ్రయతాం యశః ॥ ౧౦

కర్దమేన ప్రజాభూతా మయి సమ్భవ కర్దమ ।
శ్రియం వాసయ మే కులే మాతరం పద్మమాలినీమ్ ॥ ౧౧

ఆపస్స్రజన్తు స్నిగ్ధాని చిక్లీత వస మే గృహే ।
ని చ దేవీం మాతరం శ్రియం వాసయ మే కులే ॥ ౧౨

ఆర్ద్రాం పుష్కరిణీం పుష్టిం పిఙ్గలాం పద్మమాలినీమ్ ।
చన్ద్రాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మ మావహ ॥ ౧౩

ఆర్ద్రాం యః కరిణీం యష్టిం సువర్ణాం హేమమాలినీమ్ ।
సూర్యాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మమావహ ॥ ౧౪

తామ్మ ఆవహ జాతవేదో లక్ష్మీమనపగామినీమ్ ।
యస్యాం హిరణ్యం ప్రభూతం గావో
దాస్యోఽశ్వాన్ విన్దేయమ్పురుషానహమ్ ॥ ౧౫

యశ్శుచిః ప్రయతో భూత్వా జుహుయా దాజ్యమన్వహమ్ ।
శ్రియః పంచ దశర్చం చ శ్రీకామస్సతతం జపేత్ ॥ ౧౬

ఫలశ్రుతి

ఆనందః కర్దమశ్చైవ చిక్లీత ఇతి విశ్రుతాః ।
ఋషయస్తే త్రయః పుత్రాః స్వయం శ్రీరేవ దేవతా ॥ ౧౭

పద్మాననే పద్మఊరు పద్మాక్షీ పద్మసంభవే ।
త్వమ్మాం భజస్వ పద్మాక్షీ యేన సౌఖ్యం లభామ్యహమ్ ॥ ౧౮

అశ్వదాయి చ గోదాయి ధనదాయి మహాధనే ।
ధనం మే జుషతాం దేవీం సర్వకామార్థసిద్ధయే ॥ ౧౯

పుత్ర పౌత్ర ధనం ధాన్యం హస్త్యశ్వాజావిగోరథమ్ ।
ప్రజానాం భవసి మాతా ఆయుష్మంతం కరోతు మామ్ ॥ ౨౦

చంద్రాభాం లక్ష్మీ మీశానాం సూర్యాభాం శ్రియమీశ్వరీమ్ ।
చంద్ర సూర్యాగ్ని సర్వాభాం శ్రీమహాలక్ష్మీముపాస్మహే ॥ ౨౦

ధన మగ్నిర్ధనం వాయుర్ధనం సూర్యో ధనం వసుః ।
ధన మింద్రో బృహస్పతి ర్వరుణం ధన మశ్నుతే ॥ ౨౨

వైనతేయ సోమం పిబ సోమం పిబతు వృత్రహా ।
సోమం ధనస్య సోమినో మహ్యం దదాతు సోమినీ ॥ ౨౩

న క్రోధో న చ మాత్సర్యం న లోభో నాశుభా మతిః ।
భవంతి కృత పుణ్యానాం భక్తానాం శ్రీసూక్తం జపేత్సదా ॥ ౨౪

వర్షంతు తే విభావరి దివో అభ్రస్య విద్యుతః ।
రోహంతు సర్వబీజా న్యవ బ్రహ్మ ద్విషో జహి ॥ ౨౫

పద్మప్రియే పద్మిని పద్మహస్తే పద్మాలయే పద్మదళాయతాక్షి ।
విశ్వప్రియే విష్ణుమనోనుకూలే త్వత్పాదపద్మం మయి సన్నిధత్స్వ ॥ ౨౬

యా సా పద్మాసనస్థా విపులకటితటీ పద్మపత్రాయతాక్షీ
గంభీరావర్తనాభి స్తనభరనమితా శుభ్ర వస్త్రోత్తరీయా ।
లక్ష్మీర్దివ్యైర్గజేంద్రై ర్మణిగణ ఖచితై స్స్నాపితాహేమకుంభైః
నిత్యం సాపద్మహస్తా మమ వసతు గృహే సర్వమాంగల్యయుక్తా ॥ ౨౭

లక్ష్మీం క్షీరసముద్రరాజతనయాం శ్రీరంగధామేశ్వరీం
దాసీభూత సమస్త దేవ వనితాం లోకైక దీపాంకురామ్ ।
శ్రీమన్మందకటాక్షలబ్ధవిభవబ్రహ్మేంద్రగంగాధరాం
త్వాం త్రైలోక్య కుటుంబినీం సరసిజాం వందే ముకుందప్రియామ్ ॥౨౮

సిద్ధలక్ష్మీర్మోక్షలక్ష్మీర్జయలక్ష్మీస్సరస్వతీ ।
శ్రీలక్ష్మీర్వరలక్ష్మీశ్చ ప్రసన్నా మమ సర్వదా ॥ ౨౯

వరాంకుశౌ పాశమభీతిముద్రాం కరైర్వహంతీం కమలాసనస్థామ్ ।
బాలార్కకోటి ప్రతిభాం త్రినేత్రాం భజేఽహ మంబాం జగదీశ్వరీం తామ్॥ ౩౦

సర్వమంగళమాంగళ్యే శివే సర్వార్థసాధికే ।
శరణ్యే త్ర్యంబకే దేవి నారాయణి నమోఽస్తు తే ॥ ౩౧

సక్తుమివతితఉనాపునంతో యత్రధీరా మనసా వాచమక్రత ।
అత్రాసఖా యస్సఖ్యాని జానతే భద్రైషాం లక్ష్మీర్నిహితాధివాచి॥ ౩౨

ప్రణోదేవీ సరస్వతీ వాజేభిర్వాజినీవతీ ధీనామవిత్ర్యవతు ॥ 33

గౌరీ మిమాయ సలిలాని తక్షత్యేకపదీ ద్విపదీ సా చతుష్పదీ ।
అష్టాపదీ నవపదీ బభూవుషీ సహస్రాక్షరా పరమే వ్యోమన్ ॥ 34

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

॥ ఇతి శ్రీ సూక్తమ్ ॥

జీర్ణ యజ్ఞోపవీత విసర్జన మంత్రము

సముద్రం గచ్ఛ స్వాహాఽన్తరిక్షం గచ్ఛస్వాహా దేవాగ్ం సవితారం గచ్ఛస్వాహాఽహో రాత్రే గచ్ఛ స్వాహా మిత్రావరుణౌ గచ్ఛ స్వాహా సోమం గచ్ఛ స్వాహా యజ్ఞం గచ్ఛ స్వాహా ఛన్దాగ్ంసి గచ్ఛ స్వాహా ద్యావా పృథివీ గచ్ఛ స్వాహా నభోదివ్యం గచ్ఛ స్వాహాఽగ్నిం వైశ్వానరం గచ్ఛ స్వాహాఽద్భ్యస్త్వౌషధీభ్యో మనోమే హార్దియచ్ఛతనూం త్వచం పుత్రం నప్తార మశీయ శుగసి చ మభిశోచ యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యఞ్చవయం ద్విష్మోధామ్నో ధామ్నో రాజన్నితో వరుణనోముఞ్చ యదాపో అంఘ్నియా వరుణేతి శపామహే తతో వరుణ నో ముఞ్చ ॥

అథ శ్రీ మన్యు సూక్తమ్

హరిఃఓమ్

యస్తే మన్యో ఇతి సప్తర్చస్య సూక్తస్య । తాపసో మన్యు ఋషిః ।
మన్యు ర్దేవతా । జగతీ ఛందః । ద్వితీయే సప్తమే చ త్రిష్టుప్ ।

త్వయా మన్యో ఇతి సప్తర్చస్య సూక్తస్య । తాపసో మన్యుఋషిః।
మన్యు ర్దేవతా । ఆద్యాస్తిస్రస్త్రిష్టుభః తతశ్చతస్రో జగత్యః ।
మన్యుదేవతా ప్రసాద సిద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః ॥

1. సంస్పృష్టం ధన ముభయం	అంగుష్ఠాభ్యాం నమః ।	హృదయాయ నమః ।
2. సమాకృతమస్మభ్యం దత్తాం	తర్జనీభ్యాం నమః ।	శిరసే స్వాహా ।
3. వరుణశ్చ మన్యుః	మధ్యమాభ్యాం నమః ।	శిఖాయై వషట్ ।
4. భియం దధానా	అనామికాభ్యాం నమః ।	కవచాయ హుమ్ ।
5. హృదయేషు శత్రవః	కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ।	నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ।
6. పరాజితాసో అపనిలయంతాం	కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ॥	అస్త్రాయ ఫట్ ॥

భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ॥

హరిః ఓమ్॥

యస్తే మన్యో విధద్వజ్రసాయకసహఓజః పుష్యతి విశ్వమానుషక్ ।
సాహ్యామదాస మార్యం త్వయా యుజా సహస్కృతేన సహసా సహస్వతా ॥ ౧

మన్యురింద్రో మన్యురేవాస దేవో మన్యుర్హోతా వరుణో జాతవేదాః ।
మన్యుం విశ ఈళతే మానుషీర్యాః పాహి నో మన్యో తపసా సజోషాః ॥ ౨

అభీహి మన్యో తవసస్త వీయాన్ తపసాయుజా విజహి శత్రూన్ ।
అమిత్రహా వృత్రహా దస్యుహా చ విశ్వావసూ న్యాభరా త్వంనః ॥ ౩

త్వం హి మన్యో అభిభూత్యోజా స్వయం భూర్భామో అభిమాతిషాహః ।
విశ్వచర్షణిః సహురిస్సహావా నస్మా స్వోజః పృతనాసుధేహి ॥ ౪

అభాగ స్సన్న పపరేతో అస్మి తవ క్రత్వా తవిషస్య ప్రచేతః ।
తంత్వామన్యో అక్రతుర్జిహీళాహం స్వాతనూర్బలదేయా యమేహి ॥ ౫

అయం తే అస్మ్యుపమే హ్యర్వాఙ్ప్రతీ చీనస్సహురే విశ్వధాయః ।
మన్యో వజ్రి న్నభి మామావవృత్స్వహనా వదస్యూన్ ఋుతబో ధ్యాపేః ॥ ౬

అభిప్రేహి దక్షిణతో భవామేధా వృత్రాణి జంఘనావభూరి ।
జుహోమి తే ధరుణ మ్మధ్వో అగ్రముభా ఉపాంశు ప్రథమా పిబావ ॥ ౭

త్వయా మన్యో సరథమారుజంతో హర్ష మాణాసో ధృషితా మరుత్వః ।
తిగ్మేషవ ఆయుధాసంపిశానా అభిప్రయంతు నరో అగ్నిరూపాః ॥ ౮

అగ్నిరివ మన్యో త్విషిత స్సహస్వ సేనానీర్నస్సహురే హూతఏధి ।
హత్వాయ శత్రూన్విభజస్వ వేద ఓజో మిమానో విమృధోనుదస్వ ॥ ౯

సహస్వ మన్యో అభిమాతి మస్మే రుజన్ మృణన్ ప్రమృణన్ ప్రేహి శత్రూన్ ।
ఉగ్రంతే పాజోనన్వారు రుధ్రేవశీవశన్నయసఏక జత్వమ్ ॥ ౧౦

ఏకో బహూనా మసిమన్యవీళితో విశం విశం యుధయే సంశిశాధి ।
అకృత్తరుక్త్వయా యుజా వయం ద్యుమంతం ఘోషం విజయాయ కృణ్మహే ॥౧౧

విజేషకృదింద్ర ఇవానవబ్రవో..౩..స్మాకం మన్యో అధిపా భవేహ ।
ప్రియంతే నామ సహురే గృణీమసి విద్మాతముత్సం యత ఆ బభూథ ॥ ౧౨

అభూత్యా సహజా వజ్రసాయకసహో బిభర్ష్యభిభూత ఉత్తరమ్ ।
క్రత్వానో మన్యో సహమేద్యేధి మహాధనస్య పురుహూత సంసృజి ॥ ౧౩
సంసృష్టం ధన ముభయం సమాకృత మస్మభ్యందత్తాం వరుణశ్చమన్యుః ।
భియం దధానా హృదయేషు శత్రవః పరాజితాసో అపనిలయంతామ్॥ ౧౪

ధన్వనాగా ధన్వనా జిం జయేమ ధన్వనా తీవ్రా స్సమదో జయేమ ।
ధనుశ్శత్రో రపకామం కృణోతు ధన్వనా స్సర్వాః ప్రదిశో జయేమ ॥ ౧౫

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

శాంతా పృథివీ శివ మంతరిక్షం ద్యౌర్నో దేవ్యభయన్నో అస్తు ।
శివా దిశః ప్రదిశ ఉద్దిశో న ఆపో విశ్వతః పరిపాంతు సర్వత
శ్శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

॥ ఇతి శ్రీమన్యు సూక్తమ్ ॥

॥ ఓం శ్రీశివాయగురవే నమః ॥

అథ శ్రీరుద్ర నమకమ్

అస్యశ్రీరుద్రస్యప్రశ్నస్య । అఘోరఋషిః । అనుష్టుప్ఛందః । సంకర్షణమూర్తి స్వరూపోయోఽసావాదిత్యః పరమపురుషః స ఏష రుద్రో దేవతా । అగ్ని క్రతుచరమేష్టకాయాగ్ం శతరుద్రీయే జపే (అభిషేకే) వినియోగః ॥

సకలస్య శ్రీరుద్రాధ్యాయస్య । శ్రీరుద్రోదేవతా । ఏకాగాయత్రీచ్ఛందః త్రిస్రోఽనుష్టుభః । తిస్రఃపఙ్క్తయః । సప్తానుష్టుభః । ద్వేజగత్యౌ । శ్రీభవానీశంకర దేవతా ప్రీత్యర్థే శతరుద్రీయే జపే (అభిషేకే) వినియోగః ॥

నమశ్శంభవే చ	అగ్నిహోత్రాత్మనే	అంగుష్ఠాభ్యాం నమః ।
మయోభవే చ	దర్శపూర్ణ మాసాత్మనే	తర్జనీభ్యాం నమః ।
నమశ్శంకరాయ చ	చాతుర్మాస్యాత్మనే	మధ్యమాభ్యాం నమః ।
మయస్కరాయ చ	నిరూఢపశుబంధాత్మనే	అనామికాభ్యాం నమః ।
నమశ్శివాయ చ	జ్యోతిష్టోమాత్మనే	కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ।
నమశ్శివతరాయ చ	సర్వక్రత్వాత్మనే	కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ॥

నమశ్శంభవే చ	అగ్నిహోత్రాత్మనే	హృదయాయ నమః ।
మయోభవే చ	దర్శపూర్ణ మాసాత్మనే	శిరసే స్వాహా ।
నమశ్శంకరాయ చ	చాతుర్మాస్యాత్మనే	శిఖాయై వషట్ ।
మయస్కరాయ చ	నిరూఢపశుబంధాత్మనే	కవచాయహుమ్ ।
నమశ్శివాయ చ	జ్యోతిష్టోమాత్మనే	నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ।
నమశ్శివతరాయ చ	సర్వక్రత్వాత్మనే	అస్త్రాయ ఫట్ ॥

భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ॥

ధ్యానమ్

ఆపాతాళనభఃస్థలా న్తభువన బ్రహ్మాండ మావిస్ఫురత్
జ్యోతిః స్ఫాటికలింగ మౌళివిలసత్పూర్ణేందు వాన్తామృతైః ।
అస్తోకాప్లుతమేకమీశ మనిశం రుద్రానువాకాన్ జపన్
ధ్యాయే దీప్సితసిద్ధయే ధ్రువపదం విప్రోఽభిషించే చ్ఛివమ్ ॥ ౧

బ్రహ్మాండవ్యాప్తదేహా భసితహిమరుచా భాసమానా భుజంగైః
కంఠే కాలాః కపర్దాఃకలితశశికలా శ్చండకోదణ్డ హస్తాః ।
త్ర్యక్షా రుద్రాక్షమాలాసులలితవపుశ శ్శాంభవా మూర్తిభేదాః
రుద్రశ్శ్రీరుద్రసూక్త ప్రకటితవిభవా నః ప్రయచ్ఛంతు సౌఖ్యమ్ ॥ ౨

ఓం నమోభగవతే రుద్రాయ

ఓమ్ ॥ నం ॥ నమస్తే రుద్ర మన్యవ ఉతోత ఇషవే నమః । నమస్తే అస్తు ధన్వనే బాహుభ్యాముత తే నమః । యా త ఇషుశ్శివతమాశివం బభూవ తే ధనుః శివాశరవ్యాయా తవ త యా నో రుద్ర మృడయ। యా తే రుద్ర శివా తనూరఘోరాఽపాపకాశినీ । తయా న స్తనువా శంత మయా గిరిశన్తాభి చాకశీహి । యామిషుం గిరిశన్త హస్తే ॥ (1) బిభర్ష్యస్తవే । శివాం గిరిత్ర తాం కురు మా హిగ్ంసీః పురుషం జగత్। శివేనవచసా త్వా గిరిశాచ్ఛా వదామసి । యథానస్సర్వమిజ్జగద యక్ష్మగ్ంసుమనాఅసత్ । అధ్యవోచదధి వక్తా ప్రథమో దైవ్యోభిషక్। అహీగ్్శ్చ సర్వాఞ్జమ్భయన్త్స ర్వాశ్చయాతు ధాన్యః । అసౌ యస్తామ్రో అరుణ ఉత బభ్రుస్సు మఙ్గలః। యే చేమాగ్ం రుద్రా అభితో దిక్షు (2) శ్రితాస్సహస్రశోఽవై షాగ్ం హేడ ఈమహే । అసౌ యోఽ

వసర్పతి నీలగ్రీవో విలోహితః। ఉతైనం గోపా అదృశన్న దృశన్న
దహార్యః। ఉతైనంవిశ్వా భూతానిస దృష్టో మృడయాతి నః। నమో
అస్తు నీలగ్రీవాయ సహస్రాక్షాయ మీఢుషే। అథోయే అస్య సత్వానో౽
హం తేభ్యో౽ కరం నమః। ప్రముఞ్చధన్వనస్త్వముభయోరార్త్నియోర్జ్యామ్।
యాశ్చతే హస్త ఇషవః ॥ (3) పరా తా భగవో వప। అవతత్యధను
స్త్వగ్ం సహస్రాక్ష శతేషుధే। నిశీర్యశల్యానాం ముఖాశివో నస్సుమనా
భవ। విజ్యం ధనుః కపర్దినో విశల్యో బాణవాగ్ం ఉత। అనేశన్న
స్యేషవ ఆభురస్య నిషఙ్గథిః। యాతే హేతిర్మీఢుష్టమ హస్తే బభూవ
తే ధనుః। తయా౽స్మాన్ విశ్వతస్త్వమయక్ష్మయాపరిబ్భుజ। నమస్తే
అస్త్వాయుధాయా౽నా తతాయ ధృష్ణవే। ఉభాభ్యాముత తే నమో
బాహుభ్యాం తవ ధన్వనే। పరి తే ధన్వనో హేతిరస్మాన్వృణక్తు
విశ్వతః। అథోయ ఇషుధిస్తవా౽౽రే అస్మన్ని ధేహితమ్ ॥ (4) ॥౧॥

నమస్తే అస్తు భగవన్విశ్వేశ్వరాయ మహాదేవాయ త్ర్యంబకాయ త్రిపురాంతకాయ త్రికాగ్నికాలాయ కాలాగ్నిరుద్రాయ నీలకంఠాయ మృత్యుంజయాయ సర్వేశ్వరాయ సదాశివాయ శ్రీమన్మహా దేవాయ నమః ॥

నమో హిరణ్యబాహవే సేనాన్యే దిశాం చ పతయే నమోనమో వృక్షేభ్యో హరికేశేభ్యః పశూనాంపతయే నమో నమస్సస్పిఞ్జరాయ త్విషీమతే పథీనాం పతయే నమో నమో బభ్లుశాయ వివ్యాధినే౽

స్వానాం పతయే నమో నమో హరికేశాయోపవీతినే పుష్టానాం పతయే నమో నమో భవస్య హేత్యై జగతాం పతయే నమో నమో రుద్రాయాతతావినే క్షేత్రాణాం పతయే నమో నమస్సూతాయాహన్త్యాయ వనానాం పతయే నమో నమః ॥ (5) రోహితాయ స్థపతయే వృక్షాణాం పతయే నమో నమో మన్త్రిణే వాణిజాయ కక్షాణాం పతయే నమో నమో భువన్తయే వారివస్కృతాయౌషధీనాం పతయే నమో నమఉచ్చైర్ఘోషాయాక్రన్దయతే పత్తీనాం పతయే నమో నమః కృత్స్నవీతాయ ధావతే సత్వనాం పతయే నమః ॥ (6) ॥ ౨ ॥

నమస్సహమానాయనివ్యాధిన ఆవ్యాధినీనాంపతయేనమో నమః కకుభాయ నిషఙ్గిణే స్తేనానాం పతయే నమోనమో నిషఙ్గిణఇషుధిమతే తస్కరాణాంపతయే నమో నమో వఞ్చతే పరివఞ్చతే స్తాయూనాం పతయే నమో నమో నిచేరవే పరిచరాయారణ్యానాం పతయే నమోనమస్సృకావిభ్యోజిఘాగ్ంసద్భ్యోముష్ణతాం పతయే నమో నమోఽసిమద్భ్యో నక్తం చరద్భ్యః ప్రకృన్తానాం పతయే నమోనమ ఉష్ణీషిణే గిరిచరాయకులుఞ్చానాం పతయే నమో నమః ॥ (7) ఇషుమద్భ్యో ధన్వావిభ్యశ్చవో నమో నమ ఆతన్వానేభ్యః ప్రతిదధానే భ్యశ్చవో నమో నమ ఆయచ్ఛద్భ్యో విసృజద్భ్యశ్చవో నమో నమోఽస్యద్భ్యో విధ్యద్భ్యశ్చవో నమో నమఆసీనే భ్యశ్శయానేభ్యశ్చవో నమోనమస్స్వపద్భ్యో జాగ్రద్భ్యశ్చవో నమో నమస్తిష్ఠద్భ్యో ధావద్భ్యశ్చ వో నమో నమస్సభాభ్యస్సభాపతిభ్యశ్చవో నమో నమో అశ్వేభ్యోఽశ్వపతిభ్యశ్చవో నమః ॥ (8) ॥ 3 ॥

నమ ఆవ్యాధినీభ్యో వివిధ్యన్తీభ్యశ్చవో నమో నమ ఉగణాభ్యస్తృగం హతీభ్యశ్చవో నమో నమో గృత్సేభ్యోగృత్సపతిభ్యశ్చవో నమోనమో వ్రాతేభ్యోవ్రాత పతిభ్యశ్చ వో నమో నమో గణేభ్యోగణపతిభ్యశ్చ వో నమో నమో విరూపేభ్యో విశ్వరూపేభ్యశ్చ వో నమో నమోమహద్భ్యః క్షుల్లకేభ్యశ్చ వో నమో నమోరథిభ్యోఽరథేభ్యశ్చ వో నమో నమో రథేభ్యః ॥ (9) రథపతిభ్యశ్చవో నమో నమస్సేనాభ్య స్సేనా నిభ్యశ్చ వో నమో నమః క్షత్తృభ్యస్సంగ్ర హీతృభ్యశ్చవో నమో నమస్తక్షభ్యోరథకా రేభ్యశ్చవో నమో నమః కులాలేభ్యఃకర్మారేభ్యశ్చవో నమోనమః పుఞ్జిష్టేభ్యోనిషాదేభ్యశ్చవో నమోనమ ఇషుకృద్భ్యో ధన్వకృద్భ్యశ్చవో నమో నమోమృగయుభ్యశ్శ్వనిభ్యశ్చవో నమోనమశ్శ్వభ్యశ్శ్వ పతిభ్యశ్చవోనమః ॥ (10) ॥ ౪ ॥

నమో భవాయ చ రుద్రాయ చ నమశ్శర్వాయ చ పశుపతయే చ నమో నీలగ్రీవాయ చ శితికణ్ఠాయ చ నమః కపర్దినేచవ్యుప్తకేశాయ చ నమస్సహస్రాక్షాయ చ శతధన్వనే చ నమో గిరిశాయ చ శిపివిష్టాయ చ నమో మీఢుష్ట మాయ చేషుమతే చ నమో హ్రస్వాయ చ వామనాయ చ నమో బృహతే చ వర్షీయసే చ నమో వృద్ధాయ చ సంవృద్ధ్వనే చ ॥ (11) నమో అగ్రియాయ చ ప్రథమాయ చ నమ ఆశవే చాజిరాయ చ నమశ్శీఘ్రియాయ చ శీభ్యాయ చ నమ ఊర్మ్యాయ చావస్వన్యాయ చ నమస్స్రోతస్యాయ చ ద్వీప్యాయ చ॥ (12) ॥ ౫ ॥

నమో జ్యేష్ఠాయ చ కనిష్ఠాయచనమః పూర్వజాయచా పరజాయచ నమో మధ్యమాయ చాపగల్భా యచ నమోజఘన్యా యచబుధ్ని యాయ చ నమస్సోభ్యాయ చ ప్రతిసర్యాయచనమో యామ్యాయ చ క్షేమ్యాయ చ నమ ఉర్వర్యాయ చ ఖల్యాయ చ నమశ్లోక్యాయచావసాన్యాయ చ నమో వన్యాయ చ కక్ష్యాయ చ నమశ్రవాయ చ ప్రతిశ్రవాయ చ ॥ (13) నమ ఆశుషేణాయ చాశురథాయ చ నమశ్శూరాయ చావభిన్దతే చ నమోవర్మిణే చ వరూథినే చ నమో బిల్మినే చ కవచినే చ నమశ్శ్రుతాయ చ శ్రుతసేనాయ చ ॥ (14) ॥ ౬ ॥

నమోదుందుభ్యాయ చాహనన్యాయ చ నమో ధృష్ణవే చ ప్రమృశాయ చ నమో దూతాయచ ప్రహితాయచనమో నిషఙ్గిణే చేషుధిమతే చ నమస్తీ క్ష్ణేషవే చాయుధినే చ నమస్స్వాయుధాయ చ సుధన్వనేచనమస్స్రుత్యాయ చ పథ్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ నీప్యాయ చ నమస్సూద్యాయ చ సరస్యాయ చనమోఽనాద్యాయ చ వైశన్తాయ చ ॥ (15) నమః కూప్యాయ చావట్యాయ చ నమో వర్ష్యాయచావర్ష్యాయ చ నమో మేఘ్యాయ చ విద్యుత్యాయ చ నమ ఈధ్రియాయ చాతప్యాయ చ నమో వాత్యాయ చ రేష్మియాయ చ నమో వాస్తవ్యాయ చ వాస్తుపాయ చ ॥ (16) ॥ ౭ ॥

నమస్సోమాయ చ రుద్రాయ చ నమస్తామ్రాయ చారుణాయ చ నమశ్శఙ్గాయ చ పశుపతయే చ నమ ఉగ్రాయ చ భీమాయ చ

నమో అగ్రేవధాయ చ దూరేవధాయ చ నమో హన్త్రే చ హనీయసే చ నమో వృక్షేభ్యోహరికేశేభ్యో నమ స్తారాయ నమశ్శంభవే చ మయోభవే చ నమశ్శంకరాయ చ మయస్కరాయ చ నమశ్శివాయ చ శివతరాయ చ ॥ (17) నమస్తీర్థ్యాయ చ కూల్యాయ చ నమః పార్యాయచావార్యాయ చ నమః ప్రతరణాయ చోత్తరణాయ చ నమ ఆతార్యాయ చాలాద్యాయచ నమశ్శష్ప్యాయ చ ఫేన్యాయచ నమస్సికత్యాయ చ ప్రవాహ్యాయ చ ॥ (18) ॥ ౮ ॥

నమ ఇరిణ్యాయ చ ప్రపథ్యాయ చ నమః కిగ్ంశిలాయ చ క్షయణాయ చ నమః కపర్దినే చ పులస్తయే చ నమో గోష్ఠ్యాయ చ గృహ్యాయ చ నమస్తల్ప్యాయ చ గేహ్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ గహ్వరేష్ఠాయ చ నమోహ్రదయ్యాయ చ నివేష్ప్యాయ చ నమః పాగ్ంసవ్యాయ చ రజస్యాయ చ నమశ్శుష్క్యాయ చ హరిత్యాయ చ నమోలోప్యాయ చోలప్యాయ చ ॥ (19) నమ ఊర్వ్యాయ చ సూర్మ్యాయ చ నమః పర్ణ్యాయ చ పర్ణశద్యాయ చ నమోఽపగురమాణాయ చాభిఘ్నతే చ నమ ఆఖ్ఖిదతే చ ప్రఖ్ఖిదతే చ నమో వః కిరికేభ్యో దేవానాగ్ం హృదయేభ్యో నమో విక్షీణకేభ్యో నమో విచిన్వత్కేభ్యోనమ ఆనిర్హతేభ్యోనమ ఆమీవత్కేభ్యః ॥ (20) ॥ ౯ ॥

ద్రాపే అన్ధసస్పతే దరిద్రన్నీలలోహిత। ఏషాం పురుషాణామేషాం పశూనాం మా భేర్మాఽరో మో ఏషాం కించ నామమత్। యాతే రుద్రశివా తనూశ్శివా విశ్వాహభేషజీ। శివా రుద్రస్యభేషజీ తయా నో

మృడ జీవసే ఇమాగ్ం రుద్రాయ తవసేకపర్దినే క్షయద్వీరాయ ప్రభరామహేమతిమ్। యథా నశ్శమసద్ద్విపదే చతుష్పదే విశ్వం పుష్టం గ్రామే అస్మిన్ (21) అనాతురమ్। మృడా నో రుద్రోత నో మయస్కృధి క్షయద్వీరాయ నమసా విధేమ తే। యచ్ఛం చ యోశ్చ మనురాయజేపితా తదశ్యామ తవ రుద్ర ప్రణీతౌ। మా నో మహాన్తముతమా నో అర్భకం మాన ఉక్షన్తముత మా న ఉక్షితమ్। మానో వధీః పితరం మోత మాతరం ప్రియా మానస్తనువః (22) రుద్ర రీరిషః। మానస్తోకే తనయే మా న ఆయుషి మా నో గోషు మా నో అశ్వేషు రీరిషః। వీరాన్మానో రుద్ర భామితో వధీర్ హవిష్మన్తో నమసా విధేమ తే। ఆరాత్తే గోఘ్న ఉత పూరుషఘ్నే క్షయద్వీరాయ సుమ్న మస్మేతే అస్తు। రక్షా చ నో అధిచ దేవ బ్రూహ్యథా చనశ్శర్మ యచ్ఛద్విబర్హాః స్తుహి (23) శ్రుతంగర్తసదం యువానం మృగం న భీమముపహత్నుముగ్రమ్। మృడా జరిత్రే రుద్ర స్తవానో అన్యం తే అస్మన్ని వపన్తుసేనాః। పరిణో రుద్రస్య హేతిర్వృణక్తు పరి త్వేషస్యదుర్మతి రఘాయోః। అవస్థిరా మఘవద్భ్యస్తనుష్వ మీఢ్వస్తోకాయ తనయాయ మృడయ। మీఢుష్టమ శివతమ శివోనస్సుమనాభవ। పరమేవృక్ష ఆయుధం నిధాయకృత్తిం వసాన ఆ చర పినాకమ్। (24) బిభ్రదాగహి। వికిరిద విలోహిత నమస్తే అస్తు భగవః। యాస్తే సహస్రగ్ం హేతయోఽన్యమస్మన్ని వపన్తుతాః। సహస్రాణి సహస్రధా బాహువోస్తవహేతయః।తాసామీశానో భగవః పరాచీనా ముఖా కృధి (25)॥ ॥ ౧౦ ॥

సహస్రాణి సహస్రశో యేరుద్రా అధి భూమ్యామ్ । తేషాగ్ం
సహస్ర యోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి । అస్మిన్మహత్యర్ణవేఽ న్తరిక్షే
భవా అధి । నీలగ్రీ వాశ్శితికణ్ఠాశ్శర్వాఅధః క్షమాచరాః । నీలగ్రీవాశ్శితికణ్ఠా
దివగ్ం రుద్రా ఉపశ్రితాః । యే వృక్షేషు సస్పిఞ్జ రా నీలగ్రీవా
విలోహితాః । యే భూతానామధిపతయో విశిఖాసః కపర్దినః । యే
అన్నేషు వివిధ్యన్తి పాత్రేషు పిబతో జనాన్ । యే పథాం పథిరక్షయ
ఐలబృదా యవ్యుధః । యే తీర్థాని (26) ప్రచరన్తి సృకావన్తో నిషఙ్గిణః ।
య ఏతావన్తశ్చ భూయాగ్ంసశ్చ దిశో రుద్రా వితస్థిరే । తే షాగ్ం సహ
స్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి । నమోరుద్రేభ్యో యే పృథివ్యాం
యేఽన్తరిక్షే యే దివి యేషామన్నం వాతో వర్షమిషవస్తేభ్యో దశప్రాచీర్దశ
దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీ చీర్దశోర్ధ్వాస్తేభ్యో నమ స్తేనో మృడయన్తు తే
యం ద్విష్మోయశ్చ నో ద్వేష్టితం వో జమ్భే దధామి (27) ॥ ౧౧ ॥

త్ర్యమ్బకం యజామహే సుగన్ధిం పుష్టివర్ధనమ్ । ఉర్వారుకమివ
బన్ధనాన్మృత్యో ర్ముక్షీయ మాఽమృతాత్ ॥ యోరుద్రో అగ్నౌ యో
అప్సు య ఓషధీషు యో రుద్రో విశ్వాభువనాఽఽవివేశ తస్మై
రుద్రాయ నమో అస్తు ॥ (తముష్టుహి యస్స్విషుస్సుధన్వా యో
విశ్వస్య క్షయతి భేషజస్య । యక్ష్వామహే సౌమనసాయ రుద్రం
నమోభిర్దేవమసురం దువస్య । అయం మే హస్తోభగవానయం మే
భగవత్తరః । అయం మే విశ్వభేషజోఽయం శివాభిమర్శనః).

యే తే సహస్రమయుతం పాశామృత్యో మర్త్యాయ హన్తవే। తాన్ యజ్ఞస్య మాయయా సర్వానవ యజామహే॥ మృత్యవే స్వాహా మృత్యవే స్వాహా॥ప్రాణానాం గ్రంథిరసిరుద్రోమావిశాంతకః। తేనాన్నే నాప్యాయస్వ॥నమో రుద్రాయ విష్ణవే మృత్యుర్మే పాహి॥

॥ ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

॥ ఇతి శ్రీరుద్ర నమకమ్ ॥

అథ శ్రీరుద్ర చమకమ్

హరిః ఓమ్॥ అగ్నా విష్ణూ సజోషసేమావర్ధన్తు వాంగిరః। ద్యుమ్నైర్వాజేభిరాగతమ్। వాజశ్చ మే ప్రసవశ్చ మే ప్రయతిశ్చ మే ప్రసితిశ్చ మే ధీతిశ్చ మే క్రతుశ్చ మే స్వరశ్చ మే శ్లోకశ్చ మే శ్రావశ్చ మే శ్రుతిశ్చ మే జ్యోతిశ్చ మే సువశ్చ మే ప్రాణశ్చ మేఽపానః। (1) చ మే వ్యానశ్చ మేఽసుశ్చ మే చిత్తం చ మ ఆధీతం చ మే వాక్చ మే మనశ్చ మే చక్షుశ్చ మే శ్రోత్రం చ మే దక్షశ్చ మే బలం చ మ ఓజశ్చ మే సహశ్చ మ ఆయుశ్చ మే జరా చ మ ఆత్మా చ మే తనూశ్చ మే శర్మ చ మే వర్మ చ మేఽఙ్గాని చ మేఽస్థాని చ మే పరూగ్ంషి చ మేశరీరాణి చ మే॥ (2) ॥ ౧ ॥

జ్యైష్ఠ్యం చ మ ఆధిపత్యం చ మే మన్యుశ్చ మే భామశ్చ మేఽ
మశ్చ మేఽమ్భశ్చ మే జేమా చ మే మహిమా చ మే వరిమా చ మే
ప్రథిమా చ మే వర్ష్మా చ మే ద్రాఘుయా చ మే వృద్ధం చ మే
వృద్ధిశ్చ మే సత్యం చ మే శ్రద్ధా చ మే జగచ్చ। (3) మే ధనం చ మే
వశశ్చ మే త్విషిశ్చ మే క్రీడా చ మే మోదశ్చ మే జాతం చ మే
జనిష్యమాణం చ మే సూక్తం చ మే సుకృతం చ మే విత్తం చ మే
వేద్యం చ మే భూతం చ మే భవిష్యచ్చ మే సుగం చ మే సుపథం
చ మ ఋద్ధం చ మ ఋద్ధిశ్చ మే క్లుప్తంచ మే క్లుప్తిశ్చ మే మతిశ్చమే
సుమతిశ్చ మే ॥ (4) ॥ 2 ॥

శం చ మే మయశ్చ మే ప్రియం చ మేఽనుకామశ్చ మే కామశ్చ మే
సౌమనసశ్చ మే భద్రం చ మే శ్రేయశ్చ మే వస్యశ్చ మే యశశ్చ మే భగశ్చ
మే ద్రవిణం చ మే యన్తా చ మే ధర్తా చ మే క్షేమశ్చ మే ధృతిశ్చ మే విశ్వం
చ। (5) మే మహశ్చ మే సంవిచ్చ మే జ్ఞాత్రం చ మే సూశ్చమే ప్రసూశ్చమే
సీరం చ మే లయశ్చ మ ఋతం చ మేఽమృతం చ మే యక్ష్మం చ
మేఽనామయశ్చ మే జీవాతుశ్చ మే దీర్ఘాయుత్వం చ మేఽనమిత్రం
చ మేఽభయం చ మే సుగం చ మే శయనం చ మే సూషా చ మే
సుదినం చ మే ॥ (6) ॥ 3 ॥

ఊర్క్చ మే సూనృతా చ మే పయశ్చ మే రసశ్చ మే ఘృతం
చ మే మధు చ మే సగ్ధిశ్చ మే సపీతిశ్చ మే కృషిశ్చ మే వృష్టిశ్చ మే

జైత్రం చమ ఔద్భిద్యం చ మే రయిశ్చ మే రాయశ్చ మే పుష్టంచ మే పుష్టిశ్చ మే విభు చ। (7) మే ప్రభు చ మే బహు చ మే భూయశ్చ మే పూర్ణం చ మే పూర్ణతరం చ మేఽక్షితిశ్చ మే కూయవాశ్చ మేఽన్నం చ మేఽక్షుశ్చ మే వ్రీహయశ్చ మే యవాశ్చ మే మాషాశ్చ మే తిలాశ్చ మే ముద్గాశ్చ మే ఖల్వాశ్చ మే గోధూమాశ్చ మే మసురాశ్చ మే ప్రియఙ్గవశ్చ మేఽణవశ్చ మే శ్యామాకాశ్చ మే నీవారాశ్చ మే ॥ (8) ॥ ౪ ॥

అశ్మాచ మే మృత్తికా చ మే గిరయశ్చ మే పర్వతాశ్చ మే సికతాశ్చ మే వనస్పతయశ్చ మే హిరణ్యం చ మేఽయశ్చ మే సీసం చ మే త్రపుశ్చ మే శ్యామం చ మే లోహం చ మేఽగ్నిశ్చ మ ఆపశ్చ మే వీరుధశ్చమ ఓషధయశ్చ మే కృష్టపచ్యం చ। (9) మేఽకృష్టపచ్యం చ మే గ్రామ్యాశ్చ మే పశవ ఆరణ్యాశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తాం విత్తం చ మే విత్తి శ్చ మే భూతం చ మే భూతిశ్చ మే వసు చ మే వసతిశ్చ మే కర్మ చ మే శక్తిశ్చ మేఽర్థశ్చ మ ఏమశ్చ మ ఇతిశ్చ మే గతిశ్చమే ॥ (10) ॥ ౫ ॥

అగ్నిశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే సోమశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే సవితా చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే సరస్వతీ చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే పూషా చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే బృహస్పతిశ్చమ ఇన్ద్రశ్చ మే మిత్రశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే వరుణశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే త్వష్టా చ। (11) మ ఇన్ద్రశ్చ మే ధాతా చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే విష్ణుశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మేఽశ్వినౌ చమఇన్ద్రశ్చ మే మరుతశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే

విశ్వే చ మే దేవా ఇన్ద్రశ్చ మే పృథివీ చ మ ఇన్ద్రశ్చ మేఽన్తరిక్షం చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే ద్యౌశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే దిశశ్చ మ ఇన్ద్ర శ్చ మే మూర్ధా చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే ప్రజాపతిశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే ॥ (12)॥ ౬ ॥

అగ్ంశుశ్చ మే రశ్మిశ్చ మేఽదాభ్యశ్చ మేఽధిపతిశ్చ మ ఉపాగ్ంశుశ్చ మేఽన్తర్యామశ్చ మ ఐన్ద్రవాయవశ్చ మే మైత్రావరుణశ్చ మ ఆశ్వినశ్చ మే ప్రతిప్రస్థానశ్చ మే శుక్రశ్చ మే మన్థీ చ మ ఆగ్రయణశ్చ మే వైశ్వదేవశ్చ మే ధ్రువ శ్చ మే వైశ్వానరశ్చ మ ఋతుగ్రహాశ్చ । (13) మేఽతిగ్రాహ్యాశ్చ మ ఐన్ద్రాగ్నశ్చ మే వైశ్వదేవశ్చ మే మరుత్వతీ యాశ్చ మే మాహేన్ద్రశ్చ మ ఆదిత్యశ్చ మే సావిత్రశ్చ మే సారస్వతశ్చ మే పౌష్ణశ్చ మే పాత్నీవతశ్చ మే హారియోజనశ్చ మే ॥ (14) ॥ ౭ ॥

ఇధ్మశ్చ మే బర్హిశ్చ మే వేదిశ్చ మే ధిష్ణియాశ్చ మే స్రుచశ్చ మే చమసాశ్చ మే గ్రావాణశ్చ మే స్వరవశ్చ మ ఉపరవాశ్చ మేఽధిషవణే చ మే ద్రోణకలశశ్చ మే వాయవ్యా ని చ మే పూతభృచ్చ మ ఆధవనీయశ్చ మ ఆగ్నీధ్రం చ మేహవిర్ధానం చ మే గృహాశ్చ మే సదశ్చ మే పురోడాశాశ్చ మే పచతాశ్చ మేఽవభృథశ్చ మే స్వగాకారశ్చమే ॥ (15) ॥ ౮ ॥

అగ్నిశ్చ మే ఘర్మశ్చ మేఽర్కశ్చ మే సూర్యశ్చ మే ప్రాణశ్చ మేఽ శ్వమేధశ్చ మే పృథివీ చ మేఽదితిశ్చ మే దితిశ్చ మే ద్యౌశ్చ మే శక్వరీరఙ్గులయో దిశశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామృక్చ మే సామ చ మే స్తోమశ్చ మే యజుశ్చ మే దీక్షా చ మే తపశ్చ మ ఋతుశ్చ మే వ్రతం చ మేఽహోరాత్రయో ర్వృష్ట్యా బృహద్రథన్తరే చ మే యజ్ఞేన కల్పేతామ్॥ (16) ॥ ౯

గర్భాశ్చ మే వత్సాశ్చ మే త్ర్యవిశ్చ మే త్ర్యవీ చ మే దిత్యవాట్చ మే దిత్యౌహీ చ మే పఞ్చావిశ్చ మే పఞ్చావీ చ మే త్రివత్సశ్చ మేత్రివత్సా చ మేతుర్యవాట్చ మే తుర్యౌ హీ చ మే పష్ఠవాచ్చ మే పష్ఠౌహీ చ మ ఉక్షా చ మే వశా చ మ ఋషభశ్చ । (17) మే వేహచ్చ మేఽనడ్వాంశ్చ మే ధేనుశ్చ మ ఆయుర్యజ్ఞేన కల్పతాం ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతా మపానో యజ్ఞేన కల్పతాం వ్యానో యజ్ఞేన కల్పతాం చక్షుర్యజ్ఞేన కల్పతాగ్ శ్రోత్రం యజ్ఞేన కల్పతాం మనో యజ్ఞేన కల్పతాం వాగ్యజ్ఞేన కల్పతామాత్మా యజ్ఞేన కల్పతాం యజ్ఞో యజ్ఞేన కల్పతామ్ ॥ (18) ॥ ౧౦ ॥

ఏకా చ మే తిస్రశ్చ మే పఞ్చ చ మే సప్త చ మే నవ చ మ ఏకాదశ చ మే త్రయోదశ చ మే పఞ్చదశ చ మే సప్తదశ చ మే నవదశ చ మ ఏకవిగ్ంశతిశ్చ మే త్రయోవిగ్ం శతిశ్చ మే పఞ్చవిగ్ంశతిశ్చ మే సప్తవిగ్ంశతిశ్చ మే నవవిగ్ంశతిశ్చ మ ఏకత్రిగ్ంశచ్చ మే త్రయస్త్రిగ్ంశచ్చ। (19) మే చతస్రశ్చ మేఽష్టౌ చ మే ద్వాదశ చ మే షోడశ చ మే విగ్ంశతిశ్చ మే చతుర్విగ్ంశతిశ్చ మేఽష్టావిగ్ంశతిశ్చ మే ద్వాత్రిగ్ంశచ్చ మే షట్త్రిగ్ంశచ్చ మే చత్వారిగ్ంశచ్చ మే చతుశ్చత్వారిగ్ంశచ్చ మేఽష్టాచత్వారిగ్ంశచ్చ మే వాజశ్చ ప్రసవశ్చాపిజశ్చ క్రతుశ్చ సువశ్చ మూర్ధా చ వ్యశ్నియశ్చా న్త్యాయనశ్చాన్త్యశ్చ భౌవనశ్చ భువనశ్చాధిపతిశ్చ ॥ (20)

॥ ౧౧ ॥

ఇడా దేవహూ ర్మనుర్యజ్ఞ నీర్బృహస్పతిరుక్థామదాని శగ్ంసిషద్విశ్వేదేవాస్సూ క్తవాచః పృథివి మాతర్మా మాహిగ్ంసీర్మధుమనిష్యే మధు జనిష్యే మధు వక్ష్యామి మధు వదిష్యామి మధుమతీం దేవేభ్యో వాచముద్యాసగ్ం శుశ్రూషేణ్యాం మనుష్యేభ్యస్తంమా దేవా అవన్తు శోభాయై పితరోఽనుమదన్తు ॥

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

॥ ఇతి శ్రీరుద్ర చమకమ్ ॥

యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం తు యద్భవేత్ ।
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే ॥
విసర్గబిన్దుమాత్రాణి పదపాదాక్షరాణి చ ।
న్యూనాతిరిక్తం యత్కిఞ్చిదాభిర్గీర్భిరుదీరయేత్ ॥

ఆభిర్గీర్భిర్యదతో న ఊనమాప్యాయయ హరివో వర్ధమానః ।
యదా స్తోతృభ్యో మహి గోత్రా రుజాసి భూయిష్ఠభాజో అధ తే స్యామ ।
బ్రహ్మ ప్రావాదిష్మ తన్నో మా హాసీత్ ।

ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః

॥ హరిః ఓమ్ ॥

యజుర్వేదాశీర్వచన మన్త్రాః

1. యో వైతాం బ్రహ్మణోవేద । అమృతేనా వృతామ్పురీమ్ । తస్మై
బ్రహ్మచ బ్రహ్మాచ । ఆయుఃకీర్తిం ప్రజాం దదుః ॥

భాగధేయే నైవైనం ప్రణయతి । బ్రాహ్మణ ఆర్షేయ ఉద్ధరేత్ ।
బ్రాహ్మణోవై సర్వా దేవతాః । సర్వాభి రే వైనం దేవతాభి రుద్ధరతి ॥
యావతీర్వై దేవతా స్తా స్సర్వా వేదవిది బ్రాహ్మణే వసన్తి । తస్మా
ద్బ్రాహ్మణేభ్యో వేదవిద్భ్యో దివే దివే నమస్కుర్యా న్నా శ్లీలం కీర్తయే
దేతా ఏవదేవతాః ప్రీణాతి ॥

సర్వ్యాప్త్యా అనన్తరాయాయ సర్వస్తోమోతి రాత్ర ఉత్తమ మహర్భవతి
సర్వస్యాప్త్యై సర్వస్యజిత్యై సర్వమేవ తేనాప్నోతి సర్వం జయతి॥
శతం జీవ శరదో వర్ధమానః । శతం హేమంతాం శతమ్ వసంతాం।
శతమిన్ద్రాగ్నీ స్సవితా బృహస్పతి శ్శతాయుషా । హవిషేవం పునర్దుహా।
ఆహావిదం త్వావిదంత్వా పునరాహాః పునర్నవా । సర్వాంగ సర్వం
తే చక్షు స్సర్వమాయుష్య తే మిదమ్ । శతం జీవ శరదో వర్ధమాన
ఇత్యపి నిగమో భవతిశతమితి శతం దీర్ఘమాయుర్మరుత
ఏనావర్ధయన్తి శతమేనమేవ శతాత్మానం భవతి ॥ శతమనన్తం భవతి
శతమైశ్వర్యం భవతి శతమితిశతం దీర్ఘమాయుః ॥ అగ్నేయశస్విన్
యశసే మమర్పయేన్ద్రావతీ మపచితీ మిహావహా । అయం మూర్ధా
పరమేష్ఠీ సువర్చా స్సమానానా ముత్తమశ్లోకో అస్తు॥

పశ్యతి పుత్రం పశ్యతి పౌత్రం। ప్రప్రజయా పశుభిర్మిథునైర్జాయతే।
యస్యైవం విదుషోగ్నిహోత్రం జుహ్వతి య ఉచైన మేవం వేద ॥
శతమానం భవతి । శతాయుః పురుషశ్శతేంద్రియః । ఆయుష్యే
వేంద్రియే ప్రతితిష్ఠతి ॥

2. ఆశాస్తేయం యజ మానోసౌ। ఆయురాశాస్తే। సుప్రజాస్త్వ మాశాస్తే।
సజాతవనస్యామాశాస్తే । ఉత్తరాన్దేవ యజ్యామాశాస్తే ।
భూయోహవిష్కరణ మాశాస్తే । దివ్యంధామాశాస్తే । విశ్వం
ప్రియమాశాస్తే। యదనేన హవిషాశాస్తే। తదశ్యాత్త దృధ్యాత్। తదస్మై
దేవారాసన్తామ్। తదగ్నిర్దేవో దేవేభ్యో వనతే। వయమగ్నే ర్మానుషాః। ఇష్టం చ
వీతం చ । ఉభేచనో ద్యావాపృథివీ అగ్ంహసస్పాతామ్ ।
ఇహగతిర్వామ స్యేదం చ। నమో దేవేభ్యః ॥

3. నవో నవో భవతి జాయమానోఽహ్నాం కేతు రుషసా మే త్యగ్రే ।
భాగం దేవేభ్యో విదథా త్యాయ న్ప్రచంద్రమా స్తిరతి దీర్ఘమాయుః ॥
నవో నవో భవతి। నవోనవ ఇతి నవః నవః। భవతి జాయమానః।
జాయమానోఽహ్నామ్। అహ్నాం కేతుః। కేతు రుషసాం। ఉషసా
మేతి । ఏత్యగ్రే । అగ్ర ఇత్యగ్రే । భాగం దేవేభ్యః । దేవేభ్యో వి ।
విదథాతి । దధాత్యాయన్ । ఆయన్ప్ర । ఆయన్ని త్యాయన్ ।
ప్రచంద్రమాః చంద్రమాస్తిరతి । తిరతి దీర్ఘం । దీర్ఘమాయుః ।
ఆయురిత్యాయుః । నవో నవో భవతిజాయమాన ఇతిపురోఽ

నువాక్యా భవత్యాయు రేవాస్మిన్ తయా దధాతి యమాదిత్యా అగ్ంసు మాప్యాయ యంతీతి యాజ్యా వైన మేతయాఽఽ ప్యాయయతి ॥

4. ఓషధయ స్సం । సం వదంతే । వదంతే సో మేన । సోమేవసహ । సహ రాజ్ఞా । రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా । యస్మై కరోతి । కరోతి బ్రాహ్మణః బ్రాహ్మణస్తమ్ । తగ్ం రాజన్ । రాజన్ పారయామసి ॥ పారయా మసీతి ॥ పారయామసి । బహుగ్వైబహ్వాశ్వాయై బహ్వా జా వికాయై। బహువ్రీహాయవాయై బహుమాషతిలాయై ॥ బహుహిరణ్యాయై బహు హస్తికాయై ॥ బహుదాసపూరుషాయై రయి మత్యై పుష్టిమత్యై । బహురాయస్పోషాయై రాజాఽస్తు । ఓషధయస్సగ్ం సమోషధయ ఓషధయస్సం । సంవదంతే వదంతే సగ్ం సంవదంతే । వదంతే సోమేన వదంతే వదంతే సామేన। సామేన సహ సహసోమేన సోమేన సహ । సహ రాజ్ఞా రాజ్ఞా సహ సహరాజ్ఞా । రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా । యస్మై కరోతి కరోతి యస్మై యస్మైకరోతి । కరోతి బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణః కరోతి కరోతి బ్రాహ్మణః । బ్రాహ్మణ స్తం తం బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణస్తమ్ ॥ తగ్ం రాజన్ రాజన్ తం తగ్ం రాజన్ । రాజన్పారయా మసి పారయామసి రాజన్ రాజన్ పారయా మసి । పారయా మసీతి పారయామసి ॥

5. కురుతే తస్మాత్ । తస్మాదాహుః ఆహార్యః । యశ్చ చైవం । ఏవం వేద । వేద యః యశ్చ । చన । స కథా । కథా పుత్రస్య । పుత్రస్య కేవలమ్ । కేవలం కథా । కథా సాధారణమ్ । సాధారణం పితుః । పితురితి । ఇత్యస్కన్నమ్ । అస్కన్న మేవ । ఏవ తత్ । తద్యత్ । యత్రప్రయాజేషు । ప్రయాజేష్విష్టేషు । ప్రయాజే ష్వితి ప్ర-యాజేషు। ఇష్టేషు స్కందతి । స్కందతి గాయత్రీ గాయత్ర్యేవ । ఏవ తేన । తేన గర్భమ్ గర్భం ధత్తే । ధత్తేసా । సా ప్రజామ్ । ప్రజాం పశూన్ ప్రజా । మితి ప్ర-జాం । పశూన్ యజమానాయ । యజమానాయ ప్రప్ర జనయతి । జనయతీతి జనయతి ॥ శతమానం... ప్రతితిష్ఠతి॥

ఇమే మంత్రార్థా స్సత్యాస్సఫలా స్సంత్వితి భవంత శ్రీమంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు ॥ తథాఽస్తు ॥

ఋగ్వేదాశీర్వాదః

1. ఇన్ద్ర శ్రేష్ఠాని ద్రవిణానిధేహి చిత్తిందక్షస్య సుభగత్వ మస్మే । పోషం రయీణా మరిష్టిం తనూనాం స్వాత్మానం వాచస్సుదినత్వ మహ్నామ్॥ ఇన్ద్రశ్రేష్ఠాని । శ్రేష్ఠాని ద్రవిణాని । ద్రవిణాని ధేహి । ధేహిచిత్తిమ్ । చిత్తిందక్షస్య । దక్షస్యసుభగత్వమ్ । సుభగత్వ మస్మే । సుభగత్వ మితి సుభగత్వమ్ । అస్మే ఇత్యస్మేం పోషం రయీణామ్ । రయీణా మరిష్టిమ్ । అరిష్టిం తనూనామ్ । తనూనాం స్వాత్మానమ్ । స్వాత్మానం వాచః । వాచస్సుదినత్వమ్ । సుదినత్వమహ్నామ్ ।

సుదినత్వమితి - సుదినత్వమ్ । అహ్నామిత్యహ్నామ్ ॥ తతోను దేతాం ద్వంద్వమిన్ద్రేణ దేవతాశ్శస్యన్తే ద్వంద్వంవైమిథునం తస్మాద్వంద్వాన్మిథునం ప్రజాయతే । ప్రజాత్యై ప్రజాయతే । ప్రజయా పశుభిర్య ఏవం వేద ॥

2. సహస్రాక్షేణ శతశారదేన శతాయుషా హవిషాహార్ష మేనమ్ । శతం యధేమం శరదోన యాతీన్ద్రో విశ్వస్య దురితస్య పారమ్ । శతంజీవ శరదోవర్ధమానశ్శతం హేమన్తాం చ్ఛతమువ సన్తాన్ । శతమిన్ద్రాగ్నీ సవితా బృహస్పతి శ్శతాయుషా హవిషేమం పునర్దుః ॥ ఆహార్షన్త్వా విదన్త్వా పునరాగాః పునర్నవ । సర్వాఙ్గ సర్వన్తే చక్షు స్సర్వమాయుశ్చ తేమిదమ్ ॥ శతంజీవ శరదోవర్ధమాన ఇత్యపినిగమో భవతిశతమితి శతం దీర్ఘ మాయుర్మరుత ఏనావర్ధయన్తి శతమేనమేవ శతాత్మానం భవతి శతమనంతం భవతి శతమైశ్వర్యం భవతి శతమితిశతం దీర్ఘమాయుః ॥ శతమనూచ్య మాయుష్కా మస్య శతాయుర్వైపురుష శ్శత వీర్యశ్శతేన్ద్రియ ఆయుష్యేవైనం తద్వీర్య ఇన్ద్రియే దధాతి ॥ శతమానం భవతి । శతాయుః పురుషశ్శతేంద్రియః । ఆయుష్యే వేంద్రియే ప్రతితిష్ఠతి ॥ ఇమే మంత్రార్థా స్సత్యాస్సఫలా స్సంత్వితి భవంత శ్శ్రీమంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు ॥ తథాఽస్తు ॥

॥ ఓమ్ స్వస్తి ॥

స్వస్తి వాచక మంత్రార్థాః

స్వస్తి : యజమానస్య క్షేమాకాంక్షిణ స్సభాపతే ఉతవసిష్ఠస్యవా అభ్యర్థనా వచన విశేషా ఇతి జ్ఞాతవ్యాః ఇదం సార్వత్రిక ముపలక్షణం (గద్యపాఠే)

ఇమే మంత్రార్థా స్సత్యాస్సఫలా స్సంత్వితి భవంత శ్శ్రీమంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు ॥ తథాస్తు ॥ (తథాస్త్వితి - వాక్సిద్ధిమతాం సభాస్థితానాం మంత్ర బ్రాహ్మణానాం ప్రతివచనమ్॥ ఏవం సర్వత్రయోజ్యం॥) దాంపత్యాశీః ॥

అనయో ర్దంపత్యో ర్వేదోక్తం పరిపూర్ణ మాయుష్యం భూయాదితి భవంత శ్శ్రీమంతో మహాంతోఽను గృహ్ణంతు ॥ తథాస్తు ॥

అనయో ర్దంపత్యో ర్నిఖిల దేవతా బ్రాహ్మణ పాదారవిందయోర-చంచలా భక్తిర్భూయాదితి భవంత శ్శ్రీమంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు॥ తథాస్తు ॥

అస్య యజమానస్య - జన్మ నక్షత్ర జన్మరాశ్యపేక్షయా - నామ నక్షత్ర నామరాశ్యపేక్షయా-యే యే గ్రహాః అరిష్ట స్థానేషు స్థితాః- తైస్తైః క్రియమాణ కరిష్యమాణ సూచిత భావితా గామి వర్తమాన వర్తిష్యమాణ సర్వదుష్టారిష్ట పరిహార ద్వారా - సంతతశుభస్థానఫలావాప్తి ర్భూయాదితి భవంత శ్శ్రీమంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు॥ తథాస్తు ॥

(ఇమౌ దంపతీ) గురుదేవతా ప్రసాదేన నిశ్చింతౌ - నిరుపద్రవౌ నీరోగౌ - నిర్వ్యసనౌ - నిత్యతుష్టౌ - భగవద్భక్తిభాజౌ భూయాస్తామితి భవంత శ్శ్రీమంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు॥ తథాస్తు ॥

ఇమౌ జాయాపతీ - వాణీహిరణ్యగర్భా వివపూజ్యౌ - లక్ష్మీనారాయణా వివ పూర్ణానందౌ - గౌరీశంకరావివ నిత్యానపాయౌ-అరుంధతీ వసిష్ఠా వివ తపస్సమృద్ధౌ - సీతారామా వివ సకలభోగభాగ్యోపేతౌ - రాధాకృష్ణా వివ సఫల మనోరథౌ - అనసూయాత్రీ ఇవ పాతివ్రత్యసత్యశౌచ పరాయణౌ - చిరాయుష్మంతౌ - ధన కనక వస్తు వాహన పుత్ర పౌత్రా ద్యభి వృద్ధిమంతౌ చ స్యాతామితి - భవంతశ్శ్రీమంతో మహాంతోఽను గృహ్ణంతు ॥ తథాస్తు॥

పుష్పార్చన

(వాడదగిన - వాడకూడని పత్ర-పుష్పములు)[1]

గణపతి పూజకు

వాడదగిన పత్ర-పుష్పములు : తులసీం వర్జయిత్వా సర్వాణ్యపి పత్రపుష్పాణి గణపతి ప్రియాణి ॥ *(ఆచార భూషణమ్)*

గణపతికి తులసి ఒక్కటి తప్పించి మిగిలిన పత్రపుష్పములన్నీ ఇష్టమైనవే అని శాస్త్రవచనము. ఐతే, దూర్వా (గరిక) అంటే వినాయకునకు ఎంతో ప్రీతి. కనుక ఆయనకు పచ్చనిదైనా సరే లేక తెల్లనిదైనా సరే దూర్వను తప్పకుండా సమర్పింపవలెను. తెల్లజిల్లేడు పూలతో విఘ్నేశ్వరుని పూజించుట మిగుల శుభప్రదము.

వాడకూడని పత్ర-పుష్పములు : "గణేశం తులసీపత్రం దుర్గాం నైవ తు దూర్వయా" - అనగా గణేశుని తులసీపత్రంతో, దూర్వంతో దుర్గాదేవిని పూజింపకూడదు అని కార్తీక మాహాత్మ్యమునందు చెప్పబడినది. కాని, వినాయకచతుర్థినాడు ఏకవింశతి పత్రపూజలో తులసి పత్రములను సమర్పించి పూజింపవచ్చును. నైవేద్యమునందు లంబోదరునకు లడ్డూలు-మోదకములు అంటే చాలా ఇష్టము.

దేవీ అర్చనకు

వాడదగిన పత్ర-పుష్పములు : శివపూజకు పనికివచ్చెడు పత్రపుష్పములన్నీ అంబికకు ప్రియమైనవే అని చెప్పబడినది. అపామార్గము - అనగా ఉత్తరేణి ఆమెకు మీదుమిక్కిలి ప్రీతికరమైనది. శివార్చనకు నిషిద్ధములైనవి, ప్రత్యేకంగా పేర్లు చెప్పబడని పూవులు అన్నింటినీ అమ్మవారిపూజలో అర్పింపవచ్చును.[2]

నిత్యం గౌర్యాః ప్రశస్తాని రక్తపుష్పాణి సర్వదా ।
శుక్లాన్యపి చ సర్వాణి గంధవంతి స్మృతాని వై ॥ (పారిజాతం)

---

1. పుష్పసంపాదనము-సమర్పణము గురించి పుటసంఖ్య 306ను చూడుము.
2. యాని పుష్పాణి చోక్తాని శంకరస్యార్చనే పురా ।
   తాని గౌర్యాః ప్రశస్తాని త్వపామార్గే విశేషతః ॥
   శివార్చనే నిషిద్ధాని పత్రపుష్పఫలాని చ ।
   తాని దేవ్యాః ప్రశస్తాని అనుక్తాని విశేషతః ॥ *(పారిజాతం)*

'ఎరుపురంగు గలిగిన పూవులు ఎన్ని గలవో, అవన్నీ అమ్మవారికి అభీష్టములే. సుగంధభరితములైన తెల్లటిపుష్పాలు కూడా ఆమెకు ఎంతో ప్రియమైనవి.'

ఇంతేగాక, మల్లెలు, జాజులు, తామరపూలు, కలువలు, పలాశము (మోదుగ), అశోక, చంపక, మందారలు, మొల్లలు, గన్నేరు, జిల్లేడు, వకుళ, సంపెంగ, శంఖపుష్పములతో శ్రీదేవిని పూజింపవచ్చును.

'దేవీనామర్కమందారౌ.... వర్జయేత్ (శాతాతప) పై వాటిలో అర్కము - అనగా జిల్లేడు, మరియు మందారపూలు దేవిపూజకు నిషేధింపబడినవి. అయితే ఇవి వాడదగినవి మరియు వాడకూడనివి అని కూడా గమనించాలి. ఇతర పుష్పములు ఏవీ లభించనప్పుడు వీటిని ఉపయోగింపవచ్చును. దుర్గాదేవిపూజలో ఈ రెండుపూవులను సమర్పింపవచ్చును.

మల్లికా, ఉత్పల, శమీ, పున్నాగ, చంపక, అశోక, కర్ణికారములు (కొండగోగు), ద్రోణపుష్పములు అమ్మవారిపూజలో విశేషంగా సమర్పింపవలెనని శాస్త్రములందు చెప్పబడినది.

వాడకూడని పత్ర-పుష్పములు : అర్క (జిల్లేడు), మందారములవలె తిలకం (నువ్వుపూలు), మాలతి, తులసి, దూర్వ, భృంగరాజము, తమాలము - ఇవి శివ మరియు దుర్గాపూజకు నిషిద్ధములు మరియు విహితములు అని భవిష్యపురాణవచనము[1] ఐతే విహితములైన పూలు లభించనప్పుడు వీటిని సమర్పింపవచ్చునని-'విహిత ప్రతిషిద్ధైస్తు విహితాలాభతోఽర్చయేత్' అని తత్త్వసాగరసంహితయందు పేర్కొనబడినది.

శివ పూజకు

వాడదగిన పత్ర-పుష్పములు : విష్ణుపూజకు విహితములైన పుష్పములు అన్నింటినీ శివపూజలో సమర్పింపవచ్చును. శివపూజకు ఒక్క కేతకి - అంటే మొగలిపూవు మాత్రమే పనికిరాదు.[2]

---

1. తిలకం మాలతీ వాణస్తులసీ భృంగరాజకమ్ ।
తమాలం శివదుర్గార్థం నిషిద్ధవిహితం భవేత్ ॥ (భవిష్యపురాణం)
2. విష్ణోర్యానీహ చోక్తాని పుష్పాణి చ పత్రికాః ।
కేతకీపుష్పమేకం తు వినా తాన్యఖిలాన్యపి ॥
శస్తాన్యేవ సురశ్రేష్ఠ శంకరారాధనాయ హి ॥ (నారదః)

1. కరవీరార్క మన్దార శమీవకుళ కింశుకమ్ ।
మధూక బృహతీ బిల్వ మపామార్గం చ పాటలమ్ ॥
2. అశోకాగస్త్య దత్తూర కర్ణికార కదంబకమ్ ।
బాణ పున్నాగ తిలకం కోవిదారం చ చంపకమ్ ॥
3. మల్లికా మాధవీజాతిః ద్రోణం చ శతపత్రకమ్ ।
కమలం కైరవం చైవ తథా నీలోత్పలాని చ ॥
4. తమాలం తులసీపత్ర మిత్యేతాని శివార్చనే ।
పుష్పపత్రాణి శస్తాని సర్వపాప హరాణి చ ॥

(శివతత్త్వసార సంగ్రహమ్)

'శివపూజకు కరవీరం (గన్నేరు), జిల్లేడు (అర్కం), మందారం, శమీ (జమ్మి), పొగడ, మోదుగ, ఇప్ప, వెంపలి, బిల్వం (మారేడు), అపామార్గం (ఉత్తరేణి), కలిగొట్టు (గులాబి), అశోకము, అవిసె, ఉమ్మెత్త, కొండగోగు, కడిమి, నల్లగోరింట, సురపొన్న, ఎర్రగోరింట, ఎర్ర దేవకాంచనం, సంపెంగ, మల్లి, పండు గురువెంద, జాజి, తుమ్మి, నూరు రేకుల పద్మం, వేయిరేకుల పద్మం, తెలుపు మరియు నలుపు కలువ, తాపింఛం (తమాలం), తులసి - వీటన్నింటికి సంబంధించిన పుష్పాలు, పత్రాలు సర్వదా శ్రేష్ఠములు. వీటితో శివుని పూజించినచో సమస్తపాపాలు నశించును.

సర్వాసాం పుష్పజాతీనాం ప్రవరం నీలముత్పలమ్ ॥

(వీరమిత్రోదయం - పూజాప్రకాశం)

పూలజాతులన్నింటిలోకెల్ల నల్లకలువలే శివార్చనకు అత్యంతశ్రేష్ఠమని చెప్పబడినది.

వాడకూడని పత్ర-పుష్పములు : కదంబం, ఫల్గు (బ్రహ్మమేడి), మొగలి, శిరీషం (దిరిసెన), చింత, పొగడ, వెలగ, తాడి, ప్రత్తి, శ్రీపర్ణీ (గుమ్మడు, కూరనెల్లి), ముండ్లు గలిగిన పత్రములు, బూరుగు, దానిమ్మ, ధాతకి (ఆరె), మొల్ల, అడవిమొల్ల, దిరిసెన, వేగి - వీటి పత్ర-పుష్పములు శివార్చనకు పనికిరావని వీరమిత్రోదయమునందు పేర్కొనబడినది.

విష్ణు పూజకు

వాడదగిన పత్ర-పుష్పములు : మణికాంచన పుష్పాణి తథా ముక్తామయాని చ । తులసీదళ మాత్రస్య కలాం నార్హంతి షోడశీమ్ ॥ *(స్కాందపురాణము)*

విష్ణుభగవానునకు అత్యంత ప్రీతికరమైనది 'తులసీదళము'. స్వర్ణ, రత్న, మణి, మాణిక్యాదులతో కూడిన పూవులుకానీ, ఆభరణములుకానీ ఎన్ని సమర్పించినప్పటికినీ ఒక్క తులసీదళమును సమర్పించినయెడల ఆయన ఎంతగానో సంబరపడునని స్కాందపురాణవచనము.

తులసితోపాటు ఉత్తరేణి, భృంగరాజము (గుంటగలిజేరు), చంద్ర, జమ్మి, దూర్వ (గరిక), కుశ (దర్భ), దమనము, బిల్వము (మారేడు) - వీటి పత్రాలు, దళాలు విష్ణుపూజకు సమర్పింపవచ్చును అని పద్మపురాణము వచించినది.

1. మాలతీ మల్లికా చైవ యూథికా చాతి ముక్తకః ।
2. పాటలా కరవీరం చ జపాసావంతి రేవ చ ।
కురవక స్పర్జక శ్చైవ కర్ణికారః కురంటకః ॥
3. చంపకో వాతకః కుందో బాణోబర్బర మల్లికా ।
అశోకస్తిలక శ్చంప స్తథా చైవాటరూషకః ॥
4. శమీపుష్ప ప్రకారాస్తు శుభాః కేశవపూజనే ।
తాని పుష్పాణి దేయాని విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే ॥

(విష్ణుపురాణం)

విష్ణుపురాణం ప్రకారంగా కేశవునికి ప్రీతి కలిగించే పుష్పాలు ఈవిధంగా పేర్కొనబడినవి - తెల్లని సన్నజాజులు, మల్లెలు, ఆడవిమొల్లలు, గురువిందపూలు, కలిగొట్టు (గులాబి), గన్నేరు, దాసన (దాసాని), దేవకాంచనం, ఎఱ్ఱగోరింట (ములుగోరింట), వేగిస, కొండగోగు, పచ్చగోరింట, సంపెంగ, సోమిద (దింటెన), మొల్ల, పిప్పలి (నాగకేసరం), అడ్డసరం, జమ్మి మొదలగు పుష్పాలు విష్ణుపూజకు శుభప్రదములు.

ఇంకనూ మాలతీ, మరువకము, నవమల్లిక, మధుమల్లిక, కదంబము, పాటలము, చంపకము, లవంగము, మాధవి, కేతకి, వాసంతిక, కహ్లారం (శ్వేతకమలం) వంటి పూలు విష్ణుభగవానునికి ఎంతో ప్రీతికరములని విష్ణుధర్మోత్తర పురాణము వచించినది.

వాడకూడని పత్ర-పుష్పములు : జిల్లేడు, ఉమ్మెత్త, గిరికర్ణిక (విష్ణుక్రాంతం), దిరిసెన (శిరీష), ఉత్తరేణి, వెలగ, ఎర్రకాంచనం (కోవిదారః) - వీటి పత్రపుష్పములు విష్ణుమూర్తికి అర్పించవద్దని విష్ణుధర్మోత్తర పురాణవచనము.

మందార మర్క దత్తూరం శాల్మలీ కాంచనారజమ్ ।
నిషిద్ధం విష్ణుపూజాయాం పుష్పం వైభీతకం తథా ।
నరసింహస్య పూజాయాం నిషిద్ధం కేతకీ ద్వయమ్ ॥ *(పుష్పమాలా)*

"మందారం, జిల్లేడు, ఉమ్మెత్త, బూరుగు, దేవకాంచనం, తాండ్రపుష్పాలు విష్ణుపూజకు పనికిరావు. నరసింహస్వామిని పచ్చ, తెలుపురంగుల మొగలిపూలతో అర్చించకూడదు."

న రక్తచందనం జాతు గృహ్ణీయా ద్రక్త పుష్పకమ్ ।
బిల్వపత్రై స్తత్పసూనై ర్నార్చయే ద్దేవకీ సుతమ్ ॥ *(గౌతమి)*

రక్తచందన పూలతో, దానిమ్మ పూలతో, ఎఱ్ఱటి పుష్పాలతో, మారేడు పత్రాలతో శ్రీకృష్ణుని (విష్ణువును) పూజించకూడదు.

సూర్యుని పూజించుటకు

వాడదగిన పత్ర-పుష్పములు : మల్లికా, మాలతీ, దూర్వా, మాధవి, పాటల, గన్నేరు, జాజి, యావంతి, నందివర్ధనము, కొండగోగు, పచ్చగోరింట, సంపెంగ, మొల్ల, అడవిమల్లె, పొగడ, తెల్లలొద్దుగ, అడ్డసరము, తామర, పొగడ, అవిసె, మోదుగ మొదలగు పుష్పములతో సూర్యభగవానుని పూజింపవచ్చును. *(వీరమిత్రోదయ పూజాప్రకాశం)*

బిల్వపత్రం శమీపత్రం పత్రం భృంగరజస్య చ ।
తమాలపత్రం చ హరే సదైవ తపనప్రియమ్ ॥
తులసీ కాలతులసీ తథా రక్తం చ చందనమ్ ।
కేతకీ పద్మపత్రం చ సద్యస్తుష్టికరం రవేః ॥ *(వీరమిత్రో.పూ.ప్ర.)*

'మారేడు, జమ్మి, భృంగరాజం (గుంటగలిజేరు), తమాలం (నేల ఉసిరి), తులసి, కృష్ణతులసి, ఎఱ్ఱచందనం, మొగలి, కమలము - వీటి పత్రములతో పూజించినయెడల సూర్యనారాయణుడు వెంటనే ప్రసన్నుడగును.'

వాడకూడని పత్ర-పుష్పములు : గురువింద, ఉమ్మెత్త, కాంచనం, విష్ణుక్రాంతం, ముండ్లు గలిగిన పూలు, నందివర్ధనం, అంబారపుచెట్టు పుష్పాలు సూర్యుని పూజంచుటకు పనికిరావు.

నవగ్రహాలకు పుష్పార్చన

హయారి కుసుమైః సూర్యం కుముదై శ్చంద్ర మర్చయేత్ ।
క్షితిజం తు జపాపుష్పై శ్చంపకేన తు సోమజమ్ ॥
శతపత్రై ర్గురుః పూజ్యో జాజిపుష్పైస్తు భార్గవః ।
మల్లికా కుసుమైః పంగుః కుందపుష్పై ర్విధంతుదః ॥
కేతస్తు వివిధైః పుష్పైః శాంతికాలేషు సర్వదా ।

(భవిష్యపురాణం)

'సూర్యుని పచ్చగన్నేరుతో, చంద్రుని కలువలతో, కుజుణ్ణి దాసానిపూలతో, బుధుని సంపెంగలతో, గురువును పద్మాలతో, శుక్రుని జాజిపుష్పాలతో, శనైశ్చరుని మల్లెలతో, రాహువును మొల్లపూలతో, కేతువును వివిధ పుష్పాలతో పూజింపవలెను. గ్రహశాంతి కార్యక్రమాదులందు పైన చెప్పిన ప్రకారంగా ఆయా గ్రహదేవతలను పూజించినచో వారలు ప్రసన్నులయ్యెదరు.'

ముఖ్యంగా ఎవరి అనుగ్రహానికి, ఏ పుష్పం వాడాలి?

కర్మసాక్షియగు సూర్యనారాయణుని, సకల విఘ్ననివారకుడగు విఘ్నేశ్వరుని మెప్పించడానికి ప్రత్యేకంగా తెల్లజిల్లేడు పూలతో పూజించాలి. తులసీదళాలతో అర్చించి శ్రీహరికృపకు పాత్రులు కావచ్చును. శ్రీమహాలక్ష్మిని తామరపూలతో పూజించినయెడల ఆ తల్లి వెంటనే అనుగ్రహిస్తుంది.

ఇక, గాయత్రీమాతను మల్లిక, అవిసె, కొండమల్లె, పొగడ, కుశ మంజరులు (దర్భపూలగుత్తులు), మందార, మాధవి, జిల్లేడు, కదంబ, పున్నాగ, చంపక, గరిక పుష్పాలతో పూజించటం మిక్కిలి శుభప్రదం.

పరదేవతాస్వరూపమైన శ్రీచక్రమును ప్రత్యేకంగా తామరపూలు, తులసీదళాలు, కలువలు, జాజి, మల్లె, గన్నేరు, ఎర్రకలువలు, పున్నాగములు, కలిగొట్టుపూలు, గురువిందపూలతో పూజించుటచేత అమ్మవారిదయను ఎంతో సులభంగా దోచుకొనవచ్చును.

లేతనైన మారేడు (బిల్వ) దళాలతో శివపూజ చేయుటవలన లెక్కలేనంత సుకృతమును సంపాదించుకొనవచ్చును అని భవిష్యపురాణము పేర్కొనుచున్నది.

ముఖ్యంగా కొన్ని పూలు అన్ని పూజలకు పవిత్రమైనవిగా చెప్పబడినవి - నిత్యమల్లి, గరుడవర్ధనం, ఎర్రగన్నేరు, మునిగోరింట, మంకెనపూలు, పద్మాలు,

పారిజాతాలు, మాలతి, కనకాంబరాలు, నీలాంబరాలు, మందారం, నందివర్ధనం, చేమంతి, జాజిపూలు, కలువపూలు దేవతార్చనకు ఎంతో పవిత్రములు.

ఎవరికి, ఏది కూడదు?

శ్రీమహావిష్ణువును అక్షతలతో అర్చింపకూడదు. దుర్గాదేవికి దూర్వా-గరిక పనికిరాదు. మారేడుదళాలు, తగరపుష్పాలు సూర్యపూజకు నిషిద్ధములు. భైరవుణ్ణి జిల్లేడు, ఉమ్మెత్త పూలతో పూజింపవద్దు. సరస్వతిపూజకు తమాలపుష్పాలు పనికిరావు. జిల్లేడు, గన్నేరులు శ్రీదేవికి ఉపయోగించవద్దు. మొగలి, కొడిశె పుష్పాలతో శంకరుణ్ణి పూజించకూడదు.

చివరగా ఒక ముఖ్యమైనమాట

అన్నిపూవులు అన్నిచోట్ల లభింపవు. కొన్ని పూలు, కొన్ని ప్రదేశాలకే పరిమితంగా ఉంటాయి. అందువలన అన్నిపూలను లెక్కించి చెప్పడం చాలా కఠినమైనపని.

విహిత ప్రతిషిద్ధైస్తు విహితాలాభతోఽర్చయేత్ ॥ శాస్త్రప్రకారంగా విహిత పత్రపుష్పాలు లభించనప్పుడు విహిత-ప్రతిషిద్ధ పుష్పాలతో పూజ చేయవచ్చునని తత్త్వసాగర సంహితయందు పేర్కొనబడినది.

ఇంకమా నిషేధవర్గములో చేర్చబడనివి, ఆకర్షణీయమైన రూపమును, రంగును, సుగంధపరిమళమును కలిగియున్నట్టి ఇతర పుష్పములు అన్నింటినీ భగవత్పూజలో ఉపయోగింపవచ్చును. ఇంతెందుకు

శ్లో॥ పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి ।
తదహం భక్త్యుపహృతమ్ అశ్నామి ప్రయతాత్మనః॥ (భ.గీ.9/26)

అనగా, *"అత్యంత విశుద్ధమైన ప్రేమభావమును కలిగిన భక్తునిచేత సమర్పింపబడిన పత్రముగానీ, పుష్పముగానీ, ఫలముగానీ, చివరకు జలముగానీ నేను స్వయముగా, మిక్కిలి ప్రీతితో అందుకొని ఆరగింతును."* అని భగవానుడే స్వయముగా భగవద్గీతద్వారా మనందరికొరకు చెప్పిన కోటి కోటి వరాలమూటవంటి మాటను మనము ఎప్పుడూ మరువకుండా ఉంటే చాలు సుమా!

॥ ఇతి పుష్పార్చనమ్ ॥

నవగ్రహ జపసంఖ్యా విషయము

శ్లో॥ అయుతం చ సహస్రం చ షట్శతం ద్విసహస్రకం ।
చతుఃపంచసహస్రేణ త్రిశతం దినవిర్ణయః ॥

తా॥ రవికి 10 వేలు, చంద్రునకు వేయి, కుజునకు 6 వందలు, బుధునకు 2 వేలు, గురునకు 4 వేలు, శుక్రునకు 5 వేలు, శనికి 300, రాహువుకు 300, కేతువుకు 600 చొప్పున ఈ ప్రకారము ఒక దినమునకు జపసంఖ్య నిర్ణయింపబడినది. ఈవిధంగా 40 దినములుగానీ, లేక తదర్థముగానీ యథాశక్తి గ్రహజపము చేయించవలయును. (గమనిక: ఇది విశేష పద్ధతిగా ఇచట పేర్కొనబడినదని గమనింపగలరు. ప్రస్తుతము ఒక్కొక్క గ్రహమునకు నిర్దేశింపబడిన ఒక నియమిత సంఖ్యగా జపము చేయబడుచున్నది. ఇది కామ్యకర్మ కనుక, వెంటనే శీఘ్రముగా ఫలితము లభించుటకుగాను జ్యోతిషశాస్త్ర గ్రంథములయందు పేర్కొనబడిన విశేష జపసంఖ్యా పద్ధతినిగూర్చి ఇచట పేర్కొనబడినది.)

శ్లో॥ జపసంఖ్యా తద్దశాంశం తర్పణం కారయేత్సుధీః ।
తద్దశాంశం తు జుహుయా ద్దశాంశం విప్రభోజనమ్ ॥

తా॥ పిమ్మట చేయబడిన జపసంఖ్యలో పదవ అంశము తర్పణము చేయవలెను. ఆ సంఖ్యలో దశాంశము హోమము చేయవలెను. ఆ సంఖ్యలో దశాంశము బ్రాహ్మణులకు అన్నసమర్పణ చేయవలయును.

శ్లో॥ గ్రహాణాం నవధాన్యాని సద్విప్రాయనివేదయేత్ ।
గ్రహదోషం నిహంత్యాశు గార్గేయవచనం తథా ॥ అపిచ ॥

శ్లో॥ పూర్వజన్మకృతం పాపం వ్యాధిరూపేణ బాధతే ।
తచ్ఛాంతిరౌషధైర్దానైర్జపహోమార్చనాదిభిః ॥

గత జన్మలలో చేయబడిన పాపము వ్యాధిరూపంగా మారి ఈ జన్మలో బాధించును. ఇట్టి రోగబాధనుండి దూరమగుటకు ఔషధమును సేవింపవలెను. మరియు నవగ్రహములకు సంబంధించిన దానమును, జపమును, హోమమును మొ॥ వాటిని చేయింపవలెను.

॥ నవగ్రహ జపసంఖ్యావిషయము సమాప్తము ॥

నవగ్రహ వివరణ పట్టిక

క్ర. సం.	గ్రహము పేరు	దిశ	మండలము ఆకారం	శాస్త్రీయంగా దినమునకు చేయవలసిన జపసంఖ్య	ఆచరణలో గల మొత్తము జపసంఖ్య	ధాన్యము	హోమ సమిధ	వస్త్రము	రత్నము	లోహము
1.	సూర్యుడు	మధ్య	వర్తులం (గుండ్రని)	పదివేలు	6000	గోధుమలు	జిల్లేడు	ఎరుపు	కెంపు	తామ్రం
2.	చంద్రుడు	ఆగ్నేయం	సమ చతురస్రం	ఒకవేయి	10,000	బియ్యం	మోదుగ (పాలాశ)	తెలుపు	ముత్యము	రజితం
3.	అంగారకుడు (కుజుడు)	దక్షిణం	త్రికోణం	ఆఱువందలు	7000	కందులు	చండ్ర (ఖాదిర)	ఎరుపు	పగడము	తామ్రం
4.	బుధుడు	ఈశాన్యం	బాణము	రెండువేలు	17,000	పెసలు	ఉత్తరేణు (అపామార్గ)	ఆకుపచ్చ	పచ్చ	సువర్ణం
5.	బృహస్పతి (గురువు)	ఉత్తరం	దీర్ఘచతురస్రం	నాల్గువేలు	16,000	శనగలు	రావి (అశ్వత్థ)	పసుపు	పుష్యరాగం	సువర్ణం
6.	శుక్రుడు	తూర్పు	పంచకోణం	ఐదువేలు	20,000	బొబ్బర్లు (అలచందలు)	మేడి (ఔదుంబర)	తెలుపు	వజ్రము	రజితం
7.	శని	పశ్చిమం	ధనుస్సు	మూడువందలు	19,000	నువ్వులు	జమ్మి	నలుపు	నీలము	ఇనుము
8.	రాహువు	నైరృతి	శూర్పం	మూడువందలు	18,000	మినుములు	గరిక	నీలం	గోమేధికం	ఇనుము
9.	కేతువు	వాయవ్యం	ధ్వజం	ఆఱువందలు	7000	ఉలవలు	దర్భ(కుశ)	రంగురంగుల వస్త్రం	వైఢూర్యం	రజితం

వివిధ రుద్రాభిషేకములు - వాటి ఫలములు

1. సకృదావర్తనము : ప్రతిదినము ఒకసారి నమకమును, చమకమును పూర్తిగా చెప్పి అభిషేకార్చనలు చేయుటను సకృదావర్తనము అని అందురు. దీనివలన గంగాస్నాన ఫలముతోపాటు ఏ దినము పాపములు ఆ దినముననే నశించిపోవును.

2. రుద్రైకాదశిని (రౌద్రీ) : "ఏకపాఠో నమస్తేస్యహ్యానువాకః పరస్య చ" - ఒకసారి నమకమును పూర్తిగా చెప్పి చమకములోని మొదటి అనువాకమును చెపిప అభిషేకించుటను ఒక ఆవర్తము అందురు. ఇట్లే పదకొండు ఆవర్తములు అభిషేకించినచో ఏకాదశావర్తము అగును. దీనినే ఏకాదశరుద్రము అని చెప్పుదురు. దీనివలన అనేకజన్మముల పాపములు సమసిపోవును.

3. లఘురుద్రము : "తైరేకాదశభీరుద్రైః లఘురుద్రః ప్రకీర్తితి" - పైన చెప్పిన ఏకాదశరుద్రములను ఒకేదీక్షతో 11 మార్లు జరిపినచో అది లఘురుద్రము అగును. అనగా - 11×11=121 నమకములు; 11 చమకములు పఠింపబడును. ఇట్టి లఘురుద్రాభిషేకార్చనవలన తేజస్సు, విజయము లభించి సూర్యలోక ప్రాప్తి కలుగును.

4. మహారుద్రము : "ఏకాదశభిరేతైస్తు మహారుద్రః ప్రకీర్తితః" - ఒకేదీక్షతో 11 లఘురుద్రములు జరిపినచో, ఒక మహారుద్రము అగును. అనగా - 121×11=1331 సార్లు నమకము; 11×11=121 సార్లు చమకము ఆవృతమగును. దీనివలన మహాపాపములు అంతరించిపోవును. దరిద్రుడు, ధనవంతుడగును.

5. అతిరుద్రము : "ఏకాదశ మహారుద్రై రతిరుద్రో బుధైః స్మృతః" - పైన చెప్పిన మహారుద్రములను ఒకేదీక్షతో పదునొకండు (11) సంఖ్యను పూర్తి చేసినచో, అది అతిరుద్రము అనబడును. అనగా - 1331×11=14,641 సార్లు నమకము; 121×11=1331 సార్లు చమకము పఠింపబడును. దీనివలన మహాపాప, అతిపాతక, ఉపపాతకములన్నియు నశించిపోవును. పరమేశ్వరానుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురు.

వీటినన్నింటిని మహాన్యాసపూర్వకముగా చేయవలయును. మహాన్యాసమువలన కలిగెడు ఫలములను గూర్చి (641) పుటలోని పాదటిప్పణిలో చూడగలరు. 'ఐశ్వర్యం ఈశ్వరిదిచ్ఛేత్' అన్నట్లుగా మహన్యాసపూర్వక రుద్రాభిషేక సహిత అర్చనము చేయుటవలన దయామయుడగు శ్రీరుద్రభగవానుడు ప్రసన్నుడై అన్నివిధములగు ఐశ్వర్యములను ప్రసాదించును అని చెప్పుట అతిశయోక్తి కాబోదు.

॥ సర్వం శ్రీపరమేశ్వరార్పణమస్తు ॥

ఐకమత్యసూక్తమ్ (సామనస్య సూక్తమ్)

(ఇది ఋగ్వేదముయొక్క పదవ మండలమునందలి 191వ సూక్తము. దీనిని ఐకమత్యసూక్తము, సామనస్య సూక్తము, సంజ్ఞానసూక్తము అను పేర్లతో వ్యవహరించుచున్నారు. ఋగ్వేదమునందలి చిట్టచివరి సూక్తమే ఈ ఐకమత్యసూక్తము. ఇందులో ముఖ్యమైన నాలుగు మంత్రములు ఉన్నవి. దీనికి ఋషి అంగిరసుడు. మొదటి మంత్రమునకు దేవత అగ్ని; మిగిలిన మూడింటికి సంజ్ఞానదేవత. 1,2,4 మంత్రములు అనుష్టుప్ ఛందస్సులో 3వ మంత్రము త్రిష్టుప్ ఛందస్సులో కలవు. అందరి కోరికలు నెరవేర్చునట్టి అగ్నిదేవుని ప్రార్థనతో కూడినది ఈ సూక్తము. ఈ సూక్తమును పఠించుటవలన కుటుంబములోని వ్యక్తులమధ్యగల పరస్పర భేదభావములు తొలగిపోవును. అందరిలో సమానప్రేమభావము ఉదయించును. మానసికంగా, భౌతికంగా ప్రశాంతత నెలకొనును. ప్రస్తుతము ఒక కుటుంబములోగల వ్యక్తులమధ్య పెరుగుతున్న అవగాహనా రాహిత్యమును సరిదిద్దబడుటకు ఈ సూక్తపారాయణము అమోఘమైనదని నిస్సంకోచముగా చెప్పబడినది. అద్భుతమైన ప్రభావమును కలిగినట్టి ఈ ఐకమత్యసూక్తము తాత్పర్యసహితముగా దిగువన పేర్కొనబడినది. శేషము భగవత్కృప.)

1. సంసమిద్యువసే వృషన్నగ్నే విశ్వాన్యర్య ఆ ।
ఇళస్పదే సమిధ్యసే స నో వసూన్యా భర ॥

---

1. సమస్త సుఖములను, శ్రేయస్సును ప్రసాదించెడు ఓ అగ్నిదేవా! నీవు అందరిలో అంతర్యామిగా వ్యాపించి ఉండే ఈశ్వరుడవు. సమస్తప్రాణులు ఐకమత్యంతో కలిసియుండేటట్లుగా చేయుము. యజ్ఞవేదికపై నీవు (నెలకొని) జ్వలింపచేయబడెదవు. మాకు వివిధములగు ఐశ్వర్యములను ప్రసాదించెదవుగాక!

2. సం గచ్ఛధ్వం సం వదధ్వం సం వో మనాంసి జానతామ్ ।
దేవాభాగం యథా పూర్వే సంజానానా ఉపాసతే ॥

3. సమానో మంత్రః సమితిః సమానీ సమానం మనః సహ చిత్తమేషామ్ ।
సమానం మంత్ర మభిమంత్రయే వః సమానేన వో హవిషా జుహోమి ॥

4. సమానీ వ ఆకూతిః సమానా హృదయాని వః ।
సమానమస్తు వో మనో యథా వః సుసహాసతి ॥

॥ ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

॥ ఇతి ఐకమత్యసూక్తమ్ ॥

---

2. (ధార్మికవరేణ్యులారా!) మీరందరు కలిసికట్టుగా వెళ్ళండి. ఐకమత్యంతో ఉండండి. పరస్పరము ప్రేమభావముతో ముచ్చటించండి. మీ మనస్సులలో ఏకాభిప్రాయము నిలిచియుండుగాక! పూర్వకాలంలో ఉత్తమజనులు కలిసిమెలిసి ఉంటూ జ్ఞానమును సంపాదించి భగవంతుని ఉపాసించినారు. అదేవిధముగా మీరుకూడా తమలోతాము ఏకమై విరోధభావమును విడనాడి తమ కర్తవ్యమును నిర్వహింపుడు.
3. మనందరియొక్క ప్రార్థన ఎట్టి భేదభావము లేకుండా ఏకాభిప్రాయము గలదై యుండుగాక! సభలు ఐక్యభావంతో నెలకొనుగాక! అంతఃకరణము–మనస్సులు సైతం ఒకేవిధమైన ఆలోచనలతో కూడియుండుగాక! అందరి హితమును కోరుతూ సమత్వభావముగల మంత్రములతో అభిమంత్రించి, అందరికోసం సామూహికమైన (ఉమ్మడి) ఆహుతులను సమర్పించెదను.
4. మీ అందరి సంకల్పములు ఒకేవిధముగా ఉండుగాక! మీ హృదయభావాలు ఒక్కటై ఉండునుగాక! అందరి మనస్సులు లేదా మానసిక ఆలోచనలు ఏకమై ఉండుగాక! తద్వారా మీ మధ్యన పరిపూర్ణమైన సామరస్యము, ఐక్యభావము నెలకొనియుండుగాక!

త్రివిధములగు తాపములు శాంతించునుగాక!

॥ హరిః ఓం తత్సత్ ॥

క్షమా ప్రార్థన

విసర్గ బిందు మాత్రాణి పదపాదాక్షరాణి చ ।
న్యూనాని చాతిరిక్తాని క్షమస్వ పరమేశ్వర ॥
అపరాధ సహస్రాణి క్రియంతేఽహర్నిశం మయా ।
తాని సర్వాణి మే దేవ క్షమస్వ పురుషోత్తమ ॥
మధ్యే, మధ్యే మంత్ర తంత్ర స్వర వర్ణ ధ్యాన నియమ
న్యూనాతిరిక్త లోప దోష ప్రాయశ్చిత్తార్థం
అచ్యుతానంత గోవింద నామత్రయ మహామంత్ర జపం కరిష్యే ॥
అచ్యుతాయ నమః । అనంతాయ నమః । గోవిందాయ నమః ॥

గ్రంథ పరిసమాప్తి

ఓమ్ । పర్యాప్త్యా అనంతరాయాయ సర్వస్తోమోఽతి రాత్ర ఉత్తమ మహర్భవతి । సర్వస్యాప్త్యై సర్వస్య జిత్యై సర్వమేవ తేనాప్నోతి సర్వం జయతి॥

యదక్షర పదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్ ।
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే ॥
విసర్గబిన్దుమాత్రాణి పదపాదాక్షరాణి చ ।
న్యూనాతిరిక్తం యత్కిఞ్చిదాభిర్గీర్భిరుదీరయేత్ ॥

ఆభిర్గీర్భిర్యదతో న ఊనమాప్యాయ య హరివో వర్ధమానః । యదా స్తోతృభ్యో మహి గోత్రా రుజాసి భూయిష్ఠభాజో అధ తే స్యామ । బ్రహ్మ ప్రావాదిష్మ తన్నో మా హాసీత్ । ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥

శ్లో॥ కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా
బుద్ధ్యాఽఽత్మనా వా ప్రకృతేఃస్వభావాత్ ।
కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై
నారాయణాయేతి సమర్పయామి ॥

॥ హరిః ఓం తత్సత్ ॥

॥ సర్వం శ్రీకృష్ణచంద్ర చరణారవిందార్పణమస్తు ॥

GITA PRESS, GORAKHPUR

Gita Press, Gorakhpur—273005
Ph. (0551) 2334721; 2331250; Fax 2336997